

INSTITVTIONES IVRIS CANONICI

QVIBVS IVS PONTIFICIVM SINGVLARI METHODO LIBRIS quatuor comprehenditur.

II

Ab IO. PAVLO LANCELOTTO Perusino conscripta,& in Aula Romana mandato Pont. Max. ab illustribus viris olim recognitæ.

His accesserunt Interpretationes, quas Glossas vocant, quibus loca omnia, vnde contextus desumptus est, indicantur, pleraque declarantur, nonnulla per Sacrosanctum Concilium Tridentinum hodie immutata adnotantur.

Nunc denuò multis in locis restitutæ, & infinitis quibus scatebant mendis repurgatæ, & illustratæ.

Item Commentariolum, quo conscripti operis & ratio, & historia quædam continetur.

MORI ET NON

LVGDVNI,

APVD CAROLVM PESNOT.

M. D. LXXVII.

IOAN. FRANCISCVS CARDINALIS DE GAMBARA IO. PAVLO LANCELOTTO I. C. S. D.

E Institutionibus ad ius Canonicum à te conscriptis: quas nuper ad me misisti, est quidem quòd tibi gratias agam, sunt enim huiusmodi vt eas ego loco magni à te muneris, habére debeam. Sed omnino nimis diuturna libri huius expectatione nos torsisti, agitur enim annus sextusdecimus quo ego Perusiæ te præceptore prima Iuris Ciuilis initia vrgebam, & tu iã tum opus huiusmodi sub incude habebas, idque propediẽ editurus videbaris, vnde quòd tam diu illud continueris erit fortasse qui te accuset. Qui dicam: quòd ne nunc quidem illis editis fidem tuam liberasti etenim Commentariis quæ præteritis annis edidisti, libro secundo asseris à te quædã in cõtexẽdis Institutionibus consultò fuisse prætermissa, quòd ea notulis nescio quibus explicaueris, ac quasi cum fœnore red dideris, & tamen notulas nullas quas viderim, editis à te nuper Institutionibus adscripsisti. Quod licet ego, cui tuũ iam pridem perspectum est iudiciũ non nisi optimo consilio factum reor, cum tamẽ & tu id sponte tua promiseris & eà sit hodie (vt omnium optimè nosti) conditio scriptorum canonicæ ac ciuilis prudentiæ, vt in his quæ scripta sunt fides adhibeatur nemini, qui non eadẽ veterum authoritate confirmet, eas à te quàm primũ inuulgari necessariũ duco, non modo vt eà quæ sunt à te prætermissa nobis reponas, & te promissis exoluas, verum etiam vt eorũ ipsorum quæ scriptis mandasti, fidem nobis ex veterum testimonio facias. Non possum pro summa mea in te beneuolẽtia quid sentiam liberè non præscribere, tu quidquid id est æqui boni consule. Vale Romæ Nonis Septembris M.D.LXIII.

CLARISSIMO VIRO D. IO. PAVLO LANCELOTTO, IVRECONSVLTO PERVSINO, FAVTORI & amico tanquam fratri charissimo.

Larissime Domine Fautor & amice tanquam frater chariss. Libros Institutionum Iuris Canonici à M. tua authoritate & mandato summi Pontificis antea conscriptos (cuius etiam nomine prodiisse oportuerat) nunc de manu. M. tuæ summa animi letitia (vt cæteri boni & docti omnes) accepi ac statim à capite ad calcem vsque percurri, & vt antea ab illustribus viris, suo merito, laudati, & recogniti, ita per me sanè (& si iudicio parum va'eo) tales repeti, vt planè sentiam, hominum memoria pro illius Iuris firma solidáque habenda cognitione parem librum in lucem minimè prodiisse. Liber iste, M. tuam & Deo, & Ecclesiæ, & huic ætati posterisque omnibus gratum faciet, & nunquam intermoritura gloria donabit. Non dubito quin eadem M. tua, (vt etiam dudum cœperat) hunc primũ fœtum, qui tã auidè ab omnibus est acceptus: auctiorẽ locupletioremq; reddet. Quod dũ sedulo conãtur meminisse forte ab re nõ, erit si, M. tua aut singulis titulis aut paragraphis fontes ex quibus præcipuè desumpti sunt, paucissimis annotare non grauaretur: id enim & doctissimos quosque optima sanè ratione desiderare animaduerto, tum quòd illinc ipse liber maiorum cum authoritate Põtificum loquatur lectorésque omnes publico imperio confirmet, res ista dum reliqua elaborantur, haud vsque adeo multum attulerit incommodi & publica tamen commoda studiosorum omnium maximè fouerit. Quidquid factũ fuerit M. tua pro summa sua in omnibus rectè diiudicandis prudẽtia facile statuet. Desideriis Cornelij Matij & si iustissimis satisfacere non vndequaque tam facilè erat præsertim quod ipse suique maiores Mercatoribus à quibus æs sumẽdum fuerat, planè essent incogniti, & penè eò res deuenerant

vt his

Rubricæ Institutionum libri tertij.

Rubricæ

Rubricæ Institutionum libri quarti.

FINIS.

V

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER I. incipit.

IO. PAVLVS LANCELOTTVS. I.C. Perusinus, Iuris Pontificij Candidatis S.

PROOEMIVM.

Libros Iuris Pontificij diligenter intuētibus facilè apparebit eos ad quandam imitationem illorū, qui in Iure Ciuili extāt, fuisse conscriptos, atq; digestos. Nā vt illi Romani Imperatoris, sic hi Romani Pōtificis authoritate potissimum nitūtur, ac velut illi Romanorum Imperatorum constitutionibus, Senatus, aliorumq; magistratuum placitis, & Iureconsultorum responsis constant, sic in hos Pontificum itidē Romanorum sanctiones, sacrorum Conciliorum decreta, & sanctissimorum virorū haud dissimili ordine congestę sentētiæ conspiciūtur, quæ omnia tam pari postmodū studio posteritas amplexa est, & tam eodē stylo interpretata, vt inter bonas artes nullæ prorsus sint, quæ tāta similitudine sese inuicē contingāt. Nō parua hinc nos interdū cœpit admiratio, quanā ratione contigerit, vt veluti Imperatorio nomine Cęsarei Iuris in certos libros redacta sunt elemēta, nō ita etiā ad vsū studiosæ iuuētutis ad Ius Canonicū ab ipsis Pontificibus cōpositæ Institutiones reperiantur, cū id, si, vt quidē nunc est, contēplemur, ædificij cuiusdā referat speciem ianuis, atque omni prope modum aditu carētis, & vna hac tātum dissimilitudine à Iure Ciuili seiungatur. Accidit, quòd cū nemo sit mortalium qui gloriæ cupidine nō tangatur, hoc nō sine magna sua laude facturi videbātur. Sed Veteribus quidē facile id ignosci poterit in iaciēdis, & struēdis huius Iuris fundamētis videlicet occupatis, & quasi materię defectu impeditis. At recētioribus eius facultatis tractatibus ad iustū corpus excrescētibus, Institutiones inde elicere, & quasi de rudi marmore statuæ cuiusdā effigiē ducere nō difficile fuisset, & quę nostrorū est fœlicitas temporū, non modo in ea re illustriū virorum opera vti, verū etiam per se id præstare nonnulli potuissent, Sed & horū quidam vitæ breuitate, quidā multiplicium hæresum, bellorūq; tam ciuiliū, quàm externorū procellis facile excusari possunt. Quis enim in sacri Apostolatus fastigio vniuersæ ecclesiæ præsidēs, atque orbē ipsum principū discordiis fluctuantē, bellorumq; incendiis æstuantem circumspiciens, ad ociū literarium variè agitatū animum

animum facilè pofsit appellere?Sed hoc nos parũ aliquãdo perpẽdiſſe videri poſſumus. nam cũ in aula Romana difficillimis tẽporibus degeremus,de Inſtitutionibus Iuris Canonici Põtificio nomine cõſcribendis Iuſtiniani imperatoris exẽplo,ipſi Romano Põtificij ſuggeſsimus:& quamuis minus fortè oportunè,de his tamẽ cõſcribẽdis ab eodem mandatum accepimus,& quãtũ in nobis fuit,etiã expleuimus. Si quidẽ intermiſſo ſuperioribus annis prælegẽdi ac patrocinãdi munere,impensè operã dedimus,vt per nos huiuſmodi Inſtitutiones cõponerentur,quæ,vt Põtificio nomiue exirent nõ indignæ iudicarentur: quod quidem ex ſentẽtia nobis ceſsiſſe,ita locupletiſſimum ſummorũ virorum probauit teſtimoniũ,vt illæ iamiam de manu Põtificis in manus veſtras venturæ crederentur.Sed vſque adeo poſtmodũ,cùm Romæ ob eã vnam rẽ diu fuiſſemus,ſupremæ manus impoſitio differebatur,vt qui grauiſsimis ac multiplicibus vndiq; ad ſedem Apoſtolicam confluentibus negotiis admodũ ſummũ Põtificẽ,& natura ipſa(vt aiebant)valde cunctatorẽ diſtentum fuiſſe ignorauerit, magnam illo tẽpore in curia rerũ harũ incuriã fuiſſe facilè ſuſpicari potuerit. Itaque diutius ſubſtinere non valentes in patriã conceſsimus,Pontifex paulo mox in fata.Sed hæc Cõmentariolo ſufficiat nos aliquando fuiſſe cõplexos.Ergo ſi cui fortè audentiores viſi fuimus,qui tantam rẽ aggredi tã imbecilli auſi ſuerimus,maximis authorib⁹, atque adeò mãdato ipſo Põtificio hãc temeritatis culpam redimere poſſumus:vel certè id non impunè tulimus,qui ob eã rẽ magnos labores,& impenſas,atque inuidorum obtrectationes,neſcio an dicã,fruſtra ſubierimus , vtinam non amplius ſubituri. Sed hæc omnia æquiſsimo feremus animo,ſi, ꝙ vehemẽter ſemper optauim⁹,noſtra hæc eiuſmodi ſit ſcriptio, quæ ſtudiis veſtris commoda videri poſsit:quod ſanè his temporibus futurũ non deſperamus,quibus vt nonnullos fortè ſacroſancti Pontificij Iuris ignoratione in errores aliquos,atque hęreſes facilius prolabi potuiſſe, ita nũc expeditiore quadã eius tractatione nõ tã facilè iuuenũ hoc iure imbutos animos aberraturos veriſimiliter exiſtimare debemus.Vnde quãuis nõ iiſdẽ quibus inchoatus fuit auſpiciis, liber hic noſter in lucẽ prodeat,in cõmuni ſaltẽ periculo non fuiſſe nos otioſos,ſed quoquo modo tuliſſe opem,iuuabit.Accipite igitur priuati quidem hominis,Pontificio tamẽ mãdato ad Ius Canonicũ & ſcriptas, & caſtigatas Inſtitutiones.Cumque eis nihil ſit comprehẽſum,quod(ni fallimur)ſacris Canonibus penitus non conſentiat,ita exiſtimate,ſi de Pontificis manu eas accepiſſetis,fuiſſe id perinde futurum, ac ſi vobis vaſis aureis, ac longè ſplendiſsimis menſis fuiſſent fercula ſubminiſtrata,nunc cum de manu noſtra,ac ſi fictilibus illa quidem,atque exoticis:in ſapore tamen nullam fore differentiam.

ILLVSTRISSIMO VIRO,

DOCTISSIMOQVE IVRISCONSVLTO PETRO D'AVSSERRE, REGIS IN curia Lugdunensi consiliario, eiúsque caussarum patrono, & serenissimæ Reginæ matris libellorum supplicum magistro,

CAROLVS PESNOT S. D.

VANTIS in tenebris ius ipsum ciuile nunc versetur, vir illustrissime, quamque inanibus laboribus multi vt rem alioqui dilucidam, quæque satis seipsam aperiebat, difficilem, obscuram & intricatam redderent, inuigilarint: multóque magis quantum id incommodi animum ad hæc appellentibus, denique quantum detrimenti ipsi reipublicæ Christianæ, & generatim omnibus populis hoc iure vtentibus, attulerit: quia multis clarissimis viris audio notissimum, tibi in puriori huius disciplinæ scientia versatissimo credo non incognitum. Sed cum huius labis genus non tantum veterem iurisprudentiam inuaserit, idque mali antiquorum illorum Iurisconsultorum monumenta penetrarit: sed & sanctiorum doctorum, à quibus nostrum ius canonicum deriuatum est, profanarit: quinimò & huiusmodi riuos, limpidissimos alioqui, & qui pacatè alueo suo continebantur, turbarit, & aggeres eorum ruperit & dissoluerit: illi profectò non parum laudis, mea quidem sententia, mereri videntur, qui quoad fieri potuit, & licuit, manibus pedibúsque id vt vitium resideret, quódque confusè apud alios indigestéque legebatur, in certos communes locos redigere conati sunt. Possem ego nonnullos recensere: sed quoniam id mei non est instituti, ex omnibus vnum, videlicet Ioannem Paulum Lancellotum, nominabo, vt qui in hoc scribēdi

genere ita desudarit, vt in eo quod descripsit nihil fecerit reliqui. Sed id quidem apertissimè declarant quas in ius canonicum edidit Institutiones, in quibus non solum omnes eos, qui eiusmodi aliquid tentarant, sed & seipsum vicit. Adeo enim rem ipsam est accuratè, meo quidem iudicio, persecutus, tam tersè & purè, vt quiuis alius ab illo olim qui fuit dici possit: ita diligenter omnia iuris canonici & præcipua comprehendit capita, vt non tantum Institutiones iuris canonici, sed & Decreti & Decretalium epitome & accurata synopsis illiusmodi commentatio vocari debeat: denique ita quæcunque in praxi vsitata sunt passim apud diuersos auctores collegit, vt hic liber omnium fere vice esse queat. Caruit autem nimium diu his Institutionibus Gallia nostra, nec ferè à quoquam vsque adhuc visæ & auditæ, atque fere in Italia delituerãt: quãto cum canonistarũ detrimento, tuũ erit iudicium: & vix certè scio, quis eas nobis inuiderit, aut quominus in nostras ciuitates sint adscriptæ impedierit. Si igitur quod nunc familiares fiant nostris Gallis, illiusque in ius canonicum beneficio frui possint, & à me sint in nostras ciuitates introductæ, nonnihil de studiosis iuris canonici mereri debeo: tuum id esse volo, vir illustrissime, cuius ergò hæc à me sunt suscepta, cuiusque nomini omnis in eo labor & studium, qualiscunque tandẽ fuerit, inscribitur. Exiguum profectò munus, præ tuis erga me meritis: sed quibus me, hæc si beneuole susceperis, plenius alias satisfacturum posse sperem. Vale vir doctissime, & tui amantissimum plurimum dilige. Vale etiam atque etiam. E nostra typographeia nonis Febr. anno CIↃ IↃ LXXVII.

vt sua opinione frustratus vacuus redideret, ni ego intercessione M. tuæ fretus fidem meam, immo me ipsum tanquam principalem debitorem interposuissem. Monebit itaque M. tua, vt ille beneficij præstiti memor quantò citius fidẽ datã per suos liberari curet, alioqui sanè statutis diebus elapsis per me quod acceptum est sine vlla spe exceptionis remunerandum erit. Vale vir clarissimè Iureconsultorum vnicum decus, raptim ex Vrbe die prima mensis Nouemb. anno. reparatæ Salutis. 1653.

M. tuæ. deditiss. amantissimúsque tanquam frater.
Gaspar Gropperus Rotæ Romanæ auditor.

FRANCISCVS MVCANTIVS Io. Paulo Lancelotto S. D.

Ptaui iam pridẽ Lancelotte doctissime litterarũ ad te aliquid dare, cũ vt tuas vicissim eliceré iucunditatis, leporis, doctrinęque plenas atque intermissã diu inter nos scribendi consuetudinẽ aliquando reuocarẽ tum etiam certè vt desiderium meũ in his tibi exponerem quod mihi iam ab eo tempore, quo Perusiæ morabar tuarũ Institutionum argumẽto iniecisti nupérque demum edito tuo commentario quasi earundem idea quadam ac specie auxisti au refricasti potius. Sed n c integrum nobis fuit, cum ab Vrbe complures menses variis negotiis distẽti absfuerimus ad istud scribendi officiũ vnquam reuerti nec satis vrgens ratio videbatur esse, vt tantum tibi negotij meo priuato cõmodo exhiberem. Nunc verò cum iam dudum in patriam reuersus expeditior aliquãdo sim, & ad cãm quamplures adiunxerim qui partim sua sponte, ac fama ducti, partim commentariolo tuo degustato allecti, partim etiã oratione nostra aliorũmque amicorũ tuorũ excitati, mirum in modũ opus ipsum, cuius tu nobis imaginẽ repræsentasti, expectãt, quasi conceptam sitim vberiore fonte sedaturi, statui nõ amplius expectandũ quin continuo te meis scriptis appellarẽ, atque adeò omniũ studiosorum nomine flagitarẽ ne

tu nos longa expectatione suspensos diutius torquere velles. Nō id ago nūc mi Lancelotte vt velim vllis apud te argumentis ostendere Institutiones tuas Pontificij Iuris dignissimas esse nouitate sua, splendore pondere, quę in apertū proferātur: nam neque hoc ad me attinet, & tibi persuasum esse scio aut si pro tua modestia minus velles tuo iudicio esse cōtentus, nō deesse tibi amplissimorū virorū testimonia quæ acre tuum ingeniū in huius editione operis (gatriant inuidi quātum libet) posteritati commendare queant. nec sanè dubito te egregium istum tuum librum in lucem tandem emissurū esse, quem pluribus ab hinc annis publicè priuatimque pollicitus sis, multa deinde die multáque litura ad vnguem castigaueris, postremo etiam tuo commētario quasi chirographo fidem tuam arctius obstrinxeris, quibus ex causis vt maximè velis, ab instituto tamē discedere nō possis. Verum illuc meę spectarunt literę vt currentē te magis incitarent cum intellexisses omnibus his quæ enumerauimus incredibilem bonorum omnium expectationem adiunctam esse. Quod si tu maleuolorū aculeos fortasse times, vide ne hoc tibi maiorem inuidiam excitet, quòd cum nullo fere negotio tantam expectatiōnem expellere possis, idem tamen cunctādo tot desideria hominū superbè aspernari videaris. Atque scio te obtrectatorum calumnias nihil morari, quandoquidem tibi in causam ingredienti facile fuerit coniicere non defuturos huiusmodi garrientium cœtus, quorum quidem ineptia tātum abest, vt de laude tua quicquam deliberare posse credā, vt ex his, gloriam potius tuam augeri illustrioremque reddi existimem, quod & tu pulcherrimis exēplis in eo libello demōtrasti, sin verò ea retardandi forte est causa, ꝙ librum tuū summi Pontificis authoritate impressum iri cupias, non negauerim (si res quidem ita est in promptu vt breui conficiēdi negotij spem habeas) aliquid etiam operę te in eo ponere quod & tibi perhonorificum, rei de qua agitur valde cōsentaneum fore videatur. Cæterum si longius interuallum temporis interponendum sit, aut dubius etiam euentus expectetur, quoniam tu in ea re satis iam súperque temporis laborísque impendisti, haud tandem magnopere laborandū esse

censuerim

censuerim publico ne is liber an priuato nomine diuulgetur, satis enim per se ille, & dignitatis, & authoritatis adferet, nec minus gratus Pontificij Iuris studiosis omnibus futurus est, quàm si amplissimo Principis diplomate fulciretur, quippe non tam speciosam inscriptionem spectātibus illis, quàm quid inde vtilitatis ac commodi percepturi sint. Hæc te Lancelotti facile possunt ad laudem tuam studiosorum commodo coniunctam vel inuitum impellere, quem tamen satis iam tua sponte incitatum esse non dubito, quare nihil est quod in te hortando multùm laborem, volui tamen leuiter hęc perstrinxisse vt me cum gloriæ decorísque tui, tum verò vtilitatis publicę studiosum ac percupidum esse scires. Tu si ad me scripseris quid hac de re sentias, aut quousque opus perduxeris rem facies gratissimam. Vale Romæ Idibus Maij An. Sal. M. D. LXI.

Desideratur respōsio in qua excusat author se quòd serius respondeat, tum familiariter conqueritur quod licet mandato Pontificis suas Institutiones nomine Pōtificio feliciter eruditissimorum virorum iudicio absoluerit, non solū negotium non confecerit, sed maximo etiā labores, & maximos sumptus substinuerit, dum diutissimè Romę difficillimis temporibus propriis negotiis posthabitis omnibus vna ea causa detinetur principibus ipsis ad incommoda sua inclementissime conniuentibus, quibus diuinitus dicit contingere, vt in rebus sibi tam gloriosis tam altè indormiant, ne scilicet tantam ipsi laudem immerentes assequantur. narrat item post mortem Pauli. IIII. Pium. IIII. instante Illustrissimo Cardinali Cicada, mandasse doctissimo & amplissimo Viro Francisco Alciato vt opus rursus percurreret, relaturo an huiusmodi sit quod Pontificio nomine edi conueniat, se tamen licet nō vnis ab eo literis compertum habeat Alciatum optimè sentire de Institutionibus suis, Pontificíque rem suasurum, certò tamen scire Pontificem id minimè curaturum quippe qui iam pridem mores aulicos cognitos habeat atque ideo se relationis huius exitum non expectaturum, sed primo quoque tempore opus ipsum priuato nomine editurum, pro vt fecit, vel ipso Alciato non probante.

Illustrissimo

ILLVSTRISSIMO, ATQVE AMPLISSIMO S.R.E. CARDINALI Io. Francisco de Gambara, Franciscus Mancinus. S. P. D.

I quid vtilitatis studiosis hominibus secunda hæc institutionum Iuris Canonici cum suis notulis editio afferret (afferret autem doctorum omnium sententia non modicum) id omne tibi vir Amplissime nec non illustrissimis, atque doctissimis Cardinalibus Io. Bap. Cicadæ, & Francisco Alciato acceptum ferre debemus. licet.n. eam multis annis Commentario suo notulas illas nobis esset pollicitus, ita tamen postea de illis non edendis animum obfirmauerat, vt de ea illum sententia posse aliquando deduci interdum planè desperarem, erant autem multa quæ (vt ego & eò sæpius audiui) à primo illo suo proposito eum retraxisse affirmaret. Primum quidem quòd nusquam videtur auditum, vt eiusdem operis idem esset Author & interpre., se autem cum de notulis adscribendis cogitasset, non existimasse fore, vt is liber: quem & ipse mandato & nomine Pontificio absoluisset, & summi etiā Viri castigassent ac probassent: priuato nomine in publicum exire deberet, quod si Pontifex suo nomine vt non solum Censorum, sed etiam aliorū pluriū testimonio ac iudicio facere debuit, edidisset: tunc nō futurum incongruum vt non quasi ab Authore ipso, sed alio quopiā operi notulæ adscriberentur. Huc accedere quòd illas rudes esse affirmaret, atque inchoatas potius quàm absolutas vt autem perpoliret eadem ratione animum nunquam adiicere potuisse, demum magno se quotidianarum concertationum tædio esse affectum, sibique imperasse, vt quo ad per se fieri poterit, ansam posthac nouis molestiis non tribuat: seque id nulla alia, ratione consecuturum sperare quam si ab nouorum scriptorum editione prorsus abstineat. sed magnus flagitantium numerus, tuáque potissimum atque illustrissimorum Cicadæ & Alciati authoritate perfectum est, non vt ille ederet, neque enim à sua sententia dimoueri potuit, sed vt libri mihi & Roberto fratri potestatem faceret: quidquid de eo staturemus ad animum non reuocaturus, itaque nos tam vestro, quàm aliorum grauissimorum virorum iudicio atque authoritati inhærentes: & plurimorum flagitationibus impulsi, secundam editionē adornauimus, notulásque ipsas singulis verbis aptauimus, quibus quidem ex doctorum responsis, interpretationibus, ac tractatibus multa addere fuisset nobis his tēporibus multò facillimū: sed scribendi genus suapte natura concisum respuere omnino id videbatur, simul etiam ne quid Authorem ipsum offenderemus verendum nobis fuit à quo vix summa vestra authoritate impetratum fuit vt edi rursus per nos liber pateretur, in quo quidem vt ego existimo, nullam studiosi iacturam fecerunt, in hac enim iuris tam Canonici quàm ciuilis facultate conscripti libri alij alios fines habent. quidam enim vt artem ipsam doceant, quidam vt quæstiones ipsas finiant ac terminent, & licet qui docet aliquid terminet, & qui terminat ac decidit aliquid etiam interim doceat, fuit tamen authoribus ipsis in conscribendis libris finis alius alio principalior: nam interpre-

terpretationibus,& enarrationibus ad libros veterum Iurisconsultorum docendi propositum est principalius, licet multa interim terminentur & in responsis,& quos vocant tractatibus, decidendi vnus propemodum est finis, licet interim multa etiam doceantur. hinc fit vt illorum atque illorum diuersa admodum sit scribendi ratio. nam in docendo ratiocinandi modus magis necessarius est, quàm authoritatum enumeratio, quippe quod artis fundamenta sunt aperienda,& fontes atque origo rerum demonstranda, at in responsis reddendis disserendi quidem ratio non abiicienda, sed vbi de quæstione conuentum est ac facti specie, magis pugnandum est authoritatibus, cum is demum verum habeatur quod est à plerisque receptum. Vnde cum is Institutionum liber sit ad docendum potissimum conscriptus, nimirum si multiplicium in eo allegationum copia non fuit affectanda. Huc accedit quòd id quod nostra opera notulis accedere potuisset, facile vnusquisque suo marte consequi poterit, cum enim notulis ipsis principales materiarum sedes & loca contineantur. si quis earum notularum ductu ea adierit ex magno interpretum tam antiquorum quàm modernorũ numero, vnde copiosius haurire,& sitim explere possit facile inueniet. itaq; post habita qualibet addẽdi cura, solũ dedimus operã vt ea quæ nuperrimè per Sacrosanctũ Cõciliũ Tridẽtinũ immutata sunt notulis ipsis adiungeremus: nã vt cõtextui illa ipsa insereretur impetrari ab Authore nõ potuit, ꝙ diceret velle sequi se Iustiniani exemplum, qui licet post editas à se Institutiones Iuris Ciuilis, multa nouellis suis constitutionibus innouasset, non propterea aliquid dictis Institutionibus adiecit, vel immutauit, sed lectoribus ea perquirenda reliquit. Vnum enim fuisse eĩ in illa scriptione propositum, scilicet nõ vt omnia complecteretur, sed vt breui libello prima Iuris Canonici rudimenta concluderet,& ius illud adhuc dispersum quasi in artem redigeret, id autem satis præstari posse etiam si constitutiones Tridentini vel etiam aliorum Conciliorum decreta non contineat, satisque esse ne quem forte ius nouum circa paucissima lateat, si de ea re notulis ipsis admoneatur, nec propterea totum opus sibi fuit retexendum: placuit etiam Commentarium quod ab hinc sex annis in lucem ipse idẽ edidit, adiungere, tum quòd magnam operi claritatem addit, explicat enim luculentissimè Authoris intentionem, quod non modicum authoribus intelligendis existimatur conducere, tum etiam vt quorundam non satis iustæ cupiditati occurratur, qui frigidis quibusdã assertionibus, ne dicam commentitiis testimoniis operis huius intentionẽ Lancelotto nostro præripere conãtur, apparet enĩ in eo meridie clarius, quàm diu (ꝙ tute omniũ optimè nosti) primã Institutionibus manũ admouerit,& quã multis illarũ copiã fecerit, demũ quã facile omnibus fuerit inde exẽplũ sumere, nomẽ autẽ tuũ operi præfigẽdũ ideo duximus, tũ quòd ea re nõ modicũ operi splendorẽ accessurũ existimauimus tũ verò etiã vt quemadmodũ tua potissimũ opera factũ est,& ampliter locupletatus liber in lucẽ prodeat, ita & tibi quisquis ex eo vtilitatem aliquam sentiet id omne acceptum ferat. Vale Perusia Nonis Aprilis. M. D. LXVII.

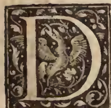
PIO PONT. MAX.

IO. PAVLVS LANCELOTTVS IVRECONSVLTVS *Perusinus* S.

Ontificij Iuris Institutiones proximis annis superiorum Pontificum iussu & nos conscripsimus, & summi viri castigarunt, quæ quidem optandũ sanè erat vt iis in lucẽ prodirent authoribus, quorum mãdato & scriptæ & recognitæ fuissent, vel ea saltem ratione quòd authores ipsi munera nobis gratiora, ac pretiosiora facere cõsueuerint, & sæpe non tam quid, quàm à quibus accipiant homines soleant perpendere. Sed quando id vel ratio temporum vel alia quæcũque causa fieri non sinit, illud certè nulla ratione committi debet, vt Iuris scilicet Pontificij Institutiones sub alterius quàm ipsius Pontificis nomine appareant à quo pontificia omnia iura emanãt. Velut enim ab Oceano deducta flumina in ipsum tandem refluunt, ita hoc, quidquid est operis, quod totum de Romanorum pontificũ constitutionibus deriuatum est, ad ipsum Romanum Pontificem quasi ad fontem, proprium redibit. Ad te autem eo iustius quod magnis aliis animi dotibus quibus ad Pontificatum tibi aditum parasti, exactißimã adiunxisti iuris huius cognitionem. Vnde perbelle nunc accidit, vt quæ facultas optimum te meliorem reddidit, & ad moderãdam difficillimis temporibus Christianam Rempub. instructiorem eam nũc tu contra, cum canonum conditor euaseris, beneficium reponens meliorem sis redditurus, cuius rei non dubia iam apparent indicia. Cum ad restituendos antiquos Christianorum mores atque hæreses extirpandas sanctißimas quotidie constitutiones edere non desistas, quæ dubio procul Christiano gregi non minus futuræ sunt salubres iis ipsis, quæ iuris Pontificij quod nunc tenemus, libros implent, ad illas autem institutiones hæ nostræ gradum forte rudioribus facere poterunt. Accipies igitur eas placido ac benigno animo, nam si ita contingere senserimus, ad alia promptiores reddemur, & alacriores. Deus opt. Max. te nobis diu incolumẽ, fœlicemque seruet.

RVBRICÆ INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI PRIMI LIBRI.

Qui

Rubricæ Institutionum libri secundi.

De

INDEX LOCVPLETISSIMVS OMNIVM RERVM,

Quæ in quatuor libris INSTITVTIONVM Iuris Canonici Io. PAVLI LANCELOTTI, continentur, in studiosorum gratiam editus.

non

E

Exceptiones

b Facta

P

Q

R

T

X

FINIS.

XXV

F

DE IVRE CANONICO.

Diuiditur in tres partes. In prima ponit vnde dicatur Ius Canonicum, In secunda quid sit, In tertia ex quibus constet, Partes patent. h. d.

IVri Canonico[b] daturũ operam[c] nosse oportet,[d] vnde talis denominatio descendat. Et quidem *Ius* generale[e] est nomen, *Canonicum* verò dicitur à verbo Greco, κανων quod Latine idem significat quod regula,[f] vnde ius canonicum Ius regulare[g] non malè dixeris quã denominationẽ ex eo accepit, quòd ex regulis priscorum patrum[h] ad rectam viuendi normã institutis deductũ fuerit. Est igitur[i] Ius Canonicum quod ciuiũ[k]

a DE IVRE CANONICO.

ID est, cur sic appelletur, quid sit, & ex quib. constet ius canicum. & sic no. quod dictio applicatur non solum. ad quęstionem quid rei, sed etiã ad q. quid nominis: & designat causas nõ solum essendi, sed etiam fiendi. fac. c. cum causam. de electio. sed & reprobari, vbi not. ff. de excus. tut. l. j. § nuuc videamus & §. emancipatus ff. de coniun. cum emanc. liber. & de multiplici significatione huius monosyllabæ, per Paui. in tract. de offi. & pot. capituli sede vac. in j. pręlud.

b Canonico. Expone tripliciter, Primo discẽdo, cũ absurdũ sit ignoratis principiis ad cætera trãsire: arg. l. j. ff. de ori iu. Alb. in l. j. ff. de ori. iur. Secundò docendo: nam vndique doctus indoctum docere debet. Auth. de sanctiss. episc §. j. & §. si. infra de elect. & c. miseram. dist. lxj. & c. cũ seq. distin. xlviij. Tertiò pertractando, puta allegando & iudicando, cũ turpe sit patritio viro &c. l. ij. §. post hos. vbi etiam not. & in §. seruius. ff. de ori. iur.

c Operam non solum discendo sed etiam docendo, allegando, & iudicando, vt supra in proxima notula.

d Oportet. Id est, decet. sic in l. j. ff. de iust. & iu. & l. cũ oportet. in prin. C. de bon. quæ lib. & l. j. §. oportet eñ. C. de cap. & postli. reuer. & sic importat conuenientiam, regulariter autem importat necessitatem: vt videtur not. in c. j. de rescr. in vj. fac. l. j. ff. si cert. pet. & l. j. ff. de acqui. possess. de quo vide Ab. in cap. j. de libel. oblat.

e Generale. Generalitas autẽ colligitur dupliciter primo: quia dictio ius, nõ magis adaptatur ad ius canonicũ, quàm ad ius naturale, ius gentium & ius ciuile, instit. de iu. nat. gent. & ciui. per to. Secundò. quòd præter artem boni, & ęqui, etiam alia significat, vt in l. ius pluribus. ff. de iust. & iu. & concor. c. omnes. cum seq. dist. j. vnde sumitur.

f Regula. c. canon. & c. regula. dist. iij.

g Regulare. Et triplici ratione forsan appellatur hoc nomine quia continet spiritualem viuendi normam, vt hic. & c. bene. dist. xj. cap. multos, dist. liiij. vnde etiam dicti sunt regulares, vt per Hosti. in sum. de reg. §. ij. & per Archi. in c. regula. dist. iij. & quia est commune omnibus fidelibus. c. j. dist. lviij, vbi regula dicit ius cõmune. & quia per compẽdium quoddam rerum vniuersarum amplectitur determinationem. arg. not. per Archid. in d. c. regula.

h Patrum. Ideo patrum dixit & non pontificum, vt sub vno verbo comprehenderet nõ solum statuta Rom. Pont. sed etiam Concilia, & dicta sanctorum, ex quibus omnibus constat ius canonicũ: vt infra de eccl. cõst. per tot

i Est igitur. Pro intellectu istius descriptionis siue diffinitionis sciendum est, quòd homo cõsiderari potest quadrupliciter, videlicet in suo genere vt animal, in sua specie, id est, vt homo, vt subditus Romano Imperio, & vt subiectus Ecclesię Romanę. si cõsideretur primo modo, vtitur iure naturali insti de iu. nat. gent. & ciui. in prin. si secundo vtitur iure gẽtium. §. j. eo. tit. quod interdum appellatur naturale. §. singulorum insti. de re. diui. c. ius naturale, vbi de hoc prolixè no. distin. j. si tertio vtitur iure ciuili Romanorum. l. j. C. de sum. Trin. vbi traditur. si quarto vtitur iure canonico. Potest cõsiderari & quinto modo scilicet vt ciuis Perusinus, Bononiẽsis &c. & tũc vtitur statutis Perusinis, Bononiẽsibus, & cuiuscũque loci vnde originem ducit. §. j. insti. de iur. nat. gen. & ciui.

k Ciuium. Id est, Christianorum, vel fideliũ, nec enim regulariter infideles Papæ aut

iuri canonico ſubiiciuntur, cũ de his quæ extra nos ſunt, nihil ad nos. c. multi. ij. q. j. faciunt. not. iu c. de infidelibus. de conſangui. & affi. c. gaudemus. de diuor. & per Ab. in c j. de conſt. Habet tamẽ aliquibus caſibus Papa iuriſdictionem etiã ſuper infidelibus: vt p Domi. in d. c. multi. & per Inno. Io. And. & alios ine. quod ſuper hia. de voto. notatur etiã. xxvij. q. j. c. ſæpe. & p Abb. in c. j. & cap. fin. de conſt. & in cap. nouit. de iu. di. & per Archid in cap. ſi quis ſuadente. xvij. quæſtio. iiij. Sed an hæc appellatio Ciuium includat etiã Imperatorem? & non videtur, cum non ligetur legibus. l. Princeps. ff. de ll. l. ex imperfecto. ff. de leg. iij. Tu die quòd in cõcernenribus animam etiam Imperator iuri Canonico, & Papæ ſubiicitur. c. omnes. de maio. & obe. & diſt. xcvj. c. duo ſunt. & c. Imperator, & traditur in c. j. de conſt. c. nouit. & in c. clerici. de iudi. & in c. per venerabilem. qui fil. ſint legi. Qui autem veniant appellatione ciuium vel ciuitatis, habetur in cap. Rodulphus primo. de reſcrip.

actiones a ad finẽ æternæ beatitudinis b dirigit. Conſtat verò in primis id Ius diuinæ legis, præceptis, conſuetudine, & conſtitutionibus, quæ ſingula qualia ſint diligentius diſpiciamus.

a Actiones. Subiectum igitur huius ſcientiæ, vel artis, vel facultatis, eſt homo operatiuus. docet enim qualiter homo bene viuendo, & operãdo poſſit in æternũ beatificari, ꝙ cum non poſſit fieri niſi adminiculante Theologia, ſequitur quòd hæc facultas non ſubiicitur ſimpliciter ethicæ, ſed etiam metaphiſicæ. vnde ꝓ maiori parte tractatus huius ſciẽtiæ dirigit nos in Deũ, vel remouet ea quæ nos auertũt à Deo, vt patet in volumine Decreti, & in multis iuribus totius corporis, maxime in cap. fin. de præſcript. in cap. cum contingat. de iureiur. cap. ij. de pact. in vj. cap. licet de iureiur. cap. j. in fin. de ſum. Trinit. Eſt ergo hæc ſcientia quoddam mixtum partem capiens ex Theologia, in quantum ſcilicet tẽdit in finem æternæ beatitudinis, & ſpiritualia ex parte ſpeculatur. partem à iure ciuili in quantum tractat de temporalibus, ſine quib. ſpiritualia diu eſſe non poſſunt. j. quæſt. ij. c. ſi quis obiecerit. Habet igitur ſe ius canonicũ cum ad ius ciuile vt anima ad corpus, cũ nõ ſit merè practica vt ius ciuile ſed partim etiã ſpeculetur, vt apparet ex volumine Decreti, & de hoc per Sũmiſtas in ſuis præludiis. per Abb. in inſcriptione Procem. Decretalium, per eundem in capit. primo in ſexto not. de iuramẽ calumn. & in cap. fin. ne cle. vel mona per Ioan. Andreę in regula poſſeſſor. in Mercurial. & per Ab. in capit. qualiter, & quando el. ij. de accuſat.

DE IVRE DIVINO c conſuetudine, & conſtitutionibus.

Ius diuinum eſt quod continetur in lege, & Euangelio, & eſt immutabile. hoc dicit.

b Eternæ beatitudinis. Ex hoc patet differentia inter finem Iuris ciuilis, & finem Iuris Canonici: quia licet vtrunque ius intendat inducere homines ad bonum commune, differunt tamen in modo inducendi. Nam ius ciuile intendit hominem inducere in bonum commune, ſecundum quòd congruit humanæ ſocietati ciuiliter ac temporaliter viuenti, ſecundum quem modum ad ſuum finem promoueri poteſt per legalem iuſtitiam, & ciuilem amicitiam. Ius verò canonicum intendit dirigere hominem ad bonum cõmune, ſecundũ quòd congruit humanæ ſocietati non ſolum ciuiliter ſed etiam Chriſtianè inuenti, & vitam aliam æternam expectanti. Et hunc finem nõ poſſunt homines conſequi per ſolam legalẽ iuſtitiam, & ciuilem amicitiam, ſed vlterius requiritur cœleſtis amicitia, ſine qua non poteſt homo in Deum tẽdere. ſicut ergo potiſſima virtus ad quam conatur ius ciuile eſt legalis iuſtitia, & ciuilis amicitia, ita potiſſima virtus ad quam conatur ius Canonicũ eſt ipſa cœleſtis amicitia, quam Charitatem appellamus, & de hoc fuſe per Abb. in locis in præcedenti notula allegatis, & licet ſint aliquæ. ll. etiam de iure ciuili, quæ ad hoc videntur tendere, tamen plurimę ab hoc ſcopo deuiant.

DE IVRE DIVINO c CONSVETVDINE, & conſtitutionibus.

De iure

De iure diuin. Intellige de iure diuino strictè sumpto, hoc est de eo quod immediate descendit à lege veteri & Euangelio: aliàs autē largè etiam ius canonicum appellatur ius diuinum: vt per Ab. in c. nimis. de iureiu. propriè aūt statuta Papę & Conciliorū dicūtur humana. cap. non debet. de cōsangui. & affin. & late per Abb. in cap. licet ex quadam. de testi. sup text. quod autem ius canonicum cum constet iure diuino probat' in cap. qualiter. ij. de accus. & not. per Abba. in cap. j. de trāsla. episcopi.

a Lege. scilicet Mosayca. de qua in dubio est intelligendum per antonomasiam. arg. §. quoties. de iu. nat. gent. & ciui.

Ius diuinū est quod in lege [a] continetur [b] & Euangelio, atque immutabile [c] semper permanet. Sūt [d] enim Legis & Euāgelij pręcepta, aut moralia, [e] aut mystica. [f] Moralia præcepta nullā omnino mutabilitatē recipere possunt. [g] Mystica verò etiā quātū ad superficiem mutata videantur, secūdū moralē tamen intelligentiam nullam mutationē recipisse comperiuntur.

Quid sit consuetudo, & ūde duxerit originem, & quā vim habeat h. d.

Ius consuetudinis [h] post naturalem legē sumpsit exordium [i] ex quo homines in vnū conuenientes cœperunt simul [k] habitare, quod ex eo tempore factū creditur, quo Cain ciuitatem ædificasse legitur. [l]

b Continet. Immo illud videtur ius naturale: vt cap. j. dist. j. respon ibi exponitur ius naturale, id est, ius diuinum: vt no. in d c. j. vel aliàs non omnia quæ sunt in lege, & Euangelio sunt ius naturale, sed illa particula: qua quisque iubetur alij facere, quod sibi vult fieri, & prohibetur alij inferre, quod sibi non vult fieri.

c Immutabile. Potest tamen diuinum ius limitari & distingui à lege positiua si probabilis ratio suadeat, licet non in totū mutari: vt latè habetur per Gloss. Abb. & alios in cap. fi. de consuet. Itē a cōsuetudine Inno. in d. cap. fin. Abb. in cap. quoniam. de feriis in princ. & in cap. cum esses. de testam. in repet.

d Sūt enim. Rationem reddit cur sit immutabile ius diuinum, diligenter partes enumerando, sed contra videtur quòd partes nō sint diligenter enumeratæ, cum sint in lege etiam præcepta iudicialia: vt Deut. vj. hæc sunt ceremoniæ, præcepta, ac iudicia. respon. quòd iudicialia sunt accessoria ad moralia, vel pertinēt ad moralia, vel secundum Turrecrem. pertinent ad mystica, vt per eum. in c. non est peccatum. §. his itaque. & sumitur quod hic dicitur ex d. cap. non est peccatum. §. his itaque. distin&. vj. per quod remouetur contrarium de c. j. §. sed eum. distin. v.

e Moralia. Sic dicta, quia mores informant.

f Mystica. Idem, arcana ver figurata: & quę aliud pter id qd videtur cōtinēt, vel aliud significant, quàm quod litera sonat. Et horū alia sunt sacramētalia, alia cæremonialia. de sacramentalib. ratio reddi potest, quare ad literam sic fuerint præcepta puta, de circūcisione: obseruatione Sabbati: vt est de bapt. c. maiores & cap. translato. de consti. de cæremonialibus non item: vt de eo, non arabis in boue & asino. xvj. quæst. vij. cap. in noua. Item non feres vestem lana & lino cōtextam. non seres agrum diuerso semine. Obseruatio autem Sabbati partim est moralis, partim cæremonialis: vt per Turrecrem. in c. nō est. §. his itaque. distin. vj. vbi post alios tentat reddere etiam supradictorum rationem.

g Possunt. Nota præcepta moralia esse immutabilia. vnde aduersus illa maximè si sint negatiua Papa non dispensat, eū obligent & semper, & ad semper §. his ita distin. vj. & per Archi. de pœni. dist. vj. & per Abb. in cap. literas. de resti spol. post Glo. fa. xxv. quæst. j. cap. sunt multi.

h Consuetudinis. transitiuè ponit, vt hoc § ibi, est autem consuetudo. sic instit. de reb. corpo. & in incorporalibus. vbi not. in verbo ius ipsum.

i Exordium. fa. cap. non est, in fi. dist. vj.

k Simul. Pluralitas enim hominum disgregata non potest consuetudinem inducere.

l Legitur. Scilicet Genes. quarto. nam vt dicit Iosephus, & refert Turrecre. in c. non est in fin.

Est autem cõsuetudo Ius a quoddam moribus institutũ,b quod pro lege suscipitur, in iis enim rebus in quib. nihil certi diuina statuit scriptura, mos populi Dei & instituta maiorũ pro lege tenenda sunt, & sicut præuaricatores diuinarum legũ, ita contéptores Ecclesiasticarum cõsuetudinũ sunt coercendi.

Praua consuetudo non ligat.h.d.

Hæc tamē de ea cõsuetudine intelligere nos oportet, quæ neque diuino Iuri, neq; canonicis cõtradicit institutis: si quid autē contra fidem catholicam vsurpare digno scitur, non tam consuetudo, quam vetustas erroris est appellanda.d

Quid sit cõstitutio, et quotuplex, & similes constitutiones quæ non sunt cõtra Euãgelium, & canones, sunt honorande, licet ipsis Ecclesia nõ ligetur.

in fi.dist.vj.Cayn congregãs opes ex rapinis suos ad latrocinia inuitabat, & timens quos ipsæ lædebat, suos vrbe collegit, fuit tñ hoc ius extinctum aquarum diluuio ob hominũ nouitatem & reparatum, vel immutatũ credit tempore Nembroth: vt in d. cap. non est. sed quomodo in mundi primordio potuit: Cayn colliger hominum multitudinem? respon. secundum Angel. quod homines diutissimè viuebant: vt p Turrecre. vbi suprà.

a Ius. Appellatione iuris igitur consuetudo quoque cõtinetur. Vnde si Papa mãdat causam terminari secundum ius poterit delegatus terminare secundum cõsuetudinem, secundum Abbat. in cap. cum nobis. de electio. licet Ioan. And. contra, de hoc in rub. extra. de consuetu. & in capitu. Quintauallis. de iureiuran. arg. contra in cap. cum venissent, de eo qui mit. in possess. vide ibidem per Abb. in iij. not.

b Institutum. Videtur ergo quod plures ciues non sufficiant ad hoc vt aliquid dicatur consuetudo, nisi institutum sit quod illud pro consuetudine seruetur: nã potest esse quod ex gratia vel tolerantia hoc sæpius permissum sit vt ext. de verb. signifi. cap. Abbate & x.q.iij.c. quia cognouimus. Vnde licet sæpius quid factum sit, nisi eo animo factum sit, vt imposterum fiat, iteratio vsum non inducit ff de itinere actúque priua. l.j.§. Iulianus rectè ait. & l. fi. patet id & alia ratione: quia licet pluribus vicibus quid certo modo iudicatum sit, non ideò ita inposterum iudicandum est. l. nemo C. de sent. & interlo. om iud. sed secundum consuetudinem bene iudicatur. cap cum venissent. de eo qui mit. in poss. & distin. xij. capit. illa. & distin. xxxij. capi. placuit. alias autem variè diffinitur consuetudo: vt per Abb. & alios in Rub. de consuet. & per Legistas in l. de quibus. ff. de legibus.

c Coercendi. Not. ergo quòd æquè punitur transgressor consuetudinis, ac trangressor legis. cap. in his. dist. xj. cap. pen. vbi nota. Abb. de consuetudine. Vnde sicut canonicis non licet obuiare legi sine licentia Papæ, sic nec consuetudini falc. catholica. & capit. ecclesiasticarum. dist. xj. de communi tamen consensu possent uenire contra cõsuetudinē etiam iuratam, si causa subesset licet contrarium in statutis. xv. quæst. vj: c. autoritatē. & not. in d. cap. in his. & facit quod hic dicitur contra ieiunãtes die dominico, de quo per Archi. in cap. vtinam, hæc vj. dist. & dicebat Hostien. in cap. bonæ. de post. præ. & refert ibi Abb. quod tantum est dicere non consueuit. quam non debet, vel non potest, arg. l. apud Iulianũ. §. fi. ibi. distrahi non soleant. ff. de leg. j. nec mirum, quia consuetudo de licito facit illicitum cap. cum olim. de cler. coniug. cap. super eo de cogn. spi. Butr. in cap. de eo. de temp. ordi. Sed an consuetudinē Rom. eccl. teneantur aliæ ecclesiæ seruare? respond. non, nisi quo ad articulos fidei: vel nisi expresse mãdet: vt per Ab. in c ij. de feriis in prin. & in fi. & c. pen. de obser. ieiun. & in c. fi. de reg. iur.

d Appellanda. Et propterea non ligat. c. mala. &c. consuetudo. dist. viij. etiam si sit iuramē to firmata. c. quanto de iureiur. Vnde collige quod id quod sui natura est illicitum consuetudine non fit licitum. not. in d. c. mala. videt tamen quod excuset à pœna temporali, & sic aliquid operatur: vt not. in c. cum venerabilis de consue & in ca. denique. dist. iiij & in c. ij. de tem. ord. & aliquid per Abb. in c. fi. de consuet. & alium effectum ponit. in c. cum causam de elect. nu. 3. & qualis debeat esse cõsuetudo not.

not.in cap.frustra distin.viij.& in cap.qui con tempta & in cap.si de consuet & in cap. quod super de consan.& affi.& in l de quibus. ff.de li.cum sexcen.simil.locis.

a Constitutio. Dupliciter sumitur terminus constitutio, strictè & propriè, & largè & impropriè. primo modo comprehendit, solum quod princeps statuit, vel qui est loco principis. cap. constitutio. distin. ij.& ita sumitur hic secūdo modo pro omni iure scripto etiam minorū potestatem, ita sumitur in Rubrica extra. de const. iuncto cap. cum omnes.& cap.cum M. eod.tit. & traditur ordinariè in d. rubrica, & de materia.x.dist.per tot.

b Scripta. Videtur ergo quod scriptura sit de essentia vel forma constitutionis. quod quidem multi tenent, vt latissimè traditur in rubrica de constit.sed si teneas cōtra quòd scriptura non requiratur, dic quòd hic loquitur secundum frequentiorem contingentiam, quæ habet quòd constitutiones scribantur & probentur per exhibitionem scripturę, sic seruitus diffinitur constitutio iurisgentium. §. seruitus. institut. de iu. personarum . cum tamen & iure ciuili serui fiant. § penult. eodem tit.vel secundum alios dic quod est scriptura de forma accidentali ipsius constitutionis, vide in dicta rubrica de constitu.

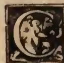
c Princeps.c.constitutio.dist.ij.

d Dignę. De hoc.x.dist per tot. An autem sint seruandę in foro conscientię potest colligi ex his quę per Ab.in procem.Decret.& per omnes in cap.j.de const.

Constitutio [a] est lex scripta. [b] Constitutionum autem aliæ Ciuiles, aliæ Ecclesiasticæ. Ciuiles sunt quas Princeps, [c] aut Magistratus, aut populi sibimet ipsis sanciunt: quæ quidem si Euangelicis, atq; Canonicis decretis non sint cōtrariæ, sunt omni reuerentia dignæ, [d] atq; eis Ecclesia sæpè contra [e] hæreticos, contra tyrannos, & quoscunq; prauos, vtitur, alioquin nullius sunt momenti. Quod vsque adeò obtinet, vt etiam si quid in eis statutum fuerit, quod Ecclesiarum respiciat commodum [f] nullius firmitatis existat, nisi ab Ecclesia fuerit cōprobatum. Sed [g] nos ad Ecclesiasticas constitutiones stylum vertamus, earum originem, species, & authoritatem breuiter referentes.

DE ECCLESIASTICIS constitutionibus.

Canones quibus constent, et quotuplica sint Concilia, & qua Cōcilia vniuersalia.

Canonū [h] quidem alij sūt statuta Cōciliorum, alij decretà Pontificum, aut dicta Sanctorum. Conciliorū verò alia sunt vniuersalia, [i] alia pro

e Contra hęreticos.not.ergo quod vtor pro me:quod non vtor contra.distin.xxxvij. cap.si quid veri.ij. q.vij. cap. si hęreticus. contra tamen. xix. distin.cap. si Romanorum. & iiij. q. iij. §. item in criminali. versiculo si quis testibus . & iij. quęst. viij. cap. cuius in agendo. sol. hoc regulare, contrarium procedit odio hęreticorum , vel aliorum malorum , sic not. in d.cap. si Romanorum.

f Commodum. Qūo hoc procedat solet latè not. in cap. cum ecclesia Sanctæ Mariæ. extra de constitut. & in cap. cum nobis. de præscript. & in cap.primo.de no.oper.nuncia. & per Abbat. in cap. si diligenti.de foro competen.

g Sed nos. q. d. non est nostri instituti agere de constitutionibus ciuilibus.

DE ECCLESIAsticis constitutionibus.

h Canonum. Nota ergo quòd constitutio ecclesiastica potest appellari canon , quandoque appellatur decretum , quandoque decretalis epistola, quandoque dogma, quandoque sanctio, quandoque mandatum, quandoque interdictum, de quibus per Abb.in rubrica procem.Decretalium.Canon tamen propriè sumitur pro constitutione conciliari.No. distin.iij.in summa & per Abb. & alios in cap. j.de constit.

i Vniuersalia sunt. Hæc œcumenica consueuerunt appellari , & sumitur quod hic dicitur ex cap.canones. dist.xv. Sed hæc uon videtur

uincialia, alía verò Episcopalia. vniuersalia sunt, quę Sancti Pátres a ex vniuerso orbe in vnum conueniẽtes iuxta fidem Euangelicam, & apostolicam, condiderunt.

Initium vniuersalium Cõciliorum celebrandorum post Apostolos cœpit tẽporib. Cõstantini: & ipsorum celebrãdorum est apud sedem apostolicam authoritas.

Quorum celebrandorum initiũ post sanctissimos Apostolos b à temporibus Constantini Magni cœpit: ipse enim primus cũ feruẽte persecutione docẽdarum plebium commoditas minimè daretur Christianis vt liberè c congregarentur, facultatẽ d præstitit. Legitima verò Cõciliorum vniuersaliũ aggregandorum potestas, & authoritas est penes sedem Apostolicã, quæ si Romanus Pontifex interesse impediatur e vnũ vel plures speciales f ad hoc legatos constituere solet.

Quatuor sunt principalia concilia. Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Calcedonense.

Inter cætera autem Cõcilia, quatuor sunt quæ totam principaliter christianam fidẽ complectũtur, quasi quatuor Euangelia, Nicænũ g scilicet, Cõ-

bona sectio. cap. regula. §. porrò. distin. iij. vbi tantum dicitur de vniuersalibus & prouincialibus, non autem de episcopalib. Sol. supplendus est ille tex per distin. xviij. in prin. vbi dicitur, etiã de episcopalib. Imò videntur esse quatuor species secundum Innocen. in capit. graue. de præbend. cum vltra supradicta tria sit etiam conciliũ religiosorũ: sed dic quod illud rectius & frequentius cõsueuit capitulum appellari. capitu. in singulis. de sta. mona.

a Patres. Sed qui sunt isti patres? re spondeo secundũ Abb. in cap. nimis. de pręb. in fi. quod non reperitur specificè decisum qui debeant concilio vniuersali interesse, nec in text. nec in Glo.

b Apostolos. de quo Concilio Apostolorum habetur in actis Apostolicis cap. xv. & not. Glo. cap. j. distin. xvij.

c Liberè. Patet ergo quod in celebrando concilio non requiritur consensus Imperatoris, vel alterius secularis principis, id enim dicitur liberè fieri posse in quo alterius consensus non exigitur. c. cũ cessante. vbi Abb. de appel. & in c. de multa. de præb. & in c. nostro. de pœni. & rem & in cap. fin. de post præla. not. in cap. licet episcopus. de præb. in vj. & in Clem. dudum. de sepult. vnde non inuenitur quod Constantinus, vel alij imperatores actis conciliorum subscripserint, Vt recenset Cardinalis Aracæli in tract. de œconomico concilio. cap. xiij.

d Facultatem. Verbũ hoc sonat factum non ius, semper enim hæc iuris potestas fuit penes Sed. Apostolicam. licet aliquando fuerit impedita, & de facto fuerit penes alios. facit distin. xvij. in prin.

e Impediatur. Imò etiam si nullo extrinseco impedimento Rom. Pon detineatur sunt in ipso quędã iustę non interueniendi causæ. Prima ne sibi per Imperatores vel tyrannos in quos oportet interdum Rom. Pon. exercere censuras ecclesiasticas violentia inferatur. sicut legitur de Papa Felice, & de Fabiano Legato Papę Leonis. Secũda vt Roma. Pon. cuius est cõfirmare acta cõciliorum plena in confirmando gaudere debeat libertate, nec aliter cõfirmet aliquid per impressionẽ, licet hoc non sit credẽdũ. Tertia ob imminentes & quotidie occurrentes catholicæ ecclesię necessitates, pariter & Ciuitati Romanæ, vt deducit Clem Cat. in tractat. de œcumenico concilio ca. xx.

f Speciales. Bene speciales, & adhoc specialiter destinatos: quia generalis legatus non potest vniuersale concilium indicere vel celebrare: quia ea quę specialiter Rom Pont. conceduntur, mandata generali iurisdictione non transferuntur. cap. translationem. & c. nisi. de offi. lega. & not. in c. regula. §. porrò. dist. iij.

g Nicænũ. Quod fuit. cccxxviij patrum sub Constãtino Aug. Imp. in quo fuit cõdemnata blasphemia Arrij de inæqualitate sanctissimæ Trinitatis: vt in c. canones. §. harum dist. xv. & xxiiij. q. iij. c. quidam. vers. Arriani. Alibi legitur quod hoc concilium fuit trecẽtum patrũ. dist. x. q. j. c. hãc. sed dic quod minor numerus nõ excludit maiorem. l. cũ furti. ff. de in li. iurã.

Constan-

stantinopolitanum,a Ephesinum b,& Calcedonense, c in quib⁹ d veluti ī quadrato lapide sacræ fidei structura consurgit.

Inter discordantia cōcilia præponitur sententia eius, quod est maioris authoritatis.

Alia verò Cōcilia, quæ ductu sancti Spirit⁹ cōgregata, & celebrata fuerint proximum ab istis sibi locū uendicāt. e Quod si quando inter ea discors sententia inueniatur, illius sentētia magis est tenēda, cuius antiquior, & maior est authoritas. f

Prouincialia Concilia quæ sint, & quam authoritatem habent.

Prouincialia g Cōcilia sūt, quæ propter Ecclesiasticas causas h & altercationū sedationes per singulas prouincias, cōuocāte Metropolitano i Episcopo omnes prouintiales Episcopos, & cathedraliū Ecclesiarū capitula, k celebrari placuit: Hæc

a Constantinopolitanum. Scilicet primum. plura enim Constantinopoli fuerunt celebrata concilia, & hoc fuit cl patrum, conuocatū sub Theodosio seniore in quo fuit condemnatus Macedonius negās spiritū sanctum Deū. cap. canones. §. secunda. dist. xv.

b Ephesinū. Scilicet primum, nā plura apud Ephesios fuerunt celebrata concilia, & quędam reprobata: vt xvj. distin. cap. quoniam. & in hoc fuit damnatus Nestorius duas personas in Christo asserens: vt cap. canones. §. tertia. dist. xv.

c Calcedonense. Quod fuit sexcentorum triginta patrū, in quo fuit dānatus Eutiches & sequaces perniciosè circa naturam Christi errātes. cap. canones. §. quarta, distin. xv.

d In quibus. Sunt etiam qui inter principalia deputent secundum & tertium Constantinopolitanum concilium, & secundum Nicænum. vt per Clem. Card. Araceli in tract. suo de oecum concilio. c vij.

e Vendicant. Vt cap. canones. §. hę sunt. distinctio xv.

f Authoritas. Immo videtur quòd illa sententia sit potius sequenda, quę maiorem cōtinet pietatem vt ix. distin. c. sana. licet enim canon Apostolorum potior sit, quia antiquior est aliis canonibus, præiudicatur tamen ei per posteriores: vt lxxxij. distin. cap. præsbyter. Idem paret in canone Hieronymi: vt xxvj. distin. cap. deinde & c acutius. Item præiudicat quandoque ille canon qui non est potior: vt xxv. q. j. cap. cōtra statuta quod ergo dicitur hic. intellige cum ambæ constitutiones sunt particulares & locales. xix. distin. c. in canonicis Sed si ambæ sunt generales semp posterior præiudicat: vt extra, de cogn. spi. c. j & l. non est nouū ff. de ll. Sed qūo præfertur vnus canon alteri cum omnes sint promulgati instinctu Spiritus sancti? xvj. q. iij. c. nemo. & xxv q. j. c. violato res. respon. vt not. in c. Domino. §. Item Ioannes. dist. l. & de hoc per Turrecrem. in lib. iij summę de ecclesia. c. lxiij & per Clem. Card. Aracę & de oecum. concilio. c. xxxiiij.

g Prouincialia. Et hæc prouincialia concilia traxerūt originem à cōcilio quod celebrauit beatus Paulus in Mileto, congregatis maioribus natu ꝓuinciæ Ephesinæ: vt in actis Apostolicis. c. xx. hæc hodie renouāda præcipit Tridenti. concil sessio. xxiiij. ca. ij. in decretis reformationum.

h Causas. Non tamen quaslibet, nā si agendum sit de puniendo Metropolitano ipso non potest hoc per concilium prouinciale decerni: vt per Abb. in c. graue nimis. de præben. & digni. quia ipe est caput eius concilij, vnde non mirum si ibi non punitur: arg l. pen. ff de arb. posset bene suspēdere episcopum & alios prælatos prouinciales. vt per Ab. in d c graue.

i Metropolitano. Sed an conuocante legato possit hoc prouinciale concilium celebrari? Io quod non: vt no in cap regula § porro. dist. iij, reseruata enim Pontifici Rom regulariter mandata iurisdictione non transfertur. c. nisi & c. quod translationē. de offi. leg. & l. j. ff. de offi. eius cui man. & hoc tenuit etiā Hugo. Contrarium tenēt Archi. & Turrecrem. in d. §. porro. &. Ab. d c. quod translationem nec enim id est de reseruatis Pont. Rom. vt hic & dist. xcij. c. si quis episcopus. si ergo potest Metropolitanus, multo magis Legatus de latere, qui in prouincia maiorem habet potestatem quam Metropolitanus. c. si abbatem. de elect. in vj & hoc communiter tenetur.

k Capitula Hæc autem capitula admittuntur non ad decidendum, sed ad assidendum &

autē neque diffiniendi, [a] neq; generaliter [b] constituendi vim aliquā habent. Sed tantum curādi, vt id seruetur ꝙ aliàs statutum est, & quod generaliter, seu specialiter obseruari prçceptum est, Licet interdum & quę ab his rectè statuta sunt etiā catholica Ecclesia suscipiat. [c]

Quæ sunt Episcopalia cōcilia, & qui ipsis ligentur.

Episcopalia [d] Concilia sunt quæ Episcopus in sua Diœcesi singulis annis conuocat dum inter suos Abbates, Presbyteros, & Clericos cognoscit. In ijs si quid ab Episcopo [e] statutum fuerit, nec subditi extra Diœcesim [f] constituti, neque ignorātes [g] (nisi sit ignorātia supina [h]) ligantur. Quā obrē Pastoralis officij cura postulat, Vt quæ in illis cōstituta fuerīt, Episcopus suis plebibus nota facere non omittat. [i]

Decreta Pontificum Romanorū, & qui pollent Decretis Conciliorum.

Decreta [k] quoque Pontificum Romanorum Canonibus Cōciliorū pari potestate exæquantur. Nam [l] si id demū hodie probatur quod sedes Apostolica ꝓbauit, & quod illa repulit reijcitur, multo magis q̃ ipsa pro catholica fide, ꝓ sacris dogmatibus diuerso tēporē scripsit, debent ab oībus

& tractandum, & sic habent solum votū consultiuum non decisiuum, secundum, Abb. in c. fi. de his quæ fi. a præl. si. consen. capit.

a Diffiniendi. concor. c. j. dist. xviij. nec etiam puniendi ipsum Archiepiscopum Abb. in cap. graue nimis. de præbend.

b Generaliter. Bene generaliter, quia vult quòd quilibet populus, & quælibet Ecclesia sibi potest statuere aliquod ius: vt in cap. ius ciuile. distin. j. & c. quæ contra. dist. viij. & cap. catholica. distinct. xj. & de cons. distin. iij. cap. j. & in cap. conquestus. de fer. & in l. omnes populi. ff. de iustitia & iure, sic archiepiscopus, & ab eo conuocatum concilium potest prouinciales canones condere, generales autem aut de maioribus negocijs non potest, vt hic & not. dist. xviij. in princ. vnde sumitur.

c Suscipiat. Vt in c. j. de const. & in c. ij. de elect. & in cap. nec episcopi. de tēp. ord. & in c. j. de ęta. & qualit. & in c. j. de fil presby. & in c. j. de seruis nō ordi. cum duobus seq. & in c. j. de oblig. ad ratiocin. red. & alibi sæpissime.

d Episcopalia. Hoc membrum nō ponitur in c. regula. §. porro. dist. iij. sed satis bene ex pluribus canonibus elicit: vt xij. q. ij. c. placuit. & xviij. q. ij. c. abbates. & distin xxxviij. c. qn̄. vbi etiā not & in c. sicut olim. de accusat. de his p Conci. Tri. sessio. xxiiij. c. ij. in decr. reformat.

e Ab episcopo. Not. episcopum posse facere statuta, & concor. c. j & c. fi. de const in vj. vnde sumitur. Sicut & legatus in prouincia sua. c. fi. de offi. leg. & sunt talia statuta perpetua etiam post obitum vel recessum: vt not. in d. c. fi. de- clara tamen hoc secundum Abb. in c. conquestus. de feriis. ꝙ procedat in spectantibus ad iurisdictionem episcopi, vt sunt punitiones maleficiorum. Sed in his in quibus vertitur interesse aliorū non delinquentiū, vtputa inducere nouam feriā in honorem sancti à se canonizati, nō posset sine cōsensu populi, vel saltem prçsentia. vt post Inno. Ioan. And. & Fed. de senis. & Archi. tenet Abb. in d. cap. conquestus. cōtradictio tamen vbi nō esset rationabilis, vt quia nollet populus sanctum venerari ex sua terra oriundum non officeret, licet Ant. indistinctè teneret episcopum id posse.

f Diœcesim. nam extra territorium impunè non paretur ius dicenti. c. fi. de const. in vj. l. fi. de iurisd. om. iud. c. propter. dist. xviij.

g Ignorantes. concor c. fi. de const. in vj. An autē & quando ligentur ignorantes noua constitutione, solet reputari difficilis materia, & prolixior, quàm vt possit breuibus notulis explicari. vide per Glo. Ant. Ab. & alios in cap. cognoscentes. de const. & per Doct. in d. c. fin.

h Supina. Quæ est si quis dicat se ignorare quod est notū omnibus. c. j. de postul. præla. c. Apostoli. de cle. exc. mini. l. late. ff. de ver. signi. & p Ant. de But. in cap. j. de epo q ren. cpatui.

i Omittat. fac. c. fi dist. xviij.

k Decreta fac. dis. xx. in prin. & dis. xix. p. tot.

l Nam si. Bonum est arg. absurdum enim esset aliquem alteri opitulari & nō sibi. fac. l. nuper. in fi. C. de natu. lib. hoc tn̄ ar. à maiori non semp ꝓcedit, vt apparet in materia dispensationū, vel in odiosis: vt p Ab. in c. ad aures. de res.

Reue

reuerenter [a] recipi.

Scripta Sanctorum nõ inserta Iuri communi, secũdũ post decreta Pontificum Romanorum locum obtinent.

Alia [b] sanè est cã eorũ, quæ sancti viri vel sacrę paginę interpretes scripta reliquerũt: nã quæ sacris Canonib. interserta [c] cõperiũtur, parem cum eis obtinẽt firmitatẽ cætera verò post scita Pontificũ authoritatẽ tenent. Nã licet diuinarum scripturarũ interpretes sciẽtia Põtificibus interdũ [d] precellãt: quia tamẽ statuẽdi potestate destituũt, in scripturis quidem exponẽdis, illis qñdoque præponũt, in causis verò diffiniẽdis, secũdũ post eos locũ habere merentur. Aliud est.n. causis terminũ imponere, aliud scripturas diligẽter interpretari, cũ in negotiis diffiniendis nõ solũ necessaria sit scientia, verũ etiam ptãs. [e]

Ius canonicũ versatur circa personas, res & iudicia

Versatur [f] aũt Ius Canonicũ circa tria. circa personas, Res [g] & Iudicia. [h] Verum qa posteriora duo ad psonas referũtur, videamus prius de psonis: parum [i] enim esset illa noscere si psonę [k] ignorent, quarum cã illa ipsa constituta [l] sunt. & p quas ea omnia administrantur.

DE IVRE PERSONATUM. [m]

Cristianorum quidam sunt.

a Reuerenter. Quasi firmata voce ipsius petri. c. sic omnes. dist. xix. hoc tamen intelligit Gratianns si nihil contineant contrarium decretis antiquorum patrũ, vel præceptis Euãgelicis: vt in c. ita dominus. §. hoc aũt. sed qđ ibi dicitur de decretis antiquorũ patrũ potest habere dubitationem. per c. domino. §. itẽ Ioãnes. dist. l. hic autẽ neutrũ fuit apponendũ propter illa verba, pro fide catholica pro sacris dogmatibus.

b Alia. De hoc dist. xx. per tot.

c Interserta. Vt in c. ij. iij. iiij. & v. de cõst. & alibi frequenter in compilatione Gregotiana, tunc enim censentur emanare à pontifice, cum nostra faciamus quibus authoritatẽ nostrã impertimus, l. j. §. sed neq; C. de iu. ve. ennc.

d Interdum. Nõ ponitur hoc verbũ & temperamẽtum. xx. dis. in pri. vñ sumit, sed fuit omnino ponẽdũ, tum quia quidam pontifices fuerunt in interpretandis scripturis eminẽtes: vt diuns Greg. tum ẽt, qnia vbicũq; interptatio esset necessaria, vt quia cõcerneret materiã sacramẽtorũ, vel articulorũ fidei, potius credendũ est pontifici, quãuis nõ ita sancto, q̃ alicui qui esset maiore sanctitate prædictus. c. per venetabilẽ. qui fil. sint legit. & per Ab. & alios in c ne innitaris. in fi. de cõst. Idẽ qñ declaratio vel interpretatio haberet implicitam decisionẽ, vt puta si Theologi dicerent hodie decimas non deberi, cum contrariũ dicant summi Pon. vt p Ab. in c. tua. j. de deci. in iij. nota.

e Potestas. no. ergo quod alia est clauis ligandi, & soluendi, alia sciẽ, ita q sunt duæ claues, sed qualiter scia dr esse clauis cũ aliquis possit habere sciam qui non hẽt clauem & econtra resp. q licet scia nõ esset clauis antequã haberet ordinẽ, tamẽ post ordinẽ adeptum incipit esse clauis Si tñ quæras quid propriè sit clauis sacerdotalis, dic ipsam ptãtẽ per q̃ ligat sacerdos & soluit. dicũtur tñ duæ propter duos effect' Ita no. dist. xx. in prin. & de hoc late ibi p Turrecr.

f Versat simile Inst. de iu na gẽt. & ciu. §. fi. & scđm hanc dist vr opus Decr. fuisse à Gratiano cõpositum. Nã ĩ dist. hr. ministrorũ discretio, in causis negotiorũ vel cõtrouersiarum decisio. in canonib' vel distinctionib' de pœnitentia vel cõsecratione sacramentorũ administratio vt põderat Arch. in Rubri. decreti.

g Res. Nõ intelligas largissimè: vt in l. rei. ff. de verb. signi. & in l. j. ff. si cer. pet. sed vt cõtineat omnia præter personas & iudicia quibus opponitur. & de his infra in li. ij. per tot.

h Iudicia. Non dicit actiones: qnia de iure Canonico solemnitas exquisita actionnm & rigor sunt sublati: vt traditur in c. dilecti. & in c. examinata. de iud.

i Parum. bene parum: quia aliter faciendo deesset cognitio causæ finalis.

k Personæ. idest: qualitas, conditio, distinctio, & differentia personarum.

l Constitnta sunt. Quia propter quod vnumquodq; tale & illud magis. fa. ẽt, quia digniora sunt præponenda. §. aliam. institu. de bon. pos. vbi not. & l. instissimè. ff. de ædil. edict. & l. si quis in metallum. C. de pœn.

DE IVRE PERSONARVM. m.

Perso-

laici, quidam clerici: & clericorum quidam ſunt in ſacerdotio conſtituti, quidam in ſacris non in ſacerdotio, quidam nec in ſacerdotio, nec in ſacris.

PErſonarũ genera duo a ſunt, vnum laicorum, alterũ vero clericorum: Laici qui & populares b dici poſſunt, ſunt quibus licet temporalia poſſidere, vxorem ducere, cauſas agere, int er virum & virum iudicare. Clerici ſunt qui diuinis officiis mancipati ſunt & quos ab omni ſtrepitu ceſſare conuenit. c Videamus igitur de iis, qui diuinis officiis ſunt adſcripti. Nam ſi cognouerimus quæ iſtæ perſonæ ſunt, ſimul etiam & qui laici ſint intelligemus. d Horum e autem quidam ſũt in ſacerdotio, f quidam in ſacris, g quidam nec in ſacerdotio nec in ſacris. h Rurſus eorum qui in ſacerdotio conſtituti ſunt quidã, ſũt in altiorẽ gradu vel ordine i poſiti, quidam

a PErſonarum.&c.ſumpta fuit hæc diſtinctio ex c.duo.xij.q.1.multis tñ reſectis verbis.

Duo ſunt. Immò plura, nam ſunt conuerſi qui licet non ſint clerici, tamen nec ẽt ſunt laici, ſed potius eccleſiaſticæ perſonæ xvij.q iiij.c. quiſquis &c.non dubium.de ſent exc. & not.in cap.duo ſunt.xij.q. j. Item ſunt religoſi tam ſtrictè ſumẽdo ꝓ his qui profitẽtur tria vota, de quibus infra, de reg. & mo per tot. qui tamen non ſunt clerici neceſſario vt §.ſi infra de clerici.nõ reſi.ſed ſunt eccleſiaſticæ perſonæ: vt haber latè in Rub.de reg. & trãſ.ad relig.quã etiã largè, qui pariter non poſſunt abſolute appellari laici: vt traditur in dicta Rubrica. Eiuſdem conditionis videntur eremitæ, qui licet non ſint clerici, nec etiam regulares, gaudent tamen priuilegio eccleſiaſtico: vt per Ab.& alios in cap. cum monaſteriũ.de electio.& habetur in capi.nullus.de foro compe. per Abbb.& alios.reſpon.quod ſupradictæ perſonæ nõ conſtituunt diuerſas ſpecies, ſed reſoluuntur vel rediguntur ad iſtas duas.§. ſi. infra. de cler.non reſi, ſic licet ſit magna varietas actionum, tamen omnes ſunt aut perſonales aut reales, §.j.inſtit de act.

b Populares.arg.quod populi appellatione nõ continentur clerici.cap.ſi ſententia. de ſententia excom.in vj.& cap.quod ſicut.in fin.de elect. & cap ſi.de fer.& in c.ex parte.j.de priui.& in pluribus iuribus in quibus populus & clerus ponũtur tanquam diuerſa, & hoc in materia ſtricta & odioſa ſatis poteſt admitti: & ſic limitatur.§.plebiſcitum.inſti.de iu.na gen.& ciuili.vbi quod appellatione populi etiam patritij veniunt, ſecundum Abba.in cap.1.de vi.& hon.cleric. procedit enim id in his qui ſunt eiuſdem profeſſionis: ſed de hoc dicendum eſt vt pleniſſimè habetur in ca.eccleſ.Sanctæ Mariæ.de conſtitu. Sed an Imperator & Rex veniant appellatione laicorum.& non videtur, cum inungantur.c.vni. de ſacr. vnctio.tu dic contra: vt per Abb.in ca. tua.j.de decim. & in c.dudum.eo ti. Vnde autem dicãtur laici. Item vnde clerici, habes xii.q.i.c.duo.& in c.cum ſecundum. de præbend.

e Connenit. vnde licet & clericis pleraq; ſint licita quæ permittũtur laicis, puta temporalia, poſſidere cauſas agere, & inter virum & virũ iudicare, magis tamen conuenit ab omni ſtrepitu ceſſare, ne talibus curis anocentur à diuinis.xii.q.i. cap. duo.vbi Archi. & xi.q.i.te quidem. &c.qualis.diſt.xxv.&c.diuerſis.de cle.coniug.

d Intelligemus. Nam cognito vno de cõtrariis &c.inſti.de tutel.in prin.& de his qui ſũt ſui vel ali.iu.in princi.& latè traditur in Rub. ff.de acqui.vel amit.poſſ.

c Horum. Hæc diſtinctio totum fermè librum hunc primum complectitur.

f In ſacerdotio. Vt epiſcopi & præſbyteri.

g In ſacris.vt diaconus, & ſubdiaconus.

h Nec in ſacris. Vt conſtituti in minoribus ordinib. Sed imò vr̃ ꝙ quilibet ordo ſit ſacer. & ob id etiam conſtituti tantum in minorib⁹ ordinibus poſſint dici conſtituti in ſacris: vt j.q.j.§.quilibet.& xxviij.q.j c.nullus.& per Archi.vj.q.j.in c infames.ſol quod largè tales dicuntur conſtituti in ſacris: ſecus ſtrictè accipiendo vt per Ab.in c.clericis ne cler.vel mona.fa.quæ not.xxxij diſtinct.in ſumma.

i Vel ordine. Vt ſunt epiſcopi.vt in titu. ſeq. in princ.nec fuit contentus author verbo gradu, ſed adiecit de ordine, inhærendo traditionibus Canoniſtarum potius quam Theologorum, qui tenent epiſcopatũ non eſſe nouũ vel

diuerſum

verò in inferiore a Videamus igitur primū de his Sacerdotibus qui in altiore gradu positi sunt, proximè de his qui in inferiore, ac subinde de his qui tantum in sacris ordinibus cōstituti sunt, visuri & demū de his, qui nec in sacerdotio, nec in sacris reperiuntur.

DE EPISCOPIS, ET SVMMO Pontifice. b

Episcoporū ordo est tripartitus, & Patriarchæ primū post Papā locū tenent.

N altiori gradu constitutisūt Episcopi. Est autem Episcoporum ordo c tripartitus, d Alii enim sunt Patriarchæ siue Primates, Alii Archiepiscopi, Alii simpliciter Episcopi. Patriarchæ sūt qui primū post Romanū pōtificē e tenēt locū, quales Constātinopolitanus, Alexādrinus, Hierosolimitanus, Antiochenus. Appellātur aūt Patriarchæ, quia sūmo honore funguntur, quasi patrū Principes, f vñ ob dignitatis excellētiā & crucē g iis deferre, & ab Episcopis, & Archiepis appellationes h

diuersum à presbyterio, vt per Magistr. sent. libr. iiij. dist. xxiiij. & per Ab. post antiquos. in c. post translationem. ante fin. de renun. & per Arch. Flor. in sua Sum. tit. de ordine. vers. de episcopatu. & Canonistę tenent episcopatum esse ordinem de per se, & characterem imprimere: vt traditur per Inno. Abb. & alios in c. quanto. de cō suet. & in c. pe. de consecr. eccle. vel alta. posses de hoc concordando dicere. vt per Card. Aracę. in lib. de sacramentis c. iiij. & per Docto. in Proœm. Sexti.

a In inferiore. vt sunt p̄sbyteri.

DE EPISCOPIS & summo Pontifice. b

Pontifice. Sed cur se paratim inscribit & meminit de summo Pontifice, cum Romanus Pontifex sit etiam ipse episcopus, & appellet se episcopum, vt apparet ex proœmio tam Gregorianarū quàm Sexti? Respō. ad similitudinem verborum Domini, cū dixit dicite discipulis eius & Petro, cum enim cęteros pręcellat, vt § fin. infra eo c. distin. xxj. & xxij per to. fuit dignus speciali nota: argu. l. Item apud Labeonē §. ait prętor. ff. de iniuriis. similis est inscrip. C. de seruit. & aqua.

c Ordo. i. numer⁹, classis, qualitas, vel cōditio. nec eīm hic intelligēdū est de sacramēto

d Tripartitus imò quadripartitus: vt per Magistrum sent. lib. iiij. dist. xxiiij. in fi. & c. cleros § ordo dist. xx. quę sunt contra Sol. secundum quosdā, quòd strictè ibi accipit Patriarchas pro illis tātum quatuor de quib. hic fit mētio, cum tamen etiam cęteri primates rectè dicantur Patriarchę: vt dist. xcix. in prin. & c j. vbi ꝙ primates & Patriarchę diuersorum sunt nominū: sed eiusdem officij: & vnam formam tenent, licet diuersa sint nomina sac. c. vrbes. dis. lxxx. & c. exigit. & c. felicis. de pœn. arg. contra. in l. si idem. C. de codicil.

e Tenent locum Vnde secundum quosdam, quando sunt coram Papa, vel in consistorio publico, Patriarchę hic nominati pręcedent cardinales, ita vt post Papam sedeat Patriarcha Constantinopolitanus, & sic deinceps de aliis: vt per Ab. in ca. antiqua. de priuile. sed fortè hoc hodie curia Rom. non admitteret § pręsertim in Cardinali Hostiensi, qui secundū ipsum Hosti. debet immediatè sequi Papam ex priuilegio ecclesię Host. quia coronat Papam, & vngit Imperatorem. de hoc per Modet. in Rub. de maio. & obed.

f Principes. sic in c. cleros. §. ordo. dist. xxj.

g Crucē. Sed p hoc nō videtur bene istorū excellētia designari, cū & archiepiscopi ante se crucē deferāt. c. j. vt li. pé. etiā in locis exēptis, Ale. archiepiscopus de priu. respō. quòd Patriarchę licet vexillum Dominicę crucis quocūque locorum deferre, pręterquā in pręsentia Papę, aut eius legati, vt in c. antiqua, de priuil. & archiepiscopo solū licet in sua prouicia, nō in aliena nisi muniret priuilegio, cōsuetudine, vel pręscriptione, vel nisi essent insignia non denotantia superioritatem in loco: sed dignitatem insigniti: vt post Host. tradit Ab. in d. c. j. vt li. pen. nihil inno.

h Appellationes. ideò dicit appellationes: quia

recipere iure permittitur.

Archiepiscopi sunt præsules Episcoporum vnius prouinciæ.

Archiepiscopi sunt vnius prouinciæ Episcoporum [a] Principes,& Præsules. Prouinciæ [b] si quidē longo ante aduētū Christi tempore, maxima ex parte diuisæ [c] erāt quæ diuisio postmodum ab Apostolis, & eorū successoribus [d] renouata est. Itaque vbi dudum Primates erant seculi: nostros Patriarchas vel Primates leges ecclesiasticæ poni iusserunt, In ciuitatibus autem Metropolitanis, quæ minores Iudices habebant illi hodie præsunt, qui Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum nomine designantur. Ad hos igitur inter suos suffraganeos [e] cognoscere pertinet, à quibus tamen si durius illi ha

quia sicut archiepiscopus regulariter non habet iurisdictionem in subditos suffraganeorum, nisi per deuolutionē & appellationem.c. pastoralis de offi.ordin.c.Romana.§.j de appell.in vj. & per tot.capit. Sic Patriarcha non habet iurisdictionem in subditos, & suffraganeos Archiepiscoporum sibi subiectorum: vt per Ab. in c.antiqua. de priuil. & per eūdem.in ca. duo simul.de offi. ord. & intellige quòd ab archiepiscopis appellatur ad Patriarchas, non quibuslibet, sed ab existentibus in prouinciis deputatis ipsi Patriarchæ. Nam sicut multæ diœceses sunt sub cura archiepiscopi, ita & taliter quòd archiepiscopus, est metropolitanus & superior omniū episcoporum suę prouincię, ita multę prouincię sunt sub cura vnius patriarchę, ita quòd Patriarcha est iudex ordinarius omniū archiepiscoporum qui sunt in suo patriarchatu: vt per Ab.in locis supra alleg. sed si est ordinarius non oportet quod causę archiepiscoporum cognoscantur à Patriarcha media appellatione. quod hic videtur inferri. Resp. intellige quod hic dicitur de appellatione ab archiepiscopis, habere locum in episcopis, qui si grauentur à metropolitanis, & sic loquitur de archiepiscopis tanquam de iudicibus à quibus non tanquam de parte.

a Episcoporum. sed quot episcopos suffraganeos habere debet quis, vt iure appellari possit Archiepiscopus? Resp. decem vel vndecim: vj.q.iij.c scitote. & per Abb.in c. sicut olim. de accusat.& hoc ideò quia cum Archiepiscopus sit ordinarius suorum suffraganeorum illorum causa non potest tractari nisi corā paucioribus episcopis, quàm duodecim: vt xv.q. vij si quis tumidus.& ita no. in d.c.scitote. sed si hęc ratio procederet, vtique deberet Archiepiscopus præesse tredecim saltem episcopis, quod non reperitur iure cautum. in obseruantia habet vt Archiepiscopus appelletur etiam is qui longe pauciores habet suffraganeos, quam decem, cui est standum: arg. l. cum de interpretatione. ff. de ll. nec in c.scitote. aliquid dicitur præceptiuè.

b Prouinciæ. non tamen diœceses erant distinctæ: vt not. in ca.j. dist. xcix. licet aliter notetur in capit. nec numerus x.q. iij. sumitur ex d.c. j. multis resectis.

c Diuisæ erant: vnde quædam erant ꝓcōsulares, aliæ prætoriæ, alię pręsidiales proconsulares ad curam senatus, prætorię ad curā populi, pręsidales ad curam principis spectabant: vt per Alciat. in lib. de magistratibus, ciuilibúsque, & milita. offi. & per eundem in l. speciosas. ff. de verb. signi.

d Successoribus id est, Clemente, & aliis, vt in c. prouincię. dist. xcix. arg quòd fieri non debuerit. c.j. dist. x.

e Suffraganeos. est ergo Archiepiscopus ordinarius suorum suffraganeorum: vt hic. & in c. antiqua. de priuil. & c. pastoralis. de offi. ord. & in c. suffraganeis. de elect. sed hoc nō est per peruum. si enim agatur ad depositionem, non potest Archiepiscopus cognoscere, imò nec cōcilium prouinciale, nisi vt not. per Ab. in c. nō potest de re iudi. spectat enim depositio ad Papā: vt habetur in c. si quis episcopus. de accus. & in d.c. pastoralis. excōicare aūt & interdicere suos suffraganeos nō solū poterit Archiepiscopus, verū etiā eius vicarius, c. pręsenti. in fi. de offi. or. in vj. & per Ab. in c. postulatio. in fi. de cle. excō. in personas aūt vel res existentes in diœcesi nō habet Archiepiscopus iurisdictionē. vt per Ab. in c. sanè. de fo. comp. in c. cōquerente. de rest spol. nisi vel esset legatus prouincię, vel essemus in notoriis criminibus

biti & accepti fuerint ad Primates, aut sedē Apostolicam appellare [a] poterunt.

Episcopi sunt qui præsunt maioribus populis, & latine speculatores appellari possunt, & magna est ipsorum in ecclesia authoritas.

Simpliciter aũt Episcopi sunt, qui maioribus [b] populis, & frequētioribus ciuitatibus præsunt. Ij Speculatores Latine dici pōt. Ep̄s. n. quasi speculator [c] in ecclesia præpositus est. Mores enim & vitã populorum infra se positorũ speculatur & perspicit. Horũ aũt non modica in ecclesia est authoritas: [d] nã p̄ter ligandi, soluendiq́; potestatem, [e] & visitandi diligentiã: [f] soli sacrum Chrisma conficiunt, [g] soli Dei altaria & ecclesias consecrãt, & polutas repurgant, Clericos ordinãt, suspendunt, & deponũt: ad hos p̄tinet excōicatio, & purgationis indictio, dispēsatio, solennis pœnitentiæ impositio. [h]

Quod inferiori conceditur multo magis cōceditur & superiori.

Quod autem diximus prædicta solos Episcopos efficere posse, nō eũ habet intellectum quasi Archiepiscopi, & Primates non eandē habeãt potestatem. Sed quod præsbyteris & cæteris inferioribus, illa non conceduntur. Ridiculum [i] enim esset cogitare Episcopis illa quidē permitti, Archiepiscopis, & Primatibus, qui Episcopis præsunt eadē denegari.

Papa est ordinarius ōniũ ordinariorũ & Ecclesia Romana oēs ecclesiæ subsunt.

vel casus concerneret totã prouinciã, vel in casibus in quibus suffraganeus esset negligēs: vt p̄ Ab. in c. ex frequētib. de inst. vel esset casus iure expressus, vt per eundē. in c. sicut v-nire. de excess. præl. & in c. ex parte. de concess. pręb. vt cũ visitat prouinciã: quo casu & audit cōfessiōes, & absoluit: vt p̄. Ab. in. c. cum ex officij. de epis. & in c. nr̄o. de pœnit. & rem. & in c. pastoralis. pōt tamen Archiepis. eligi in iudicē a subditis suffraganei licet suffraganeus ignoret. Ab. in c. significasti. de fo. compet.

a Appellare. dis. xcix. in prin.

b Maioribus. tres enim sunt ciuitatum ordines, minores maiores & maximi: vt no. in l. si duas. §. grãmatici. ff. de excus. tut. vbi etiam Nico de Neapo. sed forte illa legistarũ distributio non quadraret in casu nostro, cũ multę sint ciuitates quas illi minores appellant, quę tamen habent episcopatũ, ũde secundũ nos appellarentur maiores populi vel ciuitates: vt hic & in c. prouinciæ. dis. xcviij. & dist. lxx x. per tot. & præcipuè in c. illud.

c Speculator. c. clericos. dist. xxj. vel superintendens: vt viij. q. j. c. qui episcopatum. Vnde Cicero ad Atticũ loquēs de bel. ciu. Pōpeius voluit me ep̄m esse cãpaniæ, i. Speculatorē, & sup̄intēdentē. sic qui p̄est pani & cęteris venalibus ep̄s dr̄: vt in l. munerũ. § irenarchæ. ff. de mu. & ho. vnde secũdũ aliquos etiã bidelli appellari possunt ep̄i: vt p̄. Alc. in paret. li. 7. c. 22.

d Authoritas. de qua ĩ c. ep̄m. x. q. j. c. p̄ tot & in c. conquerente. de offi. ord. & in c. eps. de offi. ord. in vj. & c. iubet. cũ multis sequ. xxvj. q. vj. & habetur infra in tit. de immu. eccle. cũ tit. seq. & de latissima potestate episcop. latis est p̄ Firmanum. in tract. de ep̄is in secũda parte 4 lib.

e Potestatē. c. cũ ep̄s. de pœni. & rem in vj.

f Diligētiã. c. cũ apostolus, de cens. & exact. & per tot.

g Conficiunt, & chrismãt. c. quanto. de consuet.

h Impositio. c. accedentibus. de excess. præl. vbi de materia.

i Ridiculũ. not. ar. a maiori ad minus. nec. n. quod licet minori nō debet maiori licer̄. & cui licet q̄ est plus, nō debet licer̄. q̄ est minus. l. nō debet. ff. de re. iu. & in c. cui licet. eo. ti. ĩ vj. fac. not. in c. cũ in cũctis. de ele. q̄d ar. tũc p̄cedit quãdo minus continetur sub maiori Host. & alij in c. p̄ venerabilē. q̄ fil. sint leg. alias forte secus, quēadmodũ & aliis quibusdã casib. vt in l. si pupillorũ. §. si p̄tor. ff. de re. corũ. & ĩ c. cui de nō sacerdotali. & c. cũ ĩ illis. §. cũ aũt. de p̄b. in vj. & § sunt autē. §. & si-q̄s. de coll. & no. Io. And. in c. q̄ a iure. de re iu. ĩ vj. & not. in c. fi. de trãsl. p̄la. in ver. ad patrē. cōcor. c. illud. di. xcv. & ibi p̄ Gl. & fac. ad q. de fugiente vel obviãte corpori Chr̄i an sic tutus

tutus veluti si confugisset ad ecclesiam de qua in cap.serie.de celeb.missa.vbi per Ioan. And.& Panorm.

Sicut[a] autem Petrus Apostolus primus fuit Apostolorũ, ita & Ecclesia suo nomine consecrata Domino instituente prima est & caput cętera rum.Et qui illi praeest ceteros Episcopos ãtecellit.Vnde ad eam tanquam ad matrem atque apicem oẽs maiores Ecclesiæ,& episcopi recurrũt:a qua quasi à quodam capite,dona velut in corpus omne diffunduntur.Ipsa aũt tãquam omnium magistra[b] celsiore sede residens a quoquã iudicari nõ poterit. Quinimmo velut tempore Noé oẽs extra arcã positi,diluuij vastitate cõsumpti sunt:sic extra Petri nauiculam constituti:æterne damnationis[f] luctibus obruentur.[c]

DE ELECTIONE.[d]

Duob. modis creantur Epi.

Promouentur autem tam Episcopi quã prælati cæteri,[e] aut per electionẽ,aut per postulationem.

Quid sit electio,et quod ad vnũ Ius eligendi habẽtes citari debẽt,alias non valet electio,& non citatus potest habere ratam electionem.

Cæterum vt prius[f] de electione dicamus Electio[g] nihil aliud est quam hominis alicuius ad dignitatem, vel fraternam societatem,canonicè[h] facta vocatio.Nam cum viduatæ[i] prouidendũ

a Sicut.Et c.§.hic pertinet ad secundã partẽ Rubricæ de qua author ideo expedit se paucis tãquã de re clara , licet hæretici garriant,& sumitur ex c. ita domi nus. distin.xix . & ex c. quãuis. dist. xxj. & per tot. & cap.omnes distin. xxij.& cap.cuncta per mundum. j & ij.ix.q.iij.& in infinitis locis. & si quis velit latius videre , videat latissimè per compilatorem conciliorum, in j.tom . & per Reginaldũ polum Brittãnum tam in suo tract. de concillo, quã in j.& in ij.lib.operis quod conscripsit contra Henricum , Regem Britanniæ,cum is fide ab ecclesia Ro . apostatasset.

b Magistra . Ita vt errare non possit,quod qualiter procedat, dic, vt per Ab.in c.maiores.de Baptis.

c Obruentur.c. quãuis.distin.xxj.

DE ELECTIONE.d

E electione . Quanuis electio sit nomen verbale , & propterea duplicem habeat significationem . actiuam scilicet & passiuam:vt not.in l. ij. ff.de duo.re.& per Abba. in rubrica eod. & propterea tantum videatur esse dicere de electione,quantum de his qui possunt eligere, & de his qui possunt eligi.Itẽ de formis eligẽdi & tẽporib.hic tñ specialiter tractatur de formis eligendi ob cõmodiorem intelligentiam, sic alias legatorum & fideicom tractatus sciditur ĩ tres & plures titulos:vt not. in Rubr. ff. de leg.j. sic tractatus. ff.& inst.de verb.oblig.protenditur ad multos sequentes tit.fac. l. Caius.§. fin.ff.de leg.ij.

e Cæteri.habentes tamen generalem iurisdictionẽ in ecclesiis collegiatis:vt not.proximè in versic.viduatæ.

f Prius.Sed cur prius de electione,cũ tam in Gregoriana, quàm in Bonifaciana compilatione prius dicatur de postulatione, quã de electione respon. electio est ordinariũ remedium,postulatio extraordinarium, cum innitatur gratię:vt not per Doct in Rubrica de postula . præl.vnde dicendum prius fuit de ordinario remedio,& post de extraordinario:arg. l.in causæ . ff. de mino.& l.in prouinciali. ff.de no. op.nunciat.

g Electio . Hãc diffinitionem siue descriptionem approbant communiter canonistæ:vt per Ab.in Rubrica de post.præl.& Pet.de Bay.in suo directorio electionũ in c.j.primę partis.& non videtur abhorrere Host.in sũma . eo.licet addat quędã nõ necessaria verba,de cuius declaratione vide supradictos in citatis locis.

h Canonicè.Hoc verbum demonstrat non videri necessaria illa verba posita per Host. scilicet.Personæ idoneæ,& seruata forma.

i Viduatę.Videtur ergo hic titulus principaliter pertinere ad electionem episcoporum non

non autem ad electionem ad beneficia quęlibet, cum illis casibus non dicatur eccle. vidua ta, & patet hoc in ꝓgressu huius tractatus: & præcipuè in §. celebratur, vbi dicitur de triplici forma eligendi, quæ secundum Ab. & com. Doct. in c. quia ꝓpter. eo. habet locū solum in electionibus episcoporum, & aliorū prælatorū qui habent generalē iurisdictionē, in ecclesiis quidquid dixerit Host. fieri tamen nō potuit quin multa etiam sint quæ pertinēt ad quascūque electiones, vt & ex descriptione apparet in verbo illo, fraternam societatem.

est ecclesiæ, debent cuncti [a] qui eligendi Ius [b] habent, legitimè citari, [c] vt electioni intersint. Quod si vel in vnius persona fuerit id omissum, [d] irritam [e] reddit electionem talis omissio. Sæpe etenim rescriptum est magis hac in re vnius obesse contemptum, quam multorum contradictionem [f] fi ll nè sius, qui citatus non fuerit, ratam [g] adueniens habere velit electionem, confirmanda erit electio.

Absens potest vni de ca. votum suum demādare. h. d

Sed & si quis casu aliquo ad electionem accedere fuerit impe

a Cuncti. Intellige si poterunt sine periculo: alias si periculum vel in mora vel in uocādo fuerit, poterūt præsentes etiam quibusdā non vocatis procedere ad electionem, c. cum inter vniuersas. & c. quod sicut. eo. in verb vocatos: arg. c. sacro. de sententia excom. & an, quō, & qn absentes citandi sint. per Abb. in c. corā. & in c. seq. vbi de absente cā studiorū ea rō est, quia quod debeāt oēs citari non est de forma substātiali, sed de iustitia, Ab. in c. ecclesia. el. ij. & in c. quia propter. eo.

b Ius habent. Licet hæc verba prima facie videant concludere ius proprietatis & nō possessionis vt no. in c. cum ecclesia. de caus. pos. & propriet. nihilominus hic illi dicētur habere ius eligēdi qui sunt in quasi possessione eligendi, ius. n. vocis dandę magis sequit possessionē q̃ ꝓprietatē. c. quærelam. eo. vbi Abb. & in c. in Genes. eo. ti. & latius in c. bonæ. ij. de post. præla. in vij. no. fac. c. cōsultationibus. de iu. patr. & infra de inst. & iu. pa. §. interdū. Sed quid si aliqui tātū postulassent an videat ipsis acquisita poss. eligendi? respondeo vt per Ab. in c. cum ecclesia. in fin. de caus. poss. & prop.

c Citari. Ita vt citatio possit probari, cum citatio tanquam in facto consistens nō præsumat. no. in c. quod sicut. in verb. vocatos. eo.

d Omissum. Quid si fuit vocatus non vocādus, non tamen fuit expectatus, an iste neglectus noceat? respondeo non: vt not. in c. cum inter vniuersas. eod.

e Irritam. In effectu nō ipso iure: quia venit irritanda p sentētiam, cū de contēptu nō possit opponere nisi is qui cōtēptus fuit. Ab. in c. in Genes eo & i c. q sicut, & in c. quia ꝓpter, & in c. bonæ ij eo ti & per Ab. in c. cum eccle. Sutrina de ca s psl. & propri.

f Contradictionem. Concor. l. si in tres. ff. de arb. & l. si duo ex tribus. ff. de re iudi. contra facit. l. qui potest. ff. de re. iudic. vt no. i dd. ll.

g Ratam. Sed quomodo habeo ratum non meo nomine gestum, cōtra regulam ratum. de re. iu. in vj.? respondeo secundū Abb. in c. quod sicut eo. quod impropriè dicetur hęc ratihabitio vel ratificatio. nec enim ita retro trahitur vt mandato comparetur, & ex ea aliqua actio mihi nascatur, quod est in vera ratihabitione: sed hæc tantum operatur quo ad commodum contempti, vel non citati, vt non possit impugnare factum per alios, quo respectu possum ratificare & nō meo nomine gestum: & de hoc per Bal. in l. j. q. xix. C. qui admit.

h Confirmanda. Sed contra in c auditis. eo. & c. illud. de iu. patro. & l. quod ab initio. ff. de re. iud. Sol. aut electio tenuit, quia fuit facta pręsētibus duabus partibus collegij, & à maiore parte, & tunc potest haberi rata per cōtemptos, vt hic, & in c. quod sicut. eo. & p cōsensum istorum non propriè dicitur validari electio, sed solū defenditur à iure retractationis. Aut electio à principio fuit nulla, puta, qa facta à minori parte capituli, & tunc non pot conualidari per cōsensus particulare superuenientes: & ita procedit contrarium vt ibidem plene per Ab. & per eundem in c. q sicut. eo. vide per Alb. in d. l. q ab initio. Sed quod tēpus citatus habet veniendi ad electionem? respon. tres menses, c. ne ꝓ defectu. eo. capitulū tamen pōt hunc terminum restringere & breuiorem præfigere, vt in c. eccle. iij. eo. vbi Ab.

ditus, votū suū vni [a] vel pluribus [b] de capitulo [c] demādare minimè ꝓhibēdus erit.

Procurator ad eligendum non potest vnum procuratorio, alium proprio nomine eligere, nisi habeat mādatum de eligenda certa persona.

Et si tantum vni votum suum quis demādauerit, & is vnum suo, alium mandantis nomine in scrutinio nominandum duxerit: nihil [d] agit, nisi de [e] certa eligēda persona mandatum acceperit, quo casu in [f] illam mādantis, in aliā suo nomine iure consentire poterit. [g]

Duobus procuratorib. ad eligendum datis in solidum, nō possunt ambo eligere, sed erit melior conditio occupātis, et si nō appareat de prioritate in occupādo, praeponitur electus à cap. vel primo notatus in procuratorio h.d.

Quod si pluribus [h] insolidum vices sua quis commiserit, non quidem omnes reddere votum poterunt, q̄a vota dirigere possent in diuersos, sicq; res non haberet exitū. Sed erit occupātis [i] melior conditio. Et si ita concurrant, vt inter eos prior non appareat is admittetur dūtaxat, [k] quem vel capitulum, vel pars maior [l] elegerit, [m] vel si concordare nequeāt, [n] is, qui primus in instrumēto, [o] vel literis procurationis nominatus fuerit.

An autem hoc possit invita minori parte? habetur in c.cum nobis.eod.

a Vni. Vt in c.quia propter.eo.

b Pluribus c.si quis iusto.eo.lib.vj.

c De capitulo. Bene de capitulo, quia extra neo inuitis canonicis demandare non pōt.c. si quis iusto.§.fi.eo.in vj. & §.sed cum absens, infra eo.sed bene potest volentibus, etiam ꝙ nō habeat iustam impedimēti cām: vt not.in c.scriptum & in ca.quia propter. eo.& d. ca.si quis iusto.

d Nihil agit. Satis videbatur dicēdum ꝙ aliquid ageretur, cum talis ꝓcurator possit dirigere vota in diuersos quidē, sed vtrunq; idoneum, quod olim in c.quia propter eo. vidētur voluisse substinere Goffre. & Hostien, sed reprobatum fuit: vt in c.si quis iusto.§.porrò.eo. vnde hic sumitur idq; ea rōne: quia qua conscientia tenetur meliorem eligere nomine suo, eadem tenetur ad idem nomine dn̄i sui. ad hoc xlvi.d. sicut non suo. item videntur incerta, cōtra c.ii.eo.in vi. vnde neutrū valet. & est simile quod dicimus in delegato qui sub delegationem recipit à socio, c.super qōnum. §.si verò.de offi.deleg.

e De certa.c.si quis iusto.§ porrò.de elect.in vi. An autem procurator cōstitutus ad eligendum possit alium substituere. Itē an possit cōpromittere, diur not. in d.§.porrò.

f In illam. Bene in illā: quia in aliam cōsentire non posset contra formam mandati.l.diligenter.ff.man.& in c.cui de non sacerdotali. de praeb.in vi.c.cum dilecta.de rescript.

g Poterit. Arg. ꝙ habens speciale mandatum id pōt quod alias non posset: facit c. j. & c.fi.de pro.in vj.& facit ad q. an delegatus ab alio quam à principe habens speciale mandatum subdelegandi subdelegare possit, de quo habetur ꝑ Doct. in c.is cui.de offi. deleg.in vj.

h Pluribus. Etiam quā duobus c.si quis iusto.eo. vbi no.in vj.

i Occupantis. De hoc in c. non iniustè.de procur.

k Duntaxat. Vnde isto electo alter omne ius amittit. simile in c.pe.de rescrip.in vj. nisi tn̄ in instrumento diceretur meliorem esse non debere cōditionē occupantis, & ꝙ vnus finire posset quod alter incepisset, c. si duo.de procu. in vj. etiam no. in c. si quis iusto. de elect.in vj.

l Maior pars. Sic c.fi. de rescri. in vj. c.cum inter canonicos.eo. d. lvj. c. apostolica, l.quod maior.ff.ad munici.

m Elegerit. Sed an habeat locum variatio? respondeo negatiuè secundum Ioan.And. in c.si quis iusto.eo.in vi.

n Nequeāt. Vel quia nolint eligere, vel quia pari numero discordant. Et not. ꝙ prius recurrendum est ad electionem, q̄ ad ordinem scripturae: quia per electionem credibile est eligi magis idoneum, sed in instrumentis praeponuntur, vel postponuntur aliqui arbitrio notariorum. facit c.si duo, de procurat.in vi.

o In instrumento. Concor. ca. mandato. de praeb in vi.c.si rector.d.lxiiii. & vtrobiq; sunt cōcord.& ꝑ Ab.in c.nimis ii.de exces.praelat. & in c.sed Apostolica.de rescrip.& in c. cum dilecta.

dilecta eo.tit.de rescrip fac.l cum patet.§.pe. ff. deleg.ij. Quid si primus nõ apparet.puta: quia duo sunt instrumẽta?resp.mutuo se impediẽt:vt not.in c.si quis iusto.eo.in vj.l.quoties.ff.de vsufru.& imputet sibi q̃ sic eos cõstituit:vt ĩ.§.pxi.

Nõ possunt plures deputari ad eligendũ in solidũ.h.d.

Sin autem plures non in solidum constituti fuerint, eadem ratione,[a] nullus eorum admittendus [b] erit, sibique mandans imputet, qui sic eos ĩprudẽter cõstituerit.

Nõ potest votũ in electione reddi per literas.

Sed cum absens reclamante capitulo extraneum constituere nequeat. Videamus an, si nullus de Collegio velit esse procurator, [c] saltem per literas votum suum reddere valeat, & sanè cũ non ante electionem, sed in ipsa electione [d] secretè, & sigillatim dũtaxat singulorũ vota sint exprimẽda,[e] p lr̃as reddi nõ poterũt.

Superius dicta non habent locũ in electiõe Papæ:in qua multa sunt specialia.h.d.

Sed hęc quidem in aliorum Episcoporũ, non in Rom. Pontificis electione obtinẽt. In huius enim nec vlla necessaria est citatio, nec alij quis absẽs votum suum demandare permittitur. Alia quoque in eo specialiter [f] cõstituta sunt, quæ ex Decretalium libris decentius est q̃ hic accipere.

Electio celebratur tribus modis, & quomodo per inspirationẽ et quòd laici nõ per inspirationẽ, sed per conspirationẽ dicũtur eligere.h.d.

Celebratur autem electio tribus [g] modis per Inspirationẽ, per Scrutiniũ, & per Cõpromissũ: per In-

a Eadem ratione. Quia s. dirigere possent vota in diuersos. & sic res exitum nõ haberet:vt §.ĩ.proxi.

b Admittendus erit. Et procedet p socios nulla alia citatione vel requisitione prçuia. Sed contra videtur. c. si duo de procur. in vj Sol. ibi loquitur de procuratore dato ad iudicia in causis electionum, postulationum, vel prouisionum: hic de procuratore dato ad negoria, scilicet ad ipsam electionem faciendam, ibi de iure iam nato, hic de nascituro, qđ est minus fauorabile, & dicebat Io an. Monach. si nõ assumat vnus ex duobus qui prosequatur electionẽ iam factã, hic imminet periculum, sed si vnus de collegio nõ admittatur ad electionem faciendam, nullum immines periculũ:vt p Io. And. in c. si quis iusto. de ele. in vj.

c Procurator. Nullus enim inuitus cogitur procurationem suscipere. l. inuitus. C. de procur. §. mandarum insti. de mand.

d In ipsa electione patet ergo per hoc q̃ neque in litera aperta possit mitti schedula inclusa aperienda in scrutinio continens nomẽ eius in quem mittẽs consentit:vt per Io. Monach. & clarius per Ioan. Andr. in cap. si quis iusto §. fin. eo. in vj.

e Exprimenda. Nota ergo quod nõ sola publicatio inspicitur, sed etiã expressio. Sed cõtra e. si quis iusto. §. porrò. de elect. in vj. & supra eo. §. quod si pluribus. vbi exprimit votũ ante scrutiniũ dãdo scilicet procuratori mãdatum de certa psona eligẽda. Sol. falsum est q̃ tunc exprimat votum: sed mãdatum dat de voto exprimendo. sicut aliud est inuestir, aliud mãdare de inuestiendo. c. ex ore. de his quæ fi. à ma. part. cap. vnde si procurator qui mandatũ habet de certa persona eligenda non eligit, sed ille fuit electus a quibusdam aliis, vox illius mãdãtis nõ augebit numerum: vt si electus sit à nouẽ posfit dicere se habere decem vota, cõputãdo votũ procuratoris qui habet mandatum de eo eligẽdo. Aliud ergo est dicere cõsentio in talẽ, aliud do mandatũ de cõsentiẽdo vel eligendo talem: quia hoc posteri᷒ non est votum, & ideo ante scrutinum fieri põt. Sic in matrimonio carnali, aliud est cõtrahere, aliud est dare mandatum de contrahendo, contrahentẽ nõ potest pœnitere: secus mandantẽ suo nomine contrahi, cap. fin. de procu. in vj. vt per Io. An. in c. si quis iusto. §. fi. eo. in vj.

f Specialiter constitura. Quæ sint hæc, vide per Ab. & Doctor. in cap. licet. eod. & in cap. vbi periculum. eod. in vj. & per Ant. de Rosel. in tract. de potestate Papæ & Imperatoris. §. secundum vnum.

g Tribus modis. olim etiã pluribus, qui ta-

spiratione, [a] vt cùm electores nullo præcedente tractatu, [b] quasi [c] diuini Spiritus impulsu simul omnes [d] in vnum repentè consentiunt, & simul [e] vnum nominant. quòd [f] si forte laici [g] præce [h] vel pretio corrupti [i] aliquem concordibus clamoribus [k] petan, is nō tàm per inspirationē, quàm per nefariā cōspirationē [l] nominatus, omni penitus electionis fructu meritò careredēt.

men ob multa pericula sublata fuerūt.c.quia propter eo.in prin.

a Per inspirationem. Rarus est hodie hic eliendi modus.

b Tractatu. Est autē tractatus discussio quędam, vel indagatio circa rē in futurum disponendam: vt per Ab.in ca.tua.de his quæ fi. à præ.si.con.ca. & differt à consensu, vnde statutum puniēs tractatum facientes, includet etiam qui nō perfecerunt delictum, & quod hic dicitur, intellige de tractatu speciali, puta pro Petro vel Ioanne, generalis autem tractatus præcedere posset, vt si vnus diceret, rogemus Deum pro bono prælato. Io.And.& Ab. in c. quia propter. versi.nisi, eo.

c Quasi. Sed cur dicit quasi: respond. veritatem denotat: vt in c.parochianos.de decim.l.j.ff.de trans. iuxa illud Io. Gloriam quasi vnigeniti. vel secundum Host. tacitè hic includuntur duæ formæ electionis per inspirationem, vna quæ verè fit per inspirationē, & authore Deo vt nulla indigeat cōfirmatione, vt fuit electio Nicolai, Ambrosij, & Seuerini, de quibus. distin.lxj.§.his omnibus. Alia quæ fit per quasi inspirationem, vt quando non cōstat quod authore Deo sit facta. sed hoc ex eo præsumitur: quia nullo præcedente tractatu electores in aliquem consentiunt: & sequitur hoc Ab. in c.quia propter. versi nisi. & Oldr. consi.clv. Sed secundum alios tunc per quasi inspirationem dicitur electio fieri, cum præcedente tractatu vel nominatione alicuius, canonici separatum in illū consentiunt, quo casu debet fieri cōpromissum in aliquos qui vice omniū eligant sic Spec.eo.tit.§.fin & §.si autē. & per Firma. in tract. de episcopis. in prima parte. in c. qualiter eligatur episcopus.

d Omnes. Vnius ergo contradictio vel non ideo cursus sufficit adhoc vt nō possit dici electio celebrata & per inspirationem. Abb. in cap. quia propter. versi. nisi, eod. Ioan. And. in addi. ad Specu. de elect. §.fin. & tenet Firmanus in tract. de episcopis. in prima part. c. qualiter eligatur episcopus. quæst. liij. Nec mirū cum vno discrepante, nec concorditer quidē facta dici possit electio. Abb in cap non potest. de re iudi. & in cap in causis. eo. & not. in cap. cupientes §. ad hoc. eo in vj. licet quandoque aliter Doct. in cap. cū olim in fi de re iudi. Sed sic videtur hi qui eligunt per inspiratiōnē magis grauati quàm eligētes per scrutinium, in quo sufficit maior pars: vt in c. quia propter. eo & infra § proxi. respond. vt per Abb in d.ca. quia propter. versi. nisi.

e Simul. Bene simul: quia si disiunctim electio tā quam singularis nōn teneret, vt not. in ca in Genesi eo.

f Quòd si forte. Ponit tria ob quæ impugnatur electio. primo quod facta à laicis. secūdo quod à corruptis tertio quòd ad clamorē populi, vt colligitur virtualiter ex hac litera.

g Laici. qui nullū hn̄t ius in eligendo. c. massana eo. & §. laicis [illegible] & sumitur ex c.ij. eo.

h Prece. Preces enim inducunt simoniam c. ordinationes. & c. sunt nonnulli j q j. & interdum possunt iustū metū inducere, vnde tunc esset electio nulla: iuxa tradita in cap. licet & in cap. bonæ. eo. licet regulariter contra, etiā si sint principis preces Abb. in cap. cum inter R. seniorem eo. & ex aliqua saltem reuerētia cogūt electos deseruire desideriis eorum, ad quorum preces fuit quis promotus, quòd nō expedit, c. illud. viij q. ij. lac. xvj. q. ij. c. visis. & per Abb in c. sacrosancta. eo.

i Corrupti. Nō igitur vnū quod est mirabile, secūdū Ab. in c. ij. eo. vnde sumitur licet quilibet in singulari præsumat bonus. c. si. de pręsum. & in l. merito. ff. pro soc. tū in populo nō est ista præsumptio, et respectu singulorū, & sic quod dr̄ hic corrupti, pōt intelligi ēt plurium tantum, nēdum eerutudinarie: quod no.

k Clamoribus. Et sic not. quod non est aliquid faciendum ad clamorem populi, docendus est. n. non sequēdus populus. c. docēdus. dist. lxij & c. miramur. dist ixj l. decutionum. C. de pœn. & not. in d. c. miramur. & in c. ij. eo. nisi forte alias oriretur scandalum, per ea quæ Abb. in c. j. eo. versi. sed aduerte. eo.

l Nefariam conspirationem. Ideò dicit nefariam

tiam: quia quamuis nomen conspiratio, videatur sonare in malam partem, tamen quandoq; etiam est licita, & sumitur in bonam partem: vt per Inn. Abb. & alios in c. cum I. & A. de re iudi. & per Abb in c. petitio de iureiur.

a Omnibus. Scilicet à quibus debet electio celebrari.

b Debent. excludit illos qui de iure non debent interesse electioni, licet sint de collegio, vel Canonici ecclesiæ: vt sunt excōmunicati, suspensi, impuberes, & non constituti in sacris c. cum dilectus de consuet. & not in c illa. eo. c. ex eo. eod. in vj. Clem. hi qui de ætа & qual. c. his qui. de sententia excomm. §. j. & ij. infra tit. proxi. & per tot.

Quomodo dicatur celebrari electio per Scrutiniū, & qui sunt Scrutatores. h. d.

Per Scrutinium fieri dicitur electio. Cū præsentibus oībus,[a] qui debent,[b] volunt,[c] & possunt[d] commodè interesse, tres de Collegio[e] fide digni assumūtur, qui secretè,[f] & singulatim vota cunctorum[g] diligenter exquirunt, & demum in scripturā[h] redacta publicant:[i]

c Volunt. Ex hoc verbo not duo Primum, ꝙ non debet quis compelli, vt intersit electioni, si nolit interesse, nisi tamen vt quis intersit, intersit ecclesiæ, quo casu cōpelli poterit. Ab. in c. quia propter. eod. & fac. quæ not in cap. j. de his, quæ fi. à ma. part. capituli. Secundum, quòd nolentes interesse non debeant computari in numero duarum partium. fac. quod not. in c. quod circa. de elect. & Abb. in d. cap. quia propter & sic saltem in electionis materia limitatur l. nulli & l. planè. ff. quod cuiusque vni. no. & tractatur plenè per Abb. in cap. cum nobis, & in cap. in causis eo.

d Possunt. Hec autem possibilitas & commoditas refertur ad commoditatem, & vtilitatem Ecclesiæ vt no supra eo in versi. cuncti. de quo vide etiam per Abb. in c. coram. & in c. in causis eodem.

e De Collegio. Sed nonne per hoc videtur dari occasio discordiæ, & diuturnę vacationi, cōtra c. ne pro defectu eo. & c. cupientes. eod. in vj. eo. c. postquam. dist. l. cum facilius possint electores concordare in eū qui eligendus sit in prælatum, quàm in istos tres: arg. c. innotuit. de arb. & l. item si vnus § si in duos. ff. de arb. sol. in istis scrutatoribus cum nec eligant prælatum, nec eligantur, non magna requiritur inquisitio & discussio: quilibet enim de capitulo poterit hoc facere, dū tamen non appareat indignus, vel nō sit nimis terribilis, secundum Abb. in c. quia propter. eo. Sed ego, dum anno M. D. LV. sede vacante essem in conclaui pro eligendo futuro Pontifice, vidi seruari quod scrutatores fiebant tres primi Cardinales trium ordinum, scilicet primus episcopus, primus presbyter, & primus diaconus. & quòd hic dicit de collegio, idē fortè si nō sint de collegio secundum Vinc. & Tancre. magis cōmuniter tamen contra. vt in d. c. quia propter.

f Secretè. Quia aliàs si publicè & palàm fortè timerēt aliquē nominare, libera enim debet esse voluntas in eligendo. vij. q. ij. c. dilectissimi. cap. bonæ. j. eo. per hoc etiam obuiatur fraudi quorundam, de qua in c. considerauimus. & in c. quia propter eo. Sic & testes secretò debēt deponere, vt liberius dicant veritatem: aliàs nō valet depositio. c. venerabili. de test. l. nullum. C. de test. c. inquisitionis. § iij. de accusat. de hoc tamen vide per Abb in c. quia propter. eo.

g Cūctorum Sed quis scrutabitur vota scrutatorum? respond. secundum Io. And. duo ex ipsis scrutabuntur tertiū à principio, ne sit in eorum potestate electio si in fine dent votū. alij dicunt quòd dandus erit quartus cum tabellione, qui scrutabitur illos tres. prima melior secundum Abb in c. quia propter. eod.

h In scripturam. Not. casum in quo scriptura est de substantia actus. plures alij not. in c. j de cēnsib. in vj. Sed à quo huiusmodi vota redigentur in scripturam? resp. per ipsos scrutatores, vel tabellionē, nec enim propter verbum secreto, personæ necessario censentur exclusæ. Sed an hic tabellio debeat esse clericus & scriptura publica? respon. negatiuè. vt not. per Abb. in cap. quia propter. eo.

i Publicant Quo facto variare nequeūt electores c. publico. eo. scilicet secura electione. non secuta autē electione in summi Pon. electione solent Cardinales statim publicatis votis alteri cui votum à principio non dederint accedere, & si vsque ad sufficiētem numerum accesserint censetur quis electus: & ita admittitur variatio per accessus, quod facit expeditiorem & celeriorem electionem.

Quo facto collatione a habita, is demũ censetur electus in quem vel omnes, vel maior b & sanior pars capituli statim c consenserint.

Pars minor eligentiũ ad infringendã maioris partis electionem potest opponere de propria authoritate, ac zelo, & de meritis electi h.d.

Quod si eligentiũ d uota ita se diuiserit vt hinc quidẽ electorũ pars numerosior consistat, inde minor, sed quæ nõ minus ex authoritate eligẽtiũ, quam ex meritis electi e sanior appareat, ad infringendam partis numerosioris electionem facultas erit minori, & de authoritate f ipsorum eligentium, & de meritis eorum qui electi fuerint opponere. g

a Collatione habita. Scilicet numeri ad numerum, zeli ad zelũ, & de hoc plenissimè in c.ecclesia.ij.eo. quando tamẽ vna electio fit à duabus partibus cessat huiusmodi collatio.c. si quando.eo in vj.& infra eo.§.hoc tamen.

b Maior & sanior. Et pro id est, secũdum Host.in cap scriptura. eo. quasi secundũ eũ sanior pars reputet ea quæ est numerosior. Sed hęc expositio nimis improprial literam, ideo dic, maior respectu numeri, sanior respectu zeli & meriti: & cũ de natura copulæ sit diuersa copulari.c.querelam. de simo.not.in Rub. ff.de iu.& facti igno.non sufficiet sanioritas nisi etiam cõcurrat maioritas numeri de quo tamẽ plenè in c.ecclesia.ij.& in c.coram.eo. Et nota hic tria quæ sunt de substantiali forma electionis, s. numerus & qualitas gentiũ, & collatio, & publicatio scrutinij: vt in c.in Gene. eo. vbi per Abb.in iiij.not.& in c.quia propter.eo.tit.

c Statim. Id est, nullo actu contrario intermedio post vota quæsita: arg.l. hæredes palã. in fi.ff.de testam.& facit c.cum post petitam. eo.& c.præterea.de test.cog.& de dictione statim, & similibus dicas quòd vbi ius determinat de significatione ipsarum, seruanda est iuris dispositio: vt in l.promissor.ff.de const.pecu.& in c.si in qualibet.xx.q.ij.& c.puella.ead. q.& in l.eũ specialis.C.de iud.& in l.fin.C.de erro.aduo.in quib.iuribus determinatur horum verborum significatio. Alias verificãtur in modico tpe arbitrio iudicis, scđm Ab.in c. quia propter.eo. ad quẽ alij multa cõgerunt.

d Eligentium. Ex hoc secundum Abb.in ca. ecclesia.ij.eo.infertur ad vnũ ad quod cõmuniter non aduertitur, s. quòd in disponendis per capitulũ non debent voces dari per lupinos vel fabas: quia tunc non potest apparere sanior pars, sed solũ maior respectu numeri, & s.plurium non debent solũ numerari personæ, sed ponderari sententiæ: nihil est enim sic inæquale, quàm vbi impar est prudẽtia, & par ius. Et dicit Cicero multi homines, & pauci homines, multi nomine, pauci re sac dist. xl.c.multi. vnde debet esse differẽtia in authoritate vocum, vt magis ponderet vox prudentis, quam insipientis. vt hic ampliat hoc Bart.in l.Põponius.ff.de re iudi. vt procedat & in vniuersitate, & collegio secularium: quod in practica nõ seruatur: vt apparet in collegiis Doctorum. de quo per Felin. in.c.cum omnes de constit.

e Electi. Ex hoc no. quod cum zelus eligentium cõsistat in animo, nõ potest aliter probari quàm per coniecturas. c.ij. de renun. in vj.l.dolum.C.de dolo. est igitur bona coniectura ad probandum zelum, quæ ducitur ex meritis electi: nam qui eligunt meliorẽ præsumuntur etiam meliori zelo ducti: vt per Abb.in c.ecclesia.ij.eo.

f De authoritate &c. Sed ex quib. colligitur, vel conflatur hæc authoritas? res. scđm Ab. in c.dudum.& in c.ecclesia. ij. eo. & l c.ij.de his quæ fi.à ma.par.cap. Dignitas, vt si canonicus habet annexam dignitatẽ præbendæ. ætas, & tempus receptionis, generis quoq; nobilitas cõciliat maiorẽ authoritatem, sicut & literatura: arg c.de multa.de præbẽ.& not in c.lex. dist.ij.& quòd not.Abb.in cap.constitutus.de appel. Et per hoc apparet quòd malè dicebat quidã ignobilis, euectus tamen ad Cardinalatum, aduersus quendam Cardinalẽ magnæ nobilitatis. Tu nõ es Cardinalior me, qa Cardinales nobiles sunt quodãmodo Cardinaliores aliis. p supralleg. hoc tñ intellige habere locũ in clericis secularibus: secus autẽ in religiosis, apud quos nõ attenditur nobilitas vt habet in c.si.de sta.reg.& in c.scripsit.xxvij.q. ij.& in c.pũs xx.q.iij.& per Spec.de sta.mona. §.j.versic.xj & per Abb.in c.dudum.eo.

g Opponere. Oportet igitur quòd de ista sanioritate opponatur, aliàs in dubio

præsu-

præsumitur pro numero: arg. cap. prudentiã. de offic. deleg. & in cap. quibus. distinctio. xx. cap. dubium el primo. Ab. in capit. ecclesia. ij. eo. hæc tamen præsumptio admittit probationem in cõtrarium: vt in d. c. ecclesia. & hic. Circa quod cum quæritur quæ electio prævaleat, an facta à maiori parte respectu numeri, an à minori & saniori, secũdum Ioan. And. & Ab. in c. ecclesia eod. ij. distingue sic. Aut numerus in multum excedit, & tunc numerus præfertur authoritati, merito, ac zelo c si qñ. eod. in vj. & §. si quãdo. Aut numerus nõ multum excedit, & tũc si authoritas & meritũ alterius partis non multum excedit, debet præferri numerus: q̃a de modico excessu non est curandum: arg. c. & si quæstiones. de simo. & l. scio. ff. de rest. in inreg. quod fundatur magis æquitate quam iure, vt per Ab. in d. c. ecclesia. Aut authoritas & meritum in multũ excedũt, numerus autẽ in modico, & tũc electio maioris partis nõ debet confirmari, vt uo in d. c. ecclesia. Sed nec electio facta à saniori tãtum confirmanda erit secundum commu. opi. vt per Abb. in d. c. ecclesia.

Contra electionem factam à duabus partibus, non põt opponi nisi de nullitate voti alicuius earum dictarũ partium. h. d.

Hoc tamen tũc obtinebit cum non magnus a in altera parte contingeret excessus. Cæterũ si quãdo duabus lectionibus celebratis pars altera eligẽtiũ, alia duplo maior b numero deprehendatur, contra huiusmodi electores ad extenuationem meriti, vel authoritatis ipsorũ, c paucioribus vel electo ab eis opponendi facultas non erit. Quãquàm si quid opponere voluerint, quod votũ illius cui opponitur nullum d ipso iure redderet, id eis minimè censet̃ interdictũ. Vocãtur autẽ e viri tres de Collegio sumpti Scrutatores, eo quod singulorum vota diligenter scrutentur. f

Quomodo per compromissum celebretur electio & quòd arbitri nõ seruãtes formã compromissi, nulliter eligunt. hoc dicit.

Per cõpmisũ g celebrat̃ electio cũ plures

a Non magnus. No. hic & in c. si quando. eo. in vj. vnde sumitur q̃ dicatur magnus, vel non magnus excessus.

b Duplo maior. Non requiritur quòd excessus sit duplo maior, sed quod sint duæ partes de tribus. fac not. in c. scriptum. eo.

c Ipsorum. Scilicet eligentium, videtur ergo quòd contra electum bene aliquid opponi possit ꝙ ad extenuationem pertineat: arg. rum. cap. non ne. de præsum. & l. eum prætor. ff. de iudici. sed non est verum secundum Guilelm. per literam quæ dicit meriti, quod propriè respicit electum. ita not. in cap. si quũ do. eo. in vj.

d Nullum ipso iure. Ideò dicit ipso iure: q̃a largo modo nullum dici potest, etiam quod annullari potest, licet mero iure teneat. Abb. in c. cæterum. de rescrip. per l. si dari stipuler. ff. de verb. oblig. immo & verbum, ipso iure interdum intelligitur mediante exceptione. §. præterea. insti. de excep. & nota. ex hoc. §. & ex cap. si quando. eo. vnde sumitur, ꝙ si per legem vel statutũ disponitur quod non possit opponi aliqua exceptio, non intelligit̃ exclusa exceptio nullitatis, de quo per Domi. in d. cap. si quãdo. & per Bart. in l. j. §. j. ff. quod vi aut clam. & in l. iiij. §. condemnatum. ff. de re iud. & not. in Clem j. de sequest. possess. & fruc.

e Viri tres. Vinc. Tancr. tenent hunc trinarium numerum non esse de substantia, dum modo tot sint quod fraus fieri non possit: eõ muniter tamen tenetur contra, quod magis conuenit literæ. cap. quia propter. eo.

f Scrutentur. Et ita nomen est rei consequens vt §. est & aliud. institutioni. de donationibus.

g Per compromissum. Ista forma fuit inuenta pro faciliori via, vt euitetur magna difficultas scrutinij, in cuius practica etiam perfecti viri solent deficere.

h Plures. Sed an in vnum possit fieri compromissum? respond. sic, cap. causam, ext. eod. nec enim hæc pluralitas est de forma, immo melius res expediri potest per vnum, quam per plures, idest, duos: quia tunc res ferè est sine exitu. l. item si vnus §. siu. ff. de arbitr. & c. innotuit. eod. titul. & de hoc vide in capi si

idonei [a] viri eliguntur, [b] in quos omniú [c] vitæ eligendi [d] certo mó [e] facultas & poteſtas transfunditur. Qui Arbitri compromiſsi fines diligenter cuſtodire debent, ſcituri ſi quid non ſecúdú demandatá formá egerint, nullú habiturú eſſe Iuris effectú. [f]

Poteſtas Arbitrorum nō expirat re non integra, etiā non ſecuta electione h.d.

Quod ſi intra terminos cōſtiterint, quod ab eis geſtum fuerit, vſque adeo ratum habendum erit, vt ēt nō ſecuta electione, [g] re tñ non integra [h] demādata ſibi poteſtas reuocari non poſsit. [i]

compromiſſarius.eod.in ca.

a Idonei.Sed in quo conſiſtere debet hæc idoneitas?reſpond.vt quia non ſint laici.cap. contingit.de arbi.& quod ſint religioſi,id eſt, bonæ conditionis.non enim neceſſe eſt quod ſint religioſi , ideſt , profeſſi aliquam regulam approbatam: vt per Abba.in cap. quia propter.eo.

b Eliguntur.Nō ſolum ab ipſo capitulo,immediate verum etiam à certis pſonis mãdato & vice capituli.c.in cauſis.vbi Ab.eo. ex quo infertur ꝙ cōpromiſſarij poſſút eſſe à principio incerti,certificandi tamen per ipſos quibus eſt data à capitulo poteſtas eos eligendi.

e Omnium.no.ergo quod ad impediendú huiuſmodi compromiſſum ſufficit vnius ſolius contradictio:vt no in cap.quia propter. in c.ſcriptum.eo.& ita tenetur communiter: cum nemo inuitus priuari debeat iure ſuo.l. inuitum.& l.in vēdentis.C.de contrah.emp. licet quidam contra in d c.quia propter , & idem putat ibi Abb.in aliis negotiis eccleſiæ expediēdis,quia cum compromiſſum ſit res voluntaria.l. ſi dictum.ff.de euict. oporter ꝙ omnes conſentiãt:vt dicitur in ca.omnes. de conſtit.& per Io.And.in rub.de re.iur.in vj. in Mercurial.Dicebat tamen Hoſt. quòd ſi ſint tres tantum in collegio,vno inuito,duo poſſunt compromittere ſuadente neceſſitate c.quanto.de conſuetu.cum propter paucitatem collegiatorum non poſſit ſeruari forma ſcrutinij,quod & æquum eſt.& per Doct.cōmuniter approbatur.ſed de hoc multum dubitat Abb.in d.c.quia propter.vbi videndum, poſſet tamē maior pars capituli inuita minori admittere aliquos ad conſulendum,ſecundum Compoſt.& Ab.in d.c.ſcriptum.ratione de qua ibi per eos.

d Eligendi.Bene eligendi.quia ſi iam elegerūt dubitetur tamē de validitate,ãc virib.electionis non poſſunt canonici de & ſup dicta validitate electionis,facere cōpromiſſum in præiudicium electi,etiam ſi ab aliquo opponatur de nullitate.ſemel enim functi ſunt officio ſuo,Ab.& Doct.in c.cum inter canonicos.per illum tex.eo.

c Certo modo. vt puta ꝙ teneantur ſcrutari ſecretè vota omnium & illum eligere in quem cōſēſerit maior pars capituli,& ſanior. ca.cum dilectus. eo.& c.cum expediat. eod. in vj.& ſic compromiſſi forma & ſcrutinij iungi poſſint. qđ putatur vtilius:vt no.in d.c.cum expediat.Non tamē poſſunt compromittentes tollere ſubſtãtialia. capituli quia propter,vt ibi no.Abb. licet poſſint ſimpliciter compromittere, promittendo in prælatum illum recipere quem arbitri elegerunt.c.cauſam.ext eo.

f Effectum c.cum dilectus.eo.ca.cum olim. de arb.cap.dilecta.de reſcrip.l.diligenter. ff. manda.

g Electione.c.in cauſis.eo.vnde ſumitur.

h Non integra.Sed quando dicitur res nō integra?reſpon.ſecundum Inno.& Abb.in c. in cauſis.eo. cum attinguntur ſubſtantialia ipſius negotij,puta cū inceperūt arbitri tractare de perſona eligenda:ſecus ſi ſolummodo ſint expleta aliqua pertinentia ad ſolēnitatem actus:vt, quia celebrauerunt miſſam Spiritus Sancti,vel quid ſimile,licet Gloſſ. in Clem. fin. de procurat. dicat rem eſſe integram cum non fuerunt facta præparamenta, ſed in iudiciis dicitur res,integra ante litem conteſtatam.

i Non poſſit. Videtur ergo quòd re integra hæc poteſtas reuocari poſſit:arg.l.j. ff.de off. eius cui mand. eſt iuriſdic. quod Goffred. Vinc.& Hoſt.admittunt inſtar mandati. §. rectè.inſtit.manda Alij contra:arg.l.ſicut. C. de act.& obli.vt diffusè no.in c.in cauſis.eo. Communis reſolutio habet quòd ſi vniuerſitas dedit hanc poteſtatem compromiſſariis gratia ipſorum cōpromiſſariorum, quod ēt re integra reuocari non poſſit:quia tunc eſt

quædam

quædam cessio iuris: siue donatio. vnde non potest reuocari. C. de dona. l. siue. C. de transact. l. quanuis. C. de reuoc. dona. l. si donatio xem. xxij. q. ij. c. nō. n. c. super qq. §. porrò. de offi. dele. c. quod semel. de re. iu. in vj. xxxij. q. v. c horrendus. & vuj. q. ij. ca. dilectissimi. & quod hic, & in c. in causis. dicitur re non integra, intellige maxime. Aut hæc potestas non fuit data fauore personarum, sed ecclesiæ, forte vt facilius expediatur electio ita quòd cōpromissarij fuerunt deputati nudi ministri, & executores, & tunc procedat arg. à contrario sensu, & reuocari talis potestas poterit, secundum Io. And. & Abb. in d. c. de causis. & Inno. in c. constitutus. de concess. præb. & fac. §. illud quoque. infra de collat. in dubio autē reuocari posset cum gratia nō præsumatur, nec donatio. cap. fi. de transla. præ. l. cū de indebito. ff. de probat. & not. in l. cum quidam. ff. si cert. pet. Qualis autem esse debeat talis reuocatio, & an sufficiat tacita, ponit Ab. in d. c. de causis. & ex hoc. §. & superiore collige notabilem differentiam. nam ad contrahendum spirituale coniugium sufficit dare mandatum in genere: vt hic, & in d. c. de causis. & c. quia propter. eo. secus in carnali: quia oportet q̄ detur mandatum cum certa persona. l. generaliter. ff. de rit. nup. & not. in c. fi. de procu. lib. vj.

Ostendimus quibus modis electio celebretur, consequens a nūc est vti videamus, & qui possunt eligere, & in quos cadere posit electio.

QVI ELIGERE eligive possint.

a Consequens. Immo prius dicendum fuit de personis tam eligentium, quam electorū, & postea de formis electionis. l. si quæramus. ff de testam. & suprà de eccles. const. §. fin. Sol. nō semper seruatur ille ordo, vt apparet inst. de testamen. ord. & inst. quib. non est permis. fa test. vt disputatur latè per Modern. legist. in d. Rubrica. instit. de test. ordi.

QVI ELIGERE ELIGIVE POSSINT.

b Anonicos. vt c. in Genesi. c. ecclesia. ij. cap. Cumana. cap. cum in veteri, & c. congregato. & c. bonæ. el. primo. eod. & idem si in veritate forte non sit canonicus, sit tamen in quasi possessione canonicatus pacifica: in d. c. in Genesi. & q̄relā. & ca. cū olim. de caus. pos. & propri. & in c. cōsultationib. de iu. patr. & no. ff. ti. prox. §. j. & si succūbat in eā sibi moueta super canonicatu, vel iure eligendi. Bal. in l. ij. C. de serui. & aqua. & ff. de insti. §. interdum. Sed contra hoc videt c. Cumana ex. eo. de quo dic vt ī d. c. in Genesi. & ī d. c. Cumana. Et q̄d dicit hic canonicos, intellige etiā de supernumerariis, secundū Inn. in c. cū M. Ferrariensis. de cōst. & Fir. ī tract. de epis li. 1. in tertia parte. secus tñ est in beneficiatis ēt si sint in ecclesia ꝑpetuo beneficiati: quia dico canonici faciūt collegiū. c. nouit, de his q̄ fi. à præl. & no. Doct. in c. ij. de instit. & per Abb. in c. j. eo. & not. in c. dilecta. de excess. prælato.

Quibus ius eligendi competat. hoc dicit.

IVs igitur prælatum eligendi ad Canonicos b hodie, c & ad viduatæ Ecclesiæ ptinet collegiū. d Sed & si q cōsuetudine, e vel

c Hodie. Ideò dicit hodie: qa aliter erat olī, c. j. d. xxiij. & debet d. lx. lxj. & lxiij. & lxix. sparsim ꝑ to. & j. q. vj. ꝑ to. & viij. q. j. & q. iij. ꝑ to. & no. in c. q̄q. de electio. in vj. Et intellige q̄d hic dī inspecta dispositione iuris cōis, nā nris tēporib. & multis ēt retroannis Pontifices R. ad tollendas magnas discordias, q̄ oriri solēt in electionib. cōsueuerūt sibi reseruare ꝑuisiones oīum ecclesiarū patriarchalū, Archiepaliū, & epaliū: vt apparet in secūda regula Cācellariæ Apost. q̄ ab oibus Pōtificib cōfirmat & renouat, vnde fit, vt hæc materia electionis parum nostris tēporib. practicetur maximè in Italia, propter regulam supradictam.

d Collegiū. vñ si vacet sedes metropolitana electio nō ptinet ad suffraganeos, sed ad ipsos canonicos. c. cor. c. bonæ. ij. de postul. pla. vbi no. Ab. cōsuetudo tñ q̄ vnà cū canonicis etiā suffraganei eligant valet. d. c. bonæ. & hic.

e Cōsuetudine vel ꝑscriptione. ita vt cōsuetudo sit diuersus mod' q̄rēdi ius eligēdi à ꝑscriptione: vt firmat Firma. ī suo trac. de epis 1. li. ī tertia parte, vel potest exponere cōsuetudine ꝑscripta, cum simplex consuetudo non ꝑscripta nō tribuat ius eligēdi, vt tradit ꝑ glo. Ab. & alios in cap. Cumana. eo. est autem genera

vel præſcriptione, pacto,[a] vel priuilegio[b] fuerint muniti: ab electione minimè ſunt excludendi.

Impuberes & non conſtituti in ſacris non poſſunt eligere.h.d.

Sed neque in pupillari ætate[c] conſtituti, neq; ij qui ſacris ordinibus non ſunt decorati,[d] ſunt admittēdi. Abſurdū[e] enim eſſet, ſi ad tāti ponderis res explicādas, ij quorū nullū eſt animi iudicium,[f] & ad ſacra tractanda, ij qui nondū illa attigerunt[g] aſſumerentur.

Excōmunicatus minore excommunicatione eligit, ſecus maiore.

Illud quæſitū eſt, an excōmunicati ad eligendum admitti poſſint. Et ſanè ſi minoris[h] excōicationis vinculo tm̄ fuerit in-

le ꝙ xl. ann ſpacio iura ſpiritualia & eis annexa præſcribuntur: vt habetur in ca. de quarta. de præſcrip. requiritur tamen quòd ſaltem aliqua dictarum electionum per dictum tēpus factarū fuerit cōfirmata, vt ius eligēdi tribuat Inn. in c. cum venissent. de reſt. in integ. Bald. in c. ſi vaſallus. quid ſit inueſtitura. in vſi. feu. & in l. ij. C. de ſer. & aqua. habet ꝑ Firm. in d. trac. eodē loco. & de materia in c. cum eccl. de cauſa poſ. & ꝓpriet. & in c. querelā. eod. & in c. bonæ. de poſtu. præl. & in c. ea noſcitur. de his quæ fiū à ma. part. cap. & ī c. cū eccleſiis. de præb. in vj.

a Pacto. vt in c. ſcriptū. eod. poſſunt ergo electores extraneis ius eligendi cōmunicare, nec mirū cū poſſint etiā totā poteſtatem in cōpromiſſarios trāſferre. c. cauſam. & in c. in cauſis. & in c. quia propter. eod. & §. ꝑ cōpromiſſum. s̄. tit. prox. ſed hoc vel vno diſcrepāte impediri pōt, ſcilicet vt extraneus habeat vocē in eligendo. Cō poſt. & Ab. in d. c. ſcriptū. ſic & cōpromiſſum vno contradicente impedit. dicit tamen Cō poſt. quòd maior pars poſſet extraneum admittere ad conſulendum, licet non ad eligendum: argu. c. obeuntibus. diſt. xiij. & per Ab. in d. c. ſcriptum.

b Priuilegio. c. cum dilectus. de conſuetu. & ex priuilegio etiā laicus poſſet intereſſe electioni: vt ꝑ Ab. in c. quiſquis. col. ij. verſi. Tertio & vltimo quæritur. licet non ex conſuetudine. c. Meſſana eo. & per Ab. vbi ſupra.

c Aetate cōcord. c. ex eo. eod. in vj. nec diſtinguimus hic vtrum malitia ſuppleat ætatē, ſicut nec in finienda tutela. l. indecorū. C. quando tut. vel cura. & inſtit. quib. mo. tutel. fini. in prin. licet ſecus in matrimonio. c. puberes. de deſpon. imp. ſed ſolum attēdetur in maſculo numerus xiiij. ann. in fœminis. xij. vt in d. c. ex eo. & c. indemnitatibus eod. titu. & lib. & quòd requiratur ætas ad canonicatū, & alia beneficia, latè per Ab, & alios in c. ſuper inordinata. de præben. & aliquid per eundem in c. ex parte. verſi nam video. de reſt. ſpol.

d Decorati huic iuris ordinationi per coelectores derogari non pōt, vt in Clem. vt hi. de æta. & quali. & quod dicitur hic de pupillari ætate, videtur ſecundum ius nouū eſſe ſuperfluum, cū ſatis videatur eſſe ſi dicatur de cōſtituto in ſacris ordinib. quę minori xviij ann. nō cōceduntur. Cle. ſi. de æta. & qual. niſi dicamus procedere in electione fienda per moniales de Abbatiſſa, in quib⁹ nō cadunt ſacri ordines. & hæc habilitas in eligendo ſufficit quod ſubſit tempore inſtantis electionis non autem vacationis eccleſiæ :¦vt plenè not. in d. Clemen. vt hi qui. altàs ſin.

e Abſurdum à quo vitando bonum eſt argumentum. l. nam abſurdum. ff. de bon. libert.

f Iudicium. vt l. j. C. de falſ mon. lege. cum prætor. §. non autem. ff. de iudic. l ſecunda. §. puberes. ff. de in immuni. l. fin. C. de milit. teſtamen. l. ſpurij. §. minores. ff. de decur. tertia. quæſtione ſeptima. §. tria. & cap. ex parte. de corp. viti. cap. cum virum. & cap. cum ſumus. de regul. Eadem & maior ratio eſt in furioſo, qui nec carnale matrimonium poteſt contrahere. capi. dilectus. de ſponſal. & trigeſimaſecunda. quæſtione ſeptima. capitulo neque furioſus. nec religionē vouere. cap. ſicut. primo. de regula.

g Attigerunt. argumentum quòd nemo det quòd non habet. lege traditio. ff. de acquirendo rerum dominio. & lege ſi vniuerſæ. C. de legatis. & §. finali. infra de confirmation.

h Minoris. quæ ſit autem minor vel maior excommunicatio, dices vt infra de ſent. excommun. in princ.

Non

nodati ab electione arcendi non[a] sunt. Anathemate autẽ percussi, ab omni penitus eligendi facultate repelluntur.[b]

Suspensus à Canone eligit secus ab homine.

In suspenso quoque nõ absimilis obtinet distinctio. Si enim quis per solam Canonis dispẽsationem suspensus sit, electioni interesse minimè prohibetur. Si verò per Iudicis sententiã, anathematizato similis habebitur.[c]

Eligere à superiore prohibiti (absentes, haretici non possunt eligere.

His quoq; & illi annumerari debent, qui bus a superiore ne eligant[d] interdictũ est. Item absentes, qui tamen si legitimis caussis ad electionem accedere impeditos esse se docuerint, aliis de capitulo votũ suũ demandare, secũdum ea quæ proximè[e] exposuim^9, minimè sũt prohibendi. Hæreticis[f] autem vel non catholicis indistinctè Ius eligẽdi adimitur.

Ob non servatam formã, & ob neglig ẽtiam eligentium, electio devoluitur ad proximum superiorem. h. d.

Interdum tamẽ accidit, vt ii, quibus ab initio Ius eligendi cõpetit, eo iure postmodũ priuenť[g] vtputa

a Non sunt. c. illa. eo. c. si celebret. de ele. ex com. mini. solum enim minor excludit à perceptione sacramentorũ, non autem à communione fidelium.

b Repelluntur. & meritò, cum diuulsus sit à corpore Christi mystico: vt infra, de sent. excõ. in princ. sed quid si maior pars fuerit excommunicata, an alia & minor pars eligere poterit sine ea. Item quid si vnus est excommunicatus, & eligit cũ aliis, an tota electio vitiabitur? Resp. vt no. ix. q. j. c. si. & per Ab. in c. illa. eod. Quid si vnus ex cõpromissariis esset excõmunicatus, an vitietur tota electio? Resp. distinguendum est vtrũ excommunicatio sit manifesta, an occulta. Item vtrũ remaneat maior pars in nõ excõmunicatis, an cõtra: vt per Ab. in c. in caussis. in fin. de elect. Item an semel criminosus, vel alias inhabilis, præsumatur adhuc durare, in eodem crimine & inhabilitate? Resp. vt per Abb. & alios in cap. cum inter. eod.

c Habebitur. & sic no. quòd mitius agitur cum lege quàm cum homine. l. Celsus. ff. de arbit. quod quomodo procedat habetur per Bart. in l. amplius. ff. rem ra. habe. & p Moder. Cano. in c. pastoralis. §. cum autem. de offi. deleg. per Bal. in c. sicut. de cohab. cler. & mul. & per Salyc. c. in l. iij. q. iij. C. ex quib. cau. infam. irro. & per Abb. in c. dilectus. de præb. & concor. cap. cum inter. R. seniorem. eo. & cap. cum bonæ. de ætat. & qualit. & c. postulasti. de ele. excommun. min. Et talis suspẽsus non solum nõ põt eligi, sed nec etiam postulari. cap. j. de postul. prælat. & pro distinctione huius. §. faciunt quæ ponit Firman. in suo tractatu de episcopis, libro primo. versicu. quinquagesimonono. Sed cum actus eligendi non sit ordinis, quemadmodum excommunicare & iudicare, sed potius iurisdictionis: vt dicitur in capitulo transmissam. eo. videtur quòd electio facta à suspenso vel suspensis valere debeat, cum suspensio solũ ea adimat quę sunt ordinis. Respon. vt latè not. per Gloss. & Doctor. in capitulo cum dilectus. de consuetu.

d Ne eligant. scilicet sine tua licentia, quam petere si sint in mora: tempus à canone statutum currit. capitulo fina. eod. quia posse dicitur, qui potest facere vt possit. l. qui potest. ff. de re. iu.

e Proximè. vt supra titulo proximo. §. j. vbi etiam notat. & in c. quia propter. § fin. eod.

f Hæreticis. fa. capitulum apertè. & capitulum miramur. vigesimaquarta quæstione prima. & cap. fin. ix. q. j.

g Priuentur. Per sententiam, non ipso iure: vt nota. in capitulo. quia propter. versic. nisi eo. Sed opponitur de cap. cum in cunctis. eo. sol. secundum Abb. quod ille textus loquitur cum peccatur eligendo, hic cum peccatur contra formam traditam in eligendo, supponitur tamen facta de idoneo, vnde maior est peccatum in materia, quàm in forma. quòd fac. contra not. xij. quæst. ij. in summa & in c. fine exceptione.

si qui aliter [a] quam per præscriptas [b] formas eligere tentauerint, Item qui per tempus [c] constitutionibus diffinitum, in eligendo negligentes [d] fuerint, quo casu ad proximum superiorem [e] eligendi potestas deuoluitur.

Electio facta de indigno, Ius eligẽdi transfert ad Romanum Pontificem.

Alia sanè causa eorum est qui scientes [f] indignum eligunt aut postulant. Nam licet & ij eligendi Iure priuentur, [g] id tamen non ad Primatem, aut Archiepiscopum, sed immediatè ad Summum Pontificem deuoluitur. [h]

Laici non possunt eligere b.d.

Laicis quoq; etiam si Principes [i] sint, nullo neq̃ cõsuetudinis [k]

a Aliter. quid si alio loco fuerit facta electio quam in consueto? quidam quod nõ valet legitima cessante causa, vt not. in c. in nomine domini. distin. xxiij. tu dic contra, licet eligentes in loco non consueto malè faciãt: vt per Ab in c. cũ in terra. eo. vel distingue vt ꝑ eundem in cap. quod sicut. §. j. eo.

b Præscriptas formas. scilicet in §. celebratur. supra tit. j. & in ca. quia propter. §. fin. eo. sed quid si publicato scrutinio superueniat defectus in forma, puta, quia non fuit facta collatio vel cõmunis electio. Resp. vt per Ab. in cap. publicato. eod. ante fi.

c Tẽpus. Scilicet trimestre in ecclesiis episcopalibus, & regularibus: vt in c. ne pro defectu. eo. in quarũ vacatione cum maius vertatur periculum, breuius ad prouidẽdum tempus statuitur, quã in alijs, in quibus statuitur tempus sex mensium. c. ij. de cõcess. præb. fac. c. vbi periculum. eo. in vj. & videtur id obtinere etiam secundũ iura antiqua: vt distin. 50. c. postquã. & c. obeuntibus. dis. lxiij. & differt superior casus ab hoc: quia in superiore requiritur sententia. vt dictum fuit super ver. priuentur. sed hic ipso iure inducitur deuolutio. fa. c. licet. & c. fi. de sup. neg. præla. & c. q̃q̃. eo in vj. vt electio facta post talem deuolutionẽ est ipso iure nulla: argu. tamen contra. in §. is tamen. infra de collat.

d Negligẽtes. Aliud si legitimè impediti. c. ne ꝑ defectu. eo. & dist. xxviij. c. Siracusanæ. & dist. lxj. c. bene nouit. & c. quia diuersitatẽ. de concess. præben. nec eo casu erit necessaria aliqua protestatio: vt not. in d. c. ne pro defectu. & puniũtur, & priuantur solũ pro illa vice. d. c. ne pro defectu.

e Superiorem. olim tamen ad Papam. c. dilectus. de concess. præb. & hic ad quem facta est deuolutio debet pariter intra tres mẽses eligere. d. c. ne pro defectu. eo.

f Scientes. scilicet omnes siue simul & semel siue separatim: vt not. in c. q̃q̃. in vj. si aũt solũ aliqui, tunc deuoluit᷑ potestas ipso iure, vel ꝑ sñiam, cũ peccãt in forma. c. quia propter. eo. Sed pone pars eligentium peccauit eligendo scienter indignũ, remãsit ergo ius eligendi in aliis, illi non eligunt intra debitum tempus, ad quem fiet deuolutio ad Archiepiscopum: an ad Papã: Resp. ad Archiepm. vt resoluit᷑ in c. cũ Vicetoniensis. eo. & in cap. quãquam. eo. in vj.

g Priuentur. & ipso iure. c. quamquam eo. in vj.

h Deuoluit᷑. sed quæ est ratio differentiæ inter casum & casum? Resp. velut dicit lex quod siquis fuerit negligens in petenda bonorũ possessione intra centum dies, locum facit succedẽtibus in gradu. l. j. §. decretali. & §. quod dicimus. ff. de succes. edict. si aũt ob crimen vel indignitatem hæreditas applicatur fisco non sequẽtibus in gradu. ff. de his, quib. vt indig. l. Claudius. & l. mulierem. & C. eo. tit. l. hæreditas. sic curia & Papa hoc casu succedũt nõ superior: secundum Io. An. in c. quamquã. eo. in vj. Et quod dicitur hic de electo indigno, solum obtinet in ecclesiis cathedralibus: vt d. c. quamquã. vbi. in fin. not. sed superior. §. etiam in regularibus. c. ne pro defectu. eod.

i Principes. imo si Princeps eligẽdo vel iuestiendo se intromittat excõicationẽ incurrit. xvj. q. vij. c. si qs deinceps. cũ seq. & taliter electus debet deponi, ead. q. c. si qs eps. cũ seq. licet aliqñ d. ptãs Impatori fuerit cõcessa. c. Adrianus, dis. lxiij. sed fuit reuocata, d. §. verũ. & amplia ꝙ hic dr̃, vt ꝓcedat etiã si electionẽ talẽ cõfirmauerit supior ecclesiastic⁹: nã neq; tunc subsistit: habet᷑ ꝑ Ab. & alios in c. quisqꝫ eo. Item amplia si laici essent admissi ad eligendum cum clericis, secus si ad coadiuuandum electionem: Doct. in c. Messana eo.

k Consuetudinis. c. Messana, & c. sacrosãctæ eo.

neq; præſcriptionis, neq; conuẽtionis Iure ad electioné a aſpirare b permittitur. Patroni tamẽ circa iam factam electioné non indecenter c poſtulatur aſſenſus.

Qualem epiſcopum eſſe oporteat. h.d.

Oportet d autem eum qui in Epiſcopũ eligendus ſit, cum ars ſit artiũ, e regimẽ animarum ætate maturũ eſſe, natalibus illæſum f corpore integrum, fama candidũ, literis inſtructum, religioſum, prudentem, temperatum, caſtum, hoſpitalem, manſuetum, irreprehenſibilẽ ſecundum ea quæ latius infra dicturi ſumus: Si enim ad ſeculares honores ſine ſuffragatione meritorũ indignum eſt perueniri, & notari ambitus ſolent, quos probitatis documentà g non adiuuant: quàm diligens, ac prudens habenda eſt diſpenſatio diuinorum munerum, & Eccleſiaſticarum dignitatum?

Minor xxx. annis, excommunicatus, ſuſpẽſus, & non conſtitutus in ſacris, & ſchiſmaticus non reconciliatus, non poſſunt eligi.

Igitur is qui ad epiſcopalem dignitatem promouẽdus eſt, annos natus eſſe debet non minus triginta. h Nam ea ætate dominum i & baptizatũ eſſe, & concionatũ fuiſſe legimus. Alioqui ſi quis minor fuerit, eligi non poterit, Idẽ Iuris eſt in iis qui aut excommunicationis, k aut ſuſpenſionis, l

co. & vtrobiq; not. etiã ſi eſſet tãti tẽporis cuius initij memoria non extaret. Abb. in d.c. Meſſana. poſſet tamen induci conſuetudine quòd mors epiſcopi nuncietur Principi, & ab eo petatur licentia eligendi: aliàs electio non valeat. Abb. poſt Inno. in cap. quod ſicut. §. j. eo. Item vt poſt factam electionẽ requiratur conſenſus Principis: vt latè per Ab. in c. cum terra. eo.

a Ad electionem bene tamẽ poſſũt interuenire ad eo adiuuandam electionem: vt dicitur in c. Meſſana & in c. quia propter eo. & in cap. principibus. diſt. lxiij. Item poſſunt interuenire ex permiſſione Papæ: vt not. in c. nobis. de iu. patron.

b Aſpirare. etiã tanquã compromiſſarij: vt per Abb. in cap. cauſa quæ. eo.

c Indecenter. c. nobis. de iu. patr.

d Oportet. quod ſequitur vſq; ad fi. pertinet ad ſecundam partem Rubricæ. & ponũtur in hoc §. quaſi per indicem omnes qualitates de quibus latè diſputatur in diſtin. xxxvij. & pluribus ſeq. & in c. cum in cunctis. eo.

e Artium. ex eo quòd animæ ſunt pretioſiores aliis rebus. xij. q. j. c. præcipimus. & xxiiij. q. iij. c. ſi habes, & c. cũ infirmitas. de pœn. & re. vide qđ no Ab. in c. cũ ſit. de æta. & qua. or. ĩ fi.

f Illeſum. ſufficit tamen quòd ſit legitimatus à Papa. Abb. in c. cum Victonienſis. eo.

g Documenta. fac. c. miramur. in fi. diſt. lxj. & not. ex hoc ꝙ mala vita probat quẽ ambitioſè pueniſſe ad dignitatẽ, ſic contra, merita alicuius excuſant ab ambitione. j. q. j. c. quibuſdam.

h Triginta. ſcilicet cõpletis, vt habetur in c. cũ in cũctis. eo. ar. cõtra. ff. de mu. & hon. l. in rem publicã. ſed dic aliud in ſecularib. dignitatib. aliud in ſpiritualibus, vel ſpãle eſt hoc in epõ, ĩ aliis autem inferiorib. dignitatibus ſuffi cit legitimũ annũ attigiſſe. d. ca. cũ in cũctis. §. inferiora. quãdo aũt annus cœptus habeatur pro completo, vel nõ. Can. in d. c. cũ in cunctis. & in c. licet. eo. & ĩ c. j. de æta. & qualit. & in Clem. j. de æta. & qual. & p legiſtas. ĩ l. qua ætate. ff. de teſta. & in l. cui legatur. ff. de leg. j.

i Dominũ. q̃dam, vt Io. Chriſoſt. tenet ꝙ dñs nõ compleuerat. xxx. ann. ſed tãtũ inchoauerat. vt no. in c. pſ̃byter. diſt. lxxviij.

k Excõicatiõis. tã maioris q̃ minoris: vt no. in c. illa. eo. licet in dubio maior veniat, vt habetur ĩ c. pe. de ſent. exc. & ĩ. co. tit. §. ſed quęri. maior ergo requiritur habilitas vt q̃s eligi q̃ vt poſſit eligere: vt ſ. eo. § ex his. & de hoc p Firma. in tra. de epis in prin. lib. 2. nu. 4. & ad de ꝙ excõicatio impedit ꝓmotionẽ, ẽt quo ad ſeculares dignitates: vt p Ab. ĩ c. venerabilẽ c.

i Suſpenſionis habetur in c. cum dilectus. de conſue. in c. cũ inter. R. ſeniorẽ. in c. cum bone. de æta. & qual, c. poſtulaſti. de cler. excom. mini. & hoc verum ſiue quis ſuſpenſus ſit à beneficio, c. per inquiſitionem. vbi in fi. not. ſiue ab officio: vt dicitur in d. c. cũ dilectus. Et idẽ

eſt

vinculo sunt innodati. Sed nec ij qui in sacris ordinib. non sunt constituti saltem sub diacõatu, [a] neq; schismatici [b] eligi debent.

Eligẽtes indignũ per triẽnium eligi non possunt. q.d.

Illi quoq; qui scienter indignum eligũt, non solũ eligendi potestate priuandi sunt: verum etiam per triẽnium, vt ab aliis eligi possint: se ipsos inhabiles reddunt.[c]

Neophitæ non possunt eligi. hoc dicit.

Neophitæ [d] quoque in Episcopos ordinari prohibentur. Indecens est enim, & valde præposterũ eũ fieri Magistrum, qui nondũ didicit esse discipulus.[e] Apellantur [f] autem Neophitæ, qui propositum sacræ Religionis nouiter assumpserunt.

DE POSTVLATIONE.[g]

Quid sit postulatio. h.d.

Postulatio [h] est eius q eligi nõ potest, in Prælatum concors capituli facta petitio.[i]

Qui non animi vel corporis vitio, sed aliàs non potest eligi, puta minor xxx. annis vel spurius, potest postulari.

Sciendum est enim quosdã esse qui quãuis eligi non possint, postulari tamen minimè prohibẽtur. Quæ res ita videtur posse commodè diffiniri, vt quicunque [k] non animi vel corporis vitio [l] sed ob alterius de-

est de eo qui nõ seruauit interdictũ c.ad hoc. de post.præl.c.si de exces prælat.& per Firma. in suo tract de episcopis lib.ij.in princ.

a Subdiaconatu. Vnica est dictio, cõcord.c. a multis.de ęta.& qua.Inn.& cæteri in c.cũ olim.de re indi.& in c.dudum & c. cũ in cunctis.eo. arg.contra, distin. lx ca.ij. & cap.iij. Sol.vt ibi no.

b Schismaticis. De hoc infra tit. ij.§.de illo.

c Reddunt. vt c. p inquisitionẽ. eo.nec mirum eũ per hoc tẽpus suspendatur à beneficiis & dignitatibus, c.cum in cunctis. eo.dic, vt ibi. & in d.cap.per inquisitionem.

d Neophitę, De hoc habes distin. xlviij. per totum. & distin. lxj. per tot.facit.l.non est facile. ff. de cust. re.

e Discipulus. c. j.d xlviij.& c.miramur.dist lxj, An autem Iudæus factus Christianus sit capax beneficiorum. per Abb. in cap. eam te. de rescript.

f Appellatur.c.fin.distin.xlviij.

g DE POSTVLATIONE. De postulatione. Cum quidam qui non possint eligi postulari tamen possint, vt infra per to. meritò hunc tractatum superiori connectit.

h Postulatio. Aliter describit Glos in cap. vni.eo. in vj. sed illa non est vniuersaliter conuertibilis cũ suo diffinito negatiuè & affirmatiuè, vnde tanquã diffinitio non bona fuit omissa: arg.no.in Rub. de sum. Trin. & fi.cath. & instit.de obli.in princ & not Ab.in Rub.eo. qui ponit aliã. aliã ponit Host in summa eo. cum quibus hæc in sensu concordat.

i Petitio. Cũ in diffinitione electionis dicat vocatio. hic petitio, colligitur differẽtia inter electionẽ & postulationẽ: quia illa iuri innititur, hæc gratiæ. vnde qui eligunt cõsentiũt in electũ tãquam in spõsum, & p electionẽ initiat vinculum spiritualis matrimonij, c. cũ inter canonicos. de elect. & c.si.de translat.prælat.& j.de correptio. v. su.sub §. fin. Qui aũt postulant nõ cõsentiunt in postulatũ vt in sponsum, nec postulatione propriè & strictè accipiendo initiatur aliquod matrimoniũ: sed postulantes vota in superiorem dirigunt, vt ille de gratia debeat admittere postulatũ: vt not.per Abb.in Rub.eod post Inno. in cap j. eo.& not.in c.vni. eod. in vj. Inde fit vt postulantes quidẽ possint à postulatione recedere, antequã papæ præsentẽt, secus in electoribus, vt no.in c.bonæ.ij.eo.& in c.in causis.de elect.& hoc cõmuniter tenetur, secundum Ab.in d.c.in causis. quàm aliàs adeo similes putentur vt & nomine electionis contineatur postulatio, etiam in materia pœnali, vt post antiquos tradit Ab in d c in causis.

k Quicũq;. Hęc regula virtualiter vr cõplecti oẽs regulas quas ponit Ab in c.si.eo. reputatũ tñ fuit arduũ ab antiquis tradere hãc materiã via methodica: vt apparet ex no.in d.c.si.

l Vitio. Adde vel libertatis defectu, ne sit

coqua

fectum qualitatis eligi impediuntur, iidē tamen postulari possint.[a] Ex hoc apparet eum qui trigesimū annum[b] nondum cō pleuit. Item in minoribus[c] ordinibus constitutū, aut laicū. Item natalibus læsum, licet eligi non possint, postulari, tamen posse.[d]

Episcopus et electus debēt postulari nō eligi, secus Abbas, & alii inferiores h.d.

Episcopus.[e] quoque cum propriæ sit alligatus[f] Ecclesiæ, ad aliam trāsitum facere nō potest, ea propter non eligendus, sed postulandus erit. Non idem Iuris est in Abbatibus,[g] & cæte-

contra c.j.& ca.ij.& per to.de ser.non ordi.& infra.qui promo.non poss in princ.& §.j. vel potest dici ꝙ in seruis sit defectus etiā animi & corporis, cum pro mortuis reputētur, vt l. seruitutem.& l.quòd attinet.ff.de re iu.& instrumenta loquentia seruos appellat Arist. sicuti equos, & alia inanimata facta ad vsum humanū appellar seruos mutos, quod fortè nō bene dicitur de iure canonum: arg. c.j.de coniug. ser. Sed adhuc contra de bigamo qui licet nullum patiatur animi vel corporis defectum, tamē postulari nō potest, secundū Hostien.in summa, & c.ij.de big.non ordi. respondeo satis patif defectum in animo, cum vitetur ob suspicionem incōtinentiæ: vel fortè verius est, illū postulari posse, cum Papa cum tali dispensare valeat: vt ꝑ Bal.in c.ar si clerici.de iud.de quo per Firma. in tract. de episcopis in princip. secundi libri quæstione xxv.

a Possunt. Sed an postulātes astringātur ad seruādas formas c.quia ꝑpter.de elect.& nō videtur, cū ibi fiat solum mentio de electione l.nō aliter.ff.de leg.iij.quod satis admitti potest in postulatione nō solenni.secus in solenni, quod declara.vt ꝑ Ab.in d.c.quia propter.& in c.j.de postul.præla.& tenet Innocē.in c in causis.de elect. Nec ob.quod c.quia propter.solū vtatur verbo electionis non postulationis, quia iuta antiqua ꝑmiscue his vocabulis vtebantur: vt distin.lxj.§ his omnib⁹. & dist.lxiij c.literas. licet strictè sumendo sit magna differentia: vt per Domi.& Perus.in c. j.§.sed si.de elect.in vj.post.Glos.

b Annum. Cum hic eligi non possit.c.cum nobis.& c.cum in cunctis de elect.& c. licet. eod.tit.in vj. & quantum vicinus esse debeat trigessimo vt possit quis postulari, per Abb.in cap si.eo.in secunda & tertia regula, & ibi etiā alij Doct. & iste numerus annorū habet locū quidē in episcopo, sed non in aliis omnibus dignitatibus ecclesiasticis, vt per Ab.in cap.super inordinata de præbend.

c In minoribus ordinibus. De hoc in ca.dudum & in c.cū in cūctis de elect. Sed an alienæ diœcesis clericus eligi poterit? respondeo sic, tamen & postulandus erit: postulatione nō solenni: vt ꝑ Ab. in cap.si.eo.in secūda regula post Host. in summa vers. quis postulandus.

d Posse. Sed dubitari poterit, qđ si is qui eligēdus erat postulat⁹ fuerit? respondeo nihil est actum, cū electores debeāt prouidere ecclesię meliori modo ꝙ possint, de quo ꝑ Abb. in Rubrica eod.& idem in cap.si.eod.post Glos.& habetur in c.vni.eo.in vj.

e Episcopus intellige etiā de non consecrato.c.inter corporalia.de translar. prælat.licet aliàs episcopus non dicatur qui non est cōsecratus. Ab.in c.j.de translat.prælar & in c. tā literis.de restit.& in c.tua nuper .de his, quæ si.à præla.& in c.eā te.de rescrip.dū tā nō cōsecratus sit confirmatus, nā tantum post cōfirmationē dicitur quis alligatus ecclesię, vt per Ab.in c.inter corporalia in si.& infra ti.j.§ si. & infra.de correporum vsu.subl § j. de eo tamen fuit aliquando dubitatum: vt per Abb. c.si.eo.simpliciter ergo electus poterit eligi, cū non sit ecclesiæ alligatus, sed possit priori electioni renūtiare, c.si electio.de elect. in vj.& Doct.in c.inter corporalia. Sed an Cardinales possint eligi, vel potius debeant postulari? respōdeo vt habetur per Abb.& alios in cap.bonę.j.& cap.fina.eo.& in cap.ecclesia. ij.de electio.

f Alligatus. Episcopus ergo qui renuntiauit episcopatui, cum non sit alligatus, poterit, eligi, & hoc verius, secundum Abb. in cap.fina.eo.

g Abbatibus.c.si abbatem, de electio. in vj. cap.cum inter.&.c.dudum.de electio.c.si religiosus.& c.quorundam, de elect.in vj.c.cū venerabilis.vbi Ab.de consuet.& latè idem Ab. in.cap.si. in secunda regula.

a Videantur. Vebum hoc notat improprietatem: quia propriè matrimonium contrahitur solū inter episcopum & ecclesiā, inferiores vero ab episcopo dicūtur cōtrahere quasi matrimonium, not. in cap. quia propter. de electio. & per Ab. in cap. fina eo. debent tamen hi postulari, postulatione non solenni: vt infra sequitur, & habetur in cap. j. & c fi. eo.

b Impetrata. Quòd si superior nolit talem licentiam concedere an poterit aliquo remedio compelli? respondeo affirmatiuè ob bonum publicum c. quod Dei, in fi. de sta. monach.

DE CONfirmatione electionis nunc videndum.

ris prælatis, infra Episcopalem dignitatem constitutis. Isti enim licet propriæ Ecclesię videantur a alligati, nihilominus eligi possunt: proprium tamen non deserant Monasterium, nisi licētia legitimè impetrata. b

De CONFIRMATIONE ELECTIONIS.

Electus debet intra mensem consentire electioni, alio quin alius poterit eligi. h. d.

NVnc vidēdum est de confirmatione, c Sciendum est itaq; inprimis Gregoriana cōstitutione d in lugdunensi concilio cautum fuisse, vt electores quam primum e commodè f possint, operā dent, vt electi consensum habeant, quem si infra mēsem g sine causa legibus cognita, h electus accommodare distulerit, Iure si quod ei fuerat ex tali electione quæsitū, statim carere i debere. Electoresque ad aliam k electionem liberè posse conuolare.

quam sit. eo tit. & lib. vbi etiam not. quot dierum esse debeat talis mensis, dic vt ibi.

h Cognita. Per hoc patet ꝙ impedito tempus non currit, facit cap. quia diuersitatem. de concess. præb. sic & agere impedito non currit præscriptio.

i Carere. Fortè dicit carere & nō priuari, quia ipso iure priuatur, & nō requiritur sententia priuationis, vt de hoc ver bo not. Abb. in ca. nihil. in Gloss. in ver. potestatis. de elect. licet ad tollendum dubium posset ferri sententia, vt not. in c. quam sit. & in c. commissa de electio. in vj. facit ex trauag. Benedicti de electio. si religiosus. & hoc bene procedit cum quis sine cuiusquam licentia potest consentire. nam si non potest, dic vt not.

c De confirmatione. Per quam initiatum electione spirituali matrimonium ratificatur. cap. inter corporalia. de translat. præl. & infra de correp. vsu. sub.

d Constitutione. In cap. quam sit. de electio. in vj.

e Quam primum. Hoc autē tempus relinquetur arbitrio iudicis, & boni viri, cū iure nō reperiatur expressō determinatum l. j. ff. de iu. delib. c. de causis. de offi. deleg. & magis intellectu quàm certa elocutione exprimi potest, c. apostolicæ. de donat. facit l. mora. ff. de vsu. & l. quo enim §. j. ff. rem ra habe.

f Commode. cap. quia propter. de elect. xxiij. quæstione ij cap. faciat. l. nepos Proculo. ff. de verb. signific. vbi de vi istius verbi.

g Mensem. Computandum à die præsentationis & notitiæ huius electionis, cap. cupientes. §. cæterum. de electio. in vj. & no. in c. in dicto cap. quàm sit, & not. hic quod electus non solum potest petere confirmationem suæ electionis, & illam defendere sine vitio ambitionis, vt per Abb. in cap. exhibita. de iudi. sed etiam aliquo pacto compellitur, vt hic, & dicto cap. quàm sit. immo peccat electus non acceptans dignitatem, si non reperitur alius idoneus, Abbas in cap. venerabilem. de electio. vbi allegat multa iura concordan.

k Aliam electionem. Idem & si non fuerint lapsi tres menses, si electo non fuit præsentata electio: quia eligentes iure proprio possunt recedere ante præsentationem, cum regulariter absenti non quæratur ius, secundum Bart. in l. absenti. ff. de donat. Abb. in cap. ex conquæstione. de resti. spol. An autem & quandó procedi possit ad nouam electionem prima non cassata, aliquid per Abb. in cap. constitutus. de appel.

a Im-

Electus post consensum electioni præstitum, vel notitiā habitā, debet intra mēsē ad sedem Apostolicā iter arripere, & quanto citius poterit confirmationem obtinere.

Eadē constitutione cauetur electum infra tres menses post consensum electioni præstitum: si nullum iustum impedimentū [a] obsistat, confirmationē à superiore Prælato petere [b] debere: alioqui trimestri spatio elapso electionē esse penitus [c] irritandam. Sed cum interdū eueniat, vt aliquorum locorum [d] vicinitas minus exigat, aliquorū distantia prolixius tempus exposcat, consultissimè Nicolaus tertius sanxit. [e] Vt electi [f] quorum electionū confirmationes, ad sedis Apostolicæ examen deducit immediata subiectio, [g] vel appellatio [h] interiecta deuoluit, infra mēsem post consensum, vel habitam de ipsorum electione notitiam, [i] ad sedem

a Impedimentum. Puta infirmitate, viarum discrimine, superioris impedimento: vt in ca. quam sit. de electio in vj. vel longa distantia, vt immediatè sequitur. & in c cupientes eod. tit. & li. frequenti curiæ mutatione, vel simili l. ij. ff. si quis cauti. & c. significante. de pigno. ca. cū parati. de appell. & hoc tempus est quodāmodo vtile: quia non cessantibus non officit l. contra maiores. C. de inoffi. testam. c. si aut & c. plerunque. de rescrip.

b Petere. Sufficit autem petere etiam si non obtineat ad pœnā hāc vitandam ex quo per eum non stat. Idem si electores petant, secundum Guil Berar. & Io Mona. cap. cum inter canonicos. & ca. cum dilectus. de elect & ca dudum eo tit. Idem si petat per procuratorem, ca cū dilecta. de rescrip. Sed & amicus sine mandato poterit confirmationem petere, & tenebit, si subsequatur ratihabitio intra legitimū tēpus de quo not. plenè in cap. quàm sit de elect in vj. sed in casu suo seruanda semper erit dispositio c. cupientes. de elect. in vj

c Penitus Idest ipso iure, secundum quosdā. Alij dicunt electum priuandum sententia. dic vt plene habetur in c quam sit de elect. in vj. in fi Sed quid si electus transacto tali spatio temporis confirmationem petat, & obtineat, dic non conualescit quod à principio fuit nullum, nec potest retinere episcopatū, & peccat retinendo fructus, quos non facit suos, nisi cōfirmatio fuisset facta sciēter per illum qui aliàs suo iure conferre potuisset, secundū Guil. & fa. quod not. de æta & qual. c. cū bonæ & cap. quam sit. de electiō in vj. Et quæ dicūtur hic de confirmatione non habent locū in electione facta per inspirationem. Nā quæ spiritu Dei aguntur nō subsunt legi. c. nisi de re nunciat. sed in dubio melius erit confirmare, cū aliquādo, secundum Apostolum Sathanas se trāsfiguret in angelum lucis, facit c. tutius. de pœni. d. ij. & c. sæpe. dist. xlj. c. excommunicamus. vers. quia vero. de hæret. j. q. j. c. teneamus c. j de reli. & vene. sanc. & c. licēt. de regul. & trans. ad relig.

d Locorum Sed nō videtur quod locorum differentia debeat inducere differentiam decisionis l. super vacuā. C. de tēpo. in integ. resti. & l. cum interdum. ff. de instit. respondeo vt no in c. cupientes, de elect. in vj. post princi.

e Sanxit ca. cupientes. de elect. in vj.

f Electi idē in postulatis, vt sequitur, licet secus sit in electio magistrū hospitalis vel tēpli: vt not. in d. c. cupientes post princ. in ver. electi. bene tū procedit hoc in electis ad regulares eccle. vt ibi dicit.

g Immediata subiectio Et hoc casu secūdū quosdam sufficit adire legatum de latere, qui episcoporum & Archiepiscorum exemptorū electiones cōfirmare pōt, c. si abbatē. de elect. in vj. & infra. de col. §. authoritate. licet alij cōtra: vt not. in c. cupientes. eo in vj.

h Appellatio. quæ non sit frustratoria, talis enim non deuoluit negotium ad Papā. c. quāuis. de elect. in vj. & sic non habet locum quod hic dicitur. & in c. cupientes de elect. in vj. de quo dic vt in Cle. cām. de elect. & hoc casu nō sufficeret adire legatum sedm Glossatores antiquos, nisi forte partes cōcordarent appellationi renūciando, c. constitutus. de appel. c. cū duisti, & c. licet. de offi. deleg.

i Notitiā. Certā & indubitatam, puta, quia cum esset canonicus ibi presens fuit, vel hoīs fide digni referūt pro certo ita esse. arg. c. j. de postul. & c. illud. de cle. excom mi. vel de eo literas accepit autēticas, nō. n. cuilibet referēti

credere

ipsam Apostolicā iter arripiant,[a] & quantò citius commodè [b] poterunt, cum omnibus iuribus [c] coram sede Apostolica personaliter comparere nitantur, suarū electionū confirmationes petituri: aliaque [d] insuper adiecit, quibus Ecclesiarum periculosis vacationibus,[e] ac malignantium [f] subterfugiis, electorumque incommodis facilè occurritur: quæ non solum in electionibus, verum etiam in postulationibus [g] obtinere voluit.

Nō cōfirmatus nō pōt res Ecclesiæ administrare h.d.

Quandiu aūt quis confirmatus non est, rerum ecclesiasticarum administrator esse non pōt.[h] Quod si

credere tenetur. ad hoc quod no. I c. cū olim. de dolo & contu. Sed quid si iste scit quidē se electum, sed nescit appellatū? respōdeo vt no. in ca. cupientes de elect. in vj. Itē adde, quòd non statutū post certū nunciū currit tēpus, sed debet dari tēpus ad delibetandū: absurdum. n. esset hoc casu nō habere inducias ad deliberandum & de hoc nota. in c. cupientes. eo. in vj. vnde sumitur.

a Arripiant Sed nō ne rogatus debet recedere inuitatus fugere & sola debet illum necessitas excusare? l. si quēquā. C. de epi. & cle. quō ergo iter arripiet, & se ingeret, nisi inuitetur & regetur? rn̄deo & q electus est, videtur inuitatus & rogatus, & anthoritate cōstitutionis hoc facere poterit: arg l. Gracch⁹. C. de adul. alias enim laqueus pararet, quod esse nō debet, xxvij. q. j. cap. de viduis. & cap. literas. de restit. spol.

b Commode. Hæc aūt cōmoditas diffinietur arbitrio iudicis: vt plenissimè not. in cap. cupientes. de elect. in vj.

c Iuribus. Id est, rationibus consistentibus circa factum: quia Papa omnia iura habet in pectore.

d Aliaq; Quę habentur in c. cupientes. §. qd si per viginti vsque ad fi. de elect. in vj.

e Periculosis vacationibus. Imò etiā si vacationes nō sint periculosæ, habet locum quod dicitur in d. c. cupientes. de elect. in vj vnde sumitur, puta si sit qui in tēporalibus & spiritualibus ministret c. obitum. & c. Catinēsis d. lxj. nec enim causa periculi cessante, cessat dispositio d. c. cupientes. l j. §. sexū. ff. de postu. xxxj. q. vij c. tantum, quia finalis causa constitutionis est vt ecclesiæ celerius expediantur. facit cap. si postquā. §. j. de elect. in vj. & vide quod traditur de hoc in cap post translationē. ext. de renuntiat. & lxj. d. §. his omnibus. alias ca. neophitus. & intellige quod hic dicitur quacunque vacatione siue per mortem, siue per cessionem, siue per depositionem, siue alio quocūque modo, cum eadem sit ratio, nec alterum exprimatur, cap. susceptum. de rescriptis. in vj.

f Malignantium. Et per hoc tollitur contrarium de cap. nullus. iiij. quæst. iiij. vbi quòd reorum est subterfugere. quia id intelligendum est opponēdo veras & legitimas exceptiones, non autem malitiosas & falsas: vt in capit. cupientes. de elect. in vj. & hic. consueuit tamen dici ꝙ qui hēt iu. in principali, cauillationes & malitias aduersarij potest per alias expellere, sicut clauus clauo truditur, nec videtur fraudem facere, qui fraudem excludit l. cum pater. §. Titio. ff. de leg. ij. & sic potest ꝓcedere d. cap. nullus. sa. xxiij. quæst. ij. cap. dominus noster. & cap dilectus de Simo. el primo. Non tamen per vtentem falso instrumento licet vti alio falso instrumento: vt per Moder. Cano. in cap. olim. in princ. de rescript. & per legist. in l. ea est natura ff. de re. iur.

g Postulationibus. cap. cupientes. §. denique de elect. in vj.

h Nō potest. Quia si electi ante administrationem administrarent, non curarent de cōfirmatione, ne se periculo cassationis submitterent. Item confirmatio nihil operaretur, si administrationem sine confirmatione haberent electi. Item si electionem ex legitima causa cassari contingeret, non ita de facili electi possent remoueri fac. capit. qualiter. cap. nosti. & capit. cum in cunctis. de elect. & in capit. auaritiæ. eodem tit. in vj. Sed quid si à confirmatione fuit appellatum? nunquid si appellatione pendēte administrabit incurret pœnam? fuit hoc disputatum alias, vt not. in d. cap. auaritiæ. & conclusum quod incurrat. fac. capitu. oblatæ. in fi. de appella. & l. reus. §. reum cōtra quem. ff. de mun. & honor. hoc tamen nisi appellatio esset talis quę non te-

neret

negotiis à Eccleſiæ ad quam vocatus eſt ſe ſe temerè ingeſſerit,[b] omni iure, quod ei per electioné quæſitum fuerit, ſtatim priuãdus [c] erit: nullo neque Oeconomatus,[d] nec procurationis [e] ꝑtextu excuſandus.[f]

Electo non eſt obediendũ niſi literis cõfirmationis oſtenſis h d.

Petet [g] igit' is qui confirmatus eſt, ab Apoſtolica ſede [h] literas [i], confirmationis ſuæ tenorem continentes, illiſque oſté det,[k] ad quos ea res pertinet, alioqui nulli eum abſque dictarum literarum oſtenſione recipere, tenebuntur. Quod & in promotione apud dictam ſedem facta, & in conſecrationis,[l] vel

naret. & ſic procedit cap. conſtitutis. el ij. de appell.

a Negociis. Tamen ſpiritualibus, vt excommunicare, abſoluere, interdicere, pœnitentiam iniungere, & ſimil. vt cap. accedentibus. de exceſ. præla. quàm temporalibus, vt recipere cenſus, & debita, habere curam colligendorũ fructuum. & ſimil. c. auaritiæ. de elect. in vj.

b Ingeſſerit. Per ſe vel per alium, pro parte vel in totum, in iudicio vel extra: vt cap. auaritiæ. de elect. in vj.

c Erit. An autem hæc priuatio fiat ipſo iure, vel per ſententiam, dic vt plenè in cap. auaritiæ. de elect in vj.

d Oeconomatus. Oeconomus eſt cui res eccleſiaſtica gubernanda mandatur l. iubemus. in princ. C. de ſacro. eccleſ.

e Procurationis. Subaudi vel alio quæſito colore: vt in cap. auaritiæ. de elect. in vj. puta Vicaria, commenda, & not. de hoc in cap. qualiter de elect. ſumebantur enim huiuſmodi fraudes ex decretali in cap. cum nobis olim. in fi. de elect.

f Excuſandus. Sed an excuſaretur conſuetudine, ita vt cõſuetudo adminiſtrandi ante cõfirmationem teneat? & quòd non teneat in collegio vel dignitate eccleſiaſtica, firmat Ab. in c pacta quę poſtq̃. & in c. qualiter. de elect. ſec' aũt in officio vel dignitate profana, vt in Rectore dubij: quia licet & electio facta per collegium ſeculare debeat cõfirmari, vt not. in l. priuatorum. C. de iuriſd. om. iud. & in rectore ſcholarium, Bal in Aut. habita. C. ne fil. pro patre. nihilominus valeret conſuetudo in contrarium, & ita dicit ſeruari cõmuniter in ſtudiis Italiæ. Item Abbas in cap. nihil. de elect. ponit plures caſus in quibus vel de iure, vel de conſuetudine, defertur ex ſola electione adminiſtratio ſine confirmatione; & in dignitate eccleſiaſtica non reprobat indiſtinctè hanc conſuetudinem, ſed diſtingue, vt per eũ in d. cap. nihil.

g Petet. Contextus hic ſumptus eſt ab extrauag. Bonifacij viij. de elect. incipit, Iniunctæ.

h Sede. Sed an quod hic dicitur, habebit locum in inferioribus à Papa confirmantibus? videtur quòd ſic, cap. in cauſis. de re iudi. Sed cõtrarium videtur verius eũ ſimus in materia pœnali, & contra ius commune: vt plenius not. in extrauag. Bonif. de electione, incipit iniunctæ.

i Literas. Nota caſum in quo requiritur probatio in ſcriptus. ſimiles notantur in c. Romana. §. poſtquam. de cen. Vnde quanuis aliàs iniuria fiat ei cuius dicto credi deberet, ſi ab eo exigeretur ſcriptura. cap. legebatur. & ibi not. Panormitanus, ſecus tamẽ eſſet hoc caſu, & aliis ſimilibus requirentibus à iure ſcripturam. Sed an literæ credẽtiæ probent aliquem aſſumptum ad aliquod officium? reſpondeo negatiuè: vt per Bart. in l. Lucius. ff. de fideiuſ. & per Abbat. in cap. coram. de offi. deleg.

k Oſtenderet. Scilicet in princ. officij, id eſt, dum accedet ad prælaturam, nec enim indeffinenter cogetur literas oſtendere. ſimile not. in cap. ſi iudex. de ſenten. excom. in vj. & ſatis planum eſt ex hac litera.

l Conſecrationis. Sed pone conſecratus literas papales habere non potuit propter obitũ Papæ, nũqnid tenebitur multo tẽpore in curia remanere? reſpondeo nõ. damnatur enim temeritas eorum qui ſe ingerunt adminiſtrationi, ſed neceſſitas non excuditur: & vbi non eſt culpa, nec pœna debet infligi, cap. ſine culpa. de re iu. in vj. Vnde temeraria pręſumptio hìc reprobata ad alium caſum non debet extendi, nec prohibitio generalis excludit caſum aliàs licitum, cap. ſuper quibuſdam. extr. de verb. ſig. Item ſtatuta & priuilegia cum trahuntur ad iniqua ſunt reuocãda, c. ſi. de ſent.

excommun. in vj.& distint.lx.§. verum. cap. suggestum. de decim. l. ex facto.ff. de vulg. & pupil.& pulchrè per Abbat.in cap.nihil.de electio.

benedictionis [a] munere, locum sibi vendicat.

Confirmatio non conceditur nisi cum causa cognitione hoc dicit.

Is autem ad quem cõfirmatio pertinet [b] diligenter [c] examinare debet, & electionis processum, & personam electi: (est enim hoc generale, vt ad eũ pertineat examinatio [d] ad quẽ manus impositio spectat.) Et cum omnia ritè concurrunt: tunc munus ei cõfirmationis impendat. [e] Quod si secus factum fuerit, non solum deiiciendus erit indignè promotus: verum etiam indignè promouens puniendus. [f] Nihil est enim quod Ecclesiæ Dei magis officiat, [g] quã si indigni ad regimen [h] assumãtur animarum. Quod cum in cunctis [i] sacris ordinibus [k] sibi locum vendicet, in Episcopo tamen multò fortius: [l] qui ad curam aliorum positus in se ipso, [m] debet ostendere, quomodo cæteris in Domo Dei oportet conuersari. Quod si fortè eligentium vota in duas se diuiserint partes. Is cõfirmatoris iudicio alteri præferẽdus erit, qui maioribus iuuatur studiis, & meritis. [n]

a Benedictionis. Hoc verbum ad Abbates pertinet, verbum cõsecrationis, pertinet ad episcopos, not. in Clem. ij. de sta. regula. & in cap. quod sicut. & in cap. vni. de sacr. vnct. & not. per Abb. in c. nihil de elect.

b Pertinet. Is est eius immediatè superior qui cõfirmandus est, qui nõ solum per se, sed etiã p delegatum poterit hanc confirmationem explicare: vt habetur in cap. nihil de elect.

c Diligenter. Adhibito etiam consilio capituli, licet consensus ei⁹ non sit necessarius, Abbas in c. qua fronte. de appell.

d Examinatio. No. ergo quòd is debet examinare qui confirmat, & talis examinatio debet ex officio fieri, etiã si nihil obiiciatur cõtra electum cap. cum nobis. & cap. venerabilem. de elect. & cap. quid est cito. distin. ixxvij, & cap. cum ex iniuncto. de hære. quia confirmatoris interest ne puniatur si promoueret indignum, immo hodie confirmatio facta sine causæ cognitione, est ipso iure nulla, de quo dic vt habetur in cap. fin. de elect. in vj. vbi etiam habes an idem sit in admissione postulationis, vel collatione beneficij, & vide per Ab. in cap. nihil. de elect. in notab.

e Impendat. Hodie hæc confirmatio non est necessaria. Papa enim sibi reseruat potestatem super omnibus dignitatibus, solet tamen de gratia electos confirmare, vt per Ab. in cap. nihil. de electio.

f Puniendus. Quomodo autem puniantur illicitè promouentes, & pro moti, latè not. in cap. nihil. super verbo suspẽdatur. de elect. parit tamen nulla & inualida confirmatio non nullos effectus, de quibus vide per Abba & alios in cap. cum super. de caus. poss. & proprieta.

g Officiat. Quia quod fit à prælatis facile trahitur in exemplum, capit. magnæ. de vot.

h Regimen. No. quòd prælati dicuntur regere animas, vnde aliàs dicuntur reges. xij. quæstio j. cap duo sunt. hac ratione omnes habentes curam animarũ possunt appellari prælati c. nihil. vbi Abbas. de elect. non tamen strictè: vt no. infra de vit. & honest. præl. in Rub.

i In cunctis. ca. cum in cunctis, de elect. & infra de vi. & honest. præl. in princ.

k Sacris ordinibus. Potest hic largè intelligere etiam de constitutis in minoribus ordinib⁹, qui & ipsi possunt appellari sacri. vt not. xxxij. d. in summa. licet per excellentiam solum subdiaconatus, & superiores appellentur sacri. vt per Ab. in c. j. de cle. coniu.

l Fortius. Arg. à minori. de quo dic vt not in cap. cum in cunctis. de elect.

m In se ipso. Facit cap. magnæ. de voto, & j. q. j. cap. vilissimus. & j. q. vij. c. conuenientibus. & in Aut. de sanctissimis epis. §. damus.

n Meritis. Concord. cap. quoniam. de iu. patro. cap. si fortè. lxiij. d. & de hoc habetur in

cap.

Si vnus sit postulantus, alius electus, præponitur electus æquè idoneus nisi postulantium sit duplo maior numerus. Qui tamen si ignoranter indignum postulauerint, nec postulatio nec electio valet, sed si scienter, electio tenet. h.d.

Et si vacante Ecclesia scisso ī duas partes capitulo alius quidem electus fuerit, alius verò postulatus: quæri potest electione confirmanda, an verò postulatio sit admittenda. [a] In qua specie si tam postulatus, quàm electus sint idonei, responsum [b] est. Si postulantium numerus sit eligentium duplo maior [c] vtique postulationē esse admittendam: sin id minus electionem confirmandam. [d] Sed si postulantes indignum [e] nescij postulauerunt, nec postulatio, nec electio rata habēda erit: si scientes, & prudentes: erit electio confirmanda.

In confirmatione facienda citandi sunt quorum interesse potest. Et calumniosè opponentes puniuntur. h.d.

Illud [f] etiam confirmantem obseruare oportet, ne dum nimia in confirmando celeritate [g] vtitur cōtra doctrinā Apostoli [h] propriū affectum

cap. cum ecclesia vestra. de elect. & in cap. ij. de offic. custod.

a Admittenda. Nota hic differentiam inter postulationem & electionem: quia postulatio non dicitur confirmari, sed admitti, & hęc admissio habet vim electionis, & confirmationis, sed electio dicitur cōfirmari, vt hic, & c. scriptū. de elect. vbi de ratione diuersitatis dicitur per Abb. & Doct. & vide quod not. infra de corepiscoporum vsu sub la. §. j.

b Respōsum est. In c. scriptum. de elect.

c Duplo maior. Id est, facta à duabus partibus capituli, vt si ex triginta canonicis viginti postulaut, & decem eligūt, habetur in simili in cap. licet. de elect. & in cap. indemnitatibus. eod. tit. in vj. & per Io. And. in c. si quando. eo. tit. & libro. & ratio huius casus est secundum Doct. in c. scriptum. de elect. quia potentia capitularis seu vniuersitatis consistit in duabus partibus, vnde in tertia parte non est aliqua virtus capitularis, l. nulli. & l. plenè. ff. quod cuiusque vni. no. Vnde licet postulatio sit via extraordinaria, & electio ordinaria, ex quo tamen virtus capitularis sequitur illam viam extraordinariam, illa est præferenda, & vide quæ not. in cap. cupientes. §. penult. de elect. in vj.

d Confirmandam. Etiā si non sit facta à maiore parte capituli. Sed contra de his quæ habentur in cap. ecclesia. ij. & ca. coram de elect. vbi dicitur quòd debet concurrere ad electionem maior pars capituli. Sol quòd hoc speciale est quando electio concurrit cū postulatione, & Specialitatis ratio potest esse: quia nō d tis duab partib. postulantium non est ibi reperire potentiam capitularem: sed aliquid de virtute capitulari reperitur nunc in parte eligentium cum habeat aliquos de duabus partibus, & habito respectu quod eligentes prouident per viam ordinariam, & meliori modo quo potest, scilicet consentiendo tanquam in sponsum aliis persistentibus in via extra ordinaria, meritò præfertur ipsa electio, maximè q sic citius consulit, & prouidetur ecclesiæ, Abbas in cap. scriptum. de elect.

e Indignam. De materia in capit. scriptum de electon.

f Illud. cap. illud. distin. xxiij. & cap. si. de elect. in vj.

g Celeritate. Nota hic reprobari celeritatem. Est enim inimica consilio, vt dicit Salomon. & est quod dicitur generale in omnibus personis promouendis, octaua quæstione ij. capit. dilectissimi. & hoc tam ob reuerentiam sacramenti recipiendi cap. Iudæi. de conse. distin. iiij. quàm etiam ob multas alias rationes, de quibus prolixè not. in cap. fina. de elect. in vj. & facit hoc contra iudices sententias accelerantes, contra. cap. iudicantem. xxx. quæst. v. & tradita in l. prolatam. C. de senten. Interdum tamen commendatur & desideratur & pluribus de caussis, de quibus not. in d. cap. fina. super verbo, celeritate.

h Apostoli. Scilicet ad Timoth. cap. v. & xxiiij. d. §. j. & distin. lxxviij. cap. quid est cito. & de elect. cap. cum nobis. & cap. fin. eod. tit. in vj.

Iuri [a] & æquitati prę ponat. Itaque si coelectus aliquis vel cōtradictor apparet, ante confirmationē nominatim [b] vocādus est: alioqui si nemo appa ret, in forib. Ecclesiæ, in qua electio facta est, generaliter [c] edicendum erit, vt si qui sint, qui confirmationi futuræ velint opponere, [d] ad contradicendum, in assignato peremptorio [e] termino, præsentes esse debeant. Quæ omnia locum habent, siue concorditer [f] electio fuerit celebrata: siue nō. Sciāt tamen ij qui cōtra electionem opponendum duxerint, se, si probationibus destituti fuerint, ab omni pœnitentiæ [g] præsidio exclusos, legitimis pœnis [h] esse subiiciendos.

Potest dispensari cū electo schismatico, si nullū ordinē à schismaticis susceperit. h. d.

De illo dubitari contigit an eius qui abiurato [i] schismate, ad vnitatem Ecclesiæ rediit cōfirmāda sit electio: & responsum est: Si à schismaticis nullū susceperit [k] ordinē & eius electio canonicè celebrata deprehendatur posse illam dispensatiuè [l] cōfirmari. [m]

a Iuri. Quod facere nō debet, cap. si quis episcopus. in fi. dist. vij.

b Nominatim. Simile in cap. statuimus. de sent. excom.

c Generaliter. Et publicè, quia talia edicta in publico proponi debent. ca. j. de postul. & faciunt quę not. in Clem. cām. de elect. in §. verū. in quarta Glos. & hoc est contra illos qui adhuc fraudē faciunt constitutioni, faciendo hanc vocationem fieri coram certis amicis.

d Opponere. Et poterit opponi non solum per viam accusationis sed etiam per viā exceptionis: vt per Abba. in cap. cū dilecti. de dol. & cont. & in cap. accedens. de accusatio.

e Peremptorio. Sed nunquid post hunc terminum veniens audietur super hoc? dic vt habetur & not. in cap. cum in tua. ext. qui ma. accus. poss. & per Io. And. in addi. ad Specul. in ti. de cita. §. viso in princ. officium tamen iudicis non cōquiescit: vt not. est supra & in ca. cum nobis olim de elect. Et cum dicit hic peremptorio, subaudi & competenti.

f Concorditer. Idest, nemine discrepante. vt no. in cap. cupientes. in verb. concordem. de elect. in vj. & per Ab. in ca. in causis. de elect. & in cap. non potest. de re. iudi. quo tamē casu videbatur dicendum non esse necessariam hanc vocationem, cum omnibus concordantibus non videatur facilè vt compareat accusator.

g Pœnitentiæ. Nec enim in alterius detrimētum propositum mutare licet. c. mutare. de se ia. in vj. cum suis cōcord. ad idem c. publicato de elect. Et quod semel placuit, nō pōt amplius displicere, vbi versatur alterius interesse. c. quod semel. de reg. iu. in vj. nisi in casibus in quibus iura pœnitētiā & variationem admittunt, Vt ibi not. Sed quid si promouendus cōsentit quòd opponens renuntiet obiectui vel qualitati obiectus? respondeo vt no in c. ab eo. de elect. in vj.

h Pœnis. Quæ sint autem pœnæ huiusmodi, dic vt in cap. j. §. fina. & capitu. si fortè, & capit. ab eo. & capit. cupientes. de elect. in vj.

i Abiurato. Abiurare est cum iuramēto renuntiarę. No. ergo quod schismatici tenentur abiurare velut hæretici: alias non sunt ab ecclesia recipiendi, capit. quia diligentia. de elect. in vj.

k Suscepit, Idem si susceperit sed ignoranter: quia cum ordinaretur nesciret damnatum ordinatorem cap. j. de schism. ix. q. j. c. ordinationes. facit. j. q. j. cap. si quis à simoniacis.

l Dispensatiuè. Sed à quo obtineri debebit dispensatio, respondeo à Papa tantum, secūdum Abb. in cap. quia diligentia. de elect. Immo non videtur necessaria dispensatio, cap. ferrum. dis. l. Sol. quod ibi dicitur, habet locū quo ad deum secundum Host. secus est quo ad homines, vt hic, &c. quia diligētia. de elec. & in cap. quia circa. de bigam. & in ca. fin. de temp. ordi.

m Confirmari: Not. ergo casum in quo electio nulla tanquam facta de ineligibili dispēsatiuè admittitur & confirmatur p superiorē

concor.

concor cap.quia diligentia,vnde sumitur,regulariter contra cap.innotuit.de elect.

c Corrigendi.Sed an possit etiam deponere?respondeo vt per Abb.in cap.transmissam de elect.& facit ad hunc tex.cap.sicut.§.præterea.de elect.

d Tractatio.Sed an possit indulgentias concedere? respõdeo affirmatiuè,vt per Ab.in c.suffraganeis.de elec. poterit etiam si sit Archiepiscopus confirmare suffraganeos, secundum Butr.& Ab.in c.j. de transla.præl.

Confirmatus & nondum consecratus, exercet solum quæ sunt iurisdictionis, non quæ sunt ordinis. Et nemo dat quod nũ habet. hoc dicit.

Igitur cõfirmatione secuta, inter electum,& personas eligentium: hoc est Ecclesiam, spirituale cõiugium contrahitur. a Quapropter confirmatus liberam super illis statuendi nanciscitur facultatem. b Hoc autem sic intelligi oportet, vt eorum quidem quæ iurisdictionis sunt, vt putà, corrigendi, c excommunicandi, iusiurandum exigendi, conferendi, confirmandi, & iis similium libera confirmato permissa sit tractatio. d Ea verò quæ nõ iurisdictionis, sed ordinis sunt, veluti e Clericorum ordinationes, benedictiones virginum, depositiones, Ecclesiarum, & Altarium cõsecrationes, ante propriã consecrationẽ peragere prohibetur. Neque enim ratio suadere videtur, vt quis in alios id cõferre posit, quo eũdem indigere f dignoscitur. Quod si consecratus sit, non solum quę iurisdictionis, verum etiam quę ordinis sunt, exequi poterit.

DE CONSECRATIONE.

Consecratio expediri debet intra tres menses post cõfirmationem. h.d.

Debet igitur is qui canonicè g electus, confirmatus, & examinatus h est, no-

a Contrahitur.c.inter corporalia.de transl. vbi de materia latè per Butr. Abb. & reliquos, non tamen propterea potest appellari episcopus ante consecrationem, cum non sit consummatũ coniugiũ spirituale: vt per Abbas in cap. eam te.de rescri. & in cap.de multa de præb.Argu. tamen contra in cap.j. de translat. prælat.Sol. vt per Abbas ibi. Sed an possit saltem appellari prælatus? respondeo affirmatiuè, cum habeat officium cũ iurisdictione, vt hic, & hoc facit prælatum, Abb.in dict.capit.de multa. & hoc tenet Abb. in cap. tam literis. de testibus.

b Facultatem. Sed non ne requiritur installatio? cap. vt nostrum. de offic. Archid. respondeo id ita demũ si sit consuetudo, vt per Ab. in cap. cũ super. de cau. pos. & propr. & per eundem in ca. transmissam.de elect. alias & ante installationem cõfirmatus administrat.ad quid ergo installatio?respondeo secũdum Ab.in d. c. cum super.vt acquirat possessionẽ ecclesiæ quam non acquirit ex eo solum quod agit pro iuribus ecclesiæ.Item propter solennitatem quãdam,ne videatur propria authoritate intrare possessionẽ.Itẽ intellige quod hic dicit̃ si alr'; nõ sit in possessione.vt p Ab. in d.c.cũ super.

e Veluti. No. hic quæ dicantur esse ordinis, alia etiam enumerantur per Abb.in c. veniens. de præs.

f Indigere.Et sic nota quod nemo dat quod non habet.fac.l. traditio. ff. de acqui. poss. l.vniuersæ C. de leg.Sed quid si nõ erat verus prælatus,an ab eo gesta debeãt haberi rata? respõdeo vt per Abb. & alios in cap.dudum. de elec.& p Legistas in l.Barbarius. ff. de offic.prætoris.

DE CONSECRATIONE.

g Canonicè. Quia si cõsecraret̃ nõ canonicè electus,& cõsecrans & cõsecratus essent deponendi.c.nullus.dist.lxij.cum concor.ibi alleg.

h Examinatus.Secundum ea quæ habes in cap.qui episcopus.dist.xxiij. & scrutiniũ siue examen hoc quod fit in consecrando nũquã est omittendum,etiã circa notũ. d.c.qui episcopus.vbi not.secus est de scrutinio electionis,quod potest omitti in personis notis.dist. xlvij.

simè cõsecrari. Quod qdem ne ecclesia Pastoris quasi a destituta solatio, aliquod patiatur incõmodum, intra tres b menses post electionem, nisi legitimum subsit impedimentum, c expediri debet. Alioqui si Metropolitanus, aut ij ad quos ea res pertinet negligentes fuerint. Ecclesiasticis cõdemnationibus subiiciendi erunt.

Consecrationi interesse debent ad minus tres Episcopi alioqui non valet. h d.

Ordinationi autem interesse debent nõ solum Metropolitanus, d verùm etiam comprouinciales e Episcopi, qui numerum conficiant triũ. f Nã & beatus Iacobus q Iustus appellatus est: à Petro, Ioanne, & altero Iacobo, Apostolis ordinatus ẽ. g Successoribus suis, scilicet, formã dãtibus: vt non minus quoq; tribus Epis, cæteris quoq; assensum præbentibus, Episcopus ordinet. Quòd si ab vno, vel duobus Epis ordinatio expedita fuerit taliter ordinatis, vt Episcopi nominent à Sanctis Patribus interdicitur: ergo si nomen h non habent, officium qualiter habebunt? Euocandi sunt igitur à Metropolitano suffraganei, qui si omnes concurrãt, bene est, si aliq conuenire non possunt, sui pñsentiam i per epistolam facere debent.

xlvij. cap. de Petro. & distin. xciiij. cap. valde.

a Quasi. Hæc dictio diminuit parum de signo cui additur, nec enim ecclesia cuius episcopus adhuc consecratus nõ est, potest absolute dici viduata, cum cõfirmatus exerceat in ecclesia ea quæ sũt iurisdictionis: vt supra, tit. proxi. §. fi. & per Abb. in cap. inter corporalia. de translat. aliquando tamen est veritatis expressiua: vt in l. j. ff. de transact. & in Euãgelio, Gloriã quasi vnigeniti, sed regulariter contra, vt hic & per Abb. in c. dudum. j. de elect. & in c. significauerũt. de iud. & in c. parochianos. de decim. & in c. fin. §. in aliis. vt li. non contest. Sed cum non consecratus non exerceat quæ sunt ordinis. nec possit episcopus appellari. cap. tua. de his quæ fi. à plat. sin. cons. cap. & no. in Cle. j. de baptis. & per Abb. in Rubr. & ca. j. de transla. prælat. & supra ti. j. §. fi. ideò saltem largẽ videtur ecclesia viduata, & sine viro. fac. cap. quoniam. distinct. c.

b Tres menses. Vt in c. quoniam distin. c. & c. quoniam. distin. lxxv. & cap. de Siracusanæ. distin. xxviij.

c Impedimentum. Veluti si sit causatum ab inexcusabili necessitate, vt in cap. quoniam. distin. lxxv.

d Metropolitanus. Immò in casu non sufficiet interuẽtus Metropolitani, puta si sit cõfirmatus à Papa: quia tunc nõ poterit cõsecrari per inferiorem sine licẽtia papæ: arg. in c. me minimus. vbi Abb. not. e. in distribuendis. de temp. ordi & c. antepe. vbi not. de elect. in vj. nisi tamen aliud haberet consuetudo.

e Comprouinciales. c. episcopi. c. prouinciales. & per tot. dist. lxiiij.

f Trium. Computato metropolitano: vt not. in c. epis. distin. lxiiij.

g Ordinatus est. Sed nõ ne omnes Apostoli erãt episcopi? videtur ꝙ sic: quia Petro fuit datus Põtificatus: & alij quoq; fuerunt pari potestate præditi. c. in nouo. dist. xxj. Item episcopi successerunt in locũ Apostolorũ: vt c. quorum. dist. lxviij. ergo Apostoli fuerũt episcopi, & de Iuda legitur, & episcopatũ eius accipiat alter, quomodo ergo Iacobus de nouo fuit ordinatus episcopus? resp. vt no. in c. fi. dist. lxvj.

h Nomen. facit dist. lxviij. §. quod autem. Vnde etiã versus. Si re priueris nec nomen habere mereris. l. statutis. C. de sent. ex breui. re. l. à nullo. C. de feriis. xxxij. q. iiij. c. dicat. in fi. & dist. lxvj. c. fratrem. & xvj. q. j. c. si cupis.

i Præsentiam. Nota ꝙ per epistolam dicitur quis exhibere præsentiam suam. concor. c. nõ debet. dist. lxv. quod tamen non valeret ad cõtrahendam stipulationem: vt in l. j. ff. de verb. obl. sed bene vt procurator exoneretur à satisdatione. l. si procurato rem. ff. de procu. arg. cõtra, de pœn. dist. j. c. quẽ pœnitet. & inst. de aut. tuto. §. j & l. pupillus. §. obligari. ff. de aut. tut. per nũciũ quoq; siue per procuratorẽ dicitur

quis

Archiepiscopus impeditus consecrationem sui suffraganei alteri committere potest. hoc dicit.

Quod si metropolitanus, vel infirmitate, vel alia iusta causa, [a] ita præpediat, vt suorum suffraganeorum aliquē consecrare nō valeat, alicui coepiscoporū vices suas demandare [b] poterit, à quo consecrādus munus consecrationis recipere tenebitur. [c]

Deficientibus Episcopis comprouincialibus aduocandi sunt Episcopi vicinæ prouincia.

Illud quæsitum est: si in prouincia, in qua olim plures Episcopi fuerint, vnum tantum remanere contigerit, quid fieri debeat, cū & solus ordinare non posit, & nullos quos conuocet habeat prouinciales? De hoc in Sardicensi cōcilio statutum legitur: vt superstes [d] Episcopus cōuocet [e] Episcopos vicinæ prouinciæ, & cum eis comprouinciales sibimet Episcopos [f] ordinet. [g]

Quomodo sit explicanda consecratio. h. d.

Congregatis igitur hora Dominicæ lucis tertia [h] Episco-

quis exhibere præsentiam suam, not. Doct in c. cum parati. de appel. per c. episcopus. distin. xviij. fac. c pen. de iur. calum. vide quæ not. in Clem. dudum. de sepul in verb. præsentari. & in cap. ea noscitur. de his quæ fi. à prælat. facit hoc ad statuta & alias dispositiões requirentes præsentiam alicuius,

a Iusta causa. Videtur ergo quod nisi sit aliquod iustum impedimentum ex sola volūtate & arbitrio nō possit Archiepiscopus cōmittere hanc cōsecrationem, contra tamē tenet Hostien. in c. quod sedem. de offi. ordi. vnde hic sumitur, & eius opin cōmuniter tenetur, vt p Ab. d. loco. & quod hic & in d. c. quod sedem. dicitur de impedimento, habet locum de honestate.

b Demandare. not. ergo ꝙ Archiepiscopus demandat ea quæ sunt ordinis, & sic committit ea quæ sunt meri imperij, cum exerceatur in consecrando iurisdictio ex officio nobili ad publicam vtilitatem: vt habetur in c. quod sedem. de offic. ordin. & in c. ex qua. de consec. eccles. vel alt. & in cap. suffraganeis. de elect. quod intellige vt infra de constit. consecr. & reparan. eccles. vel alta. §. confici.

c Tenebitur. vt c. pastoralis. de offic. ordi. tenetur etiam intra duos mēses visitare Archiepiscopum, nisi sit impeditus, quo casu debet etiam impedimentum significare per literas. c. si quis in metropolitana. dist. lxv. & no. in c. quod sedē. de offi. ord. sed an quēadmodū cōsecrandus suffraganeus tenetur recipere munus consecrationis ab eo cui hoc est demādatum: ita & officium cōsecrādi is cui est actus consecrandi demandatus? Resp. ꝙ si est suffraganeus hoc onus detrectare non pōt: secus si sit nō subditus, vt per Ab. in d. c. quòd sedē.

d Superstes episcopus. Arg. quòd vniuersitas in vno residet. l. sicut. §. fi. ff. ꝙ cuiusq; vniuer. no. immo potius est arg. in cōtrariū, cum iste solus nō possit ꝙ vniuersitas potuit pro quo arg. in l. si grege. ff. de leg. j & §. si grex. inst. de leg. & fac. ad q. an si omnes electores delinquāt in eligēdo præter vnum, in illo resideat ius eligendi: de quo vide quòd no. c. fi. dist. lxv. & in c. p inquisitionem. de elect.

e Conuocet. Sed nūquid tenebuntur isti conuenire ad cōuocationem istius? Res. tenent, quia nisi venirent peccarent. arg. xj. q. j. I c. sicut enim. & c. præcipimus. dist. xc. & debent tunc cogi ab ipso prælato, vel Papa. Quidā dicunt ꝙ etiā ab isto compelli possunt authoritate. d. c. fi. dist. lxv. & sic quandoque par in parē habet imperiū. fac. ij. q. vj. c. placuit. el ij. & vj. q. iiij. c. ij.

f Episcopos. Sed quis dabit his expensas? R. ecclesia quæ vacat arg. iiij. q. iij. c. venturis. & x. q. iij. c. cauendum. & xij. q ij. cap. charitatem. quod si sit tenuis tunc comedāt de suo. c. cum ab omni. de vi. & hon. cleric.

g Ordinet. Quid si superstes hoc facere negligat: tunc prouidendum erit iuxta tenorem c. fin. dist. lxv.

h Tertia. multiplex est ratio de hora tertia, qa tūc debet missa publicè celebrari de cōse. dist. j. c. nocte. sine qua nec ecclesia pōt consecrari. c. oēs. de cōsec. dist. j. Itē quia spiritus sanctus I igneis linguis hora tertia dr̄ descēdisse sup Aplos. c. nocte. in quorū locū succedunt Epi. c. in nouo. dist. xxj. Itē quia illa hora Do-

pis,& Scrutinio [a] cũ præcibus celebrato,ii duo supra caput ordinandi,Euãgelij codicem [b] tenentes,[c] manus imponant,& vno super eodem benedictionem fundente,cæteri qui adsunt manibus suis caput eius tãgant,atque illud vnà cũ manib.sacro chrismate deliniãt [d] :quo demũ peracto Ecclesiæ Romanæ,atq;eius Pontificibus fidelitas [e] secundum formam Gregoriani rescripti [f] iuranda erit.

DE RECEPTIone & authoritate Pallij.

Pallij receptio non est differenda,& volens aliquid palliando obiicere,debet iurare de calumnià & intra duos menses obiecta probare,alio qui tenetur ad pœnã talion.

HOc amplius [g] Metropolitanum [h] prospicere oportet : vt pallij petitionem,[i] & receptionem non differat:[k] Cum sibi sine pallio Episcoporum consecrationem [l] minimè permissã scire debeat.est autem pallium Metropolitanorum [m] insignè ornamentum, [n] quod de corpore [o] beati Petri sumit Pastoralis officij plenitudinẽ [p] designãs:Cuius receptio vt citius explicet no uissimè [q] constitutũ est,ne per cuiusuis cri

minus est crucifixus,vt ibidem dicitur,& illa hora Apostoli consecrauerunt Paulum& Barnabam:vt not.in cap.ordinationes.el.j. dist. lxxv.An autem hora vel missæ celebratio sit de substantia consecrationis , vel collationis ordinũ.no. in d. cap.ordinationes. in ca.quod sicut. §.j.de elect.

a Scrutinio . Vt ca.qui episcopus. dist.xxiij.& capit. ordinationes.dist lxxv.

b Codicem.Sed an hęc libri supra caput tentio sit de substantia actus? respon communiter tenetur ꝙ nõ: vt not.inc .episcopus.dist.xxiij.

c Tenentes. Sed quæritur:an quilibet horum ordinet episcopum?& potest dici ꝙ nullus horũ ordinet sed quilibet consecrat.consecrare enim est cum alio sacrare xxiiij.q. j. cap.pudẽda. sicut plures ferũt trabem ita quod nullus per se.l ita vulneratus.§ j.ff. ad leg.Aquil arg. cõtra in l.vulgaris.ff.de furtis.

d Deliniant. Vt in c.vni.de sacra vnctio.

e Fidelitas.Sed an fidelitas & homagiũ sint idem?respon.non,& differunt pro vt ponitur per Ab.in c.ex diligenti.d c simo.

f Rescripti.c.ego.de iureiur.c significasti.de elect.& de forma,qua inferiores iurant episcopo per Abb.in c.tua nos.de iureiur.

DE RECEPTIONE ET authoritate pallij.

g Hoc amplius &c.q.d.ne dum consecrandus est metropolitanus, verũ hoc amplius &c

h Metropolitanũ.Metropolitanũ ideo dic it & nõ archiepum:quia ante pallij receptionẽ nõ debet appellari archiepus.Ab.in ca. suffraganeis.in iij.notat.de elect.& in capit.nisi eo. sed Abb.bene põt appellari abbas ante benedictionẽ.Abba.in c.inter.ij.de re iu.

i Petitione. Sed à quo petet:res. à patriarchis, vel à summo Pontifice secũdum distinctionem Abba. & But.in rubr. eod.

k Differat. Vltra tres mẽses deputatos etiam cõsecrationi.c.quoniam.dist.c.& per Abb.in c.ad honorem.eod.

l Consecrationem Multa sunt præterea quæ nõ potest Metropolitanus sine pallio exercere, vt conuocare conciliũ, cõficere chrisma, & alia in c. quod sicut.§.super eo. in fin.de elect poterit tamẽ Metropolitanus talẽ cõsecrationẽ demãdare:vt supra tit. proxim.§.quod si metropolitanus.

m Metropolitanorum Sed cur nõ dicit generaliter episcoporum,cum & episcopi vtãtur pallio?c.cũ in iuuẽtute.de præsum.& ponãt ẽt de episcopis.Host.in sum.co.& Abbas in Rub.res.de iure com.epis palliũ nõ cõpetit sed ex priuilegio tantum:nt p Ab.in Rub.

n Ornamentum De cuius forma per Abb. & alios in Rub.co.

o Corpore.Id est,de altari vbi est situm corpus Beati Petr.i.c.significasti.vbi not.de elect.

p Plenitudinem. Vt dicitur & not.in c nisi & in c.ad honorem eod.

q Nouissimè.Vt in extrauag.Io.xxij. de aue & vsu palli.quæ incipit malitiis.

minis obiectioné forte palliãdo faciendã differri posśit: nisi obiiciẽtes corporali iuramento præstito firment se, nec agere q̃c q̃ callidè, ac de obiectis prõptã fidẽ, hoc ẽ intra bimestris tẽporis spaciũ [a] afferãt ad talionis, vel extraordinariã pęnã se Præsidis obligãtes arbitrio si obiecta minimè ꝓbauerint. Qđ si cõtra dictores ista facere renuerint, eorũ obiectionib. nequaquam obstãtib. ad ipsius traditionem pallij procedendum erit.

Metropolitanus solũ in sua prouincia, & certis dieb. pallio vtitur, & palliũ personam sequitur, & ideo cõmodari non potest.

Sed eo nec semper, nec vbiq; Metropolitanus vti poterit (id .n. soli Romano Pontifici, [b] dũ missarũ celebrat solẽnia permittitur) verũ in sua tãtũ prouincia, [c] ac certis dũtaxat diebus. [d] Et cũ personã [e] pallium non transeat, nec alteri commodari [f] poterit: & cum eo quisque sepeliendus [g] erit.

Pleraque dicta de creatione Episcoporum habent locum etiam in aliis Prælatis.

Hæc de creãdis Episcopis dixisse sufficiat. Nũc de illorũ vita, [h] ac qualis eorũ debeat esse conuersatio, pleraq; & de cæteris Sacerdotib. intellecturi paucis expediam.

DE VITA, [i] ET honestate [k] Prælatorum [l]

a Spatiũ. nota quod id quod fit intra duos menses, videtur fieri incontinenti.

b Romano Pontifici. c. ad honorem. eo.

c Prouincia c. ex tuarum. eo. nisi aliter ex priuilegio sit sibi concessum, licet consuetudo et generalis id nõ posset inducere, habetur in d. cap. ex tuarum.

d Diebus. c. pen. & c. fi. eo.

e Personam. ca. ad hoc. eod.

f Commodari. intellige pro vtẽdo, non pro vidẽdo: puta vt sartor possit videre vt aliud faciat secundum Io Andr. & Ab. i c. ad hoc. eo.

g Sepeliendus. Sed quid si Archiepiscopus fuit translatus ad aliũ archiepiscopatũ, cum tunc nouum palliũ habere debeat, vt habetur I c. bonæ. ij de postul. prælat. quid fiet tẽpore mortis quidã ꝙ primum debet remanere apud primam ecclesiam, vt not. in d. ca bonæ alij ꝙ debet cum ambobus sepeliri, & tenetur cõ. vtp Docto. in c. ad hoc. e.

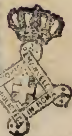
h Vita. Est hic ordo naturalis. Primò enim fuit dictum qualiter nascuntur vel producũtur in esse. secũdò quales sint vel esse debeãt iam in esse deducti. Tertiò qualiter esse desinant, vt infrà de translat. cum ti. sequen. & facit §. fi. infra de corẽporum vsu sublato.

DE VITA ET HONESTATE Prelatorum

i **V**Ita. Tripliciter considerari por vita, alia. n. est vita naturæ, alia disciplinæ, alia gratiæ. naturæ vita est animæ & corporis coniunctio, & secũdũ hunc modũ intelligitur qđ dr̃ à philosopho ꝙ viuere viuẽtib. est esse, & hæc perdurat mediante cibo & potu. l de his. ff. de transact. inde vt quę sunt ad vitã necessaria interdum continẽatur verbo vitæ, vt cũ testator reliquit dilectæ ꝑsonæ vitã in d omo sua, de quo in l. verbo victus. ff. de verb. sign. & de hac intelligitur illud ꝙ ꝓsumit̃ durare vsq; ad cẽtũ annos. l. an vsusfructus. ff. quibus mo. vsusfr. amit. & l. si vsusfruct. municipibus. ff. de vsufru. leg. & in l. fi. C. de sacros. ec. l. proponebatur. ff. de iudi. vita disciplinæ ẽ modus & ordo quidã secundum quẽ quis viuere debet. & secundum hoc dicimus aliã esse vitã clericorum, aliam laicorum xij. q. j. c. duo & hominẽ esse vitæ irreprehensibilis, aliã vitã actiuã, aliã cõtẽplatiuã. ca. nisi. de renunc c. licet. de regul. Vita grę dr̃ cum quis moritur vitiis & viuit Deo per opera bona, hinc illud, qui credit in me vitam habet, & hanc perfectè non possumus habere in hoc seculo. c. maiores. de baptismo. sed de qua legitur in tit. nostro ? respon. de vita disciplinæ.

k Honestate. Intellige de honestate morũ, non de modo diuitiarum, vel quãtitate facultatum, vt aliqui intelligunt Rubricam de vita & honestate clericorum, & malè.

l Prælatorum. Prælati verbum accipitur largè & strictè; largè comprehendit etiam simplicem

simplicem curatum.c.tua.de cle. egrot. strictè solum eum qui habet cōtētiosam iurisdictionem. Abb.in c.ij de iudi.in c.de multa de præben.in c.requisisti.de testam. in c.nihil.de electio.in c.cum ab ecclesiarum.de offic.ordi.in c.si.de pœnit.&remis.& in d. capit. tua.& an coadiutor possit appellari prælatus. Ab. in cap.de rectoribus. de cle. egro. vel debil.

paleæ dicantur.xxv.dist.c.criminis. vnde quidem discipuli in hoc decepti nimis festināt ad cathedram,& dum delectātur in loco glorię, fiunt aliis auctores ruinę:vt xlviij.dist.c.quoniam.cum magister faciat cathedram,non cathedra magistrū. c.si.distin.xl.

DE VITA, & hone. prælatorum.

Qui præcellit dignitate debet & innocentia præcellere. hoc dicit.

Ebet a igitur Episcopus esse sine crimine, b & cunctū populū cui præest, conuersatione,& innocentia præcellere. Qualis enī erit ædificatio discipuli, si se magistro intelligat esse præstantiorem: c Nā Episcopus instruere,& admonere omnes debet. Nemo autem rectè monitoris personam suscipit, nisi q morib. d suis aliorū errata condemnat. Quod non solum de Episcopo, sed etiam de omnib. qui domui Dei deseruiūt, ītelligi oportet. Quia vehementer Ecclesiam Dei destruit, meliores e laicos esse, q̃ clericos, quęque in aliis membris Ecclesię vacant à culpa, sæpè in sacerdotibus habētur illicita. f

Episcopus cauere debet ab improborum commercio, & in corrigendo non minus charitatem quàm potestatem exercere debet h.d.

Ab improborum quoque cōmertiis abstinebit. Malorum enim consortia bonos corrumpunt. g Habebit igitur secum honesti testimonij Clericos, qui posint irreprehensibiles inueniri:& si quando illos siue etiā laicos inter se disidere contigerit, ad pacem magis, quā ad iudiciū compellat, inque illis corrigēdis plus agat beneuolentia, q̃ seueritas, plus charitas quàm potestas:neque dominari, magis quam consulere subditis cupiat, h ne quod prouisum est

a Debet. Necessitatem importat hoc verbum, vt & aliàs. vt per Abb. in c. intelleximus.de iudi. aliquando decētiam.c.j.de despon. impub. vbi Abb. vide per eundem Ab. in c.j.de dol.& cōt.& in c. si vir.de adult.

b Sine crimine. bene dicit sine crimine, & non sine peccato: nam crimē est peccatum grauius.dis.lxxxj. in princ.& c.Apostolus. aliàs si episcop9 deberet esse sine peccato, nullus posset in episcopum ordinari. d.c.Apostolus. fa. de pœni. distin.ij. c.si enim.& de pœnit.distin.iij.cap.pen.

c Præstantiorē, Sic c.quis dubitet, dist. xcvj. & c.qualiter.viij.q.j.& c.statuimus.& c.quid proderit. distin.lxj. magistri enim moribus & scientia & facundia debent alios præcedere.l. magistros. C. de profes.& magis. lib.x.& erit talis magister cuius contemplatione discipuli

d Moribus suis. Vt c.nemo.dis.lxxxj.vnde bñ Claudian9 ad Honor.
Tunc obseruantior æqui.
Fit populus nec ferre vetat cum viderint in ipsum
Authorem parere sibi: componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos pręcepta valent vt vita Legentis.
statutū autem cuius conditores nō parent præsumitur iniquum: vt p Ab.in c. omnes. de cōst.

e Meliores. Id est, clericos ēe deteriores q̃ sint laici, sufficit.n.clerico si est bonus, ita not. in ca. qualis. viij.q j.in fi.

f Illicita.cōcor. c.oīum.dist.xxxij. & prælati malè viuēdo dicunt ecclesiam polluere, qd̃ quō procedat, vide per Ab. in c.veritatis.de do.& cōtu, Itē mala vita prælati inducit præsumptionem contra totam ecclesiam quæ illum tolerat.Abb.in c.per inquisitionem.de elect.

g Corrumpunt.xxviij.q.j.c.sæpe. vnde præsumitur contra prælatū detinentem inhonestos familiares:vt per Ab.in c. nulli.de accus.

h Cupiat.c.licet.dist.xlv.

Con.

ad concordiam,[a] tédat ad dissidium.[b]

Prælatus in corrigendo debet mistere seueritatem lenitati.h.d.

Cũ lenitate tñ seueritas miscenda est: Nã misericordiæ multũ demitur, si seueritate oĩo sit destituta: ideóq; Rectoribus inesse debet iustè consulés misericordia, & piè sæuiens disciplina: vt nec in disciplinæ[c] rigore benignitaté mãsuetudinis, nec rursus in mãsuetudiné districtioné deserãt disciplinę: quódq; seuerius castigare necesse est,[d] nõ sæuientis[e] plectat animo, sed medẽtis.[f]

Prælatus non debet tolerare peruersos.h.d.

Præterea cauendũ est ne peruersè agétes[g] conniuẽdo toleret. Culpam.n.facientis[h] habet, qui qđ potest negligit emendare: & error cui non resistitur,[i] approbatur,

Episcopus orationi, & prædicationi debet insistere.h.d.

In primis auté orationi, & prædicationi insistat. Nã præconis[k] officiũ suscipit quisquis ad sacerdotium[l]

a Concordiã. Scilicet vt vnus præsit aliis ne schisma fiat: vt c.legimus.dis.xciij.& c.ad hoc. dist.xcix & j.de sacer.in infer.gra.cõst.§.psb.

b Dissidium. Quod esse nõ debet: ar.l.quod fauore.C.de ll.simile est de eccle.ædifi.cap.ij. & extra.de appel. c.reprehensibilis.

c Disciplinæ. Nota quòd æquitas & mãsuetudo miscenda sunt rigori, & quod iudex sequi dẽt quã dam mediocritatem quam poetæ appellãt auream. fac.cap.ex parte. extra.de censi.& l.si seruus.ff.de pigno.actio.& l.nec supina.ff.de iur.& fact.igno.& l.continuus.§.cum ita. ff.de verb.obli.& c.j.de offi.custod. ar.contra in l.Nesennius.ff.de neg.gestis & in l.placuit.C.de indi.& in c.fi.de transact.

d Necesse est. vt puta cum multis grassantibus exemplo opus est.l.aut facta. in fi.ff.de pœn.

e Sæuientis. Quia hoc propterea agitur, vt hominũ vita corrigatur.c.importuna.de pœni.distin.j.& cap.quia diuinitas.v.distinct.& xxiiij.q.iij.cap.cum sancti.

f Medẽtis.cap.prodest.xxiij.q.v.& fa. Aut de mand.princ.§.non permittas.cap.odio.distin.lxxxvj.

g Agentes. Et perseuerantes peruersè agere, alioqui propter vnicum delictum non debet quis sæuire in virtuosum, nec desistere ab amando illum.cap.nisi.vbi Abb.de offi.lega. fac.l.iij.de episco.audi.& l.quamuis.ff.de in ius vocand.

h Facientis.cap.inferiorum.& cap.faciẽtis. distinct.lxxxvj & intellige hoc post monitionem: vt xxvij.quæst.j.cap.si custos. nam aliàs esset eadem pœna negligentiæ, & cooperationis, quòd esse non debet, cap.nũquid.j.quæst. j.cũ leuius sit delinquere in omittẽdo quàm in committendo.& facit hoc ad q. vtrum incurrat excommunicationem is qui potest iuuare clericum ne verberetur, & hoc facere omittit, de quo not.in cap.quanto. de sentent. excommunic. generaliter auté vtrum faciẽs & cõsentiens pari pœna puniantur, traditur latè per Ab. & Doct. in capit. primo.de offi.delegat. vide etiam quæ not.in c.quia alios.de hæretic. Sed an minor pars vniuersitatis tacẽs puniri possit ex facto maioris partis? respon. vt per Abb. in cap. gratum.de postu.prælat.in vj.

i Resistitur. Scilicet cũ possit resistere ex officio secundum quosdam: argu.capit. ita planè. xxiij. q. iiij.cap. tam sacerdotes.& facit hoc quòd non solum mihi liceat sociũ meum in via defendere ab iniuria illata, sed ꝙ tenear, cum alioqui non sim cariturus scrupulo societatis occultæ.de quo per Abb.& alios in cap.cum non ab homine.de iudi.& concor. cap.error.distin.lxxxiij.

k Præconis.fac.c.baptismus.de consec.dist. iiij.& c.si rector.dist.xliij.

l Ad sacerdotium. Hoc nõ est indistinctè verum nisi habitu: nam actu prædicare nemo etiam sacerdos habet officium prædicandi, nisi qui habet curã vel populũ, puta episcopus: vt hic, & rector parochialis ecclesiæ. prædicatio enim est officium curæ: vt not.in Clemen. prima.de regular.facit tex.in Cle.dudum.de sepult.vbi Card.& per Abb.in cap.inter cætera.de offic.ordin. fratres autem mendicantes potestatem prædicandi habent ex priuilegio Papæ: aliàs si ipsi, vel qui dicuntur prædicatores prędicarẽt sine licẽtia papæ vel diœcesani incide-

accedit: hinc eſt, ꝙ ſuper Paſtores a primos in linguarũ ſpecie Spiritus Sanctus inſedit. Populum itaque prædicando doceat, ſed illa doceat, quæ à Deo ipſe didicerit, non quæ illi caro vel humanns ſenſus b ſuaſerit. Eapropter ſacris libris iugiter inſiſtere illũ oportet: nec enim ſufficit Prælatis bona cõuerſatio, niſi addatur ſcientia Doctrinæ. c

Epiſcopus hoſpitalis eſſe debet & liberalis. hoc dicit.

Sed nec vtranque d ſibi ſufficere credat, nam largam quoque manũ habere debet, & neceſſitatem e patientibus f ſubuenire, alienam inopiam ſuam credens. Res ſuas inter hiſtriones, g venatores, h aut aucupes minimè diſpẽſet, pauperes poti' in hoſpitio recipiat,

inciderent in excommunicationem. c. excommunicamus. §. quia non nulli. de hæret. nec enim debet quis in alieno prædicare niſi inuitatus, vel licentia obtenta. Car. in d. Clem. dudum Sed an Archiepiſcopus debeat petere huiuſmodi licentiam in diœceſibus ſuffraganeorum? Reſp. debet ſecundum Card. in d. Cle. dudum. §. ab olim. niſi forte cum viſitat. arg ca. j. de cenſ. in vj. & x q. j. c. placuit. & ca. epiſcopum. Ergo quod hic dicit ſacerdotiũ, probat ꝙ laicis nõ licet exercere officiũ prædicandi, & fac c. ſicut. de hæret. niſi fortè eſſet vir ſanctæ & vitæ & doctrinæ, cui hoc ab habente poteſtatẽ committeretur ſecundum quoſdam in d. cap. inter cætera. Idẽ & multo magis dicimus de mulieribus quãuis religioſis. c. mulier. diſtin. xxiij. Abbatiſſis tamẽ liceret hoc in ſecreto inter ſuas moniales ſecundum Card. in Clem. ij de relig. domi. & de materia in c. quod Dei timorem. de ſta. mo. in c. cum ex iniuncto. de hære. & in c. quã fit. de iud. & in locis ſupalle.

a Paſtores primos. id eſt Apoſtolos. c. ſi rector. diſtinct. xlij.

b Senſus. c. ſi. diſt. xxxvj.

c Doctrinæ. c. qui eccleſiaſticis. diſt. xxxvj. fac. c. ſicut. & c. ſi iuſta. diſt. xxxviij.

d Vtrãque. ſecundum bonam conuerſationem doctrinam. concord. c. fratrẽ. diſt. lxxxvj.

e Neceſſitatem. fac. hoc verbum ad ea quæ ponit beatus Tho. in ſecũda ſecundæ. q. xxxij artic. v. & per Ab. in c. ſi vero. verſi. ſed ſi volumus. de iureiur. & per Car. in c. non ſatis: diſt. lxxxvj. & per Fely. in c. j. diſt. j. & in c. j. de off. ſi. ordi. vbi quærentes an eleemoſyna ſit in ꝓcepto, dicunt duo eſſe conſideranda, vnũ ex parte dantis, ſcilicet vt erroget quod ei ſupereſt, ſupereſſe autem dicitur non ſolum reſpectu dantis, ſed etiã eorũ quorũ cura ſibi incũbit: prius enim tenetᷣ quis ſuis ſubuenire poſtea aliis Aliud ex parte recipientis, videlicet ꝙ is ſit in neceſſitate poſitus, & tãta ꝙ aliter ſibi nõ poſſit ꝓuideri, vt hic, & tũc eleemoſyna dicitᷣ eſſe de præcepto, aliàs eſt de conſilio.

f Patientib. vt viduis, pupillis, & omnib. oppreſſis. diſt lxxxvij. per totum. magis tamẽ religioſis ſuccurret, quam laicis, vt xvj. q. j. & magis coniunctis ꝙ̃ extraneis: vt in c. j. de cohab. mul. & cler. vbi nota. etiã natis ex dãnaro coitu, vt per Ab. in d. c. j. ſuper Gloſſ. pe. vbi tenet hoc in filiis ſacerdotis ſ natis poſt ſuſceptum ſacerdotium.

g Hiſtriones. quod vitium eſt immane. c. donare. diſt. lxxxvj. ſunt enim hiſtriones infames, l. ij. ff. de his qui no infã. & iiij. q. j. c. j. nec promoueri ad ordines poſſunt. c. maritum. xxxiij. diſt. prohibẽtur à corpore Chriſti, de conſecrat. diſt. ij. pro dilectione.

h Venatores. c. epiſcopum & c. omnibus. diſ. xliiij. & c. qui venatoribus. cum pluribus ſeq. Et no. ſecundum Glo. in d. c. qui venatoribus. quod triplex eſt venatio, oppreſſiua, arenaria, & ſaltuoſa. oppreſſiua de qua diſt. vj. in ſi. eſt penitus interdicta. Arenaria eſt ꝓ cum quis in arena pugnat cũ dentata beſtia, & ad hoc locat operas ſuas, & qui hanc exercet non ſolum ipſe mortaliter peccat, verum & qui eam aſpicit, & qui eam exercet infamis eſt, niſi faciat gratia virium experiendarum. l. j. §. itẽ ſenatuſconſ. ff. de poſtul. ſaltuoſa eſt quæ ſit in ſyluis, & ſaltibus, hæc ſui natura licita eſt. l. j. C. de vena. ferarum. lib. xj. Et tempore tamen ſit illicita, vt in quadrageſima, & diebus ieiuniorum: vt c. an putatis. diſtin. lxxxvj. niſi tamen eo tempore ſubeſſet neceſſitas. argumen. xxiij. quæſtione tertia. cap. ſi nulla. Item & perſona, quia clerico non eſt licita, toto titulo. de cle. venat. & cap. ſi nulla. xxiij. q. viij.

& facilius exemplo [a] suo, ad hospitalitatē subditos attrahat,

Prælatus debet sobrius esse prudēs & peritus, nō solū peritia literarum, verum etiam negotiorum.

Sobrius sit, non vinolentus. [b] Non sit percussor, [c] & ad vindictam facilis: [d] immo in omni genere rerū agendarū prudētiam secum habeat: si enim mācum, aut debilem sancta cōtingere nequaquam lex diuina permittit: quanto [e] magis doni cælestis dispēsatores esse non conuenit, (id quod est deterius) mēte debilitatos.

Episcopus non debet secularibus negotiis se implicare. hoc dicit.

Sicut autem Episcopū nullo errore conuenit inuolui: ita nulla debet cupiditate [f] corripi: & proterea lucri cupidus esse prohibetur. Et alicui etiā honesto [g] negotio, vt sibi victum, & ne-

q.viij. etiam si sit pauper, secundum quosdam: vt c. quorūdam, dist. x. xxxiij. & not. in d.c. qui venatoribus. Laico licita est ob necessitatem nō ob voluptatem, puta pro pellibus aut carnibus, & hoc de ea quæ fit cū clamore. Ponere aūt laqueum vel rete sine strepitu & clamore & canibus licet etiam clericis, cū monacho liceat texere linum pro capiendis piscibus. vt c. nunquā. de consecr. dis. v. & de hoc in Cle. j. §. porrò. de stat. monach.

a Exemplo suo. Nam vt inquit Claudia. Componitur orbis Regis ad exēplum. sic. xlij. dis. princ.

b Vinolentus. Vt xxxv. dist. in prin. & c. à crapula. de vi. & hone. præla. Sed an peccet mortaliter qui vinum bibit sine aqua? Respon. vt per Abb. in cap. à crapula. de vi. & hon. cleri. Quid de ebrietate, an sit peccatū mortale? respon. non, cum dicatur peccatum minutum. dist. xxv. §. j. aliàs ea demum, vt c. vinum. paulo ante fin. vers. quæ autē. nisi tamē sit frequens, nullum est enim peccatum adeò veniale quod dum placet non fiat mortale. d. c. vinum. §. criminis. argumen l. iij. C. de epis. audi. & l. vni. C. de superexact lib. x. vbi Bart. & ita Abb. in d. cap. à crapula. & in cap. j. de reliq. & veneiat. sanct. Sed an Sacerdos ob ebrietatem veniat priuandus beneficio? Resp. non sola. ca. si constiterit. vbi Abb. de accus. Quid si celebret non præmissa digestione? Respon. vtique priuari poterit, vt habetur in d. cap. si constiterit, licet indigestus celebrans corpus dominicum conficiat: vt per Ab. & alios. in d. c. si constiterit.

c Percussor. Id est, pronus & frequens in percutiendo, nec enim qui semel aut rarò percuteret posset appellari percussor, sicut nec abigens qui semel abigit. l. fi. ff. de abige. nec erro qui frequenter sine causa non vagatur. l. quis sit fugitiuus. §. erronem. ff de ædil. edict. nec Plagiarius qui semel alienos seruos surripuit. l. si abducta. cum ibi not. C. de furt. nec Mercator qui vnū tantum exercet negotium l. j. §. j. ff. de tribu. argum contra in l. athletas. §. calumniator. ff. de his q not. infam. dic vt per Bartol. super inscriptione & prima Rub. ff. orum Et q̄ hic dicitur, intellige de eo qui vellet ꝓpriis manibus percutere, quod licet: vt distinct. lxxxvj. §. vel percussor, nisi vt ibi notatur. & de materia in dist. xlv. in Glo. in sum. & per totam distinctionem.

d Facilis Nam tales prohibētur ordinari: vt infra qui promone. non poss. §. idem statuendum.

e Quanto magis. Sicut enim animus præponitur, corpori. dist. xxxviij. c. sedulo. & l. fin. C. de sacros. ecceles. sic vitia animi sunt destabiliora vitiis corporis. c. vsque adeò. dist. xxxiij. & cum episcopus iudex sit non solum animarum: vt x. q. j. c. quæcunque. verum etiam corporum, oportet illum æquè spirituali & temporali scientia ornari: vt dist. xxxix. in princi. & hoc est quod hic dicitur in omni genere rerum agendarum. &c.

f Cupiditate. c. virum. dist. xlvij. & per tot.

g Honesto. Puta aduocando, nisi in casibus exceptis: vt habetur in cap. j. & cap fi. de post. & notat. infra de procurat §. postulandi. vel exercendo tabellionatum: vt traditur in cap. sicut. ne clerici vel mona: vel artem physicam: vt per Abb. & alios. in cap. sententiam. ne cle. vel monachi. vel chirurgicam. in d. cap. sententiam. sed recipit nonullas declarationes. vnde videnda sunt quæ ponit Ab. in cap. secundum. ne cle. vel mona. & xiiij. quæstion. quarta. in Gloss. summæ. & not. in cap. clericus-

ceſſaria quærat, operam dare. Nam & Dominus negotiatores de téplo verberatos expulit:[a] & Apoſtolo teſte, nemo militãs Deo implicat ſe negotiis ſecularibus.[b]

Pudicitiæ ſtudioſus eſſe debet Epiſcopus. h. d.

Pudicus[c] quoq; debet eſſe & moribus & verbis pudorem præ ſe ferre. Ea propter Maguntino[d] cócilio ſtatutum legitur, vt nullus ſacerdos fœminas de quibus ſuſpicio poteſt eſſe retineat: ſed neq; matré, aut amitam, aut ſororem[e] retinebit, quia & in illis inſtigante Diabolo, ſcelus ꝑpetratum reperiẽ, aut in pediſſequis earũ. Itaq; domeſticarũ[f] quoq; ꝑſonarũ immoderatã familiaritaté vitabit.

Qualis quis ſit interius dẽt ꝑ exteriorẽ demõſtrare. h. d.

Oportet ité Epm cæteróſq; Eccleſiaſticis officiis mancipatos, per decẽtiã habitus extrinſeci, morũ intrinſecã[g] honeſtaté indicare: & ideò ſi prçterquam ex cauſa vrgéti,[h] induméntis, præter ordinis ac officij decorẽ[i] preſertim publicè, luxurienẽ: illorum impudẽtia variis modis,[k] nó min' recentioribus,[l] q̃ antiquis[m] Pontificũ decretis coercẽ. In ſumma cũ ꝓ populo epi ſuffragatores ad Deũ pareñt, neceſſe eſt vt omni gñe virtutũ ei' gratiã habere nitanẽ, quia cum is qui diſplicet ad intercedẽdum mittitur, irati animus ad deteriora ꝓuocat.[n]

cus quilibet. diſtinct. xcj. & plura in hac materia congeruntur, per Docto. poſt Ab. in cap. primo. ne cleric. vel mona. Et an monachi vel aliàs religioſi teneantur propriis manibus laborare? latè per Diuum Thomam. ij. ij. q. clxxxvij. articu. iij.

a Expulit. c. conſequens. & c. eiiciens. diſ lxxxviij.

b Secularibus. ext. ne cleric. vel mo. per totum.

c Pudicus. Vt diſt. xliij. per to.

d Maguntino cõcilio. vt in cap. j. de cohabit. mul. & cleric. fac. diſt. xxxij. c. interdixit. & cap. omnibus diſt. lxxxj.

e Et ſororem. intellige ſi iſtæ perſonæ enumeratæ aut ipſi clerici ſint ſuſpecti: quia forte ſunt iuuenes: vt habetur diffusè in cap. j. de cohab. mul. & cler. maximè vt vitetur iurium correctio. c. cum expediat. de elect. in vj. Sed contra de auct. Nulla. C. de epi. & cler. ſol. illi legi non eſt hodie ſtãdum, cũ Canon in cap. interdixit. diſ xxxij. cõtrarium innuat & ita Ab. in dict. cap. j.

f Domeſticarũ. ſic. diſt. xxxiij. in princ.

g Intrinſecam. Vnde illud, intima per mores cognoſcimus exteriores. fac. Cle. ij. de vi. & hon. cleric.

h Vrgenti. Puta in peregrinatione, maximè ſi trãſeundum ſit per terras infideliũ, vel hæreticorũ, quibus ſunt inuiſi clerici catholici: vel ob aliũ iuſtũ metũ. c. j. de eo quòd met. ca. c. pe. de vit. & hon. cle. Cle. c. quoniam. eo. tit.

i Decorẽ. arg. ꝙ monachus creatus epiſcopus vel Cardinalis poſſit, & debeat mutare habitum monachalem, ſed cõtrarium ſeruat Curia Romana: & cõtrarium not. in c. monachi. xv. q. j. & ꝑ Ab. in c. cleri. eo. niſi ſcandalum generaretur: quia dicto caſu debeset ſe conformare habitui eorum inter quos viuit, vt per Abb. in ca. Deus. eo. titu. qui ita intelligit. not. in d. ca de monachis. Sed qualis erit hic habitus? Reſp. vt in Clem. quoniã. eo. & per Doc. l. d c. clerici.

k Modis. fac. c. in audientia. de ſent. ex & c. ſi iudex. eo. tit. in vj. & ꝙ hic dicit de habitu, intellige etiã de clerica ſiue corona, quàm qui non defert cũ ſit clericus mortaliter peccat Abb. in c. ſi quis ex clericis. de vi. & ho. cleric.

l Recẽtioribus. Cle. quoniam. de vi. & hon cle.

m Antiquis. Vt xlj. diſt. per tot. & ca. pen. eo.

n Prouocaẽ. Sic diſt. xlix. in prin. & c. in grauibus. tertia quæſtione ſeptima. & eſt argum. quòd malorum ſacerdotum preces noceant, vel ſaltem non ita facile exaudiuntur, licet ita cõficiant mali ſicut boni. j. q. j. c. ipſi ſacerdotes. & infra de ſacram. §. pen. & ex officij poteſtate prophetent & mali j. q. j. c. dictum. & c. prophetauit: & not. quòd hic dicitur pro legatis mittendis: quia hi deſtinandi ſunt qui ſunt ei accepti ad quẽ mittũtur, & de his omnibus. vide per Abb. in Rubrica. eo.

De-

DE OFFICIO ARCHIDIACONI.

QVONIAM. &c.

DE OFFICIO ARCHIDIACONI.

Archidiaconus est à iure constitutus vicarius & quasi oculus episcopi, & inter clericos cognoscit, visitat, & corrigenda emendat, & ardua ad episcopum defert, de cuius licentia poterit etiam excommunicare. h. d.

Vonia͂ verò grauis & lata est Pastoralis officij cura, rectè cõstitutum est, vt aliqui in Ecclesia sint qui vnà cum Episcopo onus ferant, & sui Prelati valeant subleuare solicitudinem. Talis est Archidiaconus qui maior post Episcopum, & eius vicarius [a] reperitur. Cuius vigilantia & solertia vsque adeò in domo Dei excubare debet, vt oculus [b] Episcopi non immerito meruit appellari. Ea propter debet is audire iurgia singulorum, & quæ corrigenda [c] & emendanda viderit corrigere, & emendare. Quod si qua fuerint ita arduæ, [d] quæ per eum commodè non possint terminari, ad Episcopum suum deferet. Dispiciet quoque vt Primicerius, Sacrista, & Custos iniuncti sibi muneris solicitudiné diligenter exequantur. [e] Sed & tertio quoque anno [f] si Episcopus non poterit, vniuersam Parochia͂g circumire debet, & cuncta quæ ordinatione vel emendatione indigere viderit, secundum Canonicas sanctiones corriget, & si Episcopi authoritas accesserit excommunicationis etiam sententiam feret:

a Vicarius. sac. cap. j. cap. ad hæc. & cap. vt nostrũ. eod. licet tamen archidiaconi episcopi sint Vicarij, ponuntur nihilominus in certa dignitate, & ideo, non possunt ad nutum re moueri, nec ipsorum officium potest episcopus exercere, secundum Ab. in c. j. eo. ideò autem dicũtur vicarij episcopi, qa omnia quæ exercent ad episcopos pertinẽt. Sed quæritur quę sint ista? Res. vt per Abb. in c. officium. in j. q. & in c. fi. in ij. oppo. eod. tit.

b Oculus c. diacona primo, & secundo. dist. xciij. c. ad hæc. ext. eod.

c Corrigẽda Sed an possit corrigere excõmunicando? Resp. vt p Do. in c. Archidiaconus. ext. eod. & secundum aliquos corriget verbis monitoriis, vel etiam pręceptoriis. sed pœnam non imponet, per ea quæ Abb. in cap. ad hęc. in iiij. q. eo. Innoc. tamen & Host. admittunt quòd possit modicã pœnam imponere. & ad modicũ tẽpus suspendere, quod si verum est nota vnã differentiã inter vicariũ iuris & vicariũ hoĩs, qui nõ vendicat sibi talẽ correctionem. c. licet. & c. fi. de offi. vica. in vj. & per Abb. in c. j. ext. eod.

d Ardua. Sed quæ dicuntur ardua? Respon. depositio clericorum: vt not. in c. suffraganeis de elect. etiã si sint in minoribus. vt xv. q. vij. c. episcopus. Item suspensio perpetua vel diuturna: vt in cap. j. de excess. prælat. Ecclesiarum vnio. c. sicut vnire. de excess. prælat. Alienatio rei ecclesiasticæ, & generaliter omnia quæ nõ possunt expediri per episcopum sine capitulo: vt in c. nouit. & c. quanto. de his quæ fi. à prælat. & per Ab. in c. ad hæc. eod.

e Exequantur. vt in cap. perlectis. distin. xxv.

f Anno. Si nulla necessitas subsit, sed si res exigat, visitabit etiam frequentius, vt habetur in cap. mandamus, & in cap. j. per Ab. eo.

g Parochiam. Id est diœcesim. sic. c. j. eo. nec. n. dignitas Archidiaconalis sui natura habet distinctam parochiam vel curã animarũ, sed hanc curam habet vice episcopi, licet in quibusdam locis habeat etiam distinctam parochiam: sed id est ex accidenti & loci cõsuetudine, in qua plurimum fundatur iurisdictio Archidiaconi: vt per Abb. in capitulo secundo. de excess. præla. & in capitulo licet. de pœ. & in capitulo cum in cunctis. §. inferiora. de electin.

DE

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI.[a]

Archipresbyter est Vicarius Episcopi, circa diuina, & Archipresbyterorũ duæ sunt species. h. d.

Non absimiles [b] archidiaconis archipresbyteri habentur: nam & ij Prælati sui circa spiritualia curam subleuant. Horũ autem duplex est species: [c] alij enim vrbani sunt, alij autem exteri. Vrbani sunt, qui Præsulis sui absentis circa diuina in vrbe vicem substinent, aut præsentis curam minuũt, vt officium [d] inchoãdo, celebrãdo, [e] & bñdicendo, [f] & cũctis prouidendo, quæ sacerdotũ ministerio perfici debent.

Quæ sit potestas foraneorũ Archipresbyterorũ. h. d.

Exteri sunt, qui circa singulas plebes constituti, non solum vulgi solicitudinem gerunt, verumetiam presbyterorũ, qui per minores titulos [g] habitant, vitam iugi circunspectione custodire debent, qui licet suis præsint plebibus, vt [h] Episcopus Matrici [i] præest ecclesiæ, nihil tamen cõtra sui Præsulis ordinare Decretum audere [k] debent

Obtinentes aliquam præpositurã, debent etiam habere eius præpositure ordinẽ. h. d.

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI.

a De officio Archipresbiteri. Sed cum Archipresbiter sit ordine maior archidiacono, & per hoc etiã præcedere debeat: vt ca. statuimus. ext. de maio. & obe. & c. j. d. tit. cur prius dixit de archidiacono, postea de archipresbytero? Resp. Archidiaconus licet inferior sit in ordine, in dignitate tamen, & administratione est maior, propter curam fori contentiosi quam exercet, cũ Archipresbyter solum exerceat curã fori pœnitentialis, vt infra eod. in prin. & not. in c. officium. ext. eod. ita not. Card. in Clement prima de præbẽ. in princ. q. vij. & Archidia. & Gemi in c. perlectis. xxv. distin. Glo. & Ab cap j. eo. in his tamen potissimum sunt consuetudines ecclesiarũ obseruandæ: vt per Host. quem & Abb. refert in dict. cap. primo.

b Nõ absimiles. Similitudo autẽ est in hoc quod vterq; est episcopi iuris vicarius, ille in his quæ concernunt iurisdictionem & forũ contentiosum: vt supra tit. prox. & c. ad hæc. de offi. Archi. hic in his, quę concernunt ordinem & forum pœnitentiarium: vt infra e tot. & c officium. ext. eo.

c Species. Ista diuisio assumitur ex c. officiũ ext. eod. vbi agitur de Archipresbyteris vrbanis, & ex c fi. vbi tractatur de foraneis.

d Officium. Scilicet solenne.

e Celebrando. Scilicet missam solemnẽ, q dicitur in festiuitatibus solẽnibus, quibus debet Episcopus, nisi ex causa impediatur interesse in cathedrali ecclesia. de conse dist. ij. c. episcopus. c. & temporis qualitas. xij. q. j. not. Abb. post. Host. in c. j. in fi ext. eo.

f Benedicendo. Scilicet in matutinis quando legi debent lectiones; vt not. in c. officium ext. eod.

g Titulos. Titulus appellatur ecclesia. vt c. ij. dist. lxx. & ca. eps. dist. lxxx. sumitur titulus & aliis variis modis: vt not. in c. fi. ext. e. vnde sumitur hæc litera.

h Vt Eps. Dictio vt, non denotat hic oĩmodam similitudinem: quia aliter preest episcopus, aliter Archipresbyteri.

i Matrici. Id est cathedrali & baptismali, licet interdum baptismalis ecclesia sumatur pro ea quæ habet sub se capellam: vt de eccles. ædifi. capitulo secundo. & vide quæ not. in Clement. prima. de senten. excomun. in versic. matricem. Et dicitur matrix, quia sicut mater carnalis generat per conceptionem, sic ista regenerat per baptismum, vel forte quia aliæ ecclesiæ ita se habent ad hanc, vt filiæ ad matrem: & de hoc vide not. in Clemen. prima, de baptis.

k Audere. Sed quæ corrigenda viderit epõ renuntiare. c. fi. eo. nisi sint minora, quæ & ipsi Archipresbyteri determinare possunt, cum habeant ordinariam iurisdictionem. ca cum ab ecclesia. de offic. ordinar. & cap. ex literis de consang. & affin.

a Præpositura. Præpositura est nomen generale continens quālibet prælaturam.c.quāuis.de verb.sig.licet quandoque dignitas sit de per se.c.j de æta.& quali.

b Nomen.Cum nomina debeant rebus esse cōsequētia. §. sed & conuiuia, infra de immu. eccles.

c Fiant. ca. j. de æta.& quali.

d Potuerint.Sed non videtur quòd casu promoueri impeditus debeat priuari dignitate:vt ca.j. de eler. ægrot.Sol. intellige quando culpa sua ad talem casum deuenit. ca.j. de cle.ægro. contrarium quando præter culpā. de debuit enim abstinere ab eo ad quod sciebat se inhabilem.

Admonēdi sunt aūt ij,qui præpositurae[a] alicui administrationē canonicè volūt obtinere,vt nō solum nomē,[b] verū etiā ordinē habere studeant. Vnde nisi qui Archidiaconatum tenent.Diaconi, aut qui Archipresbyteratum,præsbyteri infra annum fiāt:[c] amittent honorem. etiā si iusta causa prohibente præsbyteri,aut Diaconi esse non potuerint.[d]

DE OFFICIO Vicarij.[e]

Vicarius Episcopi non potest inquirere,punire,priuare beneficiis,vel eadem conferre,nisi hac specialiter sibi committantur.h.d.

Per Vicariū quoque cū episcopus per seipsum deseruire,& residere, rationabili[f] causa prohibet:aut p̄sens, oībus cōmodè par esse nō pōt,[g] Episcopalis repræsentat̄ authoritas.In quo tamen illud aduertendū est,q̄ licet p̄ gñalem[h] officij cōmissionē Vicario factā,causarū cognitio trāsferat̄:p̄tās tñ inquirendi,corrigēdi, aut puniendi aliquorū excessus,seu aliquos à suis beneficiis,vel administrationib. amouēdi: vel beneficia cōferendi(nisi specialiter[i] cōcessa sit)nō trāsfert̄.

Habens curam animarum in diuersis Ecclesiis,vel laicus nō pōt constituere vicarium.

Debet aūt Eps̄ circunspectus esse,ne laicū[k] Vicariū sibi cōstituat. Indecorū[l] est enim laicū hoīem viros Ecclesiasticos iudicare:nec in vno eodēque officio dēt di

DE OFFICIO Vicarij

e DE officio vicarij. Dixit de Vicariis à iure cōstitutis. nunc de constitutis ab homine.vel supra de his qui deseruiunt ecclesiæ nomine proprio,nunc de his qui alieno. sic no. in Rubr.ext.eod. Sunt aūt vicariorum duæ species perpetui & temporales:vt I c.extirpandæ.§.quia vero.de præben. vbi Ab. tam in lectura quam in repetitione,vbi addit & tertiā speciē vicariorum. eorū , scilicet qui per sedem Apostolicā ad certam prouinciam regendā deputātur:vt c.pe.eo.& xvj.q.j.adduci mus.propriè tamē hæc vox p̄dicat̄ de vicario p̄petuo:vt p̄ Ab.in c.G.p̄petuus. de fid. instr.

PER VICARIVM quoque &c.

f Rationabili.Sed quæ sunt causæ rationabiles per Vicarium deseruiēdi? Rñ vt per Host. in summa huius tit.§.& in quibus casib.& ordinariè per Doct.in c. extirpandæ. §.quia vero.de præben.

g Non pōt. Videtur igitur q̄ si dum est præsens, pōt oīa episcopalia munera obite q̄ nō teneatur cōstituere vicarium, cuius tamē contrariū videtur sentire Ab.in c.quoniam.de offi.ord. iuribus & rationibus per eū allegatis. cuius opin. huic literæ nō est contraria,cū ipse præsupponat nunquàm ep̄m oībus ecclesiæ negotiis esse parē de quo tamē dubitari p̄t, maximè si diœcesis sit modica & ep̄s vir expertus, & habeat Archidiaconum, & Archipresbyterum.

h Generalem. Ergo quo ad singula non tantum valet genus quantum species, de hoc distin. xxiij. c.quanquā. & de offi.ordinarij. ca. si sacerdos. & fac. capitulū licet. eo. lib.vj.

i Specialiter.Sufficit autem secundum Hostien.quòd vnum istorū specialiter exprimatur secuta clausula generali,videlicet,& oīa alia quæ nos possumus,etiam si mādatū exigeret speciale:vt not.in cap.licet.eod.in vj.

k Laicum.xvj.q.vij.c.in noua.

l Indecorū.Sic c.in noua.xvj.q.vij.& c.decē ter.dis.lxxxix.

D professio

ſpar eſſe profeſsio, a Quod etiam lege diuina prohibet:dicente Moyſe. *Non arabis in Boue, & Aſino.* Inde & Honoriana cõſtitutione b cauet, Vt Epiſcopus eum, qui perpetuam Vicariã c obtinet, ꝑ ſubtractionem d prouẽtuũ, vel ipſius Vicariæ ablationem compellat, vt ſe in preſbyterum ꝓmoueri faciat.

A Vicario appellatur ad Archiepiſcopũ, ab Archidiacono ad Epiſcopũ. h.d.

Inter vicarium e autem, & Archidiaconũ illud intereſt, quòd à Vicario, non ad Epiſcopũ, f ſed ad Archiepiſcopum: ab Archidiacono vero, niſi aliud Eccleſiarum inducat conſuetudo, g ad ipſum cui immediatè ſubiacet Epiſcopum erit appellandum. h

DE COADIVTORE.

Ex cauſa datur Epiſcopo coadiutor, cuius datio ad ſedem Apoſtolicam ſpectat. h.d.

a Profeſſio. xij. q. ij. c. cognouimus. Sed contra. c. Deus qui. ext. de vi. & honeſt. cleri. & de eo quod not. Io. And. in Cle. & ſi principalis. de reſc. & per Archi. in c. in noua. xvj. q. vij. & de not. per Doct. in c. Ioannes. de ſta. monac. Sol. vt per Ab. in c. cum cauſam. in fi. de elect.

b Conſtitutione. Tranſitum facit ad Vicariũ in diuinis, ſed bona occaſione, maximè cum de ambabus ſpeciebus tractetur ext. eod. ti. ſcilicet tã de vicario iuriſdictionis, quàm de vicario in diuinis.

c Vicariam. Sed quis eſt perpetuus vicarius? Reſ. qui canonicè à perſona eccleſiæ, & authoritate epiſcopi eſt inſtitutus, & certam debet percipere portionem c. ad hæc. ext. eo. & de præb. c. extirpandæ. §. quia vero. & no. qui habet aliud beneficium curatum non poteſt aſpirare ad Vicariam. c. j. ext. eod. ſed nec ad duas vicarias. vt cap. fi. ext. eod. vbi not.

d Subtractionem. Sic etiam compelluntur alij clerici, quando neceſſitas vel vtilitas exigit, vt ordinentur. facit cap. quæris. de ætat. & qualit.

e Vicarium. Scilicet generalem: vt cap. Romana. in prin. de appella. in vj. qui eſt ordinarius, vt ibi not. Secus ſi quis delegatus eſſet ab epiſcopo, ad cauſam ſpecialem: quia tunc ad ipſum epiſcopum appellari deberet. ea. ſuper quæſtionum. de offi. deleg. & c. dilecti. de appellat. vbi not. & poteſt eſſe ratio quòd à Vicario generali non appellatur ad epiſcopum quia appellatio eſt de minori iudice ad maiorem prouocatio: vt not. in c. ij. de cõſue. in vj. & habetur infra de appel. poſt princ. ſed cum epiſcopi & ſui officialis idem ſit auditorium, ſequeretur quòd ſi à vicario ad epiſcopum appellaretur idem eſſet iudex à quo, cum iudice ad quem quod eſſe non debet. d. c. ij. & c. Romana. Sed videtur contra. c. à collatione. de appell. in vj. vbi ab epiſcopo ad eũdem epiſcopum appellatur. Sol. vt not. in d. c. ij.

f Ad Epiſcopũ. Sed licet ad epiſcopum non poſſit appellari: tamẽ ſi vicarius recuſetur tãquam ſuſpectus ſuſpicionis cauſa coram epiſcopo eſt probanda. c. ſi cõtra vnũ. in fi. de offi. dele. Nec enim verum eſt per omnia ꝙ appellatio & recuſatio paria ſint ꝑ omnia: vt dicitur in c. ſuper eo. ij. de appel. & in c. ij. de conſue. in vj.

g Conſuetudo. Quæ dat iuriſdictionem. c. cũ cõtingat. de fo. compe. & c. Romana. eod. tit. in vj. & c. Romana. de offic. ord. idem dicemus de priuilegio cum iſta ſint paria ix. q. iij. c. conqueſtus & c. duo. §. debet. de offi. ordi. & c. nouit. verſ. non enim. de iudi. vbi de hoc dicitur. Et quòd hic dicitur de cõſuetudine refert ſolum ad appellationem interponendam à ſententia Archidiaconi, ſcilicet quòd de conſuetudine poſſit induci quòd appelletur ad Archiepiſcopum, non autem ꝙ conſuetudo poſſit inducere quòd appelletur à Vicario ad epiſcopum: quòd licet quidam antiqui tenuerint, tamen eſt falſum: vt no. in c. ij. de conſue. in vj. & in c. Romana. de appella. in vi.

h Appellandum. Niſi quis appellare velit ad Papam, ad quem omiſſo etiam medio appellatur. ſecunda quæſtione ſexta. capitulo ad Romanam. & cap. quiſquis. & idem in legato: vt in cap. j. de offi. leg. vbi de hoc. & ſecunda q. ſexta. cap. tertio. licet ſecus ſit in Imperatore de iure ciuili. l. Imperatores. ff. de appellation.

DE

DE COADIVTORE.

Ccidit etiam interdum, vt Pastor senio a aut corporis valetudine b impeditus, aut sanæ mentis consilio c destitutus, super suum gregē excubias ducere non possit, ea propter vir prouidus d & honestus illi in Coadiutorem e ad iungendus est: per quem tam Episcopo, f quàm populo vtiliter cōsulatur. Cuius datio cum de causis maioribus g esse cōstet, ad sedem Apostolicam h nulla obstante cōsuetudine i referenda est. Quod tamen sic intelligi oportet: si nō in remotis partibus explicanda sit. Cæterum si procul ab Apostolica sede Episcopus impeditus deget, tunc secundū Bonifacianæ constitutionis tenorem k prouidendum erit.

Etiam inferioribus ab Episcopis dandus est coadiutor & vtrisque de facultatibus Ecclesiæ erit subueniendum. hoc dicit.

Nec solùm Episcopis dandus erit Coadiutor, sed ēt si res exigat īferiorib. vñ si vel Ecclesiæ Rectorem l vel Archidiaconū m

a SEnio No. quòd senectus æquiparatur infirmitati, immo vt inquit Teren. Senectus Ipsa morbus est, & fac. hoc ad statutum loquens de iufirmis, & de infirmitate, de quo per Ab. in c. magnæ. de vo. & vot. redemp. & in cap. quanuis. de sent. excomm.

b Valetudine. Scilicet incurabili. secundum plerosq;. vt per Abb. in cap. ex parte. de cleri. ægrot. & not. in c. vni. eod. tit. in vj. in verbo perpetuo. sed idē forte si morbus curari non posset nisi per longa tempora, per rationē d. c. vni. & adde q morbus administrare impediens reddit quem ineligibilem: vt per Ab in cap. cum inter canonicos. de election.

c Consilio. Idem si sit prodigus, & de dilapidatione suspectus vt per Ab. in cap. venerabili. de offi. deleg.

d Prouidus Et qui ad gerendum officium, in quo datur coadiutor nō sit inhabilis: vt per Doct. in c. fi. de cle. ægro. vel debilit.

e Coadiutorem. Adde quòd si res exigat nō solum vnus in coadiutorem, sed etiam duo dari possunt. c. vnico de cle. ægro. in vj. plures autem duobus non possent dari, cum enim debeant procurari de sumptibus ecclesiæ, in qua sunt coadiutores. ecclesia nimis onerarec. vt not. in dict cap vni.

f Episcopo. Sed quid si solum sit electus & confirmatus, non autem consecratus, an debeat ex toto remoueri, vel potius coadiutor dari? Respon. vt per Abb. in cap. ex parte. de cle. ægrotan. vel debili.

g De maioribus. Nota dationem coadiutorum dici de causis maioribus quæ sunt reseruate sedi Apostolicæ, vt & sediū mutationes, & episcoporum translationes. c j. vbi Abb. de transla. præl. & in c. quod trāslationem. de offi. leg. c. quanuis. de elect. in vj. c. vt debitus. in fi. de appel. & per Io. And in c. querelam de elect. & per Doct. in c qđ sedem de offi. ordin. & hoc intellige si dandus sit coadiutor episcopo: secus si inferioribus, vt in ca. de rectoribus, vbi Ab. de cle. ægrot. & c. fi. eod. tit.

h Apostolicam. Ergo nec ad Archiepiscopū: quia in sua prouincia id tātum pōt, qđ sibi à iure reperitur cōcessum. ca. conquestus. ix. q. iij. c. Romana. de suppl. negli. præl. in vj. nec ad patriacham, nec ad legarū: quia in generali legatione talia nō transeūt. c. quod translationē. de offi. leg. Sed cōtra videtur in c. ex parte. in fin. de cler. ægrot. Sol. illud fuit de speciali authoritate & mandato domini Papæ: vt plenius not. in c. vni. de cle. ægrot. in vj. Item arg. contra c. hi qui. de præb in vj. & infra de colla. §. authoritate. & fac. ad hoc cap. ecclesiæ. de suppl. negli. prælat. in vj.

i Consuetudine. Not. quòd contra Ro. ecclesiam non currit præscriptio, in his quæ sibi in signum specialis priuilegij reseruauit. sicut nec contra priuilegium prælationis. c. cum nobis. de præscrip.

k Tenorem. vt in c. vni. de cle. ægrot. in vj. ob difficultatē enim admittitur, qđ aliàs non admitterec, vt p Ab. ī c. significasti. de fo. cōp.

l Rectorem. Vt c. ij. iij. & iiij. de cle. ægro. vel debilitat.

m Archidiaconū. Vt c. fi. de cle. ægr. vel debi.

ita morbo aliquo cõtigerit impediri, vt Ecclesiasticis ministeriis vel nullo pacto, a vel non nisi cum scãdalo b interesse possint, eis quoque Coadiutor adhibendus erit: & ità res temperanda, vt vtrique iuxta facultates Ecclesiæ vitæ necessaria c ministrentur.

DE COREPI-scoporum vsu sublato.

Corepiscoporum vsus sublatus est.h.d.

Rant olim & Corepiscopi, quibus circa plurima cũ Epis ministeriorum communis erat dispẽsatio: d quorum, tamen institutio tàm in Romana sede, quàm in aliis totius orbis Ecclesiis, tanquã improba, & superuacanea est penitus interdicta. e

Matrimonium spirituale dissoluitur translatione, renuntiatione depositione, h. et dicit.

Vidimus hucusque de spiritualis fœdere cuniugij. quod inter, Episcopum, & Ecclesiam contrahitur, qđ electione vel postulatione initiari f

a Nullo pacto. Quo casu quidam tenebant hunc penitus remouendum: sed communiter tenetur quòd licet remoueatur ab administratione, non tamen à iure prælaturæ, vt latè traditur in c. tua. de cle. ægro. vel debili.

b Scandalo. Puta quòd sit leprosus. ca. de rectoribus. de cle. ægro. vel debilit. nec enim aliquid est faciendum cũ scãdalo. c. præsbyterum. & ca. tua. de cle. ægrot. vel debil. c. nihil. vbi latè traditur. de præscript. quod procedit si sine peccato mortali id potest omitti. ca. cum ex iniuncto. de no. ope. nunc. potest etiam scandalum hoc nasci, quia sit exosus populo fortè ob delictum sibi imputatum, quo casu poterit ex toto remoueri. c. nisi. de renuntiat. & §. propter. infra eo. titu. sed hoc casu remouendo prouidendum est de cambio, secundum Inno. in d.c. nisi. & Ab. in dict. c. tua.

c Necessaria. Ita vt possit sine penuria viuere, licet forte non commodè. Differunt enim hæc inter se: vt not. per Abb. in capitulo primo. de institu. Sed quid si redditus ecclesiæ sunt adeò tenues, vt non possint sufficere prælato & coadiutori dato? Respon. vt latè traditur in capitulo de rectoribus. de cle. ægrot. vel debili. Item dato quòd isti redditus sufficiant, & supersint etiam, quis habere debet dispositionem redditaum prælatúsne an coadiutor? Respon. secundum Abb. in dic. capitulo de rectoribus. aut infirmitas impedit administrationẽ in temporalibus & spiritualibus, & tunc coadiutor habebit administrationem in vtrisque. fac. c. tua. de cle. ægro. vel debil. & c. j. de cle. nõ resid. & c. peruenit. de appel. aut infirmitas reddit solũ impotentẽ in spiritualibus, & tunc dic cõtra. d. c. de rectoribus.

DE COREPISCOPORVM vsu sublato.

ERANT olim &c.

d Dispensatio. Vt qa & ipsi cõferebant ordines: licet nõ oẽs, p̄dicabant & conficiebãt dominicum corpus: vt c. quãuis, vbi not. dist. lxviij. & obtinebant quoddam mediũ inter episcopos & præsbyteros, ab vtrisque tamẽ differrebãt: ab epis, quia corepiscopis erat interdicta præsbyterorum, diaconorum, & virginum, & ecclesiarũ consecratio. Item erectio alterium, & alia de quibus. d. dist. lxviij. §. inter episcopos. & cap. quanuis. à præsbyteris, vt quia conferebant minores ordines & secundum Gratianum etiã commendatitias & pacificas literas dabant, quod non faciunt præsbyteri. d. §. inter episcopos. c. e. quanuis.

e Interdicta. Etiã si forte ab Apostolis, vel generalibus conciliis emanasset talis institutio: vt not. in c. corepiscopi. dist. lxviij. quod præbet arg ꝙ quocunq; authore sit institutum, & quãtumcunq; diu fuerit obtentũ si non subest causa, vel si onerosum est est extirpandum: vt c. omnia. distin. xij. & de cons. dist. j. c. placuit. & x. q. j. c. hanc. & distin. lxiij. §. verum. &c peruenit. de censib.

f Initiari. Hoc verbũ sumitur propriè & impropriè eodem tempore: nã respectu electionis verè & propriè, initiatur spirituale coniugiũ: quia per eam acquirit ius electo: vt not. in c. quanto.

confirmatione ratificari, consecratione intelligitur consummari.a Item de moribus b & Vicariis, c & adiutorib. d Episcoporũ. tractemus nũc quibus modis episcopus ab Ecclesia remouetur, & sic quomodo tale coinugiũ præter mortem e dissoluitur. Contingit autem id tribus modis Translatione, Renuntiatiõe, & Depositione seu degradatione: de quibus singulis videamus. ac primum de Translatione.

c. quanto. distin. lxiiij. nam electores consentiunt tanquam in sponsum ecclesiæ. fac. c. eum inter canonicos. de elect. & ca. fi. de translat. prælat. & per Ab. in c. scriptũ. de elect. & ideò electio dicitur confirmari: quo verò ad postulationem stat impropriè: quia per eum verè non initiatur spirituale matrimoniũ, quoniam cum nihil aliud sit quàm quædam precum porrectio ad principem, vt de postulato puideat, vt habet in Rub. & c. j. de postula. præla. & supra de postulat. in prin. & sic gratiæ innitatur nullum ius producit offibus postulati infixum. vnde non mirum si p eam propriè non dicitur spirituale matrimonium initiari: vt tradit Ab. in d. cap. scriptum. sed cum & per postulationem deueniatur ad admissionem per quam tale coniugium postmodum intiatur, & celebratur, non mirum si & postulatione dicitur huiusmodi coniugium initiari, cum quidquid est causa causæ sit etiam causa causati. l. & si amicis. ff. de adult.

a Consumari. c. ij. de translat. episcopi.

b Moribus. vt supra de vi. & hone. prælat.

c Vicariis. Tam iuris quàm hominis. vt supra de offi. Archi. cum duobus tit. seq.

d Adiutoribus, Vt suprà de coadiut. & dicit. plurali numero: quia etiã Archidiaconus, Archipresbyter, & vicarius fiunt adiutores, vt supra de offi. Archi. & de offi. Archipresby. & de offi. vica. omnibus. in princ. Vel forte ob corepiscopos, licet illi sint sublati

e Præter mortem. Intellige inclusiuè, scilicet quòd & morte huiusmodi coniugium dissoluatur, ne dum translatione renuntiatione, ea enim secundum quosdam est natura huius dictionis, vt si ponatur iuxta propositionem affirmatiuam includat vt hic. si iuxta negatiuam, tunc excludit, vel excipit, vt per Dyn. in c. peccatum. de re. iu. in vj. sed Dy. loquitur de dictione, nisi, vnde eius doctrina literæ nostræ non quadrat, nec est etiam in se vera, nec Dyn. id explicitè dicit. vnde dic. exmente Ab. in ca. dudum. ij. de elect. quòd si dictio, præter, cum suo adiuncto adhæret orationi quæ compræhendat adiunctum dictioni isti præter, stat exclusiuè. exemplum. lego tibi libros meos præter decretum, nam si decretum non excluderet à præmissa oratione, frustra poneretur cum adiunctũ dictioni præter, includeretur in oratione præmissa, & verba debent interhgi, vt operentur. l. si quando. C. de inof. testam. c. si Papa. de priuil. in vj. Si autẽ adijciet orationi quæ non cõprehendit adiunctum stat inclusiuè, exemplum, lego tibi animalia mea præter decretum, nam si hæc dictio tunc non includat frustra fuisset apposita, cum animalium appellatione non veniat decretum. sic in casu nostro dissoluitur tale coniugium spirituale per translationẽ, renuntiationem, & depositionem præter mortem id est vltra quod dissoluitur per mortem, & sic includit. vel dic quòd in hac litera potest etiã excludere, vt sit sensus dicamus quibus modis soluatur istud coniugium præter mortem, de quo modo mortis non intendimus dicere tanquam de notorio, & sic excludit, & de natura huius dictionis per Ab. non solum in d. cap. dudum. sed etiam c. literas. de præsumpt. per Archid. in c. Ebron. xiij. q. ij. per Io. de Ligna. in Clem. ij. de pœn. & per Paul. in Clem. j. de sum. Tri. & si catho. & per Bart. in l. j. ff. de pign. action. & in l. nam quòd liquidè. §. fi. ff. de pen. leg. Nicol. de Neap. in l. si tutor. §. si tutor. ff. de tutel. & rat. distrahen. & comm. in l. actione. C. de transac. & in aliis multis locis. & an in dubio stet inclusiuè vel exclusiuè per Abb. in d. ca. dudum. Adde tamen quòd respectu caracteris impressi huiusmodi matrimonium nec morte dissoluitur, vt cum perdu ret etiam post mortem impressum in anima vt dicit Abb. in capitulo inter corporalia. de trãsla. episcopi, sed hic respectus in tractatu nostro non est in consideratione: sed solum habetur respectus administrationis temporalium & spiritualiũ, alioqui nec per translationem

tione, nec renuntiatione solueretur tale cōiugium eum character remaneat, immo nec per degradationem. per eā enim character. semel impressus minimè aboletur. vt not in ca. ij. in si. de pœnis. in vj. cuius tamen contrarium dicitur hic, & in d. cap. inter corporalia. vnde hæc litera sumitur.

EE TRANSlatione.
Trāslationes. &c.

a Mvtationes. vt capit. mutationes.. vij. quæst. j.
b Gratia. Vt ca. mutationes. vij. q j. & cupiose tra ditur. in cap. vniuersorum. de rerum permut.
c Episcopus. vel alius prælatus: nā & alij transferri possunt, Cardinalis, vt in cap. dilectus j. de præb. Archiepiscopus cap. bonæ. ij. de post. præla. & cap. scriptū. de elect. Ab. in cap. venerabilis. de consuet. & cap. cū in veteri, de elect. Præpositus c. dudum. j. de elect. & quicunque beneficiatus cap. admonet. de renuntiat. & demum quicūque postulari potest, secundum Host. in sum eo. & in sum. de postul. prælat. §. quis sit postulandus.
d Princeps. vij. quest. j. cap. mutationes. & sic no. quòd vtilitas maximè si sit magna, æquiparatur necessitati, adeo vt ea instante si superioris copia haberi non possit, possit quis venire contra proprium iuramentum, secundum Inno quem sequitur Abbas in cap. venerabilem. de elect. licet hoc nō placeat Host. fac. not. per Inno. in cap. cum omnes. de cōstit & quæ ponit Abb. in cap. tua de ecclesi. ædifi. in vltimo not.

DE TRANSLATIONE.

Translatio inducta est ex vtilitate, & ex necessitate & necessitate cessante trāslatio irritatur. h. d.

TRāslationes quæ & mutationes a nuncupari possunt institutæ sunt vtilitatis & necessitatis gratia: b vtilitatis, cum Episcopos c ab ea ciuitate cui præpositus est in aliam trāsfertur, in qua magis proficere posse verisimiliter existimat. Sic olim Princeps d Apostolorum de Antiochena ciuitate se Romam transtulit, vt scilicet ibidem copiosius pficere posset. Necessitate verò nonnunquam Episcopalium sedium mutationes fieri solent, hostium vrgente metu. e Sed hoc casu, si ciuitatem de qua effugerit Episcopus ab hostibus liberari, & ad priorem statum contigerit reuocari, f ad eam expulsus reuertetur. g

Episcopos transferre, ad solum Romanū Pontificem pertinet. h. d.

Sciendum h est autem Episcoporū trāslationes, nō etiam inferiorem i ad solum Apostolicæ sedis Antistitem certissima ra

e Metu. vij. q. j. cap. temporis.
f Reuocari. Arg. quòd restituta re in pristinum statum, omnia iura restituuntur. ca. quia diligentia. de elect. & xvj. q. iij. cap. prima. sic qui peruenit ad meliorem fortunā tenetur ad pristinam obligationem, xxvij. q. vij. ca. ab infirmis. l. ij C. qui bo. ce. poss. & l. si locus. ff. quēad. ser. ami. & quòd cessante causa. &c.
g Reuertetur. Ergo non obstante mutatione remanet episcopus primæ eccle. & sic est episcopus duarum ecclesiarum, contra illud. xxj. q. j. ca. relatio. qđ quidam admittūt exēplo matrimonij carnalis, vbi quis pōt esse maritus duarum fœminarū altera religionem ingrediente: vt not. vij. quæst. j. c. cap. pastoralis. Sed contra videtur, nam ille locus definit esse ecclesia p captiuitatem. vt l. cum loca. ff. de relig. & sumpt. Sed non est ita quia sacramenta ecclesiæ vera dicimus esse apud hostes, vt j. q. j. quòd quidam. & quod dicit lex ꝙ definit esse sacer locus intellige, quia viduatus est sacris ministeriis. Sed pone contra quòd episcopus est captus & non ciuitas an tunc constituetur alius. Respondeo vt not. in d. c. pastoralis.
h Sciendum. Nota vnū ex casibus sedi Apostolicæ, reseruatis, de aliis vide quæ not. in ca. quod translationem. de offi. leg. & quę tradun tur in cap. quod sedem. de offi. ordin. & cōcor cum hoc ca. ij. de translat. & d. c. quod trāslat. sumitur ex c. j. eo.
i Inferiorum. Simile est in coadiutoribus: nā episcopis dat solus Rom. Pont. regulariter, inferioribus

feriotibus verò etiam alij, puta Patriarcha, metropolitanus, & similes vt supra de coadiutore. in princ. vbi not. & per Abb. in c. de rectoribus. & in c. fi de cle. ægro. vel debili.

a certissima ratione. Sed quæ est hæc ratio tam certa? Respondeo, quia cum fortius sit spiritua le vinculum quã carnale, si Deus re seruauit sibi ius dissoluendi carna le matrimonium, per illam authoritatem quos Deus coniunxit: &c. multo magis cẽsetur reseruasse dissolu tionem spitualis, & quod facit Papa q̃ est Vicarius. Dei videtur Deus ipse facere: vt latè prosequitur tex. in cap. ij. de translat. vnde sumitur.

b His matrimoniis Scilicet spiritualibus, cum nec in carnalibus liceat c. ij. eo.

c Confirmatus. Intellige copulatiuè: quia secus est in electo tantum, cap. ij. eo. à contrario sensu, vt comm. tenetur, licet Host. contra.

d Contractum. Not. ergo quòd consecratio quo ad substantiam vinculi spiritualis nihil addit: nam illud non dicitur de substantia alicuius rei, quo remoto illa remanet. Ideò dignitas Episcopalis seu consecratio non est de substantia matrimonij spiritualis: quia sine illo matrimonio potest esse dignitas episcopalis, vt patet in episcopo qui renunciauit episcopatui, & non ordini, & sic in episcopo nul larenensi. Similiter potest esse matrimonium spirituale sine dignitate episcopali, vt patet in electo confirmato & non consecrato, vt hic. & in c. ij. eo. consecratio tamen consumat spirituale matrimoniũ c. fi. eo. & supra de corep. vsu subl. §. fin. & licet quo ad vinculum nihil addat, addit tamen quoad alia, scilicet quoad potestatem exercendi ea, quæ sunt ordinis episcopalis, vt supra de confirmat. §. fi. & habetur in c. transmissam. de elect. Vnde no. quòd vbi remanet eadem causa & substantia, ob accidens aduenions dispositio non variatur: vt per Abb. & alios in cap. ij. eo.

tione a pertinere, neque super his matrimoniis b quicquã pręter eius assensum imutari debere aut posse. Quod obtinet non solum si Episcopus est consecratus, verum etiam si tantũ canonicè fuit electus, & confirmatus. c Cum (vt supra diximus.) post electionem, & confirmationem inter personas eligentium, & electi coniugium sit spirituale contractum. d

Qui propria authoritate se ad aliam Ecclesiam contulerit, & habita carebit & ambita. h. d.

Ea propter quicunque auaritia e ducti, aut ambitione f impulsi, Ecclesiæ suæ mediocritate despecta, ad maiorem g sese plebem propria authoritate transtulerint, à cathedra repelli debent aliena & carere h propria: vt nec illis præsideãt, quos p superbiã spreuerunt, nec i illis

e Auaritia. Concor. c. quanto. ext. eod.

f Ambitione. Concor. §. ambitiones. vij. q. j. & habes hic quatuor causas ex quib. fit translatio, necessitas & vtilitas, de quibus supra in princ. Itẽ auaritia & ambitio, vt hic. est & causa leuitatis & humilitatis. de. q̃bus ibi. & quæ differentia sit inter translationem factam ex vna causa vel ex alia, vide vt prolixè not. in d. §. ambitionis.

g Maiorem. Sed nunquid ad minorẽ? tex. videtur à contrario sensu huius literæ. Sed contrariũ videtur verius cap. j. eo. vbi quòd non licet descendere vel minorari. Quid si archiepiscopus de licẽtia papæ cessit archiepiscopatui an interiecto tẽpore poterit sibi prouideri de episcopatu postmodũ vacãte? quidam ꝙ nõ, cum nõ liceat descendere. d. c. j. & in c. legimus. in fi. dist. xciij. & ne detur materia auaritiæ, vt si quis tenuem Archiepiscopatum resignet vt pinguem obtineat episcopatum, Ioan. Andr. Host, Butr. & Abb. contra. Ad contraria resp. vt per eos in d. c. j.

h Carere. Sed an trãsferẽs se sine licẽtia erit priuatus ipso iure, vel potius priuari debeat p sñiam? & vr ꝙ ipso iure, cũ verbũ carere, intelligatur ipso iure: vt per Ab. in c. nihil. de elect. in Glo. in ver. potestatis. Contrariũ vr verius s. ꝙ requiratur sententia, scdm Io. And. & Ab. in c. quãto. eo. & ideò ante sñiam remanet episcopus prioris ecclesiæ, & eius clerici illi obedire tenentur facit qd habet. ix. q. iiij. c. nonne.

i Nec illis. qd hic dr obtinet qñ & dimisit primã sine licẽtia, & sine licẽtia trãsiuit ad aliam: nã aliàs priuãdus eẽt solũ illa ĩ qua licẽtiã nõ obtinuit, ne plus extẽdat pœna, q̃ delictũ. arg. eorũ q habẽtur in c. qsiuit, de his q fi. à maio. par. c. & hoc sequit Ab. in c. quãto. eo. ante fin.

quos ob auaritiã vel ambitũ cõcupiuerũt. Sicut a enim vir non debet adulterare vxorem ſuam, ita nec Epiſcopus temerè Eccleſiam, ad quam electus fuit, relinquere, vt alteri ſeſe coniungat, etiam ſi à populo fuerit attractus. b

Quod conſtitutum eſt in Eccleſiis Epiſcopalibus, trahitur etiam ad Eccleſias inferiores. h. d.

Non abſimilis c Iuris rõ obtinet in preſbyteris, & cæteris infra Epiſcopalem dignitatem conſtitutis. Nam ſi vel qualibet cauſa, d propria quis authoritate cum altero ſuum beneficium e permutare voluerit. vterque proprij beneficij iacturã f faciet. Beneficiorum enim & præbendarum permutationes generaliter fieri prohibentur: prę ſertim pactione g prę miſſa, quæ circa ſpiritualia, h vel ſpiritualibus annexa, i ſemper labẽ ſimoniæ continet: licet poſsit Epiſcopus k de vno loco ad alium aliquos trãſferre, vt qui vni loco minus ſunt vtiles, l alibi ſe valeant vtilius exercere.

Si permutatio beneficiorũ completa eſt ex vna parte & per alteram ſtat quo minus impleatur, reſtituitur pars ad ſuum beneficium. h. d.

Subuentum m tamen eſt ei qui de permutatione cum alio habito tractatu, n prę bendam ſuam cum reſignaſſet, ab alio, qui eũ permutationis tractatum habuit, & qui poſteà ſuam reſignare recuſat, deceptus eſt: cũ enim deceptis, o & nõ decipientibus

a Sicut. c. ſicut. vij. q. j. vnde ſumitur.

b Attractus. Arg. quòd neceſſitas & violentia non excuſat à culpa.

c Abſimilis. c. ſi verò. vij. q. j c. inter cætera. & c. de maioribus. de præbend. & c. cum olim. & c. cum vniuerſorum. & c. quæſitũ. ext. de re. permut.

d Cauſa. Et ſic no. quòd honeſtas cauſæ qua qs mouetur ad aliquid faciendum, non excuſat quem à pœna, ſi neglexit authoritátem ſuperioris, & ordinem iuris.

e Beneficium. Et an ſimplex Abb. in c. quæſitum. in primo. not. de re. permut.

f Iacturam. c. olim. de re permut.

g Pactione. Sed quæritur an ſaltẽ ipſi beneficiati poſſint habere tractatum de permutatione facienda? & non videtur. arg. l. oratio. ff. de ſpõſal. & notat. per Abb. in ca. in cauſis. de elect. & notat. ſupra eo. tit. §. quod ſi intra terminos. Tu dic vt per Abb. poſt antiquos in c. quæſitũ. de re. permut. & facit. §. ſequens.

h Spiritualia. Quia in ſpiritualibus, vel ſpiritualibus annexis, nulla pactio vel cõuentio interuenire põt, j. q. ij. c. quã pio. & ext de pact. c. cum pridem.

i Annexa. Vt eſt ius patronatus c. quanto. de iudi. & c. ſignificaſti. de præb dic vt ibi.

k Epiſcopus. No. caſum reſeruatum epiſcopo, ſcilicet interponendi authoritatem pmutationi beneficiorum, vt not. in Cle. vni. de te. permut. & per Inno. & alios in c. quæſitũ. eo. tit. Cal. cõſ. vij. de rer. permut. Ro. Rom. deciſ. cccxj. in nouis. Idem etiam intelligas de inferiori habente ius epiſcopale in beneficiis permutandis. is enim exercet omnia iura epiſcopalia: quæ ſunt iuriſdictionis: vt in cap. j. de reb. eccle. ali Inno. in cap. ij. de tranſact. Ab. in cap. ſignificaſti. de fo. comp. & in ca. quæſitũ de re. permut. Sed quid ſi collatio beneficiorum permutandorum pertineat ad aliũ q̃ epiſcopum? rñdeo, permutabit eps cũ conſenſu illorum, ſcdm Io. An. Quid ſi nolĩt conſentire? reſp. vt p Ab. in d. c. quęſitum. An aũt cap. ſede vacãte poſſit authoritaté pmutationi prę ſtare. vide qđ no. in Cle. j. de re. permut.

l Vtiles. No. ergo ꝙ etiã ex vtilitate fit pmutatio: vt ſupr. in princ. Sed nunquid fit ꝑmiſſa ex ſola expediẽtia perſonarum? puta, quia Rector vnius bñficij nõ põt multum ibi proficere: quia fortè aer illius loci nõ eſt ſibi ſanus? reſ. poterit fieri permutatio: vt per Doct. in c. quæſitũ. eo. & facit optimè quod not. in c. cum vniuerſorum. in Gloſ. ſec. de rer. permut.

m Subuentũ. c. cum vniuerſorũ. de re. permu.

n Tractatu. Nota quòd partes poſſunt habere tractatum de permutatione facienda, de quo dictum eſt ſupra. §. proxim.

o Deceptis. c. literis. de reſcrip. l. iij. §. verba. ff. ad

ff.ad Velle,& C.eod.tit.l.si fine.l.pen.§.si quis ff.de iu.& fa&.igno.& C.si mi.se maio.dix. l. si 13.cap.inter dilectos.ext.de donat.

a Simplicitati. Nota parcendum simplicitati, fac. c. super literis.& Aut.de instrumen.caut. & fi.§.hæc autem omnia.ff.si quis in ius voc non ier. l. ij.& ff.de edend.l. j.§.fina.& ff.de iu risd.om.iud.§.do li.& dist.lxxvj.ca. tanta nequitia. & de translat. ca inter corporalia. & ca.eum vniuersorum.de re.permu. Sed cum simplicitas de qua hic fit dolo contraria, & fit etiam commendanda, vt per Ab. in c.ex studiis in prin.de præsump. & in c.dilecti filij. de iudi.cur hic & in d.c.eum vniuersorum.dicit veniam dandam, cum venia delictum videatur præsupponere?respõdeo venia dicitur dari hoc casu,id est iuris rigor remitti,qui rigor suadebat hunc amittere beneficiũ suum, c.quæsitum, & c. cum olim. de rer. permut. nec verbum venia,semper arguit culpam.sicut & aliàs submittens se gratiæ vel misericordiç non videtur delictum fateri.vt in ca.veniens. & ibi Inno.Host.& But.de renuntiat. sed immò videtur quod nullus rigor remittatur, cũ re non secuta ob quam facta est renuntiatio non debeat valere renunciatio. l.rebus. C.de re.permu.die quòd non poterat per se renuncians tem retractare,ca.quòd in dubiis.de renunciat.& not.in d.cap.cum vniuersorum, & sic continet gratiam. Item quamuis simplicitas tendat ad bonum finem,non tamen debet esse sine ratione,cap Deus.vbi Abb. de vi.] & honest.cle.& si sit sine ratione reprobatur.Ab. in cap.pastoralis.de iudi.& si sit nimia dicitur fatuitas, Abb.in cap.eum dilectus,quod met. causa. An autem excuset simplicitas à surreptione in beneficialibus,dic vt per Abb.in cap. super literis. de rescript.

b Possit. Amoto quolibet illicito detentore. cap.cum vniuersorum.de re.permut.cap.proposuit de concess.præbendæ.

Iura subueniant, licet is qui renuntiauerit à se beneficiũ abdicasse videatur,tributa tamen est simplicitati[a] venia, cõstitutúmque vt ad resignatum beneficium reuerti possit.[b]

Collatio de beneficiis, causa permutationis vacantibus, facta aliis quàm permutantibus,non tenet.h.d.

Et generaliter ne concessione Iuris vtẽtibus[c] præsertim circa spiritualia illudatur,[d] si qua beneficia[e] ex[f] causa permutationis aliquibus resignata, aliis quàm ipsis permutare volentibus cõferantur,[g] nullius firmitatis erit ipsa collatio.[h]

Non obstantibus expectationibus beneficiorum permutatio fieri potest.h.d.

Quin immò si in diœcesi[i] aliqua qui-

c Vtentibus. Dic igitur per hanc literam nõ habere locum quod hic dicitur, vbi in fraudẽ expectãtium fieret permutatio, cum tunc per mutantes volentes non tã vtantur concessione iuris,quàm ius ipsum fraudent c. vni de re.permut. ca.fi. de renunt.in vj.& not. in cle. vni.de re permut. vnde sumitur.

d Illudatur.Cle. vni.de re.permut. c. bonæ.de postu. prælat. c.cũ olim. de re iud. cap.j.de alie.iudi. mu.causa.c.suggestum.de appe.c.dilectus de præb. Cle.vni. de renunt.l.si prætor. ff.de re iud.c.non nullis.de iudæis.

e Beneficia. Includũtur etiam hospitalia,& loca similia,quæ permutari possunt his casibus, quib.in beneficium cõceduntur, quæ habentur in Cle.quia contingit.§.vt autem.de religios.domi.

f Ex causa.Sed quõ constabit ꝙ ex causa permutationis renuntiet quis?resp.si renuntians exprimat,vel satis est quod cõstet de hoc coniecturis,vt not.in Cle.vni.de re.permut.

g Conferantur.Per illos in quorum manib. fiebat resignatio,vel per alios collatores.

h Collatio.Idẽ dicas de omni electione,postulatione,& præsentatione,quæ fieret de alio ad aliud beneficium sic renuntiatũ, cum eadẽ sit ratio: vt not.in Cle.vni.de re.permu. Nec ob.c.cũ in illis.de præb.in vj.quia loquitur in impetrationib.beneficiorum quæ sunt odiosç.

i Diœcesi. Non excludit immo includit ciuitatem,ad idem cap. sanctorum. dist lxiij. & cap.cum nullus. de temp. ordin. in vj & cap. cum episcopus.de offic. ordin. & includetur etiam ecclesia cathedralis. cap.cum clerici.de verb.signific.facit.l.cui pacto.ff.de ser. export. Sed contra cap.Rodulphus.de rescrip. Sol.ibi in rescriptis ad lites quæ sunt odiosa. Item contra c.quamuis.j. de præbend. Sol.ibi propter ambitionem.& not.in c.vni.de re.permu. in vj.vnde sumitur.

Aposto-

dam fortè authdritate apostolica [a] beneficia proximè [b] vacatura expectent : illi tamen qui secundũ formam Iuris [c] sua beneficia [d] in eadem diœcesi ad ordinarij collationem [e] spectantia, liberè, ac sine fraude [f] in manibus Episcopi resignauerint, nõ nisi ex causa permutationis resignaturi, ab huiusmodi expectantib. circa faciendam permutationem minimè impedientur.

DE RENVNTIATIONE.

Quid sit Renunciatio, & quibus ex causis possit renunciari. h.d.

PER renuntiationem quoq; quis ab Ecclesia sua remouetur. Est autem Renuntiatio iuris proprij [g] spontanea [h] refutatio. Ea verò propter quæ Episcopus potest cedendi licentiam postulare, hæc fermè habentur: [i] conscientia criminis, debilitas corporis, defectus scientię, malitia plebis, grauè scandalum, & irregularitas personæ.

Quale debeat esse crimẽ ob quod renunciari possit h.d.

Propter conscientiam criminis cedendi potest licentia postulari [k] non cuiuslibet, [l] sed duntaxat illius ꝓpter qđ ipsius officij executio post peractam pœnitentiã impeditur. [m]

Qua debilitas corporis renuntiandi cãm prabeat. h.d.

Non absimilis iuris

a Apostolica. Idem & multo fortius si expectat authoritate reseruationis legatorum vel receptionis capituli vt not. in cap. vni. de rer. permut. in vj.

b Proximè. Idem & multo fortius si expectaxent quam ducerẽt acceptandam: nam plus afficitur præbenda per istam gratiã, quàm per illam : vt not. in cap. si soli. ad fin. de conces. præbendæ.

c Iuris. Vt c. quæsitum. de re. perm. & §. non absimilis. supra eo.

d Beneficia. Large hic intellige vt minora & maiora beneficia & dignitates & præbẽdas etiam comprehendat. j. q. iij. ca. si quis dator. & de conces. præb. & de verb. sig. c. tua. & c. j. de reg. iu. in vj. vbi not.

e Collationem. Quid si non spectat ad collationem, sed ad confirmationem tantum? Item quid si pertinent ad collationem ordinarij & alterius? vel sunt illa in diuersis diœcesibus? respondeo vt not. in c. vni. de re. permu. in vj.

f Fraude. Exemplum in capitulo secundo. de renuntiat. in vj.

DE RENVNTIATIONE.
Per renuntiationem &c.

g Proprij. Alieno enim renuntiare non possum cum res inter alios acta &c. cap. pen. de sent. & re. iudi. cap. dilecto. in fi. de præb.

h Spontanea. Quia si esset coacta non obstaret repetere volenti, cap. super hoc eo. & cap. ij. de eo quod met. causa, & declara hanc siue diffinitionem, siue descriptionem, vt per Hostien. in summa eodem. in dubio autem non præsumitur spontanea: vt per Abb. in cap. super hoc eo. num. ii. & numero 30.

i Habentur. Vt diffusè habetur in cap. nisi. eo.

k Postulari. Collige ergo ꝙ pro crimine quãtũuis graui, non potest episcopus renuntiare sine licentia Papæ, etiam si talis sit, qui titulum non habeat vt simoniachus & intrusus. quidam tamen contra, cũ tales fures sint & inuasores, j. q. j. cap. ordinationes. & ix. q. j. c. ordinationes. & ideò quãto plus rẽ tenent, tãto magis peccant, & fur semper est in mora : vt ff. de cond. furt. l. si pro fure. dic vt no. ĩ c. nisi. eo. post princ.

l Cuiuslibet. Alioquin pauci vel nulli non tenerentur cedere, est. n. penè contra naturam quòd quis sit sine peccato, xv. dist. §. nunc autem. & dist. lxxxj. c. Apostolus. in fi. & cap. pen. de præben. & facit illud Apostoli. Subiecit Deus omnia sub peccato, & illud. Nemo sine crimine viuit.

m Impeditur. Vt simonia, j. q. j. c. erga simoniacos. & cap. tanta. de simo. homicidium c. fi. de temp. ordin. & c. minor. dist. 50. & c. inquisitionis. de accus. vbi de vtroq; crimine. Itẽ secũdũ quosdam omne peccatum quod ipso iure irrogat infamiam, iij. q. vij. ca. in famæ. § porrò,

&

& de hoc plenius not.in c.niſi.eod.poſt prin. in aliis verò criminibus de quibus poteſt pœnitere remanendo in officij adminiſtratione, non tenetur quis petere ceſſionem, vt hic & d.c.niſi & d.c.ſi.

neceſſaria eſt ſcientia ſpiritualium & temporalium: quia in his alios docere debet epiſcopus ideoque aliorum doctrina indigere non debet 1.q.vij.c.conuenientibus. & authen. de ſanctiſs.epiſ.§.damus.

ratio in debilitate [a] corporis obtinet: nã non quælibet, ſed ſolùm illa legitimam renuntiandi præſtat cauſam, p quàm quis ad exequẽdum officium Paſtorale redditur impotẽs: cum interdùm non plus ſenilis debilitas aliquem cedere, quàm maturitas,[b] q̃ in ſenibus eſſe ſolet, quẽ in ſuo ſuadeat officio permanere.[c]

Magnus defectus ſcientiæ, tribuit legitimam cauſam renuntiandi.h.d.

Propter defectum quoque ſcientiæ plerunque [d] poteſt quis petere ceſsionẽ: quia cum illa circa ſpiritualium [e] adminiſtrationem ſit potiſsimũ neceſſaria, & circa curã temporaliũ [f] opportuna, Præſul qui in vtriſque commiſſam ſibi debet Eccleſiam regere ſalubriter ei renuntiat, ſi quomodo ipſam regere debeat ignoret. Quanquã autẽ deſiderãda ſit eminens ſcientia in paſtore: in eo tamẽ mediocris tolerari [g] poteſt: quia imperfectũ ſciẽtiæ põt ſupplere perfectio charitatis.[h]

Malitia plebis iuſtam tribuit renuntiandi cauſam, itẽ vitatio ſcãdali.h.d.

Propter malitiã [i] quoque plebis [k] cogitur interdũ Prælatus ab ipſius regimine declinare,[l] veluti quando plebs tã duræ ceruicis exiſtit, vt apud ipſam amplius proficere non poſsit.[m] Itẽ pro graui ſcandalo [n] vitando, cum aliter ſedari non põt, licet Epiſcopo petere ceſsionem, ne plus t.

a Debilitate. Siue proueniat ex morbo accidentali ſiue ex ſenectute.c. niſi. §. alia. eod.nam & ſenectus morbus eſt: vt no.ſupra de co adiu. in princ.qui autem dicantur ſenes vel valetudinarij, vide p Ab. & alios in c.ſi. vt li.non conteſta.

b Maturitas. Vnde dicimus ſemp venerandam ſenectutem. l. ſemper ff.de iu.immu.

c Permanere. Quia debilitas corporis feruore ſpiritus inſtauratur, per quem ad ſublimiora conſcẽditur.c literas. & c.niſi.§.j.eod.

d Plerunque niſi eſſet talis ſcientia quam cito addiſcere poſſet, tenetur enim & epiſcopus addiſcere cum poteſt, c. fin. diſ. xxxviij. Vnde & Iuriſconſultus, & ſi vnum (inquit) pedem in ſouea haberem, non pigeret me quotidie aliquid addiſcere.l.apud Iulianum. ff. de fideicom.liber. & Auguſtinus ab anicula ſe doceri paratum profitetur, xxiiij.q.iij.c.ſi.habes. & not.in ca niſi.verſ.pro defectu eod.

e Spiritualium.c.niſi.§.pro defectu.eo.& diſtin.xxx.per tot.

f Temporalium.d.lxxxvj.c.fratrem noſtrũ, & c.Petrus.d.xxxix.& xxxvj.d.§. j. & meritò

g Tolerari.c. cũ nobis de electione. c. venerabilis. de præben. c. niſi. verſi.pro defectu. eo.

h Charitatis. c. niſi. §. pro defectu.eo. & ſic nota quòd defectus aliquis poteſt aliqua alia virtute ſuppleri & inſtaurari.

i Malitiam. Hoc feciſſe leguntur etiam Apoſtoli, qui iudæis incredulis & duræ ceruicis dixerunt, ecce conuertimur ad gentes, quia verbi Dei vos indignos feciſtis, vt legitur in actis Apoſtolicis in cap.xiij. & tranſumptiuè in cap. niſi. §. propter malitiam.

k Plebis. vij. quæſtio. prima §. hoc tunc ſeruandum. & cap. ſua. & cap. niſi.§ propter malitiam. eod.

l Declinare. Prouidentiam notat hoc verbum & non metum, & verbum fugere.

m Non poſſit. Quandiu autem eſt aliqua ſpes profectus, non poteſt prælatus renuntiare, & præbet hoc argument. quòd propter ſcholarium malitiam debet doctor ceſſare à docendo, ſecundum Io.And.& Butri.in c.niſi §.propter malitiam.eod.

n Scandalo. eſt tñ diſtinguendũ vt diſtinguit Grego.

poralem honorem, quàm æternam videatur affectare ſalutē. a

Ob irregularitatem poteſt renunciari. h. d.

Item ob irregularitatem, putà ſi ſit bigamus: ꝙ ſi fortè de legitimo matrimonio non ſit natus: licet huiuſmodi irregularitatē ſubticere non potuerit, b ſi tamē & culpa c latet, d & cauſa, e cū eo, qui ſuū laudabiliter impleuit officiū, iniuncta ſibi cōpetenti pœnitentia, poterit non minus vtiliter, quàm miſericorditer diſpenſari.

Gratia laboris fugiendi non poteſt renuntiari. h. d.

Cæterum ob alias cauſas renuntiationē affectantes audiendi non ſunt: dū fortè aliqui laboris anguſtias declinantes ad ociū f aduerſus glorioſi Pōtificis g exemplum, aſpirare contendant.

Epiſcopus qui ſemel ad vitam monachalem tranſiuit, non poteſt rurſus ad Epiſcopalem dignitatē reuerti. h. d.

Accidit autē interdum vt Epiſcopus humilitatis, & pœnitētię cā ab Eccleſia ſua remoueatur. Qđ tūc cōtingit cum quis Apoſtolica cōceſsione ab Epāli ſede ad Monachalē deſcendit ſubiectionem. Quo caſu alius in locū eius ſubrogari poterit: ille veró reſurgere Cōſtantino

...rego. ſuper Ezechielem homil. vij. verum ſcādalum ſine peccato vitare poſſimus: nam in quantum poſſumus ſine peccato ſcandala vitare debemus, alioqui vtilius ſcandalum naſci permittitur, quàm veritas relinquatur. ca. qui ſcādalizauerit. de re iu. veritas enim bonæ vitæ, vel iuſtitiæ nūquàm deſerenda eſt, veritas diſciplinæ nō nunquàm, puta, quando multitudo peccantium eſt in cauſa, nō tamē volunt defendere malum quod faciunt arg. c. commeſſationes. diſt. xliiij vbi de hoc. & diſt. 50. c. vt conſtitueretur. & c. latores. de cle. excō. mini. Si verò volūt defendere malum quod faciunt & illud excuſare quaſi ex authoritate, tunc multitudini parcendum nō eſt propter ſcandalum ca. j. in fin. de pœni. diſtin. vj. & not. de hoc in ca. niſi. §. pro graui. eo. & c. ſanè de tēpo. ordin. & in ca. cum quiſquis. xxiij. q. iiij. Beat. Thom. ij. ij. q. xliij. articu. j. & alibi.

a Salutem. Quod non præſumitur. l. ſi. C. ad l. Iul. repe.

b Non potuerit. Id eſt, non debuerit de iure tempore ſui examinis. & ſic eſt arg. quòd illud dicimur poſſe, quod de iure poſſumus. xxij. q. ij. cap. faciat. & c. ſciſcitatus. de reſcrip. facit l. conditiones. & l. filius fam. ff. de cond. inſtit. nam debuit id ſaltem in ſecreto confiteri. ca. innotuit. de electio.

c Culpa. In culpa erit ſi nō manifeſtauit impedimentum tempore ſuæ promotionis. vnde imponi ſibi debet pœnitētia cum diſpenſatur vt ſtatim ſequitur, tamen ſi culpa talis & cauſa, id eſt, ipſa irregularitas occulta eſt, diſpenſatur cū ipſo propter vtilitatē ipſius eccleſiæ.

d Latet. Arg. pro opi. illorum qui dicunt ꝙ peccata latentia faciunt homines irregulares. cap. ſacerdos & c. ſacerdotes. à contrario ſenſu. & ca. de his verò. argu. contra in cap. chiſtiana. xxxij. q. v. ſol. in foro ſeculari nō habent vindictā, ſed in foro animæ ſic.

e Et cauſa. Si ipſa irregularitas occulta eſt, diſpenſatur cum irregulari propter vtilitatē ipſius eccleſiæ.

f Ocium. Quod & per ſe dānoſum eſt: quia ocium & volupeas ſunt arma antiqui hoſtis ad animas captiuandas. c. niſi. §. verū. eo. inde naſcit laſciuia, & turpis amor. Vnde illud.

Ocia ſi tollas periere cupidinis arcus, & illud,

Quęritur Ægiſtus quare ſit factus adulter.

In prōptu cauſa eſt deſidioſus erat.

Et tunc longè damnoſius quādo amore ocij ab opere bono ac laudabili diuertimus, & diſcedimus, quod nullo pacto eſt concedēdum, vt hic. & d. §. verum. & xvj. q. j. cap. vos autē. Vnde not. Seneca.

Non eſt viri timere ſudorem, & generoſus labor nutrit. Et Hierony. ad Monachum

Semper facito aliquid boni operis vt te diabolus inueniat occupatum, cap. nunquàm. de conſec. diſt. v.

g Pontificis. Id eſt, Martini, qui eū cœpiſſet repēte viribus corporis deſtitui, dixit ad Deū Domine ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius non recuſo laborem, fiat voluntas tua. vt c. niſi. verſi. porrò. eod.

politano Concilio [a] vetante nequaquam valebit.[a]

Impeditus administrare Episcopatum, & propterea factus monachus, cessante impedimento, potest reuerti ad Episcopalem dignitatem.

Cæterum [c] speciales quidam casus inueniuntur, in quibus prædicto Cōcilio nō obstante, is qui vitam monachalem eligit, rursum licitè pōt ad Episcopatum assumi, Si enim quis persecutionis rabie sæuiente, vel præpeditus aduersa valetudine corporis, cū proficere [d] nequeat in regimine pastorali, de superioris authoritate ad monasticā vitā descendat: persequutionis, vel ægritudinis īpedimēto cessante, [e] ad Episcopalem poterit resurgere dignitatem. Idem Iuris est si quis propter doctrinæ defectum locum regiminis deserens authoritate Apostolica ad ociū se contulerit monachale. Nam si per exercitiū lectionis sciētię reperit margaritam, proculdubio denuo vocatus ad Cathedram pastoralem redire poterit.[f]

Assecutus Eipstopatum simoniacè, sed ignorāter, si fiat postea regularis, licet ad primum reuerti nō possit, alium tamen Episcopatum consequi potest.

Rursus si quis inscius cupiditate parētum, [g] fuerit Episcopatū adeptus, & hoc cōperto, de licentia superioris illum dimittēs,[h] obseruantiā elegerit regularem, & si ad Ecclesiam eandē redire nequeat, [i] ad aliam tamen promoveri poterit, Constantinopolitani Concilij

a Concilio.vij.q.j.§.item cum aliquis. & c. nequaquàm .& ext.eo.c.translationem.

b Valebit Monachus tamen qui nunquàm fuit episcopus bene potest esse episcopus, vt xvj.q.j.c.vos autem.& viij.q.j.in scripturis. & xviij.q. j.c. vnico. Item si plebanus quidam posteà fit monachus potest posteà fieri plebanus. vt xvj. q.j. c.si quos à clericatu. Dicunt autē quidam quòd vbi q̄s dimittit episcopatum vbi proficere potuit, præsumit hoc facere propter conscientiam criminis, sed vt not. in cap. hoc nequaquàm. vij.q.j.c. nequaquàm, hoc nō est, verum, quia sæpe ingreditur quis monasterium propter merita augēda xxvij. q ij. cap. sunt qui dicūt. Intellige ergo quod hic, & in d.c. hoc nequaquàm. dicitur de eo qui conuictus est de crimine, & ob id detruditur in monasterium. cap. post translationē. eod. Vel intellige de eo qui humilitatis causa transiuit & de licentia Papæ, qui licet per se non possit redire ad episcopatum, poterit de licentia Papæ. Sed nunquid talis poterit esse abbas? respond. sic, cum possit esse etiam plebanus, per ea quæ not. in d.c. hoc nequaquàm.

c Cęterū.c.post. translationem.§. cæterū.eo.

d Proficere Differunt autem ista proficere & sufficere, multa enim proficiunt quæ nō sufficiunt: vt per doct. in c.j.de post.prælat.

e Cessante.arg.quòd cessante causa cessat effectus.j.q.vij c.quòd pro remedio. & j.q.j. ca. pro necessitate. & c.eum cessante. de appellat. de quo dic vt not.plenius in c.post translationem.eo.& passim per Doct.

f Poterit arg. q̄ sufficit electū habere scienciam cōuenientem tempore quo electio superiori confirmāda præsentatur. facit ca.qualiter. de elect. Sed contrarium placet Abb. in d.cap. qualiter. quia si electus patitur defectum in scientia electio est nulla, vt in c.eum in cunctis, de electio. vnde non potest conualescere ex idoneitate supersueniēti. c. si eo tēpore.de rescrip. in vj. nec obst. hic text. propter illa verba denuo vocatus non ob. d.cap. qualiter. ibi, postquàm, &c. quia illa verba ad sequētia referri debent, non ad præcedentia.

g Parentū. Data pecunia vel promissa. j.q.v.c. quæcunque. &c. præsentium.

h Dimittēs. Statim atq; de simonia resciuit licentia obtenta à Papa, vt hic dicit, & in cap. post translationem. de renuntiat. aliàs nisi vel statim vel intra breue tempus hoc agat ratihabitio sibi præiudicaret, quanuis tacita cap. sicut. de simoni. & not. in d.cap. post translationem. versi. rusus.

i Nequeat. Etiam dispensatiuè, cum erga simoniacos nulla misericoerdia sit adhibēda. j. q.j.c.

constitutione nō obstante, quam tunc obtinere oportet,ᵃ cum pœnitentiæ cā, quam Episcopatum retinēs peragere nō valebat, vitā quis elegerit monachalem.

Ad eum fieri debet renuntiatio ad quem spectat confirmatio.h.d.

Abbas quoque qui Romanæ immediatè subditus est Ecclesiæ nisi licentia à Romano Pontifice legitimè īpetrata sui regiminis oneri renūtiare minimè poterit.ᵇ quòd si Episcopo subiectus sit, cum eiusdemᶜ permissione locū suū licito Iure poterit relinquere, & hoc generaleᵈ est in præbendis & cæteris minoribus beneficiis, vt apud eū fieri debeat renuntiatio, ad quem pertinere dignoscitur confirmatio,ᵉ ex quo apparere potest, quòd resignatio facta laico nullam ᶠiuris obtinet firmitatem.ᵍ

Papa potest renuntiare Papatui h.d.

De Romano Pontifice quæsitum est, an quia nullum habet superiorem incuius manibus renuntiare possit,ʰ Pontificatui ex causa cedere valeat:& super hoc Celestinus quintus hæsitationis cuiuslibet volens occasionē amputare statuit, & decreuit Romanum Pontificē posse liberè resignare.

Per procuratorem renuntiari potest, & quatenus valeat renuntiatio facta à procuratore reuocato.h.d.

Potest autem quis non solum per semet ipsum resignare, verū

q.j.c.erga simoniacos & vij. q.j.c.præsentium & c.super eo.de elect.& c.nobis fuit.de simonia Sed immo cōtra videtur quòd possit cum simoniacis dispensari:vt j.q.v.c. quicunque.& c.præsentium.& c.de simoniacè.de simo. & c. si alicuius. de elect:o.Sol.vt prolixè not. in ca. post translationē.vers. rursus.de renunc.

a Oportet. Hæc interpretatio tenēda est, exclusis opinionibus not. in ca. hoc nequaquàm.vij.q.j.

b Potest. c. fin. eo.ratio est, quia ad eū fieri debet, &c.vt immediatè sequitur. & xviij. q.ij.c.Abbas.

c Eiusdem. concor.c.Ab.ij. xviij. q. ij. c. admonet. eo.xvj.q.vlt. c.fin. & dist.lxxj.c. j. & c.ij.& xix. q. ij. c. duæ.

d Generale. Hāc regulā ponit Host.in summa eod. col.vlt.in fin.& ad illam probandam multa & multa allegat, quæ tamen etiam si quibusdā casibus fallere deprehenderet,non propterea minus bona regula esset argu.not. in l.j.ff. de re iudi.

e Confirmatio Nisi essemus in simplici electo & non confirmato, qui si iuri suo renuntiare velit, potest resignare in manibus eligētium:vt per Abb.in cap.cum venissent. de re sti.in integ.

f Nullam. Quia scilicet est ipso iure nulla.

g Firmitatem. Est hoc verum quantum ad ecclesias, & quantum ad superiorem, quoniam ecclesia vel superior potest sic renunciātem repetere si volunt.vij. q.j. capit non oportet. & xxxiij.q.v.ca.mulier. Sed renuntians non potest ecclesiam repetere, & ita quo ad renuntiātem videtur tenere talis renūtiatio, in tantum vt Abb.inc.quod in dubiis.eo. dicat. hunc ipso iure priuatum ita vt non egeat nisi spoliatione. Ergo renuntians repetere non pōt: quia & si renūtiatio inutilis in se sit, habere tamen videtur in se tacitum pactum, sicut acceptilatio inutilis.l.si vnus §. penul.ff.de pact.l. si acceptolatum. ff. de acceptilar. Quidam tamen dicūt ꝙ re integra potest renuntiantem pœnitere, dic vt p Abb.in d.c. quod in dubiis.

h Possit. Nō solum hæc erat dubitandi ratio, vt c. admonet.eod. sed etiam aliæ plures que ponūtur per Gloss. & Doct. in cap.j.eod. in vj.& ad hanc quæ hic ponitur responde tur quòd verum ē quòd renuntiatio fieri debet in manibus supioris vbi est superior, sed in Romano Pontifice propter impossibilitatem hoc non seruatur.fac. c.indemnitatibus.§.penul.de elect.in vj.& cap.licet in fin. ext.eod.tit. Item inferiores prælati à suis prælatis confirmantur & instituuntur. vnde etiam non est mirum si sine ipsorum licētia renuntiare non possunt. Sed Papa à nullo confirmatur Vnde sicut sine superiore instituitur, ita sine superiore renūtiat.ad not.in cap.primo. de re iudic,

Procura-

a Procuratorem. Nec intererit vnus consti tuatur an plures, in solidum vel coniunctim, clericus vel laicus. c. j. de procu. in vj. tutius ta men erit clericum constituere: vt not. in c. accedens. de procurat. tualibus, & ecclesiasticis personis maximè est vitanda: vt in d. clem. Sed an idem sit etiã in a liis casibus? ar. q non in l. si pater. ff. de manumis. vnd. pro & contra in l si pœnituit. ff. de diuor. dic vt not. in d. Cle. vni.

etiam per procuratorem: a qui si ad cedendum b Pontificali, aut alij cuilibet dignitati, vel beneficio spõte c ac liberè d constitutus fuerit, si postmodum ignorans e reuocatus f fuerit, tenebit g cesſio per eum facta antequã ad ipsius procuratoris vel illius in cuius manibns h cesſio fuerat faciẽda i notitiam reuocatio huiusmodi fuerit deducta, k nisi fortè per ipsos l aut alios m dolo malo factũ fuerit, quominus ad eos, vel eorum alterũ ante cesſionem reuocatio perueniret.

Qui impetrauit cedendi licentiam compellitur renunciare. hoc dicit.

Aliud Iuris est, si qui cedendi licentia cum instantia n postulata, atque ea obtẽta, leuitate fortè cedere prætermittant: eos enim ad cedendum cõpellendos o: esse generali Concilio p statuitur.

b Ad cedendũ. Quid dicetur in procuratore dato solum ad petendã licentiam cedendi? resp. vt not. in Cle. vni. eo. vnde sumitur.

c Sponte. Secus ergo si per iustum metum.

d Libere. Potest hoc respicere libertatẽ constituẽtis & fac. ca. accedens. de procurat. & libertatem constituti, scilicet purè non in diẽ vel sub cõditione. sed & hoc casu idẽ videtur dicendum, si tamen ante cesſionem & notitiã reuocationis dies vel conditio euenisset, cum ex tunc cẽseatur pura. ff. qui pot. in pig. habe. l. potior. ij. resp. & fac. c si pro te. & quod ibi nota. de rescrip. in vj.

e Ignorans. Satis est ergo q reuocatio peruenerit ad procuratorem: quia talis procurator censetur cõstitutus ad negotium, vnde sufficit quòd reuocatio ad ipsum peruenerit. l. si mandassem. ff. mand. c. ex parte. de rescr. & no. in Cle. vni. vnde sumitur.

f Reuocatus fuerit. Quomodolibet, vt declaretur in Cle. vni. eo.

g Tenebit. Nota hic duo, primò differentiã inter matrimonium spirituale & carnale. quia in tractatu spiritualis gestũ à procuratore reuocato non tamen certiorato, valet, vt hic, & Cle. vni. eo. Secus in carnali: nã si procurator non certioratus de reuocatione cõtrahat nihil agitur. c. si de proc. in vj. §. nõ sic tamen. j. de procur. ratio ponitur in dd iuribus. secũdò nota casum in quo tenet quod gestum est per procuratorem reuocatum non tamen certioratum, ratio est: quia varietas & illusio in spiri

h Manibus. Scilicet Papæ si fuit dignitas episcopalis c. j. & ij. de trãslat. & supra eo. tit. §. j. si inferior in manibus cõfirmatoris vel collatoris etiam si sit episcopo inferior, de hoc in cap. admonet. & ca. quod in dubiis. eo & vij. q. j. c episcopus.

i Facienda. Si persona in cuius manibus facienda erat cesſio erat expressa in mandato illi facienda erat notificatio, si verò mandatũ erat generale, puta ad cedẽdum in eius manibus qui recipere posset, non videtur iuuare notificatio, nisi facta sit illi qui recipit. imputet enim sibi quia omnibus debuit intimari vel saltem procuratori.

k Deducta. & de hoc per ipsum fiat fides, simile in Cle. constitutionem. §. penul. de elect.

l Per ipsos. Scilicet superiorem vel procuratorem.

m Alios. Resolue plurale in singulare: vt c. vt priuilegia. de priui. fac. ff. de vi bon. rap. l. prætor ait. §. homines.

n Cum instantia. Ex eo quod aliqui cum instantia perseuerando petunt, magis cõtra eos præsumitur. c. diuortium. de pœni. dist. j. & l. si mulier. C. ad Velle. fac. c. quidam. eo.

o Cõpellendos. not. casum quo quis cogitur renuntiare obtenta, scilicet cedẽdi licentiã, & hoc ideò ne Papa illudatur, vel ex rationibus quæ ponuntur in c. quidam. eo. vnde sumitur. Sic & cum Papæ præsentatur postulatio ab ea postmodum recedi non potest. cap. bonæ. de postul. prælat.

p Concilio. c. quidam. eo. arg. quòd licet Pa-

pa

DE DEPOSItione seu degradatione.[a]

Spirituale cōiugium dissoluitur per degradationem. hoc dicit.

PEr degradationem quoque [b] cōiugium Ecclesiæ, & Episcopi dissoluitur. Nihil enim est aliud degradare quàm de gradu deiicere: quod institutum ad similitudinē exautorationis ei⁹ qui militiæ deseruit armatæ,[c] cui tam militaris ordo, quàm etiam insignia ob delictum detrahuntur.

Duplex est degradatio, verbalis, & actualis. h.d.

Est autem degradatio duplex,[d] verbalis, scilicet, & actualis. Verbalis degradatio est cùm ab eo, qui authoritatem [e] habet assistente certo Episcoporū numero [f] depositionis fertur sententia.[g] Actualis verò siue solennis est, cum non solum fertur sententia, verùm etiā ab eo qui degradandus est vestes, & singula insignia sui ordinis

pa sit in concilio nihilominus constitutio potest attribui concilio: nam d.c. quidam, deprehenditur conditum ab Inno.iij. in generali cōcilio, licet hic tantum habeatur de concilio, de hoc.i. quando constitutio debeat edi & attribui Papæ vel concilio per Abb. in c.j de spōsal.& per Moder. in c.j. de iudic.

DE DEPOsitione seu degradatione. a

Seu degradatione. Licet depositio & degradatio videantur idem, quod satis denotat ista alternatiua Seu, quæ ponit diuersitatem nominis non rei, tamen secundum proprietatem est differentia. Nam degradatio propriè dicitur respectu ordinum, depositio verò respectu honorū & dignitatum. Item depositio propriè est verbalis, quæ non eximit clericum à potestate iudicis ecclesiastici, degradatio autem est actualis, quæ eximit clericum à manibus iudicis ecclesiastici. Specular. in tit. de accusat. §.ij. versi. vel dici potest, & vers. deponitur. & versic. degradatus. & per Abb. in ca. ad audientiam. ext. de crim. fal. & in c. at si clerici. §.j. de iudi. & per Firm. in tract. de episcopis lib.4. in octaua parte in princ. sæpe tamen promiscuè vtimur his vocibus: vt per Ab. in d.c. ad audiētiā

PER DEGRADATIONEM.

b Quoque. q. d. ne dum per translationem & renuntiationem, de quibus dixit supra in duobus titulis proximis.

c Armatæ. l.ij §.j. ff. de his qui not. infam. l. iij. §. pœna. ff. de re mili. §. fin. auth. Vt clerici apud proprios Episcopos.

d Duplex. concor. c.ij. de pœn. in vj.

e Authoritatem habet, sed quis habet hanc authoritatem? respond. olim habebat metropolitanus cùm numero episcoporum assistente cap. si quis episcopus criminaliter. vj. q. iij. hodie verò isti possunt cognoscere vsque ad conclusionem duntaxat, & diffinitio reseruatur Papæ. cap. accusatus. capit. quāuis. & ca. multum stupeo. iij. q. vj. not. Innoc. in ca. quod sicut. de elect. Archid. in d. ca. si quis episcopus. & de hoc per Abb. in c. non potest. de re iud. & ī c. ij. de accus. & in cap. excommunicamus. de hæret. circa hanc tamen materiā extat hodie reformatio cōcil. Triden. sess. xiij. ca. iiij. in decretis reformationum, vbi hanc authoritatē dat Vicario Episcopi cū assistentia Abbatum vel aliorum constitutorum in ecclesiastica dignitate.

f Numero. ad minus duodecim vltra Metropolitanum, si agatur de degradando episcopo: vt not. iij. q. viij. in summa. & per Innoc. in ca. graue, de præb. & videtur probari. xv. q. vij. ca. felix. In presbytero degradando requiruntur sex ad minus. d. cap. felix. & c. si autem. ead. causa & quæstione. In diacono vel subdiacono requiruntur tres: vt per Abb. in ca. non pōt. de sen. & re iud. & in c. ij. de cle. excō. mini. & no. in c. ij. de pœnis. in vj. de iis aūt qui sunt ī minoribus ordinibus constituti dic vt statim sequitur. Hodie tamen sacerdotes, diaconi & subdiaconi possunt degradari etiam sine interuentu numeri episcoporū, vt per concil. Trid. sess. xiij. c. iiij. in decretis reformat.

g Sentētia. de forma huius sententiæ vide p Firmā. in tract. de episcopis lib.4. in tertia parte in princ. post Specul. & alios.

Constitutione.

gradati auferuntur. Cuius ordo ac series latissimè Bonifaciana constitutione a demonstratur.

Proprium solum Episcopus potest deponere constitutos in minoribus ordinibus, secus in maioribus. hoc dicit.

Quod autem dictum est Episcoporum numero assistente, sic intelligi oportet, si de Episcopo, b aut illo degradando agatur, qui sit in maioribus ordinibus constitutus. Cæterum si de iis agatur qui minoribus c tantum insigniti sint pro prij Episcopi sententia, absque vllorum Episcoporum interuentu d satis erit.

In degradatione sacerdotum ob causam hæresis potest procedere solus Episcopus de linquentium cum suis minoribus prælatis. h. d.

Quinimò interdum etiam si presbyter vel in sacris constitutus degradandus pluriū Episcoporum interuentus necessarius nō erit nā tales: si pro hæresi e seculari curiæ tradendi, vel perpetuo immurādi f sint, quia Episcoporū numerus facilè g conuenire non potest, solus h Episcopus cōuocatis Abbatibus, & aliis prælatis, virisque suæ diœcesis, pietate ac bonis artibus instructis, degradare poterit.

Degradatus traditur curiæ seculari, & pro eo dēt Ecclesia intercedere. & degradatus semissiens sacris excommunicatur. h. d.

Clericus igitur ob graue i flagitium degradatus. cùm ab Ecclesiastico foro fuerit proiectus, seculari curiæ traditur k puniendus: Vnde celebranda erit talis degradatio seculari præsente potestate: & cùm perfecta fuerit pronuntiandum, vt secularis Iudex degradatum, tanquàm clericali priuilegio exutum in forum suum recipiat puniendum: pro quo tamen Ecclesia debet intercedere, l vt citra mor

a Constitutione. c. ij. de pœn. in vj.

b Episcopo, Intellige de episcopo consecrato, nam confirmatus tantum non potest procedere super degradatione: vt per Abb. & Do. cto in c. at si clerici. In prin. de iudi.

c Minoribus. Sed an degradatus ab ordine maiori cēseatur etiā degradatus à minori? puta degradatus ab ordine pontificali cēseat degradatus à sacerdotali? resf. negatiuè: vt per Abb. in c. veritatis. de dol. & cōtu.

d Interuentu. c. ij. de pœn. in vj. requiritur tamen interuentus capituli. c. qualiter. ij. de accusat. & ca. j. de excess. prælato. & xv. q. vij. c. episcopus. nisi de consuetudine sine capitulo hoc facere posset. c. iij. de consuetu. in vj. de hoc p Doct. in c. j. super vltima Glo. de hæret. in vj.

e Pro hæresi. In aliis igitur criminibus si imminere et faciēda degradatio seruarent iura ordinaria: quia hoc est in crimine hæresis specialiter constitutum. c. j. de hære. in vj. vnde sumitur. & c. in fidei. eo. titu. & libro.

f Immurandi. c. excōmunicamus. ij. de hæret.

g Facile. Bene est possibile licet difficile, lex enim non debet esse de impossibili. c. erit. distin. iiij. & hoc hodie non est amplius speciale in crimine hæresis, sed militat in quocunque delicto: vt per concil. Tri. sessio xiiij. c. iiij. in decretis reformationum.

h. Solus episcopus. Dic vt not. in c. j. de hære. in vj. immo solus vicarius, secū dum concil. Triden. sessio. xiiij. capit. iiij.

i Graue flagitiū. Puta hæresim, vel falsum. cap. nouimus. de verb. sign. vnde sumitur, per quem tex. improbari potest sententia dicentium speciale esse in tribus casibus, vt q s tradatur curiæ seculari: sed in aliis requiri incorrigibilitatem, vt not in c. ad abolendam. de hære. & per Abb. in ca. at si clerici. versi. ad tertium. & in c. cum nō ab homine. de iudic. & not in d. c. nouimus. in verbo traditur.

k Traditur. Nota contra eos qui dicunt non debere fieri traditionē realem, ne videatur ecclesia cōsentire effusioni sanguinis, de quo per Docto. in c. nouimus. de verb. sign.

l Intercedere. Verè & non fictè precibus, & non per excommunicationem. & ta. xvij. q. iiij. c. terum. & l. præsenti. C. de his. qui ad eccle. cōfugi. Sed ad quid ista intercessio cum ipsamet ecclesia possit eū mitiori pœna

na punire resp. vt per Abb. in c.nouimus .de verbo.ſigni.

a Dudum. Hæc dictio ponit qualitatem de præterito.& remouet de præſenti,licet quandoque ponat etiam de præſenti:vt per Abb.in c.j. de cle.excom. mi.vnde ſon.itur.

b Abſcindĕdus. Id eſt, maiore excõmunicatione feriendus,& hoc ſiue depoſitio fuerit iuſta,ſiue iniuſta:vt no.in c.j.de cle. excom. mini. arg.tamen contra ij.q.v.cap. qua de cauſa. ſed ibi diſpenſatũ fuit. fac. diſt lxiij.c. Salonitanæ. & intellige hoc quod hic dicitur præuia monitione alioqui non incurrit excõmunicationẽ: vt per Ab.in c.ij.de cle. excom. mini officium autem dicere non ſolum nõ vetatur,verum etiam grauiter peccat non dicendo. Itẽ ſi celebrat etiã contra monitionem tamen conficit corpus domini cũ.Abb. in d.c. ij.

e Obiter arg.quod quæ aguntur incidenter non debent eſſe in conſideratione.fac.l.j.ff. de author.tut.

f Preſbyteri. Licet autem epiſcopi & prebſyteri æque ſint ſacerdotes, & in ſacerdotio conueniant.ordine tamen differunt,ſecundũ canoniſtas. licet Theologi teneant contrarium quòd ordine non differant . vt not. ſupra.de iu.pe:ſo. in verbo ordine. in tantum q̃ degradatus ab ordine epiſcopali non cenſetur degradatus à ſacerdotali vel presbyterali: vt per Abb. in ca. veritatis.de do. & cont.& not.ſ. tit. proxi.§. quod autem.in ver.minoribus.

tis periculum in eum ſententia moderetur, & ſi ĩpetrauerit,& degradatus pœnæ ſuperſtes fuerit, ab adminiſtratione ſui ordinis debet abſtinere. Quod ſi cingulo militiæ cœleſtis exauctoratus an ſit temerario ſibi dudum[a] commiſſum audebit in poſterum attrectare miniſterium etiam ab Eccleſia ex canone Apoſtolorũ erit abſcindendus.[b]

DE SACERDOTIBUS IN INFERIORI GRADU CÕSTITUTIS.

Sacedotes inferioris gradus ſunt presbyteri,nec ſuſficit aliquid obiter tractatum eſſe.hoc dicit.

Nunc deſcendamus[c] ad ſacerdotes in inferiore gradu cõſtitutos: ſubſequẽter poſteà de iis dicturi, q̃ licet ſacerdotes nõ ſint,[d] ĩ ſacris tamẽ conſtituti reperiũtur: ac demum de his qui circa humiliora in domo Dei neceſſarium miniſterium exhibẽt: qui in minoribus ordinibus dicuntur conſtituti:de quibus omnibus ſi quid ſuperius locuti fuimus, obiter[e] potius quàm ex profeſſo locuti fuimus, Inferiores ſacerdotes ſunt presbyteri.[f]

Sacerdotum in duas claſſes diuiſio ſumpſit originem tàm à teſtamẽto veteri, quã nouo.h.d.

Et non inelegãter[g] ſacerdotes[h] in duos ordines diſtributi eſſe videntur; Hæc enim diſcretio tam ĩ veteri teſtamẽto à Deo per Moyſem[i] ſumpſit ex ordium,qui ex præceptis Domini Aarõ in

DE SACERDOTIBUS IN INFERIORI GRADU CÕSTITUTIS.

g Ineleganter. Sic inſtit. de iure na.gent.& ciui. §. & non inelegãter.

h Sacerdotes . Not.ex hac litera quòd appellatione ſacerdotum veniunt etiã epiſcopi. facit.cap olim. diſtin.xcvj. & cap. cleros.diſtin. xxj. & infra. §. proxi. & not.in cap non poteſt.de re iudica.in materia; tamen pœnali , vel odioſa appellatione ſacerdotum vel presbyterorum non veniunt epiſcopi:quia habent alium ordinem,ſcilicet epiſcopalem.vide per Abb.in Rub.de vita.& honeſt.cle.& in d.cap.non poteſt.& in c. quia periculoſum.& per Innoc.in capit.ſedes. de reſcript.ſa.not.per Abb.in cap.ij de pecul. cle.in princ.

c Deſcendamus. Appoſitè vtitur hoc verbo,cum ſimus in metaphora graduum & ſcalarum,& de ſuperioribus ad inferiora fit deſcenſus.

d Non ſint. Scilicet propriè, abuſiuè tamen & ipſi dicuntur ſacerdotes.c. ſi quiſpiam. diſt. lxxxj.& c.ſi quiſquàm.de cohab.mul.& cle.& infra tit.j.§.fi.

i Per Moyſem. Et ſic non Moſes ſed Deus

concor.

concor dist xxj.in prin. vnde sumitur. & fac. c.esto.§.quod autem.dist xcv. stin.xciij.& xxviij.q.ij. cap. abbatibus. qui tamē ex priuilegio Papæ non subsunt non sunt acephali quia Papa episcopus est eorum: arg. ext.de priuil.quasi per tot. Tales ergo sicut excōmunicatos debet quilibet excludere ab ecclesia.cap.ij.de paroch.& alien.paroch. & not.in d. cap. nulla.& facit hæc litera pro prælatis, quod etiā eremitæ subsint episcopo in cuius territorio sunt. xvj.q.j.cap. qui verè.& no.in d. cap. nulla.

a Christo.Et sic vtroque tempore à Deo, & non dicit à Deo per Christum :quia Christus qui instituit Deus est.non sic Moyses.

summum Pótificem, filios verò eius inunxit in minores sacerdotes, quàm etiam in nouo ab ipso Christo,[a] qui duodecim Apostolos tāquā maiores sacerdotes, septuaginta[b] duos quasi in minores īstituit. Petrū verò quasi summum sacerdotem elegit, dum ei præ omnibus, & pro omnibus claues regni cœlorū tribuit.[c]

Presbiteri & Episcopi olim erant ijdem, sed in remedium schismatis de presbyteris, vnus electus est qui Episcopus dicitur. h.d.

Presbiterum autē, & Episcopum sunt q eundem olim extitisse affirmēt,[d] & aliud ætatis aliud dignitatis fuisse nomen. Sed cū multi in singulis Ecclesiis presbyteri constituti essent in remedium schismatis factū esse, vt p illos vnus eligeretur, qui cæteris, esset præponēdus. Electum autem Episcopi retinuisse nomen: eligentes presbyterorum quorum erga Episcopos vsque adeò creuit honor, vt illis tāquàm filij cœperint obedire.[e] Nec iā pro sacerdotibus abeantur,[f] qui nullius Episcopi disciplina & ꝓuidentia gubernātur.

Presbyter appellatur potius à prudentia quàm ab annis. hoc dicit.

Presbyteri[g] verò nomē quāquàm à senectute sit sumptum, magis tamen sapientiæ[h] indicat maturitatē quàm corporis caniciem.[i]

Quæ sit presbyterorum potestas, & authoritas h.d.

Episcopi[k] igitur ac presbyteri non penitus est absimilis circa sacra ministeriorū dispensatio. Illorum[l] enim quæ gerere pōt Episcopus, quædam presbyter suo iure, quædam illius permissione exequitur,

b Septuaginta duos.ca. in nouo. in fi.dist. xxj. & c. quīuis. dist.lxviij.

c Tribuit.fac.§. fi.supra de episcopis, & sum.Pōtifi. & not.hic ꝙ valet argmentū de cle. ricis veteris testamenti ad clericos hodiernos, quod intelligendum est vbi eadem est ratio:alias secus: vt disti. xxxiij. quasi per tot.& in cap. translat.& ibi no. de consti.& c. nouum.vbi Abb.nota.de decim.

d Affirment.distin.xciij. ca. legimus & c.olim distin xcv.& c. quisquis & c.porro.disti lxxxiiij. sed videtur quòd hæc litera contrarietur proximæ præcedēti, cum ibi dicat quòd differentia fuit ab initio & ab origine sacerdotij, hic ꝙ à principio iidē erāt presbyteri & episcopi. sol.vt not. in d. c. legimus.in ver.postea.vel hic loquitur referendo opinionem Hieronymi, quam tamen nec approbat,nec improbat.

e Obedire.c. j.dist.xcv.

f Habeantur.Et dicuntur tales Acephali,id est,sine capite:vt cap.nulla & cap.qui suis.di-

g Presbyteri. Cōcor. cap. quisquis.& ca. porrò. dist.lxxxiiij.

h Sapientiæ. xxv.quæst.vj. cap. ij. sic. xx. dist.cap. de quibus.

i Caniciem.Vnde quanuis nōgentis & amplius annis ab Adam vsque ad Abraham vixisse homines legamus, nullus alius appellatus ē presbyter nisi Abraham qui multo paucioribus vixit annis, quàm sui antecessores. Nec obst. quod legitur de Melchisedech: quia fuit Abrahæ contemporaneus.cap.porrò.aliàs fin. & ibi not.dist. lxxxiiij.

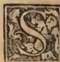
k Igitur q.d nō mirum si est similis dispensatio vel potestas episcoporum & presbyterorum,cum sint ferè idem.

l Illorum enim &c.Not.hic quasi duo extrema cum suo medio.

quædam verò nullo pacto potest attingere. Proprio iure presbyter, Dominici corporis ac sanguinis cõsecrationem, [a] etiam Episcopo præsente celebrat: infantes baptizat, [b] sãctificato oleo inungit, benedicit, [c] & de occultis peccatis pœnitentes, vel in extremis agentes ad gratiam reconciliationis admittẽdi potestatem habet, Episcopo permittente aut vltima cogẽte necessitate, & baptizatos sacro linire chrismate, & virgines Deo dicare presbyteris cõceditur: Ecclesias verò erigere, consecrare, reconciliare, sacrũ chrisma cõficere, Clericos ordinare, excõmunicare, pœnitentes publicè [d] reconciliare, solis Episcopis [e] reseruatur, [f]

DE IIS QVI in sacris [g] sunt constituti.

In sacris constituti sunt Diaconi, & Subdiaconi, & Diaconi debent Episcopum custodire, sacerdotibus celebrantibus assistere, nouum testamentum prædicare, Eucharistiam vero præsente Episcopo vel presbytero populo erogare non possunt. h. d.

Icut autem Episcopis presbiteri: [h] ità etiam vtrisq; debent obedientiã Diaconi [i] ad quos Epũm prædicantem ab insidiis custodire pertinet, ne aut ipse quoquo modo lædatur, aut diuina verba per

a Consecrationem. vt ca. legimus. dist. xciij. & c. eccle. d. xcv.

b Baptizat. c. ij. & c. iij. de offi. Archipresby. vbi probantur plura quæ hic ponuntur.

c Benedicit. non tamen benedictione solenni. & pro verificatione, ac declaratione, omniũ quæ hic ponuntur, & cumulantur, vide in d. xci. c. j. c. eccle & c. presbyteros. d. xcv c. ministrare. xxvj. q. vj. & no. in c. ij. & iij. de offi. Archipræsby. & per Host. in summa de offi. Archipresby. versic. quinto. & c. peruenit. d. xcv. & per Firma. in tractatu de episcopis lib. 3. in prima parte num. 14.

d Publicè. c. ministrare. xxv. q. vj.

e Solis episcopis. Diuersimodè tamen hæc episcopis reseruantur. Nã potestas excõmunicandi ita reseruatur episcopis vt possit etiã transire in non episcopos, etiam meros laicos, si Papa tribuat hanc potestatem: vt per Ab. & alios in c. ecclesia S. Mariæ & in cap. ij. de iudi. & in c. fi. de cle. ægro. mini. alia verò quæ hic dicũtur reseruata non possunt per nõ episcopos exerceri. c. aqua. de consec. eccles. vel alt. & per Doct. in locis supra alleg. & in ca. quanto. de consue. fac. c. quanuis. d. lxxxviij.

f Reseruatur. nota ergo ex hac litera cõiuncta cum. §. presbyterum. suprà eod quòd ritus Apostolorum circa sacramenta habent impedire characteris impressionem: nam si simplex presbyter ordines conferret, nihil conferret vt c. quanto de consuet. vbi etiã Abb. no. cum tamen post mortem Christi idem esset presbyter & episcopus, & promiscuè presbyteri conferrent omnia sacramenta: vt c. olim. d. xcv. & c. legimus. d. xciij. sed discretio fuit inuenta ad schismata sedãda & tollenda.

DE HIS QVI sunt in sacris cõstituti

g IN sacris. scilicet ordinibus, sed nonne omnes ordines ecclesiastici dicuntur sacri? vt not. dist. xxxij in summa. & per Ab in ca. tuis. de præben. dic ꝙ per excelentiam à subdiconatu inclusiuè supra dicuntur sacri: quia magis participant de sacramẽto corporis Cristi: vt per Ab. in c. si quis clericorum. de cle. coniug. & præcludunt viam pœnitẽtiæ. vt j. tit. prox. §. fi. ca. cum ex eo. de elect. in vj.

SICVT AVtem.

h Presbyteri. vt supra tit. prox §. presbyterum ad quem filus orationis videtur continuari,

i Diaconi. cap. à subdiacono. distin. xciij. facit. cap. statuimus. de maio. & obed. hoc enim suadet iustitia vt maiori seruiat minor xxxiij. quæst. vltima. ca. est ordo. nisi tamen minor administratione maior sit [i], distinct. xcv. cap. primo. vel nisi teneat locum superioris distinct. xciij. cap. fin. & hi in vnaquaque ciuitate debent esse septem. capit diaconi. ij. & iij. distinct. xciij. & legitur in actis Apostolicis

Apostolis. c.vj. & hoc si facultates ecclesię sufficiunt: aliàs sufficiũt duo: vt vij.q.j.c.illud.
a Polluantur.ca. diaconi. ij. distin. xciij.
b Assistent.dist. xxv.ca.perlectis.§. ad diaconum.
c Præsente. Vt dist.xciij. c.diacones.& c.præsente.
d Necessitas.nota. quòd vbi necessitas exigit,& presbyter est absens, diaconus etiã iure suo baptizat. c. diacones.& c.præsente. dist.xciij. & eucharistiam erogare si præcesserit consecratio presbyteri,sed præsente presbytero in ecclesia nõ potest etiam si subsit necessitas,nisi presbyter iusserit : vt no. in c.diacones. & ca.peruenit.distin.xciij.
e Habuisse.c.episcopus. distinct. xxxv.& distin.xxv. c.j.& c.fi.
f Imperata. Vt distin.xxviij.c.decernimus.& c.nullum.& c.j.de cler. coniug.& c.à multis.de æta.& qualita. & cap. miramur. de seru.non ordin. Sed quomodo ecclesia imperauit continentiam cum illa voti sit, non præcepti,vt xxxij. quæ-

detractores polluantur. a Sacerdotibus quoque celebrãtibus in omnibus assistent. b Euangelium ad populum prædicabunt. Sed nec baptizare præsente c Episcopo, aut presbytero, nec Dominici corporis Eucharistiam populo erogare audere debent,nisi prædictis omnibus longius fortasse constitutis,necessitas d ad id extrema eos compellat.

Primitiua Ecclesia non habuit subdiaconos,& apud antiquos Subdiaconatus non reponebatur inter sacros ordines: sed posteà & is ordo inter sacros cœptus est haberi. & Subdiaconus potest eligi in Episcopum.h.d.

Subdiaconos licet & Ecclesia primitiua legatur habuisse,e talis tamen ordo apud antiquos inter sacros non annumerabatur: paulatim tamen post aliquot temporũ curricula cœptus est, & subdiaconatus inter sacros ordines reponi.Eísque ad similitudinem tàm presbyterorum, quàm diaconorũ continentia fuit imperata. f Cúmque à multis an in Episcopum subdiaconus eligi valeret hęsitaretur: nouissimè post Vrbanum Innocentij processit cõstitutio,gquę vt is quoque in Episcopum liberé eligi valeat declarauit ac statuit.

Circa quæ versetur officiũ Subdiaconi.h.d.

Diaconum igitur subdiaconus subsequitur: h ad quem calicem & patenã ad altare deferre pertinet, i & leuitis tradere,eísque ministrare. Vrceolum quoque,& aquamanile, & manutergium tenere Episcopo, presbyteris, &leuitis pro lauandis ante altare manibus aquam præbere.

Subdiaconus potest quis ordinari in decimo octauo anno, Diaconus in vigesimo, Presbiter in vigesimo quinto.h.d.

Sicut autem subdiacono minus creditur k quàm diacono, &diacono minus quã presbytero committitur: ita ad subdiaconatum minor ætas l quàm ad diaconatũ, & ad diaconatum minor quàm ad presbyteratum suffragatur. Poterit igitur hodie quis nisi aliud cano-

stio.j cap. integritas ? respond. ecclesia neminé cogit continere, sed in ordine quẽ dat potest imponere legẽ quàm vult,sicut quilibet alius in traditione rei suæ. l.in traditionibus. ff. de pact. ex quo enim honoratur dignũ est vt oneretur. xvj. quæstione vj. c.de lapsis.& not.in d. cap.nullum. interdum tamen cum subdiaconis dispẽsatur.cap.presbyterum.dist. xxviij. & ca. sanè.de cle. coniug.
g Constitutio. Quæ est in capit. à multis.de æta.& qualit.
h Subsequitur. Inde & subdiaconus dicitur.
i Pertinet. Sic ca. perlectis. §.ad subdiaconum. distin.xxv.
k Creditur.committitur. l. quod vulgo. ff. ad Maced. & statim sequitur in hac litera.
l Ætas. Quia ab ætate arguitur maturitas iudicij. Sed quid si impubes & iudicio carens ordinetur ad ordinem sacrum, an suscipiat characterem ? respond. suscipit, nec enim qđ susceptutus ordines sacros de-

beat habere annos discretiõis est de substantia ordinis: sed de necessitate præcepti. vnde licet in tali collatione peccetur, tenet tamen collatio, de hoc vide in cap. vel non est. de temp. ordin.

a Decimo octauo. Et sufficit q̃ sit inchoatus: vt not. in Cle. si. de ætat. & qualit. vnde sumitur. Sed hodie hæc materia est tota per concil. Tridentinum reformata. nec enim ad subdiaconatũ q̃s ordinari potest ante vigesimũ secundum annum ad Diaconatum ante vigesimũ tertiũ, ad presbyteratum ante vigesimum quintum, etiam si quis sit regularis, vt per d. Concil. Tridentinum sessio. xxiij. cap. xij. quicquid dicatur in capitulo j. & in cap. peruenit. dist. lxxvij. & in capit. j. cap iij. & cap. fin. distin. lxxviij & in cap. de his. distin. xxviij. Sed quæ est ætas minorum ordinum? respõ. maior infantia. ca. de his. dist. xxviij. & c. nullus. de temp. ordin. in vj.

b Appellatur. Vt distinctione lxxxj. capit. si quispiam. & ca. si quisquam.

nicũ obsistat impedimẽtum decimo octauo;[a] natus anno ad primum sacrum ordinem: vigesimo ad secundum: ad presbyteratum vigesimoquinto promoueri.

Propriè sacerdotes appellãtur qui Eucharistiam conficiunt, impropriè etiam diaconum, & subdiaconum.

Diximus autẽ diaconum, & subdiaconum non esse sacerdotes proprietatem sermonis attendentes. Propriè enim sacerdos is est appellãdus, cui sacrificium corporis, & sanguinis Domini in altari conficere permittitur. Cæterum & ipsi interdũ sacerdotes appellãtur, [b] sed per abusionem. Vidimus hactenus de iis qui in maiorib. sunt ordinibus constituti: nunc videamus de iis, qui in Ecclesia Dei minoribus sunt ordinibus insigniti.

DE IIS QVI SVNT IN MInoribus ordinibus constituti.

Minores ordines sunt acolytatus, exorcistatus, lectoratus, & ostioriatus. h. d.

Vnt igitur [c] in Ecclesia alij minores ordines, qui sine sacramentali vnctione, sola Episcopi benedictione, cum quadam vasorũ, vel indumentorum distributione præstantur: vt sunt, Acolytus, Exorcista, Lector, Ostiarius. Acolytus[d] est is ad quẽ preparatio luminum, & qui cereũ, à quo nomen quoque ducit [e] deferre debet, quique suggesta pro Euchari stia subdiaconis præparat. Exorcista is est, qui exorcismos memoriter retinere debet, manúsque super energumenos, & cathecumenos & in exorcizando [f] imponere. Lector autem is appellatur, qui lectiones [g] debet pronunciare, & ea quæ Prophetæ vaticinati sunt populis prædicare. [h] Ad Ostiarium pertinent claues Ecclesiæ, vt claudat, & aperiat tẽplũ Dei, & omnia quæ sunt intus extráque custodiat, fideles recipiat, excommunicatos, & in-

de cohab. mul. & cle. & not. de hoc. supra tit. proxim. in princ.

DE IIS QVI Sunt in minoribus ordinibus constituti.

SVNT IGItur in ecclesia.

c Igitur. Concor. cap. & si illa. §. fin. j. quæst. vij. & inde sumitur.

d Acolytus &c. Vt cap. perlectis. distin. xxv. & cap. à subdiacono. distinctione xçiij. & acolyto subest exorcista &c. vt d. c. à subdiacono.

e Ducit. Vnde & ceroferarius latino nomine appellatur.

f Exorcizando. Hoc verbum hic designat ordinem, apud iuristas appellatur verbũ impostorum: vt l. j. ff. de variis & extraord. cogni. sed fortè cum Iurisconsultus esset paganus sic loquebatur quasi illudens alienæ religioni.

g Lectiones. Legendas in matutinis.

h Prædicare. Id est, legere, ne sit contra. xvj. quæstione j. cap. adiicimus.

Infideles

a Infideles. Sed contra.capit. episcopus nullum.de consecra.distin.j.respon.quidam quòd ille canon vel est correctus, vel abiit in desuetudinem, vel dic vt nor.in d. c. episcopus nullum.& quomodo,& quibus cæremoniis hi ordines cōferantur, habetur. distinct. xxiij.per tot.

b Cantandi. Et in hoc differt à lectore, cuius officium non est cantare, vt supra in princ. vbi not. est enim inter hęc differētia, vt per Ab. in cap. quod in te. de pœnit. & facit hoc ad statuta, & contra eos qui retinentur cantare officium. non enim satisfaciunt legendo simpliciter, & quod quib.permittitur legere, nō pmittitur cantare.

c Annumerari. Vt cap. psalmista. distin. xxiij. & hic ordo psalmistatus videtur confundi cum prima tonsura: vt per Hostien. in summa de ord. ab episcopo qui renunt. episcopat. & Abbas in capit. cum contingat.de æta.& qualit.& vt hic innuitur valde fuit dubitatum an esset reponendus inter ordines. & communis est sententia quòd sit ordo: quod quomodo procedat vide per Ioannē Lupum in tractatu de libert.ecclesiastica, in quintaquæstione. & per Nic. Plo. in tractatu de sacramentis.in cap j. sextæ partis, numero 3. & per Doct. in dicto cap.cum contingat.

d Valeant. capit.j.de cler.coniug.cum mul-

ris eod. tit. nisi Papa dispensaret, per ea quæ ponit Abb.in c.cum olim.ext.eod.tit.vbi ponit quòd non solùm Papa potest singulariter dispensare: sed potest vniuersalem legem facere quòd sacerdotes possint ducere vxorem, & quòd etiam deberet facere, ratione de qua per eū ibi, quam tamen non puto necessariam, nec veram.

fideles a prouido iudicio repellat.

Psalmistatus est minor ordo & potest conferri à solo presbytero.h.d.

Est & Psalmista, id est, Cantor, qui absq; scientia Episcopi presbytero solum iubēte officium suscipit cantandi, b qui & ipse licet apud antiquos dubitatū fuerit, inter minores ordines cœpt' est annumerari. c

Constituti in maioribus ordinibus nullo pacto matrimonium contrahere possunt sed constituti in minoribus possunt, sed si contrahant priuantur beneficiis & dignitatib. Ecclesiasticis.h.d.

Horum autem, & sacrorū valde dispar est cōditio si quidem illis, ita est continentia imperata, vt nunquam ad matrimoniū aspirare valeant: d his e autem, si ad superiores ordines prouehi noluerint, matrimonium contrahere minimè interdicitur: f sed eo casu non solum ad sacros ordines, & Ecclesiasticas dignitates, & administrationes g admittendi non sunt: sed etiam beneficiis, quæcunque fortè habuerint, priuandi erunt: nam nec ea sine prauo exemplo possunt, & graui scandalo retinere: & tales bona Ecclesiastica dilapidare solent. Hucusque singulariter tam de maioribus ordinibus, quàm de minorib. breuiter tractatum fuit: exponamus nunc aliqua, quæ tam maiorū ordinū quàm minorum sunt communia.

COMMVNIA tam maiorum quàm minorum ordinum.

e His. Scilicet cō stitutis in minoribus ordinibus.

f Interdicitur. Ext.de cle.coniugā.per totum.

g Administrationes. Vnde nec Vicarius episcopi poterit esse talis, cùm nō possit habere administrationem ecclesiasticam: quod tenent Doct. tam in cap. ij.de cler. coniug. quàm in c.j.eo.tit. in vj. nisi in temporali iurisdictione: vt per Abb. & alios in cap. ij. de iudi. vbi q quando cum eis Papa dispensaret q possent retinere beneficia, eis tamen causa criminalis clericorum non potest committi. Sed an etiā & in eo sint dissimiles quòd non teneantur dicere officium? resp. vt traditur per Abb.in c.j.de celeb.missa.

COMMVNIA TAM maiorum quàm minorum ordinum.

IN PRIMIS ETC.

Minores debent maioribus exhibere reuerentiam, maiores verò minoribus amorem, & charitatem.h.d.

IN primis admonendi sunt ij, qui minori sub ordine constituti sunt, & officio, vt iis qui aut ordine pręcellunt, aut officio reuerẽtiam, & obedientiam a exhibeant: nec per temeritatẽ alter alteri' partes sibi vendicet. b Maiores quoque meminerĩt se maiores esse non dominos, & ob id inferioribus nõ tanquam subditis dominentur, sed quasi clericos honorent, c & diligant, & tales sint qui non solum præsint, verùm etiam prosint. d

Ordinatores debẽt instruere ordinandos in diuinis.h.d.

Item sub grauis vltionis comminatione ex ordinatione generalis concilij e debent Episcopi f promouendos in sacerdotes per se ipsos, vel alios g idoneos viros super diuinis officiis, Ecclesiasticisque sacramentis diligenter instruere, & informare. *Sanctius enim* (inquit) *est paucos* h *bonos quàm multos malos* i *habere ministros: quia si cæcus cæcum ducat, ambo in foueam dilabentur.*

Ordinationem præcedere debet diligens scrutiniũ.h.d.

Præcedet autem scrutinium k nec nisi ordinationem diligẽs

a Obedientiam. cap. à subdiacono. dist. xciij. & per tot. solet tamen distingui vtrum aliquid prælatus præcipiat sententiando an extraiudicialiter, de his quæ pertinent ad officium, an de his quæ non pertinẽt ad suum officium, vt latè per Anto. de Butr. in c. ad aures de temp. ordin.

b Vindicent. Vt cap. j. de sepult. & quomodo dicatur quis tãsgredi terminos quos posuerũt patres no. in d c. j.

c Honorent. Vt dist. xcv. cap. esto. vbi recensetur illud Crassi, non erit mihi consul, cui ego non sim senator. Pone igitur quòd episcopus aliter se habeat contra clericũ quàm debeat, nunquid clericus suo iure poterit obedientiam negare? & videtur argu. ca. cum beatus. distinct. xlv. & d. cap. esto. §. j. & xxij. q. v. c. de forma. & fides nõ est seruanda non seruanti. ca. peruenit. ij. de iureiuran. & frustra petit debitum, qui quod debet non impendit. xxviij. q. j. cap. si infidelis. cum multis concor. positis. in d. capit. esto. in verbo esto. Consultius tamen erit clerico si per superiorem agat: argu. xj. q. iij. cap. si episcopus. & ix. q. iij. cap. nunc verò. & tolerandus est prælatus vsque ad sententiam: vt viij. q. iiij. cap. non ne.

d Prosint. Agnominatio. vt & illa, non est hic orator sed arator. & illa Cicer. quis non potius hæc ficta credat quàm facta?

e Concilij. Vt in c. cum sit. de æta. & qualit.

f Episcopi. Immo videtur quòd hoc sit munus Archidiaconorum. cap. ad hæc. de offi. archidia. Sol. examinationem bene facit archidiaconus: vt in contrario, sed instructionem facit solus episcopus. vnde dicit Inno. quòd non excusatur episcopus ab hac instructione, licet archidiaconus examinauerit, vel forte posset dici quòd hic loquitur quãdo in ecclesia non est archidiaconus: vt per Abb. in c. cũ sit. de æta. & qualit. vbi & alia de hoc vel fortè non repugnat hoc quia archidiaconus facit vt episcopi Vicarius. vt supra. de offic. Archi. in princ.

g Alios. Scilicet clericos suos, & de latere suo missos. xxiiij. distinct. c. quando.

h Paucos. Pauci autem vel multi dicuntur secundum subiectã materiam: vt no. in c. latores. vbi etiam Abb. de cle. intermini.

i Malos. ar. quod melius est habere paucos bonos scholares, quàm multos ignorantes: sic Ab. in c. cum sit. de æta. & qualit. simil. xxiij. distin. c. tales. Item est arg. contra eos qui multa inutilia allegant. de consecr. distin. v. cap. non mediocriter. & xxiiij. q. j. cap. odi. & proieci & l. iij. §. contrarium. C. de iu. vet. enucle. & in Auth. de tabel. circa medium. & no. in l. fi. C. de vsur. & multitudo onerosa nihil habet honesti. authen. de refor. ad fi. col. ij.

k Scrutinium. De hoc scrutinio vide in c. j. de scruti. in ordine facien. vbi ponitur ordo & series. & dist. xxiiij. c. nullus. c. episcopus. & c. quando. & de hac materia vide nouissimè per Concil. Triden. sessio. xxiij. c. v. & c. vij. & c. xiij. & c.

qui tam verbo fidei quàm rectè conuersationis exemplo, Episcoporum vel populari testimonio a probantur, ad ordines admittendi erunt. Ordinaturus itaque accipiat secum diuinæ legis peritos sacerdotes, b & in ecclesiasticis sanctionibus exercitatos, qui ordinandorum genus, c patriam, d ætatem, locú vbi ordinati e sunt si literas callent, si instructi in lege Dei, & ante omnia diligenter inuestigent f si fidem catholicam firmiter téneant.

Examen debet præcedere collationem beneficiorum. hoc dicit.

Quod & in beneficiorum g collationibus obseruandum erit: qui enim beneficiis Ecclesiasticis pręficiendi fuerint, à suo prius Archidiacono examinari h debent, & per ipsum postmodum Episcopo præsentari.

Tàm simoniacè ordinatus quàm ordinans sunt puniendi. h.d.

Ipsi verò quibus talis curà committitur cauere debent, ne aut cuiusquã gratia, aut cuiuscunque muneris cupiditate illecti à verò deuiét, vt indignú, & minus idoneum, aut nó examinatum i

& c.xiiij.in decret.reforma.& sess.vij.c.xiij.

a Testimonio. Immo isto casu quo quis haberet testimonium totius populi, posset promoueri sine examinatione: arg.c nullus.dist. xxiiij. Sic & aliàs dicitur quòd scholaris notoriè peritus potest transire sine examinatione, vel saltem leui pro forma. c.constitutis. vbi Abb.de appel. fac.c.de Petro.distin xlvij.& c.valde. dist.xciij. & c. mandata. extr. de præsumpt. & not. in d.c.nullus.

b Sacerdotes. Sed contra c.inter corporalia.de transla. & xv.q.vij.c.fi.vbi episcopus licet solus auferre honorem non possit dare tamen potest. respon. dictio solus, non excludit suos clericos sed alios clericos vel episcopos: vt not. in cap. episcopus. distin.xxiiij.

c Genus. Cognationem: quia pater filio similis præsumitur. l. ꝙ si nolit.§.quia assidua.ff.de ædil.edict.

d Patriam. fac.l.quod si nolit.§.qui mancipiũ. ff.de ædil.edic. Vnde illud intererit multũ danúsne loquatur an heros.& ĵ.Colchus an Assirius. Thebis nutritus an Atgis. facit & illud. Quippe domũ timet ambiguã tirióśq; bilingues.& illud nunquid à Nazareth, aliqd boni?

e Ordinati. Sed quomodo eundem appellat ordinatum & ordinandum? resp. vnus & idem respectu diuersorum ordinum potest esse ordinatus, & ordinandus.

f Inuestigent. Quam rigidè, & ad quem modum sit facienda hæc inuestigatio. not.in cap. quando.dist.xxiiij, & an, & quando, & qui teneantur scire cõtenta in fide explicitè vel implicitè per Abb.& alios in Rub.de sum. Trin. & fi.cath.& per Card.Ata.in suis instit. Theologicis.c.iij.& nouissimè per Concil. Triden. sessio.vij.c.xiij.& sessio.xiiij.c.iij.& sess.xxiij.c. v.& c.vij. & c.xij. & c.xiiij. in decretis reformat.& ĩ sess xxiiij. cap xviij.

g Beneficiorum. nedum ordinũ. vt supra §.proxi.

h Examinari. ca. adhæc.& c.vt nostrũ de offi Archi. Sed alibi dr̃ ꝙ istud est officiũ sacerdotũ.xxiiij.dis. c.quãdo Sol illud verum vbi eṕs specialiter ad hoc eligit sacerdotes. vel si nõ est in loco archidiaconus, vt in multis ecclesiis. videtur ergo ꝙ eṕs non sit puniẽdus sed potius Archidiaconus q examinat & p̃sentat eṕo: ar.c.si seruus.dist. liiij. sed nõ est ita quia eṕs tenet de facto illius q̃ examinat, cum id fiat de mandato illius, sicut exercitor nauis tenet de facto magistri.l.j.§.magistrũ. ff.de exerci. nisi fortè examinator talis fuisset, vt non sit verisimile ipsum mentiri: ãr. c.significante.de pigno. secundum hoc si talis ordinatur sine titulo episcopo ignorante, examinator qui præsentauit eũ tenebitur ei prouidere. Sed si ille non sit soluendo habebit regressum cõtra ipsum: & hoc ideo, quia adhuc reseruatum est episcopo ius examinandi illũ: arg.c.accepimus.de æta. & qualit. ne ordinatus in opprobrium clericalis ordinis mendicet.c.ad supplicationem.de renun.& cap.diaconi dist.xciij.& not.in d.c.ad hæc.

i Non examinatum. Sed an si non examinatus idoneus sit in oĩbus, habet adhuc locũ qđ hic dicitur, & non videtur, cum culpa sit tan-

tum

ad sacros [a] gradus suscipiendos Episcopo præsentent. Quod si aliter fecerint, & qui indignè accesserit ab altari remouebitur, [b] & qui donum Sancti Spiritus vendere conati sunt coram Deo iam condemnati [c] Ecclesiastica dignite carebunt.

Quæ tempora in ordinationibus seruari debent. h.d.

Igitur [d] per tres continuos [e] dies diligenter examinentur, & demũ sabbato qui probati sunt Episcopo præsententur. Qui tamen secundum diuersitatem ordinũ, tẽporis quoq; seruabit diuersitatẽ: non enim omnes ordines quibuslibet tẽporib. conferri possunt, nam Dominicis & aliis festiuis diebus [f] vnum, aut duos ad minores licebit promouere, sed ad subdiaconatum nisi in quatuor temporibus, & vna & altera statuta die, [g] nulli Episcoporum prætterquàm Romano Pontifici, [h] licet aliquos ordinare, nec alicuius loci contraria est admittenda consuetudo. [i] Quod si fortè secus factum fuerit, ordinans quidem potestate priuandus est ordinandi: [k] & ordinatus cum characterẽ [l] minimè dubitetur recepisse, pœnitentia [m]

tum in ordinante, nec alieno vitio debeat quis prægrauari.l.sancimus. C.de pœn.& arg. in c.cum secundum. de præb. sed in contrarium facit hæc litera hic,& c.quãdo. d. xxiiij. & non propter suum vitium, sed ordinãtis: vt lxx. d cap.j.& xvj. q.vij.cap.decernimus. Item cum nõ intrauerit per hostiũ debet mori, sicut Remus.l. fi.ff. de re diuis & no.in c.fi.d.dis.24.

a Sacros. Idem si ad minores ordines.c.fi.d.xxiiij. vel appellat hic sacros omnes ordines, & ita non est necessaria extensio, fac.not.distin. xxxij. in sum. & supra, de his qui sunt in sacris. &c. in Rubrica.

b Remouebitur. Si quis tamen in minori crimine existens ordinari se permiserit, non deponetur sed pœnitentia ei imponetur: vt d.lxviij. c.j. & dis.lxxxij.c. presbyter. & ext. de renunt.c.nisi.§. propter criminis conscientiam.

c Condemnati. Sunt ergo tales ipso iure suspensi, vt j.q.j. c. reperiuntur, & concor.cap. quando.& cap.fi.dist.xxiiij.

d Igitur. Fac.c.quando.ante fi.d.xxiiij.

e Continuos. Licet hoc verbum significet vt non detur aliquod interuallum: vt in cap. cæterum, de rescript. tamen quòd hic dicitur non est ita hebraicè intelligendum: argu. l.quod dicimus. ff. de solut. & cap. quia propter. de elect. poterit ergo interuenire probabile interuallum, cum id nec in stipulatione negetur. l.continuus.in princip. de verborum obligat. intellige ergo continuationem esse debere de die ad diem, scilicet, vt nulla de tribus diebus non examinetur, non de continuatione momenti ad momentum, vt dicimus in vsucapione.

f Festiuis diebus. Sed an omnib.festiuis diebus possint minores ordines conferri? resp. vt per Abb. in d.c.de eod. ext.de temp. ordin.in fi.

g Die. Scilicet in sabbato sancto, & sabbato ante dominicam de passione. ca.de eo. de temp.ordin.

h Romano Pontifici. Nota ergo quod tempus nõ est de substantia ordinis: quia temporis determinatio circa ordines est inducta de iure positiuo, ideò non astringit Ro.Pontificem. Ita Abb.in c.de eo.de tempo. ordin.

i Consuetudo. Indulgeretur tñ quando consuetudo esset antiqua & multi essent ordinari extra tempora: vt in c.ij.de temp.ordi. vbi not.

k Ordinandi.c. ij. de temp.ordin.

l Characterem. cap. pen. de tempor. ordin. & sic not quod aliquid factum tenet, licet id fieri non deberetur, simile est, quòd puer non est ordinandus ad sacros ordines, si tamen ordinetur character imprimitur. cap. vel non est compos.de temp.ordin. & not.in cap. vni.de ele.per sal.prom.& per Abb.in cap.pro. illorum.de præbend. sic non debet quis à iudæo vel pagano baptizari, baptizatus tamen non est rebaptizandus.cap.j. de summ. Trin. & fide cath.& de cons.dist.iiij. cap.à quodam. & cap.Romanus.

m Pœnitẽtia.s.arbitraria cum non sit à iure determinata,l.j.§.ait prætor.ff.de iu.delib.

Con-

tantum præuia in susceptis ordinibus ministrare substinendus erit.

Nec vna, nec duabus dieb. continuato ieiunio duo sacri ordines conferri possunt.

Sed nec vno die, nec duobus continuato [a] ieiunio ad duos quis potest sacros ordines promoueri arbitrariè ordinanti suspensionis imminēte pœna. [b]

Minores ordines omnes simul conferri possunt. h. d.

Diuersum statuitur de minoribus qui omnes [c] vel vnica die conferri possunt.

Cum promoto per saltum potest prætermisso ordine repetito dispensari. h. d.

Per saltum verò si promotus fuerit quis solenniter ordine prætermisso repetito [d] ex misericordia ministrare permittēdus erit. [e]

Promotus ad sacros ordines furtiuè contra prohibitionē prælati, non potest fieri sacerdos, nisi prius fuerit monasterium ingressus, secus si non contra prohibitionem, quia tunc potest Episcopus pro arbitrio dispensare, & qui non ordinatus se miscuit diuinis, nunquā poterit ordinari. h. d.

Quod si furtiuè [f] ad sacros ordines quis irrepserit, dispiciēdum erit, an prælati sub anathemate præcesserit interminatio: tunc enim nulla ratione ad sacerdotalem poterit [g] ordinem promoueri, nisi regulari habitu suscepto laudabilem aliquandiu duxerit vitam, quo casu secum misericorditer dispensari poterit: alioqui nulla præcedēte inhibitione, condigna satisfactione imposita pro suo arbitrio cum illo poterit episcop⁹ [h] dispensare. Quòd si is, qui nullū adhuc penitus attigit ordinē, diuinū aliquod officiū [i]

a Continuato ieiunio. Quia continuatio ista facit de duobus vnum, & illa coniungit. decimasexta, quæstione tertia. §. potest. versic. hinc de præscriptionibus. & septima, quæstione prima. c. illud. & c. nihil. sic cum bisextus occurrit duo dies pro vno computātur: vt infra de verb. signif. c. quæsiuit. & ff. de min. l. denique. §. minorē. Sed arg. contra l. cum hæres. §. Stichus. ff. de statulib. Item contra. ca. quod à patribus dist. lxxv. Sol. ibi in ordinante diuersos, hic in ordinā te eosdem,

b Pœna. Cōcor. c. literas. de temp. ordin. not. quòd dispositio pœnalis loquens de verò, extenditur ad fictum, quod verum est, quādo in vtrisque militat eadē ratio: vt traditur per Cano. in c. cū dilectus. & in c. ad audientiam. de elect. & p Io. Andr. in c. si de consuet. per Legistas in l. omnes populi. ff. de iust. & iure. & in l. si is qui pro emptore. ff. de vsucap.

c Omnes. Habetur in ca. de eo. de temp. ordin. & in c. pen. & c. fi. de eo. qui furt. ord. susc. & vtrobique not. hoc tamen obtinebit nisi in contrarium extaret cōsuetudo, illa enim ea quæ de se sunt licita reddit illicita. c. cū olim. de cleric. coniu. & cap. super eod. de cogn. spiritu.

d Repetito. Sed quid si nullum quis minorem ordinem habuit, & promoueatur ad sacerdotium, nūquid recipit ordinem? Quidam quòd non: argu. c. sicut. distin. xl. Alij contra in omnibus sacris præter episcopali, sed alij nec episcopalem ordinem videntur excipere, cum is etiam sine presbyterali possit conferri: vt per Abb. in c. ex literis. de excess. prælat. dic vt no. in c. vni. de cle. per sal. promo. & in d. ca. ex literis.

e Erit. cap. vni. de cle. per sal prom. & c. solicitudo. distin. lij. & hoc casu solus episcopus dispensare poterit suo iure: vt no. in d. c. vni.

f Furtiuè. Furtiuè promouetur qui citra conscientiam sui episcopi, & sine examinatione pmouetur. lxiij. dist. ca. extra cōscientiam. & ca. quādo. dist. xxiiij. & c. fi. & per tot. de eo qui furt. ord. suscep.

g Poterit. Ingressus ergo monasterij non tollit irregularitatem, licet facilitatem dispensandi præbeat, de quo in c. ij. de apostat. & fac. c. fin. de eo qui furt. ordin. suscep.

h Episcopus. no. casum in quo episcopus suo iure dispēsare potest, de quo dic vt per Ab. in cap. j. de eo qui furt. ord. sus. Item intellige hoc nisi Romanus Pontifex manum apposuisset secundum ea quæ ponit Abb. in c postulatio. extra de cle. excom. ministr. num 10.

i Officium. Nisi ex necessitate forte baptizaret, quod est licitum cuilibet. xxx. q. prima. cap.

ad

ad limina.& dist.xciij. c.diacones.etiam hereticus.ca.à quodam.de consec. distin.iiij.dummodo in forma ecclesiæ.xxiiij.q.j.c.si quem.& de sum. Trin.& fid.catho.c.j.§.sacramentum. fac.cap.si quis per ignorantiam. j.q.j. & infra de sacrament. §. pen.&.§.fin.

nullum ordinem recepit, & quod dicit iterum, ad factum refertur. fac. c. j. de presbytero non baptizato. nam si primo ordinem suscepisset, non ordinaretur iterum.j.q.j. cap. quòd quidam.

exercuerit, & ab Ecclesia erit abiiciẽdus [a] & nunquam ordinandus. [b]

Qui nondum baptizatus ordinatus est, debet baptizari, & rursus ordinari. h.d.

De eo qui non baptizatus ordines susceperit, valdè dubitatũ est: [c] de quo post multam tandẽ discussionẽ obtentũ & constitutum fuit, vt baptizetur, atque iterum [d] ordinetur, & meritò cum enim baptismus omnium sacramentorum ianua sit & fundamentum, superędificari [e] nõ potuit vbi fundamentum [f] defuit.

Sacros ordines tantum episcopus confert, minores interdum & alij, & episcopus qui loco non dignitati renunciauit, sacros ordines conferre potest, secus si etiam dignitati: quia tunc solum minores confert. h. d.

Illud postremò omittendum non est, quòd inter minores & sacros ordines illa est differentia, quia maiores ab episcopis, minores verò etiam ab aliis [g] quandoque conferuntur. Vnde de eo quæsitum est, qui Episcopatui renuntiasset an & quales ordines conferre posset: in qua specie obtinuit distinctio: vt si quidem loco tantum quis renuntiasset, eos quos ante renunciationem poterat, rogatus conferre possit. [h] Quòd si non solum loco, verùm etiam dignitati renuntiauit minores tantum quis ab eo recipere, & in illis deseruire, & ad maiores si reperiatur idoneus poterit ꝓmoueri. Sanè si ab eodem sacros ordines scienter quis receperit, quia indignum se fecit officij, non habebit executionem, [i] vbi autem

a Abiiciendus. Verbum hoc designat tria secundum Host. videlicet excommunicationem, priuationem beneficij, & depositionẽ, vt per Abb. in c.j. de cle.excom.mini.

b Ordinandus. Adde quòd tenebitur etiã de falso sicut simulans se habere dignitatem, & non habens. l. cos. ff.de fals. & per Abb.in cap. j. de eo qui fur. or. susce. Sed contra hoc quod hic dicitur facit quod fieri videmus quotidie, videlicet quod simplex clericus dicit epistolam, & non est subdiaconus. Sol.secũdum Hostiẽ. quòd hoc quod hic dicitur habet locũ, quando in solenni apparatu non subdiaconus dicit epistolam, vel non diaconus euangelium, vel non presbyter missam: secus si non in solenni apparatu.fac.capitulo vt quisquis.extra. de vita & honesta.

c Dubitatum est. Vt in cap.fina.de presbyt. non baptiz.

d Iterum ordinetur. Ex hoc apparet quòd

e Superædificari.prima quæstione prima cap.cum Paulus.

f Fundamẽtum. Vt distinct. xxxij. §.verum.Sed quid si iste nollet de nouo ordinari. Respon. remanet laicus, licet non deberet matrimonium contrahere, licet si contraheret matrimonium esset validum. vt per Abb. in capit. j.de presbyt. non baptiz.

g Aliis. Vt Abbatibus: vt cap. quoniam. distin. lxix. & cap. cum contingat.de æta. & qualit.

h Possit.Sed quo modo id poterit cum careat obiectis & subiectis? Resp.ad inuitationem & requisitionem alterius.

i Executionem. Characterem autẽ imprimit quod satis innuit hæc litera, & secundum hoc apertè probatur quòd episcopatus est ordo, & imprimit characterem: aliàs vt quid positiuum in totum tolleretur renunciatione: not. Abb. per illum text. in cap. vni. de ordin. ab episcopo qui renunt. episcapatui. & de hoc notaui supra de iu. perso. Est ergo suspensus qui à suspenso recipit ordines. j. q. j. c. statuimus.

non ſcienter (niſi craſſa a & ſupina fuerit ignorantia) b diſcretus Pontifex diſpenſare c poterit.

QVI PROMOVERI NON poſſunt.

Ponit quatuor cauſas ſiue reſpectus ob quos prohibentur homines ordinari. h. d.

QVoniā verò præcaueri d debet, quod vel infirmari, vel vituperari poteſt: ſciendum eſt quoſdam eſſe qui non ſunt ad Eccleſiaſticos ordines admittendi: quod fieri contingit quatuor ex cauſis: e aut enim quis promoueri impeditur ratione ſubiectionis, aut ratione delicti iam patrati, aut ſuſpicione futuri lapſus, aut ob corporis læſionem.

Seruus & libertus non poſſunt ordinari, & ſeruus ordinatus ſciente domino fit ex hoc liber & ingenuus. h. d.

Ratione ſubiectionis promoueri impediuntur ſerui f eos enim niſi à dominis libertatem conſecuti fuerint nullo debet ordine Epiſcopus inſignire: g liber enim eſſe debet, qui diuinæ aggregandus eſt militiæ. h Qua propter non ſolum ſerui, ſed nec qui retēto obſequio i manumiſſi ſunt, cum adhuc ſeruitutem quandam ſeruire videan-

c. ſtatuimus. & reſignatio non abſtulit ſibi ordinem, ſed executionem.

a Craſſa. Vt quando quid publicè notum eſt latè. ff. de verb. ſig. ſi tamen clericus aliquandiu fuiſſet extra prouinciam, adhuc poſſet dici quòd non eſſet ſua ignorantia craſſa, licet fuiſſet res publicè in loco nota. arg. l. optimá. C. de contrah. & cō. ſtip. & c. ex tenore. de teſti. & c. cū in tua. qui mat. accuſ. poſ.

b Ignorantia. Sim. de cle. excō. min. cap. pen. & cap. j. & fin. de or. ab epiſcopo qui renunc. epiſcopatui.

c Diſpenſare. immo non videtur neceſſaria diſpenſatio, cum probabilis facti ignorātia ex toto quē excuſet l. error. & l. ignorantia. ff. de iu. & fact. ignor. Reſpon. licet probabilis ſit ignorantia, eſt nihilominus neceſſaria diſpenſatio: quia cum talis ordinatur, non haberet executionē ſui officij, cum aliis conferre non potuit. j. q. j. c. ſtatuimus. & j. q. vij. cap. Daibertum. & l. traditio. ff. de acqui. re. dom. & pro non dato debet haberi quod ab illo datur qui de iure dare non poteſt. vt de iure patron. c. quod autem. in fi. alij aliter: vt not. in cap. j. de ordi. ab epiſcopo qui ren. ep.

QVI PROMOVERI NON poſſunt.

d PQVONIAM VERO. PRæcaueri. No. futura eſſe præcauenda. xxiij. diſt. c. in nomine domini. & diſt. lxiij. c. cum Hadrianus. & j. q. vij. c. conuenientibus. circa princ. & not. in c. j. de ſeru non ord. vnde ſumitur.

e Cauſis. No. verbum cauſæ, & verbum rationis, promiſcuè ſumi. Cice. in epiſt. famil. lib. 15. ad Catonē. Cū autem ad Cybiſtra, propter rationē belli quinque die eſſem moratus. fa. l. eas obligationes. ff. de cap. dimi. quidam tamē inter hæc differētias ponūt: vt per Ioan. Monach. in c. fi. de iura. calū.

f Serui. Intellige de Chriſtianis: nam de aliis nulla eſt dubitatio, cum careant baptiſmate, vt ſupra titulo proximo. §. de do. de iure enim etiam fideles iuſto bello capti, capientium fiunt ſerui; vt per Inno. in c. ſicut. de iureiur. licet cōſuetudo ſeruet contrarium: vt per Ab. in cap j. de cōuer. infidel. fac. tit. de coniu. ſeru. per tot.

g Inſignire. Sed videtur quòd nō ſit curandū de origine, vel nobilitate. c. venerabilis. de præb. & c. ad decorē. de inſt. Sol. de origine alia non ſeruili nō curatur. ſed de ſeruili bene curatur, vt hic. & c. j. de ſer. nō ordi. & c. cōſuluit. eo ti. & c. j. de fil. presbyt. Simile eſt quod de nobilitate ſanguinis non curatur, ſed bene de nobilitate cōuerſationis. c. cū deputati de iud. & de cle. pere. per tot. vt per Ab. in d. c. j.

h Milite. Sic c. nullus. diſ. 54. fac. illud Euang. non poteſtis duobus dominis ſeruire.

i Obſequio. Vt c. quicūq; diſ. 54. ſed cōtra. c. nullus. ext. de ſer. non ord. Sol. operas ſpirituales pōt dominus in ſeruo ad ordinandū manumiſſo

tur, sunt ad clericatus ordinem promouendi. quòd si contra factum fuerit, tam ordinantis quàm eius qui sacro præcinctus est cingulo, canonicis pœnis[a] coercenda est audacia. Si tamen seruus, sciẽte[b] Domino fuerit ordinatus, ex hoc liber erit & ingenuus.[c]

Manumissus ab Ecclesia, vt eidem seruiat in diuinis non potest se transferre ad aliam Ecclesiam, secus si simpliciter fuerit manumissus. hoc dicit.

Quòd si quis Ecclesiæ seruili cõditione obnoxius ab eadẽ manumittatur, vt insignitus ordine clericali in ea perpetuo seruiat[d] in diuinis, liber factus & ordinatus ad aliam se transferre nõ poterit, sed si absolutè[e] manumissus fuerit ad aliam transeundi nõ erit licentia denegada.

Monachi non ordinantur nisi de licentia Abbatis.

Monachi quoque nisi de sui fuerint Abbatis[f] voluntate præpositi, ad Ecclesiastica nõ sunt officia promouendi.

Licentia concessa à superiore religioso, vt possit consentire prouisioni de se factæ, non valet. h.d.

Strictius[g] adhuc agitur cum religiosis non solum circa ordines, sed etiam circa electionem, vel prouisionem[h] quamlibet si cui enim à superiore suo licentia concedatur, vt electioni, vel[i] prouisioni, si quàm de ipso fieri contigerit, suum accommodare possit

missio retinere. vt ibi: sed non temporales, vt hic, dũ tamẽ dictas spirituales operas retineat in continenti post manumissionem: vt per Ab. in d.cap.nullus.

a Pœnis Vt in cap.rebus.& cap.ex antiquis. c.si seruus. & per tor.dist liiij.

b sciente. Arg. de taciturnitate quòd præiudicet. fac.cap. ij. de his, quæ fi à prælar. & xxvj dis.ca.diaconus.vbi no.& dis. xxviij. c. diaconi.

c Ingenuus. Sed quomodo erit ingenuus, cum ingenuus is sit, qui liber nascitur. inst. de ingen. in prin. expone ingenuus id est, plenè liber, adeò vt dominus nullum sibi obsequium deberi possit prætendere: vt nor. Abb. in cap. j. ex. defet. non ordi. Quid si ingenuus factus operas pactas detractet præstare? Respon. vt in c. nullus. de ser. nõ ord

d Seruiat. Sed immo non videtur posse tradi libertas sub conditione, vt quis ecclesiæ seruiat, vel ordinem suscipiat nec temporale p̃ pro spirituali tradi. j. q. ij. c. quàm pio. & capitulo primo. de serui. non ordinan. & cap. fin. de pact. quidam quòd hic est modus non conditio, quòd satis designat dictio, vt, ad nor. per Bart. in l. quibus diebus. §. Termilius ff. de cond. & demon vel aliter spiritualis res est libertas, & ideò potest venire in commutationem cum alio spirituali, vel aliter quòd hic ponitur potius sonat in moditionem, quam in modum, vel cõditionem. c. significasti. de ele. vel dic. vt no. per Gloss. & Ab. in capit. eo libentius. vbi ponuntur & aliæ solutiones.

e Absolutè. Id est, absque vllo pacto vt ecclesiæ seruiat, vel absolutè, id est, simpliciter vt seruiat ecclesiæ non addendo quòd perpetuò seruire debeat.

f Abbatis. Et non solum Abbatis sed etiam monachorum requirenda videtur voluntas. xix. q. iij. c. statuimus. hæc enim est quædam alienatio, vnde non potest fieri sine consensu omnium xij. q. ij. c. fina fac c j. & quòd ibi nor. & c. ij. dis. lviij & xvj. q. j. c. si quis monachus. & c. cum pro vtilitate. poterit autem talis monachus ordinari nõ solum à prælato in cuius diœcesi constitutum est monasterium, verum etiam eius diœcesis in qua natus est, secundum Ab. in c. postulasti. de fo. co. npet.

g Strictius. Id est, strictè vel strictius quàm regulariter cũ cæteris p̃sertim secularibus clericis

h Prouisionẽ. Larum verbũ, & comprehendere potest nominationem, postulationem, præsentationem, & collationem, & fac. quod not. de elect. in vj. c. si comptomissarius §. idem.

i Si quam Licet hic videatur reprobare licẽtiam generalẽ & meritò, quia forsan eligere ad locũ cui nõ expediret illũ præfici, & forsan

prælatus

prælatus licentiā specialē daturus nō esset ad illū, tamē idē videt dicendū de speciali, vel si exprimat locus, puta, ꝙ consentire possit si eligat ad talē platurā, forte vacantē, cū ibi sit eadē ambitionis ratio: vt no. in Clem. ii. de elect. vnde sumitur.

rum ipsorum: vt pet Abb. in capitulo ex tuarum. & in capitulo quia nos. de aut. & vsu pal.

consensum, [a] quia ambitionis[b] vitio viá parat talis licentia nullius [c] firmitatis [d] existet.

Non pōt quis ab extraneo Episcopo ordinari, nisi de licētia sui ordinarij, quā cōcedere poterit etiā Vicarius & capitulum, si sedes vacet, vel qui administrat. h. d.

Pari rōne cōstitutū est, ne qs alienæ [e] diœcesis virū ꝑter ꝓprij superioris [f] licētiā ordinare audeat; quā tamē Epō in remotis [g] agēte, dare poterit ipsius in spūalibus Vicarius gñalis, vel sede vacāte capitulū [h], seu is ad quē [i] tūc tēporis administratio spiritualium noscit pertinere.

Itali Episcopi nō debēt ordinare Vltramontanum, nisi de licentia Papæ, vel sui ordinarij. hoc dicit.

Et hoc quidem nō solum obtinet Italis ordinari flagitātibus verùm etiam exteris. Etenim illos nullus Italicus [k] Eps ordinare debet, nisi vel á Sūmo Pōtifice specialē hēat licentiā, vel ab

a Cōsensum. Pōt tamē & debet ex post facto intra tēpus, iudicis arbitrio moderandū, quærere prælati sui licētiā, vt electioni possit suū consensum accōmodare: aliàs amittet ius sibi ex hmōi electione quæsitū: vt in extrau. Benedicti xj. sub tit. de elect. quæ incipit si religiosus.

b Ambitionis. Quæ sæpe religiosorū oculos excecat: vt c. quorundam. de election. in vj.

c Nullius. Per hoc dicendū est, ꝙ etiam electioni prius factæ ipso religioso ignorāte, cōsentire nō posset, quasi supercerto danda sit talis licentia fac. c. j de cōcess. præb. in vj. in verb. subiunctum. in fin. & not. in Clem. fin. de elect.

d Firmitatis. Si ergo ex tali licentia cōsentiret, cōsensus nō valeret, & priuatus esset omni iure sibi ex electione quæsito. c. si religiosus j. resp. de elect in vj. videtur tamē ꝙ talis licētia data clerico seculari de cōsentiendo & trāseundo valeret: quia quo ad solū cōsensum nō est necessaria. propter vim enim professionis magis notatur ambitio in professo, & licet actiua potestas eligendi nō detur ad beneficiū non vacans. c. constitutus. de concess. præb. passiua bene datur. ca. fi. de fil. presby. cap. primo & capitulo secundo in vj & not. in Clem. fi. de electio.

e Alienæ. Quid si proprium quidem clericum ordinare velit, vel iudicare, sed tamen in aliena diœcesi? Respon. non poterit id facere, nisi de consensu diœcesani, & clerico

f Superioris. Superior autem hoc casu dicitur episcopus: vt in c. cum nullus. de temp. ord. in vj. excipit tamē ab hac generalitate casus qui ponitur in dicto cap. cum nullus. §. fin. Datur tamē cautela ad recipiendum ordines ab episcopo non suo sine proprij episcopi licentia, videlicet, vt quis beneficium obtineat prius ab alio episcopo, nam tunc enim cum ratione beneficij incipiat esse subditus conferentis, poterit ab eodem ordinari, de quo laté per Abb. in cap cum iam dudum. de præbendis.

g Remotis Erit autem arbitrariū iudici quis locus dicatur remotus: vt not. & post multorum opin. terminatur in dict. cap. cum nullus. de temp. ordin. in vj.

h Capitulum. Quod sede vacante succedit & administrat. cap. penultim. & cap. fi. de sup. negil. præla. in sexto. hanc tamen licentiam non dabit hodie capitulum, vel alius sede vacante administrator, nisi post lapsum anni à die obitus ipsius episcopi, nisi in casu, ita disponente concilio Tridentino sub Paulo tertio. sessione septima capitulo decimo. & intra annum contra tenorem dicti concilij ordinati, si sint in minoribus nullo clericali beneficio gaudent: in maioribus verò ab executione ordinum ad beneplacitum futuri prælati sunt ipso iure suspensi.

i Ad quem. Puta visitator. cap. quoniam. distinctione sexagesimaprima & capitulo fin. de supl. negli. prælat. in sexto. & cap. is cui. de præbend.

k Italicus episcopus. Vel alius q habeat potestatem

testatem conferendi ordines, vt sunt abbates, iuxta not.in cap.cum cōtingat.de ætat.& qua li.& dist.lxix.cap.qm̄ videmus.& habet in ca. abbates.in fi.de priuil.Itē interdū & præsbyteri habēt talē facultatē:vt no.in c.j.de tēp.ord. in vj. vnde sumitur.Sed quid ecōtrà, si episcopus vltramōtanus ordinare velit Itali cū? Respondeo vt not.in d.c.j. Item quid si Italicus ep̄s, laicum vltramontanum ordinet in clericum? Respōdeo vt not. in eodem cap.j.

a Literas. Nota duo episcopalia, primò casum in quo scriptura requiritur, de quò habes ext.de probat cap.iij. & no. in cap.j.de cēs. in vj Secundò ꝙ nō sufficit licētia nisi exprimatur causa.simile, ea.cum medicinalis. de sententia excom. in vj.

Episcopo, de cuius diœcesi traxerit originē ordinandus, vel in cuius diœcesi beneficiatus existit, ꝑ eius parentes, literas a causam rationabilem cōtinentes, quare ipsum nolit vel nequeat ordinare; & ij qui contrauenerit cēsuris canonicis coercentur, prout latius ex Clementis IIII. constitutione b apparet.

Homicida voluntarius nō potest promoueri, & promotus est deponendus, secus de necessario. h.d.

Patrati delicti ratione quis ordinari ꝓhibetur: vt cum homicidium, aut aliud capitale c crimen facto, d aut præcepto, e aut consilio f perpetrauerit, & per surreptionem promotus, deiiciendus erit. dicēte Domino, g *Si quis per industriam,* h *aut per insidias hominē occiderit, ab altari meo euelles* i *eum.* De eo itaque homicida intelligendum est, qui voluntate committit homicidium. k Cæterum si qui necessitate maxima l arctati effugere m nullo pa-

cepto, vel de consilio, qd̄ quis dedisset tanquā priuatus, per not.in l.j.C.de ser.fugi.de accusante autem dic vt infra.eo.§.idem & de clericis, & ꝑ Ab.in c.accusasti.de accusatio.de auxiliāte minor vel nulla est dubitatio, ꝑ ea quæ tradunt in ca. j.de offic.deleg. & per Abb.in cap.j.de postul.prælat.

g Domino. Vt in exodo c xxj. & in cap.j. de homicid. & de hac materia vide latissimè per Specul.in tit.de dispensatio nibus.§.iusta.numero 39.

h Per industriā. Nota ꝙ verbum industria, sumitur quandoq; in malam partem, & exponere per industriam, id est, ex proposito, sic dolus aliquando in bonam partem. puta si sit dolus contra hostes, l.j. ff. de dolo.ma.

q Constitutione. Vt in ca.j.de temp.ordi. in vj. vbi habetur quòd circa ordinator contra illam decretalem dispensari non potest, nisi per Papam, vel de speciali licentia Papæ.adde tu quod nouissime quòd etiam cum licentia sui ordinarij non poterunt ordinari ab alio, ;quā ab episcopo qui resideat, aut ab eo qui pro eo pontificalia exercet, & diligenti prævio examine vt in concilio Tridentino sub Paulo III in vij.sessione.cap.xj.

c Capitale crimen. Vt si chartam falset, aut falsum testimonium dicat c.si episcopus.dis.l. & cap.in memoriam.distin.xix.& v.q.vij. cap præsbyteri.

d Facto. Vt miles.

e Præcepto. Vt iudex.

f Consilio. Vt assessor, & ita ex consilio punitur aliquis contra illud.l ij.in fi.& l. deniq; ff.mand.Idē intelligo & multo magis de præ

i Euelles. Licet ista verba multiplicē habeāt intellectū, vt per Ab.in c.j.de homi.oēs tamen aliquo pacto ad hanc materiam adaptari possunt.

k Homicidiū.quod & tūc dicet admissum cū quis dat abortioni cām, c.sicut.ij. vbi Abb. de homicid.& infra.de homicid.§.peu.

l Maxima. Quo casu etiam si esset in actu celebrandi liceret clerico se ipsum defendere, & aggressorē interficere, & ad celebrandū redire, si nō possit se aliter defendere, secūdū Io. de ligna, quē sequtur Ab.in c.ij.de vi.& honest. clerico. Et not ꝙ debet esse maxima hęc necessitas, vt excuset, concor.c.de his.& §.quod vero.dist.l.& Clem.vni.in fi.de homicid.

m Effugere. Tenetur enim potius fugere, q̄ seipsum defendere, vt per Abbat. & alios in cap.suscepimus. de homicid. Sed quomodo probabitur hæc ineuitabilis necessitas? Respondeo in foro contentioso non crederetur

hoc

occidenti:sed per circunstantias occurrentes esset hoc iudicandum, in foro autem pœnitentiario crederetur hoc asserenti, cap. significasti.ij.de homicid.c tua.de sponsal.not.in Cle. vnica.de homicid. quomodo autem fiat defensio tutelæ inculpatæ, habetur p Abbat.in ca. olim.de resti.spolia.

cto valentes homicidium admiserint, nullam ex hoc irregularitatem incurrunt. a

Fortuitum homicidium cõmissum dum dabatur opera rei illicitæ impedit quem promoueri h.d.

Quod si neque voluntarium fuerit, neque necessarium, sed fortuitum, distinguendum est, num is cuius occasione b perpetratum fuerit illicitæ rei daret operam an licitæ? Si illicitæ rei dans operam, vt putà, vetito ludo c incumbens, casu homicidium perpetrauerit, vel bello etiam contra infideles d sese immiiscens, volẽs e Christiani nominis hostem interfecerit, nec ad sacros ordines promouẽdus est, & promotus non solùm ad superiores f ascendere prohibendus est, verùm etiam in suo ministrare, planè ex dispensatione g in inferiore ministrare substinendus erit.

Si dans operam rei licitæ, ex negligentia homicidium commisit, irregularitatem incurrit, secus si non ex negligentia, sed mero casu.h.d.

Sed & si licitæ rei opera dabatur, nec tamen debitã quis operi suo adhibuit diligẽtiam, h ex quo homicidium sequutum est, ab omni ministerio altaris excludẽdus erit, quod in eo respõsum est, qui puerum intuitu disciplinæ ita percussit, vt ex percussione expirauerit, i vel

personæ etiam chirurgica dicetur res illicita, cum clericus non debeat illam exercere, cap. tua, vbi Abb. tam in princ. quàm in §.j.de homicid.

a Incurrunt. Vt Clem.vni. de homic. Sed cõtra.dis. 50.§.quod verò.& c.de his. vbi talis homicida purgatur per pœnitentiã. Solu. illud de iure antiquo, hoc nono, vel illa pœnitentia iniungitur ad cautelam. Vel ibi de clerico homicida, hic de laico, prima videtur verior: vt not. in d.Clem.

b Occasione. Occasio quandoque sumitur in malam partem, scilicet pro excusatione friuola, cap. solitæ, de ma.& obed. quandoque in bonam: vt in cap. j. vt eccles. benefi. sin.dim.confe. vbi Abb. hoc est pro causa impulsiua, de quo per Doct.in d.cap.solitę, & per Moder. in Rubrica.C.qui admitti ad bon.posse.

c Ludo. Arg.quòd & contra. An clericis sit licitum ludere, fac.ad hoc cap. continebatur, ca.de cætero.& cap.dilectus.& capit.exhibita. de homicid.

d Contra infideles. Quòd pariter est illicitũ clericis, de quibus est intelligẽdum quod hic dicitur, cap.pe. vbi Doct.de homi.& per Abb. & alios in cap. quod in dubiis.de pœnit. & in cap.sententiam, ne cle.vel monach. vbi quid si hortatus est alios ad bellum, quid si præparauit arma? quid si fiat capitaneus? & ratione

e Volens. Secus si coactus, vt supra. eo. §. proxi.& Cle, j. de homicid, & per Abbat.in ca.quod in dubiis.de pœn.

f Ad superiores. cap. lator. de homicid. contra, solue.vt not.in c. continebatur. eo. titulo.

g Ex dispensatione. Sed vtrum circa hoc ordinarius dispenset iure suo? Respondeo circa sacros ordines non. Sed tanquã Papæ cõmissarius, qui potest & promouere ad maiores ordines dispensatiuè: vt in cap.continebatur. de homicid. sed circa minores ordines ordinarius dispẽsat proprio iure. Ita no. in d.c. continebatur. & cap. ad audientiam. & per Abb. in cap. præsbyterum. eo. titulo.

h Diligentiam. Ergo si medicus laicus qui velit nunc clericari adhibuit ęgrotantibus debitam diligentiam, licet ad manus suas aliqui mortui sint; non propterea efficitur irregularis, de quo per Abbat.in capit.sententiam.ne cle.vel monach.& in capit.ad aures, de æta.& qual.

i Expirauerit. Et ita excessit fines disciplinæ: vnde in culpa fuit, l.præceptoris ff ad leg. Aquil. leuis enim tantum castigatio permissa est docenti.l.sed & si §.fina.cum.l. seq.ff.eod. titulo.xxiij.quæst.v capit.j.circa fi. & de sententia excommuni.capit.cum voluntate. Arg, contra.

ex ea in aliā[a] infirmitatem incidit, ex qua compertum fuit expirasse, Præceptoris[b] enī nimia sæuitia culpæ assignatur. Diuersum statuitur si nulla culpa subsit, vt in eo accidit[c] quo campanas pulsante, vt signo dato conueniret[d] populus ad diuina, tintinabulum cadens, ita subiectum puerū percussit, vt ex vulnere decesserit, nam cum is culpæ penitus expers fuerit, nullam incurrisse noscitur irregularitatē,[e] etiam si de homicidio veniam postulauerit.[f] Bonarum enim mentium[g] est ibi etiam culpas agnoscere vbi culpa non est.

Infantes, furiosi, dormientes, ex commisso homicidio nō incurrūt irregularitatē. h. d.

Idem constitutum est de infantibus,[h] furiosis,[i] & de dormiētibus,[k] qui si hominē mutilent, vel occidāt, nullam ex hoc irregularitatē contrahunt.

contra, capit. si quis non iratus. xv. quæst. j. sed ibi quātum ad gratiam innocens est, non quātum ad legem promotionis: vt not. in cap. presbyterum. de homi. vnde sumitur.

a Aliam. Arg. quòd ita puniēdus est qui causam causæ præstat, sicut & qui proximam causam, cap. de cętero. de homicid. arg. contra ff. si quad. paup. fec. dica. l. fi. Sol. vt no: in cap. presbyterum. de homicid. Quid si percussus conualuit, & postea recidiuauit? Respondeo, adhuc idem: vt not. in d. capit. presbyterum.

b Præceptoris. l. præceptoris. ff. ad leg. Aquil.

c Accidit. c. dilectus. cap. Ioannes. c. tua. § fi. ext. de homicid.

d Conueniret. Secus fortè si importunè per lasciuiam pulsaret, nec enim pulsari debet nisi pro certis negotiis, & ad certos actus de quibus per Abb. in cap. j. de offic. custo. ante fi. Idē fortè si habuit cāpanā quis, cum sibi nō liceret, campana enim signum est loci publici, vel sacrati, licet & in oratoriis priuatis haberi possit campanella: vt per Ab. in c. parētibus. de priuil. & per Bart. in l. ij. C. de decur. lib. x.

e Irregularitatem. Absit enim quòd ea quę propter bonum facimus nobis imputentur, si præter voluntatem nostram alicui quicquam mali contingat, xxiij. q. v. c. de occidendis.

f Postulauerit. c. venerabilem. de election. contra, sol. ibi iudicialiter, hic extra iudicium secundum Host. & Ab. in c. exhibita. de homi. vnde sumitur: Vel hic postulata fuit venia ad cautelam, vnde culpa nō arguitur, ca. solet. de sententia. excom. in vj. Ab. post Inno. in c. cum dilectus. de ordi. cogni. & per Doct. in cap. veniens. de renunt. Alij dicunt quòd in cap. venerabilem, non probatur id ad quod allegatur: vt per Ab. in d. cap. exhibita.

g Mentium. c. ad eius. in fi. d. v. & xxij. q. ij. c. cum humilitatis.

h Infantibus. Id est, minoribus septennio l. si infanti. C. de iu. delib. cap. vni. de spons. imp. lib. vj. nā quidquid illa ætas videt ignorat, l. j. C de fal. mo. nisi sit doli capax, quod vix pōt accidere, Ab. in c. j. de delict. puerorū. Inde est quòd ex taliū spōsalibus nō cōtrahitur publica honestas, ca. literas. de spon. impub.

i Furiosis. Furiosus enim siue cōtinuo furore laboret, siue per interualla, quādiu furit, pati pōt iniuriā: sed non facere: vt ff. de iniu. l. illud. canonizata xv. q. j. c. illud. & quod per eū fit habetur perinde ac si casu aliquo accidisset sine facto psonæ: vt ff. de admi. tut. l. fi. vnde si damnum dat non tenetur Aquilia: sed est perinde ac si quadrupes fecisset, vel tegula cecidisset: vt. ff. ad l. Aquil. l. sed & si quæcūque. § ij. & idem ibi dicitur de infante, & alibi dicit quòd infans vel furiosus si hoīem occiderit lege Cornelia non tenetur cū alterū innocentia cōsilij, alterū fati infelicitas excuset. satis ergo suo furore punitur. l. pe. in fi. ff. de patri. & l. diu⁹, la. j. ff. de offic. psid. & afflicto nō est addenda afflictio. vij. q. j. ca. cum percussio. & c. pe. de cle. egro. & l. tā dementis. C. de epis. audi. Sicut ergo furiosus non testatur, l. furiosum. C. qui testa. fa. poss. c. fi. de success. ab intest. nec religionem profitetur. xvij. q. j. c. Condisaluus. & de regulari. c. sicut tenor. Nec matrimonium contrahit, cap. dilectus. de sponsal. Nec baptizat, j. q. j. §. ecce quando. Nec baptismum recipit nisi in casu, cap. maiores. de baptis. Ita nec occidendo irregularitatē contrahit. vt hic, & Cle j. de homi. fac. iij. q. ix. cap. indicas. & no in d. Cle. j.

k Dormientibus. Sunt enim quidā qui dormientes agunt, vt recenset Bart. de quodā in

ciuitate

Clerici facientes querelam de suis malefactoribus, non fiunt irregulares, etiam si Iudex mortem illis inferat. h. d.

Idē & de clericis, qui de iniuriis sibi illatis apud Iudicem cō queruntur, protestantes [a] quòd ad vindictā, seu sangunis, pœnam non intendunt. Nam si Iudex Iustitia exigente [b] mortē delinquentibus inferat, accusatorib⁹ imputari non debet: alioqui si propter huiusmodi metum quia scilicet Iudex ad pœnam sanguinis posset procedere, sic conqueri [c] nō auderēt, daretur [d] plerisque materia trucidandi eos, & ipsorum bona passim inuadendi.

Publicè pœnitentes nō possunt promoueri, possunt tamē ex necessitate reputari in aliquo minorum ordinum. h. d.

Pœnitentes [e] quoque tàm ad sacros ordines quàm etiam in fimos promoueri nō debent: quod vtique nō de omni pœnitente intelligendum est, sed de eo tantum qui publicè, ac solenniter [f] pœnituit: quæ pœnitētia semel [g] tātum in Ecclesia conceditur. Placuit tamē Toletano Concilio, si necessitas, aut vsus [h] exegerit inter hostiarios, vel lectores huiusmodi pœnitentes posse collocari.

Qui exercuerunt officia secularia, si honesti sunt post reddita ratiocinia, possūt ordinari, secus ī de vsurariis. h. d.

Iis illi similes sunt qui negotiis, [k] & officiis secularibus [l] seruiunt: quorum tamē vita si post deposita onera, [m] & reddita ratiocinia deprehensa fuerit inculpata, omnib⁹ possunt muneribꝰ honestari. Quod

ciuitate Pisarum in l. vt vim ff. de iusti. & iure. fac. c. maiores. §. verum. de baptismo. & Cle. j. de homi. & l. j. §. furiosus. ff. de acqui. possess.

a Protestantes. Not. quòd requiritur quòd expressè ꝓtestet, nec sufficit tacita ꝓtestatio. ad idē cap. nullus. & cap. indemnitatibus. de elect. in vj. & cautè faciet clericus si de hac protestatione faciat fieri publicū instrumētum. fac. ca. ex diligenti. in fin. de simo. & quod not. in c. cū in iure. de offi. deleg. & cap. ij. de homic. in vj. vnde sumitur. an aūt, & quō possit clericus postulare in causa criminali, vide per Abb. in cap. j. de postul.

b Exigente. Vt est casus in ca. postulasti. de homicidi. Idem si contra iustitiā iudex processisset ad pœnam sanguinis, vt not. in cap. ij. de homicid. in vj.

c Sic conqueri. Scilicet protestantes expressè: vt in hoc. §. in prima notula.

d Daret. Quòd esse nō debet l. cōuenire. ff. de pact. do. facit. xxiij. q. v. c. vnū solum.

e Pœnitentes. Concor. c. ex pœnitentibus, & ca. canones. cum pluribus simil. dist. 50. & dist. lv. ca. ex. pœnitentibus. cum tribus seq. & c. j. ext. de bigam. vtrum autem excommunicatus possit ordinari, per Ab. in cap. cum illorum. de sententia excomm. vbi & an religionem ingredi.

f Solenniter. Vt in c. si quis post. §. j. & c. placuit ante fi. dist. 50.

g Semel c. vir autem. vbi Ab. de sec. nupt.

h Vsus. Idest vtilitas. necessitas enim & vtilitas inducunt, dispensationem, j. q. vij. c. tali. & supra de translat. in prin. vel vsus id est cōsuetudo. sic arg quòd consuetudo attenditur circa ordinandos: vt no. d. xij. c. nos cōsuetudinē.

i Collocari. Vt c. placuit. j. d. 50.

k Negotiis. Secus si det operam artificio, quod licet clerico. differt enim artificium à negotiatione: vt ponit Ant. de But. & Ab. in c. fi. in fi. in quadam additione. de vit. & honest. clerico.

l Secularibus. Quales sunt procuratores, actores, executores, tutores pupillorū, de quibus plenè p Ab. & doct. in c. j. de obli. ad ratioc. redd.

m Post deposita onera. Idem si ante si parati sint dare idoneos fideiussores pro administratis, secundū Vinc. Host. & Ab. in ca. j. de obli. ad ratiocin. red. per l. rescripto. §. debitores. ff. de mu. & ho. & p l. quisquis emersis, C. de epi. & cleri. per quæ iura dicit Host. obligatū ex cā mutui vel simili ab ordinando nō repelli. Sed quid si debitor ex dissimili cā, putà ex administratione vniuersali fuerit promotus? Resp. ꝙ non patiē tur p hoc: sed bona eius dabūtur creditoribus.

in solutum, quæ si non sufficiāt tenebitur eps de suo quia abstulit ordinatō occasionē negotiandi & lucrandi, vt plenè not. in d.c.j.

a Vsuras. c.j.c. de Petro. & c. si quis. d.xlvij.

b Obtulerit. c. maritum, in fi. dist. xxxiij.

te cōfessus, q̄ cū conuicto. c. presbyterū. d. 50. & xij. q. j. c. non dicatis. qđ intelligo nisi confiteatur timore futurarū probationū, tunc. n. nō vr̄ spōte cōfessus. l. nouissimè. ff. qđ fal. tut. aut. & per Ab. in c. de hoc. de simo. & c. at si clerici. de iudic. arg. contra quód non sit parcendū si delictum sit ex malitia perpetratū nō ex lapsu & simplicitate, ex his quæ ponit Ab. in ca. inter corporalia. de translat.

c Pertinaces. Nota quod hoc verbum non ponitur in cap. seditionarios. dist. xlvj. vnde sumitur, sed ē omnino necessarium, vel saltem valde oportunū ex duobus, primo quia si quis aliqñ vltus fuerit iniuriam & pœnituerit, non est repellendus ab ordinatione. Vnde pertinax dicit̃ qui vult persistere in suo errore, & nō vult se corrigere. cap. qualiter. j. vbi Abbas in pric. de accusat. Secundò dātur casus in quib' quis pōt iniuriam vlcisci sine peccato: vt no. in cap. & qui emendat. dist. xlv. & in ca. si quis erga. ij. q. vij. quibus casibus nō poterit appellari pertinax, cum id faciat lege permittente.

d De fure. No. in hoc §. quiq; q̄ requirunt̃ ad hoc

si quis vsuras [a] dū negotiaretur exercuisse compertus fuerit non solùm ordinandus nō est: verùm etiam ordinatus deponendus. Mens enim auida, nec abstinere nouit vetitis, nec gaudere concessis.

Simoniaci, seditiosi, & iniuriarum vltores ordinari nō possunt. h.d.

Idem statuendū est de eo, qui quasi dona Dei empturus pecuniam ad imitationē Simonis obtulerit, [b] idem & de seditiosis, & his qui propriarum iniuriarum pertinaces [c] fuerint vltores.

Fur occultus potest post restitutionem, & pœnitentiam ad sacros ordines promoueri. hoc dicit.

De fure [d] an ad sacros ordines promoueri posſit, quæri potest. & si quidem sponte [e] furtum confessus damnum [f] passo satisfecerit, [g] & pœnitentiam peregerit, si alio qui idoneus fuerit, nec super furto manifesta respersus sit infamia, [h] ad sacros ordines proculdubio promoueri poterit.

Baptizatus in ægritudine non debet ordinari regulariter, & rebaptizati nunquam ordinantur.

Sed etsi nullū quis delictū perpetrasse deprehendatur, quod illum à sacris excludere valeat ministeriis, adhuc tamen si vel de fide eius, vel continentia suspicio sit, promouendus non erit. Vt ecce si quis in ægritudine [i] constitutus baptizatus fuerit, quia fides eius non ex voluntate, [k] sed ex

f Damnum passo. Intellige ergo quod hic dicit̃ de eo qui rem alienā surripuisset, nō de eo q surripuisset rem propriam ab alio possessam. hic enim quāquā malè faciat, & pœnitere debeat, tamē ad restitutionem nō tenetur. cū nemini damnū inferat retinendo suū vt per Ab. post Inno. & Io. And. in ca. olim. de restit. spol. in fi.

g Satisfacerit. Aliter enim pœnitere nō pōt dummodo satisfacere possit. xiiij. q. vj. ca j. & de homic. cap. sicut. §. eos. & de vsur. cap. cum tu.

vt fur promoueri possit Primum, quòd sponte cōfiteatur. secūdū, quòd satisfaciat dānum passo. tertium q̄ egerit pœnitētiam. quartum q̄ sit aliàs, idoneus. quintum vt nō sit infamia aspersus. Idem no. per Ab. in c. fi. de furt. q̄ malè seruata fuerunt in famulo quodā meo fure qui me spoliauit, pecunia, & nūc est clericus ditior me.

Spōte. Mitius ergo agit̃ cū eoqui est spon

h Infamia. Scilicet facti quæ grauat opi. l. ij. ff. de obseq. à lib. præst. & à promotione repellit, ca. tantis. dist lxxxj. & ca. laici. dist. lxxxiij. & cap. omnipotens. de accusat.

i In ægritudine. hoc intellige de adultis. nā pueri etiam ab hęreticis baptizati promouentur, j. q. iiij. cap. placuit.

k Ex voluntate. Scilicet libera ne sit contra cap. maiores. §. fi. de baptis. & eius effect. & de

hoc

necessitate [a] videtur esse presbyter ordinari non debet. nisi forte posteà [b] ipsius studium & fides emicuerit, aut hominum raritas [c] hoc exegerit, Sciēter autem rebaptizatis, [d] vt ad clericatus gradum promoueātur pmittēdū nō erit.

Filij presbyterorum nō possunt ordinari nisi fiant regulares vel monachi, vel nisi sint nati ex legitimo matrimonio, vel sint valde morati. h. d.

Presbyterorū [e] quoque filij [f] à sacris ministeriis arcendi sunt, nisi aut monachi fiāt, vel congregatione canonica [g] regulariter viuentes religiosè [h] probati fuerint conuersari. Sed hoc de iis intelligere nos oportet, ad quos adulterio natos paterna flagitia hæreditaria successione descendunt. Vnde si vel ex legitimo nati sunt matrimonio, [i] vel morum honestas eos commēdabiles fecerit exēplis, & authoritatibus, non solum sacerdotes fieri possunt, [k] sed etiam summi Sacerdotes. [l]

Bigamus & qui vxorem duxit viduā, eiectā, vel meretricē, ordinari nō possūt. h. d.

Itē repellendi sunt bigamus, [m] & qui viduam, vel eiectā, meretricem, vel ancillam vxorem duxerit. Vidua [n] est cuius cognitæ maritus mortuus est. Vnde is qui ab alio quidem ductam, sed minimè cognitā [o] duxit vxorem, propter hoc impediri nō debet, quin possit ad

hoc distin. lvij. per tot.
a Ex necessitate. Scilicet p̄sumptiuè, qa præsumitur nō verè pœnitēs qui est mortis causa pœnitens, sic præsumitur peccata ei non esse dimissa, & sic in deteriorem partem, ca. aliter. xxx q. v. si tamen statim moreretur præsumeret ecclesia ei peccata esse dimissa, c. nullus. de pœnit. d. vij. & sic not. ꝙ ecclesia circa idem factum habet contrarias præsumptiones, sed diuerso respectu. facit c. prolatum. de cons. dist. iij. Sed cū hæc irregularitas proueniat à peccato, & cū baptismus tollat peccatū, quare non tollit in hoc talem irregularitatē? Resp. vt no. in c. si quis. d. vij.
b Postea. Per sequens .n. factū eliditur præsumptio præcedens, sic ca. tunc valere. de cō secrat. dist. iiij. & xxxiiij. q. j. ca. cum per bellicam. fac. c. j. d. lvij. vnde. sumitur. & l. diuus ff. de rest. in integ.
c Raritas. Arg. ꝙ pp hoīum raritaté aliqua cōceduntur quę aliàs nō cōcederentur: vt in c. præcissis. d. lv. & c. j. d. lvij. & j. q. ij c. tali.
d Rebaptizatis. Cōc. c. cōfirmandū. & de cōs. d. iiij. c. q bis erūt tn̄ semp in habitu clericali, c. actū. de cōs. d. v. & not. in d. c. cōfirmandum.
e Presbyterorū. De hoc de fil. p̄sbyterorū. p to. & d. lvj. p to. & quod hic dr̄ amplia et i diaconis & subdiaconis, cū in his eadē sit rō q̄ in p̄sbyteris. s. odium paternū. & quia timen in eis exēpla paterni criminis, vj. q. j. c. si quis cū. & xv. q. vlt c. cum multæ. & d. xxiiij. c. quando.
f Filij. Sed nūquid & nepotes? & idē vr̄. l. liberorū. ff. de verb. signi & l. filiū. ff ad S. C. Maced. tu dic cōtra cū odia sint restringēda, c. odia. de re. iu. in vj. facit ff. de ri. nupt. l. lege Iulia §. j.
g Canonica. d. lvj. c. ij. & c j. & c. ad abolēdā, de fil. p̄sby. & hoc, qa religionis īgressus irregularitatē tollit. qdā tn̄ contrariū asserunt, tenētes ꝙ talis ingressus nihil aliud opatur nisi ꝙ cū talibus facilius dispēsatur: vt no. plenè d. lvj in princ.
h Religiosè. Bene dicit religiosè: qa locus nō sāctificat hoīem, ca. nō loca. d. xl. & cōuersati in monasteriis sæpè sunt deteriores aliis cap. q̄ilibet. d. xlvij.
i Matrimonio. habetur in ca. ad hæc, de fil. præsb.
k Fieri pnt. Nō tn̄ ppterea deseruire in eccl. paterna, c. ad extirpandas. de fil. p̄sby. & c. iter cæteras. vbi Abb. & alij de res.
l Summi sacerdotes. ca. osius. d. lvj.
m Bigamus. ext. de bigā. non ordi. p to. & xxxiij. d. p to. & aliàs multis in locis. est autē quadruplex ratio ob quam bigami prohibentur ordinari: vt per Abb. in Rub. de big. non ordin.
n Vidua. Sic. c. vidua. d. xxxiiij. aliqn̄ & q̄ nunquā virū habuit l. malū. §. vidua. ff. de verb. sig. aliqn̄ quę hēt maritū inutilē, vt no. in l. fi. C. ad l. fiaui. de plagiar. ex cōi tn̄ loquēdi vsu vidua dr̄ cuius maritus est mortuus, & ita sumitur ī statutis: vt p Ab. in c. ne pro defectu. de elect. & ī c. ex tenore. & in c. sane in h. de for. compe. & p Doct. in c. significātib. de offi. deleg. vel. si diuertit. l. muliere. ff. de donat. inter vi. & vxo.
o Cognitā. Forte qa maritus ante mortuus

 est

est quã illã duceret, vel religionẽ ingressus est, c. verum. & ca ex publico. de conuers. coniug. vel forte frigiditate est separatum matrimonium, concord. c. debitum. in fi. de big. non ordi. & dist. xxxiiij. c. vidua.

g Ante baptismũ. Mitũ tñ in proposito videri pôt, quod si quis ante baptismũ homicidiũ cõmiserit, si sequat̃ baptismus non remanet irregularis post homicidium baptizatus, Ab. in cap. præsbyterum. de homicid. sed dic ꝙ bigamia contrahitur post baptismum, homicidiũ ante.

sacerdotium promoueri, cũ neuter carnẽ suã diuiserit ĩ plures. a Eiecta est q̃ viuente marito eiicit̃, Meretrix b q̃ multorũ c libidini patet, & cuius turpitudo publicẽ venalis d est: qđ non de iis intelligẽdum est q̃ tales adhuc vxores retinẽt: nã in iis alia e rõ est: quia scilicet cõiugati nõ possunt in sacris esse cõstituti. sed de iis, quorum vxores defunctæ sunt.

Bigamus est qui duas duxit vxores, qui secũdas nuptias stãtũ de fa to contraxit reputatur bigamus, idẽ si cũ vidua de facto contraxerit. h. d.

Est aũt bigamus, q duas habuit vxores, siue baptizatus f ambas, siue etiã ante baptismũ g alterã. Si qs tñ laicus primam duxerit, h in sacris constitutus alterã, an sit inter bigamos reputãdus hæsitatum est. Ex facto i aũt respõsum est, hunc quidẽ nec bigamum esse, nec maritum viduæ, k quia tñ quãtum in ipso l fuit secundas nuptias contraxit, & viduã duxit, tanq̃ m de bigamo fore constituendum. n

Fornicatus cũ pluribus concubinis, non incurrit irregularitatem bigamiæ h. d.

Aliud Iuris est de cõcubinis, quas si plures quis habuerit irregularitatem bigamię non incurrit, o sed cum eo tãquam sim-

a In Plures. Qui ergo duceret à se prius corruptã nõ reputaretur bigamus, cum eo casu non possit dici diuisisse carnem suã in plures, & ita tenet Ab. in c. debitũ. ante fi. de big. non ordi. & in c. ij. de cle. coniug.

b Meretrix. Sic cap. vidua. distin. xxxiiij.

c Multorũ. Sed q̃ nã multi dicentur, in hac materia? quidam quòd duo. §. fi. instit. de iu. person. alij ꝙ quadraginta, c. latores. de cle. exc. vel interd. mini. alij ꝙ longè plures. arg. c. disciplina. d. xlv. tu dic ꝙ id relinquet̃ arbi. iudicis, cũ lege non sit determinatũ. l. j. ff. de iu delib.

d Venalis est. Nã si non quæstus gr̃a sui copiam faceret, sed amoris vel libidinis non esset propriè meretrix, cũ non mereat, à quo actu meretrices sũt appellatę, facit xxxij. q. iiij. cap. meretrices. sed videtur hic de bono opere lapidari. est enim opus charitatis meretricem ducere, & peccatorum operatur remissionẽ, vt ca. inter opera de spous. vnde nõ debuit ob opus bonum fieri irregularis. Sol. quòd hoc operatur excellentia sacramenti ordinis quod appellatur dignitatis, j q. j. c. remissionem. §. notandum. & infra de sacram. §. si.

e Alia rõ. Simile est qđ habet̃ ĩ §. affinitatis. instit. de nupt. & concor. c. iij. de bigã nõ ord.

f Baptizatus. Distin. xxxij. q. vltima cap. fi.

h Duxerit Et cognouerit, Abb. & Doct. in cap. fi. de bigam. non ordin.

i Ex facto. vt in c. nuper. & in c. fi. de bigam. non ord.

k Viduæ Scilicet si ponamus illũ viduã duxisse.

l In ipso fuit. No. ergo ꝙ in delictis affectus punitur, & habetur pro facto, l. si quis servo. C. de furt. l. diuus. ff. ad leg. Cor. de sicar. c fi. d. 49. c. ij. de spon. imp. in vj. l. si quis non dicam rapere. C. de epis. & cleri.

m Tãquã. Similitudinariũ est nõ veritatis expressiuũ. nota ergo paria esse, esse talem & haberi pro tali, de quo per Bart. ĩ l. si maritus. §. j ff. ad l. Iul. de adult. & per Ab. & alios ad eũ in c. nuper. ĩ fi. ext. de big. nõ ord.

n Cõstituendũ. Idẽ esset si ex alio impedimẽto nõ tenuisset matrimonium, propter affinitatem forte, vt tenẽt Doct. com. in c. nuper. & c. fi. de big nõ ordi. & not. quòd pœna committitur ex actu nullo, vt hic, & per Ab. in cap. cũ Apostolica de sponsal. facit ca. per venerabilẽ, qui fil. sint legi. & per Fel. in c. ex tenore. de rescrip. Sed contra vr̃ facere c. sanè ext. de cle. coniug. Sol vt per Ab. in d. c. nuper. post Glos.

o Non incurrit. Immo cõtra, c. nuper. ext. de bigam. non ordin. Sol. ibi loquitur qñ vtraque solẽniter fuit ducta, & sic peccatum fuit in sacramento, hic & in ca. pe. de big. non ordinãd:

in eo qui non contraxit sub specie matrimonij,& sic nota vnum mirabile,quod plus videtur habere luxuria quā castitas,contra tex. in Aut.de restit.& ea quæ parit &c.& de ratione vide quæ ponuntur in cap.vt debitum.de big. non ordi. & not. quòd clericus concubinarius posset absoluere concubinam propriā de peccato fornicationis cum se ipso , licet honestius faceret si alteri committere,vt per Hug. & Ant. de Butr. in c.fi.de ordin.ab epo qui renun.epatui.

a Simpliciter.Sed quæ est in proposito simplex fornicatio , & cur ita appellatur? Resp. simplicem fornicationē admittere dicuntur laici, & constituti ī minoribus ordinibus,& dicitur simplex,quia per eam non violatur votum vel coniugiū spirituale, in diacono verò &subdiacono est duplex,immo in presbytero est triplex,secundū Ab post Host. in cap.quia circa.ext.de big.non ordin.

pliciter a fornicatus sit,quo ad executionē sacerdotalis officij dispensari b poterit.

Corpore vitiatus,nisi modica sit læsio,ordinari non potest.hoc dicit.

Cauenda sunt autē iis, qui Ecclesiasticis mancipandi sunt officiis,non solùm animi, verùm etiam corporis vitia,c Vnde aliqua parte corporis læsi ad sacerdotiū accēdere nō valēt.Hoc tñ tunc obtinet cū euidēs & notabilis est læsio. Cæterum si modica sit,vt putà , quia exiguam partem d digiti,e vel vnguem no-

b Dispēsari.Nec solum ab Apostolico verū etiam ab eius legato ad quē dirigitur decretalis.c.quia circa.ext.de bigam.non ordi.immo & ab inferioribus:vt not.ibi per Abb.

c Vitia.Nota quod verbum vitium refertur tā ad animum q̄ ad corpus.fac.l.j.§.sed sciendum,cū seq.& l.ob quæ vitia ff.de ædil edict. corporis autē vitiū cōtingit alicui adesse quadrupliciter, videlicet ex defectu mēbri, ex inhabilitate,ex diminutione, ex augmento : vt per Abb.in cap.fi.de corpo.vitiat.

d Exiguam partem.Fac.c.i.& fi de corp.vi. & l.j.vertic.proinde.ff.de ædil.edict.

e Digiti. Qui cum non habeat officium in corpore per se distinctum nō debet mēbrum

appellari,vel pro membro haberi,cap singula.distin.lxxxix.& per Abba.in capit j.qui cle. vel vouēt.& in c.clericis.ne cle.vel monach. & in cap.cum illorum.de sent.excōmun.& in cap.ego.de iureiurā.& per Legist.in l ij.ff. de publ.iudi. & in l. nō sunt liberi.ff. de sta.hominū. & in Authen. sed nouo iure.C. de ser. fugi.

lētes amiserint, ita vt sine scandalo possint celebrare, à sacerdotio repellendi non erunt. f

Abscissi ex necessitate promoueri possunt, secus si ex voluntate.h.d.

Idē Iuris est de eo cui vel vi,vel in cunabulis,vel de medicorum cōsilio metu imminentis periculi virilia g fuerīt amputata, q̄ si volētes, h & carnali vitio repugnare, fortè i cupientes se ipsos absciderint,q̄a sui homicidæ k sunt, ad Clerum peruenire nō possunt. Corpore enī vitiati non casu, sed

f Non erunt. Sed quis declarabit,an sit scandalum vel non , ex vulnere manus , vel alia corporis debilitatione? Respondeo secundū Innoc.Io. And. & Abba.in cap.fi. de corpo. viti. quòd declarabit episcopus.

g Virilia.cap. ex parte. j. & ij. ext. de corp.vitiat.

h Volentes. Vt cap.si quis absciderit , cum pluribus seq. distin. lv.

i Fortè. Affirmatiuè & dubitatiuè potest hic sumi verbū hoc fortè,de quo latè per Doct.in cap.accedens,vt lit.non contest.& c.

k Homicidæ.Non quòd homicidæ verè sint facti,sed propter homicidij periculum quod sectionem sequi poterat dicuntur homicidæ , sicut & qui infantem exponit , homicida dicitur, distinctio.lxxxvij. capitulo fina. Argumen. quòd non est considerādum quid eueniat sed quid euenire possit, vt xxij. quæstione prima.capitulo in nouo . & distinctio. xxj. capitulo.denique. & xxiij. quæstione. v. capitulo relegentes, & ff. de.his qui deiec. l. si verò.§.pen. & C. de vsufruct. leg. si ambiguitatem. & nota.in capitulo , si quis abscíderit.distinct.lv.argum.tamen contra , xxiij. quæstione.v.capitulo de occidendis. vide tex. in cap.si.xv.quæst.j.

propria volũtate sunt intelligẽdi, & sicut in illis veniã casus impetrat,[a] ita vindictam in iis voluntas postulat.[b]

Oculo privatus indistinctè promoveri non potest, licet retineat ordines, si posteà talis privatio contingat.

Hæc autem distinctio[c] nõ in oĩbus mẽbris[d] sibi locum vendicat. Cui enim oculum[e] abstulit casus, licet voluntas desit, sacerdotium tamen cõsequi nõ[f] potest. Cæterũ si sacerdotali in ordine constituto, tale quid[g] acciderit, qđ olim integer acceperit, non amittet.[h]

Olim furiosus vel aliter vexatus non potest ordinari, clerici qui aliquãdo fuerũt demoniaci, non possunt ad vlteriores ordines promoveri. h.d.

Is quoque qui ĩ furorem aliquando versus ĩsaniuit,[i] aut quolibet modo vexationis incursibus efferẽ, aut quod propè furorem[k] accedit, in scæna[l] luserit, vel afflictione diabolica vexatus fuerit, ordinari nõ poterit, Clerici[m] etiã qui in adolescentia à demonibus cognoscuntur obsessi, ad superiorẽ gradum ascẽdere non possunt.

DE PRAEBENDIS & aliis beneficiis.[n]

Connexa & dependentia sunt simul tractanda. h.d.

POst hæc[o] videamus, de præbendis, & illarum concessione, quæ pars Iuris extra

---

a Impetrat. Sic & simplicitati & ignorantiæ venia tribuitur. de consecrat. distin. ij. cap. iij. & cap. eum vniversorum. de rerum permut. casus tamen non excusat in amotione terminorũ, l. ij. ff. de term. moto. & not. in cap. qui partem. distin. lv. vnde sumitur.

b Postulat. cap. qui partem. dist. lv.

c Distinctio. Inter casum vel infortunium & spõtaneam voluntatem.

d Membris. Quid autem veniat membri appellatione not. supra proximo. §. in ver. digiti.

e Oculum. Vt c. fi. dist. lv. si quis tamen oculum amitteret, non proptere a excusaretur à tutela, vt C. de excus. tuto. l. frater tuus.

f Non potest. Et licet consueuerit curia dispensare, præsertim quãdo quis amisit dexterum oculum, & sic nõ oculum ea nouis vel euangelij, non propterea tamen minus rectè dicitur nõ posse talis ad sacerdotium promoveri, cum nõ dicatur illud posse fieri, quod potest solum fieri per remedium extraordinarium, id enim dicimur posse facere, quod de iure possumus. xxij. q. ij. faciat homo. & l. filius. de cond. instit. & traditur per Abba. in capit. pastoralis. in fi. de caus. pos. & propri.

g Tale quid. Refert ad supradicta omnia corporis vitia.

h Non amittet. Licet res devenerit ad eum casum à quo incipere non potest, de quo in l. pluribus. §. & si placeat. ff. de verb. obli. & in ca. ij. de cle. ægrot. amittet tamen executionẽ ordinis ob deformitatem & scandalum: vt in ca. ij. & c. iij. de cle. ægro. vel debilit.

i Insaniuit. c. maritum. dist. xxxiij. in fi. hic tamè promotus' nõ deponitur, vij. q. j. capit. quãuis. & not. in d. ca. maritum. & supra. eo. § proximè antecedenti, & xv. quæst. j. cap. fi.

k Propè furorẽ. Not. furiosos & scenicos æquiparari. facit cap. maritum. dist. xxxiij. cum seq.

l In scena luserit. Quid autẽ sit scæna, vide per Ab. in c. ad honorem. de aut. & vsu pal.

m Clerici. Facit ca. clerici dist. xxxiij. vnde sumitur.

DE PRÆBENDIS & aliis beneficiis.[n]

ALiis. nota verbũ: q a includit quòd præbendæ sunt beneficia, quod & verum est, p ea quæ Ro. Ro. Decis viij. aliàs 247. in no. Quod habens. sed an simplex canonia solum sine vlla præbenda dicatur beneficium? dic vt per Ro. Ro. Decis 16. aliàs Decis. 445. in nouis. fac. not. per Abbat. & alios in ca. tua. de verb. signi. & c. postulasti. de rescrip.

Post hæc videamus.

o Post hæc. Scilicet quæ diximus supra à titulo de iure personarum vsque huc, & sumpta est imitatio, ab institutionibus ciuilibus. in titulo de leg. in princ.

Lo-

propositam quidē materiam fortaſſe videri poterit. loquimur [a] enī in præſenti de Iure perſonarum.[b] Sed cum ſupra de dignitatibus [c] Eccleſiaſticis, quibus præbendæ videntur [d] annexæ,[e] locuti fuerimus, non ſine cauſa,[f] ſequenti loco poteſt hæc iuris materia tractari.

Qui in altari laborat, de altari debet & viuere. h. d.

Prębēda [g] nihil eſt aliud, quàm Ius [h] percipiendi prouētus Eccleſiaſticos, tanquàm vni [i] de collegio competens, & ex canonia [k] procedens. Cum enim vt lex diuina [l] præcipit, qui altari ſeruit, de altari debeat & viuere: [m] dignum eſt, vt qui diuinis aſſcribuntur obſequiis: Eccleſiæ ſubſtententur ſtipendiis.[n] Et ideò inſtitutū olim [o] fuerat, vt ordinationes eorū, qui ſine certo titulo ordinati eſſent, in iniuriam ordinantium inanes [p] eſſent. Paulatim tamen benignius agi cœptū. Conſtitutum [q] eſt enim, vt ſi Epiſcopus aliquē ſine certo titulo, vnde vitæ neceſſaria [r] percipiat, ordina

a Loquimur. Id eſt, locuti fuimus & ſic tēpus pro tempore ſumitur vt C. de his, qui no. infam. l. ſi poſſidonium, & ibi not. Vel loquimur, id eſt, loqui deberemus ſi materiam præcedentem proſequeremur, ſic in Aut. de conſang. & vter. frat. §. ſi igitur. col. vj. vel loquimur, id eſt ſumus in tract.

b De iure perſonarum. Nota ergo quod virtus illius Rubricæ de iure perſonarum extenditur vſque ad hunc titulum, immo vſque ad finem libri, cum in vltimo titulo tractetur de regul. & monachis, q ſunt in numero perſonarum eccleſiaſticarum.

c De dignitatibus. Quid autē ſit dignitas, & qūo differt à perſonatu, vide per Hoſt. in ſum. eo. §. quid ſit dignitas. & per Abba. in capit. de multa. ext. eod.

d Videtur. Fortè ideo poſitum eſt verbum videntur, quia poteſt fieri vt quis ſit pfectè canonicus ſine prebēda. vt latè habetur per Abba. & alios in ca. cum M. Ferrarienſis. de conſtitut. ideò poſuit notam improprietatis.

e Annexæ. Vt in cap. relatum. & capit. dilectus eo. & in cap. cum ſuper. de conceſs. præb. & per Hoſt. in ſum. eo. in prin. & quomodo ſe habeat iſta connexio vide per Ab. in ca. maioribus. & in c. dilecto, ext. eod.

f Sine cā. Immo ſatis bona occaſione, cū ea q ſui natura iungunt nō debeāt diſiunctis tractatibus cōprehēdi, at. l. cū actū. ff. de neg. geſt.

g Præbenda. De iſta deſcriptione vide per Hoſt. in ſum. eo. & per omnes in c. cum M. Ferrarienſis. de cōſti. & per Archid. in c. ſi iuſta. de reſc. in vj. & ꝑ Anc. in Rub. de cōceſ prębendæ.

h Quam ius. Nota ergo ꝙ præbenda eſt nomen iuris: vt in c. cū M. Ferrarienſis, de cōſtit. & in c. maioribus. & c. dilecto. de præb. Sed cōſueuit quęri an ſit ius ſpirituale, & reſp. ꝙ quādo eſt annexa canonicatui vr̄ ius ſpirituale: ſecus qn̄ nō eſt annexa, cū etiā laicus poſſit hr̄e præbēdā, de quo latè in locis ſupra alleg.

i Tanquā vni. Per iſta verba excluduntur præbēdæ quæ poſſunt aſſignari puris laicis, qui non competunt tāquā perſonis de collegio nec deſcēdunt ex canonia: vt not. in cap. cum M. Ferrarienſis. de cōſtit.

k Ex canonia. Sicut deſcēdit actio ex obligatione, l licet. §. ea obligatio. ff. de procur. habetur in ca. cū M. Ferrariēſis. de conſt. & in ca. maioribus. eo.

l Lex diuina. Cōcord. c. ex his. xij. q. j. & c. eccleſiaſticis. xij q. ij. & c cum ſecundum. & c. extirpandæ & cap. relatum, eo.

m Viuere. Sed nō luxuriari. facit diſt. xliiij. in princ. & not. per Ab in cap. cum ſecūdum. ext. eod. facit x: j. q. iiij. cap. j. & cap. ij.

n Stipendiis Not ergo ꝙ præbēda ſiue bn̄ficium eſt clerico quædā merces ſibi debita rōne oneris. ex quo vr̄ poſſe inferri ꝙ clericus pauper licitè locat opas ſuas ſpūales, nec committit ſimoniā, ex quo nō imēdit vēdere diuina, ſed viuere Ita Ab. in cap. cū ſecundū, eod.

o Olī c. neminē. & ſctōrū. d. 70. & c. cū ſcdm, ext. eo. & nouiſſimè ꝑ cōci Trid. ſeſſ 23. c. 16. in decretis reformat. & ſeſſ. 21. c. ij. in dec. ref.

p Inanes. Niſi ꝓmoti fuiſſent ad titulū patrimonij. c. tuis. & c eps. eo. & infra. eo. verſi. niſi. & dic inanes quātum ad executionem.

q Conſtitutum. c. ij. c. eps, c. cum ſecundū. eo.

r Neceſſaria. Secundum facultates eccle. &

clerici

uerit, tam diu ipse aut eius successor, [a] ordinato necessaria subministret, donec ei in aliqua Ecclesia cōueniētia clericalis militiæ [b] stipendia [c] assignētur.

Mandatum suscipiens de ordinibus conferendis certis personis, nō tenetur eisdē prouidere de beneficio, sed mandans: secus si sit mandatū generale, vel ordinandi licentiam concedens.

Quod si Episcopus mandato [d] alterius in aliena diœcesi ordines [e] celebret, distinguendū est an de certis [f] personis mandatum susceperit, an generale & expresso nomine. Primo enim casu mandans, [g] secūdo mandatum suscipiēs, [h] inopi ordinato vitæ tenebit necessaria ministrare, eis autē quibus à diœcesano dat li centia, vt à quo voluerint [i] Episcopo ad sacros ordines promoueri possint, ad præmissa nō qui ordināt, sed qui licentiam tradūt [k] obligātur, [l] nisi tū ordinatus de paterna hæreditate [m] vitæ possit hr̄e subsidiū. [n]

clerici dignitatem: vt not. in c. episcopus. eod.

a Successor. Sed quare conuenitur hic successor ex delicto defuncti, cum regulariter crimina morte extinguantur dist. xxiij. c. quorundam & C. si te. vel accus. mor. fue. l. ij. & l. vni. C. ne ex delict. defun. Item nūquid si iste ordinator habet hæredes respectu patrimonij sui, an prius sint compellendi hæredes, quàm successor in dignitate? resp. vt latè per Glos. & per Abb. in c. cū secūdum. ex. eod.

b Militiæ. argu. quòd clericalis ordo est dignitas cū sit militia: vt in c. eo libentius. vbi Ant. de But. de ser. ui. non ordi.

c Stipendia. Sicut ergo miles seculi habet stipendium à domino tēporali, sic miles Dei habere debet ab ecclesia. Vnde infertur quòd clericus debet gaudere priuilegio militari, intellige de priuilegiis congruentibus ipsis clericis, scilicet vbi in eis eadem est ratio vel maior. Abb. in c. cum secundum. eod. & not. in l. miles. ff. de re iudi.

d Mandato. Aliàs enim id sine pœna facere non posset. vt c. j. de temp. ord. in vj. concor. c. si episcopus. eod. in vj. Differt autem mandatum à præcepto: vt per Ab. in c. eam te. de resc.

e Ordines. Intellige de sacris: quia in ordinatis ad minores non habet locum quod hic dicitur: vt not. in c. si episcopus. eo. in vj.

f Certis. Et expressis: quia si cōmisisset ei ordinare clericos talis villæ vel loci, adhuc non essent personæ certæ, vnde haberet locū quod hic dicitur, & in c. si episcopus. eod in vj. vnde aliud est certum, aliud certum & expressum. facit. c. ne captandæ. de conces. præben. in vj. & quod not. in d. c. si episcopus.

g Mandans. Qui est in culpa cum præuidere deberet: an ordinandus haberet titulum. c. si episcopus. §. si verò. eo. lib. vj.

h Suscipiens. Immo videbatur quòd puniri deberet mandans, & imputare sibi debeat quòd talem elegit, & per alium fecit. vnde idem esse deberet, ac si per seipsum elegisset. ca. qui per aliū. de reg. iu. Sed hæc vera vbi mādauit de certo. facit ext. de elec. c. si cōpromissarius. §. j. & l. si procurator. in prin. ff. de cōd. indeb. vbi vigore generalis mādati nō pōt indebitū solui.

i Voluerint. Dū tamen sit catholicus. ca. veniens. de præscript.

k Tradunt. Cum illam dare non debeant in titulū nō habēti. c. si episcopus. eo. in vj.

l Obligant. Quid si clericus ad sacros ordines sine titulo promotus promisit episcopo super hoc non inquietare eum nunquid tali renuntiatione non obstante agere poterit? resp. vt not. in c. si episcopus. eo. in vj. videtur tamē hodie tota hæc materia immutata per Concil. Trident. per quòd statutum est neminē ad sacros ordines posse promoueri, nisi legitimè constet eundem sufficiens beneficium ecclesiasticū possidere: vt apparet sessi. xxj. in decretis reformationis. c. ij.

m Hæreditate. Sed nunquid quādo quis habet sufficiens patrimoniū sit necesse quòd expresse ordinetur ad titulū patrimonij: quidam quòd non: vt not. in c. si episcopus. eo. in vj. Io. Gott. Inn. contra, & horum opi. videtur nouissime per Concil. Trid. probata sessio. xxj. in decretis reformationis. c. ij. Sed nunquid si ordinato ad titulum patrimonij gratiosè beneficium conferatur, possit licitè cōseruare fructus patrimoniales pro suis hęredibus, & viuere de reditibus beneficij? resp. potest, dū tamen honestè viuat, de hoc latè per Ab. in quadā sua disputatione incipit Titius. & in c. episcopus. eod.

n Subsidium. Idem dicas si habeat pensionē ecclesiasti-

ecclesiasticam, sed nec tale patrimonium, nec huiusmodi pensio poterit extingui, vel alienari sine licentia episcopi, donec tales beneficium ecclesiasticum non sint adepti: vt per Concilium Triden. sessio xxi. ĩ decretis refor mat. c. iij. & taliter ordinati gaudebũt priuilegio clericali non solũ in pſona, verũ ẽt in rebus. xij. q. ij. cap. ecclesiarũ seruos. & xvj. q. j. ca sunt. quia de foro ecclesiæ facti sunt, licet non habeãt ecclesiã: vt habet in c. eps. in fi. ext. eo. a Modis Immo tribus c. cũ ĩ illis. § cum autẽ. eo. in vj. Sol. præsentatio & Institutio cõ ficiunt vnum modum, cum vna nõ possit stare sine altera, qđ satis apparet ex descriptione institutionis, quæ statim sequitur, nec præsentatio patroni aliquod ius spirituale trãsfert, sed est initium quoddam seu quædam seruitus. ca quod autẽ. de iu. patro. ius .n. spirituale transfertur per solam institutionẽ, de quo per Ab. in c. ij. in fi de cõcess. præbẽ. Sed adhuc contra? quia ẽ modus electionis: vt ext. de elect. c. j. & per tot. respõ. hic non tractat de electiuis: quia de his satis dixerat supra de elect. cum titulis. seq. Quomodo aũt differant, electio, præsentatio, institutio, collatio, & inuestitura. dic. vt p Ab. in c. authoritate. de institution. & j. tit. ij. §. sunt autem. & § dissimiles. & per. Io de Sel. in tract. de benefi. in prima parte. q. xiiij.

b Præbendæ concessio. Intellige vel alterius beneficij.

Præbendæ conceduntur per collationem, & per institutionem, & singulis rebus singula sunt imponenda nomina. hoc dicit.

Conceduntur autẽ Præbendæ, vt beneficia duobus modis, a per Collationẽ, & per Institutionem. Collatio est libera quædam præbendæ concessio. b Institutio est præbendalis iuris ad præsentationem patroni facta translatio: quæ licet & ipsa collatio possit appellari, c cõmodius tamen est in præsenti singulas causas singulis appellationibus d distingui.

c Appelari. Sed minus propriẽ.

d Appellation: b. i. propriis nominibus. & fac. § alio. instit. qb. mo. test. infirmen. & l. Labeo. §. fi. ff. de sup pel. leg.

DE COLLATIONIBUS.

Ex tribus capitibus conferuntur præbendæ, & ordinarium Collatorem facit lex vel consuetudo. h. d.

Conferuntur autẽ præbendæ, vel beneficia, aut ab ordinario, aut ex mandato legati sedis Apostolicæ, aut pontificio rescripto. Ordinarius collator is est, quem aut consuetudo e approbauit, aut Iuris f designauit authoritas, vt Episcopus g capitulum.

Si episcopus & capitulum habeant potestatem conferendi cõiunctim, nõ potest vnus sine altero, nisi in vno subsit impedimentum conferre, & si Episcopus possit conferre, tamen de consilio capituli, & quòd sit impeditus capitulũ non potest se in collatione intromittere, nisi Episcopus sit negligens in remouendo impedimentum, & mortuo vel absẽte eo, cuius consilio interueniente est conferendũ, non est ob id differenda collatio. hoc dicit.

Quam conferendi potestatẽ Episcopus, & capitulum interdũ habent communiter, interdum disiunctim, si communiter, alter sine altero illam exercere non poterit. h

DE COLLAtionibus. Conferuntur.

e Consuetudo, quę dat iurisdictionem .l. more maiorũ. ff. de iuris. om. iu c. cũ dilectus. de cõsuet. c. cũ ecclesia. & cap. scriptũ. de elect. ẽt priuatæ p sonæ. c. cũ cõtingat, vbi Ab. & cæteri de fo. comp.

f Aut iuris. Sed quare est pposita ĩ ordine literæ consuetudo authoritati iuris? rñs. fortè, quia consuetudo ĩ prouisione beneficiorũ pfertur iuri cõi, c. fi. de inst. c. ea noscit. de his, q fi. à præl. & c abbate sanè, de verb. si. & c. cũ ec. vbi etiã Abb. de elect.

g Episcopus ca. omnes basilicæ. cum ibi alleg xvj. q. vij.

h Poterit. c. vni. ne. sed vac. aliq. inno. vnde sumit. Mortis. idẽ si quocũq; alio modo vacet sedes, vt renũtiatiõe, & depositiõe; vel alio quo uis mõ, vt vii. q j. §. ecce ĩ qb. & 13. q. 2. ĩ pric.

Suspensio

a Suspensionis Pone quòd fuerit peccatum in c.graue,depræben.& an episcopus suspensus conferat.late Host.in sum.de elect.§.quis possit eligere. versi. item iure impedit. & per doct.in c.tanta de excess.prelat.& in cap. cum bonæ. de etat.& quali.& in c.si celebret.de cle. excom.mini. & in c. inter.de elect.

b Maioris.Aliud si minoris. vt s̄.q. elig.eligi ue pos.§. j & ca.si.celebret. de cle.excō.mini.

c Excommunicationis. Sed quō poterit hoc eē,cū collegium & capitulum non possit excōicari. ca. Romana.§. in vniuersitatē.de sententia excom. in vj. rn̄s. intellige si singulariter omnes de capitulo sint ex communicati, vt dicitur in cap.vni. in princ.ne sed.vacan.in vj.

petiit.l.ij §.confestim.ff.ad Tertul. non tū amara vel calumniosa facienda est interpretatio,vt.ff de don.inter vi. & vxo. l.si id quod §. si quis secundum.& l. pe.ff.ad exhib.ca.ex his. de priuil. arbitrabitur ergo iudex l.j.ff.de iu. delibe.si autē maliciosè impediatur petere, subuenieť ei cum non sit in mora.ca. postulastis.de concesſ p̄b. nisi hoc ipse procurasset.l.ij.§. fin ff.si quis caution.

i Intromittere. Si ergo fuerit in mora episcopus, poterit capitulū se intromittere. Sed quæritur an statim canonias possit conferre, an debeat expectate sex menses post motam, iusta c.quia diuersitatem. de conces. præb.respond. vt not.iu cap. vni.ne sed.vacan.ali.inno.in vj.

nisi vel mortis,vel suspensionis, a vel maioris b excommunicationis c impedimē tum in altero adesse contigerit.d Cum verò ad solum Episcopum cū cōsilio e sui capituli,vel assensu f præbēdarum spectat collatio, eo defuncto,vel suspenso: nisi Episcopus in petēda relaxatione suspensionis g sit in mora,h capitulum se nō potest intromittere. i Vbi verò collatio ad aliquem cū cōsilio Episcopi pertinet, si quid illi humanitus contigerit, nō erit ob hoc vacātis beneficij collatio differēda. k Idē Iuris est Episcopo, adeò in remotis l agente, vt breui non possit illius haberi p̄sentia: quia in petendi,vel expectandi mora vacanti beneficio, posset imminere periculum.m

Si ecclesia steterit vacans per sex menses,beneficiū de-

d Contigerit.Quo casu vnus sine altero cō feret,& intellige hoc etiam si episcopus interesse deberet vt prælatus.fac.c.vni. ne sed.vac. in vj.& vide per Ab.in c.ex parte.de constit.

e Cum consilio.Est autem magna differentia vtrum consilium interuenire debeat,an consensus,vt habetur in ca.cum olim.de arb. & in c.cum in veteri.de elect.& in c.venerabili.de offi deleg.& in c.quanto.& ca. ea noscit. de his quæ fi.à præl.si cōn.cap.& in ca. ne pro defectu.de elect. & in omnib. dictis locis Ab. Et not.ꝙ si is cuius authoritas requirit in actu explicando consilium accommodet, censeť ēt p̄stitisse authoritatē,Ab.in c.dilecti.de arbit.

f Assensu.Maioris partis.ca.j.de his quæ fi.a ma.part.cap.& not.in c.j.ne sed.vac. in vj.§.j. & hoc videtur de iure cōmuni in præbendis cathedralis ecclesiæ.secundum Compostel.in c.cum eccl. Vulterana.de elect.

g Suspensionis.Si cōtingat illū esse suspēsū

h In mora.Sed quando dicetur esse in mora? resp.cum q̄ cito potuit relaxationem non

k Differenda. Cum ab eo non possit tunc peti cōsilium:vt c.j.§.fi.ne sed.vacan.ali.inno. in.vj. argum. cap. si gratiosè.de rescrip. in vj. & de pœniten.dist.j.§.hoc idem. versic. idem à mortuo.Contrarium tamen esset si collatio pertineret ad aliquem cum consensu episcopi.vt not.in d.§.si.

l Remotis. Hæc autem distantia erit metienda iudicis arbitrio ex ratione quæ statim sequitur.An autem,& quādo absentes sint ad actum vocandi,per Doctor. in cap. cum omnes.de const.& in c.j.de his,quæ fi.à ma.parte cap.& in c.ij.de testib.in vj.

m Periculum. Simile cap. si is qui de offi. deleg.in vj.Sed contra:quia non seruata forma actus valere non debet. l. paru. ff. de arb.cap. cum dilecta. de rescrip. cum materia resp.periculum imminens immutat quod aliàs esset seruandum.sic.ca.ij de testam in vj. & habetur per Legistas in.l.j. ff. de offic. eius cui &c.& in l.j.ff.de dam.infect. & per Cano. in c.j.de consut.

Rogatione.

uoluitur. hoc dicit.

Eadem ratione, [a] vbi ad solum Episcopum spectat [b] collatio, si per sex menses conferre distulerit, ad capitulum [c] deuoluitur. Ex cōtrario si ad solum capitulum pertinuerit, & infra præscriptū terminū hoc nō fecerit, [d] Episcopus cū religiosorum [e] virorum consilio exequetur, quodsi omnes fortè neglexerint: Metropolitanus [f] absque contradictione disponet. [g]

Regularibus prælatis non conferentibus infra sex menses, fit deuolutio ad ordinarium. h.d.

Idē statuitur in regularibus prælatis: si enim quæuis beneficia ad illorum dispositionem [h] spectātia intra constitutū [i] tēpus cōferre negligāt, locorum [k] diœcesani in non exemptis [l] ꝓpria, in exemptis verò Apostolica [m] authoritate eorūdem negligentiam iuxta præscriptū in Viennensi Cōcilio [n] modum supplebunt.

Tempus deuolutionis currit solum non impeditis, & à die notitia. h.d.

a Ratione. Scilicet quia periculosa est diuturna ecclesiarum vacatio vt c. quàm sit. & c. cupientes. de electio. in vj.

b Spectat. Intellige iure proprio, non autem si spectet ratione deuolutionis, puta deuoluto iure cōferendi ob negligentiam vel delictum inferioris collatoris: qa hoc casu etiam negligēte episcopo, non fit deuolutio ad capitulum: sed ad proximū superiorem. Ratio diuersitatis. quia in his deuolutis non est tanta communio inter capitulū & episcopū, quanta in spectantibus iure ꝓprio: vt no. Abb. in c. ij. de cōcess. præb. post antiquos.

c Ad capitulū. No. casum in quo īferior supplet negligentiam superioris. Aliū habes ix. q. iij. c. cum simus. & hoc est ꝓpter magnā communionem quæ est inter episcopum & capitulum. c. requisisti. de testam. & per Abb. in c. ij. de concess. præben.

d Nō fecerit. Sed quid si fecerit post lapsum tempus sex mēsium, an tenebit collatio & electio. quidā quòd sic Contrarium est verum: vt c. licet. & c. si. de supp. negli. prælat. nisi de patientia toleraretur. c. literas. de concess. præben. quia pro non dato habetur quod ab illo datur, qui non potest de iure donare. c. quod autem. in fin. de iu. patron. arg contra. ff. si quis caut. l. & si post tres. & l. Celsus. ff. de arbit. & ita not. in c. ij. ext. de concess. præb.

e Religiosorum. c. ne pro defectu. de elect. & c. obeuntibus. dist lxij. & intellige religiosos largo modo, & non pro his tātum qui vouerunt tria vota, vt habetur in locis supra alleg. & per Abb. in c. dilecta. de maio. & obed.

f Metropolitanus. Intellige hoc si episcopus non sit exemptus: aliàs deuolutio fit ad Papā non ad metropolitanū: quia non superior nō potest supplere negligentiam alterius. c. licet. de supp. negli prælat. Nec obstat quòd capitulū supplet negligentiam prælati, licet non sit superius: quia illud ratione magnæ cōmunionis, vt dictū fuit supra hoc eodem. §. in verb. ad capitulum.

g Disponet. Etiam dando possessionē. c. ex parte. vbi Ab. I prin. de concess. præb.

h Dispositionē. Id est, collationē, vel prouisionem: quia si ad solam præsentationem, vel electionem ipsorum spectarēt, tunc ad confirmātem, vel instituentem deuolueretur potestas, siue sit diœcesanus, siue alius.

i Constitutum. in capit. secundo. de concess. prębendæ.

k Locorum. Non personarum, si ergo prælatus alterius diœcesis habet prioratum quē conferre negligit in diœcesi Perusina, episcopus Perusinus, qui nunc est Excellentissimus Doctor, & præceptor meus Ro. Rom. auditor. Iulius Oradinus supplebit, licet fortè collator sit Bononiensis.

l In exemptis. Olim secus. capit. sicut. de suppl. negl. præla. & cap. cum singula. de præbend. in vj.

m Apostolica. fac. cap. irrefragabili. de offic. ordin. & c. ad abolendam. de hæret. & cap. vni. de ele. ęgrot. in vj. & eod. lib de stat. mona. ca vnico. & Cle. attendentes. de sta. mona. & Cle. quia contingit. de reli. domi. fortè conferre poterit etiam legatus, per ea quæ dicit Abb. in cap. venerabilis. de præb.

n Viennensi concilio. Cle. vni. de supp. neg. prælat.

Impeditis

Tempus autem sex mensium, nec currit legitimè impeditis, [a] & à die notitiæ, [b] nõ à tempore vacationis erit computandum. [c]

Deuolutio nõ habet locum in Ecclesia nõ numerata, vel quando dignitas est supressa. hoc dicit.

Hæc autem ita demùm obtinẽt, si in Ecclesia erat distinctio prębendarũ, & certus canonicorũ numer⁹. Cæterũ si neque distinctæ præbẽdæ, nec certus sit canonicorũ numerus, Lateranẽsi Cõcilio de beneficiis vltra sex menses vacãtibus locus non erit, [d] Idem etiam obtinet si per capitulum vacans dignitas legitimè fuerit sublata [e]

Sede vacante capitulũ nõ fungitur vice Episcopi in cõferendo, & cessante causa cessat & effectus. h. d.

Licet autem ob negligentiam Episcopi conferẽdi potestas ad capitulum deuoluat, [f] sede tamen vacante in collationib. prebendarũ Episcopi vice non fungitur, [g] cũ eo casu nullius superioris posit argui negligentia. [h]

a Impeditis. Impedimento tam iuris quam facti: c. ij. de conces. præben. quia præscriptio. est inducta contra negligentes, vt dicitur in c. quia diuersitatem. eod. tit. sicut cætera. cap. vigilanti, de præscript. & xvj. q. iij. §. potest. & sic istud tẽpus semestre est vtile certo respectu; sed alio respectu est continuũ. currit enim & diebus feriatis. vt not. Abb. in ca. ij. de concess. præben. & hoc nisi qs sit negligens in remouendo impedimento: vt not. in d. c. quia diuersitatem. arg. c. quoniã. dist. 100. & l. qui potest. ff. de re iu. & l. non omnes. §. qui captus. ff. de re mil.

b Notitiæ. Sic c. licet. de sup. negli. prælat. & habetur in c. nulla. & c. quia diuersitatem. de conces. præbẽ. fac. l. annus. in fin. ff. de calum. & ca. biduum. ij. q. vj. & l. cum sex menses. ff. de ædi. edict. Sed an præsumatur hæc scientia, puta vacat in diœcesi suffraganei beneficium, an præsumatur Metropolitanus habere notitiã? dic vt per Abb. in c. ex parte. de conces. pręb. & in c. sicut de accusat.

c Computandum. Idem in executore Papæ ut not. in Clem. si de beneficio. de præbend. & Cald. consi. xxxiij. de præben. Sed an quod hic dicitur de collatione militet etiam in institutione? respond. non: vt per Abb in c. ij. de concess præbendæ. & in c. pastoralis. de iu. patro. Quid si patronus per sex menses non præsentauerit, nunquid his qui habent liberè conferre dabitur integrum semestre? respond. vt per Abb. in c. quia diuersitatem. de conces. pręb.

d Non erit. c. ex parte. de conces. præb. quia tunc non dicitur præbenda vacare. Vnde non mirum si non habẽt locum Concilium Lateranense, quod loquitur de præbẽdis & beneficiis vacãtibus. Et sic nota quòd in ecclesiis regularium vbi numerus nõ est statutus nõ dari vacationem. Item d. Concilium non habet locum in dignitate episcopali. & Ecclesia collegiata regulari, datur enim breuius tẽpus ob maius periculũ. c. ne pro defectu. de elec. cõsueuit notã in cap. ij. de cõces. præb. Sed nunquid impetrãs in tali non numerata ecclesia, vt sibi prouideatur de canonicatu, & præbenda si vacat, vel quamprimum vacauerit, vel se in tali ecclesia facultas obtulerit, recipietur per has literas? respon. vt no. in c. si. de conces. præb. in vj. in ver. distinctio.

e Sublata. ca. cũ accessissent. de cõstit.

f Deuoluatur. Cõpetit enim episcopo hoc ius cõmuni iure, vnde trãsfertur in capitulum sed. vac. secus si competeret iure consuetudinario, vel speciali: vt not. in cap. scriptum. de elect. & in cap. at si clerici §. primo. de iudi. & in cap. verum. de foro comp. per Doct.

g Fungitur. Immo videtur contra. c. his quę. & c. cum olim. de ma & obe Sol. ibi sumus in authoritate confirmandi, & instituẽdi quę est iurisdictionis necessariæ: hic sumus in potestate liberè conferendi, quòd totum est gratiosum. Ita Abb. in cap. illa. ne sed. vacan licet alij aliter vt ibidem not. & in contrariis. fac. infra titu. secundo. §. dissimiles. Et limita quod hic dicitur tribus modis vt per Abb. in d. cap. illa. vbi ponitur regula quòd capitulum non fungitur vice episcopi, nisi in casibus à iure expressis.

h Negligentia. Ad quem igitur erit recurrẽdum vt prouideatur vacanti ecclesię? respon. secundum Hosti. ad Papam, & de hoc plene Abb.

Circa collationem factam post deuolutionem, dispensari potest. hoc dicit.

Is quoque qui nimium cessando conferendi Ius amiserit, si post Ius collationis deuolutum nihilominus viris idoneis [a] de beneficio prouidere voluerit, quanquàm ob tẽporis lapsum collatio mero Iure nõ teneat, ex dispẽsatione tamen & benignitate tolerari [b] poterit.

Legati missi vel nati vigore sua legationis, non conferunt nisi sibi specialiter cõcedatur, secus est in legatis de latere qui conferunt, & sine mandato speciali etiam inuito patrono Ecclesiastico. h. d.

Ex legationis quoque munere conferẽdi competit facultas, quod tamen non indistinctè obtinet: nam siue missi fuerint, siue suarum prætextu Ecclesiarum, [c] aliqui legationis sibi vendicãt authoritatem, ex ipsa legatione nullam habent conferendi potestatem, nisi hoc alicui specialiter indultum fuerit. His autẽ quos Romani Pontificis latus, & comitatus illustrat, [d] legatione fungentibus sine speciali [e] concessione, etiam Ecclesiastico patrono inuito [f] conferendi facultas competit. Sicut.n. honoris prærogatiua [g] lætãtur, sic eos authoritate fungi cõgruit ampliori. [h]

Legatus de latere non confert cathedrales Ecclesias regulares, nec dignitates post pontificalẽ maiores, nec potest eodem tempore in eadem Ecclesia plures reseruationes facere. hoc dicit.

Sed tamen nec cathedrales, nec regulares, aut collegiatas Ecclesias, [i] nec Ecclesiarum cathedralium dignitates, ad quas

Abb. in c. illa. ne sed. vac. nam capitulum, vel Archiepiscopus non succedit nisi in casu negligentiæ: vel quando episcopus delinquit cõferendo indigno. c. ij. de conces. pręben. c. cum in cunctis de elect. & de materia Paul. in tract. de potestate. cap. sed. vacan.

a Idoneis. Nam aliàs non haberet locũ quod hic dicitur. c. literas. de sup. neg. præl.

b Tolerari. Nota ergo quòd multa per patientiam tolerantur, quæ si in iudicium venirent corruerẽt. c. cum iam dudum. de præb. c. literas. de sup negl. præl. vnde sumit. & sic nota quod sola patientia dat ius talibus institutis, nõ institutio perperã facta sic L. obserua re. ff. de offi. procons. in fi. & ij. q. j. cã. in primis. fac. not. per Abb. in c. super his. de consang. & affinita. & hoc ĩtelligitur de patiẽtia Papæ, nõ inferiorum: vt per Abb. in d. ca. literas. Inferiores enim possunt quidem de nouo conferre, sed non ratificare.

c Ecclesiarum. Nota tres esse species legatorũ, natos, missos. & de latere. Nati sunt qui simul atque promoti sunt ad aliquam ecclesiam, ipso iure sunt legati Papæ in sua prouincia: vt Cantuariens. cap primo. de offi. leg. vbi declarat Abb. Eboracen. cap. primo. de appel. Missi sunt qui cum non sint cardinales mittũtur ad aliquam prouinciam, vt sunt qui dicũtur Nũcij Sed. Apostolicæ. De latere verò secundum communem opinionem dicuntur legati Cardinales, Papa enim & Cardinales faciunt vnum corpus, cuius caput est Papa. Vnde Bernard. ad Eugenium. Non dico te sanum dolẽtem latera, de his per Abb. in c. excommunicatis. de offic. legat. & Butriũ in c. dilectus. de fil. presby. & in c. j. de offic. leg. in vj. vbi habetur de singulorum potestate.

d Illustrat. Sic l. quisquis. C. ad l. Iul. maiesta.

e Legatione. Scilicet ecclesiæ Ro. vbi ergo est legatus de latere in ꝓuincia, vel alius habẽs speciale mãdatũ, possunt tria concurrere in collatione beneficij, Papa scilicet, Legatus, & ordinarius, vnde posset hic esse locus cap. si à sede. de præbend. & §. Item si à sede. infra eodem.

f Inuito. cap. dilectus. de offic. legat. & infra titulo secundo. §. primo.

g Prerogatiua. Concordan. capi. fin. § primo. de offic. legat. in vj. & capitu. ne aliqui. de priuile. eodem libro.

h Ampliori. An autem legatus de latere conferre possit beneficia per Concilium Lateranense ad Papam deuoluta, variæ sunt opiniones: vt nota. in capitul. primo. de offic. legat. in sexto.

i Ecclesias. Id est, principales dignitates in ecclesiis,

per ele&ionẽ promoti, primũ [a] poſt epiſcopũ obtinent locũ, veluti Archidiaconatum [b] ſuæ diſpenſationi, aut prouiſioni reſeruare poſſunt. [c] Nec plures beneficiorum reſeruationes eodem tẽpore, in eadem cathedrali [d] vel collegiata Eccleſia, vel ad eiuſdem [e] collationem pertinentium faciet.

Reſeruationes legatorum expirãt finita legatione. h. d.

Ille quoque quas iure fecerint, dummodo ad beneficiorum iam vacantium collationem non ſit proceſſum, eo ipſo quòd illorũ finitur [f] legatio, penitus euaneſcent, nec executores [g] dati, amplius ea conferre poterunt.

Taciturnitas habiti beneficii inualidat prouiſionẽ legati non ordinarii. h. d.

Sed nec aliter beneficium obtinẽti ab Apoſtolicæ ſedis legato [h] facta collatio valebit, quàm ſi de eo quod tunc prouiſus obtinet, mẽtio facta ſit ſpecialis, li-

cleſiis, puta Epiſcopatum, Plebaniam, Abbatiam, Prioratum: vt not. in cap. deliberatione. de offic. lega. in vj.

a Primum. Nota duo debent concurrere, vt Legato ligentur manus circa has dignitates, Primò, ꝙ debeant concedi per electionem. ſecundo quòd obtineant primũ locũ poſt epiſcopum.

b Archidiaconatum. Loquitur in ſpecta diſpoſitione iuris communis, ſecundum quam poſt epiſcopum primum locum obtinet Archidiaconus, vt habetur ſupra de offi. Archid. & c. ſedes. de reſcrip. aliàs tamẽ eſt inſpicienda conſuetudo eccleſiæ, vt bene not. in c. deliberatione. de offi. leg. in vj.

c Poſſunt. Quãtumuis plenariã obtineat legationem. c. deliberatione. de offi. leg in vj.

d Eadem cathedrali. Siue ſpectent ad collationem vnius; ſiue diuerſorum. ex quo enim ſint in eadem eccleſia pendente vna reſeruatione non fiet alia: vt not in cap. præſenti. de offi. leg. in vj. vnde ſumitur.

e Eiuſdem. Ergo ſiue ſit identitas in eccleſia, licet ſit diuerſitas in collatoribus; ſiue ſit identitas in collatore, licet ſit diuerſitas in eccleſiis ſemper impeditur legatus facere plures reſeruationes. c. præſenti. de offi. leg. in vj.

f Finitur. Quod poteſt eſſe multis modis, puta, quia fuit legatus ad tempus, nam finito tempore finita eſt legatio. c. cauſis de offic. deleg. Item quia fuerit reuocatus. l. iudicium ſoluitur. ff. de iudi. Item quia egreſſus ſit legationem animo non redeundi: ſecus ſi egreſſus ſit vnam prouinciam cũ eſſet legatus in pluribus, ex quo enim non eſt egreſſus legationem, adhuc eius iuriſdictio non expirat. c. nouit. de offi. lega. in vj. Legatus enim in qualibet parte legationis exiſtens. legationẽ exequitur ſicut epiſcopus in qualibet parte diœceſis c. cum epiſcopus. de offi. ord. in vj. & infra de iudi. §. eſt & alia. Item ſi ſit perſonalis finitur morte legati. c. legatos. de offi. legat. ſecus ſi realis. not. in cap. præſenti. eod. tit. & libro.

g Executores dati. Sed cũ iuriſdictio delegati à legato perpetuetur per citationẽ, vel alium iudicialem actum. cur notificatio, inhibitio, & decretum non perpetuant iuriſdictionem executoris? Reſp. reſeruationes iudiciorũ ſunt odioſæ ex duobus: & quia per eas datur via ad uacatura, & quia præiudicant ordinariæ poteſtati. igitur ſunt reſtringẽdæ, aliud in Papa: quia poteſtas executorũ ab illo datorũ ſup gratia facta, & re integra & ſup faciẽda re nõ integra bene durat poſt illius mortẽ: qa Papa põt ius ad vacatura dare: ſed nõ ſic legatus. c. ſi ſup gratia. de offi. deleg. in vj. & c ſi cui. de præbẽ eo. lib. bene ergo põt legatus donec durat in officio ſuo impedire ordinariũ in cõferẽdo: ſed nõ finito officio, vt hic, & c preſenti vnde ſumitur & vbi not. de offi. leg. in vj.

h Legato. Scilicet de latere: quia aliàs legationis iure, quis cõferre nõ põt. vt ſupra. eo. §. ex legationis. & c. j. de offi. lega. in antiq. & c. j. eod. tit. in vj.

i Specialis. Etiam ſi legatus conferat motu proprio, idque literis expreſſerit ſecundũ aliquos. Alij tamen contra: vt not in cap. fi. de offi. leg. in vj. & Clem. fin. de offi. ordi. & nota ex hac litera quòd nõ ſufficit generalis expreſſio. An autem de qualitate iure beneficij quod habet impetrans ſit facienda mentio.

not. in Clemen. prima. de præben.

a Aliorum. Nota quòd legatus est iudex ordinarius, quod implicat ista dictio aliorũ, fac. not. in l. si fugitiui. C. de ser. fugi. de quo dic vt in proxima sequenti notula.

b Requiratur. Quæ est ratio diuersitatis huius iuris diuersi legatorum ad alios ordinarios? Respõ. licet legati de latere per potestatem in iure expressam, & alij legati ex speciali cõmissione quãdoq; beneficia cõferant, faciũt hoc Apostolica authoritate, nec sunt collatores ordinarij, immo propter factum ipsorum fit præiudiciũ illis ad quos collatio pertinet: ergo collatio vt extraordinaria sub perinducta, & collatoribus ordinariis præiudicans, est restringenda, ordinariorum verò collatio vt naturalis & fauoralis amplianda. fac. c. ad hoc. de rescript. & c. si. de re. iudi. c. odia. de re. iu. in vj. & not. in Cle. si. de offi. ordin. & est similis differentia in c. statutum. de rescrip. in vj. vel dic quòd ordinarius præsumitur facere magis ex certa sciẽtia eum sit ordinarius, & perpetuus, & præsumatur cognoscere oues suas, quæ ratio non militat in legato.

cet id in aliorũ a ordinariorũ collatõibus minimè requiratur. b

Licet ante acceptationẽ beneficij quis nullum habeat in eo Ius, tamen collator de eo alteri primo non consentiente, prouidere non potest, tamen primo prouiso præfigitur terminus ad acceptandum, quo lapso poterit beneficium alteri conferri, nisi primus etiam lapso termino acceptauerit. h. d.

Illud autem tàm in ordinario, quàm etiam in legato statutum est, quòd si cui c beneficium contulerint, licet is, donec collationem ratam d non habuerit nullum Ius ĩ eo acquisiuerit, in persona tamen alterius e primo non consentiente de beneficio non libero ab ipsis facta prouisio non subsistet, f planè notificata collatione, & ad cõsentiendum termino g cõpetenti præstito, si primus non consenserit, eo lapso h beneficium liberè cui viderint expedire conferre poterunt. Antequàm tamẽ ipsum alij contulerint, non obstante lapsu termini, suum primus collationi poterit accommodare consensum. i

c Sicut. Absenti fortè, vel si præsenti dicenti tamen se velle deliberare: vt not. in c. si tibi. de præb. in vj. vnde sumitur.

d Ratam. Acceptando, vel consentiendo, vel ratum habendo, si negociorum gestor, vel procurator generalis, vel consanguineus fuerat inuestitus de beneficio, sed si specialis procurator inuestitus fuerit, statim debuit dici suum, de quo dic vt not. in cap. accedens. ext. de præb. & in c. si tibi. eod. tit. in vj.

e Alterius. Aliqui tamen dixerunt quòd si iste alius prius acciperet possessionem, vel prius consentiret, quòd in eius persona teneret collatio: argumen. l. quoties. C. de rei ven. alij verò contra, vt plenè not. in capitulo si tibi absenti. de præben. in vj.

f Non subsistet. Sed nunquid alteri poterit collatio fieri saltẽ sub conditione, scilicet si primus non acceptauerit? Respon. Negatiuè. cap. ij. de elect. in vj. fac. c. ij. de concess. præben. & ca. pastoralis. de rescrip. Item nunquid poterit de beneficio aliter disponere quàm cõferendo, puta vniendo, vel locũ religiosum faciendo? Resp. non, nisi sicut posset post acceptationẽ, cũ sit eadem ratio. capit. ad audientiam. ij. de eccle. ędifi. & not. in c. si tibi. de præben. in vj.

g Termino competenti. Sed non ne statutus est terminus à iure, scilicet vnius mensis, capitulo quam sit. de election. in sexto. quem non videtur episcopus posse breuiare. capitulo indultum. cum suis concordan. de te ind. in sexto. Respon. illa loquitur in electiuis, hic de his quę conferuntur. fac. capitulum cum in illis. §. prim. de præben. in sexto.

h Eo elapso. Quasi tunc dissensisse videatur. sic cap. ab eo de appel. in vj.

i Consensum. Sed quid si prius expresse dissenserit, an rursus mutato proposito possit consentire? Respon. poterit manente conferente in eadem voluntate: vt not. in capitulo si tibi. in fi. de præben. in sexto. fac. no. in cap. licet. de procura. & in l. mancipiorum. ff. de optio. leg.

Per Rescriptum Apostoli cum prabenda confertur purè in diem, & sub conditione & pura collatio est, cum alicui simpliciter de beneficio prouidetur. h. d.

Per rescriptum [a] Apostolicum mandatur fieri collatio, aut purè aut adiecto die, aut sub conditione. [b] Purè, vt cùm mandatur simpliciter, vt[l] alicui de beneficio, aut præbenda prouideatur.

Collatio Apostolici in diē facta accedente decreto irritante, ligat manus ordinarij. hoc dicit.

Dies adiicitur collationi, vt cùm præbenda confertur, quā quis intra [c] mensem aut alio tempore à vacationis notitia [d] duxerit acceptandam, [e] quo casu cùm temporis appositio fauorem afferat [f] impetranti, si decretum irritans fuerit appositum, [g] Collatio per ordinarium alteri facta intra præfixum tēpus, nullius obtinebit roboris firmitatē. Decreti enim appositio, [h] reseruatio, [i] executoris inhibitio, [k] & lis mota [l] beneficium affectum reddunt.

Publicè notum, præsumitur notum etiam priuatu. hoc dicit.

Interpretamur autē quem prædictæ vacationis habere notitiā, ex quo ipsa vacatio ī loco [m] vel ecclesia [n] huiusmodi beneficij publicè nota erit. Imputet enim sibi si hoc casu, quo de ipsius commodo agitur, id quod per se, vel per alium [o] scire

a Rescriptum. Quid sit rescriptum, per Ab. & alios in Rub. de rescrip.

b Sub conditione. Nota quòd hæc triplex distinctio quę ponitur hic, nō fit supra in aliis collatoribus: quia solus Papa potest beneficia & prælaturas, sub cōditione, & ad tēpus, & sicut vult conferre: vt vij. q. j c. pastoralis. & ca. veniens. ext. de filiis præs. & not. in c. si gratiosè. de rescript. in vj. in Gloss. in verbo à Romano. fac. Cle. j. de concess. præben.

c Intra mensem. Vt est de stylo curiæ. Sed quæri cō sueuit, an talis expectans possit acceptare etiā post mēsem beneficiū adhuc vacans. de quo dic vt latissimè not. in Clem. viii. de concess. præbēdæ. in Glo. in vers. infra mensem. ante mediū vsque ad finem.

d Notitia. Et poterit talis obtinere, non solū beneficium quod vacabit post rescriptum, sed etiam illud quod tempore rescripti deprehenditur vacans, etiam si in reseruatione diceret.

Quod vacabit.] Nam & illud vacabit, quod vacans reperitur, fac. l. verbum erit. & l. verbum oportebit. ff. de verb. signi. & not. in Cle. vni. de concess. præb, & per Fely. in cap. constitutus. de rescrip.

e Acceptandam. Acceptare autem intelligitur & petendo sibi conferri. Clem. vni. de concess. præb. versic. quin etiam.

f Afferat. Sic in Clem. vni. de concess. præb, & in cap. si Papa. de priuil. in vj.

g Appositum. Secus si non sit appositum. c. si soli. de concess. præb. in vj. & quando est appositum decretum, etiam ante præsentationē literarum est affectum beneficium: vt not. in d. c. si soli.

h Appositio. c. tibi qui. de rescrip. in vj.

i Reseruatio. De concess. præb. per tot.

k Inhibitio. c. tibi qui. de rescri. in vj.

l Lis mota. c. j. & c. ij. vt lit. pend. in vj. sunt & alij modi quibus beneficia afficiuntur, puta si commendata fuerint. Rom. consi. eccl. si quis fuerit in canonicum receptus. c. si postquā. de præb. in vj. cū concor.

m Loco. Quid si locus vbi sita est ecclesia caret habitatoribus? Respond. ponderanda esse notitia loci viciniotis. arg. c. vbi periculum. §. porro. de election. in vj. & Clem. quāuis. de fo. competen. nota. in Clemen. vni. de concess. præbend. in fine.

n Vel ecclesia. Not. alternatiuam, quia satis est quòd vacatio sit nota in ecclesia, licet in loco, vel oppido sit occulta.

o Per alium. Vbi ergo nec per se, nec per alium scire potuit vacationem non videtur habere locum quod hic dicitur, cum cesset ratio legis: & ita nota. in Clementina vni. de concess. præbend. super verb. nota erit.

Poterit

potuerit [a] ignorauerit.

[1] Collatio conditionalis, & concurrente decreto non impletis conditionibus, non ligat manus ordinarij. h.d.

Sub cōditione mādatur fieri collatio, vt cum alicui si per executoris inquisitionem [b] repertus fuerit vitæ laudabilis, [c] vel si consensus accesserit Capituli, [d] vel alia adiecta cōditione, de beneficio prouideri committitur, & eo casu etiam apposito irritante decreto, non impletis [e] adhuc cōditionibus, vacans beneficium per ordinarium [f] aut per executorem [g] ad prouidendum de tali beneficio datum, liberè conferri poterit.

Obstat taciturnitas obtenti beneficij etiam modici, nisi prouisio sit facta motu proprio.

Sed multum interest motúne [h] proprio, an ad alterius petitionem de beneficio prouideri mandetur. [i] Si enim proprio motu, longè pinguius erit mādatum: nam etiam de beneficiis, [k] quæ impetrās obtinet, nulla habita mentione, erit huiusmodi prouisio valida, [l] qualiacunque fuerint beneficia, & in numero quantocunque [m] quæ habebat [n] impetrans, cum sibi prouisio facta fuerit. Quòd si ad petitionē gratia huiusmo di facta sit, quantum-

a Potuerit. Imputatur ergo illi qui scire potuit inquirendo. fac. l. in bonorum. ff. de bon. possess. & l. pupillus. ff. de priuil. cred. cū simi.
b Inquisitionem. Et ista est prouisio quæ dicitur in forma pauperum, in qua fit examinatio quomodo ꝓuidēdi legāt, cantent, construant, hæc aūt erit quædā inquisitio, quæ fiet sinè solennitate iudiciali, & propterea non requiretur quòd præcedat infamia aliqua iuxta. ca. qualiter, & quando. de accusat. nec testes exiguntur iurati: nec erit inquisitio super certo crimine, sed solum de ætate, legitimitate. de moribus, scientia, & similibus, erit in summa informatio. Ab. in c. j. in fi. de postul. præl. vbi etiam alij, & in cap. postquam. de elect.
c Laudabilis. Sed videtur quòd hæc clausula non inducat conditionem, cum tacitè insit; quilibet enim presumitur idoneus c. fi. de preſcri. l. iij. ff. de leg. j. Sol. hic quando est appositum decretum irritans. in d. cap. fi. erat rescriptum sine decreto. Vel ibi dicitur quòd is pro quo scribitur nō debet probare: non autem quòd collator, vel executor non debeat inquirere, & sic conditionem implere, vel dic quòd intrinseca idoneitas præsumitur: vt in dict. capitulo fi. vbi Abb. non autem extrinseca. Idē tenet Abb. in ca. postquā. de elect. & vide latè per Ant. de But. in cap. primo. de scrut. in ord. fac.
d Capituli. Dicetur autem consentire capitulum si maior pars cōsenserit. c. j. de his quæ fi. à ma. part. cap. c. duobus. de rescrip. in vj.
e Non impletis. Secus ergo impletis.
f Per ordinarium. Vt c. j. de conces. præb.
g Per executorem. Non mirum, quia si istud decretum non impletis conditionibus non afficit potestatē ordinarij, minus afficiet potestatem alterius executoris qui maior est ordinario. c. sanè. ij. de offi. deleg.
h Motúne proprio. Quo casu verba etiam solū enunciatiua Pontificis disponunt: vt per Ab. in c. dudum, de priuil.
i Mandetur. Per Apostolicū, non eius legatū. an habeat locum quod hic dicitur, sunt opi. not. in cap. fi. de offi. delega. in vj. Cle. si Romanus. de prębend.
k De beneficiis. Largè hic sumitur hoc verbū. c. j. de re. iu. in vj.
l Valida. Id est, nō surreptitia, aliam enim inhabilitatē eius ꝓ quo scribitur non tollit motus ꝓprius vbi aliud non additur, etiam si talis inhabilitas ex tali pluralitate procedat: vt quia sine dispensatione habebat pluralitatē dignitatum, vel curatorum contra extrauag. Execrabilis. satis est ergo illi clausulæ quòd certum habet effectum, nec alium operabitur præter intentionē scribētis. Cle. j. de ꝓbē. not. in c. cū adeò. de rescr.
m Quantocunq;. Ratio enim motus proprij excludēs surreptionē prouisionis ita adaptat curatis vt simplicibus, ita multis vt vni, per hoc tamē non censetur in retentione dispensatum. cap. non potest. in fi. de præb. in vj.
n Habebat. Re vel spe. Cle. gratiæ. de rescr.

cunque modicum [a] beneficium scienter [b] taceatur, veluti surreptitia non valebit.

Collatio facta motu proprio pluribus beneficiis in eadem Ecclesia simul vacantibus, intelligitur facta de pinguiori, si beneficia sint aequalia ad eū spectat electio, cui gratia est concessa. Collatio verò facta ad petitionem alterius ad minus beneficium restringitur, si sint aequalia eligit qui aliàs cōferebat, & motu proprio, tūc cēsetur gratia fieri cū id exprimitur. h.d.

Item si pluribus in aliqua Ecclesia vacātibus [c] dignitatibus, vel praebendis, Rom. Pontifex de hac vacatione incertus, [d] dignitatem vel praebendam, [e] si qua nulli debita in ipsa vacat Ecclesia, cuiquam motu proprio conferat fiet interpretatio plenissima, & ad illam dignitatem, seu praebendam erit habenda relatio, quae inter illas maioris [f] censeatur esse valoris, quòd si forsan aequales sint, ad eam quam is cui confertur infra decē dies, post habitam de dicta vacatione notitiam, [g] duxerit eligēdam: si verò ad petitionē alterius, [h] gratia huiusmodi facta fuerit, ad illā erit habēda relatio, quae minoris [i] valoris extitit, & si sit aequalitas ad eam, quam is ad quē ipsarum spectat collatio, infra dictum [k] tēpus elegerit, [l] postquàm sibi huiusmodi gratia erit nota. Motu autem proprio, tūc solùm gratia fieri censetur, cū hoc expressè [m] cautum fuerit.

Solus Papa tribuit ius in beneficiis vacaturis. h.d.

Sed siue motu proprio, siue ad alterius petitionē per rescriptum apostolicū fiat

a Modicū. Nota casum in quo modicū est in cōsideratione. cōtra l. scio. ff. de resti in integ. & c. in nostra. ext. de rescr. Idē etiā si tacitum fuerit de pēsione. c. ad audientiam. de rescrip.

b Sciēter. Secus si ignorāter, vt in terminis. c. gratia. de rescri. in vj. facit. c. si motu. de praeb. in vj. vnde sumitur, & c. si proponentes. de rescrip.

c Vacātibus. Idē dicēdū esset quando scriberetur de prima vacatura, & duę simul vacarent, ita ꝙ neutra primo, ex identitate rationis: vt not. in c. si pluribus. de praeben. in vj. vnde sumitur.

d Incertus. Dato tamen ꝙ Papa esset certus, nisi tamē declarasset staretur huic diffinitioni.

e Vel praebendā. Non sunt verba literaiū: sed est haec alternatiua legis, scilicet. c. si pluribus. de praeben. in vj. vt quia mandauit de dignitate prouideri, & plures dignitates vacant, vel mādauit de praebēda, & plures pbēdae vacāt.

f Maioris. Licet maioritas consistat ī multis. c. super co. de testib. el secondo. & not. in c. sedes de rescrip. hic tamen inspicitur maioritas valoris, clerici enim hanc maioritatem magis attēdunt. c. quia nōnulli. de cler. non resid. c. auaritiae. de praeben. & c. auaritiae. de elect. in vj.

g Notitiam. Non ergo currit ignoranti hoc tempus, sic & in decendio dato ad appellandum. c. concertationi. de appel. in vj. facit. ca. quia diuersitatem. ext. de conces. praeb.

h Alterius. Scilicet ipsius cui fit gratia, vel etiā alterius: vt c. si motu proprio de praeb. in vj.

i Minoris. c. in obscuris, de re iu. in vj. l. semper. ff. eod. titu. c. ex parte. de cēsib. l. nummis. ff. de lega. ij.

k Dictum tempus. Scilicet decē dierum.

l Elegerit. Nota quòd seruatur optio solū quando est aequalitas. vnde in primo quādo est inaequalitas nō posset cōferri minor, nec in secundo casu maior, perinde enim est ac si primo casu Papa expressisset de maiori, secūdo verò de minori, sicut ergo si expressisset mutari nō posset, vt c. cni. de nō sacerdotali. de praebend. in vj. ita nec habetur pro expresso: vt not. in cap. si pluribus. de pręben. in vj.

m Expressè cap. cum aliquibus. de rescrip. in vj. c. ij. ad fi. de praeben. & hoc locum habet etiam si probaretur aliàs quòd Papa motu proprio collationē fecit, qui enim scire possumus quòd Papa fortè ante annum rogatus fuerit pro illo beneficio. Sic etiam contra si Papa exprimit quòd facit gratiam motu proprio, si aduersarius velit probare quod immo ad alterius petitionem, non audietur: vt not. in cap. si motu. in fi. de praeben. in vj.

Antequam

prouisio cæteris lõgè præstat. Nã cũ ex Lateranẽsi Cõcilio, ministeria & Beneficia Ecclesiæ tribui, aut promitti nõ debeât, antequàm vacent. [a] Ro. Pontifex etiã in ipsis ius poteſt tribuere vacaturis. [b]

Ponit gradus quosdam circa potestatem conferendi inter ordinarium, legatum, & summum Pontificem. h.d.

Eſt ergo inter ordinarium, [c] Legatũ, ac summũ Pontificẽ circa collationis potestatẽ quasi per gradus [d] ascensus quidã. Nam ad Ep̃m omniũ [e] q̃dẽ basilicarũ, quę in eius territorio positæ sũt, collatio regulariter [f] ptinet, vacaturã tamẽ præbendã suæ dispositioni reseruare nõ poteſt, [g] & longè minus in eadẽ alicui ius tribuere. Legatus autẽ nõ modo vacãtes intra suæ legationis terminos Ecclesias conferre, verũ etiã vacaturas (iuxta ea quæ supra [h] diximus) reseruare poterit, licet eidẽ in vacaturis alicui ius tribuendi, nulla sit facultas. At Apostolicus & vbique vacãtes donare, & vacaturas suæ prouisioni reseruare, & in vacaturis ius tribuere [i] põt, cũ in ipso plenitudo resideat potestatis. [k]

Si clericus, cui mandatur prouideri de beneficio vacaturo negligat petere præbendam, non poterit postea aliã petere, nisi fuerit in canonicum receptus. h.d.

Quo tamen casu summus Pontifex de vacatura præbẽda alicui prouideri mãdat, si is, in cuius gratiam mãdatũ obtentũ est, præbendam quando vacat, negligenter [l] omittit, [m] non poterit postmodum prætextu dicti mandãti, nisi anteà in canonicũ fue

a Antequam vacent. c. ij. e. relatum. c. ex tenore. de conceſſ. præben. & per tot. vt euitetur votum captandæ mortis. fac. l. fin. C. de pact. Sed contra de cap. relatum. de præbend. Sol. illud ibi operatur receptio in canonicum: vt clarius not. in d. c. relatum. vbi signatum est contrarium, & not. in d. cap ij. de conceſſ. præben.

b Vacaturis. cap. secundo. de præben. in vj. non tamen legatus de latere poteſt hoc casu facere quod ipse Papa. c. dilectus filius. extra de prę ben. & dicitur in §. sequen.

c Inter ordinariũ. Id est, episcopũ. sunt enim etiã alij ordinarij, vt sunt minores collatores, & ij quos consuetudo facit ordinarios: vt supra eo. in prin. vbi not. hic autem intellige de episcopo: vt demonstrãt sequentia.

d Gradus. Sumpta à scalis similitudine, prout dicimus de gradib. affinitatis.

e Omnium. xvj. q. vii. cap. omnes basilicæ.

f Regulariter. aliquando enim non ad episcopũ: vt in c. cum olim. vbi not. Abb. de cau. poſſ. & propri. & de hac materia ad quem scilicet iure communi pertineat collatio dignitatum & beneficiorum, habetur per Abb. & alios latè in capitulo cum ecclesia Vulterrana. de election. not. etiam in capitulo quamquam de elect. in vj. & per Ioan. And. in regula. quod alicui. de reg. iu. in vj. in mercurial. præsertim in solutione quæstionis.

g Non poteſt. Habetur in cap. secundo. de conceſſ. præbend.

h Supra. in §. ex legationis. & seq. supra eo.

i Ius tribuere. c. secundo. de prę ben. in vj. quod tamen hodie videtur immutatũ per Concilium Tridẽtinum. Seſſion. xxiiij. c. xj.

k Poteſtatis. Vt traditur in cap. significaſti. de electiõn. & in c. proposuit, de conceſſ. præbend.

l Negligenter. Quia desidiosus erat, execrabatur lites, ignorabat ius, si autem infirmitate laborabat magna, vel alienatus erat mẽte, vel alia iusta causa impeditus, ita vt non poſſit dici negligẽs, præbendam non perderet. fac. ca. commiſſa. de election. in vj. & cap. fin. de election. in antiq. cap. quia diuersitatem. de conceſſ. præbend. erit autem iudicis arbitrio statuendum vtrum quis poſſit dici negligens. capitulo cupientes. de elect. in vj. & not. in capitulo si clericus. de præbend. in vj.

m Omittit. Adde & illa est alteri collata: nam si neglexi debitam petere, adhuc tamen illa non est alij collata, adhuc eandem pete

re[...]otero.cap.si tibi absenti. in fi. de præben. in vj.& not.in capitulo si clericus de præben. in sexto.

rit receptus, [a] aliam in ipsa Ecclesia vacaturam petere.[b]

Habens expectatiuam potest acceptare beneficium vacaturum primum, vel secundum, vel alterius, certum tamen acceptare non potest. hoc dicit.

Poterit tamen is cui certis super hoc executoribus [c] deputatis ab Apostolica sede huiusmodi gratia concessa fuerit, non solùm primum in genere [d] vacaturũ beneficium, vel præbendam: verum etiã si rationabilis [e] causa subsit, secundum & vlterius acceptáre, certum tamen & expressum, priusquam vacet acceptare non poterit, ne captandæ alienæ mortis occasio ex benignitate gratiarũ, sedis Apostolicæ tribuatur, [f] quòd si de certo acceptatio secuta fuerit, nullam obtinebit roboris firmitatem: Vt Bonifacianæ constitutionis [g] tenore, latius continetur.

Rescripto Apostolico dispensatur super pluralitatẽ beneficiorum, maximè circa literatas personas. h.d.

Inde [h] etiam licet beneficiatæ [i] personæ de alio beneficio, nisi primò illud, quod obtinet omnino dimittat, prouideri nõ possit, [k] nisi aut Cardinales [l] sint, aut Regum [m] filij: per tale tamẽ rescriptum [n]

a Receptus. Quia tunc habet locum quod dicitur in c.si clericus. versic.verum.vsque ad fi.de præb.in vj.

b Petere. Quia gratia Papæ est extincta, & cum ea executoris potestas, sicut è conuerso.c.si clericus.de præben.in vj.& de offi. deleg. c.si super gratia.& c.accessorium. cũ suis concor. de reg.iu. in vj.& meritò extincta est talis potestas. cum enim sibi forma tradita fuerit per rescriptũ super vno beneficio tantũ proximè vacaturo, illo omisso nihil supetest rescripto.c. ex parte j. de offi. deleg. & not.in c. si clericus.de præ. in vi.

c Executoribus deputatis. Siue ad prouidendum, siue ad compellendum dati fuerint, non est hic curandum, licet aliàs distinguatur in capitulo executor.de concess.prębendę.in sexto. de natura horum executorum. per Abb.in ca. fi.de præsump.

d In genere. Et sic licet in genere, quod non licet in specie, interdum est è conuerso: de quo dic vt cap. si sacerdos. de offic.ordin. & xxiij. distin.cap.quamquam.

e Rationabilis causa. Sed quæ erit causa rationabilis? fortè, quia prima debebatur alteri, vel dubitabatur an deberetur, & hoc ponunt Innoc., Hostien. & Archid. & Ioann. Andr.vt not. in cap. ne captandæ. de concess. præben.in sexto.

f Tribuatur. Contra Concilium Lateranense, vt in cap. ij. de concess. præben. & in cap. detestanda. & cap. ne captandæ. de concess. præben.in sexto.

g Constitutionis.c.ne captandæ.de concess. præben.in vj.vnde sumitur.

h Inde. Id est eadem ratione: quia scilicet prouisio facta per rescriptũ sed Apostolicæ, præstat cæteris, vt supra. eod §. sed siue.

i Beneficiatæ. Quæ tamen habeat beneficiũ sufficiens: aliàs secus: vt not.in c.is cui. in princ. de præb. in sexto.

k Non possit.c. de multa.extra de pręb.cap.is cui.de præb. in vj.extrauag.eod.tit.

l Cardinales sint. Quia Cardinales inseruiendo vniuersali ecclesię singulorum ecclesiarum commoditatibus se exhibent, vt dicitur in extrauag. execrabilis. fac. c.cũ dilectus. de cler. non resid. Item, quia sunt, vel tenentur esse sublimiores cæteris in virtutibus, & bonis moribus. cap.miramur. dist. lxj.& in authen. de defens.ciui §.nos igitur.& not.in d.extrauag.execrabilis.

m Regum. Scilicet catholicorum: vt not. in extrauag.execrabilis.de pręben.& hoc ob generis claritatem, generis cuius quomodo sit habenda ratio dicitur, & not.in d. extrauag. execrabilis.

n Rescriptum. A cõtrario sensu videtur hic inferri, ꝙ episcopi non dispensant circa pluralitatem, quòd multi tenent: vt latè not.in c.de multa.ext.de præben.circa fin.quidam tamen

contra,

maximè [a] circa literatas [b] personas, super hac pluralitate dispẽsari poterit.

Vbi de prioritate beneficij pluribus collati non constat, primò possessor, deinde maior prærogatiua præfertur. h.d.

Item si à sede Apostolica, aut legato, [c] & ab ordinato eodem die idem beneficium cõferatur, & quæ fuerit primo facta collatio non appareat, nemine possidente [d] is erit cæteris præferendus, cuius conferens ampliore gaudet prærogatiua. [e] Hac ratione [f] & ij qui in aliqua Ecclesia in canonicos sunt recepti, debent in præbẽdarum assecutione cæteris siue legatorum, siue aliorum quorumcunq; authoritate antea [g] fuerint admissi, anteferri.

Qui dicatur receptus authoritate Apostolica. h.d.

Authoritate [h] autẽ Apostolica receptus, & is intelligitur qui legati vel alterius mãdato [i] cui specialiter ĩ ea re authoritas apostolica cõcessa fuerit recipitur. Sed & si mãdatum legati ratũ habeat Ro. Põtifex, atq; id authoritate sua muniat, [k] ex eo receptus

contra, cum quib. si teneas, Responde ad hanc literam, q atq; à contrario sensu nõ est sumendum vbi resultat prauus intellectus vel iuriũ correctio: vt not. in l. conuenticula. C. de epis. & cler. & in l. j. ff. de offi. eius. vel expone q facilius dispensatur per rescriptum apostolicum, quàm per alios collatores, & ita præstat aliis: vt dicitur supra eo. §. sed siue. Vel posset quod hic dicitur restringi ad curata secundum opin. eorum qui volunt episcopos posse dispensare tantum super simplicibus. Vel dic, q episcopus dispẽsat circa pluralitatem ex necessitate, sed per rescriptum apostolicum, etiam si non subsit necessitas, quod multi tenẽt in d. c. de multa.

a Maximè. Implicat etiã non literatas. quod quotidie & frequentius fit, cum literati non indigeant tali dispensatione, cum vel vnum interdum non assequantur & coguntur sæpe mendicare: vt dicit extrauag. execrabilis, de præbendis.

b Literatas. Quibus ecclesia Dei permaximè noscitur indigere, vt circundata muro inexpugnabili pugnatorum & bellatorum. &c. c. inter specula. §. fi. de magist. facit c. nisi §. pro defectu, de renun. & c. inter cætera. de offi. ordin. & c. de multa. §. fi. de præb. & not. in extrauag. execrabilis. de præbend.

c Legato. Scilicet de latere, per ea quæ not. supra. §. ex legationis.

d Possidente. Aliàs enim possessor præfertur. c. si à sede. de præb. in vj. vnde sumitur. magnũ ergo est cõmodum possessionis. l. res alienas. C. de rei vend. insti. de interdictis. §. retinendæ, c. in pari. de reg. iu. in vj. nisi isti qui poss-

eder fuisset prouisum per concessum. & nõ possidenti eadem die perfiat. Cassad. in regul. Cancel. decis. xiij. Rebuf. in praxi beneficiaria, in secunda parte signaturæ. num 11. & 12. Idem si vterque possideret, nec apparet quis primo. ca. duobus. ij. respon. de rescri.

e Prærogatiua. fac. ca. per tuas. de ma. & obed. & c. si à sede. de præben. in vj. sed quid si duobus conferatur ab eodem sub eadem data, nec apparet cuius supplicatio fuerit à Papa signata? Resp. consuliendus est Papa ipse, & secundum eius responsum procedendũ. secundum Io. An. in d. cap. à sede. sequitur Ab. in c. sanè. de offic. deleg. in princ.

f Ratione. Scilicet quòd is habet maius priuilegiũ cui facta est collatio à digniori.

g Antea. Sed contra. cap. qui prior. de reg. iu. in vj. Sol. illud procedit in his quorum par est causa. c. quoties vtriusque. de reg. iu. in vj. & not. in d. c. qui prior. secus si dispar sit causa, vt hic, vnde dicit lex priuilegia considerari non tam ex tempore quàm ex causa. l. priuilegia. ff. de reg. iur. fac. l. fi. C. qui pot. in pign. habe: & l. interdum. ff. in qui. cau. pig vel hyp. ta. contrah.

h Authoritate. Concor. cap. hi qui. in fi. de præb. in vj. vnde sumitur.

i Mandato. Id est, literas reseruationis. Legatus enim vacaturam prębendam non confert. c. dilectus filius Tex. de præb. sed bene reseruat suæ collationi, & super ea conferenda cũ vacabit, dat executores. c. ij. & iiij. de offi. deleg. in vj. & c. si apostolicæ. de præb. eod. lib. & not. in c. si eum. eod. tit. & lib. in princ.

k Muniat. Dicendo expressè quòd prouisus

recipiatur authoritate Apostolica.c.si eum. & c.si apostolicæ.de præb.in vj. & confirmando non in forma communi,sed ex certa scientia. c.pen.de confirm.vtil.vel inutil.

a Sed apostolica. c.si apostolicæ. de præben. in vj fac. l.j. ante mediũ.C.de iu.ve. enucl.Sed qũo ponit hic aduersatiua, cũ etiam sine tali cõfirmatione prouisus à legato dicatur prouisus authoritate Apostolica vt ca.hi qui.de præb.in vj. & hoc eodẽ. §. in prin. Respon.contrarium fortè procedit quando legatus ꝓuidet ex speciali Papæ commissione non iure legationis, vel dicitur prouisus receptus authoritate Apostolica respectu prouisi ab ordinario, non respectu ꝓuisi à Papa,nisi interueniat cõfirmatio Papæ, quo casu erit tanquam à Papa immediatè prouisus.

b Præferendus. cap.si eum.in fi.de præb.in vj.

c Pertinẽt. In c. cõstitutus. ext. de rescrip.

d Numerũ.Qui nõ debet excedere facultates ecclesiæ,vt in cap quoniã.de vit. & hon. cler.&in c.ex parte.de concess.præben. & in Auth.vt determinatus sit canonicorum numerus.col.pen.

e Non Apostolica. Censetur enim Papa voluisse solum tollere impedimentum, cum potestatem jam hi ad quos literæ dirigebantur haberent.

f Expresse. Quo casu non erit locus coniecturis.

g Non pertinebat.c.hi qui.de præb.in vj.

h Mentionẽ.Sed quid si fecerint literæ mentionem de numero, cum tamen ecclesia non esset numerata? resp. dic vt per Abbatem in cap.constitutus de rescript.

non legati, sed Apostolica a intelligitur authoritate receptus: atque ideo est in assecutione præbẽdæ omnibus post eum receptis in Ecclesia dicta præferendus. b

Expressio eius quod tacitè inest nihil operatur, nisi per alium modum, quàm quo tacitè inest fuerit facta expressio.h.d.

Aliud Iuris est, si iis ad quos alias pertinet c canonicorum receptio facultas cõcedatur ab Apostolico, vt aliquem recipiant in canonicũ eiusdẽ Ecclesiæ ordinationibus fortè certũ numerũ d canonicorũ præfigentibus nõ obstãtibus: hoc enĩ casu nõ Apostolica, e sed recipientiũ censetur authoritate receptus, nisi ꝗ eũ authoritate Apostolica recipiãt in literis caueatur expressè. f Quòd si ad eos aliàs talis receptio nõ ꝑtinebat. g Apostolica dicetur authoritate receptus. Aliàs verò si literę impetratæ certi numeri canonicorũ, nullã fecerint mentionẽ, h quod illarum occasione factum fuerit, nullã obtinebit firmitatem.

Papa non onerat aliquem pluribus prouisionibus, nisi id exprimat.h.d.

Illud etiã omittendum nõ est, nõ solere i Apostolicũ eũdẽ collatorem pluribus onerare prouisionibus, nisi id velle se suis literis expressè k fuerit complexus.

Mandati Apostolici fines sunt diligenter custodiendi, nec extenduntur nisi ad casus expressos, etiam de consensu, & in præiudicium prouisi.h.d.

Sunt aũt Apostolici mandati l fines diligenter custodiendi, ideóq; nõ debent ad casus alios q̃ expressos extendi. Vnde cũ iniungitur, vt alicui de præbenda certi va

i Non solere. hoc non videtur habere locũ temporibus nostris, quibus multum possunt ordinarij conqueri de grauaminibus: vt dicit Abb in cap. mandatum. ext. de rescript.& fac. tex.in d.cap.mandatum. & in cap. literis. & in cap. Abbatem. de rescript. nouissimè tamen in multis per Cõcilium Tridentinum est ordinariis residentibus restituta &ampliata potestas & iurisdictio.

k Expressè. Et ita seruat stylus Curiæ: vt not. in ca. mandatum. de rescript. quidam tamen dicũt quòd in rescripto Papæ semper intelligitur illa clausula,si pro alio non scripserimus. alij tamen contra.

l Mandati Apostolici. Vt etiam cæterorum mandatorum : vt l. diligenter. ff. mandati. & hoc probatur multis infra subiectis exemplis. fac. capitulum cum dilecta. de rescript.

loris prouideatur, in præbēda minoris valoris [a] etiam impetrante volente [b] mandatum impleri non poterit.

Mandatum faciens mentionem de collatione, non potest trahi ad præsentationem vel institutionem.h.d.

Idem obseruari oportet, si cui de beneficio quod ad alicuius collationem spectat prouideri mandatur, hoc enim casu de eo quod ad eiusdem pręsentationem, vel institutionem pertinet, prouideri minimè poterit, nec etiam è conuerso. [c]

Casus resignationis non includitur nec verificatur in casu mortis.h.d.

Eodem spectat, si quis ab Apostolica sede [d] mandatum suscipiat, vt ab aliquo beneficij resignatione recepta, idem beneficium alteri [e] conferat. Si enim is qui resignaturus erat, rebus eximatur humanis, [f] mandato locus non erit. Cum non [g] per resignationem vacauerit, sed per mortem.

Casus futuræ vacationis non verificatur in casu nouæ creationis.h d.

Idem obtinet si literæ [h] Apostolicæ super conferendo [i] beneficio proximè vacaturo fuerint impetratæ. Nam ad illud, quod post illarum impetrationem [k] fuerit creatum, [l]

a Minoris valoris. Vt c cui de non sacerdotali. de præben. in vj. & sic quod est inductum in fauorem videtur in odium retorqueri, contra l. quod fauore. C. de legibus. hoc propter naturam mandati.

b Volente. Nota casum in quo videtur quis non posse suo fauori renuntiare, contra l. si quis in conscribendo. C. de episcopa. audien. & l. si quis in conscribendo. C. de pact.

c E conuerso. ca. cum in illis. §. cū autem. de pręben. in vj. vnde sumitur. Nam vt ibi dicitur magna est inter collationem & institutionem differentia. hinc est quòd capitulum vacante sede non confert beneficia quæ spectant ad collationem episcopi. cap. secundo. ne sede vacan. & cap. vni. eod tit. in vj & infra de institut. §. dissimiles. & tamen sede vacante instituit instituendos ca. j. de instit. in vj. & cap. cum olim. de maiorit. & obedien. Idem videmus in generali Vicario. capitulo ex frequentibus. de instit. & capitulo fin. de offic vica. in vj. & not. in d. §. cum autem.

d Apostolica sede. Idem si ab aliquo qui hoc mandare posset, puta Legato qui ad hoc haberet speciale mandatum: aliàs legatus hoc non potest, vt cap. penult. §. prohibemus. de offic. legat, in sexto. & not. in cap. susceptum. de rescrip. eo. lib. vnde sumitur.

e Alteri. Expresso vel non expresso non curatur, licet interdum sit differentia. c. is cui. de offic. deleg. in vj. & c. is cui. de præb. eo lib.

f Humanis. Arg. contra cap. si delegatus. §. resp. de offi. deleg. in vj. Solu. de propria significatione vocabuli abesse dicitur, qui nō est in reb. humanis l. mulieris. §. fi. ff de verb. sig. non sic in propria significatione dicitur is renūciasse, qui mortuus est, cum renūciatio sit voluntaria, mors coacta, & necessaria. Ideò secus, & strictissima sit interpretatio in rescriptis ad beneficia. c quamuis. de præb. in vj. facit l. commodissimè. ff. de liber. & posth. & not. in c suscepto. de rescr. in vj.

g Cum non, &c. Ratio: secus est si apparet aliud esse de intētione mandantis. c. susceptū. de rescr. in vj.

h Literæ apostolicæ. idem multo magis in literis reseruationis legati vt notatū fuit s.

i Conferendo. Siue certæ personę, siue incertæ, idem si contulisset fructus beneficiorū primi anni: quæ vacare contigerit in diœcesi, vel prouincia, cum in his eadem sit ratio. vt not. in Clem. literas. de rescrip.

k Impetratione. Id est, post datam literarum. cap. si eo tempore. de rescrip. in vj. & Cle. literas. vbi not. de rescrip. & procedit hoc etiā si paulò post fuerit beneficium creatum. Inspicimus ergo an extaret beneficium tempore datæ, sicut inspicimus ætatē impetrantis tempore impetrationis. cap. si eo tempore. de rescrip. in vj habetur in cap. dilectus ij. de præb. & in c. eam te de rescrip.

l Creatum. Creatur noua dignitas. cap. cum olim

olim. de consuet.& nouum beneficium. Cle. literas. de rescrip. noua ecclesia construitur cap ad audientiam.de eccles.ædifi. noua præbenda constituitur.cap.dilecto.& cap.vacante. de præbend.

a Non extenditur mandatū. Sed quid dicēdum de beneficio oli creato sed tēpore datæ suppresso nūc autem reuocato? pro & contra quę not.in cap. quamuis. de rescrip. in vj. & magis est vt extendatur : arg. not. in capit. cum accessissent. in fi. & not. per Host. & Ioan.And.in c. significauit. ante fi. de cens. & Cle. literas. vnde hæc litera sumitur,de

non extenditur.[a]

Appellatione beneficij non venit pensio.h.d.

Et si quis literas super obtinendis beneficiis, vsque ad certā summam [b] impetrarit,eidem non in pensione, [c] sed in beneficiis Ecclesiasticis erit prouidendum,nisi de pēsione in literis mentio habeatur.

creato loquitur non de renouato.fac.quæ ponunt Legistæ super Rubrica. de noui. oper. nunciat.Sed quid si dubitatur an data præcedat creationem beneficij,vel contra,puta:quia eadem die factum est vtrunque ? nec apparet de prioritate,an obtinebit impetrans.respondeo sic:vt latè not. in d. Cle. literas.non obstantibus quibusdam in contrarium facientibus,quæ ibi confutantur.

b Vsque ad certam summam. Aliud si Papa scribat vt prouideatur impetranti vsque ad talem summam. aliud si scribat vt prouideatur de præbenda tanti valoris vel summæ primo enim casu potest prouideri de minori,sed nō de maiori:quia mandati forma seruanda est, cap. cui de non sacerdotali. de præbend.in vj. & cum dictio vsque,ponitur in literis:intelligendum est quod veniat ascensiuè, quasi scribendo Papa quòd prouideatur de summa vsque ad centum libras , velit quòd prouideatur vsque summam centum, & non vltra,fac. cap. j. de arbitr. in vj. cum suis concord. & formaliter not. in cap. quamuis. de præbend. in vj.vnde sumitur.

c In pensione.Videtur enim Papa mandasse ei prouideri , de eo quod prouidens per se non potest retinere , vt sunt beneficia , & per quæ quis intitulatur & obligatur ecclesiæ. & tenetur ad continuam residentiam.cap.fin.de cle. non resid.per pensionem autem quis non intitulatur , nec ad residentiam tenetur , xvj. quæstione prima.cap.possessiones.& quæst.vj. cap.illud.cum illa etiā laico concedi possit,vt probatur ibi, & licet in conferendo sit liberalitas, non tamen est in ipsa collatione : sed in eo quod magis isti quàm illi confertur,quod dic vt in cap.relatum. de præb. & in c.fi. de institut. & licet in fauorem impetrātis dictū videatur de beneficio, huic tamen fauori non potest renunciare propter intentionem papæ, & propter formam mandati quæ diligenter est seruanda,vt s.eo.§.sunt autem.

Dispositio regulariter restringitur ad tempus præsens & mentio potentiæ intelligitur de præsenti.h.d.

Eodem etiam spectat quòd si de conferendo alicui beneficio ad Episcopi [d] collationem spectāte rescribatur, [e] illud ei cōferri non poterit, cuius collatio ex negligentia [f] ipsius Episcopi [g] ad eiusdem Capitulum deuoluta

d Ad episcopi. Quorumcunq; siue sint exempti,siue non exempti,siue etiam sint episcopis superiores,Cle.si de beneficio, vbi etiam not. de præb.& dig.

e Rescribatur. Siue executori,siue episcopo, idem enim est in vtroque casu , saluo quòd si rescribatur episcopo cum beneficium est deuolutum ad Papam distinguitur an per literas excitetur officium,an constituatur delegatus. c.licet.& c.penult.de offic.ordin.& c.cum aliquibus.de rescrip.in vj.& not. in Cle. cum de beneficio.de præbend.

f Ex negligentia. Idem si ex delicto , licet sint opin.an hoc casu deuoluatur ad capitulū. vt per Doct.in c.cum in cunctis.in fi.de elect. Vbi verò ex commissione episcopi capitulum vel alius haberet conferre,hoc non impediret executorem.c.fi.de præb.in vj.aliàs facile posset episcopus eludere impetrantem : vt not. in Cle.cum de beneficio.de præb.

g Episcopi. Sed nunquid negligentia ipsius executoris quando scilicet eo sciente vltra sex menses vacauit beneficium quod cōferre poterat oberit ei?Respondeo vt not.in Cle. si de beneficio,de præb in ver.episcopi.

Fuit.

fuit: a quanquàm ex côtrario de eo cuius ad Episcopum ex Capituli, vel alterius cuiuscunque b siue ad sedem Apostolicam c ex ipsius Episcopi, d vel aliorum in hoc eidem succedentium e negligentia collatio fuerit deuoluta, hoc casu prouideri poterit.

Mandatum Apostolicum restrictionem recipit ex persona prouisi.h.d.

Interdum tamen licet mandatum generale sit ex persona impetrãtis recipit restrictionem. Vt si cui de præbenda proximè vacatura, simpliciter f prouideri mandatur: nam si talis nôdum g in ea ætate h existat, vt ad sacerdotium promoueri possit, sacerdotalis sibi præbenda conferri non poterit.

Ex loco sumitur rescripti interpretatio.h.d.

Ex loci quoque expressione rescripti sumitur declaratio, & ideò quãquam sub nomine Ecclesiarum Ciuitatis etiã Ecclesia i

a Fuit. Intellige tempore prouisionis suæ non datæ, & sic potestas huius executoris variatur secundum tempora. simile in Cle. vni. de concess. præb. quandiu enim beneficium est in collatione episcopi confert illud, illo ad aliû deuoluto nô confert illud. ita est & de beneficio ad inferiores spectante, quod ipse non côfert donec ad episcopum deuoluatur. Ratio: quia cum episcopum Papa grauare voluerit, côfert executor quandiu est in manibus episcopi, licet enim ex deuolutione, proprium tamen est pro ea vice, & ipse nunc ex collatione grauatur, quando est in manibus alterius nô confert executor. quia Papa illum grauare noluit, vt not in Cle. si de beneficio. de præb.

b Cuiuscunque. Hoc dicit: quia per quotcunque gradus siue proximos, siue mediatos ad episcopum deuenerit, executor confert, q̃diu est in manibus episcopi. Cle. si de beneficio. de præben. & ibi Io. And.

c Ad sedem Apostolicam. Nota ergo ꝙ beneficium deuolutum ad Papã semper confert executor, ex quo primus collator est de his qui per literas grauabantur: secus tamen est in beneficiis spectãtibus ad collationẽ Papæ: quia vacarunt in curia, in cap. ij. de præb. in vj. tunc enim Papa confert iure proprio non deuoluto: nam Papa dando executorẽ ad prouidendum auferebat collatori potestatem, ea. si capitulo. de concess. præben in vj. ex quo ergo collatio de illo deuoluta est ad Papam, confert executor, vt hic, & Cle. si de beneficio. de præben. & licet aliás in beneficiis fiat stricta interpretatio, capitulo quamuis de præbend in vj. hic tamen sit larga contra concedentem, cap. cum dilectus. de consuet. & not. in d. Cle si de beneficio.

d Episcopi. Primi scilicet collatoris si enim de archidiacono vel capitulo ad episcopum & demum per ipsius negligentiam gradatim ad Papam perueniatur, non confert executor cui de collatione episcopi scribebatur, & ita not. in Cle. si de beneficio de præb.

e Succedentium. Et sic habem⁹ primò tẽpus episcopi Secundo tẽpus medium aliorum facientium gradû inter ipsum & Papam. Tertio tẽpus papale. primo & vltimo tempore confert executor, medió verò non. & semper intelligas quod tempus acceptationis elapsum non impediat executorem Cle. vni. de côcess. præben.

f Simpliciter. Secus si in literis diceretur nô obstãtibus aliquibus, per quæ effectus gratiæ nostræ valeat impediri vel differri: vt not. in capit. ei cui. de præben. in vj. vnde sumitur.

g Nondum. Ergo non inspicimus tempus datæ, sed tempus vacationis, vt si tempore vacationis sit idoneæ ætatis, sequentem expectet etiam sacerdotalem si tempore secundæ vacationis sit idoneæ ætatis. Sed immo contra de c. si eo tẽpore. de rescrip. in vj. Sol. vt not. in c. ei cui. de præb. in vj.

h Ætate. Scilicet in vigesimo quinto anno, Cle. generalem. de æta. & qualit. & supra de sacerd. in infer. gra. côstitutis. § pen. Sed quid dicemus si iam sit sacerdos ordinatus, licet non sit in legitima ætate? an poterit conferri sacerdotalis præbenda? Respondeo vt not. in c. ei cui, de præb. in vj. vide etiam not. in c. licet canon de elect. in vj.

i Ecclesia cathedralis. c. pallium. d. c. & c. j. de aut. & vsu pall. vbi de hoc & per Host. in cap. requisiti

cathedralis cõprehendatur, cum tamen alicui de beneficio mandatur in aliqua Ecclesiarũ ciuitatis, vel diœcesis prouideri, ad cathedralem Ecclesiam mandatum huiusmodi non extenditur, [a] secus est si in aliqua Ecclesiarum prouinciæ [b] prouideri mandatur, tunc enim & Metropolitana [c] & cæteræ cathedrales Ecclesiæ tali mandato includuntur.

Ordo scripturæ declarat mandatum. h.d.

Ex ordine quoque scripturæ rescripti interpretatio sumitur, veluti cùm Ioanni de beneficio ad collationem [d] suam, vel Pauli pertinente, vt alicui prouideat mandatur. Nam si plura simul [e] beneficia vacare contigerit ad vtriusq; collationẽ separatim spectantia, tunc ordo scripturæ [f] seruãdus est, & de illo beneficio ꝓuidendum erit, quod ad Ioannem [g] noscitur pertinere.

Cum mandatur prouideri de beneficio spectante ad prouisionem plurium intelligitur coniunctim h.d.

Si verò [h] de beneficio ad aliquorum collationem, vel præsentationem spectante, non adiecto [i] communiter vel diuisum prouisio iniungitur facienda, in beneficio, quod ad collationem vel præsentationẽ alterius tantum [k] pertinet adimpleri non poterit.

requisisti. de testam. ad hoc capit. cum tibi. de verb. signific. immo interdum sola cathedralis comprehendi-ur: vt cap. cum clerici. de verb. sign. quod tamẽ est speciale ibi ob periculum quod potest imminere ex periurio. vt ibi not. & in cap. quanuis de præbend. in vj. vnde hoc sumitur. Item fit differentia in hac materia vtrum simus in literis gratiæ vel iustitiæ: vt per Butr. in cap. accepimus. de æta. & qualit. & latè de hoc habetur in c. Rodulphus. j. de rescript.

a Non extenditur. Simile in cap. quia periculosum. de sententia excommunic. in vj. Sed num hoc casu prouideri poterit in capellania, vel mãsionatia cathedralis ecclesię? quidam quòd sic, alij contra. vt no. in cap. quanuis. de præb. in vj.

b Prouinciæ. ca. pro illorum. de præbendis.

c Metropolitana. Immo videbatur contrarium per ea, quæ supra hoc eodẽ. §. Quæ est ergo diuersitatis ratio? tex. in cap. cum qui, de præb. in vj. reddit hanc rationem videlicet, quòd Papa videtur hoc casu velle facere vberiorem gratiam, quam casu superiore, quæ ratio in metropolitana ecclesia non concludit, vnde expeditius est dicere quod lex ita posita est. l. prospexit. ff. qui & à quibus. capitulo. in causis. de re iud.

d Ad collationem. Ergo non ad præsentationem cap. cum in illis. §. cum autem. de præbend. in vj.

e Simul. Pone mortuus vel promotus est clericus qui habebat illa duo beneficia, vel duo clerici simul mortui sunt, puta, facto naufragio, vel promoti, vel renuntiauerunt, nec potest apparere quis prius. facit cap. duobus. de rescript. in vj.

f Scripturæ. Simile capit. si quis iusto. §. primo. de elect. in vj. & cap. si rector. distinct. xliij. in fi. & ff. de vsufruct. l. quoties. & supra de elect. §. quid si pluribus. faciunt not. in cap in alternatiuis. de regu. iur. in vj. & ff. de leg. ij. l. cum pater. §. fina. & l. hæredes §. fi. ff. ad Trebel. & quod not. in capitulo cum dilecta. de rescri. arg. contra in l. ij. §. si prius. ff. de vulg. & pupil.

g Ad Ioannem. id est, ad collationem Ioannis: alias si non simul vacent de primo vacante prouidendum erit: vt not. in cap. mandato. de præbend. in vj. vnde sumitur.

h Si verò. capit. cum in illis. §. fin. de præbendis, in sexto, vnde sumitur.

i Non adiecto. Ex quo enim Papa non addit, alterum tantum grauare non intendit, not. in cap. cum in illis. §. fi. de præbend. & hoc intellige secundum determinationem quam habes in cap. fin. de præb. in vj.

k Alterius tantum. Sed quid si spectaret quidem ad omnes, sed non successiuè, iuxta ea quæ not. in capitulo ad audientiam. de ecclesi. ædific. putà, si Papa mandet prouideri de beneficio spectante ad præsentationem plebani & ab-

& abbatis,sed plebanus præsentat abbati, & abbas præsentat episcopo,poterit ne de huiusmodi beneficio prouideri? respondeo affirmatiuè, sufficit enim quòd ad eos simul spectet præsentatio ita quòd nō ad alterum tātum,c. cum in illis. §.fin. vbi Perusin. secus tamen esset si plebanus & abbas inter se pepigissent alternatim psentare, iuxta Cle.ij. de iure patro.& §. sed vt facilius.infra titulo proximo. & Papa scriberet vt prouideatur de beneficio ad vtriusque præsentationē spectāte : quia tunc secundum aliquos in d.§.fi. non procederet quod hic dicitur.at si de beneficio spectante ad collationem vnius prouisio fuisset iniuncta, impleri non posset in beneficio cuius collatio ad eum simul cū alio pertineret.d.§.fi.

petua,vt cap.extirpandæ.de præbend. & tunc idem,capit.postulasti.de rescrip.aut temporalis,pone in terminis capituli cum ex eo. in fi. de elect.in vj.& cap.beneficium de re.iu.in vj. & capit, peruenit. secundo de appell. capit, fi.de voto.extrauag. execrabilis. & tunc non expirabit mandatum: quia beneficiatus nō est, cū būficia sint perpetua. Ita not.i c. si pauper. de præbend.in vj. & facit ad hanc literam,cap. si episcopus.de pbend. in vj.& quòd ius beneficiarum non beneficiat, capit. quia in tātum. de præbend.Cle. gratiæ.de rescrip.

Ex insertione causæ elicitur interpretatio rescripti. hoc dicit.

Item insertio causæ declarat rescriptū, sicut accidit,cum clerico nullum beneficium obtinēti ob paupertatem a per Episcopum de beneficio prouideri mandatur. Nam si antequā ei ꝓuisum sit, beneficium fuerit assecutus,cessāte causa b mādati prouidere sibi Episcopus in posterum non tenetur.

Ex simplici mādato de prouidendo non potest prouideri obtinenti aliud beneficiū nisi fuerit id expressum quo casu solum vnicum & non curatū beneficium obtinenti prouideri poterit,& pluralis locutio restringitur ad duo.h.d.

Nam & is cui conceditur, vt idoneo c possit in sua vel aliena Ecclesia ꝓuidere, beneficiū d aliud obtinenti prouidere nō potest, nisi vel primò ille beneficium, quod obtinet oīnò dimittat,e vel in concessione hoiusmodi sit expressum, quòd etiam beneficiatæ valeat ꝓuidere personæ, quo casu vnicum f duntaxat beneficium,atque illud nō curatum obtinenti.

c Idoneo. Idem est si hoc verbum non apponatur,c. causam iuxta. de elect. ca.cū adeo. de rescrip.c. fi. de præsumpt.

d Beneficium. Scilicet sufficiēs, cap. is cui.de præbend.in vj.vnde sumitur.aliud enim si non esset sufficiens : vt ibidem not.facit cap quia in tantum.ext.de præbend.& quod not.supra.§. proxi.

a Ob paupertatem. Non est otiosum hoc verbum,loquitur enim hic de literis in forma pauperum:aliàs appellantur literæ in forma, cum secundum quæ dicūtur literæ iustitię vel quasi c.cum secundum.de præbend. Sed si de gratia speciali prouisum sit alicui, & postea ante vacationē adipiscatur aliud beneficiū nō expiraret gratia.Ita not.in c.si pauper.de pręb. in vj.vnde sumitur.Et nota quòd clericus pauper faciens pro beneficio non potest notari de ambitione,nisi postularet dignitatem aliquam:vt per Abba. in capit.si per inquisitionem de elect.

b Cessante causa. Quæ erat quòd clericus nullum habebat beneficium, concord. capit. cum cessante.de appel.cùm similibus.Sed nunquid idem sit si pauperi clerico prouisum sit de Vicaria? respondeo. aut Vicaria est per-

e Dimittat. Si ergo dimittat sibi prouideri poterit.Sed contra videtur cap. si motu.versiculo,scens.de præb.in vj.Sol. ibi à principio, impetrauit ille cui prouidetur, quo casu non sufficit beneficium primum dimittere si tempore impetrationis tacuit hic, is qui prouidetur,non fuit is ad cuius petitionem gratia facta fuit,& ideò cum nulla in eo possit notari surreptio,sufficit quòd postea dimittat.& dixit Io.Monach. quod per hoc rescriptū nihil hebetur actualiter, sed potentialiter; & ideò satis est quòd sit habilis persona,quando potentia redigitur ad actum.

f Vnicum.No.strictam interpretationem.ad idem cap.cum in illis.de præb.in vj.

Non

tinenti prouideri poterit. Sed si concessum fuerit, vt prouidere illi valeat, qui & alia beneficia noscitur obtinere, huiusmodi pluralitas debet solùm ad duo beneficia non curata a restringi.

Mādatum simplex de prouidendo non extenditur ad beneficium curatum, vel electiuum. h. d.

Ex natura quoque & beneficij qualitate Apostolicum rescriptum restrictionē recipit. Nnam si de quibuscunque beneficiis prouideri mandatum fuerit de animarū cura mentione b non habita, de iis prouidendum non erit, c quibus huiusmodi cura noscitur imminere. Illis quoque pro quibus scribitur, vt de personatibus & dignitatibus d ad collationem, prouisionē, præsentationem, vel dispositionem pertinentibus quorumcunque prouideatur, de iis p̄uideri non poterit, ad quos per electionē e p̄ficiēdi assumuntur. f

Gratia alicui concessa, vt prouidere possit personis idoneis in certa Ecclesia personis non expressis, nō expirat re integra per obitum concedentis, secus si personæ essent expressæ. h. d.

Illud quoque omittendum nō est. Quòd sicut nulla facta personarum expressione g sit gratiosè concessa facultas, vt authoritate Apostolica, aliquibus personis idoneis, in certa Ecclesia prouidere posit, vel beneficia, quorum collatio est ad sedem Apostolicam legitimè deuoluta, h conferre: huiusmodi concessio etiam re integra, per obitum concedentis non expirat: i secus si sup p-

a Non curata. Si igitur vtrunque vel alterum sit curatum, tali non poterit prouideri. fac. ca. pluralis. de regu. iur. in vj. & l. vbi numerus. de testibus.

b Mentione non habita. Etiam si in literis prouideri mandetur, quòd animarum cura si qua beneficio immineret, non negligatur, not. in cap. cū in illis. in princip. de præbend. in vj. vnde sumitur. quod dic vt habetur in Cle. si dignitatem. primo resp.

c Nō erit. Quia maior idoneitas exigitur in curatis, quàm in aliis, cap. cum in illis. in princ. de præb. in vj. Hinc est q̄ cum patientibus defectum in ætate dispensant episcopi in dignitatibus non curatis: secus in curatis, cap. vni. de æta. & qual. ord. in vj. & est simile, de filiis presbyterorū, capitulo primo. Sed quid si mandetur alicui simpliciter prouideri de beneficio, nunquid poterit executor prouidere de tali beneficio quod requirat sacrum ordinem? & p̄ hanc literam videtur q̄ non, sed dic contra, capitulo ei cui. & capitulo si pro clericis. de præbend. in vj. & not. in d. capit. cum in illis.

d Et dignitatibus. Etiā si curam habeant animarum. cap. cum in illis §. j. de præb. in vj.

e Per electionē. Electio igitur non continetur sub verbo prouisionis, vel dispositionis. simile in capit. deliberatione, primo responso. de offic. deleg. in vj. facit quod not. in cap. si de elect. in vj. & cap. cum in illis §. j. & §. ij. de præb. in vj.

f Assumuntur. Etiam si inhibeatur in literis ne electores eligant, Cle. si dignitatē. de præbend.

g Expressione. Nota quòd personarum expressio multum operatur, facit ca. si cui. & capit. si epis. de præb. in vj. & cap. is cui. de offic. de leg. eod. lib.

h Legitimè deuoluta. Scilicet secundū statuta Lateranensis, vel generalis concilij, c. ij. de cōcess. p̄ben. c. ne p̄ defectu. de elect. & talia beneficia legati de latere conferre possunt. ca. venerabilis. de præbend. & not. in cap. j. de offi. deleg. in si.

i Non expirat. Quia cum specialem gratiam contineat decet esse mansuram. cap. si cui. de præben. in vj. c. decet. de reg. iu. eod. lib. Sed quid si fuerit generaliter cōcessa p̄tās dispensandi cū filiis sacerdotū, si is cui illis p̄tās cōcessa est dispēsauerit quo ad vnū, an si moriatur concedens, talis potestas expiret morte concedentis? an verò per dispensationem quo ad vnum sit perpetuata? Resp. vt per Butr. & alios in capit. ex tua. ante fi. de fil. pres-

uiſione certæ perſonæ facienda eidem ſit data poteſtas non, ob ſuam, a ſed eius cui prouidetur gratiá vel fauorem, Illa enim expirat omninò, ſi concedens re integra moriatur.b

Mãdatarius cuius non eſt electa induſtria poteſt alteri mandare. h. d.

Illud etiam c intereſt, Vtrũ cui ab Apoſtolica ſede prouiſio d de beneficio in certa Eccleſia, diœceſi, vel prouincia e certæ perſonæ facienda cõmittatur, an de certa Eccleſia incertæ tamen perſonæ. Primo enim caſu licitè quis vices ſuas, alteri committere poterit, ſecundo verò cũ in eligenda perſona mãdatarij electa videtur induſtria, prouiſionem ſibi cõmiſſam alteri demãdare nó poterit, f niſi forma cõmiſsionis id habeat, vt per ſe, vel per alium g hoc expedire valeat.

Beneficia Eccleſiaſtica debent ſine diminutione conferri. hoc dicit.

Poſtremo illud ſciẽdum eſt tàm Turonẽſi h Concilio cautum eſſe ne præbendæ aliquam ſectionem patiantur, i quàm ex La

Presbyt. Et in materia nota vnam regulã quã ponit Abb. in. c. fin. de precar. quòd vbi actus validitas dependet à volũtate alterius, non reuocatur per ipſius mortem. præſumitur enim quis durare in voluntate in qua deceſſit. c. maiores. de baptiſ.

a Ob ſuá. Quando ergo gratia eſt eius cui ſcribitur non expirat: ſecus quando alterius, puta pro quo ſcribitur. vt hic.

b Moriatur. Vel renuntiet. capit. j. de renuntia. in vj. Sed contra. cap. ſi ſuper gratia. de offic. deleg. in vj. & cap. ſi apoſtolica. de præbend. in vj reſpond. vt not. in cap. ſi cui. in fi. eo. tit. & lib.

c Illud etiam. Sumitur ex cap. is cui. de offi. deleg. in vj.

d Prouiſio. Etiã ſi committatur ei quòd inquirat de illius vita, & conuerſatione. Cle. iudices, de offic. deleg. not. in cap. is cui. de offi. deleg in vj.

e Prouincia. Ergo non requirimus quòd beneficium ſit certum: ſed ſufficit quòd ſit certa perſona vt habeat locum ſubdelegatio, & hoc caſu non habet locum. cap. fin. de offi. deleg.

f Non poterit. Et ſic intelligatur cap. fin. §. fin. de offic deleg. is enim cuius induſtria eſt electa non ſubdelegat. fac, l. inter artifices. de ſolut. & latè in d. c. fin.

g Per alium. Ergo quod de iure communi non poteſt, poterit ex poteſtate commiſſionis. cap. is cui. & cap. fin. §. vices. de offi. deleg. in vj. Et faciunt hæc ad quæſtionem, an delegatus ab alio quàm à principe habens ſpeciale mandatum ſubdelegandi, ſubdelegare poſſit, & quidam quòd ſic: vt Ioan. And. in d. cap. is cui. quia ſicut iſti nõ habent à lege quòd ſubdelegare poſſint, tamẽ ſi ad hoc haberent ſpeciale mandatum hoc poſſent. Sic dicendum videtur quòd licet delegatus ab alio quàm à principe non habeat hoc à lege, & ſic loquuntur contraria, tamen ſi habet hoc ab homine, ſubdelegare poterit. fac. cap. j. ij. reſponſ. de procur. in vj. & c. ſi. eod. tit. & c. penul. §. porrò. de elect. in vj. & cap. j. de offic. leg. in vj. & c. ij. & ca. iij. de offi. leg. in vj. & c. qui per illum. & capit. poteſt quis. de regu. iur. in vj. ſtandum erit igitur regulæ, cum contrarium nõ reperiatur. Nam & lex dixit, non referre an ipſe ordo decurionum elegerit, an is cui ordo negotium dedit. ff. quod cuiuſque vni. nom. l. item reorum. §. ſi decuriones. facit. capit. cum aliquibus. de reſcript. in vj. & de præbend. ca. hi qui. primo. reſponſ. & inſtit. de Attil. tuto. §. ſed quod veteri.

h Turonenſi Concilio. capit maioribus. de præbend.

i Patiantur. Sine iuſta cauſa, ex iuſta enim cauſa poteſt vna præbenda diuidi in duas cũ vacat, ſi facultates ſufficiant. capit. vacante. de præben. fac. cap. cum cauſam. & cap. ſignificatum. eodem. titulo. & cap. ad audiẽtiam. de eccleſi. ædific. & ſic erunt duo iura, ſed duo ad vnam præbendam eligi non poſſunt, vt vnus vnam medietatem habeat, & alter alteram: vel quod vnus expectet quouſque alia vacabit immo caſſanda eſt talis electio. capitulo tuæ. & capit. dilecto. de præbend. & ita formaliter nota. in capitu. maioribus. de præbend. & ibi declaratur, & diſputatur per Abba. & Doctor. facit capitu. vni. vt eccleſi. bene. ſine dimi. confe.

Lateranenſi.

teranensi, a ne quis conferés beneficium Ecclesiasticum partē prouentuum suis vsibus b retinerē audeat, cum sine vlla debeant diminutione cōferri.

DE INSTITVTIONIBUS c & iure patronatus.

Quando dicatur prouideri per Institutionē, quid sit Ius patronatus, & quibus modis constituatur. h. d.

ACcidit autem interdum vt p̄lati d liberam de vacantibus beneficiis disponendi facultatem non habeant, qđ tunc euenit cum ea vacare contigerit, in quibus aliquis Ius obtinet patronatus: tunc enim strictè sumpto vocabulo nō conferre, sed instituere e dicentur eos quibus præsentante patrono, prouidendum erit. Est igitur f Ius patronatus potestas præsentandi instituendum ad beneficium vacans. Constituitur autem tale Ius variis modis: veluti Ecclesiæ edificatione, g dotatione, h & similibus. i

Aedificans ritè vel dotans acquirit Ius patronatus, & eū sequi debēt cōmoda quem sequuntur incommoda. h. d.

Aedificatione acquiritur Ius patronatus, cum quis Ecclesiam de consensu diœcesani Iuris ordine seruato k construxit. Do

a Lateranensi. c. prohibemus. de censib. & c. vni. vt eccle. bene. sine dimi. confe.

b Suis vsibus. nisi sint de mensa. Cle. quia regulares. §. j de sup. negl. prælat. vel nisi sit aliquis laudabilis vsus. Abb. in c. j. vt ecclesi. bene. sine. di mi. confe.

vellet solum excludere ecclesias collegiatas, bene sentiret: quia in illis non cadit ius patronatus ita vt patronus possit præsentare: vt habetur communiter. in c. cum in terra. ext. de elect. & c. nobis. eod. Sed cum sint quædam beneficia non simplicia, in quibus verè cadit ius patronatus, vt declarat Paul. de Citadi. in tract. de iure patr. in tertia parte, sub Rub. ex quibus causis acquiritur ius patronat⁹. consultius fuit illud verbum nō apponere, & ita placuit cuidam auditori Rot. Rom. ex primariis quē cōsului sup illo verbo: Aliter tamen diffinit Abb. post. Io. And. in Rubr. extra eod. sed ea diffinitio videtur nimium prolixa.

DE INSTItutionibus, &c.

c DE institutionibus. latè patet hoc verbum, adaptatur enium hoc verbum institutio, ad contractus l. j. ff. si certū pet. Ad obligationes. l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iu. Ad actiones. l. j. ff. de inter. actio. Ad vltimas volūtates §. ante hæredis. insti. de leg. & in sūma omnis ordinatio potest appellari institutio. Vnde etiam hic liber est liber institutionū. Sed in hac materia beneficiali alia est institutio iuris translatiua, vt hęc de qua in tit. præsenti Alia iuris iā translati executiua, vt ea quæ fit p Arch. vt c. ad hæc & c. nostram. de offi. Archid. est & institutio authorizabilis, quæ & ipsa videtur executiua iuris: vt in c. vni. de capel. monacho. Sumitur autem continuatio ex. §. fi. de præbend.

d Prælati Qui veniant appellatione prelatorum. not. supra de vita & honest. præl.

e Sed instituere. Supra de præb. §. fi.

f Est igitur. Ista diffinitio sumpta est ex mēte Hostiē. in summa huius tit. qui tamē addit vnum verbum quod hic non ponitur, scilicet verbum simplex, dum dicit, ad beneficium simplex & vacans. & si per verbum simplex Host.

g Ædificatione. c. nobis. ext. eo. c. Frigentius. c. piæ mentis & c. monasterium. xvj. q. vij. & hoc procedit ēt si fundans sibi tale ius expressè nō reseruauerit. c. significauit. vbi Abba. in j. not. đ rest.

h Dotatione. cap. nemo. de consecr. dist. j. c. filiis. xvj. q. vij.

i Similibus. Puta fundatione, id est, dum quis præbetsolum, & agrum ad fundādam ecclesiam: vt not. in cap. piæ. xvj. q. vij. & per Ab. in cap. ad audientiam. j. de ecclesi. ædifi. Item dotatione, id est, cum quis dotatę ecclesiæ facultates auget: vt habetur in d. c. ad audientiā, & latè locis suis per eos qui in hac materia cōfecerunt vberrimos tractatus.

k Seruato. Quis sit iste iuris ordo dices vt infra. de construen. consecran. eccle. vel altar. & c. nemo. de consecr. dist. j.

Assignauit.

tatione acquiritur vt cùm is qui non fundauit, Ecclesiæ pro dote certa bona assignauit. [a] Sicut. n. in carnali matrimonio ad onera [b] substinenda dos assignari debet, ita etiam cõcedenda sunt Ecclesiæ q̃ ad luminaria, [c] & ad custodiam, & ad stipendia custodum, [d] & ad cætera sacræ domui necessaria sufficiant. Institutum est igitur, vt quasi cuiusdam loco remunerationis [e] ad præsentationem patronorũ in fundatis, vel dotatis Ecclesiis sacerdotes instituantur, nullo professionis, [f] vel sexus habito discrimine.

Ecclesiasticus patronus habet ad præsentandum menses sex, laicus quatuor. Ecclesiasticus non potest variare, laicus potest. h.d.

Sũt tñ [g] inter Ecclesiasticos & laicos patronos, pleræq; differentiæ. Nam Ecclesiastico ad præsentandũ sex mẽsiũ [h] cõceditur spatiũ. Laico quadrimestre [i] tẽpus datur, & videt optima ratione [k] inductum, vt longius præfigatur tẽpus Ecclesiasticis, quippe quib. semel facta præsentatione amplius variare minimè licet, [l] quod in laicis diuersum statuitur. [m]

Episcopus qui instituit secũdo loco præsentatum, in pœnam tenetur prouidere etiam primo præsentato. h.d.

Sed si laicus, cui plures præsentandi tributa est facultas, primo Ioannẽ instituendum offerat, secundo loco [n] Paulum, vtrunque idoneũ, [o] Ordinarius autem secundo loco præsentatũ instituat. Videamus an primus appellare valeat, [p] & statutum est de se-

a Assignauit. Vt de consecr. dis. j. ca. nemo. & c. ad audientiam el j. de eccle. ædifican.

b Onera. l. pro oneribus. C. de in. dot.

c Ad luminaria. Aut. vt nullus fabricet oratorium do. §. j. coll. v.

d Custodum. i. sacerdorum. fac. c. de monachis. ext. de præbend. & erũt ad minus duo clerici. ca. præposuit. de filiis presb. c. illud. vij. q. j.

e Remunerationis. Ad quam tenemur. l. sed etsi lege. §. consuluit. ff. de peti. hæred.

f Professionis. s. vtrum sit laicus, vel clericus, vel aliàs religiosus, facit c. si. de inst.

g Tamen. q. d. licet non sit habenda differentia inter laicos & personas ecclesiasticas quo ad ius patronatus obtinendũ, sunt tamen inter eos pleræque differentiæ.

h Sex mensiũ. c. vnj. eod. in vj.

i Quadrimestre. c. vni. eod. in vj.

k Ratione. Quia scilicet qui in vno grauatur in altero seleuatur. l. cum qui. ff. de iureiur. & ita videntur dicere Doc. in c. vni. eodem in vj. & in Cle. plures. eo. & vide quod not. in c. cum vos. de offic. ordin.

l Licet. c. cum autem, & c. quod autem. c. pastoralis. eo. & sic secundũ Inno. præsentatio facta à patrono ecclesiastico habet vim electionis, in qua non admittitur variatio. c. publicato. de elect. vt per Abb. in d. cap. cum autem. & not. in Cle. ij. eod. tit. & est ratio: quia clerici patroni pinguius ius habent quam laici: argu. xvj. q. ij. cap. si quis episcoporum. vel hoc: quia clerici variare non debent, ideò hoc in pœnã eorum statutum est: vt not. in d. c. cum autem, per gloss. Host. & Abb.

m Statuitur. Qui possũt variare nõ recedẽdo à primo p̃sentato, sed accumulando: vt habetur in c. cum antẽ. eo. c. quod autem. eo. & intellige hic patronũ ecclesiasticum cui competit præsentatio iure ecclesiæ: secus si iure patrimonij, etiam ꝙ sit clericus: quia tunc idẽ per omnia in eo quod in laico: arg. c. cũ dilectus. eod. & not. Abb. in d. c. cum autem. & no. etiam in cle. ij. eo. tit. & in c. cum dilectus. ext. eod.

n Secundo loco. Etiam post appellationẽ interpositã à primò præsentato, nam & tunc quoque potest laicus variare. Ab. in ca. pastoralis eod. vnde sumitur.

o Idoneum. Sed quid aget prælatus si timet ꝙ non idone⁹ sibi præsentatus fuerit, fortè ad præces aliquorum? respõ. vt per Abb. in c. constitutis. in princ. de appel. ij. Sed nunquid peccet patronus qui idoneum quidẽ præsentat, poterat tamen magis idoneũ præsentare? respon. ex not. per Abb. post alios in d. c. constituus. ij. de appella.

p Appellare valeat. licet expressè ad hoc hic

non respondeatur, tamen implicitè satis bene habetur quid operetur hæc appellatio. fac c. pastoralis. eod. datur vltra appellationem etiã aliud remediũ, vt scilicet præsentatus primo loco, adeat superiorem debẽtis instituere per viam querelæ, & petat compelli recusantem instituere, pro hoc quod legitur & not. in c. ex parte asten-sis, & in c. cũ Bertoldus. de re iudi. & per Abb. in d. c. pastoralis.

a Non posse. Secus tamen esset in patrono ecclesiastico, secundũ Ab. in cap. pastoralis. eo. Sed quid si habens instituere nõ instituit intra sex menses, an fiet deuolutio ad superiorem, sicut dicimus in collatione? respond. non, tempus enim ad instituendum est arbitrarium. Abb. in d. c. pastoralis.

b Dolo. Sed quis probabit quod episcopus maliciosè & dolosè nõ instituerit? Glo. & Docto. in c. pastoralis. eo. variè distingunt, dicunt ibi & notãt ex hoc. §. quòd licet alias contradictio sine iusta causa habeatur pro consensu, vt not. Archid. in c. j. de consti. in vj. & Abb. in c. quoniam in fi. de vit. & hone. cleri. tamen hoc non habet locum quando contradictio nõ stetit in puris terminis contradictionis, sed processum est etiam ad actum contrarium: vel nõ procedit hoc vbi requiritur non solum consensus, sed actus perficiens consensum, vt in fi. huius, §. in quo non sufficeret episcopi consensus, sed vlterius requiritur institutio.

c Compellendũ. Sed si essemus in electo qui peteret à superiore confirmationem, posset eũdem præcisè compellere ad confirmãdum, electus enim innititur pleno iure, & petendo confirmationem in nullo petit gratiam. Vnde dicit Io. And. in cap. postulationem. de postul. prælator. quòd canonicè electus si cõfidat de idoneitate personæ suæ potest superbè accedere ante superiorẽ etiam capitulo exhibere nõ eleuato, & comminari quòd nisi confirmetur habebit recursum ad superiorem, & hoc intellige in superiore citra Papam. Præsentatus verò consequitur ius, sed non adeo plenum, cũ patronus variare possit. c. cum autem. de iu. patro. vnde debet cũ humilitate petere institutionem, vnde petit gratiã expeditionis, id est, vt expediatur cito ne alius interim per patronum præsentetur, vnde debet leuare caputium, & se curuare. Postulatus verò debet etiam genua flectere: vt per Doct. in d. c. postulationẽ.

d In quo. c. quãto. & c. translationem. de translat. c. fi. de immun. eccles. xvij. q. iiij. ca. frater & coepiscopus.

...cundo factam institutionem infringi non posse.[a] Episcopũ tamen qui primo loco præsentatũ dolo[b] recusauit admittere, recusato, vt in competẽti beneficio prouideat compellendum:[c] vt in eo puniatur, in quo[d] eũ deliquisse cõstat.

Legatus de latere pot. derogare Iuri patronatus Ecclesiasticorũ non laicorum, Ecclesiastico patrono reddatur ratio prouentuum patronata ecclesia, secus laico. h. d.

Legatus etiam beneficium in præiudicium Ecclesiastici patroni, vt suprà tetigimus[e] cõferre potest: cum in laicis diuersum accidat.[f] Item ecclesiastico patrono de tẽporalibus rebus ratio debet exhiberi,[g] quod in laico minimè obtinet.

Patronus laicus potest deferre, ad superiorem clericos qui dilapidant bona Ecclesiæ cuius est patronus. h. d.

Licebit tamẽ[h] pa-

e Tetigimus. In §. ex legatione. s. de præbẽ.

f Accidat. Vt probatur in c. cum dilectus. & per ea quæ ibi habentur. Sed quid in Papa? dic quod potest cõferre etiam ecclesiastico patrono inuito: vt not. per Abb. in d. c. cum dilectus. post Io. in Cle. literas. de præben. sed Papa non solet hoc facere quin saltẽ mentionẽ faciat, & aliter collatio tanquàm surreptitia non valeret. faciunt quæ not. Abb. in c. ij. in ij. not. de iur. patro. & in c. illud eod. tit. in fine.

g Exhiberi. Vt in c. in Lateranensi. de præben. & in c. ex literis. ext. eo. & habetur in cap. cum, & plantare ext. de priuil. & quomodo sit reddenda ista ratio, vide tam per Inn. & alios in d. c. cum & plantare, quàm per Abb. in d. ex literis. & no. ex hoc quod hic dicitur, quòd quo ad quid pinguius est ius patronatus ecclesiasticum quàm seculare.

h Licebit tamen. Quanquàm sibi de temporalibus rebus ratio exhiberi nõ debeat, & sic dictio tamen rectè adiectsabitur, & not. differentiã in iure, & in facto, & de eius natura habet in l. si quis ex argentariis. §. si initium. ff de edend. & per Bart. & Doct. in l. j. ff. si quis ius dicenti non obtemp.

trono laico,[a] si sacerdotem ex collatis in Ecclesiam rebus fraudare cognouerit, aut honesta illum conuētione cōpescere, aut Episcopo vel competenti Iudici corrigenda denūtiare, quod si talia agere tentet & Episcopus, Metropolitano eius hæc insinuabit, sin autē & Metropolitanus talia gerat, Principis[b] hęc auribus (si aliter Ecclesiæ consuli non possit)[c] intimare non differet.

Ius patronatus transmittitur ad quoscūque hæredes, et plures succedētes vni habent vocem vnius, nec hæres patroni institutum mutare potest: hoc dicit.

Successione quoq; Ius patronatus acquiritur,[d] quod quidem procedit siue sui, siue extranei,[e] siue ex testamento, siue ab intestato sint hæredes,[f] Plures tñ ab vno[g]

a Patrono laico. c. constitutum. xvj. q. j. & c. filiis. xvj. q. vij. immo quilibet de plebe poterit sacerdotem dilapidantem accusare: argu. c. pleps. dist. lxiij. & cap. ex parte. A dæ. de testib. cum de rebus ecclesiis dentur actiones populares. Sed dic, q in concursu semp erit patronus, & eius descendentes præponendi: arg. l. ij. §. si. cum ll. sequent. ff. de adult. & l. j. ff. de lib. causa. Et idem poterit patronus facere in ecclesia conuentuali: arg. cap. Reatina. & c. nobis. & c. lectis. distinct. lxiij. Sed in hoc est differētia: q in ecclesia conuentuali patronus non præsentat, nec eligit. c. nobis. extra eo. nec est contra. xviij. q. ij. cap. Abbatem. quia ibi intelligitur electio possessoris, id est, requisitio, quia facta electione requiritur consensus. c. cum in terra. de elect.

b Principis. Etiam secularis, puta regis, cum sacerdos per ecclesiasticum iudicem compelli non potest: xj. q. j. c. petimus. & dist. xvij. c. nec licuit. Vel etiam cum iudex ecclesiasticus deest, vel alias est deses c. ex transmissa, de fo. comp. & in c. filiis. xvj. q. vij. vnde sumitur hæc litera habetur verbum regis non autem Principis, sed non incōuenienter fuit illud verbū immutatum, & repositum verbum Principis. Primò, quia Principis verbū est latius respectu secularium, & includit non solum Regem sed Imperatorem, Duces, Marchiones, & Barones: vt not in Cle. vni. de baptis. qui nō sunt excludendi ab hac dispositione, maximè si nō recognoscant superiorem. Secundò, quia includitur etiā Papa qui interdum appellatur Princeps. c. corpora. de conse. dis. j. & not. in d. Cle. vni. de quo si intelligas nō sunt necessariæ suprædictæ subauditiones & suppletiones.

c Non possit. Hæc parentelis non est in c. filiis. xvj. q. vij. sed si verbum Principis, referatur ad seculares, est omnino valde oportuna, & quasi necessaria p ea quę s. i proxima notula.

d Acquiritur. c. j. c. ij. c. iij. ext. eo. & Cle. plures eod. & bene dicit acquiritur non constituitur, vt dixerat in principio.

e Extranei. Sed contra videtur. l. j. §. sub conditione. C. de lat. liber. tol. & l. filij. ff. de iu. patro. Sol. facilius transmittitur ius patronatus ecclesię, quàm libertorum, quasi habeat plus realitatis, quam ius patronatus libertorum, quod videtur habere plus psonalitatis, cum hinc inde versetur respectus personę & hinc ius patronatus ecclesię trāsfertur cum vniuersitate rerum. Item donari potest, vt in cap. cum speculum. & c. illud. eo. quod non accidit in iure patronatus personarum, licet pater possit vni ex liberis libertum assignare. l. j. & per tot. ff. de liber. assign. & pro hac opi. videtur tex. in Cle. plures. eo. vbi ius patronatus transfertur in hæredes, nec distinguitur in quos, merito & de hoc per Abb. in cap. j. & in d. c. cum seculum. de iure patro. Vlt post antiquos (inquit) quòd si filia dotata non succedit patri: quia renuntiauit hæreditati: non succedit in iure patronatus vnà cum masculis. Item quòd ius patronatus regulatur ab hæreditate, etiam inter filios. Vnde si in loco pro vt in Anglia esset cōsuetudo quòd solum primogenitus & nō alij succederet in hæreditate, idem esset in iure patronatus.

f Sint hæredes. Et in quocunque numero. Cle. plures. eo Sed an alio titulo quàm hæreditario poterit hoc ius patronatus relinqui, puta legati, & respon. affirmatiuè, cum etiam donari possit, vnde & legari, cum legatum donatio sit. instit. de leg. post prin. & ita Io. And. Ab. & alij in c. cum seculum. eo.

g Ab vno. Secus ergo si plures. à pluribus vel vnus à pluribus: vt nota. in Clement. fina. eodem.

ex patronis Ecclesiæ relicti hæredes, vocē duntaxat vnius habebunt in præsentatione Rectoris,[a] nec iam institutos, mutare poterunt.[b]

Si patroni in presentatione non sint concordes, attenditur maior & melior pars. hoc dicit.

Et si fortè in plures partes patronorū se vota in presentādo diuiserint,[c] ille præficiendus est Ecclesiæ, qui maioribus[d] iuuatur meritis, & pluriū approbatur cōsensu.

Si ecclesia ob patronorum discordiam detrimentum patiatur, potest Episcopus interdicere diuinis. h.d.

Quod si ita simultates i ter eos[e] ortę fuerint, vt sacerdos suo ibi officio canonicè fungi non posit, si aliter prouideri non poterit, præcipere debet Episcopus vt ibi missarum solennia[f] non celebrētur, donec patroni ad concordiam redeant, quod si intra quatuor menses factū non fuerit, tunc ordinet[g] Antistes Ecclesiam sicut melius eā secundum Deum iudicauerit ordinādā.[h]

Episcopus potest ex causa Ecclesiam patronatam secundum certam formam commendare. h.d.

Quod si necessariū, aut expediens esse duxerit, poterit etiā interim Ecclesiam alicui commendare,[i] ita tamen vt si parochialis sit Ecclesia[k] nemini commendetur, qui non sit in sacerdotio[l] constitutus, nec huiusmodi commen-

a Rectoris. Et clerici cum eadem sit ratio, licet quidam contra: vt not. in c. postulasti. ext. eod. & in Cle. plures. eod. tit.

b Poterunt. Nec mirum, cum nec hi quibus succeditur à prima præsentatione resilire possint, quod est multo minus: vt not. supra. §. sunt tamē & concor. c. querimoniam. eod.

c Diuiserint. An autem requiratur quod patroni tempore præsentationis simul conueniāt, an verò quisque possit præsentare. per Abba. in ca. quoniam. eod. in fin.

d Maioribus. c. si forte. distin. lxiij. & c. quoniam. eo. An autem requiratur quòd maioris sint meriti, & plures eum pręsentēt copulatiuè, dic vt habetur in c. ecclesia vestra. de electio. & in ca. ij. de offi. custo. & in ca. j. de his quæ fi. a ma. parte cap. Et nunquid saluēt cōscientiam qui eligunt, vel præsentāt idoneum, cum possint præsentare magis idoneū: not. in cap. licet. viij. q. j. & ponit Abb. in c. constitutus. de appel. & not. remissiuè. suprà eo. §. sed si laicus.

e Inter eos. Quid si non inter eos, sed inter Episcopum & patronos? respon. ponendus est œconomus in ecclesia donec sopita fuerit cōtentio. cap. cum vos. de offic ordin. & per Ab. in c. j. ext. eod.

f Solennia. Sic cap. considerandam. & cap. si plures. xvj. quæst. vj. vbi diffusè de materia notatur.

g Ordinet. De virtute, & efficacia huius verbi. vide per Ant. de But. in cap. si archiepiscopus. de temp. ord. & latius per Abb. in c. super eo. super glo. ij. de offi. deleg.

h Ordinandam c. quoniam. eod. & patronis non præsentantibus post quatuor menses, liberū ius instituendi & prouidendi deuoluetur ad episcopum. Secus tamen est in materia electionis, vt latè disputat Panorm. in d. ca. quoniam. post antiquos.

i Commendare. Idem est quod deponere. l. commēdare. ff. de verbo. sign. & l. Lucius. ff. deposit. & xxij. q. ij. c. nequis arbitretur. & cap. j. de depos. quandoque commendare est laudare. l. si verò. §. cum quidam ff. depos. l. sciendum. ff. de ædil. edicto. & l. ea quæ. ff. de contra. empt. sed hic commendare est ecclesiam alicui custodiendam committere: vt not. in cap. nemo. de elect. in vj. vbi de materia per Glo. & Docto. latissimè, & vide per Abbat in cap. bonæ. de appellat.

k Parochialis sit ecclesia. Habes hic vnū speciale parochialis ecclesiæ. concor. cap. nemo. de elect. in vj. de aliis in c. licet. de elect. in vj. & cap. si Apostolica. de præben. in vj. & cap. extirpandæ. §. qui verò. de præben. in antiq. & Cle. vni. de offi. Vicar.

l In sacerdotio. Vt possit interim ipsi ecclesię in sacerdotali ordine deseruire, & no. quod parochialis ecclesia potest intitulata dari etiā

nō presbytero.c.licet.& c.cum ex eo.de elec. in vj.& c.ij.de instit.eod.lib.commendari autem non,quod fuit inductum per c.nemo. de elect.in vj.vnde sumitur,& ibi not.

da vltra semestris [a] temporis spatium vires suas porriget,nec in vnius persona, nisi vnica [b] fieri poterit.

Episcopus in Ecclesia Iuris patronatus laicorum ex causa potest ponere Oeconomos,qui colligant fructus erogandos in vtilitatem laicorum.h.d.

Erit enim Episcopo [c] facultas in Ecclesiis, in quibus Ecclesiastica [d] persona præsentationem non habet,si vel minus [e] idonei præsententur, vel alia de causa [f] aliquos in eis instituere non valeat,Oeconomos [g] ponere qui fructus percipere debeant in Ecclesiarum vtilitatem erogandos,aut his q. quandoque instituentur fideliter reseruandos.[h]

Patroni possunt conuenire de præsentando alternis vicibus,& plures simul possunt præsentari,vt de ipsis Episcopus eligat instituendum.h.d.

Sed vt facilius prouideatur Ecclesiis, [i] non inconueniens visum fuit patronos [k] ipsos inter se posse liberè [l] conuenire de Rectore ab eis alternis vicibus [m] præsentando,quibus etiā ex eadem causa permittitur,vt plures ad vacātem Ecclesiam præsentare valeant,itā vt vnus ex eis eligi possit per Episcopum [n] & admitti.

Ius patronatus donari potest,sed ob donationem non præiudicatur Iuribus Episcopalibus,vendi autem non potest,nisi cū vniuersitate.h.d.

a Semestris temporis.Sed nūquid finitis sex mensibus poterit ordinarius eā iterum eidem vel alteri commendare?resp. vt not. in c.nemo. de elect. in vj.

b Vnica. Ergo duas commendatas habere nō licet,sicut nec duas intitulatas, sed q̄ quis possit habere vnam commendatam,& aliā intitulatam non prohibetur.vt xxj. q. j.c.qui plures.

c Episcopo. Ad quem regulariter spectat collatio , vnde ad eundem spectabit vacātis ecclesię custodia: vt per Ab. in c.ad aures.de exces.p̄lat.& in c. cum venissent. de instit. & in c. bonæ. de appel. not. etiam in c. cum vos. de offi.ordin.

d Ecclesiastica persona.Hoc ideō dicit:quia persona ecclesiastica facilius cogitur, puta per suspensionem,vel subtractionem beneficij.cap.consuluit.d.lxxiiij.& not.in c.cum vos.de offi.ordin.

e Minus idonei.Sic patet quod patronus laicus licet præsentet indignum non est priuatus,nec priuandus potestate præsentandi:secus in collegio,vel persona ecclesiastica. cap. cum in cunctis.de elect.& not.in ca.cum vos. de offi.ordin.

f De causa.Puta scandalum magnum:argu. cap.j.& c.ij.eod.sed pro modico scandalo nō dimittet episcopus ecclesiam ordinare. cap. quoniam.de iu.patro. & not.in cap.cum vos. de offi.ordin.

g Oeconomos.Patronus.n. se de rebus ecclesiæ intromittere non debet,nisi quo ad defensionem.xvj.q.vij.c.decernimus.& c.filiis.sed is custodiet qui habet ecclesiæ institutionem: vt hoc §.in prima notula. constituet aūt hic œconom' ad conseruandū non ad agēdū.c. qm̄.d. lxxxv. licet qn̄q; ēt ad agēdū,c. Imperatorū. de iura. calum.c. dilectus. de sta.monac.

h Reseruandos. c.hæc huius placiti,& ca. charitatē. xij.q.ij. & d.lxxv. c.quoniā quidam. & x.q.ij.c. si quis eps̄. nisi sint talia quæ seruando seruari non possint. l.lex quæ tutores. C. de admi. tuto. & ff. de pet. hære. l.diuus. & x. q. j. c.si q̄s episcopus.

i Ecclesiis. Quarum dispendiosa est vacatio. cap. quàm sit de elect. in vi.

k. Patronos.Omnes , facit quod not.in cap.quia propter.versic.vel saltem. de elect.

l Liberè.Id est,sine superioris authoritate. Item liberè.i.etiā si nō vacet ecclesia:vt not. in Cle.plures.eo.vnde sumitur.Eadem ratione videtur quòd patroni plurium ecclesiarum possint īter se diuidere.scilicet vnus sit patronus in vna,alius in alia:arg.tamē contra in l. quædam.ff.famil.ercis.& in l.quædam.ff.de alim.leg.dic vt not.in d.Cle.plures.

m Vicibus.fac.c.si.de præb.in vi.

n Episcopum.Vel alium habentem ius instituendi cum eadem sit ratio.

Donatione [a] quoque Ius patronat' acquiritur. Vt cùm Ius quod quis in Eccleſiis habet in aliquem liberaliter cõfert, quę ſi fiat Eccleſiæ, aut loco religioſo, [b] quamuis abſque aſſenſu Epiſcopi facta fuerit, efficax eſt cenſenda, ſed per eam Epiſcopalibus Iuribus in aliquo non derogatur. Sed ſi quis dato pretio huiuſmodi ſibi Ius comparare auſus fuerit, talis contractus irritus erit & inanis, [c] niſi tale Ius cum vniuerſitate [d] rerum temporalium transferretur.

Epiſcopus non poteſt ſpernere patroni præſentationẽ. Patronus nõ poteſt quem propria authoritate inſtituere, ſub pœna excommunicationis. hoc dicit.

Quemadmodũ autem ad præſentationẽ [e] patroni, debet Epiſcopus clericos inſtituere, [f] & quod ſpretis fundatoribus deuacanti Eccleſia diſpoſuerit, erit irritum: ita etiã patronus authoritatem Epiſcopi negligere nõ dẽt. Quòd ſi laici [g] auſu temerario propria authoritate ad inſtitutionẽ proceſſerint, tàm ipſi anathemate [h] feriendi, quàm etiam perperã inſtituti clerici communione ſunt priuandi, [i] qui ſi etiam adhuc perſtiterint, à miniſterio Eccleſiaſtico & ordine deponendi erunt.

Patroni putatiui præſentatio tenet. h. d.

Interdum accidit, vt eius qui patronus nõ eſt, [k] præſentatio tamen rata ſit habenda. Vt cùm ordinarius ad eius præſentationem clericum inſtituit, qui & Iuris patronatus erat poſſeſſor, [l]

a Donatione. cap. ex inſinuatione. eod. cap. vni. eod. in vj.

b Religioſo. Idem ſi eidẽ vel alteri eccleſiæ. c. vni. eod. in vj. vnde ſumitur. Idem ſi laico ſed compatrono. cap. ex inſinuatione. eo. quanquàm tunc nõ eſt propriè donatio: ſed potius proprij iuris relaxatio, cũ quilibet patronus habeat ius inſolidum: vt per Ab. in d. c. ex inſinuatione. ſecus ſi laicus non ſit compatronus. c. illud. & ca. cum laici. ext. eo.

c Inanis. c. quia clerici. eod. adeò quòd emptor poterit de facto, & ſine iudiciali proceſſu ſpoliari, cum in actibus notoriè iniuſtis poſſit iudex extraiudicialiter procedere. fac. c. quoniam. de fil. presbyt. & not. per Abb. in d. cap. quia clerici.

d Cum vniuerſitate. c. ex literis. c. cum ſeculum. ext. eo. fa. l. j. ff. de fundo dot. & l. in modi cis. de cõtra. mptio. & l. quædam. ff. de acqui. re. do. Ius ergo patronatus poteſt eſſe acceſſoriũ rebus tẽporalibus, & ſic magis dignum poteſt accedere minus digno. & de hoc per Abb. in d. c. ex literis ante fin.

e Ad præſentationem patroni. c. illud. in fi. eo. c. decernimus. xvj. q. vij. Sed cõtra de ſupp. negli. præla. Sol. illud propter negligentiã patroni ob quam poteſtas deuoluitur ad eũ ad quem inſtitutio pertinet, etiam ſi non ſit epiſcopus. not. in Cle. j. de ſupp. negli. præl. Ab. in c. illud. eo. An autem ſit idẽ ſi indignũ præſentauerit. no. ĩ. eo. §. erit. & in c. cũ vos. de off. or.

f Inſtituere. An & reſtituere depoſitum, & idem videtur, cum hæc habeatur pro noua receptione, & videtur hoc ſentire Butri. in c. ex trãſmiſſa. in fi. de renunt. vide not. in c. quãuis. de reſcri. in vj.

g Laici. Quid ſi ſit clericus patronus nõ laicus? reſ. idẽ. vt in ca. j. xvj. q. v. & tenet Ab. in c. præterea. j. eod.

h Anathemate. c. præterea. il j. eo.

i Priuãdi. Et ita nõ eſt ipſo iure ſuſpẽſus qui recipit eccleſiam à laico: vt plenius not. in c. præterea. eo.

k Nõ eſt. Et hoc eſt quod faciebat dubitãdi rationẽ, cum ius præſentãdi pertineat ad patronum. c. decernimus. & c. filiis. xvj. q. vij. & hic p tot. Sed cum præſentare fructus ſit iuris patronatus, velut fructus rei materialis pertinet ad poſſeſſorem bonę fidei, & non ad dominum. §. ſi quis à non domino. inſt. de re. diui. & not. in c. graui. de reſt. ſpol. ita & iſte fructus iuris præſentandi, vt latius per Abb. in c. conſultationibus. eo. vnde ſumitur.

l Poſſeſſor. Et bonæfidei: ſecus ſi malæ: quia tũc inſtitutus eſt remouendus, vt tradunt omnes in c. conſultationibus. eo. quia velut poſſeſſor malæfidei non facit fructus ſuos, ſic nec qui eſt in quaſi poſſeſſione præſentandi mala fide.

& patronus credebatur,[a] nam si postea Ius patronatus alius in iudicio euicerit, Institutus non debet ꝓpter hoc ab Ecclesia remoueri.[b]

Nemo potest seipsum praesentare.h.d.

Licet autem patronus alios prȩsentet, se ipsum[c] tamen quanquàm clericus[d] sit p̃sentare[e] non potest quantumuis idoneus sit, & quibuscunq; studiis iuuetur, & meritis. Cum nullus Ecclesiasticis sese officiis vltro immiscere[f] debeat,[g]

Nemo sibi beneficium confert, veluti nemo se presẽtat nec vacaturi benficij tenet collatio, aut praesentationis promissio.h.d.

Sunt autem institutiones collationibus ĩ quibusdam similes, in quibusdam verò dissimiles. Similes sunt, q̃a quemadmodũ is, qui se ipsum praesentat instituendus non[h] est, ita etiam is, ad quem pertinet collatio, se ipsum non potest instituere,[i] cum inter dãtem & accipientem[k] distinctio debeat esse personalis. Item quẽadmodũ vacaturae p̃bendae, non tenet re-

fide. Quãdo autẽ quis dicitur esse in bona vel mala fide, dic vt per Doct. in d. c. consultationibus. Cald. consi. xiij. hoc tit. Old. cons. j. Ro. Roma. decissio. cclxxviii.

a Credebatur. Sola ergo credulitas sine possessione non sufficit, & sic debet limitari quod habetur in l. Barbarius scilicet ꝙ com. error fac. ius. fac. c. quaerelã. de ele. & c. cum olim. de cã pos. & propri.

b Remoueri. qa quod legitimè factum est nõ debet irritari, licet ad eũ casum deueniat, à quo incipere non potest. dist. lv. c. p-cepta. l. j. §. casum. ff. de postu. & xxx. q. vij. c. neq; furiosus. fac. l. sãcimus C. de admin. tuto. & l. Gracchus. C. de adult.

c Seipsum. Sed nunquid saltem filium. & non videtur, cum cẽseatur vna persona cum patre. xxxv. q. iij. §. hac authoritate. & l. fi. C. de imp. & aliis subst. communiter contra, vt per Abb. in c. ex ore. de his quae fi. à maio. par. cap. & in c. fi. de institut. & in c. consuluit. eod. per Glo. & per Glo. & Inno. in c. quia clerici. eo. & facit quòd suffragium patris proficit filio. l. illud. ff. quod quisque iu. Nec ob. quòd pater & filius videatur eadem persona: nam hoc est iuris fictione nõ verè. Sed videtur adhuc cõtra: quia quidquid quaerit filius, quaerit patri. §. j. instit. per quas person. no. aequi. cum simil. res. nõ quaerit patri in spiritualibus in quibus nõ curatur de patria ptãte. c. si annũ. de iudi. in vj.

d Clericus. Quia ex vi iuris patronatus solũ consequitur praesentationem, licet sit clericus ipse patronus. c. fi. eo.

e Praesentare. Non solum ob rationem quae sequitur, verum etiam, quia differentia debet esse inter praesentatum & praesentãtem, baptizatum & baptizãtem, dantem & recipientem. c. fi. de inst. c. debitum. de baptis. l. ij. ff. de stip. seruo. plures tamen patroni possunt vnum ex ipsis prȩsentare: ar. c. cum in iure. de offi. deleg. Sic et decuriones possunt dare tutorẽ vnũ ex se ipsis. l. vbi absunt. ff. de tuto. & cur. da. ab his. & electores eligunt praelatum ex se ipsis c. ne pro defectu. & c. quia propter. de elec. & ita not. ca. consuluit. ext. eodem.

f Immiscere. Immo hoc ipso tanquãm ambitiosus debet repelli. viij. q. j. c. in scripturis & j. q. vj. c. sicut. l. quanquàm. C. de epi. & cle. & l. quae omnia. de procur. fac. l. cõtra remp. C. de re milit. lib. xij. & c. miramur. dist. lxj. Sed cõtra videtur quod dicitur. in c. cum in iure. de elect. resp. ille non eligit: quia fuit primo ab aliis electus, & posteà ipse consensit.

g Non debeat. Et si aliter faciat perderet ius conferendi vel praesentãdi, per ea quae Abbas in capitulo ad aures. de exces. praelat. in fi. Si tamen episcopus motu proprio conferat beneficium patronatum valebit collatio. Item potest patronus suplicare episcopo quòd sibi beneficium conferatur, fortè propter indigentiam: vt per Abb. in cap. per nostras. eod. vnde sumitur.

h Non est. vt supra eo. §. proxi.

i Instituere. Aliàs iure institueñdi priuabitur, vt per Abb. in c. ad aures. de exces. praelat. fac. cap. fin. de instit. poterit tamen conferre filio vel aliis cõsanguineis idoneis: vt not. supra in praecedenti. §. caueat tamen hic conferens ne carnali moueatur affectu. c. graue. de praeben. & supra de confir. §. illud.

k Accipientem. concord. xxiiij. q. j. c. didici-

mus.

mus.& l.j.ff.de aut.tut.Nec potest quis vicem plurium personarum sustinere.xvj.q.j.c. presbyteros.l.nemo.C. de assess. c. singula. distin. lxxxix.& l.si plures ff.de pact.argu. contra.ff. de adopt.l.si consu[l] c.cum inter canonicos de elect. Sed si ordinarius collator cõferret alij potestatem conferendi, nunquid possit ab illo beneficium recipere, vt sic non videatur sibi ipsi conferre? resp.distinguendum est, an collator transferat omnimodã potestatem in alium,& tunc potest ab illo beneficium recipere cũ ille conferat iure proprio,aut trãstulit tãquàm in suũ commissariũ, tũc secus:quia repræsentat psonã collatoris. Nec facit cõtra quòd Papa dat potestatẽ suo confessori,& nihilominus põt ab illo ligari,& absolui.vt habetur in.c. ex parte.el j.& in c.sanè.ij. de offic. deleg. & c.nemo. xj. q. iij. quia respondetur: vt per Abba.in ea.fin.de institut.

gulariter [a] collatio: ita etiam promissiones [b] de non vacantibus beneficiis Ecclesiarũ, in quibus quis Ius obtinet patronatus nullo Iure subsistunt.

Capitulum sede vacãte potest instituere presẽtatos, idẽ potest vicarius sine speciali mandato Episcopi.h.d.

Dissimiles sunt, qa & si capitulũ sede vacante, beneficia,quæ ad collationem Episcopi [c] pertinẽt,conferrre nõ possit:[d] præsentatos tamen à patronis potest,si idonei [e] sint admittere & instituere.Idem obtinet in vicario, quia licet sine speciali concessione [f] cõferre nõ possit,præsentatos tamen instituere [g] minimè prohibetur.

In Rectorẽ parochialis Ecclesiæ potest præsentari etiã non in sacris constitutus,licet secus in libera collatione, in qua tamen potest dispensari cum eo qui est constitutus in minoribus.h.d.

Sunt etiã in eo dissimiles, quòd in Rectoré parochialis Ecclesiæ, & nõ in sacris constitutus [h] præsentari potest, dũmodo aliàs sit idoneus, & infra tempus à Iure cõstitutum ad ordines, quos ipsius Ecclesiæ cura requirit promoueri valeat. Collatio autem fieri nõ potest nisi in persona eius,q̃ saltem sit in subdiaconatu [i] constitutus: cũ his tamen, qui in minoribus sunt ordini-

possit committere:vt per Abb. in c. constitutus.de concess.præbendæ.de ratione diuersitatis dic vt per eundem.in c.fi.eod.tit.

c Episcopi.Solius.c.vni.ne sed vacan.

d Possit.c.illa.ext.ne sed.vacan.

e Idonei. Hoc intelligitur etiam si non fuisset appositum: vt l.vt gradatim .ff. de mu. & hon.& c. causã quæ.de elect. arg. est ergo quòd poterit examinari instituendus.de quo vide per Ab. in c. in Lateranensi. de præben.post prin.

f Concessione. c.fi.de offi.vica.in sexto.

g Instituere.cap. ex frequẽtibus.de instit. ratio differentiæ est: qa collatio est quædam donatio, ideo in Vicarium non trãsit, per rationem quæ ponitur in c. fi.de offi. Vica. in vj. Institutio vero est quædam collatio non libera, vt supra. de præben. §.fi.fac.c. decernimus.xvj. q. vij. & c.nobis.eo.Et q̃ ĩ quibus capitulum episcopo succedat sede vacante,habetur in capit.cum olim, & in cap. his quæ. de maio. & ob. & capit. cum vos. de offic. ordi.per Abba.& per eundem in capit.verum.de fo. compet.& est de ea re tractatus Francisci de Pauinis.

a Regulariter. Vt cap.ij.& c. constitutus. de concess.præb. Papa tamen tribuere potest ius etiam in vacaturis.c.ij.de præb.in vj. & supra tit.ꝓx.§.est ergo.& ꝓpterea dicit regulariter.

b Promissiones.concor. c.nulla. c. relatum. c.ex tenore.c.constitutus.& c.fi.de concess.præben.nam quæ ratio militat in collatione, scilicet vt vitetur votum captandæ mortis. ca.ij. de concess.præb.militat etiam in præsentatione,posset tamen patronus fortè absuturus dare vni potestatem præsentandi in genere, licet episcopus ius cõferendi soli vicario generali

h Constitutus. Et sic apparet quòd capitu. præpterea.de æta. & qualit.quantum ad institutionem est correctum:vt not.in c. fi.de insti. in vj.& in c.j.de const.in vj.in ver.facti.

i In subdiaconatu. Nec mirum.cũ & in episcopum possit subdiaconus eligi.c.à multis.de æta.& quali.& supra de elect.§.igitur.

Breue

bus constituti, si tales sint, qui infra breue tempus [a] possint in presbyteros ordinari dispensari [b] poterit.

Patronis defertur circa honorem, & vitæ necessaria subministranda. h.d.

Defertur [c] autem patronis non solũ circa prȩsentationem verùm etiã circa honorem ꝓcessionis, [d] & circa necessarium vitæ subsidium. Nam si aut ipsi, aut illorum filij ad inopiam [e] redacti fuerint, illis erit modestè [f] ab ecclesia succurrendum. [g]

Ius patronatus tollitur cessione, collegio, constitutione, Ecclesiæ destructione, delicti perpetratione. h.d.

Tollitur Ius patronatus cessione, vt putà cum quis id Ecclesiæ, in qua Ius hẽt huiusmodi, conferendũ duxerit. [h] Itẽ si quis Ecclesiam sine sui reseruatione [i] Iuris collegiatam [k] fieri patiatur, [l] eo amplius constat, si ædes sacræ incendio cõsumptæ fuerint, vel etiam terræ

a Breue tempus. argu. quod non interest fiat quid in præsenti an breui tempore post, censentur enim inesse quæ fiunt incontinenti. l. lecta. ff. si cer. pet. Et habetur pro accincto proximȩ accingẽdus. l. pen. ff. de mil. test. & qualiter interpretabimur hanc breuitatem temporis, vide q̃ traduntur in cap. prætereà. de ætat. & qualit.

b Dispẽsari. Per episcopum: nã ex quo ius permittit dispensari, nec Papa ius dispẽsandi sibi reseruauit, dicetur id etiam inferioribus concessum, secundũ Io. And. in c. licet ca. non. de elec. in vj. & sequitur Ab. in d. c. prætereà.

c Defertur. No. ex hoc. §. tria quæ consequitur patronus ex iure patronatus. Primum ꝙ præsentat. Secundum honor processionis. Tertium quòd cõsequitur alimenta si deueniat ad inopiam. Adde & quartum quod ponitur supra eo. §. licebit, scilicet ius defendendi. ita enim sibi ecclesiæ suæ incumbit defensio, vt possit presbyterum denunciare si sit dilapidator, vel aliàs inhonestus: vt habetur. xvj. q. vij. c. filiis. & per Abb. in cap. nobis. eod.

d Processionis. Sed qualis est hic honor processionis? resp. quidam intelligunt quòd cum patronus vadit ad ecclesiam debet prælatus cum clericis sibi obuiam procedere, quod intellige si patronus sit magnus, & cui hoc conueniat, quia Rex vel magnus princeps, & hoc seruatur Venetiis in ecclesia. S. Marci in qua Dux habet ius patronatus. Vel aliter, quia patrono debetur honor præ cæteris laicis in sessionibus, vel actibus similibus, vel dic vt per Abb. in ca. nobis. eod. vnde sumitur.

e Ad inopiam. Sed quale est istud priuilegiũ patroni pauperis, cum ecclesia teneatur subuenire pauperibus indistinctè. xvj. q. j. c. quoniã. & xij. q. ij. c. aurum? resp. largius subueniet patrono quàm aliis. c. cum in officiis. de testa. & not. in c. quicunq;. xvj. q. vij. Item pauperes nõ habent actionem contra ecclesiam: vt not. in c. sicut hi. dist. xlvij. & c. exigunt j. q. vij. & per But. ĩ c. j. de emp. & vend. sed patronus habet actionẽ per c. quicunque. & c. nobis. eod.

f Modestè. Habita ratione qualitatis ꝑsonȩ ipsius patroni: ar. l. ius alimẽtorũ. ff. vbi pupil. educa. deb. & magis ei qui quandoq; fuit diues, q̃ ei qui nũquàm: vt ca. non cogantur. dist. xlj.

g Succurrendũ. Intellige quando patronus in summa egestate deductus est, vt accidit Perusiæ in nobili ciue de familia Guidolatorũ, cui ad extremam inopiam redacto subuentũ fuit à mag. sapiẽtia noua, in qua habebat præsentationem quorũdam scholarium, & quæ fundata fuit à quodã ep̃o illius familiȩ. Item intellige qñ familiȩ superest: vt no. in c. qcunq;. xvj. q. vij. & c. nobis. eo.

h Duxerit. Quo casu ecclesia remanebit libera: vt habetur. in c. j. eod. in vj. & idem esset si patronus vẽderet ius patronatus ipsimet Ecclesiæ: quia adhuc remaneret libera, non ratione contractus qui improbatur à iure, sed quia patronus ob delictum suum venit spoliãdus. vnde consequenter ecclesia remanet libera, vt per Abb. in c. quia clerici. eo. in fin.

i Reseruatione iuris. Ergo si reseruabit sibi ius poterit ꝑsentare in ecclesia collegiata, vel coeligere qđ satis vr̃ posse fieri. c. nobis eo. Sed cõtra c. sacrosã. & c. Messana. de elc. Sol. vt ibi.

k Collegiatam. Quod quãdo accidat, dic vt per Abb. in c. nobis. eod.

l Patiatur. Bene patiat̃, q̃a aliàs eo inuito nõ põt ecclesia patronata fieri collegiata, vt cõcludit̃ in c. nobis. eo. & in c. cũ accessissẽt. de cõst.

Necesse

motu, vel vitio suo corruerint, extingui ius patronatus necesse a est. Sed & si patronus ausu nefando Rectorem vel clericū ipsius Ecclesiæ per se, vel per alios occidere, vel mutilare ausus fuerit, tàm alias pœnas, b quàm Iuris patronatus amisśionẽ c substinere debet. Idẽ iuris est si patronus efficiatur hæreticus: cū enim bona hæreticorum vniuersa sint confiscanda, d meritò cū ista vniuersitate e etiā Ius patronatus interibit.

DE CLERICIS non residentibus.

Si conferatur beneficium non idoneo ad residendum, & prouisus priuandus est beneficio, & collator conferendi potestate. h. d.

Debent autem, hi quibus Ecclesiastica ministeria sunt committenda tales deligi, qui & residere in Ecclesia, & curam demandati sibi officij per seipsos f valeant exercere, qđ si aliter actum fuerit, & qui receptus fuerit, quod contra sacros canones acceperit amittet, & qui dederit, largiẽdi potestate priuabitur. g

Qui sine causa non residet, post monitionem priuandus erit, & quæ sint iustæ causæ non residendi. h. d.

Si tñ ab initio idonei ad residendū reputati, posteà Ecclesias, h vel præbendas sibi concessas, sine iusta & necessaria i causa de-

a Necesse est. Quia sublata substantia necesse est accidens interire. fac. l. si seruum. §. j. ff. de act. emp. & instit. de vsufru. §. si fortè. idem si ecclesia detineretur ab infidelibus: arg. l. cum loca. ff. de reli. & sump.

b Pœnas. Quæ ponuntur. in c. in quibusdam. §. fin. de pœn.

c Amissionem. Et sic ius patronatus deuoluetur ad ecclesiam cui facta est iniuria. xvij. q. iiij. c. si quis deinceps. & c. quisquis. & habetur in c. in quibusdam. & in cap. ad aures. de pœn.

d Confiscanda. Vt c. excommunicamus. j. & ij. de hæret. in antiq. & c. cum secundum. de hæret. in vj.

e Vniuersitate. Cum qua, & aliàs ius patronatus trãsit. c. ex literis. eo. & supra eod. §. do natione.

DE CLERICIS non residentibus.

Debent autem.

f Per seipsos. xxj. q. j. cap j. & dist. lxx. c. sanctorum. & dist. lxxj. c. clericos. & dist. xcj. c. Eleuterius. & cap. iij. eo. Quandoque tamen potest quis deseruire per Vicariū, vt cum parochialis ecclesia annexa est dignitati vel præbendæ. Itẽ si rationabilis consuetudo aliud induxerit: vt per Ab. post antiquos in d. c. iij.

g Priuabitur. Non ipso iure, sed per sententiam, quod verbum futuri temporis est, secundum aliquos in c. Rodulphus de rescrip. & per Alex. in l. Imperator. ff. de iu. fisci. Sed immo contra quod ipso iure. c. cum in cunctis. ext. de elect. Sol. illud capitulum procedit solum in dignitatibus ibi positis, & quãdo fuit facta collatio patienti defectum in ætate, in morib. in sciẽtia, & in natalibus, in aliis verò nõ habet lo cū illa pœna quæ imponitur ipso iure, quod autẽ hic dicitur habet locum in cõferente beneficium ei qui nõ valet per se in beneficio residere: aliàs tamen est sufficiens: vt not. Ab. in c. iij. ext. co. in fi.

h Ecclesias. Sed videtur species simoniæ quod residere I ecclesia vel nõ residere est cā consequendi fructus, vel non cõsequendi? resp. quòd hoc fit lege pmittente. c. cum secundum. de preb. & supra de præ. §. j. vel dic q non debet quis residere ad consequendos fructus principaliter, sed gratia inseruiendi diuinis, in consequentiam tamen consequitur fructus: aliàs si ea noniens principaliter accederet ad ecclesiam propter lucrum esset simonia saltem mentalis. not. in cap. vni. de ele. non resid. in vj. & per Abb. in c. ex parte. ij. de offic. deleg.

i Necessaria. Sed & si subsit huiusmodi necessaria causa debet nihilominus peti licentia ab episcopo. cap. relatum. eo. & de consecra. distin. v. cap. non oportet. & not. in cap. inter quatuor. extr. eod. propter necessitatem tamen subito occurrentem posset quis se absentare sine licentia prælati, habetur in d. cap. relatum. & in cap. inter quatuor. Idem secundum aliquos

quos si consuetudo esset quòd nō requiratur licentia, Episcopus autem non dabit licentiā nisi ex causa, & nō nisi relinquat vicarium is qui vult abesse, vt per Abb. in c. si. eo. & in ca. licet. de præbend. & in ca. quoniam. §. j. vt lit. non contesta.

de cætero. quotidianas tamen distributiones non habebit, dantur enim non residentibus, aut his qui habentur per residentibus, sed interessentibus tantum diuinis, vt in d. c. de cætero. & in c. olim. de verb. signi. per Abb.

ferant, si moniti, [a] & congruo tempore [b] expectati [c] non redierint, eis priuari [d] poterunt. Iustæ non residendi causæ sunt, veluti si quis aut Romano Pontifici, [e] aut proprio Episcopo [f] obsequiū exhibeat. [g] Item si iura, & negotia Ecclesiæ suæ fideliter prosequatur, [h] aut si vt studiorum cā [i] abesse possit est alicui specialiter [k] indultum,

a Moniti. Et ista monitio sufficit quòd sit per viam simplicis requisitionis, nec requiritur solennis citatio, sed sufficit quòd sit extraiudicialis, Abb. in cap. peruenit. ij. de appel. & in c. ex tuæ, ext. eod. & in cap. qualiter. eod. tit. & an requirantur plures vel sufficiat vna, per Abb. in ca. cum causam. de offi. deleg.

b Congruo tempore. Quod erit arbitrio episcopi computandum, qui considerabit circūstantias debitas viarum, & distantiæ. c. cum sit Romana. de appel. & in c. cupientes. post prin. de elect. in vj.

c Expectati. Puta per mensem post receptionem literarum. c. qualiter. vbi not. ext. eod.

d Priuari poterunt. vt c. inter quatuor. eod. & habetur in c. ex parte. eo. & hoc intellige nisi monitus legitimam habeat excusationem superuenientem, ob quam venire non potuerit, vt quia erat infirmus. vij. q. j c. præsentium. vel ob capitales inimicitias. ca. bonæ. ij. de elect. vel ex alia causa simili: vt in c. inter. & c. si. eo. In quibus casibus si procederetur contra ipsū non præiudicaretur ei: arg. cap in nomine domini. ext. de testi. & est valde not. quòd impedimentum superueniens ei qui dedit operam rei illicitæ, non sit ei imputandum, contra. l. ij ff. si quis caut. sed secundum Abb. in d. c. inter quatuor. potest dici quòd imputabitur isti absentia vt puniat alia pœna quàm priuationis

e Romano Pontifici. c. dilectus. eod. & per Abb. in c. olim. de verb. signi. seruientes enim Papæ videntur seruire vniuersali ecclesiæ Sed quid dicemus de eo qui est in seruitio legati de latere? Doct. videntur sentire quod sit idē quo ad suam prouinciam, vide per Abb. in d. cap. cum dilectus, vbi & quid in seruientibus Archiepiscopis.

f Proprio Episcopo. c. de cætero. eod. Idem in prælatis inferioribus: vt per Abb. in d. cap

g Exhibeat. no. ergo quòd episcopus licitè vtitur seruitio aliquorū suorum canonicorum, etiam subtrahendo eos ab officio diuino quotidiano, & illi reputantur præsentes, & de numero, no. in cap. ad audientiam. eod. sed non debent esse plures, quàm duo, licet quidam dicant hoc esse arbitrariū.

h Prosequatur. ca ex parte. ij. eod. Sed nunquid hic qui abest intentus negotiis ecclesiæ percipiet quotidianas distributiones? & non videtur, cap. cum non deceat. de elect. in vj. & not. supra hoc eodem. §. in ver. proprio episcopo. In contrarium tamen facit cap. j. eod. in vj. dic vt ibi.

i Causa. Vera non palliata, vt existentes in studio, sed non intrantes scholas, & non attendentes, non gauderent hoc beneficio, Abb in c. j. ante fi. de iudi. per tex. in l. si quis. C. de domest. & protect. lib. xij. Idem Bald. in procem. ffo͂rum. & per Card. in procemi. Clement. & Archi. in c. de quibusdā. d xxxj. Idē si inhonestè viueret. Ab. & supradicti per l. agētes. alias incipit ꝑ id tēpus. C. de curi. & stationar. lib. xij. immo forte si talis absens studiorū cā reuertatur ignarus poterit beneficio priuari, secūdū Butr in c. quāuis. de æta. & qual. Sed de quib. studiis intelligenda est hæc litera? & vē de studiis Theologiæ. c. si de magist. & c. licet. de præb. Sed an & de studio iuris scientiæ, & idē videtur. c. cū ex eo. de elect. in vj. vide per Abb. in c. tuæ. eod. & in c. licet eo. tit. & per eūdem consi. octuagesimonono. & ꝑ Card. in cle. sanè. §. sanè. in vj. q. de sta. monach. & hic percipiet ēt quotidianas distributiones si in ecclesia nulli alij sunt prouentus ꝑter q̄ quotidianæ distributiones: vt not. in d. c. licet. de ꝓbē. & per Guil. de monte Laud. in ca. vni. de cle. non resid. in vj Fely in consi. xviij. Rebuf. in tract. de priuil. scholat. in priuil. 31. nu. 12.

k Specialiter indultū. licet hic dicat licentiā

hunc

& si quæ sint aliæ similes. a

Ad memoriam iuuandam conducit repetitio.h.d.

Hęc de præbendis, & dignitatib. atque illarũ ꝓuisionibus b dixisse nos sufficiat. Verũ quia in hoc tractatu diffusè immorati sumns, vt sequentia præcedẽtibus melius contexamus,c quædã in memoriam d reducemus. Personarum ergo quidã laici sunt, quidam clerici. Rursus clericorum quidã sunt in sacerdotio cõstituti, quidam in sacris licet non in sacerdotio, quidam nec in sacris nec in sacerdotio. Eorũ rursus qui in sacerdotio constituti sunt, quidã sunt in celsiore gradu, vt Episcopi, quidam in inferiore vt præsbyteri. In sacris verò dicuntur cõstituti Diaconi & subdiaconi. Qui verò nec in sacerdotio nec in sacris reperiuntur, ij sunt qui sunt in minoribus ordinibus cõstituti. Cæterum quoniã adhuc quidam in Ecclesia sunt, qui nõ minus in laicatu e quàm in clericatu constituti domino deseruiunt: vt sunt regulares ac monachi: restat vt & de his pauca f subiiciamus.

DE REGVLAribus ac monachis. g

Regulariter valet argumentum a regulari ad monachum, & contra.h.d.

hunc specialiter indulgeri, non tamen debet prælatus petenti illam denegare: vt per Doct. in cap. relatum. eo. & cap. licet. de præbend. Sed immo contra, cap. fi. de magistr. vbi ipso iure sine aliqua licẽtia videtur competere hęc facultas. Sol. vt per Abb. in d. ca. licet.

a Similes. Vt puta si detineť quis aliqua corporali infirmitate. c. ad audientiam. eod. & c. vni. eod. in vj. Idem si terreretur metu tyranni existentis in loco. Abb. in cap. ranta. de excess. prælat.

b Prouisionibus. Non dicit collationibus, vel institutionibus, sed prouisionibus. latum enim est hoc verbũ aptũ comprehendere nõ solum supradicta, verum & electionem, postulationem, & nominationem, & præsentationem. not. in Clem fin. de electiõn. Domi. cõsi. xv. reuerende. & in summa omnem modum per quẽ ecclesiæ prouidetur. Domi. & Perusi. in c. cũ in illis. §. j. de præbẽ. in vj. & per Fely. in ea. in nostra. & in cap. eam te. de rescript. fac. not. per Bal. i l. Barbarius. ff. de offic. præto. col. penul. Immo hoc verbum prouideas. not. prouidenciam non solùm ecclesiæ impetratę, sed etiam impetrantis. Bald. in c. fi. de præsump.

c Contexamus Arg. quòd Rubricæ sunt cõtinuandæ. l. ij. ff. de stat. homi. & quòd continuatio siue subordinatio potest fieri etiã à remotis. l. j. ff. si tab. testa. nul. extab. & not. in Rubrica. C. qui admit. & traditur in Rubrica. ff. de leg. j. dum tamen interiacentes materiæ nõ sint multum diuersæ. l. ij. §. quartus. C. de iu. vet. enucl. quod certè non est hîc, vt supra de præb. in prin. & sae. instit. de leg. in prin. & §. fi. institu. per quas personas nob. acquirit.

d In memoriã. Quam velut euagatio impedit, ita intellectus ordo artificiosè reformat: vt nota. in procemio institu. ciuil. §. igitur. alioqui labilis est, l. peregre. ff. de acquirenda. possessio. & l. prima. § si quid autem in tantam. C. de iur. vet. enucle.

e In laicatu. Clericatus enim non est de substantia regularitatis vel monachatus: sed solùm tria vota de quibus habetur in capitulo cũ ad monasterium. de sta. monach. immo canones antiqui vel non admittebant, vel ægrè admittebant monachos ad clericatum, capitulo nemo. decimasexta. quæstione prima. & per totum.

f Pauca. Respectu eorum quæ traduntur in compilationibus Gratiani, Gregorij, Bonifacij, Clementis, & aliorum, vel etiam multiloquium interdum appellatur breuitas: vt not. in l. fi. C. de vsufruct. & habit.

DE REGVLARIBVS & monachis. g

DE regularibus & monachis. cum copula ponatur inter diuersa, dubitari potest qui sint regulares, & qui monachi, & quidem regulares dicuntur omnes qui regulam & tria substantialia vota cuiuslibet religionis approbare profitentur, videlicet paupertatē, castitatē, & obedientiam: vt in c.cum ad monasterium. de statu.regu. & in hoc monachi cum regularibus conueniunt. Vnde hoc respectu aliquando monachorum appellatione omnes regulares continentur. Abb. in cap.ij. in princ.de postul. per illum text.ibi. & per tex. in cap.j.& ca. monachi.xvj. quæst.j. sed dissident in eo quòd quo ad cætera votis exceptis, regulares sunt euiusdam laxioris regulæ, vt habetur in cap.quòd Dei timorem. de stat. monacho. & in §.fugitiuos. infra eod. Alij verò licet aliqua promittant, non dicuntur propriè monachi, vel regulares, vel regulam habere: sed potius certum viuendi modum, licet modus ille sit ab Apostolica sede comprobatus, & de hoc not.in Clem.prima de relig.do.& in Cle. cum ex eo. de senten. excomm. & per Abb.in Rubrica.eo.vbi infert an & quando dispositio loquens de regularibus, comprehendat fratres de tertio ordine, iesuitas, & mulieres mantellatas, & similes.

QVoniā verò siue de regularibus agendum sit, siue de monachis, eadem fere [a] Iura seruātur, ne verbosa fiat euagatio, [b] dirigamus sermonem in personas monachorum, idem etiam [e] intellecturi & de regularibus cæteris. Nam si quid in iis [d] propriè seruetur, separatim ostendemus. [e]

Ex triplici capite quis fit monachus, & impubes à patre traditus monasterio, post annum pubertatis, potest redire ad seculum si velit. h.d.

Monachi [f] fiūt aut ex paterna [h] deuotione, aut ex propria professione, aut ex voti emissione. Ex paterna [g] deuotione monachus quis efficitur cū pr̄ filios impuberes monasterio offert. [h] Quo casu si impuberes sacrā tonsurā, vel velamina susceperint

a Fere. Quia non per omnia eadem seruantur iura, cum regulares regulæ inseruiant laxiori, & possint parochialibus ecclesiis præponi. c.quòd Dei timorem.de sta.monach.fac. §.fugitiuos.infra eo.& cap.ij.de postul.

b Euagatio. Simile est inst.quòd cum eo qui in aliena potestat. & est arg. contra legentes, & cōsulentes, qui vtūtur multiloquio.fac.l.ij. §.cōtratium. C.de iu.vet.enucl.& quòd habetur in l.ampliorem.§.in refutatoriis.C.de appel.& Aut.de referend.post princ.& in Aut.de tabel.post medium. & c. tales. dist.xxiiij. licet pro illis faciat.l.antiquitas, & quod ibi not.C. de vsu.& hab.& §.fi.in fi.supra tit.proximo.

e Idem etiam. Nam similium eadem est disciplina, vt hic, & instit. quod cum eo qui in alie.in princ. & ff. de in rem. vers. l. iij. §. proinde. & §.quoties.

d In iis. Scilicet regularibus.

e Ostendemus. Quod facit infra eo.§ fugitiuos.

f Monachi.&c. Sumitur ex c. monachum. xx.q.j.& fa. ca.cum virum. ext. eod. habetur per Doct. in ca.ij. eodem.

g Ex paterna &c. Dictio ex, quę hic ter inculcatur, nō semper vniformiter aut propriè sumitur: nam cum impropriè remotam causam significat, vt in l. j.§.ex incendio.ff. de incend.rui. & naufr. vbi Bart.& propriè propinquam, vt in l.non dubium.C.de ll.& in l.j.C.si ser.extero.ve.& per Abb.in c.qualiter.de election.& per Bart.in l. prætor.§.j.ff.de bon.aut.iud.possid hic & impropriè sumitur & propriè. impropriè, quo ad paternam deuotionem vel votum simplex, hoc enim quo ad monachationem habet se potius inchoatiuè quàm perfectiuè, quo verò ad professionem, vel solenne votum, sumitur propriè, & causam designat proximam, cum ista faciant quem monachum verè & irreuocabiliter vt infra eodem.per totum. alio tamē loquendi modo vtitur text.in ca monachum. xx.q.j.vnde sumitur.

h Offert. Sed an id possit matre inuita, vel mater inuito patre? quidam quòd præfertur voluntas contradicentis.l.Sabinus.ff.com.diui.c.in re communi.de reg.iu.in vj. Alij quod voluntas patris: arg.de patri potest in princip. instit.j communior.nec enim in spiritualibus patria potestas est magnopere in consideratione secundum Innoc.& alios in cap.secundo.eod.cum Deus sine distinctione præceperit

sit honorari patrem & matrem faciunt nota in cap. j. xx. quæst. j. Sed an sola mater patre non contradicente. Respond. com. quòd sic, & pro hac fauor religionis. l. sunt personæ. ff. de reli. & sump. fun. Sed an pater qui habet filium in potestate patris sui, & sic aui possit offerre auo inuito? com. quòd possit: vt in d. cap ij. vide quæ not. Ab. in c. officij de elect.

a Quintodecimo. Hodie decimoseptimo, cum per Concilium Tridentinum nemo profiteri possit ante xvj. annum. & antea facta professio nullum patiat effectum, vt in sess. xxv. sub tit. de regula. & monial. ca. xvj. vnde tollitur no. in c illud. xx. q. j. & in c. j. de ele. per sal. prom. per Ab. Sed nunquid aliqs petere restitutionem in integrum: arg. quod sic. c. ad nostrã. eo. Tu dic cõtra, nec enim deceptus e qui Christo se cõiunxit, & in talibus cesset qs maior, vt & in matrimonio. c. ex parte. de test. spol.

quintodecimo [a] ætatis anno nioneri debet, & inquiri vtrum in ipso habitu permanere cupiat, si permansuros se professi fuerint, [b] vel professionem à se prius factam ratã habuerint, [c] vlterius pœnitendi locum non habebunt. Si verò ad secularem habitum reuerti maluerint, redeundi licentia concedenda erit, quia satis inutile est, vt coacta [d] seruitia Domino præstetur. Qua etiam ratione constitutum est ne quis inuitus [e] ordinari debeat.

Si impubes præter parentum voluntatem monasterium fuerit ingressus, possunt parentes intra annum reclamare, secus si sit pubes. h. d.

Quòd si impubes præter parentum voluntatem tõsuram acceperit monachalẽ, parentes [f] id factum irritare [g] valent, sed si intra annum ad proprium Episcopũ, vel alium competentẽ iudicem nõ reclamauerint reuocare amplius non poterunt. [h] Si verò in grandiori ætate [i] adolescentes seruire Deo elegerint, non est potestas parentibus prohibendi. [k]

Professio est duplex, tacita, & expressa, & potest fieri etiam ante annum. h. d.

Propria professione monachus efficitur quis aut expressè aut tacitè. Expressè vt si quis

b Professi fuerint. Expressè vel tacitè: vt infra eod. § per propriam. & in c. cum virum. eod.

c Habuerint. c. significatum. de regula.

d Coacta. Arg. quod quis ad bonum cogi nõ debet hilarem enim datorem amat Deus. Sed si filius oblatus põt exire, quid operatur oblatio? quod ante pubertatem non poterunt exire sine consensu parentum quod posset nisi interuenisset huiusmodi oblatio: vt no. in ca. j. & c. significauit. eod.

e Inuitus c. vbi. dist. lxxiiij. & per tot.

f Parentes. Sed an & tutores. Fed. tenet tutorem posse quidem reuocare pupillum à monasterio, sed non offerre, immo cõtra, cum contrariorum sit eadem disciplina, vide per Ab. in c ij. eod. & facit quod legitur. xx. q. ij. c. ij.

g Irritare. Not. ergo quòd impubes inuitis parentibus monasterium ingressus, nec per ingressum factũ ante eam ætatem, desinit esse in patria potestate, secus postea. xx. q. ij. c. j. & c. ij. Sed quid erit contra si parentes velint offerre impuberem inuitum. Inno. quod nõ valet oblatio, & quòd quandocunq; poterit impubes exire: sequitur Ab. in c. ij. eo. arg. c. ij. xx. q. j.

h Non poterũt. nisi ita longè absit monasteriũ, vt intra annale tempus non possit inueniri, tunc enim maius spatiũ habebit. arg. xvij. q. ij. ca. si quis incognitus. & not. in c. ij. xx. q. j. Sed à quo tempore currat annus iste: Itẽ nunquid erit cõtinuus, ita quòd cedat ignoráti: Res. vt no in d. c. ij.

i Aetate. Id est, adolescentia, quòd satis exprimit.

k Prohibendi. Soluitur enim per talem ingressum patria potestas. vt not. in cap. j. xx. q. j. & in l. si ex causa. § Papinianus. ff. de min. & per Abb. post alios in cap. ij. eod. mortuus enim quo ad mundum fingitur. xvj. q. j. c. placuit. Idem esset si pater intraret monasterium, nam incontinenti soluitur patria potestas: quia cum pater transeat in potestatem Abbatis, nõ põt alium habere in potestate. l. si arrogator. ff. de adopt. not. in Aut. Ingressi. & in Aut. si qua mulier. C. de sacrosan. eccles. facit. c. cum simus. eod.

Ex causa post annum potest professio differri, ut si ingressus monasterium sit incognitus: Et servus triennio in monasterio commoratus, per monachationem fit liber. h.d.

post annum a probationis habitum suscipiens monachalē regulis monasterij obstringi se velle profitetur. b Si tamen ante tempus c probationis regulariter præfinitum, is qui converti desiderat habitū recipit, & professionē emittit: Abbate d per se vel per alium professionem recipiente, regulari observantia obligatur e & vere monachus est censendus.

Quemadmodū autē discretus Abbas ex causa f ante probationis tempus g professionem recipere potest, ita ex causa interdum proferre. h Unde si quis incognitus monasteriū ingredi voluerit, ante trienniū i

a Post annum. Post tamen ætatem legitimā. concor. c. ad apostolicam. eo. & c. Consaldus. xvij q. ij. quandoq; statuitur biennium. xix. q. ij. c. monasteriis. quandoq; triennium: vt infra eo. § proximo. & cum iura varia sint circa tē-porum constitutionē, videtur id esse arbitrarium, quod statit p Dq-cto. admittitur in d. ca. ad Apostolicam. licet quidam inter casum & casum distinguant, regulariter tamē servatur spatium anni. Sed an dicatur annum cōplevisse, qui postquā stetit in monasterio per sex menses exivit, & intervallo interposito stetit p alios sex menses, & sic possit ad professionem recipi? & videtur posse: arg. l. fi. §. qui sæpius ff. de abig. In contrarium fac. l. interdum §. quoties. ff. de publi. & hoc tenet Ab. in d. c. ad Apostolicā. licet quidam primam teneant.

b Profitetur. Per quæ autē verba possit professio fieri, & quæ sint de illius substantia, habetur per Doct. in c. porrectum eo.

c Ante tempus. Sed contra: quia professio facta ante annum non tenet c. Consaldus. xvij. q. ij. iuncto. c. vides. dist. x. & c. quæ contra ius. de re. iu in vj. & l. non dubium. C. de ll. Item contra de c. ij. & c. iij. eodem vj. Sol. hic legis prohibitio non habet perpetuam prohibitionis causam, ideo actus in contrarium gestus nō annullatur, not. in d. c. vides. & in c. tua. de spons. duorum. & per Ab. in d. c. ad Apostolicā. ext. eod. Vel dic secundò, quòd prohibitio de qua in contrario cum concernat solum favorem prohibiti habet vim exhortationis tantum, & cum concernat favorem prohibiti, nō irritum si potest per buuderis enuntiari. facl distinct quarta. §. hæc & si legibus. l. si quis in conscribendo. C. de pact. Vel aliter dic, quòd ubi prohibitio fit simpliciter favore prohibiti non impeditur obligatio, quæ quæritur Deo principaliter, sed tantum obligatio quę quæritur homini: quia in dubio non videtur de hoc lex cogitasse fac. capitulū debitores. de iureiuran. Aliter etiam sol. Ioan. And. vt habetur in dict. capitulo ad Apostolicam. distingue tamen hanc materiam, vt habetur in dict. cap. secundo: & cap. iij. eod. tit. vj.

d Abbate. Sed nūquid solus Abbas sine capitulo pōt recipere quē in monachum, & videtur posse. ca. ad Apostolicam. eo: & videtur innuere hæc litera. Plures contra, quod immo de necessitate teneatur requirere cōsilium capituli: alias receptio nō valeat, vt habetur in ca. novit. ext. de his quæ fi. à prælato. tale tamen consilium non tenetur sequi. vide per Ab. in c. porrectum. eod. & quod not. in cap. fi. eo. in vj.

e Obligatur: c. non solum. & c. cōstitutione. eo. in vj quæ sunt contra. Sol. licet in monasterio mendicantium ante annum professus nō obligetur in spē eorū religioni, obligatur tamen in genere ad religionem, quam elegerit, & hoc speciale est in mendicantibus, de quibus non loquitur hic.

f Ex causa. Iusta & rationabili non autem si inhiet ad patrimonium monachādi, nā hoc casū licet professio valeat, respectò tamen finis malefaceret, & ob id bona monasterio nō applicarētur. c. constituit. xx. q. iij. Ab. in c. præter. de off. deleg. & in c. in psentia. de proba. & in c. cum dilectus. de his quę vi. met. caus.

g Tempus. Scilicet ordinariū vnius anni, cū alioqui sit arbitrarium: vt not. s. eo. §. proxim. & in c. Consaldus xviij. q. ij & innuit hæc litera.

h Proferre. Idest, protelare. & in longius ducere, fac. qa contrariorum vadē est disciplina.

i Ante trienniū. Sed cū iste deprehēsus servus furtū fecerit sui corporis, quō rē furtivā vsucapit triennio, cum nec spatio lōgi temporis

possit

possit seruus fugitiuus præscribi: vt l. j. C. de ser. fugit. Resp. operatur hoc fauor ecclesię. posset tamen dici quod ecclesia debet recompensare damnum domino. xiiij. q. vj. cap. comperimus. simile est in c. quæsti. xvij. q. iiij.

f Euadet. No. ergo hic quòd in habentibus symbolū facilis est trāsitus, nam hic seruus si fiat de laico monachus licet domino illū intra annū recipere vt hic & in c. si seruus. dist. liiij. sed si fiat primo clericus & postmodū monachus remanet monachus etiā dño inuito, forte hoc operatur characteris impressio, nō tñ vt in seruitute, sic à cōtractu vel delicto ante ingressum perpetrato liberaret, vt p Ab. ī c. j. de eo qui furt.

monachalis habitus [a] concedendus nō erit, ne si fortè post annū statim præstetur, posteà seruus, aut aliàs inhabilis [b] ad monasterium deprehendatur. [c] Quod si seruus [d] per triennium [e] in monasterio commoratus posteà monachus effectus fuerit ex hoc liber etiam efficietur.

Ordinatus ignorante domino si fiat monachus fit liber, aliàs dominus potest intra annum recipere seruum. hoc dicit.

Quinimò si prius ignoráte domino ad sacra ministeria ordinatus monachus fieri elegerit, iugum seruitutis euadet. [f] aliàs intra vnius anni spatiū domino & seruilem fortunam probare, [g] & seruum suum recipere licebit.

Prædicatores minores, & mendicantes, non possunt profiteri ante lapsum anni, & recipientes professionem puniuntur. h. d.

Quod tamen de facultate recipiendi ante annum professionis dicitur, non est perpetuum. Prædicatores enim & Minores, [h] aliique mēdicātium [i] ordines ante annum [k] probationis elapsum quēquā ad sui ordinis professionem, vel seculi renuntiationē faciendā, recipere non possunt, quòd si fortè cōtra fecerint & is qui sic receptus fuerit eorundem ordini minimè alligabitur, & receptores à receptione ad professionē quorumlibet suspendi, tā excommunicationi, quàm aliis pœnis, [l] quæ huiusmodi regularibus pro culpis infligi solent [m] grauioribus subiiciēdi erūt.

Delatio habitus tacitā ostendit professionē, & vnusquisque debet se conformare cum habitu quem gerit. h. d.

a Habitus. Videtur ergo quòd tempore probationis debeat esse in habitu priore & proprio, non monachali. cap. legem. dist. liij. & c. multos. dist. liiij. & c. super eo. ext. qui cle. vel vouen. probabilius tamē videtur quod debeat esse in habitu monachali cū non aliter possit experiri asperitatem ordinis, & quòd hic dicitur concedendus non erit, intellige eum effectu, ita vt eum reiicere non possit: vt not. in c. fin. xvij. q. ij.

b Inhabilis. Puta oneratus ære alieno. de quo dic vt latè per Ant. de Burr. in cap. j. de oblig. ad ratio. redden.

c Deprehendatur. Caueri ergo debet quòd infirmari vel vitupe rari potest. supra, qui promo. non pos. in princ.

d Quod si seruus. Sumitur ex c. si seruus. ij. versic. debent enim. distinct. iiij.

e Per triennium. At ad clericatū, extra claustrū annus sufficeret. vt no. in c. seruus. ij. versi. debent. n. dist. liiij. diuersitatis ratio est: quia clerici sunt in publico, monachi latent.

g Probate. Puta probando quod illū cœpit in bello licito. nā & fideles ita cœpti serui fiunt, vt per Abb. in c. j. de conuer. infid. licet consuetudo non videatur hoc seruare, vel alio modo legitimo. & fa. c. si seruus. dist. liiij. Annus autem iste incipit domino currere à die scientiæ nō autem ordinationis ipsius serui: vt no. in d. c. si seruus.

h Et minores. c. ij. & iij. eo. in vj.

i Mendicantium. c. iij. eod. in vj.

k Ante annum. Sed an post annum præsumatur professio nisi probetur. Resp. negatiuè cum sit facti, & ita Abb. in c. nu per. de restib.

l Aliis pœnis. No. quòd quis multiplici pœna punitur. Ratio: quia altera per se non sufficiebat, not. in c. at si clerici in fi. ext. de iud.

m Solent. Inspecta ipsa consuetudine, & ordinationibus quæ sunt secundum regulam.

Coniecturis.

Tacitè profitetur quis, cùm idoneis cōiecturis a apparet, ꝙ perpetuò vult domino in religione b seruire, & vitam ducere monachalem, vt putà habitum post annum c retinendo, vbi is nouitiis, & profesſis, communis & indiſtinctus d eſt, vel profeſſorum e habitum ſuſcipiendo, vbi is diſtinctus habetur. Vnde f & Toletano Cōcilio g inductum eſt, vt clerici qui ſe fingunt h habitu, & nomine monachos, & non ſunt, corrigantur, & veri monachi i fiant.

Ponit differentiam inter expreſſam, & tacitam profeſſionem h. d.

Vtrum autem quis expreſsè ꝓfeſſus fuerit, an tacitè interdū k multū intereſt. Ex-

a Coniecturis. Quales ſunt quæ hic ponuntur ſtatim, vel quia ipſemet fuit confeſſus, vel confitetur nunc ꝙ voluit relinquere ſeculum ſecūdum Inno. & Hoſt. in c. ſtatuimus. eo. vel quia dimiſit beneficiū quod habebat nō proteſtādo ꝙ non intēdit ꝑ hoc dimittere ſeculū, vel de bonis propriis diſponēdo. vt no. in c. cōſulti. & c. ſtatuimus. ī antiquis & in c. nō ſolum. eod. in vj. habitus ergo ēt nouitiorū cum ꝓpoſito mutādi vitā obligat quē religioni, ſaltē in genere, vt nō poſſit ad ſeculum amplius redire. Sed an talis vſque adeò ſit verus monachus, vt matrimoniū poſtea cōtractū nō teneat? Reſpondeo vt latè not. per Ab. in d. c. cōſulti. & per eūdem in c. cōſuluit. qui cle. vel vouēt.

b In religione. Scilicet approbata, c. vni. de voto. in vj. & Clem. j. eod. ſecus ergo ſi extra religionem quantocunque tēpore portauerit talē habitū: vt in c. vt clerici. eo. & in Cle. eos. eod. vbi not.

c Poſt annum. Scilicet completum, licet nō exceſſerit: vt not. in Cle eos. eo. debet ergo is qui nō vult obligari talem habitū intra annū deponere, quod intellige de pubere, & de eo qui ſponte recipit, vel talem portauit, vt ibidem not. Item intellige niſi deferens contrarium fuerit proteſtatus: vt per Abb. poſt antiquos in c. vt clerici. eod.

d Indiſtinctus. Etiā ſi eſſet aliqua diſtinctio latens, vt quia licet nō ſit differentia in colore & ſciſſura, differētia tñ eſt, quia habitus profeſſorum benedicitur, non autē nouitiorū, vel quia habitus profeſſorū datur ante altare, nouitiorum in alio loco, vel quia habitus profeſſorum datur per Abbatem, nouitiorum per alium, & hanc materiam intellige vt habetur ꝑ Abb. in ca. ex parte. eod. & in Cle. eos. eod. vbi. copioſè ſcribitur.

e Profeſſorum. Hoc caſu ſecundum Abb. in c. ad noſtram. eo. in fi. debent quatuor concurrere. ſ. diuerſitas habitus, ſcientia, libera voluntas, & tridui perſeuerentia, quibus concurrentibus obligatur quis religioni in genere non in ſpecie. Idem tenet Ab. in c. ſuper. eod.

f Vnde. Id eſt, hac rōne delationis habit⁹, de qua dixerat īmediatè.

g Cōcilio. Vt in c. vt clerici. ext. e.

h Fingunt. Ex cā non honeſta, puta iocosè, vel cā explendæ libidinis: no. ꝑ Gloſ. & Ab. in c. ex tuarum. de priuil. & fac. xxvij. q. j. c. vidua, & c ex litteris. de ſponſal. Vel intellige de his q deferunt habitum ext. monaſteriū, ſcd'm Hoſt. & Inn. quos ſequitur Io. And. ī Cle. eos. eod. & ponit Ab. in c. porrectū. eod. Vel loquitur de his qui ꝓteſtāt ꝙ ꝑ delationē habitus nō intendunt profiteri, vt ꝑ Abb. in c. vt hi qui eod. Vel intellige de his qui ingrediuntur monaſterium, vbi nō ſeruat regula antiqua: vt ibidē per eundem, & de hoc latè ꝑ Archid. & alios in cap. quod interrogaſti. diſt. xxvij.

i Veri Monachi. Supple vel veri clerici, vt ī c. vt clerici. eo. vnde ſumitur. daſ. n. optio vtrū velint eſſe clerici vel monachi. ſimi: in c. eum cām. de elect. & arg. xvj. q. j. nemo pōt. arg. cōtra, xxvij. q. j. cui duo: & c. quid interrogaſti. d. xxvij Sol. vt no. in d. c. vt clerici. & not. hic, & in c. tuarū. de priuil. vbi Gloſ. & Ab. quod vbi cōſtat de animo deferētis habitū. ſ. qd nō intēdit profiteri, talis delatio quārumuis diuturna non inducit profeſſionem. Secus tñ ſi quis monialium habitu indutus in monaſterio monialium profiteretur: quia ſecundum Io. And. quē etiam ſequitur Abb. in d. c. tuarum, valet talis profeſſio, licet is cōpellatur intrare monaſterium monachorum.

k Interdum multum. Interdum ēt nihil quo ad quædā, vt ecce profeſſio tacita inducta per lapſum anni nō habet triduum ad pœnitēdū, prout nec expreſſa, licet aliud ſit in tacita quę

pressā enim professio etiā seculari habitu nō mutato,[a] illi religioni pcisè[b] obligat quā quis professus fuerit. Tacitè verò facta infra probationis annū, p habitus qui profitētibus tm̄ datur susceptionē, non illi specialiter, cuius est susceptus habitus, sed generaliter religioni recipientē obligat, dū tñ legitimę sit ætatis ac sciens & prudens[c] triduo[d] in eius habitus delatione pseueret.

Beneficium non vacat per religionis ingressum ante professionem, nisi de consensu ingressi. h.d.

Et si contigerit eū qui religionē ingreditur beneficium retinere, intra probationis[e] annū nō erit alicui cōferēdum,[f] sed interim per alium assignata sibi cōgrua de prouentibus portione,[g] beneficio[h] inseruiendū erit, si tamen ingressi ad id accedat assensus,[i] aut q̄ vitā mutare voluerit liquidò appareat, aut legitimā professionē[k] emiserit beneficium alteri liberè cōferri poterit.

Qui vitam regularem vouit monasterium ingredi debet non obstante quod fuerit prælaturam consecutus. h.d.

Is quoque qui votum de ingressu religionis cōpos mētis[l] emisit,[m] vt monachus fiat cogendus erit. Vsq; adeò.n. Deo

Per assumptionē habitus intra annum induciť: vt no. in c. iij. eo. in vj. vnde sumitur. itē quo ad dissolutionem postea contracti matrimonij nihil inter expressam & tacitā interest: quia semper dirimit, Io. And. in d. c. iij. Ab: in cap. cum virum. eo. in anti.

a Nō mutato. c. sicut. eo. in antiq. c iij. eo. ĩ vj. habitus. n. nō facit monachū sed professio regulæ, c. porrectū. de regulari.

b Pręcisè. id est, absolutè, & necessariò, & sine distinctione: vt no. in c. contra Christianos. de hæret. in vj. & per Ab. in c. ex parte. de rescript. fac. l. miles. §. decem. ff. de re iudi. & l. sed & hæ. §. pen. ff. de procur. & de hoc verbo traditur per Legistas in l. oēs populi. ff. de iusti. & iu. & in l. stipulatus sum damam. ff de verb. obli. p Bal. in Aut. hodie. de iudi & ĩ l. ij. C. de execut. re. iudi.

c Sciens & prudens. Secus si forte laboret furore, c. sicut. eo. vel inuitus deferat ea. cum virum. eo. & xx. q. iij c. præsens.

d Triduo. Similis dilatio temporis in l. fi. C. de erro. aduo.

e Probationis annū. Sumiť ex c. bñficiū. eo. ĩ vj. & p hāc literā dici posset q̄ si minor xiiij. ann. religionē ingrediať beneficium suum ante finē anni. xvij. stāte cōcilio Triden. sess. xxv. sub titulo. de regul. c. xvj. cōferri non poterit: vt not. per Io. And. in d. c beneficium.

f Conferendum. Immo cōtra c. ex trāsmissa. de renunt. vbi tenuit collatio facta intra annū probationis. Sol. vt not. in c beneficium. eo. in vj. & idem erit si ingressus non habeat quidē ius in re, sed ad rem tm̄; quia eadem rōne tale ius nō creditur perire, vt ibidem ab eodē not. Sed nunquid contra cōstituto in pbatione poterit beneficium conferri. & nō puto cum hic sit statu dubius, l. qui status. ff. de re mili. & l. q de libertate. ff. de lib. cau. & quia per hoc induci posset ad religionem dimittendā, qđ esse nō debet, xij. q. ij c. bonę rei. & ca. quorundā. de elect. & c. cum & plātare de priuil. quod intellige de beneficio quod per regulares possideri nō posset, ad epārum aūt in seculari vel regulari ecclesia eligi posset. c. nullus. de elect. ĩ vj. & §. propterea. infra eo. Sed nūquid talis vocandus erit ad electionem epi sede vacāte si sit ĩ monasterio vicino? Resp. vt plirè not. ĩ d. c. bñficiū.

g Portione. Sed quid fiet de reliqua portione, respondeo scđm aliquos, reseruabiť cōstituto in pbatione, licet actualiter dari non debeat, nā sic nō bñ pbareť. Alij q̄ ĩ vtilitatē eccle. expēdeť. Alij aliť, vt no. ĩ c. bñficiū. eo. in vj.

h Beneficio. Etiam si sit curatum.

i Assensus. Et in his terminis est fortè intelligendum c. ex transmissa. de renunt.

k Professionem. Non solum expressam, sed etiam tacitam, c. beneficium. eod. in vj.

l Cōpos mentis. Licet sit corporis impotēs, infirmitas. n. quātūuis grauis nullitatē actus nō inducit, nisi mētis exiliū inducat. c. ex trāsmissa. vbi Ant. & Ab. de renunt. facit c. Gōsaldus. xvij. q. ij. sed furiosus etiā si benefaciat sanę mētis nō pręsumitur. c. sicut. vbi Abb. eo. fac. not. p Legistas in l. furiosum. C. qui testa. fac. poss.

m Emisit. Vel furore liberatus tatā professionem

nem habuit, vt c.sicut.eo.sed an sufficiat tacita ratihabitio? respondeo vt no. per Abb. in d.c. sicut.in fine.

a Compellendus. Quia debet prælaturā dimittere, & monasterium ingredi, licet postea canonice electus epātum recipere possit, c. per tuas. de vo. & vot. red. & ex hoc nota differentiā inter matrimoniū carnale & spirituale: nam carnale tollit votū prius emissum matrimonio non cōsonū. c. j. de voto & voti red. in vj. secus in spirituali. vt hic, & in d. cap. per tuas. nā inter epm & eccle. contrahitur mr̄imonium spirituale, c. ij. de translat. & s. de correp. vsu. subl. §. j. & tn̄ p hoc mr̄imonium non est sublatum votū religionis præcedens, & sic carnale vr̄ fortius. Sed contra vr̄, cap. qui post. eo. in vj. & infra. eo. §. proxi. Sol. vt ibi in verb. remanere. An aūt quod dicitur habeat locum in aliis dignitatibus diuersis ab epātu, vide per Abb. in d. cap. per tuas.

b Intrāda. Nota verbum: quia aliud est religionem profiteri, quod pōt fieri etiam habitu nō mutato, c. sicut & c. porrectū. eo. in antiq. & c. cōstitutionē. eo. in vj. qa habitus &c. aliud vouere de intrādo vel profitēdo & nūc loquitur hic, & c. qui post. eo. in vj. sicut & diuersum est vendere à promissione de vendendo.

c Laxiorem. Quia de arctiori nō dubitatur: quia etiam ꝙ esset professus posset ad strictiorem transire. c. licet, eo. voluntas .n. & propositum nō infrigit, qui cōmutat in melius. c. peruenit de iureiu. capit scripturæ. de vo. & vo. redempt. & sic non esset locus tunc pœnitentiæ imponendæ. de qua hic secundum Archi. vt not. in c. qui post. eo. in vj.

voti ligat emissio, vt etiā si quis post votū prælaturam fuerit cōsecutus: Domino tamen promissa reddere sit cōpellendus.a

Per votum solenne derogatur simplici. h.d.

Illud queri potest. Si quis post votū de certa religione intrāda b emissum, aliā religionē etiam laxiorē c ingrediatur, & ī eadē profiteat, ibidē ne possit voto non obstante priore licitè remanere? d in qua specie cū per secūdum solenne votum priori simplici derogari potuerit, responsum est posse monachū in ea religione in qua professus est remanere: eidem tamē pro voto non cōpleto, pœnitētiam e imponendam. Est autē f in ꝓposito votū simplex qđ nō est aliqua professione munitū. Solenne verò est qđ quis per professionē tacitā, vel expressam comprobauit.

Semel factus monachus, cogitur remanere in monasterio. h d.

Is igitur qui legitima in ætate constitutus, habitū semel g induit spontè, h religio

d Remanere. Sed cōtra supra. eo. §. proxi. & c. per tuas. de voto & voti. redempt. vbi coniugium spirituale, quod nō vr̄ minus esse efficax professione, nō præiudicat simplici voto de religione intrāda: immo debet quis prælaturā deponere vt votū impleat. Sol. in cōtrariis promotus habebat cōscientiam erroneā, quā deponere nō poterat, vnde erat sequēda, facit quod not. in c. per tuas. de simo. vel sol. vt per Abb. in c. per. tuas. eod.

e Pœnitentiam. Quæ tanto debet esse durior quāto fuit votum manifestius, cap. vni. de vot. & vo. red. in vj. c. j. de pœnit. & remis. & not. xxij. q. iiij. ca. nemo. & d. lxxxj. c. clericus solos. & d. xix. ca. Anastasius. & c. de hoīe. de cele. miss.

f Est autē. c. vni. de vot. in vj. vnde sumitur.

h Semel. Immo cōtra, quia adhuc habet triduum ad deliberandum post talis habitus susceptionē, c. ad nr̄am. eo. Sol. hic in eo q prius vouit ingressum religionis, & postea habitū suscepit, ibi in eo qui exorsus est à susceptione habitus, & cū dubitari possit quo id animo fecerit, ideò datur triduum secundum Ab. in cōtrario. vel in contrario fuerat quis illectus, & erat vicinus pueritiæ. & non fuerat in probatione, vt not. in c. proclinius. xx. q. iij.

h Sponte. Secus si coactè: c. j. & quę ibi Doct. & c. ad nr̄am. eod. & xx. q. j. ca. sicut, & c. iij. per to. dummodo talis sit coactio quę cadat in cōstantē virum, c. cum. dilectus, quod me. ca. sed & cōditionalis coactio impedit, c. prolatum. quod me. cā. nisi quis ex timore propter maleficiū intraret religionē, vt no. in c. j. d. q iij. Sed cōtra vr̄ quia coacta voluntas, voluntas est, c. merito. xv. q. j. l. si mulier. ff. quod me. cau. res-

sum propositum vltro susceptum, desere re non poterit, sed ꝓprio Abbati[a] obediẽs in castitate ĩ proprio deget monasterio.

Monachus non potest aliquid proprium habere, nec cõtra hoc potest Papa dispensare. h.d.

Sed nec aliquid ꝓprium [b] possidere debet, & si quid habet totũ incõtinenti resignabit. Nã abdicatio proprietatis, adeò est annexa regulæ monachali, vt cõtra eã [c] nec summus Põtifex[d] possit licentiã indulgere. Et si proprietas apud quẽquã inuenta fuerit ĩ morte, is est Christiana sepultura priuãdus, [e] & sepultus exhumandus, [f] prout etiam beatus Gregorius, se fecisse narrat.

Potest monachus transire solum in arctiorem religionem, & si dubitetur, an sit arctior, in quã monachus vult migrare, statur iudicio Abbatis. hoc dicit.

Sed nec temerè [g] monachus de monasterio ĩ monasterium [h] migrare permittendus est, nisi monasterium ad quod trãsitũ facere cupit, districtius [i] existat. Quo casu nullo obstante

pondco in hac materia debet esse spontanea. fac.no. in c.abbates.quod me.cau.arg.contra in c.maiores.§.item quæritur.de baptis.

a Abbati. Sine cuius licentia nec literas quidem audebit à quoquã recipere: per Abb. in c.cum I. & A.de re iudi.& aliter faciens vel delinquens punietur solo Abbatis arbitrio sine consensu capituli. Ab.in ca. reprehensibilis.de appel. sed latius per eundem in ca. Ioannes.eod.

b Proprium. De facto & tanquam proprium, sed qñ dicet monachus proprium habere? Respon. secundum Io. Andr. & Abb.in c. cum ad monasterium. de sta. mona. quãdo non habet administrationẽ & aliquid tenet illud celando Abbati. Vnde si habet administrationem, vel est in studio cum licentia superioris licitè aliquid detinet, nec ob id dicitur habere proprium si paratus sit illud dimittere ad nutum superioris. facit, quia idẽ videmus in seruo, qui nõ dicitur habere aliquid proprium, licet habeat peculium l.quam Tuberonis.ff.de pecul.& per Ab.in.c. Ioannes.eod.

b Contra eam. Etiam si sibi fuerit aliquid relictum: quia non debet illud capere sine licentia superioris, cum tale relictũ acquiratur monasterio, secundum Ab.in c.cum ad monasterium.eo.&latius in c.ij.de sta.mona.& de hoc vide Concilium Tridẽtinum sess.xxv.in tit.de regularibus.c.ij.& c.iij.

d Summus Pontifex. Aliqui dicũt ꝙ Põtifex põt prius facere de monacho nõ monachũ:& eidẽ posteà permittere vt possit hr̃e ꝓprium.

e Priuandus. Nisi in puncto mortis ostendet coatritionẽ:arg.c.à nobis de sñia excom.

f Exhumandus. Si possit fieri sine scandalo. cap.super.de sta.monach.

g Temerè. Nota duo quæ requiruntur ad hoc vt quis possit transire in aliam religionẽ, Primò, vt absit temeritas & leuitas. Secundò ꝙ religio in quam vult trãsire sit strictior, & fac.c. Ioãnes.& c. super eo. & c.sanè. & cap. licet.eo.& xx.q.iiij. per tot.

h In monasterium. Sed contra vr ꝙ transire de vno monasterio ĩ aliud non est apostatare, c.ex parte. de temp.ordi.nec debet iste trãsitus prohiberi, cum tã in primo q̃ in secũdo tria substantialia religionis obseruentur. Sol. immo largè est apostata, vt no.per Ab.in c. Ioannes. ante fi.eod.& licet hic in substantialibus nõ sit præuaricator, est tamen quo ad obedientiam quã debet prælato, c.sicut.de iureiu. Sed cui ex duobus monasteriis applicabuntur bona istius transeuntis de vno in aliud, maximè si licitè trãseat? resp.vt per Ab. in c.quod à te. de cle.cõiug.& in c.ne religiosi.de regul.& in c.cum olim.ij.de priuile.

i Districtius. Quid dicemus de eo qui intrauit religionẽ vbi nõ seruabat regula antiquitus instituta, demum monasterium reformat, nũquid is qui fuit ingressus dissolutionis tempore, possit cõpelli ad obseruãtiam regulę reformatæ? resp.vt per Ab.in c.super eo.eod.tit. Item sciendum ꝙ per licitum transitum ad secũdum monasterium trãsiens est penitus à primo separatus, etiam intra probationis tẽpus, & anteq̃ profiteatur in secundo monasterio, Ab. in c.ex transmissa.de renun. fac.not. per eundem in c.Abbate.de verb.signi.& fortè nõ poterit amplius ad priorem religionẽ reuerti,

de

priuilegio [a] prælatus monacho ſine difficultate debet transeundi licentiam indulgere, [b] ne videatur propoſitum impedire diuinitus [c] inſpiratū. Quod ſi fortè probabiliter dubitetur, vtrum quis velit ad ordinē arctiorem tranſire, an ad laxiorem, ex charitate, an ex temeritate, ſuperioris [d] eſt iudiciū requirendum, ne fortè angelus Sathanæ in lucis [e] Angelum ſe transformet.

Mendicantes ſolum in ordinem Carthuſienſium migrare poſſunt. h.d.

Mendicantibus verò approbatis, [f] qui prætextu arctioris ducendæ vitæ ad monaſterium confugiunt, etiā ſi authoritate Apoſtolica fuerint muniti, Clemens [g] quintus ſacro approbante Concilio interdixit, ne vocem aut locū in Capitulo talis monaſterij haberent, néve ad prioratus adminiſtrationes, aut quæcūque officia aſſumi poſſent. Sed nouiſsimè Martinus [h] quartus omnino vetuit Mendicātes ad aliquē monaſticum ordinē, excepto ordine Carthuſienſium ſine ſpeciali ſedis Apoſtolicæ conceſsione tranſire, tàm recipientibus quā receptis, ipſo facto, excōmunicationis pœnam incurſuris.

Abbates debent perquirere fugitiuos, & monachi non poſſunt præeſſe Eccleſiis parochialibus, licet ſecus ſit in regularibus. h.d.

Fugitiuos [i] verò debēt Abbates ſollicitè perquirere, [k] & vt ad monaſterium, & frugem melioris vitæ reuertantur oportunis remediis [l] prouidere,

de quo dic vt per Butr. in cap. intelleximus. de ætat. & qualit.

a Priuilegio. Concor. ca. licet eo. & ſic no. q vbi priuilegium poſſet diuinæ inſpirationi præiudicare, parum aut nihil operatur.

b Indulgere. Et ſi nō indulgeatur nihilominus poterit monachus exequi propoſitū ſuū. ſac. no. per Abb. in c. admonet. de renunciat. vbi ampliat quod hic dicitur in clerico ſeculari volēte tranſire ad regularem vitam. Sed quid ſi talem licentiā nō petiit, an per Abbatē reuocari poſſit? quidam quòd ſic: vt not. in c. intelleximus. de ęta. & qualit. & in cap. mandamus. xix. q. iij. Alij contra, ca. ſanè. eodem. dic vt per Abbat. in cap. licet. eod.

c Diuinitus. Facit ad illud q monachus electus in Papam poſſit inuito Abbate acceptare, cum talis electio credi debeat inſpirata diuinitus, de quo in c. q ſit. xviij. q. iij.

d Superioris. Nō intelligas de Abbate qui immediatus ſuperior eſt monachi: quia nō debet eſſe iudex quodammodo in cauſa propria: ſed de eo ad quem religioſus appellaret, ſi grauaretur à ſuperiore immediato: vt per Abb. in cap. licet. eod. ſimil. xj. q. j. cap. peruenit. & c. nullus. de iu. patron. Aut. de ſanctis epiſcopis. §. ſi à clero. colum. ix.

e Lucis. c. nec mirum. xxvj. q. v. & xxix. q. j. §. j.

f. Approbatis. Quales ſunt prædicatores, minores, Eremitæ S. Auguſtini, Carmelitæ. de quibus in c. vni. §. ſanè. de relig. domi. in vj. vbi habetur qui ſint mendicantes, & not. in Cle. j. eodem in Glo. in verbo quoſlibet.

g Clemens. Cle. j. eod.

h Martinus. Vt in extrauagantib. communibus, in extrauag. quæ incipit viam ambitioſæ cupiditatis.

i Fugitiuos. Sed quis dicetur fugitiuus? Reſp. ſecundum Ioan. And. & Abb. in cap. ſi. eod. ille qui moratur extra monaſteriū, & celat ſe abbati, facit l. quis ſit fugitiuus. ff. de ædil. edict. & eo ipſo q religioſus recedit de monaſterio, & non eſt ſub obedientia prælati eſt apoſtata. Inno. in cap. ſi. de renunc. Ab. in c. ſi. eod. Nouitius tamen ſi ſine licentia ſuperioris recedat de monaſterio, non poteſt fugitiuus appellari: vt per Abba. in cap. ſtatuimus. eo.

k Perquirere. Et vagabundum recipere ne animæ incurrat detrimentum. Sed contra xxvij. q. j. ca. ſi qua monachorum. & c. ſi quis rapuerit. Sol. illud vbi priora monaſteria redarguuntur de diſſolutione. ita not. in c. Ioannes. eod.

l Remediis. Puta excōmunicādo, & faciendo excōmunicatum denunciari ab eccleſiarū prælatis: vt per Ab. in c. ſi. eo. & circa hanc materiā plura remedia oportuna inuenit, & introduxit

nouissimè Concil. Tridenti. in sess. xxv. sub tit. de regularibus c iiij. & c. v. & c. xj & c. xiiij.

nec ordinarios[a] qui eorum suppleant neglegētiam expectare. Singuli quoque monachi per villas, & oppida non debent discurrere, nec per quascunque[b] parochiales Ecclesias disponi, qđ in regularibus, cū regulæ inseruiant laxiori, specialiter cantum nō inuenit. Ideóque illis cum minori difficultate parochialibus Ecclesiis præesse permittitur.[c]

Quomodo & qualis sit eligendus in Abbatem. h. d.

Vt autem inuiolabiliter monastica disciplina custodiatur, de cōgregatione monachorum[d] Abbas eligendus est, quem ordo vitæ & meritū magis poposcerit ordinari, vt vni[e] tantū præsit monasterio, q cautus[f] sit in regimine, humilis & discretus, & cui monachi cum omni obedientia, & deuotione subiaceāt.

Non professus, non potest eligi in Abbatem, sed bene in Episcopum. h. d.

Et propterea cū in magistrum[g] assumi non debeat, qui formā discipuli non assumpsit, nec sit præficiendus,[h] qui subesse nō nouit. Religiosus qui regularē ordinē ante nō fuerit expressè[i] professus in Abbatē, vel ad aliam regulariū prælaturā[k] eli-

a Ordinarios. c. quanto. de offi. ordin. & per Concilium Tridentinum sess. xxv in tit. de regula c. xiiij Sed an monachus possit de licētia abbatis perpetuò extra claustrū morati? Resp. vt per Abb. post. antiquos in cap. ex rescripto. de iureiurando.

b Quascunque. Istam generalitatem declara, & intellige vt latè habetur p Glos. Ab. & alios in c. ij. & ī cap. quod Dei timorem. de sta monach. vnde sumitur, & vide per Ant. de Butr. in c. sicut. de sup. neg. præla & videtur notabilis hęc determinatio, cum liceat monachum de monasterio detrahere gratia docēdi, immo (quod longe minus est) vt sit epi cubicularius, Ab. in c. clerici. ij. de vita & hon. clericorum.

c Permittitur. Vt latè habetur in c. quod Dei timorem. de sta. monach. & aliquid per Ab. in c. cum ad nostram. de elect.

d Monachorum. Clericus ergo secularis nō eligetur in abbatē, ca. cum ad nostrā. de elect. & in c. cum in magistrum. eod. tit. immo nō solum debet esse professus verum etiā expressè professus vt possit in abbatem eligi d. c. cum ī magistrum. vbi Ab. & not. supra eod. §. vtrum. & infra §. pximo. Immo debet esse de eadem cōgregatione. c. abbate. ij. xviij. q. ij. & per tot. nisi fortè in tali cōgregatione non reperiatur idoneus: quia tunc sumetur de alio, c. quā sit. xviij. q. ij. vbi not. & c. officij. de elect. vel nisi monachi huic fauori scilicet de suo gremio eligendi Abbatem renūtiarent. vt per Ab. in d. c. officij. atq not. in c. cum inter canonicos. de elect. electus tñ in abbatem in alieno monasterio nō habebit amplius vocē in primo monasterio, etiam si ex consensu capituli sibi hoc reseruauerit: vt per Ab. in cap constitutus. de elect.

e Vni tantum. Cōcord. xx. q. iiij. c. si. & xxj. q. j. cap. vnū. Sed cōtra vř c. j. de priuil. in vj. & ca. cum singula. de pbend. eod. lib. Sol. hic loquit in monasteriis separatis, & ī cōtrariis loquitur in conuexis & vnitis: vt per Ab. in c. si de reli. domi. fac. no. in c. cōstitutus. de ele. vel dic quod non pōt: pesse duobus monasteriis, quod nō negat in cōtrariis. simul. capit. de multa. de præb. & in ca cum nostris. & c. literas. supra. de conces. præb.

f Cautus. Fac. c. si quis. & cap. abbates xviij. q. ij.

g In Magistrū. c. cū in magistrum. de elect. & c. ordinatos. dist. lix. & cap. miserum. distin. lxj. & xvj. q. j. cap. si clericatus.

h Præficiendus. Simil. c. indecorum. de ætat. & qualit. & l si. C. de legi. tuto. & l. sic eueniet. ff. de adult. & l. filium habeo. ff. ad Macedo. & j. q j. c. estote.

i Expressè. c. nullus. & c. indemnitatibus. de elect. in vj. vnde cautela est, vt huiusmodi professio fiat in scriptis. vt electioni obsistentibus scriptura obuiet, vt xxvij q. j. ca. omnes fœminę. & j. q. vij. cap. saluberrimum, & not. in d. ca. nullus.

k Prælaturam. Puta prioratum, guardianatum, vel magistratum, secundum diuersa nomina

mina talium prælatorum: qui religiosis præsunt, c. fundamenta. & c. quorũdam. & cap. nullus. vbi & not. de elect. in vj.

a Eligi. Posset tamen iste non expressè professus postulari, secũdum Io. And. & Ab. in c. ij. de testam. quia ius nouum, capit. nullus. de elect. in vj. loquens de electione, cum sit pœnale: non extenditur ad postulationem. Item poterit hic eligere si sit saltem tacitè professus: not. in d. ca. nullus.

b Regularibus. Quasi dicat, interdũ cathedralis ecclesia secularis ẽ, id est, secularium canonicorum, interdum regularis, & vtroque casu tacitè professus, immo & non professus, in episcopum eligi poterit. Sed quæ ratio quòd in cathedrali regulari eligitur nõ professus, in aliis non? Resp. secundum Laurent. Tant. Goff. Comp. ob excellentiam episcopalis dignitatis, vt eps etiam secularis immediatè præsit monachis: vt not in capit. nullus. de elect in vj. vnde sumitur.

c Concilij. c. pe. ext. de sta. monach. & ad hoc vide quæ statuit Concil. Tridentinum in sess. xxv. c. xx. sub tit. de regularibus.

d Exequantur. Sed quæri potest an hi visitatores habeant iurisdictionem ordinariam, an verò delegatam? quidam vt Inuoc. & Goff. quòd ordinariam, cum habeant à lege, iuxta not. in capit. cum ab ecclesiarum. de offic. de leg. & in l. more maiorum. ff. de iuris. om. iud. & infra, de iudi. §. est & alia. Alij quòd delegatam, cum in cap. pe. de sta monach. vnde hic sumitur dicat Rom. Pontifex. [*Vice nostra studeant visitare.*] & hoc tenet Host. quod & verius videtur, cum talia verba delegatam iurisdictionem designent: vt no. in c. j. de cle. ęgrot. in vj. & cap. cum aliquibus. de rescrip. eod. lib. & hanc videtur firmare Ab. in d. c. pen. in visitatoribus, licet secus dicat in præsidentibus.

e Viennensi Concilio. Quod habetur in Cle. j. de sta. monach.

gi [a] non poterit, quãquam ad Episcopalẽ dignitatem, talis in secularibus vel regularibus [b] Ecclesiis eligi minimè prohibeatur.

Visitatores creãdi, & quid agere debeant. h. d.

Visitatores quoque in capitulo creandi sunt secundum formam generalis Concilij, [c] qui visitationis officium exequantur, [d] & omnia quæ Viennensi Concilio [e] constituta sunt fideliter obseruari faciant, & de statu monasteriorum, & obseruantiis regularibus diligenter inquirant, [f] & tàm in spiritualibus, quàm in temporalibus corrigant, & reforment, quæ viderint corrigenda, & omnia secundum Honorianæ constitutionis [g] tenorem prosequantur.

Non debet quis inuenire vel fundare nouam religionem. h. d.

Nouissimè [h] sciendum est generali Concilio semel, atq; iterũ [i] cautum esse, ne quis in posterũ nouã religionem [k] inueniat. [l]

f Inquirant. An autem per hãc potestatem quæ reperitur data visitatoribus derogetur iuri episcopi, vide quod not. in c. pe. de sta. mo.

g Constitutionis. Quam habemus in cap. fin. de statu monach.

h Semel. Vt ca. fi. de relig. domi. in antiquis.

i Iterum. Vt ca. j. de relig domi. in vj. Adde & tertiò vt in extrauag. Io. xxij. incipit sancta Romana.

k Nouam religionem. Sed contra. l. j ff. de colleg. illici. Sol. illud de iure ciuili, hoc de iure canonico, cui in hoc stare debemus, & intellige qđ hic dicitur nõ habere locum si quis inueniat nouum viuendi modum, non facta professione, vt sunt fratres S. Frãcisci de tertio ordine, qui appellantur fratres de pœnitentia, quia tales non dicũtur inducere nouam religionem, nec sunt propriè & strictè religiosi, no in Cle. j. de relig dom. Ab. in cap. causam quæ. de iud. vbi & alij. Fely. in cap. ecclesia. S. Mariæ. de cõstit in princ.

l Inueniat. Sed quid si inuenerit quis quæ pœna erit cõtra inventorẽ statuẽda? Resp. primò non est tutus in foro poli, & apud Deum, nam in errorum baratrum facile ruit qui contemptus proprios patrum diffinitionibus anteponit, cap. ne innitatis. de constit. & apud homines fortè ipso facto incurrit excommunicationis sententiam, per extrauag. Ioan. xxij. quæ incipit sancta Romana. dico fortè: quia illa extrauag. videtur loqui in casu speciali, v

de posset aliquis dicere ꝙ tāquam pœnalis & odiose sit restringenda, generaliter tamen illā intelligit Abb. in c. fi. de relig. domi.

Sed quòd quicunque ad religionē conuerti voluerit, vnā de probatis assumat.[a] Similiter etiā de iis qui religiosam domum de nouo fundare voluerint cautū est, vt regulam & institutionē de probatis assumant.[b]

a Assumat. Sed quid si assumat quis religionem de non approbatis, & professionē emittat, an sit huiusmodi professione ligatus? & non videtur secundum Host. in cap. is qui monasterium. tu de hoc, vide quæ dicuntur per doc. in cap. quod verum. de vot. in vj.

b Assumant. Sed nunquid episcopus possit dispensare contra id quod hic dicitur, & in iuribus concord. Respondeo negatiuè, cum episcopus non dispenset contra generale concilium, c. cum dilecti. de elect. immo fortè talis episcopus incurreret sentētiam excommunicationis per extrauag. Ioannis xxij. quæ incipit sancta Romana Ecclesia. Simile est quòd nemini citra Papā licet sanctum Canonizare, cap. j. & cap. ij. de reliq. & vene. sanct. & sunt hæc contra eos qui cogitata sua sanctorum patrū constitutionibus anteponunt: sunt enim magistri errorum: quia veritatis discipuli esse noluerunt, cap. quod autem iniquius. xxiij. quæstione vltima.

FINIS LIBRI PRIMI.

DE RERVM a DIVISIONE atque illarum administratione.

R Erum. Accipe verbum hoc largissimè vt comprehendas res temporales & spirituales corporales & incorporales, iuxta ea quæ habentur in l.rei.ff.de verb. sig.& l l.j.ff.si cer. pet.& per Ab.in c. j.de re.iu. & not. in c.ij.de reb.eccl. non alie. in vj. & passim.

Curte in tractat. de iure patrona.in verbo ius. numero 2.

f Spirituales sunt. No.tamen quòd licet plures & plures sint res spirituales, diuersimodè tamen sunt spirituales Quædam enim secundū essentiā: vt dona Dei, cap.j. vbi not. j.quæst. j.Itē sanctorū reliquię. Quædam propter statutum, vt est religio. Quædam quia dependent à potestate spiritua li. Quædam ratione officij. Quædam quia annexa spiritualibus, de quibus omnibus per Abb.in c.consulere. de simon. vbi ponit quis sit effectus an vno vel alio modo res sit spiritualis.

LIBER SECVNDVS.

DE RERVM a DIVISIONE ATQVE ILLARVM administratione.

Res Ecclesiasticæ sunt aut spirituales, aut tēporales.h.d.

SVperiore libro b de Iure personarū c exposuimus, modo videamus d de rebus Ecclesiasticis, illarúmq; tractatione,& administratione. Summa rerum Ecclesiasticarum diuisio, e in duos articulos deducitur. Nā aut spirituales sunt, aut temporales. Spirituales sunt f quæ spiritui deseruiūt, atque animę causa sunt institutę, vt Sacramēta Ecclesiæ, altaria, & his similia. Temporales sunt, quæ non tàm spiritus quàm corporis g gratia pro Ecclesiasticis ministeriis, sacrórúmque ministrorum vsu sunt comparatæ, vt sunt prædia, domus, h & fructus decimales. i

Res spirituales sunt, aut incorporales, aut corporales, & corporales diuiduntur in Sacramenta, in res sacras, sanctas, & religiosas.h.d.

Rursus k spiritua-

Superiore libro de iure.

b SVperiore libro. Imitatio principij libri secundi institutionum iuris ciuilis, & est arg.q etiam in principiis librorum facienda est continuatio.

c De iure personarum.scilicet à titulo de iure persona vsque huc, licet interserti sint aliqui tituli, qui licet principaliter non tractent de personis, habent tamen materiam annexam & dependentem, vt est ille de præbendis cum aliquibus sequentibus. vt in d.titulo.in princ. fac.l.cum de lanionis.§ asinam.ff.de instrum. leg.quæ religiosis. ff. de rei vendi. l. arbor. ff. com.diuid.c.super eo.de paroch. & per Ab.in cap.quanto.in princ.de iudi.

d Videamus.Sicut promisimus supra de eccle.constitut.§.fi.

e Diuisio.Hęc diuisio sumpta fuit ex his quę ponit Ab & Doct.in cap.consulere.de simon. in c.quanto de iudi. faciunt quæ ponit Io. de Sel.in tract.de beneficio, parte prima, q.vij.nu. 76.& num.34.& Gamma.in tract.de permut. beneficiorum in princ.num.75. & Rochus de

g Quam corporis. In consequentiam tamen bene comparatæ gratia spiritus, cum spiritualia sine temporalibus subsistere nōn possint.j.q.iij. cap.si quis obiecerit.& infra.de reb. eccles. alie.i prin. & propterea non dixit simpliciter huiusmodi res comparatas causa corporis & non spiritus, sed nō tam,&c. q.d.quòd & spiritui deseruiunt, licet principaliter & immediatè corpori.

h Domus. Intellige de domibus profanis, quæ tamen sunt in dominio ecclesiæ, & fortè alicui locatæ, non autem de religiosis quæ magis sunt de membro spiritualium rerum.

i Decimales. Fructus dicit non ius decimandi: quia illud spirituale est vt infra. de decim. in principio. capitulo ad hæc. extra de decim. fac. not. per Abbatem, in capit. ij. de iuram.calum.

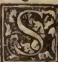
k Rursus.Subdiuisio.

Virtutes,

lium quædam sunt incorporales, quædã vero corporales. Incorporales sunt, quæ neque tangi, neque sensu corporeo percipi possunt, quales sunt virtutes, a & dona Dei, aut quæ in iure consistunt. b Corporales sunt, quæ tangi, & humanis sensibus percipi possunt, harum autem quædã sunt, Sacraméta, c quę dã sacræ d sunt, & sanctæ, quædam religiosæ. e Videamus igitur nũc de spiritualibus, f & quidem incorporales, cum de his tàm suprà opportunis locis loquuti fuerimus, quàm etiam infra suo tẽpore dicturi simus, specialem tractatũ minimè exigũt. g Itaque tractemus iam de corporalibus, ac primũ de Sacramentis, de sacris, sanctis, & religiosis, consequenter etiã loquuturi: ac demùm de rebus tẽporalibus, atque illarum administratione.

DE SACRAMENTIS.

Quid sit Sacramentũ. h. d.

Sacramentum h est inuisibilis gratiæ visibilis forma, i ita ꝙ eius similitudinẽ gerens & cã existat. k

Sacramentorum quedã necessaria sunt, quadam voluntaria. h. d.

Sacramentorũ summa l diuisio hæc est, ꝙ aut sunt necessaria, aut voluntaria. Ne-

a Virtutes. j. q. j. c. j.

b Consistunt. Vt est ius eligendi, ius patronatus secundum quosdam, præbenda quatenus consideratur tanquam ius, & alia similia de quibus sparsim fuit dicendum tàm supra quàm infra secundum oportunitatem materiæ, vt proximè immediatè dicitur.

c Sacramenta. Immo contra ꝙ sacramenta non sunt corporalia: vt capit. inter corporalia. de transl. Sol. accipe ibi corporalia, id est, tẽporalia & prophana, vel aliter sacramẽtum, id est, gratia quæ confertur per susceptionem sacramentorum est incorporalis, & sic tollitur contrarium. Sed adhuc contra: quia sacramẽtum pœnitentiæ nõ potest dici corporale, cum nihil ibi sit quod tãgi possit? Resp. licet in tali sacramẽto nihil sit qđ tangi possit, tamen potest & debet sensu corporeo percipi & explicari per enunciationem verborum, quę faciunt vt hoc quoque sacramentum possit dici corporale, vt per Beatum Thomam de Aqui. in suis opusculis in tractatu de Sacramentis, fac. illud Lucre. de rerum natura lib. j.

Nec voces cernere suemus
Quæ tamen omnia corporea constare necesse est Natura,

d Sacræ. Ita quòd non sacramenta, nam & sacramenta sunt sacra.

e Religiosę. De quibus infra de rebus sacr. sanct. & relig. & tit. seq.

f De spiritualibus Tanq̃ dignioribus. fac. §. aliã. instit. de bon. poss. l. j. & l. ij. ff. de alb. scrib.

g Exigũt. Arg. contra. l. si seruus seruum. §. inqt lex. ff. ad leg. Aquil. & fac. l. sanctio legum. ff. de pœ. & l. doli. ff. de verb. obli.

DE SACRAMENTIS.

Sacramentum est &c.

h Sacramentum est. Multæ dantur sacramenti diffinitiones, vt videre est per Host. in summa super titul. de sacram. iterand §. j. sed quæ hic ponitur videtur esse receptior, vt per Nic. Plo. in tractatu de sacramẽtis in præludiis, vbi videndum pro declaratione. Item videndus est Beatus Antoninus in sua sũma in tertia parte in tit. xiiij. cap. xj. & fac. c. sacrificiũ. & quod ibi not. p Doct. de cõs. d. ij.

i Visibilis forma. Idest sensibilis, ponitur de visu: quia excellentior omni sensu.

k Existat. Hæc postrema verba nõ ponũtur ĩ canone sacrific. de cõs. d. ij. sunt tñ apposita ad designãdã drĩam inter sacramẽta legis veteris quę significabãt quidẽ grãm: sed nõ cõferebãt, & sacramẽta nouę legis, q & significãt & cõferũt, vt habetur ĩ locis cõgestis ĩ superiori nouella, & nouissimè p cõcil. Trid. in vij. sess. sub ti. de sacramẽtis in genere, ĩ cano. ij. & vj. & vij.

l Summa diuisio. Hæc diuisio ponitur in ca. veniens. per Glos. & Doct. de transaction. alij tamẽ aliter diuidunt, scilicet ꝙ sacramentorũ

cessaria sunt, quæ sine interitu salutis æternę prætermitti, [a] & contemni non possunt, vt sunt Baptismus, Confirmatio, Pœnitentia, Eucharistia, extrema Vnctio, quę omnia ad particularem cuiusq; profectum sunt principaliter. [b] instituta. Voluntaria sunt quæ sine salutis dispendio pro cuiusque arbitrio recipi possunt, & refutari: qualia sunt Ordo Sacer, & Matrimoniũ: & hæc ad totius Ecclesiæ [c] profectum, & subsidium principaliter pertinent.

Necessariorum Sacramentorum quædam deseruiunt ad ingressum Ecclesiæ, quędã ad progressum in Ecclesia, quędam ad egressum ab Ecclesia, hoc dicit.

Et rursus [d] necessariorum quædã, ad ingressum Ecclesię sunt comparata, vt Baptismus, [e] quædam ad progressum in Ecclesia, vt Confirmatio, [f] Pœnitentia, [g] Eucharistia: [h] quædam ad egressum ab Ecclesia, vt postrema Vnctio. [i]

Secunda distinctio Sacramentorum, quòd quædam characterem imprimũt, quæ iterari non possunt, quædam nõ imprimunt quæ iterationem admittunt, h.d.

Rursus [k] Sacramẽtorũ quædam characterem [l] imprimunt, quædã verò nõ. Quæ characterẽ imprimũt iterari non possunt, vt Baptismus, [m] Cõfirmatio, [n] Ordo sacer. [o] Cætera verò quæ characterem nullum imprimunt, iterari minimè prohibent, [p] vt

quædam sunt necessitatis, quædam dignitatis, & dignitatis sacramenta appellant ordines: vt not. in d. loco, & per Hostien. in summ. de sacram non iterand.

a Prætermitti vel contemni. Id est, prætermitti ex contemptu, nam secus si ex necessitate, vt infra titul. j. §. sed quanquàm. & c. de bitum. de baptis. & c. baptismus. de consec. dist. iiij. & cap. fi. de presby. non baptis. & vide de necessitate sacramentorũ cõcil. Triden. sessio vij. in tit. de sacramentis in genere. c. iiij. & sub tit. de baptis. c. v.

b Principaliter. Bene principaliter: quia in consequentiam tendũt ad profectum totius etiã ecclesiæ. Arg. auth. vt iud. sine quoquo suffr. post princ.

c Totius ecclesiæ. Et propterea magis accuratè dãda. vt j. q. j. §. ecce. & ca. præter. in fi. dist. xxxij. & magistraliter traditur hæc materia in cõcil. Triden. sessio vij. & multis aliis locis in quibus antiquæ, & modernę hæreses sanctissimè damnantur. Itẽ traditur compendiosè hæc materia per Euge. Quartum in vnione Grecorũ, versiculo quinto ecclesiasticorum sacramẽtorum veritatem.

d Rursus. Subdistinguit necessaria, & quæ principaliter tendunt ad cuiusque particularem profectum.

e Baptismus. dis. xxxij. c. pręter hoc. § porrò.

f Confirmatio. De cons. dist. v. c. spiritus sã.

g Pœnitentia. Quę & ad reditũ est cõparata. xxvj. q. vij. c. his qui. & de pœn. dist. iii. c. ij. § ij.

h Eucharistia. Quod propterea & viaticũ dicitur. xxvj. q. vj. c. qui recedunt. & c. de his.

i Vnctio. xxvj. q. vij. c. ab infirmis.

k Rursus. Hæc est secunda principalis diuisio quæ cõplectitur omnia septem sacramẽta.

l Characterem imprimũt. Id est, signum quoddam, à cæteris distinctũ, animę indelebiliter infingunt, ita exponitur in vnione Grecorum, & Aronea, versiculo Quinto Ecclesiasticorum. & per Concilium Tridẽtinum. sessione septima. in titul. de sacramentis in genere. cap. ix. & sessio. xxiij. c. iiij.

m Baptismus. j. q. j. c. sacramenta. & c. manus.

n Confirmatio, j. quæ j. c. manus. & licet tam in baptismate & confirmatiõe character ęquè imprimatur, hoc tamen accidit diuersimodè: nam per baptismum participat quis spiritualia, & disponitur anima ad facilius suscipiendum gratiam Dei. Sed in sacramento confirmationis efficitur fortior, & infunditur gratia contra diaboli insidias. Ita Abba. post. diuum Thom. in c. quãto. de consuet. & in Rub. de baptis. post Inno.

o Ordo sacer. cap. de homine. & cap. de his. & cap. dictum. de consecrat. dist. quinta. & per Hostien. in summ. de sacram. non iterand. §. & quæ sint iteranda.

p Prohibentur. Quemadmodum tota die videmus iterari. & facit versus.

Fons, ordo, Chrisma, non cætera sunt iteranda.

Eucha

Eucharistia, [a] Vnctio, [b] Pœnitentia, [c] Matrimonium. [d]

Sacramenta constant elemento & verbo. h.d.

Constant [e] autem Sacraméta elemēto, & verbo. [f] Elementū hîc accipimus quidquid [g] sub visibili natura, inuisibilem gratiam designat & continet. Verba sunt quæ formæ visibilis efficaciam exprimunt, [h] ergo [i] accedente verbo ad elementum sacramentum fiet. [k]

Non ecclesia, sed Christus instituit Sacramenta, quæ tamen dicūtur Ecclesiæ, quia illa per ea sanctificatur, & illa ministrat. h.d.

Illud quoque scire nos oportet, quòd nō Ecclesia, sed ipso Domino [l] instituente Sacramētis vtimur, sed tamen ideò Ecclesiæ Sacraméta nuncupamus; tum quòd per ea sanctificata, & cœlesti spōso matrimonij [m] fœdere coniuncta sit, tum quòd illorum dispensatio [n] eius credita sit ministerio.

Etiam malus minister, & hæreticus potest ministrare sacramenta. h.d.

Ergò qui baptizat, [o] qui absoluit, [p] & in singulis Sacramentis diuinitus operat Dominus [q] est, ministri

a Eucharistia. De consec. dist. ij. c. quotidie & c. si non frequentius.

b Vnctio. Per ea quę allegat Host. in summa de sacrament. non iterand. §. & quæ sint. & not. quòd licet hoc sacramentum supra dicat necessitatis, hoc verū est respectu cō temptus: aliàs secus vt per Abb. in c. quanto de consu.

c Pœnitētia. Sed contra. c. in capite cum seq. dist. 50. & cap. quanuis. de pœni. dist. iij. Sol. hic loquit de pœnitentia priuata & non solenni, quæ non modo iterari potest verum etiā debet. c. omnis. extra. de pœn. & remiss. contraria de solenni quæ non debet iterari. & facit supra, qui promo. non pos. §. pœnitentes.

d Matrimoniū. c. aperiant. xxxij. q. j. & de secun. nupti. per tot.

e Constant. sac. j. q. j. c. detrahe.

f Et Verbo. Vnde si aliquis proferat verba & non immergat, nō baptizat: quia nec sola verba nec solum elementum sacramentū faciūt, c. detrahe. j. q. j. Vnde falsa est Gandulphi opi. dicentis solum elementum constituere sacramentum: arg. c. sacrificium. de consec. dist. ij. & quòd asinus bibens illam aquam dicitur bibere sacramentum sicut de mure dicimus c. qui bene non custodiunt. de consec. dist. ij. nam vt quidam dicunt aqua baptismatis in eodem instanti incipit ac desinit esse sacramentum, scilicet in vltima prolatione ipsius formæ, ego te baptizo &c. vt no. in c. j. de conse. dist. iiij. & in d. c. detrahe. arg. l. quod autem. §. si. ff. de donā. inter vi. & vxo. & l. debitrix. ff. ad. Velle.

g Quidquid. Vnde in hac materia appellatione elementi, continetur nō solum aqua, sed quam panis, vinum, oleum, & sic de singulis.

h Exprimūt. Non ergo omnia verba quę in confectione sacramentorū proferuntur dicuntur constituere sacramentum, sed ea quæ sunt formalia, de quibus intelligit, puta ego te baptizo in nomine &c. hoc est enim corpus &c. sed per alias orationes quę primo fundūtur super aquā, vel pane, & vino, non constituitus sacramentū: vt not. in cap. detrahe. j. q. j.

i Ergo. Reassumptiuè stat, non illatiuè.

k Fiet. Sed quæritur si in littore maris baptizetur qs, an tota aqua consecretur an nō? & videtur quod illa solum quę baptizandum tāgit: ar. l. ij. §. Celsus. ff. de relig. Vel pōt dici quod & illa quę istā tangit. ar. l. qui relig. ff. de rei vendi.

l Domino instituēte. Vt & in Cōcil. Trid. sessi. vij. in tit. de sacramētis in genere in c. j. vnde ecclesia numerō sacramentorū nec addere nec de trahere potest.

m Matrimonij fœdere. Vnde sicut vxorē societas vitæ rerum mariti quodammodo dominā fac. l. j. ff. re. amot. sic & Ecclesia quæ est quędam spiritualis vxor potest dici domina sacramentorum.

n Dispensatio. Ratione ergo dispensationis dicuntur sacramenta ecclesiæ. Sic & ius Papirianum fuit appelatum ratione cō pilationis, licet Papirius nihil de suo adiecerit: vt not. in l. ij. post. princ. ff. de or. iu. fac. quod not. in l. ij. C. in quib. caus. coloni. censiti. &c. lib. xj.

o Qui baptizat. Per virtutem non per ministerium. c. aliud. de conse. dist. iiij.

p Qui absouit. Per virtutem. c. aliud. de consec. dist. iiij. q. j. c. intra æt.

q Dominus est. c. panis. de consc. dist. ij. & c.

baptis-

verò Ecclesiæ in conficiendis sacris misteriis, vel dispensandis, præter nudum ministerium nihil sibi vẽdicare valent, [a] cum nõ propriam, sed eius qui sacramenta instituit, personã referant. [b] nec vlla ex ipsis sanctificandi virtus emanet. Vnde quanquàm eos inculpatos esse deceat, [c] si tamen mali sint, vel à catholica communione seiũcti, nihilominus, & cõficere sacramenta, & dispensare poterunt: [d] veluti [e] enim per lapideos canales ad areolas aqua trãsfunditur & solis radij per loca fœtidissima transeũtes nulla cõtactus maculatione contaminãtur, [f] sic multò magis Sacramenta nulla ministri fœditate cõmaculantur.

¶ Spiritualis potestas exerceri sine fide potest, sed non sine intentione Ecclesiæ h.d.

Hoc tamen sic intelligi oportet, si tales ministri intentionem Ecclesiæ concordẽ [g] habeant. Cæterum si aliud agere intendãt, putà sacris illudẽ misteriis, vel aliud, quod Ecclesiæ non consentiat, nihil agitur, [h] sine fide [i] enim spiritualis potestas exerceri quidẽ potest, sine Ecclesiæ intẽtione nõ potest. His circà Sacramẽta generaliter [k] cognitis, exordiamur nũc de singulis ẽt specialiter dicere, & quia Baptismus fundamentum [l] est, & ianua cæterorum, meritò ab eo principium sumamus.

DE BAPTISMO ET EIVS effectu.

baptismus.de consec.dist.iiij. & c. verbum.de. pœni.dist.j.& per Abb.in c.extirpandæ. §.qui verò.de præb.in repet.

a Valent. Nam neq; qui plantat aliquid est, neque, qui rigat, sed qui incrementum dat.j.q.j.cap. multi.

b Referant.c.baptismus.de conse. dist.iiij.

c Deceat. Cum lumen sint mũdi, c.sacerdotes. dist. xciij.& aliorũ patres ac magistri.c. quis dubitet. dist. xcvj.& quia necesse est vt munda sit manus quæ aliorum sordes diluere curat.j.q.j. cap. necesse.& c.in grauibus.iij.q. vij. & quia ad exemplũ bonæ actionis instituuntur.c. quia episcopus. v. q.iij. & j.q.j.c.si qui episcopi talem.

d Poterunt.j.q.j.c.significastis. & c.multi.& c.dedit. & traditur p Abb. & alios.in cap. vestra.de cohab.mulic.& cleri. Quantum tamen ad receptionem sacramentorum ab hæreticis, distinguendum est num sciẽter quis recipiat, quo casu non cõfertur gratia, an ignoranter, quo casu confertur: vt per Inn.& Abb.in c.fraternitatis.de hæret.& hoc quod hic dicitur refirmatur nouissimè per Conciliũ Tridentinũ sessio. vij.in tit.de sacram.in genere. c. xij. & eadem sessi.in tit.de baptis.c.iiij.& sess.xiiij.sub. Rub. de ministro huius sacram.& absolutione.c.vj.

e Veluti.j.q.j.c.intra. cum pluribus seq. & c. secundum.dist.xix.& j.q.j.c.hanc regulam. in fin.fac.xv.q.vlt.c.fi.& c.nihil.in fi. dist. lxxxiij.

f Contaminantur. Immo contra.dist.49.c. sacerdotes.& j.q.j.c. sic populus, cũ simil. Sol. non poluitur sacramẽtum fœditate ministri, nisi opinione vulgi, vel nisi quantum est in ipso ministro: vt per Ab.in c. vestra.de cohab.mul. & cleri. vel in ipso suscipiente: vt j.q.j. ca. multi. §.siue ergo. malorum tamen ministrorum orationes potius nocẽt quàm psunt: vt per Abb. in Rubri.de vi.& hone. cleri.fac.c. fi.in fi. dist.lxxxiij.

g Concordem. Vnde commendatur factũ Alex.epi Alexãdriæ de quo j.q.j.c.spiritus sanctus.& c. sic autẽ. cum pluribus seq. & quod hæc concors intẽtio requirat determinat nouissimè Cõcilium Tri.sess.vij. in tit. de sacramentis in genere.c.xj.& anathematizat tenentes contrarium.

h Agitur. fac.c. quod autem ait.xxij.q.ij.

i Sine fide.j. q.j. quod autem.cum multis seq.& aliis sparsis p tot.d. q.

k Generaliter. Et bene cum generalium cognitio debeat præcedere cognitionẽ particularium.§.his itaq;.instit.de iusti.& iur.

l Fudamentum. c. veniens. ext. de presbyt. non baptiz.quo fundamento deficiẽte superædificari non potest.j.q.j.c. cum Paulus.c.fi.de presby.non baptiz.

DE BAPTISMO ET EIVS effectu. Baptismus est &c.

Baptismus operatur animæ ablutionem, & in locum circuncisionis est institutus. h.d.

BAptismus a est ablutio b corporis exterior, quæ, adhibita certa verborũ forma, c interiorem animæ ablutionem d designat & operatur. e Veluti enim circuncisio f in populo Dei, in fidei iustitiæque signaculũ instituta, ad significationẽ g purgationis originalis, veterisq; peccati paruulis valebat, sic & baptismus ad hominis innouationẽ, valere cœpit.

Licet in baptismo plena cõtingat peccatorum remissio, non tamen contingit plena nouitas. hoc dicit.

Nõ tamen h ex quo quisq; baptizatur, statim etiã in eo omnis vetus infirmitas i absumitur, sed renouatio ad remissionẽ peccatorum incipit, & ad intelligentiam, & operationem spiritualiũ, cętera verò sũt in spe donec recompleãtur, qđ erit in resurrectionis tempore, Quãuis ergo ĩ baptismate plena k fiat peccatorum remissio, nõ ꝓptereà plena nouitas, l & mutatio contingit.

Cura baptizandi ad solos sacerdotes spectat, sed ex causa necessitatis quilibet potest baptizare. h.d.

Baptizandi autem

a Baptismus. Ita paucis immutatis verbis diffinit Host. in summ. eo. in prin. & Nic. Plo. in tractatu de sacramentis in prima parte. c. j. dantur & aliæ plures diffinitiones: vt per Car. Ar. in libro institutionũ Theologicarum lib. ij. ca. vj. Et quinque sunt de substantia baptismi, baptizãtis intẽtio siue generalis siue specialis, baptizandi fides si sit adultus: aliàs baptizari poterit in fide parentum, & ecclesiæ, expressio vocalis formæ à Christo institutæ, Ablutio per elemẽtum, Et quod ablutio & verborũ prolatio sint actus cõtemporanei, quæ latè prosequitur Nic. Plo. loco supra citato.
b Ablutio. Et sic operatio transiẽs vñ baptismus nõ est aqua, quia tũc esset res ꝑmanẽs.
c Forma. Quæ sunt ista. Ego te baptiso in nomine patris & filij & spiritus sancti, quę in tãtum sunt in forma: vt si dicatur ego te baptiso in nomine genitoris & geniti & procedẽtis ab vtroque non sit baptismus. Idem si dicatur in nomine Iesu Christi. Vel in nomine Trinitatis. vide latè. per Car. Aracel. in suis instit. Theologicis. lib. ij c. xj. & per Plo. in tractatu de sacramentis in prima parte. cap. j.
d Ablutionem. Inest ergo in baptismate duplex ablutio, exterior corporis, interior animę quæ fit per spiritum sanctum. Nã aqua & verba nil prodessent nisi spiritus sanctus baptizaret interius. c. per aquam. de conse. dist. iiij. Vnde & duplex paternitas & filiatio reperitur in baptismo, vna exterior in qua baptizans est pater, alia interior in qua spiritus sanctus est pater, & ideo omnes Christiani dicuntur filij Dei, inter se sunt fratres spirituales: quia habent eundem patrem spiritualem in ista secũda natiuitate. facit quod not. in capit. ad mensam. xj. q. iij. & ponit Abb. in cap. debitum. in vlt. not. eod.
e Operatur. Ad hoc vide Concil. Tridentinum session. vij. in titulo de sacramentis in genere. capit. secũdo. & capit. vj. & cap. viij.
f Circuncisio. Simi. in capitu ex quo. de consec. distinct. iiij. facit capitu. maiores. ext. eodem.
g Ad significationem. Alij ad sanctificationem. vt cap. ex quo. de consecrat. distinctio. quarta. prima verior.
h Non tamen. Pro intelligentia istius literæ vide Concil. Tridentinum in v. sessione in primo decreto de peccato originali in fi. & per totum illud decretum. & fac. capit. non de quo. de consec. dist. iiij. vnde sumitur.
i Vetus infirmitas. Id est, originale peccatum quod contrahitur in ipsa infusione animæ: quia tunc tres vires principales animæ debilitãtur: de quo in c. quæris. de conse. dist. iiij. & in cap. non ex quo d. distinct. iiij remissiuè.
k Plena. Quo ad reatum mortis æternæ, & omnem pœnam originalis peccati. vide per Abba. in cap. j. §. vna verò. de summ. Trinitat. & fid. catho.
l Nouitas. Nam relinquitur originale peccatum ad pugnandum dum sumus in via, sed debilitatum, & superatum, & ad mortem æternam non imputabile. cap. per baptismum. de consec. dist. iiij.

Sacer-

cura ad ſolos ſacerdotes [a] pertinet eiusq; miniſterium, nec ipſis diaconibus explere permittitur, abſq; Epiſcopo vel presbytero [b] niſi his procul abſentibus vltima languoris cogat neceſsitas [c] quo caſu & laicis fidelibus, atque ipſis mulieribus baptizare permittitur. [d] Presbyter verò cuius negligentia commiſſum eſt, vt quis ſine baptiſmate ex humanis exceſſerit, deponendus erit. [e]

Baptizatus ab hæreticis, ſchiſmaticis, paganis, vel aliàs facinoroſis, non ſunt denuo rebaptizandi. h.d.

Sed & ſi quis ab hæreticis, [f] ſiue ſchiſmaticis, vel etiã à paganis, [g] aut aliàs facinoroſis baptizati fuerint, quaſi baptizati non fuerint, iterum baptizari [h] non debent. Antiqua [i] tamen patrum induxit inſtitutio, vt qui ab his in Trinitatis nomine baptizati fuerint, cum ad ſanctam Eccleſiam redierint, aut vnctione chriſmatis, [k] aut impoſitione manus, [l] aut ſola pfeſſiõe [m] fidei ad ſinũ matris eccleſię reuocent.

Nemo ſeipſum baptizare poteſt. h.d.

Sed quanquàm [n] baptiſmus ab hæreticis, ſchiſmaticis, vel paganis ſuſceptus valeat, ipſum tamẽ ſe baptizare nemo poterit ſicut enim in carnali generatione, [o] qua

a Sacerdotes. c. conſtet. de conſec. diſtin. iiij. vnde ſumitur. & nouiſsimè per Concil. Tridẽ. ſeſsio. vij. in tit. de ſacramentis in genere. c. x. Sed contra. c. ſanctum. de conſecr. diſt. iiij. reſpon. ibi in caſu neceſsitatis, vt hic etiam ſtatim dicitur. fac. c. in neceſsitate. de conſecr. diſt. iiij.

b Presbytero Id eſt. licentia presbyteri. Sed contra c. diacones. & cap. diaconi. diſt. xciij. reſpon. vt ibidem not.

c Neceſsitas. Quæ legem nõ habet fac. de conſe diſt. iiij. c. ſanctũ. &c. in neceſsitate.

d Permittitur. c. diacones. diſtin. xciij. ſed quid ſi diaconus vel etiã laicus baptizat nõ inſtante neceſsitate? reſp. valet baptiſmus. ſed vſurpatores alieni muneris puniendi erunt: vt per Ab. in c. quanto. de conſuet.

e Deponẽdus erit. j. q. j. c. neque. & c. ſi quis per ignorantiam, & de cõſec diſtin. iiij. cap. quicunque.

f Ab hæreticis. concor. c. ſiue. c à quodam. c romanus. c. hi qui. c. de Arianis. de conſec. diſtin. iiij. cum plurimis ſimil. & nouiſsimè idem firmatur per Concil. Triden. ſeſsio. vij. ſub tit. & Rub. de baptiſmo. c. iiij.

g A paganis. c. quos à paganis. de conſec. diſtin. iiij Sol. ibi non in forma eccleſiæ fuerat traditus baptiſmus. Item contra diſt. lxij. c. nulla ratio. & j. quæſt. j. capit. j & l. traditio ff. de acqui re. domi. & de conſec. diſt. iiij. c. quomodo. quomodo ergo paganus baptiſmum tradere dicitur quem non habet? reſpond. fit hoc authoritate legis. ſic & creditor in caſu dominium rei ſibi obligatæ in aliũ transferr, quod tamen non habet. inſtit. quib. alien. lic. vel nõ. §. j. Item hoc caſuale, contrarium regulare. j. q. vij. c. Daiberrum. & not. in cap. Romanus. de conſecr. diſtin. iiij. paganus tamen leuare non poſſet, vt declaratur Concilio Maguntino.

h Iterum baptizari. c. rebaptizari. de conſecr. diſt. iiij. & nouiſsimè per Concil. Trid. ſeſsi. vii. de baptiſmo. cap. xj.

i Antiqua tamẽ. Et in cap. ab antiqua. de conſe. diſt. iiij. c. hi qui. j. q. j. à qua antiquitate nõ eſt recedendũ, niſi euidens error oſtendatur. fac. c. vtique. diſt. xix. & per Ab. poſt Glo. in cap. quanto. de translat.

k Chriſmatis c. ab antiqua. de cõſecr. diſt. iiij. & c. hi qui. j. q. j.

l Impoſitiõe manus. Reconciliatio ſic fiet, imponetur eis manus ab epiſcopo, & dicetur, Accipe ſpiritum ſanctum. ſicut in actibus Apoſtolorũ factum eſſe legitur baptizatis à Ioanne, cum ipſi dicerent Apoſtolis, neque ſi ſpiritus ſanctus ſit audiuimus, manus eis Apoſtoli imponebãt dicentes, accipe ſpiritum ſanctũ, & ſi non erant Chriſmati chriſmabantur: vt not. in c. vt hi de quibus. de conſec. diſt. iiij.

m Sola profeſsione Si manus ei impoſita: aliàs ſuppleretur. j. q. j. c. ecce. & tunc dicitur fieri profeſsio, cum interrogantur, vt ſciamus an ipſi recte credant.

n Sed quanquàm &c. Ratio eſt dubitandi ad deciſionem ſequentem.

o Carnali generatione. Not. ergo q ſpiritualis

tis generatio imitari debet naturalem inquantum potest sicut etiam legitima,& ex hoc Ab. in cap.debitum.eod.tenet quòd nemo possit alium baptizare,vel de sacro fonte leuare,si idem non potest esse suus pater carnalis, & si præcedat baptizãdum in plena pubertate. simile in §.minorum. insti. de adopt. Ancharanus tamen putat sufficere si 14. annis baptizans præcedat baptizãdum. Idem forte in leuante secundum Abb. cuius tamen internentus non videt de substantia baptismi.secundum eundem. in d. cap. debitum.

formæ non vitiat actum,not.in cap. sacro. de senten.excomm.& per Abb.in ca. porrectum. ante fi.de regu.Sol.illud apud ecclesiam triũphantem,hic militantem, quod satis innuit etiam hæc litera.

proles ex viro & fœmina nascit,alius est qui carnaliter gignit, alius qui gignitur:sic in sacramentali generatione,qua soboles, ex aqua, & Spiritusancto renascit, alius debet esse qui spiritualiter generet, alius qui generetur, a Vnde de Iudæo, qui in mortis b articulo constitutus,in aquam seipsum immergendo c dixerat,*Ego me Baptizo in nomine Patris, & Filij,& Spiritussancti*, responsum d est, denuo e ab alio illum baptizandum f esse, vt ostẽdatur, quòd alius est qui baptizatur, alius qui baptizat,quanuis si talis continuò decessisset ꝓtinus ad patriam euolasset,g non propter fidei sacramentum, sed propter sacramenti fidem.

Baptismus alius fluminis, alius flaminis,alius sanguinis.h.d.

Quod quidem & de illo rectè creditur,qui visibiliter non

a Qui generet. Cõcor.c. ꝑ tuas. aliàs per nostras. de iure pat. & §. interdũ.s. eo. tit. & c. fi.de instit. & l.ij.ff. de stip. ser. & nemo debet oriri à semetipso. capitu. dicimus.xxiiij.q.j.argum.contra in l.si consul. ff. de adopt.

b Mortis articulo.Et sic nota,quòd vbi aliqua requiruntur ad substãtiam, & pro forma actus,nisi formalia illa & substantialia interueniant,non tenet actus,etiam si ex necessitate substantialis & formalis solennitas. obseruari non possit,necessitas ergo non facit definere solennitatem substantialem.Sed contra c.sanctum.& c.in necessitate,de consec.distin. iiij.& suprà eod.§.baptizandi. Sol. sacerdotiũ in ministro non est de substantia baptismi. sicut & alia quædam de quibus in §.pen.infrà. Sed adhuc contra,infrà de pœnit.§. quod autem & §.seq.vbi qualitas in ministro sacramenti pœnitentiæ est de substãtia talis sacramenti.& per Concil.Trident.sessio.xxiiij.cap. vi.vbi agitur de ministro talis sacramẽti. Sol. aliud in sacramento baptismi, aliud in sacramento pœnitentiæ.Sed adhuc cõtra quia vbicunque obligatio dirigitur in Deum,defectus

c Immergendo, Quid si aliqs immergat se ipsum alio tamẽ dicente, Ego te baptizo, &c. nũquid satisfiat formæ? respõ. negatiuè, nisi eũ ipse qui verba illa profert immergat,nõ potest verè dicere ego te baptizo &c. secũdum Ab.in c. debitum.eod.

d Responsũ est. Vt in c. debitum. eod.

e Denuo. Non tamen illicò, sed debet aliquo tempore differri, vt apparear an habeat rectam intentionem : & differendus est baptismus saltem par quadraginta dies: vt in capitulo.nequod absit. distinct. quarta. licet multi hoc non seruent. Vnde festinanter baptizati quiescente calore primæ deuotionis sæpe ad erroris vomitum redeunt : vt per Abb.in cap. debitum. eod. & comparari possunt tritico qui cecidit super petram ꝑ, quòd & cito natum fuit,& cito etiam exaruit:.vt in Euangelio.

f Baptizandum esse. Primò tamen restituere debet extorta per vsurariam prauitatem, & illicitè. capit. Iudæi. vbi not. de consecr. distinct. quarta. alia vero licitè quæsita non tenetur relinquere : sicut multi simplices credunt, pro hoc. capi. sicut iudæi. de iudæ. sequitur Abb. in capit.l.debitum. eod.

g Euolasset. capitu. debitum. eod. & de pœnitent distinct.septima. cap.fin. versic.nullus expectet, cap.Apostolicam.& cap. fin. de præsby.non baptiza.

Maturi.

baptizatus martirij [a] subiit sacramentum, Baptiſmus enim inuiſibiliter miniſtratur, quē non contemptus religionis, ſed terminus neceſsitatis [b] excludit. Vnde ſcitè ſcriptum à quibuſdam [c] reperitur baptiſmum alium eſſe fluminis, [d] alium flaminis, [e] alium verò ſanguinis. [f] Cum baptiſmi virtus & efficacia, non tàm ablutione corporis, quàm fide cordis contineatur, [g] & aliud [h] ſit per miniſterium baptizare, quod ſacerdos exequitur, aliud per poteſtatem quam Dominus, non vſque adeò ſacramentis adiunxit, vt ſine illis eorundem gratiam tribuere non poſsit. [i]

Paruuli baptizantur in fide parentum, & Eccleſiæ, & non debet minor eſſe virtus baptiſmi, quàm circunciſionis. h.d.

Non tamen, [k] quia fide cordis baptiſmatis virtus continetur, ideo minus paruulos, [l] qui credere ob ætatem non poſſunt, vnda ſalutaris abluit, cū & ij non per vſum, ſed per habitum [m] fidei, quem ſuſcipiunt in baptiſmate, credere non malè credantur. & in fide parentum & Eccleſiæ alio profitente baptizati ob fidei [n] ſacramentum rectè fideles [o] dici poſſunt, & cum circunciſio [p] tam adultis, quàm paruulis ex præcepto Domini conferretur, ne baptiſmus qui ſuccedit in locum ipſius, & generalior tamen exiſtit cum tam viri, quàm fœminæ [q]

a Martirij. c. baptiſmi vicem, ca catechumi-num. c. non dubito. de conſecr. diſtin. iiij.

b Neceſſitatis. cap fi. de presbyt. non baptiz. & cap. baptiſmus. de conſecr. diſt. iiij. fac. illud Aug. in Pſalmo 103. Coronat Deus intus voluntatem cū non inuenit facultatem, affectum enim Deus penſat non effectum.

c A quibuſdam. Vt per Auguſtinum libro iiij. de baptiſmo, contra Donatiſtas. capit. xxiij. & per Hoſt. in ſumma eodem. verſ. quot ſint eius. & iam ab omnibus hoc dictum vſurpatur.

d Fluminis. Id eſt, aquæ cum verbo. j. q. j. c. detrahe. & ca. debitum. eod.

e Flaminis. Id eſt, ſpiritus ſancti. cap. apoſtolicam. de presby. non baptiza.

f Sanguinis. cap. martirij, & ca. baptiſmi vicem. cum ſimil. de conſecr. diſt. iiij.

g Contineatur. c. verus. de conſecra. diſt. iiij.

h Aliud. c. aliud. de conſe. diſt. iiij.

i Non poſſit. & ſic reuincitur praua quædam opin. quæ temporibus Bernardi inualuerat, neminem ſcilicet ſine actuali baptiſmo ſaluari poſſe, cuius errorem idem confutauit epiſtola lxxvij. ad Hugonem ſcribens: & de hoc etiam vide Magiſtrum ſententiarū. lib j. diſtin. iiij.

k Non tamen, Ratio eſt dubitādi eius quod hic continetur: & de hoc vide nouiſſimè per Concil. Tridenti. in v. ſeſſio. in decreto de peccato originali, quod eſt primum, verſ. ſi quis hoc Adæ.

l Paruulos. Concor. c. maiores. eod. & c. paruuli. cum pluribus ſeq. & c. quæris. diſt. iiij.

m Habitum. Id eſt, aptitudinem, & ſic illa verba qui nō crediderit & ca. referuntur ad aptitudinem. Sicut etiā cum dicimus matrimoniū eſt maris & fœminæ cōiunctio indiuiduā vitæ conſuetudinē retinens. xxvij. q. ij. §. j. inſt. de patria poteſ. in prin. nam verbum retinens, intelligendum eſt quo ad aptitudinem. ſic etiam conſueuit dici de iuſtitia quatenus eſt in creatura. l. iuſtitia. ff. de iuſt. & iu.

n Ob fidei ſacramentum. Baptiſmus ſacramentum fidei dicitur, quia in fide Chriſti conſecratur, & in fide eccleſiæ cōfertur, vel quia in nomine Trinitatis confertur, quam offerentes & oblati tenentur credere, & confiteri, vel etiam alia ratione prout not. in capitulo nihil. de conſecra. diſtinctione quarta.

o Fideles. Sic in c. paruuli fideles. de conſec. diſtinct. iiij.

p Circunciſio. Argum. à maiori, & concor. c. maiores. eod.

q Fœminæ. Quæ licet non circunciderentur, offerebantur, tamen vigeſimooctauo die in templum, & ibi nomen imponebatur, baptiſmus igitur generalior eſt.

baptizentur, minoris videatur effectus, tam adultis q̃ paruulis eſt conferendus. a

Tam mater quàm filius in ipſo articulo parturiendi, poſſunt ſeparatim baptizari, nec ob id creditur baptiſmus iteratus. h. d.

Is quoque, cuius mater, vel prægnans, vel in ipſa hora, qua parturit mortis vrgẽte periculo, b baptiſmatis gratiam perceperit, baptizari poterit, c nec propterea bis baptizatus reputabitur. Cum vtique ad maternum corpus cũ eſſet in vtero, pertineret, d nec ibi regeneratio reperiri poſsit, vbi generatio nõ præceſſerit, nec in hoc infanti qui naſcitur aliquid mater participat, cum vniuſcuiuſque propria voluntas e in confeſsione ſit attendenda.

Muti, ſurdi, & ægrotantes baptizari poſſunt. h. d.

Muti quoque & ſurdi, item ægrotantes, f qui pro ſe reſpondere non poſſunt, aliis pro ſe profitentibus rectè baptizari poterunt.

Dormiens & amens, ſi ante ſomnum & amentiam habuerunt propoſitũ baptizandi, baptizari poſſunt. h. d.

De dormientibus, & amentibus quæſitum eſt, & planè ſi priuſquam dormirẽt, aut amentiam incurrerent, non baptizandi propoſitum haberent, quia in eis eadẽ perdurare g voluntas intelligitur, ſi ſic immerſi fuerint, characterem ſacramẽti nõ ſuſcipiunt, h ſecus autem ſi prius cathecumeni extitiſſent, & baptizandi propoſitum habuiſſent, tales enim in neceſsitatis articulo baptizare conſueuit Eccleſia. Tunc ergo characterẽ ſacramẽtalis imprimit operatio, cũ obicem vo-

a Conferendus. Sed an cum adoleuerint paruuli & nolint baptiſmum ratũ habere ſint eorum arbitrio relinquendi, vel cogendi ad Christianam vitam? & quidam hoc ſunt auſi affirmare, quorũ tamen opin. damnata & anathematizata fuit per Concil. Trident. in vij. ſeſſio. ſub tit. de Baptiſmo c xiiij.

b Periculo. Concor. cap. baptizari. de conſecr. diſ. v.

c Poterit. Licet contra teneret Iulianus hæreticus. Sed contra, quia ſi mater manumittitur & partus cenſetur manumiſſus. inſtitu. de ingen. §. ij. Item partus eſt pars viſcerum matris. l. j. ff. de vent. inſpi. Sol. vt not. in cap. ſi ad matris. de conſec. diſt. iiij.

d Pertineret. Fac. cap. ſi ad matris. cum ſeq. de conſe. diſt. iiij. & l. j. ff. de vent. inſpie.

e Propria voluntas. Intellige propriam verè ſi baptizantur adultus, & intelligens: aliàs dicetur propria iuris & diuinæ legis interpretatione, ſi baptizandus ſit paruulus vel non intelligens alio profitente, vt infra eo. §. proxi & cap. paruuli. cum ſeq. de conſecrat. diſtinct. iiij.

f Ægrotantes. No. quòd infantes, muti, ſurdi, ægrotantes, æquiparantur, quos ſatis, conueniens eſt ignorantes, quodammodo & per alios liberati cum & ignorantes & per alios fuerint obligati: vt de conſecr. diſtinct. quarta. ca. quæris. facit quòd & pro ignorante fideiubere poſſum: vt l. fideiubere. ff. de fideiuſſ. & ignoranter etiam actio acquiritur. l. ſi à furioſo. ff. ſi cer. petat. & concord. cũ hoc. capitulum paruuli. & capitulum ægrotantes. de conſecr. diſtin. quarta.

g Perdurare. Simile de ſententia excommunic. cap. à nobis. nam ſemper perdurare præſumitur voluntas niſi probetur mutata: vt capitulo perlatum. de his quæ vi metúſve cau. fi. & lege eum qui. ff. de probat. & lege Lucius. ff. de leg. ſecundo. in fin. Sed quid ſi quis ab infantia fuit amens, nunquid prodeſt ei ſi baptizetur? argument. quòd ſic. ff. de lega. ſecundo. lege cum pater. §. ſurdo. quia perinde habetúr ac ſi tunc ſit infans: quia nullo peccato grauatur niſi originali. tertia quæſtione nona. capitulo indicas. & not. in capitulo maiores. §. finali. eodem.

h Non ſuſcipiũt. Sed quid ſi excitati ſomno ratum habeant? Reſp. non prodeſt: quia nihil recipit, & ideo non eſt quod ratum habeat, ſed iterum erit baptizandus: vt not. in cap. maiores. in fi. eod.

Obſiſtentem.

luntatis contrariæ nõ inuenit obsistentem.a

Inuitus baptizatus characterem suscipit, & cogendus est ad obseruantiam fidei, secus si penitus sit coactus.h.d.

Sed & si quis non spontè, dum tamẽ nõ omnino coactus b baptismatis susceperit sacramentum, Christianitatis characterem suscipit, vtputa cum quis terroribus, atque suppliciis ad vndam salutarem trahitur,& ob id tanquam c conditionaliter d volens,licet absolutè nõ velit,est ad fidei Christianæ cogendus obseruãtiam. e Ille verò qui nunquã consentit sed penitus contradicit, nec rem nec charecterem f sacramenti suscipit. Plus est enim g expressè cõtradicere h quàm minimè consentire.

Is de quo non est præsumptio quòd sit baptizatus, debet sine metu iterationis baptizari.h.d.

Illud in dubium venire non debet,i quoties nulla extant indicia k inter propin-

a Obsistentem.Simile de consecr. distin.iiij. cap.quæris à me.& ff.ad S.C.Maced.l.si filius. & ff.de acquir.hæred.l.ij.§.si is.

b Omnino coactus. Vt puta si ligatis pedibus ac manib.baptizaretur. fac.l.qui testamento.§ fi. ff.de testa.

c Tanquam.Veritatem denotat hæc dictio, non similitudinem. sic in c. ex parte. vbi Ab. not.de sponsal. vnde,si dicatur Titius ab omnib. vitetur tanquam excommunicatus dicetur verè excõmunicatus. argu, not.per Abb.in c. fi. ne cle. vel monach.in prin.natura tamen sui similitudinẽ denotãt.

d Conditionaliter volens. Et sic coacta voluntas, voluntas est.con. cor.l.mulier.§.fin. ff. quod met. cau. & xv.q.j.c.merito quæritur. Idem est in sacramento matrimonij.xxij.q.iiij.cap.inter cætera. & cap. veniret. de sponsal. videtur tamen impedire matrimonium spirituale. cap.perlatum. de his quæ vi. metúsve cau.sed ibi fuit iustus metus mortis qui caderet in constantem virum.sed datis terminis paribus idem esset in vtroque. Item hæc coactio conditionalis non impedit sacramentum ordinis. distinct.lxxiiij.capitulo vbi ista. & not. in cap. maiores. §. fin. eod. Sed nunquid ille qui conditionali coactione recipit ordinem tenebitur continere? Respon. vt not.in d.§.fin.

e Obseruantiam. Vt cap.de iudæis. distinct. xlv.& cap. maiores. §. fin. eod. multo magis igitur si sponte baptizatus est.cap.quidam.de apostatis.

f Characterem. Sed quare amens, vel dormiens, vel absolutè coactus baptismi sacramentum non recipit, cum in baptismo non requiratur intentio baptizati sed baptizantis. j.q.j.cap.sicut ficti.& de consecra.disti.iiij.cap. solet. Hæc quæstio soluitur per literam superioris.§.& per.§ fi. c.maiores.eo.quia amens, & dormiens qui ante catheeumeni fuerũt,recipiunt bene sacramentum, qui verò semper inuiti fuerunt & cõtradixerunt,non recipiunt quia adhuc præsumuntur inuiti, & nemo inuitus ad fidem cõpellitur. Nec ob.d. c.sicut. & cap. solet, quia ficti ore exprimunt licet corde dissentiant:& ideo sacramentum recipiunt: quia ecclesia dare intendit, sed tale sacramentum non proficit ad remissionem peccatorum, nisi eum fictio recesserit.cap. tunc valere.de cõsecr.dist.iiij.& per Abb.c.fi.eo. cuius dicta procedũt in foro poli.

g Plus est enim. Sic cap.sicut de simo.& cap.Petrus.de homi. & j.quæst.iiij.cap. quia præsulatus.cum concor.allegatis in cap. maiores.§.fin.de baptis.

h Contradicere.Arg. quòd ad fidem nullus debet compelli inuitus,sed sicut libera voluntate periit, ita libero arbitrio conuertatur: vt c.de iudæis.& c.qui sincera.distin.xlv.& xxiiij. q v.c.ad fidem.Arg.contra. xxiij. q.vj c.j. vbi habetur quòd Paulus coactus venit ad fidem. Sed illud diuino iudicio fuit factum,cuius facta ad consequentiam trahi non debent, vel dic,vt not.in c.maiores.§.fi.eodem.

i Non debet. Vt in cap.paruulos. cum quatuor seq. de consecr. distinct.iiij. & cap.fin.de presbyt.non bapt.

k Indicia. Bene dicit indicia: quia non requiritur plena probatio,immo sufficeret vnus testis veluti in consecratione ecclesiæ, secus tamen in ordine.c. afros. dist.xcix. de ratione diuersitatis dicitur.j.quæst. §.ecce. Sed quid si probet quis se ordinatum, & contra eum excipiatur illum non fuisse baptizatum, nun-

quos, & familliares, quibus aliquos baptizatos eſſe doceri poſſit, eoſdem baptizari minimè prohibẽdos eſſe. Quod enim factũ eſſe neſcitur nulla ratio ſinit, vt iteratum [a] videatur, nec temeritas interuenit pręſumptionis, vbi eſt diligẽtia pietatis. De eo tamen qui Chriſtianis parentibus natus, inter Chriſtianos eſt fideliter conuerſatus, tam violenter præſumitur quòd baptizatus fuerit, vt hæc præſumptio pro veritate ſit habenda, donec euidentiſsimis argumentis contrarium probatum [b] fuerit.

Iterum ſcienter baptizatus debet ſeueriſsimè puniri, ignoranter verò bis baptizatus, non poteſt ordinari niſi ex neceſsitate. h.d.

Quòd ſi quis ſciens & prudens iterum baptizari ſuſtinuerit arctiſsimæ pœnitentię [c] ſubiiciendus erit, quod ſi ignoranter, nulla quidem imponenda erit pœnitentia, ſed niſi magna cogat neceſſitas, ordinari non poterit. [d]

Iterantes Baptiſmum ſunt deponendi ab officio, & beneficiis. h.d.

Illi quoque qui auſu temerario, in homine iam baptizato cœleſte lauacrum iterare auſi fuerint, excommunicationis mucrone percuſsi ab omni officio, & beneficio Eccleſiaſtico deponentur. [e]

Multa ſunt in baptiſmo, quæ non ſunt de eius ſubſtantia hæc dicit.

Poſtremo ſciendũ eſt, quòd licet verbo tantùm, & elemento baptiſmatis ſubſtantia contineatur, & forma, [f] multa tamen à

Quid tunc crederetur vnius teſtimonio quo ad baptiſmum? quidam quòd non vbi fieret alteri præiudicium. Vnde non ſufficeret vnicus teſtis ad probandum baptiſmum, ſi ſub ea conditione ei eſſet relictum legatum, ſi eſſet baptizatus: quia hæredi præiudiciũ fieret: vt not. in cap. placuit. de conſec. diſtin. iiij. cum autem ſufficit vnus teſtis is debet eſſe Chriſtianus nõ iudæus vel paganus. not. in c. cum itaq;. de conſec. diſt. iiij.

a Iteratum videatur. Concor. c. cum itaque. & ca. ſi nulla. & c. fin. de presbyt. non baptiz. vbi infert Ab. ꝙ qui non recordatur vtrum dixerit aliquam horã puta tertiã vel ſextam, tenetur iterare. Item ſi non apparet ꝙ eccleſia fuerit conſecrata, quòd debet conſecrari. & generaliter vbi actus ex neceſſitate debet explicari, ſi de eo ambigitur, debet iterari licet propriè non poſſit dici iteratus & facit ratio quæ immediatè ſequitur. Qua autem forma ſit baptiſmus concedendus ſi probabiliter dubitetur an quis ſit baptizatus, vide text. & quæ ibi Doct. in c. ij. eo.

b Probatum fuerit. No. primum quòd violenta præſumptio transfert onus probandi in aduerſarium. fa. c. vt noſtrum. vt eccleſ. bene. Item quòd violenta præſumptio admittit probationem in contrarium. xxxv. q. iij. c. extraordinaria. & xxvij. q. j. c. nec aliqua. cap. propoſuiſti. & cap. cauſam matrimonij de probat. & per Gloſſ. in ca. ferrum. diſt. 50. & per Ab. in c. is qui. de ſponſal. debet tamen probatio talis eſſe euidentiſſima, vt hic; & c. fin. de presb. non baptiz. & cap. quia verisimile. de præſump. & l. non eſt veriſimile. ff. quod met. cau.

c Pœnitentiæ. Quam habes in c. qui bis ignoranter. de conſecrat. diſt. iiij. & vide de nõ rebaptizandis paruulis Concil. Trident. ſeſſio. vij. in titu. de baptiz. c. xiij.

d Non poterit. Erit ergo in poteſtate cuiuſq; mihi ordines auferre: quia poterit me dormientem rebaptizare: quod videtur durum, ideò quidam dicebant quod hic intelligitur de ignorantia iuris, quæ non excuſat, tu intellige prout litera iacet, & indiſtinctè, & hic eſt vnus caſus in quo alicui fit ſine ſua culpa præiudiciũ: argum. j. quæſt. v. cap. j. fa. l. proſpexit. ff. qui & à quibus. Sed contra. j. quæſt. iiij. cap. placuit. vide Abb. in capitulo ex literarum. de apoſtat.

e Deponentur. c. fi. eo. & per Abb. in cap. ex tuarum. de apoſtat.

f Et forma. cap. j. & cap. pen. eo. & j. q. j. c. detrahe. & cũ de ſubſtantia baptiſmi ſit elementum, ſequitur quòd non poſſet quis baptizari in aqua roſata, cum non ſit elementum, licet

poſſet

possit in aqua aliquantulum transformata: vt in lixiuio, vel brodio, vel aqua lutuosa: vt per Abb. in d. cap penult.

a Patribus. Etiam à tempore Apostolorum: vt per Diony. de eccles. Hierarch. & traditur nouissimè p duos Reuerendissimos Cardinales secundum Vuarniensem, in tractatu de sacramentis. c. xxxvij. & Araceli. in tracta. itidem de sacramen. capitulo xiij.

b Exorcismi. c. siue. cap. ante. cap. sicut. de consecra. distin. iiij.

c Exufflationes. c. siue. de consecr. dist. iiij.

d Salis. cap. exhinc. cap. sal celestis. de consecra. dist. iiij.

e Contactus. c. postea. de consec. dist. iiij.

f Inunctio. c. j. §. quia vero. de sacra vnct. ca. deinde. de conse. dis. iiij. sunt etiã & alia, puta cereus & patrinus, quæ omnia constituunt numerũ octenarium, & his versibus concluduntur.

Sal, oleum, Chrisma, Cereus, Chrismale, saliua.
Flatus, virtutem baptismatis ista figurant.
Hæc cũ patrinis non mutant, sed tñ ornant.

sanctis patribus [a] ad eius decorem fuerũt solenniter constituta vt immersionis numerus, exorscimi, [b] clericorum exufflationes, [c] salis [d] benedicti exhibitio, saliuæ cõtactus, [e] inũctio, [f] quę si ex neglectu prętermissa fuerint, omissio culpę reos arguet.

Baptismus non debet conferri in priuatis domib. nisi ex necessitate, vel ob magnã nobilitatem. b. d.

Illud etiam nouissimè Viennensi Concilio [g] constitutũ est, ne quis ĩ priuatis domibus, [h] sed dumtaxat in Ecclesiis in quibus, sunt ad hoc fontes specialiter deputati, [i] aliquos audeat baptizare, nisi Regum [k] vel Principium [l] liberi baptizandi fuerint, vel talis necessitas [m] emerserit, propter quã ad Ecclesiã absq; periculo [n] accessus haberi nequeat.

DE SACRAMENTO CHRISMATIS.

Fideles post receptum baptismum debent chrismari. hoc dicit.

QVãuis autem continuò trãsituris regenerationis sufficiat beneficium, victuris tamen etiã confirmationis auxiliũ est necessarium. [o] Ita enim

l Principum. Non autẽ tyrannorum. & intellige hic de principe qui habeat notabilem potentiam: & quòd sit quasi comparandus regiæ potestati: arg. l. j. ff de reb. dub. licet principis appellatio multipliciter sumatur: vt not. in Cle. vni. eod.

m Necessitas. Not. quòd necessitas & nobilitas æquiparantur. alibi nobilitas & literatura. cap. de multa. de præben. extrauag. execrabilis. eod. tit.

n Periculo. Fortè pueri baptizandi existentis in mortis articulo: vt ea. pe eo. vel deferentium qui sint obsessi. Sed quid si deferens puerum ad baptismum temo rum videns in eo signũ futuræ mortis nec habens secum aquam proiiciat puerum in puteum dicendo. Ego te baptizo. &c. nunquid puer sit baptizatus. & ita possit sepeliri in sacro? Resp. vt habetur per Abb. in c. pen. eod. Ar si baptizetur in domo priuati exceptis casibus permissis puniri poterit contrafaciens pœna arbitraria: vt not. in Cle. vni. eod.

g Concilio. Cle. j. eo. vnde sumitur.

h Domibus. Concor. Aut. Vt in pri. domi. sacr. my. non fi.

i Deputati. De maio. & obe. c. his quæ. c. ij. de ca. mona. & tales ecclesiæ dicunt baptismales. c. j. de no. ope nunciat. & quia renascimur p batismũ dicuntur matrices. c. ex trãsmissa. de præsc. & Cle. j. de sent. excõ. & not. in Cle. j. eo.

k Regum. Simile c. si. de offic. deleg. & ca. ne aliqui. de priuil. in vj.

DE SACRAMENTO Chrismatis.

QVAMVIS.

o NEcessarium. Quia victuris in hoc mundo inter inuisibiles hostes & pericula gradiendum est, & in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismũ confirmamur ad pugnam, cap. ij. de consecra. distinctione quinta.

coniuncta ſunt hæc duo ſacraméta, vt vnum ab altero niſi morte præueniéte ſeparari non debeat. a

Chriſmatis ſacramentum operatur augmentum gratiæ & ſoli epiſcopi chriſmãt. h. d.

Igit omnes fideles b poſt baptiſmũ c paracletum per manus impoſitionem accipere debent, vt perfectè Chriſtiani inueniant. Spiritus Sãctus enim, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcẽdit d lapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiã, e in confirmatione robur & augmentũ pręſtat ad gratiam. Vnde cum cæteras vnctiones ſimplex ſacerdos f vel presbyter valeat exhibere, hãc nõ niſi ſummus ſacerdos hoc eſt epiſcopus cõferre debet, alioqui nulla excuſante conſuetudine g chriſmatio irrita habebitur, & vacua, nec inter eccleſiaſtica ſacraméta reputabitur, h cũ manum i impoſuiſſe præter Apoſtolos, quorũ hodie vicem ſubſtinent Epiſcopi, nulli alij legantur.

Ieiunis, & à ieiuno debet dari chriſma: niſi neceſſitas aliud cogat. h. d.

Accedẽt igitur qui legitimæ k ſunt ætatis ad confirmationẽ ieiuni, vt à ieiunis l epiſcopis ſacro chriſma-

a Non debeat Fac. c. j. & c. de his. de conſecra diſtinct. v.

b Omnes fideles. Scilicet adulti, vel ſaltem alicuius capacitatis: vt ĩ eo. §. proximo. arg. l. vt gradatim. ff. de mu. & ho. & l. j. cũ ibi no. C. de ſacroſ. eccl. nã ĩfantib. vel paruulis, ſufficit ſolus baptiſmus. c. quæris. de cõſe. di. iiij. & no. ĩ. c. j. de cõſecra. diſt. v.

c Poſt baptiſmum. Sic olim oſtia prius lauabatur in littore, & poſtea offerebatur in holocauſtum: vt not. in ca j. de conſec diſt. v.

d Deſcendit. Cõferẽdo aquis vim generatiuã. c. nũquam. de conſec. diſt. iiij. & c. ij. de conſecr. diſt. v.

e Innocentiam. Ad quam denotandam baptizatis ſtatim datur veſtis candida. c. accepiſti. & ca. venit. de conſecra. diſt. iiij. & not. in c. ij. de cõſe. di. v.

f Simplex ſacerdos. Etiam epiſcopo delegante, ſed bene delegãte Papa, vt latè per Doct. in c. quanto. de conſuet. & per Archiepiſcopum Floren. in tertia parte ſummæ tit. xiiij. in § de miniſtro. fac. ca. presbyteris. cum ſeq. de conſecr. diſt. iiij.

g Conſuetudine. c. quanto. de conſuet. nam præſcriptio quantumuis longiſſima requirit capacitatem in præſcribente: vt per Io. Andr. in cap. ij de præben. & ſic limita c. j. de reſcri. in vj. & l j. § ductus aquæ. ff. de aqua quo. & æſti. Secus eſt in competentibus ratione iuriſdictionis vel dignitatis epiſcopalis, non autem ordinis. vt in dicto capitulo quanto. & in capitulo accedentibus. de exceſſ. prælat. & in cap. cum contingat. de fo. compe.

h Reputabitur. Et meritò cum nullum characterem imprimat, & ſic nota quòd ordinatio & ritus Apoſtolorum circa ſacramenta habẽt impedire characteris impreſſionem: vt per Abb. in cap. quanto. de conſuet. Sed quid ſi Roman. Põtifex prohibeat epiſcopos conferre tale ſacramentum, an valeat collatio facta poſt prohibitionem? Reſp. vt per Abb. in d. cap. quanto.

i Cum manum. Ratio, ab antiqua patrũ ordinatione. eſt & alia ratio quæ ponitur per Abb. in cap. quãto. de conſue. quia perfectio actus communiter reſeruatur ſuperiori, vnde cũ hoc ſacramentum ſit cõfirmatio & perfectio baptiſmi, vt hic, congruum fuit illud reſeruari ſuperioribus. fac. c. nihil. cũ ibi traditis. de elect. & quòd huius ſacramenti exhibitio eſt epiſcopis reſeruata. vide nouiſſimè per Concil. Trident. ſeſſio. xxiij. circa princip. c. iiij.

k Legitimæ ætatis. Sed quę erit ætas legitima? quidam dicũt de xiiij. annis, quo tempore etiã ad minores ordines promoueri poſſunt. c. ij. diſt. lxxvij. Alij de xxv. arg. l. j. ff. de mino. & not. in cap. vt ieiuni. de cõſec. diſt. v. neutra tamen ſeruari videtur in practica, cum etiam trimi & quatrimi deferantur ad epiſcopos chriſmates, quòd fortè non bene fit.

l Ieiunis Epis. Quod ieiunium & in aliorũ ſacramentorũ exhibitione ſeruandũ eſt. xxij. q. ij. c. honeſtũ. & de. cõſecr. diſt. ij. c. liquido. quod tamen malè videtur ſeruari. fac. c. vt ieiuni. & c. vt epiſcopi. de conſec. diſt. v.

te in fronte [a] deliniti per manus impositionem paracletum recipiant. Planè infirmis, & morte periclitantibus, [b] vel qualibet causa impeditis, nulla de ieiunio habita ratione manus imponi poterit.

In Baptismo, Confirmatione, & Cathecismo debent patrini interuenire. hoc dicit.

Illud commune est tam his qui baptizandi sunt, quàm etiã illis, qui confirmationis munus recipere debēt, vt aliquē in patrinum [c] habeāt, qui eosdem in religione Christiana, & fide dominica instituat, & pro eis apud Deum quasi fideiussor [d] existat, quod & in cathecismo [e] obseruandum erit.

Patrini non debent esse plures, vel non baptizati, vel confirmandi. h. d.

Admonendi tamen sumus, quòd nec plures [f] quenquam in baptismo, aut in confirmatione suscipere debent, sed vnus tantùm siue vir, siue mulier, nec quenquam quispiam tenere, vel leuare poterit, qui ipse baptizatus [g] non sit, vel confirmatus.

Parentes non possunt esse patrini propriorum filiorũ, nec Abbates vel monachi alienorum. h. d.

Parētes [h] quoq; ꝓprios filios, vel abbates, [i]

a In fronte. Quo in loco non licet presbyteris. c. presbyteris. de consecr. distin. iij. cum seq. & de significatione locorũ & virium quibus quis inungitur. vide in cap. nouissimè. de consecra. distinct. quinta.

b Periclitantibus. Vitāda enim mora est vbi periculum timetur. c. baptizari. de consecra. dist. v. ca. ne quod absit. de cōsec. dist. iiij. c. de Syracusanæ. dist. xxviij. Argu. contra. l. si debitori. ff. de iudi. & l. quod dicimus. ff. de solu. Sol. illud in contractibus, hic in periculo animæ. vt not. in dicto capitulo baptizari.

c In patrinum. c. in cathecismo, cũ pluribus. seq. de consec. distin. iiij. & de cogn. spi. per totum. sed isti patrini non sunt de substãtia: vt not. supra tit. proxim. §. postremo.

d Fideiussor. De cōsec. distin. iiij. c. vos ante. & hæc est causa quare in cathecismo & confirmatione quòd qui non est Christianus non offerat puerum, cũ enim nostram fidem quis non tenet qualiter docebit, & qualiter erit obses pro puero? quæ ratio cessat in baptizante.

e In cathecismo. c. in cathecismo. de consecra. distinct. quarta, & capitulo peruenit. xxx. quæstione prima.

f Nec plures. c. non plures. de consecr. dist. iiij. Sed contra c. quod autem. xxx. quæstione quarta. Sol. maritus & vxor pro vno reputantur, cum sint vna caro. iuxta illud, & erũt duo in carne vna. pro qua sol. facit c. si qs ex vno. dist. iiij. Vel dic aliter vt no. in d. c. quod autē. Sed an vnus possit esse patrinus in baptismo, & idem in confirmatione? Resp. tantùm ex necessitate. c. in cathecismo. de consecr. distin. iij. qua cessante singuli per singula sunt habendi. ita enim latius se extendit charitas. Sed an actus valeat, si idē sępius īteruenia? Respon. affirmatiuè, quēadmodum & si plures patrini eidē actui interueniant cum omnibus contrahitur cognatio: vt in cap. fin. de spi. cogn. in vj. & per Ab. in ca. contracto. eod. tit. quod tamen hodie videtur correctum per Cōciliũ Tridentinum, quod ita arctauit hanc materiã vt vnus tantùm posit interuenire in patrinum, & si plures interueniant, non contrahitur spiritualis cognatio: vt in sessione xxiiij. in decretis de reformatione matrimonij. capitulo ij.

g Baptizatus nō sit. Si tamen aliter fiat non impeditur propterea baptismus, cum talis in casu baptizare posit: & patrinorum adhibitio non sit de substantia vt no. supra titulo proximo. §. postremo. sed fuerunt instituti ratione, de qua in §. proximo. vbi not. & fa. distinctione quadragesimaseptima §. necesse.

h Parentes. capitulo si vir. de spi cogna. possent tamen ex necessitate: vt in capitulo ad limina xxx. quæstione prima. & not. Abb. in d. cap. si vir.

i Abbates. capitulo non licet. de consecra. distinct. iiij.

a Monachi.xvj.q.j. cap placuit. & xviij.q.ij. c.peruenit.Idem fortè in aliis regularibus. vt supra de regular.in prin.Sed contra c.doctos. xvj.q.j.& cap.omnes.xxx.q.j.Sol.vt not.in cap. non licet.de consecra.distinct.iiij. per Archiepiscopũ Flor. in sua summa.co.tit. & per Nicol.Plo.in suo tractatu de sacramen. in princip.quartæ partis. sed & hæc satis rem ipsam demonstrat,licet fortè regulis logicorum examussim non respondeat.

b Iterari.c.non licet.& c.rebaptizare.& c.dictum. & c. de homine. de consec. distin. iiij. Sed contra.j. q.j.c.manus. manus impositione consecratoria nõ confirmatoria, vt ibi not. si tamen fuerit iterata confirmatio mitior pœna imponitur quàm si fuerit iteratus baptismus, de quo vide per Archiepiscopum Florentinum in sua summa sub titulo nostro. versi. effectus autem.

c Imprimunt.Vt supra de sacram. §.j.

d Suo loco. Vt infra de eccles.interdicto.§.penult. & fin.

uel monachi a alienos de sacro fonte suscipere, aut in confirmatione tenere non debent.

Nec baptismus, nec chrisma possunt iterari, & vtrunque conferri potest tempore interdicti.h.d.

Commune etiam illud est vtrisque quòd & neutrum (vt paulò ante diximus) iterari b potest,quippe quòd ambo characterem imprimunt, c & quod interdicti tẽpore ob imminens ex dilatione periculũ vtrunque conferri, & pro vtroque chrisma cõfici potest,vt infra suo loco d latius exponemus.

DE POENItentiis & remissionibus.

Pœnitentia est &c.

e POEnitentia.Multæ ponuntur pœnitentię diffinitiones seu descriptiones:nã pręter hanc,alia ponitur in c.ecce. §.fi.de pœn.dist.j.alia in e.pœnitentia.de pœn. dist.iij.plures ponit Host.in sum.co.aliam Magister sententiarum.lib.iiij.dist.xiiij.de quibus in c.j.eo.& per Nic.Plo.in tract.de sacramentis.c.j.in quarta parte.& per Arch.Flor.in tit. de pœni.vers.de partibus.& per Host.in summa cod.vers.his prælibatis.

DE POENItentiis & remissionibus.

Quid sit pœnitentia, & effectus pœnitentiæ h.d.

POEnitentia e est sacramentũ, quod contritione, confessione, & satisfactione concurrentibus peccatorum operatur remissionem.Multiplex f enim Dei misericordia,ita lapsibus humanis subuenit, vt non solùm per baptismi, & confirmationis gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam, spes æternæ vitæ reparari velit. Vnde qui dona regenerationis violauerint, proprio se iudicio g condemnantes,per sacramentum pœnitentiæ ad criminum remissionem, quasi ex naufragio h arrepta tabula i ad portum peruenient.

Tres sunt species pœnitentiæ, & pœnitẽtia solennis iterari non potest, & pœnitentes ad sacros ordines reddit inhabiles.h.d.

Sunt autẽ pœnitentiæ tres k species,quędam enim est solennis,quædam publica,

f Multiplex. Id est, multipliciter subueniens. facit cap.multiplex. de pœn.distin.j.

g Iudicio.Id est, proprio motu, vt c.non põt. c.ecce. c.porro. & c. facilius.de pœni.dis.j. non q̃ pœnitẽtes ipsimet ipsismet in iungãt pœnitentiã quia si ita intelligatur frustra claues essent datæ sacerdotibus: vt de pœni.dist.j. §.alij. & cap.agite.

h Naufragio. Scilicet peccatorum.

i Tabula. Duæ sunt tabulæ, prima est baptismus. vbi purgatur vet' homo, & nouus inducitur, vt cap. deinde. dist. xxvj. secunda est pœnitentia qua lapsi post baptismũ per pœnitentiam resurgimus. e.secunda. vbi etiam not. de pœni.dist.j.alij quod prima tabula est nauis,secunda est scapha qua naufragio periculum euitatur.

k Tres speci: s. De quib. per Ab.

Maiora

quædam priuata. Solennis est, quam propter maiora [a] scelera Episcopus [b] in capite ieiunij seruata certa rerũ serie [c] delinquẽtibus solet imponere, quæ quidem ne Ecclesiæ vilescat [d] authoritas, iterari non debet: & tales pœnitẽtes ad sacros ordines (vt supra exposuimus [e]) inhabiles reddit, quippè [f] quę nec aliter põt sacerdotibus imponi, quàm si prius cœlestis militiæ cingulo exuti [g] fuerint.

Publica delicta, & publica pœnitentia lui debent. h. d.

Publica pœnitẽtia est quæ publicè nulla seruata iuris solennitate [h] peragẽda iniungitur, qualis est peregrinatio, certi habit' delatio, & his similia. Cum enim manifesta peccata non sint [i] occulta correctione purganda, rectè constitutum est, vt qui publicè peccãdo proximo [k] suo scandalum præbuerint, publicã etiã pœnitentiam, à propriis sibi sacerdotib. impositam peragẽtes emendationis exẽplũ præbeant. [l] Apparet itaque ex his, quòd licet oĩs solennis pœnitentia publica sit, non tamen omnis publica est solennis. [m]

Vnusquisque semel in anno debet confiteri, & Eucharistiam sumere, nisi de consilio sacerdotis abstineat. h. d.

Priuata aut secreta pœnitentia est, quæ in occulto Deo fit & sacerdoti. [n] Statutum est. n. generali Concilio, [o] vt omnis fidelis, quàm primũ sapere [p]

a Maiora scelera. Et vulgata, quę autem sint hæc, habetur in cap. vt si clerici. §. j. de iudi.
b Episcopus. Non autem inferiores.
c Serie. De qua in c. in capite. dis. 50.
d Vilescat. Cum frequentia & iteratio contemptum pariãt. l. obseruandum. ff. de offic. præsid.
e Exposuimus. §. pœnitentes. supra qui promo. non poss.
f Quippe quæ. Bona ratio: nam si fabricatum destruit, multo fortius impedit fabricandum: argum. l. patre furioso. ff. de his, qui sunt su. vel alie. iu.
g Exuti. capitu. confirmandum. d. 50. & in cap. sacerdos. de pœni. dist. vj.
h Solẽnitate. De qua habetur in c. in capite. dist. 50.
i Non sint. Vt capitu. plurimos. dist. lxxij. cap. si illud. dis. xlv. fac. ij. q. j. cap. si peccaue rit. & l. nihil. ff de reg. iu. & per Abb. in cap. j. eo.
k Proximo suo. Scilicet homini Christiano, qui propriè videtur dici posse ꝓximus, sed & de infideli erit hoc intelligendũ, si peccatum quòd scandalum induxit consistat in præuaricatione legis naturalis, per ea quæ Abb. & doct. in cap. nouit. de iudi. in tertio not.
l Præbeant. Dic ergo quòd aut delictum est graue, & scandalizans totam vrbem, & tunc laico imponitur pœnitentia solennis, quæ & publica est, vt statim dicitur capit. in capite. distin. 50. & xxvj. quæst. vj. cap si. Aut est graue sed non generat scandalum: & hoc aut est occultum, & tunc non imponetur pœnitentia neque solennis, neque publica, siue delinquẽs sit clericus siue laicus. dicto. capitu. in capite, & per Abb. in cap. j. de pœnit. & remis. Aut est publicum, sed nõ scandalosum, & tunc imponenda erit pœnitentia publica, sed non solennis, dicto capitulo fin. iuncto dicto capit. j. & ita firmat Abb. in capitu. quæsitum. de pœniten. & remis. & vide de hoc per Conciliũ Tridẽtinum. sessione xxiiij. in decretis reformationis, capit. v ii
m Solennis. Cũ in simplici publica non seruentur quæ ponuntur in cap. in capite. dist. 50. de hac vide qui citantur supra. in proxi. §. in prima notula.
n Sacerdoti. Tãquã Deo vel Dei ministro.
o Concilio. cap. omnis. eo.
p Sapere. Sunt autem annorum discretionis tres gradus secundum Host. & Abb. in c. omnis. eo. Primus cum quis est doli capax, & hic sufficit ad confessionem, & solet hoc contigere in septennio vel post, capit. j. & capit. ij. de delict. puero. l. j. C. si aduer. delict. l. iij. C. si mi. se ma. dixe. fac. ca. eos. de consecr. distinct. iiij. & l. j. C. de sal. mon. & cap. literas. & quod ibi not. de spons. impub. Secundus gradus est pubertas, & hic requiritur ad matrimonium & religionis ingressum, capit. ij. de despons. impub. c. j. de reg. iur. in vj. Tertius est exacta

exacta adolescentia, vt in l. j. ff. de mino. & hic seruatur quo ad bonorum administrationem, obseruantia tamen videtur habere quòd quò ad cõfessionem seruetur primus gradus, quò ad Eucharistiam secundus, & hoc fortè non est malum, secundum Abb. in d. c. omnis propter reuerentiã tanti sacramenti.

e Ad minus. Melius tamẽ esset sæpius quod olim fiebat, vt infra tit. proxi. in prin. & in c. & si frequentius. de consecr. d. ij. & quod hic dicitur habet locum ĩ laicis. de religiosis dic, vt in Cle. ne in agro. §. sanè. de sta. regul.

cœperit: omnia a sua b peccata proprio sacerdoti c confiteatur, & iniunctam sibi pœnitentiam propriis viribus d adimplere studeat, suscipiens reuerenter ad minus e singulis annis in Paschate f Eucharistiæ sacramentum, nisi fortè de sacerdotis g consilio, ex causa duxerit abstinendum, alioqui & viuens ab ingressu Ecclesiæ arcebitur, h & moriẽs Christiana carebit sepultura. i

Pœnitentia constat contritione, confessione, & satisfactione. h. d.

Cõstat k igitur pœnitentiæ sacramẽtum tribus partibus, contritione cordis, confessione oris, & operis satisfactione. Contritio l nihil aliud est quàm dolor pro peccatis volũtariè assumptus cũ proposito cõfitendi, & satisfaciẽdi. Confessio m (vt Augustino placet) est per quam morbus latens spe veniæ aperitur, vel Confessio est canonica n peccatorum co-

a Omnia. Bene omnia: quia confessio non debet fieri per partes cõfitendo vni sacerdoti partem peccatorum, alteri aliam partem: sed oĩa vni sunt confitenda: aliàs confessio parum prodesset: vt per Ab. in cap. omnis. eo. in princ. immo debet nõ solùm vni omnia confiteri, sed etiam eodem contextu si recordetur: vt per Abb. in capit. ex parte. de offic. ordina.

b Sua. Non autem aliena. & facit contra mulieres impudicas reuelantes etiam participes, & hoc verũ nisi proprium peccatum nõ posset bene detegi absq; participibus: vtputà si cõcubuit cum matre, sorore, nam hæ circunstãtiæ cum aggrauent peccatũ: sunt manifestandæ. facit de pœniten. distin. v. in princ. & per Doct. in cap. omnis eo.

c Proprio sacerdoti. Sed quis est proprius sacerdos? Rñdeo presbyter parochialis, episcopus, eius vicarius generalis, Legatus prouinciæ, & ipsius pœnitentiarius, Archipresbyter: vt per Abb. in cap. omnis. eo. & no. in c. ij. eo. in vj & in c. ij. de offi. leg. in vj.

d Propriis viribus. c. pœnitẽtia. de pœni. d iij. & c. omnis. eo. posset tamẽ pater adimplere p filium cum cẽseantur vna persona. xxxv. q. iij. §. hac authoritate. & not. in d. c. pœnitentia, & per Tiraq. in l. si vnquam. in præfat. nu. 15. C. de reuoc. dona. quod fortè & in extraneis posset admitti vrgente necessitate.

f In paschate. Facit contra eos qui suscipiunt sacramentum in die Ioannis sancti de quo narrat Ab. in cap. omnis. eo. vidisse se inter valentes Theologos magnam. q. & se fuisse super hoc consultum, qui respõdit vt ibi per eũ.

g Sacerdotis. Scilicet proprij, secũdum Abb. quod multi malè aduertunt c. omnis. eo. vnde sumitur.

h Arcebitur. Nota casum ĩ quo nõ excommunicatus arcetur ab ingressu ecclesiæ, & non otiosè dicit arcebitur, quod verbũ denotat violẽtiam: quia & brachium seculare ad talem arcendũ inuocari poterit c. j. de offi. ordin. & xxiij. q. v. c. administratores.

i Sepultura. Hoc est contra regulam illã cui cõmunicamus viuo cõmunicamus & mortuo. Fal. etiam in alio casu xxiij. q. v. c. placuit, & c. monachi de sta. monac. & c. j. de torneamẽtis. & c quia in oĩbus. de vsur. & c sup eo. de rapt.

k Constat Fac. de pœnit. d. iij. c. perfecta. & de pœnit. d. j. § alij. & § ex his.

l Contritio. De hoc latè per Archi. Flo. in sum. in tit. de cõtritione. Flo. in tract. de sacra. in quarta parte c. ij. Host. in sum. eo. § quot & quibus, in vers. prima igit. quibus locis habetur quid contritio ab attritione differat.

m Confessio. De his descriptionibus p Flo. in tract. de sacram. in quarta parte ca. iij. & per Archiepiscopum. Flo. in sum. in tit. de cõfess.

n Canonica. Sed an sit canonica si quis velit per nuncium vel epistolam confiteri. & vr̃, vt xxx. q. v. c. qualis. Tu dic contra, c. quẽ pœnit. de

ram proprio sacerdote facta declaratio.

Tribus casibus potest quis confiteri nō proprio sacerdoti, si obtineat licentiā ab eodem, vel ab Episcōpo, vel si cōfiteatur fratribus, habētibus generalem potestatem audiendi confessiones. h.d.

Quod autem dicit' *coram proprio sacerdote*, ità demū obtinet, si nulla legitima [a] causa subsit eius declinādi iudicium. Cæterū si quis vel proprij sacerdotis imperitiam [b] vereatur, vel aliàs eius vitam & mores suspectos habeat, & propterea alieno sacerdoti [c] cōfiteri voluerit, licētiam prius postulet, & obtineat [d] à proprio, cum aliter illum alienus, quacūque suffragante consuetudine [e] non possit absoluere, vel ligare. [f] Si quis tamen regularibus generalē audiēdi cōfessiones ptātem habēti bus, [g] & locorū ordinarij præsētatis, & ab iisdē approbatis, confessus fuerit: Parisiensis Doctoris [h] reiecta sententia, non magis eadē peccata tenebit' iterum confiteri, quā si ea proprio sacerdoti iuxta generalis concilij dispositionē cōfessus fuisset.

Episcopus potest suo subdito concedere licentiam eligēdi confessorem. h.d.

Episcopus [i] quoq; subdito suo, vt quem uis idonem sibi deligat confessorem fa-

de pœnit. d.v. & hic est vnus de casib. in quo non potest quis per alium quod pōt per seipsum. fac. l. inter artifices. ff. de solu. Nec ob. cōtrariū quia nō dicitur ibi ꝙ in scriptis cōfessio recipiat', sed ꝙ accepta in scripturam redigatur ne mandetur obliuioni.

a Legitima cā. Puta si plebanus sit hæreticus, solicitator ad malum, pron' ad reuelandū, de quibus cau. per Pto. in tract. de sacra. in quarta parte cap. x.

b Imperitiam. Quo casu secūdū quosdam pœnitēs nō tenetur petere licentiā à proprio sacerdote, cū habea āiure: vt no. I c. si. de pœn. d. vj. Sed id vr̄ expressè cōtra. c. oīs. §. pars autem. eo. & cōtra hāc literā quæ inde sumitur.

c Alieno sacerdoti. Executionē. s. habenti ob ea q̄ not. in c. oīs. eo. aliàs nō pōt hr̄e locū prorogatio, vt ibi per Ab. nisi ꝓ prius sacerdos alij committeret ꝙ audiret, tunc enim nō requiritur quòd habeat executionem. fac. nor. per Abb. in capitul. fi. de offi. ordi.

d Obtineat. Quid si ille malitiosè recuset, videtur quòd possit ire ad alium, c. licet. de regular. vel ibit ad superiorem si potest vt illum compellat. Vel superior ipse dabit licentiam: arg. cap. nullus. de iu. patro. & not. in capitulo omnis. eod.

e Consuetudine. c. si episcopus. eod. in vj. esset enim hæc cōsuetudo ecclesiis onerosa, vnde nō valet, c. ij. de consuet. & ex ea infringeretur neruus ecclesiasticæ disciplinæ, c. cum venerabilis. de consuet. esset etiā hoc contra obedientiam principis præscribere, meritò & in cap cum non liceat. de præscript. & hoc fortè etiam procederet ī Imperatore qui subest suo parocho. vt per Abb. in cap. nouit. de iudic. & in Regibus: vt per Abb. in capitulo omnes. de maio. & obedien. Quid de monialibus? Respondeo vt per Ab. in capitulo ii. de capel. monach.

f Ligare. c. quod aūt. supra. eo. & ix. q. ij. c. j. & cap ij. & de proch. ca. nullus. & ideo dixit ligare: quia cuicūq; volo possum cōfiteri peccata mea petēdo salubre cōsilium aīæ Sed ille non pōt ligare vel absoluere, vt ī c. si eps. eod. in vj. Sed nū sacerdos nō proprius tenetur credere ei qui dicet se licentiam habuisse à ꝓprio? Respondeo affirmatiuè: argumen. no. in c. fi. de pœni distin. vj & not. in Clem. j. de priuil. in Glos. quarta. nec enim præsumendum est mentiri eum qui statim vult confiteri.

g Habentibus. De qua potestate apparet in Cle. ij. versi. statuimus. de sepul. vel. apparebit ex propriis priuilegiis.

h Doctoris. Id est, Ioānis de Poliaco cuius sententiæ reprobatio tanquam hæreticæ habetur in extrauag. commun. in tit. de hæreticis, incipit. Vas electionis. quidam tamen dicunt q̄d nō sufficit priuilegium nisi etiam cōcurrat licētia proprij sacerdotis, quod tū cōiter non tenetur secūdū Abb. in c. omnis. eod.

i Episcopus quoq;. Non solum parochialis sacerdos: vt habetur in c. si eps. eo. in vj. & ibi traditur & in Cle. religiosis. de priuil.

Mi-

cultatem concedere poterit, Cum non minoris[a] esse debeat efficaciæ ab episcopo obtēta licētia, quā à parochiali sacerdote.

Necessitas facit affectum reputari pro effectu h.d.

Sed & si pœnitēdi vrgeat necessitas,[b] nec desiderāti locus, aut tempus propriū sacerdotē offerat, & si is cui quis cōfitetur soluendi nullā potestatem habeat, tanta tamen est vis confessionis, vt dignus fiat venia ex desiderio sacerdotis, qui proximo suo criminis turpitudinem confiteri nō refugit. Votum[c] enim pro opere reputatur, cum operis perficiēdi facultas deest.

Imperpetuum est in monasterium detrudendus, qui reuelat confessionem. h.d.

Sed siue proprius sacerdos, siue alius pœnitentiam audiat, cauebit omnino, ne aut verbo, aut alio quouis[d] modo confitentem prodat, quoniā qui peccatum in pœnitentiali iudicio sibi detectum reuelare ausus fuerit, non solùm à sacerdotali officio deponendus erit, verum etiam ad agendā perpetuò pœnitentiā in arctum monasterium detrudendus[e].

Sacerdos non debet quem absoluere, de casibus reseruatis Papæ, vel Episcopo. h.d.

Illud etiā animaduertere sacerdotē oportet, ne quē scilicet ab his criminibus absoluendo liberare tētet, quorū absolutio aut Apostolico, aut proprio ordinario est reseruata,[f] vt putà si pœnitēs clericū enormiter læserit,[g] Ecclesiā cōbusserit, vel fregerit,[h] falsum[i] cōmiserit, Cardinalē[k] vel episcopū[l] insecutus fuerit, cum moniali rem habuerit, & in aliis casibus.[m]

a Minoris. Immo maioris, cum ei & parochus subsit.

b Necessitas. Concor. c. quem pœnitet. vers. tanta. de pœni. dist. j. & c. qui vult. de pœni. dis. vj. c. sanctū. de consec. dist. iiij. fac. not. in ca. si episcopus. in fin. eod. in vj. & in ca. pastoralis. de offi. ordi. §. j. vbi. Ab. & idem in capit. j. de his qui fil. occi. & in c. Deus. eo. & ca. ij. de furtis vbi de magna vi contritionis, & nouissimè per Concil. Triden. sessio. xiiij. c. iiij.

c Votum enim. Sic in cap. quis aliquādo. versic. votum enim. de pœni. dist. j.

d Quouis modo. Sed quid si sacerdos, indigeat prudentiori consilio? Respon. debet illud requirere sine expressione personæ. c. omnis. eod. Quid si episcopus excommunicat oēs huius criminis conscios, an confessor debeat reuelare? Resp. vt not. in ca. sacerdos. de pœni. dis. vj. & est differentia vtrum quis quid sciat in pœnitentia an in confessione. nam si quis sciat in pœnitētia citra confessionem adductus in testem debet reuelare, secus si in confessione sciat, quia potest liberè iurare se nescire, vt per Ab. in ca. sacerdos. de offi. ordin. de pluribus similibus. qq. vide per Ab. in c. omnis. eod.

e Detrudendus. Immo videtur quòd suscipere debeat ignominiosam successionem. c. sacerdos. de pœni. dist. vj. Sol. illud iure veteri, hoc nouo. vt no. in c. omnis. eo. licet quidam dicāt vtranq; pœnam imponendam, quod nō videtur verū. argum. l. j. C. de fur. & l. vbi repugnantia. ff. de re. iur.

f Reseruata. Nemo enim debet suos terminos trāsgredi. ca. j. cū cōcordātibus ibi alleg. de sepult. & de huiusmodi reseruationibus vide nouissimè per Concil. Trident. sessio. xiiij. c. vij.

g Læserit. Vt c. si quis suadente diabolo. xvij. q. iiij. cap. si quis in clericos. de sent. excom. excipiuntur tamen multi casus vt ibi not. & infra de sent. excō. per tot.

h Fregerit. Quo casu postquā delinquens fuit denunciatus nō potest ab alio absolui quàm à Papa, ante potest etiam ab episcopo, habetur in c. cōquesti. & in c. tua. de sent. excom.

i Falsum. Habetur in capitulo dura. §. finali. de fals.

k Cardinalē. c. felicis. de pœn. in sexto.

l Episcopum. c. si quis. de pœni. in vj.

m Casibus. De quibus not. in c. si episcopus. eod. in vj. & per Nic. Plo. in tract. de sacram. in quarta parte. c. v. & vj.

In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus. h. d.

De eo tamen quæsitum [a] est, si Episcopus subdito suo concesserit, vt sibi possit idoneum [b] eligere cōfessorem, an tunc ille quē is eligerit in casibus, qui eidem Episcopo specialiter reseruātur absoluēdi habeat facultatem, & cum in generali [c] concessione illa minimè veniāt, quæ non esset quis verisimiliter in specie concessurus, responsum est electum hunc huiusmodi non habere potestatem.

Contritio, & confessio sine satisfactione parum proficiunt. h. d.

Sed nec contritio [d] multum [e] proficiet, nec confessio nisi ambabus adiuncta fuerit satisfactio, quæ nihil aliud [f] est q̄ quædam iniuriæ illatæ cōpensatio, nullus [g] enim delictorum accipit veniam, nisi (si nulla necessitate fuerit impeditus) qualemcunque & si longè minorem quàm debeat pœnam soluerit. [h] Nec sufficit mores in melius commutare, & à præteritis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt Deo satisfiat per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis, [i] orationibus, & ieiuniis. [k]

Medici qui ægrotos ad pœnitentiam non inducunt, sunt ab Ecclesia ingressu arcendi. hoc dicit.

Medicos etiam admonere oportet, vt cum eos ad infirmos vocari cōtigerit, ipsos ante omnia [l] moneāt, & inducant, [m] vt me-

a Quæsitum. cap. si episcopus. eodem lib. vj. vnde sumitur.

b Idoneum. Qui sciat soluere & ligare, c. quē pœnitet. de pœn. dis. j. vers. quare. & c. q vult. de pœn. dis. vj. & c. sanctū est in prin. de cons. dis. iiij. c. omnis. eo.

c In generali. c. fi. de offic. vica. in vj. cap. in generali. de re iu. in vj. & in c. frater. xvj. q. j. l. fi. C. quę res pign. oblig. poss. vide p Fely. in cap. fin. de offic. ordin. Et de his casibus episcopo reseruatis an possit Vicarius aliquid decernere vide per Concilium Triden. in session. xxiiij. cap. vj.

d Contritio. Incipit nunc dicere de tertia parte pœnitentiæ, scilicet de satisfactione.

e Multum. Cum nihil credatur actum cum aliquid superest addendū l. fi. C. ad Sylla.

f Nihil aliud est. Descriptio est ex mente Diui Thomæ super iiij. dist. xv. q. j. qui addit & hæc verba, *Secundum iustitiæ æqualitatē vel quantitatem*. Aliam ponit Petr. de Palu. aliam Ansel. de quib. per Archiepiscopū Florent. in tit. de satisfactione, & per Nic. Plo. in tractatu de sacram. in quarta parte cap. vij. aliter etiam diffinitur in cap. satisfactio. de pœnit. dist. iij. & cap. quærat. §. quod autem d. d.

g Nullus enim. c. nullus. de pœn. dis. j. vnde sumitur, & hoc intellige quantum ad ecclesiam.

h Pœnam soluerit. Quam pœnā pōt sacerdos moderari & terminare, & si in canone certa sit: vt per Abb. in cap. ij. de empt. & vend. & in cap. Deus. eod. & cap. mensuram. de pœnit. dis. j. nō debet tamen de facili recedere: vt per Abb. in d. c. ij. Sed quod hic dicitur vtrum intelligatur de interiori an exteriori pœnitentia? Resp. vt no. in c. nullus. de pœnit. dis. j

i Eleemosynis. Ad quæ etiam citra pœnitentiā aliquam vel satisfactionem tenemur pauperibus. & in tātū vt licet pauperes non habeāt aliquam actionē contra diuites ad victualia cōmunicanda, possint tamen implorare officium iudicis vt eos compellant, ca. sicut vbi etiam not. d. xlvij. & per Ab. in c. j. de emp. & vend.

k Ieiuniis. c. non sufficit. de pœnit. d. j. vnde sumitur.

l Ante omnia. Nimirū cum anima sit corpore longe præciosior. xij. q. j. ca. præcipimus. & xxiiij. q. iij. c. si habes. & l. sancimus. C. de sacros. eccle. ideò prius consulendum animæ q̄ corpori. arg. c. vbi periculū. de elect. in vj. & d. xlij. cap. quiescamus. & c. fi. vij. q. vij. & l. j. & ij. ff. de carb. edict. Item qd̄ dicit ante omnia, exponit Host. antequam curam corporis medicus aggrediatur, aut de salario paciscatur, quod nō improbat Ab in c. cum infirmitas. eo. vnde sumitur.

m Inducant. Intellige hæc verba cū effectu. nec enim sufficit medicum leuiter monere, nisi

nisi & cum effectu ægrotum inducat ad vocandum sacerdotem, vt traditur in cap.cum infirmitas.eod.

a Animarum. Id est, sacerdotes. sicut enim homo constat anima & corpore, ita habet medicum animæ & corporis.

b Salubrius. Cũ infirmitas corporis nonnunquam ex peccato procedat. ca.cum infirmitas. eo. Obuenit infirmitas corporis & ex aliis quinque causis:vt per Ab.d.loco.

c Arcebitur. Per sententiam, non ipso iure: habetur in cap. in pœnis.de regul.iu.in vj.in cap.quisquis. de elect. l. in criminali. C. de iurisd omn.iud. Sed cum nullo modo seruetur quod hic dicitur, quæritur an hæc dispositio vel eius effectus sit ipso iure sublatus. Respon. negatiuè secundum Hostien.cum consuetudo iuri non præiudicet nisi sit rationabilis:vt supra de iu.nat. con suet. & constit. §. sed hęc de ea.cum ibi not.

d Satisfecerit. Ad arbitrium iudicis cum pœna certa non statuatur.cap.de causis.de offic.deleg.l.j.in fin.ff.de iu.delib.vbicunque enim pœna non statuitur, ad arbitrium iudicis imponitur, not. in cap. sane.de celeb.missa.

e Pœnitentiam.Id est,absolutionem,sic xxvj. quæst.sexta.capitulo is qui.

dicos vocent animarum. [a] Vt postquam fuerit ægrotãti de spirituali salute prouisum, ad corporalis medicinæ remedium salubrius [b] procedatur. Si quis autẽ medicorum secus fecerit ab Ecclesiæ ingressu arcebitur, [c] donec pro transgressione huiusmodi satisfecerit. [d]

Qui habuit propositũ confitendi, potest absolui, si sæuitia morbi non possit confiteri. h.d.

Si quis autem in infirmitate constitutus pœnitẽtiam petierit, & dum ad eum inuitatus sacerdos properat, modo oppressus obmutuerit, vel in phrenesim conuersus fuerit,& pœnitentiã [e] moriturus,& per manus impositionem reconciliationem [f] accipere poterit.

Deputatis vltimo supplicio sacramentum pœnitentiæ, & Eucharistia non negatur. hoc dicit.

Nec infirmis solùm, sed etiã vltore gladio morituris in hac parte iura [g] subueniunt, cum vltimo damnatis supplicio,pœnitentiæ sacramentũ si petãt [h] non solùm negari nõ debeat, verum etiam sint censura [i] Ecclesiastica ab ordinariis locorum coercendi, quicunq; aduersarentur,quo minus id consequãtur,quod ipsum & de Eucharistia quoque intelligendũ erit. Cũ quibuscunque pœnitentia nõ negetur, viaticũ quoque,quod verè pœnitẽtibus exhibetur,intelligatur [k] esse concessum. [l]

DE EVCHAristia.

Maximum est Eucharistiæ Sacramentum,& saltem semel in anno debet assumi. hoc dicit.

f Reconciliationem. Quæ fit priuatè & per simplicem sacerdotem,ne sit contra.c.qui recedunt.xxvj.q.vj.Turrecrem.Archid.& Bellam. in capitulo is qui.d.causa. & q.vnde sumitur quibusdam tamen omissis.

g Iura. Vt in Clement. prima. eodem capitulo secundo. de furt. xiij.quæst.ij. capitulo antepenult. & capitulo quod in te,eod.

h Si petant.Not. verbum. & fac.capitulum significasti. in fi. & quod ibi not. ext. de eo qui duxit in ma. quam per adult. pol.

i Censura.c.quęrenti .de verbo.significatione. & infra de eccles.censu.

k Intelligatur. Non tamen de proprietate verborum. nam viaticum non intelligitur propriè appellatione pœnitentię,immo sunt duo sacramenta, separata,quod satis apparet ex diuersitate titulorum, & ita not. Abb.in cap. quod in te.eod.

l Concessum. Idẽ & multo magis de sepultura ecclesiastica. capitulo antepenultimo. decimatertia, quæstione vltima. & not. per Doct. in capitulo ex parte. ij. de sepult. & in Clemen. prima eod.licet suspensus non debeat deponi sine licentia iudicis, quam tamen facile concedet.lege prima,secunda, & tertia. ff.de cadau. punit. secus tamen in his qui seipsos confodiunt,

diunt, vel occidantur à iudice, sed impœnitentes moriantur.cap.placuit.xxiij.q.v.

DE EVCHARISTIA.

Est autem inter cætera.

Est autē inter cætera, Eucharistiæ sacramentū maximum, a & oblationes omnes longè antecellit. Vnde sicut præstantius est cæteris, ita etiā diligentius excoli b debet. Et quidē circa prima fidei cunabula frequentissima c erat apud fideles sanctissimi viatici susceptio, sed cum posteà paulatim tepescente charitate rarius homines communicarent, constitutum fuit, vt nisi qs maioribus fortasse criminib. impediretur, d tribus saltē vicibus e in anno cōmunicare deberet, donec refrigescente penitus relgionis ardore, eo tādem ventum est, vt semel f saltem singulis annis, vnusquisque cœlestis mensæ debeat esse particeps.

Quotidie sacerdotes hodie pro populo sacrificare debēt, sed semel tantùm non pluries nisi ex magna causa, vel in Natiuitate Domini.h.d.

Inualuit g tamen, vt Deo quotidie Sacerdotes pro populo hanc oblationē facerent. Quoniam enim quotidie labimur, h ideò etiam Christus quotidie misticè pro nobis immolatur, i in quo tamen illud cauendum est, ne sacerdos quacunq; præfulgeat dignitate, amplius quam semel in die celebret, nisi aut aliter faciēdum Domini natiuitas k suadeat, aut vrgēs cogat necessitas. l Satis enī

a Maximum. Non sunt ergo omnia sacramenta inter se paria, vt quidā ariolātur. quod anathematizat Tridentina synodus ī sexta sessio. ca.vj. sub titulo de Sacramentis in genere. Eucharistiæ igitur Sacramentū est cæteris maius ratione sanctitatis & contenti: quia continet verum corpus Saluatoris, j.q.j.c. multi. At baptismus est maior ratione efficaciç.c.nullus. de pœnit. dist.vij. matrimonium, ratione significationis.c. debitum. de bigamis.cap.Acutius.distin.xxvj.licet quidam hunc modum non admittant.Chrisma, ratione conferentis capit. de his. cum seq. de consecr. distinct. v.& supra. de Sacram. Chrismatis §.j.ordo, ratione status in quo cōstituit, vnde versus,

Maior in effectu Baptismus corpus inesse.
Cōiugiū signo maius, sed chrisma ministro.
Charitas tamen cum nō sit in sacrificiis nihilominus plus cōferr.no.I c.nihil.de cōs.d.ij.

b Excoli. Arg. quod honor proportione meritorum est exhibendus.

c Frequentissima. Vt c.quotidie.cum seq.de consecr.dist.ij.

d Impediretur. Vel nisi ratione pœnitentiæ iniunctę in illis diebus à communione cessasset, xxxij.q.ij.ca.admonere & not. in cap. & si frequentius. de consec.dist.ij.

e Vicibus. Scilicet in Pascha, in Pentecoste, & in Natali Domini, vt in ca. & si non frequentius. & ca. omnis de consecr.dis.ij.

f Semel saltem. Scilicet in Pascha c.omnis.de pœni. & remis.& supra tit.j. §. priuata.& dicit saltem, quia melius est sæpius.

g Inualuit. Qui vsus multū commēdat nouissimè per Concil. Trid. sess.xxij. c.vj.

h Labimur. Saltē venialiter, c. si .n.de pœ.d.ij.& c. p quotidianis. d. d.ij. imo pluries ī die, iuxta illud septies in die.&c.

i Immolatur. Id est, Christi immolatio facta pro nobis in Sacramēto corporis& sanguinis eius representatur.facit cap.iteratur.de cōs.d.ij.

k Natiuitas. c.te referente.de celebrar.miss.

l Necessitas. Sed quæro exemplum necessitatis? respondeo vt si parachoianus infirmus vellet communicari, nec esset reseruata Eucharistia in prima missa. Item quando in ecclesia consueuerunt duæ missæ cælebrari, & presbyter qui debebat alteram celebrare deficit.facit capitulū cum creatura. de celebrat. miss. Item si superueniret episcopus aut alia magna persona quam non deceret diem pertransire sine missa: argumen. capituli primi.de celebrat. miss. Item in casu

fœlix [a] est qui semel [b] dignè celebrat.

Presbyter tantum debet exhibere Eucharistiam, non inferior, nisi subsit necessitas. h.d.

Sed nec ab omnibus, nec passim omnibus, tantum sacramẽtum exhiberi debet, nam veluti solus [c] sacerdos illud conficit, ità etiam nemo præter eum exibere poterit. Quòd si presbyter aliter quàm ꝑ semetipsum infirmũ, vel alium communicet, ex Remensis Cõcilij dipositione, sui gradus periculo subiacebit, [d] permisit tamen Laodicense Cõcilium, [e] si necessitas vrgeret, vt diaconus præsente presbytero Eucharistiã iussus erogare posset.

Sacerdos constitutus in peccato mortali, quo ad seipsum est suspensus, non qua ad alios. hoc dicit.

Imò & sacerdotes si qua criminali macula se se infectos eẽ sentiant ab huiusmodi exhibitione abstinere debent. [f] Quanquam si peccato mortali, vel minori excõmunicatione illigatus celebret, & sacramenta conferat, licet grauiter peccet, [g] nullam tamen irregularitatis [h] notã incurrit, & sacramenta ab eo collata virtutis effectu non carent. [i] Cũ non à collatione, sed à participatione, quæ in sola perceptione consistit, videatur esse remotus. [k]

Scanicis & histrionibus non est danda Eucharistia, pro cæteris autem, maximè infirmis semper debet esse parata. hoc dicit.

Item [l] quamuis regulariter nullus, ẽt si quem sacerdoti [m] peccatorem, & in pœ

su. c. sufficit. de consecr. d. j. & not. per gloss. & Doct. in c. consuluisti. de celeb. miss. Sed aduerte in omnibus casibus in quibus licet celebrari plusquam semel, intellige si prius non recepit vinum purificationis etiam in die natiuitatis Domini, pro hoc quod not. in d. c. sufficit & per Abb. in d. ca. consuluisti. & in c. ex parte. de cele. missa. & in hoc dicit Host. certare se vidisse magnos viros. Falsa enim illa opi. quòd quidquid sanguini Christi commiscetur sanguis sit, not. in d. ca. sufficit. & in d. c. ex parte.

a Fœlix. ca. sufficit. de consec. d. ij. ca. te referente. de cele. miss.

b Qui semel. Et ideò Aug. quotidie celebrare nec laudat, nec vituperat. c. quotidie. de consec. d. ij. Vnde ob difficultatem huius frequentationis statutũ arctans sacerdotem ad quotidie celebrandum non valet, quod est notãdum pro institutionibus beneficiorum, de quo ꝑ Abb. in ca. significatum. de præb. & in ca. consuluisti. de celeb. missa.

c Solus sacerdos. Contra eos qui mentiuntur omnes Christianos in sacramentis ministrandis habere parem potestatem: quos anathematizat Concil. Trident. in septima sessio. c. x. in tit. de sacramentis in genere.

d Subiacebit. c. peruenit. de consec. d. ij.

e Concilium. ca. præsente. dis. xciij. & nota ꝙ quando presbyter est præsens non sufficit necessitas, sed requiritur etiam iussus. ca. diacones. d. xciij. sed presbytero absente sufficit sola necessitas, & erit exemplum de ista necessitate si tot sint ꝙ velint cõicare, vt nõ possit presbyter omnib. sufficere. & idem intelligas de baptismo: vt not. in d. ca. diac.

f Debent. Quia quo ad se ipsos sunt suspensi. c. fi. vbi etiam not. de coha. muli. & cle.

g Peccet. Et ob id puniendus sit ad sui prælati arbitrium: vt not. in ca. fi. de cle. excõ. vel deposito mini.

h Irregularitatis. ca. fi. de cle. excõ. mini.

i Non carent. Quia à quocunq; etiam criminoso sunt recipienda. xv. q. v. c. fi. dũ tamẽ toleretur xxviij. d. c. consulendum. fac. .s̃. de sacrament. §. pe. vbi not. & c. fi. de cle. excom. mi. vnde sumitur.

k Remotus. Dũmodo non in cõtemptum ecclesiasticæ disciplinæ. & c. vt in cap. fi. de cle. excom. mini. & de hac materia sanctè ac copiosè statuit Concil. Trid. sess. xxij. in princ.

l Item quamuis. Dixit qui possent exhibere, nunc quibus possit.

m Sacerdoti. Secus si notoriè esset impœnitens. xxiij. q. v. c. placuit. & not. in ca. pro dilectione. de consec. d. ij.

nitẽtem eſſe liqueat, [a] ab altari ſit arcẽdus. Scænicis tamen, atq; hiſtrioribus, [b] cæteríſque perſonis huiuſmodi quãdiu tam deteſtandas artes exercuerint, ſacra communio deneganda erit. Nec enim Euangelicę diſciplinę cógruit, vt pudor, & honor Eccleſiæ tam turpi & infami [c] contagione fœdetur. In cęteris ꝓſpiciet presbyter, [d] vt ſi quis infirmatus fuerit, ità Euchariſtiã paratã habeat, vt nemo ſine communione moriatur.

Sacramentum Euchariſtia conſtat viſibili forma, veritate corporis, & ſpirituali virtute. Et in calice poni debet vinum aqua mixtum. h.d.

Conſtat [e] autẽ Euchariſtiæ ſacramentũ viſibili forma, veritate corporis, & virtute ſpirituali. Forma viſibilis eſt panis, [f] & vini: vinum verò hoc loco intelligimus aqua permixtum, [g] nec enim in calice Domini aut vinum ſolum, aut aqua ſola offerri debet, cum vtrunq; [h] ex latere illius profluxiſſe legatur. Illud etiam rationabilis conſuetudo [i] generalis habet Eccleſię, vt plus in eo vini quam aquę ſit ponendum.

In ſacramento altaris panis & vinum fiunt vera caro & ſanguis Domini. h.d.

Veritas eſt carnis, & ſanguinis, [k] ſicut enim ante conſecra-

a Liqueat. Intellige hoc quando ille quem ſacerdos ſcit eſſe impœnitẽtẽ poſceret Euchariſtiam in manifeſto, nec enim ſacerdos negãdo debet peccatorem probare: nam & Dominus noſter Iudam impœnitentem communicauit. c. ſicut Iudas. de conſec. diſtin. ij. & j q. j. cap. Chriſtus. Sed ſi impœnitẽs in occulto peteret ſacramentum, ſacerdos cõſcius denegare debet, ſecũdum Tho. in iiij. ſentent. diſt. ix. q. v. & de hoc vide plenè per Archiepiſcopum Flor. in ſumma in titu. de ſingulis ſacramentis. verſ. quibus ſit danda. & per Nic. Plo. in iij. parte. cap. iiij.

b Hiſtrionibus. Intellige de his q̃ turpibus & illicitis verbis ludunt: ſecus ſi honeſtis licet iocoſis, quos audire non eſt peccatum mortale: vt not. in ca. donare. diſt. lxxxvj. immo talibus poteſt dari aliquid pro mercede, ſecũdum diuum Thom. ij. ſecundæ, quæſt. lxviij. articu. iij.

c Infami. Tales enim ſunt infames. l. ij. § ait prætor. ff. de his qui not. infam. fac. c. pro dilectione. de conſec. diſt. ij. vnde ſumitur.

d Presbyter. c. presbyter. de conſec. diſt. ij. & de hoc nouiſſimè per Concili. Trid. ſeſsion. xiij. c. vj. ſanguinem tamen ſacerdotes ſeruare nõ præcipiuntur: quia opus eſſet nimia cautela in ſeruando: ergo ne fundatur ad cautelam non ſeruatur: vt not. in d. c. presbyter.

e Conſtat. c. cum Marthæ. verſi. diſtinguendum eſt. de celebr. miſ. & vide de hoc & quæ ſequũtur per Concil. Trid. ſeſſi. xiij. c. j. & ſeq.

f Panis & vini. Vt in c. j. & in c. in ſacramento. de conſec. diſtin. ii. & per tot. & c. cum Marthæ. de celeb. miſſa.

g Aqua permixtum. cap. j. & cap. ii. & cap. in ſacramento. de conſec. diſtin. ij. & per tot. Sed quid ſi ſacerdos ꝑ obliuionem omiſit aquam, vel ècontrà, omiſit vinum, & poſuit aquam, an conficiatur ſacramentum prolatis verbis canonis? reſpon. vt not. per Abb. poſt alios in cap. cum Marthæ. in fin. de celeb. miſſ. & vide prolixè de hoc in c. cum omne. & in c. in calice. & per tot. de conſecrat. diſtin. ij.

h Vtrumq;. Immo malè: quia vinum nõ exiuit de corpore domini, ſed ſanguis, & aqua. tu expone vtriuſque ſacrificiũ vel ſignificatũ. ſic ca. j. de conſecrat. diſtin. ij. vbi etiã ſic exponitur & latius.

i Conſuetudo. Not. quòd etiam in ſacramentis attenditur eccleſiæ cõſuetudo: vt latè not. in cap. pernitioſus. de celebr. miſſar. multa enim obſeruantur ab eccleſia generali de quibus non repetitur aliqua ſcriptura, credendum tamen eſt quòd ab ipſo Chriſto, vel Apoſtolis, vel alis ſanctis & antiquis patribus illa obſeruãtia emanauerit. fac. capit. cum Marthæ. de celebr. miſſa. & capitu. eccleſiarum. diſt. xj. & ſupra. de iu. na. conſue. & conſtit. §. conſuetudo.

k Sanguinis. c. in quibus. cap. panis. cap. ante. cap. nos autem, & per plura alia capitula. de conſec. diſt. ij. & vide nouiſſimè per Concil. Trid. in ſeſsio. xiij. c. j. & c. iiij.

tionē panisē & vinū, quod natura formauit, ità etiam post cōsecrationē, vera Christi est caro & sanguis, quem benedictio consecrauit.

Virtus sacramenti est charitas & vnitas. h. d.

Virtus est charitatis, & vnitatis, a nam veluti ex multis granis vnus fit panis, & ex multis racemis vnum vinū, ità & nos per hoc charitatis sacramētum Christo incorporati, vnum euadimus.

Ponit quomodo & quādo tria quibus constat sacramentum Altaris sint sacramenta. hoc dicit.

His igitur repetitis apparet, primū quidem sacramentum b esse non rem, secundū c & rem esse simul & sacramentum, tertiū d verò rē esse, sed non sacramētum. Sed primum e quidem sacramentum est geminæ rei, secundum f est sacramentum vnius, & alterius res, tertium g verò res est gemini sacramenti.

DE EXTREMA vnctione.

Extrema vnctio solet exhiberi iis, de quorum morte dubitatur, & duplex vnctio exterior & interior, & interiorem exterior designat. h. d.

HActenus loquuti fuimus de his sacramentis, que ad ingressum, h & ad progressum i in Ecclesia cōparata sūt. Cōsequēs nunc est, vt de iis videamus, quæ propter egressum k ab Ecclesia sunt cōstituta. Sciēdum est igitur grauiter ægrotantibus, l &

a Vnitatis c. quia passus c. hoc sacramentū. c. corpus cum pluribus seq. de conse. dist. ij. c. cum Marthæ. de celeb. miss.

b Sacramentum. Id est, sacræ rei signum. c. sacrificium. de conse. dist. ij.

c Secundum. Id est, veritas corporis & sanguinis dominici, quæ designat vnitatem in Christo. c. hoc est. & c. dupliciter. de consec. dist. ij.

d Tertium. Id est, vnitas & charitas.

e Sed primum. Scilicet forma panis, & vini est sacramētum geminæ rei, id est, corporis Christi, & vnitatis, & ita est significans tantum,

f Secundum. Id est, corpus Christi est sacramentū scilicet vnitatis, & est res sacramēti, scilicet specierum panis & vini, & ita est signans & signatum.

g Tertium. Scilicet vnitas, & res siue signatum gemini sacramenti, id est, duorum sacramentorum præcedentium, id est, corporis Christi quod est sacramētū vnitatis, & specierum panis & vini: quæ sunt sacramentum corporis Christi, & ita istud tertium est tantum signatum per illa duo sacramēta species panis & vini & corporis Christi, primum verò est tantum sacramentum signans, scilicet est signans, & signatum. tertium est signatum tantum.

DE EXTREMA VNCTIONE. Hactenus &c.

h Ad ingressum. Vt est baptismus.

i Ad progressum. Vt est confirmatio, pœnitentia, Eucharistia.

k Ad egressum. Vt est extrema vnctio. Sed cum vnicum sit sacramentum constitutum ad egressum, cur de eo plurali numero loquitur. contra l. vbi numerus. ff. de testi. forrè respectu multiplicis vnctionis quæ fit in variis locis. Sic aliàs licet ordinis sacramētum sit vnum, tamen de eo loquimur numero multitudinis, qa plures sunt ordines: vt legitur & not. j. q. j. c. remissionem. §. sed notandum & hoc videtur de mēte Floren. Archiepiscopi. hoc eod. titul. in prin. dum dicit quod licet sit vnicum fundamentū tamē sunt plures vnctiones. Vel forte posuit numerū pro numero propter antecedentē pluralē locutionem. Vel, quia cū iterari possit: vt habetur in c. presbyteros. dist. xcv. & supra. de sacrament. §. rursus. videtur quod ad eā adaptari possit pluralis locutio.

l Grauiter ægrotantibus Et propterea appellatur extrema vnctio: quia confertur constitutis in extremitate vitæ, vt statim subditur Sed nunquid conferri poterit hoc sacramētū propinquis morti ex alia causa quàm ex infirmitate naturali: puta suspendendis, vulneratis? respond. non secūdum Scotum in iiij. dist. xxiij.

nisi

nisi tñ quis vulneratus in lōgā infirmitatē incidisset, de quo per Nic.Plo.in suo tract.de sacram.in v.parte.c.j.vbi & alia.Itē vide per Archiepm.Flo.hoc eod.tit. vers. quibus debeat dari.& quod dicit ægrotantibus, adde & pœnitentibus.ca. illud dist.xciij.

de quorum morte ꝓbabiliter timeri pōt, certas corporis partes a sanctificato b oleo à presbyteris c ex institutione d diuina iniungi debere, quæ quidem inunctio, nō minus e interius animæ quā exterius corporis sanitatē operatur. f Sunt.n. vnctionis duæ species, g Exterior q̄ materialis,& visibilis, & interior q̄ spiritualis est,& inuisibilis. Exteriore visibiliter inungitur corpus, Interiore inuisibiliter cor inūgitur. h

a Partes Idest, locis & organis quinque sensuū.s.ī oculis pp visum, in aurib.propter auditum, in naribus propter olfactum, in ore propter gustum, in manibus propter tactū, iniungūtur tñ à quibusdam renes vel scapulæ ob vim appetitiuam,& pedes ob vim motiuā.Sed hæc postrema nō sunt de necessitate, vnde in eis seruabitur consuetudo ecclesiæ: vt per Archi.Flo.in summa eod.tit.vers.in quibus partibus. Quid si aliqui mutilati sint in illis organis? respō. debet fieri inunctio in partibus magis propinquis ad organa amissa. Sed quid si q̄dā membra nunquā habuit? puta quòd sit cæcus natus? videtur ꝙ omitti possit inunctio in illo loco, quia per visum nūq̄ deliquit, vel secundum Archi.pōt dici, quòd cum peccatum essentialiter sit in volūtate nō in sensu, cæcus natus dr̄ per visum, cæcus natus non secundum operationem impetratam, sed elicitam: quia fortè concupiuit videre inordinatè,& de hoc sacramento vide per Cōcil.Trident, sessione xiiij per to.in ij.parte.

b Sanctificato oleo Scilicet oliuarum, non autem nucum, vel lauri: vt latè per Archiepiscopum Flo.in summa hoc eod.tit.ver.materia. Sed quid si quis non habeat oleum & inūgit chrismate an teneat inunctio? resp.vt not. in c.presbyteros.dist xciij.

c Presbyteris. An idem licebit Episcopis? & non videtur: arg.l.cum prætot.ff.de iudi.tu dic contra.c.illud.dist. xciij. & quod hic dicit presbyteris fit expressio gratia maioris frequentiæ, quo casu non procedit arg l.cū prætor. Aut.Cassa,& irrita.C.de sacros.ecc.cap. j. vbi Abb.de iniur. Item licet hic plurali numero loquatur, tñ in casu necessitatis vnus sufficiet.c.quæsiuit vbi not.Abb.de verb.signifi.

d Diuina institutione. Bene diuina institutione. nemo enim potest instituere sacramēta nisi Dominus Iesus Christus, vt s̄.de sacram. §.illud.quod est contra eos qui dixerunt ꝙ Iacobus Apostolus instituit hoc sacramentum cum in c.v.suæ epistolæ dicit, infirmatur quis in vobis & c. cum nullus Apostolus potuerit instituere sacramentum, sed benè publicare institutum, qđ in hoc sacramēto patet, cum & ante epistolā Iacobi videatur de eo constare: vt Marci. vj. vbi dicitur ꝙ vngebāt Apostoli infirmos & sanabantur, vt latè traditur tam per Nicol. Plo in suo tractat.de sacramen. in præfatione quintæ partis, quàm per Archiepiscopum Flo.in summ.eiusdem tituli in prin.& de hoc vide nouissimè per Concil. Trident.sessi.xiij. cap j.& c.iij.& iiij.

e Non minus. Immo principalius, cū enim duo sint huius vnctionis effectus, sanitas animæ,& sanitas corporis, prima est principalis, secūda accessoria,& inde est quòd ex hoc sacramento non semper sequitur corporis sanatio: quia illa non conceditur nisi quatenus conferat spirituali sanitati: vt Nicol. de Plo. in suo tractatu de sacramen.cap.v.quintę partis,& per Archiepiscopum Floren, in summa eod tit.versic.effectus.vbi latè, & aliquid per Abb.in c.j.de sacr.vnctio.

f Operatur. Nam quemadmodum ob peccatum citius præsumitur quis mori.c.qua frōte.vbi no.ext.de appel.c. cum infirmitas. ext. de pœnit.& remis.sic ob perceptionem sacramentorum in quibus dimittūtur peccata credendum est quòd recuperet sanitatem, cum contrariorum eodem sit disciplina.

g Duæ species.ca.j.in princip.de sacr. vnct. in princ.

h Cor inungitur. Locum ponit pro locato: quia pro corde animam intelligit: quæ sedem habet in corde, vel forte ideo facit cordis mentionem: quia non fructificat vnctio in anima, nisi ex corde,& voluntate procedat, facit illud Euangelij, nō quòd intrat &c. ex corde autem procedunt &c.

a Nomen. Quod rei debet esse consequens
b Admixtum. Quia sacrum tanquam dignius trahit ad se non sacrum. c. quod in dubiis. de cons. eccle vel altar. & xiij. q. ij. ea. non æstimemus. fac. l. quæ religiosis. ff. de rei vẽdi. l. si alieni. ff. de solu. arg. contra in c. ex literis. de iu. patro. & quod hic dicitur de oleorū commixtione, nō habet locum si vinum commisceatur sanguini dominico: quia vinū admixtum nō trāsit in sanguinem. de ratione differētiæ per Abb. in d. c. quod in dubiis. & fac. not in cap. presbyteros. dist. xciij. & in ca. cum Marthæ. de celeb. missa.
c Quoquo modo. Hoc ideò dicit, quia non sunt necessitatis, necessitate præcisa, adeò quòd nullo casu saluari quis possit sine illis, Sed quia sunt necessaria quando potest quis illa consequi, nec potest quis illa omittere spernendo, & de industria, & voluntate, & fac. c. debitum. de baptis. ca. apostolicam de presbyt. non bapti. & cap. sæpe vicem. & c. cathecuminum. de consecratione distin. iiij & supra. de baptis. §. sed quan juam. & cap. qui vult. de pœni. d. vj. & de pœni. d. j. c. quis aliquando. versic votum pro opere. & supra de pœnit. § sed & si.
d Dignitatis. Referas ad ordinem solum, qui appellatur sacramentum dignitatis, quod non nisi dignis dignè & à dignis conferri debeat cap. remissionem. §. sed notandum. & j; q. j. c. si quis episcopus. §. ecce.
e Voluntatis. Referas ad vtrunque. scilicet tam ad matrimonium, quàm ad ordinem.

Hæc quòd in extremitate vitæ constitutis exhiberi cōsueuit, meritò extremæ vnctionis nomē a est sortita.

Magis dignum trahit ad se minus dignum.

Sanctificatum antè oleum hoc loco accipimus, non modo qđ ipsum totum consecratum est, sed etiam quod est consecrato admixtum. b Postquàm hucusque de iis sacramentis, quę quòquo c modo necessitatis sunt, tractatū habuimus, Reliquum nunc est, vt de iis loquamur, q̃ dignitatis d sunt & voluntatis. e

DE SACRAMENTO ordinis.

Quid sit ordo. b, d.

Voluntatis sacramenta sunt (vt paulò f antè exposuimus) Ordo sacer & matrimoniū. Est autem ordo g nihil aliud quàm signaculū h quoddam Ecclesiæ, p qđ spiritualis potestas i traditur ordinato, de cuius specieb. diffe

f Paulo ante. suprà de sacrament. titulo generali. §. primo. fac. caput veniens. & quod ibi not. de transactio.
g Est autem ordo. Istam diffinitionem posuit Magister sententiarū in quarto. distinctione vigesimaquarta. quæ communiter recipitur, vt per Archiepiscopum Florentinum in sum. hoc eod. tit. in princip. & per Nic. Plo. in trac. de sacrament. in sexta parte. cap. primo.
h Signaculum quoddam Declara secūdum Pet. de Palu. quem sequitur Archiepiscopus. Floren. in summ. eod. titu. quia in collatione cuiuslibet ordinis adhibetur aliquod signum visibile, per qđ vnus ordo ab alio distinguitur: puta clauis, liber, calix, & similia, & de hoc sacramento variè statuitur nouissimè per Concil. Triden. sessione. xxiij.
i Spiritualis potestas. Per hoc verbum designatur differentia, quæ est inter characterem baptismi qui est potentia passiua, & characterem ordinis, qui est potentia actiua. Cum enim potentia sit nomen commune, ad actiuam, & passiuam potentiam, potestas importat actiuam tantum. Archiepiscopus Floren. in summa eodem in principio. Item per hoc verbum demonstratur quòd prima tonsura non est ordo, cum per eam nulla tōsurato confertur potestas, sed solum capacitas ad ordines. & secundum Pet. de Palude est quædam dispositio congruitatis ad ordines, sed necessitatis respectu beneficij, & iurisdictionis ecclesiasticæ, quæ non cadunt in laicum,

DE SACRAMENTO ORDINIS
Voluntatis sacramenta.

cum, vt latè per Archiepiscopum. d. loco. Nec ob. c. cum contingat. ext. de ætate & qualita. quia ibi ordo accipitur largè, prout dicimus de regularibus quòd sunt ordinis S. Francisci, vel S. Dominici, id est, asciti in capitulum illorum monasteriorum. Sic tonsuratus tantùm deputatur inter clericos solū ad chorum sine speciali officio.

a Superiore libro. A titulo de iure personarum vsque ad titulum de præbendis exclusiuè: latissimè per Archiepiscopū in summa eo. tit. cap. xvj. & per Nic. Plo. in suo trac. de sacramen. in sexta parte.

rentiis, & gradibus, satis videtur superiore libro [a] dictum esse. Vnde solùm nunc restat vt ad matrimonij materiam orationem vertamus.

DE SACRAMENTO matrimonij.

Quid sit matrimoniū. h. d.

Atrimonium [b] est uiri, & mulieris [c] coniunctio [d] indiuiduā [e] vitæ [f] consuetudinem [g] continens, cum diuini, [h] & humani iuris communicatione.

Matrimonium præcedit alia sacramenta, ratione loci in quo institutum est, temporis, latitudinis, & mysterij. hoc dicit.

Et meritò inter alia Sacramenta matrimonium quoque annumerari meruit, [i]

DE SACRAMENTO matrimonij.

Matrimonium est &c.

b Matrimonium est. Concor. xxvij. quæst. ij. in prin. cap. illud de præsump. l. j. ff. de ri. nup. & instit. de patr. potest. in priu. l. aduersus. C. de cri. expil. hære. l. j. ff. re. amo.

c Viri & mulieris. Quia in pari sexu non potest esse matrimonium, licet legatur de Nerone scelestissimo imperatore, quod duxit in vxorem vel matrimonio sibi coniunxit Sporum quendam adolescentē forma conspicuū, quod nec naturali iure fieri potuit, nec ciuili, instit. de iu. nat. gent. & ciuil. in princip. l. cum vir. C. de adult. Authen. vt non luxurientur homi. contra nat. Et ideo non fuerunt ab initio creati duo homines: vel duæ mulieres: sed primùm homo, secundò fœmina. xxxiij. q. v. cap. mulierem. §. fi. & dicit viri & mulieris, non virorum & mulierum, nam eodem tempore mulierum & virorum pluralitatem lex ciuilis, & canonica detestatur. c. gaudemus. §. quia verò. de diuort. licet in veteri testamento de patriarchis aliter legatur. quod factum fuit diuinā dispensatioue & misterio. de ratione dispēsationis per Archiepiscopum Flor in tertia parte summæ, tit. xiiij. cap. ix. §. sciendum, & Moder. in tracta. de sponsal. in prin.

d Coniunctio. Scilicet animorum c. cum initiatur, & c. matrimonium. xxvij. q. ij. l. nuptias. ff. de reg. iur. Sed cum hic tractet de matrimonio quatenus est perfectū, nihil impedit verbū coniunctio referri ad cōiunctionem corporum & animorum: argu. not. in l. ij. ff. de offic. proc. & fac. l. doli clausula. ff. de verb. signifi.

e Indiuiduam. Scilicet quantùm ad propositum: vt not. inst. de pa. potest. in princ. fac. l. j. ff. de ru. do. nam quantùm ad exitum diuiditur interdum matrimonium de iure ciuili, appatet in l. consensu. C. de rep. Idem & de iure canonico, quo ad thorū, vt in c. tuæ. de procur. & in c. j. vt lit. nō contest. Item quantùm ad fœdus. c. ex publico. de conuers. coniug. vbi de hoc. facit cap. gaudemus. de diuortiis.

f Vitæ. Matrimonium igitur morte soluitur vt §. deinceps Auth. de nup. vnde & si quis miraculosè resurgeret non rediret ad vxorem, maximè alteri copulatam: vt not. in cap. ij. xxxij quæst. vij.

g Consuetudinem. Cuius indiuiduæ consuetudinis ratione non poterit vnus sine alterius assensu orationi vacare, vel continētiam vouere: vt xxvij. q. ij. §. cum ergo. sed si ex consensu vouerent, & fracto voto commiscerentur, filius ex tali coitu spurius nasceretur: vt not. in cap. ministri. dist. lxxxj.

h Diuini. fac. l. j. ff. de rit. nupt. & l. ne quis. C. de iudæ. vbi coniuges debent esse eiusdem religionis. & not. xxvij. q. ij. in prin.

i Meruit. Contra opi. hæreticorum qui negant coniugium esse sacramentū. contra quos nouissimè est Concilium Tridentinum, sessio. vij. c. j. & sessio. xxiiij in prin. & c. j. & sparsim. per totum. Sed quæritur an hoc sacramentum conferat gratiam? quidam quòd non, quòd in

cum cæteris [a] loci, [b] temporis, [c] amplitudinis, [d] & mysterij [e] ratione etiam pręcellat. Siquidem ab orbis primordio in paradiso à Deo ipso institutum est, vt esset omnibus etiam infidelibus commune, quod in aliis minimè cótingit. His [f] illud quoque accedit, quòd animorum consensus, & corporum cōmixtio, quę in matrimonio intercedunt: primùm quidem charitatem significat, quæ consistit in spiritu, inter Deum & iustam animam, vel Ecclesiam. Alterum verò sacrosanctum cōiugiũ designat, quod inter Christum, & Ecclesiam per incarnationis [g] misterium est contractum.

Bona matrimonij sunt sacramentum, fides, proles, & fornicationis remedium. h.d.

Consequũtur & inde præter sacramentum, & alia bona, vt putà fides, [h] & proles, [i] & quod humana infirmitas in ruinã turpitudinis ꝓna, honestate excepta cōiugij minimè læditur. [k] Initiatur autẽ matrimoniũ sponsione, cōsensu ratificatur, & copula consumatur, de quibus singulis distinctius dispiciamus.

eo pecunia interueuiat de quo dist.lxxv.§.j.& c.j.& c.quod à partibus.& c.seq.& j.q.j.c. multi & xxxv.q v.c.aliter.& quòd etiam inter infideles, quibus gratia non imprimitur coniugiũ contrahatur, vt infra. §. j.& c.quãto. de diuort. & ita not. j.q.j.c. quidquid. & in cap. veniens. ext. de presby. nō bapti.& in c. pen. qui matri, accusate poss. & xxxij.q. ij.ca. honoramur. Tu dic contra per ea quæ not. Abb. in c j §.scire. de sacra vn. post Theologos. & nouissimè per d. Concil. Tridentinum sessio.xiiij ca. j. nam matrimoniũ fuit institutum in statu gratiæ, vt per Diuum Thom. in iiij.dist.xxvj. articulo iiij & articu. viij. Nec ob interuentus pecuniæ, quia id toleratur ob oneta matrimonij. cap. salubriter.& ca. quia frustra. de vsur. & ob id potius respicit carnalitatẽ quàm spiritualitatẽ, licet si pecunia reciperetur pro benedictione esset simonia. c. cũ ecclesiæ desimo. & quod ibi not. nec dos est de esse matrimonij. Infideles verò contrahentes matrimonium non recipiunt gratiam, nō quod id proueniat ex defectu sacramẽti, sed ob eorũ incapacitatem, ac si in peccato existens eucharistiam recipiat, vel fictus aut conditionaliter coactus recipiat baptismum, vide de hac materia per Beat. Tho. iiij. sent. dist. xxvj. q. ij. articulo iij.& post eum per Abb. in d. capit. j. de sacra vnctio.

a Cæteris, Scilicet sacramentis.

b Loci. Quia ordinatum in paradiso: vt statim dicit.& est xxxij.q.ij.§.his ita.

c Temporis. Et cum sit cæteris antiquius, hac etiam ratione pręponendum: arg. not. in l vinum. ff. si cer. petat.

d Amplitudinis, Quia consistit etiam inter infideles. c gaudemus. de diuort.

e Misterij. De quo subdit incontinenti. & not. in c. debitum. de biga.& per Ab. in c j de sacr. vnc.

f His. scilicet ꝙ matrimoniũ præcellat cętera sacramenta ratione loci, temporis, & latitudinis, & ponit nũc triplex sacramentum, quod ꝑ matrimonium carnali copula consũmatũ designatur. de quo per Ab. in c. debitũ. de biga. & not. in cap. acutius. dist. xxvj. & ꝑ Archiepiscopũ in sum in iij. parte c. x. versi. j. scilicet.

g Incarnationis. & respectu istius significationis, & finis, habet matrimoniũ inseparabilitatem: vt ꝑ Archiepiscopũ Flor. In sum. in iij. parte. tit xiiij. c. x. versi. primum. & fine hoc primo bono nũquàm est inter fideles matrimoniũ licet sine his quæ sequũtur fide scilicet & prole possit esse: vt per Host. in summa de matrimoniis. § & quare contrahitur. versi. in sacramento. & cōcor. c. omne itaque. xxvij. q. ij & xxxij. q. ij §. his ita.

h Fides. Hoc bonum habet matrimonium à natura speciei, quo respectu habet pro fine fœdus humanæ societatis, fidem & amicitiam & communicationem in operibus ciuilibus.

i Proles Et hoc habet à natura generis, quo respectu habet pro fine procreationem prolis & educationem. instit. de iu. na. gent. & ciuil. in princip.

k Leditur. Hoc tamen non obstante sacerdos & diaconus magis puniretur si matrimo

nium

nium contrahat, licet de facto, quàm si fornicetur. c. presbyteros. dist. xxviij. & not. in §. his ita. xxx. quæst. ij.

DE SPONSALIBVS.

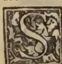
Sponsalia sunt &c.

a Sponsalia. concord. lege j. & lege ij. ff. eo. & ca. nostrates. xxx. q. v. Sed an sine spōsalibus possint esse nuptiæ? & non videtur, cum res non possit esse sine suo principio: ar. l. j. ff. de origi. iu. Tu dic contra: vt not. in d. l. j. ff. eod. nec enim sponsalia sunt matrimonij necessarium & substātiale principium.

b Spondent. Scilicet forma stipulationis secūdum veterem morē: vt in l. ij. ff. eodem.

DE SPONSALIBUS.

Quid sint sponsalia, & vnde dicantur. h. d.

Ponsalia a sunt futurarum nuptiarū mētio, & repromissio, & dicta sunt à spondendo, quòd p ea sibi inuicem se futuros coniuges viri & mulieres spondent. b

Sponsalia cōtrahuntur re, verbis, literis, & cōsensu. h. d.

Cōtrahuntur c autē sponsalia variis modis, vtputà re, verbis, literis, & cōsensu. Re contrahuntur per nudam subarrationem, d vel anuli immissionem. e Verbis, f vt si inter virum & mulierē promissio super futuro matrimonio intercesserit, veluti altero alteri vice mutua dicēte. *Ego te accipiam in meum* g *maritum, & ego te in meam vxorem,* siue in hunc sensum verba similia h protulerint. Literis, vt cum absentes inter se de fu

c Contrahuntur. Sequens diuisio licet explicitè non reperiatur in textu aliquo, vel etiam per aliquem doctorem, visa tamen est commodissima ad pertractādam magistraliter totam materiam & proculdubio est de mēte iurium: vt apparet ex frequentibus, & videtur eā sensisse & quasi posuisse Abb post Host. in c. j. de spon. duorum. simile. instit. de oblig §. fina.

d Nudam subarrationem. Scilicet à consensu de præsenti: quia tunc esset matrimonium. subarratio enim regulatur secūdū verba præcedētia: vt per Abb. & Doct. in c. si. de despō. impub. & ibidem per eundem, diffinitur, quod est desponsatio mutuo consensu interueniēte facta per immissionem anuli, & dicit de mutuo consensu non exprimendo, an sit consensus super matrimonio de præsenti, vel de futuro: quia etiā per subarrationem interdum matrimonium contrahitur: vt ibidem per Doct. ille autē intendit diffinire subarrationem tam quando per eam contrahitur matrimonium, quàm cum contrahūtur sponsalia, vt apparet ibi per eum in sua distinctione in fi. capituli, & in dubio ex subarratione matrimoniū præsumitur: arg. xxx. q. v. nostrates. & c. fœminæ. & dist. xxvij. c. quod interrogasti. & not in d. c. si. & in c si quis vxorem. cum c. seq. xxvij. q. ij. & licet Abb. in sua descriptione faciat solum mētionem de immissione anuli: tamen quandoque etiam aliarum rerum vel insignium datione fit talis subarratio: vnde monasillaba vel in litera posita, videtur posita inter genus & speciem: vt & in Rubr. C. de ser. & aqua. & de hoc vide p Host. in sum. eo §. quot sint species. & not. in c. tenor. de te iudic & ĩ c. fœminæ. xxx. q. v. et ĩ c. si inter. eo.

e Immissionem. Quæ facienda est in quarto digito, in quo dicitur esse vena vsque ad cor pertingens. ideo in signum mutuæ dilectionis eidem immittitur anulus, & hæc anuli immissio est actus promiscuus, & ex se nō designat contractum aliquem: sed regulatur secūdum præcedentia, sicut dicimus in arrhis. instit. de contrah. empt. in princ. & quid operatur hæc anuli immissio vide latè per Abb. & Doct. in c. si de sponsal. impuber.

f Verbis. concor. c. si inter eo. vnde sumitur. & cap. is qui fidem. eod. titu. & cap. j. de spons. duorum.

g In meum. ar. quòd in contractu matrimonij prius debet fœmina loqui & interrogari. & hoc fortè bona ratione, cum enim illa sit variabilis, cautius est prius perscrutari consensum eius, ne vir primò consentiens remaneat cum dedecore, ea postmodum consentire nolente: arg. contra in c. si inter. eo. & in c. licet. de spons. duorum.

h Similia. Nota ergo quòd in contractu matrimonij non est statuta certa forma verborum, de quo nota. per Abba in cap. si inter. eodem.

turis nuptiis per epistolam [a] paciscuntur. quod ipsum & per nūcium, [b] vel procuratorem fieri poterit.

Procurator ad contrahendum matrimonium, non potest substituere, nisi hoc habeat in mandatu. h.d.

Procurator tamen ad hoc specialiter [c] cōstitutus, ob magnum quod ex facto tam arduo posset periculū [d] imminere alium substituere [e] non poterit, nisi hoc ei specialiter commissum [f] fuerit.

Si duo impuberes quorum malitia non supplet aetatem, & qui pubertati non sint proximi, vel etiam alter tantùm sit impubes, per verba de praesenti matrimoniū contraxerint, Talis cōtractus resoluitur in sponsalia de futuro, & ex eo inducitur Iustitia publicae honestatis. h.d.

Consensu contrahuntur sponsalia, vt cum pubes, & impubes, vel duo impuberes, non proximi [g] pubertati, & in quib. aetatem prudentia [h] non supplet, [i] matrimonium per verba contrahūt de praesenti. Licet enim verba in praesens matrimonium [k] sonent, Iuris tamē interpretatione in sponsalia de futuro resoluuntur. [l] Quo casu dicta sponsalia, licet

a Epistolam. De hoc vide latè per Host. in summa eo. §. qualiter contrahatur.

b Nuncium. Hic videtur quintus modus, licet non explicetur in principio distinctionis, fortè, quia comprehenditur sub modo verborum, vel literarū: arg. not. in l. j. ff. quod me. causa. & hic mod⁹ videtur seruatus in Beatissima Virgine quae internuncio Gabriele facta est spōsa Altissimi. Sed quid si illum qui nuncium misit ante poeniteat, quàm puella consentiat: sed ipsa & illa post talem poenitentiam fortè ignorans de mutata voluntate viri consentiat? respō. vt per Hostien. in sum. eod. §. qualiter. versic. quid si poeniteat.

c Specialiter. Nec enim aliter facta constitutio valet, quo ad hoc etiam si sit mandatum generale cū quibusdam expressis clausula subsecuta, iuxta cap. qui ad agendum. de procu. in vj. & not. in cap. fi. eod. tit. & lib. vnde sumitur.

d Periculū. Vnde vbi periculū maius, ibi agēdum est cautius. c. vbi periculū. de elec. in vj.

e Substituere. Fallit ergo illa regula. an idem in l. generali ff. de rit. nup. in princ.

f Cōmissū. c. fi. de proc. in vj. cū cōcor. ibi all.

g Non proximi. Intellige quòd haec duo copulatiuè debeant interuenire. nec enim sola proximitas aetatis sufficit ad contrahendum inter impuberes matrimonium: sed requiritur quòd sint habiles ad se commiscendum carnaliter c. de illis. vbi not. eod. nisi tu incipias à secundo. Sed quomodo deprehendi poterit haec coeundi potestas quae aetatem supplet? quidā vt Tāc. si inter impuberes copula intercesserit, alij q; colligetur ex corporis aspectu, & aliis signis extrinsecis. dic vt not. p Ab. in c. de illis. eo. & per Doct in c. j. §. j. de despōs. impu. in vj.

h Prudētia. i. vigor quidā naturalis & coeūdi potētia, quę interdū malitia appellat. c. de illis, vbi Ab. & c. fi. eo. & arg. in c. nō in sola. xxxij. q. j. & notandū est q; interdū eidē rei cōueniunt contraria nōia, sic & altū, p fundū dicimus p fundū altū, sic grāmatici obesum tā p macro q̄ p pingui vsurpāt, sic Legistae creditū pro debito, l. eū in corpus. ff. de acqu. re. do. venditionē pro emptione l. ex venditione. C. de pac. l. veteres. ff. de act. empt.

i Supplet. Not. ergo q; in matrimoniis malitia supplet aetatem. sic etiam in delictis doli capacitas supplet aetatem. c. pueris. de delict. puerorum. §. in summa. instit. de obl. quę ex delicto nascun. l. sed & si quęcunque. §. j. ff. ad leg. Aquil. l. iij C. si mi. se ma. dixer. l. ij. C. de his qui ve. aeta. impe. cap. monachus nouitius, distinct. lxxvij. & doli capacitas facit impuberem obligari ex iuramēto, habetur in c. ex literis. ij eo & in Aut. sacramēta puberum. C. si aduer. vend. Non tamen supplet aetatem quo ad ingressum religionis: vt per Inn. in c. de illis. eo. & in cap. postulasti. de regulari. nec quo ad facultatem condendi testamentum: vt habetur in l qua aetate. ff. de testam. fac. l. fi. C. de testam. milit.

k In praesens mrīmoniū. Q d̄ ob aetatē valere nō pōt. vnde videbatur q; nec in vim spōsaliorum. c. cum super. de offi deleg. l. quaesitū. ff. eo. l. multum interest. C. si quis alteri vel sibi.

l Resoluuntur. Nota ergo si quod ago non valet vt ago, valet vt valere potest. cap. à nobis. de despon. impube.

Altum

contrahentes matrimonium celebrare intenderent, coniugiũ, quod ab initio ætate impediente, vt matrimonium non tenuit, per aduentum pubertatis minimè conualescit, nisi per carnis copulam subsequutam, vel alium modum [a] cõtrahentes cum eiusdem perseuerãtia volũtatis, ad pubertatis tẽpora peruenisse euidenter cõstiterit. Per dictum tamen contractũ, qui valuit vt potuit non sicuti agebatur, publicæ honestatis Iustitia censetur inducta.

In re denominanda potius effectum attendimus quàm modum. h.d.

Et ideo hoc casu cõsensu contracta sponsalia dicimus: quia si verba spectes nõ spõsalia, sed ipsum matrimonium contractum videri poterit. Cẽsuerunt autẽ iura eos qui cum non possent, coniugiũ de facto contraxerunt, voluisse [b] etiã in casu, quo possent contrahere: ideóq; saltem vt sponsalia valere conuentionem.

Sponsalia cõtrahuntur tripliciter, purè, in diem, & sub conditione & qui contraxerunt sponsalia purè cõpellendi sunt etiam matrimonium contrahere, & consanguinei contrahentium, non debent cum ipsis contrahentibus contrahere. h.d.

Rursus [c] cõtrahuntur sponsalia aut purè, aut adiecta die, aut sub conditione. Purè [d] vt cum vir & mulier se inuicẽ futuros coniuges pollicentur. Et hoc casu nullus cõsanguineorũ [e] aliquo pacto alterũ ex contrahẽtibus matrimonio sibi copulare poterit: [f] immo qui contraxerunt, vt se inuicem recipiant, & mutua coniugali affectione pertractẽt, moneri, & nisi ratiõabilis causa obsistet, Ecclesiastica cẽsura cõpelli [g] poterunt.

a Alium modum. Puta: quia simul cohabitauerunt, vel se coniuges nominabant, & amplectabantur vt coniuges: vt not. in c.j. §.j. de desponś. impub. in vj. vnde sumitur.
b Voluisse. Quia nemo præsumitur eligere viam per quam iudicia sua subuertã tur. l. iij. ff. de mili. testa. & traditur in c. Quintauallis. de iureiu. & in ca. cum ordinem. de rescrip. & in c. præsentata. de testi. & in ca. cũ ex officij. de præscrip.
c Rursus. Secunda distinctio sponsaliorum. fac. c. ij. c. sponsa c ex literis. c. requisiuit eo.
d Purè. Immo contra: quia nõ videtur quòd sponsalia purè contrahi possint. c. quem admodum. de iureiu. & §. vnius. j. eo. resp. cõtractus dicit omnino purus, & sine omni cõditione ex quo non fuit certa conditio expressa: conditio ergo subintellecta non facit actum conditionalem. l. cõditiones quæ extrinsecus. ff. de cond. & dem. & c. significasti. & quod ibi no. de elect. & per Abb. in ca. ij. eo. & diffusè per Legistas in l. iij. ff. de leg. j.
e Nullus cõsanguineorũ. Restringe hanc generalitatem secundum iura cõmunia & antiqua ad terminos. c. non debet. de consan & affi. ne sequatur absurdum de quo per doct. in e. sponsam. eo. immo nouissimè hæc generalitas est restringenda ad primũ gradum: vt per Concil. Trident. sessi. xxiiij. ca. iij. in decretis reformationis matrimonij: vbi disponitur quòd impedimentũ iustitiæ publicæ honestatis non excedat primũ gradũ.
f Poterit. Si sit in quarto gradu, iuxta ca. non debet. vel in primo, secũdum Concil. Tri. in loco alleg. in proxima superiori notula. & si de facto contrahatur non tenebit, cum publicæ honestatis iustitia cõtrahendum matrimonium impediat: vt per Ab. in cap. sponsam. in fi. eod. & cap. j. §. j. eod. in vj.
g Compelli. Quidã hoc intelligũt cum spõsalia sunt iurata: aliàs secus. cum e. ij. ex literis. ij. c. requisiuit. cũ aliis, in compulsione semper videantur ponderare iuramentum & fidei interpositionem. Sed cõtrariũ videtur teneri cõmuniter, cum hæc compulsio fiat ratione peccati vitãdi, quod committitur etiam si iuramentum non interueniat, cũ Deus non faciat differentiam inter simplicem loquelam vel pactum & iuramentum. cap. j. ij. & iij. de pactis: cap. iuramenti. xxij. q. v. licet magis peccet veniens contra iuramentũ. c. pen. de iureiu. Vide per Ab. in c. ij. & in c. ex literis. ij. eo. & in c ad aures

Si per contrahentem ſponſalia in diem, non ſtetit quominus matrimonium contraheret intra terminum, cum alia poſtmodum matrimoniũ contrahere poterit. h.d.

Dies adiicitur ſpõſalibus: cum quis intra certum temporis ſpatium aliquã ſe ducturum in vxorem cõuenit: in qua ſpecie ſi per eum non ſteterit quominus intra præfixum terminum [a] cũ eadem matrimonium cõtraheret, liberè ad nuptias alterius tranſire poterit.

Sponſalia contracta ſub conditione euaneſcunt conditione deficiente, niſi ab ea receſſum fuerit. h.d.

Sub conditione [b] celebrãtur ſponſalia, cum quis, ſi quid fiet vel cõtigerit, nuptias ſe contracturum pollicetur: veluti ſi dictũ fuerit. *Ego te in vxorem accipiam ſi centum mihi dederis,* [c] *aut ſi pater meus conſenſerit*, [d] quibus cõditionibus deficientibus, ad matrimonium quis cõpelli non poterit, [e] niſi cõſenſus de præſenti, aut carnalis ſit inter eos commixtio [f] ſubſequuta, cùm his caſi-

autes.ext.quod met.cauſ.Immo in tãtum nõ eſt licitum reſilire à ſponſalibus, vt etiam ſi eũ alia poſteriore interuenerit iuramentum, debeat eum prima cõtrahere.Inn.& Abb in c.ſicut.& c.requiſiuit.eo.& not.hic quòd compellitur quis ad factũ: quia nõ poteſt ſolui intereſſe. ſpiritualia enim æſtimationem non admittunt.

a Terminũ. Ergo ſi purè fuiſſent ſponſalia contracta tẽporis lapſu non finirentur:ar. l.Imperator.ff. de poſtul.l. obligationum § placet.ff de actio.& oblig.Sed contra fac.c. cum dilecti.de dolo.& contu.& l.Celſus.§.j.ff.de arbi. Sed hic aliud videtur propter periculũ fornicationis. Vel aliter quãdoq; terminus apponitur obligationibus ad ſolicitandum implementũ, & tunc lapſus termini non liberat, & ſic loquitur.d.l. Celſus. Quandoque ad limitandam, vel finiẽdam obligationem, & tunc ſi per promiſſorẽ non ſtet, lapſus termini liberat ab obligatione. Sed quare cenſebitur terminus adiectus ad limitandam obligationem potius quàm ad ſolicitandum implementum adiectus? reſpon. vt per Abb.etiam cæteros in c.ſicut.& in c. de illis.eod. ille caſus videtur dubius, & not. ſecundum eundem, quòd ſi à principio ſponſalia fuiſſent purè contracta, ſi poſtea ſpõſus & ſponſa de certa die matrimonij contrahendi conuenerint, poſt lapſum dicti termini nõ eſſet obligatio diſſoluta. Sed adhuc contra.l. ij. C.eo.& l.ſæpe.ff.eo.Sol. vt in d.c.de illis.

b Sub conditione. Et in hoc matrimonium carnale differt à ſpirituali: quia illud non poteſt contrahi ſub conditione, habetur in ca.ij. de elec.in vj.& debet ſtatim conditio apponi, non ex interuallo: quia tunc reiicitur.not. in c.de illis.de cõd.appo.& nota quòd omnis cõditio à iure nõ reprobata poteſt apponi in matrimonio: vt habet in c.ſuper eo.de cond.app.

c Dederis. Dummodo iſta datio non ſit adiecta in modum pœnæ.c.Gemma. eo.l. Titia. ff. de verb.obli. l. ſi.C. de ſponſal. l. ij.C.de inutil. ſtip. Sed contra, de l.ſi ita ſtipulatus fuero.§.ſi tibi nupſero.ff.de verb.obli. Sol.vt per Abb. in c.de illis. de cõd. appoſit.

d Conſenſerit. Et ſic nota quod matrimonium cõferri poteſt in alterius arbitrium, & non ſolùm parentis, vt hic, verùm etiam extranei. c. ſuper.eod.& c.per tuas. de cond.appoſi.& ex hoc habes vnam differẽtiam inter actum matrimonij cõtrahendi & teſtamentum conficiendi, quod in alterius poteſtatem conferri non poteſt.l. captatorias. & l.illa inſtitutio.ff.de hæ.inſti.de quo in c.cum tibi.extr.de teſtam.ratio differentiæ eſſe poteſt, quòd matrimoniũ eſt de iure diuino, vnde ſolus conſenſus ſufficit qualitercũque habeatur. Sed teſtamentum dependet ex gratia: quia confertur effectus eius in id tempus, quo teſtator nõ eſt futurus dominus, ſcilicet mortem. vnde ſatis eſt quod ipſi ſoli permittatur libera diſponẽdi facultas: vt not.in d.l.illa inſtitutio.& per Abb.in d.c.ſuper.eo.

e Poterit. Adeò quòd etiam copula ſequens nihil operabitur: vt not.Abb.in c.ſuper.eo. de condit.appoſit.

f Commixtio. Operatur ergo copula duo: nam & purificat ſponſalia, & eodem momẽto ea trãsfundit in matrimonium: nota Gloſ. & Abb.in cap.de illis.de cond.app.Item not. hic duos caſus in quibus cõditio appoſita in ſponſalibus tollitur, ſcilicet quando interuenit

nit consensus, & quando copula.

a Recessum. Huic literæ multa ob. & quòd non est præsumendum quem recedere à iure suo. c. super. hoc. de renũt. & quòd præcedens cõsensus præsumatur durare. c. maiores. de baptis. & ꝙ si pende re conditione res tradatur & postea non exstat conditio res tradita repetitur. ff. de cõd. indeb. sub. condit. & l. quod si. ff. de peri. & cõm. rei vẽdi. & ꝙ conditionalis cõsensus nullus estante conditionis euentum. l. cedere diem. ff. de ver. signi. & quòd qui primò & vltimò contradicit, medio tempore nõ consentit. dist. xxviij. c. quia non sunt culpæ. & c. cũ Marthæ. versi. si tunc igitur in cœlum. de cele. miss. & j. q. j. c. iudices. Si ergo nullus præcessit coitus, solus consensus super coitu matrimoniũ non facit. c. fi. de spon. duorum. l. nuptias. ff. de re. iu. Sol. hæc omnia quòd fauore matrimonij inducta est præsumptio contrà superiores regulas c. is qui. eo. c. de illis. de cõnd. app quia per carnalem copulam ipso facto videtur cõsensum exprimere de præsenti, & à conditione recedere. fac. l. sed Celsus. § si. ff. de cõtra. emp. & not. in c. per tuas de cond. app. Quid si ante coitum protestetur se nolle propter hoc recedere à conditione: resp. neque hoc prodest. c. cum. M. de constit. c. solicitudinem. de appel. Quid si contrahatur matrimonium sub cõditione que est omnino extitura? Item quid si primò contraho cum vna sub condione, deinde cum altera purè? resp. de his & similibus qq. vt habetur in d. c. per tuas.

b Honestæ sunt. Not. ex hac litera duas regulas. Prima quòd cõditio inhonesta vel impossibilis, quæ non est contra substantiã matrimonij, fauore matrimonij habetur pro non adiecta, vnde vitiatur & nõ vitiat, licet regulariter in cæteris contractibus vitiet, & non vitietur. §. impossibilis. inst. de inutil. stip. Secunda, ꝙ omnis conditio apposita contra substantiã cõiugij, vitiat matrimoniũ, & nõ vitiatur, & multo magis alium cõtractum non ita fauorabilẽ.

bus à conditionibus recessissum a videtur.

Turpes conditiones adiectæ sponsalibus vel matrimonio, nõ vitiant sed vitiantur, nisi sint contra substantiam & naturam coniugij. h. d.

Hoc tamen de his cõditionibus intelligere nos oportet quę honestæ b sunt, & canonicis institutis non contrariæ: nam si turpes sint, aut impossibiles ob fauorẽ matrimonij debent pro non adiectis d censeri: si tamen non solùm turpes sint, sed etiam contra substantiam, vel naturam cõiugij: putà e si alter dicat alteri, *Tecum contraho si*

ratio est quia remota substãtia alicuius actus remouetur & ipse actus. c. tua. eo. & ad cognoscendã substãtiã alicuius actus debemus semper inspicere vtrum talis actus sine illo possit consistere. Bart. in l. prolatã. C. de sent. & inter lo. om. iudi. & per Ab. in c. fi. de cõd. app. Sed cõtra vi. l. cum precario. ff. de precar. vbi pactum cõtra substãtiã precarij vitiat. Sol. illud procedit: quia pactũ ibi apponit in vim modi nõ cõditionis. Bar. in aut. ingressi. C. de sacrosan. eccl. Imo. in l. vbi ita donat. ff. de do nat. cau. mort. fortè, quia modus actum nõ suspendit: secus conditio. l. cũ ab eo. ff de contr. emp. Sed an cõsuetudo possit tollere substantialia actus, puta ꝙ fiat electio ad voluntatẽ certæ personæ? resp. negatiuè, c. cum in terra. de elec. vbi Ab. no. & sa. no. in c. ij. de cõsue. in vj. vbi cõsuetudo nõ põt inducere ꝙ à Vicario appelletur ad epm.

c Impossibiles. Impossibilitas aũt quotuplex sit, & quando dispositionem vitiet, vide per Abb. in c. fin. de pact.

d Pro non adiectis. facit. l. generaliter. ff. de verbo. oblig.

e Puta. Per exẽpla trium hic subiectarũ cõditionũ extinguunt tria bona matrimonij, s. proles, fides, sacramentum, de quibus. ĩ. tit. proxi. in fi. Sed & alia reperiri possunt similia, puta si cõtrahatur cum aliqua sub conditione ꝙ si cõmittat adulterium liceat ei à matrimonio recedere, & aliam ducere, nã licet hæc videatur conditio resolutiua, idẽ tamen operatur quod suspensiua: vt per Ab. in c. fi. de cond. apposi. & hoc est mulieribus prædicandum, ne ob simplicitatem decipiãtur, secundum Host. Et intellige hãc materiam quando vterq; cõsentit conditioni contra substantiã, si autẽ alter, vel contradixit, vel etiã tacuit, tenet matrimoniũ si fuit processum ad consumationem: vt ibidẽ per Abb. post alios. Item ex hoc intellige id, quòd hæc de quibus hic, vt impediant matrimonium, debent deduci in pactum expressum: secus si sit propositum in mente retentum: vt per

generationem prolis euitaueris; [a] *vel donec aliam honore, vel facultatibus digniorem inueniam,* [b] *aut si pro quaestu adulterandã* [c] *te tradideris:* matrimonialis contractus, quantuncunque sit fauorabilis, omni carebit effectu.[d]

Minores septennio non possunt sponsalia contrahere & contracta lapsu temporis non conualescunt, nisi noua voluntas accesserit, aut nixus copulæ interuenerit. hoc dicit.

Non tamen omnibus cuiuscunque sint ætatis, licet sponsalia contrahere: nam inter minores [e] septẽnio celebrata, nullius roboris efficaciã sortiuntur: ideoq; si infantes, [f] vel vnus maior septennio, alter minor, sponsalia contraxerint ipsi vel parentes [g] pro eis, nisi per cohabitationẽ [h] eorum mutuam, siue aliàs verbo, [i] vel facto, [k] eosdem in eadem volũtate factos maiores perdurare liquidò appareat, sponsalia huiusmodi, quæ ab initio nulla erant, per lapsum dicti tem

vt per Abb. in c. commissum. eod. Ex hoc infertur quòd inter beatissimam Virginem & Ioseph fuit verum matrimonium, licet omnino beata Virgo in copulam non consenserit, in hoc tamen multi multa opinantur, de quo vide quæ habentur xxvij. q. ij. §. cum ergo. & c. beata. & per Ab. in d. c. commissum.

a Euitaueris. Hæc conditio est contra bonũ prolis.

b Inueniam. Hæc cõditio contra sacramentum quod esse debet indiuiduum.

c Adulterandã. & hoc contra bonum fidei.

d Effectu. Quid si quis ingrediatur religionẽ, & profiteatur sub hac verborum forma profiteor talẽ religionẽ ita quòd possim proprium habere & matrimonio vti, an teneat monachatus, & ingressus? Respon. vt latè habetur per Abb. & alios in capitu. si. de cond. apposit.

e Minores septennio. Id est, infantes: vt no. in procœmio sexti. Qui verò sunt maiores vsque ad pubertatem dicuntur pueri: vt in dicto procœmio: & per Abb. in capitulo veniens. de voto & vo. re. & concor. cum hoc capitulum literas. capitulum accessit. capitulũ ad dissoluendum. & capitulũ duo pueri. de desponsat. impub. & xxx. quæstione secunda. per tot. & capitulũ j. de despons. impub. in vj. Septennium autem debet esse completum nec sufficeret esse cœptum: vt in iuribus supra allegatis. Sed dubitatur an hæc ætas ex prudentia præueniri possit, vt accidit in matrimonio, quidam quòd sic: vt not. in cap. sponsam. & c. iuuenis. eo. & per diuum Thomam. iiij. senten. distinct. xxvj. articulo quarto. Sed certè in contrarium est com. opin. vt per Ab. in dicto capitulo iuuenis. & in d. capitulo literas. & in cap. Gemma. cum ætas præueniri non possit, cum illa requiritur respectu discretionis. l. ætate. vbi not. de testamen. & latè per abb. in d. c. iuuenis.

f Infantes. Idest, minores septennio. l. si infanti. C. de iu. delib. quæ ætas quidquid videt ignorat. l. prima. C. de fal. mon. Et not. quòd licet quò ad pubertatem sit in sexu differentia in numero annorum. c. plures. de despons. impub. & infra titulo primo. §. sed qui sint. tamen secus est quo ad infantiam: quia vterque tam masculus quàm fœmina debet esse septennio minor: vt hic, & cap. literas. & ca. accessit. de despõ. impub. simile in ætate legitima quæ in vtroque incipit post xxv. ann. in l. j. ff. de minor. l. j. C. si mi. se ma. dixe. insti. de curat. in princ.

g Parentes. Concor capitulũ si. xxx. quæstione secunda. & cap. j. in princ. de despons. impub. in vj.

h Cohabitationem. De hoc not. latè in ca. si. xxx. q. ij.

i Verbo. Non solùm ratificando expressè, sed etiam si post septennium ad inuicem se sponsos vocent: vt not. in cap. j. despon. impub. in vj.

k Facto. Vt quia post septennium simul iacent, & osculantur inuicẽ, vel quia sponsus venit ad domum sponsæ, vel mittit iocalia tanquam sponsæ, vel quid simile: vt in c. j. de despons. impub. in vj. & per Ab. in c. literas. eod. tit. & sic nota quòd verbo fiat vel facto. c. dilecti. & c. vt nostrum. de appellat. concor. cap. ex parte. de resti. spoliato.

poris minimè conualescunt: a & ideò cum sint nulla ratione defectus consensus, publicæ honestatis iustitiam b non inducunt. Si tamen cum ea quã nondum septennẽ domum quis traduxerit, copulæ nixus intercesserit, aliud c statuendum erit.

Qui contraxerunt sponsalia, debent compelli ad matrimonium, nisi aliquid triste timeatur. h.d.

Initiatũ igitur spõsalibus matrimonium fide consensus ratificari debet. d Quòd si qui de contrahendo matrimonio fidem sibi dederunt, se inuicẽ admittere omninono luerint, e instar eorũ qui societatem f interpositione fidei g contrahunt, & posteà eandem sibi remittunt, dissolutio tolerari h poterit. Cum coactio i difficiles soleat exitus frequentèr habere.

Non sunt audiendi impuberes volentes dissoluere sponsalia, sed expectandum tempus pubertatis. h.d.

De illis qui infra annos aptos matrimonio sponsalia contrahunt, quæri poterit, & sane siue vterq; siue alter reclamet, & anteq̃

a Conualescunt. c. non firmatur. vbi latè per Ioã. And. de regu. iur. in vj. l. quod ab initio. ff. de regu. iur.

b Iustitiam. Hoc impedimentum iustitiæ publicæ honestatis, nec ex consanguinitate causatur, nec ex affinitate: quia ante carnis commixtionem nõ est orta affinitas, sed ex consensu præstito in legitimis spõsalibus: & fuit hoc impedimentũ ab ecclesia inductum propter honestatem dumtaxat: quia quandoque graues inimicitiæ oriebantur inter consanguineos, cum vni desponsatam alius cõsanguineorum quærebat in vxorem ducere: & appellauit ecclesia hoc impedimentum publicam honestatem: quia nõ poterat dari congruentius nomẽ, cum non posset attribui alicui ex cognationibus de quibus infra de tripli. cogn. Istud ergo impedimentum est de per se ex sola honestate ab ecclesia inductum, & impedit matrimonium inter coniunctos vsque ad quartum gradum. c. spõsam. eod. & ca. j. de sponsa. in vj. hodie per Concil. Trid. sessione xxiiij. c. iij. incipit iustitia. non excedit primum, declarat Ab in c. iuuenis. eo.

c Aliud. Quia induceretur publicæ honestatis iustitia ob mixtum, licet ætas fortè in altera nõ sit legitima ad sponsalia. c. iuuenis. vbi Abb. eod. Host. in sum. eo. § quis effectus. versi. effectus etiam. & in versic. quis possit contrahere.

d Debet. Concor. ca. ij. & c. requisiuit. eod. Sed contra. in l. j. C eo Quidam quòd illa lex est abrogata: vt not. xxvij. q. ij. c. desponsatas. Alij vt Cy. ibi, quòd contrarium procedit quando renuntiatum est sponsalibus, vt quod hic dicitur quando non est renuntiatum tractat Abb. in capitulo requisiuit. eodem.

e Noluerint. Absolutè restiterint.

f Societatem. Nota arg. de societate ad matrimonium, fac. l. verum. §. fi. & l. actione. §. diximus. ff. pro socio.

g Fidei. Siue per iuramentum: quia æquipollẽt. c. peruenit. de fideiuss. & xxv. q. v. c. iuramentum.

h Tolerari. Not. verbum quod designat quandã dispensationem, & est quædam permissio comparatiua. fac. c. veniẽs, qui cle. vel vo. multa enim tolerãtur ne deterius contingat. c. cum iã dudum. de præbend. aliàs mero iure deberẽt compelli, vt habetur in cap. ex literis. ij. eod. Tancre. tamen dicebat in c. ij. eo. vnde sumitur hæc litera contineri ius cõmune, vt ibidem not. prima verior. Ex quo nota casum in quo ecclesia non compellit quem ad pœnitẽtiam, sed patitur aliquẽ stare in peccato, vt euitetur maius malum futurum, & videtur ex hoc notanter probari quòd tolerandum est minus malum certum vt vitetur maius malum verisimiliter futurum, licet posset illud non contingere: not per Abbatem. in capitulo requisiuit. eodem.

i Coactio. Nota ergo ex hoc quòd matrimonium debet esse liberũ nõ solum in principio contractus sponsaliorum, sed etiam ex post facto in cõtractu matrimonij: ex quo infert Ab. in c. requisiuit. eod. quòd si quis spõte contraxisset spõsalia de futuro, & compellatur metu ad contrahendum matrimonium per verba de præsenti, quòd tale matrimoniũ non tenet. plura tamen vrgent contra, de quibus in d. c. requisiuit.

Audiendi

ad annos matrimōiis aptos peruenerīt separari postulent, non sunt audiendi,[a] si verò alteruter istorū ad pubertatis annos peruenerit, infra eosdem annos altero existēte, cum sponsalia cōtraherētur,[b] si is qui minoris est ætatis, ad pubertatis annos perueniens reclamauerit, nec in alterum cōsentire voluerit, iudicio[c] ecclesiæ separari poterunt.

Mulier viri potens contrahens cum impubere, non potest resilire, sed impubes factus pubes. h.d.

Mulier quoq; quæ nubiles annos attingens ei qui nondum matrimonio erat aptus, nupsit,[d] cum in eum semel[e] consenserit, amplius dissentire non poterit, nisi ipse cui nupsit, postquam ad legitimam ætatem peruenerit, in eam suum negauerit præstare consensum.

Contrahens sponsalia cum impubere coactè, non tenetur expectare impuberem. h.d.

Hæc tamen de his dicta intelliguntur, quæ spontè cum minoribus sponsalia cōtraxerūt. Si qua enim non tam sponte sua[f] quàm à parētibus coacta cū impubere cōtraxerit, & domum traducta fuerit, licet aliquando ibi inuita permanserit, si puerū vsque ad annum decimumquartum minimè expectandum duxerit, ei alium sibi virū accipiēdi libera cōcedenda facultas erit.

Sponsalia contracta à parentibus, non tenent, nisi filij assentiant & ratificent. h.d.

Non absimile est, qđ de spōsalibus, quę parētes pro filiis puberibus[g] frequenter contrahunt, statuitur, nam si quidem ip-

a Audiendi propter facilitatem ætatis, & est argu. quòd impubes de eo quod facit ante pubertatem reclamare non valet: argu. dist. xxviij. c. de his & xx. q. j. ca. illud. & ff. de neg. gest. l. Pomponius.

b Contraherentur. Declara vt in c. de illis. j. de despons. impub. vnde sumitur.

c Iudicio ecclesiæ. Sic. c. de illis. & cap. à nobis. de despons. impube. & sic oportet quod sponsalia dissoluantur iudicio ecclesiæ tantum, nisi fortè vinculum superueniat. puta matrimonium cū alia: vel votum solenne: tūc enim ipso iure soluta sunt: argu. cap. si inter. eodem. & c. j. de spōs. duorum

d Nupsit. Id est, sponsalia contraxit: quia matrimonium contrahere nō poterat. sic c. de illis. j. cū c. seq. de spon. impube.

e Semel. Arg. quòd semel probatum non possum amplius reprobare. iij. q. iiij. c. offerat. & viij. q. ij. dilectissimi. & xx. q. iij. ca. eos qui. & xxxij. q. v. c. horrēdus. & distin. iiij. c. in istis. Item arg. quòd contractus claudicat, quòd licet aliquando contingat, tamē non accidit in matrimonio, quod non potest cōstare nisi ex duobus cōsensibus. c. tua. eo. & quod hic dicit & in c. de illis. vnde sumit, de despons. imp. nō accidit ratione vel ex natura matrimonij, sed ratione promotionis: vnde si cōtraheret cum alia tenet etiam si iuramentum interuenisset. c. si inter. eo. & not. plenius in dicto capitulo de illis.

f Non tam sua. Electiuè stat verbum nō cōparatiuè, id est, non sua sponte, sed coacta à parentibus. & sic nota quòd etiam minæ parentū inducunt iustū metum, maximè in muliere, habenda tamē esset ratio qualitatis parentum & minarum, & de hoc habetur in ca. ex literis. de despōs. impub. & in c. accedēs. de conuers. cōiug. & in c. fin. qui cle. vel vou. per Inno. in c. causam matrimonij. de offi. deleg. per Perus. in cap. primo. §. si de spons. impub. in vj. per Legistas in l. prima. §. quæ onerandæ. ff. quarum re. act. non detur, & in l. quæ dotis. ff. solu. matrim. & in l. Titia. ff. de verb. oblig.

g Puberibus. Quid si impuberibus, videtur quod omnino sequi debeant voluntatem paternam: vt in capitulo primo de desponsa. impuber. immo dic quòd in effectu iuris non est differentia: vt per Abbatem in dicto capitulo primo. & quatenus ibi dicitur impuberem omnino implere debere voluntatem paternam, intelligitur ex debito honestatis, non necessitatis.

Contradixerint.

si filij expresſè conſenſerint, vel tacitè, vt ſi præſentes fuerint, nec contradixerint,[a] obligãtur: & ex eis oritur publicæ honeſtatis iuſtitia. Idem etiam obtinet ſi filij tempore ſponſaliorum abſentes, & etiam ignorantes eadẽ ſpõſalia poſt ſcientes, & prudentes ratificauerunt [b] tacitè, [c] vel expreſsè, aliàs ex ſponſalibus cõtractis à parentibus pro filiis, nec ipſi obligantur, [d] nec publicæ honeſtatis iuſtitia inde exoritur. [e]

Sponſalia diſſoluuntur ipſo iure, quando non habetur ratio voluntatis contrahentium. h.d.

Diſſoluũtur [f] ſponſalia, aut ipſo iure, aut facto hominis. Ipſo iure tunc dicunt̃ ſponſalia diſſolui, vt cum nulla habita ratione voluntatis, & conſenſus partium, ex certa superueniẽte cauſa diſtrahuntur, vt ex contractu matrimonij, ſacrorum ordinum ſuſceptione, religionis ingreſſu, cognationis interuentu.

Matrimonium per verba de præſenti cõtractum, tollit ſponſalia præcedentia, & iuramento firmata: ſed matrimonium contractum per verba de præſenti, non irritatur etiam ſequuta copula. h.d.

Si quis igitur eam quæ tibi deſponſata fuerat per verba ſibi iniunxerit de præſenti, etiam ſi inter te & ipſam ſponſalia iuramento firmata extiſſent, dum tamen copula [g] non interuenerit, nihilomin' per ſecundũ matrimonium etiã te inuito, tolluntur: licet fidem frangentibus ſalutatis ſit iniungenda pœnitentia, quãquàm ſi prius per verba contraxiſſes de præſenti, ità fir-

a Contradixerint. Ergo qui tacet. hoc caſu conſentit. cap. qui tacet. de re. iu. quia agitur de re naturaliter appetibilli.

b Ratificauerunt. ex hoc nota quòd licet ad contrahendum matrimonium requiratur ſpecialiſſimum mandatum, tamen geſtum ſine vllo mã dato põt ratificari, & valet, & ſic nota generaliter quòd ſubſequens ratihabitio ſpecialiſſimo mandato æquipollet: vt hic, & c. j. §. fi. de ſpõſ. impub. in vj. vbi Peruſi. & in ca. cũ quis. de ſent. excommu.

c Tacitè. interuentu alicuius actus, ſola enim taciturnitas non ſufficeret, Peruſ. in c. j. §. fi. de deſpõſ. impub. in vj.

d Obligantur. Not. filios nòn eſſe in poteſtate parẽtum quo ad matrimonium, ca. fi. de iudic. in vi. ſecus de iure ciuil. l. ſicut proponis. C. de nupt. & inſtitu. eod. tit. & l. Paulus. de ſta. homi. Sed in hac materia ſtamus iuri canonico: vt not. in §. ſexto gradu. inſtit. de gradi. & cap. pe. de ſecun. nupt. Sed conſueuit quæri an pater teneatur dotare filiam quæ nupſit? in hac q. multipliciter diſtinguitur, vt per Abb. in cap. j. de deſponſ. imp. & Peruſi. in cap. j. § fi. eod. tit. in vj.

e Exoritur. Licet hæc litera loquatur de ſponſalibus contractis per parentes, idem tamen eſt ſi per alium quemlibet: vt not. in cap. j. §. fi. de deſpon. impub.

f Diſſoluuntur. De hoc dicit vſque ad finem tit. & vide. de hac materia per Hoſt. in ſumma eod. §. qualiter diſſoluuntur. & cauſę ex quibus ſponſalia diſſoluuntur cõprehenduntur his verſibus.

Crimen, diſſenſus, fuga, tempus, & ordo, ſecunda
Morbus, & affinis, vox publica cunque reclamat
Quodlibet iſtorum ſponſalia ſoluit eorum.

Alij ponunt verſus qui ſequũtur.

Lepra ſuperueniens, furor ordo, ſanguis, & abſens,
Leſáque virginitas, membris damnum, minor ætas,
In hæreſin lapſus, fideiq; remiſſio prorſus
Sponſos diſſociant, & vota futura retractant.

Quorum verſuum declaratio appatet tã ex his quę ſequunt̃ & p̃cedunt, quã ex his quæ not. Hoſt. d. loco.

g Copula. Cuius virtus eſt vt faciat tranſire ſponſalia per verba de futuro contracta, in ſponſalia contracta per verba de pręſenti vt ſupra. eo. §. ſub conditione. vbi not. & in c. is qui. eo. niſi tamen ſponſa de futuro fuiſſet vi præciſa, vel metu cognita, arg. not. p Inno.

& per

& per.Abb.in c.insuper.qui ma.accusare poss. & per eundem Ab.& alios in c.consultationi. eod.& concor.cum hac litera.c.sicut,& c.si.inter.& c.is qui eo.& c.j.& c.fi.de spō. duorum cum pluribus ibi adductis.

uag.Io.quæ incipit, Altercationis antiquæ.& habetur in cap.ex parte secundo de conuers. coniug.diuersitatem inducit religionis fauor: & quia religiosi & professi sunt mortui mundo,xvj.quæst.j.ca.placuit.& latè not. in d c.j. & alia est cā monachi,alia clerici. xvj.q.j.capit. alia. facit pro diuersitate: quia si aliter diceremus nō esset æqualitas inter mares & fœminas:quia viri duplici remedio possent matrimoniū impedire,& sponsalia dissoluere, scilicet p ingressum religionis & suspensionem ordinum, fœminæ solo religionis ingressu, cum sacrorum ordinum nō sint capaces.

mum maneret matrimonium,vt per secundum etiam secuta cōpula tolli non possit. a Nec enim vt pactionis fidem b interdum frangi iura sustinent, itā etiam fidem consensus c aboleri permittunt.

Per susceptionem sacrorū ordinum,& ingressum monasterij dissoluuntur sponsalia. hoc dicit.

Item ex contrario Si quis sacris ordinibus fuerit insignitus, aut religionem fuerit ingressus, pari ratione soluuntur sponsalia. d Consultius e tamen egerit, qui certā mulierem se ducturū in vxorem fortè iureiurando firmauerit,si anteā cōtrahēdo iusiurādum seruauerit, posteáque nulla subsequēte carnali copula religionem f ingrediatur,

Affinitas superueniēs dirimit spōsalia de futuro.h.d.

Item g si inter spōsum,& sponsam affinitas superueniat,vt putà si sponsum propinquā sponsæ cognouisse,,aut manifestū h sit, aut de hoc sit publicè

a Non possit. An autem hoc habeat locum in foro poli, vide per Ab. in cap. is qui. eod. & an Papa possit approbare consuetudinē contra id quod hic dicitur,vide per eūdem in capit.fi. de spons.duorum.

b Fidem pactionis. Id est, sponsalia de futuro facta per pactū.omnis enim pactio quantumuis simplex fides potest appellari.hinc veniens contra promissionem dicitur venire contra fidē l.j. ff.de pact. l.j. ff. de constitu. pecu.et promissio appellat fides religionis instar. quia sicut in religione credimus quod nō videmus,ita in promissione credo te facturum quod promisisti, licet non videā.Vnde Tullius fides à fiēdo dicitur,id est, quòd fieri debeat quod est promissum,vel secundum Abb.in capitulo j.de fideius. à duorum firmitate.

c Fidem consensus. Id est, matrimonium contractum per verba de præsenti.

d Sponsalia.Hoc verbum diuersimode terminatur:nam in quantum respicit religionis ingressum,potest intelligi non solum de sponsalibus de futuro , sed etiam de præsenti: vt habetur in ca.ex publico.de conuers. coniug. & ita potest procedere quod dicitur.de Machario in cap.scripsit.§. ecce. xxvij.q. ij. & facit cap.commissum.eod.Sed in quātum respicit sacrorum ordinum susceptionem intelligitur solum de spōsalibus de futuro,vt not.in capit.j.de vo.& vot.redempt.in vj.per extra-

e Consultius.c. commissum. eo. & pōdera hoc verbum quod importat cōsilium , vnde quod hic dicitur non est positum in necessitate,& cōsilium eo tendit ne is qui sponsalia cōtraxit notetur de periurio vulgi opinione vnde sine peccato potuisset religionem intrare,& non contrahere,alij tamen aliter:vt latè in d c cōmissum.

f Religionem. Scilicet approbatam , & in qua promittantur tria vota, nec enim sufficeret si fieret de tertio ordine,vel si mulier esset, si fieret mantellata: vt per Ab.in cap. ex parte.de conuer.coniu.

g Item si.Concor.cum hoc capit.ij.de consangui.& affini.& cap.ueniens,primo & secundo.cap. ex literis. de eo qui cogno. consang. vxo.cap prætetea.eo.

h Manifestum sit.Quidā exponunt ita quòd notorium, quasi non sufficiat impedimentum manifestum:vt not.in capit.ij. de consang & affinit.sed malè vt ibidem per Abb. nam cum manifestum in plus se habeat quàm fama: vt not.in cap.vestra.de cohab.mul.& cle.& fama per

diffamatus, a aut spiritualis inter eos cognatio b intercesserit, dissoluentur inter eos sponsalia, nec ad matrimonium perueniri poterit. c

Ponit quo facto hominis sponsalia dissoluantur. h. d.

Facto hominis d dissoluuntur sponsalia, vel contrario vtriusque contrahentis consensu, vel cum legitima emergente causa, dissolutio alterius tātùm voluntati permittitur, veluti ex fornicatione, absentia, mēbrorum amisione, incurabilis morbi interuentu.

Sponsalia dissoluuntur cōtrario consensu, nec pœnæ appositio sponsalibus apposita aliquid operatur. h. d.

Si cōtrahentes igitur vel sese inuicem liberent, e vel impubes contrahens adueniente pubertate, ratū noli f habere matrimoniū, dissoluentur sponsalia, nec aliquid proderit, quòd sub certa pœna contracta fuerint. Cum enim libera matrimonia esse deceat, pœnarum inanis omnis est adiectio. g

Ob fornicationē post sponsalia etiam iuramento firmata cōmissam, potest quis licitè resilire, & id quod coniunctos disiungit, multò magis impedit coniungendos. h. d.

Vnius quoque tantùm dissensu etiam iurati soluuntur interdum spōsalia, veluti si quis aliquā se in vxorem ducturum iurauerit, & ea postmodum fornicata h fuerit: nā

per se sufficit, vt hic, & d. cap. ij. ergo multò magis manifestum.

a Diffamatus. Nota quòd sola fama probat impedimentum matrimonij, & licet hic habeatur solùm de fama circa affinitatem, idem tamen dicendum est de quolibet alio impedimento, cum sit eadem ratio, cap. cum dilecta. de confir. vtil. vel inuti. ratio est: quia agitur de modico præiudicio cum sit de futuro matrimonio, vel id ob periculum animæ: vt latè per Ab. in c. ij. de consangui. & affin.

b Cognatio. ca. veniens. de spiri. cognat.

c Poterit. In tantum quòd ille qui allegat hoc impedimentum affinitis non possit repelli, quasi allegans propriā turpitudinem, cum illa regula non militet hoc casu ob periculum animę, ca. præterea ij. eo. & per Abb. in cap. ij de consanguin. & affin.

d Facto hominis. Sed non ne in superioribus casibus facto hominis dissoluuntur sponsalia, vt cum quis aliam ducit per verba de præsenti, vel religionem ingreditur, vel ordines suscipit. videtur ergo quòd hæc sectio non sit vera? Respondeo quòd diuersimodè interuenit: nam in superioribus casibus est causa remota factū hominis dissoluendi: quia ius dissoluit, etiam quod homo nolit, hic contra: nam si nolint partes dissoluere in casibus sequentib. sponsalia non dissoluuntur, cum dissoluuntur igitur in casib. sequentibus dissoluūtur mero hominis facto, id est, voluntate, & sic causa dissolutionis propinqua est in homine: secus in superioribus casibus, in quibus causa propinqua est iuris dispositio, etiam si homo nolit.

e Liberent. Quod possunt & si sponsalia sint iurata. Nam iuramentum præstitum ad commodum hominis, potest ab homine remitti ad cuius cōmodum iuratum fuit: vt per Ab. in cap. ij. eo. & per Moder. in c. j. de iureiu. quod intellige ante incursum periurium, non postea, Bald. in Aut. quod eis. C. de sec. nupt.

f Nolit. Vt in c. de illis. de despon sa. impub.

g Adiectio. l. Titia ff. de verb. obl. c. Gemma. de spō. Nunquid autem & quando possit arrha interuenire, & quando pignus, & an peti possit interesse, vide latè in d. capit. Gemma. & d. l. Titia. Solùm illud hic nota quòd si extraneus promittit sub pœna quòd Titia contrahet cum Semptonio, quo casu valet pœnæ appositio, si facit quantum in eo est, non incurrit pœnam. difficultas enim impedit commissionem pœnæ. l. si vehenda. in fi. ff. ad leg. Rhod. l. ij. ff. si quis caut. & per Abb. in d. cap. Gemma. quod & in aliis contractibus locum habet. fac. not. in cap. delegantibus. de offic. deleg. & in cap. sicut. eod.

h Fornicata fuerit. Sed quid si per violentiam opprimatur sponsa de futuro? Respondeo videtur quòd nihilominus teneatur cum ea contrahere: argum. xxxij. quæst. v. cap. re uera. & l. si vxor. §. si quis planè. ff. de adul. sed nō est verum, xxvij. quæst. ij. cap. raptor. & capit

licet eidē fornicationem non posſit opponere præcedentem, [a] ob ſubſequentem tamē poterit eādem in coniugem non ducere, quia illi [b] iuramento talis ineſt cōditio, si illa contra regulā deſponſationis nō venerit, alioqui ſi poſt huiuſmodi iuramentum publica meretrix fieret, teneretur eam in vxorem ducere, ꝙ eſt prorſus abſurdū. [c] Nam ſi poſt contractum coniugium, vir propter fornicationē licitè poteſt à ſua cohabitatione recedere longè fortius [d] ante coniugium celebratum ſponſus ſponſam [e] poterit non admittere.

Carnalis, & spiritualis fornicatio æquiparantur h.d.

Idem [f] erit ſi ſponſus vel ſponſa idolatrando, vel hæreſim ſequendo in ſpiritualem fornicationem inciderit. [g]

Si sponsi contrahant se ad remotas regiones, sponsæ possunt se ad aliorum nuptias cōferre recepta si peierauerint pænitentia.h.d.

Sed & ſi qui præſtito iuramento promittant aliquas ſe mulier

ſequen.& xxxij.quæſtione quinta.capit.ſinge.& capit.ille.& ita ſine culpa quis punitur, licet non ſine cauſa, & pro hac determinatione ſecundum Ab.in capit.quemadmodum.de iureiu.facit ratio:quia non eſt cogendus quis contrahere bigamiam: ſecus tamē ſi fuiſſet ſponſa de præſenti.

a Præcedentem. Argum.quòd cōtrahens non poſſit allegare debitorem ſuſpectum propter paupertatem præcedentē, ſeu mores præcedentes, fac.l.ſi creditores. de priuil. credi l.fina. C. de ſponſal.vbi Bart. & per Ab.& alios in cap.quēadmodum.de iureiu.Itē arg.ſecūdū Hoſt. non poſſe prælatum repelli prætextu criminis ꝓcedentis promotionem ſuam, de quo in cap.prætерea. de teſtib. cogend. & in cap.ſi. de purg.cano.Et quod dicitur hic quòd non poſſet dimittere,amplia quòd non poſſet etiā illam accuſare.l.ſi vxor.§.ſi quis vxorem,& §.fi.ff.de adult.& l.propter violaram. C. eo. tit. tardè enim quis accuſat mores quos ſemel ꝓbauit,facit xxxij.quæſt.v.cap. horrendus. niſi ex ſuperuenienti cauſa,c.accepimus.de ætat. & qualita.c.inſinuante.de offi.deleg. & iiij. q. iij.§.ſi quis teſtibus.

b Conditio.Nota quòd ſubintelligunť conditiones in iuramentis.fac.c.venientes.c. peruenit.c.ſicut.c.breui.& c.Quinrauallis.de iureiu.& xxij.q.ij.c.ne quis.& l.cū quis.ff.de ſolu.& l.quæro.§.inter locatorem.ff.locat.l. indubitati.C.de non nume pecu.& l.ſtipulationem.C.de iu.doti.l.ſi libertus.ff. de oper. libert.& l.j.§.quæ onerandæ.ff.quar.re.act.non detur.ſed hoc non intelligitur de ſpecialibus conditionibus,l.ſi repetendi.C.de cond. ob. tut.cau.& xxxij.q.vltima.capit.ſi. in ſi. niſi vbi lex aliquid præſumeret tacitè inter contrahētes agi:quia tunc id habetur pro expreſſo.l.cū quid.ff ſi cer.pet.& l.triticum.ff.de verb. obli. Et hæc vera in iuramentis promiſſoriis:ſecus in aſſertoriis.nam in his nulla conditio intelligitur, & de his in cap.ſi. xxxij q. vltima & facit.l, ſi mulier. C.de iu.dot. Non tamē quia in promiſſorio iuramento quædam conditiones intelliguntur,ideò conditionale poterit appellari.l.conditiones.ff.de cond. & demon.

c Abſurdum. Ideò non dicendum,l.nam abſurdum. ff. de oper. libert.

d Fortius. Nam cui damus actionem multo magis exceptionem ff.de re.iu.l.inuitus. §. cui damus, & ff. de ſuperfic. l.j. §. planè.facit capit.quemadmodum. de iureiu. vnde ſumitur.

e Sponſam.Nam & ſponſus poteſt ſponſam accuſare de adulterio,quaſi matrimonio iam initiato:arg.l.propter.C.de adult.niſi in caſu l.miles. §. quærebatur.ff.de adult.& quia facta eſt ei iniuria l.item apud.§.ſponſum.ff de iniu.nam nec matrimonium nec ſpecies matrimonij violare permiſſum eſt.l.ſi vxor.§.diuus.ff.de adult.

f Idem erit. Tranſit de fornicatione carnali ad ſpiritualem.

g Inciderit. vt cap. non ſolùm, & cap.iam nunc.xxviij.quæſtione prima.& hoc intellige de ſimplicibus ſponſalibus: vt & per Ioan. And.in tract. de ſponſal. ante ſi. quid autem in ipſo matrimonio,habetur in cap.quinto.de diuort.& dicetur infra.de diuorr.§.multum autem.

Procul

res ducturos, posteá que illis non cognitis, procul [a] recedẽtes ad alias partes se trãsferant, liberum [b] erit mulieribus ad alia migrare [c] vota, recepta tamen de periurio, [d] si fortè iuramentum præstiterint, pœnitentia, si per eas steterit, [e] quo minus fuerit matrimonium consumatum.

Lepra vel similis morbus sponsalia dirimit, licet non dirimat matrimonium. hoc dicit.

Item si sponsus, [f] aut sponsa leprosus fiat, vel leprosa, paraliticus, vel paralitica, aut nasum, vel oculos amittat, aut q̃d sibi turpius eueniat, ad consumãdam maritalem copulam cõpelli non debent: [g] licet iam contractũ matrimonium [h] superueniens lepra, vel alius morbus nõn dirimat [i]

DE NVPTIIS.

Ponit subordinationẽ præsentis Tituli ad præcedentia, & sequentia. h. d.

Xposuimus hactenus q̃d esset matrimonium, quáue ratione inter sacramenta reponat, admonẽtes illud initiari spõsa

a Procul. Sed quãdo dicentur procul recessisse? Respondeo stabitur consuetudini & cõmuni reputationi: vt not. per Glo. Goff. Abb. et alios in c. nihil. de elect.

b Liberum. Immo tenentur expectare per tres menses, l. ij. C. de repud. & quidam hoc admittunt, alij quòd illud secundùm leges: secus secundũ canones: vt not. in ca. de illis. eod. vnde sumitur. & ex hoc quod dicit liberum, collige quòd non tenetur alicuius expectare licentiam: aliàs nõ esset liberum: vt not. Abb. in d. loco, & in sponsa de futuro non de præsenti. capit. in præsentia. & cap. dominus noster. de secundis nupt.

c Migrare. Et sic non tenentur sequi sponsos vagabundos, l. ij. C. de repud. Sed quid de vxore? Respondeo, aut sciebat maritũ vagabundum tempore contractus, & tenetur sequi. xiij. q. ij. cap. vnamquæque. vbi de hoc not. aut ignorabat, vel ex post facto est factus vagabundus, & non tenetur sequi. Abb. in capit. de illis. eo. Bart. in l. Mæuia. §. fi. ff. de ann. legat. Doct. in l. si cum dotem. §. maritus. ff. solu. matri. si tamen mutaret domicilium etiam sine causa tenetur eum sequi. de hoc not. in capit. j. de coniug. leproso.

d De periurio. Nota quòd periurium non impedit cõtractum matrimonij, ex quo generaliter infertur quòd actus spiritualis gestus non est nullus ipso iure, licet de periurio sit iniungenda pœnitentia. facit c. sicut. & c. de illis. eod. hoc tamẽ videtur contra Inno. in c. dilecto. de præben. vide per Io. And. in c. quod semel. de re iud. in vj. in Mercuriali.

e Steterit. Sed si per eas stetit quare dat ecclesia licentiam contrahendi? Res. ne deterius contingat ob periculum fornicationis. Simile in c. veniens. qui cle. vel vo. sed si certum esset per eas non stetisse, non imputaretur eis periurium, cap. sicut. eo. in dubio tamẽ ad cautelam esset imponenda pœnitentia, cap. de illis. eo.

f Si sponsus Cõcor. cap. fi. de coniug. lepros. & cap. quemadmodum. de iureiu.

g Non debent, Arg. quòd ea quæ de nouo emergũt, nouo indigẽt auxilio l. de ætate. §. ex causa. ff. de interrog. actio. l. si mulier in iure. ff. ad Velleia. l. j. ff de vent. inspi. cap. insinuante. de offi. deleg.

h Contractũ matrimonium. Etiã quòd non sit secuta copula, c. quemadmodum. de iureiu. licet contrarium videatur innuere in cap. fi. de coniug. lepros. sed respondeo vt ibi per Abb.

i Dirimat. Parcitur tamen nõ leproso vt nõ debeat indesinenter ad lectum compelli, sed sufficit si leprosus suo debito non fraudetur: vt not in cap. j. de coniug lepros. & xxxij. q. ij. cap. si vxorem. Et not. regulã quòd nulla infirmitas quãtũcunque grauis præstat facultatem matrimonij dissoluẽdi, etiã quo ad thorum & mutuam seruitutem. fac. capit. ij. & per tot. de cõiug. lepros. & capitulo hi qui, & cap. hi verò. xxxij. q. vij. Ethicus tamen, vel alia ægritudinè detentus, non tenetur vxori reddere debitum, cum non possit nisi cum periculo vitæ: nam ordinata charitas incipit à seipso, cap. nisi, de auto. & vsu pal. capitulo non satis. dist. lxx.

libus, consensus ratificari, & copula consumari. a Sed cum proximè de sponsalibus, tanquam b de principio tractatum habuerimus, reliquum nunc est, vt de consensu & copula, quibus substantia, c & perfectio d matrimonij continetur disseramus. Quid impediat nuptias contrahi, vel contractas dirimat cum cæteris quæ tractatui adiacét recensentes.

Nuptiæ cōsensu partium contrahuntur, nec sufficit consensu parentum. h.d.

Nuptias igitur siue matrimoniū inter se contrahunt, viri puberes, & mulieres viripotentes, simulátque in se inuicem consenserunt. e Vbi f enim non est vtriusque consensus, non potest esse matrimoniū: ideóq; si ex altera parte pater puellæ tantùm cōsenserit, ex altera, qui se cupit maritū fieri, nihil agitur, g quāquam honestè h faciant filij, si paternæ volūtati minimè reluctentur.

Pubertas æstimatur non tam annis, quàm corporis habitu: & minores quatuordecim annis non possunt contrahere matrimonium, nisi pro bono pacis & ex necessitate. h.d.

Sed qui sint puberes videamus, & quidam ex annis tantùm pubertatem iudicandam asserūt, eum esse puberem rati, qui quatuordecim annos impleuerit, & viripotentem quæ duodecim, quāuis tardissimè pubescant. i Præualuit tamen opinio existimantiū ex habitu corporis pubertatem debere cēseri, atque eos qui generare possint, etiā si minores annis sint, in proposito puberes reputari. k Itaq; si malitia ætatem suppleat etiam minores l

DE NVPTIIS.

a Consumari. Vt supra de sacramen. matri. per tot.

b Tanquam. Veritatem hic denotat, sicut & verbum quasi, in l. j. ff. de transact.

c Substantia. Referas ad consensum.

d Perfectio. Referas ad copulam.

e Consenserunt. Exprimendo ipsum cōsensum verbis, vt infra eo. §. licet. & no. de hoc in ca. sufficit. cum seq. xxvij. q. ij.

f Vbi &c. Concor. ca. ij. xxx. q. ij. & c. j. de despons. impub.

g Nihil agitur. Secus est in sponsalibus capit. j. de desp. impub. & in cap. j. eod. in vj.

h Honestè. Hoc quod de iure canonico, est honestatis, ob paternā reuerentiam, de iure ciuili erat necessitatis: vt insti. de nup. in princ. l. ij. C. eo. tit. Sed an si filia nubat sine cōsensu patris ita dicatur ingratitudinis incurrere vitium: vt ex hoc possit à patre exheredari, & an teneatur pater illá dotare, de hoc per Ab. in cap. j. de despons. impub. per Bart. & cæteros in l. ij. §. quod si in patris. ff. sol. matr. Archi. in cap. de raptoribus. xxvj. q. j. Io. And. Anr. Imol. & cæteri in ca. accedens. de procurat. quod satis admitti potest, si & primo & indigno nupserit, alioqui constitutio de honestate loquens, vt facit hæc litera, regulariter contrafacientes non ligat, Ab. in c. j. de vita & honesta. cleri.

i Pubescant. c. puberes. de despon. impuber. xx. q. j. c. illud. c. ad nostram. de regular.

k Reputari. Dū tamē adeo sint capaces quòd matrimonij vires agnoscant, cum matrimonij substantia in consensu consistat, vt supra eod. in princ. & §. j. & capit. cum locum. de sponsali. & per Abb. in cap. de illis. ij. de despons. impub. vnde forte puer ille ix. annorum, qui (vt refert Grego. in dialogo & Glos. xx. quæst. j. in summa, & Ab. in cap. puberes de despons. impub.) reddidit nutricem prægnantem, si non fuisset capax matrimonij non potuisset contrahere, sicut nec furiosus, l. patre. ff. de his qui sunt sui vel alien. iur.

l Minores. Quid si apparet maioré xiiij. non posse generare, & contrahat, nunquid matrimoniū teneat? quidam quòd nō: quia non est pubes vt hic. & cap. puberes. vbi laté nor. de desponsat. impub. Contrarium tenetur communiter ex quo enim est ætatis legitimæ ad matrimonium, nec apparet de impedimento perpetuo, tenet matrimonium, cap. laudabilem. de frig. & ma. debet igitur expectari vsque

ad

ea ętate coniungi possunt. Idem si fortè vrgentissima necessitas interueniat: vtpotè, quod pro bono pacis [a] talium coniunctio sit toleranda.

Quantùm ad Ecclesiã etiã verba sunt necessaria ad contrahendum matrimonium, ac muti & surdi signis nuptias possunt contrahere. h.d.

Licet autem per solum legitimum viri & mulieris consensum matrimonium cõtrahatur, attamen quantùm ad Ecclesiam verba præsentem cõsensum exprimentia sunt necessaria, [b] si cõtrahentes loqui poterũt. Muti verò, & surdi qui loqui nõ possunt, & exaudire, si contrahere velint, & quod verbis ostendere nequiuerint, signis declarauerint, procul dubio legitimas nuptias contrahent. [c]

Ponit quasdam verborum conceptiones aptas ad matrimonium contrahendum. h.d.

Verba autẽ ad hoc apta sunt, verbi gratia. *Ego te in meam vxorem accipio: & ego te accipio in meum maritum*: vel *promitto quòd te ab hoc tempore pro coniuge tenebo*, [d] *& tibi sicuti vxori meæ fidem seruabo*: & contra, *Promitto me te pro marito habituram, & tibi tanquàm viro proprio fidem seruaturam*: vel similia consensum de præsenti exprimentia.

Verba prolata in contrahendo matrimonio sunt accipienda secundum communem intelligentiam. h.d.

Inde quærit, si alter coniugũ ita loquutus fuerit, vt quod propo

ad plenam pubertatem, id est, vsque ad xvij. ann. illa enim est plena pubertas. l. item Mela. ff. de alim. & cib. lega. §. arrogator. instit. de adopt. quòd si non generaret, tunc posset instari pro dissolutione cum præsumatur impedimentum perpetuum: & hæc opi. est æquior, licet præcedens sit fortè verior.

a Pacis. Nota ꝙ pro bono pacis admittendum est quod aliàs prohiberetur, concor. cap. ij. de despons. impuber. & iij. quæst. vj. cap. hoc quippe. & xxix. distinct. per tot. vnde versus.

Vt pax seruetur, moderamen iuris habetur.

b Necessaria. Quò ad probationem: vt not. xxvij. q. ij. cap. sufficit. & quò ad ecclesiam, vt hic subditur, non autẽ ad substantificandum actum, vt apparet hic in fi. dum loquitur de muto: ergo si aliter appareat de consensu, non curamus de modo dum habeamus effectum. facit cap. cũ apud. eo. vbi dicitur quòd sufficit consensus: illud enim dicitur sufficere quo posito nihil aliud requiritur ad substantiam: not. in c. statutum. de rescriptis. in vj. Item matrimonium est de iure diuino, cap. j. de vot. in vj. quo iure non est distinctio, & valentem loqui merito &c. & quòd non sint necessaria verba necessitate præcisa, tenet Hostien. & Abb. in cap. tuæ. de spons. contra Innocentium. & idem Abb. in capit. ecclesia vestra. de electio. vbi etiam ponit quinam sint actus de quorum substantia sunt verba.

c Contrahent. Sed quid dicemus de eo qui est mutus & surdus & cæcus simul, & videtur posse contrahere, cum possit mulierem carnaliter cognoscere. Item quia habet naturalem rationem. In contrarium tamen facit, quòd nunquam vidit vel audiuit matrimonium contrahi, cum igitur ignoret nõ videtur posse consentire, respondeo si potest aliquo pacto consentire ꝙ discretus iudex forte ex aliquibus gestis & signis poterit colligere, poterit contrahere: aliàs, secus, in dubio tamen consulendus erit superior, vt per Ab. post Host. in capitulo cum apud. eod.

d Tenebo. Immo videtur dicendum quòd hæc & similia verba non sint idonea ad matrimonium, cum respiciant tempus futurum, & hoc videntur firmare Bart. Laud. & Magister sententiarum in quarto, distinct. xxvij. vt per Archid. xxx. quæstione quinta. §. si quis diuinus. post Glos. & per Abb. in cap. ex parte, eod. Contra tenetur communiter. pro cuius rei intelligentia sciẽdum est quòd si verba futuri temporis denotant principium actus, quòd in dubio solùm sponsalia contrahuntur de futuro. vt si dicam promitto quòd te ducam in vxorem. sed si verba futura respiciunt matrimonij executionem, vt si dicam promit-

to quòd te habebo pro legitima coniuge vel vxore, tunc hæc verba important matrimonium, nec enim aliqua pro legitima vxore teneri & haberi potest, nisi præcedat matrimonium. Abb. in cap. iurauit. de probat. Sed quid si sic dictum fuerit. Non habebo aliam vxorem nisi te, nunquid per hæc verba sic cōcepta sit cum muliere contractum matrimoniū? Respon. vt per Abb. in d. cap. ex parte. Quid si dicatur placet mihi te habere in vxorem, vel volo te habere in vxorem, vide per Abb. in c. ex literis. eodem.

a Pretextu. Quia dicat se non intellexisse verba prolata à parte. fac. c. ex literis. eod.

à quib. quia non ex opin. singulorum, sed ex communi vsu nomina sunt intelligenda, d. l. Labeo & l. si quis in fundi vocabulo. ff. de lega j. & cap. ad audientiam. de deci. l. cum quidam. C. de verb. signific. c. in calice de consecrat. distinctione quarta.

situm est, altera pars non intellexisse se affirmet, quid agēdum sit, tali prætextu [a] causæ dissidij [b] quærātur? in qua specie si matrimoniū contracturi iudicio, & ætate [c] sint idonei, si alter quod alter proposuit non intellexerit, [d] statutū est ad communē [e] verbi intelligentiam [f] esse recurrendū, cogendiq; erūt ambo verba prolata in eū sensum accipere, quem solent rectè intelligentibus [g] generare.

Serui possunt etiam inuitis dominis contrahere matrimonium, dum tamen dominos nō fraudent debitis obsequijs hoc dicit.

Illud quoq; explorati iuris est, quòd matrimonia inter se contrahunt, nonsolum liberi homines, verum etiam serui. [h] Sicut enim neque liber, neque, seruus est ab

f Intelligētiam. Aliud tamen statuitur si ambiguitas incidat in iudicijs, aliud si in contractibus, vt latè no. in d. capitulo ex literis. & in lege quoties in stipulationibus. ff. de verb. obligat.

g Intelligentibus Et secundum Abbatem. fac. hoc contra eos, qui post perfectum contractum dicunt se non percepisse vim verborum per notarium prolatorum. habét enim verba vim secundum iuris dispositionem, nec excusat contrahentes iuris ignorantia. Potest etiam intelligi quod hic dicitur, quando alter proposuit verba sophistica. Puta. *Promitto te tenere pro mea coniuge donec terra cooperiet oculos meos.* Nec enim sufficit, ad dissoluēdum matrimoniū quoad terram suis oculis superponat, nam illa verba à recte intelligentibus accipiuntur pro morte naturali, nisi adeò appareret de dolo proferentis, quod sit clarum de dissensu: vt per. Alexan. consi. clij. volum. quinto. fac. quod dicit Innoc. in ca. veniens de iureiurand. vbi ait, quòd in foro poli iuramentum recipit interpretationem secundum intentionem iurantis: secus in foro fori. fac. c. tua nos. eod. & quod ponit Abb. in ca. ex literis. eod. ante finem.

b Dissidij. Id est, matrimonij nō cōtrahēdi.

c Aetate. Id est, xiiij. annorum in masculo, in muliere. xij. vt supra. eod. §. j. & c. continebatur. & c. attestationes de spō. impub. nisi malitia suppleat ætatem. c. de illis. & c. fin. de despon. impub & d. §. j. supra eod. & nota quòd duo requiruntur ad validitatem matrimonij scientia & ætas.

d Non intellexerit. Id est, non intellexisse se dicat, siue contrahatur matrimonium inter eos qui erant eiusdem linguæ, siue per interpretem, cum & per interpretem matrimoniū possit contrahi: vt not. in capitulo ex literis. eodem.

e Communē. Not. ergo quòd verba simpliciter prolata debent intelligi non secundum opin. singularium, sed communem, ad quod faci. not. per Bartol. in l. Labeo. ff. de suppel. leg. & per Abbatem in capitulo ex literis. eo. Item argum. quòd iudex in decisionibus causarum debeat sequi communes doctrinas. & fac. pro hoc quod hic dicitur. capitul. intelligentia. de verbor. signific. & lex non aliter. ff. de lega. tertio. & capitulū retulerunt. de consecration. distinct. iiij. & l. prospexit. ff. qui &

h Serui Et in hoc ius canonicum dissidet à iure ciuili, quo iure serui non contrahunt matrimonia, sed contubernia, instit. de nupt. in princip. No. igitur quòd serui iure canonico approbantur: vt hic. & in capit. primo. & p tot. de coniug. seruo. & hoc procedit non solum in personis infideliū, sed etiā Christianorum:

norum: nam si fidelis in iusto bello ab alio fideli capiatur, mero iure capiẽtis seruus efficitur, licet cõsuetudo generalis Christianorum hoc nõ videatur seruare: vt per Abb. in cap. j. de conuers. infid. Immo quandoque per solam Iuris Canonici dispositioné inducitur seruitus: vt in cap. ita quorundam de iudæ.

aliis a sacramentis Ecclesiæ remouendus, b ità nec inter seruos c matrimonia prohiberi debent: ideoq́; quãquàm contradicentibus dominis, & inuitis contracta fuerint, nulla ratione propterea sunt dissoluenda. d Serui tamen qui cõtraxerint proprios dominos debitis, & consuetis obsequiis e minimè fraudare debẽt.

Si vnus coniugum comperiatur post cõtractum matrimonium seruilis conditionis, potest dissolui matrimonium nisi post talem cognitionem fuerit renouatus consensus, vel sequuta copula. Et liberi sunt ex libero ventre nati, nisi aliud inducat lex, & mos regionis. h. d.

Si quis tamen, vel si qua insciens eum, vel eam sumpserit in coniugem, quam vel quem posteà seruilis compertum sit esse cõditionis, f nec post g diem veræ cognitionis h habitæ se inuicẽ cognouerint, aut aliter facto i inuicem in se consenserint, ità separari poterunt, vt vtrique libera cum aliis contrahendi facultas non denegetur. k Liberi autem sunt qui

a Aliis sacramẽtis. Silicet quæ recipientis causa cõferuntur, non autem si conferũtur gratia aliorum, vt & est ordo: quia à tali sacramẽto serui remouẽtur: vt supra qui prom non poss. & not. in cap. j. de cõiug. seruo.

b Remouendus. §. hinc vobis. ĩ authen. de monach.

c Inter seruos. Nec etiam inter liberum, & ancillã si contrahere voluerint sciẽter, vt xxix. q. ij. c. si quis ingenuus. & ca. ij. de coniug. seruo & infra. §. sequen.

d Dissoluenda. fac. l. possessionum. C. com. vtri. iudi. partus tamen penes dominum ancillæ remanebit. l. & seruorum. ff. de sta. homi. licet quidam contra: vt per Abb. in c. j. de coniug. seruo. Sed prima receptior.

e Obsequiis. Etiam si vxor debitum peteret & concurreret cum domino iubente. quia obtemperandum est domino secundum quosdã Alij tamen contra, dic vt per Abb. ca. j. de coniug seruo.

f Conditionis. Et sic matrimonium nullum fuit, si erat ancilla quam credebat liberam: vt xxix. q. ij. per tot. & infra tit. proxi. in princ.

g Nec post. Nihil enim refert si ante, nam copula carnalis non firmat matrimonium. imputandum est enim ei qui non detexit statum & conditionem personæ suæ. fac. l. ij. C. si ser. vel lib. ad decur. aspi. vbi punitur quis ingerẽdo se actui quem exercere nõ potest non detegendo qualitatem personę suæ, vide de hoc quod not. in c. sciscitatus. de rescrip.

h Veræ cognitionis. Non enim cuilibet referenti credere tenetur: arg. xxxiij. q. iiij. c. quàm magnum. & l. ij. ff. quod fal. tut. auto. & titubãs pro ignorante reputabitur. l. fi. C. de cond. indeb. l. iii. §. is qui. ff. de lib. hom. exhib. c. dominus. de secũdis nupti. Vnde si quis haber cõsciẽtiam seruitutis ex discreta & probabili causa, tunc sibi præiudicat copula carnalis subsequẽs: secus si ex leui & indiscreta: ar. c. in inquisitioni. de sent. excõm. & not. in c. ij. de coniug. seruo, An aũt viro status quæstionem mouente possit mulier pendẽte lite debitum exigere: plenè no. in d. c. ij.

i Facto. Per quod cognosci potuerit coniugalis affectus: vt not. supra titul. proxi. § non tamen. Sed immo videtur quòd verba sint necessaria. c. tuæ. eod. & supra eod. § licet. Sol. vt ibi not. & vt not. in ca. fi. de coniug. ser. Item nota quòd matrimonium ab initio nullum tractu temporis confirmatur, fac. cap. literas. & c. accessit. de despon. impub. & c. ij. de coniu. seruo. Sed contra fac. l. obligationum. §. ferè. ff. de act. & obli. Sol. non est solum tempus quod validat matrimonium, sed cõsensus expressus vel tacitus, vt hic apparet. Sed ponè quòd aliquis contraxit cum ancilla ignoranter, & dominus posteà illã manumittit viro ignorante, nunquid est matrimonium? respõ. non: quia adhuc commiscetur ei ex priori cõsensu qui fuit nullus: arg. l. quamuis. C. ad Velleia. & l. si mulier. eo. tit. & l. iij. §. scio. de minori. & not. in c. fi. de coniug. ser.

k Non denegetur. Et detectæ ancillæ quod putatiuè marito pro dote dederit erit restituẽ

sunt ex libero ventre [a] nati, nisi quis patris conditionem secundum leges, [b] & consuetudinem prouinciæ sequatur.

Error in persona impedit matrimonium.h.d.

Multò magis [c] matrimonium inualidatur, cum quis in persona [d] errauerit, vtputà si existimans se cũ Gẽma contrahere, cum Berta contrahat.

Si alter contrahẽtium vtitur verbis dubiis animo decipiendi mulierẽ, & eam postmodum carnaliter cognoscit, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali, secus in pœnitentiali.h.d.

De eo quæsitum est, qui cum non aliter mulierem, vt sibi carnaliter commisceret perducere [e] posset, quàm si eandem desponsasset, proprium mentitus nomen illam per hæc verba desponsauit: *Te Ioannes desponsat*, an quia vir illo nomine non vocaretur, nec vllum nubendi haberet propositum, sed copulam tantùm carnalem exequendi, inter prædictos matrimonium sit celebratum, cum tamen mulier in virum consenserit. Et responsum est non debere ex isto facto coniugium iudicari, [f] cũ in eo nec

dum: vt in cap. ij. in fi. de coniug. seruo.

a Libero ventre. cap. j. de na. ex lib. vent. fall. tamen hoc pluribus casibus: vt not. per Gloss. & Doct in d. cap. j.

b Leges. Scilicet municipales vel prouinciales, cum aliter sit de iu. com. l. patrum. C. de rei vendi. & l. seruorum. ff. de stat. hom. & instit. de iure person. post princ. & cap. j. de na ex lib. vent. & c. fi. de ser. non ordin. Et sic nota q̃ valet statutum vel consuetudo quòd quis sequatur conditionẽ patris. Sed quæ est iuris communis ratio q̃ partus sequatur matrẽ? respon. secundum Bald. in l. fin. C. de ser. fugit. quia mater potest prodesse filio tribus temporibus. d. l. seruorum. §. ingenuũ. ff. de stat. hom. & instit. de iure person. §. serui.

c Magis. Quia maior est error in substantia quam in qualitalite.

d In persona. Est autem persona rationalis creaturæ indiuidua essentia: vt not. xxix. quæst. j. post princ.

e Perducere posset. Nota igitur ex hac litera quòd licet duæ sint principales causæ ob quas est institutum matrimonium, scilicet causa sobolis procreandæ, & euitandæ incontinentiæ: vt not. xxv. quæst. j. in summa. tenet tamen matrimonium etiam si quis alia de causa inducatur ad contrahendum, puta ob dotem, pacunclam, pulchritudinem mulieris, & libidinem. concor. c. tua nos. vbi Abb. eo.

f Iudicari. Immo videtur hoc iudicandum matrimonium, cùm plus valeat quod agitur, quàm quod simulatè concipitur. C. plus valere quod agitur, quàm quod &c. Item simulatio siue dolus matrimoniũ spirituale non impedit. c. quod interrogasti dist xxvj. Sol. quòd in prima parte litera loquitur in foro pœnitentiatio, cõtraria procedunt in foro iudiciali in quo loquitur postrema pars huius. §. vt not. in c. tua nos. eo. vnde sumitur in versic. qualiter. & latius Abb. in prima oppo. licet alij aliter vt ibi per eũ. Sed pone quòd protestetur coram pluribus quòd omnia quæ faciet vel dicet, non faciet animo contrahendi matrimonium, & postea in publico dicat consentio in te, nunquid hic est matrimoniũ? resp. affirmatiuè, cum recurrẽdum sit ad communem verbi intelligentiam supra. eod. §. inde quæritur. & ca. ex literis. eo. & quia potuit quis à priore voluntate recedere, & videtur recessisse p̃ id quod publicè facit, nec credetur ei affirmanti adhuc se esse in priore voluntate ob dolum suum, cum sit contra dolosum facienda interpretatio. Alij vt Hostien. & Abb. in cap. tua. eod. distinguunt, quòd si fuit idonea causa protestandi, puta iustus metus, prodest protestatio, nec per contrarium factum ab ea videtur recessum. cap. primo. quòd met. causa. & in cap. Lotharius. xxxj. quæst. ij. hoc tamen verum nisi sequatur copula: quia tũc indistinctè videtur recessum à protestatione, sed si nõ fuerat iusta causa protestandi procedit prima opinio. nam si contractus procedit ex consensu duorum, nõ valet protestatio facta ab vno in præiudicium alterius, nisi ille consentiat: not. in cap. Cumana. & cap. in Genesi. de elect. & in l. non solùm. §. morte. ff. de no. ope. nunt. & per Abb. in d. c. vna.

Forma

a Forma. Not.quòd ad esse matrimonij duo sunt necessaria, scilicet substantia & forma, sicut ad esse hominis pro substantia est consensus, pro forma verba apta ad exprimendum consensum: vt in cap.si inter. eod. & cap.licet præter. de sponsa. duorum. & quia in casu nostro vtrunq; defuit nullum fuit matrimonium. Idem esset si alterum defuisset.cap.cùm apud. eo.c.tuæ.eo.& ca. ꝙ sedem. de frig. & malef.quamuis autem matrimonium duo exigat res tamen est simplex & indiuidua. xxvij. quæst. ij. §. j. & in matrimonio præsumpto ipsum factum habetur pro substãtia, & per ipsum factũ præsumitur consensus. cap.is qui. eodem.

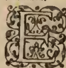
b Alieno. Nota ergo quòd non vitiatur cõtractus si contrahens loquitur in tertia persona, intelligendo de tertia persona de se ipso. fac.c.quod autem.& c.dudum.de iu.patro. Item ꝙ cõtrahens in propria persona efficaciter obligatur, licet dolosè mutauerit sibi nomen. nomina.n. inuenta sunt significandorum hominũ gratia. l.ad recognoscẽdos.C.de ingen. & manumis. & §.si quis.instit.de leg.sed ex quo constat de corpore non curamus de nomine.d.§.si quis. & habetur latè in c.tua.eo.vnde sumitur.

c Præsumendum.fac.c.j. de despons.impub.

substantia coniugalis contractus, nec forma a contrahẽdi coniugiũ inueniri valeat, quoniam ex altera parte solummodo dolus adfuit, consensus omnino defuit, sine quo cætera fœdus cõiugale perficere nequeunt. Sed donec expressè non appareat, quòd is qui mulierem despõsauit in propria persona, sub nomine tamen alieno, b quo vocari tunc se finxit, dissensit, interim erit pro matrimonio præsumendum. c

QVÆ MATRIMONIUM impedire possunt.

Error personæ, & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis, & fortunæ.h.d.

Ergo non omnis error d matrimoniũ impedit, nam si quis corruptam in vxorẽ accipit quam virginẽ arbitratur, vel qui accipit meretricẽ, quam putat esse castam, vterque quidem errat: neutro tamẽ casu ob errorem matrimoniũ infringitur.

QVÆ MATRIMONIVM impedire possunt.

d Error. Pro huius materiæ intelligentia dic, quòd quadruplex est error. Conditionis, vt infra.eodem. §.ij. & capit. proposuit.de coniug. ser. Personæ, vt supra titulo proxi. §. multò magis. Fortunæ, vt d.ij. Qualitatis, vt in hoc princip.duo vltimi errores non impediunt, vt hic in princip. & §.ij. & xxix. quæst. j. in princip. Secundus impedit.d.§.multò magis.& cap.tua.eod. Primus autem error, scilicet conditionis, aut est error in libero, vt quia liber credit cum libera cõtrahere, & contraxit cum serua, & in dubio non tenet matrimoniũ, & hoc fauore libertatis: vt supra. titu.proxim §. illud quoque. cum §.sequen. & xxix. quæst. ij. per tot, aut ecõtra seruus credebat se contrahere cum serua, & contraxit cũ libera, & hoc casu sunt opinio. quidam enim dixerunt quòd non est matrimonium: quia error est in dispari cõditione, asserentes idem esse vbicunq; contingit consimilis error: secus dicunt si sit error in pari conditione.puta: quia seruus credebat contrahere cum libera, & contraxit cum ancilla: nam ex quo ambo sunt serui error nõ habet impedire. ità not.xxix.quæst.ij.in summ. Communis tamen doctrina habet quòd tantùm fauore libertatis impediatur matrimonium, & sic vbi contrahentis conditio deterioratur, secus si melioratur, vel conseruatur in qualitate, & hoc plus placet Abba.in cap. secundo de coniug. seruo.quia ex quo cõsensum est in personam isti errores extrinseci nõ debent impedire hoc sacramentum, & in dubio est pro matrimonio iudicandum: vt in cap.licet ex quadam.de testibus. Sed quid in adscriptitio? resp. communiter tenetur quòd talis error nõ impedit matrimonium: quia adscriptitius est persona libera & inuito domino potest stare in possessione: vt l.iubemus.& auth.Adscriptitios.C.de epis.& cler.& tenet Abb.in d.c.ij.

Prudentes

Ei qui scienter duxit in vxorem publicam meretricem, peccata remittuntur. h.d.

Quin potius qui scientes & prudentes, [a] mulieres publicas [b] de lupanari extraxerint, & in vxores duxerint, quod agent in remissionē proficiet [c] peccatorum. Cum inter opa charitatis nō minimum sit errātem ab erroris semita reuocare. [d]

Qualis sit error personæ, conditionis, fortunæ, & qualitatis, hoc dicit.

Solùm igitur [e] personæ, & cōditionis error obstat matrimonio, qualitatis verò & fortunæ non obstat. Est autem error personæ, cum hic qui est Ioānes, Paulus putatur. Conditionis, cum is qui seruus est, liber creditur. Fortunæ, vt cum is qui pauper est diues existimtaur, vel contra. Qualitatis, cū is reputatur bonus, q tamen est malus. Sunt & alij [f] plures modi, quibus matrimonia impediuntur, vtputà conditio apposita, & non impleta, secundū ea quæ supra [g] diximus de sponsalibus.

Sacer ordo, & votum solēne impediunt matrimonium contrahendum, & contractū dirimunt: votum autem simplex solùm impedit contrahēdum, & pro voto simplici fracto imponenda est pœnitentia. hoc dicit.

Item voti solennis [h] emissio, & sacri ordinis susceptio, [i] tā matrimoniū impedit cō trahendum, quàm postea contractum dirimit. Secus verò statuitur in voto simplici, [k] quanquam enim cō

a Prudentes. Secus fortè si per errorem, cum tunc actus non procedat ex charitate, hoc tamen verbum non ponitur in c. inter opera. de spons. vnde sumitur nisi implicitè.

b Publicas. Quas quidē nulla necessitas excusat. l. palam. ff. de ri. nupt. & xxxij. q. v. cap. ita ne. & not. quod meretricium quātumuis publicum non excludit mulieres ab hoc sacramento matrimonij: nā hoc est prohibitorium certarū personarū, vnde quilibet potest contrahere qui expressè non prohibetur. cap. cum apud. de spons. immo inuētum est in remedium fornicationis & humanę fragilitatis: vt legitur, & nota. supra de sacra. matri.

c Proficiet. Scilicet quo ad remissionem peccatorū secundum Abb. in cap. inter opera. d spons. Sed an hoc intelligendū sit d remissione omniū peccatorū: quidā quòd sic cū sit hic indefinita locutio quæ vniuersali æquipollet. c. vt circa. de elect. in vj. & hæc est materia fauorabilis, & extendenda. c. odia. de re. iu. in vj. Alij contra: quia cum Papa indulget remissionem omnium peccatorū solet apponere plenam vel plenissimam, quod hic non ponitur: vt not. Io. And. in c. ad liberādum. de iudæ. & not. in Cle. ij. de pœni. & remis. & pro hac fac. litera hic in verb. proficiat. secundum Abb. in d. c. inter opera.

d Reuocare. Est enim hoc vnum ex tribus generibus eleemosynæ. cap. tria sunt genera. distin. xlv. hoc tamen crimen meretricij sub dissimulatione pertransit ecclesia.

e Igitur. De hoc dic vt not. supra eo in prin. Sed an in casibus in quibus error nō inualidat matrimonium, si minor contrahat possit petere restitutionē in integrum, si fuerit seductus? resp negatiuè, & de hoc per Abb. in ca. ex parte. de rest. spo.

f Alij plures. De quibus infra eo. latè.

g Supra. Vt supra de sponsal. §. sub conditione. & c. super eo. de condi. app. & per tot. & capit. de illis. de sponsal.

h Solennis. Dicitur autem votū solenne in proposito, quod est susceptione sacri ordinis, vel professione tacita vel expressa munitū. ca. vni. de vot. in vj. & supra de reg. §. illud quæri. & concord. cum hoc. c. meminimus. cum seq. extr. qui cler. vel vouen.

i Susceptio. Ex hac æquiparatione susceptionis sacrorum ordinum & ingressus in religionem, quidā tenebat ꝙ per susceptionem sacri ordinis soluerentur spōsalia contracta per verba de præsenti, velut & per monachationē. c. ex publico de conuers. coniug. sed contrarium est verum: vt not in c. j. de voto in vj. & s. de spon. §. item ex contrario.

k Simplici. Quia fortius matrimonij vinculum superueniēs tollit primum debilius. s. votum simplex, c. j. de voto in vj. licet ante matrimonium contractum sit quis cōpellendus vo

tum

trahēdum impediat, non tamen contractū dissoluit. Sic & religionis habitus sine ꝓfessione susceptus [a] ne contrahātur, impedit, sed iam contractas nuptias nequaquam tollit. [b] Huic tamē qui nubendo votum simplex fecit irritum quātò illud manifestius [c] emiserit, tātò propter plurium scandalum, erit durior imponenda pœnitentia.

Christiani nō debent nubere infidelibus, & si nubant, sunt excommunicandi h. d.

Cultus quoque disparitas matrimoniū, & contrahendum impedit, & contractum interdum dirimit. Si quis enim Iudęe coniugali [d] societate iungi voluerit, siue Christiana Iudæo, vel aliàs infideli, siue Iudæa vel aliàs īfidelis Christiano carnali cōsortio misceatur, quicunque eorum id cōmisisse, depræhenditur, à Christiano cętu & Ecclesiæ communione protinus segregādus erit.

Si vnus infidelium coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit sibi cohabitare vel nō sine peccato mortali, soluitur coniugium, & conuersus cum alia contrahere poterit, & proles communis conuerso assignabitur. h. d.

Item si alter [e] infidelium coniugum ad fidem catholicam cōuertatur, & alter qui in infidelitate remansit, vel nullo pacto, vel non sine blasphemia [f] diuini noīnis, vel vt catholicū ad mor-

tum implere: vt c. ex parte. de censib. c. porrectum. de regu. c. rursus. qui cle. vel vouen.

a Susceptus. Ab. eo qui incorporandi religioni potestatem non habet. c. consuluit. vbi Ab. qui cle. vel vouen.

b Tollit. Arg. c. quemadmodū. de iureiur. & l. patre. ff. de his qui sunt sui vel ali. iu. Sed contra. c. super eo. de reg. & c. vidua. q cle. vel vo. Quidam ꝙ hic & in c. consuluit qui cle. vel vo loquitur de habitu probationis, in cōtrariis de habitu professionis. tu dic aliter vt per Abb in d cap. consuluit.

c Manifestius. Sic ca. j. de vot. & vo. redemp. in vj. vnde sumitur. no. ergo ꝙ ex manifestatione grauius fit peccatū. ad hoc supra de pœnit. §. j. & §. ij. & not. in cap. nemo. xxij. q. iij. & ca. clericus solus. dist. lxxxj. & c. de homine. de celeb missa.

d Coniugali societate. Circa hāc materiam dicas ꝙ si Christianus vel Christiana miscuerit se cum hebræo, vel hebræa, siquidem in figura matrimonij & ignorāter, tunc nulla eos manet pœna cum darent operam rei licitæ, & ignorantia facti legitimā præstet illis excusationem: vt per Abb. & alios in c. nonnullis. de iudæ. ita tamen quòd postquam habuerint notitiam de tali impedimento statim se separent: aliàs secus. l. qui contra, vbi latè traditur. C. de incest. nup. Aut sciēter, & tūc pœna est dissolutio matrimonij, & excōmunicatio, vt hic. xxviij. q. j. c. caue. cū seq. & in d. c. nonnullis. & in foro pœnitētiali pœna septem annorum pœnitentię, c. hoc ipsum. xxxiiij. q. ij. Hebræus verò quo puniatur sunt opi. vt dicetur statim. Si verò se cognouerūt in actu fornicationis sciēter, quidam dicunt hebræū morte mulctandum. ij. q. vij. c. nos si incompetenter. §. sed notādum. vers. Nathā. & § his ita. versic. multa enim & xxiij q. v. c. reos §. Nathan. vt tenet quidam in d. c. in nōnullis. Quidā mitius sentiunt secū dum Ol. Petr. de Perus. & Roma. scilicet ꝙ sit pœna vel pecūniaria, vel temporalis iudicis arb. & refert Ol. cōs cccxxxiij. ꝙ in casu isto vidit hebræo amputari virilia. Tertij melius ꝙ habēda est diligens cōsideratio singularum qualitatum, si mulier sit honesta & nobilis, an meretricula & vilis, an iudæus semel coierit, an sæpius, an iuuenis sit, an maior natu, num vnam cognouerit an plures, & pro varietate casuum variè statuēdum: vt per Paul. Ghirl in tract. de pœnis omnifa. coitus illi. q. xij. Et quòd dicitur de hebræis idem erit de turcis, mauris, saracenis & simi. vt ibi in hac litera.

e Si alter. Nor. hic casum in quo constat matrimonium inter fidelem & infidelem, scilicet si infidelis cohabitare vellet cū fideli sine peccato, hoc ideò, quia matrimoniū ab initio tenuit: argu. l. patre furioso ff. de his qui sunt sui vel alię. iu c. quemadmodum. de iureiur. aliàs non teneret, vt supra eo. §. proxi.

f Blasphemia. Puta astringendo coniugē ad aliquem iudaicū ritū, vel paganicum, vel idolatriam

latriam

latriam, & in hac materia habes hos versus.

Desere spernentē, vel blasphemare volētē,
Vel te credētē, scelus ad mortale trahentē.
Nam sunt absque mora sic vincula rupta
priora.

firmum: quia cessat ratio indissolubilitatis.

c Assignabitur. Scilicet post triennium: nam ante indistinctè remanet apud matrem siue conuersa sit siue non. capitu. fin. de conuers. infideli.

tale peccatum protrahat, ei cohabitare voluerit, cōuersus quasi [a] priore matrimonio dissoluto licitè ad secunda vota conuolare poterit, [b] & communis proles ipsi conuerso assignabitur. [d]

Si alter infidelium coniugum conuertatur, & antequam alij legitimè coniunctus fuerit, alius quoque conuertatur, debent se inuicē recipere. h. d.

Quòd si cōuersum ad fidē & vxor cōuersa sequat, antequā pp causas [d] prædictas legitimam maritus ducat vxorem, eam recipere compelletur, [e]

a Quasi. Certè ppterea adiecta est nota īproprietatis: quia non potest omnino dici dissolutum matrimonium, cum possit infidelem pœnitere, vt statim subdit.

b Poterit. cap. quanto. & c. gaudemus. de diuort. Ex hoc habes casum quotidianū in iudæis qui veniunt ad fidem vxoribus remanentibus in iudaismo. possunt. n. cum aliis mulieribus de nouo contrahere ex causis hic positis. Sed contra videtur: nam inter infideles matrimonium est verum. d. ca. quanto. & ī. de sacram. matri. §. j. vnde videtur ꝙ non possint separari ob defectum baptismi. Nam Christus interrogatus à iudæis qui non habebant baptismum, respondit quos Deus coniunxit homo non separet. ca. de infidelibus. de cōsang. & affi. Item matrimonium fuit institutum lōgè ante baptismum: scilicet in statu innocentiæ in paradiso, & ibi recepit indissolubilitatem suam. cum fuit dictū, & erunt duo in carne vna: vt habetur in cap. j. de voto, in vj. & in cap. fraternitatis. xxxv. q. x. Sol. secundum Ab. in d. cap. quanto. quòd ideò consideratur baptismus pro indissolubilitate: quia vbi nō est fides Christiana, matrimonium nō habet suam significationem, matrimonium enim cōnsummatum denotat vnionem & conformitatem quæ est inter Deū & ecclesiam per assumptionem carnis humanæ. vt in cap. debitum. de bigam. & supra de sacramē. matrim. §. j. Vnde sicut figuratum est indissolubile: quia carnem quam Deus assumpsit nunquam dimisit, ita & matrimonium illud figurans debet esse indissolubile, sicut figuratum. facit quod not. in cap. quia propter. xxvij. quæst. ij. Matrimonium autem inter infideles non habet hoc significatum: quia negant carnis assumptionem. & sic matrimonium inter eos non est ita

c Causas prædictas. Scilicet vel quia infidelis nolit cohabitare cū marito, vel id nolit facere sine creatoris contumelia, vt supra. §. proxi.

e Compelletur. cap. gaudemus. de diuor. Videtur ergo quòd contumelia creatoris non soluat matrimonium ipso iure. nec enim si fuisset solutū prius conuersus compelleretur postea conuersam recipere. Io. dicit quòd licet ea nolente viro cohabitare matrimonium sit ipso iure solutum, restituitur tamen quasi iure postliminij: argument. capit. cum per Bellicam. trigesimaquarta quæstione secunda. Sicut hæretico reuerso restituuntur alia bona. Authen. de Nestorianis. C. de hæretic. & licet non sit matrimonium inter eos, tamen eam recipere compellitur ex consequentia prioris matrimonij in fauorem fidei. Alij dicunt quòd matrimonium ipso iure non soluitur, sed soluitur ius matrimonij, id est, ius debitum exigenti. pro qua opinione videtur capitulum quanto. de diuort ibi, contumelia creatoris soluit ius matrimonij. verè autem tunc matrimonium soluitur cùm contrahit cum secunda, & non ante: quia si esset ex toto solutum non compelleretur eam recipere. Item si ex toto esset matrimonium solutum, superfluum esset meminisse de quauis fornicatione præcedenti, de qua hic, & in dicto capitulo gaudemus. in fine. & capitulo quemadmodum. de iureiur. Sed nunquid conuersus posset intrare religionem ea inuita antequam cum alia contrahat? respond. affirmatiuè, cum iudicio ecclesiæ separati fuerint, capitulo fin. in fine de conuer. coniug. & not. in dicto capitulo gaudemus.

Repu-

nec quicquam conuerso proderit, quòd iam secundũ ritum suum eãdem repudiauerit, cum repudium ipsum veritas Euangelica repudiauerit, [a] sed nec fornicationem dimissor dimissę poterit obiicere, ꝓpterea quòd alij, post repudium nupserit, [b] nisi aliàs fornicata fuerit. [c]

Si paganus prius plures vxores habeat, post fidẽ susceptam adharebit primæ. h.d.

Quia verò pagani in plures simul fœminas affectum coniugalem diuidunt, vtrum post conuersionẽ omnes, vel quam ex omnibus conuersus retinere valeat, non immeritò dubitari poterit. Et cum nulli vnquam [d] licuerit plures habere simul vxores, nisi cui diuina fuit reuelatione [e] concessum, nec cuiquã vxore etiam ob fornicationem dimissa, aliã liceat superinducere, euidẽter apparet, pluralitatem in vtroque sexu, (cum inter coniuges seruanda sit æqualitas [f]) circa matrimonium reprobandam, & de pluribus primam tantum retinendam. [g]

Matrimonium nõ soluitur altero coniugum fidelium in hæresim lapso h.d.

Alia sanè causa est eorum coniugũ, quorum alter vel in hæresim labitur, vel ad infidelium transit errorem, neque enim hoc casu, qui relinquitur, ad secundas nuptias descendere poterit.

a Repudiauerit. Nota ergo quòd lex diuina etiam infideles cõprehendit. Vnde infert Abb. in c. gaudemus. de diuort. quòd tales infideles delinquentes contra legem diuinam possunt puniri: secus si delinquerent contra legem Canonicã dispõnẽtẽ super spiritualib. fac. not. per Inno. in cap. super his. de voto.

b Nupserit. Quia intelligitur legitimè cõtraxisse quę authoritate legis contraxit. xxiij. q. iiij. ca. qui peccat. fac. cap. fraternitatis. de frig. & malef. & l. Gracchus. C. de adulter. & l. iustè. ff. de acquir. pos. Sed contra facit: quia iuris diuini ignorantia neminem excusat. c. quia. ea. d. xxxviij. Sed iure diuino non est licitum repudium: ergo repudiata alteri nubendo committit adulterium? resp. repudium erat approbatũ lege antiquà, qua lege vtentes excusantur ab adulterio, quod non committitur sine dolo: vt xxxiiij. q. ij. c. in lectũ. & l. pen. de adult. & ita sol. Abb. in c. gaudemus. de adulter.

c Fuerit. Sed cum omne peccatum & sequela peccati in baptismo deleatur. xxvj. distinct. cap. deinde. & xxxij. q. j. cap. quod autem. & dona baptismi sint sine omni luctu. cap. ij. & cap. sine pœnitentia. de consecrat. distinct. iiij. qualiter reuertenti ad fidem poterit fornicatio ante baptismum commissa obiici? Dicas quòd in baptismo tollitur omne crimen & peccatum quò ad Deum: sed quatenus peccatum respiceret interesse tertij, vel reip. non tollitur, & sic marito ius excipiendi saluum remanet. Simile est in sacramento pœnitentiæ per quam tollitur crimen fornicationis quò ad Deum, & tamen post quancunque pœnitentiam potest maritus illã accusare. xxxiij. q. ij. cap. admonere. nec eam etiam post pœnitentiam recipere compellitur: vt cap. gaudemus. de diuorr. An autem & quãdo per baptismũ tollatur irregularitas ante contracta, vide per Abb. in d. c. gaudemus.

d Nulli vnquã. Vnde etiam lex plura coniugia ꝓhibet iudæis. l. nemo iudæorum. C. de iudæi. & l. ij. C. de incest. nup.

e Reuelatione. Vt legitur de Iacob. & de aliis antiquis patriarchis: vt in c. gaudemus. de diuort.

f Æqualitas. Nota quòd matrimonium non debet claudicare, vt hic, & in cap. quantò. de diuorr. quandoque tamen claudicat quo ad debitum reddendum, cap. quædam. de conuers. coniug. vel quo ad obligationem expectandi alterum: cap. de illis. de desponsat. impub. & supra de sponsal. de illis.

g Retinendam. Hoc expresse non dicitur in cap. gaudemus. de diuort. vnde sumitur. sed non potest aliter hæc materia intelligi, vt apparet ex his quæ ibi dicunt omnes Doct. Sed quid dicemus si fidelis dicat pluribus mulieribus duco vos in vxores; & ille pariter respondeat & nos te in maritum, quæ istarum erit vxor? respond. nulla, etiam si vna tantum sit

licet eidē fornicationem non possit opponere præcedentem, [a] ob subsequentem tamē poterit eādem in coniugem non ducere, quia illi iuramento talis inest cōditio, [b] si illa contra regulā desponsationis nō venerit, alioqui si post huiusmodi iuramentum publica meretrix fieret, teneretur eam in vxorem ducere, ꝙ est prorsus absurdū. [c] Nam si post contractum coniugium, vir propter fornicationē licitè potest à sua cohabitatione recedere longè fortius [d] ante coniugium celebratum sponsus sponsam [e] poterit non admittere.

Carnalis, & spiritualis fornicatio æquiparantur h.d.

Idem [f] erit si sponsus vel sponsa idolatrando, vel hæresim sequendo in spiritualem fornicationem inciderit. [g]

Si sponsi contrahant se ad remotas regiones, sponsæ possunt se ad aliorum nuptias cōferre recepta si peierauerint pœnitentia.h.d.

Sed & si qui præstito iuramento promittant aliquas se mulier

sequen. & xxxij. quæstione quinta. capit. finge. & capit. ille & ita sine culpa quis punitur, licet non sine causa, & pro hac determinatione secundum Ab. in capit. quemadmodum. de iureiu. facit ratio: quia non est cogendus quis contrahere bigamiam: secus tamē si fuisset sponsa de præsenti.

a Præcedentem. Argum. quòd cōtrahens non possit allegare debitorem suspectum propter paupertatem præcedentē, seu mores præcedentes, fac. l. si creditores. de priuil. credi l. fina. C. de sponsal. vbi Bart. & per Ab. & alios in cap. quēadmodum. de iureiu. Itē arg. secūdū Host. non posse prælatum repelli prætextu criminis ꝓcedentis promotionem suam, de quo in cap. prætere a. de testib. cogend. & in cap. fi. de purg. cano. Et quod dicitur hic quòd non posset dimittere, amplia quòd non posset etiā illam accusare. l. si vxor. §. si quis vxorem, & §. fi. ff. de adult. & l. propter violatam. C. eo. tit. tardè enim quis accusat mores quos semel ꝓbauit, facit xxxij. quæst. v. cap. horrendus. nisi ex superuenienti causa, c. accepimus. de ætat. & qualita. c. insinuante. de offi. deleg. & iiij. q. iij. §. si quis testibus.

b Conditio. Nota quòd subintelligunt' conditiones in iuramentis. fac. c. venientes. c. peruenit. c. sicut. c. breui. & c. Quintauallis. de iureiu. & xxij. q. ij. c. ne quis. & l. cū quis. ff. de solu. & l. quæro. §. inter locatorem. ff. locat. l. indubitati. C. de non nume pecu. & l. stipulationem. C. de iu. doti. l. si libertus. ff. de oper. libert. & l. j. §. quæ onerandæ. ff. quar. re. act. non detur. sed hoc non intelligitur de specialibus conditionibus, l. si repetendi. C. de cond. ob. tur. cau. & xxxij. q. vltima. capit. fi. in fi. nisi vbi lex aliquid præsumeret tacitè inter contrahētes agi: quia tunc id habetur pro expresso. l. cū quid. ff si cer. pet. & l. triticeum. ff. de verb. obli. Et hæc vera in iuramentis promissorius: secus in assertoriis. nam in his nulla conditio intelligitur. & de his in cap. fi. xxxij q. vltima & facit. l, si mulier. C. de iu. dot. Non tamē quia in promissorio iuramento quædam conditiones intelliguntur, ideò conditionale poterit appellari. l. conditiones. ff. de cond. & demon.

c Absurdum. Ideò non dicendum, l. nam absurdum. ff. de oper. libert.

d Fortius. Nam cui damus actionem multo magis exceptionem ff. de re. iu. l. inuitus. §. cui damus, & ff. de superfic. l. j. §. planè. facit capit. quemadmodum. de iureiu. vnde sumitur.

e Sponsam. Nam & sponsus potest sponsam accusare de adulterio, quasi matrimonio iam initiato: arg. l. propter. C. de adult. nisi in casu l. miles. §. quærebatur. ff. de adult. & quia facta est ei iniuria l. item apud. §. sponsum. ff de iniu. nam nec matrimonium nec species matrimonij violare permissum est. l. si vxor. §. diuus. ff. de adult.

f Idem erit. Transit de fornicatione carnali ad spiritualem.

g Inciderit. vt cap. non solùm, & cap. iam nunc. xxviij. quæstione prima. & hoc intellige de simplicibus sponsalibus: vt & per Ioan. And. in tract. de sponsal. ante fi. quid autem in ipso matrimonio, habetur in cap. quāto. de diuort. & dicetur infra. de diuort. §. multum autem.

Procul.

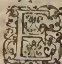
res ducturos, posteáque illis non cognitis, procul a recedẽtes ad alias partes se trãsferant, liberum b erit mulieribus ad alia migrare c vota, recepta tamen de periurio, d si forte iuramentum præstiterint, pœnitentia, si per eas steterit, e quo minus fuerit matrimonium consumatum.

Lepra vel similis morbus sponsalia dirimit, licet non dirimat matrimonium. hoc dicit.

Item si sponsus, f aut sponsa leprosus fiat, vel leprosa, paraliticus, vel paralitica, aut nasum, vel oculos amittat, aut qd sibi turpius eueniat, ad consumãdam maritalem copulam cõpelli non debent: g licet iam contractũ matrimonium h superueniens lepra, vel alius morbus nõn dirimat. i

DE NVPTIIS.

Ponit subordinationẽ præsentis Tituli ad præcedentia, & sequentia. h. d.

Xposuimus hactenus qd esset matrimonium, quáue ratione inter sacramenta reponat, admonẽtes illud initiari spõsa

a Procul. Sed quãdo dicentur procul recessisse? Respondeo stabitur consuetudini & cõmuni reputationi: vt not. per Glo. Goff. Abb. et alios in c. nihil. de elect.

b Liberum. Immo tenentur expectare per tres menses, l. ij. C. de repud. & quidam hoc admittunt, alij quòd illud secundùm leges: secus secundũ canones: vt not. in ca. de illis. eod. vnde sumitur. & ex hoc quod dicit liberum, collige quòd non tenetur alicuius expectare licentiam: aliàs nõ esset liberum: vt not. Abb. in d. loco, & in sponsa de futuro non de præsenti, capit. in præsentia. & cap. dominus noster. de secundis nupt.

c Migrare. Et sic non tenentur sequi sponsos vagabundos, l. ij. C. de repud. Sed quid de vxore? Respondeo, aut sciebat maritũ vagabundum tempore contractus, & tenetur sequi. xxiij. q. ij. cap. vnamquæque. vbi de hoc not. aut ignorabat, vel ex post facto est factus vagabundus, & non tenetur sequi. Abb. in capit. de illis. eo. Bart. in l. Mæuia. §. si ff. de ann. legat. Doct. in l. si cum dotem. §. maritus. ff. solu. matri. si tamen mutaret domicilium etiam sine causa tenetur eum sequi. de hoc not. in capit. j. de coniug. leproso.

d De periurio. Nota quòd periurium non impedit cõtractum matrimonij, ex quo generaliter infertur quòd actus spiritualis gestus non est nullus ipso iure, licet de periurio sit iniungenda pœnitentia facit c. sicut. & c. de illis. eod. hoc tamẽ videtur contra Inno. in c. dilecto. de præben. vide per Io. And. in c. quod semel. de re. iur. in vj. in Mercuriali.

e Steterit. Sed si per eas stetit quare dat ecclesia licentiam contrahendi? Res. ne deterius contingat ob periculum fornicationis. Simile in c. veniens. qui cle. vel vo. sed si certum esset per eas non stetisse, non imputaretur eis periurium, cap. sicut. eo. in dubio tamẽ ad cautelam esset imponenda pœnitentia, cap. de illis. eo.

f Si sponsus. Cõcor. cap. fi. de coniug. lepros. & cap. quemadmodum. de iureiu.

g Non debent. Arg. quòd ea quæ de nouo emergũt, nouo indigẽt auxilio l. de ætate. §. ex causa. ff. de interrog. actio. l. si mulier in iureiu. ff. ad Velleia. l. j. ff. de vent. inspi. cap. insinuante. de offi. deleg.

h Contractũ matrimonium. Etiã quòd non sit secuta copula, c. quemadmodum. de iureiu. licet contrarium videatur innuere in cap. fi. de coniug. lepros. sed respondeo vt ibi per Abb.

i Dirimat. Parcitur tamen nõ leproso vt nõ debeat indesinenter ad lectum compelli, sed sufficit si leprosus suo debito non fraudetur: vt not in cap. j. de coniug lepros. & xxxij. q. ij. cap. si vxorem. Et not. regulã quòd nulla infirmitas quãtũcunque grauis præstat facultatem matrimonij dissoluẽdi, e. iis quo ad thorum & mutuam seruitutem. fac. capit. ij. & per tot. de cõiug. lepros. & capitulo hi qui, & cap. hi verò. xxxij. q. vij. Ethicus tamen, vel alia ægritudinẽ detentus, non tenetur vxori reddere debitum, cum non possit nisi cum periculo vitæ: nam ordinata charitas incipit à seipso, cap. nisi. de auto. & vsu pal. capitulo non satis. dist. lxx.

DE NVPTIIS.

a Consumari. Vt supra de sacramen. matri. per tot.

b Tanquam. Veritatem hic denotat, sicut & verbum quasi, in l. j. ff. de transact.

c Substantia. Referas ad consensum.

d Perfectio. Referas ad copulam.

e Consenserunt. Exprimendo ipsum cõsensum verbis, vt infra eo. §. licet. & no. de hoc in ca. sufficit. cum seq. xxvij. q. ij.

f Vbi &c. Concor. ca. ij. xxx. q. ij. & c. j. de despons. impub.

g Nihil agitur. Secus est in sponsalibus capit. j. de desp. impub. & in cap. j. eod. in vj.

h Honestè. Hoc quod de iure canonico, est honestatis, ob paternã reuerentiam, de iure ciuili erat necessitatis: vt insti. de nup. in princ. l. ij. C. eo. tit. Sed an si filia nubat sine cõsensu patris ita dicatur ingratitudinis incurrere vitium: vt ex hoc possit à patre exheredari, & an teneatur pater illã dotare, de hoc per Ab. in cap. j. de despons. impub. per Bart. & cæteros in l. ij. §. quod si in patris. ff. sol. matr. Archi. in cap. de raptoribus. xxvj. q. j. Io. And. Ant. Imol. & cæteri in ca. accedens. de procurat. quod satis admitti potest, si & primo & indigno nupserit, alioqui constitutio de honestate loquens, vt facit hæc litera, regulariter contrafacientes non ligat, Ab. in c. j. de vita & honesta. cleri.

i Pubescant. c. puberes. de despon. impuber. xx. q. j. c. illud. c. ad nostram. de regular.

libus, consensus ratificari, & copula consumari. [a] Sed cum proximè de sponsalibus, tanquam [b] de principio tractatum habuerimus, reliquum nunc est, vt de consensu & copula, quibus substantia, [c] & perfectio [d] matrimonij continetur disseramus. Quid impediat nuptias contrahi, vel contractas dirimat cum cæteris quæ tractatui adiacẽt recensentes.

Nuptiæ cõsensu partium contrahuntur, nec sufficit consensus parentum. h. d.

Nuptias igitur siue matrimoniũ inter se contrahunt, viri pubes, & mulieres viripotentes, simulátque in se inuicem consenserunt. [e] Vbi [f] enim non est vtriusque consensus, non potest esse matrimoniũ: ideóq; si ex altera parte pater puellæ tantùm cõsenserit, ex altera, qui se cupit maritũ fieri, nihil agitur, [g] quãquam honestè [h] faciant filij, si paternæ volũtati minimè reluctentur.

Pubertas æstimatur non tàm annis, quàm corporis habitu: & minores quatuordecim annis non possunt contrahere matrimonium, nisi pro bono pacis & ex necessitate. h. d.

Sed qui sint puberes videamus, & quidam ex annis tantùm pubertatem iudicandam asserũt, eum esse puberem rati, qui quatuordecim annos impleuerit, & viripotentem quæ duodecim, quãuis tardissimè pubescant. [i] Præualuit tamen opinio existimantiũ ex habitu corporis pubertatem debere cẽseri, atque eos qui generare possint, etiã si minores annis sint, in proposito puberes reputari. [k] Itaq; si malitia ætatem suppleat etiam minores [l]

k Reputari. Dũ tamẽ adeo sint capaces quòd matrimonij vires agnoscant, cum matrimonij substantia in consensu consistat, vt supra eod. in princ. & §. j. & capit. cum locum. de sponsali. & per Abb. in cap. de illis. ij. de despons. impub. vnde fortè puer ille ix. annorum, qui (vt refert Grego. in dialogo & Glos. xx. quæst. j. in summa, & Ab. in cap. puberes. de despons. impub.) reddidit nutricem prægnantem, si non fuisset capax matrimonij non potuisset contrahere, sicut nec furiosus, l. patre. ff. de his qui sunt sui vel alien. iur.

l Minores. Quid si appareat maiorẽ xiiij. non posse generare, & contrahat, nunquid matrimoniũ teneat? quidam quòd nõ: quia non est pubes vt hic. & cap. puberes. vbi latè not. de desponsat. impub. Contrarium tenetur communiter ex quo enim est ætatis legitimæ ad matrimonium, nec apparet de impedimento perpetuo, tenet matrimonium, cap. laudabilem. de frig. & ma. debet igitur expectari vsque ad

ea ętate coniungi possunt. Idem si fortè vrgentissima necessitas interueniat: vtpotè, quod pro bono pacis [a] talium coniunctio sit toleranda.

Quantùm ad Ecclesiā etiā verba sunt necessaria ad contrahendum matrimonium, ac muti & surdi signis nuptias possunt contrahere. h.d.

Licet autem per solum legitimum viri & mulieris consensum matrimonium cōtrahatur, attamen quantùm ad Ecclesiam verba præsentem cōsensum exprimentia sunt necessaria,[b] si cōtrahentes loqui poterūt. Muti verò, & surdi qui loqui nō possunt, & exaudire, si contrahere velint, & quod verbis ostendere nequiuerint, signis declarauerint, pculdubio legitimas nuptias contrahent.[c]

Ponit quasdam verborum conceptiones aptas ad matrimonium contrahendum. h.d.

Verba autē ad hoc apta sunt, verbi gratia. *Ego te in meam vxorem accipio: & ego te accipio in meum maritum:* vel *promitto quòd te ab hoc tempore pro coniuge tenebo,*[d] *& tibi sicuti vxori meæ fidem seruabo:* & contra, *Promitto me te pro marito habituram, & tibi tanquàm viro proprio fidem seruaturam:* vel similia consensum de præsenti exprimentia.

Verba prolata in contrahendo matrimonio sunt accipienda secundum communem intelligentiam. h.d.

Inde quærit, si alter coniugū ita loquutus fuerit, vt quod propo

ad plenam pubertatem, id est, vsque ad xvij. ann. illa enim est plena pubertas. l. item Mela. ff. de alim. & cib. lega. §. arrogator. instit. de adopt. quòd si non generaret, tunc posset instari pro dissolutione cum præsumatur impedimentum perpetuum: & hæc opi. est æquior, licet præcedens sit fortè verior.

a Pacis. Nota quod pro bono pacis admittendum est quod aliàs prohiberetur, concor. cap. ij. de despons. impuber. & iij. quæst. vj. cap. hoc quippe. & xxix. distinct. per tot. vnde versus.

Vt pax seruetur, moderamen iuris habetur.

b Necessaria. Quò ad probationem: vt not. xxvij. q. ij. cap. sufficit. & quò ad ecclesiam, vt hic subditur, non autē ad substantificandum actum, vt apparet hic in fi. dum loquitur de muto: ergo si aliter appareat de consensu, non curamus de modo dum habeamus effectum. facit cap. cū apud. eo. vbi dicitur quòd sufficit consensus, illud enim dicitur sufficere quo posito nihil aliud requiritur ad substantiam: not. in c. statutum. de rescriptis. in vj. Item matrimonium est de iure diuino, cap. j. de vot. in vj. quo iure non est distinctio, & valentem loqui merito &c. & quòd non sint necessaria verba necessitate præcisa; tenet Hostien. & Abb. in cap. tuæ. de spons. contra Innocentium: & idem Abb. in capit. ecclesia vestra. de electio. vbi etiam ponit quiuam sint actus de quorum substantia sunt verba.

c Contrahent. Sed quid dicemus de eo qui est mutus & surdus & cœcus simul, & videtur posse contrahere, cum possit mulierem carnaliter cognoscere. Item quia habet naturalem rationem. In contrarium tamen facit, quòd nunquam vidit vel audiuit matrimonium contrahi, cum igitur ignoret nō videtur posse consentire, respondeo si potest aliquo pacto consentire quod discretus iudex forte ex aliquibus gestis & signis poterit colligere, poterit contrahere: aliàs, secus, in dubio tamen consulendus erit superior, vt per Ab. post Host. in capitulo cum apud. eod.

d Tenebo. Immo videtur dicendum quòd hæc & similia verba non sint idonea ad matrimonium, cum respiciant tempus futurum, & hoc videntur firmare Bart. Laud. & Magister sententiarum in quatto, distinct. xxvij. vt per Archid. xxx. quæstione quinta. §. si quis diuinus. post Glos. & per Abb. in cap. ex parte, eod. Contra tenetur communiter. pro cuius rei intelligentia sciēdum est quòd si verba futuri temporis denotant principium actus, quòd in dubio solùm sponsalia contrahuntur de futuro. vt si dicam promitto quòd te ducam in vxorem. sed si verba futura respiciunt matrimonij executionem, vt si dicam promit-

situm est, altera pars non intellexisse se affirmet, quid agēdum sit, tali prætextu [a] causę dissidij [b] quærātur? in qua specie si matrimoniū contracturi iudicio, & ætate [c] sint idonei, si alter quod alter proposuit non intellexerit, [d] statutū est ad communē [e] verbi intelligentiam [f] esse recurrendū, cogendiq; erūt ambo verba prolata in eū sensum accipere, quem solent rectè intelligentibus [g] generare.

Serui possunt etiam inuitis dominis contrahere matrimonium, dum tamen dominos nō fraudent debitis obsequiis hoc dicit.

Illud quoq; explorati iuris est, quòd matrimonia inter se contrahunt, non solum liberi homines, verum etiam serui. [h] Sicut enim neque liber, neque, seruus est ab

to quòd te habebo pro legitima coniuge vel vxore, tunc hæc verba important matrimonium, nec enim aliqua pro legitima vxore teneri & haberi potest, nisi præcedat matrimonium. Abb. in cap. iurauit. de probat. Sed quid si sic dictum fuerit. Non habebo aliam vxorem nisi te, nunquid per hæc verba sic cōcepta sit cum muliere contractum matrimoniū? Respon. vt per Abb. in d. cap. ex parte. Quid si dicatur placet mihi te habere in vxorem, vel volo te habere in vxorem, vide per Abb. in c. ex literis. eodem.

a Prætextu. Quia dicat se non intellexisse verba prolata à parte. fac. c. ex literis. eod.

b Dissidij. Id est, matrimonij nō cōtrahēdi.

c Aetate. Id est, xiiij. annorum in masculo, in muliere xij. vt supra. eod. §. j. & c. continebatur. & c. attestationes de spō. impub. nisi malitia suppleat ætatem. c. de illis. & c. fin. de despon. impub & d. §. j. supra eod. & nota quòd duo requiruntur ad validitatem matrimonij scientia & ætas.

d Non intellexerit. Id est, non intellexisse se dicat, siue contrahatur matrimonium inter eos qui erant eiusdem linguæ, siue per interpretem, cum & per interpretem matrimoniū possit contrahi: vt not in capitulo ex literis. eodem.

e Communē. Not. ergo quòd verba simpliciter prolata debent intelligi non secundum opin. singularium, sed communem, ad quod faci. not. per. Bartol. in l. Labeo. ff. de suppel. leg. & per Abbatem in capitulo ex literis. eo. Item argum. quòd iudex in decisionibus causarum debeat sequi communes doctrinas. & fac. pro hoc quod hic dicitur. capitul. intelligentia. de verbor. signific. & lex non aliter, ff. de lega. tertio. & capitulū retulerunt. de consecration. distinct. iiij. & l. prospexit. ff. qui & à quib. quia non ex opin. singulorum, sed ex communi vsu nomina sunt intelligenda, d. l Labeo. & l. si quis in fundi vocabulo. ff. de lega j. & cap. ad audientiam. de deci. l. cum quidam. C. de verb. signific. c. in calice de consecrat. distinctione quarta.

f Intelligētiam. Aliud tamen statuitur si ambiguitas incidat in iudiciis, aliud si in contractibus, vt latè no. in d. capitulo ex literis. & in lege quoties in stipulationibus. ff. de verb. obligat.

g Intelligentibus Et secundum Abbatem. fac. hoc contra eos, qui post perfectum contractum dicunt se non percepisse vim verborum per notarium prolatorum. habēt enim verba vim secundum iuris dispositionem, nec excusat contrahentes iuris ignorantia. Potest etiam intelligi quod hic dicitur, quando alter proposuit verba sophistica. Puta. *Promitto te tenere pro mea coniuge donec terra cooperiet oculos meos.* Nec enim sufficit, ad dissoluēdum matrimoniū quoad terram suis oculis superponat, nam illa verba à rectè intelligentibus accipiuntur pro morte naturali, nisi adeò appareret de dolo proferentis, quòd sic clarum de dissensu: vt per. Alexan. consi. cliij. volum. quinto. fac. quod dicit Innoc. in ca. veniens de iureiuran. vbi ait, quòd in foro poli iuramentum recipit interpretationem secundum intentionem iurantis: secus in foro fori. fac. c. tua nos. eod. & quod ponit Abb. in ca. ex literis. eod. ante finem.

h Serui. Et in hoc ius canonicum dissidet à iure ciuili, quo iure serui non contrahunt matrimonia, sed contubernia, Instit. de nupt. in princip. No. igitur quòd serui iure canonico approbantur: vt hic: & in capit. primo. & per tot. de coniug. seruo. & hoc procedit non solum in personis infideliū, sed etiā Christianorum:

aliis a sacramentis Ecclesiæ remouendus, b ità nec inter seruos c matrimonia prohiberi debent: ideoq; quàmquàm contradicentibus dominis, & inuitis contracta fuerint, nulla ratione propterea sunt dissoluenda. d Serui tamen qui cōtraxerint proprios dominos debitis, & consuetis obsequiis e minimè fraudare debēt.

Si vnus coniugum comperiatur post cōtractum matrimonium seruilis conditionis, potest dissolui matrimonium nisi post talem cognitionem fuerit renouatus consensus, vel sequuta co'ula. Et liberi sunt ex libero ventre nati, nisi aliud inducat lex, & mos regionis. h.d.

Si quis tamen, vel si qua insciens eum, vel eam sumpserit in coniugem, quam vel quem posteà seruilis compertum sit esse cōditionis, f nec post g diem veræ cognitionis h habitæ se inuicē cognouerint, aut aliter facto i inuicem in se consenserint, ità separari poterunt, vt vtrique libera cum aliis contrahendi facultas non denegetur. k Liberi autem sunt qui

notum: nam si fidelis in iusto bello ab alio fideli capiatur, mero iure capientis seruus efficitur, licet cōsuetudo generalis Christianorum hoc nō videatur seruare: vt per Abb. in cap. j. de conuers. infid Immo quandoque per solam Iuris Canonici dispositionē inducitur seruitus: vt in cap. ita quorundam de iudæ.

a Aliis sacramētis. Silicet quæ recipientis causa cōferuntur, non autem si conferūtur gratia aliorum, vt & est ordo: quia à tali sacramēto serui remouētur: vt supra qui prom non poss. & not. in cap. j. de cōiug. seruo.

b Remouendus. §. hinc vobis. i. authen. de monach.

c Inter seruos. Nec etiam inter liberum, & ancillā si contrahere voluerint scienter, vt xxix. q. ij. c. si quis ingenuus. & ca. ij. de coniug. seruo & infra. §. sequen.

d Dissoluenda. fac. l. possessionum. C. com. vtri. iudi. partus tamen penes dominum ancillæ remanebit. l. & seruorum. ff. de sta. homi. licet quidam contra: vt per Abb. in c. j. de coniug. seruo. Sed prima receptior.

e Obsequiis. Etiam si vxor debitum peteret & concurreret cum domino iubente. quia obtemperandum est domino secundum quosdā Alij tamen contra, dic vt per Abb. ca. j. de coniug seruo.

f Conditionis Et sic matrimonium nullum fuit, si erat ancilla quam credebat liberam: vt xxix. q. ij. per tot. & infra tit. proxi. in princ.

g Nec post. Nihil enim refert si ante, nam copula carnalis non firmat matrimonium. imputandum est enim ei qui non detexit statum & conditionem personæ suæ. fac. l. ij. C. si ser. vel lib. ad decur. aspi. vbi punitur quis ingerēdo se actui quem exercere nō potest non detegendo qualitatem personę suæ, vide de hoc quod not. in c. sciscitatus. de rescrip.

h Veræ cognitionis. Non enim cuilibet referenti credere tenetur: arg. xxxiij. q. iiij. c. quàm magnum. & l ij. ff. quod fal. tut. auto & titubās pro ignorante reputabitur. l. fi. C. de cond. indeb. l. iii. §. is qui. ff. de lib. hom. exhib. c. dominus. de secūdis nupti. Vnde si quis habet cōsciētiam seruitutis ex discreta & probabili causa, tunc sibi præiudicat copula carnalis subsequēs: secus si ex leui & indiscreta: ar. c. in inquisitioni. de sent excom. & not. in c. ij. de coniug. seruo. An aūt viro status quæstionem mouente possit mulier pendēte lite debitum exigere: plenè no. in d. c. ij.

i Facto Per qđ cognosci potuerit coniugalis affectus: vt not supra titul. proxi. § non tamen. Sed immo videtur quòd verba sint necessaria. c tuæ. eod & supra eod § licet. Sol. vt ibi not. & vt not in ca. fi. de coniug. ser. Item nota quòd matrimonium ab initio. nullum tractu temporis confirmatur, fac. cap. literas. & c. accessit. de despon impub. & c ij. de coniu. seruo. Sed contra. fac. l. obligationum. §. ferè. ff de act. & obli. Sol. non est solum tempus quod validat matrimonium, sed cōsensus expressus vel tacitus, vt hic apparet. Sed ponè quòd aliquis contraxit cum ancilla ignoranter, & dominus posteà illā manumittat viro ignorante, nunquid est matrimonium? respō. non: quia adhuc commiscetur ei ex priori cōsensu qui fuit nullus: arg. l. quamuis. C ad Velleia. & l. si mulier. eo. tit. & l. iij. §. scio. de minori. & not. in c. si de coniug ser.

k Non denegetur. Et detectæ ancillæ quod putatiuè marito pro dote dederit erit restituēdum:

sunt ex libero ventre a nati, nisi quis patris conditionem secundum leges, b & consuetudinem prouinciæ sequatur.

Error in persona impedit matrimonium.h.d.

Multò magis c matrimonium inualidatur, cum quis in persona d errauerit, vtputà si existimans se cũ Gemma contrahere, cum Berta contrahat.

Si alter contrahẽtium vtitur verbis dubiis animo decipiendi mulierẽ, & eam postmodum carnaliter cognoscit, indicatur pro matrimonio in foro iudiciali, secus in pœnitentiali.h.d.

De eo quæsitum est, qui cum non aliter mulierem, vt sibi carnaliter commisceret perducere e posset, quàm si eandem desponsasset, proprium mentitus nomen illam per hæc verba desponsauit: *Te Ioannes desponsat*, an quia vir illo nomine non vocaretur, nec vllum nubendi haberet propositum, sed copulam tantùm carnalem exequendi, inter prædictos matrimonium sit celebratum, cum tamen mulier in virum consenserit. Et responsum est non debere ex isto facto coniugium iudicari, f cũ in eo nec

dum: vt in cap.ij.in fi.de coniug.seruo.

a Libero ventre. cap.j.de na.ex lib.vent.fall. tamen hoc pluribus casibus: vt not.per Gloss. & Doct. in d.cap.j.

b Leges. Scilicet municipales vel prouinciales, cum aliter sit de iu. com. l.partum.C.de rei vendi.& l. seruorum. ff. de stat. hom. & instit. de iure person. post princ. & cap.j.de na ex lib. vent.& c.fi.de ser. non ordin. Et sic nota ꝙ valet statutum vel consuetudo quòd quis sequatur conditionẽ patris. Sed quæ est iuris communis ratio ꝙ partus sequatur matrẽ? respon. secundum Bald.in l.fin.C.de ser.fugit. quia mater potest prodesse filio tribus temporibus. d.l.seruorum. §. ingenuũ. ff.de stat. hom. & instit.de iure person.§.serui.

c Magis. Quia maior est error in substantia quam in qualitate.

d In persona. Est autem persona rationalis creaturæ indiuidua essentia: vt not.xxix.quæst. j.post princ.

e Perducere posset. Nota igitur ex hac litera quòd licet duæ sint principales causæ ob quas est institutum matrimonium, scilicet causa sobolis procreandæ, & euitandæ incontinentiæ: vt not. xxv. quæst. j. in summa. tenet tamen matrimonium etiam si quis alia de causa inducatur ad contrahendum, puta ob dotem, parentelam, pulchritudinem mulieris, & libidinem. concor. c.tua nos. vbi Abb.eo.

f Iudicari. Immo videtur hoc iudicandum matrimonium, cùm plus valeat quod agitur, quàm quod simulatè concipitur. C.plus valere quod agitur, quàm quod &c. Item simulatio siue dolus matrimoniũ spirituale non impedit. c.quod interrogasti dist xxvj. Sol.quòd in prima parte litera loquitur in foro pœnitentiario, cõtraria procedunt in foro iudiciali in quo loquitur postrema pars huius.§.vt not.in c.tua nos.co.vnde sumitur in versic. qualiter. & latius Abb.in prima oppo. licet alij aliter vt ibi per eũ. Sed pone quòd protestetur coram pluribus quòd omnia quæ faciet vel dicet, non faciet animo contrahendi matrimonium, & postea in publico dicat consentio in te, nunquid hic est matrimoniũ? resp. affirmatiuè, cum recurrẽdum sit ad communem verbi intelligentiam supra. eod. §.inde quæritur. & ca.ex literis. eo. & quia potuit quis à priore voluntate recedere, & videtur recessisse p id quod publicè facit, nec credetur ei affirmanti adhuc se esse in priore voluntate ob dolum suum, cum sit contra dolosum facienda interpretatio. Alij vt Hostien. & Abb.in cap. tua.eod. distinguunt, quòd si fuit idonea causa protestandi, puta iustus metus, prodest protestatio, nec per contrarium factum ab ea videtur recessum. cap. primo. quòd met.causa. & in cap. Lotharius.xxxj.quæst.ij. hoc tamen verum nisi sequatur copula: quia tũc indistinctè videtur recessum à protestatione, sed si nõ fuerat iusta causa protestandi procedit prima opinio. nam si contractus procedit ex consensu duorum, nõ valet protestatio facta ab vno in præiudicium alterius, nisi ille consentiat: not.in cap. Cumana.& cap.in Genesi.de elect. & in l.non solùm.§.morte.ff.de no.ope.nunt. & per Abb.in d.c.vna.

substantia coniugalis contractus, nec forma a contrahēdi coniugiū inueniri valeat, quoniam ex altera parte solummodo dolus adfuit, consensus omnino defuit, sine quo cætera fœdus cō iugale perficere nequeunt. Sed donec expressè non appareat, quòd is qui mulierem despōsauit in propria persona, sub nomine tamen alieno, b quo vocari tunc se finxit, dissensit, interim erit pro matrimonio prę sumendum. c

QVÆ MATRImonium impedire possunt.

Error personæ, & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis, & fortunæ. h.d.

ERgo non omnis error d matrimoniū impedit, nam si quis corruptam in vxorē accipit quam virginē arbitratur, vel qui accipit meretricē, quam putat esse castam, vterque quidem errat: neutro tamē casu ob errorem matrimoniū infringitur.

a Forma. Not. quòd ad esse matrimonij duo sunt necessaria, scilicet substantia & forma, sicut ad esse hominis pro substantia est consensus, pro forma verba apta ad exprimendum consensum: vt in cap. si inter. eod. & cap. licet præter. de spons. duorum. & quia in casu nostro vtrunq; defuit nullum fuit matrimonium. Idem esset si alterum defuisset. cap. cùm apud. eo. c. tuæ. eo. & ca. ꝙ sedem. de frig. & malef. quamuis autem matrimonium duo exigat res tamen est simplex & indiuidua. xxvij. quæst. ij. §. j. & in matrimonio præsumpto ipsum factum habetur pro substātia, & per ipsum factū præsumitur consensus. cap. is qui. eodem.

b Alieno. Nota ergo quòd non vitiatur cōtractus si contrahens loquitur in tertia persona, intelligendo de tertia persona de se ipso. fac. c. quod autem. & c. dudum. de iu. patro. Item ꝙ cōtrahens in propria persona efficaciter obligatur, licet dolosè mutauerit sibi nomen. nomina. n. inuenta sunt significandorum hominū gratia. l. ad recognoscēdos. C. de ingen. & manumis. & §. si quis. instit. de leg. sed ex quo constat de corpore non curamus de nomine. d. §. si quis. & habetur latè in c. tua. eo. vnde sumitur.

c Præsumendum. fac. c. j. de despons. impub.

QVÆ MATRIMONIVM impedire possunt.

d ERror. Pro huius materiæ intelligentia dic, quòd quadruplex est error. Conditionis, vt infra. eodem. §. ij. & capit. proposuit. de coniug. ser. Personæ, vt supra titulo proxi. §. multò magis. Fortunæ, vt d. ij. Qualitatis, vt in hoc princip. duo vltimi errores non impediunt, vt hic in princip. & §. ij. & xxix. quæst. j. in princip. Secundus impedit. d. §. multò magis. & cap. tua. eod. Primus autem error, scilicet conditionis, aut est error in libero, vt quia liber credit cum libera cō trahere, & contraxit cum serua, & in dubio non tenet matrimoniū, & hoc fauore libertatis: vt supra. titu. proxim. §. illud quoque. cum §. sequen. & xxix. quæst. ij. per tot. aut ecōtra seruus credebat se contrahere cum serua, & contraxit cū libera, & hoc casu sunt opinio. quidam enim dixerunt quòd non est matrimonium: quia error est in dispari cōditione, asserentes idem esse vbicunq; contingit consimilis error: secus dicunt si sit error in pari conditione. puta: quia seruus credebat contrahere cum libera, & contraxit cum ancilla: nam ex quo ambo sunt serui error nō habet impedire. ità not. xxix. quæst. ij. in summ. Communis tamen doctrina habet quòd tantùm fauore libertatis impediatur matrimonium, & sic vbi contrahentis conditio deterioratur, secus si melioratur, vel conseruatur in qualitate, & hoc plus placet Abba. in cap. secundo de coniug. seruo. quia ex quo cōsensum est in personam isti errores extrinseci nō debent impedire hoc sacramentum, & in dubio est pro matrimonio iudicandum: vt in cap. licet ex quadam. de testibus. Sed quid in adscriptitio? resp. communiter tenetur quòd talis error nō impedit matrimonium: quia adscriptitius est persona libera & inuito domino potest stare in possessione: vt l. iubemus. & auth. Adscriptitios. C. de epis. & cler. & tenet Abb. in d. c. ij.

Prudentes

Et qui scienter duxit in vxorem publicam meretricem, peccata remittuntur. h.d.

Quin potius qui scientes & prudentes, [a] mulieres publicas [b] de lupanari extraxerint, & in vxores duxerint, quod agent in remissionē proficiet [c] peccatorum. Cum inter opa charitatis nó minimum sit errātem ab erroris semita reuocare. [d]

Qualis sit error personæ, conditionis, fortunæ, & qualitatis. hoc dicit.

Solùm igitur [e] personæ, & cōditionis error obstat matrimonio, qualitatis verò & fortunæ non obstat. Est autem error personæ, cum hic qui est Ioānes, Paulus putatur. Conditionis, cum is qui seruus est, liber creditur. Fortunæ, vt cum is qui pauper est diues existimtaur, vel contra. Qualitatis, cú is reputatur bonus, q tamen est malus. Sunt & alij [f] plures modi, quibus matrimonia impediuntur, vtputà conditio apposita, & non impleta, secundú ea quæ supra [g] diximus de sponsalibus.

Sacer ordo, & votum solēne impediunt matrimonium contrahendum, & contractū dirimunt: votum autem simplex solùm impedit contrahēdum, & pro voto simplici fracto imponenda est pœnitentia. hoc dicit.

Item voti solennis [h] emissio, & sacri ordinis susceptio, [i] tā matrimoniū impedit cō trahendum, quàm posteà contractum dirimit. Secus verò statuitur in voto simplici, [k] quanquam enim cō

a Prudentes. Secus fortè si per errorem, cum tunc actus non procedat ex charitate, hoc tamen verbum non ponitur in c. inter opera. de spons. vnde sumitur nisi implicitè.

b Publicas. Quas quidē nulla necessitas excusat. l. palam. ff. de ri. nupt. & xxxij q. v. cap. ita ne. & not. quod meretricium quātumuis publicum non excludit mulieres ab hoc sacramento matrimonij: nā hoc est prohibitorium certarū personarū, vnde quilibet potest contrahere qui expressè non prohibetur. cap. cum apud. de spons. immo inuētum est in remedium fornicationis & humanę fragilitatis: vt legitur, & nota. supra de sacra. matri.

c Proficiet. Scilicet quo ad remissionem peccatorū secundum Abb. in cap. inter opera. d spons. Sed an hoc intelligendū sit d remissione omniū peccatorū: quidā quòd sic cū sit hic indefinita locutio quæ vniuersali æquipollet c. vi circa. de elect. in vj. & hæc est materia fauorabilis, & extendenda. c. odia. de re. iu. in vj. Alij contra: quia cum Papa indulget remissionem omnium peccatorū solet apponere plenam vel plenissimam, quod hic non ponitur: vt not Io. And. in c. ad liberādum. de iudæ. & not. in Cle. ij. de pœni. & remis. & pro hac fac. litera hic in verb. proficiāt. secundum Abb. in d. c. inter opera.

d Reuocare. Est enim hoc vnum ex tribus generibus eleemosynæ. cap. tria sunt genera. distin. xlv. hoc tamen crimen meretricij sub dissimulatione pertransit ecclesia.

e Igitur. De hoc dic vt not. supra eo in prin. Sed an in casibus in quibus error nō inualidat matrimonium, si minor contrahat possit petere restitutionē in integrum, si fuerit seductus? resp. negatiuè, & de hoc per Abb. in ca. ex parte. de rest. spo.

f Alij plures. De quibus. infra eo. latè.

g Supra. Vt supra de sponsal. §. sub conditione. & c. super eo. de condi. app. & per tot. & capit. de illis. de sponsal.

h Solennis. Dicitur autem votū solenne in proposito, quod est susceptione sacri ordinis, vel professione tacita vel expressa munitū. ca. vni. de vot. in vj. & supra de reg. §. illud quæri. & concord. cum hoc. c. meminimus. cum seq. extr. qui cler. vel vouen.

i Susceptio. Ex hac æquiparatione susceptionis sacrorum ordinum & ingressus in religionem, quidā tenebat q per susceptionem sacri ordinis soluerentur spōsalia contracta per verba de præsenti, velut & per monachationē. c. ex publico de conuers. coniug. sed contrarium est verum: vt not in c. j. de voto in vj. & s̄. de spon. §. item ex contrario.

k Simplici. Quia fortius matrimonij vinculum superueniēs tollit primum debilius. s. votum simplex. c. j. de voto in vj. licet ante matrimonium contractum sit quis cōpellendus vo

tum

trahēdum impediat, non tamen contractū dissoluit. Sic & religionis habitus sine ꝓfessione susceptus [a] ne contrahātur, impedit, sed iam contractas nuptias nequaquam tollit. [b] Huic tamē qui nubendo votum simplex fecit irri tum quātò illud manifestius [c] emiserit, tātò propter plurium scandalum, erit durior imponenda pœnitentia.

Christiani nō debent nubere Infidelibus, & si nubant, sunt excōmmunicandi h.d.

Cultus quoque disparitas matrimoniū, & contrahendum impedit, & contractum interdum dirimit. Si quis enim Iudęe coniugali [d] societate iungi voluerit, siue Christiana Iudæo, vel aliàs infideli, siue Iudæa vel aliàs īfidelis Christiano carnali cōsortio misceatur, quicunque eorum id cōmisisse, depræhenditur, à Christiano cętu & Ecclesiæ communione protinus segregādus erit.

Si vnus infidelium coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit sibi cohabitare vel nō sine peccato mortali, soluitur coniugium, & conuersus cum alia contrahere poterit, & proles communis conuerso assignabitur.h.d.

Item si alter [e] infidelium coniugum ad fidem catholicam cōuertatur, & alter qui in infidelitate remansit, vel nullo pacto, vel non sine blasphemia [f] diuini noīnis, vel vt catholicū ad mor-

tum implere:vt c. ex parte.de censib.c. porrectum.de regu.c.rursus qui ele.vel vouen.

a Susceptus. Ab.eo qui incorporandi religioni potestatem non habet.c. consuluit.vbi Ab. qui ele.vel vouen.

b Tollit. Arg.c. quemadmodū. de iureiur.& l. patre. ff.de his qui sunt sui vel ali. iu. Sed contra.c.super eo. de reg & c. vidua. q ele.vel vo. Quidam ꝙ hic & in c. consuluit qui ele. vel vo loquitur de habitu probationis, in cōtrariis de habitu professionis.tu dic aliter vt per Abb in d cap. consuluit.

c Manifestius. Sic ca. j. de vot.& vo. redemp.in vj. vnde sumitur.no. ergo ꝙ ex manifestatione grauius fit peccatū.ad hoc supra de pœnit.§. j & §.ij. & not. in cap.nemo. xxij.q. iij. & ca. clericus solus.distin lxxxj. & c.de homine.de celeb.missa.

d Coniugali societate. Circa hāc materiam dicas ꝙ si Christianus vel Christiana miseuerit se cum hebræo, vel hebræa, siquidem in figura matrimonij & ignorāter, tunc nulla eos manet pœna cum darent operam rei licitæ, & ignorantia facti legitimā præstet illis excusationem:vt per Abb.& alios in c.nonnullis. de iudæ.ita tamen quòd postquàm habuerint notitiam de tali impedimento statim se separent: aliàs secus l.qui contra, vbi latè traditur C.de incest. nup. Aut sciēter, & tūc pœna est dissolutio, matrimonij, & excōmunicatio, vt hic. xxviij.q.j.c.caue.cū seq.& in d.c. nonnullis. & in foro pœnitētiali pœna

septem annorum pœnitentię, c.hoc ipsum.xxxiij.q.ij. Hebræus verò quō puniat sunt opi. vt dicet statim. Si verò se cognouerūt in actu fornicationis sciērer, quidam dicunt hebræū morte mulctandum.ij.q.vij.c.nos si incompetenter. §.sed notādum.vers. Nathā. & § his ita.versic. multa enim & xxiij q.v. c. reos §. Nathan.tenet quidam in d.c.in nōnullis. Quidā mitius sentiunt secūdum Ol. Petr. de Perus. & Roma. scilicet ꝙ sit pœna vel pecūniaria, vel temporalis iudicis arb. & refert Ol. cōs cccxxxiij. ꝙ in casu isto vidit hebræo amputari virilia. Tertij melius ꝙ habēda est diligens cōsideratio singularum qualitatum, si mulier sit honesta & nobilis, an meretricula & vilis, an iudæus semel coierit, an sæpius, an iuuenis sit, an maior natu, num vnam cognouerit an plures, & pro varietate casuum variè statuēdum:vt per Paul. Ghirl in tract.de pœnis omniſa. coitus illi.q. xij. Et quòd dicitur de hebræis idem erit de turcis, mauris, saracenis & simi.vt ihac litera.

e Si alter. Not.hic casum in quo constat matrimonium inter fidelem & infidelem, scilicet si infidelis cohabitare vellet cū fideli sine peccato, hoc ideò, quia matrimoniū ab initio tenuit:argu.l.patre furioso ff.de his qui sunt sui vel alię.iu c.quemadmodum.de iureiur.aliàs non teneret, vt supra eo.§.proxi.

f Blasphemia. Puta astringendo coniugē ad aliquem iudaicū ritū, vel paganicum, vel idolatriam

larriam,& in hac materia habes hos versus.
Desere spernentē, vel blasphemare volētē,
Vel te credētē, scelus ad mortale trahentē.
Nam sunt absque mora sic vincula rupta priora.

tale peccatum protrahat, ei cohabitare voluerit, cōuersus quasi [a] priore matrimonio dissoluto licitè ad secunda vota conuolare poterit,[b] & communis proles ipsi conuerso assignabitur.[d]

Si alter infidelium coniugum conuertatur, & antequam alij legitimè coniunctus fuerit, alius quoque conuertatur, debent se inuicē recipere. h.d.

Quòd si cōuersum ad fidē & vxor cōuersa sequatur, antequā pp causas [d] prædictas legitimam maritus ducat vxorem, eam recipere compelletur,[e]

a Quasi. Certè propterea adiecta est nota īproprietatis: quia non potest omnino dici dissolutum matrimonium, cum possit infidelem pœnitere, vt statim subdit.
b Poterit. cap. quanto. & c. gaudemus. de diuort. Ex hoc habes casum quotidianū in iudæis qui veniunt ad fidem vxoribus remanentibus in iudaismo. possunt. n. cum aliis mulieribus de nouo contrahere ex causis hic positis. Sed contra videtur: nam inter infideles matrimonium est verum. d. ca. quanto. & ī. de sacram. matri. §. j. vnde videtur q non possint separari ob defectum baptismi. Nam Christus interrogatus à iudæis qui non habebant baptismum, respondit quos Deus coniunxit homo non separet. ea. de infidelibus. de cōsang. & affi. Item matrimonium fuit institutum lōgè ante baptismum: scilicet in statu innocentiæ in paradiso, & ibi recepit indissolubilitatem suam. cum fuit dictū, & erunt duo in carne vna: vt habetur in cap. j. de voto, in vj. & in cap. fraternitatis. xxxv. q. x. Sol. secundum Ab. in d. cap. quanto. quòd ideò consideratur baptismus pro indissolubilitate: quia vbi nō est fides Christiana, matrimonium nō habet suam significationem, matrimonium enim cōsummatum denotat vnionem & conformitatem quæ est inter Deū & ecclesiam per assumptionem carnis humanæ. vt in cap. debitum. de bigam. & supra de sacramē. matrim. §. j. Vnde sicut figuratum est indissolubile: quia carnem quam Deus assumpsit nunquam dimisit, ita & matrimonium illud figurans debet esse indissolubile, sicut figuratum. facit quod not. in cap. quia propter. xxvij. quæst. ij. Matrimonium autem inter infideles non habet hoc significatum: quia negant carnis assumptionem. & sic matrimonium inter eos non est ita firmum: quia cessat ratio indissolubilitatis.
c Assignabitur. Scilicet post triennium: nam ante indistinctè remanet apud matrem siue conuersa sit siue non. capitu. fin. de conuers. infideli.
c Causas prædictas. Scilicet vel quia infidelis nolit cohabitare cū marito, vel id nolit facere sine creatoris contumelia, vt supra. §. proxi.
c Compelletur. cap. gaudemus. de diuor. Videtur ergo quòd contumelia creatoris non soluat matrimonium ipso iure. nec enim si fuisset solutū prius conuersus compelleretur postea conuersam recipere. Io. dicit quòd licet ea nolente viro cohabitare matrimonium sit ipso iure solutum, restituitur tamen quasi iure postliminij: argument. capit. cum per Bellicam. trigesimaquarta quæstione secunda. Sicut hæretico reuerso restituuntur alia bona. Authen. de Nestorianis. C. de hæretic. & licet non sit matrimonium inter eos, tamen eam recipere compellitur ex consequentia prioris matrimonij in fauorem fidei. Alij dicunt quòd matrimonium ipso iure non soluitur, sed soluitur ius matrimonij, id est, ius debitum exigendi. pro qua opinione videtur capitulum quanto. de diuort ibi, contumelia creatoris soluit ius matrimonij. verè autem tunc matrimonium soluitur cùm contrahit cum secunda, & non ante: quia si esset ex toto solutum non compelleretur eam recipere. Item si ex toto esset matrimonium solutum, superfluum esset meminisse de quauis fornicatione præcedenti, de qua hic, & in dicto capitulo gaudemus. in fine. & capitulo quemadmodum. de iureiur. Sed nunquid conuersus posset intrare religionem ea inuita antequam cum alia contrahat? respond. affirmatiuè, cum iudicio ecclesiæ separati fuerint, capitulo fin. in fine de conuer. coniug. & not. in dicto capitulo gaudemus.

Repu-

nec quicquam cõuerso proderit, quòd iam secundũ ritum suum eãdem repudiauerit, cum repudium ipsum veritas Euangelica repudiauerit, [a] sed nec fornicationem dimissor dimissę poterit obiicere, ꝓptereà quòd alij, post repudium nupserit, [b] nisi aliàs fornicata fuerit. [c]

Si paganus prius plures vxores habeat, post fidẽ susceptam adhærebit primæ. h. d.

Quia verò pagani in plures simul fœminas affectum coniugalem diuidunt, vtrum post conuersionẽ omnes, vel quam ex omnibus conuersus retinere valeat, non immeritò dubitari poterit. Et cum nulli vnquam [d] licuerit plures habere simul vxores, nisi cui diuina fuit reuelatione [e] concessum, nec cuiquã vxore etiam ob fornicationem dimissa, aliã liceat superinducere, euidẽter apparet, pluralitatem in vtroque sexu, (cum inter coniuges seruanda sit æqualitas [f]) circa matrimonium reprobandam, & de pluribus primam tantum retinendam. [g]

Matrimonium nõ soluitur altero coniugum fidelium in hæresim lapso h. d.

Alia sanè causa est eorum coniugũ, quorum alter vel in hæresim labitur, vel ad infidelium transit errorem, neque enim hoc casu, qui relinquitur, ad secundas nuptias descendere poterit.

a Repudiauerit. Nota ergo quòd lex diuina etiam infideles cõprehendit. Vnde infert Abb. in c. gaudemus. de diuort. quòd tales infideles delinquentes contra legem diuinam possunt puniri: secus si delinquerent contra legem Canonicã disponẽtẽ super spiritualib: fac. not. per Inno. in cap. super his. de voto.

b Nupserit. Quia intelligitur legitimè cõtraxisse quę authoritate legis contraxit. xxiij. q. iiij. ca. qui peccat. fac. cap. fraternitatis. de frig. & malef. & l. Gracchus. C. de adulter. & l. iustè. ff. de acquir. pos. Sed contra facit: quia iuris diuini ignorantia neminem excusat. c. quia. ea. d. xxxviij. Sed iure diuino non est licitum repudium: ergo repudiata alteri nubendo committit adulterium? resp. repudium erat approbatũ lege antiqua, qua lege vtentes excusantur ab adulterio, quod non committitur sine dolo: vt xxxiiij. q. ij. c. in lectũ. & l. pen. de adult. & ita sol. Abb. in c. gaudemus. de adulter.

c Fuerit. Sed cum omne peccatum & sequela peccati in baptismo deleatur. xxvj. distinct. cap. deinde. & xxxij. q. j. cap. quod autem. & dona baptismi sint sine omni luctu. cap. ij. & cap. sine pœnitentia. de consecrat. distinct. iiij. qualiter reuertenti ad fidem poterit fornicatio ante baptismum commissa obiici? Dicas quòd in baptismo tollitur omne crimen & peccatum quò ad Deum: sed quatenus peccatum respiceret interesse tertij, vel reip. non tollitur, & sic marito ius excipiendi saluum remanet. Simile est in sacramento pœnitentiæ per quam tollitur crimen fornicationis quò ad Deum, & tamen post quancunque pœnitentiam potest maritus illã accusare. xxxiij. q. ij. cap admonere. nec eam etiam post pœnitentiam recipere compellitur: vt cap. gaudemus. de diuort. An autem & quãdo per baptismũ tollatur irregularitas ante contracta, vide per Abb. in d. c. gaudemus.

d Nulli vnquã. Vnde etiam lex plura coniugia ꝓhibet iudæis. l. nemo iudæorum. C. de iudæi. & l. ij. C. de incest. nup.

e Reuelatione. Vt legitur de Iacob. & de aliis antiquis patriarchis: vt in c. gaudemus. de diuort.

f Æqualitas. Nota quòd matrimonium non debet claudicare, vt hic, & in cap. quantò. de diuort. quandoque tamen claudicat quo ad debitum reddendum, cap. quædam. de conuers. coniug. vel quo ad obligationem expectandi alterum cap. de illis. de desponsat. impub. & supra de sponsa. de illis.

g Retinendam. Hoc expressè non dicitur in cap. gaudemus. de diuort. vnde sumitur. sed non potest aliter hæc materia intelligi, vt apparet ex his quæ ibi dicunt omnes Doct. Sed quid dicemus si fidelis dicat pluribus mulieribus duco vos in vxores, & ille pariter respondeãt & nos te in maritum, quæ istarum erit vxor? respond. nulla, etiam si vna tantum

sit

Nam etsi a matrimonium verum inter infideles sit, non tamē b est ratum, inter fideles autem, & verū & ratum existit, quia sacramentū fidei, quod semel est admissum, nūquàm amittitur, c sed ratum efficit coniugij sacramētum, vt ipsum in coniugibus, ipso durāte perduret.

Per dationem instantiæ soluitur argumentum. h d

Nec refert quòd à quibusdā forsan obiici posset, quòd fidelis relictus, nō debeat Iure suo sine d culpa priuari, cū idem multis casibus e contingat, vt si alter coniugū incidat. f Ex hoc quoque quorundam malitiæ ocurritur, qui odio coniugum simularent g hæresim, vt postmodum nubētibus coniugibus ab ipsa resilirent. Quinimò qui in fide permanserit, ad eum qui ab hæresi, vel infidelitate ad ecclesiam reuertitur, vel inuitus redire cogendus h erit, nisi ad religionem i transire maluerit.

Coniugiorum aliud est legitimum, & non ratum, aliud legitimum & ratum, aliud ratum & non legitimū. hoc dicit.

Ex his apparet k coniugium aliud esse

sit apta matrimonio: quia iste vir non habuit præcisè animum obligandi se vni: vt per Abb. ind. cap. gaudemus.

a Nam etsi. Occurrit tacitæ obiectioni: nam potuisset dici quòd quando vnus ex duobus infidelibus ad fidem conuertitur, si remanēs in infidelitate nolit cohabitare cum cōuerso, vel non sine cōtumelia creatoris. permittitur econuerso aliam ducere. Idem videbatur altero delabente in hæresim quòd remanens catholicus posset aliam ducere. huic obiectioni respondetur vt hìc habes.

b Non tamen est ratū. quia potest dissolui, vt hic, & c. quanto. & capitulo gaudemus. de diuor. & xxviij. q. ij ca. item illud.

c Amittitur. xxxij. q. vij. c. j. & ca. ij. & j. q. j. ca. quod quidam.

d Sine culpa. Licet nemo sine culpa suo iure regulariter priuari debeat. c. quanto. de diuor. xvj q. fi. c. inuētum. & dis. lvj. c satis peruersum. & de eo qui cogn. cōsang. vxo. suæ. c. discretionē. & c. fi. & c. ij. de constit. quandoque tamen ex causa priuatur etiam sine culpa. ca. quoniam. §. ij. vt lit. non contest. & c. antiqua. de priuil. & dist. xxij. c. renouantes.

e Casibus. fac. xiiij q. vj. ca. comperimus. & dist. liiij. c frequens. & xxxiiij. c. si cuius. & xvj. q. vij. decernimus. & dist. lxx. cap. neminem. & xviij. q. ij. c. diffinimus. & c. tua. de cler. ægrot.

f Incidatur. xxxij. q. vij. cap. illi.

g Simularent. Hæc est causa quare priuatur quis iure suo sine culpa, simile xxxij. q. j. cap. dixit dominus.

h Cogendus erit. Sed contra in cap. gaudemus de diuor. vbi separatā ob fornicationē nō cogit quis recipere, licet emendatā. Sol. illud in carnali fornicatione, hic sumus ī spirituali. Sed quæ est diuersitatis ratio? Rñ. in spirituali fornicatione sola anima polluit, in carnali anima & corpus, & vir magis scādalizat de eo quod fit in corpore, q̄ ex eo quod fit in anima. & ita causa maioris scādali illati viro fit. vt post carnalem fornicationē etiā emendatam recipere non compellatur: quæ ratio nō militat in simplici spirituali. Ita not. in c. fi. de conuers. coniug. vel dic vt no. infra de diuort. §. multùm autem.

i Ad religionē. Vt c. fi. de conuers. cōiug. Quæri solet si vxor separata ob fornicationem à viro commissam, postea & ipsa adulterium committat, nunquid marito reuerso possit intrare religionem, & nō videtur, cum paria delicta mutua compensatione tollātur. l. viro. ff. sol. matrim. Tu dic vt per Abb. in d. c. fi. Et quod dicitur de religionis ingressu altero coniugū inuito faciendo in casu spiritualis fornicationis, intellige cùm interuenit separatio facta iudicio ecclesiæ: vt habetur in d. c fi. Vel licet non præcesserit talis separatio, res tamen non est integra. & amplia quod hic dicitur vt habeat locum etiam in fornicatione carnali: vt scilicet innocens possit peccante inuito religionem intrare. fac. xxvij. quæstione secūda. capitulo agathosa. & cap. veniens. de conuers. coniug. & per Abb. in dict. cap. fi.

k Ex his apparet. Rectè hoc infertur ex superioribus. & sumitur ex c. fi. xxviij. q. j.

Quia

legitimum.& non ratum,aliud legitimum & ratum, quoddãverò,quod ratum quidẽ eſt, ſed non legitimũ. Legitimum,& non ratum coniugium eſt, quod legali inſtitutione, vel prouinciæ moribus contrahitur,hoc inter infideles ratũ nõ eſt,quia [a] diſſolui poteſt dato libello repudij,lege fori, & non lege poli, quam nõ ſequuntur. Inter fideles verò ſemper ratum eſt coniugium, cum coniugia ſemel inter eos contracta [b] nunquam ſolui poſſint. Horum verò quædam ſunt etiã legitima, veluti cum ſeruatis nuptialibus ritibus, vxor ſponſo traditur. [c] Illorum verò coniugia,qui contemptis legitimis ſolennitatibus, ſolo affectu aliquam ſibi deligunt in coniugem non legitima, ſed rata tantummodo eſſe creduntur:quanquã [d] enim ſpretis ritibus eccleſiæ, matrimonium contrahi nõ debeat, non tamen ob id ſolùm ſacramentũ coniugij diſſolui debet.Quin potius ſi tale matrimonium fuerit ab eccleſia poſtmodum comprobatum, filij generati,& legitimi iudicandi erunt, & hæredes,aliqua tamẽ illis erit imponenda pœnitentia, [e] qui contemptis eccleſiæ præceptionibus matrimonium cõtraxerunt.

Iuſtus metus niſi purgatus fuerit impedit matrimoniũ. hoc dicit.

Coactio [f] quoque & iuſtus violẽtiæ metus matrimoniũ impediunt. [h] Cum enim ſolo conſenſu coniugiũ contrahatur, plena debet [i] ille ſecuritate [k] gaudere, cuius eſt animus indagandus; ne metu impulſus dicat, ſibi placere quod odit. Planè quæ inuita probat ſe ſpon

a Quia.&c.Iſta ratio à quibuſdam nõ probatur:vt not.xxviij.q.j.c.ſi.poſſet fortè alia ratio adduci, ſcilicet, quia ſi alter fiat chriſtianus,& infidelis nolit cohabitare, diſſoluetur matrimonium:vt ſupra eo. §. item ſi alter. & in c. quãto. & ca. gaudemus.de diuort.

b Contracta. & conſumata.

c Traditur.xxx. q.v.c.aliter.

d Quanquam enim. &c De tota iſta materia vide p Gloſ.Ab. & cæteros in c. qđ nobis.qui fil. ſint legit.& ca.ij. & per tot. de matrim. contract. contra interdict. eccleſ. & in ca.non oportet. xxxiij. q. iiij. & c.pen. de fer.& nouiſſimè p Concilium Tridentinum.ſeſſio. xxiiij. in decretis rẽformationis, quod fortè ex parte corrigit quod hic dicitur, ſcilicet reſpectu matrimonij clandeſtini.

e Pœnitentia. c.j. de matrimon. cont. contra interd.eccle.

f Coactio. Eſt autem coactio,cũ violentia corporali vel captura, metus verò, eſt præter aliquã violentiam & captionem.

f Metus. Iuſtus autem metus dicitur qui poteſt cadere in cõſtantem virũ.fac.l.ſi quis ab alio.ff de re iudi.&l.metũ.ff.quod me.cauſa.&quod. not.in c.de muliere de ſponſ.vel in conſtantẽ mulierẽ, cũ ob ſexus imbecilitatẽ minor metus in muliere ſufficiat ad impediendum, q̃ in viro.atq.c.indignamur.xxxij.q.vj. & cap.ſicut dignũ.de homic.& per Ab.in c.cauſam.de offi deleg.

h Impediũt.Et quidem ipſo iure,vt in c. cũ locum. de ſpon.ſed cõtra videtur: qa regulariter metus actũ ipſo iure non infringit, ſed ope dũtaxat exceptionis.ff.de eo quod me.cau.per tot.& hoc quidã admittunt.vt Cardi. cõmuniter tñ cõtra. de ratione vide p Ab.in d.ca. cũ locum. Et nota q̧ ſi ambigatur de metus interuẽtu,magis creditur duobus teſtib. deponẽtibus de metu, q̃ mille deponẽtibus de ſpontanea volũtate: vt p Ab. in c.j. de his, quæ vi.met.cauſ.

i Debet.Neceſſitatẽ importat, non honeſtatem. & hoc eſt regulare vbi materia eſt indifferens. not.in Cle. attendentes.de ſta. regul. & p Ab. poſt Glo[l].in cap. ſi vir. de adulter. quandoque ſolam honeſtatem. c. j. vbi not de deſponſ. impube.

k Securitate Et ſic in materia matrimonij volũtas coacta non habetur pro voluntate c.de muliere.vbi.Ab.not.de ſponſal.

Sponte

falſa contraxiſſe, ſi cõ periatur poſtmodum ſponte [a] cognita, ad matrimonij diſſolutionem proclamare, & metum cauſari nõ poterit. [b]

Furor impedit matrimonium contrahendum, ſed non dirimit contractum h.d.

Furor quoque quia conſenſum impedit, nuptias contrahi prohibet, [c] contractas autem non dirimit. [d]

Frigiditas & coeundi impotentia matrimonium impediunt.h.d.

Item frigiditas, & coeũdi impotentia [c] legitimum matrimoniis impedimẽtum afferunt. Sicut enim [f] puer qui debitum reddere non poteſt, non eſt aptus cõiugio, ſic qui ita ſunt natura [g] impotentes, vt nec ope medicorum [h] ſine mortis periculo iuuari poſsint, apti ad contrahenda matrimonia minimè putãtur, Ea igit quæ adeò eſt arcta, vt mulier fieri, & alteri carnaliter commiſceri non poſſit, niſi per inciſionẽ, ad matrimonium cõtrahendum nõ debet idonea iudicari. [i]

Leproſi poſſunt matrimonium contrahere.h.d.

Alia eſt cauſa leproſorum, nam ſi mulierem inuenerint quæ ſibi velit nubere, vel mulier leproſa virũ, liberum erit illis coniugali vinculo [k] colligari.

Publicæ honeſtatis iuſtitia impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit.h.d.

Publicæ quoq; honeſtatis iuſtitia, tã matrimoniũ contrahen-

a Sponte. Aliud ſi inuita. c.conſultationi. vbi per Ab.& in ca.in ſuper. qui ma.accu.poſ. & per aliquos in cap.pen.de probation.

b Poterit. Ex quo enim carnali copulæ conſenſit, omnis.violentia ſublata intelligitur: & matrimonium tenet.capit. illis. de deſponſ. impub. & c. ij. de eo. qui duxit vxo. quam per adult. pol. & ita ratihabitio validat quod nõ valebat à princ. cap. cum virum.de regula. de hoc per Concil. Trid.ſeſſione.xxiiij. ca.ix.

c Prohibet. Interueniens, ſcilicet tempore contracti matrimonij.xxxij.q. vij.ca. neque furioſus.ſimile in ca.ſicut.de regula.

d Dirimit.c. neque. xxxij. q. vij. fac. l. qui furere. ff. de ſta.homi. l. patre. ff. de his q ſunt ſui, vel aliæ. iur. Sed pone ꝙ mulier contraxit cũ furioſo, & eo reuerſo ad ſanam mẽtem perduret in eodem cõſenſu, nunquid erit matrimoniũ? Reſpõ. variè de hoc per Doct. traditur in capitulo dilectus.

c Impotentia. Argum. quòd licet allegare impotentiam ſine expreſſionẽ generis ipſius impotentiæ: vt not. per Abb. in cap.quòd ſedem.de frigid.& malefi.vnde ſumitur.

f Sicut enim.&c. Nota quòd idem operatur impotentia corporalis quo ad tempus, quod perpetua in perpetuum. fac.cap. à nobis.& ca.puberes.de deſponſ.impub.& ſupra de ſponſ.§.qui ſint puberes.

g Natura. Sed an ſenes qui calore naturali ſunt deſtituti poſſint matrimonium contrahere? Reſpon.affirmatiuè, l.ſancimus. C. de nupt.c.nuptiarum.xvij.q.prima.& ſenibus matrimonium dicitur eſſe legis obſequium, & humanitatis ſolatium.xxxj. q.j. ca. aperiant. & capit. quid ſi dormierit.& ſenex quandoque habet habitum reducibile ad exercitium. ſicut dicimus de ſpadone habente vnum teſticulũ. l.ſi ſerua.§.ſpadonem.ff.de iu. dot. & per Ab.in cap. qd ſedẽ. de frig. & malefi. vbi habetur. & de eo. q habet virgam erectam ſed non poteſt ſemen emittere, quòd contrahere non poteſt, iuxta not.in cap.hi. qui. xxxij. q. ſecunda.

h Ope medicorum. Ita vt tale adiumentum non ſit ſine mortis periculo.c. fraternitatis. de frig. & malefi. & not. in c.ex literis. eod. tit. & ſtatim ſubditur in hac litera modicam autẽ vexationẽ & moleſtiam debent coniuges ſuſtinere, vt matrimonium ſortiatur effectum: vt habetur in dictis locis.

i Iudicari. De hoc in c.fraternitatis. eod.in fi.de frig.& malefi.

k Vinculo. Vt c.ij. & per tot. de coniug.leproſ.& ſic nota quòd infirmitas quantumcunque grauis non impedit matrimonium contrahendum, immo & in articulo mortis poteſt quis contrahere matrimonium. adeò ꝙ filij

filij etiam ante geniti legitimantur: vt not. in c. tanta. qui fil. sint legi. & per Io. And. in c. culpa. de re. iu. in vj. & fac. pro hoc quòd edictum de matrimonio prohibitorium est certarum personatum. c. cum apud. de sponsalib.

dum impedit, q̃ contractum irritat.[a] Est autem publicæ honestatis Iustitia, quæ ex legitimis spõsalibus[b] oritur mulieris, quæ ll. coniuncta[c] est cum qua nũc vir matrimonium contrahere desiderat, vt ecce cũ Berta sponsalia contraxi, volo nunc cum Gemma, quæ Bertæ cognationis vinculo est coniuncta, matrimonium contrahere, publica honestate impedior. Inhonestum enim ac turpissimi visum est exempli, vt ei quis nubere valeat cuius coniunctã sponsalia frangendo decesperit, ne in eandem eius nubendo coniunctæ, quasi iniuriam cumulet.

Sponsalia pura, & certa ex cõsensu valida, licet aliàs nulla, inducunt publicã honestatis Iustitiam, quæ sequentia sponsalia dirimit, non præterita. h. d.

Vsquecadeò autem ex puris[d] & certis[e] sponsalibus, impedimentum Iustitiæ publicæ honestatis exoritur, vt etiam si illa consanguinitatis,[f] affinitatis,[g] frigiditatis,[h] religionis,[i] aut alia[k] quauis ratione nulla sint, dum tamen non sint nulla ex defectu consensus[l] nihil-

a Irritat. Huius autem publicę honestatis iustitiæ plures sunt species: vt not. in cap. non debet. de consangui. & affini

b Sponsalibus. De futuro, & multò magis de præsenti. & sic nota ꝙ tam ex sponsalibus de futuro, q̃ ex matrimonio de præsenti oritur publica honestas inter sponsam seu maritatam & consanguineos sponsi seu mariti. Superueniente verò inter eos carnis copula oritur aliud vinculum, scilicet affinitatis. Vnde omnes consanguinei viri sunt affines vxoris, & ecõtra, cap. super his. de consang. & affini. & durant hæc vincula etiam post mortem alterius. cap. fraternitatis. xxv. q. x. & cap. j. de spons. in vj. Oritur ergo quandoque publica honestas sine affinitate, quandoque affinitas cum iustitia publicæ honestatis, quandoque oritur affinitas sine honestate publica, vt si quis citra sponsalia seu matrimonium cognoscat mulierem, nam inter eum & consanguineos mulieris oritur affinitas, & econtra. cap. discretionem. de sponsal. & de eo qui cogn. consang. vxo. suæ. per totum. nec oritur hoc casu publica honestas. Et fac. hæc ad q. illam an sufficiat in dispẽsatione facere mentionem de affinitate tantum, an etiam debeat & de publica honestate, de qua per Abb. in capitulo non debet. de consang & affin.

c Coniuncta. Non tamen quocunque gradu vsque in infinitum, sed vsque ad quartum. cap. non debet. de consang. & affini. & per Ab. in capitulo sponsam. de sponsal. hodie tamen Concil. Trident. session. xxiiij. capitulo tertio. in reformationibus matrimonij valde restrinxit huius impedimenti efficaciam, noluit excedere primum gradum quod puro rectissimè factum.

d Puris. Conditionalia enim nõ inducunt publicæ honestatis iustitiam: vt in c. j in fi. de spons. in vj.

e Certis. Vt si promisit ducere Bertam filiam Titij, incerta verò sunt quando promisit ducere vnã ex filiabus Titij. fac. ca. ex literis. ij. de spons.

f Consanguinitatis. Scilicet intra quartum gradum de iure decretaliũ, cap. non debet. de cõsang. & affi. vel vsque ad primum secũdum Concil. Triden. sess. xxiiij. in decretis reformationis matrimonij. ca. iij p quod videtur quasi in totum tolli, & corrigi quod ponitur in hoc §. cum disponat quod quacunque ratione spõsalia nulla sint, nullam inducant publicæ honestatis iustitiam.

g Affinitatis. Scilicet præcedentis in primo genere & vsque ad quartum gradum iure decretalium, c. non debet. de consang. & affin. facit c. descriptionem. de eo, qui cogn. consang. vxo suæ. secus nouissimè per Concil. Triden. in loco allegato in superiori notula.

h Frigiditatis. Vt de frigid. & male. per tot.

i Religionis. Scilicet præcedentis & approbatæ: vt not. in c. j. de spons. in vj. in princ.

k Alia. Puta ex cognatione spirituali & legali.

l Ex defectu cõsensus. Puta: quia cõtracta ab

infante, vel furioso. c. dilectus. de sponsal. & supra eo. c. literas. & c. accessit. de despon. impu. sed nouissimè per Concil. Triden. non est distinctio quo ex capite nullitas procedat.

lominus, & impedire, & dirimere sequentia sponsalia, vel matrimonia dignoscantur, licet praecedentia dissoluere non valeant. Quare, qui sponsalia purè, ac determinatè cum aliqua muliere contraxit, & postmodum cum secunda prioris cõsanguinea idem fecit,[a] ex priorum sponsaliorum vigore, ad matrimonium contrahendum cum prima remanet obligatus. [b]

Filij nati ex matrimonio, cui obsistit publicae honestatis iustitia, non succedunt patri scienter contrahenti. hoc dicit.

a Idem fecit. Quia contraxit per verba de futuro, sed si contraxit cum prima per verba de futuro, & posteà cum secũda primae cõsanguinei, eodem modo in gradu prohibito cõtraxit & secundã cognouit, nec primam habere poterit ob affinitatem superuenientem, quae soluit sponsalia de futuro. capitulo veniẽs. el primo. de eo qui cogn. consang. vxo. suae. & capitulo ex literis. eod tit. secundam habere non potest: quia publicae honestatis iustitia impedit, vt hic, & cap. j. de sponsal. in vj. & ibi not.

b Obligatus. Secus si cum alia non ipsius consanguinea contraheret per verba de praesenti. cap. si inter. de spõsal. Et ex hoc quod hic dicitur nota quòd licet superueniens affinitas dissoluat sponsalia de futuro, tamen iustitia publicae honestatis ipsa non dissoluit, & meritò. secunda enim sponsalia tolluntur per publicae honestatis iustitiam ex primis inductam, non ergo ex secundis potest esse honestas quae tollat primã. simile. c. si quis. distin. lvij.

c Permissioné. Id est, dispensationem. potest enim Papa dispensare super impedimento publicae honestatis. nam illud impedimentũ nõ est à iure diuino sed humano, circa quod Papa põt dispensare c. proposuit. de concess. praeb. & dispẽsãdo Papa super matrimonio, in consequentiam dispensat super legitimitate filiorum, etiam respectu haereditatum & successionum, de quo in c. per venerabilẽ & in c. referente. qui fil. sint legit. & in c. quia circa. de consangui. & affinit. & xxxv. q. viij. c. j. & ex hoc quod hic dicitur, ampliatur dispositio. c. sponsam. de sponsal.

Filij quoque nati ex matrimonio, quod publicae honestatis iustitia impediẽte contractum fuit, cum nec Ecclesiae permissionem,[c] nec patris allegare possint ignorantiam[d] ad successionem bonorum paternorum minimè admittentur.

DE TRIPLICI cognatione.

Cognatio est triplex, spiritualis, legalis, & naturalis, & spiritualis cognatio impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h. d.

d Ignorantiam. Nota quòd ignorantia prodest, & interdum validat actum, l. & liberi. & lege liberi. ff. de contrah. emp. concor. c. ij. & ca. referente. & c. ex tenore. qui fil. sint legit. Sed an quaelibet ignorantia excuset? & certè ignorantia facti probabilis excusabit, fortius ignorantia iuris & facti. Quid autem de ignorantia iuris tantùm? Respond. vt not per Abbatem in dicto capitulo referente. hodie tamen paterna ignorantia nõ excusat filios ob ommissam solemnitatem. capitulo cum inhibitio. de clandest. despons. Et haec impedimenta matrimonij quae colliguntur tam ex supradictis, quàm ex his, quae habentur infra & sparsim per alia loca concluduntur his versibus.

Error, Conditio, Votũ, Cognatio, Crimen.
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, vel si coire nequibis.
Haec socianda vetant, Connubia iuncta retractant.

Quorum versuum declaratio & sensus patet ex his quae supra & infra dicuntur & seriosè declarantur per Ioan. Andr. in summa quarti Libri Decretalium.

DE TRIPLICI COgnatione.

Multo

Multo magis a cognatio matrimonio interdum est impedimento. Est autẽ cognatio triplex, spiritualis, legalis, & naturalis. Spiritualis b cognatio est attinentia quædam proueniens ex sacramenti c collatione, vel ad sacramentum detentione. Non solùm igitur inter baptizantem, & illum qui eum de baptismo suscepit d, item inter baptizatũ e & sucipiẽtis filios, & vxorẽ f ante susceptionem, à suscipiẽte carnaliter cognitam, g verũ etiã inter

a Multo magis. Bene multo magis, cũ cognationis vinculum fortins sit, quàm iustitia publicę honestatis.

b Spiritualis. Hanc diffinitionem siue descriptionem ponit Gloss. in cap. j. de cogna. spiri. in vj. Abb. in Rubrica. eod. eãdem ponit, sed latioribus verbis vt ibi per eum. & sua descriptio est quædam declaratio siue paraphrasis eins quæ hic ponitur.

c Sacramenti. Nou cuiuslibet, sed baptismi tantum & chrismatis, vt infra dicitur. quod ideò est secundum Ab. in Rubrica eod. quia hæc spiritualis cognatio imitatur naturalem in quantum potest Vnde sicut cognatio naturalis oritur per natiuitatẽ carnis, sic spiritualis per natiuitatem quæ consistit in spiritu. & in sacramento baptismi dicitur quis reuasci, id est, iterum uasci: quia iam quis natus est semel carnaliter. Vnde illud euãgelij. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu saucto &c. ex confirmatione antem oritur hæc coguatio quatenus habet connexitatem cum baptismo.

d Suscepit. Nota quòd pattinus dicitur baptizatum suscipere de saero fonte, alibi quòd eum tenet. c. contracto. de cogna. spiri. & alibi quòd leuat. c. veniens. eo. tit. quaudoq; ꝙ propriis manibus sustinet vel tenet xxx. q. j. ca. de liis. & c. ad limina Quæ loquendi formulæ cùm denotent actum proprium & persoualẽ. fac. pro ea opi. quòd non possit hæc cognatio contrahi per procuratorem, quàm multi tenuerunt: vt per Abb. & alios in capitulo veniens. eod. & per Legistas in l. Gallus. §. forsitan. ff. de lib. & posthum. Consuetudo tamen præcipuè in magnis viris contrarium approbauit: vt per Perusin. in capitulo vni. de cogn. spir. in sexto. Abb. ante factum putat negatiuam tenẽdam post factum affirmatiuam. Sed nunquid per vniuersitatem possit hæc cognacio contrahi? & non putat Federi. de Sen. cum vniuersitas non sit baptizata. capitulo baptismate. de consecra. distinct. quarta. capitulo Romana. §. vniuersitatem. & cap. si sententia. de senten. excommun. in sexto. Abb. contrarium tentat si per syndicum contrahat: quia dispositio concepta in vniuersitatem resoluitur vt concernat personas singulares de vniuersitate, si actus non cadit in vniuersitatem, ne res effectu careat, dicto capitulo si sententia. facit. quod no. in dicto §. in vniuersitatem. & capitulo nouerit. & cap. graue, de sententia excommunic. prima videtur receptior in dicto §. forsitam. hodie cum vno tantùm patrino potest hæc cognatio contrahi, ita disponente Cõcilio Tridentino sessione vigesimaquarta, in decretis reformationum matrimonij. cap. secundo.

e Baptizatum. De personis quas innectit hęc spiritualis cognatio, dic vt nouissimè per Concilium Tridentinum. sessio. xxiiij. in decretis reformationum matrimonij. cap. ij. & contrahitur, videlicet inter patrinum ac baptizatum, & illius patrem ac matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum, baptizatique pattem ac matrem, & non inter alios. vnde sublatæ sunt multæ disputationes inter filios patrinorum & alias personas, de quibus per Doct. in capitulo Martinus. eo.

f Vxorem. Idem videtur & de concubina c. contracto. de spi. cognatio. comm. contra, vt habetur in cap j. & c. Martinus eod. nec enim conuenit vt spiritualis cognatio extendatur ad coitum illicitum, vir ergo & coniunx sibi communicant actiones spirituales. xxx q iiij. c. si quis vnus. & d. c. Martinus. licet non passiones, vnde si filius alterius tãtum leuetur de sacro fonte, leuans alteri cuius filius non est compater non est d c. j. & d c. Martinus.

g Coguitam. Secus si post fiat vxor, vel etiã si prius erat vxor, sed non cognita: quia per vnionem carnis sequentem nõ põt transire in vnionem spiritus præcedentem. xxx. q iiij.

c. post vxoris. & latius per Abb. in cap. Martinus. eod. post. Gloss. ibid.

a Suscipientem Supple & vxorem eius prius carnaliter cognitam, vt hic, & cap. Martinus. eod. xxx. quæst. iiij. cap. si vnus.

b Eisdem modis. Id est, inter easdem personas vt not. supra proxim. in princ. & in cap. j. § j. de cogn. spiri. in vj. Ex quibus elicitur quòd cõpaternitas spiritualis ptinet ad paternitatem & filiationem, & fraternitatem, secundum iura decreta lium, auos verò vel nepotes spirituales non habemus: vt not. in d. ca. j. §. j. immo hodie secundũ Concilium Tridentinum, nec fratres habemus spirituales, vt in locis supra annotatis.

c Sacramentorum. De ratione not. in principio. in verbo sacramenti.

d Per cathecismum. Cathecismus est illa instructio quæ fit ante baptismum. Nam cathecizzare dicitur esse idẽ, quod instruere, & habet locum maximè in adultis & capacibus, de consec. dis. iiij. cap. ante vigesimum. hodie fit ante fores ecclesiæ, & in infantibus antequam baptizentur: vt per Abbatem in Rubrica de cogna. spirit.

e Dissoluetur. Vt in cap. contracto. de cogn. spiri. & c. ij. eod. tit. in vj.

suscipientem a parentésq; baptizati cognatio spiritualis contrahitur, quæ & contrahendum matrimoniũ impedit & dirimit postea contractum. Et quæ de suscipiente dicta sunt, eadem etiam de baptizante sunt intelligenda.

Excepto baptismate, & cõfirmatione, non oritur ex sacramentis cognatio impeditiua matrimonij. h. d.

Eisdem modis b ex confirmatione spiritualis cognatio contrahitur, matrimonia similiter impediens, contrahenda, & postea contracta dirimens. Ex datione verò aliorum sacramentorum c cognatio spiritualis nequaquam oritur, quæ matrimonium impediat, vel dissoluat.

Cognatio spiritualis per Cathecismum contracta impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. h. d.

Per Cathechismũ d an spiritualis cognatio contrahatur, dubitatum est, & constitutum est contrahi quidem illam, sed nõ tantam: licet enim ex ea contrahendum matrimonium impediatur, post eam tamen contractum minimè dissoluetur. e

Spiritualis cognatio non dirimit matrimonium anteà contractum. h. d.

Diximus autem huiusmodi cognationẽ matrimonia contracta dirimere non simpliciter, f sed posteà contracta, nam si vir, vel mulier ex ignorantia, g vel dolo proprium h filium de sacro fonte susceperit, propter hoc separari non debent, nec alter alteri debitum subtrahere, i nisi ad continẽtiam seruandã possint induci, quia si ex ignorantia k id fa-

f Simpliciter. Id est, non purè & sine aliqua distinctione, cum enim cum distinctione vel aliquo addito quid affirmatur nõ dicitur simpliciter affirmari, vt per Ant. de Butr. in c. j. de serui. in ord. fa. & de hoc verbo vide per Imolam & Doct. in l. j. § si quis simpliciter. & per Batt. & Legistas in l. j. in prin ff. de vulg. & pub. & in aliis sexcentis locis.

g Ignorãtia. Nota igitur ꝙ quò ad compaternitatem requiritur animus & certa sciẽtia: Argu. quòd si quis credens tenere filium vnius tenuit filium alterius, non efficitur pater spiritualis baptizati, saltem ad dirimendũ matrimoniũ posteà contractũ, de quo vide per Abbatem cap. ij. & in capit. veniens. de spir. cognat.

h Proprium filium. Nota hic ꝙ parentes non debent proprios filios de sacro fonte leuare. alius enim esse debet pater spiritualis, alius carnalis, instante necessitate licitè baptizant ꝓprios filios. xxx. quæstione j. ca. ad limina. nec oritur inter eos aliquod impedimentum. Abb. in cap. ij. de cog. spi.

i Subtrahere. Sed nunquid possit exigere? Respon. vt latè not. in capitulo secundo. de cognat. spiri.

k Ex ignorantia. Scilicet probabili: aliàs non excusaretur

ctum est, eos ignorantia excusare videtur, si ex malitia, eis proprius dolus patrocinari [a] non debet. Quinimò pro tali ausu matrimonio sua firmitate durante pœnitentia [b] imponenda erit.

Filij per quorum neutrum ventum est ad compaternitatem copulari possunt, nisi mos regionis aliud inducat. h. d.

De filiis [c] quoque per quorum neutrum ad compaternitatem ventum est, an copulari posint quæsitum est, & sanè nisi consuetudo [d] ecclesiæ, vbi de contrahendis nuptiis agitur, vel aliarum [e] vicinarum aliter se habeat, tali coniugio minimè obsistendum [f] erit.

Licet plures non debeant esse patrini, si plures tamen fuerint cum omnib. spiritualis cognatio contrahitur.

De eo quoque [g] admonēdi sumus, quòd licet nō plures quàm vnus [h] vir vel vna mulier [i] ad suscipiendum de sacro fonte infantem accedere debeāt, si tamen plures accesserint, spiritualis co-

excusaretur à peccato. cap. j. in fi. de eo qui re. episcopat. & cap. apostolicæ. de cle. excomm. mini. cap. ij. de cogn. spi.

a Patrocinari. c. j. de eo qui duxit in matr. & c. audiuimus. de collus. & xxx. q. j. c. dictum. & c. sedes. de rescrip. c. ij. de cog. spi.

b Pœnitentia. Facit c. contracto de cog. spi. & no. hic quòd pœnitentia imponitur ob solam delinquendi affectionem, licet intentio non habuerit effectum, fac. c. si cui. & c. si propterea. de pœni. dist. j. l. si quis non dicam rapere. C. de episc. & cler.

c De filiis. Est hodie huiusmodi dubitatio superflua, cùm inter filios indistinctè huiusmodi cognatio non contrahatur, vt per Concil. Trident. sess. xxiiij. in decretis reformationum matrimonij. cap. ij. habetur tamen de hoc in cap. super eo. de cogna. spiri. & in cap. ex literis. & vtrobique Abb. in d. tit.

d Consuetudo. Consuetudo ergo personas alioqui legitimas ad contrahendum reddit illegitimas. c. j. & c. super eo. de cognat. spirit. c. cum olim. de cle. coniug. & intelligo de tali consuetudine quæ nō obseruata scandalum generaret: vt dicitur in dd. locis. & facit, quia cum ex prohibitione talis matrimonij nullū resultet peccatum: ergo si scandalum est quòd huiusmodi personæ coniūgant, propter scandalum sunt prohibēdi, & videtur rationabilis ista consuetudo ex quadam affinitate contracta ex compaternitate vnius filiorum: vt etiā alij coniugi non possit, vel ex nouissima dispositione Concil. Trident. ex affinitate contracta cum parentibus: argum. d. cap. primi. & xxx. q. iij. cap. post susceptum. Vnde fortè simili modo posset dici si in aliquo loco esset magnum scandalum, si quis contraheret in quinto gradu, non enim deberet contrahi, non obstante eo quod disponitur in capitulo non debet de consangui. & affin. quia ob scandalum multa alioqui permissa omittuntur: vt not. in d. c. sup eo. quod multū commendat ibi Abb.

e Vel aliarum. Not. ergo quod consuetudo vnius loci potest extēdi ad alia loca, quod quando, & quomodo procedat latè per Ant. de Butr. in c. fi. de off. Archid.

f Obsistendum erit. Si ergo consuetudo obsistat aliud dicendum erit, vt supra proxi. not. quod quidem quò ad matrimonium contrahendum non habet magnū dubium. Sed an matrimonium contractū contra consuetudinē teneat, & non videtur. ca. fin. de consue. tu dic vt latissimè per Abb. in c. super. eo. de cognat. spiritua.

g De eo quoque &c. Quod hic dicitur est hodie correctum per Concil. Trid. sess. xxiiij. in decretis reformationum matrimonij. ca. ij. vbi statuitur quòd huiusmodi cognatio non contrahitur nisi quò ad vnum & ad summum vnum & vnam.

h Vnus. c. nō plures. de cōsec. dis. iiij. Sed an vnus possit esse patrinus in cathecismo, baptismo, & confirmatione? Resp. potest, si necessitas vrgeat: vt not. in c. fi. de cogna. spi. Sed consuetudo Romana hoc non recipit.

i Mulier. Ex hoc nota vnā differentiā inter cognationē spiritualē & legalē: quia spiritualē pōt fœmina cōtrahere, vt hic, & c. fi. de cogn. spi. & per Cōcil. Trid. in loco allegato in suprascriptis notulis, legalem aūt non potest. § fœminæ instit. de adop. de ratione diuersitatis. vide per Abb. in cap. veniens. de spirit. cognat.

gnatio æquè quò ad omnes inde contrahitur, [a] tàm matrimonia contrahenda impediens, quàm etiam posteà contracta dissoluens. Circa quod idem [b] statuitur, & de confirmatione.

Legalis cognatio modo affert temporale impedimentum matrimoniu, modo perpetuum. h.d.

Legalis [c] cognatio est proximitas per adoptionẽ proueniẽs. [d] eius autẽ duæ sunt species. Vna quæ temporalem impediendi matrimonij causã cõtinet. Alia quæ perpetuam. Temporalem causam impedimenti continet ea, quę inter te & eam quę tibi per adoptionẽ soror esse cœperit ĩtercedit. Nã per adoptionẽ quæsita fraternitas, eousq; nuptias impedit, donec [e] manet. perpetuã prohibitionis causam continet, vt puta quæ inter adoptantem & adoptatum, Item inter adoptantem, vxoremq; adoptati, & inter adoptatum, vxoremque adoptantis [f] intercedit. Nam & p emancipationem, dissoluta adoptione matrimoniũ impeditur

Quid sit naturalis cognatio, quid consanguinitas, quid affinitas. h.d.

Naturalis [g] cognatio est, quæ medio cõsanguinitatis, vel affinitatis contracta reperitur. Est autem consanguinitas [h] attinentia personarum ex eo proueniens, quòd vna descendit ab altera, vel ambo ab eadem. vel consanguinitas est vinculum personarũ ab eodem stipite descendentium carnali propagatione cõtractum. Et dicitur consanguinitas, quasi sanguinis vnitas, quia scilicet consanguinei de cõmuni sanguine de-

a Contrahitur. Scilicet cum omnibus iure decretalium: quia multa impediuntur &c. cap. quemadmodum. de iureiur. l. patre. ff. de his qui sunt sui vel ali. iur.

b Idem. Scilicet vt plures in confirmatione tenere nõ debeãt, tamen si teneant omnes sint cõparres, & compatrini iure decretaliũ.

c Legalis. Hic secunda pars principalis huius tit.

d Proueniens. Hæc diffinitio siue descriptio est Host. in tit. de lega. cogna. Sed in Rubrica eiusdem tituli dicit quòd est quædam propinquitas à lege inducta per quam efficitur quis filius, vel nepos, vel deinceps, seu frater vel affinis, qui non est naturam imitans, allegãt. l. adoptiones. ff. de adopt. Et not. secundum eundem ibi quòd lex ciuilis ex qua emanauit hæc cognatio. quandoque inducit impedimentũ habile ad vetandum & dirimẽdũ matrimoniũ. Sed tamen verius id non procedit in virtute dispositionis iuris ciuilis, Sed ex approbatione legis canonicæ expressa, vnde licet ius ciuile prohibeat matrimonium inter tutores & pupillam, rectorẽ prouincię & subditam, nihilominus inter istos coniugium teneret, cum lex canonica specificè has dispositiones non approbet. faci. not. xxx. q. iij. c. j. & per Abb. & alios in d. Rubrica.

e Donec manet. Sic ca. vni. de leg. cogn. & cap. per adoptionem. & cap. ita diligere. xxx. q. iij. & l. per adoptionem ff. de rit. nupt. cessante ergo causa cessat effectus. ca. post translationem. de renunciat Sed nunquid adoptiui possint inter se contrahere? quidam quòd sic: vt not. in d c. vni. Item nunquid dissoluatur matrimonium ob impedimẽtum legalis cognationis? quidam quòd non. cum sit impedimẽtum temporale, vt hic. alij contra, quod videtur verius: vt per Abb in d. ca. vnico. & intellige hæc omnia de adoptione solenniter facta, & in forma: vt per Abb. in d. c. vni.

f Vxoremque adoptantis. Ex eo quod hic inculcat de vxore videtur innui quòd sacerdotes non possint adoptare: argum. not. per Iacob. Butri. in l. mancipia. C. de ser. fug. p quo videt. §. illud. inst. de adop. Communiter cõtra, vt per Abb. in c. vni. de leg. cogna. & traditur in l. si quis posthumus. ff. de lib. & posthu. fac. l. si pater. ff de adopt.

g Naturalis. Tertia pars principalis tituli.

h Consanguinitas. De hac diffinitione vide quæ not. xxxv. q v. p Glo. in arbore affinitatis, & per Host. in sum. de consang. & affinita.

Affinitas

scendunt. Affinitas [a] est quædam personarū proximitas ex coitu proueniens, ex eo dicta, [b] quasi duorū sit ad vnum finem vnitas. Cum enim duæ cognationes diuersæ per aliquorum copulam coniunguntur, alter ad alterius cognationis quasi quosdam fines accedere videt᷑.

Affinitas & cōsanguinitas cōtrahitur etiam ex damnato coitu. d.d.

Nec intererit quòd ad cósanguinitatem, vel affinitatem cótrahendam, ex iustis nuptiis aliqui, an ex dānato [c] coitu inuicem copulati fuerint.

Hodie matrimonia vsque ad quartum gradum inclusiuè sunt prohibita, & de facto contracta temporis cursu non validantur. h.d.

Constitutum igitur erat olim, [d] vt quicunque vel septimo consanguinitatis, siue affinitatis gradu sese inuicem contingerent, legitimas nuptias contrahere non possent, quod ipsum non solū in primo, verum etiá in secundo, & tertio affinitatis genere [e]

a Affiniras. Hanc descriptionem ponit Hostien. in summa. de affini. sed addit hæc verba omni carens parentela. & dicitur simpliciter ex coitu non ex matrimonio vel nuptiis: quia hic ponitur descriptio non modo legitimæ affinitatis, verum etiam. illegitimæ, & verbum coitus, est aptus comprehendere vtranque speciem affinitatis, licet quidam dicerent ex iniusto coitu non contrahi affinitatem, sed publicæ honestatis institiam: vt per Host. loco supra citato.

b Ex eo dicta. l. non facile. §. affines. ff. de grad. affini. & per Abb. in cap. quod super. de consangui. & affinitat.

c Ex damnato coitu. cap. primo. & cap. descriptionem. de eo qui cogno. consanguin. vxor. suæ. etiam si ignoranter fuerit talis coitus habitus. d. capit. primo. est tamen nouissimè hoc affinitatis ex illicito coitu prouenientis impedimentū contractum, nec enim excedit secundum gradum: vt per Concilium Tridentinum session. xxiiij. in decretis super reformationibus matrimonij. cap. iiij.

d Olim. Vt cap. j. & cap. nullum. & per tot. xxxv. q. ij.

e Genere. Vt melius intelligatur hæc litera, videndum est quod sit primum genus affinitatis. quod secundum, quod tertium, de quibus secundum Io. And. in c. non debet. de consan. & affi. dic sic, & sume hāc regulā. Persona addita personæ per carnis copulā mutat genus attinentiæ & nō gradum. Verbi gratia, ego & frater meus sumus cōsanguinei in primo gradu consanguinitatis, frater meus ducit vxoré, illa est persona addita personæ per carnis copulam, illa mutat genus attinentiæ, id est, alio genere attinentiæ attinet mihi quàm frater meus: quia ille est mihi consanguineus, & illa est affinis: sed non mutat gradum: quia sicut frater est mihi cōsanguineus in primo gradu, sic & illa mediante fratre meo est mihi affinis ī primo gradu primæ affinitatis. Ergo si vis habere primum genus affinitatis adde per carnis copulam alicui de tua consanguinitate aliquam personam, & illa persona est affinis omnibus consanguineis viri sui in primo genere affinitatis, & solùm hoc genus hodie prohibitionem habet, vt hic & capitu. non debet. de consangui. & affin. vnde mortuo viro illius mulieris, illa non potest habere aliquem de consanguinitate viri sui. Ergo patet quòd omnes consanguinei & consanguineæ vxoris meæ sunt mihi affines primo genere affinitatis, & econtrà. Si vis habere secundum genus affinitatis adde personam per carnis copulam primo generi hoc modo. Vxor fratris mei est mihi in primo genere affinitatis, mortuo fratre meo, adde illi alium virum, & ille erit mihi affinis in secundo genere affinitatis, & ille secundum antiqua iura mortua illa non poterat accipere aliquam de consanguinitate prioris mariti vsque ad quartum gradum, & de isto secūdo genere habes. xxxv. q iij. c. de propinquis. sed hodie non prohibetur: vt hic dicitur. & in d. cap. non debet. Si vis habere tertium genus adde personam personæ per carnis copulam secundo generi, & sic habebis tertium genus, verbi gratia, Seius fuit maritus relictæ fratris tui, mortua illa relicta maritus eius qui est tibi in secūdo genere accepit aliā; illa est tibi in tertio genere, & illa olim mortuo viro suo nō

sibi locum vẽdicabat, nec soboles ex secundo matrimonio suscepta, cognationi præmortui viri copulari poterat. Sed cum huiusmodi ꝓhibitiones difficultatẽ frequẽter inducerẽt, & aliquãdo periculũ parerent animarum, euidenti vtilitate suadẽte, huiusmodi cõstitutiones abrogatæ fuerũt, sancitũmque, vt prohibitio copulæ coniugalis quartum [a] cõsanguinitatis gradum primi duntaxat generis non excedat. Vir igitur qui à stipite quarto gradu, & mulier quæ ex alio latere distat quinto, licitè coniungi poterunt. Aliàs si ꝓ priore gradu sese inuicem contingant, temerè contractum matrimoniũ adeò erit irritũ, quòd nullo poterit annorũ numero [b] defendi.

Infideles intra quartũ gradum coniuncti si conuertantur, non sunt separandi, & eorum proles est legitima. h. d.

Si tamen infideles, qui secũdum veteris, vel propriæ legis instituta, circa gradus consanguinitatis, vel affinitatis à canonibus notatos, [c] coniuncti sunt, Domino inspirante conuersi fuerint, matrimoniũ anteà contractum non erit post baptismi lauacrum irritandum. Cum per sacramentũ baptismi non soluantur cõiugia, sed crimina dimittãtur. [d] Vnde & proles inde nata legitima [e] censebitur.

Propinquitas viri reputatur vxoris, & propinquitas vxoris reputatur viri. h. d.

Admonendi etiam sumus perinde virum à consanguineis & ꝓpinquis vxoris abstinere debere, & vxorẽ à propinquis viri, atque à propriis. [f] Hu-

poterat copulari alicui de cõsanguinitate tua, cum illa esset tibi, & consanguineis fratris tui in tertio genere vsque ad secundum gradum. de hoc genere habes xxxv. q. iij. c. porro. & primum genus contrahitur tantum ex vna parte, secundum, & tertium genus quandoque ex vna parte, vt in prædictis exemplis, quandoque ex vtraq; parte, vt in vxoribus duorum fratrum, quæ sunt inter se in secundo genere ex vtraque parte appositum, altero fratre mortuo si illa copulatur alteri ille erit in tertio genere vxoris alterius fratris. Primum genus dicitur: quia primo emanat de consanguinitate, vel, quia vna persona mediante cõtrahitur. Secundũ dicitur, quia secundo loco emanat post primum, vel, quia duabus personis mediantibus cõtrahitur. Tertium, quia in tertio loco, vel quia tribus personis mediantibus emanat.

a Quartum. Vt cap. non debet. & cap. fin. de consan gui. & affin. videtur ergo ꝙ ascendentes post quartum gradum possint contrahere cum descendentibus, & contra, quod admittit Goffr. ob generalitatem. d. c. non debet. Tene contrarium cum Io. Andr. Host. & Abb. d. loco. & de hoc est tex. in l. nuptiæ. ff. de ri. nup. vbi not. quòd si Adam hodie uiueret non reperiret vxorem, quæ lex cũ non reperiatur correcta specialiter, non debemus per generalem iuris Canonici dispositionem dicere contrariũ: ar. c. ij. de despons. impub. hoc tamen propter breuem hominum vitam vix posset in facto cõtingere.

b Numero. Et ita nulla præscriptio currit contra matrimoniũ, quẽadmodũ nec contra votum. c. quod Deo. 33. q. v. & ca. sicut nobis. de regular. immo diuturnitas temporis auget peccatũ. ca. quanto. & ca. fi. de consue. & ca. non satis. & cap. seq. de simo.

c Notatos. Vt xxxv. q. ij. c. cõtradicimus, cũ aliis. & q. v. c. ad sedem. & c. non debet. & c. fi. de consan. & aff. Et no. ꝙ circa sacramenta & spiritualia animã concernẽtia iudæi nõ astringuntur lege canonica, vnde licitè cõtrahunt matrimonia in casib. humana tantũ lege prohibitis. fa. c. gaudemus. de diuort. & latè per Doct. in ca. iudæi. ij. de iudæis.

d Dimittantur. xxvj. dis. c. deinde. & c. gaudemus. de diuor. etiã quo ad pœnã, ita ꝙ si baptizatus statim moreretur non sentiret aliquam pœnam purgatorij secũdum Aug. in c. fi. de pœ. dis. vij. & per Ab in d c gaudemus.

e Legitima. c. si qui fil. sint legit.

f Propriis. Vt cap. j. de consangui. & affin. &

xxxv.

ius autem rei manifeſta [a] ratio illa eſt, quia ſi ſecundum diuinam ſententiam ego & vxor mea vna caro ſumus, profectò mihi & illi, mea ſuáq; cognatio vna propinquitas efficitur. Quocirca ego & ſoror meæ vxoris in vno, & primo gradu erimus, filius verò eius in ſecundo gradu erit à me. Nepos tertio, & ſic deinceps. Vxorem verò ꝓpinqui cuiuſcúq; gradus ſit, ita me oportet attendere, queádmodum eiuſdé gradus fœmina propriæ propinquitatis exiſtat, quod nimirũ & vxori meæ de ꝓpinquitate mea, in cunctis cognationis gradibus conuenit obſeruare.

Coniuncti vxoris non impediũtur matrimoniũ contrahere cum coniũctis viri. h.d.

Quãquam autem omnes conſanguinei viri, vxoris ſint affines: inter conſanguineos tamen vxoris & viri, nulla intelligitur eſſe affinitas contracta, propter quam inter eos matrimoniũ debeat impediri. [b] Pater igitur, & filius, cũ matre & filia. Itẽ duo cognati cum duabus cognatis licitè cõtrahere poterunt.

Qui cognouit conſanguineam vxoris ſuæ, non poteſt debitum petere, licet reddere teneatur, & vxori ſuperſtes, carebit ſpe coniugij. h.d.

Si quis [c] autem contracto matrimonio, conſanguineã vxoris ſuæ cognouerit, [d] vt putà ſi vitricus priuignam, vel maritus ſororẽ propriæ vxoris adulterauerit matrimonium quidem anteà contractũ non dirimitur, ſed qui ſe ita contra leges alteri cõmiſcuit, [e] à coniuge nunquam debitũ petere poterit, [f] nec cũ aliqua legitimas vn-

xxxv.q.ij.cap.æqualiter.cum ſequen.

a Manifeſta ratio. Vt xxxv.q.v.c.porro.c.debitum.de bigamis.

b Impediri. Vt c.quod ſuper.de conſang. & affi. & quemadmodum non oritur affinitas inter cõſanguineos viri & conſanguineos vxoris, ita nec inter maritũ, & vxorem, ſunt enim ipſi affinitatis cauſa, & vna caro, ideóq; vir communicat conſanguineos ſuos vxori, & vxor cõmunicat viro ſuos. Et fac. hoc ad q. an ſi ſtatutũ faciat mẽtionem de affinib. comprehendat virum & vxorem, de qua per Doct. in l. nõ ideò. C. de hære. inſtit. & in l. affinitatis. C. com. de ſucceſ. & in l.j. C vnde vir. & vxo.

c Si quis autem. Viſum eſt hucuſque qualiter ſpiritualis & legalis cognatio impediat matrimoniũ. Item etiam carnalis, & qualiter impediat affinitas legitima, nunc qualiter illegitima, quæ in ſumma hoc tantum poteſt quòd dirimit ſponſalia de futuro vſque ad quartum gradum iure decretalium, vſque ad ſecundum. per Concil. Triden. ſeſſio. xxiiij. in decretis reformationum matrimonij. cap. iiij. non autem de præſenti. Item priuat facultate amplius matrimonium contrahendi, & poteſtate debitum exigendi, vt hic apparet, & per totum titulum de eo qui cogno. conſangui. vxo. ſuæ.

d Cognouerit. Scilicet ſcienter. cap. j. de eo qui cogn. conſan. ignorãtia tamen non impedit quin oriatur affinitas. vt in c. deſcriptione. eo. tit. Sed operatur quod ignorãs non priuaretur iure exigendi debitũ, nec inhabilitaretur ad contrahẽdũ ſi ſuperuiueret vxori, vt per Abb. in d. c. j.

e Commiſcuit. No. verbum, quia aliud eſſet ſi ſe nõ cõmiſcuiſſet, ſed tantum cognouiſſet mulierem circa fœmora & naturalia non intrãdo clauſtra pudoris: quia tunc non oriretur affinitas, licet emiſſio ſeminis interueniſſet. fac. c. diuinæ conſtitutionis. xxvij. q. ij. & c. extraordinaria pollutio. cum ibi no. xxxv. q. iij. Immo Innocentius tenet requiri emiſſionem ſeminis vtriuſq;, & commiſtionem intra clauſtra pudoris, nec vnius tãtum ſufficere. Cõmuniter tamen tenetur ſufficere vnius? vt per Ab. in ea. fraternitati. de eo qui cogno. con ſangui. vxo. ſuæ.

f Petere poterit. Sed nunquid hoc erit verum ſi alter coniugum dederit cauſam huic illicito coitui, vt ſi ægrotus mandet vxori vt patiatur ſe cognoſci à medico ſuo conſanguineo, vel carceratus mandet vt ſe patiatur cognoſci à iudice? reſp. vt not. in c. deſc. i ptionem. de eo qui cogn. conſang. vxo. ſuæ.

Contra-

quam nuptias contrahere,[a] licet propriæ vxori ſuperuixerit.

Vxor cuius conſanguinea à proprio viro cognita eſt, monenda eſt non cogenda ad continentiam. h. d.

Vxor quoque cuius conſanguinea à ꝓprio marito fuit cognita, diligenter eſt commonenda, vt à cõmixtione viri abſtineat, & in cõtinentia maneat, donec vir viã vniuerſę carnis ingreſſus fuerit. Quòd ſi fortè monitionibus parere recuſans, talis fuerit, vt de lapſu ipſius ꝓbabiliter timeri poſſit, vir eius & poterit & debebit debitum ſibi ſoluere [b] coniugale. Cum affinitas poſt matrimonium iniquè contracta, illi nocere non debeat, [c] quæ iniquitatis particeps nõ exiſtit.

Subſequens affinitas non dirimit matrimoniũ, ſed præcedens legitimè probata. h. d.

Ergo præcedens affinitas non ſubſequẽs dirimit [d] matrimonium. ſed nec id quidem indiſtinctè obtinet, nam etſi vtriuſq; coniugum conſtet aſſertione, [e] acclamante etiam vicinia, quòd coniugatus ante contractum matrimoniũ vxoris ſuæ conſanguineã cognouerit, propterea coniuges ſeparari non debent, nec enim talis confeſſio momentũ habere debet, [f] cum alioqui facilè fieri poſſit, vt quicunque inter ſe contra matrimonium velint colludere, ad confeſſionem inceſtus facilè proſiliant, ſi ſuæ aſſertioni Eccleſiæ iudicium acceſſurũ credant. Rumor autem viciniæ non eſt adeò iudicandus validus, [g] vt niſi fide dignę probationes accedãt, poſſit ritè cõtractum matrimonium irritare.

DE CLANDEſtina h Deſponſatione.

a Contrahere. Poterit tamen cum hoc Papa diſpenſare, cum hoc ſit impedimentum iuris poſitiui. c. propoſuit de conceſ. præbendæ. Immo interdum & epiſcopus: vt not. per Abb. in c. j. & c. ij. de eo qui cogn. conſan. vxo. ſuæ.

b Soluere. Sed non exigere. c. j. & c. fi. de eo qui cogno. conſang. vx. ſuæ. c. in iuſtitioni. de ſent. excom.

c Non debeat. Nota quòd affinitas ſuperueniens inter virũ & vxorem priuat ſolum culpabilẽ iure exigendi debitum.

d Dirimit. Quia non ſolum vxor, & maritus efficiũtur vna caro per copulam, ſed etiã fornicarius, & fornicaria. cap. de illo. de eo qui cogno. conſanguin. vxo. ſuæ. vbi Ab. & clarius. xxxij. q. iiij. per tot.

e Aſſertione. nota ergo quòd ad confeſſionem cõiugum non debet fieri ſeparatio: quia matrimonium habet dependentiam nõ ab homine ſed ab ipſo Deo recipit indiſſolubilitatem. xxxiij. quæſt. ij. cap. quos Deus. & xxxv. quæſt. x. capit. j.

f Habere debet. Immo videtur quòd debeat cum confeſſus habeatur ꝓ iudicato. l. j. ff. & C. de confeſſ. Sed dic quòd in caſu iſto nõ ſtatur confeſſioni contra matrimonium propter rationem quæ hic ſubiicitur: & quia non poteſt quis pro ſe teſtificari, vt xiiij. quæſt. ij. §. t. & ff. de interrog act. l. de ætate. §. j. & in caſu noſtro conſiderata ratione tex. quilibet diceretur teſtificari vel confiteri pro ſe, & non cõtra, cum vterque appetat diſſolutionem, & ſic iure communi nõ prodeſt ei talis cõfeſſio. de hoc tamen latè per Abba. & reliquos in capit. primo. & in capitu. ſuper eod. de eo qui cogno. conſanguin. vxor. ſuæ. & in cap. per tuas. qui fil. ſint legitimi.

g Validus. Immo contra capit. illud. & capit. tertio loco. de præſumptio. Solu. ibi de contrahẽdo matrimonio, hic de contracto. facit cap. ſuper eod. de conſanguinita. & affinitat. vel ibi fama, hic rumor, qui minor eſt quã fama, vt per Docto. in capit. qualiter, & quando. de accuſatio. & in capitul. ſuper eo. de eo qui cogno. conſanguin. vxor. ſuæ. & per Archidia. xxxv. quęſtio. v. cap. ſi duo. Legiſtæ. in l. de minore. §. plurimum. ff. de quæſtio & in l. iij. §. eiſdem. ff. de teſtib. & in l. fin. ff. de hære. inſtituend. Alciat. in parergis libr. primo. cap. ſexto.

DE CLANDESTINA h deſponſatione.

DE clandestina. Clandestinum dicitur tribus modis. Primò cum non habentur testes iuxta tenorem capituli. ij. eo. Secundò cum non fit cum solennitate. capitulo aliter. xxx. q. v. Tertiò quod fit contra tenorem c fi. eod. vnde sumitur hic tit. qui nouissimè per Concil. Trid. corrigitur sessio. xxiiij. in decretis reformationũ matrimonij c j.

a Retractari. facit supra qui promou. non poss. in princ. cum ibi allegatis.

b Incurrat. Vt cap. fin. xxx. quæst. v. & esset adulterium si quis cum alia contraheret: q̃a huiusmodi matrimonium valet coram Deo & militãte ecclesia iure decretalium, quanquàm peccent clandestinè contrahentes. ca. aliter. xxx. quæst. v. vbi not. hoc tamẽ est nouissimè immutatũ in Concilio Tridentino sessione xxiiij. in decretis reformationum matrimonij. cap. j. vbi statuitur matrimonia contracta sine solennitatibus positis hic. & in cap. fin. eod. vnde sumitur, & in d. cap. primo. sessionis xxiiij. esse irrita & inania. sed loquendo de iure decretalium simile est in clandestina collatione quæ quanquàm non careat suspicione, tenet tamẽ si de ea quoquomodo fides fieri potest. ca. vni. vt eccle. benefi. & ex licet secus sit in electione quæ facta clam non valet, vt traditur in cap. quia propter. de electio. & in c. fin. eod. titu. in sexto. & per Abb. in c. j eo.

Prohibentur matrimonia contrahi clandestinè, ne postea oporteat illa dissoluere. hoc dicit.

NE tamen post secutam copulam, & susceptam prolem de tectis quibusdam impedimentis, non sine graui scãdalo contracta mr̃imonia, retractari [a] oporteat, neue si alter coniugum, qui clam cõtraxerint, cõiugium negauerit legitimis ꝓbationibus deficientibus, Iudicis sentẽtia ritè fuerit absolutus, vterque aliis nubendo reatum incurrat [b] adulterij, cõsultissimè constitutũ est, vt nullus fidelium occultè nuptias [c] cõtrahat. Sed cũ matrimonia contrahenda fuerint, per pręsbyterum proponantur [d] publicè cõpetenti termino præfinito, intra quẽ qui voluerit, [e] & valuerit, legitimũ impedimẽtum opponat & vt ipse quoq; presbyter per se inuestiget, vtrum aliquod futuro matrimonio obsistat impedimentum.

Suspenditur contractus matrimonij, donec extat præsumptio quòd non possit contrahi. hoc dicit.

Cuius si apparuerit probabilis [f] coniectura, contractus expressè interdicetur, donec quid fieri debeat manifestis cõstiterit documentis.

Nati ex clandestinis, et interdictis matrimoniis nõ sũt legitimi, licet nati ex matrimonio cõtracto in faciem Ecclesiæ ante sententiam diuortij sint legitimi, nisi vterque coniugum nouerit impedimẽtum. h. d.

c Nuptias. Et sic loquitur de matrimonio. Sed nunquid quod hic dicitur habeat locum etiam in sponsalibus de futuro, communiter tenetur habere locũ propter identitatẽ rationis fac. l. oĩo ff. d. c sponsa. Vnde Ab. in c fi. eo. not. ꝙ contrahẽtes clandestina sponsalia peccant, & iudex põt illa ĩterdicer.

d Proponantur. Sed cũ in multis locis quod hic dicitur non seruet, quæri potest, nunquid ex hoc matrimonium dicatur clãdestinum, & per Ab. in ca. fi. eo. post alios antiquos determinat non esse matrimonium clãdestinũ, dũmodo illud sit cõtractum coram fideliũ collectione, quę ecclesia appellari potest. ca. ecclesia. de consecra. distin. j. quod fortè hodie non procederet stante Concilio Triden. quod expressè irritat huiusmodi matrimonia.

e Voluerit. Cum ergo quilibet admittat quasi publicũ crimen vr̃, immo quilibet tenet saltẽ denunciare. c. tua. de cogna. spi & c. cum in tua de spõ. Sed quid si vnus agit contra huiusmodi matrimonium & succubuit, an alius debeat audiri pręponens idem impedimentum? quidam ꝙ non: quia actio popularis consumitur vno agẽte. l. eum qui. §. in popularibus. ff. de iureiu tu dic. melius vt not. per Abb. in cap. fin. eod.

f Probabilis. Not. ergo quòd probabilis causa

sa impedit matrimonium contrahẽdum, facit c. præterea. de sponsali. & c. cum in tua. & cap. super eo. de consangui. & affini.

a Clandestina. Scilicet non pręmissa denunciatione.

b Interdicta. Post probabilem causam allegatam nec finitam.

c Affectatores ignorantiæ. Quia præsumitur malè agere qui clandestinè contrahendo fugit lucem. & facit, quia paria sunt scire impedimentum & scire posse l. Iulianus. ff. ad Macedonia.

d Legitimi habeãtur. c. cum inter. vbi etiam no. qui fil. sint legiti. immo & si vnus tantum ignoret, c. ex tenore. eod. tit.

e Idem iuris. Scilicet quòd proles erit illegitima.

f Ambo. Et ideò non ꝓdest opino ecclesiæ si ambo parẽtes sciant impedimẽtũ quin filij sint illegitimi. Sed qđ si vnus scit & alter nescit, dicunt Bar. & Laur. quod quãtũ ad scientem sunt illegitimi, quãtũ ad ignorantem legitimi: argum. C. de incest. nupt. qui contra. tu dic quòd sunt absolutè legitimi: vt in capit. ex tenore. qui fil. sint legi. monstrum autem esset si quis esset partim legitimus & partim illegitimus, sicut si aliquis esset partim seruus & partim liber l. si duobus. ff. de statu homi. & ita not. in cap. fi. eod.

g Tales. Scilicet post allegatũ impedimẽtũ.

h Postulauerit. c. fi. § fi. eod. vnde sumitur.

Quicunque verò huiusmodi clandestina,[a] & interdicta [b] cóiugia inire ausus fuerit, etiam ignoranter, proles ex huiusmodi cóiunctione suscepta prorsus illegitima cẽsebitur, nec de parentum ignorãtia vllum est habitura subsidiũ, cum sic cõtrahentes, vel nõ expertes scientiæ, vel saltem affectatores [c] ignorantiæ videantur, licet alioqui si ignorantes in faciẽ Ecclesiæ cõtraxerint ante latam sentẽtiam diuortij nati, & legitimi habeantur, [d] & in bona paterna hæreditario Iure succedant. Idem Iuris [e] erit, si in cõspectu quidem Ecclesiæ contraxerint, sed impedimentũ ambo [f] nouerint.

Sacerdos contemnens constitutiones Ecclesiæ punitur pro qualitate culpæ, & clandestina matrimonia si publicentur recipit Ecclesia. h. d.

Sane si parochialis sacerdos tales [g] coniunctiones prohibere cõtempserit, per triennium ab officio suspẽdendus erit, grauius etiam puniẽdus, si culpę qualitas postulauerit.[h] Verum (vt supra indicauimus) si cõtrahẽtes clãdestina matrimonia publicare voluerint, nisi alia causa [i] impediat, ab Ecclesia recipiẽda sunt, tãquàm à principio [k] in Ecclesiæ cõspectu contracta.

QVI MATRIMONIũ accusare possunt, vel contra illud testificari.[l]

Non admittitur ad accusandum matrimonium qui tẽpore denũtiationis siluit, nisi

i Causa, Puta consanguinitas, xxxij. q. v. cap. horrendus. xxxv. & q. iij. capit. cõtradicimus. vel affinitas, vel aliud, capit. super eo. de eo. qui cogn. cons. vx. suæ. facit capit. ij. eod. vnde sumitur.

k A principio. Arg. quod id qđ à principio nõ valebat, tractu tamẽ temporis conualescit, ca. quod sicut. §. si autẽ. de elect. argum contra. de elect. c. dudũ. primo vbi de hoc not. & c. scientes. de censi. Sed in casu nostro iure decretalium matrimonium etiam à principio valebat quo ad Deum, licet nõ quo ad ecclesiam, sed solũ cum primum declarat, sic de frig. & malefi. c. fraternitatis. in fi. & ff. si ser. vendicetur. l. sicut. §. sed si quæritur. & ff. de acq. rer. domi. l. adeò. §. cum quis. in fine. hodie autẽ potest habere dubitationem qđ hic dicitur, ꝑ ea quæ statuit Concilium Tridentinũ in sessione xxiiij. in decretis reformationum matrimonij cap. j.

QVI MATRIMONIVM ACCVSARE possunt, vel contra illud testificari.

l Testificari. Quonaim factis denunciationibus de quibus in titulo præcedenti, interdum comparent qui matrimonium accusant, & testes qui contra matrimonium testificantur, ideò post titulũ præcedentem-

cedentem congruè ponitur hic tit.

a Tempore. Et ita qui intra tempus constitutum non proponit ius suũ, postea repellitur & ab accusatione, & à testimonio: arg. cap. fin. de cland. despons. & c. licet. de probat. & l. dissamari. C. de ingenuis. Sed nunquid saltem admittuntur ad denunciandũ? videtur ꝙ sic, cùm iuramentum ei non obstaret c. quemadmodum. de iureiur. & in c. tua. de cogn. spir. Dicas, ꝙ non est admittendus cum sit suspectus, vt in c. fi. eo. & suspectæ personæ remoueãtur à denunciatio ne sicut ab accusatione, c. cum dilectus filius. infra de accusat. & c. cũ in tua. de simo. & cui vna via aliquid prohibetur. & c. cũ quid. de re. iu. in vj. & c. tuæ. de proc. cum concor. ibi alleg. & ita not. in d c. fi.

b Concedendum erit. Nam existẽs in diœcesi, præsumitur habere notitiam eorum quę palam fiunt in ciuitate. facit ca. qđ dicitis. d xv. & xij. q. ij. c. qui & humanis. & d. lxxxij. ca. proposuisti. & nota quòd valet citatio generalis per edicta, quando nescitur quis specialiter sit citandus, l j. cum Aut. quæ sequitur. C. si minot ab hære. se absti. quod facit pro consuetudine scholarium volentium à studio discedere, qui faciunt fieri edicta & proclamata in studiis, de quo vide per Abb. in c. fi. eod.

c Iuramento. Sic. de testi. c. præsentium. & c. pastoralis. de except. & cap. fin. eo. ex quo nota quòd plus valet iuramentũ vnius quàm præsumptio iuris, quia per istius iuramentum eliditur præsumptio iuris, xxxv. q. iij. ca. extraordinarii. & not in d. c. fi.

iuret de calumnia, & quod post denunciationẽ nouit quæ obiecturus est, & negligentia authorum non intelligitur esse mea. h. d.

Non tamen quandocunque aut indistinctè omnes ad matrimoniũ impugnandũ admittendi erunt. Nam si quis tempore [a] factæ à sacerdote denuntiationis in ipsa diœcesi constitutus, nihil cõtra matrimonium dixerit, eidem mox coniunctos impetere minimè concedendum [b] erit. Nisi proprio firmauerit iuramento [c] ꝙ ea quæ obiecturus est, posteà didicerit, quodque ad accusandum, dolo nõ prosiliat, quo casu etiam si, quod obiecturus est, ab illis didicisset qui denuntiationis tempore siluerunt, claudi nõ debet ei accusandi aditus, [d] quoniam etsi ab impetitione huiusmodi, culpa ex tali silentio contracta, authores excludat, iste tamen qui culpa caret amoueri non debet.

Ex causa etiam post denunciationem potest quis matrimonium accusare h. d.

Idem iuris [e] erit, si tempore denuntiationis, vel extra diœcesim commorabatur, [f] vel aliàs denuntiatio ad eius notitiam peruenire non potuit, vt putà si nimiæ infirmitatis feruore [g] laborans, mentis non erat compos, vel in annis tã teneris [h] cõstitutus erat, vt ad taliũ rerum perceptionẽ, eius ętas sufficere nõ valeret, siue alia legitima causa [i] fuerit impeditus.

d Aditus. Hic habes quòd aliquis admittitur ad accusandũ cuius author repellitur: secus est in testibus, c. licet. de test. c. fraternitatis. de hæretic. Sed quæ est ratio diuersitatis? Respõdeo ad dictum accusatoris nulla fit condemnatio nisi adsint legitimi testes, sed ad dictum testis quis condemnatur, & ideò debẽt esse tales authores vt ipsorum dicta sufficiant, ad hoc vt illi admittantur qui habent causam ab eis: arg. l. vitia. C. de acquir. possess.

e Idem iuris. No. tres casus in quibus præsumitur ignorantia eorum quæ fiunt in ciuitate.

f Commorabatur. Facit quòd statutum pœnale nõ comprehẽdat absentes.

g Feruore. xv. q. j. cap. illa. & xvij. quæst. j. cap. Gorsaldus. & cap. sicut tenor. de reg.

h Tam teneris. Sed quæ erit talis ætas? quidã vt Inno. ꝙ quando quis est doli capax. Abb. ꝙ iudicantis id relinquendum arbitrio, qui discernet ætatem & discretionem pueri, an sufficiat ad comprehendendum hoc factum.

i Causa. Vt, quia tempore denuntiationis factæ erat excommunicatus, & sic non poterat matrimonium cõtrahendum denunciare, secundum

secundum vtrūque Abb.facit cap.quia diuersitatem.de concess.præben.

Ad accusandum matrimonium non ex causa delicti, soli coniuges admittuntur. hoc dicit.

Sed nec omnes ad accusationē, testimoniúmue dicēdum admitti debent, nam [a] si de tali impedimento agēdum sit, quod neque cōiugum in se delictum contineat, nec ob id matrimonium dissolui cuiusquam intersit, præterquàm ipsorum cōiugum, vtputà si erratum in cōditione status [b] fuerit, vel si mulier ità sit arcta, vt cognosci nō possit, vel vir ità frigidus, vt coire nequeat, soli ipsi coniuges admittentur.

Ad accusandum matrimonium ex causa delicti, omnes admittuntur, sed potissimū coniunctiores, antiquiores, et honestiores. h.d.

Quòd si delictum contineat, vt quia aliqui in gradu vetito, vel contraxisse, vel cōtrahere velle dicātur: Tunc quilibet [c] quidem ad accusandum recipitur. Sed omniū maximè parentes, [d] & si ij desint proximiores, id est, soror, frater, patruus, auunculus, amita, matertera, eorumque descendentes. Quòd si ꝓgenies tota defecerit, ab antiquioribus, [e] & honestioribus, quibus eadē propinquitas nota verisimiliter esse debeat accusatio [f] testimoniúmue [g] recipi poterit. Ideò autem omnium maximè parentes, & coniunctiores admittūtur, quoniam vnusquisque suam genealogiam [h] cum te-

a Nam si de tali. Distinctio quę hic ponitur an impedimeutum matrimonij cōcernat delictū vel nō, verificat ex his quę post Inno. no. Ab. in Rub. eo. & Host. ī sum. Quis admittat ad accusationē matrimonij, vbi videndum.

b Status. Vt pnta. quia credebatur alter coniugū liber, cum tn̄ esset seruus. & fac s̄. de spōs. §. illud. & §. si quis tamē & supra. quæ matri. imped. pos. in princ.

c Quilibet quidem. Vt supra tit. j. in prin. vbi not. ī verbo voluerit.

d Parēies. xxxv. q. vj. c. vl̄. & c. vl̄. eo. & ex hac litera not. regulam quòd in causa matrimoniali sunt idonei testes & parentes, & cæteri coniuncti, si agatur de coniungendo vel separando matrimonio ratione de qua hic. videndi tamē sunt de hoc Doct in dicto capitulo vide: ꝓr, vbi Abb. in fi. dicit quòd ī hac materia non potest dari certa regula.

e Antiquioribus. Nota quòd testes seniores præferuntur iunioribus, de quo in l. vinum. ff. si cer. pe. fac. l. si chorus. ff. de leg. iij. & per Ab. in c quoties. de test.

f Accusatio. Impropriè secundum quosdam: arg. l. parentibus. ff. de inoffi. testa. vbi accusare ponitur pro agere Matrimonialis enim causa nec criminalis est, nec ciuilis, sed mixta, capit. tuæ. de procurat. & not. xxxv. q. vj. cap. consanguineis. vnde sumitur, & per Abb. in capit. ij. vt li. pendente.

g Testimoniūmve. Ex hac litera. & ex c. cōsanguineos xxxv. q. vj. vnde sumitur, videtur sumi posse argum. quòd idē possit esse testis & accusator in causa matrimoniali, quod quidam admittunt, dicentes esse hoc speciale in causa matrimonij, in qua sunt etiā alia specialia, cum non iuretur de calumnia cap. literas. de iuram. calum. admittuntur consanguinei, vt hic. non seruatur ordo iudiciarius per omnia, c. ad hoc deus. vt lit. non contesta. valet testimonium de auditu xxxv. q. vj. ca. de parētela. ī ducunt testes post publicationē, c. series. & ca. licet. de test & not. in d. c. consanguineos. & hoc tenuit Inno. & Io. And. Sed specul quē refert Ab. in Rubrica eod. dicit se nō posse cōcipere quòd accusator qui tenetur saltem ad expensas si succubuit, fit idoneus testis sed ipse Ab. in d. Rubrica & in cap. curauit. de probat. saluat Inno. duobus casibus. primò quādo officialis publicus denūciauit vel accusauit c. præterea. de testibus. cogend. secundò quando quis ductus cōsciētia denunciauit impedimētum iudici, & iudex ipse ex officio inquirit quod nota.

h Genealogiam c. videtur. eo. & ca. vl̄ xxxv. q. vj. & ex hac præsumptione infert Ab. in d c. videtur. ꝙ allegans ignorantiam consanguinitatis non est de facili audiendus.

Sciunt

a Sciunt. Scilicet ipsam consanguinitatem. aā de consensu ita bene posset testificari extraneus sicut suus: vt not. in c. videtur. eod.
b Legitur. l. testis idoneus. ff de test & iiij. q. iij. §. item testis idoneus fac. c. videtur. eod.

multa. & cap. pe. de præben. & cap. quæ contra paeem. & quod ibi not. xxiij.. quæst. j. est tamen nobilitas multiplex: vt per Bart in l. j. C. de digni. lib. xij. & contra nobilitatem generis pro nobilitate virtutum vide tex. in capitulo nunquam. distinctione. lvj. & in capitulo quoniam vetus. xxiiij. quæst. j.

c Coniungendo. Ex hoc videtur quòd ad probādum matrimonium esse contractum admittātur parētes, & ad hoc à pluribus allegatur. c. super eo. de testi. vnde hic sumitur. contra tamen not. in c. videt. eod. vbi Ber. intelligit illum tex. quando agetur de consanguinitate. Host. tamen & Abb & magis commun. tenent quòd super omni articulo, & indistinctè possint esse testes cum moderamine tamen quòd statim hic sequit, & de quo p Doct. in dict. cap. videtur. & in d. cap. super eo & per Anton. de Bur. in c. j. de fil. presbytero.

stibus & chartis, tum verò ex recitatione maiorum scire laborat. Nulli igitur decentius admitti debent, quàm qui melius sciunt, [a]

Speciale est in causa matrimonij quod pater admittitur in causa filij, & ècontra. Et testimoniū parentum interdū non debet admitti vbi est disparitas inter coniuges. h. d.

Quod autem legitur, [b] pater non recipiatur in causa filij, nec filius in causa patris, in criminalibus causis, & contractibus sibi locum vendicat. In matrimonio verò coniungendo [c] & impediēdo, ex ipsius cōiugij prærogatiua, & q̄a fauorabilis res est cōgruè admittuntur. Vbi tamē alter coniugum diuitiis, [d] honore, [e] nobilitate, [f] & potētia [g] superior esset, testimonium illius qui parens esset inferioris, adeò suspectū redditur, vt illud nullo modo [h] sit admittēdum. Cum parentes filiorum [i] incrementū, & honorē affectare ꝓcul dubio cōperiant.

Quales esse, & qualiter iurare debent testes super consanguinitate. h. d.

Quoties ergo aliqui propter cognationē ꝓpinquitatis [k] separari petunt, duobus [l]

g Potentia. Puta amicorum copia: vt cap. constitutus ij, & quod ibi not. de appell. facit cap. officij. de elect.
h Nullo modo. Licet verbum hoc sit valde præcisū, debet tamen intelligi cum temperamento. nam Doct. l c super eo. de testi. vnde hic sumitur dicūt hāc rem multum pendere ab arbitrio iudicis, vt per Abba in dict. capitu. super eo. super Glos. prima
i Filiorum. Et propter magnam communionē viri & vxoris id quòd est vnius, censetur quodammodo esse alterius, facit l. fina. Cod. de incolis, libro decimo, l. fœminæ. ff. de senat. capitulū, licet. §. mulier. de sepult. in sexto. Et quod hic dicitur de matrimonio, habet multo magis locum in sponsalibus, scilicet quòd circa ea idoneum sit parandum testimonium: vt per Abb. in capitulo super eo. de testi. Sed an super matrimonio spirituali? Respondeo vt not. per Ab. in d. cap. super, eo.

d Diuitiis. Nota quòd diuitiæ exaltant hominem, quæsitæ tamen bonis artibus. fac. c. in hoc scripsimus. d. xxx. & ca. habebant. xiij. q. j. & not. in cap. clericus. eadem causa & q. si tamen affluant nō est eor apponēdum, secundū Solomonem. Et an requirantur ad essentiam nobilitatis: arg. hic quòd non, cum ponantur tanquam diuersa, dic tamen vt per Barr. in l. prima. C. de digni. lib. xij.
e Honore. Puta quòd sit doctor. Nam doctoratus est honor, & pōt dici dignitas, Bart. in l. fi. C. de iudæ. & in l. j. C. de no. Cod. com. & per Ab. in c. quanto. de magist.
f Nobilitate. Nobilitas ergo etiam secundū canones esse debet in consideratione. fac. c. de

k Propinquitatis. Accipe intransitiuè, id est, propter cognationem quæ est propinquitas, xxxv. q iij. c. j. & c ij.
l Duobus. Nota quòd etiam in actibus, qui sunt grauissimi preiudicij, duo testes faciunt plenam fidem, & probationem. Separatio

enim

vel tribus eiuſdem cõſanguinitatis teſtibus adhibitis, vel totidem ſenioribus, & melioribus eiuſdẽ loci id debet legitimè comprobari. Teſtium autem examinatio in hac cauſa duplicis [a] interuentu iuramenti fieri debet. Vt iurent, ſcilicet & ſe non priuato [b] odio, neque amicitia, nec alicuius proprij cómodi intuitu, ad hoc iurandum inductos: & ſicut ipſi dicunt, rei veritatẽ à maioribus accepiſſe, & ſe credere [c] ita eſſe.

Probatio matrimonialis impedimenti non poteſt reprobari. h. d.

Præſtitis autẽ iuramentis, & impedimento matrimonij legitimè ꝓbato, ſi quis contra precedentem probationem, partibus publicatã quaſi matrimonium impediri Iure non valeat, probare velit, audiendus nõ erit, [d] ſed priori ſtandum erit probationi.

enim matrimonij eſt res grauiſſima, capitulo licet ex quedam. in fi. de teſti. capitulo debitum. de bigamis. Idem etiam numerus ſufficit contra Papam: vt not. in capitulo præſul. ij. quæſtione iiij. quod reputat valde not. Ab. in cap. quoties. & capit. ſuper eo. de teſtit. & in rep. ca. cũ eſſes. de teſta. Nec ſecũdum eũdẽ intererit vtrũ iſti duo teſtes ſint mares an fœminę nam d. c. ſuper eo. videtur probare de fœminis, immo quod plus eſt, ſufficit quòd deponãt de auditu. debent tamen eſſe rogati, no. xxx. quæſtione prima. cap. proſtratos.

a Duplicis. Id eſt, in tali iuramento duo articuli continentur.

b Priuato odio. Ergo non omne odium repellit, ſed priuatum tantum: nam publicum, puta, ſi quis aliquẽ proſequeretur odio tanquam peccatorem, hoc nõ eleuaret dictum teſtificantis, ſecundum Abba. in capitulo quoties. de teſti. facit capitulũ odio. diſtinct. lxxiiij. & xxiiij. quæſtione iiij. capitulũ dno iſta nomina. & idem dici poteſt de amicitia: vt latè per Abbat. in d. capitulo quoties.

c Credere. Nota caſum in quo valet teſtimonium de credulitate. facit. c. licet. de teſtibus. & capitulũ literis. de præſumptio. de quo an, quando, & quomodo procedat, latiſſimè per Abbat. in cap. quoties. de teſtibus.

d Audiendus non erit. c. iurauit. de probat. vnde ſumitur. Sed contra videtur capitulũ ſeries. de teſtibus. Doctor. tam in d. capitulo iurauit, quàm in contrario multùm pro ſolutione laborant, & varias conciliationes afferunt, ea verò videtur eſſe præcipua quòd contrarium loquatur quando impedimentum eſt probatum ad ſeparandum matrimonium iam contractum, tunc enim in fauorem matrimonij, etiam poſt publicationem admittũtur teſtes ad probandum contrarium. ob maximum periculum quod eſt in ſeparando matrimonio legitimè contracto. cap. licet ex quadam. in fi. de teſti. hic verò & in capitulo iurauit, loquitur ꝓbato impedimento circa ſponſalia de futuro, quo caſu nullum ſubeſt periculum ſi non contrahant, ideò debet ſeruari regula ordinaria de non examinando poſt publicationem, ſed hæc non omnino placet Hoſti. & Abb. qui in d. cap. iurauit. deducit eãdem interdum eſſe in ſpõſalibus rationem quæ eſt ĩ matrimonio: Vnde inquit quòd vbicunque in cauſa matrimoniali ſiue agatur occaſione ſponſalium ſiue matrimonij ſententia trãſit in rem iudicatam, ibi obſtabit publicatio atteſtationum, ſi verò talis ſententia non tranſit in rem iudicatam, tunc nec publicatio atteſtationum impediet nouas probationes. Sed quando eſt quòd ſententia in cauſa matrimoniali trãſit in rem iudicatam? Reſpondeo vbicunque vitium ſententiæ eſt per partes cõtra quas fertur remiſſibile, vbicũque verò tale vitium non eſt per partes remiſſibile, tunc non tranſit id autem accidit vbicũque veritate nõ manifeſta imminet peccatum, hoc igitur caſu nũquam afficit publicatio, nec habebit locum quod hic dicitur, & in d. c. iurauit. vbi Ab. clarè exemplificat omnia ſupradicta. in caſibus tamen in quibus non obſtabit huiuſmodi publicatio examini faciendo ſuper iiſdem, vel directo contrariis, non debet iudex admittere nouas probationes, niſi cum aliqua cauſę cognitione, ad euitandam igitur teſtium ſubornationem examinabit quare prius nõ produ-

xit

xit testes quos intendit nunc producere,& quales sint,& si vi lerii legitimam causam admittet, & non aliàs.& ita etiam accidit in d.c. series, vbi suberat legitima causa producendi de nouo,& ita Ab.in d.c.iurauit. capit. ex parte,primo. de conuers. coniug.de quo tamen dic vt in cap. cum sis. & in cap ad Apostolicam. & cap. vxoratus. eod.titulo de couuers. coniug.

DE DIVORTIIS. a

Diuortium est dissolutio matrimonij. Et separatio thori potest appellari diuortium. hoc dicit.

Iuortium est dissolutio matrimonij, quæ vtroque viuente b coniuge contingit. c Sed & simplicem thori separationem diuortium non malè d appellamus.

Matrimonium regulariter dissolui non potest, & nisi sequuta sit copula, soluitur per ingressum monasterij, ita vt remanins in seculo possit alteri liberè nubere. hoc dicit.

Sciendum est igitur legitimè contractum matrimonium dissolui non posse, quippè à Deo coniuncti ab homine separari nec debent, nec valent. e Si tamen alter coniugũ, qui per verba cõtraxit de præsenti, copula non secuta, f sese ad obseruãtiam regularem voluerit astringere, poterit id altero etiam inconsulto, efficere, & ei, qui in seculo remanere voluerit, alteri se iungere permittendum erit, nec causari poterit religionem ingressus, se falsa g ad id causa inductũ, putà quòd coniugem lepra percussam crediderit, & ob id eius abominatus, complexus fuerit, cum & sine h causa, id ipsum facere potuerit.

DE DIVORTIIS. a

DE diuortiis. Quia ex accusatione matrimoniorũ deuenitur ad diuortia & repudia, cõgruè post titulum præcedentem & in calce huius tractatus ponitur de diuortiis, & sic de materia quæ concernit nouissima matrimonij excepta morte.

Diuortium est dissolutio.

b Viuente. Quia si per mortem dissoluatur matrimonium, non est diuortium, & differt diuortium à repudio quod hoc respectu matrimonij iam contracti illud respectu spõsalium, ff.de verborũ signif.l.inter stuprum.§.diuortium.sed tamen sæpe his vocabulis promiscuè vtimur : vt not xxxij.quæstione septima,cap.j.

c Contingit. Vt perpetuò duret, cap. diuortium.de pœnit.dist.j.

d Non malè. Vt xxxij.q.vij.cap interueniente.& per Abb. in Rubr.eod. & separatio thori alia est perpetua, alia temporalis : vt not.d.c. interueniente.

e Nec valent.cap.quos Deus.xxxiij.q.ij.& l. eius.& l.nihil,ff.de reg.iur,

f Non secuta. Nam si copula secuta fuisset, etiam de consensu vxoris non posset ingredi.

g Falsa.&c. Sic dicimus falsam causam non vitiare legatum, l.ij.C de falsi.causa adic. & l. falsa. ff. de cond.& demõ. Facit quod mendacium se obligantis obligationem non impedit ca. veniens.de cõuers. coniug.l.j.& l. si rem alienam. ff.de pigno. actio. Item nõ vitiat dispensationem. ca. quia circa. & ibi Ab.de consangui. & affi. & facit pro hac litera. l.vni.in prin.C de rei vxo. actione.Sed cõtra c ex parte Astensis de cõces.præb. nã vbicunq; quis potest agere actũ vno iure, si explicat alio iure incõpetenti, non valet actus, cum in pendentib. à volũtate magis cõsideretur opinio q̃ veritas. d.c.ex parte. Resp. quidã quòd falsa causa nõ vitiat in spiritualib.sicut nec dolus sed hoc nõ bona cũ sit contra d c.ex parte. Vnde alij melius q̃ falsa causa non fuit expressa, sed in mente retenta: facit.l.si repetendi.C.de cond.ob caus. Vel dic tertiò quòd hic,& in d.c. ex parte.vnde sumitur, causa falsa erat potius impulsiua, quàm finalis, finalis enim credi debet, vt quis seruiat Deo, ideóque ingrediatur religionem, cessante igitur causa impulsiua, non cessat votum & dispositio.facit l j.§ sextum.ff.de postul.& §.affinitatis.instit.de nupt & quę no.Inno.in cap. in præsentia.de renunciatio.

h Cũ & sine.Fac.l.vni.§ pst.C.de rei vxo.act.

Dicenti se velle ingredi religionem, est certum tempus præfigendum, intra quod vel ingrediatur, vel ad vxorem redeat. h. d.

Ei autem qui se ad religionẽ transire velle dictitat, certum est præfigẽdum tempus, a intra quod b legitimè caueat, c ꝙ aut ad religionem se trãsferet, d vel redibit ad coniugem.

Reddit rationem cur non secuta copula per religionis ingressum matrimonium dissoluitur h. d.

Neque mirum e videri debet, quod post legitimum de præsenti præstitum consensum, carnis non secuta cõmixtione, alter coniugum etiam altero inuito ad vitam regularem transitum facere valeat, quia cum nondũ vna caro f effecti sint, satis probabiliter, vno ad Deum transeunte, alter in seculo remanere g poterit.

Per sacri ordinis susceptionem non dissoluitur matrimonium, etiam non consummatum. hoc dicit.

Diuersum h statuitur si quis posthabito canonico religionis ingressu, post aliquam per verba de præsenti desponsatam, sacros ordines susceperit, q̃quàm enim votũ per sacri susceptionem ordinis firmatum, ad impediendum matrimonium futurum ac dirimẽdũ posteà contractum, habeatur efficax, ad dissoluen-

a Tempus. Quod à iure taxatur duorũ mẽsium, cap. ex publico. vnde sumitur, de cõuers. coniug. sed dicas quòd istud remittendum est arbitrio iudicis, vt ibidem latè per Gloss. & Abb. licet iudex à dicto termino non debeat temerè & sine causa recedere.

b Intra quod. Videtur ergo quòd lapso tempore nõ possit is cui est præfixum tempus amplius intrare religionem. Sed contrarium ẽ verius: quia semper licebit ingredi ante secutam copulam: vt not. in c. ex publico. de conuers. coniug. & iste terminus datur non solum ad ingrediendum monasterium, sed etiam ad profitendum, vt ibidem per Abb. aliàs nõ esset sufficiẽter ꝓuisum sponso, cũ non possit ad secũdas nuptias trãsire nisi altero profitente.

c Caueat. Datis pignoribus & fideiussoribus, sic enim intelligitur legitima cautio l. si mandato §. fi. ff. mãda. Vel hoc quoq; iudicis arbitrio relinquetur, adeò ꝙ si quis non posset præstare aliam, quam iuratoriam cautionem, deberet iudex esse contentus, cap. per tuas, de dona. inter vir. & vxo. Aut. generaliter. C. de episco. & cleri. Abb. in cap. ex publico. de conuer. coniugato. facit c. quãquam. dist. xxiiij.

d Transferet. An autem sit audiendus alter coniugum si dicat se velle seruare religionem, sed remanere in propria domo, habetur in d. capit. ex publico. de conuer. coniug. & casu quo transeat fiet hinc inde restitutio acceptorum. d. cap. ex publico.

e Neq; mirum. cap. ij. vnde sumitur de conuer coniuga.

f Vna caro. Nota vnum effectum secutæ copulæ: quia scilicet præcludit facultatem monasteriũ ingrediendi. Alios plures effectus ponit Abb. in capit. ij. de conuers. coniugat. Sed quid si hæc copula fuit violenta? puta spõsus violenter cognouit sponsam, an possit ingredi monasterium inuito spõso? & quidã, vt Bart. Brix. hoc tenuerunt ne delinquens sit melioris conditionis, quàm sap ẽs: argum. capit. cum qui. de præbend. in vj. Item quæ inuita fuit cognita non videtur cõmunicasse corpus suum, xxxij. quæstione quinta. §. j. cum cap. sequen. alij contra, vide per Ioan. And. in capitulo. ea quæ contra. de regu. iu. in vj. in Mercu. per Bald. & Moder. in capit. pen. de probat. & per Abb. remissiuè in d. cap. ij.

g Remanere. Et cùm alia contrahere, capitulo. ex publico. de conuers. infid. Et dicunt quidam quòd nihilominus remanet vinculum prioris matrimonij, sed prorsus inefficax propter ingressum. alij quòd penitus soluitur per matrimonium: & hoc est receptius? vt plenè not. in capit. ij. de conuers. coniuga.

h Diuersum & cætera Sumitur hic §. ex extrauag. Ioan xxij. quæ incipit Antiquæ. vbi copiosè scribitur per Glossatores super ratiõne diuersitatis, licet autem matrimonium non soluatur per susceptionem sacrorum ordinum,

dinum, tamẽ matrimonium non impedit quò minus character imprimatur: sed solum ordinis executio: vt in d. extrauag. Antiquæ. & sic est casus in quo sacerdos etiam apud latinos potest habere vxorem, quod procederet etiã si matrimonium esset cõsummatũ: quia nihilominus imprimeretur character. fac. uor. per Innoc. & Abb. in cap. placet. de cõuer. coniug. & in cap. ij eo. tit.

a Diximus. § pe. de spõs. §. si tamen. supra. de tripl cogn. §. item si alter. supra, quæ matri. impedi. poss.

b Quibus casibus. Respondet tacitæ obiectioni q poterat fieri. de c. quos Deus. xxxiij. q. ij.

c Pontificis. Et sic nota quòd dicitur fieri authoritate Dei quod fit authoritate Papæ, quod est verum si iusta causa faciat. xxiiij. q. j capit. quodcunque. & quæstione iij. cap. si quis nõ recto iudicio. & facit cap. inter corporalia. de transl. Sed cum diuersum sit de eo qui cum sit Christianus labitur in hæresim, vel in alium errorem gentilitatis: quia tunc non dissoluitur matrimonium, nec potest remanens in fide alteri nubere, capit. quanto. & capit. gaudemus. eo. & § item si alter. supra. quæ ma. imped. poss. Quæritur an Papa & ecclesia possit hodie cõstituere vt altero fidelium in hæresim labente, possit fidelis ad alia vota transire? Host. quòd sic, exemplo infidelium, inter quos etiã est verum matrimonium. capit. de infidelibus.

dum tamen prius cõtractũ etiam non consummatum, inualidũ censetur. Ideoque talium ordinum nõ obstante susceptione, si ad profitendam probatam religionem induci non valeat, & sponsa eius institerit contractum matrimoniũ consummare, per censuram Ecclesiasticam compellendus erit.

Cultus disparitas, & creatoris cõtumelia sunt iusta causa dirimendi, & quod facit Papa Deus censetur facere. hoc dicit.

Sed & si inter infideles matrimonio cõtracto sequuta copula fuerit, si alter qui in infidelitate permãserit, velit à fideli disiungi, aut non nisi cum contumelia creatoris, cum altero cõmorari, licebit Christiano non modo matrimonium dissoluere, sed etiam (vt suprà diximus a) alteri se matrimonio iungere. Quibus casibus b cum authoritate sedis Apostolicæ, & Romæ Pontificis c matrimonium distrahatur, non iam humana, sed potius diuina potestate coniugium dissolutum intelligitur.

Ob veram coeundi impotentiam, non ob putatiuam dissoluitur matrimoniũ. h. d.

Item si quis ignarus d virginem in vxorẽ duxerit, quæ adeò arcta sit, vt mulier e fieri non possit, vel simile vitium à natura f contraxerit, vt ope

de consanguin. & affinit eodem modo videtur quod possit statuere inter fideles: nam ratificatio matrimonij quæ est inter fideles causatur ex sacramento baptismi d. capit. quanto. ergo potest ecclesia aliter statuere, sed de hoc valde dubitat Abbas in capitulo ex parte. secundo. de conuers. coniug. vide ibi per eum.

d Ignarus. Videtur ergo innuere hęc litera quod impedimentum dirimens matrimonium debeat subesse tempore contracti matrimonij. Sed si tale impedimẽtum accideret post contractum matrimonium, licet nondum cõsummatũ, non tribueretur facultatem dirimendi. putat tamen Abb. in cap. ex literis. de frig. & malefic. quòd esset causa legitima ob quã Papa posset illud separare si multum timeatur de incontinentia sani.

e Mulier fieri. Id est, cognosci: nam virgo prædicatur de fœmina non cognita, mulier de cognita, licet interdum virginis appellatione intelligamus de ea quæ non est nupta, licet sit impudica, institution. de public. iudic. §. item lex Iulia. iuncta Gloss. in verbo vidua. & poeta.

Ah virgo infœlix quæ te dementia cœpit.

f A natura. Idem si ab accidenti, dummodo matrimonium præcedat, ca. quod sedem. c. cõsultationi, & c. ex literis. vbi not. per Glos. & Doct. de frigi. & malefi.

medicorum [a] nō possit adiuuari. Aut mulier virum acceperit, q adeò frigidæ sit naturæ, vt eidem carnaliter commisceri non possit, poterunt inuicem separari, [b] & qui matrimonio aptus erit ad secúdas nuptias liberè transitum facere. Siquis tamē coeundi impotentiam causatus post separationem aliam acceperit, aut ea quæ arcta putabatur aliquē inuenerit, qui sibi seras reseraret, vtroque casu post peractam pœnitentiā, ad priora coniugia redire [c] compellendi [d] erunt.

Quam quis duxit vel retinuit sciēs copula nō idoneam, habebit vt sororem, si non potest habere velut vxorē. h. d.

Planè si sciēter quis cum ea, quæ maribus impotens est commisceri, matrimonium contraxerit, vel alterius cōperta postmodum impotētia, simul morari consenserint, his casibus Ecclesia [e] iudicare consueuit, vt quas viri tanquam vxores habere non possunt, habeant vt sorores. [f]

Ob fornicationem carnalem, vel spiritualem non soluitur matrimonium, sed fit separatio thori. h. d.

Sæpius [g] tamen accidit, vt matrimonij remanēte sacramēto, thori [h] tantū fiat separatio, [i] vt puta si alter

a Ope medicorum. De hoc dic vt supra. quæ matri. imped. Glos. §. item frigiditas. & in ca. ex literis. de frig. & malefi.

b Separati. Et potest separationem petere etiam is à quo impedimentum prouenit: vt per Doct. in cap. j. de frig. & malefic. Sed intra quātum temporis separatio peti poterit? Respōdeo vt not. per Ab. in cap. j & c laudabile. de fri. & malefi.

c Redire. c. fraternitatis. de frig. & malefi. & intellige hoc quando esset à primo cognoscibilis, nam si primus esset adeo mentulosus, & instrumentum genitale haberet ita grossum quòd nunquam posset deflorare mulierem sine periculo mortis. Secundus autem ob suam gracilitatem posset eam cognoscere, tunc non esset restituenda primo, licet per frequentem vsum cū secundo habitum sit apta reddita primo, ita vterque Abb. in capitulo fraternitatis. de frig. & malefic.

d Compellendi erunt. Quia cognita ab vno præsumitur cognoscibilis ab alio, secundum Doct. in c. fraternitatis. de frig. & malefi.

e Ecclesia. Ergo & nos sic iudicare debemus: vt cap. in causis. de re iud. de quo dic vt habetur in capitulo consultationi. de frig. & malef. vnde sumitur.

f Vt sorores. Id est, secum castè viuent velut cum sororibus. nā sicut veri coniuges possunt promittere continentiam simul morando, xxxiij. q. v. cap. quod Deo. ita & isti morati simul poterunt in continentia. facit. c. omnino xxxj distin. vbi coniuges cum quibus Apostoli non exercebant carnale cōmercium appellantur sorores. Et no. quòd cum huiusmodi impotentibus non potest consistere verum matrimonium. nam desinunt causæ institutionis matrimonij: nam nec ob spem sobolis, nec vt vitetur fornicatio, potest tale matrimonium prodesse. vnde si is qui contraxit cum impotēte cum alia post contrahat, tenet matrimonium cū secunda. Simile in eo qui contraxit cum minore: nam licet sit obligatus ad expectandum, capitulo de illis. de sponsal. tamen si cum alia contrahat, tenet matrimonium, teneretur tamen primæ tribuere alimenta & alia necessaria: vt per Abbatem in capitulo consultationi. de frigid. & malefi. facit capitulum laudabilem. eod. titulo & capitulum ij. eod.

g Sæpius. Cum dupliciter sumatur diuortium, vt supra. eo. in princ. hucusque dixit de diuort. iuxta primam acceptionem, id est, quatenus est separatio matrimonij. nunc iuxta secundam, id est, quatenus est thori separatio, & concor. cum hoc capitulum ij. capitulum ex literis, eo. & capitulum interueniente. xxxij. quæstione vij. & quod ibi not.

h Thori tantùm. Contra eos qui dicebant innocentem non esse solutum obligatione reddendi debitum: not. Abb. in c. ij. eo.

i Separatio. Quæ interdum est perpetua, interdum temporalis, vt not. in cap. interueniente. xxxij. q. vij.

coniugũ carnaliter, a vel ſpiritualiter fornicatus fuerit, quibus caſibus matrimoniũ minimè aboletur, ſed ſibi ſunt inuicem coniuges, b etiam ſeparati. c

Pendente iudicio ſuper adulterio, non habet locum ſeparatio thori. h.d.

Sed & ſeparatio nõ inſtituta ſtatim de crimine accuſatione, facienda erit: ſed probata & peracta. d Interim enim pendente iudicio coniugum alteruter, Iure, quod habet in altero priuari non poterit. e

Facta ſeparatione thori ob fornicationem carnalem, poſt emendationem non compellun tur coniuges ſe reſumere, ſecus ſi ob ſpiritualem, niſi alter velit monaſteriũ ingredi. h.d.

Multum autem intereſt f vtrum ob carnalem, an verò ob ſpiritualem fornicationem thori ſit facta ſeparatio. Primo enim caſu maritus adulterã vxorem etiam emendatam, niſi g & ipſe ſimili fornicatione pollutus fuerit, recipere non cõpellitur, h ſed fornicatrix ĩ clauſtris cum religioſis mulieribus, ad perpetuam agendam pœnitentiã erit collocãda Secundo verò, ſi fornicatus ſpiritualiter, ab in fidelitate reuertatur,

a Carnaliter. Sed an ob vitium ſodomiticum poſſit fieri talis ſeparatio? Reſpon. vt latè per Inno. & Abb. in cap. j. & in c. maritus. de adult. & not. in cap. omnes. xxxij. q. vj.

b Coniuges. Quia vinculum coniugij ſemel contractum & habitum nunquam amittitur viuentibus coniugibus, xxxij. q. ij. cap. ij. & c. iij. Sicut nec baptiſmus, nec ordo j. q. j. c. quod quidam. verſ. cum videamus. & facit hoc ad q. an Lazarus & alij reſuſcitati recuperẽt vxores & liberos, de qua per Abb. in c. fraternitatis. de frig. & malef. & in locis ibi per eum & alios allegatis.

c Separati. No. tamen quòd ſi lata ſententia alter coniugum qui eſt innocens nõ poſſet continere, deberet matrimonium redintegrari, ſecundum plurium opin. vt not. xxxij. q. vij c. Apoſtolus. & per Abb. & alios in cap. ex literis. eo. licet quidam contra.

d Peracta. Id eſt, finita per condemnationẽ rei. Moder. in l. tranſacta. ff. de verb. ſign. & ſic nota ꝙ non ſufficeret probatio ſententia non lata, quod tenẽt Ala. Io. And. & Ab. in c. ij. vt li. pend. vnde ſumitur. Ant. de But. & Sicul. tenẽt quòd & poſt concluſionem in cauſa, cũ tunc inducatur notorium, quod ſententiæ æquiparatur. facit c. cum olim de verb. ſig. fac. no. in c. ſignificauerũt. de teſt. & per Inno. in c. paſtoralis. de cau. poſſ. & prop. & not. in cap. cum dilectus. de fide inſtrum. dic vt in d. c. ij.

e Non poterit. Sed contra c. tenor de re iud. & c. veniens. de regul. vbi lite pendente interdicitur carnale comercium. Sol. in contrariis contractum fuit matrimonium lite pendente: & ſic poſſeſſio non erat iure approbata, hic lis reperit coniuges in quieta poſſeſſione, ita per Ab. in c. ij. vt li. pend. Item contra de c. literas. de reſt. ſpol. & in c. inquiſitioni. de ſent. excom. Sol. hic in iudice, in contrariis in parte: vt per Abb in d. c. ij.

f Intereſt. Habes hic vnam differentiam inter ſpiritualem & carnalẽ fornicationẽ, de aliis vide per Anto. de Butr. in c. ſi de conu. coniug. fac. ca. propoſito. & quod ibi no. xxvij. q. j.

g Niſi. Paria. n. delicta mutua cõpenſatione tolluntur. xxxij. q. vj. cap. nihil. c. pen. & c. ſi. vbi late traditur. de adult. l. viro. ff. ſol. mat. cum allegatis in c. ſignificaſti. eod. & amplia hoc etiã ſi delicta eſſent differentis qualitatis: puta ꝙ adulterium vxoris eſſet notoriũ, & viri eſſet occultum, Ab. in d. cap. ſignificaſti. hoc tamen non procedit quo ad vindictam publicam: vt per Abb in cap j. de iniur. & per eundem in ca. cum olim, in fi. de reſt. ſpol.

h Non compellitur. Etiam ſi ei occaſionem adulterium committendi maritus dediſſet, cap. ex literis. eo. Nec enim prætextu paupertatis vel alterius incommodi turpiter agere debuit l. palam. §. nõ eſt. ff. de ri. nup. immo potius debuit omnia mala pati, xxxij. q. v cap. ita ne. niſi maritus fuiſſet cauſa immediata: puta: quia duxerit eam ad committendum adulterium, & præceperit: vt per Abb. in cap. ſignificaſti. eo. & per eundem in cap. diſcretionem. de eo qui cogno. conſang. vxo. ſuæ. Et amplia ſupradicta alio modo, vt procedãt etiam ſi adulterium eſſet cõmiſſum in figura matrimonij, cap. conſtitutus. de conuerſ. coniug.

cogetur a quæ in fide remansit illũ resumere, b nisi & ipsa ad religionem trãsitum facere noluerit, quod etiam volente c viro ad fidem reuerso, exequi liberè poterit.

Regulariter vxor & vir non possunt disiungi, vt alter sumat sacros ordines, aut monasterium ingrediatur, fallit hoc in casibus præcedẽtibus & sequentibus h. d.

His exceptis d casibus alter cõiugum, altera in seculo remanente, nec ad sacros e ordines, nec ad regularem suscipiẽdus est obseruantiã, nisi fortè remanẽs eius sit ætatis, vt sine suspicione incõtinentiæ f valeat in seculo remanere, aut ipsam cõtinentiam vouere voluerit.

Alioqui quãquam de vxoris licentia g monasterium quis ingressus fuerit, & professionem h fecerit, non vxor ad continentiã cogi, sed vir ad vxoris thorum euocari poterit, nisi post coniugis ingressum fornicata i fuerit. Aut se inuicem continentiam promittendo absoluerint. k

Qui inuita vxore ingressus est monasterium ab eadẽ vxore coactus, ea mortua, nõ cogitur rursus in monasteriũ reuerti, sed non poterit amplius vxorem ducere. Quod si vxore non contradicente fuerit ingressus, illa mortua non poterit exire, præsertim si fuerit professus consentiente vxore h. d.

Quæsitum tamen est, si quis vxore inuita monasteriũ intra-

a Cogetur. An autem sedes Apostolica possit hoc immutare dando licentiam quòd is qui remansit in fide possit ad alia vota conuolare per Abb. & alios. in cap. ex parte ij. de cõuer. coniug.

b Resumere. c. quãto. & c. gaudemus eo. Sed quæ est diuersitatis ratio inter carnalem & spiritualem fornicationem? Respon. vt not. supra que matrim. impe. post. §. nec refert. Vel dic quòd spiritualis fornicatio per regressum ad gremium ecclesiæ penitus aboletur: sed fornicatio carnalis nullo pacto potest aboleri semel commissa. l. j. C. de rapt. virg. & xxxij. q. v. c. si Paulus. l. in bello. §. factæ ff. de cap. & postli. reuer.

c Nolente viro. ca. fi. de conuers. coniug.

d His exceptis. Huius §. materia solet reputari valde intricata, pro cuius elucidatiõe vide latè per Ab. in c. j. de conuer. coniug. & per eundem in ca. tua nos ij. de iureiu.

e Ad sacros. Sed nunquid ad minores? & videtur arg. l. eum prætor. ff. de iud. & dist. xxv. c. qualis. contrarium videtur verius cũ coniugati promoueri nõ debeãt. c. diuersis fallaciis. de cle. coniug. & promoti sunt priuandi beneficiis, vt c. j. eod. tit. fac. c. fi. de tẽp. ord. vbi ponitur pœna ordinãtis cõiugatũ. Sed quid si inuita vel ignorante vxore fuit promotus ad sacros ordines, nunquid illa defuncta continere teneatur? Goffr. quòd non. Host. Ioan. And. Abb. & magis communiter contra, in tantum quòd si iterum nuberet non teneret matrimonium: argum. contra in cap. placet. de conuer. coniug. & in §. sequen. Sol. vt per Abb. in dicto capitulo placet.

f Incontinentiæ. Sed quid si non sit suspecta incõtinentiæ, sed de aliis malis moribus: puta quod fiet incantatrix, malefica, aut vsuraria, nũquid hoc casu maritus possit ingredi religionem vxore vouente continentiam? Ioan. And. negat, licet fateatur tenere ingressum si contra fiat, vt per Abb. in c. ad apostolicam. de conuers. coniug.

g Licentia. Et sic nota quòd nõ sufficit sola licentia nisi concurrat & votum continentiæ c. j. & c. cũ sis. & c. ad apostolicam. de conuer. coniu. Sed contra videtur. cap. Agathosa. xxvij q. ij. Sol. secundum Inno. quòd id quod hic dicitur fallit in casu illius canonis, scilicet quãdo vxor cõmisit adulterium, tunc enim cum maritus solutus sit à seruitute vxoris, quæ non potest debitum exigere, liberè potest ingredi religionem, sequitur Abb in d. c. cum sis.

h Professionem fecerit. c. accedens. de conuers. coniug. an autem iste qui non seruatis seruandis professus est, possit egredi propria authoritate, vide per Doct. in dicto capitulo accedens. & in capitulo quidam. eodem titulo.

i Fornicata. c. veniens. de conuers. coniug.

k Absoluerint. c. dudum de conuers. coniug. quo casu si se reintegrauerint maximè propria.

propria authoritate, proles nata est illegitima: vt not. in c. ministri. dist. lxxxj. & p Inno. in c. dudum. de cōuers. coniug. & per Ab. in c. tua nos. ij. de iureiurando.

in materia voti valet illa regula, si quod ago non valet vt ago, valet vt valere potest.

uerit, & repetitus ad eam redire coactus[a] fuerit, an eadem mortua, cogendus sit ad monasterium reuerti, an verò aliam possit in vxorem ducere. Et in hac specie responsum est, votum quidē non tenuisse, & propterea ad monasteriū redire minimè illum teneri.[b] Sed cum ingrediendo monasterium, debitum se non exacturum promisisse videatur, vlterius vxorem ducere non poterit.[c] Cum id vouere in sua positū voluntate[d] fuerit. Quòd si quis[e] sciente vxore, nec contradicente[f] vitam professus fuerit monachalem, vxore postmodū defuncta, nec habitum quē semel assumpsit, abiicere, nec aliquam sibi matrimonio copulare poterit. Matrimonium quoque temerè contractū, dirimendū[g] erit, quod in eo, qui consentiente[h] vxore, ꝓfessus fuerit.

a Coactus. Nota quòd quo ad quid vxor habet in potestate maritum, cū habeat maiorē potestatem corporis mariti, quam ipsemet. c. non debet. de cōsangui. & affi. & sic vxor non est simpliciter in potestate viri. ad hoc. l. si vxorem. C. de cond. insert. vbi not. plus tamen obligatur vxor marito, quàm contra, cū respectu seruitiorum sit quasi famula mariti. xxxiij. q. v. c. hæc imago. & c. mulierem. & per Ab. & alios in ca. iij. de conuer. coniug.

b Teneri. Scilicet taliter vt possit ab ecclesia compelli secundum quosdam, peccat tamen ipse si nō perficit quod nouit, ex quo impedimentum cessauit: argu. xvij. q. ij. c. nos nouimus. Sed Abb. contra, quòd immo nullo modo peccat: quia tale votum respectu ingressus monasterij fuit nullum, cum tunc nō haberet consensum habilem ad se obligandū, & venire contra factum proprium, licet quando tale factum non tenuit ex defectu potestatis: vt per Abb. in capitulo nostr. de electio. vnde requiritur consensus de nouo. fac. quod in simili not. in cap. proposuit. de coniug. seruo. & est hoc quod hic habetur mirabile, secundum Ab. in cap. iij. de conuers. coniug. scilicet quòd vbi votum impeditur aliquo facto intrinseco, votum non obligat ad impiendum etiam cessante impedimento. Et fac. hoc ad q. vtrum filiusfamil. teneatur exequi votum postquam fuit à patria potestate liberatus; si est tale quòd non potuit sine consensu patris emitti, de quo vide in capitulo scripturæ. de voto. Item nota ex hac litera quòd etiā

c Non poterit. Sed quid si duxerit an tenebit matrimonium: quidam, vt Ant. dicunt tutius esse tenere quòd matrimonium non valeat: quia licet hoc votum videatur simplex, tamen quantum ad continentiam seruandam cum fuerit determinatum ad certam religionem approbatam videtur solennizatum. Sed hoc non placet Abb. in cap. ij. de conuer. coniuga. quia c. vni. de voto in vj. requirit quòd votum solennizet per professionem tacitam vel expressam, & sic quòd iste vouens sit effectus religiosus, quod non est in casu nostro: cum paria sint non profiteri, vel inualidè profiteri: arg. c. ij. de transla. prælat. vnde tenet valere matrimonium, quod satis admitti potest, maximè cum declaratione. Glos. ibi, scilicet quod ipse debitum ab vxore non possit exigere, licet cogatur reddere: arg. c. literas. de resti. spol. & c. inquisitioni. de sent. excom.

d Voluntate. Vnde non poterit contra factum proprium à se dependens amplius venire, arg. not. per Abb in cap. nostr. de elect. & cap. quod semel. de regu. iur. in vj. cum ibi congestis.

e Quòd si quis. Hic versiculus sumptus est ex c. consuluit. de cōuers. coniug. secundū cōmunem intellectū, vt declarat adiectio quorundam verborum.

f Sciente nec contradicente. Ita communiter intelligitur tex. in c consuluit. de conuers. coniug. licet dētur & duo alij intellectus qui videntur prorsus diuinatiui.

g Dirimendum. c. iij. & c. ex parte. j. de conuer. coniug.

h Consentiēte. & cōsequenter etiā continentiam

rit multò magis obtinebit, quanquam monasterium nunquam ingressus fuerit.

Quæ credens virũ esse mortuum, religionem est ingressa à viro educta, si vir moriatur, non cogitur reuerti ad monasterium, licet id sibi expediat. h.d.

Quid statuemus [a] de ea quę credens maritum mortuum, habitũ religionis assumpsit, an si eo reuerso, de monasterio educta fuerit, post obitũ viri sit ad regularem obseruãtiam compellenda? Et quidẽ huic consultius [b] ad salutem fuerit, si ad monasterium redeat, sed si ad hoc perduci non poterit, cogenda non erit. [c]

Etiam altero coniugum inuito potest quis vouere peregrinationem h.d.

Licet [d] autem alter coniugum altero inuito religionis votũ non possit assumere, Viri tamen etiam præter vxorum [e] assensum peregrinationis ad terram sanctam propositum vouere, & implere [f] liberè valent.

Vxor non plenè certificata de morte viri contrahere non potest, quamuis continere nequeat. h.d. in summa.

Et quãuis illi diutissimè in peregrinatione commorentur vel etiam ab hostibus capti [g] nuncientur, donec certum [h] nun-

tiam vouante, si fuit certiorata de iuris communis dispositione. secundum Abb. in ca. j. de conuers. coniug. & not. in capitulo ex parte j. vbi Abb eod. tit.

a Quid statuemus. Dixit supra de altero coniugum consentiente. Item de inuito. Item de sciẽte & dissimulante, nunc de errante. fac. c. placet. de cõuers. coniug.

b Consultius. cap. placet. de conuers. coniuga. & nota quod lex consulit, vt not. in l. legis. ff. de legibus.

c Non erit. Quia votum emissum tempore inhabili non obligat tempore habili: quia paria sunt nullum & minus efficax. cap. ij. de translat. præl. & tangitur supra. §. proximo. in notula super verbo teneri.

d Licet autem. Cùm hæc litera sumpta fuerit de cap. ex multa. §. in tanta. de voto, & vot. redempt. & vt ibi not. continet specialissimum casum in quo vir potest emittere votum præter licentiam vxoris. contra cap. quod Deo. xxxiij. quæst. v. & xxvij. quæstione ij. ca. si tu abstines. & fortè posset teneri quòd hodie nõ sit verum quod hic dicitur: quia tempore quo fuit promulgata decretalis illa ex multa, Terra sancta erat in potestate Christianorum, licet multum obsideretur ab infidelibus. Vnde ad subsidium ferendum in illa magna necessitate indulsit summus Pontifex vt viri possent vouere peregrinationem ad Terram sanctam præter vxorum licentiam, vt apertissimè colligitur ex dicto §. in tanta quoque necessitate, & per totam illam decretalem. Vnde ille §. debet capere interpretationem à præcedentibus etiam sequentibus l. si seruus plurium. & l. qui filiabus. ff. de leg. primo. & à præfationibus. l. fi. ff. de hæredi. instit. quæ ratio cessat hodie, cum Terra sancta absolutè sit in manibus infidelium, nec eò vadant Christiani gratia alicuius subsidij ferendi: sed solum ex deuotione, vnde cessante causa & ratione &c. capitulo cum cessante. de appella. Sed hac ratione non obst. tene quòd etiam hodie habet locum quod hic dicitur, & in dicto §. in tanta. & ita declarat consuetudo quæ est certa legum interpres. l. si de interpretatione. cũ sequen. ff. de legibus. & fortè supradicta ratio nõ fuit finalis sed impulsiua, quæ non facit cessare effectum. l. j §. sexum. ff. de postul.

e Præter vxorum. Sed an monachi præter consensum Abbatis? dic vt traditur in cap fin. de voto & vo. redempt.

f Et implere. Non tamen vxores tenentur viros suos sequi. Ab. in cap. ex multa. de voto. & in cap. de illis, de spõs.

g Capti. Nota quòd de iure canonico per captiuitatem non soluitur matrimonium, licet aliud sit de iure ciuili. concor. capitulum in præsentia. de spons. vnde sumitur. & capitulum dominus. de secund. nupt. l. non sicut. ff. de capt. aliud in sponsalibus. capitulo de illis de sponsali.

h Certum nuncium. Videtur ergo quòd per vnum testem probari possit mors, quod satis admitti potest, quando non agitur de magno

magno preiudicio. alioqui quomodo sit mors probanda, dic vt per Bart. in l. si quidem. C. soln. matrim. & in l. ij. §. si dubitetur. ff. quemad. test. ape. & per Abb. in cap. in præsentia. de sponsal. & ca. quoniam frequenter. §. j. in fi. vt lit. non contesta. circa quod licet multa & varia per Doct. dicantur in variis locis. Abb. tamen in d cap. in præsentia, putat arbitrio iudicis remittendum, quando dicatur mors probata.

a Non poterunt. Si tamen non bene certioratus vel certiorata contraxerit matrimoniũ non debet propterea illico secundam dimittere vel secundum: sed debet debitũ reddere, non autem exigere: vt per Abbat. in cap. dominus. de secund. nupt. quod intellige vbi verisimiliter dubitat de morte prioris.

etiam si vir à se repulerit vxorem? & non videtur, cum se ipsum hoc casu spoliatit: argu. xxvij. quæstione secunda. ca. Agathosa. & hoc tenuit magister Abbatis Antiqui. Communiter contra. Nec obst. quòd expellens animo amittendi possessionem perdit eam etiam si habeat animum recuperãdi. l. si quis vi. §. differentia. ff. de acquir. poss. quia secũdum Hosti. in hoc est priuilegiata possessio de qua agimus. Vel secundum Butr. hoc casu poss. est coniuncta proprietati nõ abdicabili nuda voluntate. sapit ergo hæc possessio naturam proprietatis, vt non perdatur saltem irreuocabiliter: vt per Abb. in ca. literas de rest. spol.

cium de virorũ morte vxores non receperint, ad aliorũ coniugium cõualere non poterunt, [a] quãuis vt certiorarẽtur magnã adhibuerint diligentiam [b] & eius ætatis sint & fragilitatis vt continere [c] nequeant.

Agenti petitorio ad coniugẽ obstat consanguinitatis exceptio, secus si possessorio: quia antequam de exceptione cognoscatur plenaria restitutio est facienda, nisi conuentus excipiens iuret de malitia, & probationes habeat in promptu, quo casu fiet restitutio quo ad alia, non quo ad copulam. h. d.

Ergo [d] nisi legitima subsit exceptio, cõiugibus temerè disiunctis, alterum, alterius repetẽdi semper integrũ ius manet. [e] Erit autem legitima exceptio, cum aliquis consanguinitatis [f] gradus obiicitur, quo quidem casu, licet si petitorio iudicio actum sit, anteà de ipsa exceptione [g] cognosci debeat. Si tamẽ possessorio quis experiatur, antequã de consanguinitate discutiatur, plenaria erit facienda restitutio, [h] nisi is qui conuenitur. & de malitia iu[i]ret, & super exce-

f Consanguinitatis. Quod procedit etiam si à principio opponens sciuisset consanguinitatem: quia licet alleget turpitudinem suam, excusatur tamen & admittitur ad hanc allegationem ratione peccati vitandi, & declinandi periculum animæ. cap. lator. de re iudi. c. consanguinei. & c. tenor, & c. præterea. de spõsal. & per Abb. in capitulo literas. de restitn. spolia.

b Diligentiam. Nota ergo quòd non præsumitur quis mortuus etiam si magna adhibita diligentia ignoretur vbi sit, & ita amplia quod habetur in l. fin. C. de sacrosanct. eccles. Sed an adhibita hac diligentia, seruandus sit tenor Aut. hodie. C. de repud. Respon. vt habetur per Abbatem, & alios in c. in præsentia. de sponsal.

c Continere nequeant. Nota quòd potius tolerandum est periculum quòd lædatur matrimonium non in figura matrimonij, quàm sub specie matrimonij. fac. quod habetur in c. nuper. de bigam. & supra qui promo. nõ poss. §. aliud. vbi grauius peccant clerici qui fornicantur in figura matrimonij, quàm qui non sub tali figura fornicantur.

d Ergo. Inceptiuè & reassumptiuè.

e Ius manet. Sed nunquid istud erit verum

g Exceptione. Tanquam peremptoria, vt habetur in c. j. de ord. cogn.

h Restitutio. c. ex conquestione. de rest. spol.

i Iuret. Hoc est not. quòd licet in causa matrimonij & aliis causis spiritualibus de calumnia sine malitia non iuretur, iuratur tamen de calumnia super exceptionib postea emergentibus, si tamẽ per eas alterius ius aliquo pacto impugnetur. ca. cum dilecti. de elect. cap. si. quima. accus. poss. cap. præsentium. de test. l. qui bona. §. si quis stipulatus. ff. de dam. infect. de

quo

pione promptas probationes [a] offerat. Quo casu excepta carnali cõmixtione, tantum quo ad reliqua restitutio [b] facienda erit.

Si mulier restituenda timeat sæuitiam viri, debet ab eo præstari cautio, & si ea non putetur sufficiens, dum causa plenè cognoscitur, vxor est deponenda in loco honesto & tuto. h.d.

Præstanda tãmen erit idonea cautio, [c] quòd nullam restitutæ, [d] violẽtiam [e] vir inferet, quòd si tanta sit viri sæuitia aut odio, tam capitali [f] vxorem prosequatur, vt trepidãti mulieri [g] sufficiens [h] securitas prouideri nequeat, vsque ad causæ decisionem alicui probæ & honestæ mulieri studiosius custodienda committetur, [i] in loco vbi vir, vel eius cõiuncti, mulieri nullam possint iniuriam inferre.

Ob solam traductionem mulieris ad domum nullum oritur impedimentũ sequẽtis matrimonij. h.d.

Et hæc quidem obtinent, secuto inter viros & mulieres matrimonio. [k] Cæterũ si nullis præcedentibus spõsalibus, vel legiti-

quo dic vt per Gloss. & Ab. & Doct in c. literas. de resti. spol. vnde sumitur.

a Promptas probationes. Id est, intra breue tempus. nec enim mora modici temporis excluditur. c. exhibita. de iud. l. quod dicimus. & l. ratum. ff. de solut. l. si debitori. ff. de iudi. nec requiritur quòd quis habeat probationes quasi infini: vt per Ab in c. literas. de rest. spol.

b Restitutio. Nota ergo spoliatum restituendum, nõ obstãte quòd reus offerat probationes incontinenti super iure suo, & licet hic non fiat restitutio ad copulã, hoc fit gratia peccatum vitandi, quo respectu & alia specialia admittũt. Sed contra de le. iij. §. ibidem. ff. ad exhib. Sol. ibi ĩ possessorio adipiscẽdę. hic recupandę. de hoc tamen latissimè per Legistas. in l. naturaliter. §. nihil. commune ff. de acquir. posses.

c Idonea cautio. Scilicet mediãtibus pignoribus & fideiussoribus. l. si mãdato. §. fi. ff. mãd. l. ergo. §. adiici. ff. de fideicõ. libert. nuda verò cautio & simplex erit interuẽtu stipulationis. l. sancimus. vbi de hoc tradit. C. de verb. sign. ad hoc quod not. in c. qua fronte. de appel. & in c. j. de seq. poss. & fruct. & quod not. in c. de benedicto. xxxiij. q. j. fac. c. literas. in fi. & c. ex transmissa. de restit. spolia.

d Restitutæ. Etiã ꝙ restituta propria culpa recesserit à viro suo: puta: quia cõmisit adulterrũ: quia adhuc nõ est restituenda sine idonea cautione: vt ꝑ Ab. in c. literas. & in c. ex transmissa, de resti. spol. hęc enim cautio præstatur ex noua causa, hoc est, ob sęuitiã quę timetur. fac. c. da benedicto, cum ibi not. xxxiij. q. j.

e Violentiam. Nota hoc verbum: quia cautione non obstante poterit maritus vxorem leuiter castigare, sicut et prius poterat, iuxta ea quæ habentur in cap. quemadmodum. de iureiur. quia tunc non diceretur inferre violentiam, cum id iure permittente faciat: argum xxxiij. q. ij. c. placuit. & xxij. q. iiij. c. qui peccat. & l. Gracchus. C. de adult.

f Capitali. Vt ga oderit ad mortem, quàm fortè aliquando fuit cõminatus, de quo in cap. cum oporteat. de accusat. in c. bonæ. j. de elec. per Bal. in cap veniens. de iureiu. per Abb. in cap. accedens. vt lit. non contest. per Legistas in l. iij. ff. de testib. & in l. iij. §. fi. ff. de adimen. lega. in l. licet. ff. de arbitris.

g Mulieri. Quid dicemus per contrarium si maritus vxorẽ timeat, an vxor cauebit, item quid si maritus timeat vxorem insidiantẽ vitæ suæ? an possit illam dimittere? Respon. affirmatiuè: vt per Ab. in c. j. eo.

h Sufficiens. Cautio enim saluiconductus est satis fragilis. c. accedens. vbi Abb. vt lit. nõ contest. & cap. literas. de restit. spol. & satisdario non mutat animum maleuolum. instit. de suspect. tuto. §. nouissimè.

i Committetur. Nota casum in quo libera persona quodammodo sequestratur, & hoc ob sæuitiam, immo vxor iniustè à viro verberata debet aufugere, & petere se ali extra domum. Bal. in l. prima. C. de legibus. & aliqui in capitulo ex transmissa. de restitut. spoli.

k Matrimonio. Et per copulam cõsũmato: vt not. in c. ex transmissa. de resti. spol.

Restituito

mò consensu mulier ad viri domum iã traducta, posteà abscedens alij fortè nubere voluerit, nulla facienda erit restitutio.a

Qui viuente vxore etiam ab eo separata quo ad thorum secundam conscium duxit vxorem, etiam prima mortua separabitur à secunda, sed cum alia contrahere poterit. h.d.

Fornicationis b quoque repetenti obstat exceptio, thoriq; ob eam causam sequuta separatione, separata viuente aliam c vsque adeò superinducere quis prohibetur, vt si de facto duxerit exq; ea filios susceperit et mortua adultera eandem retinere non possit, quod ipsum & priore vxore minimè cognita sibi locum vendicat,d licet aliam ducere minimè prohibeatur.e

Si mulier matrimoniũ contraxit cum eo quem ignorabat coniugatũ, vxore prima mortua erit in eius potestate virum retinere h.d.

Hoc tamen de ea intelligi oportet, quã quis non ignaram aliam viuere, & fortè f aliquid in mortem alterius machinatã, in vxorem duxit, nam si qua pręcedentis matrimonij penitus inscia alicui nupserit, priore mortua, nisi mulier diuortium petat, ad petitionem viri g non sunt separandi. h Nec enim sustinendum est, vt vir qui scienter in legem commisit, de proprio dolo commodum reportet.i

Cum ea, quam quis vxore viuente cõgnouit, non sub specie matrimonij defũcta vxore potest quis contrahere, si neuter ipsorum machinatus est in mortem prædefunctæ vxoris. h.d.

a Restitutio. Quia petens restitutionẽ debet probare possessionem. c. consultationibus. de iu. patrona. c. olim. iij. de resti. spol. nec ista traductio operatur aliquam possessionem ea ex parte. vbi latè, de resti. spol. immo etiã si legaueris liberũ hominẽ adhuc nõ possides l. cũ hæredes. ff. de acqui. possessi.
b Fornicationis. ca. ex tuarũ. de eo qui dux. in matri. quã per adul. pol. Sed an cõtra repetentẽ possit opponi exceptio excõmunicationis? respõ. vt per Abb. in c. inter alia ante fi. de sententia excõ.
c Aliam. Quę sit conscia quòd vir aliã habebat vxorem: aliàs non nocere ductæ. c. j. & ca. veniens. de eo qui dux. in matri. quã per adul. pol. & §. seq.
d Vendicat. Vt in ca. ij de eo qui dux. in vxo. quam per adult. pollu.
e Prohibeatur. De hoc concludẽdo dicas secundũ Abb. in c. j. de eo qui duxit quam per adult. poll. Aut solummodo pręcessit adulterium, & non impedit matrimonium sequens, vnde alio non interueniente quis potest ducere in vxorem quam polluit per adulterium. cap. significasti eo. titu. & xxxj. q. j. c. si viuente. Aut quis contraxit cum muliere superstite propria vxore, nec ad vlteriora fuit processum, & solus contractus matrimonij non impedit matrimonium contrahi mortua vxore, multo magis si de pręsenti non contraxisset, sed solũ fidẽ dedisset: vt in cap. fin. eo. tit. Aut contractui matrimonij fuit admixtum adulterium, & tunc si cõtractũ fuit cũ ignorante, põt inter eos esse matrimonium post mortẽ coniugis. c. j. eo. tit. & §. seq. qđ intellige si superinducta ignorauit toto tẽpore ante mortẽ primæ vxoris, sin ãt certiorata de vita primæ vxoris permisit se cognosci ab illo viro, non põt amplius habere eũ ĩ maritũ. c. fi. eo tit.
f Forte. Imò hoc requirit̃ sine dubio, qñ ĩ matrimonio nõ fuit mixtũ adulteriũ, secũdũ Io. An. à quo non abhorret Ab. ĩ c. j. de eo q dux. &c. fac. c. veniẽs & c. significasti. & c. sup hoc. e. ti. & §. seq.
g Viri. Sed bñ ad petitionẽ vxoris. e j. de eo q duxit. & c. & simile ĩ c. ij. de adul. arg. quod cõtractus pro parte tenet, & pro pte nõ. fac. c. đ. illis. de desp. impub. cum multis alle. in d. c. j. licet aliàs vir & vxor ad ĩparia iudicari nõ debeãt. c. tua nos. đ spõ. sed hoc facit culpa viri. vt hic dicitur.
h Separãdi. Si vxor de nouo cõsẽtiat, nec. n. primus ille consensus sufficeret. cap. veniẽs. vbi not. de eo qui dux. in vxo. &c. sufficit tñ quod iste cõsensus sit tacitus, immo non solum non sunt separandi, imõ filij de tali matrimonio legitimi sũt censendi. cap. ex tenore. & cap. cum inter. qui fil. sint legi. propter bonam fidem vxoris.
i Reportet. Simile in l. itaq; fullo. ff. de furt. & c. j. de eo qui dux. in vxo. quam, &c.

Cum

a Cum ea.concor.c.ſignificaſti.ca. ſuper eo, de eo qui dux.in vxo.& c.

b Machinati.Sed an ſola machinatio ſine effectu ſufficiat? & hoc quidam admittunt, cum lex de machinatione tantum loquatur l.proſpexit ff. qui & à quib. Tu dic contra, cũ verba ſint intelligenda cum effectu. capitu. ſi quis viuente. xxxj. quæſt.j. fac.l.j. ff quod quiſq; iu. c. relatum. de cle. non re.cap.fin. de ſponſ.facit ſecundum Abba. ratio. nam hoc eſt impedimẽtum iuris poſitiui vnde non debet ita taxari vt reſtringatur facultas cõtrahẽdi matrimonium cõtra diſpoſitionem iuris diuini: ar. cap. licet ex quadam. de teſti. Sed quid ſi interuenit effectus mortis ſine machinatione cũ propoſito contrahendi cum coniuge ſuperſtite: numquid poterit cum ſuperſtite coniuge cõtrahi ꝑ eum qui interfecit? reſpon.affirmatiuè. cap. laudabilem. de conuerſ. infid. Immo ſecundum Abba.in capi.ſuper eo.de eo qui dux.quam & cæ. & in capit. primo. de conuerſ. infidelium, etiam ſi quis aliquem eo propoſito interfecerit vt vxorem ducat, idem erit dicendum: quia machinatio vnius tantum ſine adulterio nõ ſufficit ad impediendum.not.in §.fornicationis, ſupra eod. quanquam Inno.aliter ſentiat. Et facit contra eum quod legitur de Dauide & Berſabe, vt nota.in cap.olim.ij.de offi.deleg. vbi Dauid machinatus fuit in mortem Vriæ, & tamen habuit eius vxorem in coniugem, ſed fortè hoc ex permiſſione diuina & in figura: arg. c.gaudemus.eo.

Cum ea[a] aũt, quã qs vxore viuente non prętextu matrimonij cognouit, ſi nihil in perniciem olim viuẽtis vxoris, Vir aut mulier cognita, machinati[b] fuerint, nec fidem de cõtrahẽdo ſibi inuicem dederint,[c] contractæ poſteà nuptiæ, legitimæ reputãdæ erunt. Sed etſi fidem quidem ſibi inuicẽ dederint, vel etiam de facto cõtraxerint, ſi nec ante, nec poſt legitima coniuge ſuperſtite, carnalis interceſsit copula,[d] quanuis vterque grauiter deliquerit, & propterea etiam ſit imponenda pœnitentia, Matrimonium tamen contractum poſt vxoris obitum, minimè diſſoluetur.

Bonum aliquod ſubſecutũ precedens delictum, & eius pœnam non abolet h.d.

Vſque adeò autem machinatio in alterius coniugum obitum adhibita inter ſuperſtites mãchinatores matrimonij ſpem excludit, vt ſi infidelis cum Chriſtiana cõmunicato[e] conſilio eiuſdem maritum de medio ſuſtulerit, licet poſteà per ſtudium ſuperſtitis vxoris ad fidem Chriſtianã tranſlatus fuerit, non tamẽ proptereà magis cũ ea nuptias legitimas contrahere aut contractas retinere poterit. Nec enim huiuſmodi lucro,[f] tam deteſtandum damnũ Eccleſia[g] reſarciri patiť.

Animus & propoſitum diſtinguunt maleficia.h.d.

Diuerſa ratio eſt eorum, qui ad fidem

c Dederint. Quæ tamen datio non valet. quia inducit votũ captandæ mortis. Simile de promiſſione beneficij vacaturi, & ſic de matrimonio ſpirituali.ca.ij. de conceſſ.præbend.

d Copula. Et, hoc no. quòd non ſecuto effectu, effectus nõ punitur facit capit. fin. de ſponſ.& quod no. ſupra in verſi.machinati. & in cap. fin.de eo qui dux. quam &c. vnde ſumitur.

e Communicato conſilio. Secus non communicato: quia vnius tantũ machinatio nõ ſufficit, vt ſupra. §.proximo in notula ſuper verbo machinati.

f Lucro. Nota ergo quòd non debet quis delictum committere propter bonum ſpirituale quod inde ſequitur. fac.c.quod ait.& quod ibi nota.diſt.xiiij. & ca. nõ magno.ne cle. vel monach.& xxxiij.q.v.cap. ſi dicat. & j. q.j. c.non eſt putanda.& c.ſuper eo.de vſur.& xxi. q.ij.c.ne quis arbitretur.

g Eccleſia. Nota magnam poteſtatem quam habet eccleſia, poteſt enim ratione delicti inducere nouum impedimentum habile ad impediendum, & dirimendum matrimonium poſtea contractum. Simile in cap.fi. de eo qui dux in matri.&c.

Certamine

conuersi, illorum sibi matrimonio iunxerũt vxores quos in belli certamine [a] occiderunt: eorúmque qui conuersas duxerunt, quarum infideles maritos simili modo interfecerunt, nam cum tales virorũ defunctorum interitum specialiter nõ quæsiuerint,[b] & matrimoniũ inter huiusmodi personas licitè põt contrahi, & sic cõiuncti diuortiũ postulare nequeunt.

Punitur affectus, licet non sequatur effectus. h. d.

Sed etsi machinationem adhibitam in necem cõiugis effectus consequutus non fuerit,[c] si insidiator alteri superuixerit, spe cõiugij ꝑpetuo destitutus, ad secundas nuptias nunquam aspirari poterit,[d] sicut & in iis accidit, qui incestum admiserunt,[e] sacerdotẽ interfecerũt, [f] & aliis pluribus [g] casibus.

Secundæ nuptiæ absque timore infamiæ intra annum luctus possunt celebrari, sed nõ debent benedici quocunque tempore contrahantur. h. d.

Illud quoque admonendi sumus, quib. casibus secundarum nuptiarũ permissa est celebratio, minimè verẽdum esse nupturis, ne si intra annũ luctus ad secũda vota trãseunt, aliqua notentur infamia.[h] Cũ enim secundum Apostolum [i] mulier viro mortuo sit ab eius lege soluta, eiusdẽ sentẽtia, & authoritate, omnis legalis infamia censetur abolita, [k] cum in his præsertim seculares leges

a Certamine. Puta dum certant pro patria, & sic dant operam rei licitæ. nam vsque adeò pro patria pugnare licet vt pater in filium, filius in patrem insurgere debeat. l. minimè. ff. de relig. & sump. fune. & maritus in vxorem. xxviij. q. j. ca. vxor. in fi. quod facit ad q. an filius possit occidere patrem bannitum, stante statuto de bannitis impunè offendendis, de qua per Abb. in c. j. de conuer. infid. post Bartho. in d. l. minimè. & in l. amissione. ff. de cap. dimi.

b Quæsiuerint. Nã ad hoc vt matrimonium impediatur duo requirũtur copulatiuè, scilicet affectus cũ opere subsecuto. facit l. ij. in fi. ff. de cond. & dem. Sed quid si ratum habuerit eos interfectos? idem videretur: quia in maleficiis ratihabitio retrohabitur, & mãdato comparatur. l. j. §. sed & si cum quis. ff. de vi & vi arma. Communiter contra. Nam edictum de matrimonio est prohibitorium. ca. cum apud. de spons. & ratihabitio non retrotrahitur nisi concurrentibus extremo à quo, & ad quod habilibus, quod non est hic, vt declarat Abb. in cap. j. de conuers. infideli.

c Non fuerit. Punitur ergo affectus licet effectus non fuerit secutus: quia licet non perfecerit quis sufficit peruenisse ad actum propinquum nec per eum stetisse quin delictum perfecerit, de quo plenè per Doc. in c j. de eo qui mit. in poss. & in c. j. de præsumpt.

d Poterit. cap. j. eod.

e Admiserunt. c j. & per tot. de eo qui cog. consang. qui tamen si contrahant valet matrimonium, vt habetur in c. transmissæ. d. tit.

f Interfecerunt. cap. ij. de pœnit.

g Pluribus. De quibus habes. no. in ca. ij. de pœnit. an autẽ inter hos sint pœnitentes, nota. in cap. hoc ipsum. xxxiij. q. j.

h Infamia. Quã ei lex ciuilis infligit, qui intra annum luctus nubit. l. consensu. §. si vero. C. de repud. l. liberorum. §. j. ff. de his qui not. infam. & per Abb. in c. ecclesia. S. Mariæ. de constit.

i Apostolum. Nota ꝙ dicta Apostoli sunt præferenda legibus ciuilibus etiam in decisionibus causarum, quod satis procedit in spiritualibus. faciũt. no. per Doct. in cap. eccle sia. San. Mariæ. de constit.

k Abolita. Etiam in foro ciuili ex quo per ecclesiã, & ex licentia Apostoli remissa est: arg. c. per venerabilem. & ij. q. iij. §. hinc colligitur. & ampliabat quod hic dicitur Io. And. dicens extẽdi ad omnes leges ciuiles quæ ex aliqua causa prohibẽt matrimonium, & propterea correctum esse hodie quod dispo nitur C. de interdict. matri. inter pupil. & tut. eius. & C. si rector prouinciæ. & c. quod est cõmuniter receptum. Sed cum lege ciuili præter infamiam multæ aliæ pœnæ infligantur transeuntibus ad secũdas nuptias, vt apparet ex l. j. & ex l. ij. & in l. fœminæ. & in l. hac edictali. &

tricum Ecclesiarum contentio fuerit, plebes [a] vtrarumque discernent,[b] quòd si nó conuenerint, Dei iudicio [c] controuersia discernetur

Non est periurus Episcopus fabricans Ecclesiam, licet iurauerit non alienare Ecclesiastica. h.d.

Nec quicquam Episcopo obstiterit, ꝙ de rebus Ecclesiæ non alienandis iurauerit: [d] nam, & tali non obstante iuramēto, [e] populo indigenti [f] superbasilicarum institutióe salubriter prouidere poterit, & debebit.[g]

Ob commoditatem plebiũ noua Ecclesia ædificari potest quæ tamen matrici honorem exhibere debet. h.d.

Plebium commoditas tunc nouam ędificare suadet Ecclesiam, cũ parochianorum pars adeò distat à veteri, vt certis temporibus non sine magna difficultate, [h] & periculo illam adire, & ibi congruis tēporibus diuinis interesse & sacramēta percipere possint, quo quidē casu maximè [i] si ministro cómodè ꝑ sub-

q.j.in c.apibus. & c quoniam. de offi.ordi. Ar. contra in l.vni.C.de metropol.Bery. vbi in eadē prouincia sunt duæ metropoles ciuitates. Sed dic. aut dignitas additur rei, & procedit contrarium. aut personæ, & procedit quod hic dicit. Sed hęc non videtur bona solutio, cum hic prohibeatur addi dignitas, vel qualitas etiam rei. vnde posses dicerẽ ꝙ sicut Imperator in eadem prouincia facit duas metropoles, sic Papa potest duas baptismales ecclesias facere sub vna terminatione: aliàs autē & nemo pōt facere plures metropolitanas ciuitates in eadē prouincia, nec plures baptismales ecclesias in eadem terminatione.

a Plebes. Quasi melius informatę fa.c. videtur. qui. mat. accus. pos. & §.j.eo.tit. & c. veniens. de test. in fi. & l. consensu. C. de repud.

b Discernēt. Vel per arbitrium: vel per amicabilem cōpositionem, superioris tamen authoritas est necessaria. c. de cætero. & c statuimus. de transac. & c. per tuas. de arbit. aliàs laicus non posset esse iudex in spiritualibus. c. decernimus. cum c. seq. de iudi. & est hic, & in c. plures. xvj. q. vnde sumitur arg. quód spiritualis causa laico pōtest committi. disti. xxiij. §. verum.

c Iudicio. Id est, sortibus, quibus Dei voluntas ostenditur. xxvj. q. ij. §. j. & c. sors. facit l. fi. C. com. de leg. & l. si quæ cautiones. & l. hæredes. §. si incerto. ff. famil. ercis. & l. sed cum ambo. ff. de iudi. & per Abb. in c. fin. de sortil. & per Moder. in c. capitulum. de rescript.

d Iurauerit. De cuius iuramenti forma per Abb. in c. j. eodem.

e Iuramento. Quod est restringēdum ad alienationem illicitam, nō aũt trahendũ ad necessariã: vt per doct. in c. fi. eo. & in c. vt super. de reb. eccl. non alie. & in c. extirpādæ. §. quia verò. de pbē. Idē esset dicendũ in alienatione quæ fieret ad vtilitatem ecclesiæ: nam necessitas, & vtilitas in hoc æquiparātur. xij. q. xj. c. sine exceptione. fac. qđ in simili not. Inn. & alij in c. cũ omnes, đ cōst. restringit ergo iuramentum ad limites iuris: vt latè per Ab. i d. c. fi. Sed an idē sit đ iuramēto qđ præstatur hodie a prȩlatis de nō alienando Ro. Pōt. inconsulto? quidã ꝙ sic. Cōmu. contra, ꝑ quibus est illa ro ꝙ recipiens tale iuramentum vẽ sibi reseruare cōsiliu, vt patet ex forma & vi verborũ. Sed astrictus ad petēdũ consilium sup aliqua re, non potest etiam licitè de illa re disponere consilio non petito. c. cũ in veteri. de ele. & c. cum olim. de arbi. & in c. nouit. de his quæ fi. à præl. & not. in c. si pro debilitate. de offi. deleg. Sed pdicta vera, nisi necessitas imminerer, vel esset modica res: vt per Abb. in d. c. fi. & in c. olim. de restit. spolia. & dicetur, j. de reb. eccles. non alien. in. §. terrulas.

f Indigenti. Ex qua causa indigentię pōt constitui eccl. etiã in præiudicium alterius. fa. c. ij. & c. fi. eo. & xvj q. j præcipimus. & q. vij. c eccl.

g Debebit. etiam constituta dote secundum vnum intellectum. c. fi. vt ibi per vtrunq; Abb.

h Difficultate. Difficultás. ergo aliquid interdum inducit, quod regulariter prohibetur. fac. c. ad audientiã. j. eo. & dist. lxiij. c. cũ lōge. & dist. xciij. c istr. cũ alleg. in d. c. ad audiētiá.

i Maxime. Hoc ideò dicit: quia si imminere periculum animarum, etiam quód à veteri ecclesia non possēt ministro necessaria subministrari, nihilominus deberet noua eclesia cō-

stru

cōmodè pro ſubſtentatione ſua prouideri poſsit, noua quidem erit Eccleſia cōſtruenda, ſed à filiali matrici a Eccleſiæ, pro facultate loci cōpetēs honor b exhibēdus erit.

Vniuerſitatis intuitu poteſt noua eccleſia ædificari, vtputa, pro leproſis. h. d.

Vniuerſitatis intuitu noua Eccleſia ædificari permittitur, veluti cū plures c ſimul leproſi ſub communi vita congregati fuerint. Iis enim quòd eccleſia cū cœmeterio, d & quod proprio gaudere valeant priuilegio, permitteudum erit. Cauebunt tamen hi, vt iniurioſi veteribus e eccleſiis de Iure parochiali nequaquam exiſtant. Nec enim quod eis ob pietatem indulgetur ad aliorum f iniuriā flecti conuenit.

Epiſcopo conceditur pro ſepultura propria eccleſiam ædificare, aut nouum monaſterium conſtruere. h. d.

Epiſcopo quoque in ſua g parochia h nouam Eccleſiā ædificare permittitur, i ſed multum intererit eccleſiam monaſticis informandam regulis conſtruat, an verò ex

ſtrui ſecundū Hoſt. & dicetur j. §. quacunque.

a Matrici. Cathedrali, vt per Abb. in c. fin. de offi Archipreſby. vel baptiſmali. cap. ex tranſmiſſa, vbi not. de renun. vel intellige de eccleſia à qua nouę ſubminiſtrātur neceſſaria: nam hoc verbum ſumitur ſecūdum ſubiectam materiam: vt not. Abb. in ca. venerabili. de verbor. ſign.

b Honor. Sed in quo conſiſtet huius honoris exhibitio? quidam in eo qđ antiquior eccleſia efficitur patrona & clericum inſtituēdum præſentabit in noua, quod ſatis admitti poſſet, ſi ſolum in quo ædificata eſt noua eccleſia eſſet in dominio veteris, licet laicus ædificet propriis ſumptibus: quia tunc ambo erunt patroni, & ambo præſentabunt: vt not. in c. ad audientiam. eo. & in cap. piæ mentis. xvj. quæſt. vij. ſecus ſi nihil conferret, licet noua eccleſia ſit intra ſuos limites. Idem putandum ſi rector conſtruxit capellam vel eccleſiam in ſolo quidem alieno, ſed de reditibus eccleſiæ: quia ius patronatus acquiritur eccleſiæ non ſibi & conſanguineis. Sed non videtur quòd iſte intellectus poſſit accommodari huic literæ propter illa verba. *Pro facultate loci.* ideò expone quod debeat aliquid pręſtare annuatim in ſignum ſubiectionis: argu. cap. omnis anima. de cenſibus. moderandum arbitrio epiſcopi, vel aliter: vt per Abb. in d. cap. ad audientiam.

c Plures. Puta decem. x. q. iij. c. vni. vel etiam plures dummodo velint eccleſiam dotare: arg. c. nemo de conſec. diſt. j. & j. eo. §. quacunque. Immo vnus leproſus permitteretur ſi vellet dotare ſecundum Abb. in c. ij. eo. Sed tunc nō diceretur conſtructa eccleſia gratia vniuerſitatis. argu. hic quòd tales leproſi faciunt collegium licitum, de quo per Abb. in d. c. ij.

d Cœmeterio. Arg. q tales leproſi non debeant cū aliis ſepeliri: quia aliàs iſta conceſſio non haberet cauſam rationabilem. habetur in ca. ſacris. de ſepult.

e Veteribus. Veteres enim eccleſiæ propter nouas lædi non debent, xvj. q. j, ca quicunque. modicum tamen damnū reſpectu decimarum ex rationabili cauſa ſubſtinere debent: arg. §. prox. ſupra eod. & cap. ad audientiam. j. eo.

f Aliorum. Priuilegium enim eſt ſtrictè intelligendum, quatenus cōcernit præiudiciū tertij, etiam q ſit conceſſum cauſa pietatis, quod nota. fac. xxij. q. ij. primum. l. nā hoc natura ff. de cōd. indeb l. nec auus. C. de emane. lib. & l. ij. §. ſi quis à principe. ff. ne quid in loco publi. eum alleg. in c. ij. eod.

g In ſua. Secus ergo ſi quis vellet vti hoc priuilegio extra ſuā diœceſim. Sed quid ſi vellet magnificare eccleſiam in ſua quidem diœceſi conſtitutam ſed exemptam. Reſp. ſecundum Anto. quòd permittitur, licet enim non ſit de diœceſi, eſt tamen in diœceſi, c. pen. de offi. ordin. ſequitur Abb. in c. pen. de donat.

h Parochia. Id eſt, diœceſi. vt in cap. pen. de donat. ſequitur Abb. & in c. pen. de rapt.

i Permittitur. Sed an hæc permiſſio debet intelligi accedente cōſenſu capituli? & non videt hoc neceſſariū. ſufficit enim hoc à iure ſemel cōceſſum fuiſſe: arg. l. j. C. de theſau. lib. x. & l. quæ ſub conditione. §. fi. ff. de cond inſtit. de hoc vt plenè habetur in c pen. de donat. & xij. q. ij. c. bonæ. & in cap. paſtoralis. de his quæ

alia causa, & fortè proprijs exigere velit sepulturis. a Cum primo casu eãdem ex rebus Ecclesiæ b cui pisidet vsque ad quinquagesimam c tantũ partẽ dotare debeat. Secundo verò non amplius, quàm cẽtesimã conferre d licebit, ea quoque adhibita cautela, vt vnam tantum modo ex his duabus, remunerationem eligat. e

Quæ seruari debeat in cõstituenda Ecclesia, vel consecrãda, et quòd ecclesia indotata consecrari non debet. h. d.

Quæcunque tamen ex causa noua extruẽda sit Ecclesia, obseruandum est in primis vt ciuitatis Episcopus, sine cuius assensu id inchoari nõ debet f ad locũ veniat, in quo crucem g ipse figet, & publicè atriũ designabit, nec illam anteà patietur ędificari, aut munus impendet consecrationis, quam dotem h basilicæ, & obsequium ipsius per donationem chartula cõfirmatam accipiat, quæ ad luminaria, & ad custodiã, & custodum stipẽdia, sufficere valeat. i

Construenti nouam Ecclesiam, potest nouum opus nunciari. h. d.

Sed si quis dum noua construitur Ecclesia, aut proprium Ius imminui, aut sibi quoquo modo noceri existimet, noui operis nũciatione k cõsulere sibi poterit, post quam si legitima non sit impetrata remissio, l quidquid ædificatum

si à præl quibus locis magis cõmuniter cõcluditur, quòd à principio episcopus non potest de nouo construere monasterium, nec ecclesiã secularẽ iã cõstructam monasticis regulis informare, sine consensu capituli. & ita procedit. xij. q. ij cap. si eps. Sed postquàm hæc acta sunt sine consensu capituli, potest solus hanc donationem facere, quando tamẽ est necessaria d. c. pe. quod declarat hunc §.

a Sepulturis. Potest enim eps sepeliri etiam extra cathedralem ecclesiam: vt per Ab. in c. pe. de dona. Et ẽ hic arg qp impensa funeralis episcopi est faciẽda sumptibus ecclesiæ, & nõ de proprio patrimonio, de quo vide per Ab. in c. vt pteritæ. de ele.

b Rebus ecclesiæ. Vel etiam de rebus mensæ suæ: vt in c. pe. vbi declarat Ab. d̃ don.

c Quinquagesimam tantum. Sed d̃ quibus rebus dabitur ista quinquagesima? Hugo. in c. bonæ. xij. q. ij qp de fructibus annuis. Sed communiter tenetur quòd etiã de proprietatibus possit dari, immo secundum Abb. in c. pen. de dona. hoc erit cathedrali ecclesiæ expedientius. Sed an aliquod ius retinebit ecclesia cathedralis in ista quinquagesima vel centesima? resp. secundum Goff. directum dominium, quod tamen secundum Io. And. & Ab. non videtur iure probari.

d Conferre. Scilicet donatione inter viuos non autem testamento, secundum Archi. in c.

quia Ioannes. xij. q. v & Abb. in c. pe. de dona vbi diffusè de ratione differentiæ.

e Eligat. vt c. bonæ. in fi. xij q ij.

f Non debet. Fac. c. pastoralis. de priuil. si tamen nollet consentire posset recurri ad superiorẽ. ar. c. nullus. de iu. patro. & per Ab. c. ij eo. in fi. & fac. j. q. ij. cap. placuit. de conse. dis. j. c. nemo. xvj. q. vlti. c. piæ. & c. Frigẽtius. c. cum sicut. d̃ conse. eccl. vel alt. Auth. vt determi. sit cleri. numerus.

g Crucem. Aut. de mona. §. illud. & orationes eps dicet. Auth. de eccle. titulis § siquis autem voluerit.

h Dotem. Vt s̃. de iu. pat. pòst prĩci. Sed quid si dotis cõstrutio fuit omissa ĩ fundatione? resp. debet constitui in consecratione. Sed quid si & in consecratione fuit omissa dotis constitutio? resp. quidam qp cogẽdus est qui consecrauit. sed secũdũ Abb. in c. cũ sicut. de conse. eccl. vel alt. ẽ prius ex qua si contractu cõueniẽdus & cogẽdus is, qui cõsecrari fecit, & obligatio trãsibit in hæredes vt ibi not.

i Valeat. Nisi ex necessitate construeret, quo casu posset cõstrui sine dote: vt nor. s̃. eo. §. plebiũ. & hoc casu instirueretur in ea sacerdos q sibi victum manibus & industria, & eleemosynis quæreret: arg. c. clericus victum. dist xcj. & tenet Abb in c. ad audientiam. j eod.

k Nunciatione. c. j. & c. ij. de no. oper. nunci.

l Remissio. Vel nisi notorium sit de nõ iure nunciatis. vt per Abb. in c. j. de no. ope. nunc. & hæc

fuerit, siuè illud Iure, siue iniuria, [a] omninò ædificantium impensis destruendum [b] erit, negotiúmque ipsum secundum legű, [c] & canonum statuta terminabitur.

Qui præter Episcopi cõsensum Ecclesiam construit, facit iacturã iuris patronatus. h. d.

Diuersum statuetur in ea, quæ præter Episcopi consensum constructa fuerit, hæc enim si nemini nocet, destruenda quidẽ nõ erit, [d] sed ob superioris neglectum [e] excluso Iure patronatus cũ dotibus [f] suis Episcopalibus Iuribus [g] applicabitur.

Ecclesia debet quanto potest citius consecrari.

Basilica igitur legitimè extructa non antè sacris est deputãda misteriis, quàm munus consecrationis acceperit, [h] qđ, ne qua diuino cultui afferat mora quanto poterit citius [i] conficiendum erit,

Ecclesia consecranda est ab Episcopo, qui primus baptizauit incolas regionis, vbi constructa est. h. d.

Et si dubitetur à quo dedicanda sit, illud exquiri oportebit, cuius ciuitatis Episcopus antequam fundaretur, incolas baptizauerit, [k] & ad cuius consignationẽ sub annua đuotione cõcurrerit, [l]

hæc remissio. quandoq; fit expressè, quãdoq; tacitè, puta morte nunciantis. vt ff. de no. ope. nunc. l. non solum. §. sciendum. Sed quid si denunciator non vult remittere nunciationem? resp. vt not in c. ij. de no. ope. nunc.

a Iniuria. l. ij. & l. prætor. §. ait prætor. ff. de no. oper. nũc. & c. j. vbi not. de no. ope. nũc. & est simile in excõicatione quę semper tenet, siue iusta sit siue iniusta. xj. q. iij. capit. j.

b Destruendum erit. Sed immo cõtra, nam attentata post appellationẽ extraiudicialẽ nõ veniunt irritanda nisi sint cõtra ipsã appellationẽ, & nisi prius iustificetur appellatio. c. cum nobis. & quod ibi not. de ele. & in c. bonæ. de appel. & c. nõ solum. de appel. in vj ergo cũ nũciatio sit hmõi, deberet expectari finis denũciationis ante quã deueniri deberet ad destructionẽ. Sol. Ab. in c. j. de no. ope. nũc. ꝙ speciale est hoc in hac nũciatione ob rixas euitãdas, & quia tractatur đ modico præiudicio: nam intra tres menses nũcians probare debet de iure suo, l. j. C. de no. ope. nunc. & ob neglectum iudicis, quæ rationes nõ militãt in appellatione extraiudiciali.

c Legum & canonum. Nota duo ex hac litera. Primũ ꝙ in causa ecclesiastica possumus leges seculares allegare, & ꝙ pôt vtriusque iuris dispositio allegari, de quo latè habet. in c. j. de no. ope. nũc. & in c. cũ ecclesia S. Marię. de cõs.

d Non erit. Et hoc probat Ab. multis iurib. in c. j in fi. de no. oper. nun. quidquid ibi dicat Glo. & videtur tex. in c. cũ olim. ij. de priuile.

e Neglectũ. Accipe actiuè, id est, quia neglexit. & fac. c. cum olim. ij. vbi Abb. de priuil.

f Doribus suis. Quas nõ poterunt ædificatores retrocedere, & ad ipsorũ vtilitatẽ cõuertere, secundum Abb. in c. cum olim. ij. de priui

g Iuribus. Non vt eps disponat ad vtilitatẽ propriam, sed sicut de aliis ecclesiis, quia habebit ipse collationem, & alia iura episcopalia. x. q. j. c. regenda.

h Acceperit. Nisi tamen eps permiserit. c. missarũ. de conse. dist. j. ne sit contra id quod habetur. j. de immu. eccle. §. sed & conuiuia. in fine.

i Citius. c. fi. de cõse. eccle. vel alt.

k Baptizauerit. Quod officiũ pertinet ad episcopũ alio non apparente. facit. capit j. de relig. dom. & nota quòd per exercitiũ vnius iuris seu articuli cõprehensi sub vniuerso, infertur ad possessionem iuris vniuersalis. Sed contra videtur. c. auditis. & c. olim de præscri. vbi exercens certa iura episcopalia solum præscribit in illis quæ exercuit. faci. not. per Bald. in l. j. § si quis. ff. de itin. actúque priua. fac. cap. cum cõtingat. de decim. & c. cum consuetudinis cum ibi not. de cõsue. Sol. ex mẽte Innocen. & Abb. quòd hoc quod dicitur hic procedit, vbi per ius commune nõ fundatur intentio alterius: quia tũc per possessionẽ vnius articuli probatur possessio vniuersalis: quia nõ apparebat ꝙ hic locus esset alterius: sed si alius aduersarius haberet fundatã intẽtionem in iure communi: quia esset clarũ ꝙ esset possessum ab alio ius aliquod in suadię cesi, tunc procedunt contraria, & ad hoc vide Inno. in c. cum dilectus. de capel. monacho.

l Concurrerint. Id est, Christiani fuerint, & sic nota ꝙ episcopus quolibet anno debet tene

re chriſma: vt per Abb. in cap. j. de relig domi. Sed an iſta duo copulatiuè requirãtur ad hoc, vt id quod hic dicitur habeat locum? an ſufficiat alterum? reſp. alterum ſufficit, ſecundum Inno. & Abb in d. cap. j. licet quidam contra,

atque is etiã ad conſecrationem vocandus erit.

Eccleſia ſemel conſecrata non debet amplius conſecrari, nec dicitur iteratum quod ignoratur ſemel factum. h.d.

Eccleſiæ autem vel altari ſemel Deo conſecratis, non debet iterum conſecratio adhiberi, quia velut infans à ſacerdote ritè baptizatus non debet iterum baptizari,[a] ita nec locus ſemel Deo dicatus, iterum conſecrari. Planè ſi de Eccleſiarum, vel altariũ conſecratione dubitetur, nec de ea, aut ſcriptura[b] appareat, aut teſtes[c] exiſtant, ſine vlla dubitatione erunt cõſecranda. Nec talis trepidatio iterationem facit, quia iteratum dici nõ poteſt, quòd ſemel eſſe factum ignoratur.[d]

Eccleſia polluta debet reconciliari. h.d.

Sed ſi Eccleſia[e] aut ab igne exuſta,[f] aut fuſiõe ſanguinis,[g] vel ſeminis,[h] vel excõmunicati humatiõe[i] polluta[k] fuerit, etiam ſi

Quid ſi nullus epiſcoporũ exercuit aliquam iuriſdictionem? reſp. ſuperior ipſorum litem dirimet, & cui voluerit id ius cõcedere poterit, vel etiam pro ſe retinere ſecundũ Hoſt. & Abb. in d. c. j. arg. c. quoniã. de decim.

a Baptizari. diſt. lxviij. cap ſicut. & xxxij q vij. c. quẽadmodum. & de conſec diſ. j. ca. eccleſiis.

b Scriptura. Argu. quòd id quod ſcriptura vel teſtibus probari nõ poteſt, pro infecto haberi debet. l. ſi maior C. comm. diuid.

c Teſtes. Sed an ſufficiat vnus teſtis. reſp. ſic, velut & in baptiſmo c. paruulos. de conſecrat. d. iiij niſi eſſemus in contradictorio: vt not. in c. ſolennitates. de conſec. diſ. j. etiam quòd eſſet teſtis de auditu. Item ſufficeret liber eccleſiæ vel lapis inciſus. xxiiij. q. ij. c. ſanè ij. vbi no. & not. in d c. ſolennitates. & per Abb. in c. propoſuiſti de conſecr. eccle vel alta.

d Ignoratur Sic c. ſolennitates. de conſec. diſ. j. vnde ſumitur. & in c ij. de baptiſ. Arg. contra clericum qui non recordatur vtrum dixerit aliquam horam quod debeat illã dicere de nouo in dubio. fac. l in lege. ff. de contr. empr.

e Sed ſi &c. not. in hoc §. caſus in quibus eccleſia debet reconſecrari vel reconciliari, & de materia in cap. eccleſiæ. de conſecr. diſtin. j. & not. in c propoſuiſti. de cõſec. eccle. vel alta. & in hoc differt res inanimata ab animata, quæ nunquam reconſecratur: vt per Abb. in c. j eo. vbi de ratione diuerſitatis.

f Exuſta pro maiori parte. aliàs ſecus. vt not. in c. eccleſiis. de conſec. d j. quod intellige vt p Abb. in c. propoſuiſti. de conſecr eccle vel alta.

g Sanguinis. Humani & iniurioſi. fac. c. tuarum. in princ. de priuil. vnde ſi ibi ſanguis humanus caſu effundatur, puta, quòd quis minorationẽ faciat, vel ſi occidatur canis, eccleſia non eſt recõcilianda, vt not. in c. vni. de conſe. eccl. vel altar. in vj. & per Ab. in c. ꝓpoſuiſti. eo. tit. Sed quid ſi vulneratus extra eccleſiam in eccleſiam fugiens ſanguinẽ ibi ſpargat? reſp. non eſt reconcilianda, vt not. in d. c. j. ſecus econtrà. Quid ſi homo occidatur in tecto, puta ſagitta, ſecundũ Hug. non eſt facienda reconciliatio, quia id videtur factum extra eccleſiã. Eadem ratione, ſi in cella, vel ſpelunca fuerit facta effuſio. Sed quid ſi ſanctus ibi occidatur? videtur eccleſia ſanctificata non polluta. dic ꝙ eſt reconcilianda, licet nõ lauanda: vt not. in d. c j. Quod ſi fuerit cõmiſſum homicidiũ ſine ſanguinis emiſſione puta: quia fuit q. ſuſpenſus? reſp. adhuc debet reconciliari, vt c. ꝓpoſuiſti. de cõſec. eccl. vel alta. & not. in c j. eo. in vj. vbi de hoc latè. Itẽ intellige ſi homicidiũ fuit violentum: ſecus ſi caſuale. Ab. in d. c. propoſuiſti. & intellige qđ hic dicitur, nõ habere locũ ĩ modica ſanguinis effuſione, qđ ſuadet verbũ effuſio, ſcđm Ab. in d. c. propoſuiſti.

h Seminis. Humani, nõ canũ, & quidã hoc intelligunt de ſemine fornicario, ſecus ſi vir cognoſceret vxorẽ, qđ tamẽ plurib. nõ probatur: vt not. in c. j. de conſecr. eccl. vel alta. in vj.

i Humatione. c. conſuluiſti. de conſecr. eccle. vel alta. vbi Abb. addit aliud caſum, videlicet ſi eccleſia fuiſſet conſecrata ab eo qui eſſet notoriè excommunicatus.

k Polluta Immo eccleſia non põt pollui. c. veſtra. de cohabit. mul. & clerico. Sol. verum

eſt

est quòd ecclesia quæ non potest peccare, nō potest etiam pollui à peccatis hominum, sed ista reconciliatio fit ad terrorem, vt homines inde intelligant, quòd ex facto atroci etiā sancta polluantur, ita vt inducātur ad cogitandū quantum sit elaborandum pro expiatione proprij peccati. Vnde infertur per Docto. quòd vbi ista fierent occultè non est opus reconciliatione. fac. not. in c. vnico, eod. in vj. vbi etiam an polluto cœmeterio sit polluta ecclesia & econtrà.

expositio non tollit ex toto cōtrarium. Vnde potes dicere q hodie non stamus illi textui p c. j. eo. quod videtur illum corrigere. vel dic vt in d. c. j. & de hoc vide per Ab. in c. proposuisti eo. vbi plenè prosequitur omnes casus.

semel anteà consecrata appareat, nihilominus diligentissimè expurgata, iteratò consecranda, [a] vel reconcilianda [b] erit.

Propter detrimentum altaris ipsum altare non Ecclesia est iterum cōsecrāda. h. d.

De eo dubitari [c] cōtigit, si altare motū [d] fuerit, aut lapis super positus, qui sigillum [e] continet confractus, [f] aut diminutus, an Ecclesia debeat iterum consecrari? Et responsum est, ob id Ecclesię non esse consecrationem iterandā, sed ipsum solum altare denuò consecrandum. [g]

Quibuscunque diebus potest Ecclesia consecrari, sed solùm ab Episcopis, qui ea quæ sunt iurisdictionis possunt demandare inferioribus, secus quæ sunt ordinis. hoc dicit.

Confici autem poterit Ecclesiarum, Altariúmque consecratio quibuscunque [h] diebus, tam dominicis, quàm priuatis, sed non à quocunque: licet enim aqua per Episcopum benedicta, per aliū Episcopum, qui aquæ benedictionem non impenderit Ecclesia reconciliari possit: idem tamen per sacerdotes simplices fieri non poterit, quia ea quidem quæ iurisdictionis [i] [l] sunt, etiam inferioribus Episcopus demandare potest, sed quæ ordinis [k] sunt, inferioris gradus clericis committere non potest. [l]

Non debet consecrari Ecclesia vbi sepulta sunt corpora infidelium, nisi seruata forma huius §. h. d.

a Consecranda. Referas ad casum totalis exustiōis, vel p maxima parte, vel destructionis, nā his tribus casib. ecclesia recōsecratur, Ab. in c. proposuisti. eo.

b Reconciliāda. Differunt autem hæc reconsecrare & reconciliare, licet interdum confundantur: vt not. in c. si motum. de consecra. dist. j. & hoc verbum referas ad omnes alios casus exceptis trib. de quib. in notula proxima superiori.

c Dubitari. c. j. c. quod in dubiis. c. ligneis. eo.

d Motum. Ita quòd formam primam amisit. vt not. in c. si motum. de consecr. dist. j.

e Sigillum. Qui sit lapis iste per Ab. in c. j. eo.

f Confractus. Enormiter: secus si fuerit passus modicam rupturam vt per Abb. in cap. ligneis. eodem.

g Consecrandū. Immo etiā ecclesia tota. c. si motum. de consecr. dis. j. resp. ibi, verbū consecretur, exponendū est. i. reconcilietur. Sed hæc

h Quibuscunq. diebus. cap. ij. eod. immo regulariter contra. xxj. q. j. ca. deuotis. & ca. j. de tēp. ord. & §. commutā ma. com. q mi. or. §. igitur, rel. hic sumus in consecratione rei inanimatæ, quæ est minus digna, in cōtrariis in consecratione rei animatæ, quæ est magis digna, & magis firma: vt per Abb. in d. c. ij.

i Iurisdictiōis. Puta iudicare, cognoscere, instituere, cōferre, excommunicare, c. transmissam. vbi no. de electio. & in c. pe. eo. fac. quod not. in c. peruenit. dist. xcv.

k Ordinis. Puta clericos ordinare, virgines cōsecrare, chrisma conficere, & huiusmodi quæ ministeriū cōsecrationis desiderant. vnde fac regulam generalē q ea quę sunt alicuius ordinis non possunt delegari non habenti illū ordinē, vnde Papa non posset dare potestatē nō sacerdoti cōficiēdi corp' Christi, no. in c. peruenit. d. xcv. & p Ab. in c. si. de cle. ęgro. & in c. pe. eo. Sed an archiepiscopus, qui nondū esset cōsecratus sed solū cōfirmatus, possit suffraganeorū consecrationem alteri demādare, & non videtur, cū id per se nō posset si vellet facere. dic vt p Abb. & Doct. in c. suffraganeis. de electio.

l Nō pot. Ratio diuersitatis not. in c. pen. eo.

Illud etiã animaduertere consecrãtem oportebit, ne basilicã in qua infideliũ sepulta sunt cadauera sanctificet. [a] Sed si consecrationi apta videbitur, euulsis [b] inde corporibus, & rasis, [c] parietibus, & tignis, consecrari poterit.

Festa Dedicationum Ecclesiarũ debent celebrari. h.d.

Solennitates quoque dedicationum ipsarum Ecclesiarum p singulos annos erunt celebrãdæ, [d] ipso Domino exemplum dante, qui dum ad festum dedicationis tẽpli celebrandum, cum reliquis populis accessit, omnibus idem faciendi formam tribuit. [e]

Reparatio Ecclesiæ pertinet ad possessorẽ beneficij, & Episcopus debet de sua tertia contribuere. h.d.

Hæc de ædificãdis & consecrandis Ecclesiis, vel altaribus delibasse sufficiat, nam si reparandæ sint, vel emendandæ, id oneris procul dubio ad eum qui Ecclesiasticũ possidet beneficium [f] ptinebit. [g] Sed & Episcopus tertiam partẽ [h] sibi obtingentẽ impẽdere debebit. Nũc de Ecclesiarum vnionibus paucis despiciamus.

DE VNIONIBUS Ecclesiarum.

Quid sit vnio, & quotuplex. hoc dicit.

VNio [i] nihil aliud est quàm duarum pluriúmve Ecclesiarum

a Sãctificet c. placuit. cũ pluribus seq. huius cõstitutionis rõ est: qa infideles vivi ab ecclesia repelluntur. xxj. dist. c. cleros. & dist. xxv. c. perfectis. ergo & mortui: quia quibus viuentibus ecclesia non communicat, mortuis cõmunicari non potest. xxiiij. q. ij. c. j. Sed quid dicemus de muliere prægnante mortua, quidã qꝫ sepelietur in ecclesia: quia fœtus est pars ventris. l. j. §. j. ff. de vent. in ipi. consueuit tamen aperiri, & fœtus extrahi, & seorsum sepeliri. fac. c. sacris. de sepult. & not. in c. ecclesia. j. de cõse. dis. j.

b Euulsis. Authoritate pricipis vel episcopi tãtum. l. ossa. ff. de relig. fa. de conse. distin. j. c. corpora.

c Rasis. Id est, dealbatis. nã mutata forma, interimitur substantia rei. l. Iulianus. §. sed etsi quis. ff. ad exhiben.

d Celebrandæ. c. solennitates. de consec. dist. j. s. in ipsis ecclesiis dedicatis, quod seruatur in hac ciuitate nostra Perusina, in qua die quintadecima Mensis Iulij celebratur dedicatio ecclesiæ cathedralis Hierosolymitanæ, quæ & cuius capitulũ occupata Hierusalẽ ab infidelibus fuit translatum in nostrã ciuitatẽ in ecclesiam S. Lucæ, vt extãt publica monumẽta in dicta ecclesia, & meminit Bar. in l. j. ff. ad munici. & cũ hęc scriberem erat festum dictæ dedicationis.

e Tribuit. Nam eius operatio nostra est instructio. xj. q. j. c. Deus.

f Beneficium. Et sic non solum rector parochialis ecclesiæ de quo in c. de his. eo. & xvj. q. j. c. si monachus. sed etiam minores beneficiarij in ipsa ecclesia. fac. c. j. vbi Abb. eo. & c. fi. de his quæ fi. à ma. parte cap. & intellige deductis reditibus p necessitatib. bñficiati. d. c. de his.

g Pertinebit. Nisi consuetudo aliter disponeret: vt puta, quia trãsfunderet onus fabricæ in populũ vt est Mediolani. ar. c. ad Apostolicam. de simo. Vel nisi aliqua dispositio specialis & localis aliter ordinaret. put videmus hodie in multis locis, immo cõmuniter ecclesiæ habent prouentus distinctos pro fabrica: vt per Ab. in c. j. eo. & no. qꝫ si qs de proprio patrimonio, & non de fructibus beneficij reficeret ecclesiã, posset repetere, & testari de erogatis Abb. in c. cum pro causa. de proc.

h Tertiam partem. x. q. iij. c. priscis. cũ seq. & hæc portio modo tertia appellatur, vt hic, & d. c. priscis. modo quarta. vt xij q. ij. c. vobis. & c. Vulteranæ. & c. quatuor. & ca. cognouimus. Sed hodie prælati neq; tertiam, neque quartam soluunt, nec fortè aliam portionem de consuetudine, quæ cõsuetudo valet, secundum Inn. in c. fi. de his quæ fi. à maio. part. cap. & secundum Abb. in c. j eo. vbi ẽt dicit qꝫ si aliter prouideri non potest, tenentur parochiani ex quo ibi percipiunt diuina. argu. ca. si episcopus. de offi. ordin. in vj.

DE VNIONIBVS ECCLESIA.

i VNio. In iure, vel apud Doct. antiquos nõ reperitur diffinitio seu descriptio vnionis. Primus oĩum Ca

facta connexio, dicta ab vniẽdo ex eo quòd plures Ecclesiæ in vnum coniungantur. Vnionum autem duę sunt species, [a] aut enim perpetuæ sunt, aut temporales. Perpetuæ sunt, quæ fiunt, vt sine præfinitione tẽporis perdurent. Temporales sunt q̃ ad certum tempus, puta ad alicuius vitam [b] instituuntur.

Causæ vniendi sunt, necessitas, & vtilitas. h. d.

Velut ergo ex causa vna Ecclesia, vel Episcopatus ĩ plures diuidi permittitur, [c] sic etiam rebus suadentibus plures Ecclesię in vnã coniũgi possunt. [d] Causæ [e] verò vnionum sunt, aut vrgens necessitas, aut euidẽs vtilitas. Necessitas, veluti cum duæ Ecclesiæ adeò sunt pauperes, vt impossibile sit earum prouẽtus ad victum duorũ sacerdotum sufficere, [f] Aut si altera hostium immanitate desolata sit. Vtilitas, vt cum locorũ oportunitas id exposcit, vel tẽporis qualitas, [g] putà, quia in loco nunc Christianorum dicatur imminutus numerus: aut quia ob fructuum tenuitatem, non perinde idonei sacerdotes ad beneficium procurandũ inueniantur. [h] His igitur casibus, ne quid detrimẽti diuinus cultus et animarum cura patiatur, debẽt plura beneficia, vel Ecclesię in vnum coniungi.

Sicut vnire Episcopatus pertinet ad Romanum Pontificem, sic minores Ecclesias ad Episcopũ cui subsunt, inferiores verò nõ possũt vnire. h. d.

Non tamen omnibus passim quascunque Ecclesias vniendi potestas indistinctè p̃mittitur, sed certis dũtaxat seruatis regulis. Et quidẽ sicut vnire Episcopatus, atq; potestati alienæ subiicer,

cialupus eã descripsit in suo tractatu de vnionibus, sed sua descriptio longior est, quàm. §. Callimachus, quod valde inconuenit. Aliã ponunt Moderni Galli in praxi beneficiaria sub tit. de vnionibus, quæ cum nõ multum distet ab ea quæ hic ponit, (est enim hæc breuior aliquãto & simplicior) inde mutuari poteris q̃ ad huius declarationem sunt necessaria, & communiter hæc verificatur quod iuristis videtur sufficere. §. seruitus, insti. d̃ iu. pers. hom. & tenent Doct. in Rubr. de iudi. in antiq.

[a] Duę sunt spẽs. Hæc diuisio licet explicitè non ponatur in iure, procul dubio tamẽ est ex mente iurium, vt apparet ex c. j. ne sed. vacã. aliq. inno. ibi, ne plus fauisse personæ, q̃ ecclesiæ, & in cap. quoniam abbas, de offi. deleg. & de tali diuisione vide per Petrum de Perus. in suo tractatu de vnionibus, & per Rebuff. in sua praxi. in titu. de vnionibus ecclesiarum. & Paris. concil. v. volu. iiij. Et quomodo cognoscatur an vnio sit pperua vel temporalis, & qualis in dubio esse p̃sumatur, vide per Petrum in d. loco fac. not. per Abb. in c. cum inter. de elect.

[b] Vitam. Immo vnio ad vitam videtur perpetua. l. j. ff. pro socio. Solu. verum hoc respe-

ctu personæ nõn actus qui geritur. & quo ad. quid, non simpliciter. faci not per Abb. in ea. continebatur de his quæ fiu. à prælat. sine cõsens. capituli.

[c] Permittitur. c. ad audientiam. j. de ecclesi. ædifi. & supra eo. titu. §. plebium. & xvj. q. j c. multis. & c. præcipimus.

[d] Possunt. Cum contrariorũ sit eadem disciplina, vt supra de iu pers. & ibi not.

[e] Causæ. cõcor. cap. exposuisti. de præbend. capit. ij. de relig. domib. & xvj. quæst. j. capit. & temporis. & xxv. quæst. vlt. c. fi. & per Hostien. in summ. de religio. domi. versi. cui sub est. & ista duo frequenter dispensationem inducunt, vt j quæst. vij. ca. tali. & x. quæst. iij. c. vnio & de æmt. & quali. c. cum to, & not. in d. cap. exposuisti.

[f] Sufficere. c. exposuisti. de præb. & c. j. ne sede vacãt. & super hoc vide prouisionem nouissimè factam per Concili. Tridentinum. sessio. xxiiij. cap. xiij.

[g] Qualitas. c. & qualitas. & c. postquàm. xvj. q. j.

[h] Inueniantur. fac. x. q. iij. c. vnio. & Cle. j. § adhæc. de stat. monacho. & quando dicatur ecclesia pauper, vide not. in c. clericus. xxj. q. j. fac. not. in Auth. præterea. C. vnde vir. & vxor.

tiam vouante, si fuit certiorata de iuris communis dispositione. secundum Abb. in ca. j. de conuers. coniug. & not. in capitulo ex parte j. vbi Abb eod. tit.

a Quid statuemus. Dixit supra de altero coniugum consentiente. Item de inuito. Item de sciẽte & dissimulante, nunc de errante. fac. c. placet. de cõuers. coniug.

b Consultius. cap. placet. de conuers. coniuga. & nota quod lex consulit, vt not. in l. legis. ff. de legibus.

c Non erit. Quia votum emissum tempore inhabili non obligat tempore habili: quia paria sunt nullum & minus efficax. cap. ij. de translat. prael. & tangitur supra. §. proximo. in notula super verbo teneri.

d Licet autem. Cùm haec litera sumpta fuerit de cap. ex multa. §. in tanta. de voto, & vot. redempt. & vt ibi not. continet specialissimum casum in quo vir potest emittere votum praeter licentiam vxoris. contra cap. quod Deo. xxxiij. quaest. v. & xxvij. quaestione ij. ca. si tu abstines. & fortè posset teneri quòd hodie nõ sit verum quod hic dicitur: quia tempore quo fuit promulgata decretalis illa ex multa, Terra sancta erat in potestate Christianorum, licet multum obsideretur ab infidelibus. Vnde ad subsidium ferendum in illa magna necessitate indulsit summus Pontifex vt viri possent vouere peregrinationem ad Terram sanctam praeter vxorum licentiam, vt apertissimè colligitur ex dicto §. in tanta quoque necessitate, & per totam illam decretalem. Vnde ille §. debet capete interpretationem à praecedentibus etiam sequentibus l. si seruus plurium. & l. qui filiabus. ff. de leg. primo. & à praefationibus. l. fi. ff. de haeredi. instit. quae ratio cessat hodie, cum Terra sancta absolutè sit in manibus infidelium, nec eò vadant Christiani gratia alicuius subsidij ferendi: sed solum ex deuotione, vnde cessante causa & ratione &c. capitulo cum cessante. de appella. Sed hac ratione non obst. tene quòd etiam hodie habet locum quod hic dicitur, & in dicto §. in tanta. & ita declarat consuetudo quae est certa legum interpres. l. si de interpretatione. cũ sequen. ff. de legibus. & fortè supradicta ratio nõ fuit finalis sed impulsiua, quae non facit cessare effectum. l. j. §. sexum. ff. de postul.

e Praeter vxorum. Sed an monachi praeter consensum Abbatis? dic vt traditur in cap fin. de voto & vo. redempt.

f Et implere. Non tamen vxores tenentur viros suos sequi. Ab. in cap. ex multa. de voto. & in cap. de illis, de spõs.

g Capti. Nota quòd de iure canonico per captiuitatem non soluitur matrimonium, licet aliud sit de iure ciuili. concor. capitulum in praesentia. de spons. vnde sumitur. & capitulum dominus. de secund. nupt. l. non sicut. ff. de capt. aliud in sponsalibus. capitulo de illis de sponsali.

h Certum nuncium. Videtur ergo quòd per vnum testem probari possit mors, quod satis admitti potest, quando non agitur de magno

rit multò magis obtinebit, quanquam monasterium nunquam ingressus fuerit.

Quae credens virũ esse mortuum, religionem est ingressa à viro educta, si vir moriatur, non cogitur reuerti ad monasterium, licet id sibi expediat. h. d.

Quid statuemus[a] de ea quę credens maritum mortuum, habitũ religionis assumpsit, an si eo reuerso, de monasterio educta fuerit, post obitũ viri sit ad regularem obseruãtiam compellenda? Et quidẽ huic consultius [b] ad salutem fuerit, si ad monasterium redeat, sed si ad hoc perduci non poterit, cogenda non erit.[c]

Etiam altero coniugum inuito potest quis vouere peregrinationem h. d.

Licet [d] autem alter coniugum altero inuito religionis votũ non possit assumere, Viri tamen etiam praeter vxorum [e] assensum peregrinationis ad terram sanctam propositum vouere, & implere [f] liberè valent.

Vxor non plenè certificata de morte viri contrahere non potest, quamuis continere nequeat. h. d. in summa.

Et quãuis illi diutissimè in peregrinatione commorentur vel etiam ab hostibus capti [g] nuncientur, donec certum [h] nun-

cium de virorũ morte vxores non receperint,ad aliorũ coniugium cõualere non poterunt, [a] quãuis vt certiorarẽtur magnã adhibuerint diligentiam [b] & eius ætatis ſint & fragilitatis vt continere [c] nequeant.

Agenti petitorio ad coniugẽ obſtat conſanguinitatis exceptio, ſecus ſi poſſeſſorio: quia antequam de exceptione cognoſcatur plenaria reſtitutio eſt facienda, nisi conuentus excipiens iuret de malitia, & probationes habeat in promptu, quo caſu fiet reſtitutio quo ad alia, non quo ad copulam. h. d.

Ergo [d] niſi legitima ſubſit exceptio, cõiugibus temerè diſiunctis, alterum, alterius repetẽdi ſemper integrũ ius manet. [e] Erit autem legitima exceptio, cum aliquis conſanguinitatis [f] gradus obiicitur, quo quidem caſu, licet ſi petitorio iudició actum ſit, anteà de ipſa exceptione [g] cognoſci debeat, Si tamẽ poſſeſſorio quis experiatur, antequã de conſanguinitate diſcutiatur, plenaria erit facienda reſtitutio, [h] niſi is qui conuenitur. & de malitia iuret [i], & ſuper exce-

magno præiudicio. alioqui quomodo ſit mors probanda, dic vt per Bart. in l. ſi quidem. C. ſolu. matrim. & in l. ij. §. ſi dubitetur. ff. quemad. teſt. ape. & per Abb. in cap. in præſentia. de ſponſal. & ca. quoniam frequenter. §. j. in fi. vt lit. non conteſta. circa quod licet multa & varia per Doct. dicantur in variis locis. Abb. tamen in d. cap. in præſentia, putat arbitrio iudicis remittendum, quando dicatur mors probata.

a Non poterunt. Si tamen non bene certioratus vel certiorata contraxerit matrimoniũ non debet propterea illico ſecundam dimittere vel ſecundum: ſed debet debitũ reddere, non autem exigere: vt per Abbat. in cap. dominus. de ſecund. nupt. quod intellige vbi veriſimiliter dubitat de morte prioris.

b Diligentiam. Nota ergo quòd non præſumitur quis mortuus etiam ſi magna adhibita diligentia ignoretur vbi ſit, & ita amplia quod habetur in l. fin. C. de ſacroſanct. eccleſ. Sed an adhibita hac diligentia, ſeruandus ſit tenor Aut. hodie. C. de repud. Reſpon. vt habetur per Abbatem, & alios in c. in præſentia. de ſponſal.

c Continere nequeant. Nota quòd potius tolerandum eſt periculum quòd lædatur matrimonium non in figura matrimonij, quàm ſub ſpecie matrimonij. fac. quod habetur in c. nuper. de bigam. & ſupra qui promo. nõ poſſ. §. aliud. vbi grauius peccant clerici qui fornicantur in figura matrimonij, quàm qui non ſub tali figura fornicantur.

d Ergo. Inceptiuè & reaſſumptiuè.

e Ius manet. Sed nunquid iſtud erit verum etiam ſi vir à ſe repulerit vxorem? & non videtur, cum ſe ipſum hoc caſu ſpoliarit: argu. xxvij. quæſtione ſecunda. ca. Agathoſa. & hoc tenuit magiſter Abbatis Antiqui. Communiter contra. Nec obſt. quòd expellens animo amittendi poſſeſſionem perdit eam etiam ſi habeat animum recuperãdi. l. ſi quis vi. §. differentia. ff. de acquir. poſſeſ. quia ſecũdum Hoſti. in hoc eſt priuilegiata poſſeſſio de qua agimus. Vel ſecundum Butr. hoc caſu poſſ. eſt coniuncta proprietati nõ abdicabili nuda voluntate. ſapit ergo hæc poſſeſſio naturam proprietatis, vt non perdatur ſaltem irreuocabiliter: vt per Abb. in ca. literas de reſt. ſpol.

f Conſanguinitatis. Quod procedit etiam ſi à principio opponens ſciuiſſet conſanguinitatem: quia licet alleget turpitudinem ſuam, excuſatur tamen & admittitur ad hanc allegationem ratione peccati vitandi, & declinandi periculum animæ. cap. lator. de re iudi. c. conſanguinei. & c. tenor, & c. præterea. de ſpõſal. & per Abb. in capitulo literas. de reſtitu. ſpolia.

g Exceptione. Tanquam peremptoria, vt habetur in c. j. de ord. cogn.

h Reſtitutio. c. ex conqueſtione. de reſt. ſpol.

i Iuret. Hoc eſt not. quòd licet in cauſa matrimonij & aliis cauſis ſpiritualibus de calumnia ſiue malitia non iuretur, iuratur tamen de calumnia ſuper exceptionib. poſtea emergentibus, ſi tamẽ per eas alterius ius aliquo pacto impugnetur. ca. cum dilecti. de elect. cap. ſi. quima. accuſ. poſſ. cap. præſentium. de teſt. l. qui bona. §. ſi quis ſtipulatus. ff. de dam. infect. de

quo

pione promptas probationes [a] offerat. Quo casu excepta carnali cõmixtione, tantum quo ad reliqua restitutio [b] facienda erit.

Si mulier restituenda timeat sæuitiam viri, debet ab eo præstari cautio, & si ea non putetur sufficiens, dum causa plenè cognoscitur, vxor est deponenda in loco honesto & tuto. h.d.

Præstanda tamen erit idonea cautio, [c] quòd nullam restitutæ, [d] violẽtiam [e] vir inferet, quòd si tanta sit viri sæuitia aut odio, tam capitali [f] vxorem prosequatur, vt trepidãti mulieri [g] sufficiens [h] securitas prouideri nequeat, vsque ad causæ decisionem alicui probæ & honestæ mulieri studiosius custodienda committetur, [i] in loco vbi vir, vel eius cõiuncti, mulieri nullam possint iniuriam inferre.

Ob solam traductionem mulieris ad domum nullum oritur impeditiuũ sequẽtis matrimonij. h.d.

Et hæc quidem obtinent, secuto inter viros & mulieres matrimonio. [k] Cæterũ si nullis præcedentibus spõsalibus, vel legiti-

quo dic vt per Gloss. & Ab. & Doct in c. literas. de resti. spol. vnde sumitur.

a Promptas probationes. Id est, intra breue tempus. nec enim mora modici temporis excluditur. c. exhibita. de iud. l. quod dicimus. & l. ratum. ff. de solut. l. si debitori. ff. de iudi. nec requiritur quòd quis habeat probationes quasi in fini: vt per Ab in c. literas. de rest. spol.

b Restitutio. Nota ergo spoliatum restituendum, nõ obstãte quòd reus offerat probationes incontinenti super iure suo, & licet hic non fiat restitutio ad copulã, hoc fit gratia peccatum vitandi, quo respectu & alia specialia admittũt. Sed contra de le. iij. §. ibidem. ff. ad exhib. Sol. ibi i possessorio adipiscẽdę. hic recuperandę. de hoc tamen latissimè per Legistas. in l. naturaliter. §. nihil. commune ff. de acquir poss.

c Idonea cautio. Scilicet mediãtibus pignoribus & fideiussoribus. l. si mãdato. § fi. ff. mãd. l. ergo. §. adijci. ff. de fideicõ. libert. nuda verò cautio & simplex erit interuẽtu stipulationis. l. sancimus. vbi de hoc tradit. C. de verb. sign. ad hoc quod not. in c. qua fronte. de appel. & in c. j. de seq. poss. & fruct. & quod not. in c. de benedicto. xxxiij. q. j. fac. c. literas. in fi. & c. ex transmissa. de restit. spolia.

d Restitutæ. Etiã ꝙ restituta propria culpa recesserit à viro suo: puta: quia cõmisit adulteriũ: quia adhuc nõ est restituenda sine idonea cautione: vt ꝑ Ab. in c. literas. & in c. ex transmissa, de resti. spol. hęc enim cautio præstatur ex noua causa, hoc est, ob sęuitiã quę timetur. fac. c. da benedicto. cum ibi not. xxxiij. q. j.

e Violentiam. Nota hoc verbum: quia cautione non obstante poterit maritus vxorem leuiter castigare, sicut et prius poterat, iuxta ea quæ habentur in cap. quemadmodum. de iureiur. quia tunc non diceretur inferre violentiam, cum id iure permittente faciat: argum xxxiij. q. ij. c. placuit. & xxij. q. iiij. c. qui peccat. & l. Gracchus. C. de adult.

f Capitali. Vt qa oderit ad mortem, quàm fortè aliquando fuit cõminatus, de quo in cap. cum oporteat. de accusat. in c. bonæ. j. de elec. per Bal. in cap veniens. de iureiu. per Abb. in cap. accedens. vt lit. non contest. per Legistas in l. iij. ff. de testib. & in l. iij. §. fi. ff. de adimen. lega. in l. licet. ff. de arbitris.

g Mulieri. Quid dicemus per contrarium si maritus vxorẽ timeat, an vxor cauebit, item quid si maritus timeat vxorem insidiantẽ vitæ suæ? an possit illam dimittere? Respon. affirmatiuè: vt per Ab. in c. j. eo.

h Sufficiens. Cautio enim saluiconductus est satis fragilis. c. accedens. vbi Abb. vt lit. nõ contest. & cap. literas. de restit. spol. & satisdatio non mutat animum maleuolum. instit de suspect. tuto. §. nouissimè.

i Committetur. Nota casum in quo libera persona quodammodo sequestratur, & hoc ob sæuitiam, immo vxor iniustè à viro verberata debet aufugere, & petere se ali extra domum. Bal. in l. prima. C. de legibus. & aliqui in capitulo ex transmissa. de restitut. spoli.

k Matrimonio. Et per copulam cõsũmato: vt not. in c. ex transmissa. de resti. spol.

mò consensu mulier ad viri domum iã traducta, posteà abscedens alij fortè nubere voluerit, nulla facienda erit restitutio.[a]

Qui viuente vxore etiam ab eo separata quo ad thorum secundam consciam duxit vxorem, etiam prima mortua separabitur à secunda sed cum alia contrahere poterit. h.d.

Fornicationis [b] quoque repetenti obstat exceptio, thoriq; ob eam causam sequuta separatione, separata viuente aliam [c] vsque adeò superinducere quis prohibetur, vt si de facto duxerit exq; ea filios susceperit ét mortua adultera eandem retinere non possit, ꝙ ipsum & priore vxore minimè cognita sibi locum vendicat,[d] licet aliam ducere minimè prohibeatur.[e]

Si mulier matrimoniũ contraxit cum eo quem ignorabat coniugatũ, vxore prima mortua erit in eius potestate virum retinere h.d.

Hoc tamen de ea intelligi oportet, quã quis non ignaram aliam viuere, & fortè [f] aliquid in mortem alterius machinatã, in vxorem duxit, nam si qua precedentis matrimonij penitus inscia alicui nupserit, priore mortua, nisi mulier diuortium petat, ad petitionem viri [g] non sunt separandi. [h] Nec enim sustinendum est, vt vir qui scienter in legem commisit, de proprio dolo commodum reportet.[i]

Cum ea, quam quis vxore viuente cõgnouit, non sub specie matrimonij defũcta vxore potest quis contrahere, si neuter ipsorum machinatus est in mortem prædefunctæ vxoris. h.d.

a Restitutio. Quia petens restitutionẽ debet probare possessionem. c. consultationibus. de iu. patrona. c. olim. iij. de resti. spol. nec ista traductio operatur aliquam possessionem ea ex parte. vbi laté, de restu. spol. immo etiã si legaueris liberũ hominẽ adhuc nõ possides l. cũ hæredes. ff. de acqui. possessi.

b Fornicationis. ca. ex tuarũ. de eo qui dux. in matri. quã per adul. pol. Sed an cõtra repetentẽ possit opponi exceptio excõmunicationis? respõ. vt per Abb. in c. inter alia ante fi. de sententia excõ.

c Aliam. Quę sit conscia quòd vir aliã habebat vxorem: aliàs non noceret dn&x. c. j. & ca. veniens. de eo qui dux. in matri. quã per adul. pol. & §. seq.

d Vendicat. Vt in ca. ij de eo qui dux. in vxo. quam per adult. pollu.

e Prohibeatur. De hoc concludẽdo dicas secundũ Abb. in c. j. de eo qui duxit quam per adult. poll. Aut solummodo pręcessit adulterium, & non impedit matrimonium sequens, vnde alio non interueniente quis potest ducere in vxorem quam polluit per adulterium. cap. significasti eo. titu. & xxxj. q. j. c. si viuente. Aut quis contraxit cum muliere superstite ꝓpria vxore, nec ad vlteriora fuit processum, & solus contractus matrimonij non impedit matrimonium contrahi mortua vxore, multo magis si de pręsenti non contraxisset, sed solũ fidẽ dedisset: vt in cap. fin. eo. tit. Aut contractui matrimonij fuit admixtum adulterium, & tunc si cõtractũ fuit cũ ignorante, põt inter eos esse matrimonium post mortẽ coniugis. c. j. eo. tit. & §. seq. qđ intellige si supinducta ignorauit toto tẽpore ante mortẽ primæ vxoris, sin ãt certiorata de vita primæ vxoris permisit se cognosci ab illo viro, non põt amplius habere eũ ĩ maritũ. c. fi. eo tit.

f Forte. Imò hoc requiritẽ sine dubio, qñ ĩ matrimonio nõ fuit mixtũ adulteriũ, secũdũ Io. An. à quo non abhorret Ab. ĩ c. j. de eo q dux. &c. fac. c. veniẽs & c. significasti. & c. sup hoc. e. ti. & §. seq.

g Viri. Sed bñ ad petitionẽ vxoris. c. j. de eo q duxit. & c. & simile ĩ c. ij. de adul arg ꝙ cõtractus ꝓ parte tenet, & ꝓ pte nõ. fac. c. đ. illis. de de spõs. impub. cum multis alle. in d. c. j. licet aliàs vir & vxor ad ĩparia iudicari nõ debeãt. c. tua nos. đ spõ. sed hoc facit culpa viri. vt hic dicitur.

h Separãdi. Si vxor de nouo cõsẽtiat, nec. n. primus ille consensus sufficeret. cap. veniẽs. vbi not. de eo qui dux. in vxo. &c. sufficit tñ ꝙ iste cõsensus sit tacitus, immo non solum non sunt separandi, imò filij de tali matrimonio legitimi sũt censendi. cap. ex tenore. & cap. cum inter. qui fil. sint legi propter bonam fidem vxoris.

i Reportet. Simile in l. itaq; fullo. ff. de furt. & c. j. de eo qui dux. in vxo. quam, &c.

Cum

Cum ea [a] aũt, quã qs vxore viuente non prętextu matrimonij cognouit, si nihil in perniciem olim viuẽtis vxoris, Vir aut mulier cognita, machinati [b] fuerint, nec fidem de cõtrahẽdo sibi inuicem dederint, [c] contractæ posteà nuptiæ, legitimæ reputãdæ erunt. Sed etsi fidem quidem sibi inuicẽ dederint, vel etiam de facto cõtraxerint, si nec ante, nec post legitima coniuge superstite, carnalis intercessit copula, [d] quanuis vterque grauiter deliquerit, & propterea etiam sit imponenda pœnitentia, Matrimonium tamen contractum post vxoris obitum, minimè dissoluetur.

Bonum aliquod subsecutũ præcedens delictum, & eius pœnam non abolet. h.d.

Vsqueadeò autem machinatio in alterius coniugum obitum adhibita inter superstites mãchinatores matrimonij spem excludit, vt si infidelis cum Christiana cõmunicato [e] consilio eiusdem maritum de medio sustulerit, licet posteà per studium superstitis vxoris ad fidem Christianã translatus fuerit, non tamẽ propterea magis cũ ea nuptias legitimas contrahere aut contractas retinere poterit. Nec enim huiusmodi lucro, [f] tam detestandum damnũ Ecclesia [g] resarciri patię.

Animus & propositum distinguunt maleficia. h.d.

Diuersa ratio est eorum, qui ad fidem

a Cum ea. coneor. c. significasti. ca. super eo, de eo qui dux. in vxo. & c.

b Machinati. Sed an sola machinatio sine effectu sufficiat? & hoc quidam admittunt, cum lex de machinatione tantum loquatur l. prospexit ff. qui & à quib. Tu dic contra, cũ verba sint intelligenda cum effectu. capitu. siquis viuente. xxxj. quæst. j. fac. l. j. ff. quod quisq; iu. c. relatum. de cle. non re. cap. fin. de spons. facit secundum Abba. ratio. nam hoc est impedimẽtum iuris positiui vnde non debet ita taxari vt restringatur facultas cõtrahẽdi matrimonium cõtra dispositionem iuris diuini: ar. cap. licet ex quadam. de testi. Sed quid si interuenit effectus mortis sine machinatione cũ proposito contrahendi cum coniuge superstite: numquid poterit cum superstite coniuge cõtrahi per eum qui interfecit? respon. affirmatiuè. cap. laudabilem. de conuers. infid. Immo secundum Abba. in capi. super eo. de eo qui dux. quam & cæ. & in capit. primo. de conuers. infidelium, etiam si quis aliquem eo proposito interfecerit vt vxorem ducat, idem erit dicendum: quia machinatio vnius tantum sine adulterio nõ sufficit ad impediendum. not. in §. fornicationis, supra eod. quanquam Inno. aliter sentiat. Et facit contra eum quod legitur de Dauide & Bersabe, vt nota. in cap. olim. ij. de offi. deleg. vbi Dauid machinatus fuit in mortem Vriæ, & tamen habuit eius vxorem in coniugem, sed fortè hoc ex permissione diuina & in figura: arg. c. gaudemus. eo.

c Dederint. Quæ tamen datio non valet. quia inducit votũ captandæ mortis. Simile de promissione beneficij vacaturi, & sic de matrimonio spirituali. ca. ij. de concess. præbend.

d Copula. Et, hoc no. quòd non secuto effectu, effectus nõ punitur facit capit. fin. de spons. & quod no. supra in versi. machinati. & in cap. fin. de eo qui dux. quam &c. vnde sumitur.

e Communicato consilio. Secus non communicato: quia vnius tantũ machinatio nõ sufficit, vt supra. §. proximo in notula super verbo machinati.

f Lucro. Nota ergo quòd non debet quis delictum committere propter bonum spirituale qđ inde sequitur. fac. c quod ait. & quod ibi nota. dist. xiiij. & ca. nõ magno. ne cle. vel monach. & xxxiij. q. v. cap. si dicat. & j. q. j. c. non est putanda. & c. super eo. de vsur. & xxi. q. ij. c. ne quis arbitretur.

g Ecclesia. Nota magnam potestatem quam habet ecclesia, potest enim ratione delicti inducere nouum impedimentum habile ad impediendum, & dirimendum matrimonium postea contractum. Simile in cap. fi. de eo qui dux in matri. &c.

a Certamine. Puta dum certant pro patria, & sic dant operam rei licitæ. nam vsque adeò pro patria pugnare licet vt pater in filium, filius in patrem insurgere debeat. l.minimè. ff. de relig. & sump. fune.& maritus in vxorem. xxviij.q.j.ca.vxor. in fi.quod facit ad q. an filius possit occidere patrem bannitum, stante statuto de bannitis impunè offendendis,de qua per Abb.in c.j. de conuer.infid.post Bartho. in d. l. minimè.& in l.amissione.ff.de cap.dimi.

b Quæsiuerint. Nā ad hoc vt matrimonium impediatur duo requirūtur copulatiuè, scilicet affectus cū opere subsecuto. facit l.ij.in fi.ff.de cond. & dem. Sed quid si ratum habuerit eos interfectos? idem videtur:quia in maleficiis ratihabitio retrohabitur,& mādato comparatur. l.j. §.sed & si cum quis. ff.de vi & vi arma. Communiter contra. Nam edictum de matrimonio est prohibitorium. ca.cum apud.de spons.& ratihabitio non retrotrahitur nisi concurrentibus extremo à quo, & ad quod habilibus, quod non est hic.vt declarat Abb. in cap.j. de conuers.infideli.

c Non fuerit.Punitur ergo affectus licet effectus non fuerit secutus:quia licet non perfecerit quis sufficit peruenisse ad actum propinquum nec per eum stetisse quin delictum perfecerit,de quo plenè per Doc.in c j.de eo qui mit.in poss.& in c.j.de præsumpt.

d Poterit.cap.j.eod.

e Admiserunt. c.j. & per tot.de eo qui cog. consang.qui tamen si contrahant valet matrimonium,vt habetur in c.transmissæ.d.tit.

f Interfecerunt.cap.ij.de pœnit.

conuersi, illorum sibi matrimonio iunxerūt vxores quos in belli certamine [a] occiderunt: eorúmque qui conuersas duxerunt, quarum infideles maritos simili modo interfecerunt,nam cum tales virorū defunctorum interitum specialiter nō quæsiuerint,[b] & matrimoniū inter huiusmodi personas licitè pōt contrahi, & sic cōiuncti diuortiū postulare nequeunt.

Punitur affectus,licet non sequatur effectus.h d.

Sed etsi machinationem adhibitam in necem cōiugis effectus consequutus non fuerit,[c] si insidiator alteri superuixerit,spe cōiugij ꝑpetuo destitutus, ad secundas nuptias nunquam aspirari poterit,[d] sicut & in iis accidit,qui incestum admiserunt,[e] sacerdotē interfecerūt, [f] & aliis pluribus [g] casibus.

Secundæ nuptiæ absque timore infamæ intra annum luctus possunt celebrari,sed nō debent benedici quocunque tempore contrahantur.h.d.

Illud quoque admonendi sumus,quib. casibus secundarum nuptiarū permissa est celebratio,minimè verédum esse nupturis,ne si intra annū luctus ad secūda vota trāseunt, aliqua notentur infamia.[h] Cū enim secundum Apostolum [i] mulier viro mortuo fit ab eius lege soluta, eiusdē sentētia,& authoritate, omnis legalis infamia censetur abolita, [k] cum in his præsertim seculares leges

g Pluribus. De quibus habes. no. in ca.ij. de pœnit. an autē inter hos sint pœnitentes. nota. in cap. hoc ipsum.xxxiij.q.j.

h Infamia.Quā ei lex ciuilis infligit, qui intra annum luctus nubit. l.consensu. §.si verò. C. de repud. l. liberorum. §.j. ff. de his qui not.infam.& per Abb.in c. ecclesia. S. Mariæ.de constit.

i Apostolum.Nota ꝙ dicta Apostoli sunt præferenda legibus ciuilibus etiam in decisionibus causarum, quod satis procedit in spiritualibus.faciūt. no.per Doct. in cap.ecclesia. San.Mariæ. de constit.

k Abolita.Etiam in foro ciuili ex quo per ecclesiā, & ex licentia Apostoli remissa est.ar gu. c. per venerabilem.& ij.q.iij.§. hinc colligitur.& ampliabat quod hic dicitur Io.And.dicens extēdi ad omnes leges ciuiles quæ ex aliqua causa prohibēt matrimonium, & propterea correctum esse hodie quod dispo nitur C.de interdict. matri.inter pupil.& tut. eius.& C.si rector prouinciæ.&c.quod est cōmuniter receptum.Sed cum lege ciuili præter infamiam multæ aliæ pœnæ infligantur transeuntibus ad secūdas nuptias,vt apparet ex l. j.& ex l.ij.& in l.fœminæ.& in l. hac edictali.

&

& l.fi.& Auth.iisdem pœnis.C.de secun.nup. & in Auth.de resti.& ea quę parit.& in Auth. de nuptiis.§.quia verò hactenus.& in l.omnē C.ad Tertul.quæri potest vtrū omnes hodie sint sublatæ per c.pe.& fi.de secund.nup.vnde hic sumitur. Abb. in d. c.fi tenet affirmatiuam, quod quidā admiserūt, quando ex secundis nuptiis oritur incertitudo prolis Sed Bartho.in l. j. C.de secund.nup.. & in l. liberorum. ff.de his qui not. infam. distinguit inter pęnas q̃ sunt impositæ in odiū secundi matrimonij, seu propter nubentis festinationem, & eas q̃ sunt inductæ fauore filiorum, & primas quidē dicit sublatas, secundas autē non, & hæc receptior.

a Imitari.c.j. de no.ope.nunc.c. fi. de secund.nup.cū ibi not.Sic contra in causa ecclesiastica possumus vti legibus secularibus.vt habetur in c.j.de no. ope.nū.

b Bigamiā. Nota quòd non solū vir, sed etiam mulier dicitur transire ad bigamiam.

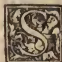
c Benedicti.Sed quomodo benedicti cū possit esse quòd alter tantum fuerit benedictus? respon.quia cōiux aliàs benedictus in primo matrimonio cōmunicat suā benedictionē secundo coniugi:ar.c.quòd in dubiis.de consec. eccle.vel alta.Sed hæc nō videtur bona ratio cum maritus communicet vxori solas actiones spirituales, non passiones, vt not.in c.j.de cogna.spi.in vj.& in c.Martinus.eo.tit.in antiquis.Vnde potest dici quòd hæc pluralitas resoluitur in singularitates:ar.not.in l.hæredes mei.§.cum ita.ff.ad Trebel.& l.falsa §.fi.ff de cond.& demon.

d Iterari. Qua autem ratione prohibeatur iterari.not.in c.si vir.de secun.nupt.& hoc intellige nisi sit consuetudo in contrarium, & Papa tolleret, licet cōtra sit, quod not.in c.leges.dist.iiij. sed illud non procedit in sacramentalibus secundum Abba.in d.c.si vir.

non dedignentur sacros canones imitari. a Vir tamē & mulier ad bigamiam b transiens, nō debet à presbytero benedici, quia cum semel benedicti c fuerint, huiusmodi benedictio iterari d non debet.

DE REBVS sacris, sanctis, & religiosis.

Titulus sequens solum sub ordinat sequentia, ad præcedentia.h.d.

Acramentorū breuiter explicato tractatu, illorumque sectione, ac natura cognitis, transeamus e iā ad res sacras & sanctas, quales f sunt Ecclesiæ, Altaria, Sanctorum in his conditæ reliquiæ, vasa, vestes, & similia ad diuinū cultū principaliter comparata. Paulò mox & de religiosis dicturi, vt sunt g religiosæ domus, Xenodochia, cœmiteria, & sepulturæ.

DE CONSTRVENDIS, consecrandis, & reparandis Ecclesiis, & Altaribus.

Non licet celebrare, nisi in templis consecratis, nisi ex priuilegio, vel ex causa necessitatis.hoc dicit.

Cclesiam hoc loco accipimus non tam Christianorum multitudinem, fideliumque congregationē, quàm manufactū ipsum templum h Dei, & orationis domum, ab eo qđ continetur eius quod

DE REBVS sacris. Sanctis, & religiosis.

e TRanseamus iā. Iuxta ordinem promissum in principio libri.

f Quales Nota quæ res dicātur sacræ & sanctæ.

g Vt sunt.Nota quæ dicantur res religiosæ.

DE CONstruendis, cōsecrandis, & reparandis ecclesiis vel altaribus.

h TEmplum Dei. Est igitur Ecclesiæ nomen æquiuocum, nunc dicitur congregatio malignantium. Vnde psalm. in ecclesiam malignantium non introibo, nunc fidelium collectio, vt hic, & in cap. ecclesia.de cōsecr.distin.j.nunc corpus Christi.j quæst.j. in ecclesia.& xxvij.q.ij.cap. sed illud. Item prælatura ipsius ecclesiæ. cap. quoniam. ne præla.vices suas Item obuentiones ecclesiasticę, vt cap.fin.vbi de hoc not.eod.tit. Item murorum ambitus.cap.de fabrica.& cap.ecclesia.de consec.distin.j.

Deno-

continet sumota denominatione.[a] Sicut [b] ergo non alij quàm sacrati Deo sacerdotes sacramenta ministrare debent, sic non in aliis quàm in Domino consecratis locis, cum suis altaribus, vasis, vestibus, & reliquis ad diuinũ cultũ explendum vtẽsilibus, itidem consecratis, sacrificia offere licet.[c] Nisi quis super hoc speciali sit priuilegio munitus, vel summa coegerit necessitas, vt pote, quia cõbusta sit Ecclesia, quo casu donec illa restauret, in capellis [d] cum sacrata tabula celebrari poterit.

Constitutis in itinere, licet celebrare sub dio, & celebrans in priuatis domibus est deponendus. h.d.

In itinere quoque cõstitutis Ecclesia nõ reperta, sub dio, [e] siue in tentoriis, si tabula altaris, cæteraque sacra ministeria adsuerint, missarum solennia celebrari permittendum erit, alioqui si quis in oratoriis intra priuatas domos cõstitutis, sine cõsẽsu Episcopi hoc facere ausus fuerit, deponendus erit.[f]

Episcopus excrescentibus fidelibus, nouam Ecclesiam cõstruere potest, et vnam in plures diuidere.

Construuntur autem Ecclesiæ vel ob incrementum populi vel ob commoditatẽ plebiũ, vel certè vniuersitatis intuitu, aut in pastoralis dignitatis priuilegium. Ob incrementũ populi tũc noua constituẽda est Ecclesia, cũ certis in regionibus adeò multitudo [g] fidelium excreuit, vt illorum curæ vnica sit impar Ecclesia. Sicut enim ea ratione vnus Episcopatus in duos Antistitis accedente volũtate diuidi potest, hic etiã Episcopus de baptismalibus, & parochialibus Ecclesiis Rectorum accedente cõsensu facer pôt, quod cum factum fuerit, illa pars populi, quę nouis Ecclesiis supponitur à iure prioris Ecclesiæ absoluetur.[h]

Plures baptismales Ecclesiæ non debent fieri sub vna terminatione, & terminationis controuersia dirimẽda est iudicio plebiũ, vel sorte. h.d.

Plures tamen baptismales Ecclesias in vna terminatione [i] facere non poterit, Quòd si determinatione duarũ ma

a Denominatio nc. fac l.ius pluribus. in fi. dc iust. & iur. l. voluit. §. quod ait. ff. de inter. actio.

b Sicut ergo. j. q. j. cap sicut. cum sequent.

c Licet. c. tabernaculum. & c. missarum. de consec. dist. j. Contra c. ecclesiæ. de immun. eccle. vbi celebratur etiam in ecclesia non consecrata. Sol. ibi erat de proximo consecranda, hic de locis in quibus nulla spes consecrationis. fac. l. pe. ff. de mili. testa. & l. ligni ff. de leg. iij. Vel potest celebrari in basilica de licentia episcopi, & non aliter. cap. nullus. c. vnicuiq;. c. clericos. de consecr. dist. j. secundum Abb in d. ca. ecclesiæ.

d In capellis Id est, in oratoriis nõ consecratis: vt no tam cap. concedimus. de consecra. dist. j. in quibus si ne permissione episcopi celebrare non licet. cap. vnicuique & c. missarum. d. distin. j. Et hæc nomina oratorium, basilica, & ecclesia, interdum sunt equiuoca, vt per Abb. in c. fi. de eccl. ædifi. Sed quid opus est hac concessione? forte tempore d. c. concedimus. vnde hic sumitur capellæ non erant consecratæ. vt ibi nota.

e Sub dio. Id est sub aperto aere: vt not. in c. concedimus. de consec. dist. j.

f Erit. cap. clericos. de consec. distin. j.

g Multitudo. xvj. q. j. c. præcipimus. & c. nulli. distin. xcix. & hoc de cõsensu episcopi, si regio in qua multitudo fideliũ crescit spectat ad aliquem episcopum: vt in c. multis. xvj. q. j. & not. in d. c. præcipimus. & c. quoniam Ioannes. de decim.

h Absoluetur. xvj. q. j. c. præcipimus. fac. l. j. C. de metro. Bery. li. xj.

i In vna terminatione. Id est, intra eosdem limites, puta quòd intra eosdem terminos sint duę ecclesiæ baptismales, in quibus promiscue populus baptizari possit. fac. xxj. q. j. vnus enim tãtum debet esse princeps. vij. q. j. c.

tricum Ecclesiarum contentio fuerit, plebes [a] vtrarumque discernent, [b] quòd si nō conuenerint, Dei iudicio [c] controuersia discernetur

Non est periurus Episcopus fabricans Ecclesiam, licet iurauerit non alienare Ecclesiastica. h. d.

Nec quicquam Episcopo obstiterit, ꝙ de rebus Ecclesiæ nō alienandis iurauerit: [d] nam, & tali non obstante iuramēto, [e] populo indigenti [f] super basilicarum institutiōe salubriter prouidere poterit, & debebit. [g]

Ob commoditatem plebiū noua Ecclesia ædificari potest quæ tamen matrici honorem exhibere debet. h. d.

Plebium commoditas tunc nouam ędificare suadet Ecclesiam, cū parochianorum pars adeò distat à veteri, vt certis temporibus non sine magna difficultate, [h] & periculo illam adire, & ibi congruis tēporibus diuinis interesse & sacramēta percipere possint, quo quidē casu maximè [i] si ministro cōmodè ꝓ sub-

q.j.in c.apibus. & c quoniam. de offi.ordi. Ar. contra in l.vni.C.de metropol.Bery. vbi in eadē prouincia sunt duæ metropoles ciuitates. Sed dic. aut dignitas additur rei, & procedit contrarium. aut personæ, & procedit quod hic dicit. Sed hęc non videtur bona solutio, cum hic prohibeatur addi dignitas, vel qualitas etiam rei. vnde posses dicerē ꝙ sicut Imperator in eadem prouincia facit duas metropoles, sic Papa potest duas baptismales ecclesias facere sub vna terminatione: aliàs autē & nemo pōt facere plures metropolitanas ciuitates in eadē prouincia, nec plures baptismales ecclesias in eadem terminatione.

a Plebes. Quasi melius informatę sa.c. videtur. qui. mat. accus. pos. & §.j.eo.tit. & c.veniens.de test.in fi. & l. consensu.C.de repud.

b Discernēt. Vel per arbitrium: vel per amicabilem cōpositionem, superioris tamen authoritas est necessaria.c.de cætero. & c statuimus.de transac. & c.per tuas.de arbit. aliàs laicus non posset esse iudex in spiritualibus. c. decernimus.cum c.seq.de iudi. & est hic, & in c.plures.xvj.q. vnde sumitur arg. quòd spiritualis causa laico pōtest committi. disti. xxiij. §.verum.

c Iudicio. Id est, sortibus, quibus Dei voluntas ostenditur. xxvj.q.ij.§.j. & c.sors. facit l.fi. C.com.de leg. & l.si quæ cautiones. & l.hæredes. §. si incerto. ff. famil. ercis. & l.sed cum ambo. ff de iudi. & per Abb. in c.fin. de sortil. & per Moder. in c.capitulum. de rescript.

d Iurauerit. De cuius iuramenti forma per Abb. in c.j.eodem.

e Iuramento. Quod est restringēdum ad alienationem illicitam, nō aūt trahendū ad necessariā: vt per doct. in c.fi.eo. & in c.vt super. de reb.eccl non alie. & in c. extirpādæ.§.qui vero.de pbē. Idē esset dicendū in alienatione quæ fieret ad vtilitatem ecclesiæ: nam necessitas, & vtilitas in hoc æquiparātur. xij.q xj. c.sine exceptione. fac. q̃d in simili no. Inn. & alij in c.cū omnes, d̄ cōst. restringit ergo iuramentum ad limites iuris: vt latè per Ab. i d.c.fi. Sed an idē sit d̄ iuramēto q̃d præstatur hodie a pręlatis de nō alienando Ro. Pōt in consulto. quidā ꝙ sic. Cōmu. contra, ꝓ quibus est illa ro ꝙ recipiens tale iuramentum vr̄ sibi reseruare cōsiliu, vt patet ex forma & vi verborū. Sed astrictus ad petēdū consilium sup aliqua re, non potest etiam licitè de illa re disponere consilio non petito. c.cū in veteri. de ele. & c.cum olim. de arbi. & in c. nouit. de his quæ fi. à præl. & not. in c.si pro debilitate. de offi.deleg. Sed p̄dicta vera, nisi necessitas immineret, vel esset modica res: vt per Abb. iu d.c.fi. & in c. olim. de restit. spolia. & dicetur, j̄. de reb. eccles. non alien. in. §. terrulas.

f Indigenti. Ex qua causa indigentię pōt constitui eccl. etiā in præiudicium alterius. fa.c.iij. & c.fi.eo. & xvj q.j præcipimus. & q.vij. c eccl.

g Debebit. etiam constituta dote secundum vnum intellectum. c.fi. vt ibi per vtrunq; Abb.

h Difficultate. Difficultās. ergo aliquid interdum inducit, quod regulariter prohibetur. fac.c.ad audientiā. j.eo. & dist.lxiij. c. cū lōge. & dist.xciij.c ista. cū alleg. in d.c.ad audiētiā.

i Maxime. Hoc ideò dicit: quia si immineret periculum animarum, etiam quòd à veteri ecclesia non possēt ministro necessaria subministrari, nihilominus deberet noua eclesia cō-

stru

cōmodè pro ſubſtentatione ſua prouideri poſsit, noua quidem erit Eccleſia cōſtruenda, ſed à filiali matrici a Eccleſiæ, pro facultate loci cōpetēs honor b exhibēdus erit.

Vniuerſitatis intuitu poteſt noua eccleſia ædificari, vtputa, pro leproſis. h.d.

Vniuerſitatis intuitu noua Eccleſia ædificari permittitur, veluti cū plures c ſimul leproſi ſub communi vita congregati fuerint. Iis enim quòd eccleſia cū cœmeterio, d & quod proprio gaudere valeant priuilegio, permittendum erit. Cauebunt tamen hi, vt iniurioſi veteribus e eccleſiis de Iure parochiali nequaquam exiſtant. Nec enim quod eis ob pietatem indulgetur ad aliorum f iniuriā flecti conuenit.

Epiſcopo conceditur pro ſepultura propria eccleſiam ædificare, aut nouum monaſterium conſtruere. h.d.

Epiſcopo quoque in ſua g parochia h nouam Eccleſiā ædificare permittitur, i ſed multum intererit eccleſiam monaſticis in formandam regulis conſtruat, an verò ex

ſtrui ſecundū Hoſt. & dicetur j. §. quacunque.

a Matrici. Cathedrali, vt per Abb. in c. fin. de offi Archipreſby. vel baptiſmali. cap. ex tranſmiſſa, vbi not. de renun. vel intellige de eccleſia à qua nouę ſubminiſtrātur neceſſaria: nam hoc verbum ſumitur ſecūdum ſubiectam materiam: vt not. Abb. in ca. venerabili. de verbor. ſign.

b Honor. Sed in quo conſiſtet huius honoris exhibitio? quidam in eo qđ antiquior eccleſia efficitur patrona & clericum inſtituēdum præſentabit in noua, quod ſatis admitti poſſet, ſi ſolum in quo ædificata eſt noua eccleſia eſſet in dominio veteris, licet laicus ædificet propriis ſumptibus: quia tunc ambo erunt patroni, & ambo præſentabunt: vt not. in c. ad audientiam. eo. & in cap. piæ mentis. xvj. quæſt. vij. ſecus ſi nihil conferret, licet noua eccleſia ſit intra ſuos limites. Idem putandum ſi rector conſtruxit capellam vel eccleſiam in ſolo quidem alieno, ſed de reditibus eccleſiæ: quia ius patronatus acquiritur eccleſiæ non ſibi & conſanguineis. Sed non videtur quòd iſte intellectus poſſit accommodari huic literæ propter illa verba. *Pro facultate loci*. ideò expone quod debeat aliquid pręſtare annuatim in ſignum ſubiectionis: argu. cap. omnis anima. de cenſibus. moderandum arbitrio epiſcopi, vel aliter: vt per Abb. in d. cap. ad audientiam.

c Plures. Puta decem. x. q. iij. c. vni. vel etiam plures dummodo velint eccleſiam dotare: arg. c. nemo de conſec. diſt. j. & j. eo. §. quacunque. Immo vnus leproſus permittetur ſi vellet dotare ſecundum Abb. in c. ij. eo. Sed tunc nō diceretur conſtructa eccleſia gratia vniuerſitatus. argu. hic quòd tales leproſi faciunt collegium licitum, de quo per Abb. in d. c̄ ij.

d Cœmeterio. Arg. ꝙ tales leproſi non debeant cū aliis ſepeliri: quia aliàs iſta conceſſio non haberet cauſam rationabilem. habetur in ca. ſacris. de ſepult.

e Veteribus. Veteres enim eccleſiæ propter nouas lædi non debent, xvj. q. j. ca quicunque. modicum tamen damnū reſpectu decimarum ex rationabili cauſa ſubſtinere debent: arg. §. prox. ſupra eod. & cap. ad audientiam. j. eo.

f Aliorum. Priuilegium enim eſt ſtrictè intelligendum, quatenus cōcernit præiudiciū tertij, etiam ꝙ ſit conceſſum cauſa pietatis, quod nota. fac. xxij. q. ij. primum. l. nā hoc natura ff. de cōd. indeb l. nec auus. C. de emanc. lib & l. ij. § ſi quis à principe. ff. ne quid in loco publi. cum alleg. in c. ij. eod.

g In ſua. Secus ergo ſi quis vellet vti hoc priuilegio extra ſuā diœceſim. Sed quid ſi vellet magnificare eccleſiam in ſua quidem diœceſi conſtitutam ſed exemptam. Reſp. ſecundum Anto. quòd permittitur, licet enim non ſit de diœceſi, eſt tamen in diœceſi, c. pen. de offi. ordin. ſequitur Abb. in c. pen. de donat.

h Parochia. Id eſt, diœceſi. vt in cap. pen. de donat. ſequitur Abb. & in c. pen. de rapt.

i Permittitur. Sed an hæc permiſſio debet intelligi accedente cōſenſu capituli? & non videt hoc neceſſariū. ſufficit enim hoc à iure ſemel cōceſſum fuiſſe: arg. l. j. C. de theſau. lib. x. & l. quæ ſub conditione. §. fi. ff. de cond inſtit. de hoc vt plenè habetur in c pen. de donat. & xij. q. ij. c. bonæ. & in cap. paſtoralis. de his quæ

alia causa,& fortè pro priis exigere velit sepulturis.[a] Cum primo casu eãdem ex rebus Ecclesiæ[b] cui pſi det vſque ad quinquagesimam[c] tantũ partẽ dotare debeat. Secundo verò non amplius, quàm cẽtesimã conferre[d] licebit, ea quoque adhibita cautela, vt vnam tantummodo ex his duabus, remunerationem eligat.[e]

Quæ seruari debeat in cõstituenda Ecclesia, vel consecrãda, et quòd ecclesia indotata consecrari non debet. h. d.

Quacunque tamen ex causa noua extruẽda sit Ecclesia, obseruandum est in primis, vt ciuitatis Episcopus, sine cuius assensu id inchoari nõ debet[f] ad locũ veniat, in quo crucem[g] ipse figet,& publicè atriũ designabit, nec illam anteà patietur ędificari, aut munus impendet consecrationis, quam dotem[h] basilicæ,& obsequium ipsius per donationem chartula cõfirmatam accipiat, quæ ad luminaria, & ad custodiã, & custodum stipẽdia, sufficere valeat.[i]

Construenti nouam Ecclesiam, potest nouum opus nunciari. h. d.

Sed si quis dum noua construitur Ecclesia, aut proprium Ius imminui, aut sibi quoquo modo noceri existimet, noui operis nũciatione[k] cõsulere sibi poterit, post quam si legitima non sit impetrata remissio,[l] quidquid ædificatum

si à præl. quibus locis magis cõmuniter cõcluditur, quòd à principio episcopus non potest de nouo construere monasterium, nec ecclesiã secularẽ iã cõstructam monasticis regulis informare, sine consensu capituli. & ita procedit. xij. q. ij cap. si eps. Sed postquàm hæc acta sunt sine consensu capituli, potest solus hanc donationem facere, quando tamẽ est necessaria d. c. pe. quod declarat hunc §.

a Sepulturis. Potest enim eps sepeliri etiam extra cathedralem ecclesiam: vt per Ab. in c. pe. de dona. Et ẽ hic arg ꝙ impensa funeralis episcopi est faciẽda sumptibus ecclesiæ, & nõ de proprio patrimonio, de quo vide per Ab. in c. vt pteritæ. de ele.

b Rebus ecclesiæ. Vel etiam dẽ rebus mensæ suæ: vt in c. pe. vbi declarat Ab. đ don.

c Quinquagesimam tantum. Sed đ quibus rebus dabitur ista quinquagesima? Hugo. in c. bonæ. xij. q. ij ꝙ de fructibus annuis. Sed communiter tenetur quòd etiã de proprietatibus possit dari, immo secundum Abb. in c. pen. de dona. hoc erit cathedrali ecclesiæ expedientius. Sed an aliquod ius retinebit ecclesia cathedralis in ista quinquagesima vel centesima? resp. secundum Goff. directum dominium, quod tamen secundum Io. And. & Ab. non videtur iure probari.

d Conferre. Scilicet donatione inter viuos non autem testamento, secundum Archi. in c. quia Ioannes. xij. q. v & Abb. in c. pe de dona vbi diffusè de ratione differentiæ.

e Eligat. vt c. bonæ. in fi. xij q ij.

f Non debet. Fac. c. pastoralis. de priuil. si tamen nollet consentire posset recurri ad superiorẽ. ar. c. nullus. de iu. patro. & per Ab. c. ij eo. in fi. & fac. j. q. ij. cap. placuit. de conse. dis. j. c. nemo xvj q. vlti. c. piæ. & c. Frigẽtius. c. cum sicut. đ conse. eccl. vel alt. Auth. vt determi. sit cleri. numerus.

g Crucem. Aut. de mona. §. illud. & orationes eps dicet. Auth. de eccle. titulis § siquis autem voluerit.

h Dotem. Vt s̄. de iu. pat. pòst prici. Sed quid si dotis cõstitutio fuit omissa ĩ fundatione? resp. debet constitui in consecratione. Sed quid si & in consecratione fuit omissa dotis constitutio? resp. quidam ꝙ cogẽdus est qui consecrauit. sed secũdũ Abb. in c. cũ sicut. de conse. eccl. vel altr. ẽ prius ex quasi contractu cõueniẽdus & cogẽdus is, qui cõsecrari fecit, & obligatio trãsibit in hæredes vt ibi not.

i Valeat. Nisi ex necessitate construeretur, quo casu posset cõstrui sine dote: vt not. s̄. eo. §. plebiũ. & hoc casu institueretur in ea sacerdos q sibi victum manibus & industria, & eleemosynis quæreret: arg. c. clericus victum. dist xcj. & tenet Abb in c. ad audientiam. j. eod.

k Nunciatione. c. j. & c. ij. de no. oper. nunci.

l Remissio. Vel nisi notorium sit de nõ iure nunciãtis. vt per Abb. in c. j. de no. ope nunc. & hæc

fuerit, siuè illud Iure, siue iniuria, [a] omninò ædificantium impensis destruendum [b] erit, negotiúmque ipsum secundum legũ, [c] & canonum statuta terminabitur.

Qui præter Episcopi cõsensum Ecclesiam construit, facit iacturã iuris patronatus. h. d.

Diuersum statuetur in ea, quæ præter Episcopi consensum constructa fuerit, hæc enim si nemini nocet, destruenda quidẽ nõ erit, [d] sed ob superioris neglectum [e] excluso Iure patronatus cũ dotibus [f] suis Episcopalibus Iuribus [g] applicabitur.

Ecclesia debet quanto potest citius consecrari.

Basilica igitur legitimè extructa non antè sacris est deputãda misteriis, quàm munus consecrationis acceperit, [h] qđ, ne qua diuino cultui afferatˀ mora quanto poterit citius [i] conficiendum erit,

Ecclesia consecranda est ab Episcopo, qui prius baptizauit incolas regionis, vbi constructa est. h. d.

Et si dubiteť à quo dedicanda sit, illud exquiri oportebit, cuius ciuitatis Episcopus antequam fundaretur, incolas baptizauerit, [k] & ad cuius consignationẽ sub annua đuotione cõcurrerĩt, [l]

hæc remissio. quandoq; fit expressè, quãdoq; tacitè, puta morte nunciantis. vt ff. de no. ope. nunc. l. non solum. §. sciendum. Sed quid si denunciator non vult remittere nunciationem? resp. vt not in c. ij. de no. ope. nunc.

a Iniuria. l. ij. & l. prætor. §. ait prætor. ff. de no. oper. nũc. & c. j. vbi not. de no. ope. nũc. & est simile in excõicatione quę semp tenet, siue iusta sit siue iniusta. xj. q. iij. capit. j.

b Destruendum erit. Sed immo cõtra, nam attentata post appellationẽ extraiudicialẽ nõ veniunt irritanda nisi sint cõtra ipsã appellationẽ, & nisi prius iustificetur appellatio. c. cum nobis. & quod ibi not. de ele. & in c. bonæ. de appel. & c. nõ solum. de appel. in vj ergo cũ nũciatio sit hmõi, deberet expectari finis denũciationis ante quã deueniri deberet ad destructionẽ. Sol. Ab. in c j. de no. ope. nũc. ꝙ speciale est hoc in hac nũciatione ob rixas euitãdas, & quia tractatur đ modico præiudicio: nam intra tres menses nũcians probare debet de iure suo. l. j. C. de no. ope. nunc. & ob neglectum iudicis, quæ rationes nõ militãt in appellatione extraiudiciali.

c Legum & canonum. Nota duo ex hac litera. Primũ ꝙ in causa ecclesiastica possumus leges seculares allegare, & ꝙ põt vtriusque iuris dispositio allegari, de quo latè habeť in c. j. de no. ope. nũc. & in c. cũ ecclesia S. Marię. de cõs.

d Non erit. Et hoc probat Ab. multis iurib. in c. j in fi. de no. oper. nun. quidquid ibi dicat Glo. & videtur tex. in c. cũ olim. ij. de priuile.

e Neglectũ. Accipe actiuè, id est, quia neglexit. & fac. c. cum olim. ij. vbi Abb. de priuil.

f Dotibus suis. Quas nõ poterunt ædificatores retrocedere, & ad ipsorũ vtilitatẽ cõuertere, secundum Abb. in c. cum olim. ij. de priui

g Iuribus. Non vt eps disponat ad vtilitatè propriam, sed sicut de aliis ecclesiis, quia habebit ipse collationem, & alia iura episcopalia. x. q. j. c. regenda.

h Acceperit. Nisi tamen eps permiserit. c. missarũ. de conse. dist. j. [l]ue sit contra id quod habetur. j. de immu. eccle. §. sed & conuiuia. in fine.

i Citius. c. fi. de cõse. eccle. vel alt.

k Baptizauerit. Quod officiũ pertinet ad episcopũ alio non apparente. facit. capit j. de relig. dom. & nota quòd per exercitiũ vnius iuris seu articuli cõprehensi sub vniuerso, infertur ad possessionem iuris vniuersalis. Sed contra videtur. c. auditis. & c. olim de præscri. vbi exercens certa iura episcopalia solum præscribit in illis quæ exercuit. faci. not. per Bald. in l. j. § si quis. ff. de itin. actúque priua. fac. cap. cum cõtingat. de decim. & c. cum consuetudinis cum ibi not. de cõsue. Sol. ex mẽte Innocen. & Abb. quòd hoc quod dicitur hic procedit, vbi per ius commune nõ fundatur intentio alterius: quia tũc per possessionẽ vnius articuli probatur possessio vniuersalis: quia nõ apparebat ꝙ hic locus esset alterius: sed si alius aduersarius haberet fundatã intẽtionem in iure communi: quia esset clarũ ꝙ esset possessum ab alio ius aliquod in suadię cesi, tunc procedunt contraria, & ad hoc vide Inno. in c. cum dilectus. de capel. monacho.

l Concurrerint. Id est, Christmati fuerint, & sic nota ꝙ episcopꝰ quolibet anno debet tene

atque is etiã ad consecrationem vocandus erit.

Ecclesia semel consecrata non debet amplius consecrari, nec dicitur iteratum quod ignoratur semel factum. h.d.

Ecclesiæ autem vel altari semel Deo consecratis, non debet iterum consecratio adhiberi, quia velut infans à sacerdote ritè baptizatus non debet iterum baptizari,[a] ita nec locus semel Deo dicatus, iterum consecrari. Planè si de Ecclesiarum, vel altariũ consecratione dubitetur, nec de ea, aut scriptura[b] appareat, aut testes[c] existant, sine vlla dubitatione erunt cõsecranda. Nec talis trepidatio iterationem facit, quia iteratum dici nõ potest, quòd semel esse factum ignoratur.[d]

Ecclesia polluta debet reconciliari. h.d.

Sed si Ecclesia[e] aut ab igne exusta,[f] aut fusiõe sanguinis,[g] vel seminis,[h] vel excõmunicati humatiõe[i] polluta[k] fuerit, etiam si

re chrisma: vt per Abb. in cap. j. de relig domi. Sed an ista duo copulatiuè requirãtur ad hoc, vt id quod hic dicitur habeat locum? an sufficiat alterum? resp. alterum sufficit, secundum Inno. & Abb in d. cap. j. licet quidam contra. Quid si nullus episcoporũ exercuit aliquam iurisdictionem? resp. superior ipsorum litem dirimet, & cui voluerit id ius cõcedere poterit, vel etiam pro se retinere secundũ Host. & Abb. in d. c. j. arg. c. quoniã. de decim.

a Baptizari. dist. lxviij. cap sicut. & xxxij q vij. c. quẽadmodum. & de consec dis. j. ca. ecclesiis.

b Scriptura. Argu. quòd id quod scriptura vel testibus probari nõ potest, pro infecto haberi debet. l. si maior. C. comm. diuid.

c Testes. Sed an sufficiat vnus testis. resp. sic, velut & in baptismo c. paruulos. de consecrat. d. iiij nisi essemus in contradictorio: vt not. in c. solennitates. de consec. dis. j. etiam quòd esset testis de auditu. Item sufficeret liber ecclesiæ vel lapis incisus. xxiiij. q. ij. c. sanè ij. vbi no. & not. in d c. solennitates. & per Abb. in c. proposuisti de consecr. eccle vel alta.

d Ignoratur Sic c. solennitates. de consec. dis. j. vnde sumitur. & in c ij. de baptis. Arg. contra clericum qui non recordatur vtrum dixerit aliquam horam quod debeat illã dicere de nouo in dubio. fac. l in lege. ff. de contr. empt.

e Sed si &c. not. in hoc §. casus in quibus ecclesia debet reconsecrari vel reconciliari, & de materia in cap. ecclesiæ. de consecr. distin. j. & not. in c proposuisti. de cõsec. eccle. vel altà. & in hoc differt res inanimata ab animata, quæ nunquam reconsecratur: vt per Abb. in c. j eo. vbi de ratione diuersitatis.

f Exusta pro maiori parte. aliàs secus. vt not. in c. ecclesiis. de consec. d j. quod intellige vt p Abb. in c. proposuisti. de consecr eccle vel alta.

g Sanguinis. Humani & iniuriosi. fac. c. tuarum. in princ. de priuil. vnde si ibi sanguis humanus casu effundatur, puta, quòd quis mino rationẽ faciat, vel si occidatur canis, ecclesia non est recõcilianda, vt not. in c. vni. de conse. eccl. vel altar. in vj. & per Ab. in c. proposuisti. eo. tit. Sed quid si vulneratus extra ecclesiam in ecclesiam fugiens sanguinẽ ibi spargat? resp. non est reconcilianda, vt not. in d. c. j. secus econtrà. Quid si homo occidatur in tecto, puta sagitta, secundũ Hug. non est facienda reconciliatio, quia id videtur factum extra ecclesiã. Eadem ratione, si in cella, vel spelunca fuerit facta effusio. Sed quid si sanctus ibi occidatur? videtur ecclesia sanctificata non polluta. dic ꝙ est reconcilianda, licet nõ lauanda: vt not. in d. c j. Quod si fuerit cõmissum homicidiũ sine sanguinis emissione puta: quia fuit qs suspensus? resp. adhuc debet reconciliari, vt c. proposuisti. de cõsec. eccl. vel alta. & not. in c j. eo. in vj. vbi de hoc latè. Itẽ intellige si homicidiũ fuit violentum: secus si casuale. Ab. in d. c. proposuisti. & intellige qđ hic dicitur, nõ habere locũ ĩ modica sanguinis effusione, qđ suadet verbũ effusio, scđm Ab. in d. c. proposuisti.

h Seminis. Humani, nõ canũ, & quidã hoc intelligunt de semine fornicario, secus si vir cognosceret vxorẽ, qđ tamẽ plurib. nõ probatur: vt not. in c. j. de consecr. eccl. vel alta. in vj.

i Humatione. c. consuluisti. de consecr. eccle. vel alta. vbi Abb. addit aliud casum, videlicet si ecclesia fuisset consecrata ab eo qui esset notoriè excommunicatus.

k Polluta. Immo ecclesia non põt pollui. c. vestra. de cohabit. mul. & clerico. Sol. verum est

est quòd ecclesia quæ non potest peccare, nō potest etiam pollui à peccatis hominum, sed ista reconciliatio fit ad terrorem, vt homines inde intelligant, quòd ex facto atroci etiā sancta polluantur, ita vt inducātur ad cogitandū quantum sit elaborandum pro expiatione proprij peccati. Vnde infertur per Docto. quòd vbi ista fierent occultè non est opus reconciliatione. fac. not. in c. vnico, eod. in vj. vbi etiam an polluto cœmeterio sit polluta ecclesia & econtrà.

expositio non tollit ex toto cōtrarium. Vnde potes dicere. q; hodie non stamus illi textui p c. j. eo. quod videtur illum corrigere. vel dic vt in d. c. j. & de hoc vide per Ab. in c. proposuisti eo. vbi plenè prosequitur omnes casus.

semel anteà consecrata appareat, nihilominus diligentissimè expurgata, iteratò consecranda, [a] vel reconcilianda [b] erit.

Propter detrimentum altaris ipsum altare non Ecclesia est iterum cōsecrāda. h. d.

De eo dubitari [c] cōtigit, si altare motū [d] fuerit, aut lapis super positus, qui sigillum [e] continet confractus, [f] aut diminutus, an Ecclesia debeat iterum consecrari? Et responsum est, ob id Ecclesię non esse consecrationem iterandā, sed ipsum solum altare denuò consecrandum. [g]

Quibuscunque diebus potest Ecclesia consecrari, sed solùm ab Episcopis, qui ea quæ sunt iurisdictionis possunt demandare inferioribus, secus quæ sunt ordinis. hoc dicit.

Confici autem poterit Ecclesiarum, Altariúmque consecratio, quibuscunque [h] diebus, tam dominicis, quàm priuatis, sed non à quocunque: licet enim aqua per Episcopum benedicta, per aliū Episcopum, qui aquæ benedictionem non impenderit Ecclesia reconciliari possit: idem tamen per sacerdotes simplices fieri non poterit, quia ea quidem quæ iurisdictionis [i] sunt, etiam inferioribus Episcopus demandare potest, sed quæ ordinis [k] sunt, inferioris gradus clericis committere non potest.

Non debet consecrari Ecclesia vbi sepulta sunt corpora infidelium, nisi seruata forma huius §. h. d.

a Consecranda. Referas ad casum totalis exustiōis; vel p maxima parte, vel destructionis, nā his tribus casib. ecclesia recōsecratur, Ab. in c. proposuisti. eo.

b Reconciliāda. Differunt autem hæc reconsecrare & reconciliare, licet interdum confundantur: vt not. in c. si motum. de consecra. dist. j. & hoc verbum referas ad omnes alios casus exceptis trib. de quib. in notula proxima superiori.

h Quibuscunq; diebus. cap. ij. eod. immo regulariter contra. xxj. q. j. ca. deuotis. & ca. j. de tēp. ord. & §. commutā ma. com. q̄ mi. oi. §. igitur, rel. hic sumus in consecratione rei inanimatæ, quæ est minus digna, in cōtrariis in consecratione rei animatæ, quæ est magis digna, & magis firma; vt per Abb. in d. c. ij.

i Iurisdictiōis. Puta iudicare, cognoscere, instituere, cōferre, excommunicare, c. transmissam. vbi no. de electio. & in c. pe. eo. fac. quod not. in c. peruenit. dist. xcv.

k Ordinis. Puta clericos ordinare, virgines cōsecrare, chrisma conficere, & huiōi quæ ministeriū cōsecrationis desiderant. vnde fac regulam generalē q; ea quę sunt alicuius ordinis non possunt delegari non habenti illū ordinē, vnde Papa non posset dare potestatē nō sacerdoti cōiiciēdi corp' Christi, no. in c. peruenit. d. xcv. & p Ab. in c. fi. de cle. ęgro. & in c. pe. eo. Sed an archieps, qui nondū esset cōsecratus sed solū cōfirmatus, possit suffraganeorū consecrationem alteri demādare, & non videtur, cū id per se nō posset si vellet facere. dic vt p Abb. & Doct. in c. suffraganeis. de electio.

c Dubitari. c. j. c. quod in dubiis. c. ligneis. eo.

d Motum. Ita quòd formam primam amiserit, vt not. in c. si motum. de consecr. dist. j.

e Sigillum. Qui sit lapis iste per Ab. in c. j. eo.

f Confractus. Enormiter: secus si fuerit passus modicam rupturam vt per Abb. in cap. ligneis. eodem.

g Consecrandū. Immo etiā ecclesia tota. c. si motum. de consecr. dis. j. resp. ibi, verbū consecretur, exponendū est. i. reconcilietur. Sed hæc

k Nō pot. Ratio diuersitatis not. in c. pen. eo.

Illud etiã animadnertere consecrãtem oportebit, ne basilicã in qua infideliũ sepulta sunt cadauera sanctificet. a Sed si consecrationi apta videbitur, euulsis b inde corporibus, & rasis, c parietibus, & tignis, consecrari poterit.

Festa Dedicationum Ecclesiarũ debent celebrari. h. d.

Solennitates quoque dedicationum ipsarum Ecclesiarum p singulos annos erunt celebrãdæ, d ipso Domino exemplum dante, qui dum ad festum dedicationis tẽpli celebrandum, cum reliquis populis accessit, omnibus idem faciendi formam tribuit. e

Reparatio Ecclesiæ pertinet ad possessorẽ beneficij, & Episcopus debet de sua tertia contribuere. h. d.

Hæc de ædificãdis & consecrandis Ecclesiis, vel altaribus delibasse sufficiat, nam si reparandæ sint, vel emendandæ, id oneris procul dubio ad eum qui Ecclesiasticũ possidet beneficium f ptinebit. g Sed & Episcopus tertiam partẽ h sibi obtingentẽ impẽdere debebit. Nũc de Ecclesiarum vnionibus paucis despiciamus.

DE VNIONIbus Ecclesiarum.

Quid sit vnio, & quotuplex. hoc dicit.

VNio i nihil aliud est quàm duarum pluriúmve Ecclesiarum

a Sãctificet c placuit. cũ pluribus seq. huius cõstitutionis rõ est: qa infideles vini ab ecclesia repelluntur. xxj. dist. c. cleros. & dist. xxv. c. perfectis. ergo & mortui: quia quibus viuentibus ecclesia non communicat, mortuis cõmunicari non potest. xxiiij. q. ij. c. j. Sed quid dicemus de muliere prægnante mortua, quidã q sepelietur in ecclesia: quia fœtus est pars ventris. l. j. §. j. ff. de vent. in spi. consueuit tamen aperiri, & fœtus extrahi, & seorsum sepeliri. fac. c. sacris. de sepult. & not. in c. ecclesia. j. de cõse. dis. j.

b Euulsis Authoritate prĩcipis vel episcopi tãtum. l. ossa. ff. de relig. fa. de conse distin. j. c. corpora.

c Rasis. Id est, dealbatis. nã mutata forma, interimitur substantia rei. l. Iulianus. §. sed etsi quis. ff. ad exhiben.

d Celebrandæ. c. solennitates. de consec. dist. j. c. in ipsis ecclesiis dedicatis, quod seruatur in hac ciuitate nostra Perusina, in qua die quintadecima Mensis Iulij celebratur dedicatio ecclesiæ cathedralis Hierosolymitanæ, quæ & euius capitulũ occupata Hierusalẽ ab infidelibus fuit translatum in nostrã ciuitatẽ in ecclesiam S. Lucæ, vt extãt publica monuméta in dicta ecclesia, & meminit Bar in l. j. ff. ad munici. & cũ hęc scriberem erat festum dictæ dedicationis.

e Tribuit. Nam eius operatio nostra est instructio. xj. q. j. c. Deus.

f Beneficium. Et sic non solum rector parochialis ecclesiæ de quo in c. de his. eo. & xvj. q. j. c. si monachus sed etiam minores beneficiarij in ipsa ecclesia. fac. c. j. vbi Abb. eo. & c. fi. de his quæ fi. à ma. parte cap. & intellige deductis redditibus p necessitatib. bñficiati. d. c. de his.

g Pertinebit. Nisi consuetudo aliter disponeret: vt puta, quia trãsfunderet onus fabricæ in populũ vt est Mediolani. ar. c. ad Apostolicam. de simo. Vel nisi aliqua dispositio specialis & localis aliter ordinaret. put videmus hodie in multis locis, immo cõmuniter ecclesiæ habent prouentus distinctos pro fabrica: vt per Ab. in c. j. eo. & no. q si qs de proprio patrimonio, & non de fructibus beneficij reficeret ecclesiã, posset repetere, & testari de erogatis Abb. in c. eum pro causa. de proc.

h Tertiam partem. x. q. iij. c. priscis. cũ seq. & hæc portio modo tertia appellatur, vt hic, & d. c. priscis. modo quarta. vt xij q. ij. c. vobis. & c. Vulteranæ. & c. quatuor. & ca. cognouimus. Sed hodie prælati neq; tertiam, neque quartam soluunt, nec fortè aliam portionem de consuetudine, quæ cõsuetudo valet, secundum Inn. in c. fi. de his quæ fi. à maio. part. cap. & secundum Abb. in c. j eo. vbi ẽt dicit q si aliter prouideri non potest, tenentur parochiani ex quo ibi percipiunt diuina. argu. ca. si episcopus. de offi. ordin. in vj.

DE VNIONIBVS ECCLESIA.

i VNio. In iure, vel apud Doct. antiquos nõ reperitur diffinitio seu descriptio vnionis. Primus oĩum Ca

facta connexio, dicta ab vniẽdo ex eo quòd plures Ecclesiæ in vnum coniungantur. Vnionum autem duę sunt species, a aut enim perpetuæ, sunt, aut temporales. Perpetuæ sunt, quæ fiunt, vt sine prẽfinitione tẽporis perdurent. Téporales sunt q̃ ad certum tempus, puta ad alicuius vitam b instituuntur.

Causa vniendi sunt, necessitas, & vtilitas. h.d.

Velut ergo ex causa vna Ecclesia, vel Episcopatus ĩ plures diuidi permittitur, c sic etiam rebus suadentibus plures Ecclesię in vnã coniugi possunt. d Causæ e verò vnionum sunt, aut vrgens necessitas; aut euidẽs vtilitas. Necessitas, veluti cum duæ Ecclesiæ adeò sunt paupe-res, vt impossibile sit earum prouẽtus ad victum duorũ sacerdotum sufficere, f Aut si altera hostium immanitate desolata sit. Vtilitas, vt cum locorũ oportunitas id exposcit, vel tẽporis qualitas, g putà, quia in loco nunc Christianorum dicatur imminutus numerus: aut quia ob fructuum tenuitatem, non perinde idonei sacerdotes ad beneficium procurandũ inueniantur. h His igitur casibus, ne quid detrimẽti diuinus cultus et animarum cura patiatur, debẽt plura beneficia, vel Ecclesię in vnum coniungi.

Sicut vnire Episcopatus pertinet ad Romanum Pontificem, sic minores Ecclesias ad Episcopũ cui subsunt, inferiores verò nõ possũt vnire. h.d.

Non tamen omnibus passim quascunque Ecclesias vniendi potestas indistinctè p̃mittitur, sed certis dũtaxat seruatis regulis. Et quidẽ sicut vnire Episcopatus, atq; potestati alienæ subiicer,

cialupus eã descripsit in suo tractatu de vnionibus, sed sua descriptio longior est, quàm. §. Callimachus, quod valde inconuenit. Aliã ponunt Moderni Galli in praxi beneficiaria sub tit de vnionibus, quæ cum nõ multum distet ab ea quæ hic ponit, (est enim hæc breuior aliquãto & simplicior) inde mutuari poteris q̃ ad huius declarationem sunt necessaria, & communiter hæc verificatur quod iuristis videtur sufficere. § seruitus, insti. de sta. hom. & tenent Doct in Rubr. de iudi. in antiq.

a Duę sunt spẽs. Hæc diuisio licet explicitè non ponatur in iure, procul dubio tamẽ est ex mente iurium, vt apparet ex c. j. ne sed. vacã. aliq. inno. ibi, ne plus fauisse personæ, q̃ ecclesiæ, & in cap. quoniam abbas, de offi. deleg. & de tali diuisione vide per Petrum de Perus. in suo tractatu de vnionibus, & per Rebuff. in sua praxi. in titu. de vnionibus ecclesiarum. & Paris. concil. v. volu. iiij. Et quomodo cognoscatur an vnio sit p̃petua vel temporalis, & qualis in dubio esse p̃sumatur, vide per Petrum in d. loco fac. not. per Abb. in c. cum inter. de elect.

b Vitam. Immo vnio ad vitam, videtur perpetua. l. j. ff. pro socio. Solu. verum hoc respectu personæ nõn actus qui geritur, & quò ad quid, non simpliciter. fac. not per Abb. in ea. continebatur de his quæ fiu. à prælatis sine cõsens. capituli.

c Permittitur. c. ad audientiam. j. de ecclesi. ædifi. & supra co. titu. §. plebium. & xvj. q. j c. multis. & c. præcipimus.

d Possunt. Cum contrariorũ sit eadem disciplina, vt supra de iu perso. & ibi not.

e Causæ. cõcor. cap. exposuisti. de præbend. capit. ij. de relig. domib & xvj. quæst. j. capit. & temporis. & xxv. quæst. vlt. c. fi. & per Hostien. in summ. de religio. domi. vers. cui sub est, & ista duo frequenter dispensationem inducunt, vt j quæst. vij. ca. tali. & x. quæst. iij c. vnio & de æmt. & quali. c. cam. to, & not. in d. cap. exposuisti.

f Sufficere. c. exposuisti. de præb. & c. j. ne sede vacãt. & super hoc vide prouisionem nouissimè factam per Concili. Tridentinum. sessio. xxiiij. cap. xiij.

g Qualitas. c. & qualitas, & q. post quàm. xvj. q. j.

h Inueniantur. fac. x. q. iij. c. vnio. & Cle. j. § adhæc. de stat. monacho. & quando dicatur ecclesia pauper, vide not. in c. clericus. xxj. q. j fac. not. in Auth. præterea C. vnde vir. & vxor.

ad summum [a] Pontificem pertinere nosciturs,sic ad Episcopum spectat Ecclesiarum suæ diœcesis vnio atque subiectio. Ab Episcopo itaque inferiores [b] vniendi potestatem minimè sibi vendicare poterunt. Ideoque si prior vel Abbas monasterium monasterio subiecerit, vel vnierit, Episcopi consensu minimè requisito, quod incōsulto præsule fecerit, nō subsistet, nec subiectionem, vel vnionem Metropolitani [c] consensus, vel confirmatio substinebit, cum is in diœcesi sui suffraganei absque ipsius assensu non debeat aliquid contra constitutiones canonicas, attentare. [d]

Episcopus vnire potest Ecclesiam alteri, vel religioso donare, etiam non vocato Rectore, vel defensoribus, sed propriæ mensæ non potest. h.d.

Vsque adeò autem Episcopo in propria diœcesi facultas vniendi competit, vt si per eundem consentiente capitulo, [e] Ecclesia, Ecclesiæ, dignitati, vel præbēdæ vniatur, aut religioso loco donetur, ex eo quòd Rector. ipsius ad hoc vocatus, [f] vel si vacabat [g] defensor [h] ei super hoc datus nō extitit, nequaquā impugnari valeat. Aliud tamen obtinet si quam is Ec

a Ad summum Pont. Not. quòd multa sedes Apostolica ita sibi reseruauit, vt ab aliis impune præsumi non possint, vt plenè habetur in c. sicut vnire. de excess. prælat. & inter alia est ꝙ hic dicitur, quòd ad solum Papam spectat vnire vel diuidere episcopatus. fac. xvj. q j. c. præcipimus. & cap. & temporis.

b Inferiores. ca. sicut vnire. de excess. prælat. nisi tamē inferiores ius vniendi præscripsissent, hoc enim cum sit iurisdictionis, est præscriptibile, ad. no. in Clement. ne in agro. §. ad hæc. de stat. monacho. & Cle. ij. de rebus ecclesi. non alien. Idem si iste inferior haberet potestatem in loco quasi episcopalem.

c Metropolitanī. Sed an legatus de latere possit vnire? Sol. licet magna sit dubitatio, cōmuniter tamen tenetur ꝙ possit; vt per Abb. in c. sicut vnire. de excess. prælat. & in c. fi. de confir. vtil. vel inutili. vbi Moderni deducunt esse comm. opin. & tradunt Caccialupus & Petrus de Perus. in suis tractatibus.

d Attentare. Arg. quòd Archiépiscopus non est iudex ordinarius totius prouinciæ. solum est enim suffraganeorum, non autem subditorum. c. pastoralis. de offi. ordin. nisi in casibus ibi not fac. lx. q. iij. c. j. & ij. & cap. archiepiscopus. cum seq. & c. Romana. de offi. ord. & no. in cap. sicut vnire. de excess. prælat. Item habes hic quod episcopi in suis diœcesibus possunt vnire ecclesias sibi subiectas, quod est & per Concil. Trid. confirmatum, vt in sess. xxj. ca. v. est tamen differētia in eo: quia Papa pōt vnire sine causa, & sine consensu capituli, vel cuiuscunque, secus episcopi. fac. c. pastoralis. de donat. & Cle. fi. de re. eccle. non alien. Item Papa vnit ad tempus. Ab. in c. cum inter R. de elec.

e Consentiente capitulo. Quod non requiritur in vnione facienda à Papa vt est not. in §. proxi. in fi. & hoc casu nō sufficeret consilium petere, sed exigitur cōsensus specificus: vt not. in Cle. fin. de reb. eccl. non alie. quidquid Host. dixerit adeò vt nō reputetur præscriptibile ꝙ prælatus in casu licito alienet sine cōsensu capituli: vt no. in d. Cl. fi.

f Vocatus. Rō: qa nō vocato nō præiudicatur. c. cōsultationib. de donat. & not. in Cle. fi. de reb. eccle. nō alie. & de rectore loquitur non de prælato cui ecclesia subesset.

g Vacabat. Sed cōtra videtur. c. j. ne sed. vac. Sol. illud in episcopalib. sedibus, hic in inferiorib. vel illud ibi statuit Papa ne argueretur de subita mutatione: vt not. in Cle. fi. de reb. eccles. non alien. aliàs etiam mortuo altero episcopo vnit episcopatus. vt xvj. q. j. cap. & temporis.

h Defensor. Videbatur contrariū: quia si res ecclesiæ vacantis ex causa dignitati donetur, oportet defensorē dari. c. dudum. de reb. eccle. non alien. in vj. Est ergo hoc de casib. in quib. minus prohibetur, vbi maius permittitur, pōt enim ecclesia vacās dari sine defensore, vt hic & Cle. fi. de reb. eccl. nō alien. Sed possessio, vel res ecclesiastica nō: vt in d. c. dudum. Simile in c. nemo deinceps. de ele in vj. & quod no. in c. cū dilectus. in Glo. iiii. de consue. & in c. fin. de translat.

translat.in Glos.pen. Sed contra videtur c.pastoralis.in princ.de offi.deleg.& l.quæ de tota. ff.de rei vend.Sol.vt not.in d.Cle.fi.post Host. in Glossa super verbo defensor.

a Mensæ suæ. Nec eñ debet eps posse auctorizare in facto ꝑprio, sicut nec œconomus, x.q.ij.cap. hic vsus. in fi.nec tutor l.j.& l.pupillus.ff.de autho.tutor.nec prælatus, cap.fi.de insti.Sed quæ bona dicetur de mensa episcopi vel capituli? respondeo quæ ipsorum proprio & libero vsui deseruiunt:vt per Abb. in cap.vt super de rebus eccles. non alienand.

b Vtilitas. Nota quòd vtilitas nostra inducit præsumptionem contra nos.

c Ledi possent. Qui sint isti vltra eos qui hic enumerantur, vide latissimè per Caccia lup.in suo tractatu de vnionib. in vj.artic. facit cap. rationis. & c.monasterium xvj.q.j.

d Comperiŭtur. Tractatur hic de effectu vnionis,& quia contingit illã fieri variis modis,vt per Ab.in c. j. ne sede vacante ali. inno. id quod hic generaliter dicitur,varias etiam declarationes recipit,& quia breuiter tractari non potest, sed multas chartas exigeret, non est hic ponendum:vide per Abb.in c.ij.de relig.domi.& per Caccialup.in suo tractatu, in viij. artic.& per Butr.in c.eam te.de ætate & qualit.

e Velit.c.cum olim.de consuet.c.ex tuarum. de aut.& vsu.pal c.licet.de offi.ordin. l.ij. §.si quis à principe.ff.ne quid in loco pub. quia si vnicuiq; eporum sua iurisdictio nõ seruaretur, ecclesiasticus ordo conturbaretur, xj.q.j. c.peruenit. & cap. inter dilectos de donat.Sed quæritur an eccle. vnita collectanda sit in diœcesi vbi sita ẽ, an in diœcesi ecclesiæ cui est vnita?respon.vt per Doct. in c.j.de im.eccle. in vj. Itẽ si immineat alienatio rei ecclesiæ vnitæ, qs episcopotũ authorisabitur in alienatione? resp.vt per Inno.in c.pastoralis.de priuil.& per Archid.in c.in venditionibus.xviij.q. iiij & per Bart. in l.j.C de sum.Trin. & fid.catholica. Vtrum autẽ patronus principalis ecclesiæ efficiatur patronus vnitæ, habetur per Speculatorem in titu lo.de iu. patro. in fi.& remissiuè per Abb.in c ij. de relig.domibus,vnde sumitur.Sed omnes hæ & similes difficultates cessabunt inposterum in vnionibus faciendis, si quidem Concilium Tridentinum sessione xiiij.in decretis reformationum c ap. ix. statuit quòd ecclesia vnius diœcesis ecclesiæ alterius diœcesis

clesiam mensæ [a] suæ, vel capitulo vniẽdam duxerit: id enim (& si capituli consensus accesserit,& loci consuetudo suffragetur) irritum penitus erit. Cũ vnientiũ vtilitas [b] probabilem non rectè factæ vnionis suspicionem ingerat.

In vnione facienda requiritur consensus non solum capituli, sed etiam eorum qui lædi possent.h.d.

Nec solum capituli vnientis Episcopi in vnione consensus exigitur, sed etiam illorum,qui ex vnione lædi possent. [c] Vnde si aut collegiata, aut patronata, aut alicuius suffraganei Ecclesia sit vnienda, collegij, patroni, & suffraganei assensum interuenire oportebit.

Quis sit vnionis effectus. hoc dicit.

Secuta verò vnione canonica, statim is cuius Ecclesię alia per vnionem est applicata, eandem in vnitam nanciscitur potestatẽ, & ius quod in eã olim habebat, cui ab initio præfuit, statimq; vnitæ Ecclesiæ eadem priuilegia cõpetunt, quæ principali ecclesiæ cõpetere cõperiuntur. [d]

Per vnionem non præiudicatur Iuribus Episcopalibus. hoc dicit.

Sed quæri poterit, si per Apostolicũ Ecclesia in certa diœcesi constituta, puta in Perusina, Ecclesiæ alterius diœcesis veluti Tiphernatis vnita fuerit, an Ecclesia per vnionem alteri connexa, per hoc à iurisdictione præsulis Perusini censeatur exẽpta, & Tiphernati subiecta? Et responsum est à iurisdictione prioris Episcopi vnitam Ecclesiam non eximi. Cum Rom. Pontifex in huiusmodi vnionibus singulis Episcopis iura sua inuiolata seruari velit. [e]

cessis vniri non possit, licet non tollat praecedentes ita factas vniones.

a Temporis lapsu. Vnde si fuerit facta ad vitam alicuius dissoluetur illo mortuo.

b Cessantibus. Facit Cle. ne in agro, §. adhęc. de sta. mona. vnde bello cessante & infrequentia populi ob quam fuit facta vnio, cessabit etiam ipsa vnio, cap. ij. de reli. do mi. capit. fi. de parochia. capit. j. de verb. sign. in vj. facit l. j. in princ. C. de cad. tol. & xxv. q. fi. c. vltimo. ver. sed obiicitur. Idē quando vnio resultaret in praeiudicium Ecclesiae, & ruinam, capit. j. ne sede vac. Sed an istis causis cessantibus vnio dissoluatur ipso iure. Quidam quòd sic, vt Archid. in cap. vnio. x. q. iij. alij contra, quòd immo solum pręstat iustā causam dissolutionis, vt per Zenzel. ī Cle. fi. de rebus ecclef. non alien. quod magis placet. & de hac materia plura per Caccialup in suo tractatu de vnio. articulo, nono. & per Modernos Gallos in praxi iudiciaria in cap. de vnionis reuocatione, post Petrum de Perusio in suo tract.

c Conceditur. l. is potest. ff. de acqui. haere. & l. nihil tam naturale. ff. de re. iu. petere autem dissolutionem is poterit, qui poterit impedire, id est, is cuius interest, vt supra. §. nec solum. & capitulo. j. ne sede vaca.

d Vniri. vt supra. eo. §. intantum. & Clem. fi. de reb. ecclesi. non alienan.

e Poterit Hoc intellige iuxta capit j. ne sede vacan. cum his quae ibi traduntur. & not. quòd non semper eadē est doctrina contrariorum.

Vnio dissoluitur temporis lapsu, & causae cessatione, & ab his qui habent ius vniendi. hoc dicit.

Dissoluetur autem vnio, si temporalis sit temporis lapsu, a ꝙ si sit perpetua, cessantibus b eisdem causis ex quibus facta fuerit ab iis itidem dissolui poterit, quorum consensu & authoritate olim fuerit instituta: nihil est enim tam rationi cōsonum, quàm vt is destruēdi habeat potestatem, cui construendi facultas conceditur. c

Licet vacans Ecclesia possit vniri, vnio tamen Ecclesiarū vacantium dissolui non potest. hoc dicit.

Illud inter instituēdam, & dissoluendam vnionem interest, ꝙ licet etiam vacans Ecclesia alteri possit vniri, d si tamen Ecclesias per vnionem connexas vacare contigerit, vnio interim vacantium Ecclesiarum dissolui minimè poterit. e

DE IMMVNItate f ecclesiarum & subiectione.

Immunitas in hoc titulo largè assumitur, & quid sit immunitas. h. d

Immunitas est à muneribus g indulta exemptio. h Sed hoc loco immunitatem largè accipimus pro quolibet Ecclesiarum fauore, indulgentia, rigoris remissione, & priuilegio.

Triplex est species immunitatis Ecclesiarū, localis, personalis, & realis, & quòd immunitas localis est per quam profana in Ecclesiis, & nō cōsecratis, vel oratoriis exerceri prohibentur. h. d.

Est autem Ecclesiarum immunitas triplex, i localis, personalis

f DE IMMVNItate f ecclesiarum.

Deimmunitate &c. Dictum est supra de pluribus pertinentibus ad eccle. & cum ipsas contingat ī pluribus priuilegiari & immunes reddi, meritò videndū erat etiā de immunitate ipsarum.

Immunitas est, & caetera.

g A muneribus. Multiplicem habet significationē verbum munus l. munus. & l. inter donū. ff. de verb. significati. & inter alia quandoque capitur pro officio, quādoq; pro onere, & ita capitur hic. vt per Abb. in Rubrica eod. vnde ecclesia dicitur habere immunitatē, scilicet à muneribus & officiis secularibus.

h Exemptio. Dicitur enim immunitas quasi emunitas, id est, extra munia, vel munera: vt per Hostien. in summa eod. vers. & vnde dicatur.

i Trilpex. Licet haec diuisio explicitè non repetiatur

nalis, & realis. Localis immunitas.est quæ sacris ipsis domibus, aut aliquibus sacrarũ ædium intuitu conceditur. Cum enim Ecclesia secundum Euãgelicam veritaté domus esse debeat orationis, [a] merito à profanis v sibus esse conuenit alienam.

Processus facti & sententia lata in Ecclesiis, vel cæmiteriis, sunt nulli. h.d.

Seculares [b] igitur iudices, causas præcipuè vbi de sanguinis agitur effusione, & de pœna corporali tractatur, in Ecclesiis, vel earũ cœmeteriis agere sub anathematis interminatione ꝓhibentur. Absurdum est enim ibi iudicium sanguinis exerceri, vbi est tutela [c] constituta refugij. Processus [d] quoque quos ibi legitima contempta prohibitione, & spreta vltione diuina faciendos duxerint, ac specialiter prolatæ sententiæ, omni firmitatis robore carebunt.

Consilia publica, nundinæ, & negotia secularia non debent tractari in Ecclesiis. h.d.

Publicæ quoq; quorũlibet societatũ, & vniuersitatũ cõciones

reperiatur in iure, neque clarè ponatur etiam per doctores, commode tamen totam materiam conplectitur. Sed quomodo vna species ab alia secernetur? Respondeo inspicienda erunt verba: arg. l. iiij. § toties. ff. de dam. infecto. sed tamen secundum Butr. in capit. quanto. de translat. magis erit attendenda natura materiæ quã verborum. facit quod not. idem in cap. j. eod. titulo. & Bart. in l. pe. ff. de serui. leg. & quod not. in cap. cum venissent. de instit.

a Orationis. Facit. cap. cum ecclesia. eod. & d. xlj. c. per simoniam. & quod ibi not. & c. decet. §. nullus. eod. in vj.

b Seculares. Secus ergo quo ad iudicem ecclesiasticum, ipse enim licitè iudicium exercet in ecclesia, capit. præceptum. ij. quæst. ij. & cap. qua fronte, vbi traditur de appel. immo & Glos. & Abb. in capit. ecclesia. eo. tenent iudicium ecclesiasticum de honestate exercendum in ecclesia & non alibi, vt propter loci reuerentiam. caueant homines à periuriis & mendaciis, licet possit & in aliis locis, puta in palatio episcopali, d. capit. qua fronte. Sed quid si vni parti. vel etiam vtrique est ecclesiæ ingressus interdictus. Quidam quòd nihilominus possunt intrare: quia interdictum nõ extenditur ad hunc casum. Alij quòd iudicium debet exerceri extra ecclesiam, sed hæc non placet Ab. quia non videtur conueniens quòd ob delictum partium debeat mutari locus iudicij. tenet ergo quòd actor debet facere se absolui: alias non debeat audiri: secus in reo qui venit necessitatus: arg. cap. intelleximus. de iudi.

c Tutela. Facit hoc pro consuetudine rusticorum qui tempore hostilitatis habent refugium ad ecclesias cum bonis suis & ibi fortificantur. Facit optimè argumen. de personis ad locum, capit. ij. eod. Item quod hic habetur facit ad quæst. an ecclesiæ debeant incastellari, quod ad alicuius offensioné fieri non potest x. quæstio. j. capit. sanctorum. in fi. secus ad defensionem Christianorum & bonorum virorum: vt per Abb. in capit. ecclesia eod. Et facit quod legitur ĩ Iosepho de bello iudaico vbi legitur quòd templũ Hierosolomytanum erat munitissimum.

d Processus. Quid de contractibus initis & celebratis in ecclesia? dic quòd licet fieri non debeant, facti tamen tenent, nam cum hic simus in pœnalibus non erit facienda extensio: vt nota in capitulo secundo. eo. in sexto. Ex quo nota quòd dispositio odiosa concepta super quasi contractu, non extenditur ad purum & simplicem contractum, secundum Abb. in capitulo qua fronte. de appel. nam in iudicio quasi contrahimus. l. iij. ff. de pecul. Idem dic econtrà. vt per Abb. in capitulo cum ecclesia eod. post Bart. in l. more. ff. de acquiren. hære. fac. not. in l. apud Iulia ff. ex quib. caus. in poss. eat. Sed ista omnia procedunt quotiescunque contractus & actus explicatehiut per viam voluntariæ iurisdictionis: quia tunc bene valent, licet fieri non debeant, nisi concernant pietatem, puta, quia sit dandus tutor, sit contrahendum matrimonium. Nec ob. capitulum decet. eod. in sexto: quia loquitur in strepitu iudiciorum,

& consilia,[a] nundinarum, aliorumq́; secularium tractationes negotiorum,[b] confabutiones, & profana colloquia[c] ab his penitus amoueri debent.

Conuiuia non debent fieri in Ecclesiis, nisi ex necessitate, et quod dicitur de Ecclesiis intelligitur etiam de non consecratis, & oratoriis. h.d.

Sed & conuiuia, & hospitia, licet illa despicere nõ oporteat,[d] in sacris domibus celebrari, vel exerceri à laicis non poterunt,[e] nec etiam clericis, nisi fortè transeuntes ob hospitiorum necessitaté illic reficiantur,[f] quod & in oratoriis[g] obseruari conueniet, vt nomini opera iugiter impensa concordet,[h] ne vbi peccatorum est venia postulanda, ibi peccãdi detur occasio.[i] Idem statuitur & de Ecclesia,[k] in qua diuina misteria celebrantur,[l] licet adhuc consecrata non fuerit,[m] quia cum obsequiis diuinis sit dedicata, nullius temerariis ausibus est profananda.[n]

Qui inuitum abstrahit à sacris locis excommunicatur & quasi sacrilegus punitur.

Sacrorum locorum intuitu illis conceditur immunitas, qui ad ipsam Ecclesiam

rum, pro vt & in hac litera, & tenet Bart. in l.actus.C.de feriis. Sed si explicaretur per viam contentiosæ iurisdictionis non valeret, etiam si concerneret pietatem, debet enim iudex procedere in tribunali suo non in ecclesia: aliter lex annullat indistinctè quoscũque actus: vt per Abb. in. d. cap. cum ecclesia. si tamen processus fieret in domo ecclesiæ valeret, secundum Abb. in capit. j. eo. vbi latè de materia.

a Consilia. Not. contra consuetudinem populorũ Italiæ qui faciunt parlamenta in Ecclesiis.

b Negotiorum. Nam dominus negociatores eiecit de templo, & mẽsas nũmulariorũ euertit, j. quæst. j. capi. ex multis. & distin. lxxxviij. capit. eiiciens.

c Colloquia. Vnde malè videntur facere cuculati qui publicant cõclusiones de rebus profanis, eas in propriis, ecclesiis disputant, & facit decretum Concilij Tridentin. de obseruandis, & euitadis in celebratione missæ. sess. xxij.

d Non oporteat. Dist. xlij. per totam.

e Non poterunt. c. j. eo. cap. nulli. cum seq. d. xlij nisi quis reseruasset sibi hospitiũ annuũ in ecclesia aliqua pro recognitione suorum beneficiorũ. Idem in patrono, iuxta ea quæ post Inno. & Io. And. tradit Ab. in d. c. j.

f Reficiantur. Dist. xlij. cap. nulli. & sic possunt clerici causa necessitatis comedere in tabernis. d. xliij. ca. clerici. & cap. clerici. de vl & hon. cleri. Sed vtrum ad prãdium inuitatus, & non perductus agere possit, & qua actione cõtra inuitantem? & si viator acceptauerit, & propterea itinerari illa die intermiserit, videt' dari posse actionem de dolo ad interesse secundũ Ioan. And. licet aliàs ex nuda promissione non agatur, vide per Ab. in Rubrica proœm. decre. vers. secundo quæritur de causa efficienti, & per Doctor. in c. fi. de renunc. facit l. sed hęc actio. ff. si quis cautio.

g In oratoriis. capit. pe. & cap. fi. dist. xlij.

h Concordet. Id est, vt nomen sit rei consequẽs.

i Occasio. Facit cap. immunitaté. eo. & cap. ij. eo. in vj. cap. qualiter, & quando. de accus. & Aur. vt li. ma. & auiæ. §. quia verò ita. & l. meminerint. C. vnde vi.

k De ecclesia. Nota quòd appellatione ecclesiæ, venit etiam non consecrata. capit. fi. de consec. eccle. vel alta. & not. in cap. ij. de relig. domi.

l Celebrantur. Vnde. si in basilica nondum essent celebrata diuina, non gauderet priuilegis immunitatis: vt not. in capit. ecclesiæ. eod. per literam ibi, quæ est etiam hic, in qua &c. Communiter contra per rationem quæ ibi & hic redditur: quæ dictum ampliat, l. cum pater. §. dulcissimis, ff. de leg. ij. & verbum *celebrantur*, exponitur *celebrari possunt*. facit. l. Iulianus. ff. ad S.C. Maced. Abb. latè in capit. ecclesiæ. eodem.

m Non fuerit. Sed quomodo celebraretur in ea si non est consecrata? Respondeo vt not. supra. de costruen. consecran. & rep. ecclesi. in princ.

n Profananda. Domino enim consecratum non debet redire ad humanos vsus. c. mãcipia. de rerum permuta.

Com-

confugiunt: [a] nam ſi eos qui ad ſtatuā Principis ſe proripiunt, ab omni violentia leges ſeculares [b] vindicant, quantò magis conuenit ad templum Domini confugientes loci ſancti reuerentia, & authoritate defendi? Quicunque igitur inde hominem [c] reluctantem, reclamantémque violenter abſtraxerit, [d] tam aliis pœnis pro ſacrilegio, quod admiſit, quàm Eccleſiaſticæ ſubiacebit excōmunicationi.

Non poteſt quis inuitus abſtrahi à domo Epiſcopi, vel ab Eccleſiæ circuitu, intra triginta paſſus. h.d.

Nec ab atriis tantum Eccleſiæ quemquam inuitum abſtrahere non licebit, verùm etiam nec à domo Epiſcopi, & ab Eccleſiæ circuitu intra triginta paſſus [e] ab oſtio, quod ſpacium Eccleſiæ reuerentia defendi ſacri Canones voluerunt. [f]

Liber homo non debet ab eccleſia violēter abſtrahi, niſi impetrata vita, & membrorum incolumitate. h.d.

Hæc tamen ſecuritas non omnib. æquè & indiſtinctè ſolet indulgeri, ſed ſtatus habetur ratio & cauſarum, quibus quis fugiendum ad Eccleſiā duxerit. Si liber igitur quis ſit quantumuis [g] grauia perpetrauerit, non eſt violenter ab Eccleſia extrahendus, nec inde ad mortem damnari debet, ſed Eccleſiarum Rectores vitā & membra debent fugientibus obtinere, aliis etiā pœnis de eo, quod iniquè egerint puniendi erunt. [h]

a Confugiunt. Diſt. lxxxvij. cap. eos. xvij. q. iiij. cap. reum.

b Seculares leges. Vt C. de his qui ad ſtat. confug. per tot. & §. fina. de his, qui ſunt ſui vel ali. iur.

c Hominem. Sed an hoc locum habeat & in iudæo. quidā admittunt, ſi modo abſque ſimulatione aſſerat ſe velle fieri Chriſtianum, per l. j. C. de his, qui ad eccl. confug. quod tamen non admittit Gloſſ. in d. l. j. etiam ſi eſſet ſimulatio, & reſpondet ad l. j. quatenus ponderat ſimulationem. pro quo facit quod dici ſolet de Aut. caſſa & irrita. C. de ſacroſanct. eccleſ. quatenus meminit de Italia, & quod not. Abb. in cap. fin. de iniur. poſt, princ. quam ſecundam opi. ſequitur Ab. in c. inter alia. eod. ea potiſſimum ratione, quòd illa præſumptio ſimulationis de qua in d. l. j. eſt præſumptio iuris & de iure, nec admittit probationem in contrarium, iuxta not. in cap. ferrum. diſtin. 50. fac. not. in ca. vni. de oblib. ad ratiocin. reddend. & in cap. is qui fidem. de ſponſal.

d Abſtraxerit. Concor. xvij. quæſt. iiij. cap. diffiniuit. & capit. frater. & cap. ſicut. & capit. conſtituimus, & capit. ſi quis contumax, & per tot. & de materia plenè per Abb. in cap. inter alia. eod.

e Triginta paſſus. xvij. quæſtione vij. capit. quiſquis inuentus.

f Voluerunt. Sed quis interim prouidebit de expenſis his quis ſe menibus eccleſię & priuilegiis tuentur? Reſpondeo, eccleſia. l. pręſenti. in fi. C. de his qui ad eccleſ. confugiunt. & cuſtos carceris prouidet captiuis, l. vt iudices. C. de epiſco. audi. Sed an eccleſia poſteà ſumptus recuperabit? videtur quod ſic, niſi confugiēs ſit pauper: quia tūc eccleſia etiam non confugientem teneretur alere, duodecima, quæſtione ſecunda. capitulo aurum habet eccleſia.

g Quantumuis grauia. Hanc generalitatem intellige vt infra. §. ſequen.

h Puniendi erunt. Sed quęnam erit iſta legitima punitio? quidam quòd pecuniaria, vel omnis alia præter eam quæ eſt corporis afflictiua, puta, fortè exilium, quòd ſentit Gloſſ. in cap. inter alia. eo. & videntur communiter ſequi Doctor. dicentes quod cum iſto nunquam poſteà poterit criminaliter agi, vel accuſatio inſtitui, etiam proceſſu temporis. Sed hoc non placet Abbat. in d. cap. inter alia. defendens etiam criminaliter procedi poſſe circunſcripta pœna corporis afflictiua, vbi ponit, & de modo & ordine executionis.

Latro-

Publici latrones, & qui in sacris locis immunitatis spe ducti delinquunt, priuilegiis sacrorum locorum non gaudent. h.d.

Hoc autem de publicis latronibus, [a] vel nocturnis agrorū populatoribus, [c] viarumq; obsessoribus intelligi non oportet. Hi enim secūdum canonicas sanctiones nulla impunitate præstita violenter, & aggressionis adhibitis insidiis ab ecclesia extrahi poterunt. [c] Idē & de his statuendum erit, qui impunitatē suorū excessuum obtinere sperantes, [d] homicidia, & mutilationes membrorum [e] in ipsis ecclesiis; [f] vel ipsarum cœmeteriis cō mittere nō verentur, quæ nisi per ecclesiā crederent se defendi, nullo pacto commissuri [g] fuerant, tales enim cum in eo, in quo quis deliquit, [h] puniri debeat, & frustra [i] legis inuocet

a Latronibus. Quales sunt Piratę vel hi, qui publicè stant in viis vel habentes castrum vel arcem, qui spoliant transeuntes, & aufugiunt ad loca munita.

b Populatoribus Id est, qui fructus & vineas de nocte vastant: vt not. in l. i. C. quādo lic. vnicuiq; sine iudi. vindi. Vel secundum Innoc. qui segetes destruit dum in illis se, & rapta de nocte abscondit.

c Poterunt. Immo videtur quòd nō solum qui hic enumerantur nō debeant gaudere hoc priuilegio, verum etiam adulteri, raptores virginum, homicidę. §. quod si delinquentes. Aut. de mand. prin. Quidam quòd aliud iure ciuili, aliud iure canonico, & sic secundū hos corrigitur. d. Aut. Ancha. dicit non recedendum à dicta Aut. pro cuius opi. est quòd quoties constitutio loquitur in materia iuris communis, & aliquos casus excipit, non per hoc firmat regulam in non enumeratis contra ius commune antiquum, immo in casibus exceptis suppletur à iure communi. cap. audientiam. de cler. non resid. cum ibi not. & faciunt quæ notantur per Legistas, in l. serui. ff. de vsucap fac. c. quoniā frequēter. in princ. & quòd ibi not. vt li. non contest. non recedas à prima opin. quam latè defendit Ab. in c. inter alia. eod. vbi & quare hi casus magis quàm alij fuerunt excepti.

d Sperantes: Spe enim veniæ peccantes fortius delinquunt, quàm alij. Vnde dicit scriptura maledictus homo qui peccat in spe. Vnde voluerunt aliqui hoc esse peccatum in spiritum sanctum quòd tamen à Theologis nō recipitur. fac. cap. illud. de elc. excom. ministr. & c. quando quis. de consecra. dist. iiij. & facilitas veniæ incentiuum tribuit peccādi. xxiiij. q. quarta. capitulo est iniusta. & ca. vt clericorum. de vita & honesta. cleric.

e Membrorum Nunquid quod hic dicitur locum habeat etiam in aliis delictis minoribus his quæ hic enumerantur? & videtur cum & in his rōnes hic allegatæ militent. & in cōtrarium fac. quia sumus hic in odiosis, scilicet in adimendo beneficio ordinario iuris communis, dic vt per Abb. in ca. si. eod.

f Ecclesiis. Amplia hoc tribus modis. primo, quod sit idem in delinquente extra ecclesiam, sed in loco prope ecclesiā animo confugiendi ad ecclesiam, aliàs non cōmissurus: vt per Hostien. in summa eod. §. in quantū. versic. si verò maleficium commiserit. & per Domi. in cap. decet. eod in vj. Secundo, in eo qui vi abstrahit existentem in loco immuni, & extra offendit: vt per Ab. eod. c. si in si. Tertio si existēs in loco immuni percutiat existentem extra, puta sagitta, vel missi li lapidibus: vt per Abb. in d. ca. si. vbi & quid in mandante.

g Commissuri. Quid si nō commisit eo animo vt defenderetur immunitate loci: Resp. idem erit secundum Hostien. & Abb. in cap. si. eod. & quia contra delinquētem est præsumptio iuris & de iure, & quia rationes quæ ponuntur hic, & in d. c. si. militant etiam isto casu, & licet vna cessaret, videlicet propositū delinquentis, tamen non cessant aliæ. fac. § affinitatis. instit. de nupt. & c. quia frustra. de vsuris. & c. cum olim. de offi. deleg. fac. quia qui fuerunt stulti in culpa fient sapientes in pœna. distinct. xxxviij. cap. ea.

h Deliquit. Fac. c. literas. de temp. ordin. & c. pastoralis. de iu. patro.

i Frustra c. quia frustra. de vsu. & de sententia excommun. cap. in audientia. l. auxilium. ff. de minori.

Indignos

auxlium', qui in ipsam legem committit, immunitatis priuilegio, quo se fecerunt indignos, a minimè gaudebunt.

Dominus prestito iuramento de impunitate, potest seruum suum etiam inuitum ab Ecclesia abducere. h d.

Quòd si seruus sit qui ad Ecclesiam cófugerit, postquàm de impunitate dominus clericis iuramétum b prestiterit, ad seruitium Domini sui redire compelletur, c alioqui si redire nolit à domino occupari d poterit, famuli enim qui dominos metuūt si ad Ecclesiæ septa confugerint intercessionem debent quærere, nó latebras, nec quēquam religionis reuerentia proprio iure fraudari cóuenit.

Clerici & monachi deseruientes Ecclesiæ sunt exempti à muneribus personalibus. hoc dicit.

Personalis immunitas est quæ personis ecclesiasticis indulgetur. Cum enim in clericorū ministerio cōstituti, non nisi altari, & sacrificiis deseruire debeant, e rectissimè cōstitutū est, vt Deo dicati ab oībus personalibus muneribus reddantur immunes. Personalia autem munera f sunt, quæ cum corporis labore, & animi solicitudine, ac vigilantia principaliter substinentur. Generaliter igitur episcopi, præsbyteri, diaconi, subdiaconi, monachi, g immunitate omnis tutelæ, h

a Indignos. Fac. xvij. q. iiij. c. frater. & c. coepiscopus. & seq. c. gratum. de postul prælato. & haberut plenè in c. cum accessissent. de constit. etiam in c. cum illorum. de sent. excom.

b Iuramentum. Intellige quando non est tanta sæuitia domini quin suo sacramento possit credi: vt not. in c. de bñdicto. xxxij. q. j. fac. c. literas. & c. ex trāsmissa. de rest. spol. & §. de diuor. §. prestāda.

c Compelletur. c si eo. c. metuentes. & c. id constituimus. xvij. q. iiij. Qd dicemus de eo qui de carcere fuit dimissus vt iret ad missam cū iuramento de redeundo, iuit ad ecclesiam, & nō vult redire, an teneať redire, vel possit extrahi inuitus de ecclesia. Respon. si iniustè detinebať, vel à nō habente potestatem, nō tenetur redire. Cle. pastoralis. de re iudi. in verbo per violentiam. quod intelligit Abb. in d. c. fi. quando sub est timor mortis. secus si iustè, peccat enim tunc fugiendo de carcere. Bart. in l. relegati. ff. de pœnis. debet tamen sibi idoneè caueri: quòd non patietur mortem vel membri mutilationem, etiam quòd iurauerit redire, quod nota.

d Occupari. Authoritate propria. arg. contra in l. iij. C. de his, qui ad eccle. confug. & l. extat. ff quod met. causa. & cap. diffiniuit. in fi. xvij. q. iiij.

e Debeant. Fac. ne cle. vel monach. per tot.

f Munera sunt. Hæc sunt verba tex. in l. j. §. personalia. ff. de mun. & honor. aliter tamen describuntur munera personalia in l. fi. ff. eod. titulo. videlicet personalia munera sunt, quæ animi prouisione, & corporalis laboris intentione sine aliquo gerentis detrimēto pertractantur exempla ponuntur in d. l. j. & l. fin. & horum personalium est triplex species, quædam habent honorem annexum, quædā vtilitatem sed non honorem, quę dicuntur sordida. quædam nec honorem nec vtilitatem? de quibus plenè per Abb in cap. non minus. versicu. veniamus nunc. eod.

g Monachi. Et cū secundū communem opin. personæ hic enumeratæ possint esse tutores legitimi si velint, licet nō cogantur, vt dicetur proximè de monacho, sunt qui hoc non admittant: vt Arch, in c. puenit. dist. lxxxj. & Bal. in l. generaliter. C. de epi. & cler. tum, quia mortuus est mundo, tū, quia si malè geretet non esset cautum pupillo. Idem dicit Gloss. de episcopo in d. l. generaliter. & tangit Glos. in cap. fi. distinct. lxxxvj. per §. Deo amabiles. Aut. de sanctis. episcopis. licet subdat quòd illa auth. sit hodie correcta.

h Omnis tutelæ. Scilicet datiuæ, testamentariæ, & legitimæ. xvj. quæstione prima. cap. generaliter. & cap. fin. distinct. lxxxviij. Sed contra cap. fin. distinct. lxxxvj. Sol. commun. quòd tales personæ possunt legitimam tutelam suscipere, sed non coguntur, & ita not.

& curæ ipso iure a gaudebant.

Miserabilium personarū tutelam debent clerici suscipere.h.d.

Viduarum autem & orphanorum curā suscipere non solum non prohibentur clerici, b sed etiam iubentur, cum ipsis cupiditatis c negotia nō pietatis interdicātur.

Ad murorum custodiam etiam clerici tenentur, tempore necessitatis.h.d.

Excipitur etiam ab his muneribus d murorum custodia, e à qua si magna immineat necessitas, nemi nem excusari constitutum est, vt cunctis vigilātibus melius ualeat ciuitas custodiri.

Personæ ecclesiasticæ non possunt à secularibus potestatibus collectari.h.d.

Realis immunitas f est per quam res Ecclesiasticæ à cēsu, vel collectis potestatum secularium liberæ redduntur. Si quidem tā profanis legibus g q̃

in d.c fi.& in c.generaliter.xvj q. j. & per Ab. in c.ex parte.ij.de sepul. Sed hæc cō.solu.hēt. duplicem difficultatem, prima est, quia videntur posse cogi ad legitimam per d.c.fi. ibi, *Ad tutelas & curationes inexcusabiles attrahūt.* ponderando vltima duo verba ex contratio. d. opi. videtur contra generalitatem. d. c. generaliter. iūcta l.iam hoc iure. ff. de vulg. & pupil. cum ibi traditis. Fortè iura quæ dicunt quòd tales personæ possunt aut debent tutelā suscipere, intelligi debēt largè, & impropriè ꝓ quadam protectione non pro cura, & tutela specifica & formata minorū, & pupillorum, ad hoc pōderari potest.ca. j. distinct. lxxxviij. quatenus meminit viduarum in quibus non cadit tutela, & cura propriè, & vnum determinabile &c. l.precibus. & l.quamuis.C.de impub. & ali.sub.fac.§. qui sequitur immediatè, & quod licet clerici aduocare prohibeantur, tamen pro viduis & orphanis non solum non prohibentur, sed debent & gratis: vt per Ab. in cap.primo.ne cle.vel monachi.& §. postulandi, vbi etiam not.infra de procura.

a Ipso iure. Adeò quòd non est necessarium quòd ad se excusandum compareant, secundum Bal. in l.generaliter C.de episcop.& cle. in prima oppositione.& si quis daret clericū tutorem in suo testamento incurreret pœnā. ca.fi. distin.lxxxviij. quia non posset pro eius anima fieri aliqua oblatio vel oratio, quod est valde seuerum, & notabile.

b Clerici. Scilicet in sacris constituti. nam cōstituti in minoribus possunt esse tutores & curatores etiam testamētari, etiā ꝙ nō subsit causa aliqua specialis pietatis. Sed quis dabit tales in minoribus constitutos tutores: non episcopus: quia pupillus nō est sibi subiectus.l. neque.ff.de tut.& cur.da.ab his.non potestas: quia clericus futurus tutor non est sibi subiectus, non vterq;: quia cum sint in iurisdictionibus separatis & singularibus iungi non possunt.l.j.C.qui num.tutel. Vide per Bal.in l.generaliter. C. de episc.& cleric.

c Cupiditatis. Concor. c. j. dist. lxxxviij. & c.fi.distin.lxxxvj. intelligitur autē semper id fieri causa cupiditatis, nisi necessitas probetur: arg.xij.q.j.ca. j.& not in c.ij.dist inct. lxxxviij. quod not. etiā qd hic dicitur de viduis intellige de minoribus, aut intellige de tutela & cura impropriè, vt in proximo §.fuit notatū.

d Muneribus. Scilicet personalibus

d Murorū custodia. Quilibet enim tenetur patriā defendere.fac.c.omni timore.& c.si nulla.xxiij.q.viij. & propter hoc excusat͛ pater occidens filium, & contra.l.minimè.vbi traditur. ff.de relig.& sumpt.fun. Sed contra est.ca.reprehēsibile.xxiij. q.viij. Sol. quod hic dicitur & in cap.ij.eod. vnde hæc litera sumitur procedit tempore magnæ necessitatis, vt hic exprimitur, cōtrarium regulariter, fac.l.nullus. C.de curs.públi.lib.xij.& c.pe.de homic.

f Immunitas. Verificantur quæ in hoc §.dicunt͛ ex c.in qualibet.& ex c. secundū. xxij.q. viij.& c.nō minus.& c.aduersus.eo.& c.clericis.& c.quāq̃.eo.in vj.& cle. vni. cod. in quibus iuribus diffusissimè Pōtifices dilatauerūt hanc materiam, & nouissimè vel confirmauit vel adauxit Concil. Trident.sessio.xxv. c. xx. &.trahitur hæc immunitas etiam ad bona patrimonialia clericorum, secundum multos. habetur de hoc in c. si diligenti.de præscript. & in c.ecclesia sanctæ Mariæ. de constit. aliquid in c.si clericus.de fo.competenti.

g Legibus.l.sancimus. C. de sacros. eccles.

Excommu-

sacris canonibus sub excõmunicationis, [a] & interdicti [b] pœna constitutum est, ne quis eorum qui iurisdictionem temporalem obtinet, posſit tributa, collectas, ſeu quaſcũque [c] exactiones, ſub quouis titulo, vel colore imponere eccleſiis vel perſonis eccleſiaſticis, p̄ domibus, prædiis, vel quibuſcunque poſſeſſionibus legitimè acquiſitis, etiam ſi ipſæ eccleſiæ vel perſonæ, vel res ſint intra illorum territorium conſtitutæ.

Ob magnam neceſſitatem, vel vtilitatem, conſulto Pontifice poſſunt clerici ſine tamen coactione laicis ſubuenire. h.d.

Si tanta tamen ſit in Republica neceſsitas, aut vtilitas, [d] vt Epiſcopus cum clero ſuo laicorũ non ſuppetentibus facultatibus, communes [e] vtilitates per ſubſidia eccleſiaſtica ſubleuãdas ducant. Ro. prius conſulto Pontifice, omni penitus ceſſante coactione, poterunt aliquid in cõmune conferre, & laici humiliter, ac deuotè cum gratiarum actione ſuſcipere.

Eccleſiæ epiſcopo omnimodã ſubiectionem debent. h.d.

Quemadmodum [f] autẽ ſacroſanctis domibus ſecularium poteſtatum intuitu omnimoda debetur immunitas tam locorũ ratione, quàm perſonarum, & rerum, ſic eiſdem rationibus ab illis proprio epiſcopo omnimoda ſubiectio debet. Nã quantum ad ipſa loca pertinet (vt paulò ante diximus [g]) nemo eccleſiam in diœceſi ædificare poterit, aut conſecrare, præter ſui præſulis conſcientiã. Quò ad perſonas eccleſiaſticas ipſis debetur canonica obedientia, [h] ſubiectio, [i] reuerentia, [k] ad eundem ſpe-

a Excommunicationis. Scilicet contra particulares, & ſingulares perſonas, hoc tamen præcedente monitione, iuxta ea, quæ tradit Abb. in cap. non minus. eod.

b Interdicti. Contra vniuerſitates, quæ excommunicari nõ poſſunt. cap. Romana. § in vniuerſitatem. de ſententia excomm. in vj. & ca. quamquam. de cenſ. in vj.

c Quaſcunque. Iſtam generalitatem reſtringe, & intellige: vt non comprehendat onera perpetua & annexa, vt quia forte onus faciendi vel ſoluendi certum quid, & niſi forte prædiũ eſſet feudale, nam ratione feudi eccleſia ſubiicitur laico. cap. ſolitæ. cum ibi nota. de maiorit. & obed. vt per Abb. in cap. j. de cenſib. in fi. & in cap. fin. de vi. & honeſt. cler. & not. in cap tributum. xxiij. q. viij. & de materia latè per Abb. in c. non minus. eod.

d Vtilitas. Not. neceſſitatem & vtilitatem æquiparari. concor. cap. non minus. & ca. aduerſus. eod.

e Communes. Id eſt, alicuius vniuerſitatis, etiam laicorum tãtum, ſecũdum quoſdã, Abb. tamen in ca. aduerſus, eod. vnde ſumitur, verbum communes, intelligit laicorum, ſcilicet & clericorum, & ſentit non procedere quod hic dicitur quando verteretur vtilitas vel neceſſitas laicorum tãtum. prima benignior, & fortè etiam verior, cum dicat laicos debere ſuſcipere cum gratiarum actione quaſi beneficiorũ ſolum laicorum, & cum exceptio debeat eſſe de regula, regula negatiua loquitur de laicis tantum, vt in cap. aduerſus.

f Quemadmodum. Huc vſque poſuit pertinentia ad primam partem Rubricæ, quę ſequuntur pertinent ad ſecũdam partem, & ſic ad ſubiectionem.

g Diximus. Supra de conſtituen. conſecr. & repar. eccleſ. per tot.

h Obedientia. cap. quamquam. diſtinct. xxiij & ad hanc non ſolùm tenentur clerici, ſed etiam laici, quantũcunque potentes, in his quæ concernunt animam, cap. omnes principes. de maior. & obed.

i Subiectio. Quia eccleſiæ recognoſcunt epiſcopum, in dominum. fac. cap. grauem. de excel. præla. non tamen debent ei ſeruire tanquam principi ſeculari, ſed tanquam filij ſuo patri, ca. cum Apoſtolus, de cenſib. & ca. eſto ſubiectus. cum ibi not. diſtinct. xcv.

k Reuerentia. Inſtar eius quæ debetur pa-

ctat institutio, a destitutio, b correctio, c reformatio d causarum omniũ ad forum ecclesiasticum de iure spectantium iurisdictio, e ecclesiasticarum censurarum f promulgatio, Sacramentorum exhibitio, g Si res ecclesiasticas spectes ipsi census debetur, ipsi cathedraticum, h siue synodaticum, ipsi procuratio i annua, ipsi mortuariorum, k & decimarũ quarta.

Ad episcopum quędã pertinent iure ordinationis, quædam lege iurisdictionis, quædam lege diœcesana. h.d.

Sed hęc omnis pastoralis potestas in tria principalia membra contrahitur, quædam enim ad episcopum spectant iure ordinis, vt clericorum ordinatio, virginum benedictio, altarium, & ecclesię consecratio, quædam lege iurisdictionis, vt corrigendi, conferendi, excommunicandi, & instituẽdi potestas: quædam lege l diœcesana, vt ius census, & cathedraticum exigendi, decimam percipiendi, ius hospitij indicendi, & his similia. Sed cum tam de locali, quàm de personali subiectione, deq; his, quæ ad episcopos tàm iure ordinis, quàm lege iurisdictionis pertinent, supra locis congruis loquuti fuerimus, transeamus nunc ad eam subiectionem, quæ cognoscitur ex solutione

trono à libertis. l. fi. cum ibi not. ff. de obseq. à lib. pa. præst.

a Institutio. xvj. q. vij. c. omnes. & c. si quis princeps. & c. decernimus. & c. pię mẽtis. & de hæret. c. ex iniuncto. in fi. Et de qua institutione hæc litera intelligi debeat, habetur per Abb. in cap. conquerente. de offi. ordi. vnde sumit. & de hoc verbo not. supra in Rubrica de institutio.

b Destitutio. Id est, potestas priuandi clericũ beneficio: nã nisi aliud habeat cõsuetudo, ad episcopum pertinet destitutio omnium clericorum, licet alius habeat ius conferendi. c. j. de capell. monach. & xvj. q. ij. c. visis. & quod ibi not.

c Correctio. Quia corrigit subditorum excessus & ea quæ deuiãt. capit. irrefragabili. & c. licet. de offi. ord

d Reformatio. c. irrefragabili. & c. licet. de offi. ordi. Et sunt hæc diuersa corrigere & reformare, adeò quòd data alicui potestate reformandi, non venit potestas corrigendi, vt per Ab. in d. c. irrefragabili. & cap. conquerente de offi. ord.

e Iurisdictio. Fac. c. cum ab ecclesiarum. cũ ibi not. de offic. ordin. & cap. conquerente. eodem titulo.

f Censurarum. Quæ sint istæ censuræ ecclesiasticæ, dic vt infra de eccle. cens. per tot. & c. quærenti. de verb. signifi.

g Sacramentorũ exhibitio. Potest hoc verbum dupliciter intelligi. Primò de sacramentis quæ sunt ordinis episcopalis, vt ordinis collatio: nam tenemur ordines recipere à proprio episcopo, non alieno, ix. q. ij. per tot. & c. nullus. de paroch. Item virginum benedictio. cap. veniens. de præscript. Secundò potest intelligi de omnibus sacramentis: nam quilibet de diœcesi debet pro sacramentis recurrere ad proprium episcopum vel parochum. (Episcopus enim concurrit cum quolibet presbytero parochiali, vnde omnes ecclesiæ diœcesis cẽsentur sub vna ecclesia. c. pen. & ibi not. de pœni. & remissio.

h Cathedraticum. Cathedraticum siue synodaticum est pensio duorum solidorũ aureorum vel argenteorum, secundum loci consuetudinem quæ datur episcopo à qualibet ecclesia: vt declarat Abb. in capitulo conquerente. de offi. ordin. & est c. j. x. q. iij.

i Procuratio. De qua dicetur in tit. seq.

k Mortuariorum. Id est, de his quæ relinquuntur ecclesiis occasione funerum, secundũ Ab. in c. conquerente. vel dic vt per Glossam in d. c. conquerente. & de hac, & de quarta decimarum dicitur in titulo de canonica portione, & de omnibus superioribus iuribus habetur latè in cap. conquerente. de offic. ordina.

l Diœcesana. Ista nomina & diuisio non

reperitur

reperitur explicitè in aliquo textu. Sed ad faciliorem traditionem ex mente & intentione iurium fuit à Doctoribus inuēta & vsu recepta, & videtur valde cōmmoda, & de ea vide. latè per Abbatem in cap. dilectus. de offic. ordina. vt ordinariè traditur. in Rubrica. de lega. ʃ.

c Cathedraticum. De quo in cap. primo. x. q. j. & in cap. conquerente de offic. ordin. & supra titulo proxim. §. pē. & per Host. in sum. eod. §. ex quibus. versic. cathedraticum autem.

ex quo etiam poteris mutuari quaquid ratione dicatur ꝑtinere ad episcopum tam lege iurisdictionis, quàm lege diœcesana, quàm iure ordinis.

census, & rerum quæ lege diœcesana ad ordinarium pertinent.

DE CENSIBUS, exactionibus, & Procurationibus.

Census generaliter sumptus continet omnem pensionem, specialiter verò tantum cathedraticum. h. d.

Census appellatio generalis est, sumiturque pro omni pensione, quæ prælatis de ecclesiasticis prouentibus singulis annis in signum subiectionis, vel alterius [a] iuris penditur. Speciali tamen nomine [b] census qui episcopo ab ecclesiis in argumentum subiectionis tribuitur. *Cathedraticum* [c] appellatur, eo quòd ob honorē cathedræ persoluatur.

Quibus temporibus, & quibus causis potest cēsus constitui in ecclesiis. h. d.

Constituitur [d] autem census, aut fundationis tempore, aut consecrationis, aut donationis, aut tempore immunitatis indultæ. Fundationis aut consecrationis tēpore cēsus imponitur, quia veluti præter Ordinarij consensum, nec fundari, nec dedicari [e] potest ecclesia: ita eodem tēpore certum censum episcopus, in subiectionis signum constituere [f] poterit. Sed nec illud insolitum, [g] aut nouum haberi debet, vt cum episcopi ecclesias piis locis ritè concesserint, [h] aut exemptas fecerint, [i] aliquid sibi in eis pensionis nomine reseruent. Sedes quoque Apostolica cū libertatis priuilegium, vel etiam quibusdam ecclesiis ꝓtectionis indulget præsidiū, censum gratis oblatū suscipit, & in literis Apostolicis, ad futurorum Ponti. memoriam [k]

DE CENSIBUS, exactionibus, & procurationibus.

a Vel alterius iuris. Not. ergo ex hac litera quòd census præstatio & receptio, nō denotat de necessitate subiectionem. c. quanto. & ibi not. Abb. eo. & in c. quoniam. & c. recepimus. de priuil. & per Fely. in c. ad audientiā. de rescr. post Ab. in ca. in causa. de caus. poss. & propri. vbi plura allegat.

b Nomine. Nō est nouū in iure, vt vnum & idem nomen deseruiat generi & speciei, vt in adoptione. l. j. ff. de adopt. in iurisdictione, vt in l. imperium. ff. de iurisd. omn. iudic. iuncta Rubrica eiusdem tituli cum ibi traditis, & quidam idem dicunt de testamento.

d Constituitur. No. quatuor tempora census constituēdi. & de his, vide latè per Hostien. in summa eod. §. si quis census.

e Nec dedicari. Vt supra de constituend. eccle. §. quācunque. cum ibi no.

f Constituere. Habes de hoc xviij. q. secunda. ca. Eleuterius.

g Insolitum. No. præsumendum pro his quæ diu agitata sunt in ecclesia Dei, patiente & tolerante superiore. fac. l. fi. C. de consti. principum. & l. minimè. ff. de legibus. & cap. constitutus. de relig. domibus, vnde sumitur.

h Concesserint. vt in capitulo cōstitutus. de relig. domibus.

i Fecerint. Quod potest, sed non quo ad omnia, vt per Abbatem in capitulo cum venerabilis. eo. & dicetur infra eo. §. & in tantum.

k Memoriam. Non ad obligationem cum dicatur gratis offerri. fac. l. contrahitur. ff. de pigno. action.

a Patrono.c.præterea,de iure patron.
b Episcopus No quod episcopi authoritate est facienda hæc reseruatio, propria enim authoritate patronus non potest aliquod seruitium vel temporale sibi reseruare in ecclesia, fac cap cum dilectus.de consuetu. & per Innoc.in c. quoniam,ne prælat. vices suas. Et per hoc infert Abbas in cap.præterea,de iure patron. quòd si quis mandauit in testamento ecclesiam construi, & reseruauerit aliquam annuam pensionem filiis soluendam, quòd nisi episcopus illud reseruet per statutum suum,filij non poterunt exigere, licet testator id disposuerit. fac.not. in cap. significatum, de præbend. & ista reseruatio debet fieri ante consecrationem non postea:vt not. in dicto capitulo præterea : argumen. l.perfecta. C. de donat. quæ sub mo.
c Moderatos. Quando scilicet aliquid plus contulit ecclesiæ,quàm sit dos necessaria. Abbas in capitulo primo. eo.& in capitulo præterea.de iu.patron. Necessaria autem illa dos dicetur sine qua ecclesia in statu debito & cõuenienti substentari non debet:argumen.cap. j. tit. de institu. & not.in capitulo cum sicut. de consecration.ecclesi.vel alta.alioqui si episcopus quãdo ecclesia nihil haberet vltra necessaria non valeret reseruatio, & episcopi authoritas nihil suffragaretur : vt per Abbarem in capitulo primo. eod.argum. cap.vides. distinction.x.Immo si reseruatio esset legitimè facta à principio , inciperet autem ex post facto esse immoderata, poterit & debebit reduci ad moderationem: vt per Abbatem in dicto capitulo præterea.fac.cap j.de consuet.

quantitas census exprimitur. Sed & patrono [a] fundationis tempore poterit episcopus [b] moderatos [c] sumptus constituere.

Simplices sacerdotes non possunt proprias ecclesias facere censuales, & qui de facto id fecerit, ab Ecclesia ipsa remouebitur.h.d.

Simplices [d] autem sacerdotes,vel clerici non possunt ecclesias quib.præsunt propria authoritate præsertim [e] post eorum decessum,censuales efficere. Ideóque qui ab eisdem quadam collusione pensionẽ annuã de ecclesiis receperint, illis defunctis super pẽsionis receptione audiendi nõ erunt, [f] si Ro.Pontificis, aut alterius qui de iure id facere potuerit [g] authoritatem super hoc non interuenisse constiterit. Quin potius si qui per collusionem [h] talia facere comperti fuerint, ab ipsis Ecclesiis remouendi erunt.

Episcopus non potest nouum censum imponere, vel veterem augere, præter chathedraticum h.d.

Sed nec episcopus [i] ipse,aut quilibet [k] alius ecclesiis nouos cẽsus [l] imponere, aut

d Simplices.Id est, qui non habent aliquam prælaturam,cuius prætextu id possint facere.
e Præsertim. Implicat quòd nec etiam inuita. Alij exponunt pro , tantum , asserentes quòd quis potest se obligare ad soluendum censum in vita sua. Sed hoc procedit ita demum si personaliter se ad soluendum censum obliget,non si ecclesiam : quia obligando ecclesiam diceretur alienate, quod non potest fieri nisi seruata iuris solennitate. xij.q.secunda. cap.sine exceptione.
f Non erunt. Quia illa pensionis cõstitutio successores nõ ligat.
g Poterit.Arg. quòd authoritate prælati potest poni nouus census, de quo infra §. proxi. & c.prohibemus.cod.
h Per collusionem. No.verbum quia aliud si non per collusionem:quia tunc non militat pœna hic posita,sed arbitraria.Abb.in c. cum clerici.& in cap. grauis. cod. verbum autem collusio, hic latè sumitur,non solum pro collusione quam contingeret fieri in iudicio,sed etiam extra, vt per Doct.in d.cap.cum clerici. licet ibi aliter not.
i Episcopus.Concord.cap.scientes.capitulo prohibemus.cap.significauit cap.grauis. & ca. cum venerabilis. eod. & cap. constitutus. de relig. domi. cap.vt nostrum , vt ecclesi. benef. sine dim.confer.
k Quilibet.Puta Abbas. fac. Clemen.quam regulares. §. primo. de supplenda negligentia prælat.
l Nouos census. Sed quem dicemus nouum censum? Respond.qui non est impositus in fundatione

in fundatione ipsius ecclesiæ. xviij. quæstione secunda cap. Eleuterius, vel qui non est præstitutus tanto tempore, quod ad legitimam præscriptionem sufficiat, vt not. in capitulo significasti. eodem.

a Augere. Etiam quòd augerentur possessiones, quod intellige in censu: secus in procuratione. cap. quanto. eo. procuratio autem non dicitur propriè census sed pensio, quę videtur posse augeri ex causa iusta etiam sine episcopi authoritate. ca. præterea. cod. & not. in cap. prohibemus. vbi Abb. not. rationem diuersitatis, cod.

b Prouentuum. Fac. c. vt nostrum. in fi. vt ecclesiæ bene. sine di. & Cle. quia regulares. §. j. de supp. negli. prælat.

c Iuramentum. De hoc habes in capit. significauit. & in capit. grauis, eod. Et idem dicas de fideiussore præstito, vt habetur in dicto ca. grauis. & fac. quia potius periurium, quàm iuramentum meretur hoc appellari. cap. sicut nostris. de iureiur.

d Eripuerit. Puta, quia de facto à laicis detinebantur, & vsufructuabát sibi istas ecclesias, vel quia laicus episcopo liberè remisit ius patronatus, vel fortè census debebatur patrono laico à quo liberauit ecclesiam suo ingenio.

e Poterit. Videri tamen poterat contrarium. prima facie, cū quando quis liberat, vel eximit ecclesiam, possit nouum censum imponere. c. cōstitutus. de relig. domi. & supra eo. §. j. & idē quādo fundatur de nouo, quod & hic videtur interuenire, cū capiens ecclesiā de manib. laici videatur eā de nouo adducere in libertatē, & quasi fundare. Sed contrariū hic deciditur, & in c. ecclesiis. vnde sumitur, eo. quia episcopus tenebaf ad hoc faciēdū à necessitate quo casu facienti aliqd laudabile ex pprio tñ officio non debetur aliqđ præmiū, Vnde præmiū promissum capienti bannitum non debetur Barisello & familiæ, qui ad hoc faciendum tenentur ex officio. fac. l. cōgruit. ff. de offi. præsi. & in c. j. de offi. ord.

veterem augere,[a] aut partē prouentuum[b] suis vsibus vendicare poterit, idque adeo obtinet vt etiam si iuramentum[c] de nouo censu persoluendo quis susceperit, non propterea soluere sed absolui ab illicito iureiurādo debeat. Nec quicquam profuerit, quod Episcopus, vel quilibet de nouo illas de manibus laicorum eripuerit,[d] nam nec eo casu præter cathedraticum, & quæ cæteris imponuntur aliquid exigi poterit.[e]

Ex causa & non in propriam vtilitatem potest Episcopus nouum censum constituere, vel augere veterem accedente consensu capituli. hoc dicit.

Quod autem diximus[f] episcopum, nec nouum posse censum imponere, nec augere veterem, ita intelligi oportet, si in propriam[g] velit vtilitatem conuertere. Cæterum si non in suum, sed in alteri' sibi subiectæ Ecclesiæ commodum, ex iusta causa,[h] vel nouum censum constituere, vel veterem augere, vel etiam minuere[i] velit, Capituli accedēte cōsensu,[k] id sibi minimè interdicitur.[l]

Prouincia, & Ecclesia de nouo conuersa, in persoluen-

f Diximus. Pro declaratione & verificatione huius. § sunt vidēda quę ponit Hostien. in sūma co. & §. quis imponere potest.

g Propriam. cap. prohibemus. & ibi Ab. inj. not cod.

h Ex iusta causa. Collige hic quæ sint necessaria in impositione noui census. Primò authoritas, episcopi. Secundò causa iusta. Tertiò consensus capituli: arg. c. pastoralis. & cap. tua. de his, quæ fi. à prela. sine cōsen. capi. Quartò consensus ecclesiæ. cui imponitur census, si est collegiata arg. c. j. de reb. eccles. non alie. & c. j. de rer. permut. Abb. tamen in c. significauit. eod. tenet quòd si causa impositionis esset vrgens, & ecclesia collegiata nol let cōsentire, posset episcopus hoc facere cum consensu capituli: arg. C. le fin. de reb. eccles. non alien. & c. j. eod. tit. in vj.

i Minuere. Vt in c. auaritiæ. cum ibi traditis. de præbend.

k Consensu. Fac. c. pastoralis. & c. tua. de his, quæ fi. à præl. sine consen. cap. & c. pen de don.

l Interdicitur. Hoc intellige quādo detracta pensione ecclesia cui census imponitur potest congruè viuere: aliàs non debemus discooperire vnū altare vt alius cooperiatur, c. cū causam,

dis censibus seruabunt consuetudinem vicinarum. h.d.

Sed quis erit modus obsequiorũ Metropolitano exhibendorũ, si qua de nouo conuersa prouincia, ad alicuius ecclesiæ iurisdictionẽ accesserit? [a] & ex facto respõsum est, id obseruari debere, quod in vicinis prouinciis [b] obseruatum reperitur. [c]

Episcopis visitantibus debetur procuratio. h.d.

Vlterius p̃latis diœcesim visitantibus, ẽt ꝓcuratio debetur. Est aũt procuratio necessariorũ sumptuũ exhibitio. Nã cũ Apostolico testimonio [d] suffragãte cõgruũ sit, vt à quibus spiritualia recipimus, eisdẽ etiam tpalia nr̃a cõicemus. [e] Rectissimè cõstitutũ, [f] est, vt cũ prælati diœcesim peragrando [g] diuina nobis exhibẽt, illi etiam à nobis exhibeantur. [h]

Episcopus remittens Ecclesiæ seruitia, non censetur remittere procurationem, sed illam dare detractantes potest excõmunicare, & procurationi non præscribitur. h.d.

Et adeò visitationi annexa est ꝓcuratio, vt si Ep̃s alicui ecclesiæ oĩa seruitia remiserit, [i] eidẽ visitãdi nihilominus moderata debeat ꝓcuratio, [k] quã si visitati exhibere ne-

sam, & c. extirpandæ, cum ibi not. de præben. facit cap pen. de donat.

a Accesserit. Siue nunc primũ, siue ꝙ occupata ab infidelibus, fuit à nostris recuperara & sic quodãmodo postliminio rediit, secundum Host. quod Abb. putat, not. in quadã additione sup c. super eo. eod.

b Prouinciis. ca. sup eo. cũ concor. ibi alleg. Sed contra c. illa. & cap. illud. dist. xij. & cap. vtinam. dist. lxxvj. & cap. de trina. de consecr. distin. iiij. Sol. ibi apparebat de propria cõsuetudine loci: quæ p̃fertur cõsuetudini aliorũ locorũ, hic qñ nulla consuetudo apparebat. de hoc latè per Io. And & Butri. in Rubric. de consuet.

c Reperitur. Hoc tamen nõ procedit, quãdo consuetudo vicini loci esset nimium onerosa: quia negligentia vnius loci nõ debet nocere alteri nõ negligenti, secundũ Inno. in c. fi. de offi. ordi & sequitur Ab. in c. super eo. eod. Item non procedit in sacramentis ecclesiæ, vel articulis fidei: nam in his debet locus ad fidem veniens tenere quod tenet ecclesia Rom. c. abolendæ. de hæret. cum his quę allegat Abb. in d. cap. super eod.

d Testimonio. j. Corin. c. ix. fac. c. cũ secundũ. de præb. c. inter cætera. dę offi. ord. c. si episcopus. de offi. ord. in vj. c. cũ volũtate. de sen. exc.

e Cõicemus. Cum nõ sit ferẽdus qui lucrum amplectitur & onus recusat. l. vni. §. pro secundo. C. de cad. tol. l. secundũ naturã. ff. de re. iu. c. qui sentit. eo. tit. in vj. & Cle. j. vbi not. eod.

f Constitutũ est. c. cũ Apostolus. & c. cũ venerabilis. p tot. eod. & eo. tit. in vj. & Clemẽtinis.

g Peragrando. Sed quid si ecclesia adeò sit vicina vt nulla necessaria sit peragratio? an exigetur procuratio? & nõ videtur, cũ cesset ratio laboris, & ita quidã tenuerunt: vt not. in c. cum sit. de simon. Communiter contra per c. venerabili. eod. Nec enim procuratio solius laboris intuitu exhibetur, sed etiã in signũ superioritatis, & vt facilius prælati ad visitãdũ inducantur, vt per Ab. in d. c. cum sit.

h Exhibeantur. Id est, alãtur. l. periculi. in fi. ff. de nautico fœno. & c. cum Apostolus. eod. & hęc allusio quædã siue agminatio sicut supra eo. §. sed nec ep̃s.

i Remiserit. Qđ tamen facere non poterit, nisi faciat ex causa cum sine causa & consensu capituli nõ possit ep̃s alienare iura ecclesiæ suæ. c. pastoralis. de don. & xij q. ij. c. sine exceptione. & c. fi. cum ibi not. xij. q. iij.

k Procuratio. In generali enim remissione non veniunt ea, quæ in speciali non remittũtur, sicut in obligatione gñali. l. obligatione. ff. de pig. & huius naturæ sunt etiã alia quæ nõ veniũt in remissione gñali, scilicet cathedraticũ. c. pastoralis. de don. qđ nec specialiter potest remitti, secundũ com. opi. vt habetur in c. cũ venerabilis. eo. licet Archi. cõtra in c. j. de præb. in vj. Itẽ nõ potest remittere charitatiuũ subsidiũ. c. cum Apostolus. eo. nec institutionẽ authorizabilẽ quo ad curã populi: arg. c. cum satis. de offi. arch. c. ij. de cap. mon. in vj. Itẽ quo ad ea quę sunt ordinis ep̃alis: nõ enim põt episcopus eximere subditũ, vt nõ teneatur ab eo recipere quæ sunt ordinis ep̃alis. Dicas tñ secundũ Io. And. ꝙ licet ep̃s nõ possit à se in totũ eximere ecclesiã, tamen per modũ cuiusdam perpetuæ Vicariæ potest concedere

inferiori

gauerint, si quam in contumaces ritè tulerit sententiam, [a] erit inuiolabiliter obseruanda.[b] Cũ nec vllam aduersus procurationem, quæ ratione visitationis [c] competit præscriptionem [d] currere dignoscatur.

Qui visitare possint, & quòd Archiepiscopus potest visitare prouinciam, etiam quòd suffraganei non sint negligentes. hoc dicit.

Visitandi verò solicitudo non modo incumbit Episcopis, [e] verum etiam Archiepiscopis, Partriarchis, sedis Apostolicæ legatis, [f] nunciis, Archidiaconis, & Decanis: qui quidem ne nõ, tàm diuina, quàm propria [g] quæsisse videri possint, cautè prospiciẽt, vt ea quæ tàm generali, [h] quàm Lateranensi [i] Concilio continẽtur, & quæ Innocẽtiana [k] cõstitutione, atq; aliis canonibus salubriter cõstituta comperiuntur, inuiolabiliter obseruent. Quod autẽ diximus Archiepiscopis visitare licer prouinciam, ac procurationes à locis recipere visitatis, tunc etiam sibi locum vẽdicat, cum eius suffraga

inferiori prælato, etiam recipiẽti nomine suæ dignitatis, omnia prædicta iura tribus exceptis, scilicet cathedratico, reuerentia, & charitatiuo subsidio: vt per Abb. in d.c. cum venerabilis. Per hanc tamen perpetui Vicarij constitutionem ex toto iura hæc non abdicant ab episcopo: quia saltẽ illo neglig ẽte poterit episcopus exercer: arg. c. irrefragabili. §. excessus. de of fic. ordina.

a Sententiã. Sed an Visitator habeat etiã potestatem priuãdi beneficiis? respõ. vt per Abb. in c. dilectus filius. de rescript.

b Obseruãda. c. cum nuper. eod.

c Visitationis. Ideò dicit visitationis: quia in procuratione, quæ cõpetit ratione institutionis, siue consuetudinis, bene currit præscriptio: arg. xviij. q. ij. c. Eleutherius, & c. seruitium. & not. in c. venerabili. eo. habetur in c. cum ex officij. de præscript.

d Præscriptionem. c. venerabili. & c. cum instantia. eo. & c. cum ex officij. de præscrip. etiã longissimi temporis. d. c. cum instantia. posset tamen contra procurationem proficere priuilegium Apostolicum. Et sic præscriptio, & priuilegium Apostolicum non procedũt à pari. Vnde præscriptio nõ reddit laicum capacem iuris spiritualis, sed priuilegium Apostolicũ. sic Ab. in d. c. cum instantia. post Io. And. in c. ij. de præb. in vj. in nouella ar. cõtra. j. tit. px.

e Episcopis. Not. quæ sint personæ quæ visitare possunt subditos. fac. c. cum Apostolus. & c. procurationes. eo. & in c. j. cũ seq. eo. in vj. Et quod dicit de archidiaconis & decanis habet respectum ad consuetudinem quorundã locorũ, in quibus archidiaconi visitãt aut iure proprio aut vice episcopi, & põt in hac ma

teria reformari regula, quod omnis prælatus habens iurisdictionẽ potest visitare, pro hoc. c. in singulis. de sta. mona. fac. quod habet per Federi. cõs. cxlv. & consi. cxj. & per Cald. consi. x. & per Old. cõs. ccüij. & per Ab. cõs. xxvj. Sed quid si plures ex istis concurrant in visitando? an vnus impediat alium? res. vt p Ab. post Gl. in c. sicut. de accu.

f Legatis. In c. cũ Apostolus. eo. vnde hęc litera videtur sumi, fit mẽtio nõ de legatis, sed de cardinalibus, quod in effectu in idẽ videtur recidere, cum cardinales tantũ cẽsẽtur esse de latere legati, vt not. supra. de collat. §. ex legationis. de quib. videtur hic intelligere, & est tex. in c. procurationes. eo. Sed vnũ fac dubium: quia in d. cap. cum Apostolus habendo respectum ad numerum euectionũ, vr facere nõ solum Archieps sed ẽt simplices episcopos maiores Cardinalibus, qui si sint Apostolicę sedis legati deberẽt esse multò superiores, & maiore honorẽ digni, immo ẽt si sint simplices cardinales sine vlla legatione, quo casu non satis percipi põt, quo iure possint visitare, nisi fortè visitẽt proprium titulum. An autem episcopus sit maior vel minor Cardinali nõ epo disputari solet, & not. in c. quanq̃. ij. q. vij. & per Host. in c. ecclesia. ij. de elc. & remissiuè p Ab. in d. c. cũ Apos.

g Quam propria. Argu. contra contionatores & alias religiosas personas: quæ recipiunt munera, qui tamen si indigeant, possunt non modo recipere, sed etiam vltro petere. fac. §. vlterius, cum concor. ibi alleg. supra. eod.

h Generali. c. ij. eo. in vj.

i Lateranensi. c. cum Apostolus. eo.

k Innocentiana. c. j. eo. in vj.

Q 4 Non

nei argui negligentiæ nomine non possunt. a Nec enim propterea minus suam libere visitare prouinciã poterunt. b

Ob oratorium non est exigenda procuratio, & ob urgentem necessitatem potest Episcopus exigere charitatiuum subsidium. h. d.

Postremò admonẽdi sumus propter priuatum c oratorium, d in quo quis interdum celebrat, procurationes quæ visitationis ratione debentur, à quoquam exigi, vel extorqueri e non posse, sed nec aliis exactionibus subditos suos Episcopi grauare debent, nisi quandoque eisdem multæ superueniant necessitates, quibus casibus si manifesta, ac probabilis f causa extiterit, cum charitate moderatũ ab eis postulare subsidiũ substinẽdi erunt. g

DE CAPELLIS monachorum. h

Omnes Ecclesiæ positæ in diœcesi subsunt Episcopo, etiã monasteria, & monachorum capellæ, nisi defendãtur priuilegio, vel præscriptione. h. d.

Usque adeò autẽ omnes basilicæ i per diuersa loca constructæ in Episcopi, in cuius territorio positæ sunt, potestate consistũt, vt si Ecclesia vbi monachi habitant, k populi curam habeat

a Non possunt. c. fi. eo. in vj.

b Poterunt. Poterunt etiam dum visitant audire cõfessiones subditorum suis suffraganeis absoluere, & pœnitentias iniungere, non obstante quauis consuetudine: vt in cap. fin. eod. in vj.

c Priuatum. ca. fin. eo. & dicit priuatum, quia potest esse etiam oratorium publicum, puta si sit constructum authoritate pontificis, quo casu non esset priuatum: vt per Abba. in d. capit. fin. nec posset trãsferri ad vsus profanos, & priuatos.

d Oratoriũ. Sed qualiter cognoscitur oratoriũ ab ecclesia? respon. ecclesia est illa, quæ principaliter deputatur ad celebrandum & orandum, ac etiam cõsecratur per episcopum, & sibipro ministris dos constituitur & diuino cultu. capi. nemo. de consecra. disti. i. vbi per Archid. & supra de constru. eccle. §. quacunque. oratorium verò non consecratur, nõ cõstituitur sibi dos, nec principaliter fit vt ibi celebretur, sed vt oretur. vnde sine licentia episcopi non põt in oratoriis celebrari, vt in ca. vnicuique. cum sequen. de consecr. dist. j. nec possunt habere campanam publicam. cap. patentibus. & ibi Doctor. de priuileg. de quibus com. opi. est quòd non gaudeant priuil. ecclesi. vide per Dec. consi. cxlviij.

e Extorqueri. Potest tamen episcopus accedere ad videndum an illud priuatum oratoriũ honestè tractetur, & an sit rite cõstructum, & potest facere illud demoliri secundum Inno. & Abb. in c. fi. co.

f Probabilis. Not. duo requisita ad causam charitatiui subsidij indicendam, scilicet quòd sit manifesta, & quòd sit rationabilis. fac. cap. cum Apostolus. §. j. eod. & de isto subsidio charitatiuo habes amplum tractatum per Barth. Bellenzinum, ad quem erit recurrẽdum in casibus, & q̃stionibus emergentibus.

g Substinendi. Loquitur de episcopis, sed idem & multò magis habebit locũ in Papa. vt per Hostiẽ. in summa eod. §. ex quibus causis. versic. & breuiter. & p Bellẽ. i d. suo tract. in princ.

DE CAPELlis monachorum. h

Monachorũ. Ad titulũ de subiectione ecclesiarum subiecit p̃cedentem de censibus, qui pertinet ad subiectionem: sed quia & monachorum capellæ sunt subiectæ, meritò post præcedẽtes ponit etiam istum titulum.

i Omnes basilicæ. c. omnes. xvj. q. vij. & dist. lxj. c. obitum. & x. q. j. c. iij. & c. q. ij. c. episcopus. & xviij. q. ij. c. monasteria. & c. cum venerabilis. & c. cum dilectus. de relig. domi. Nisi tamen ex speciali priuilegio sint exemptæ. c. cũ & plantare. de priuileg. & de hoc vide latè per Hosti. in summa. eo. §. quid iuris habeant.

k Habitant. Secus si monachi ibi non cohabitarent. cap. quod Dei timorem, de stat. regula. Sed quæ est ratio quòd proprio monasterio plebem habenti non potest præponi, cum magis proprio monasterio obligetur, quàm ecclesiæ alienæ, & habeat nedum socium sed

cum per monachum plebs regi nō debeat, Capellanus ad consilium [a] monachorum ab Episcopo sit instituendus: ita vt consuetudine, [b] aut quouis statuto contrario nō obstāte ex solius Episcopi arbitrio, tam ordinatio eius, quam depositio, [c] & totius vitæ pendeat conuersatio. Nec id mirum videri debet, cum monasteria ipsa, & monachorum disciplina, si nec priuilegio, nec legitima præscriptione doceantur exempta, [d] ad eum pertineant Episcopum, in cuius sunt territorio constituta. [e]

DE RELIGIOSIS DOMIBUS.

Zenodochia, Orphanotrophia, & loca similia Episcopo subsunt, qui prouidere debent ne illorū res dissipentur. h. d.

Zenodochia [f] quoque; Orphanotrophia, [g] Bethotrophia, [h] Nosocomia, [i] Gerontocomia, [k] aliaque similia [l] loca, ad Episcoporum in quorū sunt diœcesi solicitudinem pertinent, [m] per eosdemque ad eas vtilitates, quibus constituta sunt, ordināda, ac dirigēda erunt, nec postq̄ huiusmodi loca ad hospitalitatis vsum, & pauperum prouisionē

socios & concurrat fauor ecclesiæ? vnde videtur magis idoneus ad explicandam curā imminentem proprio monasterio, quàm ecclesiæ foris sitæ. hæc est maxima difficultas, & Abb. in cap. primo. eod. vnde sumitur pro solutione multū laborat. demum videtur residere vt id quod hic dicitur, & in dicto ca. primo, habeat locum quoties esset copia clericorum secularium, aliàs in necessitate non procedere, sed raro non procedet, cum semper fuerit copia clericorum. c. legimus. distin. xciij.

a Ad consilium. Quod tamen episcopus nō tenetur sequi, nam hoc est generale q̄ quoties quis tenet q̄d facere de consilio alterius tenetur quidem consilium requirere nō sequi: vt in ca. dilecti. de arbitris, & ca. cum in veteri. de electiōn. nec ideo minus ab eius arbitrio actus pendere videtur, de quo per Legistas in l. si conuenerit. ff. de re iudica.

b Consuetudine. Hoc verbum respicit inferiora, scilicet quòd non valet consuetudo q̄ alius ab episcopo ordinet vel destituat, & est sumptum de cap. j. eod. in vj. non autem respicit dictum superius, videlicet quòd non valeat consuetudo quòd monachus possit in ecclesia & monasterio in quo inhabitat curam habere, nam contrarium videmus seruari de consuetudine, quæ est valida, secundum Abbat. in cap. j. eod. in antiq. post Ioann. Andr. Laur. Ioann. de ligna. per text. à contrario sensu. in Clemen. ne in agro. § cæterum. de stat. regul. quidquid ibi sentiat Gloss.

c Depositio. Monachi enim. q̄ iste delinqueret non possent remouere, sed debet remoueri per episcopū ordine iudiciario, immo plures episcopi sunt necessarij ad veram depositionem. xv. q. vij. c. felix. & cap. si quis tumidus, licet hodie secus per Conciliū Tridentinum.

d Exempta. cap. cum venerabilis. cum capi. sequen. & ca. constitutus. de relig. domi. ca. auditis. de præscr.

e Constituta. c. monasteria. xviij. q. ij.

DE RELIGIOSIS DOMIBUS.

f Zenodochia. Loca in quibus pauperes peregrini recipiūtur.

g Orphanottophia. Vbi orphani id est, parentibus priuati nutriūtur.

h Bethotrophia. Vbi aliūtur infantes pauperum.

i Nosocomia. Vbi egroti curantur.

k Gerōtocomia. Vbi senes aluntur & sunt ista, secundum Host. in summa eo. religiosa nō consecrata. & de horum omniū vocabulorū significatione habes Host d. loco. & not. in c. in qualibet. xxiij. q. viij. & in l. omnia. C. de episcop. & cle. & vulgo omnia ista hospitalia appellātur.

l Simili a. Puta leprosarium, vel eleemosynarium. Cle. ij. eo. est tamen dubium an leprosorum collegium sit religiosum, vt apparet ex not. in d. Cle ij. §. j.

m Pertinent. Si sint constructa authoritate episcopi & sic religiosa: vt in c. quia monasterium. eod. Sed si sint ędificata sine episcopi authoritate, episcopus non debet se de his impedire iure decretalium. Abb. in c. de Zenodochiis. eod. sed patronus ad libitum disponet, secundum

Pontificis ordinatione deputata fuerint, ad profanos vſus conuerti poterunt. [a] Cũ ea [b] quę ad certum vſum largitione fideliũ ſunt deſtinata, ad aliũ [c] ſalua ſedis Apoſtolicæ [d] authoritate conuerti non valeant.

Ordinarij loca pia, & religioſa poſſunt reformare authoritate Apoſtolica, ſi opus ſit reformatione. h.d.

Quinimò ſi aliorũ locorũ Rectores exẽpti ſint, ſi tamen illorum cura poſtpoſita, bona & iura ipſorum ab vſurpatorum manibus vendicare [e] negligant, aut quoquo modo res illorum collabi ſinant, poterunt ordinarij authoritate Apoſtolica [f] ſibi ex Vienenſi Concilio præſtita, loca ipſa ſalubriter reformare, & occupata, alienata, deperdita vt in ſtatutum priſtinum redigantur, procurare: cõtradictoreſque quoſcũque per cẽſuram Eccleſiaſticam & aliis iuris remediis [g] cõpeſcere, licet nullum per hoc exẽptionibus, ſeu priuilegiis, quò ad alia [h] præiudiciũ generari debeat.

Zenodochia, & loca ſimilia non poſſunt in beneficiũ conferri, niſi certis caſibus h.d.

Eodem cauetur cõcilio, [i] vt nullus ex huiuſmodi locis ſecularibus clericis in beneficium [k] conferatur, etiam ſi conſuetudine id fuerit, aliàs obſeruatum, niſi in illorũ fundatione aliter conſtitutum fuerit, ſiue per electionẽ [l] ſit de Rectore huiuſmodi locis prouidendum. Sed ꝙ eorum gubernatio viris prouidis, ac boni teſtimonij committatur, quos bona prædicta in alios vſus conuertere, præſumptio veriſimilis nõ exiſtat.

Adminiſtratores hoſpitalium æquiparantur tutoribus. hoc dicit.

Vt autem hi demãdatæ ſibi curæ diligen

ſecundum Inno. & alios in c. inter dilectos. de donat. ſed hodie per Concil. Triden. ſeſſione xxij. c. viij. videtur hoc immutatum Si tamen patronus eſſet mortuus tũc proculdubio ad curam epiſcopi pertinet quòd pia volũtas defuncti mãdetẽ executioni: vt in Aut. de eccle. titulis. §. ſi quis autem pro redemptione. fac. c. ad hæc. & quod ibi not. eod.

a Poterunt. cap. nulli licet. xij. q. ij. & c. mancipia. de re. permut. c. ligna. & c. veſtimenta. de conſec. diſt. j. & xix. q. iij. cap. quæ ſemel. & ff. de reli. & ſump. fun. l. ſi quis ſepulchrũ. Ar. contra. c. ex antiquis. & cap. frequens. diſtin. liiij. Sol. vt not. in d. c. ad hæc. eod.

b Cum ea & cæ. q. d. ſi deputata ad certum vſum piũ ſacrum aut religioſum, non poſſunt transferri ad alium vſum eiuſdem qualitatis & naturæ ſine licentia ſedis Apoſtolicæ, licet ſit facilis tranſitus in habentibus ſymbolum, quanto minus ad vſum penitus prophanum?

c Non ad aliũ. Etiam pium. faci. xxij. quæſt. ij. cap. is autem. & diſtin. xlv. cap. licet. ij. & cap. inter corporalia. de tranſlat. & c. ad noſtram. vbi not. & cap. ſuggeſtum. de appel. arg. contra. c. quamuis. de pœn. in vj.

d Sedis Apoſtolicæ. Not. caſum reſeruatum ſedi Apoſtolicę de quibus omnibus in c. quod tranſlationem. de offic. leg. hodie tamen per Concilium Tridentinum hæc poteſtas videtur communicata etiam ordinariis: vt ſeſſion. xxiij. in decretis reformationum. c. v. quod eſt factũ cũ ipſis tãquam ſedis Apoſtoli. legatis.

e Vendicare. Etiã in iudicio, & corã iudice eccleſiaſtico, quod poſſunt. c. cũ ſit. de fo. cõp.

f Apoſtolica. Concord. Cle. ij. eo. cap irrefragabili. de offi. ordin. & c. ad abolendã. de hæret. & c. vni. de ele. ægro in vj. cũ allegatis in Clemen j. de ſupplen. neglig. prælato. & vide quæ in hac materia ſtatuũtur per Concil. Trid. in decretis reformationum. ſeſſio. vij. ca. xv. & ſeſſio. xxij. c. vj. & ca. viij. & ca ij. & ſeſſ. xxv. c. iiij. & c. viij.

g Remediis. Etiã inuocando brachiũ ſeculare ſi expedierit. c. j. & cap. quoniã. de off. or.

h Alia. Sic. Cle. ij. de ſta. monach.

i Cõcilio. Vt Cle. ij. §. j eo. & pro pleniſſima cognitione eius qđ hic dr, vidẽdus eſt Pet. de Peruſ. in ſuo trac. de canonica epali & parochiali. § ij. principaliter.

k Beneficium. Fac. Cle per literas. de præb.

l Electionem. A ſuperiore confirmandam.

Tuto-

a Tutorum. Iurando vtilia facere,& inutilia prætermittere inuentarium faciendo,& administrationis suæ rationem tempore debito reddere & residua reddere promittendo& cætera de quibus in l.de creationibus. C.de episcop. audi.& in l fi.C de curat. furi. & per Specul.in titulo de tutoribus,vt not. in Cle.ij.§. j. eod.

b Præstare. Sed an & satisdare etiã teneãtur instar tutorum? Respõ.negatiuè, cum dentur ex inquisitione fac.l. orphanotrophos. in princ. C.de episc.& cler. & ita not. in Cle. ij.§.j.eo. nisi ramẽ hi suspecti essent propter vxorẽ, & filios,vt in cap.de Siracusanæ.distin. xxviij.sed tali suspecto cõmitti nõ deberet, vidi tamen seruari quòd huiusmodi personæ satident.

c Singulis annis.Per huius tẽporis designationẽ videtur quòd ẽt non petitam ad ministrationis rationem teneantur reddere, de quo not.in Cle. ij. eo. Sed cõtra,l.orphanotrophos. C. de episcop.& cler. & in Authent.de ecclesi.titulis.§. penul.Sol. Aut quæris an teneantur reddere rationem pauperibus ipsis & orphanis,& non tenentur, & ita procedunt contraria.Aut de ratione reddenda episcopo, vel aliis superioribus, & procedit quòd hic dicitur, & in.§. œconomos.Authent. de sanctiss. episcop. Alij quòd contraria corriguntur, sed prima verior, vt not. in Cle.ij,§.j.eod.

tius insistant,instar tutorum [a] & curatorũ debent iuramentum præstare, [b] ac de bonis inuẽtaria conficere,& ordinariis,seu aliis,quibus loca huiusmodi subsunt, vel deputandis,ab eis,singulis annis [c] de administratione sua rationẽ reddere,quòd si secus à quoquam fuerit attentatum, [d] prouisio, seu ordinatio minimè valebit.

Supra dicta non habent locum in hospitalibus militarium ordinum, aut religiosorum.hoc dicit.

Prædicta verò ad hospitalia militariũ [e] ordinum,vel aliorum religiosorum minimè extendũtur. Hi enim suorum ordinum institutiones, & consuetudines obseruare cogendi erunt.

Hospitalibus circa sacramentorum exhibitionem seruanda est antiqua consuetudo.hoc dicit.

Sed & si qua sint hospitalia,altaria,& cœmeteriũ ab antiquo habentia, [f] & presbyteros celebrantes, & sacramenta Ecclesiastica pauperibus ministrantes,quo ad exercenda,& ministranda spiritualia prædicta, [g] antiquam consuetudinem Viennense Concilium obseruari voluit.

DE SEPVLturis. [h]

Cur in Ecclesiis et locis sacris sepulturæ constituantur. hoc dicit.

Tractemus nunc de sepulturis, quæ quidẽ per fideles non nisi in sacris, & reli-

d Attentatum. Respicit etiam præcedentem §.nedum istum.

e Militarium. Vt S.Io. Hierosolymitani, & S.Mariæ Calastrensium.& Cruciferorum,& similium:vt Cle.ij.§.præmissa.eod.

f Habentia. Sic Cle.ij.§.fi eo. vnde sumitur

g Prædicta.Cõcord. xxiiij q j. c, pudenda.& de electio.c.nihil.est, in fine.& in Cle. j. de priuil.in fine.

DE SEPVLturis. h

De sepulturis. Dictũ est supra de reli. domi. Sed q̃ a sepulturæ fiũt in locis religiosis, & faciũt ẽt locum religiosũ,toto,tit. ff.de relig.& sum. fun.meritò sequitur & de sepulturis ẽt videre.ꝙ autẽ sepultura faciat locũ religiosum fortè nõ ꝓcedit isto iure, ad,not.in c. pe.eo.& in c.ecclesiastico.xiij. q. ij. sumitur autẽ sepultura pluribus modis,vt hr̃ ĩ d.c.pe. In ꝓposito tñ nostro sepultura ẽ locus cõcauus in ecclesiastico &cę. vt p Ab. in Rub. eo.

Sed quæritur vtrum cum luctu & planctu sint mortui sepeliendi? res. non,sed cum psalmis & psallẽtium vocibus.c.qui diuina & c.q̃ præpo sterum.xiij.q.ij.ex officio tamẽ charitatis,vel cã pietatis & humanitatis si lachrymæ fundãtur non est iure reprobatum.Nam de plerisq; sanctis legitur ꝙ lachrymas fuderunt,in exequiis charorũ amicorum, dummodo nõ multum lugeatur: vt in cap.qui diuina & capit. vbicun-

vbicunque. xiij. quæſt. iij. & de hoe per Abb. in Rubriea eod.

Tractemus nunc.

a Conſtituuntur. Not. tres rationes ob quas fideles ſpeliuntur in locis ſacris. Prima quòd defunctorum corpora minus vexantur ſpiritibus immundis. Vnde in ſepulturis dicitur eſſe requies mortuorũ xij. quæſt. ij. capit. aurum. Secunda, quia ſunt munui patrocinio illius ſancti cui dicata eſt eccleſia. xiij. quæſt. ij. capit. non eſtimemus. in fi. Tertia vt fideles viuentes facilius mortuorũ recordentur: vt in capit. cum grauia. xiij. q. ij.

b Monaſteria. Sed quomodo apud monaſteria, cum illa non habeant cœmiterium niſi pro ſuis. xvj. quæſt. j. cap. j. Reſpondeo ſecundùm Abb. in cap. fraternitatẽ. eod. quòd hoc intelligendum eſt de his monaſteriis, quæ habẽt populum, vel habẽt cœmiterium ex priuilegio: vt ſunt hodie omnes regulares. Quis autẽ dare poſſit tale priuilegium, habes per Doct. in c. certificari. eo.

c Frequentius capit. fraternitatẽ vbi Abb. eo. & in Clem. ij. §. huiuſmodi. eo. & xiij. quæſt. iij. cap. cum grauia.

d Regulariter. De hoc latiſſimè per Petrum de Vbald. in tractatu de cano. parochi. §. venio ad nouum.

e Maiorum. Fac. xiij. q. ij. c. placuit. & c j. eo. & c. is qui. & cap. licet, eo. in vj. Sed quid dicemus ſi auus & proauus & alij ab antiquo fuerũt ſepulti in aliqua eccleſia, pater verò elegit ſepulturã in alia, filius decedẽs erit ne ſepeliendus in ſepultura patris, an aliorũ maiorũ? Reſpond. vr quòd æquè commodè poſſit in vtraq; eccleſia ſepeliri. de quo no. in c. is qui, eod. in vj.

f Propriã. Quo ad poſſeſſionem, non quo ad dominium, nemo enim eſt ſepulturæ dominus: vt per Ab. poſt. Gloſ. in cap. quanto. de iudiciis.

g Comtemptus. xiij. q. ij. cap. contemptus.

h Impugnari. c. ij. §. fi. eod. in vj. vnde ſumitur.

i Diſtinctio. Immo iudicãdi ſunt ad paria. cap. gaudemus de diuort.

k Quaſi. dubitãdi ratio.

l Æqualis Arg. contra, xiij. quæſt. ij cap. vnaqueq;. & xxxiij. q. ij. cap. quos Deus. Sol. illud intelligitur ſecundum iſtud, vel iſtud locum habet cum mulier

---

giosis locis, ideò conſtituuntur,[a] & quòd minus ibi ſpiritibus vexantur immundis, & quòd ſanctorum illorum commendantur patrociniis, quorum nomini Eccleſia, in qua corpora conquieſcunt, eſt conſecrata. Accedit quòd defunctorum proximi ad ſacra loca venientes, ſepulturamq; cõſpicientes ſuorum recordantur, & pro eis pias preces fundunt. Vnde mortuorum ſepultura, & cœmiteria apud illas Eccleſias, & monaſteria[b] ex antiquo diſpoſita eſſe cóperiuntur, in quibus religioſorum cóuentus ſunt conſtituti, vbi orationes, & miſſarum ſolennia, tãm pro viuis, quàm pro defunctis frequentius[c] celebrantur.

Vnuſquiſque habet liberã facultatem ſepulturam eligendi, & ſi quis nõ eligat, in parochiali Eccleſia, aut maiorum ſepulchris eſt ſepeliendus. h. d.

Regulariter[d] igitur in parochiali Eccleſia, aut ibi quis ſepeliendus erit, vbi maiorum[e] ſuorum ſepulchra conſtituta reperiuntur: nulli tamen propterea propriam,[f] ſi contemptus[g] abſit, negatur eligere ſepulturam, quòd vſque adeò obtinet, vt antiqua dimiſſa, nouam poſsit quis etiam in loco minus religioſo ſibi deligere, nec propterea poterit hodie electio, talis impugnari,[h] licet antiqua iura ſuper hoc diuerſa eſſe videantur.

Vxor tenetur ſequi ſepulturam viri, niſi ſi velit aliam eligere. h. d.

Nec ylla ſuper hoc inter virum & mulierem facienda eſt diſtinctio,[i] quaſi[k] vxor capitis ſui, ſequi iudicium & ſepulturam ſit compellenda. Sed vtrique æqualis[l] erit eligẽdi facultas, cum

licet eligit ſibi ſepulturam, ſecus ſi non eligat: arg. l. mulieres C. de digni. lib. xij. & ff. ad municip. l. j. primo reſpon. & l. fi. & not. in cap. de vxore. eod. vnde ſumitur.

a Soluitur. Et ſic nota quòd paria ſunt aliquid diſponi tempore habili, vel tẽpore inhabili, dũmodo effectus cõferatur ad tempus habile. Sic contra veluti non licet diſponere tempore inhabili, ita nec tempore habili, ſi effectus diſpoſitionis conferatur in tẽpus inhabile, facit l. quod ſponſæ. C. de dona. inter vi. & vxo. & l. in tempus. ff. de hæred. inſtit. quod limita, vt no. infra. eo §. impuberi.

b Vltimo viro. Sed pone quòd vxor prius decedit quàm maritus an debeat ſepeliri in ſepulchro maiorũ mariti, an verò maiorum patris ſui? hæc quæſtio eſt dubia, & egeret declaratione, ſecundum Ab. in c. de vxore. eodem. vbi tamen eſſet conſuetudo ſtaremus conſuetudini, ſi non extaret, tunc ſi appareret de voluntate viri viuentis quòd vellet in aliquo loco ſepeliri, puta: quia præparaſſet vel aliter declaraſſet intentionem ſuam, tunc ſecundum eum ſepelienda eſſet in loco deputato à marito. Sed contra hoc facit, quia ambulatoria eſt voluntas hominis vſque ad mortem l. iiij. ff. de adi. leg. Aliàs in loco ſuorum maiorum ſepeliri deberet, niſi ipſa ſibi eligeret ſepulturam. Sed quid ſi vxor prædecedat electa ſepultura, vtrum maritus poſtea moriens ſepultura non electa debeat ſepeliri cum eadem? Reſpondeo vt per Abb. in d. cap. de vxore.

huiuſmodi electio ad eum ſtatũ pertineat, quo mulier à lege viri ſoluitur. [a]

Si vxor ſepulturam non eligat, tenetur ſequi ſepulturam vltimi viri, ſi plures habuerit h. d.

Si tamen ipſa ſibi ſepulturam non eligat, & plures fortè viros habuerit, cum viro vltimo, [b] cuius domicilium retinet, tumulanda erit.

Filiusfamilias licet non poßit aliquid relinquere pro anima, ſi careat caſtrenſi peculio, vel quaſi: tamen poteſt ſibi eligere ſepulturam, niſi ſit impubes, quo caſu poterit pater ſepelire illum vbi voluerit, niſi ſit conſuetudo in contrarium. h. d.

De filiofamilias [c] an ſibi ſepulturam eligere valeat dubitari poterit, & multùm intereſt, an eius ætas intra pubertatis annos [d] contineatur, an verò pubertatem exceſſerit: primo enim caſu ſepulturã eligere non poterit, [e] permittendum tamen erit patri, ſi id loci conſuetudo [f] patiatur, vbicunque voluerit [g] illum ſepelire, quòd ſi conſuetudo id nõ habeat, cum ſuis maioribus, vel in parochiali Eccleſia tumulandus erit. Secundo verò caſu, cùm pubertatem attigit, liberè abſque patris aſſenſu ſibi ſepulturam eligere poterit, [h] quamquam pro anima ſua

c De filiofamilias. Quid dicemus de patrefamiliàs impubere, an cum authoritate tutoris poſſit eligere ſepulturam? Reſpõdeo non, nec enim tutoris authoritas poteſt ea perficere, quæ porriguntur poſt mortem pupilli, quo tẽpore tutela expirauit. Ita Petr. de Peruſ. in tractatu de Canonica Parochiali, cap. xj. & nota verbũ, *filiofamiliàs*, quia ſi eſſet naturalis tantum, qui non poteſt dici filiusfam. non poſſet ſe pater intromittere: vt per Petr. in dicto loco.

d Annos. Videlicet. xiiij. in maſculo, xij. in fœmina.

e Non poterit. Sicut nec teſtari.

f Conſuetudo. Not. quòd conſuetudo dat ius eligendi ſepulturam ſicut etiam dat iuriſdictionem, & ius eligendi prælatum: vt in capitulo cum contingat. de foro competenti. capitulo cum Eccleſia. de cauſ. poſſ. & proprietatis. & poteſt conſuetudo dare hoc ius non ſolùm patri, verum etiam matri, & amicis: vt per Franc. in capit. licet. eod. in vj.

g Voluerit. Quid ſi impuberi viuenti pater elegit ſepulturam permittente conſuetudine, & filius decedat factus pubes? Reſpondeo nõ tenetur ſequi iudicium patris, cum res deuenerit ad caſum à quo non potuit incipere. Ita Petrus de Peruſino in tractatu de Canonica epiſcopali, cap. xj.

h Eligere poterit. Quia electio refertur ad id tempus quo ſolutus eſt à patria poteſtate. facit capit. de vxore. eodem. & ſupra eod. §. proximo.

Peculium.

præter patris assensum aliquid iudicare nō possit, nisi castrense, vel quasi castrense peculium a habuerit.

Religiosi non possunt sibi sepulturam eligere. h.d.

Impuberi similes religiosi habentur: hi enim cum propriæ voluntatis libertatē non habeāt, eligere sibi sepulturam nequeunt,b sed apud propria monasteria tumulādi sút, nisi adeò fortè sint remoti, quòd ad ea cú moriuntur, commodè c exportari nequeant. d

Nō potest quis etiam iureiurando à seipso abdicare liberam eligendæ sepulturæ potestatem. h.d.

Aliàs autem sepulturæ vsque adeò libera esse debet electio, vt Bonifaciana constitutione e cautum sit, ne qui ad vouendum, iurandum, vel fide interposita, vel aliàs promittendum f aliquos inducant, g vt apud eorú Ecclesias sepulturā h eligant, vel iam electam, vlterius non immutent, & secus factum omnino infringit. i

a Peculium. Et quid mirum ꝙ de his bonis possit pro anima disponere, quæ cunctis rebus est fauorabilior, si liberè potest de his testari ad quācunque causam, & in vtilitatem cuiuscunque l.fi.C.qui test.fa.pos.& insti.quibus non est permiss.fa. testam. in princ.

b Nequeūt. Immo videtur quòd isti religiosi possint eligere, cum ista electio conferat effectum suū in tempus habile, scilicet, quo ipsi sunt soluti à lege superioris: arg.c. de vxore.eo.& supra.eod.§. nec vlla. & per hanc rationē Host. olim tenuit quod religiosi possent eligere, vt habetur in cap.nimis, primo.de exces.prælat. Sed contrariū reperitur determinatum I c.fi.eo. in vj. Nec obstat ratio Host. quia nō procedit quando ius prohibet aliquid non solum attento effectu, sed etiam attento initio l.minor.ff.de ser.exportandis.& not. Abb. in dicto capit.de vxore.& Perus. in capitulo fi. eod.in vj. Imol.in l. Gallus. ff.de lib. & post. Sed contra est capit. nimis. el primo, de excess.præla.& in capit.vt priuilegia. de priuil. Sol. illa iura non loquūtur de veris religiosis: vt not in d.cap.fi.eod.in vj. An autem hæc dispositio comprehendat Abbatē. vide per Ab. in d.cap.de vxore.

c Commodè. Not. ratione incommoditatis id permitti quòd aliàs non permitteretur. sic capitulum is qui.eod in vj.& xij.quæst.ij.cap. terrulas.

d Nequeant. Quo casu secundum opi.plurium poterit monachus eligere sepulturā, & ita sustinetur opi. Host.de quo per Ab. in c. nimis.el primo, de excess.prælat. & in cap. vt priuilegia.de priuilegiis. licet multi contra. Aliàs autem si nō eligant sepeliuntur in ecclesia parochiali loci in quo decedunt.

e Constitutione.c.j.eod.in vj.

f Promittendum. Nec enim Deus inter ista facit differentiam, xxij.q.v.capit.iuramenti.& not.in capit.debitores. de iureiur. & per Doct.in capitulo ad aures, quod met. causa. & in ca.peruenit, de arbitris. Vnde veniens cōtra simplicem fidei præstationē nulla necessitate compulsus, potest beneficio priuari, c.querelam. de iureiu. & per Perusi. post alios in capitul. j. eod.in vj. Et ex eo quod dicitur hic de iuramento, no. quòd Papa ex causa fac. interdum quòd iuramētum non liget. fac. ca. ij.de rebus eccle. non alie. in vj. & capit. vbi periculū, §.pen. de elect. eod lib. Nec hoc mirum: quia ēt si quis spōte iuret non mutare sepulturam, pōt illam nihilominus mutare, secundum opi. quorundā de quo plenè per Perusi. in c.j.eod.in vj.

g Inducant. Si quis tamen esset inductus ad eligendum sepulturam in certo loco, non voto, iuramento, vel promissione simplici, non haberet locum quod hic dicitur, secundum Ioan. And. & Ioan. de ligna. & Perusinum, in capitulo primo eodem in vj. argumen. l.j.& per tot. C. si quis ali. testari prohib.

h Sepulturam. Cum enim simus in spiritualibus pactio interuenire non debet, j.q.ij cap. quàm pio.& cap.pactiones.de pact. hoc intellige inter sepeliendos & sepelituros, secus inter duas ecclesias, cap.j.de pact.in vj. & infra. de pact §.j.

i Infringit.c.j.eo.in vj. vbi prolixè ponuntur pœnæ contrafacientium.

Ruri

a Ruri constituta. Quod videbatur, quia ibi decesserat.
b Absq. periculo. Simile c.fi.eod. in vj.& §. eod.§. impuberi ergo periculum immutat ius cõe.facit c.si duo.§. sanè. de procura. in vj. & de ecclesi.ædific.c. ad audientiam.
c Sepeliendũ fore. Si quis igitur habeat in loco domiciliũ & se ex cã limitata ad tẽpus in alium locum transferat, nõ censetur illuc trãsferre domicilium, & parochiã cõstituere. Quod inducit ad scholares, vt in dubio nõ cesseant transtulisse domicilium ad locum studij, de quo plenè not. in c. quod clericis. & in c. ex parte. de foro cõpet. de quibus vbi debeant sepeliri p Ab. in c.j. eod. Itẽ ex hoc infertur q ecclesia loci i quo decedunt non debet habere parochialem, ex quo non habet ibi domicilium, & per consequẽs nec parochiam, prout requiritur: vt per Doctor. in cap.ij. & ca.iij.cod.in vj. & per Host.in cap.in nostra,eo.in antiquis.

Mortuus ruri qui sepulturam non elegit, si sine periculo, ossit exportari, vel in parochiali Ecclesia, vel in maiorum sepultura, debet sepeliri. h.d.

Illud tamen in dubium venire potest, si quem dum animi, vel agri colendi causa rusticatur, ruri inopino forsitan interitu, nec electa sepultura contingat occumbere, an in Ecclesia ruri cõstituta,[a] an potius in alia sepeliri debeat. Et responsum est, si absque periculo[b] defunctus inde valeat exportari, non in Ecclesia ruri posita, sed in sua parochiali, vel in qua maiorum, ipsius ab antiquo sepultura extitit sepeliendum[c] fore.

Quibus non communicamus viuis, nec mortuis cõmunicamus. h.d.

Non tamen[d] omnes qui fato functi fuerint Ecclesiasticæ tradendi sunt sepulturæ, quibus enim nõ communicamus viuis, nec defunctis communicare debemus.[e] Vnde carebunt Ecclesiastica sepultura, qui prius erant ab Ecclesiastica vnitate præcisi.[f] Igitur nec Paganus,[g] nec Iudæus, nec hæreticus, nec qui vsuras exercuit,[h] nec qui sibi mortẽ consciuerũt,[i] aut qui psonis Ecclesiasticis violentas manus iniecerunt,[k] nec homicidæ, nec incendiarij, aut Ecclesiarũ violatores, nec incestuosi, nec blasphemi,[l] nec vllus qui

d Omnes. Habes hic qui sint qui in sacro sepeliri non põt, de hoc vide, Host.in summa eo. §.quibus interdicat, & per Petrum de Perusi. in tractatu de canonica epali.cap.vltimo.
e Debemus. Sic in c.sacris.vnde sumitur, eo. & xxiij. q.j.& cap. ij nisi tamen viuentes reconciliationem petierint, nec per eos steterit quo minus ecclesiæ reconciliati fuerint: quia tunc etiam post mortem sunt absoluendi: xvj. q.vj.c.qui recedunt.c.à nobis.de sent. excom. & per Abb.in cap.literas.de resti.spoliat. Nor. ergo ex hac regula, q & cum defunctis potest esse communio, vt lauandp mortuum, vestiendo, sepeliẽdo, associando ad sepulturam, & sic communicans incidit minorem excommunicationem, vt si cũ viuo communicasset, & sic excommunicatio afficit nõ solùm animã, sed etiam corpus. Abb. in c. adhæc. de priuil.& in d. capit sacris, vbi & illud firmat, leprosos nõ posse cum aliis in cœmeterio sepeliri, cõtra opin. Host. q licet possit admitti rationibus ibi p eũ redditis, si tamen quis cõtrarium faceret, non crederem illum incurrere pœnas.d.c. sacris.& Cle.j. eod. & §.seq.& hoc casu ante factum teneren opin. Abb. post factum verò opi.Host.
f Præcisi. Nota regulam. & præcisi dicuntur excommunicati, suspẽsi, & interdicti. fac. cap is cui.de sent. excommun.in vj. & Cle.eos.eod. & not. quòd eorum qui hic nominantur, quidam sunt excommunicati ipso iure, quidam veniunt excommunicandi per sententiam iudicis, de quibus dicere non est hic locus, not.aliquid in cap. fi.eo.& plenius in c.tua nos de sent.excom.
g Paganus.c.eccele.cũ c.si q.de cõsec. d. iiij.
h Exercuit.c.quia in omnibus.de vsuris.
i Cõsciuerũt.23.q.v.c.placuit.& c ex pte.eo.
k Iniecerunt.c.fi.eod.vbi & de incestis, & de ecclesiarum violatoribus, & de homicidis.
l Blasphemi.c.statuimus. de maledi.

Pro

a Pro manifestis.c.fi.eod.
b Exhumati.Quod poterit facere episcopus sua authoritate.etiam in locis exemptis, vt p Ab.in c.sacris.in fi.eod.aliàs. effodientes sepulturas incurrunt sacrilegium.vt per Ab in cap. ad hæc.de auth.& vsu.pal.& spolias cadauer,vel aliter ei iniuriam inferens, vltra aliàs pœnas, facient ia cturam legitimæ si sint personę qui bus legitima debeatur, & omniũ sibi à defuncto re lictorum, Roma. cons, clxxxv.& p Ant.Franc. in d. cap.ad hæc.
c Procul.in tanta distantia ꝙ voces clericorum cãtantium non possint inde exaudiri:argumen.capit. quod ĩ te.de pœn. & remiss.& p.Ab. in c.sacris.eod.
d Excommunicatorum. Intellige etiam de excõmunicatis minori excommunicatione, vt habetur in Cle.j. eod.& per Inno.in ca. sacris.eod.& commu.Doctor.
e Non erunt.Not.ꝙ ratione dubietatis aliquid admittitur, quod non aliàs admitteretur,xj q.iij.cap.nolite. & xiij. q.ij.capit.si æstimemus.& ff.de adim.leg.l.iij.§.si.duobus.Idẽ contingit ratione connexitatis,xiiij. q.v.capi. denique.& d.lxxxj.cap.cum omnibus. & ff.de solu.l.si alieni.& ff. de mino.l.etiam.Idem ratione difficilis separationis.ff.de neg.gest.l.cũ eum actum.& ff.de admi.tuto.l.tutorẽ qui tutelam. Idem ratione difficilis probationis, l. duo fuut titij.ff.de testam.tutel. Arg.cõtra de pœnit.d.v.& ff.ad leg.Aquil.l.ita vulneratus, & l.cum ex pluribus.ff.de manu.testam.&not. in cap.sacris.eod.
f Improbis.Si ergo non potest puniri malus quin etiam bonus puniatur:potius est tolerandus malus,quàm bonus puniendus.l.absentẽ. ff.de pœn.& xxiij.q.iiij.c.quã magnum.Et fac. hoc ad q.de fratribus habentibus domum cõmunem pro indiuiso, quòd propter partẽ innocẽtis, pars delinquentis destrui nõ debeat. Sed contra facit c.sed eõtrario.de pœn.dist.ij.vbi ob delictum Sodomitarum fuerunt cõbustæ quædam viciniæ ciuitates, de hoc vide quod ibidem not. & per Bart.ĩ l.Atheius. ff.de aqua plu.ar. & per Doct. in l. & si seuerior. C. de his qui not. in fam.& per Ab. & alios in ca. sacris. eod. & quod hic & in d.cap. sacris dicitur, quòd improbis speciosa sepultura non prodest, secundum Ab. ibi, dic quòd imo nocet.& facit capit. quibus. cum sequen. xiij. quæst.ij.
g Tempore. Quo tempore est interdicta ecclesiastica sepultura, capit. quod in te.de pœnit.& remiss.& cap.vt priuilegia.de priuileg.
h Ausus fuerit.Scilicet scienter, vt in Cle j. de sepult.cũ ibi alleg.Sed an quod hic dicitur militet in portãtibus ad sepulturã,nõ tñ sepelientibus,an in concomitantibus,an in fodiẽtibus,fabricantibus,vel sepulchrum aperientibus, an in prælatis, sacerdotibus & ministris qui id non prohibent, sed patiuntur, an in his qui portant cereos, crucem, & similia?Respondeo hæc dubia potius principis declarationem exposcunt, quàm interpretantis opinionem, vide Glos.in Cle.j.eod.
i Ipso facto.No.casum in quo qs ipso facto est excõmunicatus,alij.no.ĩ Cle.j.de sent.exc.
k Eis quibus.Sed qui erunt hi?Respo.vt not. in Cle.j.eod.

pro manifestis [a] condemnatus est excessibus, Ecclesiasticæ sepulturæ tradi poterit.

Tumulati contra canones sunt exhumandi,si illorũ corpora possint discerni à corporibus fidelium h.d.

Et si contigerit aliquãdo horum corpora ĩ cœmeterio Ecclesiastico tumulari,si ab aliorũ corporibus discerni poterunt exhumari [b] debent, & ab Ecclesiastica sepultura procul [c] iactari. Quòd si discerni non poterũt, cum excommunicatorum [d] ossibus corpora fidelium extumulãda nõ erũt, [e] Cum licet non obsit iustis sepultura nulla vel vilis, celebris tamen vel speciosa non prosit improbis.[f]

Qui contemptis clauibus non humandos in locis sacris humauerit excommunicationem incurrit,à qua nõ est absoluendus antequam arbitrio Episcopi satisfecerit.h.d.

Si quis autem contemptis Ecclesiæ clauibus huiusmodi personas, aut interdicti tẽpore [g] quoslibet,in Ecclesiis vel cœmeteriis sepelire ausus fuerit,[h] ipso facto, [i] excõmunicationis sententiã incurret, à qua nisi prius ad arbitriũ diœcesani Episcopi eis quib.[k] iniuria irro

gata fuerit satisfactionem cōpetentem exhibuerit, absolui non poterit, nec vllum circa præmissa contrafacientibus priuilegium suffragabitur.

Reconciliati, licet alioqui Ecclesiasticæ sepulturæ non essent tradendi, post reconciliationem tradi poterunt. h.d.

Sed hæc de illis intelligēda sunt, qui impœnitētes decesserit, nec in articulo [a] saltem mortis Ecclesiæ reconciliati fuerint. Nam si dum forsitan in extremis agerent, legitimè [b] absoluti fuerint. Cœmeterium his & alia [c] Ecclesiastica suffragia denegari nō debent: hæredes tamē [d] & propinqui ad quos ipsorum bona peruenerint, [e] vt pro eisdem satisfaciant, si casus exigat, Ecclesiastica sunt censura cōpellendi. [f]

Cadauera punitorum pœnitentium sunt tradenda sepulturæ Ecclesiasticæ. h.d.

Ex his apparet eorū cadauera, qui post confessionem [g] Deo peractam, pro sceleribus suis ī patibulis suspenduntur, ad Ecclesiam esse deferenda, & oblationes pro eis offerendas. Cum enim pro peccatis suis pœnam extremam soluerint, & dignè pœnituerint, nō iudicat Deus bis idipsum. [h]

Deprehensi in scelere, & vulnerati si confessi ex vulneribus mortui fuerint: item improuiso casu oppressi non priuantur ecclesiastica sepultura. h.d.

Quin etiam si dum in scelere comprehenduntur, vulnerati fuerint & sacerdoti, post

a In articulo mortis. Quo tempore poterit per sacerdotem à vinculo excommunicationis, etiam in casibus Papæ reseruatis, Abb. & alij in cap. fin. eod.

b Legitimè. Secundum formam c. ex tenore. & c. cū desideres. de sent. excom.

c Et alia. Arg. q cui conceditur vnum sacramentū vel negatur, & alia intelliguntur negata vel cōcessa. fac. cap. ad eius. distin. v. & cap. illud. dist. xcv. & xiij. q. ij. c. fi. sed contra de torneam. c. j. & de raptor. cap. super eo. vbi licet concedatur pœnitentiæ sacramentum & Eucharistiæ, ecclesiastica tamen sepultura denegatur: sed illud fit ad terrorem aliorum vt not. in c fi. eo.

d Hæredes tamen. Nota limitationem ad cap. ex parte. primo de verb. sign. vbi excōmunicatus pro manifesta offensa non debet absolui nisi prius satisfaciat: nam hoc non habet locum si quis sit in extremis, vt hic, & cap. fi. eod Idem putat Abb. si satisfactio longum exigat tractatum. capit. quæstioni. de appell vbi plenè per Abb. fac ea. qui recedunt. xxij. quæst. vij. Item nota ex hoc §. vnam differentiam inter ius Canonicum & ius ciuile: quia de iure canonico hæres indistinctè tenetur pro delicto defuncti: secus de iure ciuili, quod tamen quomodo procedat latissimè per Abb. in d. cap fin.

e Bona peruenerint. Videtur ergo quòd hoc satisfaciendi onus sit non tam hæredis, quàm bonorum. fac c. fi. vnde sumitur. quòd forte posset procedere quando bona quæ deuenerūt ad manus hæredis non sufficerent.

f Compellendi. Scilicet si decessit pœnitens alias si impœnitens, ecclesia se non impedit super ista satisfactione & defuncti exoneratione: vt per Abb. in c. à nobis .ij. de sent. excommu. in vltimo not. Et nota hic casum generalem in quo eccle. exercet iurisdictionem in laicos, videlicet compellendo hæredes ad satisfaciendum pro defuncto, vt per Ab. in d. c. à nobis, & in c. fi. eode. n.

g Post confessionem. Et Eucharistiam sumptam: quia si petant non est denegāda Cle. j. de pœn. & remis. Sed quæri cōsueuit quare liberetur ille qui fugit ad eccle. iā, & non ille qui recipit corpus Christi, cum tamen Eucharistia multum præstet ecclesiæ? Respond. quia corpus Christi eius est animę non corporis: ergo animam liberat non corpus. Vel dic quòd cum hoc sit priuilegium ecclesiæ ad consequentiam trahi non debet: vt xvij. q. iiij. cap. sicut. Vel dic quòd etiam corpus Christi aliquando liberat, puta si ductus ad patibulum fiat obuius sacerdoti deferenti sacramentum, secundum quosdam.

h Bis idipsum. Immo videtur contra? quia delictum punitū in foro pœnitentiali punitur

in contentioso,& econtrà: vt per Abb.in cap. si.eo Item punitus per iudicem ecclesiasticum punitur per secularem,Doct.in cap.j.& in ca. ar si clerici.de iud.& in cap. tuæ. de procurat. & per Abb.in c.cum in cunctis. § fin.de elect. Sol. quòd hic bis puniretur in eodem foro, scilicet pœnitētiali & ecclesiastico. Vel sol.ex his quæ ponuntur per Doct. in cap. cum sit. de for. compet. & in aliis locis suprà allegatis.

a Denegabitur. c.fures.cum capit. seq.xiij.q.ij.

b Aliud.Fac.ca. ex parte.ij. eod.& xxiij. q.v. cap.de occidendis.

c Improuisus. Not. quod decedens sine confessione exteriori in extremo vitæ facta, debet sepeliri in cœmeterio ecclesiæ,ex quo confessionē non contēpsit,sed est morte præuentus,nec est pręsumendum quòd decesserit in peccato mortali, cum quilibet pręsumatur bonus,nisi tamen per annum confessionem sōlemnisset, iuxta formā cap.omnis. de pœnit.& remis.& sic not. ꝙ quis sepeliendus est in cœmeterio sine aliquo sacramento. quod putat notandum Ab.in c.ex parte.eo.

modum confessi, ex vulneribus acceptis decesserint cōmunio eis minimè denegabitur,[a] quamquam si dū seipsos defendunt interfecti fuerint, aliud [b] sit statuendū.Is autem quem casus improuisus [c] opprimit,si nihil aliud obsistat Ecclesiastica sepultura non arcebitur.

Pro sepultura non possunt clerici aliquid exigere, nec consuetudo in contrarium valet, possunt tamen sponte oblatum accipere.h.d.

Illud etiam atque [d] etiam admonendi sumus sacris Canonib. penitus interdici, ne quis terram pro sepulchro [e] vendere,aut ꝓ hominibus sepeliendis, quoquo modo munera exigere audeat, nisi fortè sepeliendus Ecclesiæ in cuius atrio sepelitur aliquid viuens tradi iusserit, [f] aut post mortē ipsius parentes,proximi,vel hæredes pro luminaribus,vel eleemosyna aliquid vltro dare voluerint, quo casu spontè oblatum, licitè recipi poterit, peti verò vel aliquid exigi est omnino vetitum,ne aut venalis dicatur Ecclesia,aut clerici hominum interitu gaudere videantur, si ex illorum cadaueribus studeāt habere compendium, [g] nec obtentu cuiusquā consuetudinis, [h] nisi

d Etiam atque etiam. Et sæpe ac sæpius, & vtitur hac verborum inculcatione:quia districtissimè ac sæpissimè quòd hic dicitur à iure prohibetur,vt apparet xiij.q.ij.ca quæsta.cum pluribus seq.in ca.abolendæ.eo cap.non satis. & cap.ad Apostolicam. de simo.& alibi sæpe, licet tam multæ prohibitiones ob auiditatem sacerdotum male seruentur.

e Terram pro sepulchro.Intellige secūdum Gloss.& Doct.in ca.abolendæ.eod.de terra & loco iam religioso & cœmeteriato,qui cū saltem laigè accipiendo sit sacer.non est mirū,si ꝓ eo nō pōt aliquid accipi, cæterū si sit locus merè purus & priuatus,tūc procul dubio poterit vendi etiam quod ibi fiat cœmeterium,vel ecclesia.xij.q.ij. c.aurū.nemo.n.de suo beneficium facere cogitur,x. q.ij.ca. præcariæ,est & alius casus quando locus est religiosus inspecto solū iure ciuili illatione cadaueris, de quo latè per Doc. in c.abolendæ.eo.

f Iusserit.c.abolendæ.eo.Sed quęritur an fortè intuitu huius præstationis,vel ex simili causa, possit quis habere sepulturam in ecclesia, hoc ē aliquod ius ī persona sua,suorūq; hæredum radicatum?Respondeo respectu proprietatis non est dubium,quòd nō cū locus sit sacer, vel religiosus;qui non est in comercio,Abb.in c.quanto.de iudi.sed bene secundum quosdam habet ius sepeliendi, adeò vt nemo possit ibi eo inuito sepeliri, nisi in casu necessitatis,secundum Vincent.sed melior videtur opinio quòd laici inuito episcopo non possit aliquid iuris acquirere,& potest episcopus concedere quòd vnus sepeliatur in sepulchro alterius.vt per Arch. in cap. præcipiendū.xiij. q.ij.& si aliter videatur se habere consuetudo. sed hoc est potius ex quadam tolerantia,vt per Ab.in c.j.& cap.abolendæ. eod.

g Compendium Sic xiij.q.ij.c.quæsta.

h Consuetudinis.Fac.c.abolendæ.eo.& cap. quando.& cap.dilectus.& ca.ad Apostolicam. & cap.

& capit. non satis. de simo. & de viribus huius consuetudinis latissimè per Ab. in d. c. ad Apostolicam. & in c. suam de simo.

a Nisi pia & laudabilis. Quo casu laici ab episcopo compelli poterunt illam seruare vt habetur in c. abolendae. eod. & in c. ad Apostolicã. de simon. & sic nota aliũ casum in hac materia in quo episcopus habet iurisdictioné in laicos vltra casum. §. sed hęc de illis. supra eo. Sed qũo potest hoc procedere, cum ex his quę sunt merę facultatis, vel ex datione annua gratis facta non inducatur aliqua consuetudo vel praescriptio, vt not. & legitur in l. j. C. de seru. & aqua. & p Bart. in l. cum de in rem verso. ff. de vsuris. Io. And. in c. Ioannes. de cle. coniug. Innoc. in cap. bonae. ij. de postul. praelat. & latè per Ab. in cap. suam de simo. Hoc putatur fortissimum contrarium, & tribus modis respondet Abb. in d. capit. suam. & demum videtur in hoc residere, quòd contrarium non procedat fauore ecclesiae. Sed cuius erit iudiciũ an haec consuetudo sit laudabilis? Respondeo episcopi, Abb. in d. capit. ad Apostolicam. vbi rationem etiam assignat, & in tantum seruanda erit haec laudabilis consuetudo, vt non possit per cõtrarium statutum laicorum tolli, vt per Abb. in d cap. abolendae. post Bart. in l. priuilegia. C. de sacrosanct. eccles. ex quo infertur quòd Senenses non possunt per statutũ tollere quo minus fiat oblatio fieri solita in assumptione beatae Mariae.

pia & laudabilis [a] fuerit, reatum suum quis excusare poterit.

DE CANONICA portione. b

Quid sit canonica portio, & quòd est duplex parochialis, & Episcopalis, & quod parochialis debetur curato de relictis factis Ecclesiae, in qua quis posthabita propria Ecclesia elegit sepeliri. h. d.

Canonica portio [c] est, quae de relictis, [d] & prouentibus Ecclesiis obuenientibus [e] detrahit, & praelatis [f] debetur. Est autem duplex parochialis, & Episcopalis. Parochialis est, quae parochiali Ecclesiae, vel ipsius Curato, & Rectori debetur. Sciendum est enim si quis in alia Ecclesia, quam in ea, in qua diuina audit officia, & Ecclesiastica sacramenta percipit, sepulturam sibi elegerit. (Quod quibus casibus fieri possit, proximè exposui-

DE CANONICA portione. b

Portione. Dictum est supra de sepulturis, quae regulariter, & de iure communi debent fieri in parochialibus ecclesiis. sed cum contingat saepe laicos posthabita parochiali ecclesia in alia sibi sepulturam eligere. quo casu parochialis detrahit quartam de relictis ecclesiae in qua quis eligit sepeliri, meritò post dictum de sepulturis, venit dicendum de portione canonica quae detrahitur occasione sepulturę. & quia canonica parochialis est in multis similis episcopali, ideò in eo dé titulo tractat de vtraque.

Canonica portio est.

c Portio. Sed quota est hęc portio? videtur quòd sit dimidia, vt x. q. j. cap. antiquos. & cap. ij. de sepul. Immo videtur tertia portio, vt in c. de his. & cap. decernimus. xiij. quaest. j. & xvj quaest. j. cap. constitutus & d. cap. ij. Immo videtur quarta, xij. quaest. ij. cap. Vulterranae. & cap. conquerente. de offi. ordina. & cap. cum super. de sepult. & hoc magis communiter tenetur, vt per Abb. in cap requisisti. de testamen. & per Petrum de Peru. in tractatu de canonica episcopali ca. ij. & in eodem tractatu cum tractat de parochiali, cap. v. incipit venio ad quintum. consuetudo tamen potest illam augere, in cap. certificari. de sepult.

d Relictis. Hoc verbum respicit ea, quae dantur per viam vltimae voluntatis, l. j. in fi. ff. de tab. exhib. qui tex. mihi hoc nunquam probauit, cum ibi fiat vis in tempore praeterito, non in qualitate & natura verbi, vnde forte non est vera. com. opi. de isto verbo per. l. hoc sermone. ff. si lib. ingen. esse dicatur.

e Obuentionibus. Etiam alia via quàm vltimae voluntatis cap. de his de sepult. & infra eod. §. j.

f Praelatis. Accipe hoc verbum largè vt comprehendat etiam rectorem & curatum parochialis

mus)ne parochialium Ecclesiarum Rectores, quibus cura incūbit animarum, debitis fraudentur subsidiis, constitutum esse, vt Curatus de his rebus, quas defunctus [a] pro anima sua in vltima dispositione reliquit Ecclesiæ, in qua sepeliri elegit, quartā partē [b] præcipiat, [c] aut aliam quā legitima cōsuetudo [d] præfixerit,

De his quæ quis viuens, & sanus contulit alicui Ecclesiæ Curato non debetur canonica portio secus si infirmus, & ex eadem infirmitate decedens. h.d.

Sed etsi nihil quidem testamento quis reliquerit, sed in ægritudine constitutus [e] cum bonis suis ad loca religiosa se transtulerit, [f] Ecclesiæ parochiali, canonica portio debetur, si modo ille de eadem ægritudine decesserit. Quòd si sanus ad ea loca se trāstulerit, de his quæ locis ipsis contulit, cogi non poterit [g] aliquid Ecclesiæ à qua discessit impertiri, q. a liberum est eis tunc bona sua non solum religiosis, sed etiam quibuslibet [h] priuatis conferre. [i]

Canonica portio soluitur Ecclesiæ, in qua quis diuina percipit, & si duo quis habeat domicilia, diuidetur inter Ecclesias duorum domiciliorum hoc dicit.

Dubitari tamē potest, si cuius maiores antiquitus in aliqua

chialis ecclesiæ iuxta ea quæ ponit Ab. in ca. de malia. de præbend. & in cap. requisisti. de testamen. & in c. ij de iudi.

a Defunctus. Et ex hoc not. secundum vtrūque Abb. in c. j. de sepult. quòd vita laicorum est clericis passio. sed mors est consolatio: quia dum laici viuunt debent eis sacramenta exhibere, prædicare, orare, & alia diuina facere, vnde de eis scribitur. Peccata populi mei comedent, id est, orando delebunt, cap. quem pœnitet. de pœnit. dist. j. & j. q. j. cap. dictum. & cap. ipsi sacerdotes mors verò dicit: [s]olatium respectu perceptionis temporalium.

b Quartam. c. cū super. de sepul. & not. supra eod. in prin.

c Præcipiat. Sed quid si quis ī vna ecclesia audit diuina, in alia verò accipit sacramenta, & iuridicè hoc facit, puta habet quis domum in cōfinio duarum [p]arochiarum, vel habet duas domos contiguas quas vtrásque inhabitat, sed vna est vnius parochiæ alia alterius, quæ nam habebit canonicam? Respon. diuidenda erit, vt not in cap. ij. de sepult. in vj. & per Ab. eodem titulo cap. j. in antiq. fac not. per Innoc. & per Io. And. in capit. super eo. de parochia, & not. etiam in cap. de his. de sepult. fac. infra. eo. §. dubitari.

d Consuetudo. Vt ī cap. certificari. de sepul. vbi de hoc Petrus de Vbal. qui fuit ante Abb. in suo tract. de canonica parochiali cap. v. incipit, venio ad quintum, vltra cōsuetudinem addit de præscriptione tanquam à consuetudine diuersa. & eius dicta possent intelligi iuxta tradita per Abb in d. cap. certificari.

e Constitutus. Not. quem ingredi posse religionem dum est in ægritudine, quia talis ingressus vel votum de ingrediendo pendet à sanitate mentis nō corporis. fac cap. porrectum. de testamē & c. de his. de sepult.

f Transtulerit. Hoc verbum in c. de his. de sepul. vnde sumitur, intelligitur duobus modis. primo. vt hæc trāslatio importet monachationem, & tunc ideò dari debebit canonica. quia p professionem & monachationem cēsetur mortuus: vt per Ab. in c. ij. & c. de his. de sepult. Innoc. verò intelligit solum qn̄ quis ingreditur monasterium vt viuat cū monachis, citra tn̄ professionem, prima melior cū verbū transtulerit, designet plenā trāslationē, xxj. q ij. c. si quis trāslatus.

g Non poterit. No. ergo ꝙ de relictis vel traditis alicui ecclesiæ in vita nō debet canonica portio, quod intellige nō solū de parochiali, sed etiam de epali, scd̄m Ab. ī c. de his. de sep. dic tn̄ vt p eundē in c. requisisti. de testam.

h Quibuslibet. Honestis tamen, & non hæreticis, dist. lxxxvj. c. donare. & l. ei qui, C. de apost. & c. si quis eps, cum c. seq. de hæret.

i Conferre. Pōt etiā bona sua cōsumere nisi tn̄ faceret in fraudē filiorū: q a tūc reuocaretur alienatio vsq; ad portionē filiis debitā, vt per Doct. in c. Raynutius. & in c. Raynal de testa. & per Ab. in c. de his de sepul & est hic arg ꝙ quis pōt in vita, quod non potest in morte.

Ea

Ecclesia sepeliri consueuerāt, ea dimissa a alibi sepulturam elegerit, num dimissæ canonica portio debeatur, an parochiali, & statutum est illi persoluendā, in qua quis audire diuina, vel sacraméta recipere debet. Quòd si is qui duo habet domicilia, b séque in vtroq; collocat c æqualiter, in loco tertio sepulchrum eligat, d domiciliorū Ecclesiæ inter se canonicam portionem diuident. e

Ponit de quib. rebus parochialis non detrahatur. h.d.

Sunt f tamen quædam relicta g ex quibus canonica portio detrahi non debet, vt putà si quid pro fabrica, pro luminariis, ꝓ anniuersario, ꝓ equis vel armis h contra infideles exercendis vel aliàs ad perpetuū cultum diuinum, vel particulari personæ legātur, de quibus omnibus, nisi ea machinatione facta fuerint, vt parochialis Ecclesia fraudetur huiusmodi portio detrahenda non erit.

Minores, & Prædicatores indistinctè de omnibus obuentionibus parochialem portionem soluere tenentur. h.d.

Sed istud i quidem ita demum obtinet, si neq; in Minorū, neq; Prædicatorū quis Ecclesiis sepulturam sibi elegerit: hoc enim casu dictorū ordinū fratres de omnibus obuentionib. tā funeralibus, k quā quibuscunque, & quomodocunque l relictis distinctè vel indistinctè, ad quoscunque certos vel determinatos vsus, etiā de quib. canonica portio dari siue exigi nō cōsueuit, vel de iure m

Ea dimissa. Quid si non dimiserit, sed in ea sepeliatur, & aliquid eidem relinquat? Respondeo adhuc parochialis habebit canonicam, secundum Lapum alleg. lx. in fi. quem sequitur Perus. in cap. ij. de sepult. in vj. vnde sumitur. Aliud enim est ius parochiale, aliud ius funerandi, vt patet in d. ca. ij. secundum inductionem Perus. & tenet ibidē expressè Glos. per cap. j. de sepult. eod. lib.

b Domicilia. Quod esse potest, c. dilectus. ij. de rescript. nor. in cap. ex parte. & in c. fi. de fo. compet. fac. l. assumptio. ff. ad municip. posset etiam quis esse sine domicilio si nauiger vel vagetur nō dum constitutum habens quo loco se collocet, l. Labeo, & l. eius. ff. ap munic.

c Collocat. Secus ergo si in vno tantum domicilio habitet: quia hic requiritur actualis habitatio secundum Domi. & Perus. in cap. ij. de sepult. in vj.

d Eligat. Idem si non eligat, sed aliàs de iure in ea veniat sepeliēdus, putà: quia in ea est sepulchrum maiorum suorum, secundum Io. And. in c. in nostra. de sepulturis. sequitur Perus. in c. ij. eo. tit. in vj. Sed qualiter erit facienda diuisio, si in altera earum sepeliri elegerit? Res. vt per eundem in d. c. ij.

e Diuident. Facit hoc ad q. de pluribus simul castrum intrātibus proposito vnico præmio, ꝙ debeant inter se diuidere. de quo Bart. in l. hoc articulo. ff. de hære. instit.

f Sunt tamen &c. De hac materia vltra ea quæ dicuntur per Doct. in c. requisisti. & in c. officij. & in c. fi. de testam. videndus est Petrus de Perusio in suo tractatu de Canonica Episcopali in prima parte, c. vj. & in secunda parte, c. iiij. ver. venio ad quartum.

g Quædam relicta. Regulariter ergo de quibuscūque. exceptio enī regulam firmat, l. nā quod liquidè. §. fi. ff. de pe. lega. & xxxij. q. vij. ca. si dominus. & ca. ij. de cōiug. leproso.

h Et armis. c. in nostra. de sepult.

i Sed istud. De hac materia latissimè per Petrū de Perus. in suo tract. de canonica epali & parochiali ī secunda parte, cap. quoniā autem. & ca. venio ad quintum. vbi latè explicat materiam. Cle. ij. §. huiusmodi. de sepul.

k Funeralibus. Funeralia sunt q̄ funeris occasione erogantur, etiam candelæ quæ dantur ad manus: vt not. in Clem. ij. §. huiusmodi. aliàs verùm.

l Quomodocunque. Ex ista tam inculcata generalitate videtur dicendum, ꝙ etiam de relictis pro dicendis missis sit facienda ista detractio: vt not. in d. Cle. ij. §. verum. de sepult.

m De iure. Vt supra. § proxi. & capit. fin. de testam. & sic patet quòd hic sumus in corre-

nó debet, nec non de datis [a] vel qualitercũque [b] donatis in morte, ſeu mortis articulo, in infirmitate donantis vel dantis, de qua deceſſerit, [c] quomodocunque directè vel indirectè, [d] quartam partem parochialibus ſacerdotibus, & eccleſiarum Rectoribus integrè largiri [e] tenentur. [f]

Canonica epiſcopalis eſt quam detrahit epiſcopus de relictis pro anima, quàm teſtator prohibere nõ poteſt, & vbi eadem ratio, eadem debet eſſe iuris diſpoſitio h.d.

Canonica portio epiſcopalis eſt, quæ de relictis alicui eccleſię pro anima & epiſcopo deducitur. Nã veluti parochialis eccleſia pro labore, & cura quã geſsit animarum certam portionem detrahit de relictis alteri eccleſiæ in qua quis ſepulturam elegerit: ſic etiam [g] licebit ipſo epiſcopo niſi ſibi quadragenaria obſtet pſcriptio, [h] curæ paſtoralis intuitu, quam diœceſi ſuperintendens ſuſcipit de relictis, & pro anima [i] cuiuslibet eccleſiæ [k] oblatis canonicam ſumere portionem: [l] etiam ſi teſtator expreſſerit quòd non epiſcopi velit eſſe relictũ, ſed tantú [m] eccleſiæ, cum priuata teſtatoris diſpoſi-

actoriis, meritò non eſt hoc extendendum ad alios, quàm ad fratres minores, & prædicatores, iuxta not. in c. quę à iure. de re. iur. in vj. & not. in clemen. ij. §. verum. de ſepult. Abb. tamen in dicto cap fin. dicit quòd hoc hodie eſt prorogatũ ad fratres ſancti Auguſtini & Carmelitanos.

a Datis. Etiam ſi teſtator legatũ ſoluat in vita: quia videtur illud ſoluere vt legatum: vt not. in Cle. ij. §. verum. in verbo datis, de ſepult.

b Qualitercunque. Quid ſi nil relinquitur, ſed frater datur executor ad certam ſummam diſtribuẽdam arbitrio ſuo: vel ſibi quid legatur diſtribuẽdum, quàm ſummam, & quod ipſe executor vel legatarius diſtribuit in eoſdem? dic quòd adhuc debetur hæc quarta ob hanc verborum generalitatẽ, & quia tunc accipitur à tali executore vel legatario, vt à miniſtro. l. ſi quis Titio. ff. de leg. ij. l. diuus. ff. ſi cui plus quàm per leg. falcid. Idem eſt ſi decedens mandet alicui executori vt aliquid det vel promittat, ſicut & fideicommiſſum tacitum non capaci dimiſſum ſubiacet falcidiæ. fac. l. tertia. § ſi quis, & §. quando ff. de iu. fiſci. & ff. de his quib. vt indig. l. in fraudem. & l. iij. C. ad leg. fal. & not. in Cle. ij. § verum. de ſepult.

c Deceſſerit. Et quòd petierit habitum in morte, immo etiam quòd fuerit profeſſus, vt habetur in c. de his. de ſepult. & not. ſupra eo. §. ſed & ſi nihil. in verb. tranſtulerit.

d Indirectè. Puta quòd detur, mandando ꝙ detur non facta de hoc mẽtione in teſtamẽto.

e Largiri. Videtur ergo quòd iſtam quartam debeat Curatus accipere de manu iſtorũ fratrum non hæredum. ſed dic quòd Curati hãc quartam vendicare poſſunt, & inhibere hęredibus vel per fideicommiſſum grauatis, ne illam ſoluant fratribus, præcipuè cum illos ſuſpectos habere poſſunt ꝙ ſibi eãdem non ſoluant, ad hoc. l. hæres. in fi. ff. ad Treb. & l. linea. ff. ad leg falc.

f Teneantur. Hoc fuit inductũ in recompenſationem damnorum, quæ ſuſtinent eccleſię parochiales propter priuilegia conceſſa dictis fratribus: vt in Cle. ij. §. verum. de ſepul. & per Abb. in c. fi. in fi. de teſtam.

g Sic etiam. Nã ſimilitudo cauſæ effectus ſimilitudinẽ arguere debet, & videtur valere argum. de canonica parochiali ad epiſcopalem & contra, c. fin. de teſtamen.

h Præſcriptio. Vt habetur in c. de quarta. de præſcript.

i Pro anima. Quòd pręſumitur eo ipſo ꝙ relictum eſt eccleſiæ, vt per Ab. in c. requiſiſti. de teſt. & per Legiſtas in l. ciuibus. ff. de reb. dub.

k Eccleſiæ. Quid ſi pauperibus. Reſp. diſtinguendum eſt vtrum relictum ſit pauperibus certi loci, an ſimpliciter pauperibus, vt per Abb. in cap. dudum de conuerſ. coniug. Quid ſi eccleſia cui relinquitur ſit exempta? quid ſi ſit relictum alicui hoſpitali? quid ſi iſtis fraternitatibus laicorum? dic vt per Abb. & alios in c. officij. de teſtam.

l Portionẽ. Dignus eſt enim operarius mercede ſua. c. j. de ſepult.

m Tantum eccleſiæ. Sed quę eſt ratio diuerſitatis

sitio generalem canonis constitutionem immutare nequeat. a

Ecclesiæ debetur canonica portio de relictis episcopo, quam tamen potest testator prohibere. h.d.

Item ex contrario, quemadmodum episcopo sua portio cõpetit, si quid ecclesiæ relinquatᷣ, itá si quid episcopo relictũ fuerit, ecclesia de illo canonicam petere portionem poterit, b sed hoc casu si testator exprimat quòd velit illud episcopi tantùm esse non ecclesiæ, testatoris erit seruanda dispositio. c

Si quid simpliciter episcopo à coniuncto fuerit relictũ in dubio non debetur ecclesiæ canonica portio, secus si ab extraneo. h.d.

Sed in hac specie multum interierit, qua legandi formula testator vsus fuerit. Nã si simpliciter dixerit, *Rem talem relinquo*, distinguendum est, episcopi propinquus leget, an extraneus, Primo enim casu cũ non ecclesię relictum præsumatur intuitu, nisi fortè id probetᷣ, d sed personæ, de relicto in vita episcopi ecclesia petere nihil poterit. Contraria obtinet præsumptio & dispositio, si ab extraneo quid episcopo relictum fuerit.

Si quid coniunctim legetur episcopo, & ecclesiæ, fit inter ipsos diuisio, etiam si testator hoc reliquerit episcopo, illud ecclesiæ, nisi stare velint testatoris voluntati quod ob fauorem vltimæ voluntatis conceditur. h.d.

Quòd si cõiunctim dictum fuerit. *Relinquo rem episcopo &*

sitatis quòd quando ecclesiæ tãtum relinquitur, nihilominus episcopus habet suam canonicam, vt hic. Sed quando relinquitur episcopo tantum ecclesia nihil habet, vt in §. seq & in c. requisisti. de testam. cum tamẽ episcopus sit in ecclesia. & ecclesia in episcopo, vt c. scire debes. vij. q. j. Resp. quando relinquitur ecclesiæ quãuis apponatur taxatiua tantum, nihilominus episcopus non excluditur: quia continetur in relicto: quia ipse est caput ecclesiæ. c. nonit. de his quæ fi. à præl. sine consen. capituli. impossibile est ergo quòd ita legari possit ecclesiæ quod non & episcopo qui est pars & potissima ecclesiæ: argu. l. cum in diuersis. ff. de religio. & sump. fun. At cum relinquitur tantũ episcopo, quia intuitu personæ non dignitatis intelligitur, nõ magis ecclesiæ portio aliqua debebitᷣ, quàm si cuilibet priuato fuisset aliqd relictũ, & ita videtur notari in d. c. requisisti. vbi etiam aliter respondetur: sed tex. ibi videtur dicere hoc esse iuris positiui, vt & hæc litera innuit ibi, *Cum priuata testatoris dispositio.*

a Nequeat. xij. q. iij. c. pontifices. l. nemo. ff. de leg. primo. cap. requisisti. de testam.

b Poterit. Hoc de facto hodie non seruatur secundum Abbatem, in capitulo requisisti. de testamen. quia episcopi omnia ferè iuxta capitulorum præscripserunt.

c Dispositio. Aliud est in casu contrario, cum relinquitur ecclesiæ tantum, quo casu episcopus habet quartam non obstante taxatiua, vt suprà §. proximo. vbi de ratione diuersitatis. fac. c. requisisti. de testamen. vnde sumitur.

d Probetur. Admittitur ergo probatio in contrarium, & si non est præsumptio iuris & de iure. tolletur autẽ hæc præsumptio, puta, si probetur magna dilectio relinquentis erga episcopum xij. q. tertia. cap. ij. Item ex qualitate rei, vt si donauit episcopo Falconem, vel canem venaticum, quibus ille delectabatur. Sic econtra, quando propinquus relinqueret episcopo, licet hoc casu præsumatur reliquisse intuitu ꝑsonæ non ecclesiæ. capitulo requisisti. de testamen. & capitulo primo. duodecima quæstione secunda. & eo casu nil ecclesiæ acquiratur. l. item veniunt. §. item veniunt. §. item non solum. ff. de petition hæred. Aliud tamen diceremus quando præsumptio esset in contrarium, puta, quòd propinquus legaret episcopo calicem, aut ornamentum ecclesiæ; quia vna præsumptio tollit aliam, si sit vehementior, capitulo literas, de præsumption. l. diuus. ff de resti.

Ecclesiæ, de ea inter ipsos canonica [a] diuisio facienda erit. Si verò istud Episcopo, & illud Ecclesiæ relinquatur, relicta inter Epm̄, & cathedralem ecclesiā ad canonicā diuisionem sunt redigenda, nisi ambo testatoris velint esse dispositione [b] contenti, quam propter vltimæ voluntatis fauorem obseruare est satis condecens, [c] vbi neque fraus interuenit, nec alteruter nimium [d] debita portione fraudatur.[h]

Cum Ecclesiis inferioribus episcopus nō diuidit sibi relictum, sed bene detrahit quartam de relictis dictis ecclesiis. h.d.

Secus autem est, si quid legetur Episcopo, & capellis, vel monasteriis, aut aliis piis locis, nam hoc casu q Episcopo legat' eius præcipuum est, cum ecclesia cathedrali, & de illis quæ aliis locis legantur, portionem canonicam nihilominus obtinebit. [e] Et hæc ideò tam variè, quia non tanta [f] inter monasteria aut capellas est communio, quāta [g] inter Ecclesiā cathedralē & episcopum qui cathedrali spirituali copulatus est coniugio, vnde & quæ acquirit Episcopus non illis, sed isti tantùm acquirit.[h]

Si testator aliquid episcopo, aliquid ecclesiis reliquit, & iussit episcopum esse contētum suo relicto, posthabita detractione quartæ, seruanda est testatoris voluntas, nisi sit facta in fraudem. h.d.

Hoc autem tunc obtinere oportet si simpliciter [i] episcopo

rest in integ. Et no. quòd in hac materia non est in consideratione vtrùm quis relinquēdo vsus fuerit nomine proprio vel dignitatis, nā videmus in c. requisisti. & hic quòd si episcopo relinquatur sub nomine dignitatis, adhuc episcopo acquiritur & non ecclesiæ, de ratione per Ab. in d. c. requisisti. fac. not. in c. ij. de testam. in vj. & in l. cum quid. ff. si cer. pet.

a Canonica. Id est, æqualis. c. requisisti. de testa.

b Dispositione. Fauore vltimæ voluntatis. xuj. q. ij. c. fi. & l. cum duobus. §. idē respondit. ff. pro socio.

c Condecens. Sed non necessarium, decet enim vt quis pro modico non cōtendat. l. si merces. §. vis maior. ff. loca. & l. quintus. ff. mād.

d Nimium. Secus si in modico fraudaretur, cum nō sit curandū de modicis. l. scio. ff. de restit. in integr.

e Obtinebit. Nunquid autem idem sit in Canonica parochiali, hoc est q presbyter parochialis possit capere relictum sibi à testatore factum, & petere canonicam portionē de relictis factis ecclesiis, in quibus relinquēs elegit sepulturam? ardua est q. & de ea larè Imol. in Cle. dudum. de sepult. & Ab. in c. officij. de testa. qui demum residet in negatiua.

f Non tanta. Probatur ergo hic, & in c. requisisti. de testamen. q inter episcopum & ecclesias inferiores est communio, licet minor, quam sit cum cathedrali. Inde infertur q d. inferiores ecclesiæ nō possunt facere statutū siue consensu episcopi. c. cum consuetudinis. de consuet. qui tex. licet loquatur in cathedralibus. Doc. tamen extendunt etiā ad inferiores, vt per Ab. in d. c. requisisti, quòd tamen intellige de statutis cōcernentibus statū ecclesiæ. de quo plenè per Inno. in d. c. cum consuetudinis. & not. in c. constitutionē. de verb. sig. in vj. Itē infertur quod nō possunt dictæ ecclesiæ inferiores locare bona ecclesiæ ad longum tēpus sine consensu episcopi: secus ad modicum tēpus. fac. c. querelam. & quod ibi not. ne prælat. vic. suas. & cle. j. de reb. eccl. non alie. Item ob hāc communionē infertur quòd tales ecclesiæ non possunt ardua negocia explicare sine consensu episcopi: arg. c. causam. de iudic. & xvij. q. iiij. c. in vēditionibus. & per Ab. in d. c. requisisti.

g Quanta. Arg. q non dicitur de gremio ecclesiæ qui eligitur de minoribus ecclesiis, licet sit eiusdem ciuitatis.

h Acquirit. xviij. q. j. c. j.

i Simpliciter. Sed contra hunc & præcedentem. §. opponitur. de l. si cum dotē. §. si pater. ff. solut. matrim. vbi relinquens creditori videtur relinquere animo compensandi: ergo cū hęc portio debeatur episcopo iuris dispositione, legans licet simpliciter videtur legare in recompensationem eius quod illi debetur: argum. l. & magis. ff. de solution. Quidam

solventes

solventes distinguunt inter debitorem necessarium & voluntarium. vt per Bar in d. §. si pater. Sed tu dic, secundum Abb. in cap. officij. de testam. quòd testator in casu nostro nõ est debitor episcopi nec necessarius nec voluntarius: quia portio datˀ episcopo non à testatore, sed ab ecclesiis, quibus factum est relictum. c. requisisti. de testam. Vnde, si testator aliquid simpliciter relinquit non poterit dici quod reliquerit animo compensandi cum debito, cum ipse nõ sit debitor episcopi: oportet ergo quòd exprimat si vult compensationem fieri, scilicet quòd vult episcopum contentum esse illa portione & relicto: vt in d. c. officij. & hic dicitur.

legatum factum fuerit, cæterum si eã adiecerit conditionem [a] testator, vt episcopus suo sit legato contentus, & ipse legatum agnovit, quia per hoc aliis renũciasse videtur, de cæteris portionem [b] exigere nõ poterit, sed si cõstiterit, quòd eadẽ adiecta cõditione in fraudẽ modicum cõstituit mortuarium, vt episcopus portione debita fraudetur in cæteris, quia dolus cuiquam patrocinari non debet, poterit is etiam ex aliis relictis exigere portionẽ à canone constitutam, salvis tñ indulgentiis, [c] quæ à Roma. Pontifice quibusdam regularibus sunt concessæ.

Relictum ei qui potest proprium possidere non habenti prælationem, vel administrationem à quocunque, præsumitur relictum intuitu propria personæ nõ Ecclesiæ. hoc dicit.

Illud etiã generaliter observandum est circa eũ qui propriũ possidere potest, prælationem, vel administrationem ecclesiæ non habentem, [d] quòd si ei aliquid relinquatur specialiter, non solùm à propinquo, verùm etiam ab extraneo, nõ intuitu ecclesiæ, sed personæ esse relictum intelligitur, [e] nisi probatio in contrariũ appareret, & idcirco de illo nec episcopus, nec ecclesia potest in vita [f] eius sibi aliquid vendicare.

Episcopalis & parochialis pari passu ambulant. hoc dicit.

Item de quibus relictis parochialis portio nõ detrahitur, nec episcopalis detrahenda erit. [g]

a Conditionem. Immo videtur potius modus quàm cõditio, illa adiectio, quòd sit contentus &c. iuxta not. in c. verum. de cond. appos. & in Rubrica de donat. quæ sub mod. & in l. quibus diebus. §. Termilius. ff. de cond. & demon.

b Portionẽ. Scilicet exigẽdo supplementũ: vt not. in c. officij. de testam. argu. l. si quando. §. generaliter. & l. omnimodo. C. de inoffic. testamen. & l. si arrogator. §. sed an impuberi. ff. de adopt.

c Indulgentiis. cap. fin. de testamen. capitulo fin. de sepul.

d Non habentem. Exemplum erit in canonicis. Canonici enim nec prælationẽ habent, nec administrationem in ecclesia, vnde relinquendo canonico in dubio non videtur testator habuisse respectum ad ecclesiã, nec enim est verisimile ꝙ reliquisset ĩtuitu ecclesiæ ei qui non habet administrationẽ ecclesiæ, nisi aliquo modo appareat contrarium, quo casu non curatur de prælatione vel administratione: vt in capitulo requisisti. §. fi. de testamen. Qui autem in hac materia veniant prælatorum appellatiõe. not. supra eo. in principio.

e Intelligitur. Sive habeat beneficium ecclesiasticum, sive non.

f In vita. Secus post mortem si intestatus decedat: argument. capituli cum dilectus, de successio. ab intesta. ita tamen quòd nõ habeat propinquos. xij. q. vltima. cap. fin. & in Aut. de ecclesiast. titu. §. si quis autem. cũ allegatis in capitulo requisisti. de testamen. in fi.

g Erit. Ista æquiparatio probatur in ca. fi. de testamen. ibi, *vt ea episcopus seu parochialis ecclesia*, & quæ sint eæ res, habetur in dicto capitulo finali. & supra eodem §. sunt tamen quædam.

DE DECIMIS.

Ponit ſubordinationem tituli ad præcedentia, et ſequẽtia. h.d.

EXplicito Tractatu rerum quę ſpiritualitate quadam [a] continentur & cenſentur, [b] ſupereſt nunc vt de rebus eccleſiaſticis quidem: ſed temporalibus, illarumq́; adminiſtratione dicamus. Sed cum decimę mediam quandam inter ſpirituales res, & temporales naturam obtineant, quippe [c] quòd ipſum decimandi ius ſpirituale ſit, [d] fructus [e] verò ipſi decimarum temporales & profani, meritò de his quaſi in confinio [f] quodam tractatus habendus erit, & tàm præcedentibus, quàm ſubſequẽtibus annectendus. Quod eo etiã congruentius poſſe fieri videtur ꝙ & proximè de iis quę ſacerdotibus, & eccleſiis [g] parochialibus debentur, & ſimilem naturam habere videntur [h] loquuti fuimus, & ipſarum quoque decimarũ ad parochiales eccleſias [i] iure communi ſpectat perceptio. [k]

Quid ſit decima. h.d.

Decima [l] eſt quota [m] bonorum mobilium portio Deo tàm diuina, [n] quàm humana [o] conſtitutione debita.

Decimarum aliæ perſonales, aliæ prædiales. h.d.

Decimarũ duæ ſunt

DE DECIMIS.

a Quadam. Propterea dicit quadam, quod verbum videtur importare improprietatem: quia re vera multæ ſunt res de quibus ſupra tractatum fuit, quę quidem quantum ad ſui eſſentiam non ſunt ſpirituales, ſed ſolum certis reſpectibus. puta, religioſæ domus, ſepulturæ, & ſi qua ſunt ſimilia. merè verò ſpiritualia de quibus ſupra tractatum fuit, ſolũ videntur eſſe ſacramenta, & illorum efficacia, & conſecrationes.

b Cenſentur. Numerantur, reputantur, ſunt in honore. ſimil. inſtit. de iu. na. gent. & ciuil.

c Quippe quòd. Declarat cur naturam mediam teneant decimæ.

d Spirituale ſit. Concord. c. ij. de iuram. calum. vbi Abb. c. cum olim. de præſcrip. ea. ſi. de re. permut. & intellige de illo iure decimãdi reſpectu Dei & eccleſiis eiuſdem in ſignum vniuerſalis dominij. c. tua. eod. & §. j. infra eod.

e Fructus vero. c. noſtra. de locar. cap. vt ſuper. de reb. eccleſ non alien. & per Abbatem. in cap. ij. de iuram. calum.

f Confinio. Sic. l. ſecunda, §. quod cœleſti. C. de iu. vet. enu.

g Eccleſiis parochialibus. Vt eſt canonica parochialis, de qua dictum eſt ſupra ti. prox.

h Habere videntur. Quia & ipſum ius percipiendi. d. canonicam eſt ſpirituale, & res perceptæ ſunt temporales.

i Ad parochiales eccleſias. q. d. cum non ſolum canonicæ portionis, ſed etiam decimarum perceptio pertineat ad parochiales eccleſias, meritò iſtarum coniungendus eſt tractatus.

k Perceptio. ea. cum in tua. e. cum ſint. & c. cum contingat eod.

l Decima eſt. Hoſt. in ſumma eod. aliter diffinit, videlicet, Decima eſt omnium bonorum mobilium licitè quæſitorum pars decima Deo data, conſtitutione diuina debita, & in idem recidit cum ea quæ hic ponitur, licet ſit aliqua diuerſitas in verbis.

m Quota. Non exprimit iſtã quotam, vt facit Hoſt. Vel qa ipſum nomen decimę ſatis id per ſe oſtendit. nec idem verbum debet ſępius in diffinitione inculcari. Vel, quia cum hodie conſuetudo attendatur in cognoſcẽdo quotam iſtam. cap. ad apoſtolicæ. & c. in aliquibus, eo. non potuit id exprimi, cum conſuetudo ſit varia & quid facti.

n Diuina. Vt xvj. q. j. c. j. & cap parochianos. & cap. in aliquibus. & cap. tua nobis. eod. licet autem decimæ diuina conſtitutione debeantur, poteſt tamen ſuper eis fieri compoſitio vt minus, vel certo modo ſoluantur: ſed hoc non niſi cum authoritate epiſcopi: vt per Abbatem, & alios in capitulo ſecundo. de tranſactionibus.

o Humana. Cõtra. c. parochianos. eo Rñ. originaliter

species, [a] personales, & prędiales. Personales [b] sunt, quæ ex iis prouĉtibus deducuntur, qui ex ꝓpria cuique solertia & industria obueniunt, vt puta, de negotiatione, artificio, & militia. Prædiales [c] sunt, quæ ex fructibus prædiorum soluuntur, vt de vino, tritico, & his similibus, [d] quas in signum vniuersalis sibi retēti dominij [e] reddi Deus præcipere voluit.

Personales prabenda debētur Ecclesia, in qua quis sacramēta percipit, pradiales verò Ecclesia in cuius finibus sunt constituta pradia, nisi aliud inducat consuetudo. h. d.

Inter personales autem, & prædiales decimas hoc interest, ꝙ ꝑsonales illi solùm parochiæ debentur, in qua quis Ecclesiastica sacramenta [f] percipit tametsi lucrū alibi [g] cōtingerit. Prædiales vero, si ex prædiis in aliena parochia cōstitutis, fructus collecti fuerint, ei debētur Ecclesiæ regulariter, in cuius territorio prædia sunt constituta, [h] quanquam si consuetudo aliud introduxerit seruanda [i] erit.

Personales decima qua soluuntur de reb. vēditis & paratis ex pecunia decimata, soluuntur deductis impedijs, secus verò pradiales, & fructus non nisi cum one e decimarū alienari possunt. h. d.

Itē si personales, q̄ de reb. acquisitis vel factis ex pecunia decimata, [k] si vendan-

ginsliter ab homine nō sunt institutę, sed sūt approbatæ. Sed videtur inconueniens quòd approbatio exeat à minore, nisi dicas sunt approbatæ, id est, acceptatæ. Vel humana constitutio habet se circa decimas declarādo & interpretādo ius diuinum. Vel dic ꝙ hoc verbum, humana, respicit personales decimas quæ videntur inductæ iure positiuo: vt per Docto. in cap. causam. de præscrip. & in ca. de terris. eo.

a Species. Habes de his. in c. ad Apostolicæ. eod. & in c. si de paroc. & alie paroch.

b Personales sūt. De his habes in c. pastoralis. eod. & xvj. q. j. cap. decimæ.

c Prædiales sūt. De his habes in c. in aliquibus. & c. ad Apostolicæ. eod. & in c fin. de paroch. & alie. parochi. Et nota ꝙ & reges debet has decimas: vt per Abb. in c. omnes. de maior. & obedien.

d Similibus. Decimę animalium personalibus an prædialibus annumerari debeant quæritur? & videntur prædialiabus annumerandæ, cum semper pascātur in prædiis, & hoc tenet Gloss. in c. ad Apostolicæ. eod. Hosti. in summa eod. §. quot sint eius species. putat mixtas esse, quia partim capiunt à ꝑdiis, scilicet pascuis. e. commissum eod. l. pecoris pascendi. ff. de serui. rustic. prædior. partim à personis ob curam & custodiam, quæ si deficiat, disperduntur animalia, ex hoc dubitabile videtur esse, quòd not. in dicto capitulo ad Apostolicæ, scilicet, quód vbi continue pascuntur animalia ibi ex his decimæ solui debent. argum. cap. commissum. eod. & d l. pecoris & l. ij C. de verb signi. cū secundum hoc nulla custodiæ ratio habeatur & personalitatis.

e Dominij cap. tua. eod. & §. infrà eod.

f Sacramenta percipit. Audo & diuina audit, secundum Abb. in cap. ad Apostolicæ. eod. quia hoc duplici respectu soluuntur personales decimæ. facit c. ij. de sepult. in vj. habetur in c. si. de paroch. & alien. paroch.

g Alibi. cap. ad Apostolicæ. eod. quem ita intelligit ibi Abb. & Innoc. in capitu. ij. eod.

h Constituta. c. si de paroch. & alie. paroch. & in capitulo ad Apostolicæ. eod. & vtrobique not.

i Seruanda erit. Concor. capit. ad Apostolicæ. & ca. in aliquibus. & c. cum sint homines eod. & in cap. fin. de paroch. & alien. paroch. maximè si sit consuetudo præscripta, vt not. in locis supra allegatis, cum aliàs non deroget iuri communi, capitulo cum dilectus. de consuetudine. & intellige quòd valet ista consuetudo respectu ipsarum ecclesiarum. valet enim consuetudo vni ecclesię adimens & alteri conferens: quia non magna est vis quæ ecclesia decimas habeat. Sed quo ad retentionem laicorum consuetudo non valeret: vt per Abb. & alios in cap. in aliquibus, & in capit. ad Apostolicæ.

k Decimata. Quid si empta res esset de pecunia non decimata? verbi gratia aduocatus de suo

tur, ſoluendæ ſint, vt putà ſi vendatur domus,[a] ager, vinea, molendinum, grex, aut merces quælibet, expenſę prius quas quis in rebus parandis fecerit deduci debent,[b] & de reſiduo, quaſi de lucro [c] decimæ præſtabuntur. Expenſæ verò etiam ſeminis [d] quæ fiũt pro percipiẽdis fructibus ex illis de quibus fructus proueniunt, etiã ſi decimate fuerint non deducẽtur, quoniã ſalua decima, fructus efficiuntur eorũ qui expenſas ipſas faciunt, ſed nec fructus ipſi niſi cum onere [e] decimarum alienari poterunt.

Non impenſæ factæ pro inſtaurãdis rebus de quibus ſoluendæ ſunt decimæ tam perſonales, quàm reales. h. d.

Illud commune tamen eſt tam perſonalibus, quàm prædialibus, ꝙ expenſæ quæ factæ, fuerint pro reſtaurando detrimento rerũ ex quibus decimæ perſoluũtur, vt ſi pars aliqua moriatur armẽti, vinea fiat deterior, mercis depereat portio, de prouẽtibus decimandis, minimè deduci debẽt.[f] Cuius rei illa eſt ra-

ſuo patrocinio lucratus eſt decem, de quibus poſteà emit domum, quam deinde vendidit, debet ſolui decima de toto pretio: quia pecunia ex qua domus fuit empta non fuit decimata, ſi autem de pecunia ante emptionem ſoluiſſet decimã, & de nouem emerit domum, quam poſteà vẽdidit pro viginti, ſoluet decimã de lucro tantum, & ſic de vndecim. Si autem quis ſibi retinet rẽ quam emit de pecunia non decimata, eccleſia habebit decimã partem illius domus quia pro decima parte fuit empta de pecunia eccleſiæ, & ſic nota ꝙ res efficitur eccleſiæ non ſolũ quando tota emitur ex pecunia eccleſiæ, vt in c. j. de pecul. cler. verum etiam quãdo ſolum pro parte emit de pecunia eccleſiæ. & idem dici poteſt in pecunia militis vel minoris. Sunt enim in hoc iſtæ perſonæ priuilegiatæ. l. ſi vt proponis. C. de rei vend. l. iij. C. arb. tute. & not. in c. inquirẽdum, de pecul. cler. & eſt hoc quotidianum in practica, ſecundum Abb. in d. c. paſtoralis.

a Domus, ager. Not. quòd negotiatio poteſt conſiſtere etiam circa bona immobilia. An autem iſta negotiatio ſit licita cum emitur res integra & integra venditur pro maiori pretio vide in c. eiiciens. diſt. lxxxviij.

b Deduci debent. Sed quæ eſt ratio quòd expenſæ deducuntur de mercimoniis, & non de fructibus & reditibus aliarum rerum? reſpon. in negotiatione operatur manus hominis, ſed in aliis præcipuè operatur manus Dei: ar. c. naſci. diſt. lvj. & c. non eſt. & c. cum non ſit. eo. Aliam rationem ponit Gloſſ. in c. paſtoralis. in verſi. deducuntur. in fi. quæ videtur innuere ꝙ hæ decimæ non ſunt perſonales, quod non videtur verum, cum ſoluantur ex negotiatione, c. in aliquibus. eo. niſi fortè Glo. habuit alium intellectum, vel dic de ratione, vt per Abb. in cap paſtoralis. eo.

c Quaſi de lucro. Ex hoc videtur quòd de omni eo quod peruenit ad aliquem gratuito titulo decima ſit ſoluenda, & ſic hæres, legatarius, & donatarius de hæreditate, legato, & donato, ſoluẽt decimam, qđ intellige de hęrede extraneo, vt latè not. in c. paſtoralis. eod.

d Seminis. Not. cõtra ruſticos qui fundos excolẽdos conducunt ꝓ certa quota: quia tenentur ponere ſemẽ de ſuo nec poſſunt deducere antequàm partiãtur cum domino, niſi ſit conuentum in cõtrarium: vt per Inno. & Abb. in c. tua. ij. eo. fac. c. cum homines. eod.

e Cum onere. Regulariter enim res tranſit cum ſuo onere. xvj. q. j. c. ſi quis laicus. c. cum non ſit. & c. paſtoralis. eo. c. ex literis. de pign. l. alienatio. ff. de contr. empt.

f Debent. Sed contra. l. fructus. ff. ſol. matrimo. vbi fructus intelliguntur deductis expẽſis. quidam quòd hoc ſpeciale in decimis, ſed hoc non placet Abb. per c. tua. eo. Inno. dicebat ꝙ l. fructus, & omnia iura quæ dicunt fructũ eſſe quod ſupereſt deductis expenſis, intelliguntur interpretatione ciuili non naturali: quia naturaliter quidquid percipimus ex re in fructu eſt & reditu, & ita accipimus in ſolutione decimæ. & hoc notãdum eſt pro contrahẽtibus inter quos ſi fiat mẽtio fructuum, intelligetur expenſis nõ deductis: quia contrahẽtes & ruſtici capiunt verba naturaliter. l. liberorũ

§. quod

§ quod tamen Cassius.ff.de leg.iij. & per Ab. in c.pastoralis eod. Host. dicebat aliter quod vbi verbum fructus,refertur ad partē quotam nō deducuntur expensę & ita est in solutione decimę,& procedit.d.ca.tua.secus si agatur de omnibus fructib. restituendis, & hanc tenet Abba. in d. c.pastoralis, reprobando Bart. in d.l.fructus.

a Poterunt.cap. cum non sit. cod. vnde sumitur.

b Prærogatiuam. Quando ergo cō currunt duæ causæ quarum altera est potentior, illa pręponēda est,minus potēti nā decima soluitur in signum vniuersalis dominij tributum specialis, cū autē causa solutionis decimarum sit potētior meritò præponitur solutioni tributorū.Ita not. Abb. in c.cum nō sit.cod.

c Constitutum est. c peruenit.ca. nuncios. c.tua.ij. c.ex parte ca.non est. c.ex transmissa.eo. & xvj.q.vij. c.omnes.

d Pecoribus.De his dic vt not. supra.eo. §.decimarum. & per Doct. in c. ad Apostolicæ.cod.

e Venationibus. An autē ista decima venationis, & aucupij sit prædialis vel personalis? Abb.& alij in cap. non est eod.

tio, quòd penes Dominum res instauratę remanent.

Census & tributa de fructibus quibus decimæ soluendæ sunt, non debent deduci. hoc dicit.

Sed nec census,nec tributa de fructibus, de quibus decimæ soluendæ fuerint primitus deduci poterunt. [a] Cum enim in signū vniuersalis dominij quasi quodam speciali titulo decimas sibi Dominus reseruauerit, consequens est vt in prærogatiuam [b] dicti generalis dominij decimarū solutio censuū,& tributorū præcedat exactionem,vel saltē hi ad quos cēsus vel tributa peruenerint, quoniā res cum suo trāsit onere,decimas soluere per censuram Ecclesiasticam compellantur.

De omnibus prouentibus decimæ solui debent.h.d.

Eadem ratione cōstitutum [c] est, vt non solum de vino & grano, fructib. arborum, & hortorum decimæ persolui debeant, sed etiam de pecoribus,[d] de venationibus,[e] negotiationibus,de ipsa etiam militia,[f] & denique de omnibus bonis,& prouentib. omnibus,[g] ita vt qui de his eas cum integritate soluere neglexerint. Ecclesiastica districtione percelli [h] debeant.

Omnes tenentur soluere decimas, tàm Christiani, quàm Iudæi: Iudæi tantum prædiales tenentur soluere, Christiani & prædiales, & personas.h.d.

Illud etiam nullam recipit dubitationem ad solutionem earum quemlibet [i] teneri,nisi quis speciali priuilegio ab ipsarum præstatione doceatur exēptus,[k] Vnde non solum Christiani, sed ēt Iudæi tenebuntur: inter eos tamen illa est differentia, qđ fideles ad personales & prædiales præstandas indistinctè tenentur Iudæi verò ad prędiales

f Militia.Iusta tamen:nam si quis stipēdium acceperat in bello iniusto cùm illicitè recipiat ecclesia non debet recipere decimas talium,de quo habes in c ex transmissa.eo.Rex quoque de eo quod iustè acquireret in militia soluet decimam. Abb.in c.omnes. de maiori.& obed.

g Omnibus.Licitè tamen quæsitis, vt habetur in cap ex transmissa. eo. concor. xvj.q. j.ca. decimæ. & q. vij.ca quicunque. & c.omnes.

h Percelli.Et etiam ecclesiastica sepultura priuari, qui decimas non restituit. c. prohibemus eo.& not. in c.non est.eo.vnde sumitur.

i Quemlibet.Etiam reges, vt per Abb.in c. omnes. de maio.& ob.nulla obstāte temporis præscriptione. c. causam quæ de pręscr.clerici verò vt dicitur in c.nouum.eo.fac.c.à nobis.vnde sumitur.

k Exemptus.Sed cum decimæ tributum sint egentium animarum, & eas in signū vniuersalis dominij sibi Deus retinuerit.xvj q j. c decimę.& c.tua nobis. eo.& quæ debentur diuina constitutione.§.j supra. eod. & c.tua.cod. quomodo potest Papa cōcedere priuilegium de non soluēdis decimis contra

tantum.[a] quas si recusent soluere, ad ipsas possessiones renuntiandas[b], compellendi erunt, ne fortè hac occasione Ecclesiæ suo iure fraudari valeant.

Monachi, regulares, & clerici communiter viuentes soluunt prædiales decimas, & quod nouale est ager de nouo redactus ad culturam, h.d.

De monachis & regularibus, seu clericis communiter viuentibus[c] videamus, & sanè nulla sinit ratio, vt his de laboribus,[d] ac nutrimentis propriis decimæ extorqueantur: ad prædiales tamen etiam de nouali bus de quibus antea decimæ soluebantur,[e] tenebuntur. Est autẽ nouale[f] ager núc primum præcisus & nuper ad culturam redactus, de quo ꝙ aliquando cultus fuerit, memoria non extat.

Decimas soluere tenentur monachi. & alij communiter viuentes etiam de prædiis de nouo acquisitis, & propriis manibus excultis, nisi obstat aliquod priuilegium. h.d.

Sed & si iisdẽ possessiones pia fidelium deuotiõe collatæ fuerint, aut pro monasteriis, de nouo fundandis[g] comparatæ, vel quoquo modo recẽter acquisita, etiã si eas propriis manibus aut sumptibus excolãt, nihilominus deci-

contra præceptum diuinæ legis, contra quam dispensare non potest, immo vsque ad animã & sanguinem debet defendere. xxv. q. j. ca. sunt quidem. & d. v. in princ. & d. viij. c. quæ contra Sol. Papa non dat alicui priuilegium de non dandis decimis, sed concedit alicui administrationem decimarum, vt inde suscipiat substentationem, & residuum conuertat in vsus pauperum, & tali modo concedi monachis, & posset ẽt laicis concedere. Vel dic quòd Papa contra ius naturale dispensare potest remittendo decimas alicui specialiter, nõ tamen posset facere cõstitutionẽ quæ omnino tolleret illud præceptum: quia ius naturale immutabile permanet. d. v. in prĩ. verum est vniuersaliter, sed non in indiuiduis: vt no. in c. à nobis. vnde sumitur.

a Tantum. c. de terris. vbi traditur eod. Idem intellige de aliis infidelibus. Dicunt tamen com. Doct. quòd quamuis hi non teneantur soluere has decimas astringũtur tamen ad satisfactionem eius quòd ecclesia fuisset perceptura ab alio Christiano qui inhabitasset in eius parochia. cap. quanto. de vsur. & not. in ca. tua. eod. vt bene ponderauit Abb. in d. cap. de terris. Immo supposito quò personales decimæ sint de iure diuino (quod tamen non tenetur) defendit Abb. etiam iudæos ad eas esse obligatos, vt ibi per eum latè Et not. ex hac litera quòd iure communi possunt infideles inter Christianos habere bona immobilia, de quo pulchrè per Innoc. in cap. quod super. de voto, sed nouissimorum põtificum cõstitutionibus non possunt.

b Renuntiandas. Not. ergo ꝙ obligatus ratione oneris realis potest se exonerare rẽ oneratam relinquendo: vt per Abb. in c. de terris. eod. & ob hanc realitatem tolluntur contraria quæ possent fieri. Et quòd iudæi non percipiunt sacramenta vnde non arctandi ad decimas. Et quòd quę extra nos nihil ad nos. c. gaudemus. de diuort. Et quòd ecclesia à facinorosis & vsurariis non recipit eleemosynas, vt habet in c. plerique. de immu. eccles. & infra de sent. excõ. §. mercatores. vbi not.

c Communiter viuentibus. Habent ergo clerici communiter viuentes priuilegiũ quod non haberent separati, & singuli habent ẽt in absolutione petenda aliud priuilegiũ cõe cũ monachis. c. quoniã in fi. de vi. & ho. cler. & cap. j. qui cle. vel vouent. & not. xvj. q. j c. decimas. vnde sumitur. concor. c. commissum. & c. pen. eo. & c. cunctis. §. j. xvj. q. j.

d Laboribus. De quibus qui viuunt dicuntur pauperes, Abb. in ca. quod super. per illum tex. de voto. & per Legistas in l. ij constante. in princ. ff. solu. matr.

e Decimæ soluebãtur. Aliàs monachi essẽt immunes. c. cõmissũ. & c. pe. eo. fac. c. j. & c. ꝙ per nouale. de verb. sig. & in ca. fin. de priuile.

f Nouale. Aliquando sumitur pro quolibet agro, vnde poeta. Impius hæc iam culta noualia miles habebit, aliàs ager nunc primũ proscissus. c. j. de verb. sign.

g Fundandis. Concor. c. pe. eo. vnde sumitur

vbi

mas persoluent Ecclesiis, quibus ratione talium prædiorum anteà soluebantur, nisi super hoc speciali iure, [a] vel priuilegio muniti esse probētur.

Priuilegiū tollitur re præiudicata et præscriptione.h.d

Sed nec semper eis priuilegium suffragabitur, nam si res iudicata obsistat,[b] vel priuilegio muniti decimas per quadraginta [c] annorum spatiū soluerint, cum liberum sit vnicuique iuri proprio renūtiare,[d] præstatione tanti temporis [e] proprio priuilegio detrahere voluisse præsumuntur, & ea propter ad decimarū præstationē compelli poterunt.

Priuilegia sunt interpretanda, vt nemini indebitè dānum inferant.h.d.

Item si post initam inter aliquos [f] super decimis conuentionē,[g] certi tenoris priuilegia obtenta fuerint, nisi conuentioni per ea derogetur [h] expressè, illis non obstātibus erit inuiolabili

vbi Abb dicit esset tex.fere apertum, quòd etiam de prædiis dotalibus ecclesiæ debet solui decima illis ecclesiis, quib.prius soluebantur. fac.pro hoc quod not. in c.j. de censib.& not.per Ab.in c.nouum genus.eod.

a Speciali iure. Concor.c.j.§. cæterum.& §.fi.eod. in vj.fac.Cle.j.eo.

b Obsistat. Et sic valet sententia lata contra priuilegium principis, etiam si priuilegium fuerit in iudicio exhibitum. c.suborta. vbi scribentes.de re iudi. licet de illius iuribus non fuerit disputatum præsumitur enim iudex ex causa rationabili reiecisse, vt p Ab.ĩ d.c. suborta.

c Quadraginta ann. c. accedentibus.de priuile.immo etiam triginta.c.si de terra.eo.tit.sed dic secundum Ab.in d.c.accedentibus quòd ille tex.corrigitur, licet quidam hoc nō admittant.c cum expediat.de elec.in vj.potes etiam dicere quòd licet hic dicatur de quadraginta.fac quòd in maiori summa minor inest non sufficit ergo vna contrafactio vel cōtrauentio, vt priuilegium etiā concessum ad non faciendum tollatur, de quo tamen dic vt plenè per Cano.in c.cum accessissent. de constit. & per Legist.in l.si ff.de constit.princ. & intelligunt Io.And.& Host.hoc procedere quādo solutio est facta sponte non per ignorātiam, quod non placet Abb.& miratur quòd doctores sequantur hoc dictum, quod putat falsum per c.vigilanti cum ibi not.per eum.de præsc. & per l fi.in fi de præscrip.longi temp.

d Renuntiare. Intellige quando non tangitur ius superioris vel tertij. Vnde priuilegio exemptionis non potest priuilegiatus expræsse renuntiare sine licentia Papæ.c.cum tempore.de arbitr.& per Abb.in c.si de terra.de priuil tacendo tamen & patiendo præscriptionē currere præiudicat ecclesiæ.is tamen qui cum posset impedire passus est contra ecclesiā præscriptionem currere potest per clericum conueniri ad satisfactionem de omni damno. Ita not.in c.placuit.xviij.q.iij.fac. quia prælatus tenetur de suo sicut tutor, si quid ecclesiæ potuit acquirere, & neglexit. c. monemus. xij.q.ij. l. quidq d. C.arb. tutel. fac.l. non ignotū. C.de admi. tuto. sequitur Abb. in d.ca.si de terra.

e Tanti temporis. Sicut ergo cōtra ius commune non currit præscriptio nisi.xl. anno. c.fi.de consuet.ita nec contra priuilegia indulta ecclesiæ.c. accedentibus de priuileg. Nec etiam contra alia bona competētia ecclesiis.in c. de quarta. de præscript.Aut.quas actiones. C.de sacrosan.eccl.

f Inter aliquos. Scilicet clericos.c.ex multiplici.eo.vbi Abb.

g Conuentionem. Not.ergo quòd licet solutio decimarum sit de iure diuino, super eis tamen potest pactum & trāsactio, fieri, maximè cum superioris authoritate.cap.statuimus.vbi Abb.de transact.immo & citra superioris authoritatem, si non excedat vitam componentium.c. veniens. de transact. ca. ex multiplici eod.& hoc in clericis, quid autem sit in laicis not.in c.ij.de trāsact.& in c.cum homines.eo.

h Derogetur. Potest ergo Papa derogare.pacto & conuentioni priuatorum.c.ex multiplici eo.Sed contra ex cōuentione oritur obligatio, quæ est de iure naturali.l.hoc iure.ff.de iusti. & iure.ergo nō potest tolli etiam per principem.Cle.pastoralis. de re iudi & per Inno. in c.quæ.in ecclesiarum.de consti.Sol. Aut cōuētio fit inter personas ecclesiasticas super iuribus ecclesiarum, & tunc Papa potest tali Cōuētioni derogare: quia super talib. habet plenitudinem

ter obseruanda, [a] ita enim huiusmodi priuilegia sunt accipienda, vt nemini lesionē præcipuè enormé inferre debeant. [b] Vnde si p huiusmodi cōcessiones parochiales Ecclesias adeò grauari cōtingat vt Rectores de reditibus earú congruè substentari, & Episcopo debita p soluere non posint, per locorum Ordinarios [c] ita prouidendū erit, vt eiusdē Rectoribus tātum relinquatur, quòd & competétem substentationem habere, aliáque [d] onera debita supportare valeant.

Priuilegiati super decimis tenētur illas soluere de prædiis conductis: & priuilegiatus super laboribus propriis soluet decimas super prædiis locatis hoc dicit.

Super decimisquoque non soluendis priuilegiati, si aliena prædia conduxerint, priuilegio minimè obstāte, de conductis prædiis [e] solicitas decimas parochiis suis integras persoluent. [f] Idemque erit pe locatis prædiis, si priuilegiatas super laboribus quos propriis, vel manibus, vel sumptibus, excoleret terras suas aliis locauerit. [g]

Laici & etiam Imperator non possunt concedere priuilegium super decimis non soluendis, h.d.

Generaliter autem nisi huiusmodi immunitatū priuilegia ab Apostolica potestate obtenta fuerint, nullam habebunt efficatiam, [h] ideoque etiā Imperialis concesio quantumcunque concepta generaliter, cú nulla sit laicis [i] de spiritualibus disponendi facultas, [k] à solutione decimarum neminem poterit eximere, imo sacrigij crimen incurrit, [l] qui de manu laicorū rem Ecclesiasticam recipiet.

Laicus etiam d. manu clericorum nō potest decimas re

nitudinem potestatis, & sua potestas in omnibus intelligitur excepta, c. veniētes. de iureiur. not. in ca. constitutus. de rescript. fac. Cle. dudum. §. nos. de sepult. Aut cōuentio fit super iure priuato, & tunc procedunt contraria Abb. in d.cap. ex multiplici. & per Inno. in c. inquisitioni de sent. excommu.

a Obseruanda. Quia priuilegium nūquàm refertur ad specialem prouisioné, vel dispositionē nisi de ea fiat mentio expresse cap. veniens. de prescrip. & cap. ex multiplici. eod.

b Inferre debeāt. De qno dic. vt in c. de monachis. de præb. & xxj. q. j. c. j. & fac. c. j. §. vbi autem eod. in vj. vnde sumitur. Et de plurib. casibus in quibus non obstāte priuilegio debēt solui decimæ. vide per Hosti. in summa eo. §. à quibus.

c Ordinarios. No. casum in quo episcopus cognoscit sup rebus exemptorū, alios vide notatos in Cl. j de sent. excom.

d Aliáque onera. Puta procurationes legatorum & nunciorum sedis Apostoli. collectarum & similium ad idem. c. j. de præb in vj. fac. c, sicut de supp. neg. prælat. & c. de monachis & c. auaritiæ de præb.

e Prædiis. Sed contra. dist. lxxxvj. c. peruenit. & c. j. c. ij. & c. iij. ne cleri. vel mon. Sol. religiosi possunt cōducere prædia quando propria non sufficiunt, vt hic, & in c dilecti. eo. aliàs secus, vt in contrariis.

f Persoluent. ca. dilecti. eo. Nam priuilegium specialiter concessum non est ita accipiendum vt alteri infligat enorme dānum, immo tali casu priuilegiū non solum redigitur ad modificationem sed tollitur etiam in totū c. suggestum. eod. vbi latè traditur. & in c licet. eo. ti.

g Locauerit. Nota q in hac materia priuilegij qui per alium facit nō videtur facere per seipsum. Quid autē in delictis plenè per Abb in ca. mulieres. de sent. excom & in cap. si quis suadente diabolo. xvij. q. iij. & in c. licet. eo.

h Efficatia. Concor. c tua el j. cap. dudum & c prohibemus. eo & c. cū & plantare. de priuileg. & c. ij. de rebus eccle. nō alie.

i Laicis. No. q Imperator & Rex etiam post coronationē & vnctionem, sunt meri laici, nec vllū ecclesiasticū ordinē recipiunt: & non solum non dant immunitatem, sed etiam ipsi debēt decimas soluere. Ab. in c. omnes. de ma. & obed.

k Facultas c. ij de reb. eccle. non alienan.

l Incurrit, c. dudum. eo. & non excusatur isto

qui de manu ecclesiasticas res & decimas accipit, ex eo quòd habeat titulum: quia pro non dato habetur quod ab illo datur qui iure dare nõ potest. c. quod autem. de iu. patro. c. Daibertum j. q. vij. & per Abb. in d. c. dudum.

a Ex contrario. Ideò ex cõtrario: quia in superiori §. dictum erat de laicis dantibus decimas, vel priuilegia super decimis nõ soluendis, nũc de laicis accipientibus.

b Laicus. Intellige de laicis in seculo remanẽtibus vt in c. quãuis. eo. ex quo secundum Abb. ibi potest inferri non existentibus in seculo veluti conuersis & religiosis potest ecclesia vel decima vel oblatio conferri, & si laicus est conuersus, est capax iuris spiritualis. facit quod not. in c. ex eo. de elect. in vj. & quod no. per Doct. in c. ij. de instit. Si tamẽ hi habeãt ecclesias, nõ debent regere per se ipsos sed p clericos, iuxta not. in c. ij. de æta. & quali. remanentibus autẽ in seculo in tantum locum habet quod hic dicitur vt nõ possit episcopus domino domus in qua est pictura alicuius sancti, concedere vt de oblationibus sancto factis disponat ad libitum, secundum Doct. in d. c. quanuis.

c A potestate clericali. Excepto Papa, qui solus potest laicum reddere capacem iuris spiritualis. c. ij. & quod ibi not. de iudi. & distinct. xxx. §. verum. vbi not. & habetur per aliquos in cap. ecclesia. S. Mariæ. de constitu.

d Deiicitur. Id est, suspenditur, secundum aliquos. Alij dicunt intelligendum esse de depositione & excõmunicatione: vt per Glo. Abb. & alios in c. quanuis. eo. vnde sumitur.

Laicus recipiens decimas à clericis, nec potest eas alteri transferre, & eas re- cipere sub pœna excommunicationis, & priuationis sepulturæ, & clericus concedens deponetur. h. d.

Ex contrario [a] quoque laicus [b] etiam à clericali potestate [c] decimas recipere, & in alium velut hæreditario iure transmittere non poterit, & si secus actũ fuerit, & qui cõcesserit à statu suo deiicitur, [d] & qui receperit, & Ecclesiæ non reddiderit, & viuẽs [e] excommunicationis vinculo innodabitur, & mortuus Ecclesiastica sepultura [f] carebit.

Reditus decimarum locari possunt, dummodo locatio non sapiat alienationem. h. d.

Si quis tamen cum Ecclesię suæ conditionem meliorem facere possit, decimarũ suarum prouentus [g] alicui locare velit, dummodo huiusmodi locatio ad feudũ, [h] vel alienationem non videatur extendi, id facere minimè impedietur.

Episcopo debetur à Rectoribus quarta decimarũ quas exigunt, nisi præscripta fuerit. h. d.

Postremo sciẽdum est quòd veluti parochialibus Ecclesiis (secundum ea quæ proximè exposuimus [i]) decimæ debentur, ita etiam decimarũ ipsarũ quarta [k] Episcopo à Rectoribus Ecclesiarum, nisi legitima obstet pscriptio, [l] persoluenda erit.

e Viuens. c. ad hæc eod.

f Sepultura. ca. prohibemus eod. sic & vsurariis. ca. quia in omnibus de vsur.

g Prouẽtus. ca. ij. loca. & bene dicit prouẽtus: quia ius ipsum percipiendi non transfertur in laicos, vt per Ab. in c. ij. de iur. calum. & in c. cum olim. de prę. & §. eo. in prin. & in cap Messana. de elec. & c. peruenit. de arbit.

h Ad feudũ. De hoc diffusè. not. in c. quanuis. eo. per Glo. quã ibi Abb. dicit ab omnibus approbatam, & p eundẽ in c. ad hæc eod & per Fely in c. quæ in ecclesiarum. versi. quinta declaratio. de constitut.

i Exposuimus. s. eo §. inter personales.

k Quarta. c. conquerente. vbi traditur. de offi. ord. & supra de immu. eccle. §. p. licet quidam contra, & malè: vt per Ab. in c. cum contingat. eo. vbi latè disputat ad quem iure communi pertineant decimæ.

l Præscriptio. c. de quarta. de præscript.

DE REBVS ECclesiæ alienandis, vel non.

Regulariter Episcopus nõ potest aliquid agere sine consensu vel cõsilio capituli. h. d.

Ractemus nunc [m] de rebus temporalibus...

DE REBVS ECCLESIÆ alienandis vel non.

m Ractemus nũc. q. d. vidimus hucusque de rebus ecclesiasticis merè spiritua-

libus Ecclesiarum, illarúmque administratione, & alienationé, sine quib. spiritualium dignitas, haud facile cósistere pót.[a] Et quidē illud in primis firmare nos oportet, nihil Episcopú regulariter [b] sine consensu sui Capituli, vel cósilio [c] posse super his statuere. Cum velut caput ad mēbra, ita sese prælatus habeat ad Capitulum. [d] In eo autem totius videtur esse consensus Capituli, cui & maior, & sanior [e] fratrum accesserit sententia.

Alienatio rei Ecclesiastica facta sine vtilitate Ecclesiæ, & clericorū consensu non valet, & quid contineat alienationis verbum. h.d.

Ex his consequens est, vt rerum Ecclesiasticarum absque clericorum [f] subscriptione, [g] & Ecclesiæ vtilitate, [h] & Romano in-

spiritualibus, vt sunt sacramenta. Item de rebus ecclesiasticis, quæ quodam respectu sunt spirituales, quodam alio respectu sunt temporales: vt est canouica portio: vt sunr decimę, vt supra tit. proxi. in princ. restat. nunc videre de rebus ecclesiasticis merè temporalibus.

a Consistere potest. j q. iij. c. si quis obiecerit. & dist. xciij. c. legimus.

b Regulariter. Ideò regulariter: quia quædam potest episcopus explicare absq; consilio capituli, vt sunt minora negocia, vt per Ab. in c. nouit. de his quę fi. à præl. sin. cons. ca. fac. not. per Inno. in c. fin. de ma. & obe. fac. c. edoceri de rescrip. Itē existente rationabili causa etiam ardua poterit sine consensu capituli explicare, puta si vellet procedere contra aliquem consanguineum & valde amicum collegij. Item in notoriis non requireretur consilium capituli & multò minus consensus. Abb. in d. cap. nouit.

c Vel consilio. Per hanc alternatiuam reiicitur opi. Glo. in c. cum vos. de his quæ fi. à prælа. sine consen. c. quæ dicebat quòd in omnib. negociis ecclesiæ est necessarius cōsensus capituli, quòd est contra. c. quanto. & c. nouit. eo. tit. & illam reprehendit Abb. in c cum nos. eo. tit. in quo etiam eleganter considerat differentiam inter iussum, authoritatem, consilium & consensum, dic vt per eum ibi.

d Ad capitulū. Sunt ergo episcopus & capitulum vnum corpus fictum & repræsentatum in singulis de corpore, ex quo secundum Ab. in c. nouit, de his quæ fi. à præl. si cons. capituli. quòd dispositio concepta per verba, si quis, & per verba, si qua fecerit, &c. comprehendat etiam vniuersitatē, cū sit quoddā corpus fictū, vt hic, & d. c. nouit. quod procederet in fauorabilibus non autem odiosis. vt ibi per Ab.

e Sanior. Quod tamen præsumitur si constet de vniuersitate, de quo in c. ecclesia. ij. de elec. Sed si minor pars, vel etiā vnus tantum afferret aliquod mulium rationabile & probaret, posset impedire ordinationem vniuersitatis. fac. c. Nicena. dist. xxxj. & l. j. §. sed neque. C. de iu. vet. enuc. & per Abb. in ca. j. de his quæ fi. à ma. part. capituli.

f Clericorum. Sed de quibus clericis est hoc intelligēdum? respon. secundum Abb. & Doct. in c. j. de his quæ fi. à præl. sin. consen. capituli. Si agitur de alienatione rei ecclesiæ cathedralis intelligas de clericis q sunt de capitulo d. ecclesiæ. ad hoc. cap. j. de reb. eccle. non alien. in vj. & intellige de præsentibus, absentes enim non sunt vocādi necessario. x. q. ij. c. hoc ius. & Abb. in d. cap. j. Si agatur de alienatione rerum inferioris ecclesiæ magna varietas est opinionum quidam enim dicūt quòd sufficit clericorum consensus dictæ inferioris ecclesiæ. quidam quòd exigitur consilium canonicorum cathedralis ecclesiæ, alij aliter, vt habetur in d. c. j. Sed quid si episcopus nō habet capitulum, quia propter bella ecclesia est destructa? resp. loco canonicorū adhibebit alios clericos honestos: arg. c. si fortè. dist. lxv. fac. c. nullus res. xvij. q. iiij. fac l. vbi absunt. ff. de tutor. & curat. dat. ab his.

g Subscriptione. Not. vnum ex casibus qui indiget subscriptione. nec enim necessaria est nisi in casib à iure expressis. regulariter enim consensus sufficit. l. pact. C. de pact. nisi in casibus no. in c. j. de cēsib. in vj. Immo hoc quod hic de subscriptione dicitur, hodie in plurib. locis non seruatur, secundum Abb. in ca. j. de his quæ fi. à præ. si. cons. ca. quamquàm multi teneant consuetudinem per quam tollitur solennitas requisita in alienatione rei ecclesiasticæ non tenere. de quo in c. nulli eod.

h Vtilitate. Sed an sufficiet vtiliter alienationis

tionis negocium esse ceptum, licet effectus secutus nõ fuerit. & videtur sufficere. l. sed an vl tio. ff. de neg. gest. contrarium videtur verius: quia cum ecclesia comparetur pupillo, nõ sufficit negocium vtiliter esse cœptum, nisi eccle sia sit facta locupletior l. si pupilli. ff. de neg. gestis. eo tamen ipso q non est damnificata, reputatur facta locupletior. l. i pupillo. ff. de solu. & not. in ca. fine. xij. quæst. ij.

consulto [a] Pontifice; ab Episcopo facta donatio, vel alienatio, vel suppositio [b] non teneat, [c] nisi eã postmodum ratã habeant [d] Prælatus enim Ecclesiasticarum rerum procurator [e] est non dominus, & conditionem Ecclesiæ meliorem quidẽ facere potest, deteriorem [f] non põt. [g] Quòd si secus factum fuerit, nec qđ gestum [h] est vires vllas sortietur, [i] & Canonũ temeratores tã secularium quàm Ecclesiasticarum legum pœnis subiacebunt. Alienationis [k] autem verbum continet hoc locò vẽditionem, permutationẽ, hypothecam, donationem, cõductionem, [l] emphyteusim, & omnem cõuentionem, per quam dominium trãsfertur.

Ecclesiam suam non potest quis grauare pro alienis debitis, & debita necessaria facta à prædecessore luẽda sunt. Idem si clericus de mandato suo deriuisserit, aut in rẽ ipsius Ecclesiæ mutuum verterit. h. d.

Sed nec [m] commissam sibi Ecclesiam pro alienis grauare debitis, [n] aut literas [o] ali-

a Incõsulto. fac. c. ij. eo. in vj. & extraua. Pauli. ij. Veneti quæ incipit Ambitiosæ.

b Suppositio. c. ij. eo. in vj.

c Nõ teneat. Etiam si omnes clerici consentiũt c. fine. xij. q. ij. vbi not. & l. iubemus. C. de sacrosanct. eccle. Sed si alienatio fiat seruata forma, in casu nõ concesso tenet alienatio licet ecclesia tanquàm læsa restituatur, per ea quæ no. in c. ad nostram. eo Alienatio tamẽ à Rectore aliquo perperã facta valet in vita sua & in sui præiudicium. Abb in cap. veniens. de transact. vbi hoc dictum declarat.

d Ratã habeãt. c. cũ nos. de his quæ fi à præ. si. consf. cap. quod quidã vt Inn. tenebãt hoc procedere in alienatione temporali tãtũ: secus in perpetua. Sed tu dic id habere locũ ẽt in perpetua si ratificatio cõcernit fauorẽ eccl. & sic cõtract⁹ hoc casu claudicabit, vt p Ab. i c. j. eo. ti.

e Procurator. xij. q. j. c. fi. & q. ij. c. fine. & c ij. de donat. & dicitur procurator prælatus ex eo q debet procurare vtilitatẽ eccl. nam propriè non est procurator, secũdum Ab. in d. c. ij. prælatus. n. habet dignitatem, & potest latius & liberius disponere de reb eccl. q procurator tñ not. in c. si. v. q. iij. & xij. q. j. c. duo sunt genera & in c. præsenti. de off. or. in vj. pater, quia procurator nunquàm donat. l. procurator tutorũ ff de procura. prælatus verò aliquãdo donare potest, secundum ea quæ habẽtur in ca. iij. de donat. & in § licet. cum sequen. infra. titu. proxi. & §. excipiuntur. infra eod.

f Deteriorem. Sic c. j. de in integ. rest. & c. ij. de donatio.

g Non põt. In faciẽdo, nisi modicè. c. ij. & c. iij. de dona. vbi no. secus comittẽdo. xvj. q. iij. c. placuit. & de materia p Abb. in c. j. de do. & cõtu.

h Gestũ. Et inde secutũ. c. ij. eo. i vj.

i Sortiet. c. ij. eo. in vj c. si quis psbyterorũ. & c. ad nostrã, eo. in antiq. c. ij. de re. permu. & i. extrauag. Paul. ij. incipit Ambitiosæ.

k Alienationis. Accipitur autẽ largissimè in hac materia verbũ alienationis. fac. c. nulli. eo. vbi latè tradit; & extrauag. Paul. ij. incipit Ambitiosæ, & per Abb. in c. j. de his quæ fi. à præ. sin. cons. capit.

l Conductionẽ. s. ad longum tempus. c. nulli. eo. l. j. ff. de superfici. & Cle. j. eo. alij habent cõditionẽ. de cuius literę intellectu late per Ab. And. Sicu. & Moder. Bononienses in d. c. nulli.

m Sed nec &c. Dixit de alienatione rerum, nũc de obligatione. Et dicitur ecclesia alicui commissa ẽt ii cui sit commẽdata vel in administrationẽ concessa, & oĩbus his casibus habebit locũ qđ hic dĩ, & in c. ij. de solut. Sed q d. si intrusit se quis in ecclesiã? et idem cũ nõ debeat eẽ melioris cõditionis, q̃ sit ille qui canonicè ecclesiã obtinuit, vt in c. cũ q̃. de pb. in vj.

n Debitis. Quæ dicant aliena debita, vide p Inn. in c. pastoralis. de præb. & quod ibi etiã p alios not põt tamen prælatus obligare pro sua substentatione, quia hæc sunt ecclesię debita: vt p Ab. in c. j. & in c. ij. de solut. vbi de intellectu d. c. j. & d. c. ij. & huius literæ quæ inde sumit.

o Literas. Per quas cõcedũt prælati vt ius

possit sumere mutuo nomine suo & ecclesiæ. An autem & quādo prælatorum literæ faciāt fidem latè in e.quoniam contra, de probat.

a Sigilla concedere. Nisi forsan honestæ personæ, cui posset prælatus committere. Abb. in c scripta de fid. instrum. & est hic argu. quòd sigillum probat ꝓcurationem, de quo per Abb. in e.ij. de solut. & in e.j. de syndico, & quæ detrahant fidei sigilli ꝑ Abb. & alios in c. inter dilectos. vbi de materia plenè, de fid. instrum.

b Tenebitur. Nisi quatenus in ei⁹ vtilitatē erit versum. e. quod quibusdam. de fideiusso. & concor. c. ij. de solut. & x. q. ij. c. ea enim. vers. creditor. quod tamē nō præsumitur nisi probetur. Abb. in c. super hoc. de renuntiatio.

c Suspensus erit. Ipso iure, cum verbum suspensus, sit verbum præteriti vel præsentis tēporis. fac. not. in regu. in pœnis. de re. iu. in vj. & not. in e.ij. de solutio. & not. pœnam committi ex actu nullo. simile in c. nuper. de biga.

d A prædecessore. Est enim quasi hæres ipsius. xxiij. q. viij. c. cōuenior. & xij. q ij. c. fin. Vnde iste successor, & hæres cōparātur. Nam vt hæres succedit in vniuersum ius, ita & successor in beneficio succedit in vniuersum ius ecclesiæ. & sic ecclesia dicitur habere quid vniuersum, de quo not. in c. cum ad sedem. de resti. spol. Item quo ad substinēdum onera cōtracta per prædecessores. vt hic. Differūt tamē in quibusdā. Nā hæredis ius causatur à defuncto, successor verò in beneficio nō à defuncto ius habet, sed à superiore. Item hæres tenetur soluere omnia debita defuncti qualitercūque contracta: vt not. in c.j. de testam. successor in beneficio solum contracta pro necessitate ecclesiæ, vt hic, & c. ij. de solu.

cui, vel sigilla [a] concedere, quibus Ecclesia possit obligari aliquis audere debet, alioqui nec Ecclesia ad taliū debitorum solutionē tenebitur, [b] & qui id ausus fuerit, à spiritualium & temporalium administratione suspēsus erit, [c] debita tamē à prædecessore [d] suo pro Ecclesiæ necessitate [e] contracta, soluere proculdubio tenebitur. Idem si clericus de mandato [f] fideiusserit, aut si non de mādato, in rem tamē Ecclesiæ mutuum verterit. [g]

Potest prælatus rē non magni valoris in aliquem benemeritum transferre, & terrā gratia fabricādæ Ecclesiæ alicui concedere. h d.

Excipiuntur tamē nonnulli casus in quibus donādi, permutādi, locandi, libertatē, feudum, & emphyteusim dādi, aut aliter alienandi iure licentia cōceditur. Nam si quid prælatus [h] non magni valoris [i] alicui fortè ob benemerita [k] donauerit, præsertim [l] suadente consuetudi-

e Pro necessitate. Aliàs enim non teneretur c. quod quibusdam. de donat. c. ij. vbi not. de solut. Sed an hoc casu debeat ꝓbare creditor pecuniā in vtilitatē ecclesiæ versam? Inn. quòd sic. Host. Ab. & communi. contra. sufficit enim secūdum eos probare necessitatem obligationis. c. j. de solu. & ita limitabitur quod not. idem Abb in c super. de renun. vide per Abb. in c. pen. de fideiussor.

f De mandato. Scilicet prælati & capituli c. pe. de fideiusso.

g Verterit. c. pe. de fideiuss. & intellige hoc quādo vtile est ecclesiæ illā versionem esse factam, ita quòd verisimiliter ecclesia de suo expēdisset, nisi esset facta illa versio. l. fundo. ff. de rei vend. aliàs ecclesia teneretur solum illud refundere in quo est meliorata, non autē quātum esset expēsum, quòd intellige, quādo particularis qui contraxit nullam habebat administrationem, vel peculium, vt latissimè declaratur per Abb. in d. c. pen.

h Prælatus. Intellige nō solum de prælato seculari, verum etiam de regulari. in regulari enim loquitur. cap cæterum. de donatio. vnde hic sumitur. de seculari probantur in c. fi. de pecul. cleri.

i Valoris. Scilicet mobiles & non pretiosæ, aliàs non procederet quod hic dicitur, nec etiā consuetudo: vt per Ab. in c. cęterū. de don.

k Ob benemerita. c. fi. de pecul. cler. addit dictionem forte, quia idem esset dicendum si donasset ob aliam rationabilem causam. fac. c. relarum. ij. & quod ibi not. de testa. Abb. in cap. cæterum. de donat.

l Præsertim. Ideò additur dictio præsertim, quia non est semper necessaria consuetudo, si quid enim vellet donare de redditibus ecclesiæ,

ne, [a] iure ſubſtinebitur [b] donatio. Multò magis idē erit ſtatuendum ſi quid fortè ſoli ad Eccleſiæ fabricam erigendam cócesſum fuerit, quo caſu tantū donare licet, quātùm Eccleſiæ parietes concludere poſſunt. [c]

Prouentus Eccleſiaſtici poſſunt vendi ad modicū tēpus & ad precariam concedi, quæ renouanda erit de quinquennio in quinquennium. h.d.

Idem iuris erit, & de redituū fructuúmque [d] venditionibus ad tempus [e] módicū faciendis, & de precariis, [f] quæ quādoque de Eccleſiarū poſſeſſionibus fieri ſolent, quæ ne temporis longinquitate iuris Eccleſiaſtici pereat memoria, [g] de quinquennio in quinquenniū [h] renouandæ erunt.

Precarium ſoluitur ad beneplacitum concedentis, ſecus precaria, niſi ſit irrationabilis. h.d.

Diſtat autem precariū à precaria, quia precarium tādiu conceditur, quoad is qui conceſsit, patitur. [i] Precarię verò nō ſunt pro voluntate concedentium reuocandę [k] niſi ſint irrationabi-

ſiæ, quos facit ſuos, poteſt prælatus etiam ſine conſenſu capituli, & ſine aliqua cōſuetudine, per hoc quod not. in c. præſenti. de offi. ordin. in vj. Idem eſſet de alia re minima, ſed ſi non eſſet minima non poſſet aliquid donare ſine conſuetudine, niſi cum cauſa probabili. vt eſt notatum ſupra.

a Conſuetudine. Iuri non cōtraria. diſt. xij. c. ſcit ſancta. & de re ind. c. cum cauſa.

b Subſtinebitur. Sed cōtra: quia nil dat qui nihil habet. l. ſi vniuerſæ. C. de legat. j. q. vij. ca. Daibertum. cū alleg. in c. exterū. de donat. & eſt ca. ij eod. tit. & xij. q. j. c. ſi priuatum. reſpon. hoc intelligitur de erogatione i pauperes. ſed hoc licet ſit in ſe verū, huic tamen literæ non conuenit. nec c. exterū. quia hoc caſu non eſt neceſſaria conſuetudo, & alia de quibus hic: quia ad eleemoſynam tenetur eccleſia de rebus ſuis. xvj. q. j. c. quoniam. xij. q. ij. c. aurum. Vnde intellige etiā de donatione facta non pauperi, quæ erit valida concurrente conſuetudine, etiam quod res nō ſit minima, dummodo non magna. Facit ſimile de tutore, qui quamquā non ſit proprietarius, ratione tamen liberæ adminiſtrationis aliqua donare poteſt. l. cum plures. ff. de admin tut. fac. l. filius. ff. de donat. & c. nobis. in ſi. de elect. & c. is cui. eo. tit. in vj.

c Poſſunt. xvij. quæſt. iiij. cap. in venditionibus. & cap. quæſti.

d Fructuúmque. Differentia eſt inter fructus & reditus: quia quidquid eſt in fructu, eſt in reditu: ſed non contra, vt not. in cap. generali. in ſi. de elect in vj. & fac. Clem. j. in ſi. eo. vnde ſumitur.

e Ad tempus modicum. Sed quod dicetur modicum tempus? reſp. relinquendum erit iudicis arbitrio. l. j. in ſi. ff. de iu. delib. l. j. §. j. ff. de effract. c. de cauſis. de offic. deleg. c. inquiſitionis. de accuſat. & not. in l. j. §. quod ait. ff. de ſuperficie. iudex autem arbitrabitur ſecundum ſubiectā materiā. & not. de hoc. in Cle. j. eo. in ſi.

f Precariis. Contractus iſte precarię & precariū, eſt iure ciuili incognitus, & de eius natura vide per Abb. in c. j. de precariis.

g Memoria. fac. xij. q. ij. ca. longinquitate. & c. ſæpe.

h In quinquennium. Non eſt de ſubſtantia contractus huius ꝙ fiat de quinquēnio in quinquennium. vt per Abb. in ca. j. de precar.

i Patitur. Nec pactum factum in contrarium valet. l. cum precario. ff. de preca. Item extinguitur morte eius cui precariū fuit conceſſum, & ſic in hæredem non transfertur, non tamen concedentis morte finitur: nam vbi actus validitas dependet ab alicuius voluntate, non extinguitur ipſius morte: quia præſumitur decedere in eadem voluntate. ca. maiores. extr. de baptiſ. concord. c. ſi. de precar. vbi Abb. latiſſimè de eius natura diſſerit. Et quomodo à commodato differat, quæ materia cum ſit merè iuris ciuilis non eſt hic ponenda. finitur etiam precarium cum res eſt alienata, & nouus acquiſitor vult reuocare. d. c. fin. & fac x. quæſt. ij. cap. precariæ. cum duobus ſequentib.

k Reuocādæ. Hoſt. in hac materia ponit hos verſus. Riæ, ria, rium, tria ſunt quibus caput vnum. Rię ſunt ſolitę poſt ſingula luſtra renaſci. Ria ſit ad mortem, nec citra vult reuocari. Riū finitur tunc quādo vult ſuus author. Tertium tamen verſum non approbat Ab. in c. j. de precar.

de precar. nec differentiam singularis & pluralis numeri.

a Successor. Etiam ex officio, c quoniam. §. sunt & alij. vt lit non contest. vbi Abb. & absq; timore pœnæ appositæ rescissioni à prædecessore. c. ii de preca. facit. xxxv. q. ix. ca. quod quis.

b Ruinæ. x. q. ij c. ea quę. §. si quas verò. fac c. ad aures. eo. vnde sumitur, & fac. e eum dilecti. cum ibi no. de empt. & vend.

c Biennium. c. si. loca x q. ij. ca. hoc ius §. qui rē. in priuato verò triēniū requiritur. l. ij. C. de iu. emphy

d Celeri satisfactione. Potest ergo emphyteuta purgare morā offerendo canonem post biennium. c. pen. & c. si. de loca. quantū autē temporis dandum sit ad purgandā hāc moram, sunt opiniones, & dicitur latissimè in d. c. si.

e Expelli. Sed iu dicis ne authoritate an propria? dic vt latissimè in c. si. de loca.

f Interpellet. Nō est ergo requirendus emphyteuta: quia tempus statutum ipsum ad monet. l magnam. C. de cōtr. & com. stip. & l. ij. C. de iu. emphyt. quod tamen non militat in foro pœnitentiali, & quo ad peccatum inducendum, vt per Abb in cap. fin de præscript. vbi quod in foro pœnitentiali dies non interpellat pro homine.

g Exiguas. Forte appellat exiguas non valentes vltra xx. solidos, vt xij. q. ij. ca. si quos. & not. in c. terrulas. d. causa, & q. vnde sumitur, & in cap. anteriorum. ij. q. vj. Sed contra d. l. pen. ff. de reb. eorum, & l. cum hi. §. in annos. ff. de transact. & xvij. q. iiij. capitu. quicunque. Solut. in contrariis erant res vtiles, nec vrgebat necessitas, hic quando stimulat necessitas, & res sunt inutiles.

h Minus vtiles. Id est, non vtiles, vel parum vtiles. Fac. quia nullum & minus vtile æquiparantur, cap. ij. de translat. prælat. hoc tamen nō semper. ca. si proponente, & ibi Ab. de rescrip.

i Domos. Fac. xij. q ij. cap. fine. & c. non liceat.

k Habebit. Sed nunquid debeat interuenire consensus capituli? & non videtur. xij. q. ij. terrulas. In contrarium quòd interuenire debet videtur probare text. in c. vt super. §. j. eod. Sol. de necessitate nō debet, sed de honestate. Vel expressus non debet necessariò interuenire, sed bene tacitus, vel dic: vt not in d. §. j.

l Si voluerint. Episcopi.

m Potestas erit. c. terrulas. & cap. fugitiuos. xij. q. ij. non tamen dum sunt in fuga. l in fuga. C. de plagi. forte, quia tūc sunt in quadam libertatis specie. l. quis sit fugitiuus. § idem recte. ff. de ædil. edict nisi forte sub conditione si apprehendātur: vt not. in dicto capitulo fugitiuos

---

les, quo casu poterit successor a à prædecessore cōcessam precariam rescindere, & reuocare.

Ruinæ, prædia inculta & syluæ extirpatæ possūt sub ānuo censu cōcedi in emphyteosim, & si per biennium in solutione census cessatum fuerit, pōt emphyteuta expelli. h. d.

Ruinæ b quoque quas Ecclesia reficere non valeat, & inculta prædia, aut extirpatæ syluæ in emphyteusim sub annuo censu his concedi poterunt à quibus vel suo vel parentum suorum labore constiterit extirpatas, nisi fortè possint aliis ad maiorem Ecclesiæ vtilitatem, cum eodem onere cōferri. Qui tamē si per biennium c in solutione canonis cessauerint, nisi celeri satisfactione d postmodum sibi consulere studuerint, iure expelli e poterunt: nec quicquam eis proderit quod vt canonem soluerent si bi nunciatū non fuit, cum hoc casu præfixus dies pro domino interpellet. f

Terrulas incommodas, & minus vtiles, item seruos fugitiuos potest prælatus alienare. h. d.

Terrulas quoque aut vineolas exiguas, g & Ecclesiæ minus vtiles, h aut longè positas, vel domos, i quæ Ecclesiæ plus incommodi quàm vtilitatis afferunt, si necessitas fuerit, distrahendi potestatē Episcopus habebit. k Simili ratiōe fugitiuos seruos, & qui de fuga reuocati retineri non possunt, si voluerint, l aut illi ex alio meruerint Episcopis distrahendi potestas erit. m

Feudum à vasallo alienatū & difficilis recuperationis

fugitiuos. Host. tamẽ putat posse teneri quòd seruus ecclesiæ quanquam in fuga vendi possit, idque fauore ecclesiæ, quod tamen non placet Abbati in c. iniustum. de re permuta.

a Non alienando. Pontifice scilicet incõsulto: vt in cap. ij de feud. vnde sumit. & no. quòd hoc iuramentum refertur solũ ad res q̃ sunt de mensa ecclesiæ. i. ad eas res quarum dominiũ directũ & vtile est penes ecclesiã, nõ autem ad bona in quibus habet tantum directũ, quia ista si reuertantur ad ecclesiã potest p̃latus alicui rursus concedere nõ obstante tali iuramento: vt per Ab. in d. c. ij. & fac. no ta. per eundem in c. vt super. eo.

b Alienatũ. Q. d. regulariter non licet maximè si sit temporale secundum Host. potest bene in dotem dari ad vitam ipsius feudatarij cap. nuper. de donat. inter vir. & vxor. & habetur p̃ Doct. in c. ij. de feudis.

c Concedi. No. casum in quo licet iura cedere potentioribus, contra titu. C ne li. potent. quod est fauore ecclesiæ, & odio eorum qui vsurpant res ecclesiasticas. Sed an idem sit in re ecclesiastica occupata, & quæ non possit facile recuperari per episcopum, vt scilicet possit dari recuperatori, & recuperaturo in feudum, maximè stante tali iuramento? respon. secundum Ioan. Andr. & Abba. quòd non, ne scilicet via fraudibus aperiatur: vt per eos in capit ij. de feudis.

potest episcopus alteri sub cõditione recuperandi concedere. hoc dicit.

Sed & in feudũ certis casibus, & iureiurãdo de non alienando [a] minimè obstãte res Ecclesiasticas concedere poterit, veluti si feudum per vasallum alienatum [b] fuerit, & per Episcopum, id facilè recuperari nõ valeat: poterit enim per Episcopum illud alicui concedi, [c] qui & ipsum recuperet, & in feudum ab Ecclesia recognoscat.

Feudum deuolutum potest per Episcopum alteri concedi hoc dicit.

Quinimò etiam si talis necessitas nõ immineat nihilominus alienantis [d] filium, [e] vel consanguineum, vel eiusdem feudi cõsorte poterit Episcopus inuestire. [f] Idem erit si per obitum [g] vasalli feudum ad Ecclesiam remeauerit, nam & eo casu inuestire prælatus aliũ liberè poterit, si Ecclesiæ viderit expedire.

Quia aliquid contulerunt, vel acquisiuerũt Ecclesiis, possunt pro modo collati, vel acquisiti manumittere, dum tamen manumissus cum posteritate, & peculio remaneat in patrocinio Ecclesiæ. h. d.

Illud etiam Toletano Concilio [h] diffinitum reperitur, quòd si sacerdotes aliquid Ecclesiæ suæ relinquunt, vel nihil habẽtes, aliqua prædia, vel familias Ecclesiis suis acquirunt, [i] liceat eisdem aliquos iuxta collatæ modum

d Alienantis. Collige ex eo quod hic dicitur, quòd alienans feudum in casu nõ permisso ipso facto cadit à iure suo, nec alia sententia requiritur, quod probatur tam hic, quàm in d. ca. ij. de feud. dum permittitur episcopo feudum alteri concedere sine noua priuatione.

e Filium. No. q̃ licet delictum patris priuet filium feudo, tamen illũ nõ inhabilitat ad feudum, de quo latè per Ab. in c. ij. de feudis.

f Inuestire. Q. d. nõ videbatur quia si delictum patris noceret filio. & p̃pinquo, vel quasi sufficeret q̃ filius veniret iure successionis, vt not. plenius in c. ij. de feud. fac. c. p. tuas. de donat.

g Per obitũ. Intellige quãdo feudum fuit personale, vel quãdo fuit concessum vassallo, & filiis, & moritur sine filiis masculis, nam fœmina nisi sit expressè dictũ de ea nõ succedit. c. j. d. success. feud. colla. x.

h Cõcilio. c. cõsẽsus. eo. habet ergo Conciliũ iurisdictionẽ & non solus Papa. Nã si nõ haberet nõ posset diffinire vel statuere. l. fi. ff. de iu. om. iud. c. ij. de cõst. in vj. An aũt constitutio facta in cõcilio debeat edi sub nomine Papæ, an verò sub nomine cõcilij, vide p̃ Ab. in c. j. de spõ.

i Acquirunt. Quidam intelligunt de acquisitis intuitu ecclesiæ, vt Inno. Host. verò & alij quidam intelligunt de acquisitis intuitu personæ, & ex propria persona, pro quibus videtur facere litera hic, & in ca. consensus. eod. vnde

rei de familia eiusdē Ecclesiæ manumittere,[a] ità vt manumissi cum peculio,& posteritate [b] sua sub Ecclesiæ remaneant patrocinio. Quòd si qui nihil de proprio Ecclesiæ contulerunt libertati seruos Ecclesiæ donare ausi fuerint, ex eodē Concilio Episcopus successor [c] ad Ecclesię [d] ius reuocare poterit. Impiū est em̄, vt q lucrū de reb. suis Ecclesiæ nō contulit, damnū inferre valeat.

Princeps potest rem suam æqualem, vel maiorem cū Ecclesiastica permutare, & serui Ecclesiastici, si frugi sint, prætérquàm ad libertatem cō mutari non possunt. h.d.

Sed & Princeps [e] si causa probabilis [f] id popoſcerit, cum re Ecclesiastica, & immobili rem suā maiorem, vel æqualē permutare poterit, pragmatica super hoc præcedente forma,[g] Ecclesiastica tamen mācipia, quæ frugi fuerint,[h] præterquā ad libertatem cōmuta-

sumitur ibi, *iuxta collatæ modum rei.* secundum quem modum non poterunt isti clerici libertatem dare, si acquisiuerunt primo, sed intuitu ecclesiæ. Opin. tamen Inno. videtur magis communis, pro qua facit, xij. quæst. ij. capit. episcopus qui mā cipium. cum expediat iura iuribus &c. cap. cum expediat de elect. ĩ vj.

a Manumittere. Etiam non benemeritos, benemeritos enim posset manumittere, etiam quòd nil ecclesiæ contulisset, cap. si quos. de seruis. xij. q. ij. & supra. eod. §. excipiuntur. & ĩ vtroque casu requiritur superioris authoritas:¡vt not. p Ab. in cap. consensus. eod. & ĩ c. tua. de his, quæ fi. à præl. sin. cons. capituli.

b Posteritate sua. Sed contra. l. autepen. C. de ope. lib. Sol. quidam quòd ista posteritas fuit manumissa simul cum parentibus. Sed hæc diuinat, immo est contra capit. liberti. xij. quæst. ij. Vnde alij quòd speciale in ecclesia, vt proles liberti sit semper ecclesiæ obnoxia, hanc non probat Glos. in d. capit. liberti : specialitas enim est cauenda, not. in l. filium. C. famil. ærciscund. Tertij dicūt quòd filij nati post manumissionē sunt ingenui, sunt tamen obnoxij ecclesiæ quò ad quasdam operas, quæ consistunt in honore exhibendo, puta, assurgendo, salutando: vt not. xij. quæst. ij. cap. de libertis. Vel dicas quartò, quòd hæc lex potest dici in ipsa manumissione, velut & in traditione rei potest pactum apponi. l. in tradendis. ff. de pact.

c Successor. cap. ij. de precar. & supra. eod. d; stat. & xxxv. q. ix c. quod quis.

d Ad ius ecclesiæ. Not. quòd licet alienatio non tenuerit, & sic dominium ab ecclesia non fuerit ablatum, , nihilominus dicitur euocari res ad ius ecclesiæ. Quod facit ad quæst. si Papa committat delegato quòd ea quæ repererit alienata de bonis talis ecclesiæ debeat ad proprietatem dictæ ecclesiæ reuocare , ꝙ talis delegatus habebit iurisdictionem super rebus inuasis, & de quibus possessio tātum trāsiuit ad alios, de quo vide per Abbat. & alios in capit. episcopi eod. & per Felynum. in Rubrica de rescriptis.

e Princeps. Intellige de Imperatore qui cū munierit ecclesiam multis priuilegiis, non fuit magnum sibi hoc quod hic dicitur rependi , aliàs hęc vox princeps, variè sumitur. vt not. in Cle. j. de baptismo.

f Probabilis. Quidam intelligunt quòd in hac permutatione versari debet vtilitas ecclesiæ , & quòd aliàs non debet fieri: vt not. in cap. j. de re. permut. Sed commu. contra quòd non requiratur ecclesiæ vtilitas, sed quòd sufficiat quòd non sit in dāno. & quod dicitur de causa probabili, intelligēdum est de causa ex qua mouetur princeps ad permutandum, puta : quia ecclesia prope palatium principis habet prædium , & princeps vult ampliare ædificium. Immo plus dicunt Doct. quòd si prælatus nollet consentire, posset compelli per superiorem suum.

g Forma. Hęc est quędam annotatio vel significatio quam facit princeps super tali permutatione cum causę cognitione , & hæc forma non tam requiritur ad substantiandam permutationem, quàm ad excusationem ecclesiæ, si diceretur quòd res ecclesiastica distrahi non debet.

h Frugi fuerint. Secus si fugitiua, c. mācipia. de rerum permut. & nota ꝙ ecclesia potest habere seruos etiam christianos. fac. §. ꝙ si quis. supra. qui promo. non poss.

Non

ri non poterunt.[a]

Episcopus potest permutare terras duarum Ecclesiarũ suæ diœcesis illarum accedẽte consensu, & de temporalibus ad spiritualia non potest fieri permutatio. h. d.

Episcopus quoque [b] duarum suæ diœcesis Ecclesiarum terras inuicem ambarũ partium accedente consensu [c] permutare poterit, & si alterius partis prędiũ valore prępondereret ad æqualitatem inducendam ab altera parte pecuniã [d] refundi iubebit. De temporalibus autẽ ad spiritualia permutatio iure consistere nõ potest.[e]

Res Ecclesiastica potest per præscriptionẽ legitimã ab Ecclesia abduci, et detrahi. h. d.

Præterea & si quis per tẽpora sacris Canonibus [f] definita rẽ Ecclesiasticã iusto titulo, & bona fide ita possederit, vt nullo tempore rei conscientiam habeat alienæ, [g] completa præscriptione, res possessa à iuribus Ecclesiæ dubio procul intelligetur esse auocata.

Decimæ, & oblationes præscribi non possunt h. d.

Prouentus [h] tamen primitiarum & decimationum [i] præscriptione tolli non poterunt, etiam si à Romano Pontifice laicus quilibet super his rescriptum impetrauerit.

a Non poterunt. Quod enim semel Deo dicatum est, ad humanos vsus transferri nõ potest, capit. mancipia. cum capit. sequen. de re. permut.

b Episcopus quoque. Fac. c. j. eo. & c. ad quæstiones. de re. permuta. & x. quæst. ij. cap. hoc ius. §. sed & permutare.

c Consensu. Not. ergo quòd licet episcopus in ecclesiis sibi subiectis omnimodam habeat potestatẽ, x. quæst. j. per to. & supra. de immunit. ecclesia. §. pen. tamẽ nõ potest pro libito & sine causa rem earum alienare, ex causa tamen posset: vt not. in cap. j. vbi Abb. eo. Sed nec econtrà possunt ecclesiæ res suas adinuicem permutare sine superioris licentia. & sic est argumẽ. quòd canonici nõ possunt inuicem permutare domus sibi assignatas, de quo in cap. quæsitum. de re. permut.

d Pecuniam. Sed an hoc casu remanebit permutatio hic contractus, an verò transeat in emptionem ob pecuniam numeratam. In hac quæstione varij varia tradiderunt, videtur tamen primo contrahentium animus inspiciendus, l. semper in stipulationibus. ff. de re. iu. & ita Ioan. And. & Abb. in cap. ad quæstiones. de re. permut. & Bart. in l. Aristo. ff. de donat. si autem non apparet, est recurrẽdum ad coniecturas, si enim maius sit pretium, quàm res data vnà cum pretio vel pecunia, præsumetur emptio. contrarium si pecunia sit modica, & res magna. arg. l. cũ quęritur. ff. de sta. hom. & de hoc latissimè Tiraq. in tract. de vtroq; retract. in prima parte, § xxx. in Glos. j. super verbo permutationis.

e Non potest. c. ad quæstiones. & c. exhibita. de rer. permutat. sed spiritualia spiritualibus possunt bene permutari, traditur in d. capit. ad quæstiones.

f Canonibus. c. ad aures. c. vigilanti. c. cum nobis. c. si diligenti. de præscript. & per tot.

g Alienæ. c. fi. de præscrip. vbi ordinariè per omnes. & no. hic quæ requirantur ad legitimam præscriptionem.

h Prouẽtus. Sumitur ex. c. placuit §. sic etiam. xvj. q. iij.

i Decimationũ. Immo videtur quòd laicus decimas possit præscribere: nam ius habet percipiendi eas, ex quo ei conceduntur ab episcopo, puta in feudũ vel beneficiũ ad tempus. ad not. in ca. quãuis, de decim. Ad hoc quidam quòd laicus nullum ius habet in decimis, nec habere potest. j. q iij. c. peruenit & §. ex contrario. supra in titulo proxi. & secundum istos plana est res, & nullum est contrarium. Alij dicunt quòd cum sic conceduntur laicis ab episcopo, laici habent ius possidendi: sed illud ius non est spirituale, nec ratione illius iuris posset præscribere: quia alieno nomine possidet, si verò vellet interuertere possessionem, iam inciperet esse malæfidei, c. si diligenti. de præscript. & ita non posset eas pręscribere. Sed nónne ius spirituale percipiendi decimas habent leprosi qui sunt laici. ca ij. de eccle. ædifi. dic quòd non: sed tantum à præstatione sunt liberi, quod ex eo patet, quia tãtum à præstatione sunt liberi: vt not. in d. §. sic etiam.

DE PECVLIO CLERICORVM relictis, & successionibus eorum

a De peculio. Licet peculium sui natura supponat habentem in aliena potestate. l. fin. C. de bon. quæ lib. & ff. de pecu. per tot. & instit. quod cum eo qui in alie. potesta. & sit quadruplex: vt in l. fi. C. de inoffi. testam. & per Ab. in Rubrica eod. hic tamen sumitur pro patrimonio ipso clericorum, & dicitur à pecunia quasi par ua pecuuia: quia fortè clerici vt plurimum non habēt ampla patrimonia.

b Clericorum. Hic accipe strictè & propriè, vt non comprehendat monachos, sed solum seculares: vt per Abba. in capit. j. de instit. quorum est habere hoc peculium.

DE PECVLIO a clericorum b relictis, & successionibus eorum.

Ecclesiasticæ reputantur etiam illæ quas sacerdos acquisiuit, cum tempore suæ promotionis nihil haberet, qui sub pœnis hic contentis curabit vt de rebus à se emptis ad nomē Ecclesiæ scripturam cōficiat. hoc dicit.

Ergo c res Ecclesiasticas ab Ecclesiæ iuribus abdicare non licet. d Ecclesiasticas autē res intelligimus non modo quas Ecclesiæ rationibus sacerdos cōperit asscriptas, sed etiam eas e quas is emerit cùm tēpore suæ promotionis nihil f haberet, cū igitur & hęc tānquàm de bonis Ecclesiæ g quæsita eiusdem esse intelligātur, h ne quādo ius Ecclesiasticum imminuatur, curabit sacerdos vt de his quę superemerit, & ad ipsius Ecclesiæ nomen i scripturam conficiat, & Ecclesiæ relinquat, alioqui ab eius ordinatione discedet. Qui verò prætextu ꝓprij, vel alieni nominis fraudem facere voluerit, sacrilegij k crimen incurret.

Ergo res Ecclesiasticas.

c Ergo. Ex hoc principio patet continuatio ad præcedētia, & est inceptiuum verbum, vel coniunctiuum, vel illatiuum.

d Non licet. xij. quæst. ij. per tot. & supra titulo proxim. per tot.

e Sed etiam eas. capit. j. eod. vnde sumitur. & xiij. q. ij. per tot.

f Nihil. Paupertas ergo non obest quo minus quis ꝓmoueri possit. Ita not. xij. q. iij. c. j. & per Ab. c. j. eo. licet aliud sit in tutore, instit. de excus. tuto. in fi.

g Bonis ecclesiæ. Non tamen hæc est præsumptio iuris & de iure, vt non admittat probationem in contrarium. Nam poterit p hęredem clerici probari quòd licet nō habuerit patrimonium, lucratus tamen fuit ex aliquo licito artificio, & ex industria, quo casu non acquiritur ecclesiæ, ca. quia nos. de testam. & per Abb. in cap. j. eod. & latius in cap. iij. Simile est in vxore, quę licet præsumatur in dubio quæsiuisse ex bonis mariti. l. Quintus. ff. de don. inter vir. & vxor. l etiam. C. eodem tit. ista tamen pręsumptio recipit probationem in cōtrarium: vt per Ab. in d c. j. & per Neuiza. in syl. nuptiali lib. 4. & per Alci. de præsump. Reg. iij. præsump. xxvj. Aym. consil. 51. lib. j.

h Intelligantur. Sed contra. C. arbi tutel. l si defunctus. Respondeo aliud in tutore & curatore qui est temporalis, & licitè negociatur, aliud in clerico, qui non se immiscet negotiis secularibus, ne cle. vel mon. per tot. & est perpetuus & habet liberiorem administrationem. nam sic delictum præsumeres contra l merito. ff. pro socio. & l. Quintus. ff de dona. inter vir. & vxor.

i Nomen. cap. ij. eod. Sed quid si conficias scripturam sub nomine proprio, vel alieno? Respondeo adhuc res efficitur ipsius ecclesię, & hoc speciale est in ea, vt res empta ex pecu nia sua, licet sub nomine alieno, fiat ecclesiæ: nam regulariter contra, l. si ex eo. C. de rei vend. l. & si de tua. C. de don. in. er vir. & vxor, l si patruus. C. com. vtri. iudi. habetur in cap. inquirendum. eod Dicit tamen Hostien. non reperiri textum expressum pro hac exceptione, sed secundum Abb est text. in cap. j. eod. & in cap. j de testam. fac. simil. l. iij. C. arbit. tutel. C. de rei vēnd. l. si vt proponis.

k Sacrilegij. cap. inquirendum. eod. & ibi de hoc not.

Relictum Sacerdoti pro anima cēsetur relictum Ecclesiæ, secus est si quid ei, sit relictum sub onere fideicommissi. hoc dicit.

Sed & si non emerit, sed pro anima quispiam intuitu Ecclesiæ sacerdoti reliquerit, adhuc idem statuendum [a] erit. Congruit enim vt quemadmodum sacerdos habet quod Ecclesiæ dimissum est, ita & Ecclesia id habeat quod relinquetur sacerdoti. Si quid tamen per fideicommissum, aut sacerdoti, aut Ecclesiæ relictum fuerit alteri postmodum profuturum, id inter Ecclesiasticas facultates cōputandum non erit.[b]

Bona quæsita Sacerdotibus intuitu Ecclesiæ, debēt remanere apud Ecclesiam, nec de his potest quis testari, & quid continetur nomine Ecclesiæ. hoc dicit.

Generaliter igitur bona quælibet ob Ecclesiam [c] acquisita sacerdotibus, siue mobilia, siue immobilia, post illorum obitum debent apud eandem remanere, nec super his vllum de iure testamentum fieri poterit. Nomine [d] autem Ecclesiæ vbi clericorum est collegium, nō Episcopus, [e] vel morientis clerici successor, sed congregatio communis intelligitur, quæ rerum illarum curam, & canonicam debet habere distributionem. Vbi autem in locum defuncti vnus tantùm substituendus erit, is ea bona, velut & alia dispensabit. [f]

Clerici possunt maximè accedente iusta causa de bonis Ecclesiasticis facere eleemosynam. hoc dicit.

Licet autem clerici, nec de mobilibus ipsis testamētū conficere possint, cōsuetudinis tamen est nō improbatę, vt de his pauperibus, & religiosis locis, & his q̄ viuenti seruiuerint, [g] siue sint cōsaguinei, siue extranei, aliqua [h] iuxta seruitij meritum cōferant, non testamenti [i]

a Statuendum erit. De hoc supra, de canoportione. §. sed in hac specie. & habetur in c. requisisti. de testam. fac xij. q. iij. c pontifices.

b Non erit. Poterit tamen detrahi Trebellianica, vt instit. de fideicom. hære. § sed quia. nisi fortè ecclesia vellet imitari prīcipem, qui licet possit detrahere huiusmodi quartas, consueuit tamen donare. l. j. §. ad municipum. ff. ad leg. falcid. not. in l. & de legatis. C. eod. tit.

c Ob ecclesiam. Sic in ca. relatum ij. de testam.

d Nomine autem. No. vnam significationē illius verbi. ecclesia, de aliis not. in c. quæ relam. ne prælat. vi. suas. fac. supra. de construen. eccles. & quæ ibi no. in princ.

e Non episcopus. Qui tamē est in ecclesia, & ecclesia in episcopo. vij. q. j. c. scire debes.

f Dispensabit. Sed quæ diuersitatis ratio inter hūc casum & superiorem? Respondeo secundum Abb. in cap. relatum. ij. de testam. quia primo casu canonico datur præbenda ex bonis cōmunibus capituli prīcipaliter vt inde sumat necessaria, nō aūt vt sit administrator ecclesiæ. Ideò si aliqua remanent vltra præbendam debent cedere capitulo cuius sunt bona præbendarum. Nā satis est q̄ successor habeat corpus prębendæ: quia datur sibi vt inde viuat, & capitulū administrabit bona acquisita, sicut alia bona cōmunia. Sed in alio beneficiato per se extra congregationē datur beneficiū tanquā administrato rj ipsius ecclesiæ. Vnde quēadmodum est administrator aliorū bonorum ecclesiæ, ita & hæc quæsita intuitu ecclesię administrabit. quæ ratio satis hic innuitur in illis verbis, velut & alia. &c.

g Seruierint. Ad erogandum pauperibus & piis locis sufficit sola charitas, in aliis requiritur quod pręcesserit seruitiū. cap. relatū. ij. vbi Ab. & cap ad hęc. de testam. & non est mirum quòd fiat hic remuneratio de rebus ecclesię: quia seruitium impensum prælato censetur ecclesiæ impēsum. fac. c. p tuas. & q̄d ibi per Ab. de donat.

h Aliqua. Hoc verbū denotat moderationē, adeò q̄ non posset oīa mobilia eps erogare, Ab. & Doct. in c. relatū. ij. & c. ad hęc de. testam.

i Non testamenti. No. quod q̄nq; aliquid cōceditur inter

ratione, eleemosynæ duntaxat intuitu.

Potest quis tantum legare de bonis Ecclesiasticis, quãtũ contulerit Ecclesia. h.d.

Item si tantundem de proprij Iuris facultate contulerit Ecclesiæ, quãtùm de Ecclesiasticis bonis legauerit, legatum substinebitur.[a]

Clerici possunt testari de his quæ acquisiuerunt nõ intuitu Ecclesiæ. h.d.

De his verò, quæ aut paternæ successionis, vel cognationis intuitu,[b] seu consanguineorum, vel amicorum munere respectu non habito ad Ecclesiam,[c] ad clericos peruenerint,[d] liberè[e] testari poterunt.

Clerico ingenuo deficientibus successoribus ab intestato succedit tantũ Ecclesia. h.d.

Quòd si decesserint intestati nec aliqui fuerint inuenti, qui iure cognationis ipsis succedere valeant, si ingenuis gaudeãt natalibus,[f] in integrum tunc Ecclesia succedet,[g] nec cuiquam ex rebus eorum aliquid præsumere[h] licebit

Bona serui promoti ad sacros ordines ab intestato decedentis diuiduntur in quatuor partes. h.d.

Si verò seruus[i] ad sacros ordines ꝓmotus, libertatem nactus fuerit, idemq́; posteà decesserit intestatus, nihil olim dominus de bonis eius vendicare poterit. Sed eius peculium ĩ quatuor partes diuidet̃, quarũ

inter viuos quod non licet in vltima voluntate, & sic potest quis facere per se, quod nõ põt relinquere alteri faciendum. fac c. quia Ioannes. xij. q. v. & not. in c. Apostolicæ. de dona. & supra. de constru. eccles. §. epõ quoque. Ratio differẽtiæ est, q̃a testamentum confirmatur morte, c. cum Marthę. de celebra. miss. effectus ergo confertur in tempus in quo non est futurus prælatus, ideò nõ põt in aliquo disponere de facultatibus ecclesię: arg. l. eum qui. ff. de iurisd. om. iudi. sed si vult disponere dũ viuit, non prohibetur, quia est administrator ecclesiæ, licet ergo vna via quid non liceat, licet tñ alia, contra c. cũ quid. de reg. iu. in vj. sed illud est qñ quid prohibetur rõne effectus nõ modi: vt per Ab. in cap. ad hæc. de testam.

a Substinebitur. xij. q. ij. cap. si quis qualibet. & q. v. c. si episcopus.

b Intuitu. Not. quòd clerici tam seculares, quàm religiosi retinent iura sanguinis, & ideò succedunt. l. Deo nobis. C. de episco. & cle. & xvj. quæst j. capit. vno hęc tamen est differentia inter religiosos & seculares clericos, quòd seculares sibi acquirunt. capit. quia nos. vbi Abb. de testam. religiosi monasterio, omnes in d. capit. quia nos.

c Ad ecclesiam. Quia tunc aliud esset. capit. requisisti. de testam. cap. j. de succes. ab intesta. & §. sed in hac specie, supra de cano. port.

d Peruenerint. Idem si ex aliquo condecenti artificio clericus lucraretur, puta: quia assumpsisset lecturam, capit. quia nos. de testam. vbi Abb. & alij. fac. not. in c. j. de celeb. missarum. Sed quid erit si clericus lucratus fuerit ex illicita aduocatione, vel etiam ex ludo? Respondeo vt per Abb. in c. relatum. ij. in fi. de testam.

e Liberè. Etiam si sit filius famil. quia nihilominus de aduentitijs testabitur, quod intellige vt per Ab. & alios in capit. quia nos. de test.

f Natalibus. Aliud si non sint ingenui, vt in § seq.

g Succedet. Cõcor. xij. quæst. v. c. si. & q. iij. cap. quicunque & ca. j. de success. ab intesta. & in §. si quis episcopus. Aut. de eccles. titul. quòd si quis habuit plura beneficia videtur quòd hęreditas siue patrimonium decedentis clerici debeat diuidi, sed tu dic quòd succedit ecclesia ĩ qua vltimo loco clericus inseruiuit, vt per Doct. in ca j. de succes. ab intestato. ꝙ si tempore mortis habebat duo beneficia tunc fortè facienda esset diuisio. Q̃d̃ si clericus nullam habet ecclesiam, nec successorem ab intestato? Resp. secundum Ab. in d. c. j. bona deuenient ad epm. Et ipse disponet secundum Deum. vide per eundem in cap. ij. de pœn. & in c. I prę sentia. de probat. Fa. Aut. oẽs peregrini. C. com. de succes. Et quod dicitur de ecclesia. intellige largè vt comprenhendat oẽ beneficium etiam sine cura. facit cap. relatum ij. de testam. & tenet Ab. in d. c. j.

h Præsumere. Ante sumere, à sumo dictum, q. d. expilare. surripere.

i Seruus. Facit. c. ij. de succes. ab intestat.

a Capaces. Puta hæretici.xxiiij.q.ij. c.sanè.& c.si quis episcopus.
b Episcopus. Et sic nota quòd illud quod venit applicandum fisco de bonis clericorum non applicatur fisco Papæ, sed episcopo loci, vt diligenter distribuat ad vsum ecclesiæ, vt hic. Item nota aliud quod Ab.in cap.ij. de successione ab intest. putat mirabile. quod in d.capitulo secundo, vnde hæc litera sumitur, videtur probari: quòd si vni ex hæredibus aufertur sua portio tanquam ab indigno, non applicatur fisco seculari, licet hæres sit secularis sed potius fisco ecclesiæ habito respectu ad qualitatem relinquentis: quia fuit clericus.

vna epo, altera ecclesiæ, tertia pauperibus assignabit, quarta parentibus, & si non sint capaces a parentes eps b eam recipiet, & in vsum ecclesiæ diligenter distribuet.

FINIS LIBRI SECVNDI.

LIBER TERTIVS.

DE IVDICIIS ET ILLORVM DIVISIONE.

a Restat. Quasi dicat, explicito tractatu personarum in primo libro, Item rerum in secundo, iuxta partitionem factam supra de iure nat. consuetu.& constitut. §.fin. restat tractare solum de iudiciis, de quibus quoniam materia est ampla, & admodum diffusa, tractat duobus libris, vno complectitur iudicia ciuilia qui est hic tertius, alio criminalia, qui est vltimus. Et licet hic terminus iudicium, varia significet: vt per Doct. in Rubrica. eod. tamen hic sumitur pro instantia causæ discutiendę & partibus eius.l. properandum. C. eod.cap.forus. de verborum signifi. iiij q.iiii.c.j.
b Iudicium est. Variæ traduntur iudicij diffinitiones in Rubrica eod. hæc tamen non videtur in sensu differre ab aliis, præsertim ab ea quæ traditur ibi per Abbatem, & licet fortè aliquæ possint fieri oppositiones si velimus attendere naturam diffinitionum, prout strictè accipiuntur, & insanas scribentium disputationes, sufficit tamen vt substineatur & verificetur pro vt in pluribus, & tanquam descriptio ponitur hic, quod apparet ex illo verbo describi.
c Causa verò.&c. c forus. de verbo. signific.
d Ecclesiasticas personas. Vt infra eodem. § pari ratione.& in tantum clerici sunt ab ecclesiastico iudice iudicandi, vt nec Papa subiicere possit clericos potestati seculari .Inno. & Abb.

LIBER TERTIVS.

DE IVDICIIS ET illorum diuisione.

Quid sit iudicium, & quid causa hoc dicit.

Restat a vt videamus de iudiciis. Potest autem iudicium ita describi, Iudicium b est discussio causæ, quæ ritè fit in foro coram iudice. Causa c verò est origo negotij, & materia iudicij.

Quæ sint iudicia secularia, & quæ ecclesiastica. h.d.

Sūma diuisio iudiciorum hæc est, ꝙ aut sūt secularia, aut ecclesiastica. Iudicia secularia sunt, quę corā iudice laico inter personas seculares exercentur. Ecclesiastica verò sūt, quę coram iudice ecclesiastico inter personas d ecclesiasticas

Abb.in c.ij.de maio.& obed.nisi ex causa. Ab. in e.proposuit.de concessio.præbendæ.

agitantur. Duo enim sunt[a] quib. principaliter orbis regitur.[b] Authoritas sacra Pōtificum, & Imperialis, ac regia potestas. Vnde sicut ciuilium legum non nisi ciuilis esse debet executor, ita etiam ecclesiasticarum ecclesiasticus Iudex est administrator.[c]

Laicus à laico coram seculari iudice conueniri debet, nisi causa sit spiritualis, vel similis: & literæ impetratæ ad iudicem ecclesiasticū non tenent.h.d.

Laicus ergo à laico coram iudice seculari, non autem ecclesiastico cōueniendus erit, quod vsque adeò obtinet, vt etiam si alteruter litigātium ab Apostolica sede literas ad Ecclesiasticum iudicem impetrauerit, irritæ sint & inanes:[d] si tamen causa sit huiusmodi, quę ad ecclesiasticum forum pertineat, qualis est matrimonij,[e] vsurarum,[f] periurij,[g] & similes,[h] licet inter

a Duo sunt enim. Concor.dist.xcvj. & Aut. quomodo opot.& c.& pulchrè per Archid.in Rubrica Decreti,colum.j.

b Regitur. Et vnum non dependet ab altero, & sic potestas Imperatoris veri non videtur pendere à Papa, sed immediate à Deo,& ita nor. in cap. duo. & c.si Imperator. distin.xcvj.de quo tamen dic vt per eximium doctorem & præceptorem meum Dominum Restaurū Castaldum in tractatu de Imperatore.q.iiij. qui testatur communē hodie esse sententiam quòd Imperator & imperiū est ab ecclesia, & latius per eundem in eodem tractatu. q.50.facit quod not.Ab in e.licet.de fo.comp.

c Administrator. Xj.q.j.cap.sicut.& per tot. & e.nouit.eod.& hoc regulariter.Sunt tamen casus in quibus iudex clericus cognoscit inter laicos, & econtra,vt diffusè per Stephanum Aufretium Tholosanum in tractatu de potestate secularium super ecclesiis, & per eundem in tractatu de potestate ecclesiæ super laicis,& per Bernardum Laurētij in quadam recollecta casuum in quibus iudex secularis potest in personas ecclesiasticas manus immittere,in tomo v tractatuum,& per Doct. in e.ij de iudi.vbi quando laicus possit esse assessor iudicis ecclesiastici,& in c.licet.& in ca. ex tenore. de foro compet. & in cap. ecclesia sanctæ Mariæ.de constit.& dicetur infra eod. in discursu variis in locis.

d Et inanes. Sed quæritur an sint irritæ & inanes ipso iure? quidam quod tales literæ sunt in suspenso, & quod euentus declarabit an sint nullæ, scilicet si appareat iudicem laicum esse vel non esse negligentem: vt not.in c.licet.& cap.ex tenore de fo.compet.& tenuerunt multi antiqui. Ab.in d.c. licet distinguit an literæ sint impetratæ à personis miserabilibus: an vero non miserabilibus: vt secundo quidem casu irritæ sint ipso iure, primo verò non, ratio autem diuersitatis, est secundum eū (reiectis rationibus Io. de Ligna. & Anton. de Butrio.) quia in personas miserabiles seu delinquentes contra eas, habet Papa iurisdictionem magis latā quàm in alias nō miserabiles: quia miserabiles sunt sub eius protectione, vt hic, & cap. significantibus,de offi. delegat vnde committendo videtur exercere officiū protectionis quasi cōminetur seculari, quòd si non procedet, ipse per suum delegatum procedet, sicut in simili dat conseruatorem ante iniuriam illatam. capitu.j.de offi. deleg in vj sed alios laicos non sic habet in protectione, ideò nullo modo committit ante negligentiæ tempus.l.obseruare.§. nec pro eo.ff.de offic.procons.& cap.quod clericis. de foro compet.

e Matrimonij.c.causam matrimonij. de offic.deleg.& cap. ex literis. de consanguin. & affinit.

f Vsurarum.cap.quoniam. de vsuris. & per totum.

g Periurij.c.si.de fo.competen.in vj. potest tamen de iuramento esse cognitió iudicis secularis,puta, si agatur de obseruantia iuramenti non de validitate. Abb.in cap.eum sit. de fo.com.sicut & si agatur mero possessorio, licet causa in petitorio sit spiritualis, iuxta doctrinam. Abb.in cap.literas.vers. vnde multum probabilitet.de iuram.calum.

h Et similes. De quibus habetur latissimè in c.licet.de fo.compet.fac.c.tuā .de ord. cogni.

Non

laicos disceptatio sit, Iudex ecclesiasticus adeundus erit. Idem iuris est si vel à seculari iudice iustitia impetrari non potest, [a] vel consuetudo [b] loci, vel miserabilitas [c] personarum ecclesiasticum iudicem compellandum suadeat.

Clerici habent priuilegium ne coram iudice laico conueniri valeant, cui non potest vllo pacto renunciari, in iudicem tamen ecclesiasticum non suum possunt consentire accedente consensu diœcesani. hoc dicit.

Pari ratione [d] tam Mileuitanési [e] quàm Carthaginensi [f] Concilio constitutum est ne clerici clericos relicto suo Pontifice, ad publica [g] iudicia sub pœna depositionis, [h] & amissionis [i] propriorũ iuriũ pertrahant, [k] cui beneficio cum non sit personale, sed collegio [l] ecclesiastico indultum, pactionibus priuatorum, aut iuramento illicito derogari non potest. [m] In iudicem tamen non suum si is persona sit ecclesiastica, & episcopi diœcesani consensus ac-

a Non potest. Puta: quia vacat imperium. c. licet. de foro compe. vel ex negligentia iudicis secularis, vt in d. c. licet. & c. ex tenore. de fo. compet.

b Consuetudo loci. c. si duobus. de appel. & c. si clericus. de foro compet.

c Miserabilitas. c. ex tenore. de foro compet. & c. super. de verb. sign. & c. significantibus. de offi. dele. & quæ sint hæ, & quando possint immediate iudicem ecclesiasticũ adire, per Abb. in c. licet, de for. compet.

d Ratione. Quę scilicet ponit in §. primo. supra eod.

e Mileuitanensi. Xj. q. iij. c. inolita. & c. si diligenti. de foro cõp.

f Carthaginensi. Xj. q. j. cap. placuit. c. si diligenti. de foro comp.

g Publica. Secularia: vt per Docto. in c. si diligenti. de foro comp.

h Depositionis. Hoc quando traxit in criminali causa secundum quosdam.

i Amissionis. In causa ciuili secundũ quosdam Abb. tamen in c. si diligenti. §. fin. de fo. comp. in vltimo not. aliter declarat, dic vt per eum. Dubitatur tamen an ipso iure incurratur hæc pœna, an per sententiam, & communiter tenetur quòd per sententiam, vt traditur in d. cap. si diligenti. Quid tamen si laicus trahat clericum ad forum secularem. Respon. perdet causam. Aut. statuimus. C. de epis. & cler. quod priuilegium Specul. trahebat etiã ad clericum coniugatum, de quo tamen dicas vt in cap. vni. de cle. coniug. in vj. Sed nunquid clerici qui consentiunt in iudicem ecclesiasticum non suum incurrant pœnam de qua hic? Resp. vt plene habetur in c. significasti. de foro competen. Sed an possit clericus de consensu episcopi consentire in iudicem laicum? Respon. non, ex ratione quæ statim subditur in hac litera. Ita not. in d. cap. significasti. Ar. cõtra. c. ij. de fo. comp. Sol. vt ibi p Ab.

k Pertrahant. Sed qñ intelligetur quis pertrahere, vt sit locus pœnis de quibus hic, & videt quam primũ quis clericum in iudicium vocauit. xj. q. j. c. inolita vnde sumitur hæc litera & l. in criminali C. de iuris. omn. iud. Alij quòd solum post litis contestationem. l. quamuis. ff. de in ius vocã. l. si conuenerit. ff. de iuris. omn. iud. & argu. xj. q. j. ca. placuit. & l. Papin. §. meminisse. ff de inoffi. testa. l. alia. C. de his qui. vt indig. l. si cum exceptione. §. hæc actio. & §. fatis. ff. quod metu causa. & hæc placet Bart. & Abb. per l. qui cum minor. §. accusasse. ff. de bon. libert & per l. in seruitutem. §. petiisse ff. eod. tit. & hæc videtur com. opin. qñ sumus in dispositione, iuris, aliud si in dispositione hominis. de hoc plenè per Bart. in l. amplius. ff rẽ rat. hab & quod dicitur licere desistere vsq; ad sententiam, intellige secundũ Abb. in c. si diligenti. de fo. comp. siue illa sit diffinitiua siue habeat vim diffinitiuæ, vbi & de quadruplici modo practicandi quod hic dicitur. Sed an vetentur clerici compromittere præter conscientiam episcopi Resp non super rebus propriis. An aũt idẽ sit super rebus ecclesiæ? dic vt not. in c. contingit. de transac. & in c. ij. & c. cum tempore. de arbitris.

l Collegio. Et tñ maior pars collegij põt renunciare fauori introducto ad honorẽ totius collegij. Ab. in c. cũ inter canonicos. de elect. vers. ex hoc nota quòd maior pars. &c.

m Non potest. l. ius publicum. ff. de pact. c. si diligenti.

diligenti. de foro com. vbi latiſſimè an & quomodo hæc poſitio procedat. Sunt & aliæ rationes quòd clericus corā iudice laico conueniri non poſſit, de quibus in dicto capitulo ſi diligenti. xciij.in cap. quæ vetè. xvj.q.j. & hoc videtur probare Innocent.& Archid.Contra Lauren. & Io.de Ligna.Nam à iuriſdictione ſeculari duplex actus eximit.ordinum receptio & cōuerſio ad aliquam probatā religionem.c.fi.de reli. domi. c. non dubium. de ſent. excō. xvij. q. iiij. c.ſi quis ſuadēte. quorum neutrum in ſimplicibus eremitis concurrit. & hoc vide iure verius, licet primum forte videri poſſit æquius, de quo per Abb. in d.c.ij.vbi quid de rectoribus hoſpitaliū & Ieſuatis.

ceſſierit clerici cōſentire poterunt.

Actor ſequi debet forum rei.hoc dicit.

Quòd ſi inter clericum,& laicum contentio ſit, vt cognoſcamus vtrùm eccleſiaſticus an ſecularis iudex cauſam dirimere debeat, diſpiciendum erit,quis rei conuéti partes ſubſtinet. Nam ſi clericus,apud eccleſiaſticum forum ſi laicus apud ſecularem erit agitāda cauſa.Cum generale ſit, vt actor forum rei ſequatur.[a] Cauendum erit igitur laico iudici, ne quoquo modo clericum [b] condemnet, [c] quod ſi fecerit ab eccleſia, cui iniuriam [d] irrogaſſe noſcitur tamdiu ſequeſtrandus [e] erit, quouſque reatum ſuum cognoſcens emēdat.

Si delinquens captus prætendatur clericus, vtrum ita ſit, debet cognoſcere iudex clericum vocato iudice ſeculari.hoc dicit.

Dubitari [f] tamen contigit ſi iudex laicus delinquentem captum detineat, & is ſe clericum aſſerēs ad curiam eccleſiaſticā remitti poſtulet, vel illum curia ipſa eccleſiaſtica tanquam clericum repetat,[g] ſi iudex laicus illum eſſe

a Sequatur.c.experientia. cū ſeq. xj.q.j.cap. cum ſit & c.ſi.clericus. de fo. comp. & l. in criminali. C. de iuriſd. om.iud. hoc tamen non procedit pluribus caſibus not.in c.licet. & in c.ex tenore. de fo. compet.de quibus aliquid ſupra §.prox. Item non procedit ſi agatur de exceptione. l.ſi contendat.ff. de fideiuſſ. cap. j.de iureiur. de quo diffusè per Abb. in c. ſi quis contra clericum, tam in lectura, quàm in repet. de foro compet. Item nō procedit hoc ſi cōſuetudo aliter diſponat: valet enim conſuetudo quòd laicus conueniatur corā iudice eccleſiaſtico per clericū, etiam ſi non agatur de re eccleſiaſtica vel patrimoniali ipſius clerici. d. c. ſi clericus. vbi not.fac.cap.nouit.eo.& ij.q.v.cap.ſi quis preſbyter.

b Clericum.c.ij.c. ſignificaſti. & c. penul.de fo.compet. & itellige non ſolum de eo qui eſt in ſacris conſtitutus, ſed etiam in minoribus ordinibus.d.c.ij & c.cum non ab homine.Sed an idem ſit in clericis coniugatis? dic vt not. in c. vni de cler coniug.in vj & quod non ſit idem videtur hodie per Concil.Trident.ſtatutum reſpectu certarum qualitatum: vt ſeſſione.xxxiij.c.vj.in decretis reform. Sed quid dicemus de eremitis? & idem videtur quod de clericis cum ſubſint epiſcopo in cuius ſunt territorio:vt not. in c. nulla.diſtinct.

c Condemnet. Sed cōtra, iij.q.v. cuius in agendo. & cap.atſi clerici, eod. cum marcoria Reſpon. hoc non procedit in cauſa reconuentionis, de quo late in d c.at ſi clerici. Idem dicendum in cauſa feudali. c. verum. de fo. comp. de quo dic vt per Abb. in cap.certum.eod tit.& habetur in cap.cum nō ab homine.eod.

d Iniuriam.ij.q.vij.c.accuſatio.in fi.& dices de hoc vt per Abb.in c.cum veniſſent.eod.

e Sequeſtrandus. Id eſt excommunicandus. xxiij.q.iij.c.certo. & ex hoc quod loquitur per verba futuri temporis collige quòd talis iudex non eſt excommunicatus ipſo iure,ſed venit excommunicandus per ſententiam, vt communiter per Doct.in c.ij.de fo.comp.

f Dubitari.c. ſi iudex. de ſent. excom. in vj. vnde ſumitur.

g Repetat. Sic ciuitas repetit ſuum ciuē. l.j. §. j. de rei vendi. & l.iure ff. ad muni. ſic & petit ciui ſuo iuſtitiam fieri & violenter ablata reſtitui.xxiij.q ij.c.dominus. ſic & pater petit filium. §.quid ſi impubes,ſupra de regul.& c.fi.

c.si.de conuers. infid. Sic miles armatæ militiæ per magistrum militum in ciuilibus & criminalibus iudicatur.l.magisteriæ.C.de iurisd. omni.iud.unde & sic clerici coram suo iudice c.at si clerici. eodem.

vel esset bigamus, vel degradatus nõ remittetur. Ita not. in c.si iudex.de sent.excõ.in vj. e Habeatur. Sic.ff ad maced. l.iij.& ff.de offi.præt.l.Barbarius.& de iu.patron.c. cõsultationibus.& §.interdum.supra eod. tit.

clericum inficiatur,& propterea minimé remittẽdum cõtendat, quis sit huius dubitationis legitimus futurus iudex, & cum de re ecclesiastica, & spirituali a sit controuersia, ad iudicẽ ecclesiasticum hmõdi cognitio pertinebit. Iudex tamen secularis, vel alius cuius intersit, b dum res huiusmodi cognoscitur, vocandus erit.

Delinquẽs captus habitus pro clerico statim debet restitui Iudici ecclesiastico.h.d.

Sed si notorium c fuerit, vel fama publica extiterit reum captum talem esse clericum qui huiusmodi priuilegio gaudere debeat, d aut ipse pro clerico cummuniter habeatur, e statim ante vllam de clericatu cognitionem f ecclesiasticæ curiæ restituẽdus erit.

Talis quis præsumitur in quali habitu repetitur, aliquandiu conuersatus & captus.h.d.

Idem dicendũ erit si ante deprehensionẽ pro clerico publicè g se gerens, tõsuram & clericales vestes deferens deprehensus fuerit, donec enim contrarium constiterit, talis qualem eum demonstrat habitus præsumendus h erit.

Ex actu momentaneo non tollitur præsumptio, orta ex actu habente tractum temporis.h.d.

Aliud obseruandũ si antequam deprehenderet publicè se pro laico gerebat, & quasi laicus cummuniter habebatur, nam quanquàm deprehensionis tempore in habitu clericali i reper-

a Spirituali. De qua regulariter, nec principaliter nec incidenter debet se iudex laicus intromittere. cap. tuam. de ord.cog. & c.per venerabilem.qui fil.sint legit.cum simil.

b Intersit. Puta aduersarius qui illum detineri fecit, & pro aliquo prætenso. maleficio vult puniri facere.si autem non est aduersarius,puta quia iudex procedit ex officio, tunc citabitur secularis iudex. concor.cap.venerabilibus.§ ij.& cap si iudex.de sent. excomm. in vj. vbi not.& fac.pro hac litera.c.inter quatuor.de maior. & obed.& l. emptor fundi. C.de euict. & l.de vnoquoq;. ff.de re iudic.

c Notorium. facti, scilicet quod nulla possit tergiuersatione celari. c.vestra.de cohab. cler. & mulie. quia notoriè cognoscitur pro clerico vt Archidiaconus, archipresbyter,vel his similes, vel si est notorium iuris.ad idem. cap.olim.de verb.sign. & not. in cap. si iudex. de sent.excomm in vj.

d Debeat.Hoc ideo dicit quia si esset clericus buso,vel goliardus,& artẽ illã per annũ exercuisset,vel tertio monitus non destitisset, vel esset clericus vxoratus non incedens habitu,

f Cognitionem. Determinat quod dixerat de fama. vel communi reputatione, quibus casibus adhuc est necessaria cognitio super veritate, sed si est notoriũ non est necessaria aliqua cognitio, id not. in cap. vestra.de cohab. mulie.& cleri. & not. in cap.si iudex. de sent.excom.

g Publicè.Id est coram populo:aliàs & quod fit coram. duobus vel tribus dicitur publicè fieri. Abb.in c.ij.de purg.can.

h Præsumendus. In quo statu enim quis reperitur, in eo pro præsenti iudicandus, licet de alio statu possit inquiri.ff.de iniuriis. l. cum apud. §. si quis. & multis similibus. hoc probatur in c.si iudex de sent. excõ. in vj. & de materia vide per Abb. in ca. ex parte.iij. & in cap.j.de apostat. & in capitulo contingit. de sentent excommun.

i Clericali. Et sic vltima possessio nil releuat vt remissio fiat: Argum. contra l.illud.ff. de peric.& com.rei vendi. Sol.quòd vehementior resultat præsumptio ex anteriori diuturna laicalis habitus delatione, quàm ex isto vltimo statu, vt innuitur in hac litera. Item secundum Ioan. Mona. plura faciebant con-

T tra.

tus fuerit, ob præsumptionem quæ aduersus captum ex præcedenti laicalis habitus delatione orta est, nō anteà restituendus erit, quàm de clericali titulo fidē fecerit, [a] interim [b] tamen quiuis processus [c] iudicis penitus conquiescet.

Secunda Iudiciorum diuisio quod quædam sunt ordinaria, & quædam extraordinaria. Et quis sit iudex ordinarius. h. d.

Est & alia diuisio [d] iudiciorum, nam ecclesiasticorum quædam sunt ordinaria, quædā verò extraordinaria [e] siue delegata. Iudiciū ordinariū est quod coram iudicibus ordinariis exercetur. Ordinarius [f] iudex est qui suo iure vel superioris beneficio vniuersalē iurisdictionem exercere potest, vt episcopus, archiepiscopus, legatus & similes. Constituitq; autē à lege, vel

tra deprehensum & solus habitus pro deprehēso. vnde non mirum si plura vincunt vnum: argum. Authen. itaque. C. com. de successio. & ita not. in c. si iudex. de sent. excomm. in vj.

a Fecerit. Coram iudice ecclesiastico, secundum Archid. Io. Monach. & Ioan. And. in c. si iudex. de sent. excom. in vj. & sic continentia causæ diuiditur, contra. ca. j. de sequestra. quod est ideo, quia natura causæ requirit alium iudicem, ca. tuā. de ord. cogni. c. lator. qui fil. sint legiti. Sed detentus in seculari curia quomodo litigabit corā iudice ecclesiastico? Dic relaxabitur fortè datis fideiussorib. nec enim per hoc remittetur. cap. si clericos de sent. excomm. in vj. vel litigabit per procuratorem. Natura enim facti hoc habet quòd interdum per alium quis prosequatur causam. c. mulieres. de iudi. in vj. & c. vni. de sta. regul. in vj. & l. diuus. ff. de custo. reo. Sed quomodo faciet hāc fidem. Respon. per publicum instrumentum suæ ordinationis. ij. q. j. ca. legum. per testes etiam poterit hoc probare. c. tuæ. de cleri. peregrinan. fac. not. per Ioan. And. in c. non licet. de reg. iur. in vj. & in d. c. si iudex.

b Interim. Id est, pendente probatione de titulo clericali. est enim hoc præiudiciale de quo primitus debet cognosci, vt sciatur an vt clericus ab ecclesiastico, vel vt laicus à laico puniri debeat, & est simile. l. fi. C. de ord. cogn. & iij. q. xj in fine.

c Processus. Ergo non solum iudicare prohibetur, sed etiam procedere. fac. c. vt inquisitionis. §. penul. de hæred. in vj. & c. si iudex. de sent. excomm. in vj. vnde sumitur.

d Diuisio. Subdiuisio: quia hic diuiduntur iudicia ecclesiastica: & licet hæc subdiuisio cōueniat etiam secularibus iudiciis, de illis tamen tractare non intendit.

e Extraordinaria. Appellat delegata iudicia extraordinaria. sic & in c. quoniam contra. de probat. quod factum est ad tollendum quandā amphibologiam, nā ordinaria interdum alio sensu sumuntur, vt j. ec. §. fi. scilicet pro his in quib. proceditur exquisito iuris ordine: secundum quā significationem etiam iudicium delegatum potest dici ordinariū, quando nō proceditur summariè, appellatur ergo iudex delegatus, & iudicium delegationis extraordinarium, quia exercetur à iudice nō ordinario vnde fuit electa hæc vox: quia melius opponitur ordinario, nec satis sonare videbatur si fuisset dictū iudiciū delegatū. fac. d. c. quoniam contra. & iij q. iij. §. spacium. versic ei autem.

f Ordinarius. &c. In istā descriptionem consentiunt Host. in sum. de offi. ordin. §. j. & Specul eo. tit. in princ. & communiter Legistæ in l. more maiorum. ff. de iurisd. omn. iud. sunt tamen immutata duo verba, primū verbum superioris, nam Host. & Spec. dd locis, & Bal. in d. l. more. vtuntur verbo Principis. Sed cōmodius visum fuit verbum superioris, quia licet Principis appellatio latè pateat, vt in Cle. j. de baptis. in dubio tamen videtur repræsentare Principem supremum, & tamen alij sunt qui licet non sint supremi, nihilominus constituūt ordinarium, vt patet in episcopo qui cōstituit Vicariū, qui secūdum com opi. est ordinarius, & non habet iurisdictionem à Principe sed bene à superiore, alias quoque facit episcopus ordinarium in cōsequentiā, vt declarat Host. de offi. deleg. §. quis delegare. in summa versic. item sciēdum. Aliud immutatum verbum est, quod hic dicit vniuersalem, cum tamen Host. Spec. & Bald. & alij dicant vniuersaliter, in quo tamen non videtur magna vis.

g Constituitur. Pro declaratione & verificatione

tione huius versiculi videndus est Hostien.in summa de offi.ordi.§.quis possit constituere. & per Specul.eod.tit. §. j. & communiter per Canoninistas in cap.duo eod.tit.& per Legistas in l.more.ff.de iurisd.om.iud.

a A Principe.Cũ autem possit Princeps & delegatum & ordinarium cõstituere, quomodo cognoscemus vtrum voluerit ordinarium constituere vel delegatum. Resp.vt not. per Abb.in c.relatum.de offi.deleg. & per Legistas.in l.& quia.de iurisd. om.iud.

b Episcopus.Idẽ intelligas de legato circa suam legationẽ. ca.nouit. de offi.lega. Idem in Archiepiscopo circa propriã diœcesim. c.vt litigantes.de offi. ord.in vj.sed non quo ad prouinciam.d.c.vt litigãtes. & ix.q.j. c.j.ij.& iij.

Principe,[a] Consuetudine, vel vniuersitate. Igitur cũ episcopus[b] in tota[c] sua diœcesi iurisdictionem ordinariã noscatur habere, poterit in quolibet loco suæ diœcesis non exempto per se vel per alium pro tribunali sedere, & ea quæ ad ipsius spectãt officium liberè exercere, & cũ opus fuerit auxilium publicũ implorare.[d]

Quid sit iudicium extraordinarium, & quid iudex delegatus.h.d.

Extraordinarium[e] siue delegatum iudicium est quod coram iudice delegato exercetur. Iudex delegatus[f] est is, cui ab eo qui demãdare potest causa committitur.

Non solum Princeps sed etiam alij ordinarij possunt delegare, licet delegatus à Principe sit magis priuilegiatus.h.d.

Possunt autem iurisdictionem mandare non solũ Princeps verum etiam alij ordinarij.[g] Is tamen cui à Principe[h] mandatur, cæteris longè prestat. nam & alteri ex causa[i] subdelegare, nisi illius electa fuerit, non potest...

c In tota.Ita quòd nullus in tota sua diœcesi sub eo iurisdictionem habeat,in parte autem bene:quod dic vt not.xxv.d.c.perlectis. & fac. quod not.Host.de offi.Archipres.c.vlt.An aũt inferiores prælati præferantur episcopis in cognoscendis causis subditorum,& quam iurisdictionẽ habeant,latè per Abb.in c.cum contingat.de foro comp.& nouissimè in fauorem ordinariorũ multa constituit Concilium Tridentinum,vt patet in sexta sessione in decretis refor.c.iij.& sessio.xxiiij.c.xj.& c.xx.

d Implorare. No.ergo ex hoc verbo quòd episcopus non potest habere officiales armatos nisi haberet iurisdictionem temporalem: vt per Abb.in cap.cum non ab homine.de iudi.& in cap. significasti. in fi.de offic.deleg. & de eo,& toto quod hic dicitur plenè habetur in cap.j.de offic.ordin. in antiq. & in cap.primo.eod.tit.in vj.

e Extraordinarium. Fac.c.quoniam contra de proba.& iij.q.iij.§.spacium.versi.ei autem. & per Fely.in Rubr.de offi.deleg.num.7.

f Delegatus. Hæc descriptio videtur cõmuniter approbari ex his quæ tradunt Legistæ in Rubr. ff.de offi.eius. & Canonistæ in Rubr. de offic. deleg. post. Host. in summa licet sit aliqua verborum diuersitas, & hæc videatur simplicior quod cõuenit instituto operi.

g Alij ordinarij. Princeps ergo est ordinarius, cum dictio alij, sit earundẽ qualitatum repetitiua, not. in l. si fugitiui. C.de seru. fugit. immo & ordinarius ordinariorum. xj. q. iij.c.per principalem.& not.in cap. felicis.§.fi.de pœni.in vj.

h A principe.Intellige hic principem quẽlibet non recognoscentẽ superiorem,saltem in temporalibus: vt per Ab. in c.pastoralis.de offi.& pot.iud.delega.

i Ex causa. Videtur ergo φ sine causa delegatus à principe subdelegare non possit. Sed cõtra videtur esse: quia hoc habet simpliciter à lege vt subdelegare possit.c.fi.de offi.deleg. & l.vni.C.qui pro sua iurisd. Resp ad hoc distinguendo ex mente Inno. & Ab.φ aut delegatus à principe vult delegare ex causa, & nõ est dubiũ.c.si ꝓ debilitate. ff.de offi.deleg.aut nulla iusta causa subest,& tũc aut non facit in fraudẽ alicuius,sed non vult se implicare litigiis,& potest subdelegare ac cõpellere subdelegatum ad acceptandam subdelegationẽ.c.pastoralis.de offi. deleg. aut maliciosè vult subdelegare,& in fraudẽ alicuius,& tunc licet valeat subdelegatio,tamen nõ põt cõpellere renitentẽ.d.c.pastoralis. secundum intellectum Abb.in dubio tamen non presumitur in fraudem

rit industria, [a] renitentémque compellere, & propriam sentétiam exequi, & contra ipsum ordinariũ procedere potest, [b] quæ in cæteris delegatis nõ obtinent.

Delegatus à Principe regulariter non potest quem citare vt compareat personaliter.h.d.

Non tamé in ciuili iudicio [c] alterutri parti, vt coram se personaliter compareat iubere poterit, [d] nisi vel mãdatum ad hoc speciale [e] receperit, vel nisi pro veritate dicéda, [f] vel pro iuramento calumniæ [g] exhibendo, vel alia iuris necesſitas partes coram exigat specialiter præsentari.

Delegatus à Papa non subdelegat nisi personis hic enumeratis.h.d.

Sed nec omnibus promiscue vices suas demãdare poterit, sed illis dumtaxat quibus authoritate literarũ sedis Apostolicę, [h] vel legatorũ [i] eiusdé causæ cõmittunť, hoc est non nisi dignitate [k]

dem subdelegare nisi saltem probetur ex coniecturis: vt not.in d.c.pastoralis.

a Industria. Quo casu nõ permittitur subdelegatio.c.fi.de offi.deleg.l.inter artifices. ff.de solu.qũo aũt hoc cognoscatur p Fely.in d.c.fi.

b Potest.c significasti c.in literis. c.quærenti.& c.sané.de offi. delega. & in his locis latè traditur.

c Ciuili iudicio. Secus extra iudicium, vt in notula seq. Item secus in causa criminali c.j de iudi in vj.nisi de crimine ageretur ciuiliter ca. tuæ.de procur.ca. super his.de accu. si auté de crimine criminale iudiciũ intentaretur, non interuenit procurator nisi in casib. not. ij q vj. cap.si quãdo,& de accu. c.veniẽs. Sed quid si pcurator in causa criminali admittatur, an quę facta sunt cum eo valeant R.vt not.in d.c.j.vnde sumitur.

d Poterit. Cũ hic loquatur in delegato principis à contrario sensu, videtur secus in ordinario.xxv dist.cap.qualis.c.cum apostolica.de his quæ fi.à præla.tu dic idem in ordinario:vt not.in c.j.eod.in vj. vnde sumitur, licet ordinarius extra iudicium multis casibus possit subditos personaliter coram se conuocare, vt si eget illorum consilio, vel personali auxilio, & in aliis casib.in d.c.j.annotatis. Sed videbatur quòd delegatus Papæ quo ad causam sibi delegatam, idem posset quod papa, cũ substitutus, &c.l.si eum. §.qui iniuriarum. ff.si quis caut. iuncto c. cum dilecti. de dolo, & contu. cum ibi not.& c. fi. de maio.& obed.& c.fi.de dilat. sed hoc obtinet tantum in papa, non in delegato eius:vt not in d.c.j. potest autem delegatus quod Papa, hoc verum quo ad illa sine quibus non potest causa expediri. c.j.& ca. prætetea.de offi.deleg.& ita soluit Inno.& Archid. cum auté liberum sit cuilibet per se vel per procuratorem respondere.l præsentl. §.cũ auté. C.de his qui ad eccles.cõfug.l.j.ff.de procur.c.fi.de iuram.calum.in vj.beneficium iuris nemini fuit auferendum. dist.xviij.c.de his.c. indultum.de reg.iur.in vj. In causis verò collegij, vel vniuersitatis de necessitate debet Syndicus interuenire, ca.in pertractandis. de iuramé. calum. & not.in c.dilectus. ij.de simon.

e Speciale. quia tũc sicut Papa potest & ipse similiter. c.pen.cum ibi not. de procu. & no in c.j de iud.

f Dicenda. Scilicet ad præstandũ iuramentũ de veritate, quod solũ olim præstabatur in spiritualibus, hodie secus.capitulo primo, in fine de iuramento calũniæ. in sexto. Et in eo differt à iuramẽto calũniæ: quia per illud respondetur de eo quod credunt & extimant respondẽtes. l.ij.§.sin autem. C.de iuram. calum. per istud de veritate respondetur prout litera sonat. c. dudum.ij de elect.& not.in c.j.eod.in vj.

g Calumniæ. Quod principales personæ præstare debent C.de iuram.calum. Authen. principales & de iura.calum. c.in pertractandis.nisi procurator ad id habeat speciale mandatum.cap.fi.de iuram. calum.in vj. quo casu delegatus principalem ad iurandum compellere non poterit, cum hoc casu nulla sit iuris necessitas de qua hic, & in c.j. cod. in vj. nisi fortè principalis iustior sit, quàm procurator, & natura causæ hoc requirat . vel scit melius veritatem l fi.C.de procur.& fac.cap.si quem. de procur.in vj.

h Sedis Apostolicæ. Vt in cap.statutum.de rescript.in vj.

i Legatorum. Vt cap.statutum.§.in nullo.de rescript.in vj.

k Dignitate. Sumitur autem dignitas multis modis,

præditis, aut personatum obtinẽtibus,a vel ecclesiarũ cathedralium canonicis. b

Potest vna causa etiam pluribus delegari, & si in rescripto nõ fuerit adiecta clausula, Quod si non omnes, non valebit processus, nisi simul procedant, secus si talis clausula fuerit adiecta. Quo casu procedere poterunt, si constet aliquos nõ posse, vel nolle interesse. h.d.

Itẽ mãdari põt iurisdictio, tã vni, q̃ pluribus c certis tamẽ, d sed si pluribus mandata sit non adiecto eo, *Quòd si omnes interesse nequiuerint vel noluerint reliqui exequantur,* nisi oẽs simul coniunctim ꝓcesserint, q̃dquid aliqui fecerint, nullam iuris habebit efficaciã. e Planè si is qui interesse nõ põt, vel Cõiudici f suo, vel alij vices suas cõmiserit, perinde res accipiẽda est, atque si oẽs simul ꝓcedant, Aliud iuris est si illud adiectũ sit. Nã nec impeditorũ collegarũ, subdelegatos admittere g cogẽdi erũt, & qđ pars illorũ fecerit, ratũ habendũ erit. hoc tñ ita demũ obtinebit, si reliquis procedere volẽtibus quosdam vel interesse non posse,

modis, vt traditur in c.de multa. de præbẽdis. & ꝑ antiquos. in c.iij. de cle. non resid. & in c. denique. dist. iiij. sed quomodo ergo poterunt causæ cõmitti natis annos viginti. c.cum uigesimum. de offi. deleg. & l. quidã cõsulebant. ff. de re iud. cũ tamẽ in dignitate vel personatu cõstitutus natus esse debeat annos xxv. c.cum in cunctis. §. inferiora. de elect. Sol. obiectio non procedit in canonicis, in quibus non requiritur tanta ætas, habetur in ca. ex eo. de elect. in vj. Item dispensatiuè potest minor xxv. habere dignitatem, vel personatum. ca. vni. de æta. & qual. in vj.

a Obtinẽtibus. Idem de officialibus episcoporũ principalibus & foraneis, & de prioribus religiosis cõuentualibus & claustralibus, Cle. & si principalis. de rescript. secus est de monacho, nisi detur ex certa scia Papæ. Abb. in c. per inquisitionẽ. de elect. & in c. causam. eod. & nisi in casu q ponit in sequẽti notula.

b Canonicis. Idẽ si quis sit monachus. in ecclesia cathedrali. quia vbi reperitur qualitas in monachis quæ requiritur in clericis censentur hab les: vt in Cle. etsi principalis. de rescri. sed hi censentur canonici ecclesiæ cathedralis. vt not. in c.j. dist. lxiij. & ita Ab. consuluit vt ipse refert in c.cum olim. de priuil. idem tenet in c.causam quæ. eod. licet Archid. in c. statutum. de rescri. aliter sentiat: aliàs igitur habentibus ꝑpetuum officium in ecclesia cathedrali nõ poterit causa ꝑ sedem Apostolicã delegari. d.c. statutũ. & ibi etiã not. licet aliàs extraiudicium simplex religiosus possit esse cõmissarius Papæ. c.cum in veteri. de elect. & ibi Ab. in ij. not. immo de potestatis plenitudine posset etiã mero laico cõmittere causam etiã spiritualẽ, & concedere excõicandi potestatẽ. Ab. in c. Messana. de elect. & in c.fi. de cleri. ægrot. & not. dist. xxxij. §. verũ. & in c. bene quidẽ. dist. xcvj. Hi autẽ canonici ecclesiarum cathedralium licet possint esse delegati apostolici, cõseruatores tñ esse nõ possunt. ca. fi. de offi. delega. in vj. Sed quid si tpe datæ quis esset canonicus, & nõ tpe præsentationis, vel econuerso. Resp. initium attenderetur, & sic tẽpus datæ: vt not. in d. c. statutum. super verbo canonicis. in fi. Circa hoc autem nouã & bonã fecit prouisionẽ Cõcilium Tridentinum. sess. xxv. in decretis reformationum. c.x. incipit, Quoniam ob malitiosam.

c Pluribus. c. sciscitatus. de rescri. c. causam. & cap. cum causa. & c. quanuis. de offi. deleg.

d Certis tamen. c. ad hæc. de rescrip. vbi Doct. sic nec procurator incertus constituitur. l. ij. ff. de procur. nec tutor. ff. de testamen. tutel. l. tutor incertus. nec arbiter. c. innotuit. de arbitris.

e Efficaciã. Nõ solũ quo ad sñiam diffinitiuã, sed etiã quo ad interlocutorias. c. causam. de offi. deleg. qđ loq̃tur indistinctè de sñia. & qđ hic dr limitatur per Inno. Ab. & alios duobus vel tribus modis in d.c. causam. vbi vidẽdum.

f Cõiudici. Et sic diuersa authoritate in eodẽ iudicio poterit qs ꝓcedere, scilicet & tãq̃ delegatus, & tanq̃ subdelegatus. Sed an tũc ea ratione poterit ferre duas sentẽtias. Respon. non: arg. c. pe. de elect. in vj. & ita Abb. & alij in cap. quanuis. de offic. deleg.

g Admittere. c. coram. & ibi traditur per Doct. de offic. deleg.

vel omnino nolle legitimè constiterit, alioqui procedentes nihil [a] agent.

Si vnus ex pluribus delegatis negotium inchoauerit, alij non possunt se intromittere, nisi ex causa.h.d.

Porro vno [b] illorū cōmissum negotiū inchoāte, [c] alij vlterius se intromittere nó poterunt, [d] nisi aut infirmitate, vel alia iusta causa illū qui causam tractare inceperit, cótigerit impediri, aut idem nollet, vel dolo malo in eo procedere recusaret. [e]

Iurisdictio perpetuata per vnum intelligitur perpetuata quo ad omnes.h.d.

Iurisdictione verò ꝑ vnū viuo mādatore ꝑpetuata, quo ad oēs [f] códelegatos iudices perpetuata intelligit.

Delegatus debet diligēter seruare fines mandati: & cū quid committitur cēsētur omnia commissa per quæ peruenitur ad illud h.d.

Sed siue vni, siue pluribus, siuè à Principe, siue ab alio mandata fuerit iurisdictio, mandati forma diligenter custodienda erit, nec aliquid cótra quā sibi mādatū fuerit, delegatus tētare [g] audebit. Planè [h] iurisdictioné impediētes, [i] vel in iudiciū venire detrectātes delegatus à Principe ecclesiastica districtione, [k] etiā si literæ cōmissionis id nó cótineát, coercere poterit, vel pro delicti & causæ qualitate secundú arbitriū [l] suum, si certa pœna canonibus non exprimatur mulctare, quia ex eo quod alicui causa cómittitur, super omnibus [m] q̄ ad causam ip

a Nihil agent. De hoc latè in c.prudentiam. in princip. & § j. de offic. deleg. & in cap.sciscitatus.de rescrip.

b Vno illorum. Idem de duobus vel de omnibus qui simul inchoauerunt quo ad quid, scilicet ꝙ si oēs inceperunt oēs finiant, nisi ex causa vt seqtur, & ita not.in c.cum plures. de offic. deleg.in vj.

c Inchoante. Qualitercunque, etiam si lis non sit contestata coram co.c.gratum.c. licet.cap.quāuis. de offi.deleg. & c.si à subdelegato. eód. tit. in vj. aliud in procuratore qui dicitur occupasse per litis contestationem, vt sit melior eius cōditio, c.si duo. de procurat.in vj.

d Non poterūt. Sic ī pluribus procuratoribus datis in solidum, l.pluribus.ff.de procu. l. creditor.§.duobus.ff.mand. & c. nō iniustè. de procu.in antiq. & in c.si duo.eo. tit. in vj. aliàs sequi posset perplexitas si quilibet ꝑ se procedere vellet quia fortè eodē tēpore ad diuersa loca citarēt. c. si. de rescrip. vnus excōmunicaret alter absolueret.c.si contingat.de rescript.vt plenius not.in c.cum plures.de offi.deleg. in vj.

e Recusaret. Tum ergo poterunt alius vel alij procedere, nō sic in procuratoribus datis in solidū: qa vno occupāte, & postea impedito alij nō possunt procedere: nisi dictū fuisset in cōstitutione ꝙ non fieret melior cōditio occupantis.c.si duo.de proc.in vj.& qđ hic dicitur de delegato impedito collegā procedere posse, intelligēdū est nisi ille qui inchoauit subdelegatum daret.arg.d.c.si duo.de proc.in vj.vt not.in c.cū plures.de offi.deleg.in vj. Sed an si cesset impedimentū in eo q inchoauit possit causam resumere. Rn̄.nó. vt not. in d.c.cum plures.

f Quo ad oēs. Cócor.c. cū plures.§.fi.de of delega.in vj.vn̄ sumit.

g Tētare audebit. Cócor. c. venerabili. de of. dele. & c.cū dilecta. de rescri.l.si procurator.C.de ꝓcu.l.diligēter.ff. manda.

h Planè. limitat dictum generale præcedens.

i Impedientes. Extendit ergo iurisdictio ad alios de qbus nō habet mētio in rescripto fac.c.j. de of. delega.vbi de hoc latè habetur. sic excōicatio extenditur interdum ad illos in quos lata nō fuit. c. nup. de sent.excō. & ca.si cōcubinæ. co. tit. & rō ponit in fine huius lræ. & cóc. c.ꝑterea.c. significasti.c. prudentiā. in fi.cap.suspicionis. j. rn̄. de offi. deleg & c.tam literis.de testi.

k Districtione. Sed si esset lata vltra comprehensa in rescripto, esset ipso iure nulla: vt c. cū olim.aliàs si.de præb Sed qd si est lata vltra intētionē delegātis, an sit ipso iure nulla.R.valet secūdū Car.Ant.& Ab.in d.c.vbi vidēdū.

l Arbitrium. Qualitate delicti, causæ, & personæ inspecta.c.sicut dignum.de homi. fac. c. de causis.§ j.de offi.deleg.vnde sumitur.

m Super oībus. Vnde nō solū sup accessatio

verum

verum etiã ſuper acceſſorio acceſſorij.c.prudentiam.§.ſi verò. de offi.deleg.& ibi Ab.not. concor.c.j.& c.prætereà.de offi.deleg. vbi etiam reſpondetur ad contraria.

ſam ſpectare noſcuntur, plenam [a] recipit poteſtatem.

Rationabiles exceptiones admittet delegatus, niſi verba reſcripti ſonent in' cõtrarium.hoc dicit.

Rationabiles [b] quoque & honeſtas exceptiones,& à iuris æquitate [c] non abhorrentes,licet id expreſſè mandato non comprehendatur, admittet,niſi quòd nullæ debeant exceptiones admitti, literis expreſſum fuerit. [d]

Delegatus habet iuriſdictionem etiam in eum in quẽ fuit facta alienatio poſt impetratum reſcriptum,licet reſcriptum de eo nõ faciat mẽtionem.h.d.

Sed etſi literas aduerſus Titium ab Apoſtolico impetraueris,& is vt mandatum eludat antequam literæ ad iudicem datum perueniant,vel etiam poſteà, antequàm citetur de poſſeſsione, de qua controuerſia vertitur commutationem fecerit eum qui in poſſeſsioné ſeſe ingeſſerit, [e] poterit delegatus cogere,vt coram ſe iuris pareat æquitati, nec quod reſcriptum contra Titium impetratum fuerit,opponi poterit.generaliter enim omnis venditio, ceſsio, [f] & alienatio iudicij mutandi cauſa facta, [g] vtroque iure prohibetur. [h] Alias delegata iuriſdictio ad perſonas reſcripto non cõpræhẽſas, etiã ipſis volentibus prorogari nõ põt.

Mandatum Apoſtolicum ex cauſa poteſt executioni mãdari, etiam in alio loco ab expreſſo in mandato.h.d.

a Plenam.Arg quòd delegatus iudex poteſt compellere litigãtes ad ſoluendum ſalaria aduocatis in cauſa ſibi delegatá, quod tamen non tenetur communiter, niſi quãdo ipſe in ſubſidium dediſſet aduocatum non inuenienti, ſecundũ Imolam poſt Petrum de Peruſ. in ca.cum ab omni. col ſi.verſi.an, autem iudex.de iud.

b Rationabiles. Arg.quòd magis procedendum eſt ſecũdum iuris ordinem, quàm ſecundum formam reſcripti.Sed contra.c.cum dilecta. de reſcript.Sol. vt nor.in c.ex parte. ij. de offi. delega. vnde ſumitur. Itẽ arg.quòd ſi compromiſi in aliquẽ promittens omnino ſtare mandato ſuo, intelligendũ eſt de rationabili & honeſto.ca.veniens.& c. Quintauallis.de iureiu. & l.ſi libertus.ff.de ope.liberto.

c Aequitate.A iure ſcilicet informata Abb. in c.ex parte.ij.de offi.deleg.& Legiſtæ.i. placuit.C. de iudi.

d Fuerit.Adde ſecũdum,quoſdam, & cõſtet talem fuiſſe intẽtionem Papæ,quòd voluerit quamcunque exceptionem remouere:aliàs nõ obſtante generali remotione admitti poterũt rationabiles exceptiones:ar.c.audita. de reſti. ſpol & l.obligatione.ff.de pig. quod quõ procedat latè p Doct.in c.ex parte.ij.de off dele.

e Ingeſſerit.Not.ergo quòd in odium volẽtium elidere reſcriptum per alienationem rei in alium factam,extẽditur reſcriptum ad perſonam in eo non expreſſam,& contra ſingularem ſucceſſorem, quod eſt cõtra regulã,vt ca.P.& G. de offi.deleg & cõtra ea quæ habentur in ca.quia. vbi latè Abb.eod.

f Ceſſio. c. ij. de alie.iudi.mut.cauſa fact.

g Facta.Et non ſolũ requiritur dolus ex parte alienãtis,vt habeat locũ quod hic dicitur, ſed etiam ex parte eius in quem fuit alienatio facta:q.d ſuadet hæc litera in verbo ĩgeſſerit. & ĩ c.j. de ali.iud. mu.ca. fact. vnde ſumitur. vbi etiã hoc verbum Abb. põderat,& in hoc ius canonicũ continet prouiſionem non cogitatã à iure ciuili: quia lex ciuilis bene punit eum in quẽ facta ſit alienatio cõuenire:vt l.j.C.eo. ſed coram ſuo iudice. Sed de iure canonico etiã coram delegato,etiã ꝙ reſcriptum de eo nõ faciat mentionem,ſic fit prorogatio de perſona ad perſonam, contra regulam c.P.& G.de offi.deleg. vide per Abb.in c.quia.eo.

h Prohibetus.vt ff.& C.de alie iud mu. cau. fact.& ext.eod.ti.per totum. Quorũ titulorũ remedium vt habeat locum tria debẽt cõcurrere,primum,vt alienatio ſit facta cauſa mutãdi iudicij futuri,& nõ eius quod iam eſt.l.hoc edicto.§.ait prætor.ff.de alie.iud.mu cau.fac.

quia si fiat alienatio rei litigiosæ committitur edictum de litigiosis.l.fi.C.de litig.& c.ecclesia S:mariæ.vt li.pen.Item ꝙ dolo fiat vt dictum est in superiori notula.Itē quòd mea volentis agere,intersit rem non fuisse alienatam l.j ij.& iij.& l.non solū.§.hæc actio.ff.de alie.iud. mu.cau.fact.Ex his infertur ꝙ si quis alienaret,vel ex necessitate, vel esset paratus subire iudicium ac si possideret,nō datur actio ex illo titulo: quia cessat dolus alienantis, vel interesse agere volētis.l. nō solum.§.si quis.ff. eo. tit. & l.quia etiam. Sed nō ne contra possessorem competit rei vēdicatio, qūo ergo competit actio in factū ex illo edicto,quę ē extraordinaria, cum remediū ordinariū cessare faciat extraordinarium.l.in causæ.ff.de mino?resp.l.in causæ procedit respectu eiusdem personæ,sed respectu diuersarum remedium ordinariū bene potest concurrere cum extraordinario:vt not.Ab in c.j. eo. tit.& not.in l.vni.C.eo.tit.de alien.&c.

item.c.si cōtra vnum.de offi.deleg.in vj.si igitur,delegatus ordinarij in locoexequi nōpotest insinuet ordinario qui sup hoc prouideat vel expressè committendo eidem quòd extra locum statutum id possit,vel alio modo.

Simili ratione statutum est, vt si is per quem ab Apostolica [a] sede certo loco inquisitio,vel quid [b] aliud expediri mandatur,ob illius potentiā, vel malitiam contra quem inquiri,vel procedi mādatur,vel fautorum eius eo loco securè mandatū executioni mādari nequeat,ad id exequendum locū securū, [c] & idoneū [d] eligere valeat, ne quis scilicet ex proprio dolo, vel fraude commodum reportet. [e] Quinimo idem faciet si alia probabilis causa [f] subsit, propter quam in loco decreto perfici commodè [g] nequeat qđ mandatur,ne tali prætextu impediri cōtingat mandatum Apostolicum,vel differri. [h]

Delegatio soluitur reuocatione iurisdictionis re integra.hoc dicit.

Soluitur autem delegatio multis modis, puta reuocatiōe,morte,impotentia delegati,executione sententiæ, propria pronuntiatione,temporis fluxu,reuocatione, cum is qui mandauit iurisdictionem,antequàm is cui mandata fuerit ea vti cœperit,[i] mandatum reuocat. [k] Cū eo casu iurisdictio in

a Ab Apostolica Sede. Quid si ab inferiori ordinario fiat talis cōmissio?satis idem debet videri cum sit eadem ratio.l.à Titio.ff.de ver.ob.c.inter corporalia.de transla. communiter contra in c.statuimus.de offi.deleg.in vj.vnde sumitur,vt hoc verbū aliquid operet͏̃.ad hoc c.ad audientiam.de deci.c.si Papa.de priui.nec eadem est ratio:quia non sic de facili à delegato Papæ per vniuersum orbē recurritur ad Papam,sicut ad ordinariū de prouincia vel diœcesi sua potest recurri.Hinc quoque delegatus Papæ recusatur coram arbitris,quòd difficile sit ad Papam recurrere,delegatus ordinarij nō

b Vel qd aliud. Pura pronūciatio, monitio,denūciatio,vel his similia.

c Securū.Locus ergo non solū debet eē securus partibus.c.ex parte.j.de appel. sed & iudici & inquisitori, vt in c.statuimus. de offi.deleg.

d Idoneū. Quia id non in taberna vel in loco inhonesto expediri debet.quanuis tutò.

e Reportet.Cōtra.l.itaq;.ff.đ.fur.

f Causa.]Etiā sine dolo, & culpa eius contra quē id imminet expediēdū:vt not. in c.statuimus.de offi.deleg in vj.

g Cōmodè.xxij.q.ij. cap. faciat. l.nepos Proculo.ff.de verb.signi.

h Differri. Prouideri igitur debet non solū ne impediatur in totum, sed etiā ne nimium differatur.concor.c.si super gratia.& c.statuimus.de offi.deleg.in vj.

i Vti cœperit.Qualiterūq;.c.quanuis.de offi.deleg.in vj.vbi not.& fac.c.licet vndiq;.eo.tit.in antiq.adeò ꝙ per solam rescripti præsentationem dicitur perpetuata iurisdictio, & sic etiam per actum ante citationem.contra tamē tenuit Archid.in d.c.quanuis.quem multi videntur sequi,vt per Perusi.in d.c.quāuis.& inferunt ꝙ per electionem notarij nō dicatur iudex vsus iurisdictione.prima æquior,secunda de iure verior,secūdum Perus. in d.c.quānis.vbi latè,& per Abb.in c.relatum.de off.deleg.

k Reuocat.Non solum expressè sed etiā tacitè,puta,si delegans ad partis petitionē citet,

vel

eum efficaciter transisse non censeatur. [a]

Morte tàm delegantium, quàm delegatorũ soluitur delegatio, & si vnus ex plurib. delegatis moriatur, adhuc soluitur delegatio, nisi aliud expressum sit in rescripto, vel sub nomine dignitatis facta sit delegatio. h.d.

Morte [b] extinguit delegatio tam eius q̃ mãdauit, si re integra [c] decesserit, quàm ẽt eorũ qui delegationẽ susceperũt, quod quidẽ adeò obtinet, vt si pluribus iudicibus datis vnus rebus eximat humanis, delegatio ẽt quo ad superstites expiret, nisi aliud in delegatione comprchensum fuerit. Aut sub dignitatis [d] nomine nõ proprio facta fuerit.

Mors & absentia equiparantur re non integra. h.d.

Quæsitũ est si ab Apostolic. sede datus iudex quoties eũ abeẽe [e] contigerit vices tibi suas cõmiserit, an si is rebus eximat humanis, cõmissum tibi negotiũ liberè valeas diffinire: & cũ tunc quoque censeat abesse, rescriptũ est si illo viuẽte iurisdictione vti cæperis, [f] posse te nõ secus ac si is viueret, & abesset in negotio procedeř. Idẽ iuris est si tibi vices sub ea forma cõmittat, donec eas reuocãdas [g] duxerit.

Delegatio perimitur impedimento delegati, tàm iuris quàm facti. h d.

Sed etsi delegatus mortu' quidẽ nõ fuerit, ita tamẽ impediat, vt omnino delegationis negotio interesse nõ posſit, extinguit [h] delegatio. Impedimẽtum aũt intelligiř tàm

vel alio modo procedat, secundũ Archi. & Io. And in c. quanuis. de offi. dele in vj. & p Doct. in c. intimasti. de appel. & hoc quando in totũ commisisset vices suas: aliàs etiam re non integra posset reuocare. l. iudiciũ soluitur. ff. de iudi. & per Perus. in c. iudex. & in cap. quanuis. de off. de leg. in vj. Videt ẽt necesse q̃ iudici d legato intimet reuocatio, ad hoc vt processus corã eo factus non teneat vt per Perus. in d. c. quãuis. post Bal. in l. mandatũ. col. viij. C. mandati & aduerte q̃ d. c. quãuis. loquit in subdelegato à delegato principis, hic vniuersaliter etiam in delegato, vnde vel intellige hãc literam secundũ illum tex. vel cũ nõ videatur ratio diuersitatis intellige etiam in delegato ab ordinario, & sic vniuersaliter.

a Censeatur. c. is qui. de procur. in vj. §. hęc aũt. j. eo. ti. quæ sunt cõtra. Sol. illud in procuratore, hic in iudice delegato, vel subdelegato. Quæ autẽ sit diuersitatis ratio. not. in d. cap. is qui. & dicet in d. c. hæc autem.

b Morte. c. relatum. & c. si delegatus. de offi. dele. & intellige quod hic dř, quãdo ei, cui fit mandatũ datur noua potestas ad actum, ita q̃ in exercitio actus gerit vicẽ mãdatoris: sec' in præcepto quod fit habẽti aliàs potestatem. nã cum nõ detur noua potestas, sed potius excitetur antiqua. c. licet. & c. pe. de offi. ordi. cessat ratio supradicta extinguendi mandatũ. vnde recipiẽs præceptũ tenetur illud implere nõ obstante morte præcipiẽtis. Bar. & Legistæ in l. & qa. ff. de iurisd. om. iu. Cano. in d. c. relatũ.

c Re integra. Id est, postquàm deuentum est ad citationẽ. c. gratum. de offi. deleg & c. si de offi. legat. & hanc interpretationem veram latè deducit Ab. ĩ c. relatũ. de o. dele.

d Dignitatis. q̃a tunc mortuo eo q̃ est ĩ dignitate cõstitutus, iurisdictio transit in successorem, etiã re integra. c. quoniã. j. d off. dele. Quid si is cui sub nomine dignitatis facta est commisſio transeat ad aliã dignitatem, an posſit cognoscere? de hac & pluribus similibus quæstionibus dic vt p Abba. & alios in d. c. quoniã. & per Perusi. in c. quanuis. de off. deleg. in vj.

e Abesse. c. si delegatus. de off. de leg. in vj. ar. cõtra. in l. absentẽ. ff. de ver. sig. vbi captus ab hostibus, & ciuiliter mortuus, nõ dicitur abesse. Sol. quòd hæc vox variè sumitur, & secũdum subiectã materiam, vt per Accur. & Alciat. in d. l. absentem.

f Vti cœperis. Qualitercũq; etiam citra litis contestationem. c. relatum. & c. licet. de offi. de leg. vbi Doct. & not. suprà. eo. §. proxi.

g Reuocãdas. Reuocare est iurisdictionis. l. iudiciũ soluitur. ff. eo. retinendo ergo reuocãdi potestatẽ aliquid de iurisdictione retinuit: vt not. in c. si delegatus. de offi. deleg. in vj.

h Extinguitur. c. suscitatus. & ibi latè Doct. de rescri. dicimur aũt aliquid posse quinq; modis de iure: vt in c faciat homo. xxij. q. ij. c. Agatoia.

iuris quàm facti. Iuris vt ſi infamis a factus, aut alio legitimo impedimento b detentus fuerit. Facti, vt ſi ineuitabili neceſſitatis articulo, putà infirmitate prępediať

Iuriſdictio delegati à Principe expirat per executionem ſententia.h.d.

Idē iuris eſt ſi delegatus à principe c per ſe, vel p d aliũ ſnĩam executioni mādauit, e vel mādari p̃cepit. Tũc enim eius iuriſdictio ceſſat, quia ſemel ē officio ſuo functus. f

Si iudex delegatus pronũtiat ſe iudicem incompetētem expirat iuriſdictio.h.d.

Item ſi iudex delegatus interloquēdo g pronuntiauerit ſe ſuper aliqua cauſa ꝓcedere non debere, vſq; adeò iuriſdictionē amittit, vt ēt ex litigatorũ h cõſenſu illã reaſſumere non poſsit.

Si in reſcripto tempus apponatur, tranſacto termino expirat iuriſdictio h.d.

Sed & cum cauſa intra certũ terminũ i decidenda committitur, termino tranſacto mandatum expirat, k niſi tp̃s cõi par-

roſa. xxvij.q.ij.ex natura.c.puberes.& c.à nobis.de deſponſa.impub.ex officio, c. j. in fin. de conſang.& affi.& c.cum inferior.de ma. & obed.ex merito, vt iij.q.vij. § tria. ex diuina voluntate, vt de pœni.d.ij.§.charitas. Vnde verſus. Poſſe quidem rebus dant ius, natura, ptās. Officium meritum, demum diuina volũtas.& de eo quod hic dicitur, vide in d.§. tria.& l. cũ prætor.ff.e. & per Spec. in tit.de delegato §. excipiť.

a Infamis.c.ſciſcitatus. de reſcri. c. p̃terea. de teſt. cogend.c.inſinuãte.& c. vno & qđ ibi not. de of.del. & an hoc procedat ſi impedimentum proueniat in medio, & an iudex ipſe poſsit allegare ſe infamē, Ab.& Doct. in d. c.ſciſcitatus.

b Impedimēto. Vt, qa fuerit excõicatus, vel ſit ſuſpectus, vel ſit factus ſeruus, vel ēr ſit iudex illiteratus, nec habeat cõſuetudinē cauſarũ peritus.n.debet eſſe iudex, nec ex aliis dēt quærere quid eũ loqui oporreat. Aut.de iudicib.in prin.& c.ex literis.de cõſan. & affi.ſi tñ illiteratus habeat cõſuetudinē iudicandi, põt ei cauſa cõmitti, l.certi iuris. C.eo.arg.l.parabolani. C de epiſc.& cler. & not.in c.ſciſcitatus.de reſcrip.& not.hoc pro cõmiſsionibus quæ fiunt aliquãdo à ſede Apoſtolica quibuſdam prælatis qui non habent nec practicam, nec theoricam: quia contra tales poſſet excipi ꝙ non poſſunt eſſe iudices. Quid ſi ceſſaret impedimentum, puta: quia infamis eſt reſtitutus, excommunicatus eſt abſolutus? Reſpon. vt per Abb.& alios in d.c.ſciſcitatus.

c A principe. quia delegati ab aliis non exequunť.c.paſtoralis.de of.del.& §.poſſunt.ſ.e.

d Per alium etiam quòd non ſit ordinarius iudex, vt per Ab.in c.in literis.& in c. ſignificaſti.de offi.deleg.

e Mandauit Et effectum habuit mandatum. Nam ſi mandauit & non eſt paritum, ipſemet poſtea exequetur, c.ſignificaſti. de of.dele. verba.n.ſunt intelligenda cũ effectu, l.j.§.hæc verba.ff.qđ quiſque iur.& ita not.in c. in literis. de offic.deleg. dic plenè per Abb. & alios ĩ locis ſ.all.

f Functus. Per ſnĩam ergo ſolam nõ diciť iudex officio ſuo functus, c.in literis de off. deleg. Sed contra videtur eſſe. l.iudex poſtquã. & l. cum quærebať. ff. de re iu. Sol. quod ibi dť obtinet reſpectu cognitiõis.

g Interloquēdo. Snĩa ergo per quã quis pronũtiat ſe non iudicē, eſt interlocutoria, habet tñ vim diffinitiuæ: quia prorſus eſtinguit iuriſdictionem pronunciantis, adeò qđ talē interloculoriã amplius reuocare non põt, & ſic limitat.l.quod iuſsit.ff.de re iudi. & c.cũ ceſſante.de app.quæ tñ procedũt in ordinario, qui ēt ꝙ ſe pronũtiaret in cõpetentem, põt tñ ſuam pronũciã reuocare.l.ſi præſes. C. quõ, & quando iud. vbi Bal. nos hic ſumus in delegato, vide de hoc per Ab.in c. ſignificaſti. & Fely.in c.ex parte.de offic.deleg.

h Litigatorũ. Qui cõſenſus litigatorũ iudicē non facit eũ qui nulli præeſt iudicio.l.priuatorũ.C.de iur.om.iu.fac.ſ.eo.§.pari ratione.& c.ſi diligenti.de fo.compet.& l.ius publicum.vbi latè Bart.ff.de pact.

i Terminũ. Sed quid ſi terminus ſit ita breuis vt non poſsit expediri cauſa niſi arctatis induciis & dilationibus, an poterũt arctari in uiris partibus? Reſpond. vt per Innocen. in capitu. ſuper eo.de appellation. & per Abb. in cap.de cauſis. de offic. delega. vbi diſtinguitur.

k Expirat.c.de cauſis.de offi.deleg.& per Legiſtas in l.properandum.C.de iudi.

Con-

tium consensu [a] prorogatum fuerit. Terminus autem tunc incipit currere, cum iudices literas recepisse còntigerit. [b]

Potest quis cōueniri vigore literarum posteriorum, etiam non facientium mentionem anteriorum, quas aduersarius impetrauit, sed per annum non fuit vsus. h.d.

Non absimili [c] ratione cōstitutum est, vt si quis Apostolicas literas impetrans infra annum [d] postquā iudicum copiam habuerit dolo, vel negligentia [e] eius vti distulerit, authoritate posteriorum literarum, quas postea forsan eius aduersarius impetrauerit conueniri valeat, licet in posterioribus nulla mentio [f] de prioribus habeatur.

Recusatione extinguitur delegatio, cum iudex datus suspectus postulatur, & pronūtiatur. h.d.

Recusatione [g] quoque extinguitur delegatio: q̄d eo casu accidit, quo iudex datus altero [h] litigatorum

a Consensu. quando terminus appositus est fauore partiū: aliàs secus: vt per Inno. in c. de causis. de of. dele. & p Bar. in l. si quis ex cōsensu. C. de epis. aud. & in l. j. C. de iurisd. om. iud.

b Cōrigerit. c. super eo. & ibi Doct. de app. & hoc intellige quando terminus est statutus per numerum dierū seu mensium vel annorum: secus si ad certum diem vel terminum. puta, vsque ad festum paschæ. nam tunc semper terminus currit: quia post illum terminum expirat iurisdictio, & incipit currere absque alia præsentatione: vt per Abb. in c. de causis de of. dele.

c Non absimili. Sed' nec p omnia simili: quia in casu superioris. §. solus lapsus temporis facit iurisdictionem expirare: sed in casu huius. §. non solum requiritur anni lapsus, sed dolus vel negligentia non præsentantis, & q̄ secundus impetrans præsentet suas: aliàs nō data impetratione secundi valet primum rescriptum perpetuò. l. falso. C. de diuer. rescrip. Et ex hoc secundum Ab. in c. plerunque. de rescrip. vnde hæc litera sumitur, habes notabilem differentiam inter rescriptum & priuilegium: nam rescriptum non tollitur per non vsum, licet sit datum ad aliquid faciendum: sed priuilegium tollitur spacio decem annorum si fuit datum ad aliquid faciendum, & priuilegiatus infra illud' tempus non fuit vsus, l. vnica. ff. de nundi. plenè traditur in c. cum accessissent. de constitutio.

d Infra annum. Sed quando incipiet currere iste annus: Gl in c. plerunque. de rescri. ponit quatuor opiniones, sed illa videtur verior & receptior q̄ ad hoc vt currere incipiat duo requirūtur, primum q̄ habuerit copiam iudicis. & q̄ ipse ex parte sua verè non fuerit impeditus: vt per Ab. in d. c. plerunque. non tamen sufficeret probare impedimentum nisi probetur diligentia tempore impedimēti, & q̄ impedimētum fuit causa immediata quare non egit. quod satis probabitur per protestationem, & hoc voluit Innoc. in c. ex transmissa. de rescript. Barto. in l. de pupillo. §. si q̄s ipsi prætori. ff. de op. no. nū. Sic nō sufficit ad obtinēdum quotidianas distributiōes, p̄bare q̄ canonicus de præsenti est infirmus, nisi appareat q̄ infirmitas fuit causa nō interessēdi diuinis: vt. quia tempore sanitatis residebat: sec' si p prius nō solebat interesse diuinis: vt no. Innoc. in c. ad audientiam de cle. non resid. & in c. j. de cle. ægrot.

e Vel negligētia. Sed quis p̄babit hāc negligētiā. r̄n. transcursus anni, nec alia interpellatio erit facienda. c. potuit. de loca. nisi ille vellet ostendere contrarium, sicut dicitur de anno appellationis, c. cum sit Romana. de app. An autē & quando quod hic dicitur practicari possit not. in c. plerunque. de rescrip.

f Nulla mentio. No. ar. optimum secundum Abb. in c. plerunque. de rescrip. q̄ literæ surreptitię ad lites nō sunt ipso iure nullæ, de quo per Fely. in c. ad audientiam. ij. de rescrip. post Ab. in d. c. plerunque. ante fin.

g Recusatione. Materia recusationis iudicū latissimè patet. & habetur de ea in c. causam. & c. insinuante. & c. suspicionis. de of. dele. & in c. cum speciali de app. & in c. si contra. & in c. si iudex. de of. dele. in vj. per Legistas in l. apertissimi. C. de iud. & in l. prætor. ff. de iuris. om. iudi. & Host. in summa de ea facit duos titulos, vnum sub tit. de offic. deleg vbi tractat de remotione iudicis delegati, alium sub titu. de appellation. vbi tractat de remot. iudi. ordin.

h Altero. Et sic etiam actor dicit suspectum iudicem, c. statutum. § j. de rescript. in vj. et ibi not.

petente, ob probabilem aliquam suspicionis causam ab iudicio remouendus pronunciatur,[l] vtputa si iudex datus dicatur dominus [a] litigantium, aut cõsanguineus, aut aduocatus,[b] aut cum altero immodicam cõtraxisse familiaritatẽ,[c] aut ab eodẽ in alia causa partẽ appellasse,[d] aut nondum iudicem ad legitimam ætatem [e] peruenisse.

Qualiter cognoscatur & expediatur causa suspicionis hoc dicit.

Recusationis autẽ causa variè cognoscitur, nã si contra vnũ ex duobus [f] ab Apostolica sede delegatis suspicionis causa proponatur, si quidem illa clausula apposita sit. *Quòd si ambo interesse non possunt, alter in causa procedat*, coram non recusato cõ iudice expedienda [g] erit, vbi verò non est dicta clausula in rescripto, debet super hoc ad arbitros recursus haberi, [h] prout Gregoriana constitutione [i] latius cõtinetur. Cum autem delegatus Episcopi [k] recusatur, recusationis causa corã Episcopo probanda erit, licet corã ipso qui recusatur. sit alleganda.

Iudicium summarium est in quo subtili ordinis iudiciarij obseruatione prætermissa proceditur. Ordinariũ & solenne est in quo seres iudiciariæ telæ obseruatur. h.d.

Rursus iudiciorum tertia diuisio hæc est, quòd quædam sunt

not. in verb. recuset. & latè per Doct. in locis allegatis in superiori notula.

a Dominus. Intellige impropriè. de domino alicuius familiæ, etiã largè accipiendo verbũ familia. puta si quis dicatur de familia alicuius epi. Cardinalis, vel alterius secularis psonæ: nã si intelligamus de vero domino, vtrique famuli nõ possent litigare. l. seruitutẽ. & l. fi. ff. de regu. iu. & l. lis nulla. & l. vix certis. ff. eod. Et amplia hoc quòd nõ solum dominus, sed etiam omnes de eadẽ familia, Doct. in capit. insinuante. de offi. de leg. quia sunt socij, cum sæpe conueniant in vnum, vt dicimus de canonicis: vt per Ab. in ca. cum R. Canonicus. de offic. deleg. & facit quod idem ponit in cap. ij. de offic. iudi.

b Aduocatus. c. pòstremo. de appel. secus est si is fuit ĩpetratus iudex, qui erat destinatus aduocatus alterius partis, nisi impetratio fuisset facta in fraudem: vt per Abb. in cap. dilecto. de testib.

c Familiaritatem. c. insinuãte. de offi. deleg. Vnde nec doctor poterit esse iudex in cã sui scholaris sine recusatione, Abb. post Specu. in c. cum R. canonicus. de offi. deleg. quód intellige in cã quę sit cum alio nõ scholari, vel non suo scholari: aliàs inter suos æqualitas affectionis operaretur vt non posset remoueri. l. pẽ. §. j. ff. de rit. nup. & sic no. quòd ex modica causa iudex tanquam supectus reuocari põt: vt per Abb. in d. c. cum R. Canonicus.

d Appellasse. c. ad hæc. ij. c. ꝓposuit. de appel.

e Aetatem. c. cum vigesimũ. de offi. deleg. & l. quidã consulebant. ff. de re iudi.

f Ex duobus. Idẽ si ex pluribus si sit eadẽ ratio, & concor. c. si contra. de offi. deleg in vj.

g Expedienda erit. Sed nu quid medio tẽpore pendẽte ꝓbatione corã collega poterit ipse collega dũ cognoscit de cã suspicionis etiam in principali ꝓcedere. Quidã ꝙ sic, tu dic contra vt not. in c. si cõtra. de offi. deleg. in vj.

h Haberi. Ex quo enĩ simpliciter dati sunt vnus sine altero ꝓcedere non põt, c. cãm. & c. vno. de offi. deleg. & supra. eo. §. itẽ mandari. impedito ergo vno ita. ꝙ nõ possit committere alij procedere nequeunt, secundum Io. And. in c. si cõtra. de offi. deleg. in vj.

i Cõstitutione. ca. suspicionis. de offic. deleg.

k Epi. Idẽ in subdelegato delegati ipsius Papæ habet in c. super qõnum §. quẽ verò. de offi. deleg. si aũt eps ipse recusaret eligerent arbitri c. cũ speciali. de appel. Sed cur nõ & tũc aditur superior? Resp. quia iurisdictio ordinaria est fauorabilior. Itẽ non ita de facili põt haberi superior ordinarius sicut nec sic de facili potest adiri Papa: & ideò si recusatur delegatus ipsius itur ad arbitros. voluerunt enim iura quãtũ possent prouidere partium in commodis & expensis, secundum Io. And. in c. si contra. de offi. deleg.

l Recusat. c. ij. requiris. §. j. & ibi not. de appel. & not. in c. si contra. de offi. deleg. in vj.

summaria, quædã ordinaria, & solennia. Summaria sunt in quibus subtili,[a] & solenni ordinis iudiciarij obseruatione prætermissa proceditur. Vt sunt causæ electionũ, prouisionũ, matrimonij, vsurarum, & similes,[b] in quibus nec solennis libelli porrectio, nec litis contestatio est necessaria, sed simpliciter de plano[c] sine strepitu, ac figura iudiciali proceditur. Itaque de his iudex, etiam tẽpore feriarum, ob hominũ necessitates[d] indultarum cognoscet, & litiũ, dilationes amputãdo, exceptiones, & appellationes dilatorias, & frustratorias repellendo, quanto poterit faciet breuiorẽ, prout hęc duabus Clemẽtis luculentissimis constitutionibus[e] latius cõtinentur. Iudicium ordinariũ & solenne est, in quo exquisito & solenni iuris ordine[f] seruato proceditur, vt puta libellum porrigendo, litem contestando, & alia faciendo, de quibus infra latius uisuri sumus.

DE PROCVRATORIBUS.

Iudicia exercemus per nosmetipsos, & per procuratores, vel syndicos, & quot sint procuratorum species. h. d.

Xpositis generibus iudiciorũ, consequẽs nunc est, vt videamus per quas personas[g] illa exerceri possint. Exercem⁹ igitur iudicia nõ solũ per nosmetipsos, verùm etiam per ꝓcuratores nostros, aut syndicos. Procurator est, qui aliena negotia mãdato domini,[h] vel quasi domini[i] administrat. Syndicus[k] est vniuersque vni. ...

a Subtili. No. subtilitatem quandoq; reprobari, maximè in causis ecclesiasticis, vt hic, & Clement. dispendiosam. de iud. c. literas. de iuram. calum. c. j. de dol. & contum. c. sæpe. de resti. spol. fac. l. si fideiussor. §. quædam. ff. mand. quandoq; tamen approbatur, vt per Abb. in c. capellanus. de feriis. circa quod distingue vt per Ab. in c. dilecti. de iudi.

b Similes. Puta super beneficiis. super decimis, & aliis quæ enumerantur in Cle. dispendiosam. de iudi. quę solum procedit in enumeratis ibi, secundum Doctores vt per Cassa. decis. j. de iudi. pro quo fac. not. per Bart. in l. qui liberis. §. hæc verba. ponderãdo verbum subscriptis, ff. de vulg. & pupil. post Glos. in d. Cle. in verbo subscriptis.

c Simpliciter, de plano. De virtute horum verborum not. in Cle. sæpe. de verb. signific. & per Bart. in extrauag. ad reprimendũ. vbi latè de singulis omnib verbis huiusmodi.

d Necessitates. Secus in honorẽ Dei, & in hoc differunt hæ causæ summarię: quia in his procedit iudex etiam inuitis partibus: secus in aliis quibus accedere debet partium consensus ad hoc vt derogetur feriis. cap. fin. de feriis. habetur in Cle. sæpe. de verb. signific.

e Constitutionibus. Cle. dispendiosam. de iud. Cle. sæpe. de verb. signific.

f Ordine. Et propterea fortè appellatur ordinarium.

DE PROCVRATORIBVS.

g PErsonas. Immo prius de personis debuit dici. l. quidam referunt. ff. de iure codicil. l. si quęramus. ff. de testa. & not. in l. ij C. de edic. diui Hadria. tollen. Sol. ille ordo nõ semper seruatur, vt apparet instit. de testam. iũcto tit. Quibus non est permis. facc. testa. & aliàs sæpe, & vtique est inchoandũ à generalioribus, §. his igitur. instit. de iusti. & iu. & supra. de sacra. §. fi. & l. j. ff. si cert. pet.

h Mandato domini c. j. eo. & l. j. eod. aliàs sine mãdato diceretur negotiorum gestor, vt ff. de neg. gest. per tot. & not. in Rubrica.

i Vel quasi dñi. Vt est prælatus & administrator alicuius ecclesiæ, & similes, & de his vide per Host. in fi. prin. & traditur communiter. in l. j. ff. eod.

k Syndicus. l. j. §. j. & per tot. ff ꝙ cuiusque vni. no. & in c. j. de synd. & licet cõstitutus fuerit ad vnã tãtum causam, nihilominus dicitur syndicus, secundũ com. opi. licet quidã contra: vt per Ab. in d. c. j. de synd. & de differentiis

sitatis defensor & procurator. Porrò procuratorum duæ sunt species, alij enim dantur ad iudicia, alij ad negotia extra iudicium explicanda.

Procurator cõstitui potest paterfamilias, & filiusfamilias, & ad negotia potest procurator cõstitui qui natus est annos xvij. ad iudicia solum natus xxv. h. d.

Potest autem ad iudicia [a] non solum paterfamilias, verùm etiam filiusfamiliàs [b] nullo intercedente patris cõsensu [c] fieri procurator, si legitimam ætatem compleuerit. Licet enim quis post xvij. annũ, [d] procurator ad negotia licité constituatur, ad iudicia tamen nisi maior xxv. annis fuerit, constitui non poterit. [e]

Natus annos xiiij. potest esse in iudicio super causis spiritualibus per se, & per procuratorem non obstante patria potestate. h. d.

Aliud tamen iuris est in principali, nam si is ad quartum decimum [f] ætatis annum peruenerit, in causis beneficialibus, & aliis spiritualibus, [g] nec nõ ab eisdem dependentibus, [h] ad agendum, defendendúmque per se, vel procuratorem perinde admittẽdus [i] erit, atque si vigesimũ [k] quintũ ætatis annũ natus esset, nec vlla patriæ potestatis, vel voluntatis erit habenda ratio, quãquàm aliàs regulariter [l] filiusfamilias [m] sine patris assensu, in iudicio esse non possit.

Quomodo sit agendum, si minor quatuordecim annis in causis spiritualibus in iudicio esse velit. h. d.

Quòd si quartũ decimum annum natus nõ fuerit, in huiusmo

erentiis inter procuratorem, syndicum, œconomum, & actorẽ, not. in ca. si quis. ij. quæ. vij. & in capit. petitio. eod. & not. in §. fi. instit. de curato. Et quæ sit differẽtia inter hos circa iuramentum calumniæ, habetur per Abb. in ca. quia. eod. in ca. in pertractandis. de iuram. calum. & ĩ capit. fi. vt lit. non testata.

a Ad iudicia. Accipit primũ membrum diuisionis.

b Filiusfam. l. filiusfa. §. ipse quoque. ff. eod. c. non iustè. eo.

c Patris consensu. Quod nõ videbat: quia q per se nõ admittit, non videbatur pro alio admittendus, cum interdum quis pro se admittatur, & non pro alio. l. j §. ij. ff. de postul. iij. q. vij. §. tria. & habetur de hoc ĩ l. fi. §. j. C. de bon. quæ lib. Sed fuit filius ad procurationẽ admissus: quia ob eã rẽ nihil deperit patri: vt not. in c. qui generaliter. §. j. de procu. in vj.

d Ad xvij. annũ. §. iustè. instit. quibus ex caus. ma non licet. facit l. j §. pueritiam. ff. de postul. & c. qui generaliter. §. fi. eod. in vj. iij. q. vij. §. verum,

e Non poterit. Sed quare maior ætas requiritur in procuratore, quã in aduocato, & quã in teste? Resp. quia procurator tenetur obligatione mandati. Item contra eũ fertur sententia, quod nõ est in aduocato, & in teste: not. in cap. qui generaliter, §. fi. eod. in vj. in l. j. §. initium. ff. de postul. in l. exigẽdi. C. eod. per Specu. in titulo de aduocato. §. j. vers. item quod est minor.

f Ad quartumdecimũ. In mare, in muliere duodecimum c. indemnitatibus. primo resp. de elect. in vj. c. continebat, de despons. impub. & sic intellige de cte. ex patre. de restit. spol. & no. in c. fi. de iudi. in vj. vnde sumitur.

g Spiritualibus. Puta matrimonio, & similibus.

h Dependentibus. Vt dote quæ depẽdet à matrimonio c. ij. de do. post diuor. restit.

i Admittẽdus erit. c. ff. de iud. ĩ. vj.

k Vigesimũquintum. Et propterea et sine curatore.

l Regulariter. Ideò regulariter: quia aliqñ non solum agit sine patris cõsensu verũ etiã contra ipsum patrẽ. l. lis nulla. ff. de iudi. itẽ cum impetrat veniam ætatis. l. ij. C. de his qui, ve. ætat. impetra, & in momentanea possessione. l. fi. C. qui legi. person. Itẽ cũ agit de thoro violato, l. lex Iulia. & l. inter liberas. §. pe. ff. de adult. Itẽ in interdicto de libero. hom. exhib. l. iij. §. si mulier. Itẽ secundũ canones vr̃ quod indistinctè cõqueratur filius de patre, c. non est. de spons. & ij. q. vij. c. quæris. vbi de hoc. & xxiiij. q. iij. c. si ecclesiæ. Itẽ in casu l. si longius. ff. de iudi. & de materia latè per Specul. in titulo. de actore. §. j. vers. item quòd est filius, & per oẽs in l. fi. C. de bon. quæ liber.

m Filiusfam. Etiam maior, l. cum oportet, & l. cum

l.cum non solum.C.de bon.quæ lib.
a Per se poterit.c.fi.§.si vero.de iud.in vj.
b Eiusdem.Nō enim sufficit, immo nec requiritur patris authoritas,nec enim de patrimonialib.tractamus in quibis id locum habet. C.de bon.quæ lib. l.non oportet.& l. cum non solum. Immo nec imperatoris vel alterius secularis iudicis authoritas sufficeret cū sit causa spiritualis & ecclesiastica. d. xcvj. c.bene quidem.& cap.at si clerici.de iudi.& de arbit.c. cōtingit:arg. ff.ad Treb. l.ille à quo §.fi.cum l.seq.
c Lites. Ad hoc C.de cur.ī li.dād. per tot.& C.de curat. furios. l.fin.in princip.& dicit ad has, quia de temporalibus & non dependentibus à spiritualibus se intromittere nō debet nisi fortè ratione personæ, puta si clericus esset vt not in ca.fin.de iudi.in vj.vnde sumitur.
d Maior infante. Id est, septennio, cap.literas,& capit. accessit. de desponsa impub minor enim ætas quicquid vi det ignorat.l.j in fi.C.de fal.mo.Sed dices quā causam spiritualem tractare potest minor infante. matrimonium enim vel sponsalia contrahere non potest, vt dictis iuribus, beneficium ecclesiasticum habere nō potest:vt not. in cap. super inordinata. de præbend. Qualis ergo erit hæc causa? Respondeo fortè dispensatione Papæ adeptus est beneficium de quo agit,vel defendit,velfortè repetit,vel ab eo repetuntur vsuræ, quæ causa saltē largè dicitur spiritualis:vt per Ioan.And.in Clc.dispendiosam.de iudi & in cap.j. de vsu in vj.Vel dicitur natus de illigitimo matrimonio cap.tuam, de ordi.cogni.
e Eorundem.Episcopi,scilicet vel officialis.

di causis, nec agere, nec defendere per se poterit, [a] sed vel per Episcopum, vel eiusdem [b] officialem ad has lites [c] curator sibi dandus erit, vel si maior infante [d] fuerit cū authoritate alterius eorundem [e] procuratorem constituere poterit.

Delegatus sedis Apostolicæ in causis quæ agitantur coram se pro minori quatuordecim annorum,potest eidem curatorē dare,vel authoritatem constituendi procuratorem. Et omnis qui non prohibetur , potest esse procurator.h.d.

Quinetiam Apostolicæ sedis delegatus & ab eodem [f] sub delegatus ad eas dumtaxat causas, quæ coram ipsis ventilandæ [g] fuerint, vel curatorem dare,vel procuratoris constituendi authoritatē præstare poterunt. Constitui autem poterit non solū clericus, verùm etiā laicus. [h] Regulariter enim omnis qui non prohibetur, ad procuratoris officium idoneus habetur [i]

Si duo dati sint procuratores insolidum occupantis erit melior conditio: nisi in mandato sit comprehēsum contrarium:quo casu solū altero non valente , vel nolente prosequi poterit inchoatum negotiū suscipere , nisi is qui non prosequitur alium substituerit,si non sint dati in solidū, vnus sine alio procedere non poterit.h.d.

Et tàm vnus quàm plures possunt in vna causa constitui procuratores.Si tamen duo simul [k] non adiecto ꝙ insolidum sint ꝑsona. xij.q.j. cap.duo. & cap.j. eo.in vj. & per Specul. in titulo. de procuratore.versic. item quòd est laicus.Sed contra cap.ij.de iudi.Sol. ibi nomine proprio , hic procuratorio, dic vt habetur plenè in d.c.j.

f Ab eodem.Nō dicitur delegato ordinarij. quasi ordinarius hoc delegare non possit, ad hoc l.nec quicquā.§.vbi decretū. ff de off. procons. fac.not. in ca.pen. de rest.in integ.& in c.licet.de offic. vica.in vj.& in ca. fi.de iud.in vj.vnde sumitur.
g Ventilandæ. Delegata eīm causa,& omnia delegata videntur sine quib.causa.&c ca. præterea.de offic. deleg. §. sed siue, supra, titulo proximo. ad causam autem pertinet ꝙ persona legitima sit in causa C.qui. da.tu & curat.l.in vniuersis.ergo possunt per quod per uenitur ad illud l. ad legatum. ff.eo.
h Laicus. Etiam purus,& qui nullum penitus habeat ordinem,nec sit ecclesiastica ꝑ
i Habetur. L.mutus.§ j.vbi de hoc. ff.eo.& instit. per quas person. Idem in teste. l.j.ff.de testib.Idem in matrimonio,cap cum apud.de sponsalib.
k Simul. Secus si in diuersis tēporibus.quia constituendo secundū videtur primum reuocare.

care.l.si quis tamen. §.fi. ff.eod.cap.non iniustè.eod.etiam si secundus nolit suscipere mandatū.arg.§.posteriore. instit.quib.mo. testam. infirm.& not.in cap.si duo. eod. in vj.nisi quis exprimat se nolle primum reuocare facit l. si quis pluribus. ff. de leg.j. & cap. si quē.eo.in vj.limita tamē hoc duobus modis: vt per Perusi. in c.si quē §.j.eod.in vj.

non potest.c.requisisti & c.tua de testam.l.nemo.ff.de leg j.si ergo nō valet in totū vt aget, valet quo modo valere potest.fac.cap.j.§.j.de despons.impub.& not in c.si duo.eod.in vj.

e Inchoatum. Simile in c. cum in plures.de offic.deleg.in vj.

curatores, constituantur, vnus sine altero non admittetur.[a] secus si sint insolidū cōstituti: tūc enim illius melior erit conditio, qui per litis contestationem[b] negotiū primus occupauerit.[c] Et dominus litis factus alterū excludet, nisi constituēs dixerit, quód occupantis[d] conditio melior esse non deberet, Tunc enim si eum qui occupauit, aut legtimè impediri contingat, aut prosequi fortè nolit, poterit alter negotiū ab alio inchoatum[e] suscipere ac perficere, dum tamen ab alio alius[f] non fuerit substitutus.

Procurator cōstitutus etiā ad ea quæ speciale mādatum exigunt, non potest explicare ea quæ exigunt mandatū speciale: nisi in procuratorio sit facta expressio aliquorum articulorum speciale; mandatū exigentium, quo casu etiam non expressos articulos, poterit exequi procurator, h.d.

Sed siue vnus sit ꝓcurator, siue plures, fines mandati diligenter[g] custodiēdi erūt, usque adeo vt si generaliter quis ad omnia, etiam speciale[h] mandatum exigentia cōstitutus ꝓcurator fuerit, ex vi generalitatis huiusmodi ad aliquē articulun, in quo mādatum speciale exigitur admitti non[i] debeat, nisi clausulā generalem quorundā articulorū speciale mandatum exigētium subsequatᷣ expressio, puta transactionis, & iusiurandum deferendi. Tunc enim & non expressos[k] casus mādatum complectetur.[l]

a Non admittetur. Quia hi duo censentur ꝓ vno, c.pen.§.j.de elect. in vj.aliud in executoribus vltimarum voluntatum, c.fin. de test. & in causis spiritualibus, c.si dno. §.fi. eod.in vj.& in tutoribus, l. decreto.ff.de admi. tuto.&in his est hoc de benignitate receptum: not.in d. c.si duo.

b Contestationem. Quia tū demum videtur agi. l. amplius. ff.rem ra.haber.fac.ca.relatum.de offic.deleg. Interdum is dicitur occupare qui prius ad sententiam deuenit, l.si verò ff. de pecul.l.si quis à multis. ff.de noxal. & not.in cap.si duo. eo.in vj.vnde sumitur.

c Occupauerit. In bona significatione. sic vij.q.j.cap.factus est Cornelius, aliàs in mala cap.generali.de elect.in vj.

d Occupantis. Et nihilominus tunc contra voluntatem domini melior fiet conditio occupantis, cum alius nō admittatur nisi eo qui occupauit impedito, vel agere desistente:quia c.. stituens in totum statum iuris immutare

f Alius. Qui cū vices potiores gerat alium excludet ea.si duo.in fi. eod.in vj. cū concor.ibi alleg.

g Diligenter. L. diligenter.ff mād. & §. sed siue. suprà tit. proxim.c. cùm dilecta.de rescrip.c.venerabili. de offi.deleg.

h Speciale mandatum Quæ sint ista, per Specu. in tit.de procuratore. num. 4. & per Doct.in ea.qui ad agēdum eo.in vj. & instit.de his per quos agere pos.

i Non debeat. Vnde non valet tātum genus quo ad speciem, quantum species ipsa. fac.ca.ij.de appel. & l. Pomponius. & quod ibi no. ff. eod. in princ.& c. si sacerdos.de offic.ordin.

k Non expressos. Non tamen omnes. quia matrimonium nec tunc contrahere poterit, cap.fin.eod.in vj.nec contra electum vel prouisum crimina vel defectus opponere, Clem.non potest. eod.not. in cap.qui ad agendum.eod.in vj. & §.crimina.infra eod.

l Complectetur. Fac. ad hoc quod not. per Legistas in l.sed etsi.§.quæsitum.ff.si quis cau tion.dum dicunt quòd renunciatio casus fortuiti non valet,quādo est generalis, & nullus casus.

casus exprimitur, secus si aliqui exprimuntur. vt etiam not. in capit. qui ad agendum. eodē in vj.

a Electi. Vel eligendi ex quo contra certam personam, cap. qui contra certam. de elect. in vj. fac. ad hoc verbum facienda. & idem dic de postulato, c. j. de elect. in vj. & ex hoc ꝙ solū meminit de persona electi, sequitur ꝙ in personas eligētium vel prouidentium, iudicum, testium & his similium posset opponere. nam tales etiam ex ꝓbatione non puniuntur, cap. ij. de ord. cogni. vt no. in Cle. nō potest. eo. vnde sumitur.

b Expressionis. De qua supra. §. proxi.

c In mandatis. Quia scilicet habet mandatum opponendi crimina & defectus cōtra electum vel prouisum, nec est necesse quòd crimina vel defectus specificentur in procuratorio, & in hoc differt procurator solum excipiens vel opponens ab appellante, ille enim habere debet crimina & circunstantias specificatas in procuratorio, c. procurator. de elect. in vj. & not. in Cle. non potest. eod.

d Grauiora. Concord. cap. sedes. de rescrip. vbi per antiquos & modernos materia latissime tractatur.

e Maiora. Concord. l. fi. ff. de vi. trit. & oleo leg. & l. plautius. ff. de auro & argent. leg. & d. xij. cap. nos consuetudinem. & cap. scriptum. de elect. Sed cū anima sit corpore pretiosior, cap. cum infirmitas. de pœnit. & remiss. ergo expressa iuraméta quæ ligāt aīam ad pœnā ęternam grauiora videntur, quā isti obiectus qui ligant corpus ad pœnam temporalē Sol. anima constituentis non ligatur ad periurium per procuratorem, nisi cōstituens sit in culpa, vt not. in Cle. nō potest. eod. & dic vt habetur in c. fi. de iureiu. in vj.

Mandatum non complectitur maiora, quàm sint in procuratorio expressa. h. d.

Crimina tamen vel defectus in personam electi, a siue eius cuius fauore, vel facienda, vel iam facta est ꝓuisio, nec huiusmodi generalitatis, vel expressionis b obtentu, opponēdi facultas cōpetit, nisi super hoc aliud in mādatis c habeat. Nam huiusmodi generale mandatum grauiora, d vel maiora e quā inipso procuratorio sint expressa, non complectitur.

Procuratori ad negotia liberum est quandocunque substituere. Procuratori verò ad iudicia substituitur solum in casibus hic expressis. h. d.

Sed & illud nō est omittendum, quòd licet procuratori ad negotia f liberum sit alium, quandocunque constituere, g Iudiciario tamen minimè id concedi, nisi aut lis fuerit cōtestata, h vel in rem i suā datus sit, vel à domino substituendi fuerit cōcessa potestas: k quo casu etiam non expressam personam poterit in procuratorē eligere.

Regulariter in causis criminalibus non potest interuenire procurator. h. d.

Non tamen in omni iudicio procurator interuenire potest: In criminalibus enī causis neque accusator,

f Ad negotia. Idem si datum sit ad vnū negotiū, l. iij. ff. de neg. gest. & l. j. ff. eo. fac. l. ij. §. quod ait. ff. de vi bonor. raptor.

g Cōstituere. c. j. §. fi. eod. in vj. hoc tñ nō procederet in casu c. fi. eod. in vj. & not. ī d. §. fi. Sed quæ est ratio huius differentiæ inter iudiciarium & extra iudicialē procuratorē: Respōdeo secundum Bart. in l. pe. §. accessio. ff. de diuer. & temp. præscri. quia in iudiciario videtur electa industria personæ: arg. l. inter artifices. ff. de solut. secus in extraiudiciali. Alij aliā rationem afferunt. vide p Perus. post Bal. & alios in d. § fi.

h Contestata. Scilicet ab ipso procuratore q̃ vult substituere. aliud. n. vī esse si post litem à dño cōtestatam, fuisset quis datus procurator: qa tunc nō posset substituere, c. j. §. pe. vbi not. eod. in vj. concor. l. nulla. & l. neq; & l. pen. C. eod. & l. in causæ. ff. eo. & quod hic dicitur intellige verum cum simpliciter fuit datus procurator vel non expresse prohibitus: vt not. in d. cap. j. §. j. aliàs pen.

i In rem suā. Puta: quia mihi noīe donationis sint actiones cessę, & dat⁹ sim procurator ad eas intentandas, l. illā. C. de donatio. & pōt dari procurator in rem suā etiam ex parte rei de quo dic vt not. in l. Plautius. ff. eod.

k Potestas. Tūc enim videtur substitutus vel

Y datus

datus ab ipso domino, ad hoc l. item eorum. §.decuriones.ff.quod cuiusq; vni.no.& habet locum hoc etiam si in cõcessione huius potestatis non sit expressa certa persona,cap.j.§.j. eod.in vi.Arg.contra in l.item si vnus.§.si in duos.ff.de arb. & cap.innotuit.eod. tit.Sol. vt not. in d.c.j.§.j.

a Impetere.Accusator.

b Defendere.Accusatus.

c Permittuntur. cap.veniẽs.de accusat.c. tuæ.eo.v. q.iij c.in criminalibus.& ij q.vj.ca. si quando.& l. pe §.fi ff.de pub. iudi.& ix. q. ix. cap. absens.

d Iniuria. iij.q. ix.§.nisi.& l.fi. C. de iniur.

e Excusanda. L. pe.§.fi.ff.de publ. iudi.& c.veniens. de accusat.& xxiij q.v.c.reos. & c.cũ dilecti. de dolo & contum.

f Excipiendum. Habetur in capit.veniens.& in cap.de his.de accusa.

nec accusatus nisi per se ipsos impetere, [a] vel defendere [b] permittuntur, [c] nisi vel ab illustri propulsanda sit iniuria,[d] aut rei contumacia sit excusanda,[e] vel contra accusatorẽ sit excipiendum, [f] aut de leui crimine [g] tractetur, aut si de graui agendũ sit ciuiliter [h] agatur.

Clerici & monachi non possunt esse procuratores,nisi propria Ecclesia vrgente necessitate,& superioris iussu. hoc dicit.

Sed nec omnes ad ꝓcuratoris officium temerè admitti debent. Ideóq; Episcopus & vniuersi sacerdotes, cum ad solam Dei laudẽ, piorúmq; operum actiones sint constituti [i] ab huiusmodi ministerio excludendi [k] erunt. Idẽ quoq; obtinet in monachis:[l] nam & illos, cum solitariam vitam degere profiteantur, à forensi strepitu,ac litigiis submoueri conuenit. [m] Planè monasterij exigente vtilitate, vel necessitate, & Abbatis accedente imperio [n] ad procurationis officium accedere minimè prohibentur. [o]

si quando.v.quæst.iij.& in l.pen §.fi.ff.de pub. iudic.

i Constituti.Vt v.q.iij.cap.quia eps.aliàs fi.

k Excludẽdi.Vt ĩ §.Deo aũt amabiles.Aut. de sanctissi.epis.immo nec tãquã principales possunt vel debẽt interuenire , v.q. iij.capit.quia eps, & p Host.in sum. eo.§. quis dare.§. sunt autem quædam.& hoc dupli ci ratione. pmo per eam quæ hic ponitur , & in l. omnes. C.de epi. & cle.secundo,qa causæ & lites materiã criminibus creant l.properandum.in princ. C. de iudic.fac. cap. vni.de synd. & ij. q.vij.ca. sicut. fac, etiã quod exercentes lites noĩe alieno videnť quodã modo esse ĩfames not.in §.fi. inst.de excep. & an indistinctè clerici repellanť ab officio ꝓcurãdi, p Ab.in c.ij.& in c.sed nec.& in c.sicut ne cle. vel mo. & in c.per venerabilẽ.qui fil.sint legit.& in ca. cum essent.de simon.& in c.j.de fideiussori.

l Monachis.Concord.c j.de syndi.& xvj. q. j.c. qui vetẽ.& c.monachi.

m Conuenit.Et ideò cõstituẽdũ est alicui salarium vt extricet negotia monasterij:expedit enim modico incõmodo magnã redimere vexationẽ,c.j.de syndi.c.qui verò.xvj.q.j.

n Imperio.xvj.q.j.c.monachi.& sic nõ sufficit vtilitas ecclesiæ:licet.n.aliquid bonũ & vtile sit,nõ tñ est agendũ nisi eo modo quo fieri debet,xj.q.ij. c.quid ergo.& xij.q ij ca. quatuor.& c.non oportet.de cons.d.v.& l.iij.§. in bello.ff de re mil.& not.in d.c.monachi.Et de hoc an scilicet monachus possit esse in iudicio, sine licẽtia abbatis,habeť in c.dilecta.da refer., & in c.olim.& in c.ex parte.de accusat.

o Prohibentur.Sed contra de cap.j.de synd., vbi

g Leui crimine.ff.de accus.leuia.Idẽ si non excedant pœnam relegationis.quia fortè tũc videntur leuia l.j.ff.an per alium cã appellat. & pro intellectu huius materiæ dic,quod delictorum quædam sunt leuia,quædam grauia quædam grauiora,quædam grauissima:&,quę sint ista vel illa declara magistraliter, vt per Abb.in cap.tuæ.de pœn.

h Ciuiliter.c.tuæ.eo.cap.super his.de accusat.& habet in hoc.§.quinque casus,in quibus cum agatur de crimine tamen admittitur procurator.adnumerantur tamẽ & alij vt crimẽ suspecti tutoris,l.non solum.§.fi. ff.eo. Item cũ agitur de ingratitudine,l sed hæ personæ, §.j.ff.eod.de quibus & de aliis dic vt per Speculum in titulo.de procuratore. & latè per Glo. & Doct.in cap.veniens.de accusatio.& in cap.

Clerici regulariter coram secularibus iudicibus postulare non possunt. h.d.

Postulandi quoq; officium clericis[a] qui stipendiis substentantur Ecclesiasticis[b] coram seculari iudice in secularibus negotiis[c] inter dicitur,[d] nisi ꝓpriam causam vel Ecclesiae[e] suae prosequuti fuerint, vel nisi vrgente necessitate pro coniunctis,[f] aut miserabilibus personis[g] postulare velint.[h]

Excommunicati nec pro-

vbi monasterium potius cogitur non monacho constituere salarium, quam monachos occupare. Sol. quod ibi dicitur habet locũ de honestate non de necessitate. Quid. n. si monasterium ob paupertatẽ non habet vnde salarium commodè soluere possit? & ita tenet cõmuniter in d.c.j. sed an sine mandato pôt pro ecclesia interuenire? & vr arg. l. exigendi. C. eo. sicut miles procurat cãm sui numeri qui aliàs non pôt esse procurator, vt ff. eo. l. filiusfamil. tu die contra, cũ monachus non possit cauere de rato, qua rõne forte nec syndicus fiet: arg. not. in d.c.j. nec etiam potest praestare cautionẽ de iudicato soluendo, vt not. in c. monachi. xvj. q.j. gestum tamen vtiliter ab eo posset ecclesia ratum habere, secus fortè in clerico seculari: vt not. in c.j. eo. & facit c. Nicolao. de apell.

a Clericis. Sed cum multiplex sit ordo clericorum vt supra de iu. person. per to. de quibus clericis intelligitur quòd hic dicitur? Resp. de omnibus, sed secundum distinctiones quae ponuntur p Doct. in c.j. & in c.fi. de postul.

b Ecclesiasticis. Quid, si non habet beneficiũ ecclesiasticũ, & tñ est in sacerdotio, vel sacris constitutus: an possit postulare vt inde viuat? quidã ꝙ nõ: quia pôt hic agere contra epm̃ vt sibi prouideat de beneficio. §.j. supra. de praeb. vt not. in c.j. de postu. Cõtra tenet Host. & Ab. nã si clericus propter indigentiam licitè exercet opus rurale, c.j. de celebr. miss. & licitè emit materiam vt formã introducat: arg. eorũ quae not. in c. canonũ. xiiij. q. iiij. multo decẽtius poterit postulare, cũ hoc sit dignius munus. l. aduocati. C. de aduo. diuer. iudi. Nec quicquam obest ꝙ possit agere cõtra epm̃: quia forte non posset obtinere, vel propter impotẽtiã, vel indiligentiã episcopi, vel ob aliam cãm. Idem diceremus in eo qui non haberet sufficiẽtia stipendia, arguendo de toto ad partem.

c In secularibus negotiis. Secus igitur in ecclesiasticis, & dicitur negotium ecclesiasticũ ratione personae: vt quia persona ecclesiastica sequendo forũ rei litigat corã seculari. Item rõne delicti, vt quia pro sacrilegio vult ecclesia cõuenire laicum corã iudice seculari, c. cũ sit. de fo. cõpe. Item ratione rei de qua agitur, vt quia res est ecclesiae: vt per Abb. & Host. in cap. j. de postul.

d Inter dicitur. Quid si exerceãt an amittant beneficium vel officium. Resp. negatiuè, c.j. & c.fi. de post. immo nec si exerceãt tabellionatum qui est vilior: vt per Ab. in ca. sicut. ne cle. vel mona.

e Vel ecclesiae suae. No. ergo: ex hac litera, ꝙ causa Ecclesiae nõ dicitur propriè causa rectoris, & hinc est ꝙ in cã ecclesiae suae potest quis esse iudex. ij. q. vij. c. si quis erga. & de hoc latè in cap. cum venissent. de iudic.

f Pro coniunctis. Sed nec pro cõiunctis personis semper procurare vel postulare poterũt vt si simus in casu in quo speciale mandatum requiratur: vt not. Ab. in cap. ex parte decani. de rescrip. Idem si id fieret contra voluntatem absentis. idem in cap. constitutis. eo. & l. Pomponius. in fi. ff. eo. Sed an quod hic dicitur possit intelligi de coniunctio. ciuili vel spirituali: vt quia vnus canonicus possit procurare, aduocare, literas impetrare ꝓ suo cõcanonico, aut cõpater pro compatre: Resp. vt fusè de hoc traditur in c. consulti. eo. in c. ij. & c. fi. de postu. & in c. nonnulli. de rescrip. & per Archid. & alios in c. statutum. §. cũ autẽ. de rescrip. in. vj. Sed an naturales tãtum vel aliàs spurij possint in hac materia appellari coniuncti? Resp. vt not. per Ab. & alios. in c. nonnulli. §. sunt & alij. de rescript. vbi latè habetur.

g Personis. Quae sint miserabiles habitu & actu. vt non solum sint miserabiles, sed etiam pro se ipsis nõ possint postulare, vt sunt viduę, orphani, & diuites qui non reperirent aduocatum: vt per Ab. in cap. j. de postu. & in cap. significantibus. de offi. deleg.

h Velint. Quibus casibus possunt: sed tamen debent hoc gratis facere: vt dicit. Host. & sequitur Ab. in c.j. ne cle. vel mona. cũ permittatur hoc eis ex pietate. Sed tu de hoc dic vt latius per Abb. in cap. j. in fi. de post. vbi habes etiam an in criminalibus possit pro parte rei,

prio nomine, nec alieno possunt esse in iudicio, nisi ad defensionem h.d.

Hi verò qui excommunicationis vinculo innodati sunt, non solum ꝓcuratorio nomine iudiciointeresse non possunt.[a] Verùm etiam nec proprio, actore tamē impugnāte excōmunicato reo legitimæ defensionis copia [b] non est adimenda.

Procurator vniuersitatis in qua sunt excommunicati, nō potest à iuditio repelli, nisi tribus casibus h.d.

Sed bellè dubitari contingit, an vniuersitatis alicuius procurator, ex eo repelli debeat, quòd maiores, [c] & iurati [d] per quos cadem vniuersitas regitur, tēpore [e] quod iniunctum fuit procurationis officium, erant excommunicationis sententia innodati, [f] quasi [g] & ille repelli debeat, cuius non recipiunt authores? & responsum est huiusmodi procuatorē nō repellēdum, [h] nisi vel

& ad defendēdum interuenire sine metu irregularitatis.

a Non possunt.cap.intelleximus.de iud.vbi latè traditur, cap.excommunicamus.§.credentes.de hæret.

b Copia.cap.inter priorem. & c. venerabilem. de except. vbi traditur ordinariè. Sed quid dicemus de infami an possi esse ꝓcurator, œconomus, vel syndicus, respondeo vt latè traditur per Abb.in cap.Imperatorum. de iura. calum. in fine.

c Maiores.Præsidentes, rectores, seu potestates.

d Iurati. Consiliarij præsidentes vel priores, qui sic appellantur à iuramēto quod præstant de officio fideliter exercendo, nō tamen est de substantia vniuersitatis vt habeat rectorē, & pōt esse vniuersitas sine aliquo capite, secūdum Innoc. in c.cum nō ignotes.de præbend.sequitur Ab. in cap.fi.de procu. vnde sumitur.

e Tempore quo &c.Not.ꝙ debet ponderari habilitas agentium tempore actus gesti. Vnde si tēpore quo cōstituitur quis procurator est excōmunicatus, nō reconualescit talis cōstitutio si talis desinat esse excōicatus.fac.cap.post cessionē.de probat.& Host.& Ab.in c.fi.eo.

f Innodati.Sed quæritur an excommunicatus ratione officij remaneat etiam deposito officio excommunicatus, ita vt excommunicatio transeat in successorem, & videtur nō remanere, sed excommunicationē in successorē trāsire velut & officium transit, cap.qm̄ abbas.de offi.deleg.& §.morte.supra.titulo proxi.Contrarium est verum, c.aduersus.de immu.ecclesiarū.vbi ꝙ remanet adhuc excōmu. olim officialis, vt vbi etiā Abb.no.& fac.c.Romana.§.caueant.de sent.excōm.lib.vj.transiret tamen tunc in succesorē si nollet de delicto cōmisso ppt prædecessorē satisfacere. Nec ob.c.quoniam abbas.quia ille tex.hēt locū quando dispositio concepta sub noīe dignitatis est dignitati ac Personæ æquè proportionabilis.quod declara vt per Abb. in d. c.aduersus.vers. Sed cōtra hoc & contra tex.

g Quasi &c.Hæc ratio dubitandi, pro qua c,licet.de testi.&c.cum nō liceat.de præscript. vbi ꝙ mēbra à capite ordinantur. Sed decidendi ratio est, quia actus geritur noie vniuersitatis, ius verò vniuersitatis residet penes habiles, etiam si esset vnus solus:vt not in cap. gratum.de postul.prælat.& l. sicut. ff. qđ cuiusque vni.nom.inhabiles verò nō sunt de vniuersitate, ideò actus gestus sub noie vniuersitatis nō debet corruere ob interessentiam inhabilium.nam habiles videntur actū gessisse omni meliori modo:arg l iij. ff.de mil. testat. Non ob.adducta pro ratione dubitandi: quia quando actus exercetur.ab vniuersitate, præsidentes intersunt vt singuli de vniuersitate, & actus spectat ad vniuersitatem principaliter, quod intellige quando ius vniuersitatis non est translatum perpetuò in præsidentem, nec est principaliter penes præsidentem iure proprio sed iure vniuersitatis, nam tunc secus, vt per Abb. in cap aduersus.versic. primo igitur.de immun. ecclesiæ. Quid si actus explicatur à pluribus, vt à singulis & non nomine collegij? dic quòd si inter eos est aliquis in habilis non valet actus ex quo habilis & inhabllis exercent actum indiuiduum & inseparabilem casus in capitulo cum super. de offi.deleg &l.Pedius.aliàs parui.ff.de arbi. Cessat enim hoc casu ratio quæ militat in vniuersitate.

h Non repellendum.hæc regula pro qua c. fi.eo.c.nobis vbi not:Abb.de simon.

Expressi.-

illi ipsi excõmunicati in literis procurationis essent expresi, [a] vel aliàs eorum authoritate [b] procurationis institutio facta fuisset, aut ipsa vniuersitas excommunicationis conscia [c] simul cũ eis eundẽ procuratorem constituisset. [d]

Procurator reuocari potest expressè, & tacitè: & tacitè puta si dominus per se incipiat causam tractare. h. d.

Tam diu autẽ durat quis procurator, quandiu is, qui eum constituit reuocet, siue expressè, siue etiã tacitè. Vnde si tu [e] Titium simpliciter [f] ꝓcuratorem constitueris, isq; in iudicio procuratorio nomine esse cœperit, deinde tu siue ante litem contestatam, siue post, [g] ad causam ipsam venias, nõ vt ipsis assistas, [h] sed vt cãm eandẽ tractes: tractando causam Titium ꝓcuratorẽ reuocare censeris. [i]

a Expressi. Sed qualiter erit intelligenda hæc expressio? Respondeo vt latè per Abb. in cap. fi. eo. versi. venio nunc ad secũdum. & hæc est prima regulæ limitatio, pro qua fac. l. non nunquam. de condit. & dem. & ff. de reg. iur. l. expressa.

b Eorum authoritate. Puta: quia dicebatur in procuratione talis cõmunitas fecit Titium procuratorem suum ad tale negotium, & maiores ac iurati interposuerunt authoritatem suam. & est secunda limitatio ad regulam; cuius ea ratio est: quia vbicũque interuenit authoritas si illa non est legitimè præstita corruit actus: quia authoritas dat robur actui. §. tutor. insti. tut. de autho. tut. & in l. obligari. §. tutor. ff. de ant. tuto. & xij. quæst. ij. cap. si qua de rebus. sed authoritas præstita ab excommunicatis non valet: vt in cap. ad probandum. de re iudi. merito, &c. Sed contra opponitur, vniuersitas cum sit domina suorum iurium. l. in tantum. ff. de re. diuis. constituit syndicum sine authoritate superioris. c. in causis. eod. l. j. ff. quod cuiusq; vni. no. si ergo nõ erat necessaria hæc authoritas superiorum, actus debebat subsistere: arg. l. vni. in princ. C. de rei vxo. act. Sol. secundum Inno. & Abb. in cap. fi. eod. quòd ex quo isti de vniuersitate voluerunt syndicum constituere authoritate istorum maiorũ & curatorum; videntur non voluisse aliter actum explicare, quàm nisi illorum accedente authoritate: ideóque actus non debet valere ex quo isti erant excommunicati in actu; igitur in quo de iure non requiritur authoritas si fuerit postulata & interposita à non habente potestatem interponendi, non valet actus. Sed contrà in capit. bonæ. primo. de elect. Sol. hic deficit voluntas constituentium sine illa authoritate, secus in contrario; & ex hoc nota intellectum l. j. C. de re. vx. act.

c Conscia. Tertia limitatio, pro qua fac. c. scriptum est. in fin. de elect. & hoc intellige de inhabilitate propter excommunicationem, & omni alia quam cõstituentes remittere & purgare non possent: secus si defectus esset talis qui posset purgari & remitti per habiles: quia tunc admittendo videntur eos habilitare, cap. eum Vintoniensis. de elect.

d Constituisset. Quid si simus extra hos tres casus, si obiciatur ab aduersariis vniuersitatis quòd maiores cõstituentium & iurati sunt excommunicati, & sint parati hoc excipiendo probare, poterit nihilominus vigore impetratarum literarum agere? Respondeo affirmatiuè si agatur nomine vniuersitatis, non excommunicatorum: vt not. in cap. fin. eod. in fi. Quid si impetrator ipse est excommunicatus? Respondeo vt plenè habetur in d. c. fi.

e Vnde si tu. Prosequitur solummodo membrum tacitæ reuocationis: quia de expressa nõ videbatur difficultas.

f Simpliciter. Non addendo, scilicet quoties me abesse contigerit, vel aliam similem conditionem vel modum, vt infra. §. proxi. & in cap. si quem. eod. in vj.

g Siue post. Contra cap. ij. eod. in vj. Sol. illud quando procurator non contradicit, hic quando contradicitur per procuratorem: vt latius not. in c. si quem. eod. in vj.

h Assistas. Quod poteris etiam procuratore tuo inuito, cap. ij. eod. in vj. in fi. & l. Paulus. ff. eod. & l. si suspecta. de inoffi. testam.

i Censeris. c. si quem. eod. in vj. tam si dominus incipiat causam tractare in prima instantia, quàm si in secunda, secundum Perusi. post Rom. in d. c. si quem. Idem in procuratore substituente alium procuratorem.

Nisi quòd nō animo reuocandi facias, vel expressè professus [a] fueris, vel ex aliqbus appareat cōiecturis. [b]

Actus praecedens subsequentem limitat & interpretatur h.d.

Sed si eundē Titiū sub ea forma, quoties te abesse [c] contigerit, procuratorē cōstitueris: & postmodū p te ipsum causam tractes, non propterea tamen pcuratorē reuocare videris. Quinimò Titius qncunq; [d] abesse te cōtigerit, pcuratoris assumet officiū. [e]

Procurator qui substituit, non potest substitutum reuocare, nisi & reuocādi habeat potestatē. Et procurator qui substituit in vna causa, non prohibetur in aliis se intromittere. h.d.

Hæc aūt de reuocatione domini sunt intelligenda. Nā si à pcuratore tuo alius procurator legitimè [f] substituatur, postmādatū susceptū etiā si eo substitutus vsus non fuerit, ab [g] illo reuocari (nisi etiam potestas reuocandi fuerit eidem cōcessa) nō potest. Sed si cum ad plures, vel ad omnes causas Titium generaliter procuratorem cōstituisses, is in vna, vel in altera substituerit, in reliquis procuratoris officium exercere minimè prohibetur. [h]

Acta cum procuratore reuocato, donec ignoratur reuocatio tenent. h.d.

Ad hæc etiam admonendi sumus, q si ignorante iudice, vel aduersario post cōtestatā [i] litem man

a Professus fueris. No. ergo secundū Perus. in d.c. si quem. q etiam protestatio contraria facto iuuat protestantem, quando factum est contrariū protestationi præsumptiuè tantum non verè & expressè, cum hic posset reuocare procuratorem id exprimēdo. & no. q protestatio saluat quod sine ea perderetur.

b Coniecturis. Quæ coniecturæ ponuntur in ca. si quem. in fi. de procur. in vj.

c Abesse contigerit. Potest ergo pcurator constitui ad actus iudiciales incertos, & sub hac eadem forma pōt delegatus Papę dare subdelegatū. c. si delegatus. de offi. deleg. & vtroque casu si moritur cōstituens re integra mādatum expirat, aliter tamē dicitur res nō integra in subdelegato, q̄ in procuratore. Item aliter in procuratore ad iudicia, q̄ ad negotia, not. in l. mandatum. C. manda. & in c. si quem. in princ. eo in vj.

d Quandocunq;. Sed quid si sit cōstitutus procurator simpliciter, puta, dominus volens peregrinari fecit procuratorē ad negotia, posteà rediēs nihil dixit, sed iuit in aliam peregrinationē, an duret primū mandatū. Io. An. refert fuisse de hoc disputatū & terminatū. q finita prima peregrinatione, tacitè censetur reuocatū primū mandatū. Alij tn̄ distinguunt an peregrinatio sit causa impulsiua an finalis mādati, dic vt per Perus. in c. si quem. eo. in vj.

e Officiū. l. pen. C. de curat. furi. l. q mutuā. §. nō ideo. ff. mād. & no. q procurator dr̄ habere officiū. Qd̄ fac. ad statutū disponēs sup habētibus officiū puta q quilibet de lucro officij teneatur soluere gabellā. de quo p Doct. in Rub. ff. de offi. eius. & in c. transmissa. de decim.

f Legitimè. Vt qui habeat ptātem substituendi. c. is qui. eod. in vj. aliàs nō posset nisi in casib. c. j. eo. in vj. sed an q hic dr̄ habeat locum etiā in aliis duob. casib. d. c. j. in quib. etiā legitimè substituit, puta si procurator sit factus dominus per litis contestationē, vel quia sit datus in rē suā? Resp. nō: cum in illis habeat potestatē à lege non ab hoīe. Præterea in d. c. is qui. vnde hæc litera sumit, fit mentio solū de vno casu: ergo &c. c. nonne. de psum. l. cū prætor. ff. de iud. ergo quod hic dicitur in duobus casib. d. c. j. limitatur etiam aliis tribus vel quatuor modis, vt p Perus. in d. c. is qui.

g Ab illo. Substituente: secus autē à domino secundū tamen ea quæ tradūtur in c. quāuis. eod. in vj.

h Prohibetur. Sic & delegatus ab alio quàm à Principe ad vniuersitatem causarū vnam delegat, in aliis iurisdictionē retinet. l. cum prætor. §. j. ff. de iudic.

i Post contestatam litem. Sic c. mandato. eo. videtur ergo q si ante litem contestatā fuisset facta hæc procuratoris reuocatio, q nō sit necessarium quòd veniat ad notitiam iudicis & partis. Contrariū tamen communiter tenetur in d. c. mandato. & quod ibi & hic dicitur post litis contestationē, subaudiendum est maximè

uam

datum reuocatũ fuerit, ratum [a] esse debet iudicium, in quo quis post ignoratã reuocatione quasi procurator versatus fuerit.

Matrimonium contractũ per procuratorẽ reuocatũ nõ tenet, licet reuocatio non venerit ad notitiã partiũ. h.d.

Non sic tamen in matrimonio statuitur, nam si procurator ad con trahendũ specialiter [b] constitutus, antequã contrahat à domino reuocatus [c] fuerit, contractum postmodũ matrimoniũ, licet tã procurator, quàm ea cũ qua cõtraxit reuocatione huiusmodi penitus ignorauerint, [e] nullius momenti penitus existet, [e] cum illius consensus defecerit, sine quo firmitaté habere non potuit. [f]

Acta iudicij post reuocationẽ procuratoris non ignoratam non tenent. h.d.

Quòd si scientibus iudice & parte mãdatum reuocatũ fuit, & nihilominus est in iudicio processum, per procuratorem reuocatum, tam alia acta q̃ ipsa sentẽtia nullũ afferet domino præiudicium, [g] Cũ falsi ꝓcuratoris [h] exceptio [i] nõ solum ante sñiam, verũ etiã postea possit obiici, qua probata iudicium prorsus nullum redditur. [k]

oam idem ante. vt not. in d.c. mandato.

a Ratum. c. mandato. eod.

b Specialiter. Nec enim aliter esset idoneus procurator. c. si in vj. eo. etiam si haberet mandatum generale cum quibusdã expressis clausula subsecuta, iuxta c. qui ad agendũ. eo. in vj. clausula enim illa generalis quę sequitur specialiter expressa similia quidem includit, sed non longè maiora. Cle. non potest. eod. & supra eo. §. crimina. Sed nunquid sufficit speciale mandatum ad cõtrahendum, vel requiritur speciale de certa & expressa persona? & videtur ꝙ non requiratur expressio personæ argu. c. j. in ij. resp. eod. in vj. Sed dic contra l. generali. ff. de rit. nupt. fac. cap. innotuit. de arbit. etiã quæ not. xxix. q. j in summa. & ꝑ Abb. in c. in causis. versicu ex isto textu. de elect.

c Reuocatus. Vel vetitus ne contraheret. Quid si iurauerit dominus non reuocare vel pœnitere. Resp. idem, licet periurus sit, & de eo debeat sibi pœnitentia imponi. c. sicut. & c. inter. de spons. defuit enim consensus: vt not. in c. fi. eo. in vj. Vnde secundum Io. An. cautè agitur si post contractum ꝓcuratoris fiat ratificatio constituentis.

d Ignorauerint. Speciale hoc, cum aliàs reuocatio procuratoris ad negotia ad ipsum procuratorẽ venire debeat, vt habetur in c. ex parte decani. de rescrip. Ratio specialitatis continetur in proxima superiori notula, & hic in hac litera, & in c. fi. eo. in vj. vnde sumitur.

e Existet. Arg. cõtra. l. si pœniteat. ff. de diuor. ibi, *Nisi is qui recipit. &c.* Sol. in contrahendo requiritur vtriusque cõsensus: secus in diuertendo, vt in cõtrario, & l. consensu. C. de repud. reuocatũ est ergo mandatũ licet mandatarius hoc ignoret, quãquã agat ne sine culpa sua damno afficiatur. l. si verò non remunerandi. & l. si mandassem. ff. mand.

f Non potuit. c. j. & c. ij. & per tot. xxvij. q. ij & c. cũ locũ. de spõs. & c. j. de despõs. impub.

g Præiudiciũ. c. i. nostra. eo. & quia hæc materia diffusius. per Doct. tractatur, q̃ vt breuibus notulis possit comprehendi, videnda sunt quæ ponuntur in c. ex parte decani. de rescr. & in c. ex insinuatione. & in c. in nostra. & in ca. mandato. eod. & in cap. ij eod. in vj. & per Bart. & Legistas. in l. vni. C. de satisda. & per Hosti. in summa eod. §. & qualiter mandatum. & aliis in locis.

h Falsi procuratoris. Quis autẽ dicatur falsus procurator, habetur in capitulo ex parte decani. de rescript.

i Exceptio. Triplex est exceptio procuratoria. Prima quem esse non posse procuratorem, puta, quòd sit miles, vel simili modo inhabilis. Secunda ꝙ quis non habeat mandatũ. Tertia quòd habuerit sed sit reuocatum, quod est peius. c. ex parte decani. de rescrip. prima potest opponi solum ante litem contestatam. l. filiusfamil. §. veterani. ff. eod. & l. ita demum. C. eo. & no. in c. in nostra eod. aliæ duæ etiam post sententiam, vt ibidem habetur, vbi Abb. ponit rationem diuersitatis.

k Nullũ redditur. Nec est hoc speciale hoc casu, sed idẽ obtinet in omni exceptione ꝑ quã

probatur retro nihil actū esse. vt puta si lata sit sententia à iudice non suo. xj.q.j. c.j& c.pen. l.fi. C.si à non cōpe.iudi.c. ad probandū. de re iud.c.exceptionē.de excep.& not.I c. i nsa eo.

a Procurator. Tā ad iudicia q̄ ad negotia. nec enī in c.licet.eod. in vj. vnde sumit, distinguitur, & est vtrobique eadem ratio, vt ibi not.

autem ff de excus mun not.in d.c.licet.

e Literis per quas etiam constituitur procurator. l.j.ff.co.& c sopitę.de censib.& est casus quo literæ & sigillum priuati facit fidem. habetur.de hoc in l.si procuratorem.ff.eod.

b Nequaquam. obstante. Et sic non ia speciale contra regulam, quod semel placuit.de re. iur.in vj.

c Quādiu. Si ergo mutasset volū tatem vel causam agendo, vel alium procuratorē dando, vel id verbis exprimendo, secus est: vt not.in c.si duo.in princi. cum duobus seq. eod.in vj.

Refutatio mandati non impedit refutantem acceptare, si mandans perduret in voluntate mandandi.h.d.

Non idem iuris statuetur in eo qui absens procurator a cōstitutus præsentatum sibi mandatum suscipere nolle dixerit. Is enim refutatione huiusmodi nequaquā b obstante, quandiu c constituens in eadem voluntate perstiterit, ad libitum d mandatū acceptare poterit.

Receptio instrumenti, & cautio domini operantur quibus procurator non possit renuntiare mandato sed teneatur defendere.h.d.

At literis, e vel instrumento, quibus te aliquis in causis suis procuratorem constituens pro te debito modo f cauit, g simpliciter nulla facta protestatione, h à te scienter i receptis, k non potes postea recusare illius defensio-

f Debito modo. Secus si vitiosè cautum est.l.quoties.ff.qui sat.cog. fac.quę traduntur in c.fi.de dilat.

g Cauit. Scilicet de iudicato soluēdo loquitur enim hic de procuratore rei, vt designatur per verbū defensionē. ad idem ff.eod.l.filius.§.fi. & not.in Cle.j.vnde sumitur, & de hac cautione.eo.

h Protestatione. Potest intelligi & de generali & speciali: de prima, puta, quia protestatur, q̄ recipiendo instrumentum procuratorium vel literas non intendit se obligare sed velle deliberare. fac.de rest.spol. c.olim.iij. de secunda, vt q̄a de certa clausula inclusa in procuratorio ꝓtestatur, q̄ illā vel illius mandatū suscipere nō intendit, & sic protestatio iuuat: quia nec primo nec secūdo casu est contraria facto. Bene enim se cōpatiuntur instrumētum recipere & deliberare velle. itē recipere & acceptare mandatū in quibusdā & in aliis non. vbi verò ꝓtestatio & factū se nō cōpatiuntur ꝓtestatio non iuuat. habetur in c.cū M.de consti.

d Ad libitum. Arg. contra.ff.de success.edic. l.j.§.qua semel. vbi si ille qui est primi gradus dixerit se nolle acceptare vel succedere, statim ius deuoluitur ad eū qui est secundi gradus. Sol. ibi erat ad quem ex renūciatione ius deuoluebatur, hic ad nullum alium q̄ ad procuratorem constituentē. Vnde satis dici potest quòd de quadam perseuerantia voluntatis & æquitate ille vel nō desinit esse procurator, vel si desinit, vt tenet Ioan.Mon. iure permittente reassumere potest, & fortè ita statutū fuit ne cōtingat ob procuratoris defectū negotia ꝓtelari Sed per hanc literā quandiu & c.quæ sumitur ex c.licet.eo.in vj. si principalis diceret, constituo talē: qui si renuerit talē cōstituo: nō haberet locū quod hic dicitur. & in c.licet.eo. in vj & est hic arg. q̄ si electus præsentata sibi electione intra tēpus de quo in c.quam sit.de elect.in vj. electorib. adhuc in eadē voluntate manentib. poterit consentire: nec id mirū cum à principio renuentes quasi inuiti trahantur. viij.q.j.c.qui episcopatum. & c.in scripturis. Idem in delegato, & multo fortius cum ipsius officium sit necessarium. c.sciscitatus.de resc. l. legatus.ff.de offi.præsid.l.legatus.l.pen. §.qui

i Scienter. Secus si ignoraret quid cōtineretur in instrumēto vel literis, nec enim ignorās vel errās cōsenuit. dist.xxxviij. c.quāuis.c.si de beneficio.de præb.in vj.l.si per errorē.ff.de iurisd.om.iud. sicut nec cōtemnit. c.Apostolicæ. de excep.c.si verò aliquis.c ij.de cōstit.in vj. Requiritur etiā q̄ spōte receperit: quia officiū est voluntariū. l.inuitus. C.eo.& not.in Cle.j.eo.

k Receptis. Etiā si prius recusasset & reintegra pœnituit & recipit. c.licet eo.in vj.& s̄.eo. §.non idē, & nisi hoc casu interuenisset actus receptionis literarū, tacēs fuisset habitus pro contradicente, quod bene declarat Abb. post

alios

nem, imò cogi a pote ris illum defendere in oĩbus b causis, & negotiis, ad quæ prædicta instrumenta, seu literæ se extendunt, cum per hoc c ad omnia tuum præstitisse videaris assensum. d

Morte constituentis expirat mãdatum interdum etiã re non integra. h.d.

Morte e quoq; constituentis desinit quis esse procurator, quod interdũ obtinet etiã re nõ integra. Nam si prælatus vel Rector te pro beneficio suo, vel ecclesia f ꝓcuratorem cõstituat, & tu viuente illo litem cõtestatus fueris, aut negotium aliter attigeris, post mortẽ tamen illius, etiã quo ad cœpta, procurator esse desinis. g

DE PACTIS & transactionibus. h

Metu iudiciorum interdũ deueniẽtur ad pacta, ad transactiones, & ad compromissa hoc dicit.

alios. in c. non iniustè. sup Glos ij. eo. post hãc autẽ receptionẽ, cõpetit huic exercitium officij: sicut & de iudice dicitur. c. super eo. ij. ext. de appel fac. c. is qui. eo. in vj. & iiij. q. v. c. vni. & quod no. de cle. excom. mini. c. pen.

a Cogi. Præcisè. licet enim regulariter ꝓcurator nõ cogatur præcisè dominũ defendere, etsi satisdedit de iudicato soluẽdo, & de domino defendẽdo. l. mutus. §. fi. ff. eo. cũ l. seq. sed satis est stipulationẽ cõmitti. ff. eo. l. nõ cogendũ. & eum teneri domino ad interesse. instit. mãd. §. mandatum. In casibus tamẽ cogitur, scilicet cũ dominus satisdedit ꝓ procuratore pręsente, & non cõtradicente, ff. eo. l. filius. §. fin. & hoc ne fallat fidem domino & aduersaiio. & idem si pro absente & posteà procuratot expresse vel tacitè ratum habet. l. si defunctus. j. respon. ff. eod. vt in Cle. j. eo. & hic est & alius casus, s. quando agit. cogitut enim defendere, aliàs denegatur actio l. mutus. §. fin. Alius casus est in actione peritura: vt cogatur saltem litem contestari. ff. eo. l. sed etiã. & d. §. fi. Et per hoc soluitur quod obiici posset procuratorem etiã post susceptũ mãdatum re integra pœnitere priusquam interfit aduersarij. § mãdatum. instit. mand. quia illud verũ in procuratore pro quo cõstituens non cauit: secus in illo pro quo cauit & ita loquitur hic & in Cle. j. eo. vnde sumitur. Sed hoc intellige nisi iusta causa procuratorẽ excusaret. d. §. fi. cũ l. seq. nam in casibus in dictis iuribus enumeratis, & dominus eũ reuocaret, etiam post litem contestatam. c. ij. eo. in vj.

b In omnibus. Tacita ergo acceptatio vniuersalis est ad omnia, & futura si sint inclusa, quod esse potest: vt in cap. iniustè. eod.

c Per hoc. Id est, per receptionem literarum & procuratorij.

d Assensu. Cle. j. eo. vbi de hoc habetur.

e Morte. l. inter cãs in pri. ff. mãd. & de hoc p Host. I sũma e. §. & qualiter mãdatũ finiat. Sed nunquid qñ procurator p mortẽ cõstituẽtis desinit esse procurator sit necessarium q iudex & aduersarius certioret, quẽadmodũ in terminis. §. ad hæc etiã. s. eo. aliàs valeat iudiciũ: Rñ. Bart in l. si ꝓcuratorẽ. ff. eod. vr concludere q hęc certioratio nõ sit necessaria, & q iudiciũ etiam sine ea erit nullum, & placet etiã Ab. ĩ c. mãdato. eo. p. l. pe. ff. q sent. sin. appe. re. qđ limita singulariter in casu. l. si defunctus. ff. eod.

f Ecclesia. Secus si ꝓ causa sua propria & priuata: qa tũc mandatũ finiret morte re integra: secus nõ integra. l. si defũctus. ff. eo. l. inter cãs. ff. mãd. §. itẽ si adhuc. insti. mãd. & cõcor. Cle. fi. eo. vñ sumit.

g Desinis. Cõtrariũ videbatur dicẽdũ secũdũ Inno. qa cũ ecclesia nõ moriatur. xij. q. ij. c. liberti. c. si gratiosè. de reser. in vj. & procurator sit datus ab eo q potest, sc. à prælato, etiam sine cõsen. cap. c. edoceri. de reser. nihil videbat esse q eũ ꝓhiberet agere cãm sibi cõmissã et si res esset integra: vt not. ĩ Cle. fi. eo. Sed cõtrariũ fuit decisũ, cũ sede vacãte nihil debeat ĩnouari. c. j. & c. fi. ne sed. vac. q loquitur et lite cõtestata. Immo Host. mirabatur de hoc fuisse dubitatum, vt refertur in d. Cle. fi. dic vt ibi. & per Doct. præcipuè Archid. in c. si dno. in vj.

DE PACTIS ET transactionibus. h

ET transactionibus. Copula hic ponitur inter genus & speciem. Pactum enim nomen est generale, comprehendens in se omnẽ conuentionẽ & gñaliter sumptũ diffinitur: vt in l. j. ff. eo. & in c. pactũ. de verb. sign. Vñ omnis cõtractus põt generaliter cõtineri noĩe pacti: sed vbi pactũ assumit sibi specificũ

nomen

nomen non denominatur à suo gñe, sed à specie tãquã à digniori. l. iurisgentiũ. ff. eo. Vbi vero cõuentio nõ põt habere nomẽ specificũ, cũ plura sint negotia q̃ vocabula. l. natura. ff. de psc. verb. stat in noĩe sui gñis, & est qñq; nudũ qñq; vestitum. de quo tradũtur exẽpla p Doct. in l. iurisgentiũ. §. igitur nuda. ff. eod. & in Rubr. ff. de verb. oblig. & in c. j. eo. Trãsactio est spẽs pacti, & diffinitur, vt in l. j. ff de trãs. quæ declaratur vt per Abb. in Rubr. eod. Immo etiam arbitria siue compromissa quãdoque dicũtur pacta siue trãsactiones, vt habetur in cap. Quintauallis. de iureiur. & in Aut. si verò contigerit. C. de iud. Vnde autem dicatur pactũ vel transactio, per Ab. in Rubr. eo.

C. de pact. Ang. in §. in personã. instit. de action. & quidam alij in Rub. ff. de verb. oblig.

c Oraculum. Psalmus, in quo dicitur quæ procedunt ex labiis meis non faciam irrita.

f Procedũt. Ex hac gñalitate inferũt quidã q̃ quicqd sit de iure ciuili, de iure canonico & ex simplici pollicitatione quæ est solius offerentis promissio oritur naturalis obligatio, immo & actio. pro qua opi. fac. c. iuramenti. xxij. q. v. & licet com. opin. sit in cõtrariũ, cõtra cã tamẽ egregiè pugnat eximi⁹ doctor & præceptor meus Gui. pont. Perus. in Rubri. ff. de verb. obl. vbi videndum.

Onseques a nunc est vt videamus de serie, & actis ipsorũ iudiciorũ. Sed b q̃a iterdũ accidit, vt iudiciorũ metu litigaturi ad pacta & trãsactiões veniãt, aut ad arbitros declinẽt, iõ prius paucis de his dispiciam a.

Pacta sunt seruanda, & per ea etiam indultu Apostolicis derogari potest. h. d.

Et quidẽ pacta inter quoscunq; quacunq; de re c irrita, regulariter suã habere debẽt firmitatẽ: d neq; enim quisquã (vt diuinũ monet oraculũ e) ea quę de labiis suis ꝓcedũt f irrita facere debet. Qđ quidẽ vsq; adeo obtinet, vt Apostolicis etiã indultis pactũ deroget. g Inde cũ monasterio h ab Apostolica sede libera i sepultura cõcessa esset, pactumq; esset cũ Rectore k parochialis ecclesiæ, ne parochiani ipsius ad sepulturã reciperentur, rñsum est in dicto monasterio sepeliri eligentes obseri.

g Deroget. Qđ intellige non solũ de pacto qđ subsequitur priuilegiũ. c. cũ olim. de præscri. sed etiam de pacto antecedenti, si in indulto de pacto non fiat mentio. cap. ex multiplici. de decim. fac. Clem. dudum. circa fi. de sepult. & not. in cap. j. cod. in vj. vnde sumitur. idem si simus in dubio. Perus. in d. cap. j.

a Consequens. Quasi dicat, viso per quos exerceantur iudicia, videndum est de actis ipsorum iudiciorum, & sic seruatur in parte quod dicitur in l. si quæramus. ff. de testam. quicquid. not. supra titu. proxim. in prinè.

b Sed quia. Continuatio.

c Quacunque de re. Ista generalitas variẽ restringitur: vt not. in c. j. eod. & infra eo. §. pen. fac. l. vt gradatim. ff. de mu. & hon.

d Firmitatem. Non tamen promittẽs potest cogi de eo quod promisit facere scripturam. c. legebatur. & ibi not. Ab. de maio. & obe. Sed an tantam firmitatẽ habebunt, vt ex eis etiam actio oriatur, & de iure ciuili expeditum est q̃ non. l. iurisgentiũ. § igitur nuda. ff. eo. exceptis casib. not. in l. legitima. ff. eo. tit. de quib. per Legistas in Rubr. ff. de verb. oblig. Canonistæ tamen in c. j. eo. & in c. quæ in ecclesiarũ. de constit. contrarium tenent, scilicet q̃ pactum nudum actionem pariat, licet quidam dicant ius canonicũ non distare à ciuili: vt Saly. in l. legẽ.

h Monasterio. Idẽ de alia ecclesia seculari vel parochiali, vt p Perus. in c. j. eo. in vj. post Inn.

i Libera. Hinc dubitatio, ex quo enim ecclesia habet potestatẽ liberã sepeliẽdi, videbat q̃ omnes possent sepeliri, quod nõ est verũ: nam nec eos posset sepelire quib. est sepultura interdicta, de quib. in c. ex parte. de sepul. & ĩ. eo. tit. §. non tamẽ omnes. Sicut & ille qui habet liberam administrationẽ non habet potestatẽ donandi, c. fi. de offi. vica. in vj. fac. l. quando. C. de inoffi. testam. operatur tamẽ liberæ sepulturæ ius vt ecclesiis habentib. talem potestatem & priuilegium cõpetat ius sepeliendi, vbi aliàs non haberet: vt per Perus. in c. j. eo. in vj.

k Cum Rectore. Quod pactum erit perpetuum. nec expirabit rectore mortuo: vt per Perus. in c. j. eo. in vj. post alios.

Conuentione

stante conuentione,[a] voti sui fieri non posse compotes.[b]

Pactum per quod filia dotata renuntiat hæreditati paternæ iuramento vallatum tenet. h. d.

Eodem etiam spectat quòd pactum à filia dum nuptui traditur,[c] cum patre[d] factum vt dote contenta, ad bona paterna nullum habeat regressum, si iuraměto[e] vallatum sit (licet lege[f] ciuili improbetur) seruari[g] debet, cum tale pactum non vergat in æternæ salutis dispendium.[h]

Pactum quod tendit ad periculum animæ nõ ligat. h. d.

Quod si seruatum in animæ tendat detrimentum, quia fortè sit pactũ de re turpi, veluti quòd post mortem Titij clerici, Seius in beneficio succedat,[i] vel aliter de iure, vel de facto sit impossibile,[k] nullam ĩducet obligationẽ.[l]

Transactiones quæ non sunt iuri contrariæ seruari debent, & partium iuribus derogant. h. d.

Trãsactiones quoque similẽ iuris firmi-

a Conuẽtione. Possunt ergo religiosi renunciare proprio priuilegio. fac. c. si de terra. & c. accedentibus. de priuil. secus si concerneret fauorẽ Papæ, iuxta not. in c. cum tẽpore de arbit.

b Compotes. Sed contra, quia pactum inter ecclesias non debet nocere aliis non paciscẽtibus, c. veniens. de trãsact. l. si vnus. §. ante omnia. ff. de pact. Sol. secundũ Perusi. in c. j. eod. in vj. quòd recipere ad sepulturam est in potestate ecclesiæ recipientis, si non sit ecclesia parochialis in qua procederet cõtrarium: quia ipsa nõ posset præiudicare parochianis suis. sed aliæ ecclesiæ bene possunt præiudicare, cum nõ teneantur quenquam inuitè recipere, immo verè non diceretur eligentibus præiudicare, cum nullum habeant ius in eis inuitis.

c Traditur. Idem si iam tradita esset, vel si esset reuocata antequam traderetur: quia respectus iuramenti militat omni tẽpore: vt per Io. And. & Perusi. in c. ij. e. in vj. vnde sumitur. Et hæc materia ventilatur quotidie inter consulentes. Sed quid si renũciet adhibito iuramẽto ea quæ est ingressura monasterium? dic quòd non valet nisi fiat de licentia episcopi, vel eius vicarij intra duos menses proximos ante professionem: vt per Cõcil. Trid. sessione xxv. sub Rub. de regularibus & monialibus. c. xvj.

d Cum patre. Idem si cum fratre vel aliis cõsanguineis propter identitatem rationis, vt latè per Doct. in c. ij. eo. in vj.

e Iuramento. Non extorto vi vel dolo, cap. ij. eod. in vj. vbi latè quando dicatur vis vel dolus interuenisse. Et not. quòd ratione iuramenti Papa statuit etiam inter laicos, de quo in cap. fin. de foro competen. in vj. & in c. licet. ... de iud.

f Lege ciuili. L. pactum quod dotali. C. de pact. & l. pactum quod dotali, C. de collat.

g Seruari. Fac. Aut. sacramenta puberum. C. si aduer. vend. & c. cum contingat. de iureiu. in antiq. & c. licet. eod. tit. in vj. & c. ij. eod. tit. & libr. & possunt iudices seculares cõpelli per cẽsuram ecclesiasticam ad seruãdum hoc ius canonicũ: vt not. in d. c. ij.

h Dispendium. Quo casu non esset seruandũ. xxij. quæst. iiij. per tot. & not. ex hoc verbo quòd non solum non est seruandũ iuramentũ quando vergit in interitum animæ, sed etiam quando vergit in damnũ etiã modicum. Vnde iurans facere illud quod est peccatum veniale nõ obligatur tali iuramento: vt per Archid. Io. And. & Perusi. in cap. ij. eo. in vj. vnde sumitur.

i Succedat. Fac. c. accepimus. & c. fi. eod. hoc enim nemo potest facere sine authoritate Papæ, sed cũ authoritate Papæ bene poterit hoc fieri, c. petisti. vij. q. j. & per Abb. in d. c. accepimus. Sed an Papa possit in vita sibi eligere successorem? Respon. negatiuè secundum comm. opin. vt per Ab. in d. c. accepimus. & per Fel. in c. j. de consuet. Ratio: quia hæc electio porrigeretur ad tẽpus in quo quis non est futurus Papa, meritò. l. quod sponsæ. C. de don. propt. nupt. c. vxore. & quod ibi Ab. de sepult.

k Impossibile. Not. impossibilitatem iuris, & impossibilitatem facti æquiparari, fac. l. filius. ff. de cond. instit. & l. nepos. ff. de verb. sig. & c. faciat homo. xxij q. ij.

l Obligationem. fac. not in cap. j. & cap. fin. eod. vbi Ab. reducit totam materiam ad quatuor regulas, dic vt per eum. fac. l. generaliter. ff. de verb. oblig. & l. si remunerandi. § rei turpis. ff. mandati.

Obri-

tatē obtinent, [a] vsq; adeò, vt iuribus omnibus, quæ partibus aut obtentu præscriptionis, aut priuilegij, seu quocunquè modo suffragari poterant, vires adimant. [b] Sed & hoc de illis transactionibus intelligere nos oportet, quæ nō sunt iuri contrariæ. Alioqui si aut super re sacra, [c] & litigiosa, aut in causa matrimonij [d] interpositæ sint, nullū robur obtinent.

DE ARBITRIS.

Qui sint propriè arbitri. hoc dicit.

Arbitri dicuntur ꝓpriè qui nullam potestatem [e] habentes, consensu litigantium in iudices eliguntur, in quos compromittitur, vt eorum sententiæ stetur.

Tàm in iudicem ordinariū, quàm delegatum potest compromitti. hoc dicit.

Sed etsi qui legitimam in partes potestatē habeant, ab eisdem tamē in arbitros eligi [f] poterūt. Quod nō solum de eis intelligendum est, qui ordinariā exercent iurisdictionem, verùm etiam de his qui delegatam [g] tantum obtinent.

Ponit personas in quas nō potest compromitti. h.d.

Sed neque serui, [h] nec (qui seruis similes sunt) monachi [i] & regulares arbitriū in se recipere possunt. Ad hos enim quies, oratio, & manuū labor, non autem causarum spectat cognitio. [k] Hæretici quoque apostatæ, chismatici, infideles, & excommunicationis vinculo ob delictum propriū innodati, Arbitrorum in se officium assumere non poterunt. [l]

In laicum de re spirituali non potest compromitti, nisi sit clerico adiūctus, vel in eū sit compromissum authoritate Apostolica. h.d.

Sed nec in eum, cuius licet ex delicto aliquo non sit læsa existimatio, laicus tamen est: de re spirituali cō-

---

[a] Obtinent. Intellige quādo altera pars trāslationem impleret: alias transigens posset vti iure suo. l. cum proponas. C. de transact.

[b] Adimant. Concor. c. j. de transact. ergo licet postea reperiantur instrumenta nō tamen lis instaurabitur. l. sub pretextu. C. de trāsact. c. inter monasterium. de re iud. cum c. sequen. circa hoc tamen consueuit distingui vtrū petitio super qua transigitur sit specialis vel generalis; addūt aliqui vel indefinita: vt p Legistas. ī d. l. sub prætextu. & p Cano. in d. cap. j.

[c] Sacra. c. constitutus. c. super. eod. & c. præterea. eo. possunt tamen litigātes inter se gratis & amicabiliter cōponere. traditur in d. c. super. eod. vbi per Abb. quòd aliud est transactio aliud amicabilis compositio, de quo per eundē in c. si quando. de offic. delega. & per eundem in c. j. de collus. deteg.

[d] Matrimonij. Fac. c. si de transa. quos n. Deus coniunxit homo non separet. xxxiij. q. ij. c. quos Deus. c. inter corporalia. de transl. posset ergo fieri transactio, & cōpositio etiā sup matrimonio, quādo non tēderet ad dissolutionē: quia cessat tūc ratio ꝓhibitiua, & ita tenetur communiter in d. cap. fin.

DE ARBITRIS

[e] Nullam potestatem. Scilicet à lege. fac. c. à iudicibus. ij q. vij. vnde sumitur. reiecta tamen illa distinctione arbitrorum ordinariorum & arbitrariorū: quæ nec est necessaria nec recepta: vt ibi per Glo. & Doct. Sed contra. j. eo. §. proxi. vbi & à lege habent potestatem. Sol. quia nec tunc habent aliquā potestatē à lege tanquam arbitri, sed solum tanquam iudices.

[f] Eligi. forte cū potestate & facultate quòd procedant vt arbitri, vel arbitratores, & vt iudices, pro vt sibi videbitur, iuxta ea quæ traduntur latissimè p Ioann. Bapt. Perus. in tractatu de arbitris, libro xj.

[g] Delegatam. c. cum olim. & c. innotuit. eo. ca. nisi. de præben. c. literas. de præsump.

[h] Serui. l. Pedius. §. j. ff. eod. liber tamen postea factus posset pronunciare ex nouo consensu partium. l. sed & si seruum. in prine. ff. eod.

[i] Monachi. cap. monachi. & ca. de præsentiū. xvj. q. j.

[k] Cognitio. c. de præsentiū. xvj. q. j.

[l] Poterūt. No. quid de excommunicato.

promissum fieri pôt [a] Si tamen is aut clerico sit adiunctus, aut Apostolica authoritate compromissum susceperit, Arbitri partes exequi minimè prohibebitur.[b]

In fœminas non potest cōpromitti nisi id permittat regionis consuetudo, & ordinis. Qui non prohibetur potest recipere compromissum. h d.

Fœminæ quoque licet illæ summæ opinionis existât, ab omni iudiciali [c] examine vsque adeò sunt separandæ,[d] vt ex illarum sententiis nulla pœna aduersus illius cōtemptores, nulláq; pacti exceptio oriatur, nisi regionis probata consuetudo [e] talium munerum participes illas redderet. Cæteri verò quos neque sacrorum canonum, nec secularium legum statuta specialiter arcent, omnes ad tractanda arbitria admittendi [f] erunt.

municato, apostata, & aliis de quib. hic, non sunt de omnibus in terminis & expresè iura loquentia, sed ex mente iurium fere indubitata communiter opinamur non posse hos arbitros fieri, vt apparet ex his quæ disertè & eleganter tradit Perusi. in tractatu de arbitris lib. 4. c. 6 & c. 9. indigeret forte hoc pontificali dicisione.

a Fieri potest. c. cum contingit. e. sicut nec iudicare potest, c. ij. de iud. nec etiam potest esse delegatus nisi iussu Papæ. habetur in d. c. ij. Sed nec per viam reconuentionis pôt cognoscere super spiritualibus, habetur in c. j. de mut. petit. immo nec vt arbitrator & amicabilis cōpositor, secūdum Abb. in d. c. cum cōtingit. vbi an possit cognoscere de causa vsurarum.

q Prohibetur. c. per tuas. e. Nota ergo duos casus in quibus potest laicus cognoscere de re spirituali, & amplia primum casum vt procedat etiam quòd plures sint laici quam clerici. d. c. per tuas. vbi Abb. fac. c. quod dubiis. de consecr. eccle. vel alt. & c. sacris. de sepult. traditur per recentiores in c. ij. de iudi. & in l. imperium. ff. de iuris. om. iud. Sed contra videtur ꝙ per ministerium clericorum laicus actuum spiritualium capax fieri nō possit, c. Messana. & c. sacrosancta. de elect. & per Io. And. in d. c. per tuas, & in c. nobis. de iure patro. Sol. arbitrium de re spirituali non est actus spiritualis vt per Ab. in in c. cōtingit & c. p tuas. e. & eius laicus non est verè incapax, sed prohibetur solum ratione honestatis: honestas aūt satis seruatur ex mixtura clerici. Sed adue. contra de l. Pedius. ff. e. Sol. seruus est merè incapax vnde non fit capax ex mixtura habili: sed in terminis nostris laicus non est incapax, sed solum ratione honestatis est prohibitus super tali re arbitrari, Abb. in d. c. per tuas.

c Iudiciali. Cum igitur arbitria sint redacta ad instar iudiciorum, l. j ff. eo. merito nec arbitrium poterūt suscipere. fac. l. fi. C. eo. secus ergo esset si fieret cōpromissum in mulierē tāquam in cōem amicā & amicabilem compositricem. posset. n. tale compromissum mulier acceptare, quia coram procuratore non est iudicium, sed extra iudicialiter proceditur. vt ī c. Quintauallis. de iureiur, & c. dilecti a cōtrario sensu, eo. sumitur.

d Separandæ. c. dilecti. eo. c. mulierem. xxxiij. q. v. pro Legistis in l. j. ff. de legib. & un l. fœminæ. ff. de re. iu. & in l. j. C. de mulie. in quo lo. mu. sex. cō gru &c. lib. x. Sed nunquid saltem cum iuramēto possit compromitti. Respond. non, vt per Abb. post Specu. in dict. cap. dilecti. vbi etiam reddit rationem.

e Consuetudo. Cōsuetudo ergo pōt dare iurisdictionē mulieri. Ex quo infertur ꝙ mulier prohibetur iudicare non rōne incapacitatis: quia tunc consuetudo non posset eas habilitare: arg. c. quanto. de fo. comp. & c. cām. de pscr. sed ratione honestatis. fac. no. in c. sciscitatus. de resari. Sed tunc contrà, consuetudo non debet valere contra honestatem, c. cum decorē. & c. cum ab omni. de vi. & hone. cle. Rñ id admittitur in mulieribus solum præcellentibus habentibus dignitatē sicut videmus de abbatissa, quæ rōne dignitatis habet iurisdictionē, c. dilecta. de exces. prælat. Et quod hic dr̄ de cōsuetudine intellige de mulieribus pcellētibus nuptis principibus viris. ita ꝙ principatus ptineat ad virū: nam si mulier haberet principatum proprio iure, tunc non indigeret consuetudine, sed esset iure cōi munita: vt per Abb. post Inno. in c. dilecti. eo.

f Ad mittendi erunt. Est ergo edictum de arbitris prohibitorium certarum personarum: vnde

Vnde oēs admittuntur qui nō sunt expressè ꝓhibiti, vt hic. fac. l. iij. §. tametsi. & l. Pedius. cum l. seq. ff. eo. l. j. ff. de test. l. cū prætor. ff. de iudi. c. inter corporalia de translat. prælat.

a Illorum quidam. Vt est seruus. l. non distinguemus. §. seruus. tt. eodem. l. iij §. si seruus. ff. de pecul. fac. l. seruus. C. de iudi. Itē monachi & etiam alij clerici. xvj. q. cap. monachi. & ca. de præsentium. quod tamen intellige secundum ea quę latissimè traduntur tam per Ab. in c. p tuas. eo. Item excommunicati secundum Io. And. & Specul. fac. c. dilecti. de excep. Itē hæretici. & ꝓ plenissima informatione personarum quæ cōpromittere non possunt, videdus est Perusin. in suo luculento tractatu de arbitris iiij. lib. p tot.

b Liberales. l. nō distinguemus. § de liberali. eo. l. ij. C. de pedan. iudi. ca. pen. eo. secundum vnam lecturam, & hoc intellige principaliter. Nam si coram arbitro cōpromitteretur de aliqua causa compromittibili, si incidenter esset necesse cognoscere, super libertate, posset tunc cognoscere: vt no. in d. §. de liberali. ꝓ quo l. cū ꝓponas scdm vnā lect. C. de reb. cred. fac. scdm quosdam. l. quoties. C. de iud. & l. ij. C. de ord. cog.

c Matrimoniorū. c. cā. in fi. de resti. in integ. tamē secundum aliquos posset arbiter cognoscere de tali causa incidenter: & de materia huius. §. latissimè per Perusi. in tract. de arbitris. libro iij. per totum.

d Filiationū. Fac. l. abdicatio. C. de patr. pōt.

Reperiuntur quidam qui non possunt compromittere. hoc dicit.

Sicuti autē ij quos supra recensuimus arbitria exercere prohibentur, ita etiam illorum [a] quidam compromittere non permittuntur, qui tàm ex libris Pōtificij, quàm Cæsarei Iuris commodius cognosci poterunt.

Ponit causas super quibus nō pōt compromitti. Et quòd super matrimonio spirituali potest compromitti, secus super carnali. h. d.

Pleræque etiā causæ arbitrorum notionem effugiunt, nam liberales, [b] matrimoniorum, [c] filiationū, [d] monachationum, [e] conuersionum, in integrum restitutionū [f] Itē criminales [g] & quæ maiores iudices exigunt, per arbitros cognosci nō possunt. Quód autē diximus de matrimonijs compromitti nō posse, de carnalibus intelligendum est: nā ꝙ de spirituali matrimonio cōpromitti possit (secundum ea quæ supra diximus [h]) nulla est dubitatio.

Arbiter super pluribus si super vno tātum pronuntiet non expirat compromissum, nisi habuerit à partib. facultatem ita pronuntiandi. h. d.

Finiuntur [i] autem arbitria pluribus modis, vt puta sententiæ prolatione, & tempo ris lapsu: sententiæ ꝓlatione finiuntur arbitria, cum de omnibus de quibus cōpromissum fuerit, arbiter ꝓnuntiauit, Nam si de quibusdam tantū sententiam tulerit, nisi talem pronuntiandi potestātē à partibus habuerit, compromissum non expirat. [k]

Termini lapsu compromissum expirat. h. d.

Lapsu temporis expirat arbitrium, cum terminus compromisso comprehensus re

e Monachationum. per Doct. in l. non distinguemus. §. de liberali. ff. eo. & per Perus. in suo tractatu de arbitris. libr. iij. capitu. iij.

f Restitutionū. l. fi. C. vbi & apud quem. ca. causa. in princ. de restit in integ. poterit tamē secundū quosdam, & de hoc incidenter cognoscere. Abb. in d. c. causa. in princ. vers. secundo nota.

g Criminales. cap. causa. in fi. de restit. in integ. l. nō distinguemus. § Iulianus. ff. eo.

h Supra diximus. §. per compromissum. de electio & c quia propter. eo. tit.

i Finiuntur. De materia huius. §. latissimè per Perusi. in tracta. de arbi. lib. xiij. per totum.

k Non expirat. Ideoq; sentētiam super vna tantum causa latam mutare poterit. l. quid tamen. ff. eod. Sed an idem sit de iudice ordinario ꝙ de pluribus simul quæstionib. fuerit aditus? respon non: quia licet arbiter fines compromissi excedere non debeat. l. nō distinguemus §. si. cum. l. seq. ff. eo. iudicium tamen redditur in

infecta labitur. a

Morte tàm arbitrorū, quā compromittētium expirat cō promissum, nisi specialiter sit dictum de hæredibus compromittentium. h.d.

Mortis quoquè interuentu compromissa irritantur tàm arbitrorum b quàm etiā litigatorum. c Compromissum d enim in compromittentis hæredes non extenditur e nisi de his quoque specialiter caueatur. f Sunt & alij modi quibus compromissa finiuntur, quos tamen vt ad cœptum iudiciarij ordinis propositū

in inuitum.l.inter stipulantem.§.Stichum. ff. de verb.oblig.& ideò in quibusdam lata sententia tenet, licet de aliis nihil dicat.l.sin autem.§.fin.ff.de neg.gest.& not.in d.l.quid tn̄.

a Labitur. Possent tamen partes terminum prorogare, licet arbiter non cogatur in se compromissum assumere, quando per eū nō stetit quo minus pnunciaret in primo termino. l. si cum dies.ff.eod.

b Arbitrorum. Et si fuerit in plures arbitros compromissum, etiam morte vnius tantum, expirat compromissum.c.vno delegatorum.vbi etiam not.de offi.deleg.sicut & in iudicibus delegatis accidit, nisi expresse cautū fuisset quòd non deberet expirare. Quid autē sit in iudicibus ordinariis & aliis officialibus, habetur per Doct in c.prudentiam.de offi.de leg. Et quod dicitur de morte extende etiam ad diuturnam absentiam: quia diu absente arbitro vel expirat compromissum, vel certè illo non obstante potest pars recurrere ad iudicem ordinarium. Abb.in c.præsentata. versic. not.ibi per duodecim.& per eundē in c.fi.eo.

c Litigatorum. Etiam alterius tantum. c. ex parte.eod. Sed nunquid erit idem si moriatur prælatus qui compromisit super rebus ecclesiæ suæ, vt expiret cōpromissum morte prælati? respō.distinguendo vt per Ab.in c. fin.eod.

d Compromissum. Sed an quod dicitur hic de ipso compromisso obtineat etiā in actis gestis coram arbitro, scilicet vt eorum virtus expiret vnà cum compromisso? Respon. quædā sunt acta litis, vt citatio, litis contestatio, satisdatio, & similia, & ista pereunt vnà cum compromisso, sicut quando perit instantia iudicij: vt plenè per Inn.Abb.& cæteros in c.causam quæ.de testi. Quædam sunt acta causæ, puta attestationes, partium confessiones, & similia cōcernētia merita causæ, & ista non expirant, ēt quòd expiret compromissum nō solum morte verum etiam alio quocunque modo.l.pen. C.eo.vbi Doct.Canonistæ in c.fi.eo. De testibus tamen distingue vt habetur in c.præsentata.de test.& in l.fi.C.eo.tit. Idem intelligas de effectibus compromissi productis de præterito, nam non extinguūtur. Vnde si fuerit corā arbitris interrupta præscriptio per contestationem litis, vel alio modo legitimo, nō expirat ille effectus expirāte cōpromisso, vt per Bal. in d.c. causam. & per Abb.in d.cap fin.eodem.

e Non extenditur. Etiam si ante mortem esset conclusū in causa, & dies pfixus ad sententiam ferēdam, ca.ex parte. & ibi Abb.eo. quanquā si esset sententia lata executio transit in hæredes. l. quamuis.& l.diem proferre.§.fi.ff.eo.& habetur in d.c.ex parte.& in c.fin.eo.& sic hoc casu sententia, & cōclusum in causa nō æquiparantur, licet aliquando contra, vt per Legistas in l.naturaliter.§.nihil commune.ff.de acquir. poss.l.emptore.ff.de action.emp.Et not.hic casum in quo obligatio contracta cum defuncto non transit ad hæredem, regulariter contra, licet de hærede non fuerit facta mentio in cōtractu l.veteribus. C.de contra.& com. stipul. de aliis similibus casibus.not in l iurisgentiū. § pactorū.& in l.qui in futurū.§.j. ff.de pact. Et generaliter, quādo pactum factum cum defuncto cohæret personæ defuncti, nō transfertur obligatio in hæredē. Legistæ in l.eadē.ff.de ver.ob.& in l.si decesserit.ff.qui satisd. cog.in l.postulāte.ff.ad Trebel. Et fac.ad q.an conue-nerit vt quis possit personaliter capi si nō impleuerit ex parte sua, possit ēt illo mortuo hęres capi? Et ad statutū disponens debitorē posse personaliter capi, de quo remissiuè per Ab. in c.fi.eo. Sed quæ est ratio quòd compromissum non transit in hæredes? Respon. secundū Abb.in d.c.fi.quia arbitri plerunque eligūtur ratione confidentiæ & amicitiæ, quæ fortè nō erit ita cum hærede meo vt mecum, merito similiter non debet cogi hæres meus stare cōpromisso, in quo cessat illa ratio confidentiæ. Aliam rationem reddebat Hostien.vt per Abba.in d.capitu.fin.

f Caueatur. Sed pone quòd sit cautū intelligeturne de vno tātum hærede, an etiam de pluribus? & videtur quòd de vno tantum l. antiqui-

festinemus ex aliis iuris libris cognoscendos relinquimus. a

DE IN IVS vocando.

Iudex debet habere notarium, vel duos viros idoneos, qui scribãt acta iudicij. h.d.

ERgo si ꝑtes neque pactionibus, neq; transactionibus, neq; compromissis cócordes reddi poterũt, ad iudicem deueniẽdum erit. Illud autem imprimis prospicere iudicem oportebit, ne scilicet debitæ solennitates in iudicio prætermittantur. b Adhibebitque publicã personam, aut duos c viros idoneos, qui vniuersa acta iudicij conscribant, vt Innocẽtiana d constitutione, in generali cócilio edita, latius continetur.

Initium iudiciorum est citatio, sine qua omnes actus regulariter sunt nulli. h.d.

Omnium e autem iudiciorum instituendorum principium, & fundamentum sunt citationes sine quibus omnia, quæ aduersus absentes in omni negotio, aut loco aguntur, viribus carent. f Nã neque naturalis, g neque ciuilis ratio quẽquã indefensum iudicari ꝑmittit Quicunque igitur cum altero iudicio cõtẽdere voluerit, ante omnia curarẽ debet aduersarium itá moneri, vt

antiquitas.C.de vsufr.l.boues.§. hoc sermone.ff de verb.sign.Spc Abb.& cõmuniter contra.l in annalibus.C.de legat.l.fi.C.de hær.in sti.fac.l.qui per successionem.ff.de re.iur. Nõ ob.l.antiquitas.quia illud speciale,ne frustra semper apud proprietarium sit ipsa proprietas. Itẽ nũquid quod hic dicitur habeat locum in arbitratoribus & amicabilibus compositoribus? Specu.quòd non:contra Ab.in cap.fin eod.& hęc magis placet.

a Relinquimus. De his plenissimè per Petusin.in suo tractatu de arb.li. xiij.per totum.

DE IN IVS vocando.

b PRæter mittantur. cap. causam.de iudi.c. quoniam contra. de probat.

c Duos viros. Videtur ergo ꝙ tabellio æquiualeat duobus,ex quo loco eius adhibentur duo idonei:aliàs videtur quòd æquiualeat tribus xvj.q.iij.§.Potest.versi.is autẽ.& sic videtur ꝙ plus credatur scripturę tabellionis,quàm scripturę episcopi,vel alterius iudicis,nisi habeat testiũ subscriptionem.c.cum à nobis. de testi. hoc ideò,quia tabellio cum iuratus sit,credendum est instrumento suo.c.ad audientiam.de præscrip.c.illud.de præsump. Sic consuetudo regionis interdũ habet quòd credatur instrumento principis,vt in c.cum dilectus.de fi. instrum.Licet autem circa iudicia credatur scripturæ tabellionis,circa cõtractus tamen ei nõ creditur,nisi habeat testium subscriptionem. §.sancimus.Auth.de hære.&Falci.tutius tamẽ est quòd & in iudiciis adhibeantur si adhiberi possunt:vt not in c.quoniam contra.de proba.vnde sumitur.

d Innocẽtiana.c.quoniam cõtra.de probat.

e Omnium &c.Sic inst.de pœna tẽ.litig.§.fi.

f Viribus carẽt. Fac.l.de vnoquoque.ff.de re iudi. Cle.pastoralis.eo.tit.c.îter quatuor. vbi not.de mai. & obe.c. caueant. & c.omnia.iij. q. ix. in tãtum vt sentẽtia lata in fauorẽ absentis non citati,nõ teneat:vt no. in l ea quę.C.quo modo, & quando iudex.Abb.in cap. quoniam cõtra.de probat.licet videatur contra.l.quod fauore. C. de ll.& l.nulla ratio.ff.de ll.non mirum cũ sit de iure diuino, vt apparet in prin. libri Gene.in quo habetur ꝙ Deus noluit Adam condẽnare de inobediẽtia priusquam illũ citasset. Ideò ei nec per Papam derogari potest:& ꝺ hoc per Legistas præcipuè recẽtiores in l.nec quicq̃ §.vbi decretum.ff.de offi.procons.Centum tamen & quindecim casus in quibus non est necessaria citatio colligit.Ant. Nicelli. in opere quod inscribitur concordia Glos. q.lij.in primo Tomo tractatuum.

g Naturalis. Immo ratio naturalis videtur permittere si sententia lata sit iusta:quia dummodo finem habeamus non curamus de modo.Sol.hoc verum,quando modus non est de substantia,aliàs quando est de substantia, nõ sufficit habere solum effectum.Abb.in cap.vniuersitatis.versi.in glo.pe.de sent.excom.fac. c.ecclesia.de constit.& vt lit.non contest.p ro.

Teneatur.

sese coram iudice exhibere teneatur. [a]

Ex quatuor capitibus elusoria redditur citatio: & citatus à non suo iudice non tenetur comparere. h. d.

Fit tamẽ interdum pluribus modis, vt q̃s vocationi de se factæ parere non compellatur, vtputà [b] ex personæ qualitate, loci conditione, temporis ratione, & forma citationis. Personæ qualitas inefficacẽ reddit citationem tàm ius dicentis, quàm etiam in ius vocati. Nam si te is in ius vocet, quem tibi iudicem non esse competẽtem manifestum [c] sit, dubio procul ad comparẽdum vocatio talis te minimè coarctabit. [d]

Qui legitimè citatus mutauit iudicẽ, nõ propterea potest declinare iudicem, cum sit præuentus. h. d.

Si tamen contigerit eũ qui legitimè [e] citatus fuerit alterius postmodum fieri iurisdictionis, quasi præuentus [f] ius reuocandi forum nõ habebit.

Citatus ad instantiam spoliatoris non tenetur comparere. hoc dicit.

Idem iuris [g] est si iudex quidẽ tuus sit, ex eo tamẽ te mãdet vocari, vt in iudicio cũ spoliatore tuo stare compellaris: nec enim antea cõparere cogeris, quàm ad omnia canonicè restitutus [h] fueris.

Ex qualitate loci citatio nõ arctat ad comparendum. hoc dicit.

Locus quoque ad quem vocatus fueris, tũc inualidam reddit citationem, cùm aut incertus [i] est, aut citã-

a Teneatur. Quod tunc erit cum citatio habebit sua requisita, de quibus infra. eod. in progressu.

b Vtputa. No. quatuor capita ex quibus oritur inualiditas citationis.

c Manifestũ sit. Hoc ideò dicit: quia aliud esset si dubitaretur: prętoris.n. est æstimare an sua sit iurisdictio. l. ij. §. sed & si dubitetur. & l. si quis aliena. cum ibi not. ff. de iudi. l. cõtumacia. & ibi etiam not. ff. de re iudi. & faciunt tradita p Canonistas in ca. cũ ordinem. de rescri. & in c. cũ parati. de appella.

d Coarctabit. Et hoc procedit non solum in ordinariis, sed potest procedere etiã in delegatis, puta, si sit cõmissa causa pluribus sine clausula illa, quòd si nõ omnes: & pars tãtum eorum citet. vt in c. prudentiã. in prin. & ibi not. cum c. seq. de offi. deleg. fac. c. ex literis. eo. tit. & cap. si duobus. de appel. & habetur per Spec. in tit. de citatione. col. ij. versi. item quòd est euidens. Sed quid si iudex qui citauit mortuus est, & alius in locum demortui substitutus, vtrum citatus teneatur comparere absque noua citatione? Vel contra quid si aliquis citatus est sub nomine dignitatis, & mortuus est, & alius substitutus, an citatio coarctabit substitutum? respon. vt per Abb. in. c. licet. in fi. de accusat.

e Legitimè. Vt, quia commissa ad petitionẽ partis: vt c. proposuisti. vbi Abb. de fo. comp. si iudex procederet ad vtilitatem priuatam: aliàs esset nulla, & per consequens non perpetuaret iurisdictionẽ. c. cũ plures. vbi not. de offic. deleg in vj nec etiam præuentionem induceret. Io. And. & Abb. in d. c. proposuisti. vbi an talis citatio debeat esse per tria edicta, an per vnicam citationẽ pœremptoriam.

f Præuentus. l. si quis postea. ff. de iudi. l. cũ quædã. ff. de iurisdi. om. iudi. patet ergo q per solam citationẽ perpetuatur iurisdictio tam ordinarij quàm delegati: vt c. proposuisti. de foro comp. vnde sumitur. & c. gratum. & c. licet. de offi. deleg. & c. si. de offic. leg. fac. c. vt debitus. de appellat. & c. capitulum. S. Crucis. de rescript. vt citatio præualet impetrationi literarũ, qui ergo cõuenitur coram iudice competenti cogitur vsque ad finem persistere etiam si mutauerit forũ: quia præuentus fuit.

g Idem iuris. Supra dixit de nullitate, quæ obuenit ex persona iudicis, nunc de ea quæ ex persona rei conuenti.

h Restitutus fueris. c. j. & c. prius. iij. q. ij. Spec. in tit. de citatione. §. j & ponitur hic vnum tantum exemplum de spoliato, sed plura videri possunt in l. ij. & l. iij. ff eo. in quibus citatio non valet ex qualitate personæ quæ citatur.

i Incertus est. Tũc enim videtur perinde ac si nullus locus cõstitutus fuisset. l. de ætate. §. nihil. ff. de interrog. act. & nimia generalitas reprobatur. c. ex literis. de do. & contu. Sed hæc

tis non subest iurisdictioni, [a] Idem etiam dici poterit, si citãdus extra iudicis territorium [b] moram trahere compertatur. Tunc enim ius dicenti impunè non paretur. [c] Quemadmodum etsi locus citatione designatus pestilens [d] sit, aut aliàs ꝑ citato malè tutus. [e]

Diebus feriatis in honorẽ Dei etiam ex cõsensu partiũ nõ potest proced. Et angustia temporis ad comparendum dati, vitiat citationem. h. d.

Sed etsi te iudex iusserit adesse, aut inter angusta nimis tempora, [f] aut quæ veneranda sint diuini cultus gratia, [g] nullas vires habebit talis iussio. Quãuis enim nõ prorogare, sed expedire deceat quæstiones, [h]

citatio ad locum incertũ nõ est ipso iure nulla si non est omnimoda incertitudo, puta, quòd citatus fuerit quis ad villam, & sint plura loca eiusdem nominis, vt in c. fi. de rescrip. quia debet citatus comparere in loco in quo consueuit comparere. l. si locus. ff. de iudic. l. si cum dies. §. si arbiter. ff. de arbit. & habetur in d. c. fi. de rescript.

a Iurisdictioni. l. fi. ff. de iuris. om. iudi. & c. cum episcopus de offi. ordi. in vj. & hoc adaptari potest etiã ad delegatum. ca. statutum § in nullo. de rescript. in vj. & in tantũ hoc procedit secundũ quosdam, vt citatio nec ex partium consensu possit cõualescere: vt not. in d. §. in nullo. & de hoc per Spec. in tit. de citat. § j. versi. item quòd iudex. & ibi etiam per Io. And. in apostil. Quod tamen hic dicitur non habet locum in terminis Cle. j. de foro competen.

b Extra territorium. Poterit videri fortè temerè hic istud positum cum si de verbali citatione intelligendum sit, quemadmodum videtur intelligendum, ita videatur dubium vt nõ defuerint aliqui Legistarum, vt Ang. de Perus. & etiam alij, qui dixerint hoc egere decisione Cæsarea, vt per Ias. in l. fin. ff. de iuris. om. iudi. sed hoc fortè verũ fuerit apud Legistas. certè apud Canonistas videtur clarum per Cle. pastoralis, de re iudi. & quando etiam apud eos id non esset clarũ quod hic dicitur esset intelligendum iuxta not. per Specu. in ti de citatio. § j. versi. septimus. & per Bar. & alios in d. l. fi. vt puta, quando diuersi iudices nõ subsunt vni domino, sed sunt omnino separati, de quo nemo videtur dubitare.

c Non paretur. Ratio. l. fi. ff. de iuris. om. iud.

d Pestilens. Vt not. in c. cõmunis. dist. xxiij. in versic. morari. & in Cle. quam diu. de appel. & per Specu. in tit. de citat. § j. versi. item excipitur. Sed quid si in loco pestis redderetur ius, an citatus excusaretur si nõ compareret? resp.

vt per Bar. in l. de ætate, quam legis cum l. recusare. §. si quis alio ff. ad Trebel. & latius per Abb. in c. cum dilecti. versi. ex hoc dicto not. d. Ant. quod si ius. & fac. not. per eundem Abb. in c. propter sterilitatem. versi. sed dubium est.

e Malè tutus. Fac. cap. de cætero. de sentent. excom. & ca. veniens. de accus. & vtrobiq; Abba. nec distinguemus ex qua causa ortæ fuerint inimicitiæ, & an culpa non comparentis. Abb. in d. c. de cætero. fac. no per eundem in ca. j. in ij. notab. de iudi. fac. Cle. j. de re iudic. & l. sententia. C. de iuris. om. iudi. Idem etiam esset si locus sit ĩ honestus: vt per Specu in tit. de citati. § j. versic. item quod sit citatus.

f Tempora. v. q. ij. c. j. & cap. primates. & per totum.

g Diuini cultus gratia. Hoc procedit quando fuit facta citatio vt cõpareat tali die quæ est feriata in honorem Dei: secus si fuisset dictum compareas vsque ad talem diem: quia licet illa dies esset feriata, tamen potest comparere ante diem feriatam, & hoc dicit esse verissimum Abb. in c. fi. de fer. licet antiqui multis modis distinguerent, vt ibi per eum in prima q. Quid autem sit ecõtrà, si sit facta citatio die feriata ad diem non feriatam, dic vt per eundem in d. c. fi. q. ij.

h Quæstiones. c. finem. & cap. venerabilis. de dol. & contu. c. fi. eo. l. properandum. C. de iudi. Sed quid dicemus de actibus extraiudicialibus & iurisdictionis voluntariæ? respon. possunt etiam diebus feriatis in honorẽ Dei explicari, quantum ad hoc vt teneant, sed talem actum celebrantes peccant, nisi certis casibus vt in notulis seq. Et vidi in doctoratu Illustrissimi Flauij. Vrsini olim scholaris, & Domini mei, & posteà Auditoris Cameræ Apostolicæ meritissimi, & nunc Cardinalis, amplissimi in collegio Perusiño non modicam altercationem: quia d. Dominus cupiebat præsentari in

vsque adeò tamẽ his diebus iudiciorum a strepitus debet conquiescere, vt nisi vel necessitas b cogat, vel pietas c suadeat, consentiẽtibus etiam partibus, processus habitus non teneat.

Feriis indictis hominum causa renuntiari potest. h.d.

Aliud tamen obtinet si ob hominum necessitates d feriæ indictæ fuerint, Tunc enim acta cuncta tenent, si de partium ꝓcesserint voluntate. e

Delegatus debet in citatione inserere tenorem suæ commissionis, & designare auditorium. Secus est in ordinario. hoc dicit.

Iam verò multum interest delegatus ne citet an Ordinarius. Ille enim cũ aliena vtatur iurisdictione, lõge remotos, f non nisi literis cõmissionis suæ tenorem continentibus, g & intra certa spacia h quem vocare poterit, Et cum proprium non habeat auditorium, certum huiusmodi literis locũ, vbi se citatus exhibere valeat, designare illũ oportebit. Cum in Ordinario nulla subsit hmõi necessitas. i

Ponit quid agẽdum sit delegato, si iurisdictio eius expirat in peremptorio. h.d.

ie feriata in honorem Dei, hoc est in Dies Angeli de mense Septembris. & aliqui doctores multum reclamauerunt dicentes hoc non debere fieri quod esset peccatum, cũ esset actus in quo iudex debet pro tribunali sedere, tamen obtentum fuit ꝙ fieret, fortè, quia magis cupimus hominibus placere quã Deo, & eodẽ ann. 1556. fuit doctoratus Illustrissi. Do. Andræas Matthæus de Aqua viua ad pręsens meritissimus Episcopus de Venafro, qui licet fuerit præsentat⁹ die nõ feriata sed iuridica, fuit tamẽ doctoratus in festo S. Augustini, nec fortè fuit indecẽs in festo doctoris fieri quẽ doctorem? de hoc latè per Abb. in c. fi. de feriis. & in tit. de citat. §. j.

a Iudiciorũ. Sed an idem sit in cõpromissis quod in iudiciis? resp. idẽ secundũ Abb. in c. fi. de fer. & hoc intellige in vero arbitro, secus est in arbitratore & amicabili cõpositore. c. j. de feriis Spec. in tit. de arb. §. fi. vers. in forma. Io. And. & Ab. in c. fi. de fer.

b Necessitas. Puta, quia sit res tempore peritura. plura exempla dantur in l. j. & ij. & l. iij. ff. de feriis. fac. l. j. de ff. dam. infecto.

c Pietas. Puta, quia sit causa miserabiliũ personarum, nec enim in operibus misericordiæ est habẽda dierum distinctio: arg. c. vtinam. distin. lxxvj. & c. nunquàm. dist. v. & aliis casibus per Abb. & Docto. in cap. fi. de feriis, qui concluduntur his versibus.

Hæc faciunt causas festis tractare diebus,
Pax. scel⁹ admissum, manumissio, res peritura,
Terminus expirans, mora, testis abesse volentis,
Cumque potestatis patriæ ius filius exit.

de quorum versuum declaratione. Ab. & alij in d. cap. fin.

d Necessitates. Vt messium vindemiarũ. Sed quid dicemus si simus in loco vbi nõ recolligitur vinum, vel granũ? Item quid si recolligitur quidem sed quęstio vertit̃ inter milites vel clericos, an tunc possit procedi? respõ. vt no. in c. fi. per Ab. & alios de feriis.

e Voluntate. Idem etiã dicas de feriis repentinis. puta, si sint indictę ob res prosperè gestas. Vel ꝓpter natiuitatẽ filij ipsius principis. Vel quia duxit vxorẽ. l. sed & si per prætorẽ. §. ferię. ff. q. b. ex cau. maio. cum enim non sint indictæ fauore partium, merito non potest eis per partes renũtiari. fac. l. omnes dies. in fi. & l. à nullo. C. de feriis. & ita p Docto. in c. fi. de fer.

f Longe remotos. De quo p Abba. in c. præterea de dilat.

g Continentibus. Ad hoc vt reus possit instrui & deliberare quid debeat in termino respondere, habetur latè in capit. præterea. de dilat. & per Spec. in tit. de citat. §. sequitur, versi. verum autem citatus. vbi allegat multa concordantia.

h Spatia. Id est, intra duas dietas. capit. nonnulli. & cap. dilectus. ij. de rescrip. cap. ex parte. de foro competen. cap. olim. de except. cum cõcord. & hic nihil fuit expressum de duabus dietis: quia ista materia de duabus dietis habet multa capita, & multas distinctiones, de quibus plenè per Specul. in tit. de citatio. §. j.

i Necessitas. Habes ergo quomodo differãt citationes ordinarij, & delegati. Sed de hoc dic plenius, immo plenissimè vt Spec. in titu. de citat. §. cum de citatione. & alibi in d. titu.

Item in delegato a quæri potest, si peremptoriè partes is citauerit, & earum altera (die data) sese absentat contumaciter, an saltem circa vltimam diei partem sit in negotio procedendum, & vtrum si duxerit expectandum, sit iterũ citandus b cõtumax: & in hac specie multũ interest duret iurisdictio post peremptorium terminum an expiret. Primo enim casu, in diẽ altera æquitate c suadente iudex expectare poterit, nec propterea peremptorio elapso, pars contumax citanda erit, nisi gratiam d eidem fecerit benignitas iudicãtis. posteriore verò ne frustra iudicialis instãtia e euanescat, si partes cum id nouerint, sese iudici non præsentauerit, hora f qua congruè procedi possit ad exequendũ, própter quod g eis legitimè terminum h perẽptorium assignauerit ad executionẽ liberè ꝓcedere poterit. Discretus tñ iudex ĩ assignatiõe perẽptorij, i

a In delegato. Non autem in ordinario cuius iurisdictio tempore non expirat, & sic commodè annectitur superiori. §. in quo ponitur alia differentia inter delegatum & ordinariũ. concor. c. consuluit. de offi. dele. vnde sumitur.

b Citandus. Videbatᵉ quod perẽptorium esset circũductum & sublatum vt iterum esset citandus: vt l. & post peremptoriũ. ff. de iudi. Sed nunquid parte nõ comparente circũducatur edictũ ipso iure? resp. non, vt per Abba. in c. consuluit. de offi. deleg. super Glos. ij. Quod ergo remediũ habet pars comparens cõtra absentem. respon. duplex. Primum quidem vt faciat circunduci terminum, & ab illa citatione absolui, nec enim debet ꝓpria authoritate recedere. Secundũ est vt faciat se absolui ab instantia iudicij: est autem inter hæc duo remedia differentia nõ modica, vt prosequitur Abb. in d. c. consuluit. versi. nunquid aut parte non comparente.

c Æquitate. Ergo æquum & honestum est in diem alterã, nec enim statim atque nõ comparuit potest dici contumax: quia potest habere iustam causam absentiæ, & sic reuocabitur sentẽtia. c. cum Bertholdus. de re iudi. nec prætor festinare debet ad decernendum vt iubeat possidere: vt l. si finita. §. si fortè. ff. de dam. infecto. non tamẽ est necessarium si nolit in diem alterum expectare.

d Gratiam. Ecce quãta potestas datur iudici circa iudicia, vt possit parcere cõtumaci in præiudicium alterius. l. j. C. quomodo, & quãdo iud. l. si cum dies. §. si quis ex litigatoribus. ff. de arbi. Nõ enim quicquid iudicis potestati permittitur iuris etiam necessitati subijcitur. l. non quicquid. ff. de iudi. & est contra in iij. q. ix. c. si. Item licet iudex possit parcere in ferendo sententiam termino constituto, non tamẽ potest ei parcere in expẽsis & sumptibus: alioqui ipse de suo restituet expensas. l. sancimus. C. de iudi. Sed videtur quòd de iure mero teneatur expectarẽ vsque in sequentem diem. l. qui hoc anno. ff. de verb. obl. Vel saltem quòd suprema hora diei possit iudicare ij. q. vj. c. biduũ. dic, vt not. in c. consuluit de off. delega. per Abb. & alios.

e Instantia. Id est potestas.

f Hora. No. hic & ex cap. consuluit. de offi. deleg. quòd citatus pro certa die, hora tamen non determinata, debet comparere hora qua congruè possit iudex incipere & finire actum incumbentem, nam secundum qualitatẽ actus tacite videtur hora diei præfixa. vnde dixit Inno. & secutus est Abb. in d. c. consuluit. quòd canonicus citatus ad electionem faciẽdam certa die, debet comparere demane: quia electio solet fieri illa hora propter missam spiritus sancti: vt not in c. cũ nobis. de electio. citatus ergo ad certum diem, debet cõparere hora qua iudex non solum potest, sed solet iudicare. fac. l. quod si nolit. §. quia assidua ff. de ædil. edict. fac. l. qui semissem. ff. de vsu. & c. ex literis. de constit. & l. pen. ff. de iusti. & iure.

g Propter quod. Id est, id propter quod.

h Terminum peremptorium. Sine cuius assignatione non valeret sententia. l. j. § item cũ ex edicto. ff. quæ sen. si. appel. rescind. nisi ipsemet iudex partes in sua presentia constitutas moneret. hæc enim monitio vim habet trinæ citationis.

i Peremptorij. l. nunquam. ff. de iudi. c. tam ex literis. de resti. in integ.

Coar-

Coarctare.c.conſtitui t.de offi.deleg. c. repræhenſibilis.de apellat ij.q.vj c.appellarore. l.non tantum ff.de excuſ.tutorum.
b Impeditus.Exemplnm habes.in c. ex literis.de in integ.reſti.fac.c.paſtoralis.§.j. de offi.deleg. ſi tamen citatus tardè arripuit iter nõ excuſatur ob impedimentum poſt tarditatem contingens l.j ff. ſi quis caut.in fi.fac. not. per Innoc.in c. P. & G.de offi.deleg de iudice qni nimium ſe arctabit in petendo conſilio, & notata per Abb. in c.cum in veteri. verſic. vlti. not.de elect.
c Tribnnal.l.cõtra pupillnm §. j. ff.ſi quis caut.& p Legiſtas in l.ij. §. j.ff.eo. titulo. niſi procuraſſet ſe citari per maiorem iudicem c. paſtoralis.circa fi.de offi.deleg.& per Specu.in titu.de citatio.§.j.verſi.item quòd vocatus fuit.
d Vinculis.Fac.l.ſuccurritur.ff.ex qui. cau. maio.l.ij §.fi.cum ll.ſeq.ff.ſi quis caur.
e Infirmitate.c.ſi epiſcopus. diſt.xviij.cum ibi not.c.querelam de procu.
f Similibus. Puta qnòd iuſſus fuerit eſſe in legatione à Rege.cap.ſi epiſcopus diſt.xviij.c. cũ parati.de appel & de his ſimilibus caſibus per Specul in tit.de citatione.§.j.& per Abb. in ſua practica cap.xvij.verſic.& mnlti. & per Fely.& alios in c.cùm olim.de re iud.calores tamen immoderati non excuſant.c.cum dilecti. de dolo &contu.
g Facere.c.cum dilecti.de dolo & contuma. debet etiam mittere ad iudicem ad faciendam fidem de impedimento , vt per Abb. & alios in capit.querelam.de procu.& hæc excuſatoris miſſio multum operatur,& maximè quòd ſententia lata à iudice per excuſatorem certificato non tenet. Abba.& alij d.loco.

DE DOLO ET CONTVMACIA
Et in poſſeſsionem miſsione.

non debet iuriſdictionem ſuam,niſi neceſſitas vrgeat adeò coarctare. a

Citatus poteſt ex legitimo impedimento non comparere, quo tamen ceſſante debet ſe iudici præſentare.h.d.

Adhuc tametſi omnia ſoléniter peracta fuerint , nec vocatus accedat ad iudicẽ quibuſdam caſibus excuſandus erit, vtputa ſi facto aduerſarij impeditus, b aut ad maius tribunal c vocatus, vel vinculis, d aut infirmitate e detentus, aut aliis ſimilibus f cauſis implicatus nó acceſſerit: Debet tamen ceſſante impedimento,quanto potuerit citius iudici ſui copiam facere. g

DE DOLO ET contumacia,& in poſſeſsionem miſsione.

Quis dicatur contumax,& quid ſit contumacia,& quibus pœnis puniatur.h.d.

ERgo iuridicè h vocatus,nulla legitima i cauſa impeditus k ſi ſe iudici præſentare neglexerit, l aduerſario m accuſante, n

h Vridicè. Id eſt, ſecundum ea quę ſupra titulo proxim.
i Legitima cauſa de quibus cauſis ſupra tit.prox. §.fit tamẽ.cũ ſeq.
k Impeditus.Poterit antem de legitimo impedimẽto couſtare nõ ſolum per legitimas ac ordinarias probationes:ſed etiã per ſolum iuramẽtum impediti. ca. ex literis.de reſti. in integ.quod forte non procederet de iure ciuili:vt p Abb.ibi, verſi. licet plenè non probetur.& fortè ſolũ in cauſis fauorabilibus:vt in d. cap.ex literis.
l Neglexerit Ant etiam poſtquàm venerit il licentiatus receſſerit.Abb in c.conſtitutis. in prin.de procur.& in c.pro vt.co.& in ſua practica.c.xviij.Quis dicatur cõtumax poſt Specul.in titu.de contumacia in princ.Abb.in ca. conſuluit de offi.deleg.verſi.& ideò.
m Aduerſario.Not.quòd collitigans ciuiliter dicitur aduerſarius,& ſic ex facto à iure nõ improbato quandoq; oritur inimicitia,nec inſpicitur iuſtè quis litiget an iniuſtè:vt per Ab. in c.j.de iudi.& in c.j.de plus petitio.& in c.p poſuiſti.de fo.comp.& fac.not.in c. cũ ſuper. de off.deleg.puto tamen ꝙ mitior ſit appellatio aduerſarij quàm inimici,& quòd licet omnis qui eſt inimicus ſit aduerſarius, qui tamẽ eſt aduerſarius non ſemper eſt inimicus.
n Accuſante.Hoc ideò:quia ſi aduerſarius non accuſaret quis non poſſet dici cõtumax. l.properandum.§.& ſi quidem.C.de iudi. vbi

Bal.l.consentaneum.& ibi Bart.C.quomodo, & quando iud.immo non veniente actore in vltimo peremptorio circunducitur citatio,adeo vt necesse sit reum ex integro citari. l. & post edictum.ff.de iudi. Legistæ in l.fi. §. sed si stipulator.ff.de eo per quem fact. etur. Sed contra videturquod no.Abba in c.j.versi.nota iudicē posse.de iudi. vbi ait quòd iudex potest mulctare cōtumacem etiam parte nō petente. Sol. contumax quis non est parte nō accusante.sed per accusationem partis redditur contumax, iudex mulctat ēt parte non petente contumacem mulctari,quod tamen fieri nō poterit in continenti.Sed in ipsa mulcta imponenda debet cōtumax de nouo citari.Abb.in c.veniens de accus.fac.c.cum contumacia.de hære.in vj.

contumaciæ crimē [a] incurrit. Est [b] enim cōtumacia erga iudicem vel prælatum cō missa inobedientia. [c] Hæc autem variè [d] iuribus coercetur:nunc enim litis damno, [e] nunc mulcta, [f] nunc expensarum refectione, [g] & rei sequestratione, [h] vel Ecclesiasticæ sententiæ innodatione [i] ob contumaciam suam conuēctus afficitur.

Actor mittitur in possessionē rerū rei contumacis, & post annū efficitur verus possessor, reseruata quæstione super proprie[illegible] h.d.

Illud quoque videtur ordinariū,vt cōtumace aduersario tuo existente, in possessionem earum rerum, de quibus quæstio vertitur,vel quæ aliàs sunt in patrimonio rei, ꝓ mō debiti si pſonalis [k] instituat actio,custodiæ cā [l] inducaris, [m]

ff.si quis in ius voc.non ierit.Sed hæ duæ pœnæ non habent locū nisi in vero contumace nō autem in ficto. Doctor.comm.in d.l.j.§. fi. & in l iij.§.prætor.ff.de dam.infect. Quis autem sit verus cōtumax vel fictus, Legistæ in l. fi.ff. de resti in integ.& in l.properandum §. fin autē reus.C de iudi.

g Refectioue. l. sancimus.vbi traditur. C. de iudi.

h Sequestratione.c.ij.eod.

i Innodatione. c.quoniam frequēter.§.fi. vt lit.non contesta.c.j.eo. in vj.ca.constitutus. vbi not.de sentēt. excom.in vj.& iudex si viderit hanc pœnam magis timere debet illam imponere:pars tamē nō posset hoc petere : quia cum excommunicatio proferatur loco mulctæ,nulla actio ad hoc competit parti.Bar.in l.iij.ff. si quis in ius voc.non ierit.& per Abb.in c.j. de iudi.& in c.prout eo.in fi.vbi etiam hoc limitat vno modo.hodie tamen nō est deueniendum ad hanc pœnam excommunicationis nisi cū nō potest aduersus reos realis vel personalis executio fieri:vt per Concil.Trid.sessio. xxv.in decrecretis reformationum.c.iij.

a Crimen.Not.quòd contumacia est crimen, & quidem interdum capitale.l.omne.§.contumacia ff.de re milit.& est peccatum mortale. Abb.in c.j.versi.nota contumaciam.de iudi.

b Est.n.&c.Hanc diffinitionem siue descriptionē ponit Host.in summa eo.sequitur Abba.in sua practica.c xviij.quis sit contumax.

c Inobedientia.Contumax tamen in vno articulo citādus est ad alios,nisi à principio fuisset citatus ad totam causam.Abb.in c aditus. de procur.& sic ista inobedientia non egreditur actum in quo quis fuit in obediens.

d Variè.Adeo vt possit colonis interdici ne dominis de fructibus respondeant, vel ne colant agros contumacis.Abb.in cap.grauem.de senten.excom.

e Litis damno l.contumacia.ff.de re iudic. Item nec poterit litis in qua est contumax pēdentiam allegare:vt per Abba.in capit. ex tenore.de rescript. in fin. versic.nunquid autem conuentus,&c.

f Mulcta.l.j.ff.si quis ius di.non obtemp.l.ij.

k Si personalis. Quo casu prius incipiendum est à possessione mobilium,denium si nō sint res mobiles venitur ad immobiles:vt latè per Legistas in l.à diuo Pio.ff. de re iudic. & per Canonist.s.in c.quoniam frequenter. §.fi.vt lit.non contest.

l Custodiæ causa. Vnde hæc missio non est valde præiudicialis, vnde non mirum si fit etiam contra absentem reipub.causa.l. ignorare.C.de restitu.in integ.nisi tamen absens accessisset ad Sed. Apostolicam. capit. meminimus.de appel.& ibi Abb.versic.ex his potest responderi.

m Inducaris.c fi.de eo qui mit.in pos.c.quoniam.frequenter.§.fin.vt lit.non contest.hæc tamen inductio in possessionē potest facilè impediri,

pediri, nam si vel amicus aliquis rei compareat pro absente audiẽdus erit: vt per Abb. in d. §. fin. Sed an huiusmodi amici sint citandi antequam fiat huiusmodi missio? resp. Legistæ multi tenent hoc non esse necessarium, neque contrarium alicubi probari, contrarium tamẽ not. in c. causam. de dol. & cont. & tenet hoc Abb. in c. consultationibus. de offi. deleg. ĩ vers. tertio not. quòd amici, per illum tex.

a Tædio. Tædium autem consistet in hoc: quia actor missus in possessionem expellet reũ de possessiõe, percipiet fructus, & conseruabit eos. ca. ij. & ca. iij. de sequest. poss. & fruct. in p̄sonali verò actione tędiũ erit: quia cum cultura spectet ad contumacem, missus erit cum eo ĩ agro ne ille consumat fructus. l. is cui. §. qui legatorum. ff. vt ĩ poss. leg. l. si finita. §. si quis autem. ff. de dam. infec. & not. in c. quoniam frequenter. §. fi. vt lit. non contest. & in c. contingit eod.

ne, an erit facienda sequestratio? respon, non: sed erit ab eo qui missus est in possessionẽ dãda cautio de fructibus debito tempore restituendis, not. in cap. suscitata. de resti. in integ. & per Abb. in d. c. dilectus.

vt tædio [a] affectus reus veniat aliquãdo responsurus. Quòd si adhuc per annum in sua contumacia perseuerauerit, iudice decernente verus [b] possessor efficieris, super ꝓprietate duntaxat aduersæ parti defensione reseruata. [c] Sed si missus in possessionẽ fructus dilapides, sequestrandi erunt, [d] & quod distractum, in pristinum statum reuocandum. [e]

Si ob potentiam aduersarij contumacis non possit actor possessionem ingredi, vel illam amiserit, nihilominus efficitur verus possessor elapso anno. h. d.

Si tamen [f] propter rei potentiam siue dolum contigerit, vt intra annum rem custodiendam nancisci nõ possis, vel etiã acquisitam amittas, ne cõtumax melioris, [g] quàm obediẽs conditionis existat, de canonica æquitate sancitũ est, vt hoc etiam casu verus elapso anno possessor actor [h] constituatur. [i]

Si reus contumax dederit cautionem de stando iuri, nec mulctãdus est quod aduersarium non fuerit passus esse in possessione. Et missionem passus restituetur. h. d.

Hoc tamen tunc obtinet cum reus nullam cautionẽ præstitit, nam si de stãdo iuri cauerit, [k] nec mulctãdus quòd in posses

e Reuocandum. No. quod ille qui mittitur in possessionem causa custodiæ, siue reali actione agatur, siue personali, ĩfrà annum non facit fructus suos: sed custodire eos debet, vt si intra annum reus recuperare velit possessionẽ, ei fruct9 restituantur, expensæ tamen necessariæ pro fructibus percipiẽdis factæ primò debent deduci. l. fundus in princ. ff. fami. ercis. anno autẽ elapso lucratur omnes fruct9: vt no. in cap. contingit. eod. & hoc in reali.

f Si tamen. Not. casum in quo quis sine aliqua apprehensione nanciscitur possessionem, concor. capitu. contingit. eo. vnde sumitur. de aliis habes per Legistas in l. j. ff. de acqui. poss. Item not. remedium vnum contra eum qui non admittit alium in possessionem, de aliis pluribus habes in cap. tuæ. vt lit. non contest.

b Verus possessor c. quoniam frequenter. § fi. vt lit. non contest. an autem incommutabiliter, dic vt ibi not.

c Reseruata. c. quoniam frequenter. §. fin. vt lit. non contest.

d Sequestrandi erunt. Hoc intellige si ante annum missus in possessionem distrahet, vt in c. dilectus. de seq. poss. & fruct. & no. ex hoc ꝙ missio in possessionem non reuocatur licet missus peruersè se gerat circa conseruandos fructus, sed fit sequestratio. Sed quid si non dilapidet adhuc, sed sit suspectus de dilapidatio

g Melioris. Fac c. cõtingit. eo. & l. iij §. j. ff. de don. inter vi. & vx. l. seruius ff quod vi aut clã. l. non solum ff. de noxa. l. Itaq; fullo. ff. de furt. c. ad hæc de postu. xvj q. j c. legi.

h Actor. Siue agat reali siue personali, de quo tamen dic vt latè in c. contingit. eo.

i Constituatur. Sed an ipso iure? vel requiratur sententia? resp. vt in c. contingit eo.

k Cauerit allegando se nõ esse contumacẽ,

X 4 & ha

sione actoré esse passus non fuerit, & missionem passus illico restituendus [a] erit.

Actor anno lapso non reputatur possessor, si per eum steterit quominus intrauerit possessionem. h.d.

Idem iuris est, si annus lapsus esse proponatur, per reum tamē non steterit. [b] quominus ante terminū, & possessionem receperit, & cautionem dederit.

Excommunicatus à delegato Principis, etiam delegato mortuo non potest ab Ordinario absolui, vel alio prater quam in mortis articulo, vel de mandato Papæ h.d.

Quæri contigit si delegatus [c] qui reum propter contumaciā manifestam excommunicationis [d] vinculo innodauit, vel petitorem causa rei seruandæ in possessionē induxit, rebus eximatur humanis, an eidē iuri parere volenti, & idoneam cautionem offerenti ordinarius absolutionis beneficium impertiri & possessionem restituere valeat? Et responsum [e] est quòd (cum delegatus quo ad hoc sit Ordinario maior [f] (excommunicatus ab eo, non potest [g] per alium præterquam in mortis articulo, [h] sine mandato sum. Pontificis absolutionis gratiā obtinere, vel possessionē recuperare, nisi alius ei in onere

& habetur de hoc in cap. cum venissent. de eo qui mit. in poss. & hoc quando dubitatur de contumacia: aliàs si contumacia sit manifesta non auditetur, nisi etiam expensas reficeret: arg. in c. venerabilibus. §. idem. & §. secus. de sent. excom. in vj. & per Abb. in d. ca. cum venissent. & fac. hoc ad limitandum. capit. quoniam. §. in alijs. vt lit. non contest. Idem dicas etiam si non cauit per eum tamē non stetit, vt statim sequitur.

a Restituendus erit. Nisi missus in possessionē sit necessario & causa reip. absens: qa tunc non est restituenda possessio. c. dilecto. de verb. sign. & not. in cap. ij. de eo qui mitt. in poss. &c.

b Non steterit. Paria ergo sunt aliquid per me fieri aut per me non stare quo minus fiat. fac. c. imputari. de reg. iur. in vj. & c. quia diuersitatem. de conces. preb. c. pleriunque. de rescr. c. quoniā. in prin. vt lit. non contest. c. ex insinuatione. & c. ex tenore de appel. ij. q. vij. c. anteriorum §. ad hoc. Vicini ergo qui fecerunt quantum potuerunt vt malefactorem caperent, si non ceperint, non tenentur, etiam stante statuto, Barto. in l. ne quid. ff. de incen. rui. & naufra. Abb. in cap. ij. de eo qui mit. in poss. Arg. tamen contra in c. j. de eo qui mit. in pos rei ser. causa. Sol. ibi voluntas sterit in puris terminis voluntatis, hic quando voluit cauere, & obtulit cautionem sed defuit qui reciperet. & sic habes vnam limitationem ad id quod hic dicitur & ad d. cap. ij. Idem etiam esset vbi plures conueniri possunt, & vnus tantum esset contumax: quia nō est facienda missio, nisi omnes vocentur. l. Æmilius. ff. de min. & argum. in l. hoc autem. ff. qui. ex cau. in poss. ea & per Abb. in cap. cum. deputati. versic. & subiicit vnum notabile. de indi.

c Delegatus Scilicet à principe, vt patet ex sequentibus, & concord. capitulo pastoralis. §. præterea. de offic. ordin. vnde sumitur.

d Excommunicationis. Habet ergo talis delegatus quo ad causam sibi commissam ea quæ sunt meri & mixti imperij, de quo dic vt per Doct. in c. quod sedes. de offic. ordin.

e Et responsum est. Vt ca pastoralis. § præterea. de offi. ordin.

f Maior. cap sane. de offic. deleg. cap. pastoralis. §. præterea. de offic. ordin.

g Non potest. Not. hic & ex cap. pastoralis. §. præterea. de offic. ord. regulam, quòd ab excommunicatione ab homine lata iste duntaxat potest absoluere qui excommunicauit, vel successor, vel superior eius: licet excommunicatio non sit specificè excommunicatori reseruata: secus est in excommunicatione lata per constitutionem, legem, vel statutum: quia quilibet episcopus superior excommunicati absoluere potest, si absolutio non est reseruata statuenti. fac cap. nuper. de sent. excomm. & not. Abb. in d. § præterea.

h Articulo. Quo casu de quolibet genere excommunicationis, & à quolibet ecclesiastico pōt absolui. arg. xvij. q. iiij. c. si quis suadente. & c. quod de his. de sent excom. & c. sanctum est

baptisma

baptisma.de consecra.d.iiij.Sed nunquid transfretare volens, vel obsessus, vel prælium campestre ingressurus absolui possit, quasi constitutus in mortis articulo? Resp. vt not.in c.pastoralis.§ præterea.de offic.ordin.

a Successerit. c. quoniam abbas. de offic.deleg cap. aduersus. de immu. eccles. fac. l. mortuo iudice. & l. proponebatur. ff.de iud.& l.quædam §.nihil interest ff.de eden.

b Verus &c.Solus ergo anni lapsus videtur quem facere verum possessorem, nec tenetur, secundum decretum, e quoniam frequenter. §. in aliis. vt lit. non contesta. arg. contra in cap.j.de eo qui mitt.in poss. cau.rei ser. de hoc not in capitulo pastoralis.§.præterea.de offi. ordin.

successerit, a & honore.

Passus missionem si mortuo delegato præstet infra annum cautionē de parendo iuri, etiam post annum recuperabit possessionem h.d.

Sed ne missus ī possessionem verus b efficiatur post annum possessor, missionem passus coram Ordinario, vel (si eius copiā habere nequiuerit (coram publicis c & honestis viris, vt quasi præscriptionem interrumpat annalem, d offerre, ac præstare poterit e de parendo iuri cautionem, f vt sic etiam post annū per Apostolicā sedē possessionem recuperare mereatur.

In causis beneficialibus nō habet locū missio in possessionem, sed in locum eius poterit procedi lite non contestata.

Sed ista quidem tunc procedent, cum de profanis g rebus erit disceptatio: nam qui super dignitate, psonatu, vel bñficio h

c Publicis.l.vt perfectius. C.de anna.excep. xvj.q.iij.§.potest. l.sancimus, C.de episc.audi. & c.fi.de appell &licet vtatur numero plurali, sufficiet tamen vnicus notarius cum testibus, vt per Abb.& Doct.in c.pastoralis.§.præterea. de offi.ordin.in fi.versic. quæ autem dicantur. & versic.not.hoc vltimum.

d Annalem. Sed vsque ad quod tempus poterit postea petere rem sibi restitui, siue recipere possessionem? quidam constituunt differentiam inter ius canonicum & leges, vt secundum illud vsque ad spacium quadraginta annorum, secundum hos triginta, Abb.in cap. pastoralis.§.præterea.de offic.ordi.tenet quod vsque ad decem, cum postea sit completa præscriptio.dic vt ibi.

e Poterit.c.pastoralis.§.præterea.de offi.ord. vnde not.quod lex consulit simile.in l. is qui destinauit.ff.de rei vendic.& in l.fi. ff.de præt. stipul. Et not. quod dicit offerre ac præstare: quia oblatio sola non sufficit nisi factum sequatur, cap.j.de eo qui mit.in poss.caus.rei ser. sicut nec etiam sufficit offerre pecuniam ad interrumpendum cursum vsurarum, nisi deponatur in æde sacra l.acceptum.C.de vsur.

f Cautionem Sed cum cautionis verbum includat stipulationem. l. sancimus. C.de verb. obli. quis stipulabitur? Resp.secundum. Antiquos in cap. pastoralis. §. præterea.de offic. ordin. ordinarius causæ: vnde si causa est temporalis, iudex secularis, si ecclesiastica iudex ecclesiasticus. Alij quod quilibet ordinarius: vt per Specul. in titu. de primo & secundo decreto. §.iam de effectu. versic. & nota quod præmissa. cum versiculo seq. Ex quo dicto nota secundum Abb.& alios in d. §. præterea. quod ordinarius potest stipulari ei qui non est sibi subditus. est enim publica persona. & stipulationis actus est voluntarius, de quo per Ant. Abb.& alios in cap. dudum. de conuers. coniug.& iidem in proœm.decretalium,& per Imol.in c.fi.de sepult.

g Profanis rebus. Immo & in ecclesiasticis rebus habet locum hæc missio, si agatur de ecclesia vel rebus ecclesiæ, non tanquam de beneficio, sed tanquam de proprietate, c.ij.vt lit. non contest.cap.dilecto.de verb.sign.& cap.j. de eo qui mitti.in poss.in sexto.vnde sumitur. qui tex.restringitur ad causas beneficiales: vnde quod hic & ibi dicitur non procedet in iure patronatus, vt per Petrus. ibi. Et quod exprimitur de rebus profanis fit gratia frequentioris contingentiæ: argumen. Aut. cassa & irrita. C.de sacros.eccles.& cap.j.cum ibi not. per Abb.de iniur.

h Beneficio. Quantumuis modico, secundum Hostien. ad hoc capitulum maioribus. de præben. & cap.penult. de verborum significat.& nota.in capitulo primo.de eo qui mit. in poss.in vj.

Eccle-

Ecclesiastico [a] obtinendis [b] cum aliquo litigat possessore, ob partis aduersæ contumaciam in possessionem mittendus non erit, ne [c] per hoc ad ea ingressus vitiosus pateat. Licebit tamen iudici hoc casu etiam lite non [d] contestata diligenter examinato [e] negotio, ipsum fine debito [f] terminare cōtumaciam absentis diuina replente præsentia. [g]

Contra reum cōtumacem si de causa liqueat, potest ferri sententia etiam in cā profana lite contestata: contra actorem verò etiam lite non contestata. h.d.

Quod interdum etiam in profanis obtinebit, [h] vtputa si contestata lite reus cōtumax fuerit, & de causa liqueat, [i] vel actor ipse contumaciæ crimen incurrat, quo casu etiam lite nō [k] contestata instāte reo iudex & testes recipere, & sentētiam ferre debebit.

Si actor non venerit in termino ad quem reum citari fecerit, debet reo reficere expēsas & cauere de in posterum comparendo, aliàs non admittitur ad aliam citationē. h.d.

Idē quoque actor si ad terminum [l] ad quē aduersarium ci-

a Ecclesiastico. Secus in præbenda, vel beneficio temporali, quod possit sine canonica institutione obtineri.

b Obtinendis. Idem in obtentis, vt habetur in c.j.de eo qui mit.in poss.in vj.

c Ne p hoc &c. Hac eadem ratione agens recuperandæ non est restituēdus, nisi primo probata colorata possessione ex titulo: vt per Archid.& Perusi. in cap.j.de eo. qui mit.in poss. in vj. habetur plenè in ca ad decimas. de rest spol. in vj. & in c.in literis. eo. tit in antiquis.

d Non contestata. Et hoc videtur tradi pro regula, ꝙ vbi de remedio in possessionem missionis non est prouisum contra contumacem absentem, possit procedi ad sentētiam diffinitiuam lite non cōtestata, vt per Bart. in Aut. qui semel. C. quomodo, & quando iudex. Perusi. in cap.j. de eo qui mis. est in poss. in vj.

e Examinato negotio. Nota quòd vbi deueniri potest ad sententiam lite non contestata, iudex potest supplere de facto pro absente ad ducendo probationes not. in Aut. qui semel. C. quomodo, & quando iudex, & in l. amplio- rem. C. de appel. Regulariter contra: quia iudex non suppler in his quæ sunt facti, l.j. C. vt quæ desunt. per Doct. in capi. ad nostram. ij. de iureiur. & not. in capit. bonæ. primo. de postul. præla. In beneficialibus autem vbi vertitur periculum animę iudex semper ex officio supplere debet, c. cū nobis olim. de elect. Perusi. in cap.j. de eo qui mit. in pos. in vj.

f Fine debito. Vt in c. prout. eod.

g Præsentia. cap. quoniam frequenter. §.j. vt lit. non contest. cap.ij. de arb. in vj. cap.j. de eo qui mit. in pos. in vj. l. properandum. §. eum autem. C. de iudi.

h Obtinebit. Scilicet quod pōt per iudicē deueniri ad diffinitiuam sententiā reo contumace, & hoc est vnum ex remediis q̄ dātur cōtra reū contumacem. fac. c. ꝓut. eod. de aliis vide no. in d. c. prout. & p Bar. in l. consentaneū. C. qūo, & quando iudex.

i Liqueat. Vel liquere possit: vt p Ab. in c. prout. eo. Sed vī ꝙ semp liqueat. Aut enim actor ꝓbauit, & liquet ꝓ eo: aut nō ꝓbauit, & liquet cōtra eū: eū actore nō ꝓbāte &c. c. fi. de iureiur. Sed resp. cōtrariū hēt locū, qñ actor habuit oēs dilationes ad probandū, ita ꝙ fecit quicquid potuit, & demū reperitur non ꝓbasse: secus vbi ob contumaciam partis aduersæ nō recepit oēs dilationes iuridicas: quia fortè multa potuisset ꝓbare si reus fuisset præsens, vt per Ab. in d. cap. prout & in cap. causam. eo.

k Lite non contestata. c. causam. eod. secundum communem & verū intellectum. nota ergo differentiam inter reū cōtumacem & actorem, per quā magis fauemus reo, quo instāte pōt ferri sententia etiā lite nō contestata actore cōtumace: secus cōtra. Rationes plures redduntur in d. c. causam. per Glos. & Doct. quæ rñ oēs videntur tendere ad hoc ꝙ hoc accidat, quia maior est cōtumacia actoris quā rei. vnde seuerius etiam cū eo agitur. Et licet de iure ciuili actori contumaci dentur quædam dilationes, tamen id non videtur necessario seruandum de iure canonico, secundum Abb. in d. cap. causam.

l Terminum. Siue peremptoriè, siue nō, siue

in

tari fecerit, venire cõtẽpserit, veniẽti [a] reo in expensis propter [b] hoc factis legitimè [c] cõdemnabitur: ad aliam citationem minimè admittendus, nisi de fideliter [d] in posterum comparẽdo, idoneam cautionem [e] dederit.

Iudex debet esse contentus vna pœna ex plurib. quæ aduersus contumacem cõpetunt: & excrescente contumacia poteſt etiam ad alias procedere. hoc dicit.

Quod autem diximus iuribus variè cõtumaciam coerceri, non eſt ita accipiẽdũ quaſi omnes ſimul pœnas ius dicens infligere contumaci debeat ſed quòd variarũ pœnarum ſibi datur optio, [f] vnde alterutra quæ magis timeri [g] debeat, iudex à principio contentus erit, ad aliam [h] nihilominus ꝓceſſurus ſi hoc meruerit proteruitas contumacis.

DE LIBELLI conceptione, [i] & oblatione.

Actor reo comparente debet clarum iudici libellum offerre. Et quid ſit libellus. hoc dicit.

IN Primis igitur reo in aſsignato termino comparẽte iudici [k] libellum actor of

in principio cauſæ, ſiue in progreſſu, cum lex loquatur generaliter. l. de pretio. ff. de publi. & ita not. in c. j. eo. in vj. vnde ſumitur.

a Venienti. Ergo nõ venienti nõ condẽnabitur, ſed cõtumacia cum contumacia cõpẽſabitur. l. ſi duo. ff. d dolo: l. ſi ambo. ff. de compenſ. & erit circũducta citatio. l. & poſt edictum. ff. de iudic. quod tamen intellige in ſpeciali: ſecus in generali ad totã cauſam: quia licet quo ad terminum à quo neuter comparuit ſit circunducta citatio, non tamẽ quo ad alios actus, & totam cauſam: vt p Peruſi. in d. c. j. eo. in vj. poſt Rotam.

b Propter hoc. Idem ratione cõtumaciæ, ca. j. de excep in vj. cap. finem. & c. cum dilecti eo. aliàs autẽ etiam ad expẽſas factas in aduocatis & procuratoribus reficiendas qui tenetur, cap. in noſtra. vbi Innoc. de iureiur. & & in l. nõ ignorat. C. de fruct. & lit. expens, cũ tamen quis condẽmnatur ob contumaciam ſecus eſt, cap. j. eod. in vj. vbi Peruſi.

c Legitimè. Quod dic vt not. ij. q. j. in primis & in c. finẽ. eod. vbi an in condemnatione expẽ arum requiratur alia citatio, de quo etiam per Bart. in l. iij. §. ſi ad diem. ff. de re mili. & in l. j. ff. ſi quis ius di. non obtem.

d Fideliter. Præſumitur autẽ malitioſè quis abeſſe, niſi probetur legitimũ impedimentũ. c. cũ Bertholdus, & c. querelam. de re iudi.

e Idoneam cautionẽ. Ex eo ꝙ dicit idoneã, intellige ꝙ pignora vel fideiuſſiones dentur l. ſi mandato. §. ſi. ff. mand. licet aliàs verbo cautionis intelligamus ſimplicem promiſſionem l. ſancimus. C. de verb ſignifi. ſi quis tamẽ hoc dare non põt det iuratoriam, vel quã poteſt vt traditur in cap. j. eod. in vj.

f Optio. Hoc intellige iuxta ea quæ not. in c. à crapula. de vit. & hon. cleri. & in c. fraternitatis. d xxxiiij & p Ab. i c. inter cætera. de reſcript. & p Legiſtas in l. quũq; C. de ſer. fugi. & vr̃ hoc intelligẽdũ qñ ad hæc remedia vel pœnas contumaciæ nulla parti cõpetit actio: aliàs vr̃ ſecus: vt p Ab. i c. prout. eo. col. pen. & in fi.

g Timeri. Illa enĩ eſt poti[9] infligẽda xxiij. q. v. ca. ꝓdeſt. Arg. cõtra. c. ſanè. & c. paſtoralis. j. reſp. de off. deleg. Sol. vt ibi. hodie datur modus ꝓcedendi per Concil. Trid. ſeſſ. xxv. in decretis reformationũ c. iij.

h Aliã. Vſq; ad tertiã vicẽ ꝓ cõtumacia eiuſdem actus l. ſi C. de mo. mulct. & per Ab. in c. j. de pœnis.

DE LIBELLI CONCEPTIONE & oblatione.

i COnceptione. Non malè fuit in hac Rub. adiecta hæc dictio, licet nõ ponatur in decretalibus: quia in hoc tit. non tractatur ſimpliciter de oblatione libelli, ſed etiã qua forma debeat cõcipi. continua aũt ſic, ſupra viſum fuit de cõtumacia, ſed quia non ſemper contingit reum vel actorẽ eſſe contumacem, ideo videndum quid agendum cõparente reo, & ſic non contumace.

k Iudici. Et à iudice poſteà offeret reo, & hęc eſt bona practica ſcdm Ab. in c. j. eo. vbi & aliç plures practicæ ponũtur. de hoc per Legiſtas in Aut. offeratur. C. de lit. conteſtat.

a Clarum Cauendum ergo erit à nimia generalitate, c.ij.eo. Item cauendum quòd nõ sit alternatiuus.l.prætor edixit §.quod autẽ.ff. de iureiu. Nec cõditionalis. §.ex conditionali. Instit.de verb.oblig. Item φ nõ habeat verbum prægnãs vel duplex, cap.fi. de rescript.l. si is qui ducenta.ff.de reb. dub. Et generaliter φ non ponat aliquid vnde obscuritas oriatur, not. in e. constitutus.de in integ. restit.per Inno. & p Abb.in c.j.eod.

b Deliberare. Fac.l.j.ff.de eden. nec enim incontinenti compellitur respondere, maximè si tale est factum quod indiget matura deliberatione.fac. ca. proposuisti. dist. lxxxij. & per Ab. in c.j.eo. & habet infra eod §fi.

c Sentẽtia. Quæ debet esse conformis libello.l.fi.C. de fideicom. liber. & traditur latè per Legistas in l vinum.ff.si cer.pe.l.vt fundus.ff.com.diui.cap.licet Hely. de simo.capit. cum dilectus.de ord.cogni.

d Nihil enim &c. Variæ quidem dantur diffinitiones libelli, vt per Abb.in Rub.eo.& per Host.in sum.eo.& p Spe.in tit.de libel.cõcep. tñ hæc visa est cæteris cõmodior,& eam ponit Ab.in sua praxi in capit. xxxviij. pro qua allegat.l.ampliorem §.j.C.de appell.& declaratur per eundem in d.Rubrica.

e Breuis scriptura. Libellus ergo dandus est in scriptis, iij.q.iij.c.offeratur.& Aut. offeratur.C.de lit.contest.& capit.ij.eo.& per Abb. in Rubrica.& capitulo primo.eo. Hoc tamen non procedit in causis vilioribus, in quibus nulla scriptura requirit: vt in supra alleg.locis

f Claram. Sed si breuis quomodo clara? iuxta illud Oratij, breuis esse laboro obscurus fio. Sol. illud procedit in breuitate nimia.

g Duæ sunt species. Ita diuidunt Gloss. & Doct.in cap j.eod.& Spec de libellorũ cõcep. in e.quot sunt species libellorum.

feret,& illum a ita clarum b & planũ, vt ex eius inspectione deliberare b reus valeat, vtrũ cedere velit, an contendere, atque vt si contendendum sit, dispicere valeat iudex quemadmodum à se concipienda sit sententia, c Nihil d enim aliud est libellus quã breuis e scriptura claram f actoris intẽtionem continens,& cõtra aduersariũ necessariò concludens.

Libellorum alij sunt accusatorij, alij cõuẽtionales.h.d.

Porrò libellorum duæ sunt g species, alij enim sunt accusatorij, alij conuentionales. Accusatorij sunt quibus quis aliquos apud iudicẽ alicuius criminis reos defert, h de quibus quidẽ in præsenti nobis nõ est institutus sermo, sed infrà suo loco, i & ordine dicetur. Conuentionales sunt quibus in ciuilibus disceptationibus vtimur, dum rem nostrã, k aut quã nobis deberi l putamus, in iudicio petimus.

Quæ debeat continere libellus, et quod ineptus, vel obscurus libellus nõ obligat ad respondẽdum. & quod iudex illum potest lacerare.h.d.

Exprimet m igitur oblatus libellus nõ solũ agẽtis, n & cõuẽti o

h Reos defert. De his habes in l. libellorũ.ff.de accus. vbi latissimè per Bart. & ij.q.j. c.legum. & q.viij. c.libellorum.

i Suo loco. Infra de accus. post princ.

k Nostram. Ratione dominij vel quasi, vel ratione alicuius alterius iuris vt designet libellũ super omnibus realibus actionibus, & sic verbum nostrum, stat hic largè, nec significat solũ dominium, sed omne aliud ius cuius occasiõe quis potest agere, fac. no. in l.ij.C. in quib. cau.colo.censi. do min. accus. poss. lib.xj & in l. ij. in princ.ff.de ori. iu. in ver. Papirianum.

l Deberi.cap.fi.eo.& designat per hæc verba libellum in personalibus actionibus.

m Exprimet. Materia huius. §. cumulatè traditur per Hostien.in sum.eo.§.quid continere debeat.& per Spec.in sua pract. in tertia parte.in titulo. de libel. concept. & in capit. quid libellus continere debeat. & communiter.in cap.j.eod.

n Agentis.c. querelam.de elect.

o Conuenti. Specu.in sua pract.in tertia parte.in c.quid libellus continere debeat. allegar ad hoc in arg.iij.q.iij.c.nullus,& l.in his tribus.ff.de iudi.l.fi.C.de edend.l.j.ff.eod.titulo. cap.ij.de ord.cogn & cap.querelam. de elect. sed iura per eum allegata interdum non multum faciunt.

nomen, sed & ius dicentis, a & petitæ b rei, & actionis qualitatē. Et si personali experiendū sit actione, petēdi quoq; causa exprimenda c erit, alioqui nec conuentus respondere tenebitur. d Et iudex libellum nō legitimæ conuentionis formam cōtinentem concerpere ac destruere e poterit.

Plures dātur casus in quibus solennis libelli porrectio non est necessaria.h.d.

Sunt tamen casus in quibus solennis f hæc libelli oblatio minimè est necessaria, g veluti in quibus de plano ac sine strepitu, & figura h iudicij procedendum erit, & in quibus etiam non cōtestata i lite testes recipi possunt, & alij plures. k

Benefaciet iudex si rem terminare quaeret sine tela iudiciaria.h.d.

In his quoq; casibus, in quibus libelli est necessaria porrectio, probè l iudex fecerit, si principales personas, m vel in sub-

a Ius dicentis. Non intelligas necessariò de nomine proprio: sed sufficit quòd exprimatur nomen dignitatis & officij, ita vt reus intelligat coram quo conuenitur. Sed cautius videtur vt & nomen proprium exprimatur, & id videtur seruari in practica, quæ est optima legum interpres, & hoc est exprimendum, vt sciat reus an sit iudex competens: vt infra eo.§.fi.

b Petitæ rei. Vt habetur in e.significantibus. de appel.& cap. ij. eod. quod est idem ad verbum.

c Exprimenda erit. Vt traditur latè in c.fi.eo. & dātur tā per Spec.quàm per Host.Glo.Ab. & omnes, hi versus qui cōprehendunt quid debeat libellus continere videlicet:

Quis, quid, coram quo, quo iure petatur. & à quo.
Rectè compositus quisque libellus habet.

Vel clarius sic.

Conuenti nomen, & nomen conuenientis.
Iudicis & nomen scribet causamq; petendi.
Et quascúque petet res, istas scribere debet.

Dicit tamen Hosti.in summa eod. §. quid debeat continere, versic.ideóq; apponendus est. quòd de consuetudine in libellis apponitur solum quis, quid, à quo & qua de causa petat.

d Non tenebitur.cap.ij. eo.c.significantibus. de appellation.

e Destruere poterit. xj.quæst.j.cap.sacerdotibus. & ibi Glos.in verbo incendit. & passim per Doct.

f Solennis. Quia licet non sit necessarius libellus in forma, est tamen necesse fieri in litis exordio petitionem, siue in scriptis siue sine, vt possit inde nasci pronunciatio petitioni conformis, & vt possit haberi plenior certitudo super quibus petitiones & articuli formari debeant, vt in Cle sæpe. de verb.signi. vbi latè traditur. Quomodo autem differat ista petitio à libello solenni, habetur in d. Cle.sæpe. & per Abb.in sua practica.e.xxxviij.

g Necessaria. In casibus ergo non exceptis libellus videtur de substantia iudicij, de quo tamen latè not. in Cle. sæpe. de verb.signific.in verbo necessario. circa quod tamen multæ sunt varietates apud Doct. vt per Ab.& alios in e j.eo.

h Et figura iudicij. Vt in Cle. sæpe.de verb.sign. & de ratione no. ibi in verb figura.

i Non contestata lite. De hoc vide per Specul in sua practica in iij.parte in tit.de libel.cōcept.& in e.in quibus casibus sit offerendus libellus. ante finem, versic. & generaliter.

k Alij plures. Vt puta si sint causæ viles. Aut. nisi breuiores.C.de sent.ex breui recei. Si ex cōsensu partium fuisset remissa hæc solennitas, si consuetudo haberet, vt non detur libellus. sunt & multi alij: quos enumerare sit magis laboriosum quàm subtile, & latius per Specul. in tit.de libel. concept. in e.in quibus casibus vel causis sit offerendus libellus vel non.in iij. parte sui operis.

l Probè fecerit. Quod hic dicitur sumitur ex c.pastoralis. de iudi.non tamen secundum intellectum quem ibi communiter videntur tradere Docto. Sed secundum intellectum & opi. Abb.in sua practica. cap. xxxvj. quòd est sub ista inscriptione. *Quod reus petat libellum offerri per actorem.* qui valde post Speculat. commendat practicam faciendi quod hic dicitur, gratia litium finiendarum, vel minuendarum, & breuiandarum.

m Principales personas. No. quòd ea quæ consistunt in facto debent non per aduocatos vel

vel procuratores proposui, sed per principales personas. fac. no. per Gloss. & Docto. in l. ij. de iuram. calum. ex quo infertur per Abb. in c. pastoralis de iudi. vnde hæc litera sumitur, quòd cum litis contestatio fiat per propositionem negocij, petitionem & responsionem ad illam l. vni. C. de lit. contest. per ipsas principales partes non autem per procuratores & aduocatos fieri debet. quod tamen limita vt ibi per eum, & per ea, quæ habentur infra de lit. contest. §. de illo.

a Etiam aduocatos. Vel procuratores: vt not. in cap. pastoralis. de iudi. & per Ab. in sua practica. cap. xxxvj. sub Rubri. *Quod Reus petat libellum offerri per actorem.* & erit hoc cum principales sunt indiscreti & nimiæ simplicitatis: quod intellige, vt per Abb. in d. cap. pastoralis.

b Terminare. Et ista terminatio nō fiet per sententiam diffinitiuam, casu quo sine tela iudiciaria liqueat iudici de negocio: sed faciet iudex præceptum parti confessæ vt satisfaciat intra certum tempus: secus si præcessisset libellus, & secuta esset confessio: quia tunc debet ferri sententia: vt not. per Glos. & alios in cap. dudum. el secondo. de elect. refert, & commmendat Abb. in sua practica in loco in præcedenti notula allegato.

c Induciæ. Scilicet viginti dierum. Aut. offeratur. C. de lit. contest. videtur tamen in hoc standum cōsuetudini ipsius Curiæ secundum Bart. in d. Aut. & in Aut. qui semel. C. quō, & quando iudex. & in l. ij. ff. de re iudi. erit ergo hoc arbitrio iudicis. Abb. in c. cū in veteri versicu. quinto. nota de elect. Quandoque etiam nullo modo dantur tales induciæ, puta, si citatoriis literis libellū continentibus (vt quibusdam locis & casibus practicatur) potuerit reus instrui, & ex eis deliberare: vt per Legistas in d. aut. offeratur. & per Cano. in c. ij. & ca. literas. de dilat.

d Defendantur. Vt instit. de excep. in princ.

e Obscuritatem. Quasi dicat tractatum illarū exceptionum quæ proponuntur post litem cōtestatam. debeat præcedere tractatus ipsius litis contestationis: sed quia facere diuisionem & tractare prius de his quę præponuntur ante litem contestatam, & postea de litis contestatione, & postea de exceptionibus quę proponuntur post litem contestatam, pareret obscuritatem. meritò eius vitandæ gratia, tractemus semel de omnibus exceptionibus. Est autem huiusmodi situatio arbitraria: vt per Abb. in Rubrica de excepr. post Ioan. And.

sidium etiam aduocatos [a] factū ipsum proponere iusserit & sine tela iudiciaria controuersiam terminare [b] tentauerit.

Oblato libello debent reo dari dilationes ad excipiendum, & ad euitandam obscuritatem, vna materia est vno in loco tranctanda. h. d.

Oblato tamen secundum iuris ordinē libello, certæ reo conuēto indulgēdæ sunt induciæ, [c] quibus deliberet cedendum sibi sit, an contendendum, acceptandus an recusandus iudex, denique vt proponat si quas habet exceptiones. Quæ propterea comparatæ sunt, vt ij aduersus quos instituūtur actiones defendantur. [d] Harum verò quædam ante litis cōtestationem opponendę erunt quædam verò etiā post contestatam litē. Sed ne si qui inter has alieni tractatus medij fuerint interiecti, huiusmodi sectio obscuritatē [e] pariat. Videamus nunc generalter de exceptionibus.

DE EXCEPTIONIBUS & REPLICATIONIBUS.

Quid sit exceptio, & quod duplex eius est species, dilatoria, & peremptoria. Et quod dilatoriarum quædam respiciunt iudicem, quædam actorem, quædam reum, quædā causam h. d.

Exceptio est actionis vel intentionis exclusio. [f] Exceptionum summa diui

DE EXCEPTIONIBVS.

f Exclusio. Declara hanc descriptionem sequendo Abb. in Rubrica eo. vt exceptio dicatur actionis exclusio, cum in veritate competit actio & eam per

sio in duo genera a deducitur. aut enim sunt dilatoriæ, aut peremptoriæ. Dilatoriæ sunt quæ rem b & iudicium c differunt. harum quædam iudicis personam respiciunt, quædam agentis, quædam rei conuenti, quædam verò actionis, & causæ qualitatem. Personam iudicis respiciunt, vel quæ illius incompetentiam d arguūt, vel quæ de ipso suspicionem ingerunt, secundum ea quæ supra e suo loco latius exposuimus. Et hæ declinatoriæ quoque poterunt appellari. Actoris partē illæ spectāt, quæ illum non legitimam in iudicio standi personam habere demonstrant, quales sunt procuratoriæ: vt puta si quis per monachum, aut regularem, aut clericum agere f velit, Item si quis vt tutor, vel curator, vel procurator, vel syndicus compareat, & illum tutorē, vel curatorē, vel procuratorem, vel syndicum esse negetur, g

per exceptionem excludi oportet, vt cū promitto tibi vel metu compulsus vel dolo: nam ex stipulatione mero iure ciuili oritur actio: sed aduersus eam excipitur de dolo vel metu: vtin princ. instit. de except. dicitur, etiam exceptio exclusio intentionis quando actio in veritate non competit, actori, agit tamen de facto, vt si petas à me decem, & ego excipio me soluisse: nam si hoc verum est nulla tibi competit actio, cum solutione eius quod debetur tollatur omnis obligatio, instit. quib. mod. toll. obli. in prin. erit ergo tūc exceptio exclusio non actionis quæ nulla est, sed intētionis quæ solum est facti hoc casu non iuris. vide de hoc quod habet in l. ij. ff. eo. & aliquid per Bart. in l. Iulianus. ff. de cond. indeb. & per Inno. in c. cum dilecti. & in cap. dudum. ij. de elect. vbi appellat exceptionem intentionis, quando excipitur contra eum qui non petit: vt refertur per Abb. in Rubric. eod.

a In duo genera. In hanc primam sectionē omnes conueniunt, vt apparet ex not. per Gloss. & Doct. in cap. exceptionem. eo. & per Host. in summa. eo. §. quæ sit exceptionum diuisio. & per Specul. eod. titu. §. j. & passim per Doct. Verum est quòd prædicti vltra ista duo membra addunt tertium dicentes alias etiam esse quas appellant mixtas vel anomalas, de quibus etiam hic dicitur, vt infra eo. §. sunt & quædam. & §. sunt & aliæ. Sed non placuit statim hic in ista prima sectione huius generis meminisse, tum ob exemplum institutionum iuris ciuilis in §. appellantur. eod. titu. tū etiā quia illæ quas vel mixtas vel anomalas appellant, sunt vel dilatoriæ, vel peremptoriæ quantum ad sui essentiam licet participent de alterius natura, vt dicimus de petitione hæreditatis, quæ proculdubio est realis quo ad sui essentiam & substantiam, licet participet de personalitate. l. hæreditatis. C. de petit. hæredi. vel si habet substantiam separatam non possunt dici mixtæ, ex natura dilatoriarum & peremptoriarum, vel si constant ex substantia vtrarumq; veniunt sub enumeratione simplicium. fac. §. j. de action. vbi non fit mentio de mixtis in prima sectione & merito. si enim sunt anomalę merito & modo quo dā anomalo. debuit de his tractari.

b Rem. Vt si sit factum pactū de non petēdo intra certū tēpus: quia hæ nō solum differunt iudicium oppositæ, sed etiā rem: vt in §. appellantur. instit. eo. & per Ab. in c. exceptionem. versi. secundæ dilatoriæ. eod.

c Iudicium. Vt sunt illæ quæ specialiori nomine appellātur declinatoriæ, de quibus statim hic dicit, quæ licet iudicium differant, tamen non differunt rem principaliter.

d Incompetentiam. c. si diligenti. & per tot. titulum. de foro compet.

e Supra. Vt 3. de iudi. §. recusatione. cū seq. c. cū speciali. de appe. c. suspicionis. de of. deleg.

f Agere velit. c. j. de synd. c. qui vere. xvj. q. j. & supra de procur. §. sed nec oēs. & per Host. in sum. eod. tit. §. quis dare. versi. sunt aūt. & §. quis dari. versi. item monachi. & fac. §. pen. instit. eod. fac. C. qui leg. perso. hab. standi in iudi. per tot. & l. fi. §. necessitate. C. de bon. quæ lib. & ibi per Doct.

g Esse negetur. Vt per Bart. in l. iiij. §. defendi. ff. ex quib. caus. in poss. eat. & hæc quæ prouenit

querit ex defectu mandati, potest opponi etiã post latam sententiam: vt infra eo. §. ergo in initio. Ab. in c. in nr̃a. versi. item nota. de proc.
a Non interesse. Quæ pariter est dilatoria: vt not. per Glos. & Abb. in c. ex parte. de testi. & per Abb. in c. j. de accu. per Bart. in l. posthumus. §. si quis ex his. ff. de inoffi. testam.
b Audiri non debere. Vt per Abb. in c. quia frustra. de vsu. in fi.
c Cautionẽ postulet. Vt l. q pro prio. §. qui alium. ff. de procur. l. exigẽdi. C. eo. tit. de procurat.
d Spoliatum esse. c. cũ dilectus. vbi latissimè per Abb. & Doct. de ordin. cogni.
e Reuocet. Vt ca. fi. de fo compet. & l. ij. ff. de iu dic.
f Libelli. Hæc autem licet sit dilatoria poterit tamen interdum opponi etiam post sententiam, videlicet cum talis est ineptitudo libelli, quæ non cõ eludit ius agendi, nec super eo senrentia formari potest vel firmari: vt per Ab. in c. cũ dilecti de emp. & vẽdi.
g De litis pendentia. Vt per Bal. in l. peremptorias. in fi. C. sent. rescind. non posse. & in l. senatus. C. qui accus. non possunt. vel. in ca. exceptionem. eod.
h Diem solutionis. Vt in l. j. in fi. ff. quando dies vsusf. ced. hoc tamen quandoque opponitur ad processum, quãdoque ad merita cau sę, itaq; secundũ modũ pponẽdi variãdũ erit & tẽpus: vt p Ab. & ali os in c. exceptionẽ eo.

vel sua nõ interesse, a vel audiri non b debere protestetur, & si quæ sunt his similes. Ex persona rei deducuntur, veluti si quis ab eo, qui alienam litem defendit, de iudicato soluẽdo cautionem postulet, c aut si ab actore se spoliatũ d esse reus conuentus corã iudice queratur. Et propterea restitutionis beneficiũ imploret, vel si actorem ex legitima causa domum reuocet. e Actionem & causam respiciunt, vt cũ proponitur de ineptitudine, aut incertitudine libelli, f aut de litis pendentia, g aut cum non diem solutionis h venisse prætenditur.

Declinatoriæ exceptiones proponi debent ante omnem exceptionẽ: alioqui amplius opponi non poterunt. h. d.

Hæ verò regulariter i omnes ante litis contestationẽ proponi debẽt. Sed quas declinatorias appellauimus non modo ante litem contestatam, verũ etiam ante omnem k dilatoriam exceptionem opponere reum oportebit: alioqui si aliam l primo proposuerit, cũ per hoc in iurisdictionem eius coram quo proposuit consensisse videatur, eiusdem iurisdictionem sero declinare conabitur.

Dilatoriæ exceptiones non declinatoriæ regulariter proponuntur ante litem contestatam, quandoque tamen etiam post. h. d.

Ergo m in initio litis declinatoriæ opponi debẽt & proba-

i Regulariter. Hoc ideò dicit, quia quãdoq; etiam post litem contestatã proponuntur, vt patet ex superioribus notulis, & habetur latissimè per Canonist. in c. exceptionẽ. eo. & infra eo. §. proxi. vide aliquid per Legist. in l. naturaliter. §. nihil. cõmune. ff. de acqui. poss. super cõ bin. Bart.
k Omnem. iij. q. vj. §. exceptio. c. pastoralis. eod. c. inter monasterium. de re iudi. l. apertissimi. & l. cum specialis. C. de iudi. l. fi. C. eo. l. exceptionẽ. C. de prob. & ibi habetur. & in c. quoniam contra. de probat.
l Si aliam. Puta dicendo quòd aduersarius eius qui excipit est excommunicatus, & sup hoc sñia feratur, & sic approbatur persona iudicis, vnde ipsum posteà reprobare excipiens non poterit. iij. q. iij. §. item si quis testibus. & iij. q. viij. c. cuius in agendo. fac. l. sed etsi susceperit. ff. de iudi. & habes latè in ca. inter monasterium. de re iud.
m Ergo. Bene ergo: quia ex supradictis infertur: & not. in hac materia quatuor tẽpora ante litis ingressum, & tunc regulariter pponuntur declinatoriæ & peremptoriæ litis finitæ: vt infra eo. §. harum post litis ingres. ante contestationem, & tunc proponuntur regulariter dilatoriæ illę quę nõ cõcernũt personã iudicis. Tertium post litẽ contestatã ante sententiã, & tunc regulariter proponũtur peremptoriæ. Quartum post sententiam, & tunc

proponi

proponi possunt, quædam dilatoriæ, puta quę retroactum processum nullum redderent: vt hic in fi. & quædam peremptoriæ: vt per Specul. eod. titu. nostro. § dicto. num.14. & per Bald.in l.j.C.de iur.& fact.igno.

e Iureiurando. No.casum in quo iuramentum est legitima probatio. Vtrum autem hoc habeat locum in peremptoriis variè loquuntur Doct.vt habetur in cap. pastoralis. eod.& per Specul.in §.dicto.eod.

ri. Cæteræ post oblatum libellum ante litem contestatā intra terminum á iudice [a] assignatum, quandocunq; opponi, & probari [b] poterunt. Sed & lite cōtestata quandoque eas opponere licebit, veluti si qua nuper [c] reo competens exorta fuerit, vel is, qui eam opponere voluerit, se postmodum [d] ad eius notitiā peruenisse iureiurando [e] fidem faciat, vel esset huiusmodi quæ retroactū processum nullum [f] redderet, vt est ea quæ vel mandati vel iurisdictionis defectum arguit.

Et ex loco, & ex tempore, & ex aliis fontibus ducuntur exceptiones.h.d.

Ducuntur autem huiusmodi exceptiones non solum ex supra positis causis, sed etiam ex loco, [g] ex tempore, [h] & ex aliis pluribus, [i] vt tā Pontificij quàm Cæsarei iuris libris facilè est legētibus cognoscere. [k]

Exceptio excommunicationis licet sit dilatoria, tamē potest opponi & ante & post litem contestatam.h.d.

His annumeranda est etiam excommunicationis exceptio, quæ licet & ipsa dilatoria [l] sit, á cæteris tamen dissimilem naturam sortitā esse deprę henditur: nec enim post oblatum tātùm libellum ante contestatam litem velut cæteræ, sed in qualibet parte litis opponi poterit [m] peremptorio

a A iudice. Not. iudicem ex causa posse abbreuiare terminum à iure statutum. nam ad proponendas dilatorias ius præfigit terminum litis contestationis, c. inter monasterium. de re iudica.l.fi. C.eo.& tamen iudex potest abbreuiare vt hic & cap. pastoralis. eo. vnde sumitur. & hoc tenet Bart. in l.ij.ff.de re iu.

b Probari. Immo dilatoria solutionis ꝓbabitur, postquam actor fundauerit intentionem suam. l. exceptionem. C. de probat. & tertia. q. vj. §. exceptionem. habetur in cap. exceptionem.eod.

c Nuper. Nihil est enim quòd imputetur reo quòd non proposuerit ante litem contestatam. fac. cap. insinuante. vbi Doct. de offic. de leg.& cap.pastoralis. eo.argu.in l.de ætate. §.ex causa.ff.de interr.actione.& in l.j.in prin. ff.de vent.inspic.c.cæterum. de iuram.calum. & distin. 50. c. vt constitueretur. fac. l.ij. C.de consort. eiusdem lit.

d Postmodum. Id est, post terminum intra quem omnes exceptiones dilatoriæ proponi debent, sic c.præsentium. de testib. latè habetur in c.pastoralis. vbi inquit Abb. quòd non posset proponi hæc dilatoria si diceretur orta post conclusionem in causa.

f Nullum redderet. Habetur latè in cap. in nostra. de procurat. Host. in summa. eod. §. hæc de dilatoriis. versi. sed certè. Idem si partes fuissent protestatæ velle se aliquis huiusmodi exceptiones opponere. cap.pastoralis. eo. vide latè p Fely.in cap. exceptionem. eod.per Legistas. in l. ita demū curat. & in l.licet.C.de ꝓcur.

g Ex loco. Vt, quia dicatur non tutus. Cle. pastoralis. de re iudic. & supra de in ius voc. §. locus. vbi not. vel quia alio loco sit quid soluendum. c.vni. de plus petit.

h Ex tempore. Vt s.de in ius voc. §.sed etsi te.

i Pluribus. Vt puta ratione rescripti, vt per Spec.eo. tit.nostro.§.j. versi. dilatoriarum autē.& sunt plures exceptiones q̄ actiones: vt per eundem. eod.tit.§. viso.ante fin.versic.postremo no.

k Cognoscere Sic instit.eo §.hæc exempla.

l Dilatoria sit. Quo ad sui substantiā, & regulariter: opponitur tamē quādoq; in vim perēptoriæ, puta ad perimendā electionē propter excōmunicationē eligētiū, vel electi, quo casu non haberet locum quod hic dicitur, & in c.j. eo.in vj.& ibi etiam not.& not.in Cle.j.eo.

m Opponi poterit. c.exceptionem.eod.ca.j. eo.in vj.Cle.j.eod.

termino ad proponẽdum exceptiones declinatorias, & dilatorias, prȩfixo minimè [a] obſtante. Quod eſt in hac exceptione ſpecialiter obſeruãdum, ne quiſquam in periculum [b] animæ ſuæ excõmunicato communicare compellatur, quòd ſi eam reus omiſerit, vt actor [c] ſumptibus & laboribus fatigetur, in expẽſis legitimis [d] cõdemnandus erit.

In opponenda exceptione excommunicationis, ſeruanda eſt certa forma. h.d.

Sed cum per malitiam [e] hæc exceptio in iudiciis opponeretur frequentius Innocentiana conſtitutione [f] cõſultiſsimè cautum eſt, vt certa in ea proponẽda forma ſeruari debeat, vti ex ipſius conſtitutionis tenore facilè apparere poteſt.

Exceptio excommunicationis poteſt actori opponi in prima tantum inſtantia, non in ſecunda. Idem de cæteris dilatoriis. h.d.

Hæc tamen in prima tantum inſtantia ſibi locum vendicant: quòd ſi ſuccumbens actor appellauerit prȩtextu excommunicationis oppoſitæ à proſequutione appellationis minimè excludendus [g] erit, quod & in cȩteris dilatoriis multò magis locum obtinet. [h]

Reus excommunicatus licet reconuenire nõ poſsit admittitur tamen ad proponendas ſuas legitimas defenſiones. hoc dicit.

Reus autẽ [i] nullo

a Minimè obſtante. No. quòd terminus præfixus ſimpliciter ad aliquid faciendũ ſeu proponendum ad id ex cuius omiſſione imminet animæ periculũ, viã non præcludit. Et hȩc eſt ratio ob quã in cauſa matrimoniali ſententia abnegatiua matrimonij non tranſit in rem iudicatam. c. lator. & cap. conſanguinei. de re iudi. vbi etiam not. de quo plenè per Abb. in ca. iurauit de probat. & aliquid in cap. exceptionem. eo.

b Periculum animæ. No. quòd etiam in iudicio nõ ſine periculo communicatur: de quo dic vt not. in c. intelleximus. de iudi. & ex hac ratione aliter dicẽdum eſt de ſuſpẽſo quã de excommunicato, de quo latè per Abb. in c. Apoſtolicæ. eo.

c Vt actor. Requiritur ergo ꝙ reus malitiosè diſtulerit opponere: aliàs non procederet quod hic dicitur. Vnde ſi deſtiterit opponere ex cauſa rationabili, puta, quia nõ habebat in promptu probationes, ceſſaret hæc condemnatio. pro quo allegat Hoſtien. l. argentarius. §. penult. ff. de eden. Abb. verò in cap. exceptionem. eo. adducit bonum tex. in c. plerunque. ij. q. vij.

d Legitimis. Quæ autem ſint expenſæ legitimæ, dic vt per Ab. & alios in c. exceptionem. eo. Sed nunquid iudex teneatur condemnare in expenſis, etiam ſi non fuerit petitum. Item ſi non condemnauerit an pars poſſit appellare? vide per Abb. in c. ſignificauerunt. verſic. ſed circa prædicta. eod.

e Malitiam. Quæ ſemper creſcit. xij. q. j. cap. omnis ætas. & xx. q. iij. c. procliuis. & §. mitiores. Aut. de nupt.

f Conſtitutione. Vt in c. j. eo. in vj.

g Excludendus erit. Sed cõtra. c. per tuas de ſent. excomm. Sol. contrarium procedit quando quis appellat à ſententia excommunicationis, quam dicit iniuſtam, hic loquitur cum appellatur ab alio grauamine, & de excommunicatione nihil ipſe dixit, nec confitendo eam iniuſtam, neque nullam: ſed aduerſarius opponit de excommunicatione ad finem iſtum repellendi: quod non debet admitti, cum iſte ſe defendat. Ita ſolu. Abb in c. ſignificauerunt. & in ca. ſi. eo. Sed quid dicemus ſi quis ſit excõmunicatus ob illam eandem cauſam ob quam appellauit? Reſpon. adhuc habet locũ quod hic dicitur, nec procedet. cap. per tuas. vt per Abb. in d. c. ſi.

h Locum obtinet. Vt habetur in l. ita demũ. C. de procur. aliquid etiam per Abb. in cap. paſtoralis eo. & in c. coram. de reſti. in integ.

i Reus autem. Intellige hoc de reo neceſſario non autem de voluntario, ſecundũ ea quæ diffusè not. per Ab. & alios in c. cum inter. eo. vbi ponit quòd in tãtum neceſſitas vel præiudicium imminẽs aditum præbet ad eſſendum in iudicio, vt ob hãc cauſam admittatur quis etiam tanquam actor: vt puta ſi reus eſſet fugitiuus, ſi res eſſet tempore peritura, cum enim quis ſtimulatur ad agendum ex imminenti

obstanre excommunicationis vinculo, velut rectè conuenitur, ità ad legitimas [a] defensiones semper admittitur. Satis enim absurdum [b] esset, si actore impugnãte defensionis copia reo denegaretur. Quia sic multoties condemnaretur [c] absoluendus. Recõuentionis tamẽ potestas eidem minimè permittitur.[d]

Superius dicta de excommunicatione, intelligũtur de maiori. h. d.

Cæterum quæ suprà de excommunicatione diximus, non de quacũque excommunicatione sunt intelligenda, sed de ea tantum quæ à perceptione sacramẽtorũ, & à fidelium communione separat,[e] vt etiam ipsa innocentianæ cõstitutionis verba demostrant.[f]

Peremptoriæ exceptiones sũt quæ ius actoris perimũt, & semper agẽtibus obstant. hoc dicit.

Peremptoriæ [g] seu elisoriæ [h] exceptiones sunt quæ in totũ ius agẽtis perimũt, [i] & semper [k] agẽtibus obstant, qualis est doli mali, metus, pacti conuenti, [l] solutionis, iurisiurandi, præscriptionis, translationis, & rei iudicatæ, & si quid cõtra leges, [m] factum esse dicatur.

nenti periculo, potest dici hæc actio defensio quædam, quod tamen penitus non firmat.

a Legitimas defensiones c. cum inter. eo. c. intelleximus. de iudi vbi ordinariè.

b Absurdum. No. arg. ab absurdo. simile in c. ex ore. de priui. & c. quemadmodum. de iureiu. c. cum inter. eo. l. nã absurdum. ff. de bon. libert.

c Condemnaretur. Quod est absurdum: arg. l. absentẽ. ff. de pœ. Sed an reus excõmunicatus possit petere à iudice sententiam ferri pro se & videtur, cum enim permittatur ei esse in iudicio, videtur etiam permitti vt faciat oẽs actus quos potest facere tanquam reus in iudicio. Contrariũ tenetur cõmuniter: vt per Doct. ĩ c. cũ inter. eo & in cap. intelleximus. de iudi.

d Permittitur. Vt ca. cum inter eo. & §. fi. infra de mut. peti. An autem possit excõicatus compensare. not. in d. ca. cum inter. in fi. & in d. §. fi.

e Separat. Hoc est de maiori quæ appellatur anathema, vt infra de sent. excom. in prin. & c. si quem. eo. ti. & huius decisionis ratio est in promptu: quia scilicet minor excommunicatio non separat à communione fidelium, sed tantum à participatione sacramentorum: vt not. in locis supra alleg. Vnde non mirũ si potest esse in iudicio excõicatus minori, cum non vetetur communicare cæteris fidelibus fac. c. Engeltrudam. iij. q. iiij. & habetur per Specul. in §. viso. versic. & minor.

f Demonstranr. c. j. eo. in vj.

g Peremptoriæ. Simile in §. appellantur. eo.

h Elisoriæ. Vt intelligamus quid sibi vult ista duplex appellatio, sciendũ est, quòd Ab. in sua praxi. c. xvj. vbi tractat de peremptoriis exceptionibus, facit differentiam inter peremptorias & elisorias, & perẽptorias putat eas appellari oportere: quæ funditus, vel in totũ (vt hic dicitur) perimũt, & tollũt obligationem ciuilem & nataralem: vt exceptio solutionis, & acceptilationis, & has potius putat dicendas defensiones. q̃ exceptiones: q. non sunt actionũ exclusiones, Aliæ verò & pacti conuenti, doli, metus quæ non perimũt sed elidunt, putat melius appellari elisorias, q̃ peremptorias, & licet hæc differẽtia denominationis nõ sit seruata in §. appellantur. Institu. eo. tamẽ, quia nõ est contraria iuri, immo adiuuatur rationibus, non fuit visum ab re, hanc differentiã quasi digito ostẽdere, quæ videtur etiã de mẽte Spec. vt per Ab. ibi, & fac. ad hoc quæ dicit Ab in Rubr. eo. & not. s. eo in prin. & per eundẽ Ab. in c. exceptionẽ. versic. circa perẽptorias. & quòd not Glo. ij. in c. j. de lit. contest. in vj. vbi etiam Doct.

i Perimunt. Vt solutionis, acceptilationis.

k Semper. Id est, sine præfinitione tẽporis, vt ff de doli except. l. purè. §. fi.

l Pacti cõuenti. Scilicet de amplius nõ petendo, quæ tanq̃, peremptoria non impedit litis. cõtestationẽ, vt per Bart. in l. si tibi. § pactus ne peteret. ff. de pac. Sed an exceptio pacti de non agendo impediat litis contestationem? Resp. Doc. variè sentiũt, de quo post alios vide per Perusi. in c. j. de lit. contest. in vj.

m Contra leges. Verbi gratia contra legẽ Iu-

Exceptiones peremptoriæ litis finitæ sunt, quæ impediunt litis ingressum. h. d.

Harum quædã dicuntur peremptoriæ litis finitæ, quædam simpliciter peremptoriæ. Paremptoriæ litis finitæ sunt, quæ litis impediunt ingressum, [a] & aduersus agẽtem omni tempore opponi possunt, qualis est exceptio transactionis, [b] iurisiurandi, [c] & rei iudicatæ [d] quæ vel in ipso limine iudicii proponi poterunt. Cum enim super negotiis, transactione, iureiurando, & sententia decisis, alias lis inchoata terminata fuerit, valde absonũ visum [e] fuit, super eisdẽ nouũ assumi debere iudiciũ, & quasi in infinitum forensia iurgia protrahere. Inde quoque litis finitæ exceptiones appellantur, quòd vt aliquis esset finis litium institutæ fuerint. Idẽ iuris est in aliis etiam peremptoriis exceptiõibus, quæ vulgo manifestæ sint, & notoriæ [f] habeantur.

Exceptiones peremptoriæ proponuntur post litem contestatam ante sententiã. h. d.

Cæteræ vero litis contestationem minimè impediunt, [g] at-

iam fundi dotalis. institu. quib. alien. l[1]. vel non. l. iij. & ibi not. ff. eod.

a Ingressum. Scilicet si ante litem contestatam opponatur & in vim declinatoriarum, sed oppositæ post litẽ contestatã censentur oppositæ ad merita causæ. Bal. & Docto. in l. postquã lIII C. de pact. & l. exceptionẽ. C. de probat. Legistæ communiter in l. nam postea. ff. de iureiur. & in l. eleganter. §. si quis post transactionẽ. ff. de cõd. indeb & l. fin. ff. pro suo. & plerasque differẽtias quæ resultãt. vtrũ tales exceptiones opponantur tanquam declinatoriæ vel tanquam peremptoriæ per Perusi. in ca. j. de lit. contest. in vj. post. Glo. & alios. Si aũt non apparet vtrum sint oppositæ tanquã peremptoriæ, vel tã quam declinatoriæ, in dubio quales sint reputandæ per eundem ibidẽ. Debet tamen esse cautus is, qui opponit exceptionẽ litis finitæ tanquam declinatoriã, vt offerat se paratũ in continenti probare: aliàs si aduersarius negaret dictas exceptiones esse veras, tũc non impediret litis cõtestatio sed deberet reseruari post litis contestationẽ: vt tradit in l. nã postea. §. j. ff. de iureiu. & latè Perus. ĩ d. c. j.

b Transactionis. c. j. & ibi. Ab. de transact. & not. in c. fi. eo. in vj.

c Iurisiurandi. Siue sit pactũ iuratũ de non petendo, siue de non agendo, siue simplex iuramentum de non petendo. omni casu exceptio ex iuramento descendens impedit litis contestationem, & ad rescriptũ, & ad processũ opponi põt, vt sic periurium vitetur: vt tenẽt cõiter doct. quos refert Perusi. in ca. j. de. lit. contest in vj. refecta distinct. Io. And. & fac. l. ij. ff. de iureiu. & l. non erit. §. dato. ff. de iureiu. c. etsi Christus eod. tit. & c. veniens. de accus. de hoc p Spec. ĩ §. dicto. eo. iii. nostro. nu. 45.

d Rei iudicatæ. Ab. eo. scilicet cui fuit ius iudicandi. l. iiij §. cõdemnatũ. ff. de re iudi. l. nõ putauit. §. non quæuis. ff. de bon. poss. contratab. aliàs nõ tenuisset snĩa. c. ai si clerici. de iud. Vn de snĩa lata ab excommunicato & schismatico non pareret hãc exceptionẽ, p not. in c. j. de lit. contest. in vj. Idẽ si sit iudicatum non seruato, iuris ordine, ij. q. vj. §. diffinitiua. Idẽ si simus ĩ causa cuius natura repugnet huic exceptioni, vt est causa matrimonialis in casibus, c. lator. de re iud. Et procedit quod hic dr̃ tam in causa ciuili, quàm criminali. cap. de his. de caus. Perusi. in dicto. cap. primo.

e Visum fuit. l. causas. & l. fratris. C. de trãsac.

f Notoriæ. Fac. not per Ab. in c. j. de no. ope. nunci. versi. fac qđ no. in simili post not. in l. post rem iudicatã. ff. de transac. & in c. j. de lit. cont. in vj. & per eunde in Ab. in c. exceptionẽ. num. 16 eo. & in c. j. de ordi. cogni. vbi reassumit totam materiam. fac. c. qm̃. de fil. presbyt. & Perusi. in d. c. j. ponit regulam ꝙ perẽptoriæ debent opponi post litem contestatam. cui accommodat quadraginta tres limitationes.

g Impediunt. Ergo per talem exceptionem non fit litis cõtestatio: aliàs nõ requireret an impediret vel nõ. c. ij de lit. cõtest. in vj. & quẽ admodum hæ perẽptoriæ nõ impediunt litis contestationẽ, ita etiã illarum taciturnitas nõ faceret rescriptum ad lites surreptitium, quo

minus

minus saltem procedatur secundum formam iuris. Inno. in c. ex parte. de lit. contest. Perusi. in c. j. eo. tit in vj nisi essent litis finitæ, vel nisi essemus in rescriptis gratiosis ad beneficia, secus in rescriptis ad beneficia iustitiæ: quia tūc stamus iuri communi, vt latius ꝑ Perusi. in d. ca. j. in prima col.

que ante sententiam erūt regulariter [a] proponendæ, quas quidem si dolo malo, suo tempore in prima instantia reus proponere distulerit, etiā in causa appellatiōis opponendi sibi facultas denegabitur. [b]

Præiudiciales exceptiones sunt quæ alteri causæ præiudicium afferunt, puta exceptio consanguinitatis, causæ restitutionis viri, exceptio natalium, petitionis hæreditatis. h.d.

Sunt etiam quædā exceptiones, quæ præiudiciales appellari possunt, [c] ex eo quòd alteri cognitioni præiudicium afferūt, vtpote, si qua mulier Titium in virum petat, [d] qui ad mulieris intentionem [e] elidendam consāguinitatis obiiciat exceptionē, qua probata, cū quæstio principalis perimatur, de ipsa est cognoscēdum antequā ad diffinitionis [f] articulum procedatur. Idem si petenti hæreditatem nataliū obiecta sit exceptio. Cum enim successionis causa à causa nataliū dependeat, posteriore quoque loco cognoscenda [g] erit.

Spoliatus opponens de spolio in modum exceptionis non cogitur respōdere antequàm sit restitutus. h.d.

Sed etsi quæstio spolij in modum exceptionis, [h] petentibus

a Regulariter. Ideo dicit regulariter: quia dantur multi casus in quibus tales exceptiones etiam post sententiā opponi possunt, vt est exceptio falsitatis. cap. cum venerabilis. eo. per Abb. in ca. licet. de proba. & plures casus posuit Accur. in §. appellantur. institu. eod. & per Specul. §. dicto. num. 14. hoc eod. titulo. & per Bald. post Accurs. in l. j. C. de iu. & fact. igno.

b Denegabitur. Secus si non dolo proponere distulerit: quia poterūt opponi l. per hāc. C. de temp. appel. cap. cum Ioannes. de fid. instr. & hoc quòd differens dolosè opponere in prima instantia nō poterit postea in secunda opponere, videtur audacius fortè appositum hic, cum non sit de hoc in promptu tex. aliquis nisi cap. exceptionem. eod. arguendo à speciali. Sed hoc & æquissimum videtur, & tenet Ioan. Andr. & Hostien in cap. inter monasterium. de re iudic. & Abb. in cap. j. eod. & idem Abb. & Ant. de Butr. in dicto cap. exceptionem. num. 17. & videtur commun. opin. Canonistarum.

c Appellari possunt. Et sic eas appellat Abb. in sua practica. cap. lxj. quod inscribitur de exceptionibus peremptoriis. fac. §. præiudiciales. institut. de action. & not. per Abb. in capitulo tertio. de ordi cogni.

d Petat. Et sic libera persona vēdicari potest adiecta tamen causa, vt quia filius meus est, maritus meus est fac. l. prima. ff. de rei vend & not. in c. ex parte. de rest. spol. vbi Inno. & alij, & not. per Abb. in cap. j. de ordin. cogni. vnde hic sumitur. & not. verbum petat, quod designat ꝙ id quod dicitur hic habet locum cum agitur petitorio, secus enim esset si mulier ageret possessorio: quia tunc non admitteretur exceptio consanguinitatis, seu alia eō cernens defectum proprietatis, ca. ex conquestione. de restit. spol. & per Ab. in d. c. j.

e Intentionem elidendam. Quæ prius est fundata vnde reus eōdemnandus veniret nisi se defenderet. debet enim iudex iudicare secūdum merita causæ, quæ panduntur assertione partium. l. fi. C. si per vim vel alio modo. Vnde vt appareat vtrum reus sit absoluendus vel non: debet discuti sua exceptio, & hæc est decidendi ratio hoc casu, secundum Abb. in c. j de ordin. cogni.

f Diffinitionis. Scilicet causæ principalis & matrimonij, super qua sufficit vt pronuncietur, de quo tamen latè per Abb. in capitulo j. de ordin. cogni.

g Cognoscenda erit. c. iij. de ord. cogni & ibi per Glo. & Doct. fac. c. lator. qui fil. sint legit. & iij q. xj. § si de hæreditate. & §. si crimen. & l. ij. C. de ordin. cogni. & l. quoniam. C. de adult. & l. præses. C. de plagi.

h Exceptionis. Et ista exceptio spolij est dilatoria. Ab. in c. dilectus. vnde sumitur. de ordi. cogni.

cogni.& per Doct.in c.venerabilis.de offi.deleg.& per Lanfr.in Rub.de caus.poss. & propri.Et licet videatur hic poni inter peremptorias,tamen ponitur respectu quo sapit naturã præiudicialium exceptionum.Et quod hic dicit in modum exceptionis, procedit in iudiciis ciuilibus,in quorum tractatu sumus:in criminali autẽ ꝓcedit quod hic dicitur,etiam si per viam actionis spolium intẽtetur.iij.q.j.per tot.& ij.q.ij.per totũ. & per Abb.in c.ij. versi. quarto,hic tex.dicit.de ordi.cogni. & de hoc.§. inter scholares. j. eod.

a Restitutus fuerit. Quia nec nudi contendere, nec inermes inimicis nos opponere debemus.cap.j.de restit.spol.in vj. Sed non habet locum quod hic dicitur vbi notoriè constat de nõ iure spoliati.Innoc.in cap.constitutus.de fil. presbyt. Perusi.in c.proposuit.de appel.& per eundẽ in d.c.j §.fi.in prin.Abb.& alij.in c. ij. de ordi cogni.Item in causa depositi secundũ quosdam,quod satis potest admitti,si constaret de deposito.Item non habet locum quãdo quis conueniretur ex sua obligatione iurata. Sunt etiam alij casus in quibus non militat quod hic dicitur:pro quibus recurrendum est ad ea quæ Doct.in d.c.ij.

b Perimere.De facto intelligas non de iure: hoc est,quia multi propter tot impedimenta, & timorem expensarũ ius suum indiscussum relinquebant,nec enim spoliationis exceptio est peremptoria,sed dilatoria:vt no.supra eo. §.proxi.Nec ob.l.si quis in tanta. C. vnde vi. quia licet priuatio dominij insurgat conditione ex illa lege,non tamen oritur ex exceptione:vt not.in ca.pastoralis.de caus.poss. & propri.& in cap.j de rest.spol.in vj.vnde sumitur, vel dic perimere,id est,differre, vt not.in d. c. j.prima placet.

c Innocentiana cõstitutione.ca.j.de resti.spolia.in sexto.

obiecta fuerit probationes sup spolio primitus erunt audiẽdæ Eoque legitimè probato reus nõ cogetur respondere positionibus donec integrè restitutus a fuerit.

Non debet iudex in causa supersedere obtentu exceptionis spolij,nisi dicatur factum ab actore,& hoc in ciuilibus: in criminalibus verò potest etiã obijci de spolio à tertio facto,si quis dicatur vel tota sua substãtia,vel maiori parte spoliatus,nec agenti super rebus Ecclesiasticis,potest opponi exceptio spolij rerũ priuatarum,vel contra.h.d.

Sed quia huiusmodi exceptionem nonnũquam in iudiciis calumniosè propositam causas Ecclesiasticas cõtinebat impedire, & per interpositas appellationes principalis causæ cognitionẽ perimere,[b] consultissimè Innocentiana [c] constitutione decretum fuit,vt in ciuilibus negotiis spoliationis obiectu ab alio,quàm ab [d] actore factæ, iudex in causa principàli procedere non postponat.In criminalibus verò etiã si à tertio [e] spoliatus fuerit,dum tamen vel tota sua substãtia,vel

d Ab actore.Esset.n.iniquũ quod reus exciperet cõtra actorẽ de spolio facto à tertio, cùm in hoc nõ deliquerit actor, & ideò factũ alterius sibi nõ debet obesse.l.si quis in suo. § fi.C.de inof.tes. & l.non debet. ff. de reg.iu.& peccata suos authores tenere debẽt.l.sancimus.C.de pœ.& procedit hoc etiã si res spoliata peruenerit ad ipsũ agẽtem, licet contra eum possit agi remedio.c. sæpe. de rest.spol. secundũ Io.An & Perus.in c.j.eo.tit.in vj. in princ.Itẽ ẽt si spoliatio facta esset à procuratore ipsius agentis suo proprio nomine spoliãte.l.procurator.ff.de except.doli.Et idem si spoliatio sit facta à syndico collegij,etiã si ipse syndicus sit de collegio,cũ nec tũc de tali spoliatione excipi possit,per plura alle.per Perusi.in d.c.j.licet possit opponi secũdum quosdã in executionem sententiæ.Bern.tamen in d.c.j.dicit se non vidisse aliquem sic excipientem in ciuilibus,vt ibi refert Io.And.

e A tertio.Hæc est differentia inter causam ciuilem & criminalem,& intellige hoc vt nõ habeat locum quando denũciaretur ad pœnitentiam,vel quando ex crimine ageretur ciuiliter ad interesse agentis,sed solum qñ ex crimine ageretur criminaliter,& p accusationẽ. Sed quid si procedatur inquirendo ? & cõiter videtur teneri quod hic dicitur obtinere, etiã hoc casu,veluti & si accusaretur:et per Perusi. in c.j.de resti.spol.in vj.licet quidam contra,

Maiori

maiori Parte a ipsius se per violentiã b priuatum c affirmet, obiecta exceptio processum differet, pœnis d statutis, si eandem intra certa e tempora non probauerit obiiciens. Eo quoq; salubriter adiecto, vt rerũ priuatarum spoliatio agenti super Ecclesiasticis, vel ex cõtrario, non opponatur. f

Accusato excipiẽti de spolio à tertio facto debet indulgeri tempus, intra quod restitutionem petat, & causam si potest finiat, quo elapso non obstante tali exceptione accusari poterit. h.d.

Inter scholares g olim dubitari cõtigit, si spoliatus à tertio h cõtra suum accusatorẽ de spolio excipiat, an ei tempus i indulgeri debeat, infra qđ restitutionem imploret, ne fortè sic existẽs omnem accusationẽ eludat: & id æquitati, & iuri satis cõsonum visum fuit. Vnde si infra tempus indultum restitutionem non petierit: & causam cum posset ad finem non perduxerit, k non obstante exceptione l spolij, deinceps accusari poterit.

Exceptiones contra testes, peremptoriarum naturam sapiunt, ideò ante sententiam proponenda. hoc dicit.

Sunt & aliæ exceptiones, quas propriè neq; dilatorias, m neque peremptorias, n appellaueris cuiusmo

a Maiori parte. Not. quòd spoliatio omniũ bonorum & maioris partis æquiparantur. l. omnes, §. lucius. ff. quę in fraud. credi. iuncta. l. in summa. ff. de pecul. & l. j. C. de in emphy. & qđ habetur in c. potuit de locat. latissimè per Tiraq. in l. si vnquã. C. de reuo. donat. in Glo. vel partis.

b Per violentiã. Requirit ergo ꝙ talis spoliatio sit facta per violẽtiã expulsiuã vel ablatiuam: secus ergo si esset spoliatio tãtum dolosa: quia non haberet locũ quòd hic dicitur secundum Io. An. & Perusi. in c. j. de resti. spol. in vj.

c Priuatũ. Not. ꝙ requiritur ꝙ tẽpore quo agitatur iudicium quis sit spoliatus omnib⁹ bonis, vel maiori parte secus ergo si recepisset bona vel maiorem partem bonorum, & hoc si opponatur de expoliatiõe facta à tertio. Sed si de expoliatiõe facta ab accusatore, tunc requiritur ꝙ spoliatus sit integraliter restitutus, sicut esset quando ageretur ciuiliter. Perusi. in c. j. de resti. spol. in vj.

d Pœnis statutis. Expẽsarum vel etiam arbitrariis, vt not. in c. j. de resti. spol. in vj.

e Certa tempora. Scilicet. quindecim dierũ vt in c. j. de resti. spol. in vj. Sed an hæc tempora possint prorogari? respon. vt per Doct. in d. c. j. & in c. pia. de excep. in vj.

f Opponatur. c. j. §. fi. de resti. spol. in vj. vbi etiam not. quæ sit ratio.

g Scholares. Sic. c. j. §. solet. de resti. spol. in vj. & not. quod fuit responsum ad consultationem scholarium, nec mirum, cum illorum authoritas sit probabilis ar. l. quæsitum in prin. ff. de fund. instru. & l. cum scriptum, ff. de dot. præleg. & in casu præponitur scholaris doctori: vt not. in l. j. C. de anno ciuil. lib. xij.

h A tertio. Id est, ab alio quàm ab accusatore. iij. q. j. c. episcopi & q. ij. c. cum ecclesiæ. & not. in c. j. de rest. spol. in vj.

i Tempus. iudicis arbitrio statuẽdum, cum non reperiatur iure determinatum. l. j. ff. de iure deli.

k Perduxerit. Not. casu in quo quis compellitur agere. fac. not. in l. vni. C. vt ne. innit. age. vel, accu. & decẽ & septem hmõi casus ponũtur per Io. And. in c. j. § solet. de rest. spoliat. in vj. & de hoc per Bald. in l. diffamari. C. de ingẽ. manumis. & latissimè ibidem ꝑ Cæsar. Contard. Celebrem aduocatũ in Romana Curia, & per Bar. in l. ij. ff. de re iudi.

l Exceptione spolij. Not. quòd exclusus per lapsum temporis ab agendo, videtur etiam exclusus ab excipiendo, quod ideò est secundum Perusi. in c. j. §. solet. de restit. spol. in vj. quia terminus tendebat ad exclusionem exceptionis: aliàs annalia ad agendum sunt perpetua ad excipiendum. l. ij. in fi. ff. de dol. except. l. j. & l. in vasof. C. vnde vi. vbi Doct. & habetur in Cle. j. de resti. in integ.

m Neque dilatorias. Quia non differunt ꝓcessum super principali sicut faciunt dilatorię fac. simile de iudi. cap. exhibita, & quia non est necesse eas proponere ante lit. cõtestatam sicut dilatorias. §. j. supra. eo c. inter monasterium. de rẽ iudi.

a Neque peremptorias. Cũ non concernant

actionē & eius exclusionem quod faciunt per emptoriæ.l.j.&l.ij ff.de except.& supra eo. in prin. Item non possunt opponi publicatis attestationibus.e de testibus.de testi. & not. Abb. in c.præsentium.eo.tit.in prin.licet contra videatur id quod notat Ab. in c.j. eo. vt in notulla sequenti, sed dic.vt per Abb.in secundo not.

a Ad naturam. Quia si non directè saltem per obliquum actionē perimit, sublata enim probatione remanet ius partis inutile.c. sæpe. de restit. spol. l. duo sunt Titij.ff.de testam.tutel.& ideo pōt dici quasi peremptoria:arg.iiij q.iij hermaphroditus.ideoque vsq; ad sententiam potest opponi, sicut aliæ peremptoriæ. l.ij.C.sent. rescin. non pos.Ab. in c. j. eo. licet hoc videatur contra id quod not.Abb. in c. præsentium. de testi. in prin. cum dicit publicatis attestationibus opponi non posse, vt in superiori notula.fac.not.per Abb.in c.finem. de dolo & contum.versi.dico ergo ponendo.

b Exhibēda. Statim, vel infra terminum competentem à iudice statuendum.c.licet.de probatio.& c.prudentiam. §.sexta.de offic.deleg. argu.seruata distinctione illius authen. C. de testib.Authen.si dicatur. & not.in cap. j. eod. vnde sumitur.

c Per sententiam. Nisi fuerit appellatum.l fi. C.de fid.instru.& not.in c.j.eo.vnde sumitur, & quidam intelligunt quod hic vt Tanc.de illa exceptione quæ obiicitur in personam testium, quæ ante sententiam debet probari, secus si testes arguerentur de falso, vel etiam actor : quia vsq; ad viginti annos poterit opponi.l.quærelam.C.de fal.dic vt not.in d.c.j.

d Confessi. Vnde repellūtur si hoc ostendatur sine aliqua probatione.c. testimonium.de testi secundum quod intelligendum est quod hic dicitur:vt not. in c.j. eo & in d c. testimonium.

e Sufficiet.ca.j. eo.Sed immo contra ꝙ nō sufficiat. Primò, quia litera tam in d. c. j. quā hic videtur innuere ꝙ debeat imponi pœna extraordinaria arguendo ab exclusiōe vnius ca.nonne.de præsump.& l.cū Prætor.ff.de iudi. Secundò ob. c.ecce. xxiiij.q.iij. vbi dr̄ crimina esse puniēda vbicunq; claruerit. Tertiò ob. tex.in c. cū super. de confess. Quartò ob.l.ij.§.si publico.ff. de adult. Sol.vt not,in c. ij. de ord.cogni. vbi latè.Abb. in versi. nūc venio ad Gl. in versi. restitutio omissa precedēti.

f Præsertim. Id est, tantum secundum Host. & Goff.qui tenēt ꝙ tantum tunc non punitur cū crimē causam non contingit, aliàs indistinctè.Sed secundum Inno. hæc dictio præsertim, stat pro maximè, quasi idem sit si crimen contingat causam de qua agitur.quod dic vt per Abb.in c.j.eo.versi.ex his videtur velle.

g Contingat. Quod erit quando testis nō solum cōfitetur se inuolutū eodē crimine:vt uoluit Inno.sed etiam circa idē factum, vt uoluit Host.& sequitur Ab.in c.j.eo in fi.Bar.autem in l.ij.§.si plublico.ff.de adult.videtur exigere quod tangat idem delictum, & easdem personas, dic.vt per Abb.in d.c.j.

h Innocentē. Sed quomodo si est quis conuictus

di sunt quæ aduersus productos testes opponuntur, vtputà, si quis Mæuium examinatum, infamem, excommunicatum, vel aliàs criminosum esse dicat. Quæ tamen cū ad peréptoriarū naturam [a] accedere videantur, ipsæquoque ante sententiam proponendæ erunt.

Ponit differentiam vtrū testi obiiciatur crimē, de quo nunquam aliàs fuerit conuictus, vel obiiciatur crimen de quo aliàs quis confessus, & conuictus fuit.h.d.

Multum tamen interest an per exceptionem tantum testibus opponantur crimina de quibus nūquā accusati fuerint, an verò ea de quibus aliàs conuicti, vel confessi fuerunt. Primo enim casu, obiectorum criminum probatio anteà exhibenda [b] erit, quàm causa per sententiam [c] terminetur, & si conuicti, vel confessi [d] fuerint, ordinaria cessante pœna, sufficiet [e] quòd à perhibēdo testimonio repellātur, præsertim [f] cum obiectum crimen minimè causam contingat. [g] Posteriore verò, cum non sit cuiquam cōtra alios credendum, nisi se prius probauerit innocentem [h] à ferendo testimonio penitus repelli poterunt.

Opponens exceptionẽ quæ aduersus opponentem opponi potest, nihil agit, & hoc si proprio nomine excipiat, secus si nomine suæ Ecclesiæ. h.d.

Cauebit autẽ reus ne quã cõtra aduersarium suũ exceptionem porrigat, cuius ipse nexibus implicetur.[a] Cum scire debeat nullum hanc esse iuris effectum habituram, veluti si plura beneficia posidẽs de eadẽ pluralitate aduersus alium excipiat,[b] vel si periurium,[c] aut excommuncationẽ is obiiciat, qui peierauit,[d] vel Ecclesiastica sentẽtia innodatus fuerit. Hoc tamen ita accipiendum est, cum proprio nomine conuẽtus excipit, cæterũ si suam defendens Ecclesiã, tales exceptiones opposuerit, audiẽdus[e] erit, nec q̃ opponẽs eisdẽ sit obnoxius replicari poterit.

Qui excipit nõ confitetur agentis intentionẽ, & potest quis plures etiam contrarias exceptiones opponere, & si iudex non admittat, potest appellari, & iudex puniri. h.d.

Postremò sciendũ est eũ qui excipit non propterea agentis in-

uictus vel confessus, poterit probare se innocentem, cum & talis negatiua nõ admittatur contra testes. c. ad nostram. de probat. nec possit quis infirmare quod dilucidè voce sua est protestatus. cap. per tuas. de prob. l. generaliter. C. de non nu. pecu. & confessioni primæ sit standum. cap. literas. de præsumpt. Ab. antiquus dixit probari posse talẽ innocẽtiam si testis probet absentiam à loco delicti. Sed hoc nõ placet Io. Andreæ: quia licet hoc procedat respectu verbi conuicti, non tamen procedit respectu verbi confessi. q.d. licet admittatur ad probãdum contra probationẽ, non tamen cõtra propriam confessionẽ. Sed Ant. defendendo Abb. dicit quòd etiam respectu cõfessionis potest admitti, non tamẽ perimendo confessionem sed potius excusando, iuxta ea quæ habentur in cap. cum dilecti. de accusat. Sed Panorm. non probat supradicta, nec respectu probationis, nec confessionis. loquimur enim nũc, quando testis alio tempore fuit conuictus vel confessus & nunc opponuntur crimina illa. Certum est autem quòd ex quo non probauit tũc contrarium, nec excusauit confessionem, nec nũc debet admitti: quia nunc appellando videtur simpliciter acquieuisse conuictioni & confessioni: argu. cap. quo ad consultationem. de re iudic. & cap. j. de frig. & malefic. Sed dicta per Ant. & alios procedunt vbi nouiter conuinceretur testis de crimine, vel confiteretur. Vnde dic quòd & tunc probat se testis innocentem, cùm probat se emendatum, & pœnitentiam egisse, etiam si aliàs fuisset conuictus vel confessus. & hoc probari poterit per propriũ sacerdotem, cap. in capite. distin. 50. & ij. q. j. cap. si peccauerit. in fi. & c. nemo. de simo. fac. cap. ferrum. distin. 50. & ita not. in ca. j. eod vbi etiam Abb.

a Implicetur. Vt xxxij q. vj. c. nihil. cum pluribus seq. & distin. xxvj. cap. fin. & ij. q. vij cap. iudices. cap. cum ecclesiasticæ. eod. & cõtra tales solet illud obiici Clodius accusat mœchos Catilina Cethegum. fac. c. pro illorũ. de præb. & c. cũ omnes. & quæ ibi not. de consti.

b Excipiat c. cũ ecclesiasticæ. eod. an autem pluralis possit de pluralitate nomine ecclesiæ excipere, latissimè traditur ibi, & hic statim subditur.

c Periurium. videtur ergo quòd periurus repellatur ab agendo, & facit capitulũ dilecti. eod. arguendo à speciali, quod intelligas non indistinctè, sed vt appellat quemadmodum & alia crimina, à multis enim reppelluntur criminosi. capitu. primo. & capitu. cum dilectus. de accusat. & quarta, quæstio. sexta. capitu. omnibus. vnde criminosi non possunt alios denunciare, vel accusare, vt iuribus præalega. & ita hanc materiam intelligit Abba. in capitu. dilecti. eodem.

d Qui peierauit. Et sic contra exceptionem criminis non datur replicatio criminis. fac. l. apud Iulianum. § Marcellus. ff. de exceptio. doli. Sed contra fac. l. cum mulier. & l. viro. ff so-lut. matrimo. & capitu. penul. & capitu. fin. de adult. solue vt prolixè nota. in d. l. cum mulier. & l. viro. per Barto. & Doctor. & diffusè per Abba. post Gloss. in capitu. dilecti. eo. vbi notanter infert. ad decisionem plurium quæstionum.

e Audiendus erit. Vt habetur in capit. dilecti. eodem.

Confiter.

a Confiteri.cap.cum venerabilis.eod.l.non vtique.ff.eod.& ibi Doct.

b Plures l.nemo.ff.eo.l.nemo.ff.de reg.iur. & c.nullus.eod.tit.licet secus sit in actionibus vt not.in d.legibus.

c Contrarias.l.nemo.vbi not.ff.eo.hoc authẽ potest intelligi variis modis.Primo secundum Dy.in cap.nullus.de re.iur.scilicet quando tales exceptiones nõ sunt prorsus contrariæ: aliàs secundũ eum non possunt opponi nec simul, nec successiuè.qa reus cõuincitur de mẽdacio.ad hoc Authen. contra qui propriam. C.de non nume. pecu. l.j.ff.si quadru.pauper.fecis.dica.& l fin.C.de noxal.Sed hanc declarationem reprobat Bart.in d.l.nemo.post.Glo.& ponit aliam declarationem distinguendo vt per eum ibi,& refert.Abba.in cap.pastoralis.eod.qui in summa residet in hoc vt possit quis vti contrariis exceptionibus,cum contrarietas resultat ex diuersis exceptionibus,& onus probandi incumbit excipiẽti, de quo habes exempla ibi per Abba.Tertio modo potest intelligi quod hic dicitur vt possit reus vti pluribus exceptionibus contrariis eodem tempore non purè,sed sub conditione & disiunctiuè,veluti si excipiens dicat propono talem exceptionem 1 & si hæc non procedat, propono talem,&hic est bonus modus practicandi secundum Abb.in c.fi.in fi.de reli.dom.

d Pœnis.De quibus per Specu.§.fi.versi.punitur enim &c.

e Superuacuum.Meritò resecandum.l.j.& quod ibi not.ff.quod me.caus.§.quibus.in prima const.C.ar.contra.in l.j.§.fi.ff.de vent.in ipi.& Instit.de repli.per tot.

tentionem cõfiteri[a] illum videri, cum eidem non solum vnã, sed etiã plures[b] quanquam contrarias[c] proponere liceat, quæ si legitimæ fuerint,& iudex nõ admiserit reo quidẽ per appellationis remedium succurret,& iudex ipse meritis pœnis[d] coercendus erit.

Aduersus exceptiones dãtur replicationes.h.d.

Datur aduersus exceptiones replicationes,de quibus multis agere superuacuum[e] esset,cũ institutæ sint ad similitudinem exceptionũ quæ aduersus actiones opponũtur,de quibus si quis plenius velit intelligere ex his, quę superius diffusè de exceptionibus posuimus mutuari poterit.

DE MVTVIS petitionibus.[f]

Si reus conuentus nolit vel non possit excipere,si habeat vnde actorem reconueniat,poterit illum reconuenire.h.d.

Igitur oblato ab actore libello, si reus cõuentus nulla sit exceptione munitus, quæ vel iudicium differat,[g] vel litis ingressum impediat,[h] mutuis petitionibus aduersarium suũ fatigare poterit,& agentem co-

DE MVTVIS PETITIONIBVS.f

f De mutuis petitionibus. Cõtinuatio patet ex principio titu li. Sed quæritur quæ sit mutua petitio?respon.conuentio ex parte actoris,reconuẽtio ex parte rei, nam reconuẽtio est secunda conuentio. Sunt ergo duæ petitiones, & cũ ex vtraque parte fiat petitio,potest meritò appellari. Cõtra petitio secundum Ab.in Rub. eo.secundum quẽ ista denominatio mutuæ petitionis est largior aliquã to quàm appellatio reconuentionis: qa mutua petitio põt dici non solum reconuentio verum etiam simplex conuẽtio: vt quia secunda inchoat quãdo prima est fere in fine,tunc enim non est propriè reconuentio,cum non possint simul tractari, & vna sententia terminari.sed habet locum regula qui prior appellat prior agar.l.qui prior.ff.de iudi & c.ij.versi.nos autem.de ordi.cognit.& ita Abb.in Rub.eo.fac. Gloss.in c.dispendia.§.fin de rescript.in vj.in verbo vel conuentionis.& sic videtur posse intelligi opi.Spec.in tit.de reconuentione.§.sequitur.dum tenet quod reconuentio possit fieri vsque ad conclusionem in causa,hic tamen videtur tractari de reconuẽtione, & sic de mutua petione strictè sumpta.

g Differat.Vt sunt declinatoriæ & dilatoriæ.

h Impediat.Vt sunt exceptiones litis finitæ.

Iudice

ram eodem iudice, a antequam litē contestetur,[b] reum constituere. Cuius c enim quis in agendo obseruat arbitrium, eundem habere contra se iudicem in eodem negotio d dedignari non debet. proposita ergo actoris intentione, & responsione e facta super quæstionibus rei monitione f præmissa, incontinenti g actor respondere compellendus erit, vt vicissim h posteà rationes partium iudex audiens concordia,[i] vel iudicio vtriusque k negotium terminet,

Etiam coram iudice delegato potest reus actorem reconuenire. h.d.

Nec solum coram Ordinario reconuen

a Iudice. Vt.c.dispendia.§.fin. de rescript. in vj.& hæc est vna ratio qua nititur reconuentionis materia, q̄ facit pro actore cōtra reū, iuxta ea, quæ declarat Ab.in c.j.eo.in primo not.

b Contestetur. Vel etiā post, statim tamen ac fuerit lis contestata, & antequam de calumnia iuretur, secundū Bald. in cap. eum venis sent. de iudi. Ias. in l.non solum.§. morte.ff. de nou. op. nunc. & nota quod per hanc literam reiicitur opi. Spec. in tit. de reconuent. §. sequitur.& gloss. in c.j eo. dicentiū vsque ad conclusionem in cā posse locum habere reconuentionem: quod pōt procedere in reconuentione in propria: vt tactum fuit suprà eo.in Rub.& not.de hoc in Cle.sæpe.§.verum.de verb.signi. & latissimè per Moder.in c.j.eo.& fac.cōtra Spec. & sequaces ordo titulorum in Decretalib. in quib.prius ponitur de mutuis petitionibus, q̄ de lit.contest. quod & in hoc libro seruatur. simile not.in Rub.ff.de eo, per quem fact. erit.

c Cuius.n.& c Sic.iij.q.viij.ca.j.§.cuius.& l. cū Papinian. in fi.C.de sen.& interl.& de duplici rōne recōuentionis, quæ virtualiter hoc versiculo includitur per Ab.in c.j.eo.in j.not.

d Negotio. Sed nonne alia causa est conuētionis principalis alia reconuentionis? respō. vtique c.j.& ca.ij.eo. quomodo ergo appellat idem negotium? resp. quia idem iudex, iidem litigatores, eadem instantia cum vna sentētia terminandum sit vtrunque.c.cum dilectus.de ordi.cogni & quia prohibita appellatione in vno, censetur prohibita & in alio.d.c.ij.& infrà eo.§.vtriusque.vel dic vt not in l.eum Papin.in fi.C.de sent.& interloc.

e Responsione. Quæ responsio vel confessio non præiudicat confitenti, vel respōdenti, nisi respectu interrogantis.l.fi.ff.de interro. actione.& p Ab.in c.quāuis.vers.quarto q̄ro.de sen. vide tamē circa hoc q̄d not.Inn.in c.qualiter. ij.de accus.& in c.per inquisitionē.de elect. & per Abb.in cap.fi,de confess.

f Monitione præmissa. Sic.c j.eo. vnde sumitur, ex quo no.ibi Ab. sufficere vnicā monitionē ad hoc vt actor teneatur respōdere libello rei in causa recōuentionis, & regulariter monitio iudicis facta in præsentem, hēt vim trinę citationis, & sufficit ēt vbi requiritur perēptoriū: vt no. in c.consuluit. de offi.deleg.& probat ī l.ij. C. qūo, & quando iud iūcta Glossa.

g In continenti. Id est, nullo actu medio interposito vel codē durāte iudicio. vel dic vt latissimè habetur in ca.j. eo. vbi de natura huius dictionis per Abb.& alios.

h Vicissim. Scilicet. codē tempore ordine tamen successiuo, ita vt non concurrat in temporis momento. Gl.& Abb. in ca.j.eo.

i Concordia. Debet.n.iudex primò si potest partes reducere ad concordiā.fac.c.j.eo.& habetur de hoc ij.q.v.ca.si primates.& xxiiij. q. iiij.in c.si quis mēbrorū.l. æquissimum. ff. de vsufr.c.querelam.de simon.habetur in c.fi. de transact.& per Abb.in ca.humilis.de maio. & obed.& c.cū inter.de elect.& in c.si quādo.de offi.deleg.& in c.cū pridē.de pact.& in Rubr. de treuga & pac.vbi latissimè p Moder.& hoc verū in principio litis, quo tēpore iura partiū sunt incognita. Sed quid si iā est cōclusum in cā, & iudici liquet pro qua parte debeat ferre sentētiā, an possit eū bona cōscientia hortari partes ad concordiam? Spec.in tit.de præparatoriis iudiciorum.§.excipitur. reliquit hoc indecisum. tu pro solu. vide per Abb.in ca. fi.de transact.vers. secundo quæro.

k Vtriusq;. Etiā si quantū ad recōuentionis cām: aliàs iurisdictionē nō habeat. fit n. iudex per reconuentionē siue sit ordinarius siue delegatus.c.j.eo.c.prudētiā.de offi.deleg.in tātū vt p viā recōuētionis possit q̄s hr̄e iurisdictionē ī clericos: vt no. ī d.c.j.& ī c.at si clerici.d iudi.si tū natura causæ patiatur vt j.eo.§.iterdū

Delegato

tio talis sibi locũ vendicat, verùm etiã coram delegato, a vnde nisi reus literas impetrare maluerit, b actorem sibi obnoxiũ c eodem durante iudicio corã datis iudicibus reconuenire poterit.

Actoris & rei conuenientis equalis debet esse conditio in iudicio.h.d.

Vtriusque aũt tam actoris q̃ rei reconuenientis æqua debet esse conditio, d vnde cũ causa appellatione remota committitur si reus actorem reconuenerit vno eodémq; iure circa appellationis remedium, e vterque censendus erit.

Coram arbitris non habet locum reconuentio.h.d.

De arbitris dubitari poterit an coram eis reconuentioni locus esse possit?& cum arbitri iudicare f non possint, nisi de his tã-

a Delegato. Vt in c.j.eo.& in c. dispendia.§. reus.de rescript.in vj. vnde sumitur.

b Maluerit. Esset tamen stultus si faceret, cũ per literas actoris possit suum negotium expedire:vt not.in cap.dispendia.§.fi.de rescript.in vj. arg. §. sed nostra. instit. de hære. quali.& dif. & l.fi § pen.C.de iu. delibe. posset tamen casus dari in quo cõpelleretur impetrare nouas literas, puta si esset causa quę non caderet in cognitionem delegati sine speciali mandato Papæ.vj.q.ij. c.si episcopus, & cap.j.eo. cap.ij.de confir.vti.vel inut. & c.pen. de rest.in integr.

c Obnoxium. Etiam actione reali, secundum quosdam, vt not.in d.c. dispendia. §.fi.in vj. & per hoc verbum dicũt communiter Doct. ꝙ eum qualitas adiũcta verbo debeat intelligi secundum tempus verbi l.in delictis.§.si extraneus. ff.de noxal.act.& in rescriptis attendatur tempus datæ.c.eam te.de rescript. in antiq.& cap. si eo tempore.de rescript.in vj.quòd solũ habebit locum reconuentio in causis & actionibus cõpetentibus tempore impetrati rescripti: secus autem in his quæ sunt ortæ post datam rescripti, vt latè Perus.in d.§.fi. qui in tantum putat hoc verum, vt post Ancha.dicat quod si fuisset in iudicio processum etiam non opposita exceptione, scilicet quòd nõ potuerit actor reconueniri occasione actionis natæ post datam rescripti nihil valeat sententia, de quo latè per Abb.in e.fin.in si eod.

d Conditio. Cũ in iudiciis nõ debeat esse ꝑsonarum acceptio. c.nouit.de iudi.iiij.q.iiij.c. ij.neç debet actori licere quod reo nõ permittitur, l.nõ debet.ff.de re.iu.fac.l.fi. C.de fruct. & lit.expens.& l.j cum seq ff.quod quisque iu. & c.cum omnes.de consti.concor.c.fi.eo. vnde sumitur. Sed an si actor super vna tantum causa rescriptum impetrauerit possit à reo super pluribus reconueniri, & nõ videtur ratione seruandæ æqualitatis, contrariũ est verius. & tenetur communiter in d.c.fi. Item nũquid actor reconuentus possit iterum reconueniri reum super causa in rescripto non expressa, cum efficiatur re' in causa reconuentionis:& cõmu.tenetur quòd non, vt per Legistas in Aut. & consequenter. C. de sent. & interlocut. om.iu di. & per Cano.in d.c.fi.

e Appellationis remedium. Idem intellige ĩ alia procedendi formula, vt puta, si quis sit priuilegiatus ne possit extrahi extra diœcesim, vt ꝑ vtrunq; Ab.in e.fi. eo. Sed contra fac. l.quod fauore. C. de ll. Sol.vt communiter in d.c.fi. quod contrariũ procedit vbi priuilegium fuit cõcessum motu ꝓprio: secus si ad petitionẽ partis: quod valdè notandũ putat Panor.in d.c.fi. licet subtiliter tẽtet tenere contrarium in ista materia reconuentionis.

f Iudicare. Impropriè videt᷑ arbiter iudicare, cum corã eo propriè non sit iudiciũ, cũ id non sit sine iurisdictione, quam non habet arbiter, sed habet tantum notionem.l.prætor. ff.de re iudi.l.priuatorum. C.de iuris.om.iudic. Item impropriè fert sententiam. l. quid ergo. §. ex compromisso. ff de his qui not. infam. Vnde stante ordinatione quòd à duabus conformibus sententiis non appelletur, non comprehenderet pronuntias arbitrorum: vt not.aliqui in Rub.de arbitris ad Abb.post And.Sicul. in c.super quæstionum.in prin.de offic.deleg. & Ioan.de Ana.in cons.16. viso puncto. Tria enim requiruntur ad hoc vt propriè dicatur sententia. Primò, quòd infamet si causa sit eius naturæ. Secũdò ꝙ ex ea detur actio. Tertiò, ꝙ qui succubuit possit agere de euictione, quæ omnia cessant in sententia arbitri. Primò non infamat, d.§.ex cõpromisso. Ex ea non datur actio l.j.C.de arbitr. Non competit regressus de

de euictione.l.si dictum. §. si compromisero. ff.de euictio.Ex hoc tamen verbo collige ꝙ debet arbiter procedere in forma iudicij: vt latè declarat Abb.in cap.cum dilectus.de arb. & fac.not per eundē in cap.ex parte in quarto nor.eod.rit.

tum, super quibus in eos cōpromissum fuit,a responsum est coram eis reconuentionem locum habere non posse.b

Reus conuentus coram iudice laico,non potest reconuenire actorem super causa spirituali.h.d.

Interdum etiam accidit,vt nec corā Ordinario,nec corā delegato iudice reo actorem reconuenire sit potestas,vt puta si coram iudice c laico cōuentus actorē super causa iuris patronatus, d decimarum, e matrimonij, f aut alia spirituali reconvenire velit.

Excommunicatus non potest reconuenire.h.d.

Idem iuris est si cōuentus excommunicationis g vinculo innodatus existat. huic enim licet alioqui excipiendi facultas minimè sit interdicta:actorē tamen reconuenire non cōceditur,h

a Fuit.Sed non videtur hæc bona ratio.Nā & delegatus non pōt cognoscere nisi de rebus expressis in rescripto. c. cū olim.c.P.& G. capit.de causis. de offic.deleg.& tñ corā eo habet locum reconuētio, vt supra.eo. §. nec solum.& c.dispendia.§.fi. de rescri. in vj.sic videbatur etiam in arbitrio. Sol. secundū. Ab. in c.j.eo. & in ea. cū dilectus. de arbit. Primo ꝙ diversitas est inter iudicē delegatum & arbitrum:quia iurisdictio delegata procedit à iure,merito succedit iuris dispositio edita in materia reconuentionis,at potestas reconueniendi datur beneficio iuris sed arbitrium procedit ex mero facto, & sola voluntate partium,ideò non debet extendi vltra ea:quæ partes voluerunt,ex quo.n.partes recesserūt à dispositione iuris adeūdo arbitrū relicto iudice,recesserūt & ab alia iuris dispositione.ideò ius in cōpromisso nō suppletur.arg. l.fi.C.de pact.cōue.Vel secūdo solue,subtilius Iudex cōiter aditur ab actore,& iudiciū exercetur in reū inuitū.l.inter stipulantē.§. si Sticbū. ff.de verb.obli. vnde meritò fuit ipsi reo subueniendū volenti aliquid petere,cū ab eo petatur: cōpromissum aūt fit cōi cōsensu partium,ideò non debet hēre locum reconuentio quia est quòd imputetur reo quare cām reconuentionis nō curauit exprimi in cōpromisso & sic cessat ratio super qua fundatur recōuentio.Hinc dixit.no. Bart.in aut. & consequēter C.de sent ꝙ corā delegato impetrato cōi consensu partium non habet locum reconuentio: quia est ꝙ imputetur reo cur cām reconuentionis non fecit ex primi in rescripto.sequitur Ab in d.c.cum dilectus.vbi latè de ho.

b Non posse.Et hoc in arbitriis voluntariis procedit indubitanter. An aūt sit idē in arbitris iuris?dic vt per Abb.post Specul in c.cum dilectus. de arbit. & in c.j.eo.

c Iudice laico. Qui cognoscere de spiritualibus nō pōt c.ex tenore.& c fi diligētu. de fo. compet. & habetur in c.at si clerici.de iudi.

d Iuris patronatus.cap. quāto. de iudi.

e Decimarum. cap tua.j. & ij. de decim.

f Matrimonij.c. j.de consangui. & affi.fac.cap.relatū. §.ad hoc. de iure patro.& sic nota ꝙ iudex cōuētionis nō pōt cognoscere virtute reconuētionis de cā.de qua aliàs cognoscere nō poterat.Accur.tñ in Aut.& cōsequenter .contrarium tenet ꝑ l.quoties.C.de iudi.& fac.l.si idē cū eodē.post princ.ff.de iurisd om.iudi.Sed tu dic sedm Barr.in d.Aut.& consequenter.C.de sent.& interloc.& Abb. in c.j eo.ꝙ opi.Accur.pōt procedere in causis,in quibus nō poterat cognoscere nisi de cōsensu partium.actor.n.per electionē sibi præiudicat cū pati debeat eūdē esse iudicē cōtra se.l.cū Papinianus.C.de sent.Sed qđ hic dicit̄ ꝓcedit si actor recōuenirent super re vel cā de qua iudex nō posset cognoscere,etiā vtraq; parte volente.& ita ꝓcedit cum opi.Canonist.vt late per Ab.in d.c.j.hoc tñ casu.s.qñ iudex conuentionis nō pōt cognoscere ex natura causę de ipsa recōuentione admitteret̄ recōuēt.o corā alio iudice,licet pēdeat cōuētio ī alio iudicio.& sic limitat̄ ca.dispendia.de rescrip.in vj.de quo tamen vide plenius per Ab.in d.c.j.eo.

g Excōicationis.Scilicet maioris,vt ꝑ Arch d.xxiij.c.j.& ꝑ Gemi.& alios ī c.j.de resc.ī vj.

h Non conceditr̄.Missionē tñ passus, & cōparens petēdo sibi restitui possessionē est audiendus

ne quod (vt supra diximus)in defensionis remedium sustinetur, ad impugnatiõis materiam extendatur. [a]

Super causa criminali non permittitur recõuentio,idem in causa depositi.h.d.

Illis quoque qui coram iudice criminaliter [b] cõuenti fuerint, vel super deposito, [c] nisi se prius innocentes probauerint,& depositum restituerint, aliàs criminandi, vel conueniendi licentia non conceditur.

DE RESTITVtione spoliorum.

Intentãs spolia nõ põt recõueniri nisi super cã spolij.h.d.

IS quoque [d] qui se quibusdam rebus aut iuribus spoliatum conqueritur, ab aduersario suo reconueniri non poterit [e] nam [f] super spoliatione conuentus, aduersus restitutionem petentem, nõ est,nisi super quæstione spolij [g] audiendns. Restitutionis enim petitio in hoc priuilegiata esse noscitur,vt ipsam intentans, non cogatur ante restitutionem [h] spoliatoribus respondere. Vnde cũ quis se de beneficij possessione [i] violenter eiectũ apud iudicẽ cõqueritur,si aduersarius eundem nõ canonicè dicat iustitutũ, de violẽta prius [k]

dus,secundum Ab.in ca.eum inter.de except. quicquid distinxerit Barr. in l.de pupilo. §.fi. ff de no.op.nunciat.Sed an possit excõmunicatus saltem cõpensare?Resp.varij varia sentiunt.vt per Ab.in d.c.cum inter. vidẽtur tamen Doct.in hoc conuenire, quòd aut cõueniens debitum confitet,& cõpensationi acquiescit, & admittit cõpensatio: vt n. tũc solutio q̃dã.l. si debitor. ff. qui po.in pign.habe. nec .n. refert qualiter satisfiat l.si rẽ.§.oĩs. ff. de pign.actio.aut aduersarius negat& cõpeusationi non acquiescit,& tunc nõ audiret reus super compensatione,licet Ab.in d.c. cũ inter. dicat æquũ sibi.videri vt etiã hoc casu audiat excõicatus. dic vt per Canon. ibi ; & p Legistas in l.amplius.ff. rẽ ra.babe.

a Extendat. nisi qđ excõicato debeat ex eodẽ con tractuex quo cõuenitur,puta si ab eo petatur res vendita,poterit ipse pretium petere,Inno.in cap.si verè.de sent.exeõ.& per Ab.in e.cum inter.de excep.

b Criminaliter. Habes hic quòd in causis criminalibus non hẽt locũ reconuentio,quod tñ intellige prout habetur per Bar. in l. is qui reus.ff.de publ.iudi & per Ab.in c.j. eo. & in c.cũ dilectus.de arbit.materia.n.diffusior est, quàm vt breuibus notulis possit explicari.

c Deposito.L.si quis pecunias.C.depos. & c. fi.eo. tit.quæ iura licet loquantur in cõpensatione,tamen multo magis procedere debent in reconuentione,quę plus est quã sit cõpensatio:vt not.supra proxi.& habetur per Abb. & Doct.in c.cum inter R. de except.

DE RESTITVTIONE spoliatorum.

d IS quoque.Continuatio.

e Non poterit.c.j eo.& c.fi.de ordi. cogni.vbi latè de materia.

f Nam super &c. Sic cap.fi.de ordi. cogni,vnde sumitur.

g Spolij Quod priuilegiatus non vtitur priuilegio suo contra pariter priuilegiatum.qđ intellige quando vterq; est pariter priuilegiatus respectu eiusdẽ causæ,quæ agitur, vt in l.j.ff.quibus ex cau.maio.& fac.l. in fraudem.in fin. ff.de mili.testam. vbi generalis dispositio cõprehendit etiã personam priuilegiatã in casu in quo loquit dispositio , & de hoc plenè p Bar. &Legistas in Aut. quas actiones. C. de sacros.eccle. & per Cano.in cap. ad aures.de rescriptis.& in c.in pręsentia. de probat.

h Ante restitutionẽ Et sic hoc priuilegium non tollitur per sententiam nisi sit secuta realis restitutio.ex quo infertur quòd agẽs actione iudicati super possessorio cõsequitur vt nõ teneatur respondere ante restitutionẽ factam quod tenet Spec.in tit.de reconuentione.§.ij. versi.quid si conuentio.& Ab.in c.fi.de ordin. cog.fac.qa subest eadẽ rõ post,q̃ suberat ante sententiam.s ne nudi & inermes contẽdamus c.frequens.eo in vj.& ij.q.ij.per tot.

i Possessione. Quæ in beneficalibus potest haberi ,etiã sine canonica institutione,vt hic, & in cap.in literis.eo. & ibi bene deducit.Ab. in quarto not.

k Prius.Hoc verbum intelligi potest duob. modis

modis. Primũ, vt denotet prioritatem respectu diuersarum instantiarum. Secundò, vt denotet prioritatem respectu eiusdem instantię: prima melior vt latè deducit Abb. in cap. literis. eod. in quinto notab.

qui propulsauit vim incontinenti, & sic ab eo qui nũquam perdidit possessionem, iuxta tex. in l. j. §. vim vi. & l. iij. §. eum igitur. ff. de vi & vi arma secundum vnum intellectum, quem in hoc sequitur ibi Bart.

eiectione,[a] quã de canonica ĩstitutione cognoscendum erit.

Spoliatus est ante omnia, & quo ad omnia restituẽd' h. d.

Sed etsi spoliatus non primus coram iudice super spolio sibi illato cõsistat, sed criminali iudicio[b] ab aduersario lacessitus spoliationis cãm proponat,[c] ita demũ super petitione iudex ꝓcedere poterit, si prius restitui spoliatum sua sententia iusserit: omnes enim leges tã Ecclesiasticæ quàm seculares ante omnia cuncta spoliatis vel eiectis reintegranda, & damna sarcienda[d] esse præcipiunt,[e] fructus[f] quoq; nõ tm̃ à violento possessore ꝑceptos, sed etiã qui à veteri possessore percipi verisimiliter potuissent, restituendi erunt, nec restitutionis solum sentẽtia sufficiet, nisi re ipsa oĩa iudicis officio restituantur, ita vt eiectus vel spoliatus etiã naturalẽ possessionẽ[g] recipiat, cũctaq; quæ sibi ablata fuerint, eo dẽ unde surrepta fuerunt reuocentur.

Questio spolij super modum reconuentionis proposita non impedit processum super alia causa ciuiliter institutũ. h. d.

Quòd si ciuiliter cõuentus aduersario spolij quæstionem regerat,[h] cum mutuæ túc intelligantur pe-

a Eiectione. Id est, de possessione violenter ablata, vt exponitur, & not. in cap. in literis. eo.

b Criminali iudicio. Secus ciuili, vt statim dicit, & hæc litera ꝓcedit secundum comm. intelligentiã Doctorum qui ita intelligũt omnia iura. ij. q. ij. per tot. & iij. q. j. per tot. vt apparet ex no. per Spec. de caus. poss. & propri. §. j. vers. illud. per Gl. & Ab. in c. cum dilectus. de ordi. cognit. vbi dicit Ab. quòd d. Glo. nemo vnquam reprobauit excepto Ant. Butr. & fac. bona ratio, quòd in hoc casu causa spoliationis proposita per viam actionis operetur supernaturaliter, id est, etiam effectum exceptionis excludendo criminaliter agentem: quia non debet quis contendere criminaliter cum suo aduersario spoliatus: posset enim ex defectu facultatum perdere causam. habeat ergo locum illud, *Nec nudi contendere nec inermes inimicis nos opponere debemus.* c. j. eo. in vj. & hæc ratio redditur per Abb. in d. c. cum dilectus.

c Causam ꝓponat. Scilicet per viã actionis.

d Damna sarcienda. cap. grauis. eo. cap. accedens. ij. vbi, Ab. in pen. not. vt lit. non contesta. Rot. Decis. xxv. & non solum ad damna & expensas passas post spolium, sed etiam ad factas in conuocandis amicis, & parãdis armis ab eo

e Percipiunt. Vt ij. q. ij. c. omnes. & c. nullus. & ꝑ tot. & iij. q. j. c. reintegranda. & per tot. l. si quis in tãtam. C. vnde vi. l. si quis ad se fundum. C. ad leg. Iul. de vi. publi.

f Fructus. Vt in cap. grauis. eo. vbi Abb. & Doct. Ab. in ca. accedens. ij. vt lit. non contest. Bart. in l. si quis ad se fundum. C. ad l. Iul. de vi publi.

g Possessionem. Nec sufficiet dare pignora, cap. cum aliquibus de sent. excom. & not. in c. episcopi. §. j. iij. q. j. vnde sumitur, immo de æstimatione rerum ablatarum stabitur iuramento spoliati. ca. fin. de his quæ vi met. causa.

h Quæstionem regerat. Id est, per viam actionis opponat. & facit c. cũ dilectus. §. nos aũt distinguẽdum. de ordi. cogni. vnde sumitur. & intellige qñ reconuentio est facta ante litẽ contestatã, iuxta not. supra tit. proxi. in ꝓinc. immo idem quando esset actum de spolio post litẽ contestatã ab alio quantũ ad non impediendũ, processum primo institutũ ab aduersario, vt in d. §. nos aũt. sed nõ quãtũ ad id quod hic dicitur determinatione faciẽda vnica sententia: quia cũ se istæ causæ nõ contingant, procedit regula, qui prior appellat, prior agat, quàm declara vt per Abb. in d. c. cum dilectus, adeò quod non est ius in litis contestatione quantum ad effectum de quo quærimus.

Idem

titiones in idem iudicium a deductæ, vicissimque tractatæ, vnica simul erunt sententia b terminandæ.

Cum spolium proponitur in modum exceptionis nulla fertur restitutionis sententia sed quandiu non fuerit reus restitutus, non est cogendus actori respondere. h. d.

Sed hæc quidē obtinēt cum in modum actionis spolii quæstio proponitur: sed si citra litis contestationē, de spolio quis excipiendum c duxerit, su Per ipsa quidem exceptione ꝓbationes primitus recipiende d erunt, ea tamen legitimè probata nulla restitutionis erit ferenda sententia, e sed tādiu spoliatori super petitionibus suis respondere cogēdus nō erit, donec ab ipso restitutus fuerit: quemadmodm f enim si in modum exceptionis aliquod crimen testi obiicitur, vt à testimonio repellatur, & si crimen contra eū ciuiliter probatum fuerit, sibi pœna non infligitur ordinaria, g sed eius dūtaxat testimonio non creditur, sic spoliatione in modum exceptionis tantum probata restitutionis sententia, minimè ferenda erit.

a Idem iudicium. Sic supra. titulo proximo in princ. vbi not.

b Sententia. Immo videtur ꝙ sint plures sententiæ l. etiam. §. ex causa. ff. de mino. c. cum ecclesia. ca. cum super. de caus. pos & propri. Sol. re vera duæ sunt sententiæ, sed dicitur vnica propter temporis vnitatem & identitatē: quia inter easdem personas, eodem tempore, ab eodem iudice feruntur. fac. l. scire debemas. ff. de verb. obl. Sed quid si iudex pronunciauit super conuentione, & nō super reconuentione? quidam ꝙ non valet sententia: tu dic quòd valet licet possit appellari, vt not. & latè traditur in d. cap. cum dilectus. magnum enim in eo versari pōt partis interesse, in cuius causa nō pronunciauit iudex propter compēsationem directè, vel indirectè faciendam, vt latius per Abb. in d. cap. cum dilectus. Nunquid autem supposito quod sit verum nō tenere sententiam possit peti executio antequam pronuntietur super alia causa, per Doc. in d cap. cum dilectus.

c Excipiendum. Ergo qui excipit non contestatur litem: & sic patet ꝙ qui negat non excipit, nec qui excipit confitetur. l. non vtique. ff. de except. c. cum venerabilis. de except. & infra. de lit. contesta. post princ.

d Recipiendæ. c. cum dilectus. de ordi. cogni.

e Ferenda sententia. Nec enim ad hoc fuit actum sed de hoc exceptum, attēditur autem semper id qđ agitur, & secundū modum agēdi fertur sententia, c. licet Hely. de simon. & cap. quando. de accus. nec potestas iudicādi extenditur vltra id quod est libello comprehēsum, l. vt fundus. ff com. diuid. Sed pone quòd ego succubui in exceptione, nunquid possum posteà directè agere possessorio? videtur quòd non: quia eandem quæstionē volo refricare licet alio genere iudicij quod non licet. l. si quis cū totum § fi. ff. de except. rei iudi. contrarium not. in ca. cum dilectus. de ord. cogni. vbi de hoc latè. Sed an tunc probationes factæ super exceptione ī qua quis succubuit fidem faciant in iudicio, in quo quis agit ad faciendam fieri restitutionem? Resp. non nisi aduersarius consentiret, de quo in d. c. cum dilectus.

f Quemadmodum enim. Sic ca. cum dilectus. de ordi. cognit.

g Ordinaria. Secus de extraordinaria: quia testis inhabilis gerēs se pro habili offendit authoritatem iudicis testificando, secundum ea quæ tradit Abb. in c. cum dilectus. de ordi. cogni. vbi latissimè rem tractat. Immo si ob crimen obiectū grauaretur opi. testis repelleretur is à promotione, secundum quosdam: vt per Ab. in d. cap. cum dilectus. Sed contra id quod testis obiectu criminis repulsus nō sit puniēdus videtur esse cap. ecce. xxiiij. q. iij. vbi dicitur ꝙ vbicunque crimina claruerint sunt punienda. Sol. illud est intelligendum quòd claruerint modo legitimo, vt per accusationē, denunciationem, vel inquisitionem. Item contra ca. cum super. de confess. Sol. illud ob confessionem, secundum quosdam. Item contrà ca. per inquisitionem. de elect. vbi fuit punitus is, contra quem principaliter non agebatur. Sol. ibi fuerat formata

formata

Tribus casibus priuatus à iudice dicitur spoliatus, si nō seruauit iuris ordinem. si nulliter pronunciauit, si erat iudex incompetens. h.d.

Spoliatus autē nō solum is intelligitur qui à priuato quocūque homine rerū quarundā possessione indebitè priuatus fuit: sed etiam ille quē iudex ipse iuris ordine prætermisso,[a] beneficio, vel aliis rebus carere coegit, vel is qui licet iuris quidem ordinem seruauerit, spoliati tamen, & de facto damnati iudex erat incompetēs, [b] vel si iudex sit competēs circa priuationem tamen nulliter [c] pronunciauit.

Spoliasse & is intelligitur qui mandauit spoliari, aut spolium suo nomine factum ratum habuit, vel spoliatori successit in vitium. h.d.

Is quoque [d] spoliasse intelligitur, qui licet ipse non spoliauerit, per alium tamen spoliari mandauerit, aut spolium suo patratum nomine ratū habuerit, [e] vnde & is re

mata inquisitio, etiam contra illum punitū cum fuisset mandatum procedi tam in capite quàm in membris. Item contra l. ij §. si publico. ff. de adult. Sol. vt per Bart. & Legist. in d. §. si publico. & per Abb. & Canonist. in d. c. cap. cum dilectus.

a Prætermisso. Secus si processit iudicialiter & sententia allegetur iniusta ex iniustitia causæ: quia tunc proculdubio contra iudicem possessorium non cōpetit, sed necesse est venire per viam appellationis: alias sententia transiret in rē iudicatam, etiam si esset iniusta, nec vlterius reus audiretur. cap. cum inter. de re iudi. l. res iudicata. ff. de re iudic. & l. ingenuū. ff. de stat. homi. Aduertendum tamen est, quòd aut processit merè extraiudicialiter, & sibi incumbit onus probandi legitimitatē causę, capit. conquerente. eo. vnde sumitur. Aut processit iudicialiter, sed allegatur processus nullus, & sic quòd iniustè & violenter spoliauit, & tunc dicens debet probare nisi appellauerit: quia pro iudice præsumitur ex quo processit in figura iudicij: & nō fuit appellatum. faciunt no. in cap. quoniam contra. de probat. & cap. cum in iure. de offi. deleg.

b Incompetens. Vt per Doct. in cap. conquerente. eo. Specular. in titulo. de petitio. & possess. §. quoniam. Legistę in lege naturaliter. in §. nihil commune. ff. de acquiren. possessio.

c Nulliter pronunciauit. Habetur in capit. conqueren. eod. & in capit. causam matrimonij. vbi per Glos. & Doct. de offic. deleg. & ca. cum causam, vbi Abb. in quartó not. eodem titulo: quí dicit quòd potest condemnatus de facto resistere aduersus executionem sententię nullę, immo ingrediens possessionem virtute sententiæ latæ parte non audita sine causæ coguitione priuatur iure suo. l. meminerit C. vnde vi. l. fi. C. si per vim vel alio modo. est enim in lata culpa qui vtitur sententia nulla, nimirum si tenetur de violentia. §. j. instit. de vi bon. rapt. Hinc est quòd statutum puniens ingredietē possessionem alterius de facto, locum habet contra ingredientem possessionem alterius virtute decreti iudicis inualidi: vt per Bart. & Legistas in l. iustè possider. ff. de acqui. poss. vbi in fortioribus terminis ampliatur materia nostra vt procedat etiam in spoliato vigore sententiæ validæ & iustæ: nam, ingrediens possessionem de facto resistente possessore, & virtute validę sententię priuatur iure suo, secundum Doctor. in d. l. iustè. fac. not. per Bart. in l. si creditores. in iij. quæst. principali C. de pigno. & Bal. in l. omnino. in penul. col. C. ne vxor pro marito. quod secūdum eos procedit etiam si alicui sit data licentia ingrediēdi possessionem propria authoritate, licet in hoc contrarium teneat Fely. in capit. de cætero. col. pen. de re iudi. Tu pro concordia vide Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. col. x. ff. de acqui. poss.

d Is quoque. De hoc in capit. cum ad sedem. eo. & in l. j. §. quoties. ff. de vi & vi arma.

e Ratum habuerit. Nota quòd ad hoc vt qui non spoliauit nec spoliari mandauit teneatur interdicto vnde vi, tria concurrere debent. Primò, quòd spolium sit suo nomine factum. Secundò quòd illud ratum habeat. Tertiò, quod illud habeat ratum tanquam factū suo nomine, vt per Accur. in l. j. §. sed & cum quis. ff. de vi & vi arma. Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. col. vij. ff. de acqui. poss.

ſtitutioni obligabitur, [a] quemadmodũ & ille qui rem indebitè occupatã [b] ſcienter [c] recipiendo ſpoliatori ſuccedit in id vitium. Licet enim is non ſpoliauerit, cũ tamen quo ad periculum animæ, non multum interſit, [d] vtrum quis iniuſtè detineat, an alienum inuaſerit, cõtra huiuſmodi poſſeſſorẽ [e] ſpoliato per reſtitutionis beneficium, non obſtante iuris ciuilis [f] rigore ſuccurritur. [g]

Renunciatio facta poſt ſpolium non impedit ſpoliati reſtitutionem, ſecus ſi ante fuerit renunciatum, & teſtes ſuper ſpontanea renunciatione non ſunt admittendi ante reſtitutionem. h. d.

Illud quæſitum eſt ſi poſt ſpolium Eccleſiæ renunciaſſe quis dicatur, an ob huiuſmodi renunciationẽ ſpoliato ſit denegãda reſtitutio, & cum non ſit veriſimile, [h] quòd

a Obligabitur. Immò & cõtra poſſeſſorem, qui nec verè nec fictè ſpoliauit poteſt implorari officium iudicis. not. in capitulo quod ſedem. & in capitulo ſæpe. de reſtit. ſpol. & in capitulo poſt electionem. de conceſſ. præben. contra quem da'tur & remedium d. cap. ſæpe. vt ſtatim ſubditur.

b Occupatam. Siue ſit res clericorum ſiue laicorum, & in hoc remedium capit. ſæpe. de reſtitur. ſpol. vnde hic ſumitur eſt generalius quàm remedium canonis reintegranda. iij. q. j. vt per Abb. in d. capit. ſæpe. & in capit. cum ſedem. eod. & habetur per Senenſ. in l. rẽ quæ nobis. ff. de acqui. poſſ.

c Scienter. Concordat cap. quia. V. de iudi. aliàs ſi ignorãter non haberet locum prouiſio cap. ſæpe. eo. ſed capit. reintegranda. iij. quæſt. j. quia ratio illius capit. ſæpe, eſt fundata ſuper peccato quod non contingit fieri ſine ſcientia. Sed quid ſi ab initio quidẽ ignorauit vitium, ſed ex poſt facto ſciuit, an contra talem poſſeſſorẽ habeat locum talis prouiſio? & nõ vr, cũ videtur exigi ſciẽtia tempore receptionis, vt hic, in illis verbis, ſcienter recipiendo. & in d. capit. ſæpe. fac. l. in delictis. §. ſi extraneus. ff. de noxal. & l. ex facto. ff. de vulg. & pupil. & quod no. in capitulo ſtatutum. de præſcript. in vj. ſuper verbo, *Canonicis.* & in capitulo decreuit. de hæret. in vj. & in Cle. j. de conſanguin. & affinit. Tu dic ſatis eſſe ſubeſſe ſciẽtiam tempore quo agitur. pro qua opin. facit ratio text. quæ vult obuiari peccato tum quod ſic ſubuenitur ſpoliato oppreſſo, & ſic ſumus in materia fauorabili, & extendenda cum hic non agatur de aliqua pœna imponẽda ſpoliatori, vt latius diſſeritur per Abb. in d. cap. ſæpe.

d Non multum interſit. Hinc reperiens rem alterius & non reſtituens tenetur furti veluti ſi ab alio ſubtraxiſſet. l. falſus. §. qui alienum ff. de furt. xiiij q. v. cap. ſi quid inueniſti. not. in cap. quia fruſtra. de vſu. fac. quod not. in cap. ſæpe. eod. in fine.

e Poſſeſſorem. Not. caſum l quo ius agendi perſonale in rem tamẽ ſcriptum ſequitur ſuceeſſorem ſingularem, & hoc accidit ratione peccati quo quis ſe inuoluit recipiendo rem vitioſam ſcienter, vt ſubueniatur oppreſſo, & habet locum hoc non ſolum ſi immediatè venerit in manus poſſeſſoris ab ipſo ſpoliatore, ſed etiam ſi per multorum manus prius ambulauerit, vt per Abb. in cap. ſæpe. eo.

f Iuris ciuilis. L. cum à te. ff. de vi & vi arm. & ita ſecundum Canones rigor iuris ciuilis non eſt ſeruandus. fac. cap. j. de dolo & contum. & cap. dilecti. de iudic. & l. pe. C. ad Trebell. & diſtin. xlix. cap. hinc etenim. & not. in cap. ſæpe. eo.

g Succurritur. Remedio condictionis ex c. ſæpe. eod. vt latè ibi per Ab. deducitur, vbi defendit illius capituli prouiſionem à ſuperfluitate demonſtrans quæ ſit differentia inter d. cap. & l. ſi coloni. C. de agri. & cenſ. lib. xj.

h Veriſimile. Ex his verbis. & ex hac ratione Abb. in cap. ij. eo. vnde ſumitur, putat hanc materiam reſtringendam, vt non habeat locum, quoties renunciatio fuiſſet facta etiam poſt ſpolium in manibus tamen ſuperioris, tum quia illa præſumitur ſpontanea: argumen. l. nõ eſt veriſimile. ff. quod me. cau. & eorum quæ not. in l. tranſactionem. C. de tranſact. tum quia ex quo conſtat illum non habere ius in proprietate non debet ſibi reſtitui beneficium. Quando autem renunciatio beneficij ſit in manibus non ſuperioris non

perditur

perditur ius quòd renuntians habet in beneficio immo tenet talis renunciatio, iuxta not. in capitulo quod in dubiis. de renunciat. nec superior in odium renunciantis posset talem renunciationem ratam habere, vt latè deducit. Abb. in d. c. ij.

spōtè proprio iuri renunciauerit, qui renūciat, spoliatus huiusmodi non obstāte renunciatione, a restituendus erit. Testes etiam partis alterius de iuramēto & renunciatione spontè facta, non ante admittendi erunt, quàm spoliatus plenariè fuerit restitutus. b Quòd si ante c spolium Ecclesiā spontè abiurasse d reperiatur, perpetuum ei super negotio silentium imponēdū erit.

Ponit aliquos casus exceptos ab illa regula, spoliatus ante omnia est restituendus. hoc dicit.

Sunt & alij casus, e quibus iure denegabitur spoliatis restitutio, vtputa, cùm agenti per modum exceptionis de alia spoliatione opponitur, f aut tā super proprietate, quàm super spolio eodem tempore disceptari spoliatus ipse consenserit, g

a Renunciatione. Quid si ante spolium spoliatori fecisset pactum de non agendo iudicio possessorio? Respondeo pactū nihil proficit quasi det delinquendi materiam. l. si vnus. §. illud. ff. de pact. dotal. secus si post, secundum Abb. post alios in c. ij. eod.

b Restitutus. Sed contra hoc opponitur ex mente Innocen. in cap. super hoc. de renunciat. & Doct. in ca. ij. eo, quia videtur quòd renunciando post spoliationem purgetur vitium spolij. Simile in l. ij. C. quod met. caus. & in l si ob turpem. ff. de cond. ob. turp. caus. vbi promittens ob metum. vel. turpem causam spontè soluens videtur purgasse vitium præcedens. Sol. in cōtrarijs solutio subsequens est executio actus præcedentis, nec ad aliud posset ordinari solutio nisi ad solutionis promissionem præcedentem, ideò spontè soluendo cum non teneatur videtur libere docere & purgare vitium præcedens: argumen. l. cuius per errorem ff. de reg. iur. sed renunciatio sequens post spolium non ordinatur ad actum præcedentem vt executio illius, cum ad multa alia possit fieri spoliatio, quàm propter renunciationem præcedentem. Item per renunciationem sic factam non accrescit ius spoliatori, Bart. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. possess. & per Abbatem in cap. ij. eo.

c Quod si ante &c. Fac. cap. accepta. eo. vnde sumitur. Sed quæ est diuersitatis ratio, inter hunc & superiorem vsum? Respondeo exceptio renūciationis factæ ante spoliationem concludit ad possessorium, renunciando enim dum quis exiliit in possessione habet rem ex toto pro derelicta, & perdit proprietatem, & possessionem l. si quis vi. §. differentia. ff. de acquir. poss. vnde ista exceptio admittitur tanquam concernens proprietatem & possessionem: secus si renunciatio fiat postea: quia cōcernit proprietatem tantum nō possessionē, quam quis non potest renunciare cum non habeat. vt per Abbatem in capit. ij. eod.

d Abiurasse. Id est, renunciasse. & idem secundum Lapum si quis cōstituisset ante spolium procuratorem ad renunciandum, & ante renūciationem fuisset factum spoliū; vt per Abb. in cap. ij. eo.

e Alij casus. De quibus latissimè per Legistas in l. naturaliter. §. nihil commune ff. de acquir. poss. & ponit Glos. summæ iij. q. j.

f Opponitur. cap. fin. de ordi cogni.

g Consenserit. cap. j. eo. Vnde cautela est vt spoliatus protestetur quòd non consentit quod spolians probet de suo dominio, vt per Veron. cautela lxxxij. Sed an iudex possit impedire hunc consensum? Respondeo secundum Ab. in dicto capitulo primo non debet impedire nisi ob periculum animæ & timorem peccati. Sed quid si spoliatus non consenserit expressè tamen non replicauerit cōtra exceptionem proprietatis, an tunc cēseatur tacitè consentire & talis consensus valeat? Respondeo Bar. in l. si quis ad se fundum. C. ad leg. Iul. de vi. publi. tenet sufficere: quia ita se habet replicatio ad exceptionem, sicut se habet exceptio ad actionem l. ij. ff. de exception. sicut ergo actio non excluditur nisi exceptio proponatur, ita non debet excludi exceptio nisi proponatur replicatio. Simile. est quòd licet contra præsumptionem iuris & de iure non admitta-

aut ante restitutionis postulationem petitoria actione iudicium expertus succubuerit. a

Probatio spolij, absentia spoliatoris, & lapsus temporis, non operatur restitutionem, si spoliator non absit per contumaciam, vel dolum. hoc dicit.

Item b si spoliatore non per contumaciam, c vel per dolum absēte, ab Apostolica sede ad iudices spoliatus literas obtinuerit, vt si eum spoliatū iudicibus cō stiterit, intra certum temporis spatium restituatur, si reus intra præfixum terminū se se iudici exhibere nō possit, quāquam tēporis lapsus immineat, & actor sit suam possessionem, & deiectionem d probare paratus, nihilominus restituendus e non erit.

tur probatio in contrarium nisi per confessionē partis, vt not. in Aut. sed iam necesse. C. de don. ante nupt. & in cap. is qui fidem. de spons. si tamen parte tacente fuerit probatio admissa illi standum erit, vt per Innoc. in capitulo fraternitatis. de frig. & malefic. & in capitulo cum Bertholdus. de re iudic. Sic etiam licet ad impediendam executionē trium conformiū non possit nullitatis exceptio opponi, si tamen fuerit opposita parte tacente impeditur executio, dic vt per Ripam in l. naturaliter. § nihil commune. ff. de acquirend. possess.

a Succubuerit. De hoc latissimè per Legistas. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. acquirend. possessio.

b Item si &c. In quo spoliatus non restituitur ante omnia. concord. c. consultationibus. de offic. deleg. vnde sumitur.

c Per contumaciam. Quid si per contumaciam abesset? respondeo idem si non esset adhuc lis contestata: vt not. in capitulo consultationibus. in principio, & fine, de officio delegati. licet ad illum textum vnde hic sumitur dentur multi intellectus: vt ibi per Abbatem in fine.

d Et deiectionem. Not. quòd duo probare tenetur qui petit restitui; scilicet se possedisse, & se spoliatum fuisse, cap. consultationibus. de offic. deleg. & cap. olim causam. eod. & cap. causam quæ. qui fil. sint leg.

e Restituendus non erit. No. ergo quòd licet iudici non possit liquere de causa infra tēpus sibi præfixum per delegantem, non tamen propter hoc debet omittere solennitates iuris substantiales. Sed contra videtur, l. ignorare. C. de restit. milit. & ff. de priuil. credi. l. si. & l. Fulcinius. §. si fundum. ff. quib. ex cau. in poss. eat. vbi absens etiam ex iusta causa si non defenditur patitur missionem in possessionem. Sol. aliud est in possessionem mitti, aliud possessionem restituere, missus enim in possessionem non efficitur possessor, sed custos, supra de dolo & cōtumacia. §. primo. & l. is cui. ff. vt leg. no. caue. vnde cum sit modici præiudicij non mirum si sit etiam contra absentem ex iusta causa, sed restitutus verè possidere & consequeretur multa possessionis commoda de quibus per Abb. in capitulo consultationibus. de offic. deleg. & in §. commodum. institut. de interdict. Sed adhuc cōtra, nam iussus possidere ex secundo decreto efficitur verus possessor. l. cum proponas. C. de bon. aut. iudi. possi. & in dicto §. primo. supra de dol. & contum. & capitulo quoniam frequenter. in fi. vt lit. non contest. & tamen tale decretum interponitur contra absentem & lite non contestata iuribus suprallег. vnde multo magis idem videbatur dicendum de restitutione possessionis cum hic concurrat fauor spoliati. Solut. in causa possessionis requiritur sententia diffinitiua: quia principaliter quæritur de spoliatione, & regula iuris est, quòd lite non contestata non debet procedi ad sententiam diffinitiuam: vt in titulo. vt lit. non contesta. per tot. sed cum interponitur secundum decretum non fertur sententia diffinitiua, vnde non pronunciatur principaliter super debito, sed in odium contumacis iudex per interlocutoriam suam dat possessionem, vel bona in solutum, quod fit per interlocutoriam, Inno. in c. dilecto. de verb. signific. Ioan. And. & Abb. in d. c. cōsultationibus. Vnde si iudex videret se deceptum, quia causa propter q̄ fuit secundum decretum interpositum non fuit vera, ipsemet iudex potest decretum reuocare, quod non posset si sententia esset diffinitiua,

Si contra agentem spolio opponatur exceptio, per quam concludatur actorem non possedisse, spoliatus ante omnia non restituitur. h. d.

Sed etsi talis opponatur exceptio quæ agētē minimè possedisse concludat, tam diu substinēda erit restitutio, donec super tali exceptione cognitum a fuerit. Vt eccenec laici spiritualia possidere, b nec sacerdotes vxores habere possunt. Vnde si vel illi se beneficiis spoliatos, vel hi ab vxorib' se destitutos corā iudice conquerantur, & ab aduersariis de secularitate, vel de sacerdotio agētibus opponatur, procul dubio differenda erit restitutio. c

Cum pro spoliatore militat iuris præsumptio, spoliatus non est ante omnia restituendus. h. d.

Quinimò & cū sola iuris præsumptio pro spoliatore cōtra spoliatum militat, d impedienda erit restitutio: ex quo apparet eū qui (exēpli gratia) restitui postulat, e ad decimas quas intra alienæ parochię limites possedisse asserit, nequaquam restituendum esse, nisi euidenter f docuerit, quòd earum possessionē legitimè assequutus g

diffinitiua, vt per Cano. in c. literis. de offic. deleg. & per Legistas in l. quod iussit ff. de re iudic. Quid ergo faciet iste spoliatus? Respon. faciet ad domum absentis legitimè denunciari, & si non sit qui eum defendat, mittetur in possessionem causa rei seruandæ. reo postea veniente, & iusta probata causa absentiæ restituetur in integrum, vel ad appellandum, nec enim hæc missio prohibetur in d. c. consultationibus. vt ibi not.

a Cognitum. Et hæc exceptio cū opponi possit non minus ad possessorium quam ad petitorium, consueuit à Doct. appellari anomala, vt per Abb. in cap. ex parte. col. fin. eo. fac. ad hoc no. per Bal. in titulo. de pace Constantiæ, in versic restituitur. & in l. j. C. si de mo. poss. & in l. ij. C. de edicto diui Adr. tol.

b Spiritualia possidere. cap. causam. de præscrip.

c Restitutio. Ex hoc inferunt communiter Doctor. quod exceptio specialis reseruationis beneficij impedit restitutionē, etiam quòd spoliatus iustificare possit possessionem titulo collorato: quia reseruatio Apostolica inficit titulum, & possessionem, c. si eo tempore. de elect. in vj. & ita tenet Rota Rom. decis. xvj. in nouis. sequitur Lap. alleg. xxiiij. & Abb. in c. in literis. num. 28. eo. & licet hanc decisionem impugnet Aret. eam tamen bene defendit Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acq. poss. num. 81 & contra Aret. est comm opin.

d Militat. Fac. cap. fin. eo in vj. & intellige hoc quando hæc iuris præsumptio nō solum ostendit iniustitiam possessionis ex parte spoliati, sed etiam iustificat possessionem spoliatoris. & ita procedit exemplum hic positum, & d. c. fin. Secundò intellige nisi præsumptio iuris quæ est contra spoliatū elidatur contrariis præsumptionibus: vt per Ab. in c. cum ecclesia Sutrina. de caus. poss. & proprie. Tertiò intellige in spolio facto ante litē motam: secus in spoliato lite pendente agēte remedio attentatorum, ca. si constiterit, vbi Aret. de Accusat. Franc. in cap. bonæ. de appel. & per Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acqui. pos. Quòd tamen non procedit in beneficialibus in quibus iuris præsumptio impedit restitutionem, etiam per viam attentatorum petitam: vt per Gemi. in dicto capit. fin. & per Rot. decis. cccexl. & per Rip. vbi supra.

e Postulat. Et per hoc verbum apparet quod illud quod hic dicitur habet locum in spoliato agente, non autē in reo se defendēte: quia licet ius commune faciat contra eum, potest tamē se defendere ex legitima pręscriptione, & aliis legitimis defensionib. vt per Francum post alios in d. c. fi. in quarto not.

f Euidenter. Quod dicitur fieri etiam si aliæ efficaciores præsumptiones sint in cōtrarium vt supra in prima notula huius. §. fa. l. si quis locuples ff. de manumiss. testam. & l. prætor ait. §. prætor ait, & quod ibi no. ff. de dam. infecto. iuramentum autem partis non faceret rem euidentem, Abb. in c. ex ratione. in iij. q. in fi. de appel.

g Assecutus fuerit. Exceptio ergo notoria ex defectu proprietatis obstat agenti possessorio

 tecu-

recuperandæ, licet regulariter exceptio dominij non obstet, cum etiam prædo sit restituendus ad suam possessionem. cap. in literis. eod. de quo dic latè vt per Perusi. in capitulo fin. eod in sexto. ante finem.

ras. eo. in ... tis not. per Glos. in c j. eo. qđ procedit omnino, quando super tali cõiunctione non posset Papa dispensare: vt per Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poss.

fuerit, quia eas occupasse iniustè verisimiliter præsumitur. Cũ ex prædiis perueniãt intra alienã parochiã constitutis, manifestũmq; sit, eas iure cõmuni ad eandem ecclesiam pertinere: a nisi aliud ostensum b fuerit.

Hæreticus non restituitur ante omnia: Idem si in restitution timetur de periculo animæ, vel scandalo: quia differtur restitutio. h. d.

Plures prætereà sunt casus: c quibus spoliatus ilicò non restituitur, veluti cũ hæresis labe pollutus deprehenditur, d vel facta restitutione, animæ periculum immineret, e vel scandalum f timeri possit. Et alii qui non minus secularibus quàm Pontificiis legibus continentur.

Spoliatus potest suspenso petitorio, ante conclusionem in causa, intentare possessorium, secus si sit conclusum, nisi tam.n aliter iudici videatur h. d.

Postremo g sciendum est in spoliantis odium cõstitutum esse, si spoliatus proprietatis litem ingressus fuerit, h nullã de illata sibi violẽtia mẽtionem faciens, antequam renunciatũ sit, aut conclusum i in proprietatis iudicio vt idẽ debeat sup possessorio (etiam petitorio suspenso) audiri, quòd si renuntiatum fuerit, vel cõclusum, vt iam possit causa proprietatis sentẽtia terminari, ne lites litibus inculcentur, & via possit fraudibus

a Pertinere. Xvij. quæst. vij. capitulo omnes basilicæ. cap. cum olim. de præsump. cap. dudum de decim.

b Ostensum fuerit. Regulariter ergo quando ius cõmune facit contra actorem pro reo, debet iustificari possessio, vt hic, & c. si eo. in vj. quam regulam limitano tabiliter quinque modis vt per Perusi. in d. c. si.

c Sunt casus. De quibus latissimè per Legistas præcipue Moder. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poss.

d Deprehenditur. c. quo iure. distin. viij. & xiij. q. j. §. j. ratio est: quia exceptio hæresis concludit etiã in possessorio: quia hæreticus nihil potest possidere. cap. j, & ij. xxiij. q. vij. ergo obstat agenti interdicto recuperandæ. vt supra eo. §. sed etsi talis. & ostẽde quod hic dicitur vt procedat nõ solum in crimine hæresis, verum etiam in omni crimine quod induceret beneficij priuationẽ ipso iure: vt per Abb. in c. item cum quis. eod. vbi etiã habes quid iuris sit in profanis.

e Immineret. Vt puta: quia spoliatus est quis vxore quæ excipit de cõsanguinitate in gradu prohibito, adeo ꝙ facta restitutione pôt timeri de cõiunctione illicita & incestuosa. c. literas. eo. in ... tis not. per Glos. in c j. eo.

f Scandalum. Maximè grauè: & de hoc per Ant. de Butr. in c. ex parte. eo. & no. in cap. in primis. ij. q. j. & in sum. iij. q. j. & in c. ad petitionem. de accu & per Fely. in c. nihil. de præscrip.

g Postremo. Sumitur hic. §. ex ca. pastoralis. de cau. poss. & propri. & ex Cle. vni. eo. tit. vbi per Doct. diffusè tractatur materia cumulationũ petitorij & possessorij, quàm Legistæ ponũt in l. naturaliter. §. nihil cõmune. ff. de acquir. poss. quæ quia diffusior est, q̃ vt breuibus notulis possit cõprehendi, nõ tãgetur hic, sed sufficiet remissio ad prædicta loca.

h Ingressus fuerit. Immo etiam si simus in causa appellationis: vt in Cle. vni. de caus. poss. & propriè.

i Conclusum. Fac. Aut de testi. §. quia verò multi. & c. cũ dilectus. de fid. instr. & exponũt aliqui, qui tenẽt ꝙ renũtiare & cõcludere sint idẽ, vel pro idẽ est, vt in c. pastoralis. de cau. poss. & propri. sed tu dic secundũ Inno. Io. And. & Ab. ꝙ hæc differũt, nã dicitur quis renuntiare cũ renuntiat probationib facti. concludi verò cum renuntiatur tã probationib. facti, q̃ allegationibus iuris, de quo tamẽ vidẽdus est Fely. in c. cũ dilectus. de prob. & p Dec in c. j. de iud. Ias. in l. admonendi. ff. de iureiu. & dicunt Ab. in c. pastoralis.

pastoralis. de cau. poss.& propri.q renũtiatio dicitur, quãdo fit à parte, cõclusio, quãdo fit à iudice. põt enim iudex datis sufficientibus dilationib. inuitis partibus cõcludere in causa: vt not in Cle. sępe. de ver. sig. Sed ad impediendum hoc possessoriũ sufficiet alterũ tantũ? Rñ. nõ secundũ Ab. in d. c. pastoralis.

vt no. 5 de mut peti. in prin. nec semper spoliati ante litẽ cõtestatã restituunt. 5. tit. proxi. §. si. fac. dicta per Specul in tit. delit. contesta.

d Iudicij partes Fac. not. in l iudiciũ. ff. de iudic.& l amplius. ff. rem rat. habe & c. ex parte. ij. de verbo. significat. Sed quo ad hoe vt confessio vel quid aliud dicatur factũ in iudicio; seu in iure satis est q iudex iuris dicendi, vel reddẽdi gratia licet lis non sit contestata. A b. post alios in Rubrica. de iudi. versic. ex quo etiã infero. & in capitu. super eo in princip. in Gloss. in verbo, exordium.

a Causa non decisa. Si ergo aliqs succubuit in iudicio proprietatis, adhuc post sñiam põt redire ad possessorium, sicut e conuerso: arg. c. querelã. de elect. quia alius est modus agẽdi,& aliud petit q prius. l. eũ quęritur. cũ l. seq. ff. de excep. rei iu di. Arg. contra in c. cum dilectus. de cau. poss. & propri. Sol. vt not. in c. pastoralis. eod. titu. super verbo causa.

aperiri, causa non decisa a possessorio non erit vtendum, nisi iudex qui de causa cognoscit, hoc ipsum ex iusta causa viderit expedire, puta cum ex perspicuis indiciis iniquitas inuasoris facilè arguitur, & spoliato casu, siue dolo spoliatoris dominium probandi facultas subtracta b fuerit.

DE LITIS contestatione.

Litis contestatio est fundamentum iudicij, quo deficiente frustra super ædificabitur. Et quã do dicatur lis contestata.

Actenus, vnde. nec testes reea cõplexi fuimus q plerunque c ante causarũ discussionẽ vertuntur, quæ non tam iudicii partes d habentur, quàm iudiciorum præparatoria e peruueniamus nunc ad ea, quibus ipsum iudicium constituitur. Est autem iudiciorum quasi fundamentum f quoddam litis contestatio: nam si illa à partibus prætermissa fuerit, procuIdubio omnia quæ sequuta fuerint corruent, seque ipsos litigatores inanibus laboribus, & sumptibus vexabunt, g

e Preparatoria. De quibus dic vt habetur pe Legi stas in Rubrica. C. de. edend. & per Canon. in Rubrica. de iudi. & per Specu. in Rubric. de præparatoriis iudiciorũ.

f Fundamentũ. Immo fundamentum est citatio, vt 5. de in ius voc. §. 1. Dic q citatio est fundamentam iudicii inquantum est primum principium, & sine ea iudiciũ nõ valet, sed re uera ante litis contestationẽ non sumus certi an illi actus sint portio iudicii, cũ possit esse q partes non contendant, diuersis ergo respectibus hoc verbũ fundamentũ iudicii potest prædicari de vtraque, videlicet tã de citatione, quàm litis contestatione. & fac. pro hac litera c. ex parte. ij. de verb. sign. & c. relatũ. de offi. deleg. & § omnẽ. Aut de litig. & quòd ante litis contestationem iudicis officium non imploratur. c. significãte. de appel. & fac. not. in d. cap. ex parte.

g Vexabunt. Simile in l. 3. ff. de inoffi. testam. & de hoc per Host. in tit. de lit. contest. §. quid sit litis contestatio.

b Subtracta fuerit. Si non potuit pbare dominiũ, vt hic dicit: Quod proderit redire ad possessoriũ cũ videat condẽnandus: quia sñia sup proprietate trahit ad se sñiam sup possessione. c. cũ dilectus. de caus. poss.& propri. Rñ. põt valere quo ad fructus quos recuperat. à tpe deiectionis. Itẽ quia ex quo habuit possessionẽ habebit cõmodũ retẽtionis, nisi aduersarius proprietatẽ pbauerit. l. res alienas. C. de rei vend. & quia si spoliator rem petat. potest ei obiici q amisit ius si quod habebat per l. si quis in tantam. C. vnde vi.

DE LITIS CONTESTATIONE.

c Plerunque. Ideò, plerũq; quia non semper ante discussionẽ causæ contingit locũ esse pœnis statutis contra cõtumaces, de qbus dixit 5. de dolo & cõtum nec semper proponũtur exceptiones, nec semp mutuę petitiões fiũt ante litẽ cõtestatã

cipi,nec ad ſententiā, per iudicem procedi poterit.[a] Ea verò[b] fit per petitionem in iure[c] propoſitam,& congruam[d] reſponſionem ſequutam,animo[e] conteſtandi litē factam, cum iudex[f] per narrationē negotij cauſam audire ceperit,vnde ſi quis poſitionibus ſimpliciter reſpondeat,[g] aut peremptoriā exceptionē proponat,nequaquam per hoc eſſe facta cóteſtatio litis intelligitur.

Procurator,tutor,& ſimiles,poſſunt litem conteſtari. hoc dicit.

Fit autem litis conteſtatio non ſolū per principales,ſed etiam per procuratorem,[h] tutorem,& perſonas ſimiles.[i]

Aduocati reſponſio niſi ſit ſtatim reuocata,facit litis cō teſtationem.h.d.

An aduocati[k] reſponſio litis conteſtationē faciat dubitari

a Procedi poterit. Vt lit. non conteſt. p tot.

b Ea verò fit.&c. Verba hæc quibus videt̃ litis cōteſtatio diffiniri vel deſcribi ſumūtur ex c j.eo.& l.dudum.de elect.ij.& ex l.j.C eo. fac. c.prout. de dolo & cont.& c.cū cauſam. de iuram. calum. & p Spec.eo. tit. §.j & per Hoſt.in ſumma.eod.

c In iure. De ſignificatione huius verbi habes in Lius pluribus. ff.de iuſti.& iure. & expone hic in iure, id eſt in iudicio,& iudice ſedente pro tribunali,vt per Ab.in ca.j. eo.in vltimo no.&ſuper prima Gloſ.vide tamen de hoc Abb.in c. cum cauſam. de appel.in princ.

d Congruam. Reſpon.Hoc verbum congruam, non eſt in c.j.eo.nec in c.dudū.ij.de elect.vnde hic ſumitur.ſed viſum fuit cōgruum & valde opportunum,inſerere ex mēte.Hoſt.in ſum. eo §.ij.quia deſeruit ad tolēda plura contraria de quibus in locis præallegat.

e Animo.&c. Non tamen eſt neceſſarium quòd reus dicat reſpondeo ad libellum animo conteſtandi litem:nā in dubio talis animus debet præſumi ex quo reſpondetur ad libellum,niſi proteſtatio fiat in contrarium: vt p Inno.in c.cum M.de cōſtit.& Io.An. & Ab. in c.dudū.ij.de elect.verſic.nota qualiter.& in c.vni.eo.licet tamē talis expreſſio nō requiratur,talis tamen animus requiritur, ideò ſunt hic hæc verba adiecta ex intentione Hoſt.in ſum.eo.§.j & licet non ponat̃ in iuribus vnde ſumitur hæc litera,viſa tamen fuerunt inſerenda ad tolendam oēm ambiguitatem. Et quia ſi quis proponat factum corā iudice nō ea mente vt litem cōteſtetur, vel reſpondeat ſaluo iure ſuo,vel ſine præiudicio,nō erit propterea litis conteſtatio,cum hoc fiat nō ad iudicis interrogationem , ſed motu proprio: vt not.in cap.vni.eo.

f Cum iudex.Vel etiam arbiter.l.j.ff.de arbitr.vt not.in l.j. C.eo.vnde poſtrema iſta verba ſumuntur,de quorum intelligētia & declaratione,vide quæ ibi ſcribuntur.

g Reſpondeat Ratio ponit̃ in c.vni.eo.quia qui ponit aliquid dictum vel factū nihil petit ab aduerſario, nec etiā oſtendit per hoc velle agere atque ita per hoc non poſſet ferri ſentētia condemnationis vel abſolutionis,cum nil petitum ſit per poſitionem, ſed oſtenditur aliquid eſſe factum, vel dictū vel promiſſum,& ſentētia eſt ferenda ſecundum modū agendi.c.qualiter.de accuſ.c.licet Hæly. de ſimon.& condemnatio non eſt faciēda niſi ad hoc ſit actum.c.cum dilectus.de ordin.cognit.Afferuntur & aliæ plures rationes de quibus per Abb.in d.c.vni.in prin.Excipitur tamen ab eo quod hic dicitur vnus caſus ſecūdum Hoſt.Bart.& quoſdam alios ſcilicet quando fieret poſitio generalis de omnibus quæ continentur in libello,quam non tenet Abb.in cap.vni.eod.

h Per procuratorem.c.cum ad ſedem.de reſtit.ſpol.

i Similes. Puta actores vel ſyndicos.& facit ad l.rem non nouam.§.patroni.C.de iudi.ca. prout.de dolo & cont.c.cū cauſam de iuram. calum.l.ſi cum procurator agit. ff. de except. dol.l.procuratoribus.& l.neque.C.de procura.l.licet.ff.de iudi.quæ iura alleg.ad hoc per Specul.in titulo.de lit.conteſt.§.ſequitur.

k Aduocati.Not.ergo hinc quòd etiam per reſponſionem aduocati ſit litis conteſtatio, niſi ſit reuocata.ca. cauſam.de apel.vnde ſumitur. ſic & confeſſio aduocati præiudicat parti non reuocanti.c.olim.vbi Abb. de cenſ. fac.l.j.C.de erro.aduo.& not.per Abb.& alios in cap.paſtoralis.de iudi.

Niſi

potest? & ex facto responsum est, nisi statim a reuocata b fuerit, illius quoque responsione contestationem fieri.

Cum officium iudicis pro actione instituitur est necessaria litis contestatio. h.d.

Nec solum, c cum per actionem iudiciū instituitur, erit litis cōtestatio necessaria: sed etiā vbicunque d iudicis officium pro ipsa proponit' actione, e veluti cum restitutio in integrum nō incidenter, sed principaliter postulatur.

Qui effectus sequitur ex litis contestatione. h.d.

Igitur f sequuta cōtestatione reus, & iudicì subiicitur, g &

a Nisi statim. Sed quando intelligetur statim reuocata? Respon. aut responsio aduocati pręiudicat ad processum, vtquia inducit contestationem litis & sic præcludit viam dilatoriis proponendis, & tunc oportet quòd pars illam reuocet antea quàm pars faciat aliquid quod soleat fieri post litem contestatam. videt' enim pars ipso facto responsionem aduocati approbare, cum plus sit aliquid facto approbare quàm cū verbo c. dilecti. de appel. Aut confessio aduocati præiudicat ad merita causæ, & debet reuocari infra triduum. l. iij. C. de erro. aduoca. Sed & post triduum, & vsque ad sententiam poterit reuocare si velit docere de errore, & ita procedunt no. xxxv. q. ix. §. his ita. fac. cap. fi. de confess. & l. venditor. §. iussus. ff. de appella. sed & hoc etiam intellige quando non esset secutus alius actus per quem per partē induceretur approbatio responsionis ipsiús aduocati, quemadmodum dictum est proximè, quando concernit processum: quia eadem, & in hoc casu videtur ratio secundum Perusi. post alios in dicto capitulo. cum causam. de appellation.

b Reuocata. Sed an ad reuocandam aduocati responsionem sit necessarium docere de errore aduocati? & videtur necesse. cap. fin. de confes. & l. error. C. de iu. & fact. igno. Contrarium verius. contrariū enim loquitur de personis principalibus, hic in aduocato, & ratio diuersitatis est secundum Hostien. quia aduocatus non habet mandatum ad confitendum, vel ad concedendum in causa, sed solum patrociuandi. Item aduocatus nunquàm fit dominus litis. l. j. §. j. ff. de postul. Perusi. post Bal. in c. causam. de appel.

c Nec solum. Sumitur ex cap. fi. de offic. iudic. & continet duas regulas. vnam expressam & affirmatiuam, secundum quod in officio iudicis principaliter intentato requiritur litis contestatio, aliam tacitam & negatiuam à contrario sensu, quòd in officio incidenter implorando non est necesse litem contestari. Et concludendo materiam secundum Abb. in dicto cap fin. dic. Aut officium iudicis imploratur incidenter, & non est necessaria litis contestatio nec libellus. Aut imploratur principaliter, & tunc, aut super iam liquido, ita quòd non est necessaria causæ cognitio, & non debet fieri litis contestatio. Exemplum, cum filius petit alimenta à patre, vel contra. debet enim de plano procedi. l. nequicquam. §. de plano. ff. de offic. procons. vel cum petitur executio sententiæ à iudice qui iudicauit, aut petitur super non liquido, & tunc, aut aduersarius & certus est & præsens & procedit quod hic dicit', vt cum petitur restitutio in integrum aduersus contractum: aut aduersarius est absens, & certus, & tunc, si aliquid petitur dari vel fieri in præiudicium partis, vel à parte debet fieri contestatio: vt not. in dicto cap. fin. aut non petitur aliquid dari vel fieri. Exemplum, cum minor vult abstinere ab hæreditate adita: & potest procedi lite non contestata. Aut. si omnes. C. si minor ab hære. se absti. Idem si aduersarius est incertus: vt in d. Auth

d Vbicunque. Idem, vbi deficit actio: vt not. in c. fi. de offi. indi.

e Actione. Quod est cum actio nulla competit. si enim communi auxilio quis munitus est, non debet ei extraordinarium remedium concedi. l. in causæ. ff. de mino. ex quo infert', quòd actio & officium iudicis sunt diuersa, de quo per Legistas in l. j. ff. de iurisd. omn. iud. & per Cano. in c. fi. de offi. iudi. & est hic arg. ꝙ actio secundū Cano. est ꝓponēda. de quo in c. dilecti. & in c. examinata. de iudi.

f Igitur. Hic ponunt' aliqui effectus qui proueniunt ex litis contestatione, de quibus per Spec. eod. titu. §. fi. incipit effectus.

g Subiicitur. Ita ꝙ post litis cōtestationem non

nõ potest amplius recusari, per ea quæ Speculator in tit. de recusatione iudicis. §. si aut. & per eundẽ in tit. de exceptionibus. §. viso. & habetur supra de excep. §. hæ verò. & c. inter monasterium. de sent. & re iudi.

hendi omnia supposita sine aliqua exceptione pro hoc cap. venerabilem. de elect. versicu. est enim. vbi hæc ponuntur tanquam diuersa, & per Abb. in cap. quoniam frequenter, vt lit. non contesta.

actori obligatur, dilatoriis exceptionibus via præcluditur, [a] actiones perpetuantur, [b] præscriptio interrumpitur, [c] alii quoque effectus [d] emanant, vt tam ciuilibus quàm Ecclesiasticis constitutionibus suis locis traditur.

Cùm ciuiliter agitur, & probabiliter de morte testiũ, vel diuturna absentia timetur, possunt examinari testes etiam lite non contestata: hoc dicit.

Admonendi [e] tñ sumus quod traditum est lite non cõtestata non posse testes recipi, aut ad sententiam perueniri, non esse perpetuum. [f] Nam si forte de morte [g] testiũ timeatur, vel absentia diuturna, [h] cũ ciuiliter [i] est agendũ, ne veritas [k] occultetur, & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur, [l] senes, & valetudinarii, & alii testes de quibus ex ꝓbabili [m]

a Præcluditur. Vt supra de excep. §. hæ verò. vbi not. & in c. inter monasterium. de sent. & re iud. l. Pomponius. §. ratu. ff. de procur.

b Perpetuantur. l. ordinata. ff. de lib. cau. l. si cũ. §. qui iniuriarum. ff. si quis caut. vbi latè Doct. Aliud in exceptione doli. l. fin. C. de dolo. Item aliud etiam in officio iudicis quod pro actione proponitur: quia litis cõtestatione non perpetuatur, not. in c. fi. de offic. iudi. & ibi declaratur per Ab.

c Interrũpitur. l. more. C. de rei vẽd. l. sicut. vbi Bald. de præscrip. xxx. vel xl. annorum. l. naturaliter. ff. de vsucapi.

d Alij quoque effectus. Vt, quia constituit aduersarium in mora quantũ ad fructus. l. certum. & l. more. C. de rei vendi. l. litigator. C. de fruct. & lit. expens. Item quia post non põt reuocari procuratorium mãdatum nisi certis de causis: l. post litem. ff. de procu. Sequũtur & alij plures effectus de quibus per Specu. §. pe. & §. fi. eod. tit. nostro.

e Admonenda. Hic §. venit declaratiuè ad principiũ huius tituli, vbi dicitur quòd lite non contestata non possunt testes recipi. nam hoc fallit pluribus casibus, vt hic patet. & in c. qm̃ frequenter. vt lit. nõ cõtest. vñ sumitur.

f Perpetuum. Id est, generale sed bene regulare. Nam differunt hæc inter se, nã ad constituendam & verificandam regulã non requirit quòd nullam habeat exceptionẽ, sed sufficit illam verificari, prout in pluribus habetur in l. j. ff. de re iud. aliud obtinet in verbo generaliter, & in verbo genus; quia illud comprehendit omnia supposita sine aliqua exceptione pro hoc cap. venerabilem.

g De morte. Quod accidit nõ solum ob senium & ægrotationem, sed etiam ex aliis causis puta, si mulier sit prægnãs, si mare quis sit ingressurus. & hoc plurimũ residet in iudicis arbitrio. Doct. in c. quoniam frequenter. vt lit. non contesta.

h Diuturna. Puta, si quis peregrinetur ad sanctum sepulchrũ, vel aliò, arbitrio iudicis.

i Ciuiliter. Hoc ideo, quia in criminalibus nũquam recipiuntur testes lite nõ contestata. cum enim tunc agatur de maximo præiudicio, non est aliquid faciendum inordinatè. v. q. vj. c. Epiphaniũ. & l fi. C. de proba. Alij alias rationes reddunt, de quibus per Abb. in c. quoniã frequenter. vt lit. nõ cõtest.

k Veritas c. quãquàm. xiiij. q. ij.

l Subtrahatur. Curare enim debet index vt salua sit rerum probatio. l. curent ff. de testi. & in Aut. de testi. §. his vero. & §. penultim. cum concord.

m Probabili causa. Sed quæritur an sit causa probabilis quòd pars vereatur ne ex mora varient fidem vel obliuiscantur. Quidã quod non, tum quia talis casus non est exceptuatus, tum quia semper allegatur talis timor, & sic vacuaretur effectus regulæ, quòd testes non examinantur ante litis contestationem. Communiter contra. Et fac. pro hac opin. l. tertia. §. dux ff. de Carbon edicto. & l hac cõsultissima. §. at cum humana. C. de testamen. & latè hanc partem tuetur. Abb. in capitulo quoniã frequenter. vt lit. nõ contest. Idẽ procederet si periculum esset in fuga. Ab. in c. cũ

non

causa timetur [a] etiā lite non contestata [b] sunt admittendi. [c] Seu pars conuenta [d] sit cōtumax, seu sine dolo sit absens, vt conueniri non possit. [e]

Debet tamen actor intra [f] annum, ex quo facultas sibi data fuerit aduersarium [g] conuenire, aut saltem huiusmodi testium receptionē eidē denunciare, [h] alioqui attestationes sic receptæ nō valebunt, [i] ne fortè hoc procuretur in fraudē, [k] vt scilicet processu

Qui testes examinauit ad perpetuā rei memoriā, debet intra annum, vel conuenire aduersarium, vel examen de nunciare. h.d.

non ab homine. versi. & in quantum. de iudi. etiam sine citatione. vt ibi per Abb.

a Timetur. Quo casu solum ij recipiuntur de quibus timetur nō alij, nisi in casu c. significauit. de testib. & in ca. quoniam frequenter. §. sunt & alij. vt lit. non contest. & ibi Abb. declarat.

b Contestata. Licet his casibus testes lite non contestata recipi videantur, veritate tamē inspecta, & quo ad effectum non intelliguntur recepti lite non contestata: quia non publicantur nisi lite contestata, & cum aliis, si alij lite contestata inducti fuerint. Nec ob tales testes ad sententiam procedet iudex, nisi in casibus specialibus: not. in d. c. quoniam frequenter.

c Admittendi. Scilicet per iudicem rei. Abb. post Fed de Sen. in cap. si quis contra. de for. comp. versi. item quod supra voluit.

d Conuenta. Idem si nondum est conuenta, sed conuenienda.

e Non possit. Plures alij casus enumerantur in c. quoniam frequenter. vt lite non contest. & xxxvj enumerat. Specul. in titul. de teste. §. nunc tractemus.

f Intra annum. Not. præscriptionē annalem. fac. c. plerunq;. de rescript. c. pastoralis. de offi. ordin. cum concor alleg. in c. qm̄. vt lit. non cō test. nō proce. &c. Sed quæritur an iste annus sit vtilis vel continuus? resp. à princ. vtilis est, quod satis hic probatur, & in d. ca. quoniam. cum fiat mentio de potestate conueniendi. Sed in processu erit continuus. fac. not. super Rubrica. ff. de diuers. & temp. præscript. vbi ponitur regula, quòd istarum præscriptionum tēpora semper sunt continua, nisi aliud specialiter lege caueatur. vt videtur caueri in d. c. quoniam frequenter.

g Aduersarium. Cū fuerit absens & non cōtumaciter: vt no. i c. qm̄ frequēter. vt li. nō cō.

h Denunciare. Hoc intellige secundum Innoc. quando aduersarius fuisset absens, ita q incommodè citari non poterat: nam si fuisset præsens non esset necessaria ista citatio, ipse enī interfuisset receptioni testiū & iuramēto ab eis præstito. c. ij, de testi. j. q. j. in primis. sequitur Abb. in c. quoniam frequenter. vt lit. non contest. versi. septimo quarto.

i Non valebūt. sed an ipso iure non valent, an potius requiritur sētentia: resp. necessarius est interuētus sententiæ, quoties enim ius dicit quid non valere ꝓpter aliquod omissum, qđ debet fieri post expletionem actus, non corruit actus ipso iure: sed opus est sententia; vel exceptione: not. in l. vniuersa, C. de prec. Imp. offe. & per Barto. in l. j. ff. de testi. Vnde in casu nostro ex non facta denunciatione, vel conuentione intra annum, attestationes non annullantur ipso iure: sed per sententiam: vel opus est exceptione, vnde valeret sententia postea lata earum prætextu, & sic in fauorem nō seruantis hanc solennitatem. non enim annullantur ipso iure. quod est valde not. secūdum Abb. in c. quoniam frequenter, vt lit. non contest. Sed an annullentur tales probationes ēt respectu alterius partis quæ nō fuit in culpa, scilicet, vt & illæ, quæ faciunt in sui fauorē non teneāt? resp. Innoc. Hosti. Antonius, & cōiter tenent quòd non, cum non sit in dolo. xiiij. q. v. cap. non sanè. Cardi. videtur tenere contrariū. putat enim quòd si aduersarius recepit has probationes pro se, necesse esse quòd recipiat etiā contra se. Ab. tamen in d c. quoniam frequenter tentāt opi. cōcordare duplicis fœdere distinctionis. dic vt per eum. Et fac. hęc ad q. si statuto caueatur quòd gabella non soluta nō valeat contractus, si alter tantum pro parte sua soluat gabellam, an valeat contractus saltem pro parte soluentis.

k In fraudē. Sed quid si pars velit probare quòd nō fecit in fraudem, an admitti debeat? resp. non: vt not. in cap. quoniam frequenter: vt lit. non contest. Sed bene admitteretur ad probandum quòd non habuit copiam

conueniendi

cõueniẽdi cum iste annus à principio debeat esse vtilis:vt supra not.fuit.

a Ad repellendũ testes. Testibus humanis rebus ex ceptis p quos testes recepti reprobarentur siue eorum dicta.c.ex tenore.& c.præsentium de testib. & l. optimam. C. de cõtrahen. stip. vers.& si inter presentes partes. Vel q3 se absentaret, vel quia efficerentur inimici actoris.l iij §.duæ. ff. de Carb. edict.& plenius de hoc nota. in c. quoniam. vt lit.non contest. in si principij.

b Vel aliæ. Exceptiones elidentes principale negotium, vt puta, præscriptio,quam tunc poterat probare, vel pactum de non petendo, vel cõsimiles,quia posset esse q tunc temporis probationes sup his haberi non possent.arg l.in lege.ff.ad leg.Aquil. & l.quidam.ff.de furt.

tẽporis exceptiones legitimę ad repellendum testes,a vel alię, b locum habere non possint.

Nota ex isto paragrapho bonam regulam ad cognoscẽdum,quãdo non est necessaria litis contestatio.h.d.

Sunt & alij c casus in quibus absque litis contestatione legitimè possunt testes produci,& lis sentẽtia terminari,quos tã ex his quę supra de cõtumacia diximus,quàm ẽt ex aliis locis cognoscere licebit,Et generaliter d vbicunque libellus non exigit,aut ius agendi contra certam personam nõ dirigitur,litis contestatio nõ est necessaria.

DE IVRAMENTO e calumniæ. f

Actor recusans subire iuramentum calumniæ,cadit ab actione,reus habetur pro cõfesso.h.d.

Ed vt veritate præuia iudicia expediãtur,institutum est, vt litigatores in exordio g litis,d calũnia h

c Alij casus. Qui sint isti casus habetur in c.quoniam frequenter.vt lit. non contest. §. porrò.in princ. vbi adnotantur.xx. casus. & xxxvj.casus ponit Specu.in tit.de teste.§.nũc tractemus.

d Et generaliter.Nota duas regulas generales,in quibus comprehendũtur casus in quibus non est necessaria litis contestatio. quatuor ponit Abb.in cap.quoniam frequenter. vt lit non contesta.

DE IVRAMENTO CALVMN.

e DE iuramento &c Quia post contestatam litem statim iurandum est de calumnia.ca. cum causam. eod.meritò post superiorem titulũ,& de hoc est dicendum secundum Specu.eo.in prin. & secundum Abb.in Rub.eod.

f Calumniæ.Scilicet vitandæ,sic exponitur illud,habeat vnusquisque suã propter fornicationem,scilicet vitandam.vt dist.n.xiij.c. nerui in fi.& per Specu.& Abb.in Rub.eod.& exprimitur.infra eo.in prin.

g In exordio litis.Id est,post,tunc enim verè incipit esse lis, vt supra tit.proxi. in prin.not.in l.j. §.j.ff.si quis ius di. non obtemp.& c. super. qq.§. quid si.de offi. deleg.c. ex parte.ij. de verbo.signi.Arg. contra.infra.tit prox. Sol.vt apparet ibi in litera. sciẽdum tamen est quòd si præstitum fit ante litis contestationẽ super tota causa,non est opus q denuo præstetur. Item si iuretur lõge post litem contestatam, non per hoc viriatur iudiciũ. & in summa secũdum multos quandocunque ẽt post sententiã pręstari poterit tale iuramentum:vt per Legistas in l.qui bona.§ si alieno.ff.de dam.infect. & p Abb.& alios.in c.j.eod.Et quod dicitur de tẽpore post litis contestationem est frequẽtius. & fac.infra eod.§.& non tantum.& in terminis.c.j eod.in vj.

h De calumnia.Continet autem hoc iuramẽtum quinque capitula.Scilicet quòd credit se iurans bonam causam habere,quòd interrogatus non negabit quod verum credit, quòd nõ vtetur scienter falsa probatione,& quòd dilationem non petet in fraudem,nec dabit, nec dedit,nec promisit,nec promittet aliquid pro causa,nisi quibus leges dari permittunt. vt in l.ij.circa prin.& Auth.principales. C.eo. Authen.vt litig.iu.in prin Vnde versus.

Illud iuretur quòd lis sibi iusta videtur.
Et si quæretur verum,non inficietur.
Nil promittetur,nec falsa probatio detur.
Vt lis tardetur,dilatio nulla petetur.

Specu.tamen in §.nunc dicamus.eo.titu.consuluit

ſuluit quòd omittatur capitulum de dilatoriis fruſtratoriis nõ petendis:aliàs raro eueniet ꝙ litigantes non ſint periuri.quod & Ab.probat in d. c.j.eo. Nec enim vbi veriſimiliter poteſt de tranſgreſſione timeri deferendum eſt iuſiurandum,cap.clericos. de cohabita. mul. & cleri, & c. illc.xxij.q.v.

garc contumaciam:vt latè in c.fi.eo.& per Legiſtas in l ij.C.eo. & not. quòd talis confeſſio ficta cauſata ex contumacia nõ tranſit ad hæredes,nec eis præiudicat ſi principalis non fuit condemnatus:vt per Abb.poſt alios in c.pe. & c.f..eodem.

vitanda ᵃ iurare debeant. Quod iuramẽtum ſi quispręſtare recuſauerit,actor quidẽ ab inſtituta cadet actione, ᵇ & pro confeſſo reus habendus ᶜ erit.

In cauſa ſua Eccleſiæ clericus non cogitur iurare de calumnia,ſecus in propria,quo caſu iurat propoſitu tantum ſcripturu non tactis.h.d.

In hac tamen parte quibuſdã caſibus clericis iura pepercerũt. Vetuerũt enim ne dũ propriæ Eccleſiæ cauſa peragitur incõſultis illorum prælatis ᵈ huiuſmodi ſubire iuſiurãdum cogantur,licet in propriis cauſis huiuſmodi priuilegio minimè gaudere noſcantur, ᵉ ſed & quo caſu hoc iuramẽtũ ſubire, vel permittũtur prælati,vel iubentur, non ᶠ tactis,ſed tantũ propoſitis ſcripturis ᵍ id implebitur.

a Vitanda.Nõ ergo iurabit de pręterito vt verbum futuri tẽporis demonſtrat, & quia facta pro infectis non poſſunt haberi.l.in bello. §.factæ. Quidam tamen ꝙ & de præterito debet iurari.l.ij. C.eo. ponderando verbum mouiſſe.& fac.ſecũdum eos ratio: quia videns ſe iurare falſum, deſiſtet à iuramento: & per conſequens à cauſa.Item ſciens ſe iuraturum non calumniabitur etiam à principio litis.Abb.tamen in c.j.eo.tenet primam opi.licet dicat hoc non eſſe magni momenti.dic vt per eum ibid.

b Cadet actione.cap.fi.§.fi.eo.vnde ſumitur. Sed nũquid ipſo iure,an potius requiratur ſententia?dicas quòd per ſententiam:vt not.in d. §.fi. quod intellige tã de rẽo qui habetur pro confeſſo, quàm actore, qui cadet actione, vt hic.Sed ad quid requiritur ſententia cum confitens habeatur pro condemnato.l.j.ff.de confeſ.& l.j.C.eo.tit.& l.debitoribus.& l.poſt rem iudicatam.ff.de re indi. reſpon. contraria procedunt in confeſsione ante litem conteſtatam: ſecus in ea quæ emanauit ante cõteſtationem: quia tunc ſecundum com.opin.requiritur ſententia:vt not.in l.j.ff.de ſuppel.lega.& in c.dudum.de elect.& ij.q.j. ca.nos in quenquam.at in caſu noſtro ſupponimus litem cõteſtatam: quia alias non fuiſſet iuratum de calumnia veriſimiliter,& ficta confeſsio non debet plus operari,quàm vera.

c Habendus erit. Poterit tamen contumax in iurando vſque ad pronunciam iudicis pur-

d Prælatis.Et ita epiſcopus non iurabit inconſulto Romano Pontifice, quod ſatis exprimitur in c.j.eo. vnde ſumitur. ſed cum iſta requiſitio ſit valde difficilis, de conſuetudine hoc non ſeruatur, vnde iurant epiſcopi etiam irrequiſito Papa , vt traditur in d.cap.j. quam conſuetudinem ſeruandã dicit Abb.ibi, etiam in inferiorib. clericis ſicubi extaret,licet nõ ſit admodum veriſimile quòd inducatur , cum ipſi facile adire poſsint proprium prælatum.quod tamen ſi non faciant non propterea vitiatur iudicium,vt not.in d.cap.j. & intelligitur hoc non ſolum de epiſcopis,ſed etiam de prælatis inferioribus:quia d.c.j.non ſe reſtringit ad epiſcopos, vt ibi aduertit Ab..in fi.vbi etiam latè examinat,an diſpoſitio habeat locum in quocunque iuramento. Conſuetudo autem videtur admiſiſſe in omnibus clericis.

e Gaudere noſcantur. Vt in c.cæterum.eod. ſecundum com. intellectum , etiam quòd extaret conſuetudo in contrarium , vt latè ibi traditur.

f Non tactis. Not.caſum in quo in iurando non requiritur tactura ſcripturarum.regulariter contra. An autem talis tactura aliàs ſit de forma iuramenti,not.in c.vt circa.de elect. in vj.ſuper verbo corporali. & per Glo.in Cle.j. de hæret.in verb.tacta.& per Abb.in c. laudabilem.de frigi.& malefi.& per Abb. in c.ad aures.de his quæ vi.metúſve cau.vbi & quid diſtet iuramentum à fide præſtita.

g Scripturis.Id eſt, euangeliis:vt per Abb.in cap.etſi Chriſtus.de iureiur.Sed de conſuetu-

dine

Hodie etiam in causis spiritualibus iuratur de calumnia. hoc dicit.

In causis spiritualibus[a] olim de calumnia minimè iurabat,[b] sed quia & in illis litigatores frequenter calumniari compertũ est, nouissimè sancitũ[c] est, vt in eis id quod in cæteris constitutũ est, obseruari debeat.

Etiã procuratores iurare de calumnia tenẽtur quãdocunque iudici videbitur. h.d.

Et non tantũ principales, verùm etiam procuratores, & syndici[d] huiusmodi iuramentum suscipere cõpellendi erunt, etiam si quid ponere, aut respondere debeãt, à dominis instructi[e] fuerint, aut post hoc præstitum iuramentũ deputati fuerint: nec enim illud intra certa iudicij tẽpora coarctatum reperitur, sed poterit iudex exigere, quoties expẽdire viderit.[f]

De calumnia iuratur etiã in causis appellationis. h.d.

Præterea quanquã in prima instantia partes iurauerint, non tamen propterea in causa appellationis[g] hu-

dine sufficit quòd testis tangat quamlibet scripturam: vt per Abb. in c. fraternitatis. & in ca. tuis. in fi. de test & in c. j. eo. & tales scripturæ sunt tangendæ manibus. adeò quòd non sufficeret tangere brachio. Abb. in c. cum in causa. eo. Sed qualiter iurabit iudæus qui non credit Euangelio? respon. secundum Spec. eo. §. restat. versic. sed pone, super decem præceptis Moysi, vel per Deum patrem, quòd probat etiam Abb. in d. cap. j. Vel forte etiam iudæis seruabitur consuetudo de qualibet scriptura.

a Spiritualibus. Vt puta de ecclesiis, de decimis, & similibus, vt in ca. ij. eo. Sed an in criminalib. sit iurandũ de calumnia? latè traditur per Doct in. l. j. C. eo. & in c. j. eod.

b Iurabatur. Forte, quia in spiritualibus præsumebatur quòd Deus semper esset in memoria, & propterea quòd litigantes non calumniarentur. Tres alias rationes ponebat Inno. in c. ij. eo. Prima: quia rigor in spiritualib. non seruatur. c. j. de dolo & contu. Secunda: quia licet iuramentum non sit peccatum, ex frequenti tamen iuratione sæpe sequitur peccatum. c. & si Christus. de iureiur. maximè cum de credulitate sit hoc sacramentum. Tertiò: quia hoc iuramentum est à malo non credẽtis. c. significasti. de elect. Sed parum valent hæ rationes, & militant etiam in non spiritualibus causis, vnde illis non obstantib. tanquam friuolis antiqua iuris dispositio fuit immutata. vt in §. fi. c. j. eo. in vj.

c Sancitum est. Vt in c. j. §. fin. eo. in vj.

d Et syndici. c. cum causam. eo. c. ij. §. j. eo. in vj. Et idem est in tutore & curatore. l. ij. §. tutores. C. eo. Idem & in patre, quãdo habet legitimam administrationem: vt per Abb. in c. pen. eo. Idem in aduocatis. l. ij. C. eo. l. rem non nouam. C. de iudi. Sed hoc in patronis causarum de consuetudine non seruatur, quæ consuetudo, tanquam peccati nutritiua non valet. c. ex parte. & c. fi. de consuetu. & optimum esset secundum Ab. quod ea non obstãte deferretur iurãmentum calumniæ, etiã aduocatis: quia si ita fieret tempe rarẽt à patrocinio causarum iniustarũ quod suscipiũt, vel propter amicitias, vel ob aliàs causas.

e Instructi fuerint. Nota ergo quòd procurator licet habeat specialissimũ mandatum ad iurandũ nomine domini, vel respondendum, vel agendum, nihilominus tenetur iurare in animam suam de calũnia: quia procurator nõ debet causam iniustã suscipere l. rem non nouam. C. de iudi. de quo latè habetur in c. ij. eo. in vj. & differt hoc iuramentum calumniæ ab aliis: quia procurator in aliis iuramentis iurare debet in animam domini: vt plenè not. in c. præsentium. §. j. de testibus. In iuramento autem calumniæ & in animã domini, & suam iurare tenetur. Ita Rota Rom. deci. xxxvij. incipit quidam procurator. refert, & sequitur Perusin. in d. cap. ij.

f Viderit. Sic in cap. j. eod. in vj. & dictum est supra in princ.

g Appellationis causa. Not. quod causa appellationis dicitur esse diuersa à principali. Hinc est quòd procurator causæ principalis non cogitur prosequi causam appellationis. c. non iniustè. de procur. & in causa appellationis fiũt nouæ probationes. Cle. testibus. de testibus. & dicitur instantia esse diuersa à causa principali. cap. ex ratione. de appel. est etiam diuersitas iudicis. l. eos. C. de appel. & tribunalis. c. ij.

de

de consuet.in vj.& vide per Perusi.in c. ij.eo.
a Iuramentum.Quod non videbatur, cum cauendum sit à frequentia iuramenti, iuxta not.in c.& si Christus.de iureiu.& in ca ij. de probat.& licet hoc secundum videatur superfluum;sed re vera non est,cum causa appellationis sit diuersa, vt in proxima notula.
b Veritate. No. quòd iuramentũ calumniæ & iuramentum de veritate dicenda sunt diuersa. Et in pluribus differunt,& primo: quia hoc iuramentum calũniæ præstatur in causis ciuilibus,& pecuniariis.c cæterum. & ca.cum causam.& c.si.eo. de veritate verò ĩ spiritualibus. c. literas eo. & c.dudum. de elec. Itẽ, quia in iuramẽto de veritate, respõdetur de credulitate. Aut.de his qui ingrẽ.ad app.§.pen.& §.fin.sed in isto non,nisi de scientia.iiij.q.xj.c.hortamur. & c. præsentium.de testi.in vj.Item iuramentũ veritatis continet multa capitula, de calumnia verò solum quod ipsum verbum sonat. Item ad iurãdum de veritate non datur dilatio:qa statim potest iuraturus dicere credo, vel non credo. Ad iurandum verò de calumnia datur. l.qui interrogatur.ff.de interro.actio. de quo dic vt per Abb.& Cano.in c.pen.eo.de veritate iurant principales personæ,de calumnia &t procuratores:vt supra eo.§.proxim.Item de veritate iurat syndicus vel actor in animã propriam c.in patrandis.eo.de calumnia verò &t in personam domini & vniuersitatis,habetur in c.ij.eo.in vj.& in c.præsentium.de testi. in vj Et has differentias cum aliis quibusdã ponit Spec.eo.titulo.§.j.versic.dicit autem. quas subtilius examinat declarando, & limitando, & quasi quodam sarculo extirpatiuo prosequitur Abb.in c.literas.eo.
c Tacitè. Secus si expressè quia sic remitti non potest.l.ij.§.sed quia.C.de iuramẽn.calũm.immo consuetudo de ipso non præstando non valeret,traditur latè in cap.tuis.de testibus & hæc species iuramenti est tota in hoc contraria iuramento testium, quod expressè potest remitti,d.c.tuis. nõ tacitè. c. licet. de testi. quædam ergo possunt tacitè fieri & nõ expressè de quo in ca.si. de vit.& hon. cle. & xj. q. j. c. inclita. Licet tamen hoc iuramentum calumniæ possit tacitè omitti, si tamen petatur, & dimittatur iudicium est nullum, quia tunc est de substãtialibus, secundum Barto.in l.de pupillo. §. q opus.ff.de noui ope.nunc. & post alios sequitur Perusi.in cap. j. eod. in vj.vbi dicit quòd malitiosi procuratores petunt à principio quòd iuretur de calumnia,& posteà non curant vlterius insistere,vt sic posteà in fine si non appareat iuratum sit iudicium nullũ,& de his per Imol.in l. qui bona. §.si alieno.ff.de damno infecto.
d Annullandus.c.j.eo.in vj.
e De substantia.Et ideò poterit huiusmodi iuramentum remitti per rescriptum supremi principis, dum tamen in eo dicatur non obstante tali lege, traditur in l.ij. C. eod.& per Abb.in c.cæterum.eo.in fine. vbi quid etiam in legato.

iusmodi iuramẽtum a declinare poterunt, cum rursus & de calũnia vitanda,& dicẽda veritate b iurare partes sint compellendæ.

Iuramenti de calumnia omissio non vitiat processum. hoc dicit.

Illud postremò ad monẽdi sumus, quòd propter omissum tacitè c in tota causa calũniæ iuramentum, iudicialis processus aliàs factus legitimè, nec est nullus, nec ob eam causam venit annull dus: d cum huiusmodi iuramẽta præstari de substantia e ordinis iudiciarij non existat.

VT LITE f PENDENTE NIHIL INNOUETUR.

Lite pendente nihil innouandum,& lis tunc pẽdere dicitur,cum citatio legitima peruenit ad partem citatam, aut per eam factum est, quominus perueniret.h.d.

INstituta ergo lite, & solẽnibus g præ-

VT LITE PENDENTE NIHIL innouetur.

f Lite.Scilicet iudiciali: nam aliàs verbum lis, adaptatur etiam ad controuersias extraiudiciales:vt per Abb. in cap.sæpe.de appella. Quod facit ad statuta loquentia de litibus & litigatoribus, fac. not. per eundem Abb. in cap. ex parte.ij. de verb.signi.
g Solennibus.Id est,præstari solitis.

Satis-

stitis satisdationibus a & calumniæ iuramē to exhibito, ad probationes, & merita causæ descendēdum erit, & interim pendente lite nihil innouari poterit,b Lis autem c pendere hoc respectu d tunc dicetur, non modo cum lis contestata fuerit, verùm etiā postquàm e à iudice competenti f citatio

a Satisdationibus. Quarum aliquæ præstantur ex parte rei conuenti, partim ab actore, à reo satisdatur de iudicio sisti, quæ satisdatio fuit inuenta suspicione fugæ, vt per Doct. in l.sciendū.ff.qui satisda.cog.cum reorum sit fugere.l. properandum.§.fi.C.de iudi.& proptereà possidens immobilia releuatur ab hac satisdatione, cū tūc non sit probabilis suspicio fugæ. & de hac in authen. offeratur.C.de lit. contest.& in toto tit qui satisd.cog.& in l.j.ff.si quis in ius voc. nō ierit.Item ex parte rei est illa fideiussio de iudicato soluendo, quam licet non præstet reus conuentus.Instit.de satisd. §. sed hodie. præstant tamen defendētes rem alienā.l.! qui proprio.§.qui alium.ff.de procur.l.exigēdi. C. eod.tit.nisi dominus releuet procuratorem in mandato ab hoc onere, vti inoleuit comm. practica, vt per Bart.in Rubr.ff.iudic. sol. Ex parte actoris præstatur satisdatio de expensis reficiendis in casum succumbentiæ, de hac in Authen.generaliter.C.de episco.& cler. & in Authen.de litig.§.ad excludendas.& hanc præstat etiam si immobilia possideat.Abb. in cap. quoniam frequenter.§.in aliis. vt lit.non contesta.Item satisdatio de rato quæ præstatur ab eo qui comparet pro actore, cum dubium est de mandato.l.j.C.de procurat.l. Pomponius. §.ratihabitionis.ff.de eod. titu. & generaliter ab omnibus qui agunt alieno nomine.l. non solum §.alieno.ff.de procurat.l. Pomponius. §.sed & is.eo.titulo.Sunt & aliæ species satisdationum de quibus prolixè per Specul. in titu.de satisda.

b Innouari poterit. Vt ext.eo.per tot.& eod. titu.in vj.per tot. Quod intellige de his quæ pertinent ad iudicem,& causæ processum, Ro. Rom.hoc eod.titu.decisio.iij.Item innouatio lite pendente nemini præiudicialis valet, vt per Felyn.in cap.cæterum.num.15.de rescrip. quo in loco multa ponuntur ad declarationem huius tituli. Item ius nouum impetrare non est attentare. Staphil.in titu.de gratiis & spectatiuis.§.subsequenter.nume.33.Quādo aūt tacita litis pendentia vitiet rescriptum vel priuilegium,& quando illa allegari possit. Felyn.in cap.j.& in capitu.super literis. de rescript.& est notandum quòd facta lite pendēte sunt odiosiora, quàm si aliàs facta fuissent. Hinc licet contra spoliatum possit opponi exceptio alterius spolij cap.fin.de ord.cogni. & supra de resti.spolia.in prin. contra spoliatum tamē lite pēdente nō potest talis exceptio opponi.no.in Clemen.ij. de appel. & per Ab. in cap. bonæ. de appella. Item contra spoliatum lite pendēte non potest opponi exceptio excommunicationis, secundum Rotam Rom.deci ij. de restitu.spol.Additur quòd restitutio de spoliato facta lite pendente fit officio iudicis.capit.penul.& capit.fin.eod.Nec mirum quia spoliās lite pendente non solum offendit partem, sed etiam iudicem, vnde magis peccat.not.in l. j. C.de pact.larè Rip.in l.naturaliter.§.nihil cōmune.nume.67.ff.de acqui.possessio.

e Lis autem. Sic Cle.ij.vt lit.penden.

d Hoc respectu. Scilicet quo ad innouationem impediendam,& fortius quo ad iurisdictionem perpetuandam.cap.proposuisti.de foro competen.cap.gratum.de offic.delega. sed quo ad quædam alia non sufficit citatio, sed requiritur litis contestatio: vt supra titu.secundo.§.igitur.

e Postquàm In pendentia pōderamus principium,& finem, hic determinat principium aliud autem, id est, quādo desinat, patet in! ca. j.eod.in vj.& cap. quia res. xj.q.j. scilicet lite finita, quod esse potest per sententiā à qua nō est appellatum, vel aliter: vt not.in cap.j.de lit. contest.in vj.& in locis allegatis.in Cle.ij.eo.

f Competenti. Competentem hoc loco appellamus iudicem, qui causæ iurisdictionem habet cum exercitio dato quòd illa possit per exceptionem elidi, siue exceptio contingat personam, vt quia suspectus, siue iurisdictionem, vt quia rescriptum surreptitium, valet enim hoc casu processus in principali si nō excipiatur.capit.inter monasterium. de re iudic. & capit.ad audientiam.secundo.de rescript.sicut autem requiritur competentia in iudice, sic & in citatione, vt hic,& in Clemen. ij. eodem.vbi not.

Emana-

emanarit,[a] & ad partem citatam peruenerit, [b] vel per eam factum [c] est, quominus ad eius notitiam perueniret,[d] dum tamen in citatione ea sint expressa,[e] per quæ possit quis instrui, super quibus in iudicio conuenitur.

Ob dilapidationem etiam lite pendente fit sequestratio. hoc dicit.

Mane ab eo, qui postquam à sententia prouocauit, possessionis fructus dissipat etiam lite pendente sequestrari [f] poterunt.

Litis pendentia non inualidat matrimonium contractum. hoc dicit.

Sic etiam [g] si dum super matrimonio lis pendet, secundū quis matrimonium rite [h] contraxerit, si primū non tenuisse declaratum [i] fuerit, pendentis litis obtentu secūdum irritari nō poterit.[k] Ei tamen qui in contemptum cōtraxerit competens pœnitentia [l] imponenda erit.

DE PROBATIONIBUS. [m]

Quid sit probatio, & quibus modis fiat. h.d.

Probatio igitur [n] est idoneis argumentis,[o] & legitimis me-

Emanarit. Limita hoc duobus casibus qui ponūtur per Fely.in c. super literis.nu.32. de rescrip vbi & alia valde notāda in materia. & fac.ad hoc c. causam.& quod ibi not.de testi. Item limita in electione secūdū ea quæ ponit Ab.in c. cū venisset.de rest.in integ.

b Peruenerit. Licet ergo quoad perpetuandam iurisdictionē sufficiat citationē emanasse, secundum Canones: vt not.in c. gratum.& in cap. si.de offic.deleg. & in ca. proposui sti.de fo.comp. tamen quo ad inducendum litis pendētiam non sufficit emanasse nisi peruenerit.

c Factum. Scilicet dolosè.

d Perueniret. Concor.Cle.causam.de testi. cum alleg.in Cle.ij.e.ti. e Expressa. Concor.Cle. nor. potest.de prob.cur. cū alleg. in Cle.ij. eo. Et est consilium q actor inserat citationi libellum. de quo dic vt not. in d.Cle.ij.

f Sequestrari poterunt.e fi.de seq.poss.& fructu.l.ab executore C quorum appel nō.recip. & hic est vnus ex casibus in quibus fallit hic titu. Et an sit opus in sequestro quòd res sit in iudicium deducta. Itē num cadat in rebus corporalib. p Ab.& alios in c.examinata.de iudi.

g Sic etiam. Ponit alium casum in quo litis pendentia non operatur.de his supra.eod. in princ.in verb.emanarit.fac.c. cum in Apostolica.de sponsal. vnde sumitur.

h Rite. Et rectè.

i Declaratum fuerit. Et verè non tenuerit filij.tamen concepti lite pendente ante sententiam diuortij sunt legitimi.cap.cum inter.vbi Abb qui fil.sint legit.

k Non poterit.c.cum in Apostolica.de sponsa.& fac. simile de electione, secundū opi.illorum qui dicunt quòd electio facta lite pendē te non retractatur sed differtur eius executio, vt in c cū venissent in fi.& super Gl.fi.de rest. in integ. sed illud ob possessionem. Sed cōtra videtur c.considerauimus.& c audi tis.de elect. Solu. secūdum Host. & Abb. in c. cum in Apostolica. cōtrarium procedit in vinculo instituto per eclesiam, contra qd ecclesia statuere potuit ad libitum, hic & in d. c cum in Apostolica in matrimonio carnali, quod fuit institutum à Deo, circa quod ecclesia non tantū habet potestatem

l Pœnitentia. Et intra tēpus pœnitentiæ sibi carnali comercio interdicetur.c.cum in Apostolica.de sponsa.& ibi not.

DE PROBATIONIBUS. m

De probationibus. Continuatio sumitur ex præcedenti tit. in princ. & sub hoc titulo compræhenduntur plures tituli, qui tā in Gregoriano, quàm in sexto ponuntur separatim & distinctè. Idem fecisse videmus Iustinianū in tit.de legatis, & alus, vbi sub vnius Rubricæ inscriptione cōcludit plures titulos digestorum, & C. Additur quòd ita rubricando cessant angustiæ & oppositiones quas ponunt Doct.in Rub.eod.

n Igitur. Reassumptiuē ad principiū tituli præcedētis. Fuit autem p antiquos descripta probatio vt videre est tā per Host.in sum. eo. quàm per Ab.in Rub.ex quibus hæc fuit elicita, de cuius declaratione.ibi videndum.

o Argumentis. Sume pro indiciis, præsumptionibus, & aliis adminiculis, vel secundum Host.pro omni specie probationis.

diis a facta demõstratio. Contingit autem quid ꝓbari variis modis, vt putà confessione partium, depositione testium, instrumentorum exhibitione, iurisiurandi religione, inspectione iudicis, notorietate rei, suspicione vehementi, fama, atque aliis adminiculis.

Quomodo nascatur probatio x confessione, & quæ sint positiones. h.d.

16 Partium confessione b tunc constat probatio cum reus positionibus c respõdẽdo, vel aliàs in iudicio de intentione confitetur actoris. Sunt d autem positiones breues quędam narrationes, facti seriem continentes, ad eliciendam veritatem conceptæ, super quibus quis petit ab aduersario e respõderi, f quas ad faciliorem expeditionem litium propter partiũ confessiones, g & probationum defectũ h vsus longæuus in cãonis admisit, & iuris ꝓbauit authoritas. i

Recusans respondere positionibus, habetur pro confesso. hoc dicit.

a Legitimis mediis: Puta testibus, & instrumentis.

b Confessione. Nota ergo quòd appellatione probationis continetur etiam confessio, qđ quidam negant propriè, cùm potius sit releuatio ab onere probandi, de quo dic vt per Doctor. in Rub. c. & hoc principium est veluti summariũ totius huius tituli.

c Positionibus. Pro intelligentia sciẽdum est quòd positiones differũt ab articulis, & libellis. ab articulis differunt: quia positiones sũt breues &c. vt hic dicitur. Sed articulus est pars intentionis, continens id quod quis probare intendit, puta, per testes, vel scripturas. Bal. in l. generaliter. §. iuramento. C. de reb. cred. Spe. in tit. de teste. §. nũc videndũ. col. j. ver. sciendũ est igitur. & habetur plenè in c. præsentiũ. de test. in vj. Et fiunt positiones p verbũ ponit, ad eliciendã confessionem ab aduersario. Articulus fit per verbũ probare intendit, & respicit probationes faciendas per testes, vel scripturas, casu quo positiones negãtur. Item positio fieri potest merè negatiuè, & tenetur illi pars respondere. c. j. de confes. in vj. Sed articulus non potest cõcipi negatiuè: quia esset improbabilis, nisi cohæreret loco & tempori. Alex. in l. inter stipulantem. in princ. ff. de verb. oblig. Item ponẽs positũ confitetur, si positio fuit in iudicio presentata, nec potest reuocari nisi doceatur de errore, siue positio fiat in scriptis siue non. Spec. in tit. de positionibus. §. decimo. vers. quid si actor, & versic. quid si ponens. Bal in l generaliter. §. sed iuramẽto, ver. si, not super verbo &c. C. de reb. cred. & not. in c. cum contingat. de offi. deleg. & habetur per Abb. in c. examinata. de iudi. & in c. causam. de iuram. calum. Sed articulans nõ censetur fateri quod dicit in articulis. Abb. in c. cum venerabilis. in fi. de except. Io. And. in c. fi. de iureiu. in vj. Doct. in c. fi. de confess. Bat. in l. ij. §. quod obseruari. C. de iu. cal. Bald. in l. sicut, in fi. C. de repud. hære. A libello autem differunt positiones: qa libellus habet conclusionẽ, & respondẽs libello litem censetur contestari, vt not. supra de lit. contest. in princ. nisi fortè essemus ĩ summariis, habet de hoc in c. ij. de confess. in vj. Capitulorũ autem generalior est appellatio (licet interdum promiscuè his nominibus vtamur) & cõprehendit tam articulos, quàm positiones. Vnde terminus datus ad capitulandum censetur datus tam ad ponẽdum, quàm ad articulandum. in d. §. sed iuramento.

d Sunt autem &c. Ista descriptio sumitur ex his quæ ponit Spec. in titu de positio. §. j. iunctis not. per Bald. in l. generaliter. §. sed iuramento. C. de reb. cred.

e Ab aduersario. Non autẽ ab aduocato, vel alia tertia persona, nisi tamen pars sit simplex, & probabiliter timeatur ne capiatur, nam secundum Host. poterit respondere per aduocatum. Idem si sit persona indiscreta, secundum Inno. vt per Ab. in c. pastoralis, in fi. de iudi.

f Responderi. Quod clarè fieri debet: aliàs fiet interpretatio contra respondentem. Abb. in c. cum causam. de iu. calum.

g Confessiones. Fac. Cle. sæpe. de verb. sig. vnde sumitur. Sed si pars negat quod petitur, qd releuat positiones facere, quas etiam negabit reus, vt not. in d. Cle. sæpe. in verbo cõfessiones.

h Defectum. c. j. de confes. in vj.

i Authoritas. vt in c. dudum. ij. de elect. ca. j.

de

Si quis igitur [a] positionibus sibi factis respondere requisitus [b] recusauerit, vel ne responderet se per cōtumaciā subtraxerit, pro [c] confesso habendus erit. Hoc tamen ita demum obtinet, si à iudice [d] respondere iussus, illum absentem fieri contigerit: sed si antequàm [e] iuberetur cōtumaciter abscesse rit, tunc pro confesso minimè reputabitur, sed cōtra eundem tāquàm contumacem, procedendum erit, prout iuris ratio dictauerit. [f]

Confessio & probationibus conuictus equiparantur: & confessio erronea si statim reuocatur non affert praeiudicium.hoc dicit.

Redditis igitur [g] circa exhibitas positiones respōsionibus, diligēter ab actore dispiciendum erit, an à reo [h] super cōtrouersia legitimam [i] confessio

de lit.contest c.j.& c.ij.de confes.in vj.& Cle. saepe.de verb.signi.

a Si quis igitur &c.Siue reus sit siue actor, secundum comm.resolutionem.quidam tamen hoc intelligunt in reo tātum & eius procuratore pro quibus videtur c.fi.de cōfes.in vj.qui text. solū meminit de reo.Haec litera deseruit vtriq; opin.

b Requisitus.Scilicet per iudicem nō per partem vt not.in c.j de confess.in vj. Valeret tn̄ spontanea confessio si fieret ad instantiam aduersarij iudice non praecipiente. l. si tine. ff. de interrog.actio. Doct.in c.ꝑ ut.de do. & cōtu. & plura alleg. Perusi.in c.fi.de confes.in vj.

c Pro cōfesso.Sed quaeritur, an ipso iure an potius per sententiam? Archid.& Io.Andr. ꝙ ipso iure.Contra Io. Monach.quòd immo requiritur declaratoria,& ei⁹ opi.videtur sequi Abb.in c.cum causam.versi.item aduerte.& in c.cum in causa.versi.quaero hic dicitur.de iur. calum.& Legistae in l.ij.§.quod si actor.C.eo. tit.pro quo fac.not.in l.eius qui debitorem.ff. de iu.fisci.& c j.de homi.& c.si felicis.de poe. in vj.& in c.cum secundum.de haeret.eod.lib. vbi quātūcunq; poena imponat ipso iure, semper tamē requiritur declaratoria, sed possunt opi.concordari, vt per Perusi.in c.fin.de confess.in vj.qui limitat quod hic dicitur quinq; modis,dic vt per eum.

d A iudice.Ergo quod hic dicitur nō habet locum in citato per nūncium vel epistolam: vt not.in c.fi.de cōfes.in vj.& tenēt Archi.Dy. & Perusi.ibi,qui tamen limitat hanc opi. duobus casibus.Primo,cum cōtumax dixit se nolle respondere vel venire. Secundo,quando iudex in citatione fuit nominatus ꝙ nisi comparear habebit positiones pro confessatis, per allegata ibi per eum.intelligērem hoc quādo quis est citandus secúndo, secus si primo tantum:quia nō haberet locum quod hic dicitur. Intellige ergo cū iudex ipse interrogat in tantum quód si notarius et ex commissione iudicis interrogaret non haberet locum quod hic dicitur nisi iudex esset praesens.

e Sed si antequā. No.casum in quo quis non respondens positionibus non propterea habetur pro confesso. de alhis pluribus habetur in c. fi.de confessis.per Glos.& Docto.

f Dictauerit. Qd habes in c pro ve. de do. & contu.& s̄.de do.& contu. per totum.

g Redditis igit. Sic Spec. in tit. de confess.in princ.

h Areo.Vel procuratore eius, licet non sit semper eiusdē efficaciç cōfessio ꝓcuratoris cuius est rei, vt,qa nō facit fidē in alio iudicio velut cōfessio principalis: vt per Ab.in c.per inquisitionē.nu.12.de elect.

i Legitimam confessionem.Sed quaenā concurrere debent ad hoc vt dici possit legitima confessio: resp.multa.& primo ꝙ fiat à pubere vel maiore.nec enim tenet cōfessio facta à pupillo.xxij.q.v.c.paruuli.c.ex parte.de corpo, vitiat.& c.cum virum.de regulari.fac.l.j.C.de falsa mone.l.certum.§.si à pupillo.ff. de confess.Minor tamen.xxv.ann. licet obligetur ex sua confessione:tamē restituitur.l.si ex causa. §.ij.ff.de min.& multa in materia per Host.in summa de confes in prin.Secūdo, ꝙ sit spōte facta,aliàs non teneret.c.j.de his quę me.cau. l.j.§.diuus.& §.si quis vltro.ff.de q̄stio.& xxxj. q.ij.c.Lotharius.Tertiò,ꝙ non sit facta per errorem.c.fi.de confess.& hic.Quartò,ꝙ non faciat pro cōfitente sed contra.l.de aetate.§.j.ff. de min.Quintò,ꝙ fiat coram suo iudice,aliàs nō teneret.c.at si clerici.vbi Abb.de iudi.Hoc intellige si pro tribunali sedeat,vt ibi traditur Sed qd si processus in quo emanauit cōfessio sit nullus? resp.nihilominus tenet cōfessio:vt in d.c.at si clerici.& per Ab.in c.dudum.ij. de

elect. nisi causa nulitatis percutiat, & afficiat etiam confessionem, puta: quia facta tempore feriato, vel coram non suo iudice. Ab. in c. Pisanis. de resti. spol. Sexto, ꝙ fiat in iudicio, per ea q supra, & per Spec. in tit. de confes. §. nunc videndum restat. vbi distinguit. Septimo, ꝙ fiat præsente aduersario: vt in l. certum § si quis absente. de cō fess. Octauo, ꝙ sit certa. d. l. certum. Requirunt & alia de quibus diffusè per Spec. in tit. de confes. §. sequitur. & per Host eo. tit. §. qualiter. per quatuor col. per Doc. in c. olim. de resc. & in c. fi. de cōfes.

a Extorserit. Dicetur autem extorta cōfessio non solum quo ad id qđ quis est expressè cōfessus, sed etiā omne id qđ sequitur ex illo. Ab. in cap. cum venerabilis. de except.

b In cognoscendo. Et etiā in pronunciando, quando sumus in ciuilibus: vt per Ab. in c. querenti. de off. deleg. licet secus in criminalibus, quo casu cōfessus non habetur pro cōdēnato, vt per eūdem in c. at si clerici de iud. de quo latè per Host. in summa de confes. §. fi. vbi habes ꝙ ēt in ciuilibus sępe in cōfessum est pronūciandū.

c Pronuntiandum erit. Vt in c. præterea. ii. de transact. & tenet Spe. de confes. in prin. hoc tamen non procedit indistinctè vt in proxima notula, & per Host in. §. fi. de cōfes. & per Docto. in l j. C. de cōfes. Sed videtur habere locum cum confessio fit post litem contestatam: vt per Bart. in l. j. ff. de cōfes. & per Doct. communiter in c. quærenti. de offic. deleg.

d Per errorem. Vel iracundiam, vel nimiam festinantiam. Ab. in c. cum venerabilis. de except. vers hic. opp. videtur enim statim. Fortè vs-

fessionem extorserit: a quo quidem casu, & ipse probationū oneribus releuabitur, & iudicis in cognoscendo b partibus cessantibus statim super tali confessione pronunciandum d erit. Planè si per errorem d facti huiusmodi cōfessionē emanasse doceatur, confitenti (sed tamen cōfessionem suā statim reuocāti (nullum præiudicium generabitur, e alioqui quod sua quisque voce dilucidè f testatus est, proprio non valebit amplius testimonio infirmare. g

Reus nō tenetur edere actori, nisi instrumēta cōmunia h. d.

Non tamen h quia positionibus reus respōdere compellitur, i documenta quoque quæ ad causam pertinētia penes se detinet nisi sibi cū actore sint communia, k exhibere compellendus erit: nam graue nimis l esset illum ad eorum exhibitionē vrgeri per quæ sibi posteà præiudiciū fieret. Sed actor ipse inficiāte reo suum ptis cōgruis dilationum temporibus intētionis suæ proprias ꝓbatiōes afferet, m vel testes inducendo, vel īstrumēta, & alias scripturas producendo.

que ad diffinitiuam sententiam non post, licet post præceptum iudicis de soluendo confessio possit reuocari Abb. in c. ex parte. de verb. sig.

e Generabitur. c. fi. de confes. vbi Abb. subtiliter distinguit an, & quando possit confessio prætextu erroris reuocari, post Bar. in l. non fatetur. ff. de confess. & per Host in summa de cōfess §. an error.

f Dilucidè. Quid erit etiā si respondeat per verbū credo si interrogetur super facto ꝓprio. Abb. in c. literas. & c. cum causam. de iuram. calum.

g Infirmare. ca. per tuas. de prob. l. generaliter. C. de nō num. pecu.

h Nō tamen &c. Hic ponitur ratio dubitādi. §. istius. videbatur enim ꝙ quemadmodū dū reus cogitur respōdere positionibus possum ab eo quā quam inuito, confessionem extorquere contra seipsum, ita etiam possimus cogere eundem ad edēdum quanquam possit ex tali editione damnum pati, quæ ratio visa est adeò fortis quibusdam legistis. in l. j. C. de eden. quòd fuerūt ausi tenere quòd reus hodie teneatur actori edere, quod tamen expressè est contra iura in d. l. j. & l. nimis. C. de testi. & in c. j. eo. vbi plenissimè de tota materia per Abb. & alios.

i Compellitur. Vt c. ij. de test. in vj.

k Communia. Not. casum in quo reus edit actori. fac. c. G. perpetuus. de fide instr. & de aliis habes per Cano. in c. j. eo. per Legistas. in l. j. C. de eden.

l Graue nimis. Sic in l. nimis. C. de testi.

m Afferet. Sed contra videtur l. si post. C. de assess. Sol. ibi non probationem sed personæ præsentiam pars exigit, vel illud est speciale:

vt not.l. nimis. C.testibus.

a Admoneri Personaliter vel ad domum,nō tamen semper sufficit citatio ad domum, de quo per Abb. & Doct in c.causam.de dolo & cōtu.' & in c.fi.de eo qui mit.in poss.Sed si nō fuit pars citata nō valet depositio,vt hic. Excipiuntur quidam casus per Doctor. in cap.ij. de testi.& inter alios casus quē ponit Bar.in l.Theopompus.ff.de do. præl.vt si testator mādet stari super aliquibus dicto alicuius, quem dicit informatū: qa sine vlla citatione poterit deponere, hoc tamen bonis rationibus reprobat.Abb in d.cap. ij.Sed num sufficiet vnica citatio, vel potius requiritur trina?respon.vt per Ab. in c.consuluit.de offic deleg.

tur tamē mero iure depositiones tenere licet legitimè impeditus sit restituendus ad opponendum contra testes,secundum Abb.in cap. ij.de testib.restituitur etiam aduersus depositiones ipsas testium.

Reus citandus est ad videndū iurare, & deponere testes, et testi iniurato non creditur nisi fuerit remissum iuramentum a parte.h.d.

Debet autem in primis si ex dictis testiū rei sit eruenda veritas admoneri a aduersarius, quòd auditurus b iuramentū veniat, c ne si prætermissum id fuerit,quod contra leges actum deprehenditur, nullam habeat firmitatem. d Sed & testium depositiones non aliter recipiet iudex, quàm prius iurisiurandi religione firmauerint, quod tantum quæ vera nouerint pro fessione suæ testificationis aperient: e nullius enim testimonio quātuncunq; religiosus f existat nisi iuratus g deposuerit in præiudiciū credi dēt alteri',h nisi fortè iuramē tū ab aduersa parte i

d Firmitatē.Ita vt nec indiciū quātumuis modicū faciāt depositiones, Abb.in c.ij. de testi.Bar.in l.maritus.ff.de quæstio. not.ergo quòd actus gestus cōtra legem est ipso iure nullus.l.nō dubium C.de ll. ca. quæ contra.de re. iu An autem hoc verū sit vbi est apposita pęna?dic vt per Bar.in l. prætor.ff de oper.no. nunc.& per Ab.in c.ij.de testi.

b Auditurus.Immo contra:quia testes audiendi sunt in secreto,& sigilatim recipiendi, c.venerabili.de testib.c.inquisitionis §.1 de accusat.l.nullū.C.de testib. Quomodo ergo veniet pars testes auditura? Solu.secūdum Glo. & Doct.in c ij.de test.vnde sumitur,quòd hęc litera non intelligitur ita iudicè vt pars debeat audire dicta testium,dum ipsi deponūt: sed potest audire testes iurantes,& post publicationem videbit etiam dicta testium.Vel aliter hoc intelligitur quādo testes deponunt in causa publicationis.id est,ad perpetuā rei memoriam.vt in c.quoniam.§.sunt & alij.vt lite non contest.prima verior secundum Ab.in d. c.ij. & fac.pro prima not. in cap.constitutus. de fideiuss.

c Veniat.Quid si nolit venire?res.recipientur,& valebunt depositiones ac si venisset cū venire,vel nō;sit in potestate partis,nisi in casu.vt not in c constitutus.de fideiusso.Et hoc etiam intellige quando lis fuit cōtestata, vt in titu.vt lit. non contest.& not.in c.ij.de testib. Quid si pars non possit venire? an depositiones valeant? respon.de hoc sunt,opin. videntur

e Aperient. Vt iij.q.ix.c hortamur.sunt & alia plura quæ debet testis iurare antequam deponat,de quibus per Specul.in tit.de teste', sub capite de testiū iuramento.& per Hosti.in summa de testi.§. quid debeant iurare.

f Religiosus.c nuper.de test.etiā si esset episcopus vel Cardinalis.Ab.in c.cum olim. nu. 5.de priuileg.licet hi non tangāt ser.pturas.c. fi.de iur.cal.& §.in hac tamen parte.5.eo.tit. dictum tamē magni viri iurati faciet pręsumptionem.Ab.in c cum olim.de do.& contu.

g Iuratus. Licet non citatus.Ab.post.Spe.& Dom.de Ro.in c.ij.de test.vers. extra Gl.qro.

h Alterius Secus forte si dictum testis non esset in præiudicium alterius,puta:quia deponat quem baptizatum,vel ecclesiam consecratam:quia crederetur forte vni etiam non iurato.c.paruulos.& ibi not.&c.cum itaq;.de consec.dist.iiij.Item vbi quis vult probare se egisse pœnitentiā per cōfessorem.suū c. nemo. de simo.fac.c.omnis.de pœn.& remis.vel deponeret tanq peritus in arte Ab.in c.ppositū.eo.

i Parte cap.tuis.de testi.vnde sumitur. licet autē & ibi & hic fiat mentio in singulari numero de parte,debet tamen vtriusq; partis interuenire cōsensus, testis enim iurat pro vtraq;

Parte verum dicere, & ex falso eius testimonio potest vtraque pars lędi: ergo c. quòd omnes. de reg. iu. in vj. Sed an requiratur consensus etiam iudicis? quidam quòd sic, ne circumueniatur illius authoritas, pro hoc l. acta. ff. de re iudic. Contra tenet Abb. in d. cap. tuus. quando scilicet causa est merè priuata, tum, quia iuramētum debet esse necessariū. ca. & si Christus. de iureiur. quæ necessitas cessat ex quo partes de quarum fauore principaliter agitur, remittunt, tum per l. si conuenerit. ff. de re iudic. & respon. ad l. acta. vt ibi p eum. Et pro hac opin. fac. quòd iura non meminerunt de iudice. Sed si non apparet remissum vel præstitū, an præsumatur interuenisse? respon. non, cum solennitas intrinseca non præsumatur. c. dudum. ij. de elect. ibi, non inuenimus esse factam. per Legistas latè in l. sciendum. ff. de verb. oblig.

remittatur. a

Testes recusantes iurare, sunt sub pœna excommunicationis cogēdi, & iuramētū de non deponēdo non tenet. h. d.

Quòd si testes à iudice moniti b sese, vel odio, vel gratia, vel timore à ferendo testimonio subtraxerint, per cēsuras Ecclesiasticas testificari compellendi c erūt, nec d audientur ꝙ sese quo minus deponant proprii iuramēti e vinculo īnodatos f asserāt.

Diligens debet esse iudex examinādo super omnib. qualitatibus totius causæ. h. d.

Interrogabit ergo iudex testes ī qualibet cā ad min⁹ duos g (nulla h enim cā est regulariter, q̄ vnius testimo-

a Remittatur. Cum igitur iuramentum possit remitti, patet ꝙ non est de solennitate formali ipsius testimonij, & vt quidam dicunt est magis de ordine quàm de substantia. Sed contrarium tenet Abb. in c. tuis. de testib. per c. de testibus. eod. tit. & cum per hanc suam opinio. videatur dicendum ꝙ non possit à partibus renunciari tanquam formę: atg. not. in l. j. ff. de verb. oblig. & in c. cum dilecta. de rescri. limitat ipse illa dicta, vt non procedant quando forma principaliter cōcernat fauorem partis. fac. l. fin. C. de fideicomm. cum ibi not.

b Moniti. Not. ꝙ testes antequam cogantur moneri debent. fac. c. super. de test. cogen.

c Compellendi. c. si. de test. cogen. & per totū.

d Nec audientur. Non valet ergo iuramentū de non testificando. fac. c. intimauit. & c. constitutis. de testi. & ca. quia plerisq; de offic. ord. in vj. Cum enim testimonium ferre sit munus publicum, compelli quis potest vel inuitus. l. si quando. C. de test. & de test. cogen. per tot. & xj. q. iij. c. quisquis. & ca. j. de crim. fal. & de hoc per Abb. in c. qualiter. de accusat. etiam in cap. omnis de pœnit. & in c. dilectus. de excess. prælato. & in c. ij. de offic. ordin.

e Iuramenti. Sed videtur quòd tales iurātes non sint compellendi contra iuramentū proprium deponere. c. debitores. c. etsi Christus. c. quanto. de iureiu. Et si dicatur ꝙ nō tenuit iuramentū: ergo tales iurando peccauerūt, & sic peccatū debet eos arcere à ferendo testimonio. resp. secūdum Ab. in c. intimauit. de testi. ꝙ istud iuramentum tanquam illicitum non potest obseruari sine peccato, cū celare veritatem sit peccatum. Non obstat temeritas iurātis: quia sicut temerarium iuramentum nō remouet à promotione c. sicut. de iureiur. Sic nec à testimonio. Vel solue distinguendo: vt per Ab. in c. constitutis. el j. de test.

f Innodatos. Cum verè non sint innodati, vt in superioribus notulis, ideóque secundum Ancha. in c. intimauit. de test. non erit necessaria absolutio, licet cautè faciant qui petunt. Spec. in tit. de teste. § de testium compulsione, versic. quid si quis iuramento.

g Duos. Quia in ore duorum vel trium &c. l. licet. de test.

h Nulla enim &c. Intellige hoc regulariter. Nam triginta casus in quibus dictū vnius facit plenam probationem enumerat Specul. in titu. de teste. §. restat. versic. hoc tamen fallit. plures enumerant Legistæ in l. admonendi ff. de iureiur. & Canon. in cap. veniens. de testibus. Et Abb. in cap. super eo. de testib. per illum textum ponit regulam, quod vbicunque agitur ad peccatum impediendum, nec ius alterius læditur, sufficit dictum vnius. fac. not. in cap. nuper. de testi. & cap. solennitates. de consecra. distin. j. & ij. q. j. cap. multi. & not. per Abb. in cap. at si clerici. de iudi. & allegatur bonus text. in cap. quicunque. xj. q. j. de cuius intellectu per Abb. in d. c. nuper. & in cap. ij. eo. An autem valeat consuetudo quòd vni testi credatur, per Abb. & posteriores in d. cap. ij. & per Iason l. de quibus. ff. de ll.

nio quantūuis legitimo terminetur) eosq; diligenter a examinabit de singulis circunstantiis b diligenter inquirens de c causis, videlicet de personis, d loco, e tempore, visu, f auditu, g scientia, h credulitate, i fama, & certitudine, cæterisq; que ad rē facere, k & negotio cōuenire existimabit. Illud quoq; subtiliter animaduertere non omittet, quo vultu, qua cōstantia, quáve animi trepidatione testes deponāt, cum interdum ex his, vel ipsis inuitis testibus magis quam ex verborum serie rerū veritas elucescat.

a Diligenter. Hæc diligentia cōsistit in multis quæ hic ponūtur, quibus adde quòd debet eos sigillatim examinare & de per se c venerabili. de testi. quod intellige prout per Abb. in c. causam. & c. sicut. de testib.

b De singulis circunstantiis. Aliàs nō peruenit ad veritatē. ca. occidit. xiij. q. viij. & de his habes in l. iij. ff. de testi. & in §. si testes. iiij. q. iij. Sed an sint examinādi testes etiam super occultis circunstantiis? dic vt per Inno. Host. & Abb. in c. qualiter. j. de accusat.

c De causis. Debet. n. iudex quærere de causis scientiæ, quam si testis non reddiderit non valebit dictum eius. iiij. q. iij. § solam. & xxiij q. iij. c. si habes. & in Aut. de testi. §. & licet dudum. nec faciet quidem præsumptionem. Idem erit si reddiderit rationem, sed inutilem. Abb. in ca. cum causam. de testi. Sed quid si iudex non quæsiuerit & testis simpliciter responderit se scire? resp. valebit eius testimonium. c. sicut. vbi de hoc, de re iudi. & cōmuniter in c. cum causam. de testi. & not. in l. iij. ff. de testi. Vel distinguendum est: vt per Innoc. in d. c. cum causam.

d De personis Scilicet ipsorum testium, an sint honesti vel turpes personæ. iiij. q. iij. §. ij. vel dic de personis, id est, de contestibus.

e Loco & tempore. Id est, quo loco, & quo tēpore actus de quo quæritur fuit gestus. Nā si in his testes essent diuersi, non valeret eorū testimoniū. c. nihilominus. & ibi not. iij. q. ix. vbi hoc limitat glo & declarat Ab. in c. cū cām. de testi. vel dic de tpe. i. est ex qualitate vel tarditate tēporis qua testis vtitur in respōdēdo. Nā ex tarditate deponendi redditur testimonium suspectū. iiij. q iij. §. idem in testibus. fac. not. per Ab. in c. nihil. de verb. signi. de teste qui loquitur præmeditatum sermonem, vel per omnia se remittit prima accommodatior literę.

f Visu. Accipe hic de sensu visus speciali quem habemus per organum oculorum. Nā aliàs sensus visus est generalis ad omnem sensum, vnde si deponatur per hūc sensum visus super re perceptibili alio sensu non vitiaretur testimonium, de hoc not. iij. q. ix. cap. testes. Bart. in l. ij. §. idem Labeo, ff. de aqua plu. arcend. & per Bal. in l. solam. C. de test. Abb. & alios in d. ca. cum causam. co. tit.

g Auditu. Sed an cæcus possit esse testis super re perceptibili auditu, si habeat notas voces contrahētium? resp. comm. quòd sic, vt per Abb. in c. cum causam de testi. licet ille distinguat. Ang. tamen in l. si non speciali C. de testam. tenet quòd ista depositio cæci non facit plenam probationem.

h Scientia. Et debet reddi causa scientiæ per illum sensum corporeum, quo percipitur actus super quo deponitur, vt si deponēdū sit super re perceptibili visu debet dicere: quia vidi, si super re perceptibili auditu, quia audiui, & sic de singulis, licet sensus visus sit generalis ad omnē sensum: vt in notula in verbo visu. Et idem in sensu tactus, secundum Bal. in l. solam. C. de testi. Ias. in l. manumissiones. ff. de iusti & iur.

i Credulitate. Scilicet an credant ea quæ deponunt. Sciendum est tamen quod de auditu fama, & credulitate, interrogantur testes ad præsumptionem, non ad plenam probationem: vt per Abb. post Gori in cap. cum causam. de testi. & de hoc per Vero. in caut. 45.

k Ad rem facere Fac. l. de minore. in fi. ff de quæstio. l. uj. §. j. ff de testi. cap. constitutus. in fi. de fideiuss. & quæ ponit Specu. in titu. de teste. §. nunc tractandum. versic. sæpe pallor. & illud Nasonis. Heu quàm difficile est crimen non prodere vultu. Et ea super quibus examinari debent testes clauduntur his versibus.

Auditus, visus, persona, scientia, causa,
Fama, locus, tempus, ac certū credulitasq;
Dū testes recipit iudex hæc cūcta notabit.

Sed nunquid teneatur respōdere testis verū sit criminosus?

minosus, vel talis qui nō possit testificari? Respōdeo de hoc sunt multæ ac multæ opin. & sex refert Ab in cap cum causam. de testib. vide per Cano. in cap. ij. de confes. in vj. præcipuè per Bellenzin.

a Valetudinarij. Valetudinarij autem qui sint, relinquitur iudicis arbitrio: vt per Ab. & alios in ca. quoniam frequenter, præcipue vers. quarto quæro: vt lit. non contesta.

b Senes. In casu nostro senes dicūtur post septuagesimum annū, quia ante non excusantur à muneribus, tutelis, & similibus. l. maiores. ff. de iu immu. & ita tradit Ab. in cap. si qui. de testi. vnde sumitur. Aliàs autem multæ sunt opi. qui dicantur senes: vt per eundem in c. quoniam frequenter. vers. tertio principaliter quæro.

c Depressi. Immo nō videtur quòd ad testē pauperem debeat iudex mittere, cum nihil impediat quin possit se conferre ad iudicē. Respondeo fortè hoc dicitur: quia testis posset esse nobilis, & pudore afficeretur si sentus & pannosus compareret coram iudice. Ita not. in ca si qui. de testi. Ex quo nota q pauperes nobiles excusantur à muneribus publicis quę palā explicāda sunt, si ob paupertatem domo nō egrediuntur. Sed adhuc contra: quia paupertas repellit à testimonio. ij. q. j. ca. in primis & iiij. q. iij. cap. si testes. Sol. contrarium procedit quando testes essent aliàs suspecti: secus si sint honesti viri, licet pauperes. Ita commu. in d. cap. si qui.

d Non possint. Idem si sint egregiæ personæ. debet enim iudex ad eas mittere, nisi illæ suo priuilegio renūtiare velint, l. ad egregias. ff. de iureiu. Vel nisi sit causa criminalis. Vel aliàs ita ardua vt testis debeat deponere in pręsentia iudicis: quia tunc potius debet egregia persona ire ad eum quàm contra: vt per Abb. & alios in cap. si qui. de testi. Et quibus casib. iudex mittit ad examinandū citanda erit pars aduersa, vt vadat ad videndum iurare a d. domum testis Bart. in l. ad egregias. ff. de iureiu. nisi testis sit mulier. quod Ab. in d. c. si qui admittit de honestate, non de rigore.

Ex causa delegabit iudex examen testium. h. d.

Siqui tamen eorum qui interrogādi sunt valetudinarij, [a] vel senes, [b] vel debilitate confecti habeantur, vel etiam ita paupertate depressi, [c] vt ad præsentiā iudicis venire non possint, [d] idoneum deliget iudex quē ad suscipiendas illorū attestationes dirigat. [e]

Testes considerantur conditione, natura, & vita. h. d.

Testes verò nó omnes recipiendi sunt, sed fideles [f] duntaxat, & idonei, [g] Censentur [h] autem testes conditione, natura, & vita. Conditione si liber testis sit non i seruus: [i] seruus enim sæpè metu dominātis veritatis testimoniū supprimit. Natura, si vir sit, non fœmina. [k]

e Dirigat. Nota ergo q articulus receptionis testium est delegabilis, Clem. vni. de offic. delegat. Sed hoc non procedit in causa criminali: pro quo fac. not. in cap. at si clerici. de iudi. in vi. super Glos. ij. & hoc procedit regulariter: vt in Aut. apud eloquentissimum. C. de fid. instrum. nā si talis sit iudex quem non deceat ire ad domum testium, & testes ita grauantur vt non possint accedere ad iudicē, poterit tunc iudex mittere ad eos, licet causa sit criminalis: vt per Ab. in cap. si qui. de testi. fac. not. in cap. mulieres. de testi. in vj. alij tamen putant distinguendum: vt habetur in d. cap. si qui.

f Fideles. fac. l. j. ff. de testi. & ij. q. vij. c. non oportet. & cap. si hæreticus. sic nec ad accusandum c. alieni. & c. quærendum. eadem causa & q. excipe tamen casum in cap. contra Christianos. de hæret. in vj. & ibi not.

g Idonei. Id est, integri, debent autem quatuor concurrere ad hoc vt dicātur idonei vel integri, de quibus per Ab. in c. j. de exceptio.

h Censentur. Reputantur sunt magis & minus in pretio respectu illorum trium quę hic ponuntur. fac. instit. de iu. na. gent. & ciuil. & in fi. princ. in verbo censeri, secundum expositionē Guil. Bud. fac. tex. in c. forus. de verb. sign. vnde sumitur, vbi est verbum non censentur, sed considerantur quòd in idem recidit.

i Non seruus. iiij. q. iij. c. vbi. §. item serui. & c. item idonei. & xj. q. iij. c. quatuor. Aut. si dicatur. C. de testi.

k Non fœmina. Intellige diuerso modo secūdum diuersos respectus. Nā respectu testamenti

nam varium,[a] & mutabile semper fœmina.

Mulieres non sunt in forum trahẽdæ gratia testimonij ferendi,sed ad eas est mittendus tabellio.h.d.

Cuius tamen testimonium si quãdo necessarium [b] fuerit, cũ mulieres honestas [c] ipsa,ac naturalis pudor virorum cœtibus immisceri [d] prohibeat, quacũque authoritate [e] testimonij ferẽdi causa vel alia quę iure non exprimatur [f] in iudicium personaliter euocari, vel trahi [g] non poterit, sed ad eam mittendus tabellio, [h] & iuxta Boni-

menti fœminę penitus arcetur.§.testes. instit. de testam.l.qui testamento.§.mulier.ff. de testam.Idem in causis criminalibus, secundum Canones.xxxiij.q.v. cap. mulierem. licet arg. sit contra xv quæst.iij.capit.ex eo,sed illud secundum leges:vt not.in cap. forus. de verb.signifi. & hoc regulariter. Aliquando enim admittitur in criminali causa etiã mulier, etiam malæ famæ, vt meretrix:vt in cap.tanta.de simon. Respectu tamen casuũ in quibus mulier in testem admittitur, quòd est regulariter,d. §.mulier. & late per Fely.in capit.quoniam.de testi.intellige quod hic dicitur quòd fœmina in comparatione masculi nõ est perinde idonea,nec facit tãtam fidem.Vnde si sunt duo viri ex vna parte,ex alia duæ fœminæ, præferendum est testimonium virorũ:vt per Ab.in d.capit.forus. quod intellige quando testimonium fœminarum non tenderet in fauorem rei:aliàs secus: quia præferrentur fœminę.Bell.in d.capit.forus.Glos.in cap.clerici.distin.lxxxj.Mars.in l. vnius.§.in ea causa.in fin.de quæstio.

a Varium. &c.Verba sunt Poetæ lib.iiij.Aeneid.& habentur in cap.forus.de verb.signifi. vnde sumitur.Fac l.filia.C.de inoffi.testam & est arg.in l.repræhendenda.C.de institutio.& substi.Vnde versus.

Quid leuius fumo ? flamen. quid flamine? ventus.
Quid vento ? mulier. quid muliere? nihil.

b Necessarium.Vt quia nõ sunt alij qui veritatem sciant,vel non ita bene sciunt.xiiij.q. ij.cap. quamquam.

c Honestas.Ergo quod hic dicitur non habet locum in omni muliere:sed tantum in honestè viuentibus.Sic aliàs licet mulieres pro debito ciuili personaliter capi nõ possint,Aut. sed nouo iure.C.de custo.reorũ. Nec possint tali priuilegio renuntiare, nisi pro reddenda administratione tutelæ,vt per Bart.in Authẽ. matri.& auiæ.C.quando mul.tutel.offic. mulier tamen inhonestè viuens poterit indistinctè pro ciuilibus debitis personaliter capi.Gl. & Bal.in l.consentaneũ.C.quomodo.& quando iudex.

d Immisceri.Periculosa est enim sexuum commixtio. xviij. quæst.ij. cap. diffinimus.lege maritus.C. de procur. l.si C. de arbit & not. in capitul. ij. de iudi. in vj. vnde sumitur . facit l prima. §.textum. ff. de postulando.

e Quæcũque authoritate. Etiam literarũ sedis Apostolicæ, vel legatorum ipsius , cap.ij.de iudic. in vj.nisi literæ Apostolicæ specialiter hoc continerent, quod non intelligas de literis legatorum,legatus enim de latere,vel alij inferiores,non possunt causam committere contra iuris formam : vt not.in cap.fi.de hæret.in vj.& tenent Domi.& Perusi.in d c.ij.

f Exprimatur.Exprimuntur autem hæ causæ in capitulo primo § fi.de iudic in vj.secundum aliquos,quos tamẽ reprobat Perusi.post Ancha.in cap.ij.de iudi.in vj.putantes causas expressas esse omnes criminales : vt in Auth. sed nouo iure.C.de custo.reo.Item casus.l. j. §.ex hoc.ff de vent.inspici.

g Trahi Scilicet inuitas,quod satis per se denotat hoc verbum, volentes ergo possunt ad iudicem accedere , nisi simus in fœminis religiosis, quæ nec si velint debẽt iudiciis personaliter interesse,cap.ij.de iudi.in vj.vnde sumitur. Et nota hic casum in quo mulieres sunt melioris conditionis quàm masculi. Ad idem cap.mulieres.& capit.ea noscitur.de sent. excommu.& cap.ex literis de pigno. de quo latissimè per Legistas in l.secunda. ff.de re.iu.

h Tabellio. Vel alia idonea persona puta, presbyterum, vel alium honestum virum:vt legitur, & not.in capitulo secundo.de iudi.in vj.& not.hinc quòd licet de iure ciuili examinatio testium, non possit cõmitti nisi habenti iurisdictionem : vt per Bartol.in l. iudices C de

C. de fide inſtrum. de iure tamen canonico poteſt committi etiam tabellioni, & priuatæ perſonæ. primo tamen debet iudex committere tabellioni ſi eius copia haberi poterit, Peruſi. in d cap. ij poſt Innoc. in capit. quoniam contra. eod.

facianæ conſtitutionis a tenorem procedendum erit.

Teſtis mala, vita caret fide. hoc dicit.

Vita cēſetur teſtis, ſi innocens ſit, & integer, b nam ſi vita bona defuerit, fide carebit. c

Clerici poſſunt teſtificari pro Eccleſi. et ſinguiares perſona pro vniuerſitate ſua, ni

a Conſtitutionis. Vt in capitulo. ij. de iudic. in vj.

b Integer. Quatuor concurrere debēt vt teſtis dici poſſit integer. Primo, quòd ſit omnino immunis à crimine, quod intellige vt per Ab. in capitulo teſtimonium. de teſti. & dicetur aliquid in ſequenti notula. Secundo, quòd procul ſit ab infamia: & an hoc procedat in infamia facti, Abb. in d. cap teſtimonium. Suſpicione, id eſt, inimicitia iij. quæſt. v. cap. accuſatores. dicens fraudulēter ſe inimicum, vt ſe à teſtificādo ſubtrahat, licet mortaliter peccet: quia dicit mendacium in cauſa proximi. xxij. quæſtione ſecunda. cap. ne quis. & capit. j de crim. falſi. nihilominus fraude comperta reciperetur. & ei crederetur, Ab. in cap. inquiſitionis. §. j. de accuſ. verſ. vlterius. Quarto. ſuſpicione criminis: quia non debet in animo vacillare, ſicut opinio ord. nandi. diſtinct lxxxi cap tantis. & declarat Abb. in capitulo primo. de except. in tertio not: fac. illud Horatij Integer vitæ ſcelerisque purus

c Carebit. Ergo peccatum mortale repellit à ferendo teſtimonio cap teſtimonium de teſti. & capit. j. de accuſ. Sed hoc non eſt indiſtinctè verum, ſed prout declarat Ab. in d. capitulo. teſtimonium. & in capit. illa: de elect. & in capit. accuſationis. §. j. vbi bonus tex. in materi. de accuſ. Illud not. quod enormiter peccans non facit fidem etiam cum iuramento, Abb in capit. j. de purg. cano. nec famam inducunt: tales teſtes, Ab. in d. capitulo inquiſitionis. §. ij.

d Prohibeatur Not. quod edictum de teſtibus eſt prohibitorium certarum perſonarum, & permiſſorium regulæ. quilibet enim admittitur niſi prohibeatur, vt hic. facit capit. cum apud. vbi Ab. in primo no. de ſponſal. & cap. j. de teſtibus.

ſi tamen aliqua cauſa probabilis impediat. h. d.

In ſumma quicunque iure minimè prohibentur d ad teſtimonium perhibendū ſunt admittendi. Clerici e ergo à ferendo teſtimonio ſuper negotio propriæ Eccleſiæ, vel aliæ ſingulares perſonæ, in cauſa ſuæ vniuerſitatis f arcendi, non erūt, g niſi

e Clerici. Tam ſeculares quam regulares religioſi & conuerſi, nec enim in materia iſta inter hos eſt differentia, Abb in ca. inſuper, in prima q. de teſti Item tam clerici inferiores, quàm prælati Eccleſiarum, quod ſatis probatur in d. c. inſuper. ponderādo inſcriptionem d. cap. inſuper, quæ eſt Priori & fratribus. Et cum prælatus poſſit eſſe iudex in cā eccleſiæ ſuæ, ij. quæſt. vij. cap: ſi quis. & ibi not & in cap cum perſonæ. de priuil. in vj ergo multo magis poterit eſſe teſtis. cum facilius repellatur quis à iudicando, quàm à teſtificando. & ita arguit Abb. in d. cap. inſuper. facit cap. cum R de offi. deleg. Hoc tamen limita primo nō habere locū ſi prælatus promouerit cauſam in qua vult teſtificari, d. cap. inſuper. Item quando ageretur de cauſa quæ ſpectaret ſpecialiter ad menſam epiſcopalem: vt per Abb. in d. capit. inſuper verſiculo ex his infertur & de materia latiſſimè in dicto capitulo inſuper, & cap. cum nuncius. de teſti.

f Vniuerſitatis Etiam ſecularis. eadē enim eſt in omnibus ratio: quia ſcilicet cauſa non eſt ſingulorum. l. in tantum. ff de re. diuiſio. & xij. q. ij cap. qui manumittitur & per Canoniſtas in cap. inſuper. & capit. cum nuncius. de teſti Legiſtæ in l. parentes C. eod titulo.

g Non erunt cap inſuper. cap. cum nuncius. & cap. tuis de teſti. cap. etſi Chriſtus. de iureiurand. & hoc intellige in ciuilibus diſtinguendo tamen plenè, vt per Ab in d. cap: inſuper. Secus in criminalibus. ca. ſuper pendentia. xiiij. quæſt. ij. niſi eſſet res & criminalis quæſtio inter eoſdem de vniuerſitate: quia par affectionis cauſa omnem excludit ſuſpicionem. l. nō ſolum. ff. de ri. nupt. & latè per Abb. in d. cap.

inſuper

Insuper. immo secundum plerosque non sunt omnino integri, maximè quando per aduersam partem producerentur testes in contrarium: vt per Ab. in d. c. insuper.

ad agendum, respondendúmve fuerint instituti, a vel ipsos alia causa b probabilis impedierit.

Monachi de consensu Abbatis, possunt testimonium dicere. h.d.

Monachi quoque, & quicunque sub alterius obedientia c constituti sunt, de sui præsulis licentia, d rectè testimonium dicēt.

Christianorum testimonia aduersus infideles admittuntur, sed non contra. h.d.

Christianorū quoque testimonia aduersus Iudæos in omnibus causis recipienda e erunt, nullis sibi contra hoc principū priuilegiis f suffragantibus. Sed contra Christianum, nec Iudæus, nec Paganus, nec Hereticus, aut aliter infidelis, g neque excōmunicatus, h aut

a Instituti. Quo casu non poterit testificari: quia nemo debet habere duplex officium in causa. iiij. quæst. iiij. cap. j. & cap. ij. fac. cap. singula, distinctio. lxxxix. & xvj. quæstione j. cap. presbyteros. Et l. ille à quo. §. tempestiuū. ff. ad Treb. l. si plures. ff. de pact. l. nemo. C. de assess.

b Alia causa Sed quæ nam erit ista alia causa? Respondeo multiplex: vt excommunicatio, crimé graue, periurium, infamia, cap. testimonium. de testib. & ca. ex parte. eod. titulo. Vnde nota quòd habilitatus ad certum actum respectu vnius causæ, videtur habilitatus solum respectu illius non aliarum causarum pariter impedientium. fac. capit. ex tuarum. de aut. & vsu pal. l. si domus. ff. de serui. vrb. prædio. fac. quod not. in cap. statutum. de rescript. in vj. & per Abb. in cap. cum nuncius. de testib. in princ.

c Sub obedientia. Vt sunt canonici regulares, conuersi, & alij religiosi huiusmodi: vt per Specul. in titulo. de teste. §. j. versic. Item excipitur quòd est monachus. vbi multa iura allegat in materia, suæ tamen allegationes sæpe plus valent numero, quàm pondere.

d Licentia Sed quid si non habuerint licentiam? Respondeo, quidam distingunt inter testimonium exhibitum in iudicio, & testimonium adhibitum contractui, magis tamē commun. tenetur quòd valeat: vt per Specul. in titulo. de teste. §. j. versic. item excipitur quòd est monachus, quia non reperiuntur prohibiti, immo potius permissi, cap. nuper. de testibus. cap. etsi Christus de iureiur. cum simili. & hoc tenet Accurs. in §. cogitandum. in Aut. de monachi. Bald. in Aut. ingressi. C. de sacros. ecclesiis. Abb. in cap. cum nuncius. de testib.

per cap. Abbate. de verb. signific. & cap. veritatis. de dolo & contum. Et quod hic, & in capitulo monachi. xvj. quæst. j. dicitur de licentia, intellige secundum eum, quòd à principio debent habere licentiam prælati, cum nec seg... re literas debeant sine licentia prælati. xij. quæst. j. cap. non dicatis. Sed si testificati fuerint valebit testimonium cum lex illud non annullet. Simile est, quòd licet non debeant fieri plures quàm vnus patrinus, si tamen fiant plures cum omnibus contrahitur spiritualis cognatio, vt supra. de triplici cognatio. §. de eo. & ibi no. licet hoc sit nouissimè per Concilium Tridētinum immutatum Vel intellige de licentia quæ procedat de honestate non de necessitate. Quemadmodum etiam dicimus de teste qui debet deponere ieiunus: capitulo primo, de testibus. fac. capit. j. de despons. impub. in fi. Nec sumendum est hic arg. à contrario sensu.

e Recipienda erunt c. iudæi. de testi. An autem iudæus possit contra Christianum de crimine excipere. dic vt per Ab. in d. cap iudæi.

f Priuilegiis. Vt habes in Cle. j. de testi.

g Infidelis. Vt cap. j. & c. licet. de testi. l. quoniam. C. de hæret. cum Aut. ibi posita. & per Specul. in titulo de teste. §. j. versiculo item quòd iudæus Sed contrarium videtur probari in capitulo iudæi. eod. titulo. Sol. verbum præsumant, tollit difficultatem vt ibi not. Item contra cum in iudicio sit seruāda æqualitas, capitulo ij. de mutu. peti. cap. cum inter. de except. ergo videtur iuridicum quòd sicut Christiani iudæos non recipiunt contra se, sic nec ipsi contra iudæos recipi debeant. Sol. vt not. in Cle. j de testib.

h Excommunicatus. iij. quæst. iiij. c. conspiratores. cum concord. alleg. per Specul. in titulo de testibus, §. j. versiculo item quod est excommunicatus. Et idem dicas de suspenso: vt per

aliter criminosus [a] recte testimonium [b] dicent.

Criminosus perseuerans in crimine non potest testificari, emendatus vero in causa ciuili potest, nisi fuerit reus periurij, vel nisi sit affectus infamia. in causa vero criminali licet emendatus difficilime admittitur. h. d.

Plane [c] quod de criminoso diximus distinctionem recipit: nam si is cui ab aduersa parte opponitur, adhuc in ipso crimine [d] perseuerat, tàm in ciuili quàm in criminali cã ab omni prorsus testificãdi officio [e] excludẽdus erit, si verò sit de crimine emẽdatus, [f] nec eũ comitetur infamia, [g] non est in cã ciuili, vel etiam cũ de crimine ciuiliter [h] agitur, præterquàm

vt per Specul. in d. §. primo. versiculo quod de suspenso.

a Criminosus. Quod intellige vt in §. seq & concord. iij. q. xj. c. neganda. cap. non est. & iij. q. vij. c. qui sine. & cap. postulatus. & xxxij. q. v. c. præceptum.

b Testimonium dicent. Sed nunquid orthodoxus poterit huic iuris dispositioni renũtiare, & contra se admittere testimonium infidelis? Specul. in titulo de teste. vers. sed nũquid orthodoxus, quòd sic. Cõtra tamen Io. And. ibi in additionibus, quia sic daremus fauorem infidelibus, contra cap. excõmunicamus. & cap. si aduersus. de hæreti. est tamẽ sciendum ꝙ si testis dicatur excõmunicatus, infamis, fur, raptor, vel ita criminosus vt non debeat admitti, nihilominus productus statim examinabitur, & in fine discutietur an obiecta sint vera. quilibet enim donec contrarium appareat bonus præsumitur. cap. vni. de seruit. in ordi. fact. & late per Specul. in tit de teste §. j. vers. sed quid si dicitur. cũ versiculis seq.

c Plane &c. Iste. §. continet septem casus in qbus quis repellit à testimonio in cã criminali, & tres casus in quibus repellitur in causa ciuili, & sumitur ex cap. testimonium. de testi. quasi ad verbũ, in quo Ab. valde diffusè explicat materiam prosequendo sigillatim casus singulos.

d Crimine. De quo autem crimine sit hoc intelligendum, variè loquuntur Doct. in cap. testimonium de testi. Sed quid si testis tempore præstiti iuramenti fuerit non criminosus, sed bene tempore depositionis? Respondeo non est legitimus testis, nec admittendus. Aliud est in casu conuerso, scilicet si criminosus fuisset tempore iuramenti, & non fuit oppositum, non potest repelli tempore depositionis. Nam iuramentum astringit eum licet criminosum. Ita Abb. in d. capitulo testimonium. versiculo circa hunc casum. post Specul. & Ioan. Andreæ. crederem tamẽ quòd iudex impedire posset ex officio, vel eidem fidem vel modicam vel nullam adhibere deberet.

e Officio. Non sic facile criminosus repellitur ab alio officio quàm testificandi, de quo latissimè per Canonistas in cap. sciscitatus. de rescriptis.

f Emendatus. In causa ergo ciuili emendatus nõ repellitur: quia iam incipit esse quod non fuit. ca. ferrum. distin. 50. Sed qualiter probabitur quis emẽdatus? Respõdeo per sacerdotẽ cui confessus est, qui de ipso debet testimonium perhibere, c. in capite. dist. 50. ij. q. j. cap. si peccauerit. in fi. & in cap. nemo. de simon. vt per. Glos. fi. de test. in cap. testimonium. vbi latius Doct. vbi specialiter. inquit Ab. quòd confessio quidem probabitur per sacerdotem: sed satisfactio per familiares & alios qui viderunt. Quid si emendatio contingit per dispensationem? Respond. communiter quòd prosit quo ad omnes quæstiones ciuiles & criminales. Sed Ab. in d. cap. testimonium putat consultius esse si inspiciantur verba dispensationis.

g Infamia. Not. quòd infamia cõcomitatur & associat infamem adeò quòd eum sequitur quocũque se vertit tanquã lepra leprosum: arg. j. q. j. c. cito turpem. vnde in quolibet loco poterit tãquã infamis repelli. fac. ad hoc not. per Inno. in c. qualiter, & quando. de accus. & per Ab. in ca. testimonium. co. vers. vnum &c. Sed cum tria sint genera infamiæ, quædam iuris, quæ dicitur ciuilis, quedam quæ dicitur canonica, quædã quæ est infamia facti, quæ probè appellabitur infamatio, de qua erit intelligendum quod hic dicitur? Resp. secũdum varietatẽ casuum variandæ erunt & responsiones. vt prolixè per Ab. in d. c. testimonium. vers. *Venio ad secundum.* & vers. *ego in hac materia.*

h Ciuiliter agit. No. hic ꝙ appellatiõe cãe ciuilis

uilis nō venit causa, in qua agitur de crimine licet ciuiliter agat, ponūtur enim hic ista, vt di uersa, & dic ꝙ ista causa est quasi mixta inter ciuilē & criminalē. c. tuę. de procu c. super his de accus. quod est notandū pro interpretatio ne statutorum, & aliarum similium constitutionum.

a Reatu periu rij. fac. vj. q. j. ca. quicūque. & xxij. q. v. ca. paruuli. & c. si quis. cum simili. & procedat hoc quoties quis violauit iuramentum licitum, vel de quo dubitatur an sit licitum. si vero iuramentum sit illicitū & temerarium, secūdum com. opi. nō repellit à testimonio, nec infamat, sicut nec à dignitate repellit. c. sicut de iureiurā. & fac. quod no. in c. Florentinum. distin. lxxxv. Sed vnde aduenit ista specialitas in periurio cum secus sit in aliis criminibus grauioribus: sufficit enim quòd quis sit emendatus. Respon. secundum Io. And & Goff. quòd in teste pura & simplex requiritur veritas. iij. q viij. cap. pura. & iiij. q. iiij. c. j. & iuramentum est veritatis confirmatio: c. etsi Christus. de iureiuran. Sol. nihil est æquè veritati contrarium ac falsitas quæ est veritatis immutatio. Aut. de instrum: caut. in princ. Item periurus quodam respectu vincit homicidam. xxij. q. v. c. ille qui. & hoc maximè, quando quis commisit periurium in testificando. nam ex quo semel commisit in illo officio suspectus est semper in illo, l. si aliquid C. de suscept. & arch. lib. x. & cap. quicunque sciens. vj. q. j. & per Abb. in c. testimonium. de testib. sed videtur quòd tam hic quam in c. testimonium. sit superfluitas. sufficiebat enim meminisse de infam. cum quilibet periurus sit infamis. c. infames vj. q. j. Sol. vt per Abb. in d. c. testimonium. versic. sed contra.

b Confessus. Ex hoc nota quòd confessio facta in vno iudicio etiam criminali, facit fidem in alio contra confitentem, quo ad hoc vt repellatur à testimonio quasi suggillet opinionem ipsius: secus quo ad alia. l. pen. ff. de interrog. action. Item talis confessus non admittitur ad purgationem alicuius, c. constitutus. de purg. cano. & c. denique. §. j. de except. quod intellige secundum hunc. §. & fac. c. super eo el primo. de testi.

c Conuictus. Multo magis si condemnatus, secundum Io. And & Ab. in cap. testimonium. de testi. & intellige hoc etiā si sit emendatus vt ponat aliquid speciale in causa criminali, quod satis innuit litera in fi. fac. ca. sup eo. j. de testi.

pro reatu [a] periurij, repellendus. In criminali autē quæstione, si in alio iudicio contra ipsum accusatione de crimine instituta confessus, [b] vel conuictus [c] fuit, vel si tūc per exceptionem cō uincatur, [d] aut eius grauata sit opinio, [e] ex eo quòd quādoq; fuit tali modo repulsus, quanuis hoc casu non excluderetur, in causa ciuili potest à testimonio licet, egerit pœnitentiam [f]

d Conuincatur. Quia tunc etiam si esset emendatus non admitteretur, si causa esset criminalis, licet durum videatur, ꝙ semel delinquens quātūcunq; sit emēdatus remaneat suspiciosus, si tamen intraflet religionem fortè remota esset omnis causa suspicionis c pen. & fi. xix. q. vltim. & sentit Ab. in c. testimonium. de testi.

e Opinio Et ideo is cuius opin. est grauata ad testimonium admitti non debet in causa criminali: quia omni infamia debet testis carere. c. denique. de excep. & ij. q. viij. c testes. & præcipuè in causa criminali, nec etiam tales sunt admittendi ad honores. lxxxj. distin. c. tāris. & infra, de accus. c. omnipotens. & ca. fi. de testib. in nullo enim debet vacillare opin. ordinandi. distin. xxxiij. c. laici. arg. l. reum criminis. C. de procur. & l. cos. ff. de decurion. & est hic argum. quòd res siue sententia inter alios acta facit fidem in alio iudicio, sed dic quòd sola repulsio non sufficit sed infamia inde orta ipsum repellit: aliàs iterum oportet crimē probari vt repellatur: vt not. in c. testimonium de testib. vnde hæc notula sumitur.

f Pœnitentiam. No. ergo quod emendatus de crimine non remanet omnino integer, vnde nō restituitur pristinę præsumptioni naturæ qua quilibet bonus pręsumitur. c fi. de pręsumpt. immo in arduis remanet præsumptio contra. fac. c. forus. in fi. de verb. signific. & ex hoc limi. ca. ferium distinct. 50. & not. quòd non præfigitur aliquod tēpus sed sufficit probare quòd aliàs erat criminosus. Ex quo infertur quòd peractio pœnitentiæ etiam cum interuallo longi temporis, non sufficit vt purgetur ex toto præsumptio contra eam ex delicto orta. Argu. contra in Aut. de monach. §. humana

humana autem natura, de hoc per Abb in c. testimonium. in tertio not. de testib.

a Remoueri. Et circa hoc datur per Abb. in c. quæstioni. de appel. in fi talis regula & conclusio, quòd omne iuramentum honoris est regulariter periuro interdictum, per ea quæ alleg. per Gloss. in d. c. quæstioni. sed iuramentum oneris quod tendit ad obligandum tenetur præstare periurus sicut alius. c. cum in ecclesiis. de maio. & obe. nisi sit præsumptio quòd iterum deieraret. tunc enim nunquam est deferendum iuramentum etiam oneris, ca. clericos. de coha. bi. mulie. & cle.

confe. & l si fideiussor. §. si cum debitor. ff. mā da. l. si purator. ff. ad leg. Aquil Nam & Paulus licet esset spiritu Dei plenus, nō tamē potuit secreta diuini consilij perscrutari. xxij. q. ij. c. beatus. diuinare autem sumitur in malam partem: vt. j. q. j. c. nunquam.

remoueri.

Validum ab initio tractu temporis non infirmatur etiam noua superueniente causa. hoc dicit.

Illud in dubium non venit eius testimonium qui integer deposuit b infringi debilitaríve minimè posse, quāquam illum post depositionem factum esse contigerit criminosum. Nec enim quòd rectè semel factum est, ex huiusmodi euentu posteà debet infirmari, c cū culpandus non sit qui idoneum nunc in testem producit si aliquando eundem futurum malum non diuinauerit. d

Domestici & similem habentes causam, non possunt esse testes. h. d.

Domestici e quoque, & qui similē habentes causam consimili quoque morbo f

b Deposuit. No. tēpus depositionis attendēdum concor. l. ad testium. §. j ff de testam. vbi not. & l iij. circa princ. ff. de test. & de hoc per Specul. in tit. de teste. §. j versi. quid si post datum. & est argu. quòd pubes factus non fert testimonium de eo quod vidit ante pubertatē, de quo not. in d l. ad testium. § j.

c Infirmari. Et meritò: quia factum legitimè infirmari non debet, licet casus postea eueniat à quo non potuit inchoari. c. factum. de regu. iu. in vj. fac. xxxij. q. vij. c. neque furiosus. ff. de his, qui sunt sui vel ali. iu. l patre. fac. ca. pen. de eo qui cogn. consang vxo suæ. & l. in ambiguis. § j. ff. de re iu. & l adoptiuus. & l. si qua ff. de ri. nup. & l. nec enim. ff de l. in. actuq; priua. Contra tamen videtur. c. communiter. & c. vsque adeò. distinct. xxxiij. & c. presbyterum. & c. tua. de cle. ægrot. Sol. non infirmatur & retractatur totaliter, sed quo ad effectum tantum, & ita not. in d. c. factum. Sic etiam cōtra licet quid ad eum casum veniat à quo potuit inchoari, non tamen firmatur quod ab initio non valebat. c. non firmatur. de regu. iu. in vj. de quo dic vt ibi.

d Diuinauerit. No. quòd non tenetur quis diuinare. fac. c. vai. vt ecclesi. benef. sin. dimi.

e Domestici. Concor. l. pen. ff. eo. l. ij. C. eo. & c. in literis. de testi. & iiij. q iij. §. testes. Sed qui nam dicuntur domestici vel familiares? Respon. propriè ij quibus imperari potest ratione patriæ vel dominicæ potestatis: vt not. in d. c. in literis. hic tamen non adeò strictè sumitur domesticus: nam & alij seruitores q. stant in domo ad seruiendum, & sunt liberi, comprehēduntur in dispositione huius tex. vt per Abb in d. c. in literis. in iij. nota. per l. ij. §. familiæ. ff. de vi bono raptorū. & l. pronunciatio. §. j. ff. de verb. signi. licet idem in eodem capitulo. versi. sed contra prædicta. in fi. videatur adhærere primæ expositioni & significationi. Quidā tamen circa hos seruitores distinguūt an habeant salarium vel nō habeant, vt quod hic dicitur locum habeat in primo casu non in secundo: vt per Specul. in tit. de teste. §. j. versi. sed quid de mercenario. Verbum tamē familiares secundum aliquos latius patet, quā verbum domestici: vt per Iuristas. in l. ij. C. eo. Sed an subditus testificabitur in causa domini? Respon. affirmatiuè: vt per Abb. & Doct. in c. accedens. vt lite non contest.

f Morbo. Id est, delicto, secūdum quosdam. fac. iij. q. v. ij. c qui sine. & c. postularus. §. porro. in fi. & j. q. j. c. multi. in prin. & ca. cū in tua. extra de sponsal. Sic non potest alium corripere qui in simile delictum corruerit. distin. xv. c fi. Sed certè licet hæc dispositio vera sit in se, non tamen videtur quadrare huic literæ: nam cum agitur de repellendo testem, nō est necesse ponderare similitudinem siue conformitatem

formitatem delicti cum etiam dissimile repellat.c.testimonium.de testib. Vnde videtur melius intelligi posse de similitudine causæ, non tamen de qualibet similitudine, puta, quòd is qui emit non possit testificari in causa alterius qui emerit. Sed quoties est tanta causarum similitudo quod ex decisione causæ in qua est testis infertur ad decisionem causæ in qua est principalis, non sufficit ergo similitudo in genere, vel in qua non cadit affectio vt per Abb. in capitulo personas.de testib.

verisimiliter laborare existimandi sunt, si a certum id sit, aut super eo legitimè conuinci possint, si ab alterutra partiũ testes adducti fuerint, ad testimonium admittendi non erunt. b

Non potest quis esse testis, in causa, in qua fuit aduocatus vel procurator.

Is quoque qui in prima instantia c alicuius causæ aduocationem d & patrocinium susceperit, e licet aduocatus, f & procurator g esse desierit, quia tamen ad-

a Si certum. Sed quid agendum si certum sit me super contractu non habere nisi testes de mea familia? Resp. secundum Ab. in c. in literis. quòd debeo eos expellere, & post producere eos in testes. satis enim videtur quòd tempore testimonij non sunt mihi familiares. hęc tamen expulsio non debet esse de fraude suspecta, secundum Doct. in l.j. §. si seruus. ff. de qq. & in d c. in literis.

b Non erunt. Et sic infertur quòd interrogandi non erunt. putat tamen Abb. in ca. personas. de testib. in fi. non absurdè dici posse ꝙ isti admitti poterunt, sed quãta sit adhibenda fides iudex ex variis circũstãtiis arbitrabitur: argu. not. in c. insuper. & in c. in literis. de test. erunt ergo testes huiusmodi non omnino integri. Et quod dicitur eos non admittendos, intelligendum erit quo ad effectũ plenæ probationis. Et fac. pro eo quòd hic dicitur. c. causam. ij. de iud. vbi iudex qui habet causam consimilem potest recusari.

c Instantia. Instantia bene dicit instãtia quæ durat à litis contestatione vsque ad sententiã. vt etiam per Iustinianum, secundum ius ciuile: l. properandum. C. de iudi. secus enim esset si datus esset procurator ad vnũ actum tãtum, puta, ad impetrandum: quia poterit in aliis articulis disiunctis testificari, secundum Ioan. Andr. & Perus. in c. fi. de test. in vj. post Rot.

d Aduocationem. Quod intelligerem etiã si tantum scriberet in camera & non compareat coram iudice, licet hic propriè non possit dici

ad

aduocatus, secundum Abb. in Rubrica. de postul. & prohibitus aduocare non censeatur prohibitus domi scribere. Sed hic videtur eadem in vtroque casu ratio: vt supra in notula, super verbo præsumitur.

e Susceperit. Si quis ergo fuerit quidem procurator cõstitutus mãdatum tamẽ non receperit, testificari poterit. ca. dilecto. de testi. Idem etiam in aduocato, & de hoc no in l. si. ff. eo. tit. immo & si suscepisset mandatum & re integra renunclasset, idem esset dicendum, secundum Inno. in c. insuper. de testib. fortius secundum Hostien. ibi idem diceremus si procurator agere incepisset, dummodo ante litem contestatam destitisset, & etiam si dictus procurator posset causam resumere secundum formam cap. si duo. de procu. in vj. expone ergo susceperit, ita quòd dominus litis factus fuerit, nõ àliàs; de hoc plenè habetur in cap. insuper. de testib. & in c. fin. eod tit in vj.

f Aduocatus. Intellige de aduocato qui intentionem suam propalauerit ex intentione Innoc. & Abb. in c. irrefragabili. de offi. ordin. qui ita etiam intelligũnt. l. prætor. ff. de iurisd. omn. iud. potest tamen esse testis in instrumento transactionis, & descriptus in instrumento potest esse aduocatus cum agitur ad executionem, sed si in aliquo dubitetur de iuribus instrumenti non potest testificari Abb. in cap. ex literis. de transact. & sic nota quòd cuius viua vox non fac. fidem, facit descripta Et fac. ad q: an notarius procurãs possit producere instrumentum à se confectum in fauorem sui principalis, de quo per Ioan. And. in cap. cum quid vna. in Mercu. fac. no. per Bart. in l. deferre. §. idem rescripserunt. ff. de iu. fisci.

g Procurator. Patet quòd hic loquitur de procuratore ad iudicia. Sed nunquid sit idem de procuratore ad negotia? Respon. secũdum Hostien. quòd in negotio quod procurauit de consensu partium potest admitti, sicut & iudiciarius & mediator. §. quoniam verò. Aut. de testib. in aliis verò etiam parte inuita cum

non

non prohibeatur l.j ff. eod & not.in ca. fi.de testib.in vj. Notarius quoque qui scripsit acta non prohibetur esse testis, habetur in d. c. fi. Iudex quoque potest deponere corã aliis iudicibus de gestis corã se.c.inter dilectos. vbi Ab. de excell. prælа. & in c. non sine. de arbi. plenius in c.cum nobis. de testib.

hunc affectus causę prę sumitur, a in iudicio appellationis b in testem recipiendus non erit. c

Ad testes examinandos etiã tres dilationes dari possunt, & ex causa etiam quarta sub certo tamen iuramento. h.d.

Dabunt autem iudices tã in ecclesiasticis, quàm in ciuilibus d causis ad exhibendos testes non solum vnam, sed ex causa e secundam etiam & tertiã dilationẽ, f quartam verò disceptantibus nõ largientur, g nisi præstito ab eo qui postulat

a Præsumitur. Sed quõ hoc præsumitur cum cesset lucrum? Respon. quia huiusmodi personæ reputant victoriam causæ ad honorẽ & perditionem ad dedecus: quia memores sui officij forte veritatem nõ deponerent, & sic nota quod honor & causa affectionis nõ minus repellit testem, quàm lucrum, Perusi. post Bal. in c. fi. de testi. in vj. fac. c. statuendum ij. q. vj. & fac. quia aduocatus dicitur offendere eum contra quem aduocat, vnde tanquàm non amicus. videtur repellẽdus, per ea quæ dicit Ant. in c. cum sacerdotis. de post. vbi inquit quòd promittẽs sub certa pœna non offendere, incidit in pœnam accipiendo contra eum officium aduocationis: quòd nota pro instrumẽtis pacis. Contrariũ tamen ibi & melius tenet Ab. Sed quid si vehementiores præsumptiones vrgerent in contrarium? forte non procederet quod hic dicitur. l. diuus. ff. de restit. in integr. nisi dicas hanc esse præsumptionẽ iuris & de iure, quæ non admittat probationem in contrarium.

b Appellationis. Videbatur tamen dicendũ contrarium, cum causa appellationis videatur diuersa à causa principali propter diuersitatem iudicis, aduocati, & procuratoris, sed dic quòd non est simpliciter alia, sed quo ad quid. not. in c. fi. de testi. in vj.

c Non erit. Fac. quod not. Ab. in c. cum venerabilis. vers. *ex praedictis etiam infertur*, vbi inquit quòd si approbaui aliquem, possum eundem reprobare respectu alterius. dissimilis. Vnde si approbaui aliquem in iudicem possum reprobare si producitur cõtra me in testem: quia persona criminosa potest esse iudex, ad not. in c. sciscitatus. de rescrip. non autem testis. §. vita. supra eod. & c. testimonium. de testib. Sic approbatus in Rectorem studij potest reprobari in examine nec statutum vniuersitatis in contrarium valeret.

d Ciuilibus. Id est, quæ aguntur in foro seculari, ecclesiasticis, quæ aguntur in foro ecclesiastico, vel ciuilibus, id est, quæ aguntur de rebus temporalibus ecclesiasticis, id est, spiritualibus, vel criminalibus, vtranq; expositionem amplectitur Ab. in c. in causis. de testib. vnde sumitur. secundum primam expositionem nota quòd regulariter causę ecclesiasticæ regulantur ad instar ciuilium. fac. Cle. dispendiosam. de iudic. per locum à speciali. & in c. j. de iurem. calum. in vj. fac. not. in d. ca. j. de nou. oper. nunciatio.

e Ex causa. Fac. not in d. c. in causis. & in ca. pen. de test. & in l. fi. ff. de fer.

f Dilationem. Aliàs productionem, & ita reperitur litera in c. in causis. & in c. pen. de testib. vnde sumitur. & erit sensus quod etiã in vnica tantum dilatione non poterunt fieri nisi tres productiones. & hunc intellectũ sequitur Ab. & alij magni viri tam in d. c. in causis, quàm in d. c. pen. multis comprobans. consuetudo tamen quæ est optima legum interpres, c. cum dilectus. de consuet. approbauit alium intellectum, scilicet vt in dd. iuribus exponamus productionem, id est dilationem, in qua scilicet fiunt productiones. & ob id hic ad tollendas difficultates, meminit de dilatione. & pro hac intelligentia, fac. quòd not. iij. q. iij. c. spatiũ. pro alio tamen intellectu. fac. c. significauerunt. de testi. & Auht. qui semel. C. de probation.

g Largientur. Sed quid dicemus si iudex hãc quartam largiatur omissa solemnitate iuramenti de qua hic dicitur. Resp. licet varij varia senserint, comm. tamen est opi. quòd teneat ista quarta productio, si à parte non fuerit reclamatum & appellatum: ita Butri. & alij in c. pe. de testi. & per Ab. fusè in c. in cau-

sa

sis.eod.tit.Idem erit si productio fuerit facta. post terminū assignatum tacente parte. Imola in c. fraternitatis.de testib.

iuramento, [a] quòd non per caliditatem aliquam quartā productionē [b] postulet, Sed quia illorū, quos instat nunc de nouo producere prius notitiam habere nequiuerit, [c] quodq; neq; per se, neque per [d] alium testificata subtraxerit, [e] vel didicerit, quo casu quartam quoq; dilationem accommodabit [f] iudex maximè si ꝓductioni testiū nō fuerit á partibus renuntiatum. [g]

Multa cōcedūntur ne probationes intereant, quæ aliàs non concederentur. quod probatur hic tribus exemplis. hoc dicit.

Si quidem ne [h] probationes depereant multa permittuntur, quę alioqui nō concederentur, vt ecce si is in causa [i] iudex datus fuerit, quē in testē ꝓduci sit necessariū [k]

a Iuramento. Sed cur exigitur hoc iuramentum cum semel sit iuratum de calumnia. Respon. vt not. in c. pe. de testi. & est not. secūdum Innocen. quòd hæc quarta dilatio nō datur indistinctè seruata solennitate de qua hic dicitur, sed oportet ꝙ petatur intra tēpora statuta, de quibus in l. j. C. de dilat. & iij. q. iij. c. spatium. sequitur Ab. in ca. pen de testi.

b Productionē. Id est, dilationem in qua fit productio, vel secundū alios capi debet hoc verbū prout iacet: vt not. supra in verbo dilationem, secundum quem intellectum sequitur quòd si quis habuisset tres dilatiōes tamen nō potuisset facere nisi vnam aut alterā productionē, quòd in danda quarta dilatione non haberet locum quod hic dicitur de iuramento exhibendo, sequitur, Ab. in cap. in causis. de testi. versicu. ex his habes clarè intellectum, &c.

c Nequiuerit. Simile in c. pastoralis. de excep. & in c. præsentium. de testib.

d Per alium. Nec enim refert vtrum quis faciat per se vel per alium, vbi idem resultat effectus, quòd procedit etiam in pœnalibus: vt xvij. q. iiij. c. si quis suadente. iuncto. c. mulieres. de sent. excom. & quod ibi. per Abb. & per Iuristas. in l. j. C. de ser. fugi.

e Subtraxerit. Eo enim ipso quòd subtraxit testificata, præsumitur ꝙ didicerit. præsumitur enim cōtra subtrahentē ex delicto, secundū Inno. Host. & Ab. in c. in causis. argu. l. si de possessione. C. de proba. si igitur cessaret ista ratio, puta, ꝙ in dilationibus vel productionibus testes nō fuerint examinati, nō haberet locum quòd hic dicitur, secundum Ab. in d. c. in causis. versic. ex. hac ratione.

f Accommodabit. Sed quid si pars simpliciter petit quartam productionem vel dilationem, non adiecto cum solennitate legali: Inno. dicit quòd est iniusta petitio, & iusta denegatio, & si à denegatione appellatum esset iniusta appellatio: de hoc tamen latè per Ab. in c. significauerūt. de testi. Nota tamen vnū ꝙ dispositio huius §. non seruatur in Romana Curia: quia in ea tales ꝓductiones siue dilationes dātur pro iudicis arbitrio, vt accepi ab Antonio Massa censore huius operis & excellentissimo practico.

g Renuntiatum. Tunc enim pars quæ probationibus renuntiauit, non est ad hoc vlterius admittenda. c. cum venisset. & ibi not. de testibus.

h Siquidem. &c. Quasi dicat non mirum si superiore casu datur etiā quarta dilatio: quia multa sunt inducta ne probationes pereant. fac. l. quoniam. C. de hæret. & man. & l. carēt. ff. de testi. & ff. ad leg. Aquil. l. in lege. & c. quoniam frequenter. vt lit. non contesta.

i In causa. Etiam criminali, licet in ea testes non cogantur: ita tenetur communiter in c. dilecto. de testib.

k Necessarium. Vt quia ille qui probare intendit non habet nisi vnum testem, nisi remoueatur iudex datus: vt in cap. dilecto. de testi. Sed nunquid idem sit dicendum si iste qui vult iudicem remoueri haberet duos testes præter istum? & non videtur, cum duo testes sufficiant. l. vbi numerus. ff. de testi. c. licet. eod. titu. c. relatum. de testamen. Sed satis potest dici illum posse & debere remoueri à iudicio, præcipuè si illi duo non sint maiores omni exceptione, & quia testes non habent omnia in memoria. l. ij. §. si quid autem in tanta. C. de iu. ver. enucl. & l. peregrè. ff. de acquirend. possess. Si autem plures haberet, nō deberet remoueri: quia vbi quis habet suffi-

remouendus,[a] & alius in eius locũ substituendus erit. Sic & aliàs citato[b] aduersario recipiuntur, & publicantur testes quos reus[c] inducendos duxerit, sic & ecclesia necessariæ probationis omissione læsa, etiam aduersus ecclesiam restituenda[d] erit.

Publicato processu nõ possunt testes examinari super eisdem nec in prima nec in secunda instantia, secus super emergentibus de nouo. h.d.

Elapsis igitur tribus dilationibus postquàm renuntiatũ est probationibus, & publicata dicta testium, regulariter[e] producendi testes, rursus non erit[f] dãda copia, & sicut non licet super eisdem, vel directo cõtrariis[g] articulis, alios, vel eosdem testes in principali causa producere,[h]

cientes testes alij non compelluntur. c. de testib. in fi. de testi. nisi tamen aduersarius meus in fraudem procuret vt causa cõmittatur ei, quo ego volebam vti in testem: quia tunc remouebitur, licet habeam plures quos volebam & poteram in testes producere ne meo aduersario sua fraus prosit. c. nobis. & c. sicut. de simon. c. super literis. de rescript. l. itaque. ff. de furt.

a Remouendus erit. Nisi iudex velit iurare, quod nihil scit in illa causa: vt not. in c. dilecto. de testi.

b Citato. Citari enim debet pars non modo quando producũtur testes directè in causa in iudiciũ deducta. c ij. de testib. Sed etiam quando producuntur indirectè quadam via extraordinaria ad futuram rei memoriam: vt in Auth. sed et si quis. C. eo. tit. secundum vnum intellectum: quia eadem est in vtroque casu ratio Semper enim præmitti debet citatio vbi agitur de præiudicio absentis. iij. q. ix. c. caueat. & c. omnia. & cum hæc qualitas citationis sit extrinseca, non præsumitur nisi probetur, habetur in ca. tuis. de testib. & in l. sciendum. ff. de verb. oblig.

c Reus &c. c. significauit. de testi. secundum intellectum magis communem, & minus dubium, licet secundum aliquos ille tex. possit intelligi & in actore & in eo qui potest esse actor & reus.

d Restituenda erit. c. auditis. de restitu. in integr.

e Regulariter. Concor. cap. causam. ij. cap. constitutus. & cap cum venissent. de testib & dicit regulariter quia dantur aliqui casus in quibus non habet locũ quod hic dicitur, de quibus per Abb. & alios in suprallegatis capitulis, præcipuè in capitulo cũ venissent. & in capitulo fraternitatis. vbi Ioann. Andr. enumerat sexdecim casus in quibus nõ procedit dispositio huius literæ, duos addit ibidem Abb. in dicto loco. Sed nunquid sola publicatio impediat productionem, an verò etiam requiratur quòd pars didicerit testificata? Quidam quòd non sufficit sola publicatio, sed quòd requiritur quòd pars inspexerit dicta testium, magis tamen communiter contra, quòd sola publicatio sufficiat: vt per Abb. in dicto capitulo fraternitatis. & deducit, & defendit nouissimè Ioann. Bapt. Feret. consil. 153.

f Non erit. Admissa tamen probatio licet contra iuris dispositionem valebit, secundum Ioãnem Andreę, & Sozin. in capitulo fraternitatis. de testi. & per Abb. in capitulo cum contingat. de offic. delega Excipiuntur & alij plures casus: vt per Doct. in dicto capitulo fraternitatis. & per Sozin. in suis regulis & fallentiis, si tamen illæ Sozin. sunt.

g Contrariis. Vt esset probatio furoris, & sanæ mentis, virginitatis & corruptionis, præsentiæ & absentiæ, quando scilicet talia & similia de eisdem personis & actibus, & eodem temporis instanti sic contrariæ formarentur, indirectam verò contrarietatem bene licet per testes probare post attestationes publicatas puta absentiam testis, vel partis à loco eo tempore de quo deponit: vt in capitulo ex tenore. de testi. & l. optimam. C. de contra. & comm. stipul. super directa verò contrarietate non licet. Clemen. ij de testi. vnde sumitur, nisi opponeretur falsitas directa ipsius testis cum corruptione: vt not. in dicta Clemen. secunda. & in capitulo licet. de probat. & per Abba. in capitulo fraternitatis. de testib.

h Producere. Parte scilicet inuita: vt per Ioannem Andreæ in capitulo fraternitatis. de testibus.

Appella-

sic non debet in causa appellationis [a] licere, cum non minus in ea, quàm in principali testium sit timenda suborna-tio. [b] Quòd si noua [c] contingat emergere capitula super quibus partes testes nouos velint inducere, recepto solenni iuramento [d] testium non obstante publicatione, super veteribus facta, nec in primo, [e] nec in secundo [f] iudicio reiicien-di erunt.

Qualiter & quando possit in testes obiici. h.d.

Sed interdum accidit, vt eos qui iure in testes recipi non debuerant admissos tamen esse ab aliqua partium [g] prætendatur, in qua specie statutum est, vt

a Appellationis. Clem. ij. de testi. vnde sumitur. damnatur itaque ex hoc opin. plurium Legistarum tenentium, quod in iudicio appellationis possint super eisdem capitulis noui testes examinati: contra quam fac. etiam textus ipsorũ dominorum iuris ciuilis in Auth. de testi. §. quia verò. cui satis friuolè ipsi respondent: vt not. & habetur in c. fraternitatis. eod. titu. & in dicta Clemen. ij. & eum Canonistus tenet Bart. in l. per hanc. C. de temp. appella.

b Subornatio. Sed quare magis timetur de subornatione post publicationẽ, quàm ante, cum semper à principio potuerint partes testes ipsos subornare: argumen. capitu. sicut. de testib. & capituli. licet. eo. Respon. secundum Ioan. Andr. & Ab. in c. fraternitatis. de testi. ante publicationem non est tantus timor, cum pars verisimiliter speret se posse probare intentionem suam, vel aduersarium defecturum in probando, sed post publicationem probationum cum videt se succubiturum: quia non probauit, vel quia aduersarius plenè probauit facilius inducitur ad corruptionem testium, tanquam omni alia spe destitutus. Item ante productionem non poterat aliter prouideri, cum necessario testes essent producendi ad causæ instructionem, quod non est in iudicio appellationis, cum potuerit instrui ex actis prioris instantiæ.

c Quòd si noua &c. Duplex considerari potest species nouorum capitulorum. quidam enim sunt omnino noui, vt sunt illi qui nõ eõ cludunt, nec adiuuant intentum articulantis, & de his non intelligit hic: quia super his non admittuntur testes, siue sint publicatæ depositiones, siue non. Nec enim quis admitti debet ad probandum, quod probatum non releuat. capitu. cum contingat. de offic. delegat. l. ad probationem. C. eo. fac. quod not. in capitulo primo. de confess. in sexto. Secunda est species nouorum capitulorum dependentium ab antiquis, vt sunt ij qui fundant, vel adiuuant intentionem articulantis in eadem causa. exemplum in capitulo cum Ioannes. de fide instrumentor. & plura exempla ponunt Ioannes Andreæ & Antonius de Butr. in capitulo fraternitatis. de testibus. vbi etiam Abbas, & not. in capitulo causam. eodem titulo. & Legistæ latè in lege per hanc. C. de tempo. appellation.

d Solenni iuramento. Hoc tamen non habet locum duobus casibus. Primo si tale iuramentum à parte remittatur. capitulo tuis. de testib. Secundò, quando testes simpliciter super tota causa fuerunt producti & super tota causa iurauerunt: quia tunc non solum iurare non tenebuntur, sed nec produci poterunt: quia non possunt emergere noua capitula cum testes fuerint generaliter examinati: vt per Abbatem in capitulo fraternitatis. de testibus. versiculo omnia prædicta limita. vbi etiam vide in quo consistere debeat solennitas & forma talis iura-menti post Glossam. ibi in verbo iuramentis.

e Nec in primo. cap. ex tenore. & ibi not. de testi.

f In secundo. Clementin. secunda. de testi.

g Partium. Ex hoc quòd dicit partium plurali numero, videtur hæc litera inferre quòd etiam actor poterit opponere contra testes quos produxit, quod nõ videtur permittendũ. cum producendo adeò illos approbet, vt nõ possit postmodũ eosdẽ reprobare. vt iiij. q. iij. c. si quis testibus. Sed dic quòd hoc non infertur necessariò ex hac litera: quia licet actor te-

 gularitet

gulariter producat testes : tamen etiam reus producit ad probandas suas exceptiones, quo casu est actor. l. j. ff. de exception. vnde & reus opponet contra testes actoris, & actor contra testes rei : vnde rectè dicit partium & non partis. Vel dic aliter quòd non solum reus obiicit in personas testium quos examinauit actor, verum etiam quandoque ipsemet actor, vtputa, si vellet reprobare tales personas producenti tempore productionis verisimiliter incognito : vt in capitulo nulli. de electión. in sexto. Alium casum habes per Abbat. in capitulo in præsentia. de testibus. vt latè de materia per Antonium, & alios.

si quid in [a] eos habent, ante publicationem debeant obiicere, postea verò tunc demum id licebit, cum [b] iuramento partes firmauerit, quod non dolo velint ad opponendum descendere. Sed & si ostendere [c] quis paratus fuerit post publicationem didicisse se quod in personas vult obiicere, tūc quoque opponendi patere debet aditus. Idem iuris est, si fortè quis ante publicationem id fuerit protestatus. [d] Cæterum cum quis protestatus fuerit velle se post publicationem depositionum, personas testium repellere, si quid in fauorem protestantis dixerit non de facili [e] fides adhibebitur.

a In eos. Puta quòd sint periuri, infames, serui, inimici, conspiratores, & alia de quibus habetur in capitulo testimonium. de testi. Et bene dicit in eos: quia in dicta eorum obiicere possunt, etiam illi qui testes produxerunt. quarta, quæstione tertia. §. si quis testibus. Et est ratio differentiæ: quia cum produco testem, personā eius approbo: & ideo contra personā eius dicere non possum. Sed quid sit dicturus ignoro, & ideo in dicta dicere possum si video quòd contradicit sibi ipsi, vel etiam aliis testibus meis, vel facit pro aduersario meo, licet argumen. sit contra in capitulo præsentium. de testib. & ibi not. Sed an idem sit in producente instrumenta, vt possit producens contra illa obiicere? Respon. non. diligenter enim debuit prouidere an instrumenta facerent pro se, vel contra, antequam produceret, quod in teste fieri non potest: quia testes frequenter dicūt se scire quod nesciunt, & nescire quod sciunt. potest tamen quis protestari dicendo quòd non intendit vti instrumento producto si falsitatis arguatur : vt in l. iij. C. de fide instrumen. & not. in dicto capitulo præsentium.

b Iuramento. Iuramentum est hic legitima probatio : quia quilibet præsumitur bonus nisi probetur malus. cap. vnic. de serui. in ord. fac. cap. dudum. de præsump. Sic etiam conscientia vel fides, probatur per iuramentum. cap. si verò ij. de senten. excommunic. fac. c. pastoralis. de exception. fac. capit. fin. quod met. causa. sed non videtur hoc iuramentum præstandum cum semel de calumnia iuratum fuerit, quod iuramentum non est iterandum. Authent. in hoc sacramento. C. de iuramen calumn. Sol. contrarium procedit in iuramento calūniæ, quod hic dicitur, in iuramento malitiæ. quod declara vt per Abb. in capit. præsentium. de testib.

c Ostendere. Sed quomodo poterit id ostendi? Respon. per iuramentum, vt in casu proximo. fac. cap. pastoralis de except. & not. in capitulo præsentium. de testib. fac. cap. nulli. de electíon. in vj.

d Fuerit protestatus. Sed qualis erit protestatio ista, vt admittatur quis post publicationem ad opponendum? Respon. quòd quis protestetur, quòd vult testes repellere tanquam non idoneos, & si ita concipiatur non est necessarius consensus partis vel iudicis: nam per eam tollitur suspicio malitiæ. At si quis generaliter protestetur quod liceat dicere in personas testium, prout habet communis practica, non releuat talis protestatio nisi iudicis & aduersarij accedente consensu, iuxta not. in capitulo cū M. de constitut. & in capitulo Cumana. de elect. & latè deducitur per Innoc. & Abb. in capitulo præsentium. de testibus.

e Non de facili. &c. Et meritò, nam per præcedentem protestationem videtur quòd noluerit adhibere fidem dictis illorum contra

Testes probatorios, & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, sed reprobatorios, reprobatoriorum non licet. h. d.

Illud etiam admonendi sumus quòd nõ solum testes [a] super principali negotio deponentes. aliis testibus licebit repellere, sed etiam cõtra secũdos primorum reprobatorios probationes proferre licebit. Et non admittente iudice, appellationis [b] remedium licitum erit interponere. Vlterius autem partibus ad reprobationem testiũ aspirare minimè [c] licebit, ne si producendi quartos contra tertios, & sic deinceps partibus licentia tribuatur negotium cõtingat in infinitum [d] protelari.

Qualiter iudex pensare debet dicta testium, & quòd potest illos repetere, & interrogare, vsque ad sententiam. hoc dicit.

Publicatis igitur attestationibus non solũ ad multitudinem [e]

ra se, non ergo debet habere pro se. c. si Romanorum. distinct. xix. & iij. q. viij. cap. cuius in agendo. & c. cum olim. de censib. l. penult. C. de solut. l. qui falsas. C. de falsis. l. Papi. §. meminisse. ff. de inoffi. testamen. & est absurdum redire ad renuntiatum. l. si quis iusiurãdum. C. de reb. credi. Sic contra, semel probatũ reprobare non possum: viij. quæstione secunda. c. dilectissimi. l. Põponius. ff. de neg. gest. l. si vxor. ff. de adult. c. quemadmodum. de iureiuran. Et quod hic dicit de facili variè cõsueuit exponi. quidam enim dicunt de facili, id est nullo modo. Simile. ij. q. vj. cap. biduum. versic. si aduersarius. cum concor. alleg. in cap. præsentium. de testi.

Sed hęc expositio nõ videtur omnino literæ cohærere Vnde dic quòd circa hoc plurimũ potest arbitriũ iudicis: vt per Abb. in dicto capitulo præsentium. vnde sumitur, licet circa hoc magna sit controuersia inter Host. Io. And Gostre. Inno. Abb. & alios in d. cap. præsentium. vbi videndum.

a Non solum testes. Concor. ca. licet. iij. de testi. vnde sumitur. Sed an quod hic & ibi dicitur habeat locum in reprobatione dictorum. Item in reprobatione instrumentorum? dic vt per Abb. in d. c. licet.

b Appellationis remedium. c. ex parte. de testi. videtur autẽ esse in iudicis arbitrio an primo admittat testes, an exceptionem contra eos quibusdam casibus exceptus, de quo latissimè per Doct. in d. c. ex parte.

c Minime licebit. Videtur quòd hæc iuris dispositio contineat absurditatem. Nam in iudicus debet æqualitas seruari. capitulo. j. & ij. de mut. peti. cap. non licet. de regu. iur. in vj. l. si. C. de fruct. & lit. expens. sed secundum id quòd hic dicitur & in c. licet. iij. de testi. actor habebit duas productiones testium, scilicet probatoriorum & reprobatoriorum, reus verò habebit solum vnam, scilicet reprobatoriorum. Respond. vt not. in dicto capitulo licet. reus sibi debet imputare qui non produxit testes in principali: quia si produxisset fuisset æqualis cum actore. Vel dic quòd semper seruatur æqualitas. Nam aut reus probat in principali, & tunc indubitanter seruatur æqualitas respectu eius, aut solus actor produxit testes in principali, & tunc etiam seruatur æqualitas respectu facultatis reprobandi quia quælibet pars habet vnam duntaxat reprobatoriam, & in potestate rei fuit producere testes in principali, & in hoc potuit sibi præiudicare. Nam & idem videmus in reo quando ipse solus produxit testes super exceptione sua. actòr enim habebit solum vnam productionem reprobatoriorum, & reus duas productiones habebit, scilicet probatoriorum & reprobatoriorum & sic quocunque te vertas inuenies æqualitatem.

d Infinitum. Nota infinitatem vitandam, l. inter diuinum. C. de sacrosanct. eccles. & per Felynum, latè in capitulo licet, tertio, de testibus.

e Ad multitudinem. Nota ex hac litera tria ex quibus testes testibus præferuntur. Primo ex eorum qualitate: quia sunt honestiores, ditiores; & famæ melioris. Secundo ex depositorum qualitate: vt quia sunt iuri communi consona, vel aptiora negotio de quo agitur, cap. si testes. quarta, quęstione tertia. c. licet. eo. & per Innocentium in capitulo auditis. de pręscrip. Tertio ex eorum multitu-

dine, quæ licet hic in ordine literæ ponatur primo loco, si tamen loquendi modus perpendatur in ordine sensus & intellectus videtur posita tertio loco. Primo enim loco recurrendum est ad authoritatem testium: Nam vt dicebat Host. & sequitur Abb. in capitulo, in nostra. de testib. possent ex vna parte esse centum ribaldi & viles homines, ex alia duo tantę authoritatis & honestatis quòd eis potius statetur quàm malorum multitudini, licet aliud esset dicendum si esset multitudo testium idoneorũ, licet pauciores essent magis idonei, secundum Innocentiũ, & alios in dicto capitulo in nostra. Secundo est recurrendum ad verisimilitudinem: argumen. cap. quia verisimile. de præsump. cap. super hæc de renun. cap. solicite. de testi. spol. Tertio ad multitudinem. Addebat Hostien. & quartã qualitatem. scilicet personæ producentis. ex qua dicebat posse præsumi de testium corruptela: dic tamen quòd in his re vera certa doctrina tradi non potest, sed iudex ex variis causis animi sui motum informabit: vt hic & in l. tertia. ff. de testib. & in dicto capitulo in nostra. Et not. circa hoc quòd modicus excessus in probationibus actoris nõ facit quo minus reus debeat absolui. Abb. in capitulo ex literis. eod. & idem Abb in cap. ad nostram. in fin. versic. ex quo infero.

a Informabit. c. in nostra. & cap. præterea. de testi. capit. in præsentia. de renuntia. & iiij. quæst. iij capitulo. si testes. & l. tertia. ff. de testibus.

b Reuocare poterit. Concor. c. cum clamor. de testi. qui licet loquatur in causa criminali, & cum proceditur per inquisitionem: tamen communiter tenetur procedere, etiam in causa ciuili. per multa quæ ibi allegantur. sed contra videtur obstare quòd nõ sit testis rursus reuocandus ad examen: quia si testis obscurè deponit, fieri debet interpretatio contra producentem. cap. in præsentia. eod. cap. contra eum. de re iud. in sexto. Secundo, quia est timor subornationis, cap. fraternitatis. de testib. Sol. quod hic dicitur obtinet, quando iudex procedit & mouetur officio suo non ad instantiam partis. Nam iudex potest interrogare quandocunque sibi visum fuerit. xxx. quæstione quinta. capitulo iudicantem. l. vbicunque. ff. de interro. action. & § fi. infra eo nec impedit quòd disceptatio est inter partes, dummodo repetitio non fiat ad illarum instantiam: vt per Docto. in dicto capitulo cum clamor. fac. no. in dicto capitulo in præsentia. & in capitulo per tuas. de testi. & d. cap. iudicantem. & in hoc multum prodest habere iudicem fauorabilem: nam licet possit hoc facere ex suo motu proprio: tamen non tenetur hoc agere ad partis instantiam ob timorem subornationis, nisi in casibus not. per Abbatem in dicto capitulo per tuas. & quibus casibus testes repetuntur debent denuo iurare: vt per Butr. in capitulo primo. de sacra. vnctione.

testium respicere iudicem oportet, sed etiam ad qualitatem illorum, Item depositiones rimari & diligenter inspicere debet, & ex his, quibus potius veritatis lucem assistere iudicabit, animi sui motum informabit, [a] quòd si circa alicuius testis dictum iudicis hæsitet intellectus, eundem rursus ad examen reuocare poterit. [b] Et generaliter iudex vsque ad prolationem sententiæ interrogare sub facto poterit vbicũque aliquid dubitationis inciderit. [c]

Testi statim seipsum corrigenti, non admittitur ob id fides: & potest iudex testem repetere super omissis. h. d.

Eum quoque qui non studiosè, [d] sed linguę lubrico errauerit,

c Inciderit. Concor. capitu. cum Ioannes. de fid. instrumen. & l. vbicunque. ff. de inter. action.

d Non studiosè. Sed an docere habeat testes quòd non studiosè errauerit: & afferre debeat probabilem causam erroris? Respond. non: vt per Abbatem in capitulo præterea. de testibus cogend. vnde sumitur. Et idem erit in parte reuocante incontinenti confessionem suam, pro quo est hæc ratio, quòd difficilius testis corrigit errorem suum, quàm pars confessionem suam, & hoc propter timorẽ subornationis: arg. d. cap. præterea. iuncto c. fi. de confess. Sed testis potest

& sese confestim [a] correxerit reprobare iudex non debet: secus autē si correctioni suæ tempus interposuerit. Repetere autem non solum obscurè deponentem poterit, sed etiam si à principio super certis capitulis [b] eundem interrogare postulāte aduersario, vel negligentia, vel calliditate [c] prętermiserit.

At si partes [d] viuæ vocis adminiculo in pbando destitutę fuerint, ad instrumentorum productiones decurrere eas oportebit, & licet instrumentorū adeò latè pateat appellatio, vt hoc nomine etiā testes contineātur, [e] quippè & ipsi causam instruūt: Nos tamen in præsenti pro scripturis [f] in iudicio exhibēdis magis vtimur, quæ qui-

Probationes fiunt non solum testibus, sed & instrumētis: & instrumentorum appellatione nō largè sumpta continentur solum scripturæ quæ in iudicio exhibentur. h.d.

est incontinenti etiam non docto de errore, ergo fortius pars. fac. ca. ex literis. & quod ibi notat. de diuort. & c. diuortium de pœni. dist. j. debet tamen iudex multum diligenter attendere modum & causam correctionis, de quo per Innocentium, & Abb. in dicto cap. prætereà.

a Confestim. Id est in eadem instantia, secundum quosdā. Alij quousque nullum actum est interpositum contrarium depositioni: argument. l. cōtinuus. ff. de verb. obligat. & l. quod ait. §. si. ff. de adult. Alij quòd vsque ad sententiam, quemadmodum & principalis. Innocen. distinguebat an testis vellet corrigere dictum suum, an addere, vt habetur in capitulo præthereà de testib. cogen. Alij exponunt confestim, id est, prius quàm depositio & dictum fuerit redactū in scriptis: vt videtur not. xxxij. q. j. apud. Tu dic q hoc erit iudici arbitrarium considerata qualitate personæ, & spatio interualli, colloquio partiū, & reliquis circunstantiis, & hæc placet Abb. in d. c. præterea. Quid enim si causa est inter viles, & episcopus, & alia notabilis persona producitur in testem, qui ex interuallo corrigit dictum suum: quia melius tunc recordatur, debemus ne dicere quòd præsumatur corruptus à vili & rustico? certè non, argumen. ca. & si quæstiones. de simo. & fac. ad hoc quod dicit Bald. in cap. iurauit. in iij. col. eod.

b Certis capitulis. Non impertinentibus & captiosis, sed concernentibus substantialia negotij. Immo. & super inclusis & connexis ipsis capitulis debet interrogare, secundū Inno. & Ab. in c. per tuas. de test. vnde sumitur. Vnde si pars articulauit simpliciter de præscriptione, interrogabit iudex de titulo bona fide, & temporis continuatione, ex quo hęc sunt necessaria ad præscriptionem, & si non fecerit debet testes repeti. fac. ad hoc not. per Inn. & Abb. in c. fraternitatis. de test. Idem erit si non exhibitis capitulis testes fuerint examinati solū super petitione per eandē rōnem de qua hic, & in d. c. per tuas. Nō procedit tamen quod hic dī, quando iudex à pricipio correxit capitula, vel interrogatoria, & patefecit partibus & nemo appellauit: quia nō potest peti vt testes super resecatis iterū examinentur, etiam si iniustè iudex resecauit: quia illa resecatio hēt vim interlocutorię, vnde imputādū est parti, quæ nō appellauit. Ita Abb. in d. c. per tuas. versic. circa tamen.

c Calliditate. Nota casū in quo malitia & negligētia æquiparātur: aliàs differūt vbi agitur de puniēdo dolosum vel negligētem. c. super literis. de rescrip. & in c. ad falsariorum. de crim. falsi.

d At si partes. Dixit hucusque de probationibus faciendis per testes, nunc de faciendis per instrumenta de quibus vsque ad §. quod si nec testibus. infra eo. exclusiuè.

e Contineantur. Secundum latam significationem. concor. c. peruenit. j. de test. cogen. l. j. ff. de fid. instru. l. notionem. §. instrumētorum. ff. de verb sig. c. forus. eo. titu. Secus secundum strictam significationem: quia sunt diuersa. c. cum Ioānes. de fide instr. & c. fortè in fi. xxiiij. q. iiij. & hoc etiam apparet ex diuersitate titulorum: vt ponderat Abb. in Rub. de fid. instru. inde videmus quod post publicationem attestationum possunt instrumenta produci, testes verò non. c. cum dilectus. de fid. instr. fac. l. testium. C. eo. titu. quod not. pro interpositione statutorum. quandoque hoc verbum sumitur latissimè: vt in c. fraternitatis. & c. ex literis. de frig. & per Abb. in d. Rub.

f Scripturis. Etiam priuatis dūmodo fidem

dem in litibus exercēdis eandem [a] cum depositione testiū vim obtinent.

Instrumenta possunt exhiberi vsque ad conclusionem in causa. h. d.

Exhiberi autē in iure poterunt, instrumēta non solū ante attestationū publicationē sed & postea [b] vsque ad diffinitiuæ sñiæ calculū, antea tamē quā in causa conclusum [c] fuerit. In cā autem cōclusum esse tunc dicimus, cum à partibus oībus probationibus renūtiatum [d] fuerit.

Scriptura solū publica in iudicio fidem facit, & quæ sit scriptura publica. h. d.

Nō tamen oīs scriptura in iudicio producta fidē faciet, sed ita demū si per manū publicā [e] scripta fuerit, ita vt appareat publica, [f] aut authētico sigillo [g] muniat, alioqui nullius roboris firmitatem obtinebit.

Exempla solemniter sumpta; fidem faciunt. h. d.

Idem & de Exemplis [h] dicendum erit, quæ tamen si solenni-

faciant: vt per Abb. in Rub de fide instru. in fi.

a Eandem c. cum Ioan. de fide instr. l. inexercendis. C eo. tit quod dic verū nisi in probatione facti antiqui & perplexi & dubij: vt per Spe. in tit. de prob. §. iij. & nisi scriptura esset de substantia actus, de quo p Bal. in l. iij. C. si mi. se maio. dix. & p Doct in l. emptor. §. Lucius. ff. de pact. & in l. optimā. C. de contra. & cō. stip. Spe. in tit. de instrum. edit. §. restat. versi. sed si alij.

b Postea. c. cum dilectus. de fid. instru. vñ sumi͡t. dubitatio fortè fuit illa: quia fortè diu tacuit cū protestari vel edere debuisset. l. j. §. edere. & §. edēda. ff. de edē. vel illa erat dubitatio: quia post publicationē testiū non licet producere alios testes, vnde videbatur quod non liceret producere instrumenta: quia nomine instrumentorū & testes cōtinentur. c. peruenit de test. cog. & s̄. eo. §. prox. vbi not. Sed nō est ita: qa in instrumentis nō timet͡ subornatio sicut in testibus: quia ex multis causis & facilius deprehēdit͡ falsitas instrumentorū. in. c. inter dilectos. de fid. instr. & c. licet eo. & not. in d. c. cum dilectus.

c Conclusum fuerit. Sed an testium publicatio, & cōclusio in causa ita sint de substātia iudicij vt illis non præcedentibus, sententia lata non valeat? res cōmuniter tenetur non esse de substantia, sed de iustitia: vt per Bar. in l. prolatam. C. de sent. & alios quos recenset Ab. in c. cum dilectus. de fid. instr. An autem procedat quod hic dicitur etiam si certum terminum iudex productioni præfixerit? vide ibidē per Ab. in d. c. cum dilectus. vers. nunc quæro an liceat

d Renuntiatū fuerit. Cōcor. c. cum dilectus. vbi not. de fid. instr. c. auditis. & c. pastoralis. de caus. pos. & propr. & per Spe in tit de renun & conclusione. §. j. versi. & not. & intellige quod hic dicitur, q̄ post conclusionē nō licet instrumēta producere. s. in causa in qua facta est cōclusio: secus in causa appellationis. c. cū Ioannes. de fid. instr. & not. in c. j. de except. de ratione per Abb. in d. c. cum dilectus. post Spec.

e Manū publicā. Id est, per notariū q̄ est seruus publicus. l. j ff. rem pupil. sal. fo. & no. in c. ij de fid instr. vn de sumit͡. & de requisitis plurib. ad hoc vt instrumentum & notarius faciat fidem laté habetur in c. j. & ca. cum P. tabellio. de fid. instrumento.

f Appareat publica. Idē si appareret authētica licet non publica, vt statim in sequēti verbo. non. n. omnis scriptura authentica est publica. Authētica est quæ fidem facit, quasi ex se authoritatē habens secundū Ab. in c. j. de fid. instr. siue ex appositione sigilli authentici, siue alio modo, ita q̄ ad sui validitatem nō requirit aliud adminiculum vt est scriptura priuata cōfessata & per testes iurata. Item in scriptura confecta ab aliquo officiali super pertinentib. ad officiū suū. Vel in scriptura reposita in Archiuo publico: nam his casib cum non sit scripta manu publica non dicetur scriptura publica: sed quia fidē facit bene dicetur authentica. Abb. in d. cap. j. post Bart. in l. quædam. §. nummulario. ff. de edend. & in Authen. etsi contractus. C. de fide instrum, priuata verò scriptura dicetur quælibet quæ ex se fidem non facit.

g Authentico sigillo. Puta sigillo epi. c. post cessionem. eo. & xj. q. iij. c. curæ. Item capituli. c. iij. eo. & dist. lxxiij. c. in nomine. Itē & secularis principis, creditur. n. ei ex cōsuetudine c. cum dilectus de fid. instr cum not. in c. j. eo. tit. & de materia sigilli diffusè in c. ij. de fide instrum.

h De exemplis c. j. de fide instr. auth. si quis in aliquo. C. de eden.

Sumpta

ter, sumpta fuerint[a] eandem[b] cũ originalibus habitura sunt authoritatẽ. Solenniter aũt tunc dicẽtur sumpta, cum coram Ordinario[c] iudice, vel ad hoc ab ipso specialiter[d] delegato presentata fuerint, atq; is diligenter[e] inspecta, dũ nulla parte sui vitiata[f] comperit, per publicã personam[g] exempla sumi præcipit.

Redacta in publicam formam post mortem tabellionis faciunt fid. m. h. d.

Eandem etiam authoritatem, & ea obtinebũt quę ad petitionem eorum, ad quos pertinent permissu iudicis ordinarij in publicam formã[h] redacta fuerint, si tabellio morte præuentus[i] ea non perfecerit, sed in notas tãtum redacta moriens reliquerit.

Instrumentis non vitiatis, & de vitio non suspectis creditur, & error vnius literæ, & rasio in loco non suspecto, non vitiat instrumentum h. d.

Exhibebũtur ergo instrumenta publica non cãcellata, neque abolita, nec vlla parte sui vitiata, aut aliquo pacto de falsitate suspecta, quãquam si exceptor literã[k] imprudens omiserit, aut documentũ in loco non suspecto[l] interleuerit, nõ propterea veri fides, & instrumenti

a Sumpta fuerint. Quod tamen non permittitur nisi ex iusta causa, vt puta, quotiescũque verisimiliter timetur ne pereat probãdi facultas propter vetustatem originaliũ, vt in c. fi. de fide instr. vel ob aliam causam, vt ibi not.

b Eandem Not. effectum exemplationis. Vnde infertur ꝙ post exemplationem solenniter factam non est opus ꝓducere ipsa originalia, si tñ sit exemplatum totum instrumentũ, secundum Inn. & Abb. in c. fi. de fide instrumento.

c Ordinario. Et administrationẽ habentem, secũdum Host. Ab. in c. pen. de fid. instru. in ij. not. & an talis iudex esse debeat ecclesiasticus vel secularis? per Abba. in c. fin. eo. tit.

d Specialiter. Nota verbũ. Ex quo infertur ꝙ delegatus deputatus ad causam non poterit præstare authoritatem huic exemplationi, etiã si instrumentũ faciat ad cãm illã, vt tenent Doct. i c. fi. de fi. instr. Ar. cõtra in l. ij. ff. de iur. om. iu.

e Diligẽter inspecta. Nõ sufficit ergo simplex authoritas iudicis, sed requiritur officiũ & opera in inspiciendo. Quod nota contra practicam Modernorum. Nam tabellio qui transcribit attestatur ꝙ ipse diligẽter inspexit, & nullum vitiũ reperit: nã hoc est officiũ iudicis nõ notarij, ideo deberet dicere ꝙ iudex diligẽter inspexit, & nullo vitio reperto, mãdauit sibi notario vt exẽplaret, licet nõ sit dãnosum, si etiam notarius attestetur de sensu suo: vt per Ab. in c. fi. de fi. instr. fac. not. p Inn. & Ab. in c. qm̃ cõtra. eo.

f Vitiata. Puta ꝙ sit rasura in loco suspecto: vt per Ab. in c. cum venerabilis. de reli. dom. in fi. vel simile vitium, de quo per Fely. in c. ex literis. de fide instr. & latissimè per Legistas in l. fi. C. de edict. diui Adr. tollen.

g Personã. Et si publica ꝑsona nõ posset haberi, poterit instrumentũ exẽplari authoritate iudicis p honestas aliquas personas: ar. c. qm̃ contra, eo. & not. in c. fi. de fide instr.

h In publicã formã. No. loquendi modũ: q̃a nõ dicit exẽplata fuerint, sed redacta ĩ publicã formã: nam instr̃a aliàs publica dicuntur exemplari nõ aũt publicari, cũ iã sint publica, exẽplum tñ ẽt debet esse publicũ aliàs nõ faceret fidẽ vt hic. priuata verò & nõ authẽtica dicũtur publicari, vel in publicã formã redigi, vt hic & in c. cũ P. tabellio. de fid. inst. vbi Inn & Ab. in j. nõ. Insinuatio aũt differt & ab exemplatione, & à publicatiõne, de qua dic vt p Bart. in l Modestinus. ff. de dona.

i Præuẽtus. Si n. uiueret nõ posset alteri committere cõpletionem instrumenti, sed ipsemet deberet complere instrumentum prout reperitur in protocolo nihil addẽdo vel diminuendo: vt in Aut. de tabel col. v. & no. in c. pe de fi instr. post mortem verò fiet vt hic dr̃ & in d. c. pe. & in l. contractus. C. de fide instr.

k Literam. Exemplum in c. ex parte. de fi. instru. qui tex. licet loquatur specialiter in literis do. Papæ: tñ multo magis obtinet in aliis scripturis, in quib. non tanta adhibetur diligentia quanta in literis Papæ, in quib. nihil dẽt esse diminutum: ar C cum adeò. & c. ad audientiã. de rescrip. & c. apostolicæ. xxxv. q. ix & ampliatur quod hic dicitur tribus vel quatuor modis de quibus per Abb. in d. c. ex parte.

l Nõ suspecto. Sed qui dicetur locus suspectus? respon.

authoritas vacillabit.

Ad supplendam probationem potest iusiurandum deferri. h.d.

Quod si nec testibus, nec instrumentis intētionē suam actor legitimè [a] deduxerit permittēte iudice nō plenè probationes iurisiurādi religione suppleri, [b] & causa terminari poterit. Nec enim aliud est iuramētū, quàm veritatis cōfirmatio, [c] cum aliquid Deo teste asserit.

Iuramentum aliud voluntarium, aliud necessarium, et necessarium nisi ex causa recusari non potest h.d.

Sed cū sit iuramentū multiplex, [d] duplex tantū in proposito cōsiderari poterit: aut enim est necessariū, aut voluntarium. Necessarium est quod ad supplēdas probationes [e] à iudice parti [f] defertur, quod ꝓptereà necessariū nuncupat᷑, & ꝙ à iudice illud omnino deferri partibus [g] oportet, & quod ritè delatū ab eisdem, nisi ex iustis causis recusari non poterit.

Quæ sint iustæ causæ recusandi iuramentum. h.d.

Sūt autem iustæ recusandi causæ, vtputa si actor plenè [h] probauerit, aut si sibi nō plenè cognitam rem ipsam asserat, [i] & si quę sunt huiusmodi. [k]

ref. in nominib. iudicū, in data, in remotione appellationis, in nominib. partiū, rerū de quib. agitur, & in multis aliis, super quib. discretus iudex arbitrabitur: vt not. in c. inter dilectos. & in c. ex literis de fid. instr. & no. ꝙ magis redit suspectam feri ptutam rasura, q̄ cōsumptio, secūdm Doct. in d. c. inter dilectos ꝑ c. fin de fid. instr. & c cum dilecta. de confir. vtil. vel inutil.

a Legitimè. Id est, plenè vt statim innuitur ex sequēti.

b Suppleri ca. ex literis. & c fi. de iureiu. & de hoc latè ꝑ Legistas in l. admonēdi. de iureiu. & in l. ī bonæ fi. C. de reb. cre & ꝑ Cano. ī c. fi. de iureiu.

c Cōfirmatio. c. etsi Christus. vers. sic & iur̄m &c. de iureiur. & vide qđ not. xxij. q. j. ī summa Host. in sum. eo. tit §. j. aliter describit iuramentū, aliter Cy. in Aut. sacramenta puberum. C. si aduer. vendi. vide per Abb. in Rubr. de iureiur.

d Multiplex. De ista multiplicitate vide no. in Rub. ff. de iureiu & in c. fi. eo: tit. latissimè ꝑ Venus. in spe. aureo in ij. par. iudicij. in ix. actu.

e Probationes. Fac. c. ex literis. ca. etsi Christus. & c. fin. de iureiur.

f Parti. Sed cui parti, actori ne an reo? res. circa hoc quot sunt capita tot sunt sententiæ: vt per Legistas in l. admonendi. ff. de iureiur. per Cano. in cap. fin de iureiur.

g Partibus. Scilicet petentib. secundū Bar. in l. admonēdi. ff. de iureiu. Nec. n. tenetur iudex impendere officiū ad cōmodum partis nō petentis. l. iiij. §. hoc aūt iudiciū. ff. de dam. infect. Tu dic cōtra secundū Ab. s. ꝙ etiam nō petente parte tenebitur iudex hoc iuramentum deferre. l. in bonæfidei. C. de reb. cred ponderando verbum oportet, secundum vnam literam. Nec ob. ratio Bart. quia satis est partem à principio petiisse iustitiam, iudex autē debet cuncta rimari, & modis omnib. laborare pro veritate habenda. xxx. q. v. c. iudicantem. l. nullus. C. de testib. vt per Abb. in c. fi. c. j. de iureiur. in quarto not. & in fin.

h Plenè probauerit. Sed quando dicetur actor plenè probasse? resp. quando iudex ex his quæ sibi ostensa sunt est adductus ad fidē & credulitatē eius quod intenditur. l. ad fidem. ff. de testib. l. quinquaginta. ff. d proba. qualiter autem ad hoc adducatur non pōt dari certa doctrina. vide per Legistas in l. admonēdi. ff. de iureiur. & ꝑ Ab. in c. tertio loco. e. & in c. fi. §. j. de iureiu. ver. scđo q̄ritur. Sed an saltē iuramētum sit deferendū eo casu quo actor plenè probauit intentionē suā, & reus semiplenè defensionem? res. vt per Doct. in l. in bonæfidei. C. de reb. cred. & in d. l admonendi. & per Cano. in d. §. j. præcipuè per Ab in versi. sed quia supra, & per Bat. in l. manifestæ. ff. de iureiur.

i Asserat. Not. vnum de sex requisitis ad hoc vt huiusmodi iuramentum deferri valeat, scilicet quòd requiritur quòd pars sciat verisimiliter veritatem per sensum corporeum. vt not. in l. admonendi. ff. de iureiu. in verb. exacto, & in l. in bonæfidei. C. de reb. cre. & ideo non defertur hæredi: quia verisimiliter ignorat veritatem negotij, de aliis requisitis latissimè in locis supra alleg.

k Huiusmodi. De quibus per Legistas in l. manifestæ. ff. de iureiu. & per Canonistas in c. fin. eod. titu.

Si pro reo sunt præsumptiones, sibi deferendum est iuramentum, nisi aliter iudex arbitretur. h. d.

Sed etsi pro reo p̄sumptiones fuerint, eidem hoc sacramentum iudex deferet ad suam tuendam innocentiam, nisi inspectis personarum,[a] & causæ[b] qualitatibus, illud actori deferendum censeat.

Voluntarium iuramentum quod defertur à parte parti, quod deferenti potest referri, nisi simus in famosis actionibus. h. d.

Voluntarium est quod à parte[c] parti in iudicio defertur. quod quia litem terminat, decisorium[d] quoque nūcupari poterit. Et appellatur volūtarium quia pars non nisi volens deferet,[e] & ab eo cui defertur licitè recusari, ac referri poterit. Planè si reus famosis actionibus[f] conuentus fuerit, huiusmodi iusiurandum agēti referre minimè permittetur, cum non actor, sed ipse qui conuenitur facti proprij,[g] cōscius esse debeat,

Ponit exempla plura in quibus probationes resp. iciūt personam iudicis. h. d.

a Personarum. Quia non cuilibet defertur hoc iuramentum, sed requiritur quòd is cui defertur sit persona honesta, & bonæ vitæ: q̃a vili & suspectæ de periurio nō defertur, vt habetur in c. fi. §. plane. de iureiu. & in l. admonendi. de iureiu. & p Bal. in l. qui accusare. C. de edend. concord. cum hoc d. c. fi in fin. & inde hæc litera sumitur. & ca. fi. de testi. in vj.

b Causę. Vt quia causa non sit magna sed modica. Nec enim huiusmodi iuramentū defertur in causa ardua vel criminali, vt traditur ī l. admonendi. ff. de iureiu. & in l. in bonæ fidei. C. de reb. cred. dicitur autem parua vel magna causa secundum conditionem personarum, secūdū Bart. in Aut. nisi breuiores. C. de sent. ex breui. reci.

c Parte parti. Iudice tamē approbante, alioqui quod hic dicitur de necessitate suscipiēdi iuramentum, vel referendi, non haberet locū secundum Hosti. in c. fi. de iureiu. quem ibi sequitur Abb. & Bart. in l. manifestæ. ff. eod. tit. probatur in d. c. fi. & in l. generaliter. §. fin autem. C. de iureiu. Ratio, quia pars non potest necessitare partem ad iurandum, vel referendum: arg. eorum quæ not. per Abb. in c. prour. de dolo. & contum. secus si & iudex concurrat, Abb. in d. c. fi. vers. sed contra prædicta.

d Decisorium. Videtur hoc esse præter vel etiam contra id quod dicit Abb. in cap. fin. de iureiu. vbi in principio summando text. videtur inferre quòd tam necessarium, quàm voluntarium appelletur decisorium. immo idem ibidem in prima col. versicu. appellatur istud etiam, videtur velle quòd solum necessarium dicatur decisorium; sed quia id conferat ad litis decisionem. Sed re vera hæc appellatio potius conuenit iuramento voluntario: nam necessarium licet conferat ad litis decisionem, id tamen accidit non principaliter sed in consequentiam: quia scilicet ex probationibus lis deciditur, principaliter tamen & immediatè respicit p̄bationes, ideò dicitur supplere p̄bationes semiplenas, non sic voluntarium, in quo pars efficitur iudex, & propterea dicitur non minorem habere authoritatem, quàm res iudicata. l. j. & l. ij. ff. de iureiur. & l. non erit. §. dato ff. eod. titul. Docto. in l. j. C. de reb. credi. & regulariter non admittitur probatio in contrarium, & ideò nō est curandum de dictis per Abbat.

e Deferet. Et sic tam respectu partis deferentis, quàm eius cui defertur, quàm etiam iudicis dicitur voluntarium, fac. l. manifestæ. ff. de iureiurando. & ibi per Legistas latè.

f Actionibus. Vt in actione furti, & aliis famosis actionibus Itē in actione rerū amotarum non refertur iuramentum. ff. rer. amot. l. Marcellus. §. fin. cum ll. seqq. Idem vbicunque lex defert iusiurandum. l. fin. C. de fideicomm. & C. de iu. delib l. sancimus. §. licentia. & C. de iu. dom impet. leg. fin. & C. de his qui ad Eccle. confug. l. præsenti. §. sicubi. & C. de bon. aut. iu. possi. l fin. §. fin. nisi eadem lege permittatur referendi potestas. Item sciendum quòd qui defert iurabit quòd per calumniam non defert, vt not. in cap. fin. de iureiur.

g Facti proprij. Nota rationem cur in actione famosa non liceat referre iuramētū, quid-

quid

Iudicis [a] inspectione consistunt probationes, vtputa; cũ pro terminãdis finalibus [b] quæstionibus propriis [c] oculis loca iudex subiicit, aut ex aspectu corporis ætatem [d] colligit, aut cũ ex literis, Ordinarij, vel Apostolicis excõmunicatus, aut dignitatibus honestatus q. s. deprehenditur, [e] vel cum ad probandã virginitatẽ ab honestis, & prudẽtibus matronis, vice sua iudex inspici mulierẽ [f] iubet.

Notorium, probatione non indiget. hoc dicit.

Sed & si quid notorium fuerit testium depositionibus, vel instrumẽtorum exhibitione amplius declarari [g] non debet, [h] cũ talia probationẽ, vel ordinem iudiciarium non requirant. [i]

Iudex debet aduertere ne dubium recipiat pro notorio. h. d.

Sed cum multa dicantur notoria, quæ non sunt, prospicere debet iudex ne quod dubium est pro notorio recipiat. [k]

Vehemens suspicio interdum habet vim notorij. h. d.

quid aliqui dixerint volentes alias rationes reddere, de quibus per Abb. in cap. si de iureiurand. in princ. versic. venio nunc. Et cum ex ratione legis etiam coniecturata restringatur & amplietur legis dispositio. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de leg. ij. & not. in l. non dubium. C. de ll. & per Bart. in l. item quæritur §. qui implèto. ff. locat. infertur quòd si actio famosa est talis in qua accusator seu actor potést esse ita bene vel forte melius informatus, quàm reus potest referri. vt si accuso te quòd intuleris mihi iniuriam. Ita Barto. in l. iusiurandum & ad pecunias. §. ait prætor. ff. de iure iu. & in l. lex Cornelia. §. hac lege. ff. de iniu. sequuntur Butri. & Abb. in c. fi. de iureiur.

a Iudicis. Habes hic aliquos casus in quibus fit probatio p aspectum, maximè iudicis. plures alios cumulat Mandosius in suo commẽto in regulas Cãcellariæ in reg. De ætate pro canonicatibus, q est xviij nu. 4. vers. aspectu atrox iniuria.

b Finalibus. L. si irruptione. §. ad officiũ. ff. fin. reg. fac. l. iij. C. eod. tit. & c. quia iudicante. vbi Abb. ponit practicam, de præscrip. & c. ex literis. & c. cum causam. de probat.

c Propriis oculis. Vel etiam si mandet peritis, vt suo nomine inspiciant, vt hic in fin. Sed an debeant iurare vt alij testes? resp. non iurãt de veritate, sed de credulitate. Abb. in c. fraternitatis. post Bart. de frig. & ma.

d Aetatem colligit. L. minor. xxv. an adito præside. ff. de mino. & plenè per Barto. in l. de ætate. eod. tit. & in l. tabularum. §. si dubitetur. ff. quemad. testa. apc.

e Deprehenditur. Cle. j. eo. Hosti. in summa huius tit. §. si. vers. decimo fit etiam.

f Mulierem. Not. casum in quo facienda est mulieris inspectio. fac. c. causam. & c. proposuisti. eo. Alius casus est an sit idonea matrimonio. c. fraternitatis. de frig. & malc. Item an sit prægnans. l. j. §. j. & §. de inspiciendo. ff. de uent. inspic.

g Declarari. Licet autem notorium releuet ab onere probãdi, vt hic dr̃, & in c super. eo. de testi. cogend. non tamen releuat ab onere proponendi, & allegandi: vt not. in Cle. appellanti. de appel. in verb. iudicis. & ibi per Card. q. v. Idem tenet Perus. in ca. vt debitus eod. tit. in vj. & per Gemi. in c. j. eo. tit. in vj.

h Non debet. Nec distinguitur vtrum pars neget vel confiteatur. Vnde infertur secundum Abb. in capit. super eo. de testi. cog. quòd negatio partis non inficit notorium, nec reddit rem dubiam. fac. quod not. Inno. in c. tua. de cohabi. mul. & cle. & de materia latissimè per Doct. præsertim per Butri. in c. vestra. de cohab. mul. & cle. & secundum Bal. in Aut. quod locum. C. de collat. decẽ testium depositio videtur facere notorium.

i Non requirant. Quantum ad probationem sicut nec in confitente necessariæ sunt partes iudicis. l. proinde. ff. ad leg. Aquil. sententia tamen est necessaria. l. j. ff. de confes. ca. porro. de diuort.

k Recipiat. c. cõsuluit. de appel. Est aũt notoriũ triplex. facti, iuris, & p̃sumptionis, facti q ita se exhibet hominũ cõspectui qđ nulla põt tergiuersatione celari. c. tua. & c. fi. de cohab. mul. & cle. & ĩ tali appellãs nõ audit. c. cũ Romana. ĩ fi. & c. puenit. de app. Et ĩ tali notorio credit simplici officiali. iiij. q. iiij. § aliqñ. Nec requiritur scientia omnium sed plurium. fac.

ij. q. j.

ij.q j.cap.scelus. & cap.manifesta. Iuris est de quo aliquis condẽnatur, vel est in iure confessus, vt in c.vestra.& c.fi.de cohab.cle.& mulie. l.fi.de sta.homi.& l.res iudicata.ff.de re iudic. & in hoc notorio quandoq; requiritur probatio si negetur, cap. sicut. de re iudic. Notorium præsumptum est paternitas, filiatio.ff. de in ius vocan.l. quia semper. fac. l.Lucius.de cond. & demon. & cap. conquerente. de fil presbyt.& consanguinitas, c.porrò.de diuort.

Ad notorium propè accedit vehemens suspicio, nam si (exempli gratia (de carnali copula quæratur, [a] & sint qui solum cũ sola, nudũ cum nuda in eodẽ lecto iacentẽ locis secretis, & ad hoc cõmodis, & horis electis se vidisse [b] deponãt: procul dubio ex suspicionibus [c] tã vehemẽtibus sequutam copulam pronuntiari poterit. [d] Planè si de graui crimine [e] actũ fuerit propter solã suspicionem quãquam vehementem [f] nemo condemnabitur.

Fama præstat adminiculũ cæteris probationibus. Et iudex ex variis debet animum suum instruere. h.d.

Fama quoque si de aliquo facto inuul-

a Quæratur. Sumitur qđ hic dicitur ex cap. literis. cum c.seq.de præsump.& ex c.præterea. de testibus.

b Vidisse. Et qđ se inuicẽ cognouerint credere, vt not.in c.literis.de præsumpt. & sic nota casum in quo valet testimoniũ de credulitate, quando.s.est coniunctũ actibus propinquis rei probandæ.fac.not.per Ab.in c.quoties.de test. sufficit enim dictum testis cõcludere præsumptiuè, quando præsumptio est violenta, & iuridica, no.per Legistas in l.j.ff.si cert. pet. Sed quid si nihil deponãt de visu, sed dicant ꝙ audiuerunt ipsos commiscentes? Resp. licet testimonium de auditu proprio sit alias per se sufficiens, xiiij. q.ij. c.quamquam & not.in l.si in summa.§.idem Labeo.ff.de aq.plu.arcend.hoc tamen casu non sufficeret: nam actus copulæ non percipitur sensu auditus tantũ, sed requiruntur & alia adminicula, puta, fama publica, risus, iocus, missio nunciorum, & munerum, amplexus, oscula, & similia: vt per Abb. post Host.in c præterea.de testibus. Sed posset dici ꝙ possent testes deponere de taliũ verborum auditu per quæ probaretur copula, puta, si alter coeuntium fuisset auditus interrogans alium, an adhuc semen emiserit, vel quam moram interponat emissioni, instrumentum totum vuluam fuerit ingressum, & alia verba quæ inuenit effrenatus libidinis ardor.

c Suspicionibus. Nec.n.aliter potest probari hoc delictum nisi per suspiciones vehemẽtes, licet.n.testes viderunt virũ supra mulierẽ, non per hoc necessario infertur ꝙ illam cognouerit, fortè.n. vir erat frigidus, vel maleficiatus, vel nõ potuit tunc coire, licet aliàs esset potẽs: quia fortè erat mulier arcta: vt per Ioann. Andr. & Abb. in capit. præterea. de testibus.

d Poterit. Immo Bart. in l furtũ ff. de furt. dicebat posse pronunciari, etiam si tãtum quis fuisset repertus in domo alicuius pulchræ mulieris, licet idem aliter sentiat post Gloss. in l. capite quinto.ff.de adul. aliter etiam sentit Abb. in capit. tertio loco.eo. versi. sed ego addo. & in capit.tertio loco. versic. sed quarto hic. de præsumpt. Et amplia quod hic dicitur vt habeat locum etiam si agatur super adulterio & incestu criminaliter: vt per Abb.in cap.literis. de præsumptio.

e Graui crimine. Vt est crimen hæresis: vt in c.literas.de præsump. vnde sumitur. videtur ergo à contrario sensu inferri primum, quòd in crimine non graui possit ex vehementib.præsumptionibus sequi condemnatio, de quo dic vt latè per Ab.& alios in cap. quanto.de præsumpt. Secundò infertur quòd adulterium nõ videtur esse graue crimen, quod satis videtur posse admitti, per cap.at si clerici.§.de adulteriis.de iudi. Contra tamen videtur xxxij.q.vij. c.quod in omnibus. Sol. vt not.in d.§.de adulteriis.& in d.c.quid.in omnibus.

f Vehementem. Secus si sit violenta: quia plus est quàm vehemens, vt not.in ca.literas. de præsumpt. Sed tu dic quòd violenta & vehemens idem sunt in proposito, vt in dicto capitulo literas.& in capitulo cum contumacia. de hæret.in vj.& deducit Abb.in cap.quanto. de præsumpt. versiculo. *Ego autem*.& in versiculo. sic ex his etiam concludo.& in hac litera diuersitatem inducit criminum grauitas, & diuersitas, non autem vehementia suspicionis, & violentia.

Cæteris

a Cæteris præsumptionibus. Vt putà si agatur de matrimonio, & dicerentur vir & mulier diu simul habitasse, se coniuges nominasse, anulos detulisse: vt in capitulo illud. & ibi plenè not. de præsumption.

b In quibusdam. Puta cum agitur de matrimonio carnali & spiritua li: vt per Abb. in capitulo illud. versiculo, tertium intellectum.

c Confirmabit. cap. Prætereà. de testi. l. iij. ff. eo. titulo.

d Cuncta. Videtur ergo ꝙ à r:ste possit inquirere an talis sit qui testificari possit, vt ij. q. vij. c. quætendum: vt not. in ca. iudicantem. xxxv. quæst. v. vnde sumitur.

e Plena inquisitione. Scilicet in petitorio: secus in possessorio: quia sufficit summatim negotium tangere. l. iij. §. sciendum. ff. ad exhibend. l. à diuo Pio. ff. de re iudic. capitulo quoniam frequenter. in fi. vt li. non contest.

gata fuerit cæteris præsumptionibus a nõ leue præsertim in quibusdã b præstabit adminiculum. Demum circunspectus iudex motum animi sui non ex vna tantum re, sed ex variis argumentis, & testimoniis, quæ rei aptiora esse compererit, confirmabit. c Iudicaturũ enim oportet cuncta d rimari, & ordinẽ rerum plena inquisitione e discutere, nec sententiam prius ferre, quàm ꝑactis oĩbus nihil habeat in quæstione qđ proponat. f

f Proponat. Et tam diu actio ventiletur quousque ad rei veritatem perueniatur, vt in cap. iudicantem. xxxv. q v. In tantum quòd sententia lata non visis videndis non valet, licet postea appareat, quòd illa quæ erant vidẽda non faciant ad rombum: arg. eorum quæ habentur per Abb. in ca. prudentiam. in fine principij, super Gloss. in verbo constare.

DE SENTENTIIS, ET RE iudicata

g De sententiis &c. Quia ex probationibus deuenitur ad sententias, & ex sententiis ad rem iudicatam, ideò de his subnectit. Differt autem sententia à re iudi. secundum Ioan. Andreæ: quia sententia propriè & strictè appellatur cum adest appellandi facultas, cum verò non subest remedium retractatiuũ appellatur res iudicata largè, tamen videtur quòd etiam si subsit remedium appellationis possit appellari res iudicata. l. litigatoribus. C. de appellat. de quo tamen pro re solutione vide ꝑ Legistas in l. j. ff. de re iudic. & per Ab. & alios in Rubrica. eod.

DE SENTENTIIS, g & re iudicata.

Duæ sunt species sententiarum, interlocutoria, & diffinitiua: & interlocutoria potest reuocari ante diffinitiuam. h. d.

Videamus nunc h de sententiis, i & re iudicata. k Est autem sententia nihil aliud quã cõtrouersiæ propositæ à iudice ritè l

h Videamus nũc. Quasi dicat postquam vidimus de probationibus, videamus de sententiis, quæ subsequũtur probationes.

i Sentẽtiis. Tam interlocutoriis, quàm diffinitiuis, vt infra per totũ.

k Re iudicata. Quæ differt à sententia, vt supra eodem in Rub.

l Ritè. Sed cur non dixit rectè? Resp. quia hoc verbum respicit iustitiam ex causa, ritè iustitiam ex ordine. l. non putauit. §. non quæuis. ff. de bon. possess. contra tab. omissio autem iustitiæ ex causa non reddit sententiam nullam, & non sententiam, l. j. ff. de appel. Sed omissio vel defectus iustitiæ ordinis, ita officit vt pronuntiatum non sit sententia. l. iiij. §. condemnatum. ff. de re iudic. & per Bar. in l. prolatam. C. de sen & per Abb. in cap. cum olim. versic. Sed in contrarium. Et in tantum omissio substantialis processus releuat, quòd quamuis iudex appellationis regulariter sententiam ex quocũque etiam iurisdictionis aut citationis defectu nullam reformare possit, secundum communem opinionem. Alex. in consil. lxvij. lib. vj. & consil. cix. lib. v. & consil. lxxix libro ij. sententia tamen nulla ex defectu ordinis iudiciarij substantialis per dictum iudicem reformari non possit, sed duntaxat pronuntiari nulla, Abb. post antiquos in capitulo cum dilecti. de empt. & vend.

Duæ

facta diffinitio. Sententiarum duæ sunt species,[a] aut enim interlocutoriæ sunt, aut diffinitiuæ. Interlocutoria[b] est illa, quæ inter principium, & finem causæ fertur super his quæ incidunt, vel emergunt:[c] qualis cum iudex dandã, uel negandam dilationem[d] ad examinandos testes, vel exhibenda instrumẽta interloquitur, vel super aliquibus exceptionibus[e] pronunciat, quã nec in scriptis[f] ferri oportet, & ante diffinitiuã sentẽtiam quãdocũque iudex reuocare poterit.[g]

Diffinitiua sententia est quæ condemnando vel absoluẽdo liti finem imponit, nec requiritur de necessitate in ea verbum condemno, vel absoluo, sed sufficit æquipollens h.d.

Diffinitiua verò sententia est diffinitio iudicialis,[h] quæ condẽnando, vel absoluendo principali controuersiæ finẽ imponit.[i] Diffinitiua enim quæ nec condemnationẽ, nec absolutionem cõtinet pro nulla habetur:[k] hanc simul ac tulerit retractandi copia iudici denegabitur.[l] Non tamen vt sententia valeat cõdemnandi, vel absoluendi verbum necessario continere debebit, sed sãtis erit quòd verbum æquiualẽs[m] cõtineat. Vnde rescri

a Duæ sunt spẽs. Immo plures. Nam prçter diffinitiuam & interlocutoriam sentẽtiam numerãtur etiam species quatundã quæ habent vim diffinitiuarũ: vt per Ab. in Rub. eod. Item sententia præcepti: vt not. ij. q. j in summa. Itẽ quasi diffinitiua: vt sentẽtia lata super possessorio, ad not. in c. consultationibus. de offic. deleg. & p Abb. in c. fi. de iudi. Resp. hic ponitur Cardinalis distinctio & sectio, ad quam omnes cuiuscunque generis sentẽtiæ redigi pñt. sicut dicimus in actionibus, ꝙ aut sunt reales, aut ꝑsonales, & licet reperiantur etiã mixtæ, vel quæ hñt alias qualitates præter realitatem vel personalitatẽ oẽs tñ redigũtur ad illã bimẽbrem distinctionẽ. fac. not. per Host. in sum. eod. in princ.

b Interlocutoria est. Hæc diffinitio siue descriptio sumit̃ ex his quæ ponit Spec. in tit. de sent. prolatione in princ. & ex Glos. in Clem. prima de seq. poss. & fruct. & sequitur Abb. in Rub. eod. & ideo dicitur interlocutoria: quia iudex nõ diffinit cãm, sed loquitur inter principiũ & finẽ causæ, vel quia iudex inter partes loquẽdo sine solẽnitate scripturæ ꝓnũtiat: vt p Host. Goff. in sũma eo. §. ij. in prin. & p Ab. ĩ Rub. eod. & not. per Legistas in Rub. ff. de re iud.

c Emergunt. Vsq; adeò vt omnis vox iudicis faciẽs ad cãm possit dici ĩterlocutoria. Bal. ĩ l. arbitro. ff. q. satisd. cog. & p Legist. ĩ Rub. eo.

d Dilationem. c. significauerunt. de testi.

e Exceptionibus. Siue dilatoriis, siue peremptorius, vt not. in Clem. fin. de appell. licet lata super peremptoria habeat vim diffinitiuæ.

f Nec in scriptis. Licet aũt non sit necesse interlocutoriam ferri in scriptis, debet tamen in scriptis redigi vt appareat in actis, ca. qm̃ contra. & ibi no. in verbo interlocutiones. de probat. Spec. I. tit. de sent. §. iusta. vers. quid de interlocutoria. not. in l. ij. ff. de app. recip. p Doct. in l. nec quicquam. §. vbi decretum. ff. de offic. proc. & not. in cap. fi. eod. in vj.

g Poterit. L. qđ iussit. vbi latè per Legistas. ff. de re iudic. & per Cano. in ca. cum cessante. de appella. & §. sed & si iudex. infra. tit. pr.

h Diffinitio iudicialis. Hoc verbũ stat tãquã genus, Nam conuenit ẽt sententiæ interlocutoriæ, nã & interlocutoria aliquid diffinit ĩ iudicio nẽpe id sup quo fertur.

i Imponit. Terminat. n. iurgantiũ controuersias l. j. ff. eo. c. iurgantiũ. ext. eod. l. qualem. ff. de arb. xj. q. iij. c. summopere.

k Habetur. j. q. vj §. diffinitiua. qñq; non valet etiam si cõtineat cõdemnationem, vt si iudex prçcipiat solui debitum, & quando sentẽtia est incerta, vt C. de sent. quæ si. cer. quanti, quandoque tenet etiam si nõ contineat condemnationem, vel absolutionem. ij. q. vj. §. biduum. & not. in d. §. diffinitiua.

l Denegabit̃. L. iudex postq̃. cũ materia. ff. eo.

m Equiualens. Non enim tam verba cõsideranda sunt, quàm voluntas, cum non intentio verbis, sed verba deseruiant intentioni. capitulo intelligentia. & capitu præterea. de verb. signifi. & j. quæst. j. cap. marchion. quod habet

locum

locum etiã in ſententiis, Abb. in cap. in his. de verb ſignif. ſed an poſſit iudex pronuntiare per verbum videtur, vt puta, videri ſibi &c. Reſpondeo vt per Abb. in cap. j. de iudi. in vltimo notando. poſt Bart. in. l. quid tamen. §. ſed arbitet. ff. de arbit.

ptum eſt eius diffinitionem, qui ita ſe ſtatuere & præcipere pronuntiaſſet, legitimæ ſententiæ obtinere firmitatem.[a]

Sentẽtia debet ferri ſedendo, & de ſcripti recitatione, aliàs non valet: & Epiſcopus facere poteſt quòd alius pro ſe recitet. h. d.

Vocatis [b] igit' partibus, loco [c] & tempore [d] cõgruis iudex ipſe ſedens [e] ſententiam de ſcripti [f] recitatiõe proferet, aliàs ſi nõ iudex, ſed alius [g] legerit, vel ſcriptam litigatoribus tantum ediderit,[h] vel ſtando nõ ſedendo [i] tulerit,

a Firmitatem. cap. in his. de verbo. ſignifi.

b. Vocatis. in cap. cum olim. de teſti. aliàs lata ſine citatione eſſet ipſo iure nulla. Cle. paſtoralis. de re iudicata. etiam ſi eſſet lata in fauorem non citati: not. in l. ea quæ. C. quomodo, & quando iud. & per Abb. in ca. cauſam quæ. de iudi. ante fi. & in c. quoniam contra. de probat.

c Loco. Eſt autem locus congruus iudiciis is in quo prędeceſſores ſui ſunt ſoliti ius reddere: aliàs ſententia non valeret. l. pe. ff. de iuſti. & iu. & ibi per Legiſtas, & in l. cum ſententiã. C. eo. quod intellige in ordinario, vel etiã in delegato ad vniuerſitatem cauſarum: ſecus in delegato ad cauſam particularem: quia is ex quo non habet certum locum poteſt vbicunque vult etiam in camera locum deligere. habetur in locis præalleg. Item locus congruus ſi ſit tutus & non aliter, Bal in l. j. C. de ſent. ex breui. reci. cap. ſtatuimus. de offic. deleg. in vj. Alios plures caſus in quibus iudex dum fert ſententiam in loco ordinario vel certo reſidere non tenetur, ponit Venus. in ſpec. aureo, in princ. tertiæ partis princ. iudi. ſub. num. 72.

d Tempore. Vt quia tunc ius dicatur: aliàs nõ valeret in l. fin. C. de fer. & in l. ij. ff. ſi quis in ius voc. non. ierit, & in l. j. C. quomodo, & quando iudex. Itẽ quòd feratur ſententia die & hora quà facta eſt citatio: aliàs non valeret, l. aut qui aliter. in princ. & in l. ſi vitem. §. fi. ff. quod vi aut clam. & l. cum non eo die. C. quãdo prouoc. non eſt neceſſ. Item conſideratur tempus vt feratur ſententia non peremptа inſtantia, vt per Legiſt. in l. properandum: in princ. C. de iudi. fac. ſimile de arbitro l. ſi cum dies. §. ſi intra. & l. non diſtinguemus. §. compromiſſo. & §. fi. ff. de arbit. Item vt feratur de die nõ de nocte, habetur in l. more Romano. ff. de feriis. & in c. conſuluit. de offi. deleg. Itẽ quòd non ſit lata pendente dilatione. l. ſiue pars. C. de dilat.

e Sedens. Anima enim ſedendo & quieſcendo ſit prudẽtior. Vnde Hieronymus ſuper Deniele ca. octauo ſuper illis verbis: *antiquus dierum ſedit.* ſic dicit, ſedẽs deſcribitur, vt maioritas ſententiæ comprobetur.

f De ſcripti. Scribenda eſt autem ſententia nõ vt melius probetur, vt alia geſta: ſed vt cum maiore deliberatione & maturitate feratur, Ab in cap. ſicut. eod. ante fin. verſiculo vel tertio.

g Alius legerit. Quid ſi iudex noniter excecatus eſt; vel neſcit legere, cum tales iudicare poſſint? l cæcus. ff. de iud. vbi de hoc. & l. certi. C. eo titulo. Solu. deleget cauſæ diffinitionem alteri, vel faciat per alium. legi petitionem & allegationem partium, & per ſe ipſum ab alio inſtructus proferat verba diffinitionis cauſæ, ſcilicet abſoluo vel condemno, quod licet nõ videatur probare Hoſt. in ſum. eod. §. qualiter. approbatur tamen ab aliis communiter, & à conſuetudine, vt not. in cap. fi. eod. in vj.

h Ediderit. Scilicet iudex, nec eſt aliqua vis an edita fuerit aperta vel clauſa: vt not. in c. fi. eod. in. vj. Arg. contra in cap. appellatio. de appel. in vj Sol. vt ibi per Ioan. Andr. & de hoc l. j. C. de ſent. ex. breui. reci.

i Non ſedendo. Et hoc non ſolum cum iudices diffinitiuè pronuntiant, ſed etiam quoties res plenam cognitionem deſiderat, l. ij. §. dies. ff. quis ordo i bon. poſ. ſer. & §. ſancimus. igitur. Aut. vt ab illuſtr. & qui ſuper eam dign. ſunt. §. ſedebunt. Aut. de iud. xxiij. q. j. cap. paratus. ibi, ſedes me iudicare. Quid ſi iudex ſedeat in alta turri, vel palatio, & partes erant in ferius? Dic quòd valet ſententia. potuit enim ſibi prouidere de tuto loco ſi forte timebat, arg. cap. cum locum. de ſponſal. cap. bonæ. primo. de elect. & l. quod meo. §. ſi. vẽditorem. ff. de acqui. poſſ. & arg. l. iij. C. vbi ſen. vel. claris. ante medium. ad hoc etiam cap. ſtatuimus. de offic.

nullius penitus momenti erit, vt ab ea nec appellare sit necesse.[a] Episcopo tamen, quem tantæ dignitatis apex[b] attollit, instar personarum illustrium,[c] sententiam per alium recitare permittitur.

Ex pluribus iudicib. sufficit quod vnus recitet sententiam vsus plurali numero, secus in actu electionis. h. d.

Sed & si plures iudices[d] sint, vel arbitri,[e] si cæteris presentibus, ac mādātibus[f] per vnum tantum sententia recitetur, si plurali[g] numero perlegendo vsus fuerit perinde habebitur, ac si ab omnibus recitata fuerit, licet aliud in electione[h] seruetur.

Si duo iudices ordinarij sententias diuersas ferant, tenet sentētia lata pro reo, nisi actoris causa sit fauorabilior. si verò delegati sentētia pendet ex voluntate delegantis. si verò arbitri neutra tenet si verò vnus tātum ex pluribus pronūtiauerit nulla erit sentētia. h. d.

Ex facto[i] dubitatū fuit duobus[k] iudi

offic. deleg. in vj. & cap. fi. de hæret. eod. lib. Idē possumus affirmare de eo qui sederet super equum: arg. l. qui sella. ff. de serui. rusti. præd. & cap. dilectus. & cap. significasti. de homicid. & not de hoc in cap. fin. eo. in vj. & dicitur sedendo & non in sede: quia debet actu sedere. nec sufficeret si super staret vel iaceret, sed si eulus iudici doleret ita quòd non posset sedere, dic vt not. in d. cap. fi. vnde hæc notula sumitur.

a Necesse. Vt ij. quæst. j. cap. in primis. in fi. & c. fin. eod. in vj. cum ibi notat.

b Apex. Nec enim est dignitas in ecclesia Dei episcopatu maior. & fac. cap. sanè. el ij. de offic. deleg. & capitulo secundo, eodem titulo. in vj. cum concord. alleg. in c. fin. eo. in vj.

c Illustrium. L. ij. C. de senten. ex bre. reci §. sancimus. in Aut. vt ab illustr. & qui super eā digni. sunt. habes ergo casum in quo iudex non recitat per se sententiam, sunt & alij in quibus valet sententia sine his solennitatibus: vt not. in cap. fin. eo. in vj.

d Iudices, Siue ordinarij siue delegati: vt not. in cap. pen. eo. in vj.

e Vel arbitri. Nota æquiparationem inter iudices & arbitros. Ad idem cap. vno delegatorum. de offic. deleg. & §. j. institut. de action. interdum tamen magna est differentia. c. fi. eo. in antiqui. & c. ij. de arb. in vj.

f Mandantibus. Ergo si alij præsentes essent sed non mandarent, secus, & sufficit ita esse scriptum. ff. qui & à qui. l. prosperit. vj. quæstione iij. cap. scriptum est. & sic taciturnitas hic non habetur pro mandato. & fac. cap. qui tacet. de reg. iur. in vj. & quod ibi Ioan. Andr. Nec enim in sententiis procedit ratihabitio sicut in aliis actibus, de hoc ix. quæstione ij. cap. j. cap. cum nos. de his quæ fi. à præl. &c. cautè ergo facit is pro quo lata est sententia ab vno solo recitata si de mandato aliorum possit fidem facere, sicut de sententia, & pro hoc fac. quod not. in capitulo cum in iure. de offic. deleg. & in capitulo penult. eodem in vj. vnde sumitur hæc notula.

g Plurali numero. Idem si singulari, si collegæ qui hoc possent illi vices suas commisissent non solum in recitando sed etiam in pronunciando: vt nota in cap. pen. eo. in vj. in verb oportet.

h In electione. In ea enim (vt cēseatur vnica & communis) est ab vno vice omnium, siue per cōpromissum, siue per scrutiniū procedatur, electionis pronuntiatio per verba singularis numeri facienda, ca. pen. eo. in vj Sed quid dicemus in collationibus si ad plures spectet collatio, erit necesse fieri ab vno, & per verba singularis numeri? Respondeo nagatiuè: nam vbi non habet locum capit. quia propter. de electio. ibi non habet locum quod hic dicitur, & in capitulo penul. eod. Sed in collationibus non habet locum decretalis illa, quia propter. & ita fusius not. in d. cap. penult.

i Ex facto. Vt in capitulo fin. eod. in antiq. vnde sumitur.

k Duobus. Idem si sint plures in numero pari, puta quatuor sunt iudices duo pronuntiant pro vna parte, alij pro alia: aliàs si pronuntient in numero dispari, vel etiam pari, & sint præsentes, & appareat quæ sit maior pars, tenebit sententia maioris partis, capitulo primo, & capit. ij. distinctione lxv & l. duo ex tribus. ff. de re iudic. & l. si in tres. cum l. sequen. & l. diem. §. si plures. ff. de arbit. fall. in casu capit. pastoralis. primo responso, de rescript. Item secundum quosdam fallit in cau-

a criminali episcopi, quia tunc non valet sententia nisi omnes concordent, vj. quæstione iiij. cap. j. & cap. si quis episcopus criminaliter. not in ca. si eod & per Legistas late in l. duo ex tribus, ff de re iudi.

cibus diuersas proferentibus a sententias, b vtra sit habenda potior, in qua specie responsum est quòd si ex iurisdictione ordinaria c processerunt, tenet pro reo, d non pro actore lata sententia: nisi agētis causa sit fauorabilis, vt puta, e libertatis, f dotis, g matrimonij. h Si verò ex delegata vtraque ex delegantis pendebit arbitrio. i Quod si ex compromisso, k

a Proferētibus. Hoc intellige qñ omnes sunt præsentes: aliàs vel vno absente lata sententia erit nulla, capit. causam matrimonij. de offi. deleg. & not in cap. si. eod.

b Sententias. Quid in aliis ordinationibus, puta ecclesia posita est in limite duarum diœcesum ita quòd subiecta est duobus episcopis, quid erit agendum si non conueniant in ordinando: Respondeo superioris erit officium prouidere vt alternis annis disponāt: argum. l. quoties. ff. de vsufru. & not. in capitulo licet. xvij. quæstione iij. & sequitur Abb. in capit. fi. eod. versiculo in aliis. ad materiam vide not. per Bart. in l. Pomponius, aliàs in l. si vni. ff. de re iudicata. & Abb in capitulo prudentiam. de offi. deleg.

c Ordinaria. Vt si sint duo comites, duo consules, & similes, in ecclesiasticis, potes ponere exemplū in duobus vicariis eiusdem episcopi qui habeant ordinariam, not. in capitulo perlectis. distinctione xxv. & in capitulo licet. de offi. vica. in vj. & per Innoc. in cap. suam: de offi. vicar. Item in duobus episcopis qui ex speciali dispositione Papæ possunt præesse vni episcopatui. vt not. in cap. non autem. vij. quæstione j. Item in duobus episcopis diuersarum diœcesum quibus est eadem ecclesia subiecta, quod potest esse de iure communi, vt not. in proxima superiori notula. Item in duobus eiusdem coadiutoribus: vt habetur in ca. j. de cle. ægrot.

d Pro reo. Hoc ideò quia sumus in fine causæ: nam si essemus in principio faueremus actori, in medio vtroque: vt per Bart. in l. de die. ff. qui sat. cogan. per Abb. & alios in capitulo examinata. de iudic fac. l. fauorabiliores. ff. de re iu. l. non est nouum. C. de edend. cap. ex literis. de probat. capit. cum sunt iura. de reg. iur.

e Vt puta. Not. verbum exemplificatiuum, vnde cum exempla non restringant regulam l. ita vulneratus. & l. illud. ff. ad leg. Aquil not. in capit. primo. ne cle. vel monac. Idem etiā erit in aliis causis fauorabilibus, cum casus a regula excepti extendātur ad similes, ad hoc not. in l. j. C. de cond. in deb. cap. cum dilecta. de confirma. vtili vel inutili. sequitur Ab. post Vinc. in cap. fi. eo.

f Libertatis. Quę omnibus rebus est fauorabilior l. libertas. ff. de reg. iu. fac. cap ex literis. de probat. l. inter pares. ff. de re iud.

g Dotis L. j. cum materia ff. solu. ma. quæ in tantum est fauorabilis. vt dicat ibi Paul. de Castro quòd cum ad tollēdam aliquam ambiguitatem nō succurrit aliena responsio, bona erit respōsio hoc speciale est fauore dotis. fac. cap. nuper. de dot. post diuor. resti. cap. ex literis. de pignori.

h Matrimonij. Scilicet si fertur sententia in fauorem matrimonij: nam in dubio standum est pro matrimonio, ca. licet ex quadam. in fi. de testamen. Inde Hostien. in cap. super eo. de cogna. spi. dicit quòd si reperitur aliquorum opin. pro matrimonio, illa sequenda est, licet multi teneant contrarium. quod sequitur Ab. in cap. fi. eo. nisi esset euidenter falsa, aut possit cōuinci rationibus probabilibus. fac. quod ponit Ioan. And. in d. cap. fi. & alij in capitulo pen. de despon. impub. videlicet ꝙ si non apparet quando furiosus habens dilucida interualla contraxerit matrimonium: præsumitur contraxisse tempore dilucidi interualli.

i Arbitrio. Ita vt possit neutram approbare. per ea quæ Abb. in capitulo fi. eo. versiculo si verò. vbi & de delegato ad vniuersitatem causarum, & de ordinario procedēte cum delegato Papæ.

k Compromisso. Intellige hoc de compromisso voluntario, non autem necessario, secundum Ioan. And. Vnde quod hic dicitur nō habebit locū in arbitris iuris, de quo plenius per Ab. in cap. fi. versiculo circa vltimam. eod. Sed quid in arbitratoribus? Respondeo idem

quod

vtraque a firmitatis robore destituetur. b Quòd si pluribus iudicibus c datis vnus tantum ex eis pronũtiasse proponatur, adeò nullas sententia vires obtinebit, vt nec prouocationis remedium necessarium sit futurum.

Sed siue ordinarius sit, siue Delegatus iudex ĩ primis illud obseruare debet, ne contra id iudicet quod legibus, d aut canonibus proditum sit, alioqui ipso iure sentẽtia e non subsistet. f In causis quoque quæ summi Pontificis g iudicio deciduntur, cũ in similibus h causis cæteri teneantur iudicare similiter, iuris ordo, i & vi-

Iudicare secũdum leges, & consuetudinẽ debet quilibet iudex, & sum. Pontifex, qui tamen ex causa potest ab illis recedere. h.d.

quod in arbitris voluntariis, cum sit eadẽ ratio, secundum Ab. in d.c. fi. versiculo & idem.

a Vtraque Simile not. in cap. si duo. in tertia. Glos. de procur. de duobus procuratorib' alicuius quorum vnus negat alter confitetur, nam nihil putantur egisse.

b Destituetur. Sed quæritur de ratione diuersitatis? Respondeo vt not. in capit. fi. eo. I. Glos. fi. & ibidem per Abb. versiculo. vnde ego puto quòd ratio fundamentalis decidendi &c.

c Iudicibus datis. ij. quæst. vj. §. item si plures. vnde sumitur. & de hoc ibi plenè not.

d Legibus. Nota differentiam inter iura ciuilia & canonica. Nam legũ appellatione veniunt iura ciuilia, appellatione canonũ veniunt canonica, & largè sumpto vocabulo omnis constitutio ecclesiastica potest appellari canon. cap. j. vbi Ab. eo & ca. j. de cõstit. & cap. Nicena. dist. xxxj. vide de hoc Glos. in sum. distin. iij. Itẽ canones possunt dici leges. d. cap. Nicena. argumen. contra d. ij. c. lex est. Et mirũ probatur hic, & in d. cap. j. vnde sumitur quòd sententia lata cõtra leges ciuiles est nulla etiã in foro ecclesiastico. Quid autem si sit lata contra extrauag. contra simile legis, cõtra rationẽ expressam, cõtra statuta loci, diffusè in d. cap. j. & in cap. pastoralis. §. quia verò. de offi. deleg. & in cap. pastoralis. de fide instrum. & fac instit. de offic. iud. in princ. Quid aũt si sit lata contra consuetudinẽ? habetur in dicto cap. j. & in capit. cum causa. eo. & alibi sæpe.

e Sententia. Nota quod sententia nulla appellatur sententia, sed hoc largè & improprię, secus strictè, l. sancimus. C. eo. fac. l. iiij. §. condemnatum. ff. de re iudi. not. in Clem. j. de seq. poss. & fructu.

f Non subsistet. c. j. eo. vbi de hoc latissimè per Abb.

g Summi Pontificis. Id est, Papæ Romani. Interdum enim & simplex episcopus appellatur summus sacerdos, & Pontifex maximus, dist. xxj. c. cleros. versiculo. Pontifex. fac. cap. in causis. eo. vnde sumitur.

h Similibus Sed cõtra l. nemo. C. eo. Solu. contrarium procedit in sententia inferioris: secus in sententia principis: vt hic. & in capitulo in causis. eo. & in l. fi. C. de ll. ratio diuersitatis: quia quidquid principi placuit &c. §. sed quod principi. instit. de iu. na. gent. & ciuili. Et quia nõ præsumitur quòd processus principis habeat maculã, c. in sede, & c. hæc est fides. xxiiij. quæstio. j. omnia enim præsumuntur per eum plenè examinata, cap. Apostolicæ. xxxv. quæstione ix. argumen l. vni. ff. de offi. præfect. præto. Sed inferiorum non sic præsumitur iudicium integrum, nec habent legis condendę potestatem, vel interpretandi quo ad alios. fac. quod not. in capitulo primo de postul. præla. & per Inno. in cap. cum speciali. de appell. Immo plus in re dubia iudicare debemus exemplo etiam inferiorum, cap. si quis. eod. cap. fi. vbi etiam Glos. d. xx. l. fi. de interpretatione. ff. de ll. tenet Abb. in d. cap. in causis, vbi prolixè & per distinctionem multorum membrorum hoc declarat, scilicet quando sententia principis faciat ius quo ad alios.

i Iuris ordo. Hoc intellige respectu præiudicij quod generaretur si princeps nõ seruaret leges, æquitatem, & iuris ordinem, non quòd ipse sit magis astrictus quam cæteri, cũ sit supra leges. l. digna vox C. de ll. & l. princeps. ll. ff. de ll. cap. proposuit de concess. præbend. Immo sententia lata per principem nõ seruato iuris ordine valet, secundum tamen distinctionem Ab. & Doctor. in d. l. princeps. & l. fi. C. de ll.

gor æquitatis subtiliter obseruãdus erit,[a] nisi cum ille aliquid causa necessitatis, [b] & vtilitatis dispensatiue duxerit statuendum.

Licet sententia lata cõtra ius cõstitutionis, sit nulla, secus tamen est in sententia lata contra ius litigatoris. Et quando dicatur lata contra ius constitutionis, vel contra ius litigatoris. h.d.

Si tamen sententia non contra ius constitutionis expresse [c] à judice lata fuerit, sed contra ius litigatoris, cum iure quidem teneat, legitimis mediis retractanda [d] erit. Dicitur [e] autem judex contra ius cõstitutionis pronuntiasse, veluti cum defunctus, & minor quatuordecim annis fuisse asseritur,[f] & testamentum iure fecisse pronuntiatur. Contra ius verò litigatoris, veluti cum minor quatuordecim annis, annum quartum decimum impleuisse, ac per hoc testamẽtum iure fecisse asseritur.

Qui contra leges, & conscientiam corruptus iudicat, variè punitur. h.d.

Is aũt [g] qui in grauamẽ [h] partis alteri' in iudicio [i] aliqd in-

a Obseruandus erit. De hoc xxxv. quæstione. ix.

b Necessitatis. Vel saltem vtilitatis. nec enim Papa debet sine causa dispensare. traditur in cap. de multa. de præbend.

c Expressè. cap. cum inter. eod. videtur ergo requiri ad hoc vt sententia sit ipso iure nulla, quòd cõtineat iuris errorem expressum in ea. & pro hoc l. si. expressim. ff. de appellat. l. ij. C. de senten. quæ si. appellat. rescind. & ij. quæstione vj. cap. diffinitiua. §. sententia. & ita tenetur communiter, in capitulo primo eod. & in dicto capitulo cũ inter. licet Abb. in d. cap. primo non putet materiam hanc ita strictè accipiendam.

d Retractanda. Immo videtur q̃ hæc sententia sit ipso iure nulla: quia & ipsa est contra ius constitutionis, & ius commune: nam ius commune mandat iustam sententiam ferri, vt infra §. proximo, & in capitulo forus. de verb. signifi. Sol. quòd lata sententia contra ius litigatoris licet mediatè & implicitè videatur contra ius commune, tamen non est expressè contra, quæ expressio requiritur ad inducendam hanc nullitatem, cap. cum inter. eo. ratio diuersitatis est: quia quando nil exprimit contra ius commune præsumitur sententia iusta, maximè cum pars videatur acquiescere non appellãdo, cap. causam, cum seq. eod. sed quandò exprimit causam cõtra ius, tollitur omnis præsumptio sententiæ, meritò tanquam notoriè iniusta dicitur nulla.

e Dicitur autem. Concor. ij. quæst. vj. §. item si sententia.

f Asseritur. Quo casu non sufficit ad concludendam iniustitiam sententiæ ostendere ex actis probationẽ contra quam sententia est lata: quia non semper iudex in sententiando applicat mentem ad vnam speciem probationis. Ant. de Butr. in cap. in præsentia. de renunciat.

g Is autem. Dixit supra quomodo debeat se gerere iudex vt sententia valeat, nũc dicit de pœnis q̃ debent infligi male iudicanti. Et cõtinet hic. §. quædam requisita ad hoc vt possint habere locum pœnæ de quibus hic. Primum est quod decernat in grauamen partis. Secundum quòd in iudicio. Tertium quòd fecerit. idem tamen esset si omisisset, secundũ Ioan. And. Anch. & Perusi. in cap. j. eo. in vj. cum etiã omittens dicatur facere l. si mora. ff. solu. matri. Quartum quòd per gratiam vel per sordes. Quintum quòd contra iustitiam. Sextum quòd contra conscientiam, & si vnum istorum deficeret non esset locus dispositioni istius. § argumen. l. si quis ita stipulatus. ff. de ver. obli. l. si hæredi plures. ff. de cond. & demon. Sed mihi videtur quòd vltimum requisitum destruat totam materiam, cum cuilibet sit in promptu dicere se non fecisse contra conscientiam.

h In grauamen. Primum requisitum.

i In iudicio. Secũdum requisitum. Sed quid de arbitro, nunquid hæc pœna in ipso locum habebit? Respondeo non. de ordinario enim & de delegato tãtũ cauetur, & hæc est pœna ideò nõ amplianda cap pœnæ. de pœnit. dist. cap. odia. & capit. in pœnis. de re. iu. fac. not. j. in capitulo primo de sor. compet. in sexto. &

hoc